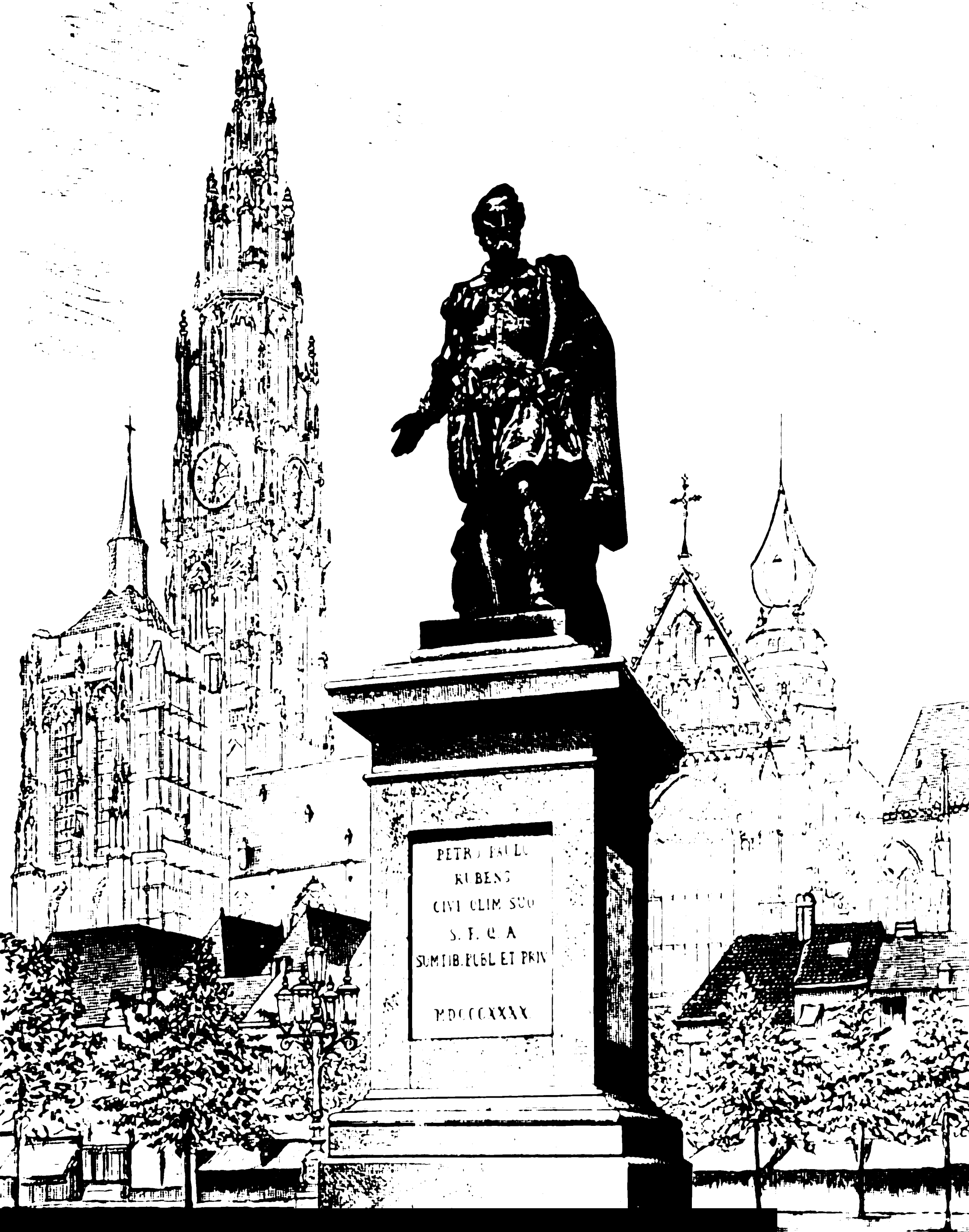
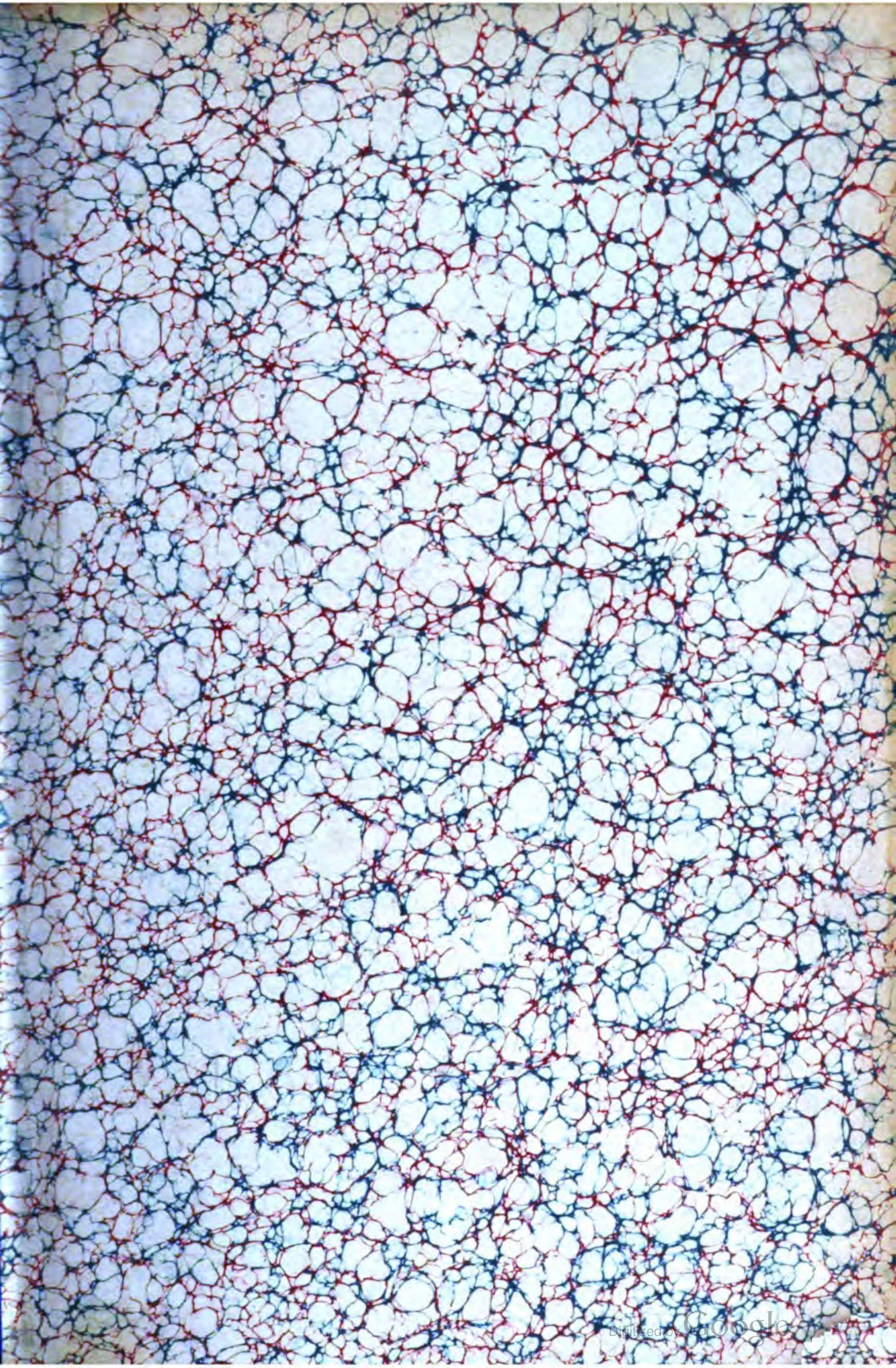

PETRO PAULO
RUBENS
CIVI OLIM SUO
S. P. Q. A
SUMTIB. PUBL. ET PRIV
MDCCCXXXX

Květy

KROJ SLOVENSKÝ

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy, zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel:

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XIII.

KNIHA XXVI

PRVNÍ POLOLETÍ.

„Květy" vycházejí v sešitech po 3 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1891.

OBSAH.

Strana

Vyobrazení: Kroj slovenský. Barvotisk dle malby Adolfa Liebschera. — Řecká hydria. — Relief z terracotty Luccy della Robbia. — Nevěstní mísa majoliková. — Majoliková láhev. — Mísa od Bernarda Palissyho (16. století.) — Oironská nádoba (Henri deux.) — Pomník Rubensův v Antverpách. — Madonna s papouškem. Dle Rubensova obrazu v musei antverpském. — Flamští venkované. — Kathedrála v Antverpách. — Persko-rodýzská mísa — Španělsko-maurská mísa. — Hirschvogelův žbán. — Nizozemská konvice (16. stol.) — Kamenné žbány crusenské (planetní a apoštolský.) — Kamenné žbány crusenské a dolnorýnský (Schnelle.) — Dolnorýnské kamenné žbány. — Delftská faience. — Čínská vása. — Míšeňská vása (rococo.) — Starovídeňský porculán (dle římského vzoru a rococo.) — Illustrace k národní písni. Kreslil M. Aleš. — Kroj bulharský. Barvotisk dle malby Adolfa Liebschera. — Řecký korunkový vínek ze zlata. — Antická náprsnice a jehlová spona (cetinková práce.) — Starořecké šperky: Zlaté náušnice. Náprsnice cetinková, krášlená emailem. — Antické bronzoviny. Lampičky a kandelábry. — Stříbrná miska římská z doby císařské. (Nález u Hildesheimu.) — Římské stříbrné poháry. (Nález u Hildesheimu a Bernay) — Číše románského období: a) kalich Thassilův, b) Viltenský. — Gotický pohár z 15. století. (V Novém Městě za Vídní.) — Gotické nářadí železné: a) stojan na umývadlo, b) stojan na květináče. — Gotické železné klepátko (15. stol.) — Renesanční železná mříž. — Konvice dle nákresu Jana Holbeina. — Stříbrná konvice v paláci Durazzo v Janově. — Stojan ze zlaceného stříbra (Práce Václava Jamnicera, 16. stol., maj. Rothschild.) — Maurská dýka (14 stol.) — Renesanční pohár ve stříbře tepaný — Pozlacený žbánek ze stříbra. (Konec 16. stol.) — Ocelová mísa, krašlená vložkami ve stříbře řezanými. — Stříbrný pohár. (16. stol, konec) — Žbánek ze stříbra a slonoviny. (17. stol. I. polovice.) — Renesanční řetěz s návěskem (16. stol.) — Návěsek se sirénou (17. stol.) — Renesanční prsteny. (16. stol.) — Tepaná přilba z ocele. (Poč. 16. stol.) — Jílec ve zlatě tausiovaný. (16. stol.) — Hruška a bodnice kordu, řezané v železe. (17. stol.) — Klepátko z bronzu. (Vlašská práce 16. stol.) — Skupina náčiní stolního (16. a 17. stol.) — Železný zámek s leptanými okrasami (16. stol.) — Stříbrná konvice slohu barokového. (17. stol. II. polov.) — Stolní stříbrné konvice. (18. stol.) — Stříbrná konvice od Adama von Vianen. (r. 1610.) — Černohorec. Barvotisk dle malby Adolfa Liebschera. — Veliká mešita v Damašku. — Ulice v bazaru. — Žena s podnožkami „kabkab". — Pohled na Damašek. — Skleněné antické nádobky. — Skleněná antická nádoba. — Benátský pohár, bíle emailovaný. (15. století.) — Benátské sklenice křídlové. (16. stol.) — Benátské stonkové sklenice. (16. stol.) — Benátská křídlová sklenice (16. stol.) a český hranitkovaný a rytý pokál. (Poč. 18. stol.) — Hranitkované a ryté poháry a sklenice. (Poč. 18. stol.) — Velké německé sklenice s prací emailovou. (17. stol.) — Německé sklenice „Roemer" zvané. (17. stol.) — Nádherná komnata v Damašku. — Žena z Damašku. — Chodba veliké mešity v Damašku. — Dvůr a livân nádherného domu v Damašku.

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

Slečně ZDEŇCE BRAUNEROVÉ v Paříži.

Pamatujete se, Slečno, jak často loni v zimě jsem k vám zavítal na Vaše „soboty“ do té milé, útulné dílny Vaší v ulici Notre Dame des Champs? Do té milé útulné dílny, plné poesie Vašich rozvěšených a rozestavených tam obrazů, studií a skizz, plné zajímavosti Vašich četných, tak umělecky rafinovaně vybraných bibelotů! A pamatujete se, jak v živém hovoru a veselém smíchu té mezinárodní, ze všech úhlů světa pocházející společnosti umělkyň a umělců, v ty soboty u Vás se shromažďující, mnohdy tak zatvrzele jsem mlčíval a roztržitým jsem býval? Dovolili jste mi býti trochu sovou, dopřáli jste mi té výsady, tak jako toho mého vyvoleného koutku v atelieru. Víte, byl to onen šerý výklenek, hned vedle té draperie z vyrudlého, tak sladce zeleného hedbáví: Visel tam ruský ikon Matky boží, pod nímž v malé lampě světlo jako krásný korunt kmitalo, a nedaleko stála na konsole hliněná, mnou jako fetiš adorovaná nádoba mexická, vždy plna květů, nejčastěji bílých, snivých, paprskujících jako hvězdy. A s toho místa bylo viděti na Váš pastel Prahy, na tu visionářskou báseň, kterou by byl Shelley miloval, a na tu písčitou krajinu z Pikardie, plavou jako luna, a na ten starý švestkový sad z Roztok, tu studii, tak gloriosně celou výši a hloubku Vašeho talentu hlásající.

Na to vše vzpomínám teď tak rád, avšak nevím, pamatujete-li Vy se ještě na ty návštěvy, a zajisté zapomněla jste na to, jak jste jednou na mě zamyšleného s rozmilým smíchem zvolala: „Vím, co Vám dnes zase už v hlavě vězí! Jsou to pořáde ti bohatýři z kruhu Karlova!“

Věděla jste, jak hluboce ty velké postavy báje a pradávné Francie celou mou mysl jímaly, věděla jste, jak často, loudaje se po Paříži živé, míval jsem vidinu o té dávno zapadlé nebo snad nikdy neexistující, o té pohádkové, tedy věčně žijící a nikdy nehynoucí Paříži, která se oku umělce přece ob čas zjevuje, na př. někdy v soumraku s mostu „des Arts“, gigantická, modrá, mlhavá, neurčitá, s tím pravděnepodobným horizontem z bledého zlata a průhledného, perlově zarůžovělého stříbra, s hlubokou řekou z tekutého, začernalého smaragdu, po níž celé konstelace hvězd a mysteriósně bludná světla přísvitem se smýkají . . . Jaké obyvatelstvo tomu městu dáti, ne-li ono, které už není, ale olbřímí, věčnou žije slávou?

To věděla jste vše, a v onu sobotu, když jsem Vám řekl, že jste uhodla, dodala jste: „Povězte nám tedy něco o těch recích, na které stále myslíte.“

Nepověděl jsem Vám tenkráte ničeho, ale dnes dovíte se do podrobna, o čem jsem tak dlouho snil a rozjímal, v této básni najdete to

napsáno. Je to stín toho světla, jež tenkráte ve mně svítilo. Pouhý stín, jako každé vtělení umělecké koncepce. — Napsal jsem tu báseň pro Vás a pro český lid, pro Vás proto, že jste poeta, a pro český lid z tohotéž důvodu. Lid jako dítě zůstává vždy poetou. Ani čtením novin nevystřízliví, — na štěstí! Lid jest obecenstvo, které si rádo připomíná, že má duši a ta duše že chce chleba a ten chleb že je pravda, totiž ona vyšší: věrné líčení lidského srdce, a to v okolnostech třeba nejpodivnějších. Lid dopřeje si rád spirituelně neděle. To vše tučným měšťanům a nejnovějším cestujícím commisům aesthetiky nenapadne. Žádají jen fotografie své obmezené malichernosti. Lid naopak miluje každý mythus, proto že postavy mythické jsou prosté, nekomplikované a přes jakousi ohromnosť pořáde jako děti, zrovna jak ten lid sám. Oblíbeného pak slova lidí úzkých horizontů „o cizáctví“ lid nezná. Naopak rád vychází do modrých neurčitých krajů báje, kde svítí třikráte tak velké slunce jako naše, kde ptáci mluví a stromy zpívají. Ty postavy, které tam potká, ať mají třeba cizí jména, nejsou mu neznámé! Vždyť jsou to jeho árijští pokrevenci. Jsou všickni z jedné rodiny ať už se jmenují Rama, či Roland, Vladimír či Karel či Artuš, nebo Achillès, nebo Ilja nebo králevič Marko nebo Siegfried, Sita nebo Libuša. Nuž, a ti lidé v této mé kronice s tou glorií křesťanství kol hlavy mu mohou býti tak málo cizí, jako gothické chrámy. Ty jsou také z jedné rodiny od Burgosu do Tronthjemu. A pak ten Renald, Ajmonův syn, stojící na svém právu, hájící toho práva proti celému světu, proti vší přesile, ač mírumilovný a tichý a ke každé oběti hotový pro milý svatý ten mír, jen když se nevyžaduje na něm podlosti — může někde na světě býti lépe pochopen než v Čechách?

Hleďte, jak se snažím, bych si Vaši přízeň pro svou báseň už napřed získal! Dovolte, abych o ní ještě jedno jen slovo pronesl.

Těšil jsem se, že Vám ji budu sám předčítat a to ne ve Vaší dílně, ale v tom tichém salonku v ulici Fleurus, kam mě nebožka Vaše matka tak často zvala, kde bývaly „moje Čechy“ v Paříži. Jak tam bývalo milo, ať v letě když se otevřeným oknem ten starý platán ze zahrady do vnitř díval, to zelené sídlo šveholících ptáků, nebo v zimě, když na krbu oheň tak družně, tak hostinně svítil a hřál a všechny ty bizarní žaponerie na stěnách a ty figurky ze starého míšeňského porcelánu na římse jako rudým úsměvem poléval . . . Těšil jsem se tak, že tam „román o čtyřech synech Ajmonových“ předčítati budu, těšil jsem se na duchaplné poznámky Vaší duševně tak věčně mladé matky, na vlídný výraz těch jasných, na mne vždy tak přátelsky svítících očí —

Těšil jsem se, a oči ty jsou zavřeny na vždy.

Těšil jsem se — a nepřijedu letos do Paříže. Až budete mou báseň čísť, buďte tak shovívavá, jak byla ta drahá bytosť, která Vám odešla, a poskytněte mi něco z té vlídnosti, z toho přátelství, z těch sympathií, jakých by se mi bylo od zvěčnělé a blaze pod zemí dřímající dostalo!

Ve Vodňanech v prosinci 1890.

J. Z.

I.

Čas letnic byl a nesmírný ten dům,
v němž Karel Velký, císař západu,
byl tenkrát dvorem v jasné Paříži,
v svém městě drahém, sotva postačil,
by četných hostů pojal skvělý dav
do mramorové zdí svých nádhery.
Co králů, knížat, pánů sjelo se,
co hodnostářů církve Kristovy,
co vasalů tam, chrabrých rytířů!
Síň sklenutá na sloupech z porfyru,
tak mnohých, že se lesem zdála být,
se bohatýry hustě plnila
jak mléčná dráha, bílá, hvězdami.
Však vysoko nad slavným hemžením,
na stupních z jaspisu, stál třpytně trůn
ze zlata, ze sloni a ze stříbra,
kde Karel císař v říze labutí
jak slunce zářil ve své velebě,
a dvacet stálo arcibiskupů
po jeho boku, jejichž plášťů nach
plál jako západ rudý nad sněhy.
Síň hlaholila smíchem, hovorem
a klepáním též šachů stříbrných
po šachovnicích z drahých kamenů,
jež hostům chvíli mile krátily;
však zraky mnohých v bázni bleděly
na čelo Karlovo, kde temný mrak
se sbíral, chmuřil, bouři zvěstoval.
A náhle bylo ticho hluboké,
jak o půlnoci na hřbitově kdes,
neb Karlův hlas, jsa hromu podoben,
se ozval takto v síni zvučivé:
„Bůh, který vidí srdce člověka,
Bůh, ráje král, mi svědkem nyní buď,
že prázdná pýcha z úst mých nemluví,
však lítost velká nad tou potupou,
jež stala se, ne mně, však koruně
a žezlu, posvátným těm symbolům,
jež na okamžik třímám v rukou svých.
To velké dílo, říše západu
jež skálou jest a hradem křesťanstva,
o jehož sílu nevěřících moc
se láme jako vlna o břehy,
to velké dílo prací společnou
my budovali, krví rosili,
my všickni stejně, svatě nadšeni!

Co ztékali jsme měst, co bořili
jsme vzdorných hradů, co jsme káceli
těch trůnů pohanských! Co do prachu
též bratrů našich kleslo hrdinných,
než dokonána chrámu budova!
Teď k nebiční. Až k mezím hispanským,
za kterými vře moře pohanské,
vše slouží Kristu, který spasil svět.
Vy všickni, králové a knížata,
vy, páni, biskupové, rytíři,
jste přišli ke mně na mé pozvání,
byste mi řekli, povždy hotovi
že býváte se zbraně uchopit
a se mnou vítězit neb zahynout
dle vůle boží, za věc největší:
za svatý kříž, za víru Kristovu!
Vy všickni přišli jste a nechybí
než jeden z velkých říše barónů:
Bóv z Egremontu, sivý bohatýr.
Proč nepřišel as? Nuže, povím vám:
On pýchou šílí, modlou jest si sám!
On pohrdává světem veškerým,
a sloužit celku, hanbou se mu zdá!
To trpět nelze! Sřítí budova
se nejpevnější v prach a vlastní rum,
když zpurně sloup svou hlavou potřásá
a déle nésti nechce sklepení!
Při svatých apoštolech přísahám,
že ztrestám jej! Když Bóv nepřišel sem,
nuž navštívím jej s vojskem velikým,
hrad jeho povalím a rozkotám,
a skloním hlavu jeho vztýčenou!“

Tak zahřměl Karel, síň až třásla se
a ticho bylo, ticho hluboké,
až posléz tak se ozval druhý hlas,
hlas Ajmona, vévody z Dordóny,
jenž bratra svého, Bóva, miloval
a hrozbu klidně snášet nedoveď,
ač nesouhlasil s Bóvem v této při.
Hrd vztýčil hlavu, ruku pozvedl
a řekl s pyšným na rtech úsměvem:
„Máš právo, králi, jevit nevoli,
však příliš rychle nepřísahej přec.
Bóv není zajíc, má též přátele,
a povalit jej, není dětskou hrou.“

Vstal Karel s trůnu, zrak mu zahořel,
a v hněvu svém byl jako divý lev,

a zahřměl, daleko že slyšeti
jej bylo za stěnami paláce:
„Při svatém apoštolu Jakubu,
to zní jak hrozba, pane vévodo!
Však věz, se špatnou by se potázal,
kdo na pomoc by Bóvu přispět chtěl,
i kdyby rodný jeho byl to brat!
Tvůj pohled raní zrak můj, Ajmone,
jak slova tvá mou duši vzrušila,
jdi, ustup, jdi a nedráždi můj hněv!“

Kles' na svůj trůn a Ajmon prudce vstal,
byl bled, však kliden, slova neprones'
a zvučným krokem bral se ze síně;
hrob není tišší, než ta byla síň
na okamžik, pak ale rachot byl
jak chmurné bouře vně i domu vnitř:
neb ozbrojenců tisíc sedm set
se řinčících svých zbraní chápalo
a beze slova za Ajmonem šlo,
za pánem svým, za chrabrým vévodou,
a dusot koňů hřměl a zanikal.
Pak bylo ticho zas jak po vichru,
a zabolelo srdce Karlovi,
neb temná předtucha mu šeptala
o dobách neblahých a krvavých.
„Já chybil,“ řekl tiše Némovi,
jenž, starý přítel, rádce věrný vždy,
mu blízko stál. „Ó poraď, příteli!“

A dojat odvětil mu takto Ném:
„Zda moudře radím, nevím, to však vím,
že upřímně a z hloubi duše své,
a nebojím se říci: Králi můj,
buď shovívavým, neboť mocným jsi,
a zdá se mi, že sluší nejlépe
tam dobrota, kde síla přebývá.
A nemá člověk, chybující vždy,
být trpělivým, s námi s hříšnými,
když trpěliv jest Bůh a odpouští?
Byls uražen a krev ti vzkypěla,
ty přísahals, tu nelze couvnouti —
však nezabraňuj návrat Bóvovi,
snad kajícnému, proto k sobě přec!
Ty nezadáš si, králi, pošleš-li,
než vojnu začneš, posla v Egremont.
Ať řekne Bóvu: „Zachovejme mír
a zachovejme staré přátelství.

Tvůj vzdor jen vnutil do rukou mi zbraň,
buď mezi námi vše, jak bývalo!
Jak otci tvoji, pošli rytířů
šest set ke dvoru, sám pak navštiv mě
o vánocích a já tě pohostím,
a dobrou vůli mějme pospolu!"
Tak ať tvůj posel řekne Bóvovi,
a teprv pak, bude-li zatvrzen,
boj spravedlivý proti němu hlas."

Tak pravil Ném, a Karel odvětil:
„Můj příteli, ty dobře radils mi,
však koho pošlu s takým poselstvím?
To snadná, věru, nezdá se mi věc."

A všickni mlčeli, tu ozval se
syn Karlův, Lotár, panic spanilý,
zrak modrý měl a vlasy jako len
a jako jedle vzrůst měl stepilý,
a dívčí jeho úsměv kouzlem byl
na tváři, plné jaré mužnosti.
„Můj otče," pravil s krásným ruměncem,
„smím prostřed bohatýrů ozvat se?
Smím prosbu k tobě vznášet odvážnou?
Svěř rukám mým to smíru poselství!
Buď první čin můj dílo pokoje!"

„Ne," zvolal Karel divně polekán,
a Lotár sklopil oči s povzdechem.

Však císař rozjímal a pravil pak:
„Ty pravdu máš, můj drahý Lotáre,
ty dobře snad u Bóva pořídíš.
Z tvých zraků duše hledí dětinná,
ta nedráždí jak mužů hrdý vzhled,
a sladký hlas tvůj přímo k srdci jde.
Jdi! Svěřuju ti dílo pokoje.
Jest skromnost tvému věku ozdobou,
a tvému slovu rod tvůj důraz dá!"

A Lotár jel, s ním tři sta rytířů,
a všickni byli v zbroji stříbrné
na bílých koních. Nikdo netušil,
že jedou v zkázu svou, když na cestu
se dali ráno, které růžově
nad tichou nivou smavě vzcházelo.
Byl luzný máj a luka zelená
se všemi květy vonně zdobila,

a v lesích ptáci snivě zpívali
na stromech vysokých a košatých,
a sladkobolně klokot slavíka
zněl šerem hvozdů, jimiž jezdců sbor
jak metelice jasných vlasatic
se třpytně míhal; tlupou andělů
se spíše zdáli v hávech sluncových,
jimž ráje král snad svěřil radostné
a blahé jakés lidem poslání,
než smrtelníky, oni jinoši:
Tak zdobil je ne pouze roucha jas,
lesk brnění, leč duší čistota
a zraků vzlet a sladký mládí čar.
A jako vůdčí hvězda zářivá
jim stále v čele Lotár plavý jel,
z nich nejkrašší na duchu, na těle. —

Tak města mohutného dosáhli
a krásného v úrodné krajině,
jež Bóva pánem nazývalo svým,
tak přijeli před mramorové zdi,
v nichž dvorem dlíval z Egremontu pán;
hrad nádherný se v řece zrcadlil
a deset věží nad ním trčelo,
na jejichž báních bujný vítr hrál
si s korouhvemi, vítr sycený
vší vůní, kterou v sadech kořistil,
kol hradu kvetoucích jak zemský ráj.

Před palácem se Lotár zastavil;
když věžní zahřměl zvučnou fanfárou,
zdvih' hledí své a takto zavolal:
„Ty milý vrátný, pusť nás do domu!
Jsme posli Karla, krále franckého,
a s pánem tvým jsme přišli promluvit.“

A vida blankyt v zracích mladistvých,
a bledé zlato plavých kadeří
nad bílým čelem, vrátný mimoděk
se usmál, jak když jara první den
po dlouhé zimě, vlahý, přijde k nám.
Řek': „Vstupte, páni,“ vrata otevřel
a spustil most, a tři sta rytířů,
jim v čele Lotár, vjelo do hradu
na krásnou dlažbu dvora stinného,
a pod olivou, jež se klonila
u portálu na stupně z mramoru,
slez' Lotár s koně.

Žena Bóvova,
u okna předouc, muži pravila:
„Hle, přišlo poselství a Lotár sám
je nese vám, můj pane, mladý rek.
Je Karel mocným, nezapomeňte,
a pomněte, že jste mu vasalem.
Cokoli řekne, kroťte pýchu svou,
ať nepojde nám zlo z té hrdosti,
jež snadně uchvacuje duši vám.
Mír nejsladší jest nebes lidem dar."

Tak pravila, však Bóv se rozzlobil
a řekl temně: „Paní, jděte si!
Vám sluší vyšívati hedbávím
v své komnatě u prostřed dívek svých,
toť vaše řemeslo! Mé, třímat meč
a káceti, co v cestu staví se."

„Mně," řekla, „milejší můj úkol jest.
Vy rány sázíte, já hojím je.
Však přišli hosté, povinnost to má,
bych starala se o jich pohodlí."

Tak mluvíc, vévodkyně povstala
a klidně, důstojně a bez hněvu,
ač drsně byl jí odpověděl muž,
se brala ze síně, v své komnatě
však tiché, plné vůně ze zahrad,
si mlčky horkou slzu utřela. —

Bóv na křesle svém seděl ze zlata
a kolem stáli jeho manové,
když Lotár vešel se svým poselstvím.
Jak úsměv nebes mladý Lotár byl,
jak zimní chmura zasmušilý Bóv.
Jen hlavou kýv' a ani nepovstal,
když Lotár řekl, jménem císaře
že k němu přišel. Hosta nevítal,
a zaražen stál mlčky Karlův syn.
Mír posud v srdci měl, však nevole
na hladké čelo stín mu vrhala;
v tom vévodkyně v síň se vrátila.
sbor panošů ve zlatých nádobách
nes' jasné víno, paní hradu pak
se jala slova, promluvila tak:
„Zdráv buďte, pane! Vítám upřímně
pod střechou naší posla každého
jejž Karel posílá nám, velký král.

Vám zvláště srdce moje letí vstříc;
neb tyto ruce, pane, chovaly
vás často, když jste pacholátkem byl.
Ó, krásné doby, když jsem dlívala
u dvora vaší matky spanilé!
Žel, odešla! Však v sladkém ráji jest.
Kéž oroduje za nás před Bohem.
Je památka mi její svata vždy."

Řkouc takto, pohár vína pozvedla
a podala jej hostu; děkoval
jí, dojat, úsměvem a poklonou
a dvorným slovem, úctu jevícím.
A vévodkyně sedla k Bóvovi
a zraky sklopila a ruce v klín
jí klesly, zrak když jeho zahlídla
tak plný chladné, příkré pohrdy.

Děl nyní Lotár: „Pane vévodo,
jak sladce zněla slova ženy té,
již Bůh vám za choť dal co odměnu
za skutky vaše v žití nejlepší!
Kéž v srdci vašem ohlas vzbudila!
Těch krásných dob, když sporů nebylo
a v domě mého otce když jste byl
host nejdražší a nejvěrnější man,
těch pomněte a vraťte nám je zas.
Ó buďte opět, čím jste tenkrát byl!
Nuž, otec zve vás k dvoru, vévodo,
on volá vás co druha dávného
a na povstalý zapomíná spor!
Chce krásně slavit s vámi vánoce,
ty svátky teplou láskou dýšící,
tak tulné, plné jasu vnitřního.
Zář bude v domě, záře na krbu
a v duších našich bude záře též! . . .
Vy mlčíte . . . To vaše odpověď
na prosbu mou, na slova šlechetné
té ženy, před níž v úctě kořím se?"

„Vy," řekl Bóv, „jak dítě mluvíte,
jak žena právě, ona. Čekal jsem
že král mi aspoň muže pošle sem."

Nach studu přelit' Lotárovu tvář
a vévodkyně, bledá, chýlila
se k manželu a zašeptala tak:
„Ó kroťte se! Ó pane, pomněte,

že Karel mocný a že jest váš král.
Co krve stála pře ta nešťastná,
již vedl s králem mocný bratr váš!
Mou prosbu slyšte, neporušte mír!"

Bóv na to drsně: „Pravím po druhé,
do komnaty své jděte; neslušno,
by žena mužům zákon dávala."

Šla vévodkyně, tiše jako stín,
a bylo, jak by anděl odešel,
a jak by šero vniklo do síně.

A Lotár hlavu zdvih' a řekl tak:
„Já prosil vás, však takto káže král:
Ať z Egremontu pán do Paříže
se dostaví, by skládal znova hold
před trůnem mým, a šest set rytířů
ať jede s ním. Do vánoc lhůtu dám."

Sáh' na meč Bóv a řekl se smíchem:
„Jak blázen mluví ten, jenž mluví tak!
A kdybych nechtěl onen skládat hold?"

„Pak," zvolal Lotár bled a rozhorlen,
„pak běda vám, neb přijde Karel sám
a zároveň s ním vojsko nesmírné,
a povalí váš hrad a poníží
tvou hlavu v prach, ty zpupný vasale!"

„Při živém Bohu," zařval na to Bóv,
„že pykat budeš, chlapče přesmělý,
svou drzou řeč! U prostřed manů mých
tak se mnou mluvit odvažuješ se?
Jsi vězněm mým! Jej v pouta jímejte!"

Sto mečů na to z pochvy letělo,
ryk ohromný třás' domu stěnami
a Lotár zvolal: „Kdo se odváží
na císařova posla sáhnouti?"

„Já," zařval Bóv a zamáv' mečem svým,
však štít svůj pozved' přítel Lotárův,
by chránil jej, však dopad' Bóvův meč
na čelo ochráncovo, tryskla krev,
a klesla k zemi oběť nebohá.
Tu zabědoval Lotár, zakvílel
a zvolal: „Pomsta! Zkáza Bóvovi!"

A nastal boj teď v síni nesmírný,
ke dveřím hrnuli se královští,
však Bovův lid jim cestu tarasil
a stáli jako ostrov v peřejích
v té seči, která běsně zuřila.
Krev tekla proudem, prodírala se
pod veřejemi, tekla pomalu
po bílých stupních, lesklých z mramoru,
do průjezdu, kde žena Bóvova
a její dívky k Bohu volaly
a s velkým pláčem ruce lomily.
Lvem zdál se Lotár, proti osudu
však marný boj a osud jinochův
byl temný, chmurný, bezhvězdná jak noc:
meč Bóvův bleskem byl, ten zafičel
a Lotárova hlava spanilá
na dlažbě z mozaik jak růže květ,
jejž ulomila ruka surová,
se náhle octla, bledá, bez trupu.
V těch modrých očích, sladce hledících
se ještě jednou jiskra zakmitla,
pak shasly v mraku, zkameněla tvář
a ret se zkřivil trpkým polibkem,
jejž vtlačila tam neuprosná smrt.
Žel, světlé mládí v temno zapadlo . . .

I srdcem Bóvovým to zatřáslo . . .
A bylo ticho v síni, skončen boj,
jen štkání bylo slyšet rytířů
těch nemnohých z Karlova poselství,
jež v hrozné seči ušetřila smrt.
Ti na máry teď kladli Lotára
a nikdo nebránil jim v odchodu,
a vévodkyně s nimi plakala
a posypala příkrov růžemi,
a s průvodem tím smutným městem šla
až za bránu, a slzíc hleděla
za truchlícími, až se ztráceli
na bílé cestě v lese soumračném,
kam zvuky hran je doprovázely. —

(Pokračování.)

zamihl se vlhký lesk a silná brada počala se chvěti. „Dej jí Pán Bůh lehké odpočinutí,“ zašeptala. Pak se rychle obrátila, jakoby se styděla za své pohnutí.

„To jsem se dnes naběhala,“ řekla úsečně, usedajíc na lenošku. Bylo na ní viděti, že se chystá něco říci; neboť se zadívala na Olgu zářivým, polovyzývavým pohledem.

„Mám pro tebe novinu.“ Pomlčela chvíli a oči její zajiskřily vítězoslavně, když dodala:

„Ve čtvrtek pojedeš s námi do Doubkova.“

„Ale co ti to napadá, tetičko!“

„Nic mi nenapadá — povídám, že pojedeš!“

„Slyšíš to, Olgo! Pojedeš s námi!“ radostně volala Liduška.

„Vždyť jsem ti psala, tetičko, že nemohu před koncem školního roku. — Máme do té doby ještě osm neděl,“ vysvětlovala Olga.

„No, a tys myslela, že já tě tu nechám? Co pak tu děláš moudrého? Plakat každý den — ne? Ty bys to za těch osm neděl ještě daleko přivedla! Už beztoho nevypadáš ani sobě podobna. Píšu psaní za psaním — a když to všecko nebylo nic platné, pomyslela jsem si: pojedu se na tu paličatou holku podívat. Bodejť! však já na ni ještě vyzraju. — A taky jsem vyzrála.“

„Ale, tetičko, jak bych mohla žádat o dovolenou — vždyť nestůňu — nemám příčiny — a již jsem jednou v tomto roce měla dovolenou, víš to.“

„Že nemáš příčiny? Podívej se jen na svůj obličej do zrcadla. Ostatně jsem již za tebe všecko vyjednala —, byla jsem u pana ředitele, u pana inspektora — a už je to všecko v pořádku. Ve čtvrtek můžeš nastoupit dovolenou. To se divíš — viď?“

„Je to pravda?“

„Inu, uvidíš, že je to pravda!“

„A hleď, tatínek ti píše — — zde . . .“ pravila Liduška, vytahujíc psaní z kapsy.

„Pan rada se těší, že jistě přijedeš. A pan Ondřej se ti poroučí.“

„A mohu opravdu, tetičko? Já tomu ani nemohu věřit. Již nyní...“

„Uvidíš, jak je v Doubkově krásně,“ naléhala Liduška.

„A jak tě tam budeme mít rádi,“ dodávala teta.

„Ó, ty jsi tak dobrá, tetičko,“ zašeptala Olga, líbajíc tetinu ruku.

„Nech být, dětino! Tedy ujednáno? Ve čtvrtek pojedeme. A teď půjdu nakupovat.“

Zvedla se k odchodu a Liduška s ní. A když Olga ze dveří je vyprovázela, teta obrátila se ještě na schodech, pohrozila rukou a hlasitě se smějíc řekla: „Nu, vyzrála jsem na tebe, tvrdohlavé ďůče! To si myslím!“

Olga stála chvíli na schodech, dívajíc se za tetou a Liduškou, a cítila se tak šťastna a vděčna. Tedy přece — pomyslila si — je někdo na tom světě, kdo si na mne vzpomene, ke komu se mohu utéci! — A ona je tak podobná mamince... Dříve se mi to nikdy nezdálo, protože je ráznější a mužnější — ale je podobná — má něco v očích... Zda-li pak jsem dobře učinila, že jsem svolila? — Co řeknou ve škole mé děti? —

A v Doubkově — pan rada . . . jak mne přivítá? Ano, pan rada... A Olga rozpomínala se, aby oživila v paměti obraz Liduščina otce. Vzpomněla si, jak jej viděla ponejprve, jsouc ještě malé děcko a jak se divila, když slyšela, že onen obstarožný pán je ženichem té hezké, jemné, tak bledé a slaboučké slečny Leontiny, která bydlela s její ovdovělou tetičkou a říkala této „švakrová“. A pak viděla pana radu podruhé — skleslého žalem, a plakala tehdy tak horoucně, když jí řekli, že dobrá Leontinka umřela, když slyšela, jak maminka a teta pláčou a jak teta povídá, ona že se ujme malého sirotečka po nebožce Leontince. Pak odstěhovala se teta Machová z Prahy, ale po několika letech přijíždívala častěji a vodívala za ruku malé děvčátko — Lidušku . . . A jednou — Olga navštěvovala tehdy již kurs učitelský — přišel s nimi také pan rada a prosil Olgu, aby volné chvíle věnovala jeho dítěti. Tehdy viděla pana radu po třetí a pak ještě několikráte. A Liduška bývala od té chvíle v zimních měsících častým hostem v jejím pokojíku.

Olga vzpomněla si živě, jak často zde — když zemdlena prací do půlnoci sedávala nad knihou — těšila se na tu chvíli, kdy tiché stěny jejího pokojíku oživí se opět veselým štěbetáním dětského hlásku, švitořícího o dětských radostech, hrách a zábavách. Ano, zdávalo se jí vždy, že k ní přiletěl pestrokřídlý ptáček z jiného světa, plného lesku a štěstí, ve kterém nebylo těžkých starostí a úmorné práce... Pak mijela léta — Liduška přestala štěbetati o pannách, švitořívala o svých dívčích snech, o tanečních hodinách, prvních věnečkách a prvních zbožňovatelích... A opět zdávalo se Olze, že slyší povídati báchorku o jiném skvělém, jí neznámém světě, a že ten třepetavý ptáček na svých křídlech přinášel do její tiché komnaty trochu záře a lesku z toho věčně jasného nebe mladých radovánek, z toho pro ni zavřeného čarovného, neznámého ráje...

„Ano, z jiného světa,“ zašeptala nyní ve vzpomínkách Olga, sklánějíc se k narciskům, které byla přinesla Liduška a které plnily celý pokojík opojnou svou vůní. „Pozdrav z jiného světa... Volnosť, příroda, venkov!... Kolik měsíců volnosti... Setřást se sebe prach města — tíhu starostí!“ ...

Přistoupila k oknu a rozevřela je prudce. Večerní vzduch, prodchnutý slabou vůní šeříku, zavál do pokoje. Venku již se šeřilo. Z dáli doznívalo vyzvánění pražských zvonů před zítřejším svátkem. Štíty domů, ta spousta střech a přístavků nepravidelně se protínajících, na které bylo viděti z okna, temněly víc a více — sem tam z některého komínu vinul se modravý kouř a jen tam v té větší mezeře mezi střechami bylo viděti kus jasného průzračného večerního nebe a pod ním ve večerní páře silhouettu Petřína.

Jak často — po tolik let z večera a z rána stávala Olga u tohoto okna! — Znala již každou tašku na těch střechách, pokrytých mourem, každou štěrbinu ve zdi, znala všecka okna, která se otvírala na malý dvoreček, hračky a hlasy dítek, hrajících si na pavláčce, každou větvičku těch chudých šeříkových keřů, které v malé ohradě na dvoře vypínaly své sporé větvičky výš a výše, jakoby se pachtily vznésti se až tam, kde zářily volné sluneční paprsky, které tak zřídka zabloudily mezi střechami domů na stinný, smutný dvoreček. Nyní kvetly ty keře řídkými květy —

ale bílá jich barva byla začouzena sazemi a prachem. Tak smutně visely bílé květy na stopkách a přece v té večerní chvíli vydávaly opojnou vůni — jakoby dýchaly steskem a touhou po volnosti a svobodě...

A Olga upřela zrak na světlý pruh oblohy nad střechami, pod nimiž bylo viděti Petřín. Vždycky se jí zdálo: tam za tou horou že otvírá se nový svět — volnost, svoboda, život...

A nyní dívala se opět, jak silhouetta Petřína zvolna se temní, jak stíny večerní rostou. Rudým zlatem se skvějící obláček, jenž vznášel se nad střechami, šedivěl víc a více, a jen tam za tou horou bylo ještě viděti kus jasného nebe, tak zlatého a průsvitného, jako by tam kynul nový svět, plný světla a nemizícího lesku...

Nevysvětlitelný stesk zachvěl její myslí — touha po něčem novém, neznámém a velkém, touha rozepnout křídla — a letět... vše vidět — poznat — žít —

Z dola z pavláčky ozval se zvuk písně tiché, konejšivé, sladké. Paní zámečníková stála na pavláčce a konejšila zpěvem své děcko... Druhé, starší děcko, přitulilo se k jejím kolenům. Olga dívala se na zpívající matku, na nemluvně v jejích rukou, na hošíka se světlou hlavičkou, který se k ní tulil — a náhle sklesla na kolena, zakryla rukou tvář a zaštkala tiše: „Život... můj Bože, co je to život?“

* * *

Pan rada přecházel neklidným krokem po svém pokoji a každé chvíle zastavil se u okna. Veliké kapky deště na skle kalily vyhlídku do dálky a již počínalo se šeřiti. „Mají špatný čas, dlouho nejedou.“

Pan Ondřej pozdvihl oči od novin.

„Dlouho,“ řekl zvolna, sklepal popel se svého doutníku a zadíval se před sebe, sleduje zrakem kroužící kotoučky kouře.

Oba bratři nebyli si podobni. Rysy tváře, silně vyvinuté čelo a rovný nos měly sice jistou rodinnou podobnosť, které však sotva kdo by si byl povšiml pro různosť výrazu obou tváří.

Pan rada, prostřední zavalité postavy, byl již šedesátník, ale jeho čilosť, jiskrný zrak a svěží barva zdály se, jakoby káraly ze lži jeho šedivé vlasy a prošedivělé licousy. Přirozená živosť jeho pohybů a celého temperamentu byla tlumena jen jakousi slavnostní, poloúřadní vážností, která byla dlouholetým návykem úřadování vtiskla již svou pečeť na jeho celý způsob, ano i v jeho tvář.

V té chvíli hnědé oči pana rady z pod hustých silných obočí jiskřily živou radostí, kdežto pan Ondřej díval se zamyšleně svým snivým, jasně modrým okem. Byl to pohled člověka, který žije ve svých myšlenkách, jehož oči hledí — ale nedívají se na svět a neprozírají, poněvadž zrak svůj obrací sám do sebe.

Jeho světlým vlasem prokmitaly již na spánku jednotlivé šediny. Poněkud nedbalá úprava zevnějšku, každé hnutí těla i sklon hlavy, zvrácené na houpací židli, vše to mělo ráz jisté mimovolnosti a nonchalantnosti, jakou mívají pohyby lidí, kteří nezvykli kontrolovati každé své hnutí přísným kommandem své vůle.

„Ani jsem ti neřekl, Ondřeji, že jsem dostal list od paní fabrikantové,“ hovořil pan rada. „Liduška na posledním věnečku dělala furore — pravé furore. Já si vždycky myslel, že to děvče bude mít u mužských štěstí — je jako jiskra. Náš Doubkov se zase obveselí — a ty, starý sysle, ty budeš muset také vylézt ze své díry — provádět dámy, pořádat zábavy — slyšíš?“

Plachý, polorozpačitý úsměv přelétl páně Ondřejovu tvář. „Jest-li to dovedu,“ řekl tiše.

Pan rada bystře se naň ohlédl a dal se do smíchu: „Máš teď strachu jako rekruta před odvodem, že se ti tvůj nerušený venkovský klid pokazí ženským štěbetáním. — Ale slyš... mně se zdálo... už jsou tu!“

Za několik vteřin na to zastavil se povoz před zámkem a Liduška, objímajíc otce, volala vesele: „Už vám ji vezeme, tu hrdou měšťanku!“

„Jste nám srdečně vítána,“ pravil pan rada, podávaje s ceremonielní vážností ruku Olze, a pohlédl při tom zkoumavým zrakem na její tvář. „Zde můj bratr Ondřej.“

„Ale jaké představování,“ volala netrpělivě paní Machová, „vždyť se již všichni znáte.“

„Je tomu již tak dávno, co jsem slečnu neviděl. Však ještě nezná ani náš Doubkov.“

„Ale již vím od Lidušky, jak je tu krásně!“ odpovídala Olga, rozhlížejíc se po vysoké, klenuté předsíni, vyzdobené starými zbrojemi a jeleními parohy.

Po chvíli sešla se celá společnosť v jídelně. Bylo tak útulno v té světlé, veliké jizbě, prosté, ale plné komfortu, kde v každém koutečku bylo znáti stopy pečlivé, pořádající ruky ženské a kde rozžatá visací lampa vlídně ozařovala bohatě pokrytý stůl.

Pan rada, usadiv se vážně v čelo stolu, umístil po pravici své Olgu a počal s ní živý hovor o vychování děvčat vůbec a zvláště o své dceři Lidušce, ujišťuje ji upřímnou vděčností za všecku péči a lásku, kterou jeho dítěti věnovala. „Jsme vašimi velkými dlužníky, slečno, a přejeme si, abychom svůj dluh upřímným přátelstvím splatili.“

Podívala se mu vděčně do očí, které se tak vlídně na ni dívaly. „Jsem tak šťastna u vás, jakobych byla doma.“

„Tak to také má být, slečno Olgo!“

„A! že přece jdete, pane faráři!“ zvolala v tom paní Machová, vítajíc statného, vysokého kněze s jiskrným, černým zrakem a prošedivělými již vlasy. —

„To je náš pan farář, slečno,“ představoval pan rada, „na zajíce a na slovo boží pravý mistr.“

„Co pak se takhle představují faráři dámám z města?“ bránil se tento. „Je tu horské povětří, slečno; někdy i pan rada zapomene, že je panem radou a nebéře svá slova na vážky.“

„A jak to mám říci? Tedy: znamenitý kazatel.“

„A kdo na mé kázání nechodí?“

„A znamenitý střelec.“

„Pozorujte, slečno, že z něho mluví jen závisť — všecko proto, že mu někdy toho ušáka před nosem ustřelím."

„Nu, to se rozumí," usmál se pan rada. „A teď nám povězte, proč jste tak dlouho nepřišel?"

„Zdržel jsem se s doktorem. Stihl jej liják v otevřeném voze a přišel se ke mně osušit."

„Proč jste jej k nám nepřivedl?" tázala se paní Machová.

„Já mu říkal, ale nechtěl."

„Škoda — já bych mu tak ráda byla okázala naši Barču. Má bolavou ruku," poznamenala paní Machová.

„A kdybyste jej byl přivedl, byli by se s tatínkem celý večer hádali o politice," ozvala se Liduška, „a my bychom byli museli poslouchat nekonečné, k zoufání zdlouhavé výklady o tom, co který ministr řekl a neřekl, myslel a nemyslel, udělal a neudělal. Anebo o tom, kolik má který potentát vojska — a až to jednou spustí, kudy potáhnou — a kdo koho pobije . . ."

„Já už se s doktorem nehádám," řekl pan rada suše.

„Je trochu horkokrevný a má tak někdy volné náhledy," pravil pan farář. „Já se tomu vyhýbám, abych se s ním nesrazil; neboť to vím, přijde-li řeč na politiku —"

„E, což pak o politiku!" Pan rada máchl při tom rukou — jako by konec své myšlenky zamlčel. „Pan doktor," pokračoval pak vážně, „je u nás poslední rok velmi řídkým hostem. Nebyl u nás asi půl roku — a mně je to tak zcela vhod." Vyslovil poslední slovo s důrazem.

„Slyšel jsem, že se teď vůbec lidem vyhýbá," poznamenal pan farář.

„Prosím vás, nedivte se mu," ozvala se paní Machová. „Bylo to nějakých řečí po městě. Lidé se nejraději starají o věci, do kterých jim nic není."

„Kdož může vidět do lidského svědomí," odtušil pan farář. „Ona ostatně už je na pravdě boží."

Pan Ondřej, který dosud byl seděl mlčky, pozvedl oči a řekl: „Jistě mu dělali křivdu."

Pan rada pokrčil rameny. „Možná — ale kdo je tak kompromitován —"

„Čím je doktor kompromitován, tatínku?" tázala se Liduška.

„Hleďme všetečku! Musíš všecko vědět?"

Liduška, vidouc, že se otcovo obrví vztáhlo do výše, zamlčela se; ale po chvíli šeptem obrátila se s otázkou ke svému sousedu, strýčku Ondřejovi, který však odbyl ji jednoslabičnou odpovědí.

„Dnes mi povídal doktor," pokračoval farář, „že sem čeká svého synovce. Na doktorovu i na svou žádosť dostal místo u karlovického soudu."

„Jakého synovce?"

„Pana Veselého — je syn advokáta z Prahy."

Liduška pohnula se při tom jméně, sklonila se k Olze a zašeptala jí do ucha: „Viš, Olgo — to je on. — Povídala jsem ti, jak se mi kořil."

„Aj, hleďme, pan Veselý. Já znal dobře jeho otce,“ hovořil pan rada. „To budou mít karlovické slečinky nového tanečníka a novou starosť.“

„Nebude teď v Karlovicích žádný věneček, tatínku?“ otázala se Liduška.

„Bude jen akademie.“

„Ještě se doma neohřála a již myslí na zábavy! Já bych byla pro to — nikam nejet,“ ozvala se paní teta.

Liduška podívala se na tetičku, a vidouc, že jí kolem úst pohrává čtveračivý úsměv, zvolala:

„Ó, já svou dobrou tetičku znám! My pojedeme a Olga musí s námi.“

„A teď si připijeme na zdraví našeho milého hosta,“ zvolal pan rada. „Nalejte nám mělničiny!“

„Tak, slečno Olgo!“ pravil, pozvedaje sklenku — „aby vám tu dobře bylo mezi námi, a abychom byli a zůstali dobrými přátely!“

Olga s pohnutím rozhlédla se kolem po těch vlídných tvářích, zářících srdečností, po té světnici, plné jasu a tepla, a zdálo se jí, že našla tichý útulek, kde mohla se ohřáti u rodinného krbu — nový domov.

* *

Po deštivém dni přišlo slunné jarní jitro — ptactvo v Doubkovské zahradě švehololilo, jakoby pělo o závod.

Doubkovský zámeček stál při stráni nad lučinatým údolím malé říčky, jež s obou stran bylo obklopeno lesnatými pahorky. Zahrada terasovitě zvedala se po stráni do výše. Vedle zahrady výše na stráni byl postaven dvůr, v jehož středu nad starou kašnou skláněly se stoleté lípy — a níže pod zámkem rozkládala se vesnička.

Byla v této chvíli jakoby do sněhu květů zapadlá, jen zčernalé dřevěné štíty domků a deštěm ztemnělé došky střech odrážely se nápadně od bílých, drobným květem obsypaných větviček ovocného stromoví. Za vesnicí zelenala se luka, jimiž vinula se říčka, olšovím a vrbovím zakrytá.

Po kraji lučin táhlo se údolím přes půl hodiny cesty stromořadí starých rozložitých štěpů a za stromořadím zvedala se stráň, která jen dole byla oseta — výše pak z části pokryta březovým a borovým hájkem.

Blíže hájku na nejvyšším místě stráně stála malá kaplička, nad níž skláněla své větve stará mohutná lípa. — Na protější straně řeky poloha zvolna se zvedala — a viděti bylo na kopci vížku kostela a střechy městečka Karlovic.

Ranní slunko rychle osušovalo kapky rosy, perlící se na květinách, když Olga a Liduška, prohlédnuvše zahradu, braly se dále vesnicí.

Olga zastavovala se za každým krokem, jakoby se nemohla nasytiti pohledu na dřevěné pavláčky i ozdobné štíty domků, na kvetoucí větvičky, sklánějící se nad nimi i na tu svěží zeleň mechu, kterou pyšnily se staré došky střech. Pak opět pouštěla se do hovoru s malými dětmi, z nichž mnohé neumyté v košilce vyběhlo na zápraží a bosou nožičkou brouzdalo se pod okapem v loužkách po včerejším dešti.

Liduška čtveračivě posmívala se naivnímu nadšenému obdivu nezkušené měšťačky, ač sama rozjařena byla veselím nad její radostí. —

Bylo to poprvé, že Olga užívala plné krásy jarní přírody. Její nedělní vycházky z jara stávaly se každým rokem kratšími, čím více slábl krok stařenky, opírající se o její rámě.

Přírodu letní znala jen ze svých výletů se školními dětmi a o prázdninách s kollegyněmi.

Na letní byt nebylo peněz — pozvání do Doubkova, často opětované, nechtěla matka její nikdy přijmouti; bránila jí v tom pýcha chudoby, stupňovaná až k chorobné úzkostlivosti.

Dívky kráčely nyní stromořadím.

Staré štěpy jakoby vstříc vztahovaly jim svá ramena — tak skláněly k nim své mohutné, klikaté větve, husté obalené bledě růžovými květy. Včely bzučely ve květech jabloní, pěnkavy šveholily a ze kvetoucí lučiny ozýval se tajemný šum, — ten tichý dech života bezpočetných tisíců drobných tvorů, kryjících se v trávě a poletujících na květech. Lehký vánek chvílemi přivál silnou, opojnou vůni řepkového pole a pak střásal bílé lístky kvítků na cestu, která zdála se místy jakoby sněhem posypána.

Liduška odběhla na lučinu trhat květiny a Olga sama zůstala státi pod stromem.

Zadívala se na jasnou žluť kvetoucího řepkového pole, pak přimhouřila oči, jakoby snésti nemohly tolik jasu a záře, a opřela hlavu o peň stromu.

„Bože, to je krása!“

Bylo jí, jakoby byla zmámena tím neznámým, novým, tak opojujícím dechem jarní přírody, zpita vůní i oslepena září — ve snění ukolébána zpěvem a zrak její v němém vytržení těkal od předmětu ku předmětu. Dívala se nad sebe na ty chomáče květů, odrážejících se svou lesklou bělostí od temné modře nebe, pohlížela na drobná stébla kvetoucích travin, na broučka po nich lezoucího, na letící ptáče a na motýla třepetajícího se na květu — a v tom vzpomněla na chvat a shon města, na šero a špínu malých uliček, na temné lidské stíny, kmitající se po ulicích ve třpytu svítilen, vzpomněla na těžký vzduch školní světnice i na ta černá písmena, čísla a geometrické figury svých knih. —

Zde květy voní, ptáci prozpěvují a broučkové bzučí v trávě — a vše to, co zde se hýbe a skvěje, šumí a voní, vše to žije — ano žije a užívá letícího okamžiku, užívá jeho práv, jeho slastí — bezvolně, bezmyšlenkovité ve sladkém far niente velké přírody.

A my zatím se pachtíme a sháníme a za každým krokem se ptáme: proč a k čemu — a život plyne. Život, mládí — Je to život?

A v tom náhle uchvátil ji bolestný pocit trpkosti. Ó já jsem nikdy neměla mládí — nikdy! Kdy jsem byla mladou? Kdy jsem byla šťastnou? Jen těch několik šťastných chvilek mého dětství. . . . Pak přišla smrt otcova, útrapy, starosť o chléb, a léta plynula v práci a odříkání. A když jsem konečně dostala podučitelské místo, matka počínala churavět. Dávala jsem hodiny od rána do noci, abych si přivydělala a mohla jí dopřáti pohodlí a ulehčení, abych prodloužila dny jejího života. A to všecko bylo marné. Proč mi osud vzal to jediné, co mne na světě těšilo — matčinu lásku! Kdyby ona mi byla zůstala, nelitovala bych ničeho, nelitovala bych svého ztraceného mládí. —

A nyní je mi už šestadvacet let. Už je pozdě. —

Na jabloni šveholila pěnice. Olga prohlížela chomáček bílých kvítků, jenž spadl na její ruku, a přemýšlela dále: Pozdě . . . na co? — Na štěstí, na lásku.

Lekla se sama té smělé myšlenky. Ale vždyť na lásku ani nemyslím. Nikdy jsem na ni nemyslela. Jen někdy — někdy přec. — Ale ne — do opravdy ne. Ó proč mi jen ta myšlenka přichází. — Obrátila se, jakoby ji chtěla se sebe setřásti. . . . Ne — nechci na to myslit. — Jak ti ptáci šveholí, jak je tu krásně . . . a ty květy jak voní — zdá se mi, že se mi točí hlava . . .

Liduška vracela se právě s velikou kyticí lučních květů. Usedly vedle sebe do trávy pod jabloní, skládajíce kvítek ke kvítku, splétaly věnec — a kol zvučely jich veselé, rozjařené hlasy.

Jaké kontrasty v těch dvou dívčích postavách, sklánějících se k sobě! Jedna z nich v prvním rozkvětu jara s tím svěžím, nedotknutým pelem sedmnácti jar na růžových lících, s tou usměvavou tvářinkou, po níž nikdy ještě nezabloudil stín smutné myšlenky, hýčkané, bezstarostné dítě štěstěny.

Vedle ní druhá, o kolik let starší, s vřelým a přec zádumčivým pohledem v hlubokých šedých očích, s úsměvem v přibledlé tváři, prohloubené a oduševněné stínem myšlénky a prožitého bolu.

Kdo by byl chtěl přísně rozebírati tvář Liduščinu, sotva by byl mohl udati, v čem se zakládalo kouzlo jejího půvabu — nebyla to ani pravidelnosť, ani krása jejích tahů. Malý nosíček čněl v profilu trochu vyzývavě do výše a oči, poněkud úzké, ležely hluboko pod čelem. Když se smála, zdálo se, jakoby se ty oči lehce přimhouřily a pak náhle se rozevřely, a blesklo to z pod hustých, dlouhých řas světlou jiskrou. Kdo se do těch smějících se očí zadíval, viděl v nich nepokojně mihati se jako dva světlé, elektrické plaménky — viděl, jak při úsměvu koutky úst lehounce vztahují se vzhůru, a jak na jedné tváři pohrává sotva viditelný, malý dolíček — a tu se mu zdálo, že v té svěží, pikantní tvářince se vše směje — oči, ústa, tváře — i ty neposedné praménky kadeřavě se vlnících, světlých vlasů.

Tvář druhé dívky byla pravidelnější a bledší. Temné, hnědé vlasy, do čela sčesané, ve dvou silných vrkočích ovíjely se kol hlavy. Měla pěkně kreslený profil a ty zvláštní šedé oči, u nichž zřítelnice bývá neobyčejně veliká, někdy se rozšiřuje a září tak, že se zdá, jakoby oči náhle byly ztemněly. Nechvěla se v nich neklidná elektrická jiskra z Liduščina zraku — ony nejiskřily — ale hřály vždy stejně svým zvláštním měkkým pohledem, který se každému tak přímo, upřímně díval do očí a v každém vzbuzoval důvěru právě tak, jako dobrý úsměv, pohrávající po její tváři. Byla to jedna z těch tváří živě pohyblivých, které jsou jasným zrcadlem duše, jichž výraz mění se při každém záblesku myšlenky, při každém hnutí citu. Avšak i když se smála, zůstávalo něco v jejím výrazu jako odlesk tiché zádumčivosti, který nemohl zcela roztáti a rozplynouti se před paprskem veselí, jako by stín mírné resignace, prosté vší trpkosti, ale hluboké a stálé, dusil jasnosť jejího úsměvu.

Obě dívky byly tak zabrány ve vázání věnce, že si ani nevšimly blížícího se chodce. — Cestou kráčel volným krokem muž v šedém obleku s doutníkem v ústech a zamyšleně díval se před sebe na cestu. Byl v letech mezi třiceti a čtyřiceti, vysoké hřmotné postavy, černé vlasy měl krátce přistřiženy a tváře mu vroubil černý plnovous.

Zvuk hovoru vyrušil jej z myšlenek; zastavil se na cestě a jeho zrak utkvěl na dívkách věnec pletoucích. V jeho hlubokých, černých očích i ve tváři velmi markantních rysů, oduševnéné a výrazné, byl jistý melancholický, vážný stín — ale v té chvíli zaleskl se mu zrak živěji a úsměv oživil jeho tvář. Jeho pohled, pozorný a zpytavý, těkal chvíli od jedné dívky ke druhé; pak zahodil doutník a pozdravil krátce, úsečným tonem: „Dobré jitro, slečny!"

Dívky překvapeny se ohlédly.

„Nebesa — vy jste mne polekal, pane doktore!" zvolala Liduška, vstávajíc a podávajíc doktorovi ruku. Pak rychle se obrátivši, představovala: „Pan doktor Kalina — slečna Olga Myslíkova — naše slečna — však ji znáte z našeho vypravování."

„Já již znám slečnu," řekl doktor, lehce se ukláněje . . .

„Že mne znáte?"

„Slečna se již nebude pamatovat — je tomu již mnoho let — a slečna Liduška, kterou jsem tehdy také neznal, byla tak malinkým děvčátkem . . . Setkali jsme se v Praze u přívozu . . ."

Olga pohlédla bystřeji mluvícímu do tváře.

„Ach ano, vzpomínám si! Byl tehdy tak prudký vítr, unesl Lidušce papírového panáka a ona hnala se za ním po břehu řeky . . . A byl tam v té chvíli jeden mladý zdvořilý pan student — nepamatuješ se, Liduško?"

„Ne, nepamatuji se."

„Ale já se dobře pamatuji, jak malé děvčátko naříkalo a jak Vy ustrašena běžela jste za dítětem," pravil doktor.

„Ale Vy jste mne skokem předstihl, zadržel jste dítě a pak svou holí vylovil jste nešťastného topícího se panáka . . . O ano, ano! Já jsem vás nepoznala — váš plnovous mne zmátl." —

„A já už zapomněla na všecko a nevím ničeho o tom, že jste mi jednou, doktore, zachránil panáka i život," zvolala Liduška a pak dodala živě: „Nechcete nám pomoci plést věnec? Hned budeme hotovy."

„Pomáhat nedovedu, jen se dívat."

Usedl poblíže do trávy a Olga cítila jeho zrak na sebe upřený.

„Jak se slečně líbí u nás na venku?"

„Neptejte se jí na to — ona obdivuje se i každému shnilému došku na střechách."

Olga pohlédla na doktora a řekla zvolna: „Vy nevíte, že já ještě neznám jara — že jsem nevěděla, jak kvete řepkové pole, ani neviděla ty sněhové spousty květů. — Zdá se mi to jako v báchorce. — Bože, jak tu musí být lidé šťastni!"

On se lehce usmál. „Myslíte, slečno? I zde je táž lidská bída a žal — v tisícerých, třeba poněkud změněných formách."

Ona kroutila nedůvěřivě hlavou a dívala se před sebe do stromořadí, na němž viděla se pohybovat v dáli dva černé body.

„Vím, že i zde lidé trpí a mrou," pravila, „ale nezmírají stísněni v temných bytech úzkých ulic, dýší volně pod jasným nebem a mají za potěchu tu všecku krásu kolem sebe."

„Ale nedívají se na ni vašima očima! Zapomenou, že je modré nebe, když — mají hlad, necítí vůni květů — když je pálí bolesť."

„Vy jste zvyklý viděti jen lidi trpící a nečítáte, jak velký je počet těch, kteří jsou šťastni, — mohou — ano musí zde býti šťastni."

„Ó těch je málo!"

„Ó ne — já věřím, že jich je mnoho!"

Zatím ony dva nestejně velké body většily se neustále a Olga mohla rozeznati shrbenou ženu, vedenou dítětem.

Umlkli a všichni dívali se na ženu. Měla vetchou, rozedranou sukni a černý umouněný orleánový kabátek, který patrně šit byl na silnější postavu a varhanil se na jejích suchých ramenech. Pokulhávala, pravou nohu měla obvázanou. Jednou rukou držela se dítěte, ve druhé měla hůl, již vztahovala před sebe, ohmatávajíc jí půdu. Tvář její byla svraštělá, oči nehybné, zkalené — byla slepá.

Když se přiblížily, otrhané děvčátko se žlutou tvářinkou a nejistým, plachým pohledem temných očí se zastavilo a pošeptalo matce několik slov.

„Kde je? Kde je?!" vykřikla slepá a vztáhla roztaženou ruku před sebe, jakoby nějaký vzdálený předmět zachytiti chtěla.

Bylo něco bolestně dojemného v tom vztažení ruky, v těch vyhaslých očích, které se dívaly a neviděly.

Doktor vstal a přiblížil se ženě.

„Pozdrav vás Bůh, Holinová!"

Sotva slepá vztaženou svou rukou dosáhla jeho šatu, pustila dítě a oběma rukama chopila se doktorovy ruky.

„Jejich milosti, pane doktore! Dají si posloužit, pane doktore, dají si ruku políbit! Panenko Maria svatohorská, že jsem já jich potkala! A dnes se mi v noci o nich zdálo a hned jsem řekla: Ančo, to budem dnes mít štěstí —"

„Přejete si něčeho, milá ženo?" ptal se doktor, jsa uveden v rozpaky. Žena stále ještě držela jeho ruku.

„Aby jich Pán Bůh milostivý požehnal. Já se za nich modlím každé ráno jeden otčenáš a jeden zdrávasek. — — Ach, jejich milosti, kdybych já jim mohla vypovědět . . ."

„Jak je s vaším zdravím?" přerušil ji doktor.

„Ach zle, jejich milosti — noha mě souží, nechce se hojit — sotva se dovleču pro ten krejcárek mezi dobré lidi."

„Jděte jen domů, milá Holinová — já mám dnes ve vaší vesnici co dělat — zastavím se u vás. — Jděte už, jděte!"

„Zaplať jim to Pán Bůh nebeský na stotisíckrát a všecku jejich dobrotu ke mně nešťastné ženské!" —

Dívky obdarovaly ženu a ona odcházejíc děkovala neustále a vzlykavý její hlas dozníval k nim ještě, když se vzdalovala.

Olga dívala se, jak ta temná, zbědovaná postava černá se ve kvetoucím stromořadí. I zde, tou jásající přírodou plížil se temný stín lidské bídy . . .

Zdálo se jí v té chvíli, že ten stín padl na kvetoucí stromy, že slunko hřálo méně jasné. —

„I zde je bída," zašeptala.

„Neměl jsem pravdu?" otázal se doktor měkce a díval se stále tak vřele a soucitně na Olgu. Ona s pohnutím pohlédla mu do očí. Neupíral na ni již jako dříve ten zpytavý, pronikavý pohled — byly to jiné oči, jiný zrak, jiný úsměv — vřelý a srdečný, pohnutý. Jak se jí jeho tvář v té chvíli zdála krásnou!

„Vy jste té ženě mnoho dobrého prokázal, pane doktore," pravila vroucně.

„Věru nic zvláštního. Ujal jsem se jí, aby obec byla úředně přinucena dáti jí lepší byt. Nechali ji i s dítětem v nejhorších mrazech spáti v kolničce, řídce z prken sbité, nizounké, v níž skuliny byly senem a mechem ucpány a ve kteréž s nimi ležela ještě pastuchova koza."

„To není možné!" zvolala Olga v rozhorlení.

„Co je tu nemožného? Zeptejte se." —

„Člověk a koza . . .!"

„Snad ta koza, která dávala mléko, měla alespoň pro někoho na světě nějakou cenu, větší cenu než slepá žebračka . . ."

„Ale vy jste hrozný — —"

„Pravda je hrozná —"

Podívala se naň opět. Nyní byla jeho tvář tak vážná a přísná.

Všichni se zamlčeli.

Také Liduška mezi pletením věnce často zahleděla se na doktora. Zdál se jí zcela jiným než dříve, kdy jej slýchala vésti s otcem ty dlouhé hovory o politice. Býval vždy tak nudným a tak málo zdvořilým, jako by se k úkloně ani sehnouti neuměl. A jindy, když byl vesel, stával se sarkastickým a ostrým, šlehal nemilosrdně každého a rozesmál se často svým hlučným, zvonivým smíchem. Nevšimla si dosud nikdy, že má tak hezké oči a že se umí tak vlídně usmáti. Prohlížela pozorně každý rys jeho tváře, jakoby ji studovala. Je v ní něco zvláštního, v té tváři. Ne — ne ve tváři — ale v očích. Co je to?

Při tom však cítila, že ji něco zamrzelo a rozladilo, i myslila si: On se dívá stále jen na Olgu. Ani se nepodívá na mne. Chci, aby se také na mne díval — ano, chci to!

Dokončovala právě věnec a zvolala vesele: „Už je to hotovo! Podívejte se, doktore, jak je krásný!"

„Velmi krásný! Ty pomněnky vedle těch bílých květů —"

„A ještě mi zbylo něco květin. Co s nimi? Rozdělíme se o ně! Tady, Olgo, ty zvonky jsou pro tebe — zde ty si nechám — a zde, doktore, vám dám ty krásné sedmikrásy" —

„Kopretiny," poznamenala Olga a myslila si při tom: Co jí to napadlo, dáti mu květiny?!

„Hleďme slečnu učitelku!" vesele ozvala se Liduška. „Kdo pak bude říkat kopretiny! To jsou sedmikrásy, a jsou k tomu stvořeny, aby se otrhávaly, chce-li se člověk něco hezkého dovědět. A jestli, doktore, máte někoho rád, ptejte se: ‚má mne ráda, nemá' — Prosím vás, doktore — trhejte . . ."

Olga dívala se na Lidušku s podivením. Jak s ním mluví! myslela si. Kde béře tu smělosť? Já bych nikdy nemohla jej tak oslovit a tak k němu mluvit — nikdy . . . Ale při tom se její zrak zvědavě upřel na doktora.

„A což, nevím-li, na koho bych se ptal?“ pravil tento.

„Pak si dejte květinu za klobouk.“

On sundal s hlavy klobouk a zastrkoval kvítky. —

Liduška podívala se na jeho černé vlasy a bílé čelo; čtveračivý úsměv prolétl jí tvář. Tiše vklouzla za strom a zatřásla prudce jeho větví.

Déšť bílých lístků sypal se na zem a pokryl svým sněhem doktorovy vlasy.

On rychle se ohlédl a uviděl za pněm vykukující, zlatými vlasy ozářenou hlavinku — tvářičku, ve které vše se smálo — ústa, oči, tváře, vzhůru vztažené koutky úst, dolíček v ruměnné tváři — a v těch světlých očích míhalo se to a zářilo jako elektrické jiskry.

„Jak jste sešedivěl, doktore, jak jste sešedivěl!“ Smála se tak nenuceně za tím černým pněm — i on se dal do smíchu a díval se stále na její smějící se rtíky. — Nejsou-li to ústa k líbání?

„Těch jarních šedin se brzy zbavím,“ pravil, setřásaje s hlavy květy.

Olga mimovolně musela se smát s ostatními, ale smích brzy uvázl jí na rtech. Zdálo se jí, že ji něco zamrazilo.

Shýbla se pro věnec a tázala se Lidušky: „Kam poneseme věnec?“

„Nahoru ke kapličce. Nosím tam věneček, kdykoli se domů vrátím. Pojďme! — A kam vy, doktore, se ubíráte?“

„Jdu do Lhotek k nemocnému.“

„Zda-li pak nás brzy navštívíte v Doubkově?“

Poklonil se mlčky a neodpověděl. (Pokračování.)

Nové básně Jarosl. Vrchlického.

Mandarini.

Na mém šálku z porcelánu
blaženi a dojati
na každou se šklebí stranu
mandarini copatí.
Uzavřeni v sebe z ticha
stopují kýs rajský sen,
patří, jak jim roste z břicha
lotosu květ modrý ven.

Kolem nechť svět vře a hlučí,
štěstí zdají se být vzor;
kontemplace ve náručí
co jim citů, vášní spor?
Co jim různá hesla mody?
přeletěla, přeletí . . .
v nich je tolik snů a shody
s věčným klidem v objetí!

Šálku slupka průsvitavá
když vzplá čaje jantarem,
vzplá též jejich lysá hlava
růžovým jak požárem;
v oku mdlém se též to mihne
v přeletavém úkosu,
přece však se nepozdvihne
od svatého lotosu.

Často věru utrmácen
shonem dne a vřavou již,
ptám se v tupém smutku schvácen:
Není líp tu svrhnout tíž?
Žíti svým snům a jen sobě,
nechat vše kol v boji hřmět,
stát se cizí vlastní době,
svých jen ňader pěstit květ?

Nebylo by mnohem lépe,
v svoje ztopen nadšení,
stopovati velkolepé

jiných světů vidění?
Zvolna strhat všecky pásky,
jež mne víží ku lidem,
v Nirvanu zřít bez otázky
s usmívavým poklidem?

Jiný hlas však vstává ve mně
a já dojat naslouchám:
Bojuj, dokud syn jsi země,
k snění dost máš času — tam!
Ti dva tvoji čínští svatí
v mystické své rozkoši
směšni jsou své ve závrati,
v extasi své — slaboši.

To je život! — Ať to bolí! —
tuhé tření sporných ker,
hlubá, pracná brázda v poli
a pak tichý svatvečer.
Tvoje síla je v tvém činu
přes škleb davu i dne tíž,
zázrak jako mandarinu
nestane se ti, přec víš!

Hnedle sám.

Nás vyšlo v svět přec několik
a jako bratři my jsme byli skoro,
vždy jeden smích a jeden vzlyk
a jeden pozdrav tobě, krásy zoro!

A léta šla, nás bylo míň,
smrt našla k nám též svoji úzkou stezku;
však jednou za rok v jednu síň
jsme sešli se vždy k potěše i stesku.

A léta šla, a hnedle sám
tu stojím, skoro sám ve středu dráhy,
kde druzí jsou, se darmo ptám,
jak z rozbitého plotu kůl jsem nahý.

Což mrtví! — Ty lze svými zvát,
ti aspoň věrní zůstali nám v smrti,
hůř s živými, již srdce rvát
si zvykli neb nás lhostejností drtí.

Snad je to dobře; k hrobu spíš
nám cesta méně bude hrůzyplna;
že sám jsi, míň to pocítíš,
až nad tebou se zavře slední vlna.

Hle, cizí kdos. Tvůj byl to druh,
jak změněn dnes! Proč blouzníš, neví,
k tvým steskům, snahám něm a hluch,
dnes víc jej tvoje nerozčilí hněvy.

Jde za svým cílem, sám si svět;
jej neviním, snad poznal cenu žití,
ctí jiné bohy, amulet
se jiný dnes mu v schráně srdce třpytí.

Zná jiný ideál již dnes,
jsem cizí jemu, jak mi on je cizí,
to náhoda, že srdce v ples
nám vzplála kdysi v trysku jarní mízy.

Dnes nezná mne, je hluch a něm,
já skoro chápu jeho pohrdání,
leč když chce na mne kamenem —
to ze všeho přec nejvíc duši raní.

Žena.

Já znal ji. Mezi okny denně
svou líčívala bledou líc,
pak s nahou šijí roztouženě
v šer dívala se do ulic.

Však s hořkou slzou v spuchlých víčkách
a v černém šatu beze slov
vždy chodívala o dušičkách
a každoročně na hřbitov.

Po žádném neohlédla muži
se cestou celou v bolu svém
a nesla věnec z bílých růží,
jenž koupen hříchu penízem.

A klekla pak a věnec kladla
na dětský růvek do hlíny,
na dítčte rov, kterým padla
v běd nekonečné hlubiny.

Tu cítila, jak žití drahou
hloub klesá denně víc a víc . . .
Však večer v okně s šíjí nahou
se opět smála do ulic.

Na kraj stránky Wrightových karrikatur.

Na přísné kathedrále, která k nebi
se zvedá s pilířů a fijal lesem,
humoru plný a s komickým děsem
zmok, žába, rarach pitvorně se šklebí.

A velké fresky posledního soudu,
jak zbožný středověk je s hrůzou básnil,
vždy humor frašnou episodou zjasnil,
vtip raketou šleh z krve a slz proudu;

Neb dobře věděli ti mistři staří:
To druhá stránka lidského je žití,
týž duch, jenž s anděly se k hvězdám řítí,
rád s ďáblem sobě v blátě zataškaří.

Impromptu.

Moh' utrhnout jsem smavý květ,
v čas ruku však jsem vztáhnul zpět
a ptal se, proč a k čemu?
Ať dýchá, voní sám tu dál,
já žil již dost a miloval;
čas výhost dáti všemu.

Moh' utrhnout jsem — ano, moh' . . .
Zda byl to dřín anebo hloh,
já vím jen, sladce dýchal . . .
Však zdálo se mi, jak jdu dál,
že v keřích, stromech, v šeru skal
kdos za mnou vzdychal . . .
ach, tak bolestně vzdychal!

List do album.

My sešli se, jak často ve údolí
běh tichých řek dvou najednou se schází,
za nimi horstvem cesta přes výmoly,

rej přes vývratě, balvany a srázy,
za nimi kaskady ve duhách par,
rej Hamadryad, schovávačky s echem
i flétna drozdů, v sosnách mraků cár
a laňky plachý poskok pružným mechem,
za nimi divé touhy, bouř a kypění,
tříšť perlí společná na hladkém kamení.
Teď klidně tekou celou noc i den,
kol pilné práci v kraji žehnajíce,
teď nesou vory, střeží chatek sen
a zří jen žneček opálené líce
a znají jen vln šepty vzájemné,
rej libel, much, třtin zvěsty tajemné
a vědomí, že plynou vedle sebe,
v svých vlnách jedno že zrcadlí nebe
a naději, že přec po dlouhé pouti,
až v pád se shroutí
kdes v ústí, v moři, jednom ve prazdroji
vln tříští aspoň obejmou se, spojí.

Signor Giuseppe.

Napsal Ignát Hořica.

Slunce sklouzlo zvolna za „Babin kuk“; žhavé paprsky hrály ještě několik minut po hřbetech poloostrova Lapadu, poskytujíce vzácnou podívanou: „Petka“, příkrý kužel, piniomi porostlý, stála v ohni, „Babin kuk,“ dvojhrbý s řídkými, nízkými doubky, cypřišemi a piniemi, tonul v oranžové záři. Prohloublý svah, sestupující pozvolna k přístavu, byl už zahalen do těžkého stínu, olivové zahrady dodávaly mu tesknoty hřbitova. Nad krajinou zableskly, zatřepetaly se ještě několikráte bělavé paprsky, pak nastala tma.

Společnost byla shromážděna na prostranné terase výstavné budovy v Gružu, stojící na nábřeží přístavním. Přístav zahalil se v klid a tmu. Ohromná hladina začeřila se jen tu a tam, byvši v pohyb uvedena vesly nějakého člunu. Pak zablesklo se ono místo, zahořelo, svit pobřežních svítilen s protějšího poloostrova se v něm několikráte odrazil a za několik okamžiků rozložil se tam opět černý stín.

Na východě počalo za nedlouho nebe nabývati klidné, přívětivé jasnosti. Obrovská hora zakrývala nám sice celou čtvrthodinu, co se nám děje za zády, ale konečně vyhoupl se přece statečný měsíc jako ohromná

červená koule nad její hřeben. Přivítali jsme ho sborovým jásotem a bavili jsme se mohutnou a zřetelnou ozvěnou údolu Lapadu.

Měsíčku! . . . (Měsíčku!)

Šíbale! . . . (Šíbale!)

Čtveráku! . . . (Čtveráku!)

Zdálo se, jakoby v cypřišovém háji nějaký ferina se byl ukryl a z mohutných prsou v posměch opakoval naše výkřiky.

Denní vedro mírnilo se každým okamžikem a za krátko panoval příjemný chlad. Rozsadili jsme se kolem velké tabule. Výborně upravená jídla dráždila chuť i žízeň, a za veselého hovoru a zpěvu míjela hodina za hodinou.

„Giuseppe přichází dát dobrou noc,“ upozorňoval hostitel krátce před půlnocí.

Zraky společnosti obrátily se ke dveřím, vedoucím z velkého salonu na terasu. Objevila se v nich před chvílí postava velezajímavá. „Giuseppe přichází dát dobrou noc!“ Hostitel náš byl neženat a při těchto slovech jeho dali se někteří do smíchu, míníce, že rozmarný pán domu s nějakým kloučetem prováděti chce veselý kousek.

Muž se sněhobílým vlasem a vousem, jenž ze salonu blížil se k nám, měl sice na sobě cos podivného, jakýsi způsob starého tanečního mistra, ale směšného nebylo při něm na prosto nic. Kráčel pružně, takořka po špičkách; každý pohyb jeho byl pevný, jistý a okrouhlý.

„Signori, rispetto mio, přeju vám šťastnou noc,“ ukláněl se Giuseppe, jako by se tomu byl učil na dramatické škole v Paříži.

„Je to nějaký hrdinný tenor na odpočinku?“, tázal se kdos, když domácí pán nepodával žádného vysvětlení. S Giuseppem dal se zatím někdo známější do řeči.

„To je náš kuchař,“ pravil hostitel s výrazem nedůvěřivého podivu, že bychom to všichni už dávno nevěděli. Ale my cizí nebyli jsme méně udiveni. Jaký to kuchař, který se kloní a mluví jako gentleman a přichází se hostům svého pána poručit!

Otázku tuto četl hostitel v několika tvářích zároveň. „Giuseppppe je bývalý šikovatel u granátníků a četnický strážmistr, sedmdesát pět let starý,“ vysvětloval. „Je u mne deset let. Když jsem ho do služby přijal, byl už tak běloučký jako nyní; myslil jsem však, že je mu sotva pětačtyřicet, tolik měl síly, a tak mladicky se ke všemu měl. Sedm let mlčel zarputile, nebylo s ním řeči. Teprve před třemi lety pojednou změkl, a vyprávěl nám svou historii. Teď už ho stáří přemáhá, ne tělesně, ale duševně, stal se hovorným jako dítě. Zkuste to, pane nadporučíku, promluvte s ním, třeba se rozpovídá.“

Zavolali jsme starocha, pohyblivého, s velkýma, černýma očima, s tváří tak rázovitou a krásnou, že na podobné obličeje nezapomínáme. Vous pod nosem, na bradě, a obočí měl husté, dlouhé, jako mléko bílé.

„Vossignoria commanda!“ Učinil opět bezvadně slušnou a důstojnou poklonu a přiblížil se s uctivým úsměvem.

„Vy jste Dalmatin, signore Giuseppe?“

„Nejsem, signore, a už se jím nestanu.“

„Kterak to myslíte?“

„Jsem Benátčan, čtyřicet let jsem v Dalmacii, ale hrvatsky jsem se nenaučil.“

„Ale nezdáte se smýšleti Dalmatincům nepřátelsky, signore Giuseppe!“

„To ne, nikdy, signore, ale velká rána ohromila mi mozek, špatně si pamatuju.“ Čekali jsme chvíli, ale Giuseppe nepouštěl se dále do vysvětlování.

„Vy jste byl rakouským vojákem, signore Giuseppe?“

„Byl, signore, šikovatelem u granátníků 45. pluku.“

„Toť náhoda, signore Giuseppe, u 45. pluku sloužil jsem také několik let, arciť že o třicet let později než vy, když už nebyl italský.“

„Ó vím, signore, je teď polský. Sešel jsem se právě před třemi lety s kapitánem B. toho pluku, synem mého kapitána z r. 1848. Můj signore, tři dni tu byl, a pořád jsem mu musel vypravovat. Onemocněl jsem z toho.“

Staroch zapotil se při vzpomínce této, přejel si dlaní přes čelo, a zadíval se do tmy nad přístavem. Oči mu zvlhly.

„Kterak přišel jste do Dalmacie a jak to, že jste se nestal důstojníkem?“ tázal jsem se ho, abych ho vytrhl ze zadumání.

„To je moje historie, to právě je moje historie, mio signore, hloupá, strašná.“

Pán domu kýval na vyrozuměnou, že se starý rozpovídá. Pohlíželi jsme zvědavě a s účastenstvím na starce. Posadil se a zdál se sbírati myšlenky.

„Mia cara Venice, má drahá vlast, mé zlaté Benátky,“ počal s živostí a theatrálností, s níž u Italů skorem z pravidla se setkáváme, „vyburcovala se roku osmačtyřicátého také ze sna. To už je tak nějaká doba,“ vysvětloval ohlížeje se kolkolem, „bylo to něco, čemu sám posud nerozumím, ale bylo to nakažlivé. Náš pluk ležel v Praze. Tam to také vypuklo, ale nestálo to za nic, hned bylo po všem. Bombardýři zapálili mlýny na Vltavě a Češi se rozutíkali. Pak nás poslali na Vídeň. Také tam jsme brzo byli hotovi, a z jara devětačtyřicátého roku táhli jsme na Benátky. S jakými pocity, milí pánové! Ale povinnost je železná. Půl roku leželi jsme v močálech benátských a obléhali město. Diktátor Manin byl chlapík, obr, světec. Kdo měl dvě ruce a dvě nohy, bránil město. Lev svatého Marka probudil se ze spánku a řádil divoce v řadách obléhajících. Každá puma, kterou jsem viděl vzduchem letět, naplnila mne hrůzou. Vždyť mohla zapadnouti do domu, kde seděl schoulen v lenošce můj starý, slepý, dobrý otec. Ó zajisté že seděli kolem něho děti a ranění z naší rodiny. A kdyby byl věděl, že jeho Giuseppe také střílí na hradby, že také útočí na Benátky! Ó, signori, byl by mne proklel, byl by se dal vynést na hradby právě tam, kde náš pluk pracoval v příkopech, a byl by volal: Sem Giuseppe, sem ty lotře měř, na prsa otce svého, který se zmrzačil a oslepl ve sklárnách, když pro tebe chleba vydělával. Střel, netvore, střel!“

Signor Giuseppe svíjel se rozechvěním, ruce měl sepjaté a bohaté slzy kanuly mu po lících. Celá společnost trapně, bolestně byla dojata. Stařec řval poslední věty, jako by se byl s rozumem pominul. Pojednou se vzpřímil a pokračoval vášnivě dále:

„Ale to nebylo všechno, to nebylo všechno, signori. Líhali jsme v blátě, jedli plesnivý chléb a ztuchlou rýži, churavěli jsme a scházeli. Ale vše snášeli jsme rádi, považujíce to za trest boží, že my, Italové, já, Benátčan, pozvedli jsme pěsť proti vlastní otčině. Z našinců nikdo se při pracích obléhacích nekryl. Vždyť to bylo dobrodiní, spása, když někoho kulka zasáhla. Zimnicí zmořené postavy našich granátníků, pouhé to kostry kůží potažené, usmívaly se blahem, když je raněné neb chorobou úplně zničené odnášeli do nemocnice. Však což to vše bylo platno, my jsme byli přece jen výborná armáda, a na hradbách benátských stáli pouze ve zbrani necvičení občané. Naše umění a naše otužilá houževnatost zvítězila. Malghera padla, tvrz pozemní, dobyli jsme mostu, dobyli jsme města. Ó signori, to byl den hrůzy! V našem pluku jako by počestní Italové a dobří lidé byli všichni dříve popadali; co zůstalo, byla litá zvěř. Vrazili jsme do města," líčil stařec s hrůzou v uslzených očích, těžce oddychuje. „Vzal jsem tři granátníky, Italy. ‚Pojďte za mnou, bratři!‘ Bylo jim to vhod, viděli, že se v Benátkách znám.

Ale nebylo možno dostati se ku předu. Sotva se vojsko do města provalilo, začalo drancování, Benátčané se bránili znovu. Z oken, přes mou hlavu zastřelili granátníka, za mnou jdoucího. Stěží přiměl jsem zbylé dva, aby šli dále. As dvě hodiny trvalo, než jsme přes všechny překážky dostali se k domu, v němž otec můj bydlel. A když jsem stál u domu, neodvážil jsem se dále. Můj otec! Přikročili jsme ke dveřím, a slyšeli jsme uvnitř sténání a hluk. ‚Kdo to? Co to?‘ křičím, pln hrozné předtuchy. Dveře bytu přízemního pootevřely se trochu a z nich opatrně vyhlédla tvář vousatého granátníka. ‚Co zde děláte?‘ vykřikl jsem zděšením. — ‚Jdi jinam, sergente; zde už jsme hotovi,‘ odpovídá mi surovým, divokým hlasem. Vrazím do bytu . . . ó pánové, otec ležel na zemi vedle lenošky, bambitku drže v ruce, s rozbitou lebkou. Vedle něho ležela mrtvola dvanáctiletého děvčete . . . šat s ní byl strhán . . . klečel u ní druhý granátník a řezal právě prst, na němž měla prstýnky. Ha, pánové, zmořené mé tělo jako by se ohněm bylo vzňalo. Tasím šavli, sekám jako zběsilý do ohavníka a klesám konečně zničen, vysílen, smyslů a vědomí zbaven vedle jeho mrtvoly . . . Když jsem k sobě přišel, byla noc; hmataje kolem sebe, nahmatal jsem kaluže krve, mrtvoly, ruku, která drží pistoli. Nabyl jsem úplně vědomí; rozpomněl jsem se na vše, co se událo. Zulíbal, smáčel jsem slzami tu ztuhlou ruku a vyplížil jsem se z domu jako noční dravec, aby mne nikdo nenašel vedle mrtvoly otce, neteře a vojáka."

Giuseppe schoulil se, otřásl sebou a hleděl vytřeštěnýma očima k zemi. Vypravování starcovo tak mocně nás dojalo, že nikdo slova nebyl schopen. Nastala delší pomlčka, kdy slyšeti bylo pouze těžké dýchání Giuseppovo. Po chvíli teprv chopil se slova hostitel, který již historii znal a dříve se tudíž z trapných dojmů vybavil.

„Tehdy zešedivěl Giuseppe," pravil, aby uvedl hovor v proud.

„Ano, tehdy jsem zvápenél," vytrhl se Giuseppe ze zadumání a ohlížel se kolem usměvavě, se slzami v očích.

„A co bylo dále?" tázali jsme se.

„Dále? . . . Nic. Druhý den odešel pluk náš do Trevisa. Tam jsem ochuravěl, dali mne do nemocnice. Když jsem se uzdravil, nešel jsem již

za plukem. Celé dva roky byl jsem sem a tam komandován a pak šel jsem k četnictvu do Zadru."

„A ti zlosyni, kteří vám otce zabili a neteř zničili, byli to Italové?"

Giuseppe se lehce a trpce usmál. „Pravda že byli."

„To přec není možné!"

„A proč by to nebylo možné?"

„Aby Italové Itala vraždili?"

„Myslíte, pane? A prosím, kterého vy jste národa?"

„Jsem Čech."

„A vy myslíte, že čeští granátníci jako dobří duchové ulicemi pražskými se vznášeli?" Stařec dal se do suchého, nuceného smíchu a mnul si ruce. „Ti teprv hospodařili, milý pane . . . ha, ha ha."

„A jak jste byl dlouho u četníků," vpadl někdo do řeči, aby ukončil neutěšený směr rozmluvy.

„Nešlo to se mnou, signori, nešlo. Neměl jsem již áznosti, neuměl jsem se na nikoho osopit a zbraň v rukou mne pálila. Nechal jsem jednou všeho, a šel jsem na loď vypomáhat jako kuchař."

„Do Benátek jste nikdy nepřišel?"

Giuseppe vyvalil oči na tazatele, napřed hrůzně, pak ztrácel pohled jeho určité barvy a zkalil se v bezvýznamnost.

„Nikoliv, nikdy," pravil v zamyšlení; „nejsem hoden vkročiti na půdu benátskou," dodal pak polo šeptem.

V Dubrovníku začaly hodiny bíti dvanáctou půlnoční. Za námi na vrcholku hory Srči volal voják na baště tvrze své „halt verdá, patról forbaj!" a u prachárny na „Babině kuku" a na ostrůvku Takse odpovídali vojáci na stráži. Měsíc vylezl z mračen a osvítil celý obrovský přístav grušský, kolkolem horami vroubený. V hrdle přístavu vyskočilo červené světlo na stěžni a mračno černého kouře. Právě vjížděl parník do přístavu. Na nábřeží nastal život, loďky odrazily, aby pomahaly kotviti.

„Pojďme se podívat, kdo přijel."

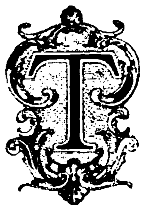
Vyzvání učinil kdos dosti nesměle. Společnost skorem mlčky opouštěla terasu. Všichni se s Giuseppem loučili.

Tčevská hranice.

Od Al. Jiráska.

I.

Tuchelská širošírá lada, plná kvetoucího vřesu, měnila svou barvu.

Byloť po západu slunce; rudý, řeřavý pruh po něm počal také již hasnouti, tratě se v mlhavě šedém oparu širokého obzoru. Jednotvárná rovina ve vřesovém plášti tměla se více a více, a nebylo již rozeznati písečných míst s chudými travinami ani ostrovů brusinčích, jež lišily se za dne sytou svou zelení v moři kvetoucího vřesu.

Kol kolem po šíru, daleku vše jedna, tmavohnědá, temná rovina do dálky zčernalá. Jediný jen pruh se jí probělával jako tok řeky a to od západu k východu, pruh písku ničím neporostlého, nyní v potemnělých ladách pod večerními nebesy tím světlejší.

To cesta vřesovistěm nestavěná, bez základu, nejistá, rozjezděná, tu širší, tam užší, jak vítr ji srovnal, tu rovná, tam plná výmolů nebo vlnitých kopečků pískových, k východu se tratící v temnu jako tok řeky v černém jezeru. A nad tím vším veliké, hluboké ticho, jehož nerušil ojedinělý cvrčkův vrzavý hlas, ozval-li se chvílemi vřesovištěm. Po parném, srpnovém dnu ani večer nedal pusté, širé krajině osvěžení. Vlažno bylo až dusno, a písek, jenž za dne pálil, dosud nevychladl.

Všude pusto, vše bez hnutí; až tam k západu na bělavém pruhu, písčité cesty vynořil se z temna houf jezdců. Jedou, na dvě stě jich v řadách za sebou volně, zvolna a tiše. Na sypké jejich cestě není žádného ohlasu. Kopyta koní se boří bez dusotu do písku, a jezdci sami mlčí. —

Temné jejich silhouetty táhnou jako zjevení bělavou cestou jedním proudem, nad jehož rovnou linií vynikají vysoká kopí, zatknutá po pravé ruce, nyní volně na zad přikloněná. Prostřed nich, nad ně trčí korouhev houfu, s dlouhým, úzkým cípem v hořejší polovici, v bezvětří teď bez pohnutí visícím.

Toť korouhev oddílu, jenž do nedávna býval ustavičně v honcích, vždycky před valným houfem.*) Nyní se stal houfem zbytným, táhna za veškerou „obcí Sirotčí polem pracující“**) v těchto nehostných končinách dalekých Prus, kterou vedle starších vedl se „správcem“ knězem Prokůpkem nejvyšší hejtman Jan Čapek ze Sán Hukvaldský. A tohoto zbytného houfu hejtmanem byl Mates Salava z Lípy seděním na divokých, skalnatých Skalách v kraji Hradeckém.

Jako v honcích míval těžký úkol, tak rovněž nesnadná práce nastala mu, co jel za valným houfem, táhnoucím od Chojnic dále k jiho-

*) Vlastním vojskem.
**) Stálé vojsko bratrstva Sirotčího.

východu, k Visle. Šest neděl ležela veškerá Sirotčí obec s velikým vojskem polským před Chojnicemi. Zůstali tu tak dlouho, třeba že pan Čapek radil, aby města nechali a hleděli si jen okolí a širého kraje. Ale pan Sędziwoj z Ostroroga, poznaňský vojvoda, byl jiného mínění a přemluvil Mikuláše z Michalova, krakovského starostu, vrchního polského velitele, a tak před Chojnicemi zůstali a dobývali jich. —

Teď, po šesti nedělích táhli od nich pryč dále končinami křižovníků pruských, jimž pan Čapek loňského roku (l. 1431) odpověděl *) ve jménu bratrstev Sirotčího a Táborského a veškeré obce království Českého a markrabství Moravského. Odpověděl křižovníkům německým, protože vždycky podporovali římského císaře a uherského krále Sigmunda, usilujícího o zkázu národa českého i svaté pravdy jím hájené a protože posléze, porušivše příměří s nejjasnějším králem polským Vladislavem, zpustošili jeho země na hranicích hůře nežli pohané. —

A král Vladislav byl Čechův spojenec; smluviliť se správce bratstva Táborského, kněz Prokop, a jiní znamenití Čechové, také loňského roku, ale již v měsíci červnu v Pabianicích s polským králem o vzájemnou pomoc a spolek polského národa s českým proti všem národům, obzvláště pak proti národu německému. A letos, tohoto roku 1433. od samého jara veškerá obec Sirotčí polem pracovala, nejprve v Horní Lužici trestajíc zhořelecké Němce, kteří samojediní, i když Dolní Lužice i kurfirst saský a bratr jeho míšeňský markrabí za země saskou, míšenskou a za Durynsko koupili si příměří za deset tisíc zlatých, nechtěli se smlouvati s českými husity.

Teď od měsíce června hubili Sirotci sami i pak s Poláky německé křižovníky nejprve v Nové Marce a teď už v samých Prusích. Dým požárů nepřestával se v těch končinách k nebesům valiti, a žalostný, zoufalý křik vesnického obyvatelstva vzmáhal se co den a rozléhal se dál a dál. Komtuři a jich houfy rozprášené jako plevy je opouštěli, pryč, k východu, utíkajíce, nebo za hradbami měst spásy hledali. Ale ani hradby nebyly dosti pevné. Už dvanácte křižovnických měst padlo, až tu u Chojnic zaražen proud vítězných spojenců, Sirotků a polského vojska. Proud zaražen, ale nezmařen. Valil se nyní dále, napřed Sirotci, ještě více popuzeni a rozdrážděni nehodou i tím, že chojnický velitel, Erasmus Frišborn, komtur německých křižovníků, zpýchav tím, že obhájil města, odvážil se i za nimi se svými houfci. Ale tyto „křižovnické mouchy“ dal pan Čapek na starosť Skalskému Matěji z Lípy. Prvního dne doráželi Němci směle, a zbytný houf Sirotčí měl se co oháněti. Ale ohnal se. Teď k večeru zmizeli poslední z nepřátel a houf, unaven bdělou službou i jízdou za parného dne, jel pustým vřesovištěm, prahna po znamení, jež by dal hejtman k odpočinku.

Než ten, nešetře ani mužstva, ani sebe, patrné pospíchal, aby se dostali ku předu blíže k valnému houfu, za nímž se těmi potyčkami hrubě opozdili. Také pořád ještě na nepřítele pamatoval, nevěře mu ani ošidné, širé kolem pustině. Rozhlížel se jí přes tu chvíli a zvláště na půlnoc zraky obracel. Odtud nejspíše mohli něco do boku čekati.

*) nepřátelství, boj ohlásil.

Než širá lada kolem, v pravo, v levo, jako poušť; nic se nehnulo, leda že někdy vyrazil před blížícími se jezdci vyplašený pták, jenž, zafrčev temným vzduchem, pojednou zase zapadl a zanikl bez hlasu dále v porostu rozlehlé roviny. A ta neměla konce ani proměny nějaké. Jen na pravo, na polední stranu, ukázala se táhlá nějaká vyšina, ale daleko ještě, a les, poblíže něhož prokmitovala z černého rámu roviny mdlým leskem světlejší plocha nějakého jezera.

A houf sám mlčel i vůdce. Pojednou však on i všichni obrátili zraků svých na půlnoc, kde v dáli prokmitl temnem oheň, vedle něho druhý, a již také třetí, a pak ještě několik. Z houfu se ozvaly pokřiky a již koně zaráželi, jak hejtman rozkázal. On sám pak vybočiv s dvěma podhejtmany, kteří té chvíle mu po boku byli, s cesty, zajel kus do vřesoviště.

Houf čekal. Koně odfrkovali nebo hlavy věšeli; jezdci se rozhovořili nejvíce o těch ohních tam; mnozí také na cestu kleli i na žízeň a ještě více na drobný, práškový písek, jehož koně byli plni a jenž pokrýval hustě sedla i tlumoky i šat a jejž jezdci cítili v očích, nose i ve vyprahlých ústech. — V českém hovoru, jenž se po řadách ozýval, bylo slyšeti tu tam nejednoho „bratra“, jenž mluvil polsky.

Pojednou však umlkli; vraceltě se k nim jeden ze společníků hejtmanových, krajan jeho, Mikuláš z Rokytníka, vladyka, Vrtimák řečený. Nežli dojel, už zvěděli, jaký rozkaz nese. Volal, že deset jezdců a desátník vyrazí ven na obhlídku v ty strany k ohňům. A sám si ty muže vybíral a zastavil se pak s nimi ještě u hejtmana.

Ten promluviv s ním za krátko, pravicí při tom pilně šermuje a ukazuje, vrátil se s druhým padesátníkem k houfu a poručil opět do kroku. Jezdci se ohlíželi za Vrtimákovou četou; chvíli ji viděli, ale ne drahnou, neboť zmizela v šeru, jako by splynula s černým vřesovištěm. Ale ohně v dáli bylo pořád ještě viděti.

II.

Mikuláš z Rokytníka byl nejen krajanem Matěje z Lípy a na Skalách, nýbrž i jeho sousedem. Ze své vsi dojel k němu za hodinku. Jenže pan Matěj měl hrad mezi divokými skalami*) skoro také ze samých ohromných balvanů vytesaný, velice tvrdý, nedobytný, kdežto Vrtimák měl jen nevelkou, dřevěnou tvrzku s hlubokým příkopem a náspem u potoka v jediné vesnici své, Rokytníku. A tu a tvrz také vypálili mu před šesti lety Němci Slezáci, když toho roku na Náchodsku tak zle hospodařili.

Tenkráte Vrtimák zrovna „polem pracoval“ s obcí Sirotčí u Tachova, on, i jeho syn i mladší bratr Jan; mladší, ale také již prokvetalých vlasů a knírů jako starší Mikuláš a rovněž tak vychrtlý a vysoký, ale kostnatý a širokých plecí a malých šedivých očí pod hustým svislým obočím.

Vladyka Mikuláš vypálené tvrze znovu nepostavil; nepotřeboval jí, nemaje kromě dotčeného syna Jíry žádných dětí, a vdovcem byl už

*) Hrad Skály, později Katzenstein, nyní Bischofstein za Policí n. M.

drahně let. Také neměl pokdy na stavbu, neboť meškal se synem s obcí Sirotčí ustavičně v poli, buď doma v Čechách nebo na „jízdách“ do sousedních zemí. Za delší dobu také bratr Jan mu v poli tovaryšil. Než poslední čas se nepohodli, nebývaliť nikdy nejlepšími bratry a Jan, jemuž se také mezi Sirotky znechutilo, an neměl nikde valného stání, odešel pryč. Bylo slyšeti, že mezi Tábory.

On tam mohl, poněvadž se na to hrubě neohlížel, slouží-li kněz mši svatou v ornátě nebo v obyčejné sukni.

A tak za poslední jízdy do Rakous byl starší Mikuláš už sám se svým synem. Zrovna po sv. Martinu, koncem minulého roku vytrhli tam Sirotci přes Moravu. A tu, když se vraceli s velikým plenem, Rakušané Čechy dostihli u Znojma a tam zle pošavlovali syna Mikulášova, mladého Jíru.

Otec, sám raněný, stěží ho dovezl do Čech, do Hradce nad Labem, za tuhých mrazů v lednu měsíci. Proto také, když časně z jara kázali proti německým křižovníkům, nemohl Jiřík s otcem. Sbíral se již sice, ale tolik sil dosud neměl. Starý ho nerad opouštěl a těžko od něho odcházel. Nerad jej samotného nechával, ne pro rány, ty se již zacelovaly, ale že příliš na něj uvykl, že ho nechtěl pustiti s očí. Střehl ho vždy a držel přísně, poněvadž na něm pozoroval, že Jiřík není tak po božím zákonu, jak on horlivě a přísně žádal, a poněvadž měl, jak starý říkával, mnoho strýcovy lehkovážné mysli a nestálé krve —

On sám už na dvanáctý rok bojoval proti všem nepřátelům božím a zhoubcům České země, kteří byli proti pravdě boží přijímání těla a krve Kristovy pod obojí způsobou a kteří také pokoušeli svých zlostí, aby věrné vypleli z království, zlostníce bez příčiny na český jazyk. A on ten jazyk svůj vší spravedlností vždycky miloval a protivníkům se proň i pravdu boží mužsky všude zprotivil; a tak také aby činil, vždy vzbuzoval celým srdcem svého syna.

Proto také chutě vydal se proti německým křížovníkům, na něž měl také za ním se vydati Jiřík, až by pozdravě se dosti silen byl.

Než Mikuláš Rokytenský se syna nedočekal. Nejel a nejel, ač už nastal čas, kdy, jak tatík počítal, mohl už za obcí v poli býti. A také ani slechu o něm nebylo. Až pak posel přijel od vladaře,*) kněze Ambrože, jenž zprávu posílal polnímu hejtmanovi, starším a veškeré obci, jak poslové a zvláště Sirotčí v Basilii se měli a pochodili, co ujednali a že se vrátili do Prahy s posly sboru Basilejského, a oč se tam nyní s nimi jedná. A se zprávou tou přinesl posel mnohé noviny, zvláště tu, že v Hradečtě se sbírá nové pole do Slezska proti Němcům k vybavení Němčího,**) Slezáky obleženého.

A posel jmenoval mnohé vladyky a rytíře, kteří se na tu jízdu vydají, nebo již vlastně za tím vydali, a mezi nimi jmenoval mladého Rokytenského.

*) Nade všemi hejtmany polními a hejtmany místními, v městech, stála rada „starších bratří“ neboli „starší“, v čele těch pak „vladař“.

**) Němčí mělo posádku husitskou.

„Chce mně s očí! Abych ho ustavičně nevedl a nekáral! Postrýčenec nezvedný!“

Tak v duchu se zlobil starý Vrtimák a chystal se, jak Jiříka zkárá, až se s ním sejde, a že ho naučí jednati s rodiči po božím přikázání, že mu dá, a toulati se volné jako dráb námezdný a ne jak dobrý bojovník s obcí svou, ke které jest připsán. —

To bylo koncem máje, kdy posel od vladaře přijel. Od těch dob vladyka Mikuláš o synu nezaslechl ani slova. Jen toho se od Salavy z Lípy dověděl, co panu Čapkovi a starším „bratři“ ze Slezska po poslu vzkázali, že Němčí šťastně zachráněno.

Jindy vždycky bylo starému vladykovi v poli vesele a nic nevážil všelikých psot, jen když měl po boku svého syna. Ten, panic urostlý, podobný a statný, jezdil na krásném koni, v němž měl veliké potěšení, v nákladném brnění a v takové sukni, takže vypadal jako pán nějaký vedle svého otce v prosté, ale dobré zbroji a v koženém kabátě nebo prosté sukni bez ozdob a skvostných zápon.

Ale tentokrát — — sám jezdil v čele své jízdné roty, mrzutý a přísnější nežli kdy jindy, nic neslevuje, na nic oka nepřimhuřuje. V jeho roté nesmělo býti neposlušných, kostkářů, opilců, lájcí, tak jako poroučel řád bratra Žižky, někdy jich všech otce; a jestliže kdy obec kterou škodu vzala skrze něčí neopatrnosť nebo zmeškání u vojště, ve strážech nebo na poli, žádného nevyjímal aniž k osobám zřel a žádal vždy, aby bylo nad vinníkem pomstěno podle zákona božího, začasté sám proti jiným hejtmanům, ať už běželo o dání šilhuku skrze pračata,*) nebo měl-li vinník choditi několik dní před vojskem v řetěze nebo hrdlo propadnouti.

A jak byl přísný, tak byl pobožný.

K Bohu se modlil i ve shromáždění i ve stanu a začasté i na koni a pokaždé, než-li se z místa hnuli, prve než-li co důležitého rozkázal, zvláště před bojem, napomínal bratří, aby kleknouce nebo padnouce před tváří Boží se modlili, aby pán Bůh všemohoucí ráčil svou pomoc dáti. — Pak teprve lidi šikoval. —

A když kněz v táboře kázal, sotva kdo ho tak pobožně poslouchal jako vladyka z Rokytníka a málo kdo přijímal tělo a krev Páně tak vroucně, skroušeně a pokorně. — —

Teď vedl malou svou četu, dobrovolně se k tomu nabídnuv, pustým vřesovištěm směrem k ohňům, jež byly podezřelé. Jezdci nejeli těsně vedle sebe, nýbrž volně, a ne přímo k ohňům, nýbrž více šourem, aby se docela nevzdalovali od svého houfu, na písčité cestě víc a více se tratícího.

Vladyka jel v čele, jsa nejvíce patrným svou bílou sukní. Po boku měl jednoho z dvou Poláků, které si vybral. Byl to starý žoldnéř stepi i těchto lad znalý, udatný. Toho měl vladyka nad jiné Poláky rád.

Ostatní za nimi, Češi, všichni z Hradecka, jako většina Sirotčího vojska, a Uher jeden, Slovák, s vlasy v copy na spáncích spletenými, jenž s několika druhy se dal mezi Sirotky, když před dvěma lety trestali v severních Uhřích krále Sigmunda. —

* Běhání ulicí

Jeli mlčky, s podvrženým kopím, neb vladyka tak poručil, a pilně se rozhlíželi. Zdálo se, že smutné ticho tu, kde byli tak osamělí, je ještě větší; až člověka z něho tesknota pojímala.

Od ohňů se neozval ani hlas, aniž se tam co pohnulo. Jezdci nic nespatřili, ač v onu stranu napjatě hleděli a vše bedlivě pozorovali.

„Snad nás těmi ohni jen lákají," prohodil Polák.

„A jak, nač?"

„Aby nás utopili. —"

„Ej, bahnem-li?" zvolal vladyka.

„Blátem. Tady v ty strany," a Polák mávl k ohňům, „je jistě veliká bažina. Vidíš-li kopečky sitiny a tam dál — to černé — toť jsou jistě zakrslé olše, nebo křе — tam mokro, bláto. —"

Sotva že po té, na rozkaz vladykův více na pravo uhnuvše, kus pojeli, zarazil Polák koně a zvolal:

„Dále ne — chybujeme — zase bahno. Cítím je —"

„Třasovisko! — Už se houpeme. — Půda se třese. Zpátky!" poroučel hejtman. Sám seskočiv s koně, šel několik kroků před se. Cítil dobře, jak se mu půda houpá pod nohama. Pomyslil si, kdyby se tak byli slepě k ohňům rozjeli, a že snad ten Polák se nemýlí. —

Vyhoupnuv se do sedla, chtěl poručiti, aby zahnuli ještě více na pravo, směrem k písečné cestě, která jim s očí zmizela; v tom kus před nimi zafrčelo z nenadání několik ptáků, patrně náhle vyplašených. Jako slepí hnali se přes jezdce, až se z toho koně polekali.

„Letí proti nám," pravil vladyka, hledě upřeně v tu stranu, odkud se ptáci zjevili. A Polák dodal:

„Někdo je tam splašil. Jistě — my ne. — Eja!" zkřikl pojednou a prudce zároveň v před ukázal. A v tom už také ostatní jezdci zkřikli, postřehnuvše čtyři jezdce proti sobě jako černé stíny z černého vřesoviště se vynořivší.

Stáli nehnutě, tiše, ale jak se vladyka, volaje velikým hlasem, na ně rozkřikl: „Kdo jste! Heslo!" tu rázem, neodpověděvše, se otočili a již pádili pryč.

„Běží! Běží! Hrr na ně! To jsou Němci!" zkřikl Vrtimák a již bodl koně tak, že vytrhnuv se velkými skoky se rozběhl.

Pusté vřesoviště pojednou oživlo.

Čtyři černé stíny jízdné utíkaly největším tryskem a jedenáct jezdců se tak hnalo za nimi. V jich čele hejtman, sám dvanáctý, patrný sukní, jež se v tom temnu probělávala.

Vřes drcený prudkými kopyty šustěl, písek z pod něho stříkal vysoko v pravo, v levo.

V supání a dusot koní ozývalo se řinčení pochev a přes tu chvíli chraptivý již hejtmanův hlas z vyprahlého hrdla:

„Na ně! Hrr! Ať něco od nich zvíme!"

A zase:

„Na ně, na ty špehéře!"

A bodal koně do slabin. (Dokončení.)

Paní Borecká.

Napsal Jan Antoš.

aní Zuzana Borecká po dlouhé nemoci dnes poprvé nechala se dovésti ze své ložnice do velkého přijímacího pokoje a posadila se tam do lenošky, kterou nechala přistavit do záplavy zapadajícího slunce, vnikající sem širokým, otevřeným oknem.

Ač byla dosud sesláblá, cítila se dnes již docela zdravou. Všechno, nač pohlédla, činilo na ni v tom zářícím vzduchu dojem novosti; dívala se s předmětu na předmět a věru, vše jí tak připadalo, jakoby zde byla cizí. Pak spočinula zrakem na svém muži. S divným, nepochopitelným strachem a rozechvěním očekávala, setká-li se s jeho pohledem, plným roztoužené výčitky, lichotivé obžaloby, stesku na dlouhé strádání — z něhož vyčte, že nyní může se mu zase oddati.

Avšak muž její, sedící opodál, upřeně hleděl do novin.

Povzdechla.

„Můj Bože, jak smutně to zde vypadá!“ pravila po chvíli, rozhlížejíc se. „Okna špinavá, zdi zaprášené a strop plný pavučin!“ — A když muž její neodpovídal, obrátila se k němu.

„Tebe však, Láďo, nejvíce lituju — viď, že jsi špatně jídal?“

„Ó nikoli. Dobře jsem jedl!“ odvětil muž nedbale, nepozvedaje zraku.

„A i káva ti chutnala?“ otázala se žena s podivením.

„Docela!“

„Tak, jakobych já sama ji byla vařila?“

„I ano!“ řekl on mrzutě, ale když zpozoroval, jak zbledla, opravil se rychle: „Ne tak! Není možná! Jako ty, nedovede přece nikdo kávu připravit!“

Paní Zuzana mžikem byla zase spokojena.

„A což, měl's vždy v čas zatopeno, ustláno?“ s úsměvem vyzvídala dále.

„Měl! Měl!“ odbýval ji nevrle.

„A prádlo čisté?“

Muž podíval se na ni tak, jakoby chtěl říci: „No teď už toho mám dost!“

Ona však, nevšímajíc si odstrašujícího jeho pohledu, doléhala dále na něho: „Všechno chci vědět! Mluv! Povídej něco!“

„O prádle snad?“ otázal se jí ironicky.

Paní Zuzanu poznámka ta zabolela. „O čemkoliv — vše bude mne zajímat — tak dlouho jsme spolu nehovořili!“

Muž se usmál. „Co ti všechno napadá! Ještě se ptej, kdo mne oblékal! Věru, jakobych byl malým děckem!“

„Zlobíš se na mne?“ otázala se ho paní zvolna s dlouhým pohledem.

„Ani dost málo!“

„Tedy nepostrádal's mne v ničem!“ Hlas její vyzněl lítostně a do jejích očí vskočily velké slzy.

„Jak na myšlénku tu přicházíš?“ otázal se jí muž zhurta, s rozpačitým však úsměvem. „Nechápu!“ — — a chtěl ještě něco říci, ale proti vůli své umlkl. Chopil se novin a znovu dal se do čtení. V pokoji zavládlo zase ticho, dlouhé, trapné.

V tom zvenčí ozval se dětský, dovádivý smích, a hned na to dvě malé pěsti několika drobnými ranami na uzavřené dveře domáhaly se vstupu.

„Děti!“ vzkřikla chorá a zdvihla se na nohy. — Konečně může je zlíbat do sytosti. A práhnouc po objetí, vztáhla chvějící se ruce ke dveřím. Prokop, pětiletý, a Milada, dvouletá, vběhli do pokoje, avšak neletěli k matce, nýbrž spěchali políbit otce a potom do kouta, ke svým hračkám.

Paní Zuzana sklesla opět do lenošky; klín její zůstal prázdný, osiřelý. Lítost ji rozechvěla. Bála se pohlédnouti na své děti, zavolat je k sobě. — Což kdyby ani potom k ní nešly! . . .

Ze ztísněných prsou jejích vydral se povzdech tak hluboký, že muž, uleknuv se, přiskočil k ní; ona však s úsměvem ho upokojila:

„Usnula jsem — ošklivý sen mě poděsil!“ . . .

V tom vstoupila slečna Ema, vychovatelka obou jejích dítek. Pozdravila paní svou lehkým úklonem a stoupla si před zrcadlo odstrojit se. Paní Zuzana z lenošky své pozorně hleděla na dívku. I ona, jako všechno kolem ní, připadalo jí nějak cizí. Což za jediný rok její nemoci tolik se změnilo?! — —

Ema jakoby byla vyrostla, sesílila, obličej její byl hezký, oči její nebyly však nyní již pokorné. Nebyla již skromná, bázlivá, jako tehdy, když službu nastupovala. Denně ji ve své nemoci vídala, ale všimla si té změny teprve nyní

Povšimla si teprve nyní také, že vychovatelka má na sobě nové, drahé šaty a že se zálibou v zrcadle se pozoruje. Co ji znala, nikdy sama sebou se nezabývala. Bylať z těch emancipovaných, jež nedbají svého zevnějšku. — — Počínala si nyní, jakoby její paní zde ani nebylo, volně, jako doma, s jistým vědomím práva. — Práva? — Či snad dlouhá nemoc její velitelky ji tak osmělila? V duši paní Zuzany probudila se předtucha jistého nebezpečí a současně ještě něco jiného jí napadlo . . . Bránila se myšlence té, ale podezření vzrostlo, jako když sláma vzplane.

Se strachem pohlédla na muže. Díval se též na Emu. Sňala právě klobouk s hlavy a uvolnila vlasy v korunu spletené, že ve dvou proudech splynuly jí po ramenou a zádech. V jeho očích zalesklo se. Povšimla si jeho vzrušení. V tu chvíli věděla vše. Bolestí a mdlobou zavřela oči. „Milosrdný Bože! Nedopouštěj!“ — A zima jí zachvěla . . .

Po chvíli, když otevřela oči, nevěřila již bláhovému tomu nápadu a pohlédla na muže odprošujícím pohledem.

On jí nepozoroval.

Ale výraz jejího pohledu rychle se změnil. Povšimla si jeho moderně přistřiženého vousu, podivné úpravy jeho vlasů, pečlivě sčesaných a lesknoucích se pomádou. V celém jeho zevnějšku nebylo ni jediné stopy bývalé nedbalosti. Kravata jeho byla hedbávná, křiklavých skotských barev a uměle vázaná. Na ni nejdéle se zadívala. Pak, jakoby jí něco bylo napadlo, rychle vstala a přistoupila až k němu.

„Kdo ti vázal kravatu?“ otázala se ho přísně.

„Kdo by mi ji vázal? Já ji vázal!“ řekl muž dosti směle.

Paní Zuzana jedním trhnutím ruky rozvázala mu kravatu.

„Tak dobře! A teď si ji zavaž — přede mnou — ihned!“

Borecký vyskočil se židle. „Zuzo!“ — Sklopil však oči před jejím přísným pohledem.

„Můj ty Bože!“ zalkala žena a sáhla si k srdci. „Odveďte děti!“ poručila po chvílce vychovatelce. Ema tázavě pohlédla na pána, on však neměl odvahy podívati se na ni. Odvedla tedy děti do vedlejšího pokoje.

„Blázníš!“ pravil Borecký k ženě, jedva že odešla. „Jaký nesmysl ti zas napadl!“ — A rozhorlen přecházel po pokoji.

Jeho žena však neslyšela; vytřeštěným zrakem hleděla před sebe.

Mezitím Ema vrátila se a odhodlaně zůstala státi ve dveřích.

Když ji paní Zuzana shlédla, vzkřikla na ni:

„Vy jste jeho milenkou!“

Tvář Emina do ruda se zarděla. „Jak to se mnou mluvíte?“ zvolala.

„Nezapírejte . . .“

„Nejsem tak špatnou!“

„Ovšem!“ usmála se paní Zuzana pohrdlivě. „Však řekněte mi, slečno, kdo Vám kupuje Vaše šaty? Či snad pořizujete svou toiletu z patnácti zlatých své měsíční gáže?“ —

Tentokráte Ema zbledla a také Borecký sebou hnul.

„Neurážejte!“ zvolala vychovatelka výhrůžně.

Paní Borecká, nevšímajíc si zuřivého pohledu svého muže, pokračovala: „Co jsem vdaná, neměla jsem tak nádherného klobouku, ovšem, vy jste svobodná, musíte se líbiti!“

„Nenabízela jsem se vašemu muži!“ odvětila jí Ema rychle a v drzém tónu jejího hlasu spočívalo doznání všeho.

„Nestoudná!“ vykřikla paní Borecká. Více nedovedla v té chvíli ze sebe vypraviti.

Borecký byl při posledních slovech obou jako ztrnulý; nyní pravil nejistým hlasem, nutě se do klidu:

„Křivdíš Emě — byla našim dětem pečlivou matkou!“

„Lháři! Tobě milenkou!“ okřikla ho žena.

„Nediv se, že ti děti odvykly!“ řekl muž a toto tvrdošíjné vyhýbání se vlastní, palčivé otázce bylo zřejmým přiznáním viny.

Paní Zuzana zlostně se zasmála.

„Nyní chápu vaši smělost. Lichocením, pamlsky vyloudila jste lásku na mých dětech. Věru, jste chytrá!“ —

„S takovými úmysly nikdy jsem nejednala!“ hájila se dívka. — „Mohu za to, že děti mají mne rády?“

Paní Zuzana, jakoby se náhle byla rozhodla, osušila oči, a stojíc z přima, pevným hlasem promluvila:

„Nedám si odloudit děti! Rozumíte? Ještě dnes opustíte můj dům! — A ty můžeš jíti s ní!“ dodala, odcházejíc rychle.

Ema utekla také do svého pokoje — —

II.

Muž zůstal samoten v pokoji, mrzut, sám sebou nespokojen. Za dveřmi na pravo plakala jeho žena; na levo Ema, rozezlena, velkým krokem přecházela po pokoji. Nevěděl, na kterou stranu se přidat, do kterých dveří vejít, odprosit, ujistit, že nepřestal milovati.

Nerozhodnut, v zoufalé náladě zůstal sedět.

Natáhl obě nohy a podpatky bot jezdil po podlaze. Při myšlence, že věc již je venku, odbyta, na okamžik skoro se zaradoval. Ale pak znovu se zamyslil. Netušil sám dosah toho, co právě se událo. Náhle, neočekávaně vyšlo něco na jevo, čemu sám před chvílí ještě nevěřil.

Bez zdráhání dosáhl přízně Eminy. Dívka přilnula k němu jako z jisté útrpnosti a on také přijímal projevy její přízně jako náhradu toho, čeho postrádati musel u vlastní své ženy. Že by poměr ten kdy v lásku mohl vyspěti, nevěřil Vždyť jemu bylo již čtyřicet pět let. Rovněž nepředvídal nijakého nebezpečí. Sám pokládal stav ten za mimořádný, prozatimní, pokud žena jeho se nevystůně. Pak jistě vrátí se k ní. Vrátí se k ní . . . A na chvíli zas ustal mysliti. Pak živě představil si ji, jak rozlítostněna, v hloubi duše uražena, potupena, nešťastná, prchla před ním A když zavřela dveře za sebou, zdálo se mu, jakoby vedle uprostřed pokoje byla klesla na zem. — Prudká lítosť nutila ho podívati se k ní, neměl však síly vstáti. Cosi strkalo ho, tlačilo zpět do lenošky: vlastní samolibosť, uražená ješitnosť, jež vznikla současně s poznáním, že vlastně je milován. Když pak vzpomínka vyvolala její obraz, její hubenou, dětmi umořenou postavu, tu již nenamáhal se ani vstáti . . .

Počal sám sebe omlouvat. Zuzana nesla hlavní vinu jeho provinění. Nedovedla se mu již zalíbiti, udržeti se aspoň v té lásce, jíž kdysi do opravdy se těšila. Záhy sevšedněla, podlehla starostem, útrapám, jež vyplývají z poctivého obstarávání domácnosti. Obětovala se více rodině než jemu. Zprotivil se mu ten věčný její klid, pravidelnosť, s jakou u nich se vstávalo a lehalo, bez jakéhokoliv vzrušení, roztoužení. Nepřišla nikdy k němu o něco ho žádati; ale jemu byla ve všem svolna. A tak jen mohlo se státi, že každá tužba jeho vůči ní pozbyla ceny. Až dnes vypukla její láska. Teprve poznáním její ztráty byla náhle probuzena, z klidu vyburcována. V tom okamžiku strachu, poděšení, byla zase krásna. Bledý její obličej na okamžik jakoby se byl ozářil vnitřním vzplanutím. Ulekl se až mocného jejího vzrušení a zároveň málem byl by zajásal. Leč plamen na její tváři pohasl a pan Borecký rychle se ochladil.

Vzrušení to neplatilo jemu, nýbrž jeho dětem. Nemluvila z ní uražená žena, nýbrž matka, bojící se o své děti.

„Vemte si ho!“ obětovala muže. Borecký těmito myšlenkami skutečně upokojil výčitky ve svém nitru O něm přece nedalo se mysliti, že by něčím se byl přičinil, aby mimo ženu ještě někdo jiný ho miloval. Podobně jako jeho ženě nikdy nenapadlo, že by jí mohl býti kdy nevěrným, nenapadlo to nikdy ani jemu Postrádal již toho fondu, zalíbiti se ženám; umění toho nikdy ani nepoznal, ač na své ženě ho vyžadoval. Podobně jako v kanceláři, byl i v soukromém životě pedant, člověk suchý, jenom ve svém oboru podnikavý. Véru ani Ema zvlášť se mu nelíbila. Kdo za to může, že do něho se zamilovala? Sám věřil tomuto výsledku svého přemítání a znovu jal se obviňovati ženu.

Ona uvedla Emu do domu. Přijala ji se stkvělými odporučeními a sama nejdřív byla nadšena jejími službami, její skromností, tichou povahou, zjevnou vůlí, vždy a ve všem paní své vyhověti Vychvalovala ji před ním jako vzor dokonalé dívky, ač jemu byla protivna pro svou tichou chůzi a plachý, někdy zarytý pohled. Objevila se vždycky náhle v pokoji, aniž ji kdo tušil a rovněž tak odcházela. Svojí pokorou dávala cítit, že je chuda, z milosti přijata; chodila v starých, bavlněných šatech a jedla se služkou v kuchyni. Po dvě leta si jí nevšímal.

Když narodila se Milada, Emě přibylo starostí o nemocnou paní. Celé noci proseděla u jejího lůžka a ostatní prázdný čas věnovala malému dítěti Slabá ta dívka v péči své o chorou paní jakoby byla chtěla překonati sebe samu, zachránit ji svým zdravím. A když s únavou odcházela od jejího lůžka, zbylo jí ještě něžnosti a lásky pro její děti. Borecký uznal tehdá její přičinění a zvýšil jí služné.

Od té doby paní Zuzana často stonala a na mnoho dní ulehala. Ema musela za ni chodit do trhu, dohlížet v kuchyni a ještě pečovat o ni i obě její děti. Když pak nemoc její se zhoršila, převzala od ní klíče všech spižíren, šatníků a s nimi i starost o celou domácnost.

Borecký ignoroval ji v nové její působnosti; přece však musel uznati, že šlo všechno hladce dále, jakoby se nic bylo nezměnilo. Skromnost, s jakou si při tom stále počínala, spíše ho dráždila, popouzela proti ní. Jakoby v domě byla tou poslední, méně ještě než služkou, ač sama veškeré prádlo a zásoby pro kuchyň vydávala a veškerá vydání sama činila a jemu účtovala. Vždy v sobotu, když vrátil se z kanceláře, nalezl na svém stole eliký arch — soupis všech vydajů, doložených účty řezníka, pekaře, kupce a jiných dodavatelů. On vždy, v duchu se vysmívaje té precisnosti, vložil do obálky novou zálohu na příští týden a beze vzkazu poslal jí ty peníze po služce.

Pan Borecký vracel se z kanceláře až po druhé hodině a obědval vždy sám.

Již celý rok místo ženy Ema ho obsluhovala. Bez jediného slova předložila mu jedno jídlo po druhém, pak přišla, odebrala prázdné talíře, nalila číšku vína a vody a tichým hlasem přejíc „dobrého zažití“, odešla s tácem do kuchyně.

Borecký proti vůli často zahleděl se na ni. Líbilo se mu její pružné tělo, její oči, ač bezvýrazné, ba i její způsoby, jež kdysi tak se mu protivily. Zasedal ke stolu vždy se zvláštním vzrušením a třeba že se

mu zdálo hloupým, nedůstojným mysliti na ni, přece vždy po obědě ulehnuv na pohovku, upadl v příjemné snění.

Kdysi u oběda, v okamžiku, když sklonila se k němu, chtíc vyměniti talíř, uchopil ji za ruku.

„Nechte se políbit!“ řekl bez rozmyslu.

Ona, aniž na něho pohlédla, s onou pokorou, s níž vše konala, nastavila mu tvář a zavřela oči.

Žhavým, rychlým polibkem dotekl se její líce. Vášeň sežehla mu rozum i vůli.

Ema uzardělá uprchla z pokoje.

Teprv když octl se o samotě, ptal se sám sebe, co ho to napadlo? Nevěděl sám, proč to řekl! „Nechte se políbit!“ — — A do opravdy mrzel se na sebe. Jaká přenáhlenosť! Zde stál již ve zjevném odporu se svými přísnými zásadami. Dosud na ni jen myslil, ale políbením tím se přiznal.

Několik dnů přemáhal se a nechával se při obědě obsluhovat jako vždy dříve, s patřičnou zdrženlivostí, odměřeností, bez jediného slova nebo pohledu, jenž by připomenouti mohl to, co mezi nimi se událo. Tvářil se nepřívětivě, jen aby nečerpala naděje. Avšak nebylo toho třeba. Ema spíše než on zachovala svého klidu, nevyzradila ničeho z toho, co haralo jí duší.

„Nechápe!“ — Ač mohl aspoň tímto vyznáním se uspokojiti, nenalezl přece klidu

„Jaká to nevinnosť!“ pravíval si a když poznával cenu toho, čeho dobrovolně se měl zříci, jeho odříkání stalo se mukou.

Za těch několik dní útrap, pozbyl duševní své rovnováhy, jistoty, s jakouž všude vystupoval. V kanceláři dopouštěl se chyb, zanedbával přidělenou mu práci a dříve než ostatní spěchal domů. Ale doma vyhýbal se ženě i jí, ba styděl se i před svými dětmi.

Pouhý polibek! . . .

Jednoho večera vrátil se Borecký později než obyčejně a unaven dlouhou chůzí, podivně roztoužen a naladěn, nerozsvítiv uvrhl se ve svém pokoji na pohovku.

Po chvíli vstoupila Ema, s připraveným samovarem. Borecký stajil dech a zachvěl se na celém těle. Zůstala chvíli ve tmě, v jeho pokoji...

— —

Když až sem domyslil, setmělo se již v pokoji úplně. Připomenul si náhle, kde se nalézá, jakož i situaci, v níž se octl. Jaká změna stala se s Emou! Nyní již rozuměl té dívce, kterou před tím nikdy nemohl pochopiti. Záhady její povahy, jež svojí nevyzkoumatelností činily ji nepřístupnou i nejnevinnější myšlence, vyjasnily se v určité požadavky, jež i jemu samému staly se nepohodlny. Plachost její proměnila se v sdílnost, z níž záhy vylíhla se neskromnost. Již nedokládala svá vydání účty dodavatelů. Ve skromné dívce brzy vyšlehlo poznání vlastního půvabu, všech jejích předností, a poznání to přivleklo za sebou rozmary, k jichž ukojení vymýšlela nové a nové potřeby. Borecký, aby jen nároky její umlčel, tajně, trpělivě splňoval všechna její přání. Jediné před jeho ženou pozbývala nad ním moci — vina a stud vyrážely jí z rukou zbraň. A nyní

i ten jediný, poslední ohled přestal působiti. Žena všechno ví. — — Nebohý nevěděl, jak vyváznouti z trapného toho postavení. Ženy bylo mu líto — cítil, jak ji urazil, zničil. Porušil nejposvátnější slib. — — Zříci se Emy však nemohl, třeba by mu to uškodilo v kanceláři, třeba by u šéfa upadl v nemilost, u vlastní ženy a sousedů v opovržení. Ať třeba na něho pokřikujou: „Hleďte, starý Borecký se zbláznil!“ Představa jejího pružného těla byla mocnější než-li jeho stud. —

V tom Ema vyšla ze svého pokoje, úplně na cestu oblečena.

„Kam jdete?“ vykřikl na ni, vida, že odchází beze slova rozloučení. Ema se ve dveřích zastavila a podala mu ruku. „S Bohem, Borecký!“

„Chci vědět, kam jdete!“ A zlostí pleskl jí přes nabízenou ruku.

„Sama ještě nevím — třeba utopit se!“

„Nesmysl!“

„Co mi zbývá?“

Borecký se zamračil. — Ještě ke všemu ho trýzní! „Jděte se tedy utopit!“ rozhodl se ve svém hněvu.

Ema vzdorně se obrátila a prchala ven.

Borecký však pospíšil za ní a přivedl ji zpět.

„Jednáte se mnou jako s dítětem!“ pravil s výčitkou.

„Sám mne odpuzujete!“

„Nemohu jinak!“

„Sám uznáváte, že zde nemohu zůstat!“

„Zde ne! Ale jinde můžeme se scházet!“ pravil k ní stísněným hlasem.

„Jaký by to byl život!“

„Lepší než dosavádní!“

Ema se usmála. „Jaký jste to slaboch!“

„Nevysmívejte se mi stále! Nemluvte tak se mnou!“ Zuřivě chopil ji za obě ruce. „Ubytujte se v hotelu! Přijdu za vámi!“ — A hlas jeho se ztišil.

„A žena?“ otázala se Ema a přistoupila těsně až k němu.

Borecký máchl rukou.

„Tedy dobře!“ řekla Ema uspokojena, přikročujíc ke dveřím.

„Přijdu jistě!“ zvolal ještě za ní.

„Uvidíme!“ A zavřela za sebou dveře.

Pan Borecký usedl zase do lenošky. Jeho rozhodnutí bylo již neodvolatelné. Myšlenka na brzké shledání s Emou cele ho ovládla a nepřipustila žádné jiné starosti ani výčitky. Příjemně se mu snilo, uspal vlastní svou vinu. „Jistě čeká již na něho,“ — a svými vzpomínkami letěl za ní v bezednou hloubku tmy, z níž nebylo již navrácení. Než, ačkoli dopadl měkce, v teplou náruč její, opojil se jejími polibky: přece pojala ho nevýslovná úzkost, náhlý, nevysvětlitelný strach. By sen jeho se vyplnil, mohl jen vstáti, vzíti klobouk a k ní odejíti, — on však nemohl ze svého snění se probudit, ač cítil, že bdí.

Noc mračila se již do oken; na chvíli vše v něm ztichlo a on naslouchal hluku z ulice, hrčení kočárů. Pozvolna nabývala duše jeho klidu a myšlenky jeho odvracely se od dráždivé, lákavé představy. Cosi mocnějšího přemahalo jeho vášeň, nedočkavost, jakýsi lepší cit: usmíření.

Pocítil příjemnou únavu, jaká dostavuje se po mocném vzrušení, vysílení. Nemyslil již na Emu a více než po jejím objetí zatoužil po odpočinku. Žhavé, palčivé touhy usínaly v něm a on v tu chvíli nejraději byl by na vše zapomněl. Seděl bez pohnutí, vyhřívaje se v teple šlechetného svého úmyslu. Ale tento obrat v duši jeho netrval dlouho.

Náhle jinak se rozhodl a vstal. Bez příčiny, bez pohnutky, z pouhého vzdoru, okamžitého opovržení ke všemu pořádku, jež znudit musí život, na důkaz své neodvislosti, umínil si přece jíti k ní. Chvíli však přece ještě váhal. Rozloučit se se ženou nebylo možno — ale na děti se podívá. Rychle vešel do pokoje, jejž Ema přede dvěma hodinami opustila. Obě děti ležely na jedné posteli. Milada již spala a hošík rozespalýma očima hleděl do světla malé, na stole stojící lampy.

Jedva Borecký vešel, zarazilo jej ticho, opuštěnost dětí.

„Proč nejdete k mamince spat?“ pravil laskavě k hošíkovi.

„Hněvá se na nás!“ odvětil chlapec.

„Kdo pak to řekl?“

„Slečna Ema!“

„Jdi tedy odprosit maminku!“

„Nepůjdu! Ona také neodprosila slečnu Emu.“

„Maminka přece nebude slečnu Emu odprošovat,“ pravil Borecký opravdově, uchvácen lítostí.

„Ale slečna Ema tolik plakala!“ řekl chlapec s vážným přesvědčením.

„Maminka také plakala!“ pravil Borecký s takovou rychlostí a opravdivostí, jakoby sám sebe chtěl přesvědčit.

„Jen jdi k ní!“ pobízel, prosil hocha.

„Nepůjdu! Počkám na slečnu Emu.“

Borecký tonul v rozpacích. Nevěděl, co chlapci říci. Pomaten, zahanben stál u jeho postele.

Dětské to žvatlání více než cokoliv jiného upomenulo ho na jeho povinnosť. Kam to přivedl! Nikdy ještě nezjevilo se mu nebezpečí v takové pravdě.

Zděsil se svého jednání. Stál na samém okraji své mravní zkázy. Chtěl již říci: „Pojď, půjdu s tebou — odprosíme oba maminku!“ —

„Zůstaň ty u nás spát, tatínku!“ pravil v tom hoch, sám již usínaje.

Slova ta, pronesená v polospánku, zněla jako z dáli, od jinud, někým jiným neviditelným vyslovena. Borecký se zachvěl. V duši jeho vyzněla jako vnuknutí a on slepě podřídil se vyzvání tomu, na něž jen čekal a jehož chopil se nyní jako jediné spásy. Rozhodnut, svlékl kabát, ulehl dětem do nohou a nohy natáhl na židli.

Byl tak znaven, že ihned pocítil příjemnosť odpočinku. Vydechl spokojeností. Teplo vniklo mu do těla a milý klid pojal ho v náruč. Spal na peřinách své ženy, čistých, netknutých, zasvěcených objetím první lásky — zasnoubení se — —

* * *

Bylo již po půlnoci, když paní Zuzana s rozžatou svící vešla do pokoje svého muže. Vidouc pokoj prázdný, zavrávorala. Ač tušila, že ho zde nenajde, přece vzpírala se uvěřiti tomu.

Odešel! Ale hned, poděšena novou myšlenkou, vrhla se do pokoje svých dětí. Na prahu však příjemně překvapena, zůstala státi.

Všichni tři — všechno její štěstí, spalo na jedné posteli.

Přemahajíc výkřik radosti, sepjala ruce a chvíli se modlila. Na to tiše přistoupila k posteli, pocelovala obě své děti a pak přenesla jedno po druhém do svého pokoje a uložila ve své posteli.

Když to vykonala, chvíli váhala — pak vrátila se zas do pokoje a sklonivši se k muži, jemně zatřásla jeho ramenem.

Když otevřel na ni oči, pravila s pohledem neskonalé lásky:

„Pojď spat!“

Duše továrny.

Studie z cukrovaru od **M. A. Šimáčka.**

I.

dyž se Barka Fisterova provdala za Jana Soukupa, bylo jí již šestadvacet neb sedmadvacet let. Možná, že i více, aspoň se již všeobecně za to mělo, že zbude na ocet. Ale nikoliv snad proto, že by byla bývala sestárla, sešla, odkvetla — naopak: hezký, svěží, zajímavý obličej její a pružná, vysoká, silná postava vábily ba poplétaly i po svatbě ještě všechny dělníky tovární, ano i zraky pánů na ní se zalíbením utkvívaly. Spíše domnění to — že zůstane starou pannou — podmiňovala a jaksi oprávňovala — její pověsť.

Barka Fisterova přišla do cukrovaru trnovského, když jí bylo třináct let. Byla již hezky vzrostlá a pěkné tváře. Měla světle kaštanové vlasy, velké modré oči s černým obočím a řasami, přímého a přívětivého pohledu, pěkný, táhlý, slabě zahnutý nosík, malá svěží ústa, s plnými, krásně formovanými rty, a výrazně modelovanou, trochu vyzývavou bradu. Tváře její byly až tmavě červené, jako malované. Červeň ta rozlívala se jí po celém čele a po skráních, sotva na děvče se promluvilo. Vlasy nosila spletené ve dva pletence, jež vyčuhovaly jí zpod světlého šátečku; nad čelem byly cestičkou rozděleny a hladce přičísnuty. Přes to, že se často začervenávala, Barča nebyla plachá a bázlivá. Přišla k difuzi za zametačku a smétala roztroušené řízky velmi čiperně, oháněje se svým ubroušeným košťátkem. Byla-li zavolána, odhodila koště a jako lasička přeběhla bosýma nohama ve své krátké spravované sukénce přes difuzéry, přívětivě se podívala a, utahujíc pevněji cípy šátku, ptala se pevně, ale hlasem vždy trochu zastřeným a chraplavým: „Co poroučejí, vzácný pane?“

Co jí bylo nařízeno, vykonala správně, po dvoře jen se kmitla, a v okamžiku byla opět v továrně zpátky. Vzácní páni libovali si v takové čipernosti a posílali ji přes tu chvíli, tu pro pivo, tu pro doutníky, tu k panu skladníkovi s cedulkou, tu na půdu pro půdeckého, tu do dílny pro strojníka. Ba i k sobě do bytů ji posílali, aby přinesla zapomenutý kapesní šátek, zápisník neb donesla tam poštou došlé noviny a listy.

Tak byla Barča více po posilkách, než při práci, neboť i dělníci od difuze posílali ji pro vodu, pro tabák neb pro kořalku. Na čipernosť, přirozený důvtip, správnosť, s jakou všechno vyřizovala, a rychlosť, s jakou vše přinášela, na upřímný a bystrý její pohled, přívětivou hezkou tvář, zdvořilosť a poníženosť Barčinu vzácní páni úředníci hraběcího cukrovaru trnovského tou měrou si zvykli, že i po kampani Fisterovou ve fabrice ponechali.

Před osmózou s většími holkami čistila, a kde třeba bylo, novým motouzem oplétala plotny osmogénu, nesměle přizvukujíc zpěvu ostatních dělnic, naslouchajíc jejich hovorům i důvěrným sdělováním a jsouc často bezděčnou, ač nevítanou svědkyní útočného škádlení a škádlivých útoků na dorostlejší dělnice se strany osmělených dělníků.

Naslouchala různým těm řečem a žertům a přihlížela k všelikému tomu škádlení s očima rozevřenýma a pootevřenými ústy, ale vždy skromně v koutek se choulíc, jako by jí ani zde nebylo. Někdy na ni dělnice se utrhly, vyháněly ji, ale Barča nikdy neodmlouvala a nestarala se o nic.

Za dobu osmózy Barča dána k rezervákům, kdež ohřívala vodu a syrup na určitý stupeň teploty a dávala pozor, aby nic nepřeteklo. I tu vyznamenávala se zvláštní správností a zjednala své dovednosti a spolehlivosti nové uznání.

Hůře bylo však, když osmóza skončila.

„Co s tebou?" ptali se jí. „Na půdu jsi ještě slabá — —"

„Ba nejsem, milostpane!" odhodlaně a přesvědčivě odporovala.

„Zkusíme to tedy."

A Barča opravdu nebyla slabá. Myla formy a, neunesla-li jich najednou tolik jako ostatní, šla s nimi na dvakrát a doháněla mrštností a rychlostí nedostatek síly. I do mytí stolů a podlahy se dala a počínala si velmi obratně. Sám půdecký si ji oblíbil; přinášela mu snídaní i svačinu, chodila mu pro tabák a v deset hodin pro čtvrtku vína. Tak stalo se, že zůstala pak ještě v továrně, kdy všechny ostatní holky propuštěny. Pletla do zásoby pletence ze slámy na obalování rour a, nebylo-li již nic jiného, otloukala s malými kluky maltu se starých cihel, sedíc s nimi na hromadě červenavého rumu v mracích prachu, ohánějíc se obratněji než oni malým kladívkem a tahajíc ostýchavě svou krátkou sukni přes svá drsná a červená kolena.

Nestyděla se za žádnou práci; byvši dříve na rovni dorostlým holkám při osmóze a na půdě, bez odmluvy zasedla zas k malým otrhancům a byla jen ráda, že nemusila z fabriky.

Líbilo se jí v ní hned první rok. Bavila se v ní.

Viděla, kolikrát kdo přešel přes dvůr do kantýny, kolikrát paní půdecká a vařičová a služky, ředitelova, účetního, adjunktova a strojníkova

šly k pumpě, kolik kdo ze zřízenců továrních má hus, kdy kde kterou zabili. Znala děti ředitelovy, strojníkovy a vařičovy, věděla určitě, kdy kočí tovární s ženou se hádá, pozorovala a věděla, co se právě pracuje v kovárně, v kotlárně, zámečnické dílně, co se kde v továrně čistí, předělává, zaměňuje. Znala rodinné poměry všech zřízenců a dělníků i těch malých kluků, s nimiž otloukávala cihly. Věděla, kolik může být na půdě cukru, kam se obyčejně prodává, a kdy zas asi se bude plnit a nakládat; ba věděla i o každé chatrné rouře, o všem, co v kampani působívá obtíže, znajíc podrobně celý postup výroby cukru. A to vše za první rok. „Barko, nevíš o nějakém starém plecháči?“ ptali se jí dělníci. „Barčo, nevíš, kam Konvalinová schovala koště a handru*?“ ptaly se jí dělnice. A Barča věděla.

„Co že pan ředitel ještě tu dnes nebyl?“

„Jel do Prahy, do Českomoravské. Včera mu pan mašinář hlásil, co všecko bude potřebovat,“ šeptala tajemně Barča. „A přivede s sebou montéry a kotláře.“

Jindy zas zatáhla některou holku za sukni neb dělníka za rukáv a ukazovala: „Hleďte, jak Trousil u mašiny spí. Včera se zas opil. To byl u nich rámus! A za Andou Trousilovou pořád ještě chodí Kačírek, a Trousil to nechce, až prý přijde z vojny. Anda je dneska ještě celá ubrečená a kulhá. Ta dostala — pane!“ A Barča dala dlaň na tvář a zakroutila oči nahoru, pak dvakrát zakývla hlavou a dodala krátké a významné: „No“.

Těch dvanáct hodin uplynulo jí vždy jako voda, a byla nerada, když přiblížila se šestá, a ona musila z továrny.

Nerada nejen proto, že odcházela z toho světa, k němuž celým srdcem a myslí svou přirostla, v němž nalézala výživu, spatřovala své působiště pro celý život, a jenž postačoval nasycovati život a chtivosť její mysli a ukojovati její touhu po ruchu, shonu, společnosti, zpěvu, ale ještě neraději proto, že odcházela z něho domů — do sídla nedostatku, smutku, nespokojenosti a domácích svárů.

Otec Barky Fisterové byl železničním hlídačem a bydlil v malinkém strážním domku při trati poboční dráhy. Měl kromě Barky, která byla nejstarší, ještě pět dětí —, až na nejmenšího, jenž byl u prsou, samé holky, z nichž dvě nejmladší dosud do školy nechodily.

A ty dvé starší raději kdyby nemusily, aspoň by mohly doma trochu pomoci, vyhnat hned ráno kozy na stráň, ba Anda mohla by již i do fabriky a přinést nějaký krejcar domů. Chodí tam kluci ještě menší. Nějaký ten brambor, tu kaši a polévku by ostatně také doma uvařit dovedla, i trochu poklidit, a mohla by máma do fabriky nebo na pole, aby také pomáhala sebe a těch šest krků živit. Ale tak všechno civí doma a jen křik a nepořádek dělá, a člověk aby se na to udřel!

Tak pohlížel na rodinu strážník Fister, tak vyčítal den co den sám usláblé, vyhublé, uplakané ženě, kdežto večer zuříval ještě hůře, přicházeje často domů opilý a páchna kořalkou. Tu svištívala v malé světnici v strážném domku hůl a třískala kolem sebe, aniž by ruka, jež ji držela,

* hadr.

dbala, kam dopadne. Tu ozýval se z vnitřku domku pláč dětský, prosby, úpění ženino, surové nadávky otcovy a konečně zoufalé kletby. Proti tomu domovu věčně smutnému a nešťastnému fabrika se svou pestrostí a živostí, se svými změnami, se svým ruchem a při tom se svou bezpečností, byla nejen místem oddechu, ale i útočištěm, kam Barča prchávala ráno často bez snídaně, vyklouznuvši nepozorovaně z domku, aby už ani otci nepřišla na oči, ani utrápenou matku nemusila vidět. Strojit se dlouho — neměla do čeho, a na umytí bylo dost času až ve fabrice, pod nějakým kohoutem neb u nějakého rezervoaru. Ze své mzdy, denních 35 kr., nechával si sotva třetinu, z které pořídila si vždy v poledne oběd — krajíc chleba z kantýny, s máslem a tvarohem — a ještě jí musilo zbýti na střevíce na zimu a na botky na neděli, i na nějaký ten lepší šátek na hlavu a flanelovou sukni a jupku. Ostatek přinášela domů. Za to měla od otce poměrně nejvíce pokoje, ba poukazováno ostatním na ni, a v sobotu, když přinášela peníze domů, bývala dokonce někdy pochválena.

Leč tím stávalo se opět, že matka i menší sestry Barce záviděly a jí se jaksi odcizily. Vždyť netrpěla s nimi, vždyť na ni nepadaly výčitky a přezdívky darmožroutů, vždyť ona o nejkrutějších hodinách v strážném domku ani nevěděla. A tak mluveno o ní jenom jako o fabričeti, které ničeho nedbá, než co děje se v továrně, jemuž domov je ničím, jež nemá pro něj citu, za to však pro každého nádenníka víc srdce, než pro matku a sestry; jež jenom kouká na sebe, aby doma se všemu vyhnulo a už jen zas do té fabriky letělo, kde se beztoho jen zvlčí, a stane se z ní taková běhna, jako jsou tam všechny ostatní, a snad i tam někde jednou zajde, beztoho je divoch a nestydí se všude vlízt.

Tyto tvrdé řeči matčiny vyplynuly kromě bezděčné závisti i z odporu staré Fisterové k továrně, kam muž ji denně posílal, z odporu, jenž měl kořeny své ve vědomí, že v továrně veselo leda mladým dělnicím, ale starší že tam jsou jen pro smích těm mladým holkám a těm výrostkům. A tu stará Fisterová cítívala bolesť a vztek, jak kdysi silná a kvetoucí, sešla nedostatkem a nevyspáním, obklopena křičícími hladovými dětmi, jež ji vyssály a utahaly a k vůli nimž do noci musila se dřít. A ta bolesť a ten vztek stávaly se palčivějšími, když pohlédla na rozvíjející se Barču, sílící, zdravou, červenolící, a když hleděla za ní, jak tu svou sílu, své zdraví, svou pružnosť a mrštnosť zanáší do továrny — a doma nechává dřít sešlou matku, jíž je práce již obtíží, mužovy pobídky a výčitky a rány mukou nevýslovnou, a jež by již ráda si ulehla, odpočinula a necítila nic. A hle, ta Barča platí teď víc doma než ona, matka, ta může si sama koupit nový šátek, botky, parádu — kdežto ona a ty menší aby válely se v hadrech a ani před prah v zimě nevyšly. Za rok již to fabriče si bude foukat a matce se snad smát, a za tři roky půjde za ní Anda, pak Krysta, pak Fána — fabrika jí ty děti všechny přivábí, pohltí — a co ona, co ona? — — — Cítila záští k fabrice, mluvila o ní věci nejhorší, kdežto Barča fabriku hájívala a chválívala. Odcizení se matky dceři, ba i jakési vzájemné, ale utajované nevražení na sebe tím jen se vzmáhalo.

Barča ztrácela domov v strážném domku, ale nalézala jej ve fabrice.

Fabrika ji nejen vysvobozovala od výčitek, od nadávek, od bití, ale i získala ji doma trochu vážnosti, zjednala jí trochu nezávislosti, vzbudila v ní spasné vědomí, že přece k něčemu je, kdežto doma denně slýchávala, že je darmožrout.

Fabrika splňovala její dychtivosť po poznání nových věcí, stačila zaměstnávat její mysl, dala jí práci, výživu, účel života, krátce stala se jí novým světem, vlídnějším a zajímavějším, než jaký poznala dosud.

Jak neměla být vděčna za to vše, jak neměla přilnout k tomu velkému stavení na prostranném dvoře, s tím červeným komínem a vápenkou, jak neměla milovat ty všechny místnosti a kouty, jak neměla ráda je uznat svým domovem a vyměnit je za ten starý, v němž byl jen pláč a nikdy žádný úsměv? — —

Ano, to fabriče milovalo dětinsky svou fabriku.

Cos milého, veselého, bujného, zářného i žárného ji v těch prostorách poutalo, vábilo, i cítila, že nedovede od toho se odtrhnout.

Ty pohybující se stroje, vlekoucí se řemeny, točící se kola, ty hadovitě zohýbaný roury, v nichž vřela o kampani pára, proudila voda a šťáva, ty ohně pod kotly, ten žár ve vápence, ten ruch lidí, ten šum, to dravé pohlcování řepy, to obrovské rození se cukru — to vše nemohlo být účinkem mrtvé hmoty, nikoliv, ta továrna byla ohromná bytosť, jež ji obklopovala svými divy, hřála svým teplem, jež milovala tu malou Barču jako matka, jež byla vděčna za tu lásku v jejím srdéčku, jež ji chránila jako otec, jež si s ní hrála, ji bavila jako sestra a bratr.

Když po kampani varní síň bývala prázdna a studena, opuštěna a smutna, když nehučela tu šťáva, nehrála pára, neozývaly se hlasy a zpěvy dělníků a dělnic, kdy stroje byly nehybné, kotly zchladlé a na vše snášel se prach, kdy každý krok v tom děsném tichu se rozléhal jak v prázdném kostele, kdy vše bylo tu jako vymřelé, umrtvělé, tu uchvacovala Barču veliká lítosť k té továrně, tu zdávalo se jí, že ty šíré stěny, ta vysoká okna zejí tak smutně, tak zoufale, že ty mašiny, ty kotly, ty roury vydychují takřka nesmírnou lítosť, že jsou tak opuštěny, tak ve dne v noci samy.

Kde dřív ani na vteřinu lidský hlas neutuchal, tam teď jeďva se ozve. Ta fabrika, která tolik lidí tu živila, která je hřála, je chránila, ušetřovala, ta teď od nich je ponechána sama sobě, nikdo ani nepřichází sem podívat se na ni, nikomu se snad ani po ní nestýská.

I zdálo se to Barče být velikou nevděčností, křivdou a bezprávím.

Vklouzla někdy do těch prázdných prostor, do těch opuštěných koutů, proběhla jimi a dívala se na vše plna útrpnosti a s okem, plným prosby a pohnutí, jako by chtěla říci celé té prostoře i každému kotlu, mašině, ba každé zchladlé rouře a ventilu zvlášť:

„Jen se nehněvejte, jen neplačte!“

A někdy, procházejíc místnostmi těmi, začala tu zpívat, s počátku nesměle, ale pak její vždy zastřený hlas se tu osmělil i zpívala plným hrdlem ty písně, jež o kampani se tu rozléhaly, aby té fabrice se po nich nezasteskło.

A vylezla k řezačkám, sešla do řepníka, stoupla k pračkám a všude zazpívala některou píseň, pak zase vběhla do varní síně, stoupla k difuzi

Oškubaná chalupa.

Obrázek z moravského Slovenska. Nakreslil **Jan Janča.**

I.

ylo po novém. Naložili jsme na vůz ječmene až nad žebřiny, ustrojili se jako do kostela na boží hod, zapřáhli a jeli do Hradiště na trh. Rodiče vzali mne ponejprv s sebou — bylo mi něco přes sedm roků — a tu snadno pomysliti, kolik báječných představ tanulo mi na mysli o městě, o němž nám nedávno vykládal pan učitel, poněvadž jsme byli celý týden již hodní, že založeno bylo od zlatého krále Přemysla Otakara za pevnosť proti Maďarům. Jak vypadá ten kraj kolem Uh. Hradiště, kde tolikráte projížděly se voje hrabivých Němců, jak vypadá ten kraj, kde plenily, loupežily a vraždily divoké hordy maďarské, než vyhladily s povrchu zemského náš Velehrad? Hradiště prý dobyto nebylo! Bude to asi pevný hrad s mohutnými hradbami, kolem dokola objatý vlnami Moravy, bude to ostrov, na nějž se přijíždí po velikánském mostě, aspoň stokrát tak velikém, jaký jest v naší dědině přes potok. A domy v Hradišti? Jsou myslím všecky tak vysoké — ne-li vyšší, když tam býval král — jako náš kostelíček . . .

Takové a podobné roje myšlenek kolovaly mou hlavou, když jsme vyjížděli časně ráno, ještě za přítmí, z dědiny. Na obloze nebylo viděti ani kousku modrého nebe; celé bylo potaženo šedými mraky, z nichž však — pravili sousedé — nebude déšť.

Zajeli jsme za vinohrady, holé stráně, pastviska . . rozednívalo se, mraky se rozptylovaly. Vyptával jsem se na to, na ono — maměnka sotva stačila odpovídati. Tatíček pošvihoval chvilkami po koních a někdy se až zlobil, že „co to chlapčisko pořád si vymýšlá?“ Chlapčisko tedy na okamžik ustalo . . . ujeli jsme kousek a začalo znova.

Přije-li jsme do dědiny N . . . „Podívaj sa, Francku, tá chalupa je ješče pořád tak oškubaná jak před rokem.“ Zahleděl jsem se, kam matka ukazovala. Uprostřed krásných, úhledných domů stála chalupa stará, neolíčená — vápno bylo úplně oprýskané — se střechou otrhanou; připadala mi jako kostra pohádkové potvory, s které žraví havrani otrhali skoro všecko maso. Holé krovy trčely vzhůru k nebesům, na latích a žerdích, jež je spojovaly, svážel se větřík kluzkými perutěmi a zalétal dále k ochranné zdi, při níž viselo ještě několik rozcuchaných došků. „Ale kdo sa bude starat o takovú chajdu“ ?“ myslil jsem a zabloudil v myšlenkách ke starému předmětu.

Přede zraky vynořily se v temných obrysech šedé zdi Buchlova. Hradiště se svými vysokými domy ustoupilo do pozadí a já zcela mechanicky počal jsem si prozpévovati:

„Buchlovský zámeček
dokola klenutý
a v něm je syneček
v železách zakutý.

A proč ťa, synečku,
do želez zakuli?
Pro tebe, má milá,
že jsme —

„Buď ticho, kluku, a nezvoryňaj, dyž tom nerozumíš“ — přetrhl otec nevrle můj zpěv.

„Co bych tom nerozuměl, tatíčku? Šak já také vím, co je to — milá.“

Maměnka dala se do smíchu. „Ty toho víš! Tož co je to?“

„No, to je taková děvčica, jak je naša Anča . . . Naša Anča je také milá, šak za ňú nechodí nadarmo její galán.“

Dojeli k nám na dvou vozích naši občané — první byli blízcí příbuzní. —

„Co mudruje Janek?“ ptal se Martin Pecák, když uslyšel náš rozhovor.

„Nedajú mně tatíček zpívat, že šak tom nerozumím“ — vytasil jsem se s odpovědí, za niž mne honorovali štulcem, „že šak mám mlčat, dyž sa mňa nikdo na nic neptá.“

„Ale nechte ho, ujče“ — orodoval Martin. „Proč by si chlapec nezazpíval? Zpívaj, Janku, enom dál, kúpím ti za to v Hradišču mastný rohlík.“ —

Lákavý slib, ale nedostanu opět? Pátrám, pohlížeje hned na tatíčka, hned zas na maměnku . . . Rád bych, ale . . .

„No, tož si zpívaj dál, grajcarový zpěváku . . .“

Posedl jsem na nejvyšší měřici a s počátku nesměle, čím dále však směleji jsem rozvazoval:

„Nebude, synečku,
vina odpuščená,
ty mosíš putovat
do Jerusálema.

Jerusálemský kněz,
ten ťa vyzpovídá,
ale ti, synečku,
rozhřešení nedá . . .“

Zarazil jsem se a nemohl si vzpomněti, jak dále. Nezpozorovali na štěstí mých nesnází.

„Už sa ti ulehčilo?“ tázal se otec.

Nemohl jsem odpověděti; umlkl jsem a pohroužil se zase do starých myšlenek . . .

Řadou topolů, vyšších, než jsou naše v uličce, přijížděli jsme do Uh. Hradiště. Nebyl to ostrov, nepřijížděli jsme k němu po velikánském železném mostě, ani hradeb zde nebylo vysokých — ale za to hned krajním domem byla Wintrova kořalna, dům nevysoký, špinavý; při něm na schodcích seděla nepěkná ženská, otrhaná, zpitá a prozpěvovala si

verše jakési jarmareční písně. Okolo chodil četník i městský uniformovaný strážník — ale ženštiny si nevšímali.

„Tá vypádá, tá vypádá! Není to ješče dlúho, takové pěkné z ní bylo robsko — a dnes?“ . . .

Za takových okolností poznal jsem oškubanou chalupu a osobu, jejíž osud s ní byl těsně spojen. Chodil jsem tehdy ještě ve vyšívané „košuli“ a „kordule“, v širokých lněných „gaťách“ a říkal jsem ještě „sa“ místo „se“ a „dědinú“ místo „dědinou“ — zkrátka, byl jsem ještě takovým chlapčiskem, jakých uvidíte u nás na tucty; chodil jsem s ostatními stejnými vybírat vrabce — za to jsme dostávali od pana učitele „na ruku“ a od tatíčka za uši. Dobrého v nás mnoho nevězelo; byli jsme volni, svobodni, o jiné jsme se nestarali. Viděli jsme bídu, ale hned jsme na ni zapomněli. Proč bych nebyl zapomenul také na oškubanou chalupu v N. a na otrhanou ženštinu z Hradiště? Ba, zapomenul jsem na to hned při prvním „bzenčanském oharku“ — nebylo divu, — „takového mně z Brodu maměnka ješče nikdy nedonesli a už jsem jich přeca zedl na stopy.“

* * *

Tehdy jsem pro roztrhanou chalupu neměl mnoho smyslu. Od té doby jezdíval jsem častěji okolo, jezdil jsem několikrát ročně a vždy chalupa byla zasmušilá; jen někdy dovádělo při ní více, někdy zase méně skotačivých dětí. Pomalu počaly mne přece zajímati více ty holé krovy, odraná stěna, z níž vykukovalo mdle dvé zaprášených okének — tupě dívala se na silnici jako bělmem potažené oči šeredné babizny; zaprášená, zašlá hrála kolikerými barvami, v rozích visely záclony popelavých pavučin jak roztažená křídla netopýrů.

Nevím již, co jsem vyvedl — zdá se mi, že neuměl jsem vyorati rovné brázdy — tatíček mne peskoval: „Kluku, z tebe už jakživ nic nebude; půjdeš sa přeca enom učit za nejakého toho pána.“

„Má dobrou hlavu“ — říkával pan učitel, ale druzí tomu nechtěli věřiti a ironicky opakovali: „Má hlavičku, má — dyby ju měl baran, byl by na ňu pyšný.“ — Není se čemu diviti, vždyť Janek neuměl vyorati ani rovné brázdy a měl již třináct roků.

Dali tedy chlapčisko na studie. Tehdy ještě nevedla z Uh. Brodu do Uh. Hradiště dráha — jezdili jsme na nádraží severní dráhy císaře Ferdinanda vozem. A chalupa vždy stála stejná, jak by chtěla přetrvati věky. Nečasy přeletěly, aniž by jí uškodily více, než-li že očistily ji od silničního prachu a zbavily i posledního doškového břemene.

Kdysi svezla se s námi do Kunovic tetička z N. Ptám se, jaká to u nich v dědině chalupa — pokřižovala se, že prý jest celá ta chalupa začarovaná. Na půdě pod holými krovy konávají čarodějnice půlnoční sjezdy. Kdo jde v ten čas okolo, může slyšeti příšerné rokování, jež přerýváno bývá sténáním a pekelnými výkřiky, až mráz prochází všemi údy. Ještě se člověk nevzpamatuje a již slyší zase kvil, skučení, nářek a podezřelý šustot. „Ve dveřích viděli ludé o půlnoci bílú postavu, jak klečí a spíná ruce — je to nebožka, kerá za své hříchy nenašla ješče na onom světě pokoja.“

Více nechtěla tetka pověděti, „aby snad neřekla něco, čím by nebožce ublížila.“ Bylo tedy třeba vyčkati, až najde se někdo, kdo by všecky kusé zprávy o chalupě a nebožce doplnil aneb úplně znovu vylíčil.

Ten někdo se našel. Byl to muž světa zkušený, jenž znal nebožku, jejího otce i osudy všech. Za dlouhých zimních večerů, když přástvy jsou v plném proudu, vypravoval často, co objasnilo pochmurné sbořeniště chalupy v N.

* * *

Jura Novák byl nejzámožnějším sedlákem v N. O poctu nestál; chtěli ho již několikrát zvoliti starostou, ale on vždycky odepřel, vymlouvaje se, že svým polím sice dobře rozumí, avšak v záležitostech obecních by se tak dobře nevyznal, jako se zná jiný. „Už tak to své políčko obdělám; kde možu, pomožu, ale do toho starostenství mňa nenuťte. Máte mňa včil rádi, kdo ví, lesti bych potom neztratil vaši lásku — lebo víte, člověk je chybující a može nadělat moc zlého, dyž sa pustí do nečeho, čem dobře nerozumí.“

Jeho duše srostla s rolí, na které hospodařil již praděd, děd a otec; každá hrouda na ní budí v srdci jeho upomínky brzy radostnější, brzy žalné, každá píď země má v jeho očích svou historii. Když tak prochází se polem, mluví k němu bohatý klas: Před roky zde stály klasy ječné, ale nebyly tak plné, nebyly tak těžké jako letos; a jindy zde úrodu boží potlonkl příval krupobití, deštěm klasy polehly, obilí se zkazilo a hospodář se zaroseným slzou okem pohlížel na dlouhou práci, jíž hodinka obrátila na zmar. I utěšených let dočkalo se políčko, ale rok letošní jest nejutěšenější, jest nejštědřejší. Pán Bůh požehnal naší práci; potem skropili jsme palčivou půdu a z potu našeho vzešlo boží požehnání...

Jest to zvláštní láska, kterou lne pořádný hospodář ke svému políčku, jest to zvláštní pocit blaha, radosti i hrdosti, kterého nemůže nezasvěcenec ani dosti vystihnouti, když vidí bedlivý hospodář skvělý výsledek své dlouhé námahy. Prsa jeho dmou se hrdostí, srdce bije rychleji, na tváři objeví se úsměv; hospodář pokyvuje spokojeně hlavou, ale mlčí, jakoby se bál, že by slovem mohl zaplašiti všecky stkvostné vidiny, jež obepnuly duši čarovnou svou sítí — ale máte ho slyšeti, s jakou horoucností, s jakým zápalem děkuje v kostele za boží požehnání písní, v níž vtělí své radostné city.

Novák byl takovým hospodářem — pořádným, až úzkostlivě dbalým. Jeho políčko bylo mu vším, bylo mu statkem, potěchou, evangeliem, z něhož dovede čísti, jen kdo má srdce čisté, duši upřímnou, rozum nezkalený šalbou světa. Staral se, aby bylo vždy tak dobrým, jak ho zdědil po otci, ano aby ho ještě zdokonalil, zlepšil, možno-li.

A byla také jeho pole — málo jich bylo takových na n-ském kotáru! Milo se podívati na tu boží úrodu, ale milo se podívati také na Novákův dům, tak krásný, úhledný a čistý vždycky, že se mu málokterý v dědině rovnal.

„Ach, co je vám“ — říkali sousedé — „vám je dobře; na poli vám roste zlato, ve vinohradech víno a doma dorůstá dcérka, která drží sama už dům čisto jako kapličku. Ani nevíte, že nemáte manželky, že vám chudera odpočívá na kolikátý rok ve svatéj zemi. Horší sa vede nám. Pola enom kúsek a aj to k ničem — člověk na to vyseje měřicu a sebere štvrť a děcek na krku jak havranů. Co ty spotřebujú do roka, co sederú šatů, o tom sa vám ani nikdy nezdálo.“

„Baže, nezdálo — enom si vy myslete. Néni to maličkosť, dyž mosí mět člověk sám všecko na starosti; neporučte a nikdo vám ani zblem nehne; nedohlédněte a uvidíte velice brzo, jak to v hospodářství všecko hyne. Ono člověk to rád všecko dělá, dyby enom věděl, že sa budú starat také po něm tak o to hospodářství. Ale řekněte mně, jaké to bude po méj smrti? Já sa nalopotím od noci do noci, stávaja léhaja mám hlavu plnú starostí a v tom kdosi přijde, kerý sa nestaral, kerý si hlavu nelámal a všecko moje přičinění bude marné. Dybych měl syna, aspoň bych byl bez starosti, jakém člověku majatek odevzdám. Ale s dcérú? Prosím vás, šak to dobře víte, jak to chodí. Dostane špatu chlapa, ten majatek promární a na starosť pujdú ješče obá aj s dětma na panské mlaty. Ono sa to řekne: Dobře je vám — ale kdo mně nahlédne do srdca? Dyby nahlédl, splakal by nade mňú, co sa já nekdy natrápím. Je pravda, Poluša je na mňa dobrá, je hodná, ale proč by nebyla, dyž má všeho z dostatek? Enom dyby chtěla upustit od toho Francka Dúbravy. Nevím, nevím, jak to všecko skončí. Josef Dokúpil je hodný chlapec, hospodárný, rád má Polušu, mohla by s ním být šťastná — ona o něm nemože ani čut. Do takového sa zamiluje až po uši, jak je Dúbrava. Co je on? Šak všeci dobře víte — néni na něm ani kúska hodného, lebo pořádného. Bože, co sa jeho tatíček nalopotil, co sa natrhal, až z toho chudák umřel, enom aby zanechal synovi majatek bez dluhů — a podívajte sa. Bylo třeba, aby si Francek vystavil dům, jak by v něm měl bývat kníže pán? A zač ho vystavěl? Vypoščal si na parádu a dyž nemohl zaplatit ani úroků, prodal lúku.

To néni dobrý hospodář, kerý ješče za slobodna odprodává kusy majatku, to néni dobrý gazda, kerý z ničeho nic si zmyslí, že jeho chalupa néni tak pěkná, jak majú páni v městě a rozboří ju, třeba v ní mohly dobře bydleti ješče děti jeho dětí; to néni dobrý hospodář, kerý jezdí na výdělky, potrhá koně, sedere vůz a pluh a dyž neco vydělá, opije sa v městě — zatým jeho hospodářství hyne. Enom sa podívajte, jaké má pola a jaké na nich obilé. Špata hospodář a Poluša o jiném nechce ani slova vědět. Že šak on bude jinačí, až si ju enom vezne. Co prý má včil dělat? Nebude prý sa modlit za pecú růženec jak baba; je mladý, proč by si nedopřal, dyž može. — Šak jsme byli také mladí a jsú iní také mladí aj bohatí a mohli by to dělat, co dělá Francek, ale jim na takové furiantství nepřijde ani úmysl.“

Tak často zahořekoval si Novák ve slabé chvíli sousedům.

„Nač si děláte zbytečně těžkú hlavu?“ tázali se. „Poluši řekněte, že si Francka vzít nesmí a dobrá. Byl by v tom čert, aby neposlechla. Kdo ví, co jí Dúbrava napovídal; děvčisko je ješče mladé, dá sa snadno

obalamutit takovým kosem. Víte, on sa v tom vyzná; od téj doby, co začal jezdit mezi pány, jede mu huba, jak by mu ju namastil."

„Řekněte jí to, řekněte. Poslechne, proč by neposlechla, je moja dcéra, je hodná; ale dívajte sa potom na ňu. Chodí smutná, s hlavú sklopenú, v očách plno slzí a dyž byste chtěli, aby sa trochu rozesmíla, vyhrknú jí slzí plné potoky. Šak já jsem jí to už divně světu vymlúval — no, nic naplat. „Tatíčku," pravila, „dyž si toho tak přejete, nevezmu si ho, ale proto sa nikdy nebudu vdávat a spíš mňa ke hrobu ponesú, než byste mňa uviděli s jiným jít k oltářu." — Tak co mám dělat? Nemám na světě než ju a jedinú svú dcéru mám udělat nešťasnú? Bože, bože, nech to vezmu tak nebo onak, dycky sa mně zdá, že bude nešťasná — aj dyž si vezne Dúbravu aj dyž si ho nevezne. Ale nech si ho radčí vezme, aspoň nebude si moct na mňa naříkat, dyby ho nedostala, že jsem ju udělal já nešťasnú, dyž jsem jí bránil."

„Starý slaboch," říkávali. „Napřed Poluši dovolil, co sama chtěla a včil bědakuje. Co mu to pomože? Poluša umí ho ovinút okolo prstu. Starého zaslepuje veliká láska, že ani nevidí, jaký to može vzít konec. Nadřel sa, grajcar držal v hrsti, tak z něho piščalo, ani starostenství nechtěl na sebe přijati, aby enom nic neztratil a všecko, co nahospodařil, dal by Dúbravovi? Myslete, že Poluša Dúbravu přemění! Je sama taková. Dyby ne starého, kerý ju honí na všecky strany, viděli byste, jak by sa o co starala. Špina by ju — krom vašich drahých hlav — sežrala."

Co na všem pravdy? Lidé chválí i pomlouvají, jak se jim kdy hodí. Dnes přisvědčují a zítra proklínají, dnes chválou vynášejí až do nebes, přes noc se něco přihodí a na druhý den ráno kamenují oslavence . . .

Josef Dokúpil následoval Polušu, kamkoli šla. Nač by se tím tajil? Má ji rád, jak žádnou jinou a když vidí, že by mohla býti s Dúbravou nešťastna, div mu srdce nepukne. Kdyby s ní aspoň jednou mohl pořádně promluviti. Chystá se k tomu již dávno, že jí všecko rozloží a že tak dobře se nebude míti s nikým, jak by s ním se měla. Chystal se, a jakmile došlo k tomu, buď ho opustila smělosť anebo v nejlepším obrátila Poluša řeč na něco jiného. (Pokračování.)

Stařenčin odkaz.

Já viděl, stařenko, tě v rakev klást —
tam padat za tebou déšť slzí vřelý,
jež nepřestaly na brvách se třást
všem, kdož tě k životu zpět budit chtěli.
Však nevstalas! Již tebou nezachvěly
ni horké slzy vosku, kapající
na onen šat, jejž děti tvé zřít směly
jen jako svátosť, památku svou křticí:
tvou velkou, vyšívanou, bílou úvodnici.

Tak vzácný skvost! Teď s tebou bude tlít . . .
ty vzdechlas ještě na smrtelném loži,
kdy přestávalo již ti srdce bít:
„Chci plachetku, ať někdo mně ji složí
na prsa křížem — já jdu před tvář boží.“ —
Co vyšily kdys dívčí tvoje ručky,
nic nebéřeš ty z všeho toho zboží,
jen šat ten jediný; všech druhých stůčky
nechť dcery dcer tvých dědí, kéž i vnuček vnučky!

Na odkaz ten ty sama silas len
a tak ti pán bůh vezdy požehnával,
že vselalis jej na mez, v písek jen,
on vzešel stonásob a vlákno dával.
I vlas tvůj — len — tě vlnou obestlával
a prst tvůj neustal se trudit přádlem,
až kolem tebe zmizel vln těch nával.
Co svedla nit v tom ženském prstě svadlém,
toť víc než dokázal kdy muž svým všedním rádlem.

Ó stařenko! Kéž něžný stonek lnu
i na tvém rově po větérku kývá,
ten milý svědek zašlých dnů i snů
své přástevnice pilné, jež tu stlívá.
Co kvítků vyšilas — co má jich niva —
nechť jako na záhoně hustě setém
ti zkvetou na hrobě. Pták, jenž tam zpívá,
nechť roznese jich símě bystrým letem,
ať kraj tvůj siroširý jediným je květem.

Jano Polom.

O starožitnostech.

Studie věnovaná sběratelům starožitností. Napsal **Quido Mansvet Klement.**

Causerie místo předmluvy.

bírání starožitností stalo se, jak obecně známo i uznáno jest, nejenom obecnou módou, nýbrž skutečně již moderní vášní, ba chorobou, a každý světa znalý muž dosvědčí mi, že tato epidemie zachvátila již i nejširší naše a cizí kruhy společenské.

Avšak laskavý čtenář a ještě laskavější čtenářka nechť se neděsí, že bych snad chtěl tuto pátrati po nějakém asi tajemném původci této duševní infekce, jejž bych pak dle analogie velkých i malých objevů v oboru lékařském nazvati musil „starožitnickým bacillem", — moje theorie o vzniku a vzrůstu starožitnické id est sběratelské manie jest docela prostá, snad prostší, než se hloubavému duchu leckterého a leckteré z nich bude líbit.

Pisatel těchto řádků nehloubá totiž vůbec po žádné zvláštní příčině toho zjevu, nýbrž přestává na prostém faktu, že se sběratelská nemoc u kulturních lidí jeví již v útlém mládí a že jako každý nemrav s člověkem roste. Znáte zajisté dětské ručky, jež vším úsilím se hledí zmocnit různých knoflíků, tkanin a jiných drobnůstek zvláštních tvarů, — a jak je potom geniálně rozestavují! Prosta tohoto povážlivého neduhu jsou šťastná léta panenská a panická (vyjma staré mládence) z příčin prý velmi závažných, až pak postupem stáří u rozličných individuí tato nemoc znovu propuká, jevíc se v horečném sbírání stářím omšených předmětů, jež sbírající individua ukládají do skříní nebo na rozličná místa svého obydlí někdy v pořádku až příliš divokém. Nejlepším lékem proti sběratelské manii jest — dle soudu všech znalců na slovo vzatých — dostatečné množství peněz, jimiž se lačnosť starých věcí nejjistěji zažehnává; dle míry pak, jak kde tohoto prostředku pohotově jest, rozeznáváme několik druhů pacientů, jež na tyto kategorie roztřiďujeme:

První druh, u nás jen málo zastoupený: to jsou znalci do oboru docela zasvěcení; mají prostředků na získání toužených předmětů nazbyt a nemoc je jak náleží těší. Druhý, co do počtu mnohem hojnější druh má také přebytek peněz na ukájení svých choutek, ale nerozumí ničemu a imputuje si neduh sběratelský uměle čili násilně, poněvadž to nyní k „dobrému tónu" náleží, v kruhu vrstevníků vzácnou závist vzbuzuje a v životě společenském leckterý nedostatek nahrazuje nebo aspoň zakrývá. Třetí třída nemocných jest nejzuřivější, a proto také nejprotivnější. Sběratelská manie těchto lidí stává se až pathologickou a někdy — zejména když vášnivě podrážděná chtivost znalecký věhlas v nebezpečí

uvádí, — i komickou. Lidé této kategorie rozumějí všemu, viděli vše a jsou neomylni, následkem čehož se nikdy nepodrobují výroku znalců; sbírají-li staré obrazy, citují prapodivně Waagena, Naglera a Thausinga, někdy i Crove-a a Cavalcasella, spadá-li však nemoc jejich v odbor starožitnicko-průmyslný, házejí chvástavě odborníky, jakými jsou: Jaquemart, Bucher, Ris Paquot, Jaenicke, Semper, Genolini, Falke, Ardant, Lemcke a jiní, při čemž jejich názory a náhledy šeredně zpřeházeny jsou a nezřídka zrovna museální chaos tvoří. Skvělé exempláry podobného onemocnění nalézáme — „přebudiž Bohu žel", jak jeden starší český spisovatel praví — také tu a tam i mezi „úředně uznanými znalci", jejichž autorita ovšem nedotknutelnou zůstati chce a proto vždy tváře mocně nadýmá. S pány takto chorými není žádného žertu, těm nejlépe se vyhnouti.

O léčení nedá se tu skoro ani mluviti, ježto nemoc podporována bývá kastou lidí zchytralých, kteří ponejvíce z národa vyvoleného vzešli, z neduživosti klientů co nejhojněji kořistí, ba lidi zlým duchem sběratelským posedlé — člověk by té špatnosti ani nevěřil — i oslňujícími padělky napalují a je takto za slušný honorář negativní čili útrapnou methodou v praktickém starožitnictví vyučují. Stává se ovšem dosti zhusta, že příslušník druhé kategorie chorých konečně prohlédá a přesvědčení nabývá, že byl napálen, ale nemysliž nikdo, že je potom z manie vyléčen: zlepšení jeví se v tom směru, že napálený potom sám také s chutí si zahřeší a zase jiného spolutrpitele — touž věcí napálí, kterou sám byl napálen. A takž putuje nezřídka padělek cum gratia in infinitum, jako věčný žid z ručky do ručky.

Nejnešťastnějším tvorem v nynější honební době po starožitnostech bývá znalec skutečný, ať už diplomovaný nebo nediplomovaný, jen když prakticky osvědčený a spolehlivý. Muže tohoto všechen dav vzdělaných vetešníků a lovců starého haraburdí neskonale zbožňuje, ale také kaceřuje a nenávidí — jak zrovna dopadl úsudek o tom či onom ulovenén předmětu. Pozvánky, návštěvy a roje dopisů stíhají tohoto politování hodného tvora den co den, jako nějakou koryfej vědy lékařské (avšak bez tučného honoráře) a — což galanthomma nejvíce zarmucuje — v davu oněch sekantů bývá vedle mužských zvědavců i krásné pohlaví dosti četně zastoupeno! Vždyť jest to „tšink" (nejmodernější název pro „fin de siècle") mluviti okázale v salóně pí. A. nebo B. o výrobcích uměleckého průmyslu dávných dob, a znalec je přece na světě jen k tomu, aby učelivé pány a dámy ve společnosti svými, byť i těžce nabytými zkušenostmi a vědomostmi v důvěrné přednášce o všech šestnácti oborech uměleckého průmyslu všech dob poučoval. Pravá to maličkost! Jsou však amatéři a amatérky ještě nebezpečnější sorty, a u těch počínají obtíže zrovna nepřekonatelné, neboť těm nestačí již povrchně načrtnutý rozvoj, tito chtějí vniknouti rychle a jistě do všech tajin a záhybů umén starožitných, chtějí zvědět, jak se rozpoznávají padělky, chtějí seznati technickou stránku výroby, vznik a původ různých odvětví, chtějí porozumět hmotě a uměleckému pojetí, tak že by měl býti znalec vlastně kouzelným velikánem, čarodějným mistrem všeho umění, jenž by se na místě dal do práce u hrnčířského kruhotoče, u kovadliny, přeslice,

v skelné huti a zároveň pracoval dokonale jakožto zlatník, kovolitec, truhlář a t. d., a to vše hned před očima svých posluchačů. A schází-li znalci sebe menší vysvětlivka, jest pověsť jeho pošramocena a on znalcem — býval.

Zuřivý sběratel nevěří ostatně nikdy jednomu znalci, on hledí si zjednati dobrozdání ještě jiných a nenavštíví snad jenom kustoda některé sbírky — „vždyť ti tomu nerozumějí“, říká. Tento despekt pochází odtud, že kustos nekoupil od něho pro museum nabízený předmět, jehož by se byl sběratel rád za značnou cenu zbavil — hinc ille furor! . . . Jeť sice zvláštní, avšak svatá pravda, že vězí v každém sběrateli starožitností malý šotek v podobě „handrlete“ — a že i ten nejbohatší rád shrábne nějaký ten výdělek, nabytý prodejem předmětu, kterýž ho více nezajímal.

Znalec zůstavuje to nejzávažnější, co zná a má, vždy jen pro sebe a žádná inkvisice sběratelů nepřiměla by ho, aby vyzradil některé snad toliko jemu aneb vůbec méně povědomé známky padělků vzácných starožitností. Zde napadá mi známá historka o dvojitém rozřešení nápisu na starém hrnci, kterým napálen býti měl professor Vorin. Na tomto domněle antickém hrnci byla vtlačena písmena: „M. J. D. D.,“ což dle výkladu prodávající strany znamenalo: „Magno Jovi Deorum Deo“ (Velkému Jovovi, Bohu všech Bohů); avšak professor Vorin napsal na lístek papíru, že o hrnec ten nedbá, poněvadž se nápis tento také čísti může: „Moutarde Jaune De Dijon“ („Hořčice Žlutá Z Dižonu“) a byl to skutečně starší hrnec od hořčice Dižónské. Koncem roku 1884 vydal známý „hubitel padělatelů“ Pavel Eudel knihu, kterou nazval: „Le Truquage“, s prohlášeným úmyslem, aby zaťal žílu všem padělatelům, aby posvítil na vychytralosť obchodníků a na bezednou hlouposť milovníků celého toho bric à brac. Měli jste slyšet ten neborázný smích celého cechu! Dnes, po šesti letech, nikdo již o knize Pavla Eudela ani nešpetne, avšak za to padělává se beze všech těch známek a chyb, jež byl jmenovaný — znalec — spisovatel na rozeznání pravých věcí od padělků uvedl, tak že z Eudelovy knihy zisk měly jenom kruhy, proti nimž v první řadě namířeno bylo ostří všech jeho odhalení.

Leč všechno na světě má zlé i také dobré stránky a stává se již někdy, že všechny strany mohou býti spokojeny. První strana má při padělcích práci a výdělek, druhá, jež to kukaččino vajíčko šťastně umístila, má značný zisk a třetí, jež padělek koupila a zaplatila, má — hroznou radosť.

Tak mnohý, velmi nadaný a zručný padělatel umělecko-průmyslových předmětů nebyl s to nalézti v dílnách pro moderní práce zaměstnání a byl konečně nucen, pracovati padělky. Jeho um a technika tím zajisté nikterak netrpí, naopak: on musí podati práci výbornou, rovnající se těm starým výrobkům, z kterých si naše moderní práce vybírá vzory, tedy dílo provedení dokonalého, ba namnoze i lepšího ještě, než jaké má originál. Pro dekorativní účely v našich příbytcích konají ostatně dobré neb výborné kopie tutéž službu, jako originály — kteréž dle své hodnoty do veřejné sbírky náležejí. Kdež nabrala by se také pro sou-

kromou i veřejnou potřebu ta spousta starožitnin, kteréž novodobý chórus sběratelů si přeje a žádá!

Z toho plyne, že padělání starých uměleckých věcí jest vlastně potřebou a proto nutným zlem a že práce padělatelova za nečestnou vlastně ani považovati se nemá.

Jinak arciť vypadá poměr obchodníka ke kupujícímu, kteréhož onen vědomě klame, vydávaje kopii čili padělek za původní práci, ačkoli mu provenience padělku dobře známa jest.

Laskavý čtenář a spanilomyslná čtenářka vyrozuměli asi již, že není účelem těchto řádků, varovati nějak padělatele, prodavače a kupce — to bylo by marné; touto předmluvou chtěl pisatel čtenářstvo své jenom do pravé nálady uvésti jakýmsi — také methodistickým postupem od všeobecných zjevů k určitým, specielním oborům uměleckého průmyslu a uměleckých prací dle pozvolného jich vývoje.

Hliněné výrobky.

První a nejznamenitější výtvarník všech dob světa — doufám že mi ani nejješitnější umělec našich dnů odporovati nebude — Pán Bůh, vytvořil zajisté nejmistrnější dílo, když z hlíny uhnětl Adama. Prosím laskavého čtenáře, aby se podíval na sebe, jakožto na rozmnožené vydání Adamovo, v téže samé úpravě, jak vyšel náš společný, biblický praotec z ruky tvůrcovy, zdaž nedá mi okamžitě za pravdu, že jest prací dokonalou a vzornou? Že má snad některý exemplář tu a tam nějakou vadu, nu, to stává se při kopiích skoro vždycky, ale původní vzor byl jistě dokonalý. Laskavá čtenářka odpustí, že jsem tentokráte negalantním, ale poněvadž ona vzešla později z části živého už těla Adamova, z jeho žebra, musím si povšechný úsudek o jejím prototypu zůstaviti, až dojde na kapitolu o uměleckém zpracovávání kosti . . . O padělcích onoho prvního výrobku z hlíny nelze ovšem ani mluvit — odporu proti tomu asi nebude.

Stojí psáno, že Dibutades ze Sikyonu vynalezl kruhotoč hrnčířský a zhotovil první hliněný relief. Nu dejme tomu, ale nade všechnu pochybnosť můžeme dokázati, že se v nížinách Eufratu a Tigridu, pak v Egyptě pracovaly hliněné výrobky dříve, než řečený výtečník na svět přišel, a před tím — zajisté ještě někde dříve. První skupinu nám známých hliněných tovarů sestavujeme asi takto: barevné smaltované cihly ninivenské, hrnce staro-egyptské a řadu pitvorných bůžků téhož původu. Pak následují výrobky řecké, pálené (terracottové), tvarů skvostných, černě neb červeně zdobené, dále tmavočervené nádoby z ostrova Samu do Říma přivážené a posléz tím způsobem krášlené výrobky etrusko-aretinské. Celá řecko-římská skupina napodobuje se velmi snadno a rozpoznání padělků jest možné jenom při důkladné znalosti barev, okras a terracotty. Dvojušní amphoreus na víno, stolní láhev lagynos, štíhlá úzkokrčná olejnice lekythos, hydria na vodu a ploché skyphos, kylix a phiale, vesměs nádobky pro nápoje, padělají se hojně v Italii, v Řecku, ba i na Rýně a v Paříži, avšak dají se rozpoznati jakožto padělky dle modravé černě (stará čerň hnědí poněkud),

pak zkouškou pilovací (rozdílná tvrdosť a červená barva hlíny) a mytím teplou vodou (pokost lakový z gumy a často i figurální okrasa zmizí na dobro). Roztomilé hliněné ba i sádrové tanagrinky nabízeny mně v Athénách a v Bruselu, a jest jich v obchodě (napodobených) takové množství, že i na trhu předem se upozorňuje na vignetu, kteráž značí padělek.

Zvláštní oddělení tvoří maurské výrobky pálené, co do vypracování dosti hrubé, co však se týče barev, velmi pěkné a effektní, a následkem toho jen dekorativní. Opalisující, kovově lesklé barvy, buď azurové nebo zlatožluté a bílé, dodávají všem nádobám tohoto druhu jakéhosi veselého vzezření. Granadské vásy ze 14. století jsou nejskvostnějším výrobkem maurského brnčířství. Kdo jen jednou měl takovou

Řecká „hydria“.

Relief z terracotty Luccy della Robbia.

pravou vásu v ruce, pozná zajisté okamžitě francouzský padělek, kterýž se poslední dobou tu a tam vyskytuje.

Z ostrova Mallorky přivezeny v 15. století první majoliky do Italie; Frankům je zaslali poprvé z Faenzy, z čehož utvořeno jméno „faience“, ačkoliv to byly následkem neznalosti nanášení barev jen majoliky polovičaté, tedy „mezza majolica“ a teprve později, když Lucca della Robbia počal užívati cínové glasury, která se za podložku pro malbu výtečně hodila, vznikla jemná a pravá „majolica fina“. Výrobky Robbiů jsou přímo výtečné; jejich Marianské bílé obrazy na modré půdě, zdobené kolem pestrými věnci, figurálními frýzy a medaillony jsou dosud nedostižitelny co se týče jemnosti propracování a celkového dojmu. Nedaleko Florencie, v Doccii, v továrně Ginoriho pracují poslední dobou dle techniky Robbiů, a nemýlím-li se, pocházejí medaillony sv. Anežky

a Hroznaty, pak tympanon (sv. Václav) z této továrny. Znalci prohlásili svým časem, že jsou tyto majolikové reliefy „přímo výtečné techniky“. Moje mínění jest, že vypouklé plochy jsou dosti svrasklé, půdy pak hrubě tvrdé a že reliefy ony nesnesou přirovnání ani s nejslabšími pracemi žáků mistrů Luccy a Andrea Robbiův. Jest také obecné známo, že za řízení Lorenziniho výrobky řečeného závodu na hodnotě velice ztratily.

Majolika jest co do hutnosti tvrdší, než terracotta, co do pevnosti však překonává ji silněji pálené zboží kamenné a porcelán. Prodlením jednoho století učinilo tedy hrnčířství pokrok úžasný a když byl slavný Bernard Palissy nalezl způsob nanášení téměř všech barev, vznikla teprve díla dokonale mistrovská a výrobky nabyly ceny umělecké.

Značná část italských měst měla své dílny (bottega) a zejména Deruta. Casteldurante, Faenza, Ferrara, Gubbio, Caffagiolo, Siena, Urbino

Nevěstní mísa majoliková

Majoliková láhev.

a j. v. závodily spolu v nejrozmanitějších tovarech. Bílé ferrarské majoliky, pracované pod dohledem vévody Alfonsa I., sloužily především k výzdobě komnat. Tolikéž sienské práce, krášlené jemnou ornamentikou na žlutozlaté půdě, a převzácný, tak zvaný medičejský porcelán se značkou (znakem) Medicejů aneb s Florenckou kopulí s písmenem F. byly vlastně jenom dekorativními skvosty komnat slavné rodiny. Z medicejské majoliky nalézá se již v Italii všeho všudy jen asi 12 kusů nepochybné pravosti, kdežto v londýnských sbírkách jsou samé toliko padělky. Proslulé bílé nádoby urbinské, zejména nádoby mistrů Xantiho a Fontany s bohatou groteskní výzdobou, pak Giorgia Andreoliho majoliky z Gubbia jsou korunou všech faiencí — žel že existuje jich už jen několik málo kousků.

Dlouholetého odborného studia, velkého nadání a bystrého prozíravého hledu jest potřebí k rozpoznání pravé majoliky od padělané. Velká část padělků slavného hrnčířství italského jest co nejvzorněji vyrobena.

a než přichází na trh, prodělává všechny rafinované tortúry, vynalezené prohnanými výrobníky a prodavači velkých měst vlašských.

Polévání horkým olejem, sušení v pecích při teplotě padesátistupňové a střídavé máčení ze studené vody do horké — vytvořuje jemné trhliny, do kterých se třením zapouští černý pevný tmel, jenž představuje zažranou špínu staletého prachu, a lihovým plamenem požahovaná glasura natře se rozmanitými tinkturami, aby vzala na se vzornou starou patinu, kteráž se jinak tvoří jen na vzduchu prodlením celých staletí. Také částečného tření jemným pískem, tu a tam slabého ubroušení, vydloubnutí malých částek polévky, několikanedělní „lázně“ v zapařeném hnoji, ba i úplného rozbití a opět nejvzornějšího slepení předmětů se zhusta užívá, aby klam se zcela vydařil. Že se tato zdlouhavá, nevšední trpělivosti vyžadující práce jak náleží vyplácí, o tom svědčí veliké ceny podobných „vzácností“. Ve Florencii seznal jsem na řadě případů, jak se šálí sběratelé, avšak uvedu zde jen nejobyčejnější „tric“ podvodu. „Vážená rodina, majitelka jednoho kusu medicejského porcelánu, jest v okamžité peněžní tísni (tak vykládá totiž dohazovač cicerone, neb obchodník sám), a možnosť není vyloučena, že by ten „porcelán“ za značnou cenu prodala. Rotšild nabízel jí bez výsledku loňského roku osm tisíc lir, ale nyní by byl na koupi nejlepší čas! Bude to arci stát namáhání, avšak za pokus to stojí!“

Slavní předkové a zvučné jméno vykonaly svou povinnost a zdráhání se při první návštěvě dráždí dychtivost po stkvělé starožitnosti až do excessu. Sběratel nemá klidu ani pokoje, přemýšlí a bdí celé noci, až mu konečně po kolikáté návštěvě prostředník na srozuměnou dává, že několik zlaťáků, potají ctihodné manželce vnucených, valně prospěje a že on, prostředník, pak výmluvností svou už přiměje cavaliera, aby rodinný skvost svůj prodal. Lesť se zdařila a s těžkým srdcem klade manžel do rukou pitomé ovečky dílo šalby a klamu.

Sídla boháčů anglických hostí tak mnohý zázrak vlašských majolik ze slavných dob, a když nám je ukazovali, pochopíte arci, že jsme o jejich pravosti nikdy nepochybovali! Po celé Italii, zejména na místech, kudy se béře proud cizinců, vykládají na místech méně nápadných tyto nebezpečné objekty.

Pamatuji se velmi živě, když mě jednou pověstná svou krásou Paolina v trattorii Castiglionské na jezeře Trasiménském vlákala do světlé cantinetty (sklípku), kde ve velké řadě stály opletené láhve se skvostným mokem „Montepulciano“. Kypré stvoření, zvonivý smích, překrásné rty, za těmi řady perliček a pak ty bezedné oči jako to jezero tam venku hluboké, a já neodolal — šel jsem. Avšak zapomněl jsem okamžitě na svůdnou Trasiméňanku při překročení prahu cantinetty, neboť mezi fiascami stála jakási velká starodávná nádoba. Přistoupil jsem blíže a postřehl na první pohled, že toto dílo mohl pracovati jen slavný mistr Orazio Fontana pro domácí lékárnu urbinského vévody Quidobalda. S dovolením sličné Paoliny prohlédl jsem si nádobu a nalezl jsem vpředu velký, arabeskami věnčený medaillon se známou biblickou scenou s kovovým hadem, práce na první pohled dokonalé, ale při důkladném zkoušení celé faktury seznal jsem, že nádoba jest padělkem. Svůdná

dcera Farriniho, Paolina, se mi po dlouhé inkvisici přiznala, „ale jenom vám“, pravila a při tom si jistě pomyslila: „Ten nemá dostatek drobných, aby stálo napálení za to!“ A měla pravdu!

Rokem 1580 počíná pozvolný úpadek majoliky, a když se objevil, arciť značně později, na trzích porcelán, zanikla výroba její až na hrubou, barevnou selskou faienci dočista. Znovuzrození tohoto odvětví uměleckého průmyslu nastalo teprve za našich dnů a pokrok v ušlechtilosti a dokonalosti tovarů je stále patrný.

Francouzské majoliky měst a hutí Nevers, Rouen, Strassbourg, Manerbe, Prés d'Ange nemají daleko té umělecké ceny jako vlašské. Bílé, zelenavé a modravé tóniny s okrasami v barvách žluté, červeno-modré a červeno-hnědé, mají vesměs silný nános glasury, jsou

Mísa od Bernarda Palissyho. (16. stol.)

těžké a postrádají nejvíce skvělé koncepce prací italských. Nejvíce padělá se ve Francii starý Rouen a ze sběratelů není snad jediného, který by už nebyl býval napálen.

Modlou všech starožitníků-hlinařů jsou bez odporu dvě zvláštnůstky francouzské keramiky, které dnes dosáhly tak velkých cen, že jedině sběratelé milionáři si mohou zjednat požitek podobného majetku. Jsou to nádoby Palissyho a tak zvaná: „Henri deux“. Přírodozpytec, malíř na skle a vedle toho také hrnčíř Bernard Palissy vyráběl své práce jakožto hugenot pod ochranou Montmorencyho a Kateřiny Medicejské na místě pozdějšího zámku „Tuilerií“ (cihelny), a jeho plastické, polovypouklé nádoby s okrasou květin, ryb, plazů a pitvorných maskeronů v emailových barvách neposkytují arci našemu oku přílišné lahody, ale jsou za to svérázné a plné ohně v barvách. „Henri deux“, neb faience oironská vyšla takřka jen co hračka z rukou paní Heleny z Hengestu,

majitelky zámku Oironu v Poitou, a její písař, bibliothékář a knihvazač (neznám jeho jména) jakož i kamnář Cherpentier byli jejími spolupracovníky.

Jsou vesměs ze žlutavé hlínky dýmkové, půda je založena světle, a krášlící, připevněná neb vtlačená ornamentika, tu a tam dekor figurální jsou tmavohnědé — celková práce méně dovedná — ale pěkná, bizarní to hračka z hlíny — bez trvající umělecké ceny. Zobrazený džbán této faience jest majetkem Louvru a má cenu osmdesáti tisíc

Oironská nádoba. (Henri deux.)

franků. Padělky Oironu i Palissyho „rustiques figulines" jsou vesměs velmi slabé, a chválí-li „Eudel" výrobky znamenané markou továrníka Pulla co dokonalé, myslím, že nevěnoval dostatečné pozornosti spodní části těchto prací, kteráž po způsobu nápodobené želvoviny na originálech hrubší jest, než-li na padělcích. Oironská faience padělala se v posledních letech (dle zpráv pařížských) ve Španělsku, arciť velmi jemně, a ve Švédsku příliš drsně, tak že se „macha" pozná na první pohled. Českým sběratelům oznamuji jen mimochodem, že nádob Henri deux není více než 82 kusů a Palissyho rustiques figulines něco přes dvě stě vesměs v pevných rukou — tedy pro české starožitníky zase nic. Cena dle práce a velikosti kolísá mezi třemi až stočtyřiciti tisíci franků. Mísa Palissyho, prodaná nedávno v Londýně, přišla na sedmdesát tisíc zlatých.

(Pokračování.)

Advokát.

Napsal **Carlo Mascheroni.** Z italštiny přeložila **Anička Pachmayerova.**

I.

Předmět soudního líčení.

Koncem února r 18 . . plnily davy lidu zasedací síň porotního soudu v Miláně, aby byly přítomny líčení neobvyklého případu, kterýž budil měrou nebývalou živý zájem veškerého obyvatelstva milánského.

Nejednalo se při tom tak o způsob a druh zločinu, pro kterýž přelíčení díti se mělo, a kterýžto zločin, ač odporný, nebyl řídkým a neobyčejným, nýbrž daleko více o osobu obžalovaného, který zločin tvrdošíjně zapíral

Obžalovaným byl Attilio Gini, mladý muž, který náležel k vyšším kruhům společnosti milánské, ano k elitě její, a kterýž přes to prý spáchal zločin nejodpornějšího druhu, loupežnou vraždu.

Případ udál se takto:

Jedné noci za minulého karnevalu spatřilo několik karabinierů, kteří měli konati hlídku ve čtvrti Ponte Vetero, když kráčeli třídou Via di Ciovasso, v špinavé uličce, kteráž vede z třídy té do jedné z vedlejších ulic, na zemi pohybovati se beztvárnou skupinu těl, tak jakoby někdo na druhém klečel.

Při zvuku kroků postavy odloučily se od sebe; jedna z nich vztyčila se totiž a rychle prchala.

To bylo vyzváním pro stráž, aby kvapila za ní.

Přibyvše k místu činu, shledali karabinieři tito jakéhosi člověka na zemi ležeti, nehybně, němé, ztrnule: dle všeho člověk ten byl mrtev.

Karabinieři nechali na okamžik mrtvolu ležeti i pomýšleli jen na jedno: zmocniti se prchajícího vraha.

Tento zmizel v úzké hlubině jiné ulice, ve Via del Mellone, a pronásledovatelé spatřili ho teprv opět v okamžiku, kdy obrátil se v pravo k ulici Via de Brera, aby se vyhnul strážnici, v levo se nalézající, která byla by se mu mohla státi nebezpečnou; potom spatřili ho znovu na nejbližší křižovatce běžeti krátký kus cesty směrem dolů od Sv. Silvestra. Na konec zmizel jim pak po druhé ve Via San Giovanni alle quattro Facce.

Bylo snadno rozeznati prchajícího, neboť měl na sobě černé domino, oděv, který jednak sice postavu jeho zahaloval, ale jinak opět zjev jeho co nejjasněji i v temnotě označoval.

Rychle dali se drábové spravedlnosti rovněž v běh do ulice San Giovanni alle quatro Facce.

Ulice tato dělí se ve dvě krátké, skorem stejné části, jichž čáry tvoří úhel na rohu malého náměstí, z něhož vychází i ulice Via del

Lauro, která rovněž po malém kousku cesty zpět se zahýbá — a tak prchající nabyl znovu příležitosti, aby s očí pronásledovatelů svých opět zmizel, a to právě v okamžiku, když tito sami k rohu doběhli.

Jsouce nejisti, kterým z obou směrů vrah v dominu se dal, oba karabinieři se rozloučili a každý zaměřil do jiné ulice.

Ten, který kvapil dále druhou částí ulice Via di San Giovanni alle quatro Facce, doběhl v několika vteřinách konce jejího a ocitl se tak na malé křižovatce, kterou tvoří s ulicemi Via de' Filodramaticci a Via dei Bossi.

A tam, u nejbližšího domu poslední ulice této, v pravo, stál muž v černém dominu, chystaje se dveřmi právě otevřenými do domu vstoupiti.

Přiskočiti k němu, chopiti se ho a prohlásiti ho za zatknuta bylo pro strážce veřejné bezpečnosti dílem jediného okamžiku.

Ihned na to přikvapil od protějšího rohu ulice Via dei Bossi soudruh jeho, který učinil okliku ulicemi Via del Lauro a Via di San Marcellino, aniž v běhu svém jiné domino spatřil.

Zatčený — a byl to mladý signor Gini — byl doveden ihned na kvesturu. Odtamtud vysláni policejní úřadníci s lékařem soudním a s oběma karabiniery na místo zločinu, kde již na poplach způsobený kupily se řady zvědavců kol mrtvoly zavražděného; neboť člověk ten byl skutečně usmrcen, nepochybně zardoušením, jak bylo možno soudit z naběhlých žil na hrdle a z očí, krví podlitých, a to tím bezpečněji, jelikož na těle samém nebylo žádné rány.

Mrtvolu poznali ihned. Byl to jakýsi Ribaldi, jenž bydlil nedaleko od místa, kde byl zavražděn, který netěšil se však valné oblibě ve své čtvrti, jelikož živil se počestným povoláním lichvářským. Smrť jeho vzbudila proto jen malou útrpnosť u zvědavců, kolem stojících; nejnemilosrdnější z nich prohodil dokonce, dlužno-li litovati něčeho při tom případu, že jest to pouze, že lichvář nebyl zardoušen již dříve.

Tělo nešťastníkovo zachovalo si dosud přirozenou teplotu, důkaz to, že zločin teprve před chvílí byl spáchán, a obrácená kapsa zimníku svědčila, že v ní cizí ruka cosi hledala. V malé vzdálenosti od mrtvoly na cestě, kterou vrah proběhnouti musil, nalezena též tobolka, kteráž uznána byla za majetek lichvářův, v níž nenalezeno však žádných bankovek ni cenných papírů.

Nepochybně pachatel, když byl se zmocnil jejího obsahu, odhodil na útěku tobolku, která byla by mohla proti němu svědčit.

Jisto bylo, že prchající byl původcem zločinu, ač zatčený, signor Gini, popíral, že by on byl mužem, který se dal na útěk: naopak tvrdil, že přišel s jiné strany a že jen osudná náhoda svedla pospolu různé okolnosti, proti němu zdánlivě svědčící a souhlasného místa a času i stejného oděvu se týkající.

Byv tázán, odkud tedy přicházel, mladý muž odvětil, že vracel se domů z divadla della Scala, kde týž večer pořádán byl maškarní ples.

Maškarní ples ten byl pravdou; na neštěstí nemohl však mladý muž dokázati, že tam byl přítomen. A ještě více: domino jeho bylo rozedráno, což mohlo pocházeti právě od zápasu s obětí jeho. A hůře ještě:

u zatčeného nalezeny byly bankovky v obnosu tří tisíc lir, kdežto tobolka Ribaldiho, jak známo, shledána byla vyprázdněna.

Gini, když byl vyzván, aby vysvětlil, jak a kde obnosu takového nabyl, odvětil, že pochází týž z jeho jmění. Avšak i v této příčině svědčily různé okolnosti z dřívější doby proti němu a vyvracely jeho tvrzení.

Zvědělo se od rozličných svědků, ano z různých výpovědí obžalovaného samého, že týž nalézal se v peněžitých nesnázích a že odpoledne před onou nocí chtěl si u Ribaldiho vypůjčiti obnos v zmíněné výši, aby mohl zaplatiti směnku, která na pozejtří byla splatnou, a že, když lichvář žádosť takou odmítl, mladý signor dal se unésti k hrozbám proti němu, které nápadně souhlasily se způsobem, jakým byl Ribaldi usmrcen.

Obžalovaný měl jen čestné slovo své, ale toto před soudem nestačí: soud žádá důkazů.

Zbývali mu tedy již jen porotci, veřejné mínění a především — advokát.

To nepravíme proto jen, že advokát má vždy veliký vliv na mysli a úsudek porotců, nýbrž také proto, poněvadž advokát, který přejal hájení Giniho, byl řídkým zjevem, výjimkou mezi svými kollegy, tak že davy obecenstva hrnuly se ku přelíčení nejen k vůli obžalovanému, nýbrž také k vůli jeho obhájci.

II.

Advokát.

Annibale Gordiani byl proslulým mužem svého povolání, byl chloubou a ozdobou, lze-li tak říci, krajského soudu.

Pověsť ta nebyla mu přiznána ostatně jako dobrovolný hold jeho obdivovatelů, nýbrž musil si ji vynutiti.

Jsa ducha originelního a naskrze neodvislého, pohrdal, jako válečné umění pruské v r. 1866, každou mezí pedantických theorií a vytvořil si vlastní methodu, jež vznikla z hlavy jeho, jež hověla povaze jeho a kteráž, přizpůsobena jsouc zároveň poměrům, byla skutečně nejzpůsobilejší, aby mohl v processu zůstati vítězem. Konečně jeho výmluvnosť — pět raket, pět výstřelů v každé minutě jako u jehlovky.

A byl v tom jakýsi posupný humor, impertinentní, vyzývavý a někdy brutální. To vše podporováno bylo zvučným, ohebným, pružným hlasem; hlasem, kterýž sluch příjemně naplňuje a konejší.

Davy obecenstva naslouchaly řečem jeho s jakousi nevrlostí a chtivostí zároveň; vzpíraly se, zlobily se, chtěly se bouřiti, ale nebyly s to síň opustiti.

Porotci, ubohé tyto oběti svědomí, seděli jak na řeřavém uhlí, pozvedali se se sedadel, kroutili očima a zatínali pěsti, jako by byli skutečně napjati na mučidla. Nicméně zůstali upoutáni na sedadla svá, jakoby omámeni ďábelským řečníkem.

A nikdy nedovedli, nebyli s to pronésti rozsudek svůj proti mínění, hájenému advokátem tímto. Neodolatelná moc nutila je, aby se poddali

jeho mínění, i když klonili se k opačnému náhledu. Ku pronesení výroku, při kterém by porota byla zůstala úplně svobodnou, bylo by bývalo potřebí, aby se byly setkaly okolnosti zcela zvláštní a neodolatelné; ale cosi takového se dosud nestalo.

Soudcové a zvláště státní zástupce zoufali si ovšem, kdykoli obžalovaný některý tohoto advokáta za obhájce si vyvolil. Nechceme se dotýkati sice citův lidskosti a útrpnosti pánův těch, ale pravda jest, že nebyli nijak potěšeni, viděli-li, jak spravedlnosti unikají zlosynové, kteří zasloužili si, aby byli pověšeni, aniž by jim prokázána byla česť soudního přelíčení.

Když udál se případ s Ribaldim, vracel se Gordiani právě z Turina, hrd jsa tím, že zachoval společnosti lidské úředníka — zlosyna, který více ještě, než soudruzi jeho v úřadě, okrádal státní správu. Chybělo málo a Gordiani byl by navrhl pro něho ještě řád přídavkem.

Na vzdor tomu všemu nesmí se však věřiti, že Gordiani byl mužem beze všeho citu aneb že měl špatné zásady. Naopak, srdce jeho bylo dobré, duše jeho poctivá a nic v životě jeho neporušilo nikdy zákonů cti a práva, ani před veřejným míněním, ani před vlastním jeho svědomím. Jediné však, co ho nadchlo, bylo jeho povolání. Gordiani nemiloval ho však jako obyčejný člověk svého povolání, nýbrž miloval je jako umělec, ze záliby, s vášní, se zanícením, a vykonával je ani ne tak, aby peněz nabyl, nýbrž aby si slávy získal. Pro něho nebyl zákon přikázáním, kterého nutno poslouchati, nýbrž Musou, kterou dal se nadchnouti, a processy nepovažoval za práci přísné logiky, nýbrž za činy svobodné myšlenky. Rovněž tak nepokládal vinníka za muže snad, kterého má před křivdou případnou chrániti, nýbrž za předmět studia, za ideu, kterou nutno mu provésti, za úkol, jejž dlužno rozřešiti. Gordiani byl stvořen za obhájce jako jiný jest stvořen za básníka, hudebníka neb malíře. Měl již povahu takou, a třeba by se nebylo mohlo říci, že ničemové jsou pro něho zrozeni, mohlo se dobře tvrditi, že on jest zrozen pro ničemy.

Vypravuje se, že kdysi, když vracel se od přelíčení soudního, obratný kapsář jakýsi, kterého právě byl před odsouzením zachránil, jemu, obhájci svému, tobolku odcizil a že Gordiani, zvěděv o tom, zvolal u vítězoslávě: „Teď teprve jest můj triumf dokonalým! Člověk ten jest pro šibenici zralým a já ho přece vyprostil!“

Když po návratu jeho z Turinu sděleno mu bylo zatčení Giniho, propukl skorem v hněv a zvolal: „Attilio Gini schopen takového zločinu?! Je soud šílený? Ach což! tím lépe! já ho zachráním!“

Podotkli jsme, že Gordiani měl zlaté srdce a že byl mužem vůbec čackým, i chceme to dokázati.

Zbožňoval rodinu svoji i byl by pro přítele do ohně skočil.

Rodina jeho obmezovala se však na jeho choť a jeho švegruši. Neměl nikdy dětí, což pohnulo jej kdysi k výroku, že přenáší lásku k části rodiny, které postrádá, na onu část její, kterou v skutku má.

Signora Gordiani byla krásná, nadaná žena, poněkud sice zdrželivá a poněkud přísná v zásadách, ale to mělo původ v tom, že vychována byla v klášteře, čímž povaha její nabyla rázu trochu klášterského, zdrželivého a sebezapíravého.

Za Gordianiho neprovdala se z lásky; manželství její bylo výsledkem prostého přemítání rozumového, mělo vznik svůj i v názorech, jež byla klášterním životem do sebe vssála a jimiž se při volbě chotě řídila.

Duše její oddala se kdysi mladému muži, který ji vášnivě miloval, jehož mládí bylo však celkem bouřlivé, což způsobilo mu pověsť nepříliš chvalnou. Dívka, zvěděvši o tom, dovedla obětovati štěstí své veřejnému mínění: nechtěla se provdati za muže, který nemohl přinésti do manželství jako věno své úctu počestných lidí, — a neučinila tak, ač nešťastný milenec jevil opravdovou lítosť nad minulostí svou a sliboval, že láskou k choti své stane se mužem zcela jiným, mužem řádným a věrným.

To byla zajisté přísnosť přílišná a tím větší, an zavržený milenec, jak si společnosť milánská vyprávěla, ze žalu nad tím za nedlouho dokonal.

Veškeré okolnosti tyto pojišťovaly však manželu aspoň, ne-li srdce choti jeho, tož zajisté věrnosť manželskou, nade všechny pochyby a zkoušky povýšenou, — a to mnohdy mívá velkou cenu.

A skutečně, Gordiani byl úplně šťasten v domácnosti své a v rodinném životě, jaký mu choť jeho uchystala.

Candida, švegruše jeho, byla co se povahy týče opakem sestry své, ač se jí rovnala krásou.

Jsouc prostá, málo uzavřená, s duší, jež celá zračila se ve tváři a v očích jejích, a se srdcem, jež bušilo jí jako děcku, toužícímu po celování, nebyla by se dala žádným ohledem, žádným zájmem a žádnou vypočítavostí zadržeti, aby nedopřála svým citům volného průchodu, aby se jim úplně neoddala.

Byla jednou z žen, kterýmž by osud měl pravého muže vstříc vyslati, neboť nedovedou bouři v srdci svém, jakmile jednou vzplálo, již utlumiti.

Candida nebyla vychována jeptiškami, nýbrž matkou svou, dobrou, vlídnou ženou, od níž zdědila upřímnosť, prostotu a dobrotu srdce.

Historka starší sestry její opakovala se u ní. Také ona, ubohá dívka, zamilovala se do rozmilého hejska, do našeho Attilia Giniho totiž, a klid duše její byl ten tam.

Po prvé setkali se na plese, kam ji dovedla sestra její, která aspoň jednou chtěla zprostiti se své přísnosti manželu svému k vůli, jenž naléhal na ni, aby mladistvou sestru svou zavedla také někdy do zábavy.

A zde hned, na počátku valčíku, vzplál plamen v srdci jejím.

Stačilo, aby Attilio, mladý, elegantní kavalír, kterého Gordiani dámám představil, řekl jen: „Signorino, prosím, chcete mi prokázati čest tančit se mnou?“ — a účinek byl týž, jako kdyby byl mladé duši té učinil vyznání lásky. Slova jeho pronesena byla oním něžným, lichotivým tónem, který jako melodie do sedmnáctiletého srdce vniká a tam všechny struny jeho rozechvívá.

Ubohá mladá duše odvětila: „Mileráda, pane,“ — chvějíc se, jakoby pravila: „Ano, miluji Vás!“

Attilio, výtečný, zkušený znalec srdcí ženských, ulekl se dojmu, který byl způsobil, i chtěl — k jeho chvále musíme to doznati — ihned přerušiti nebezpečnou hru tuto.

Ale měl co činiti s Gordianim, v jehož mozku zrodily se dalekosáhlé záměry.

Advokát znal rodinu Giniovu jako rodinu velmi váženou a znal též nitro mladého muže lépe snad, než tento sám, i věděl, že jinoch tento přese všechny bláznivé kousky má jinak i četné dobré vlastnosti a že, kdyby podařilo se odlákati ho od nicotných a frivolních radovánek ničemného, elegantního světa, že by stal se výborným manželem a řádným, užitečným občanem.

Gordiani počítal při tom na opravdovou, čistou lásku, která duše šlechetné vede k obrození.

Ale bylo nutno pospíšiti si: nerozvážlivec byl stržen již hluboko. Osiřev v roce dvacátém a jsa tak pánem svých činů a maje ohnivou mysl, vrhl se bez rozmyslu v divoký vír života, který usmíval se mu lákavě vstříc jako bujná, vilná bachantka.

Brzy rozprášeno bylo úplně celkem dosti značné jmění, které byl po otci zdědil, a dluhy jako lačná, dravá smečka svíraly ho se všech stran kruhem stále užším a užším. Měl již jen několik kroků ku propasti; zbývala mu však přece ještě kotva záchrany: velmi bohatý, dnou velmi trpící strýc, jehož odkaz mohl finance jediného dědice uvésti opět v rovnováhu. Avšak, pravil si Gordiani, musím se postarati, aby jmění strýcovo nebylo pohlceno právě tak, jako dědictví otcovo, lichváři a ženami polosvěta.

Když valčík byl u konce, Gordiani zavěsil se Attiliovi za rámě i mluvil mu takto do duše:

„A nyní, hezký mladý pane, pojďte ke mně na slovíčko! Tančil jste již dost a dost životem; budete-li pokračovati tak, skončí divoký tanec váš pádem. Jest čas, abyste od tance ustal a v klínu rodiny si odpočinul. Candida, mladičká švegruše moje, jest krásné, dobré dítě, stvořena přímo pro to, aby muže učinila šťastným. Má věna sto tisíc lir, strýc váš dá vám dvakrát tolik, jakmile budete chtíti opravdově zjednati si vlastní krb — nečítám ani, co sám si vědomostmi svými můžete vyzískati. To vše zjednalo by vám život pohodlný a příjemný! Zbloudilý anděle, pojďtež, navštivte nás často — ne-li, předpovídám vám osud lucifera!“

Attilio byl dojat přímou, srdečnou řečí Gordianiho, ale váhal přece.

„Vím,“ pokračoval tento, „co chcete říci. Snad bojíte se choti mé. Buďte však klidným; jest sice poněkud přísnou ve věcech takých, ale obměkčím ji. Mysli její hoví sice jen odříkání a sebezapírání, nedopustím však, aby je i jiným příliš přísně ukládala. Přijďte jen, bude to zároveň prostředkem, zbaviti ji předpojatosti.“

Attilio dal se vlákati v růžový tento sen!

Signora Gordiani činila sice skutečně choti svému námitky, ale v brzku podrobovala se, jak zdálo se, přece záměrům chotě svého, avšak obmezovala se na to, že přijímala mladého muže se zdvořilou zdrželivostí.

Attilio byl častým hostem v rodině advokátově, ale, ač s počátku společnosť Candidy, jejímuž kouzlu nemohl odolati, zdála se mu milou i drahou, bylo pozorovati přece po čase, že stává se chladnějším. Nepřerušil sice návštěvy své, ale, seděl-li ve společnosti dívky, hovořil-li

s ní, byl roztržit, zabýval se zřejmě jinými myšlenkami a býval rozpačit, jakoby pociťoval lítosť.

Gordiani zahleděl se z pravidla den co den tázavě na obličej dívčin; byl to, jak říkával, teploměr její duše.

„Ty nesměješ se již? Oči tvé jsou zarudlé, odvrací se snad od tebe?"

„Nikoli, ale nehledí také už rád v mé oči."

„A ty?"

„Ach, milý švagře, jsem ztracena, zahleděla jsém se již příliš hluboko v zrak jeho."

„Nuže, je tedy třeba, aby vše nahradil, aby rozdmychal tím více nyní žár v srdci svém. Musí tě milovati, za každou cenu, rozumíš mi?"

„Avšak, nemohu ho přece k tomu nutiti! Snad nemám dosti půvabu, abych se mu líbila."

„Co díš, ty nemáš dosti půvabu! Aj, čeho by mohl ještě žádati? Rci raději, že nezná tě ještě dosti. Snad žena některá, jež koketuje s ním, siréna nějaká . . ."

„Toho se právě obávám!" odtušila dívka, povzdechnuvši si hluboko.

„Jdi, dětino! To nemůže býti nic vážného. Snad nějaká závistnice... rozmar některé ženy lehkomyslné. To bude trvati tak dlouho jen, až bude přesycen. A potom: jsem zde já, u všech ďáblů! . . . Buď klidnou, uvedu hříšníka zpět k tvým nohám; odsoudím ho k tomu, by s tebou byl šťasten, a třeba proto jen, abych rozplašil pochybnosti tvé paní sestry, jejíž sardonický úsměv odtud vidím! Jest to pro mne čestnou záležitostí, jest to, jakoby jednalo se pro mne o důležitou sázku."

Attilio bránil se ze své strany záminkou, že není ještě na dobro k manželství odhodlán.

„Pomohu ti již k rozhodnutí," odpovídal mu Gordiani v duchu; — „jen co budu hotov s tím ničemou úředníkem, jehož proces mám právě na krku — potom promluvíme také spolu slůvko, můj panáčku vrtkavý!"

A skutečně v předvečer odjezdu svého do Turina pravil Gordiani k mladému muži:

„Jdu, abych soudu vyrval opět jednoho ničemu. Vypořádej zatím zde věc svoji. Až se vrátím, musí býti svatba."

Attilo zdál se býti překvapen, rozechvěn, ale neodpověděl ničeho. —

Když pak advokát z Turina se vrátil, spěchala mu Candida s pláčem vstříc, aby sdělila mu smutnou zvěsť o zatčení Attilia a ohyzdném obvinění, jež proti němu bylo vzneseno.

Signora Gordiani nejevila, jak obyčejně, žádného účastenství.

Advokát cítil se dojat a popíchnut zároveň; dojat úzkostí dívčinou a popíchnut chladností choti své, kterou vykládal si jako němý odpor.

„Ubohá! nikoli! to jest nemožno. Vím, oč běží. Uvidíte . . ."

I kvapil, ano letěl do soudního paláce.

Vrátiv se, zvolal znovu vítězoslavně:

„Jest to nad slunce jasnější! Nemohlo to ani jinak býti."

„Co řekl?" tázala se Candida.

„Přiznal se?" dodala signora Gordiani.

(Pokračování.)

Módy románské v Čechách.

Líčí dr. Zik. Winter.

d polovice 16. věku začali se vyšší stavové naši právě tak jako němečtí a polští strojiti novými módami španělskými, které vymyslilo dvořstvo madridské a kteréž byly od doby pověstného Filipa II. čím dál tím ztuhlejšími, prkennějšími a nevkusnějšími i do konce nepřirozenými. Repraesentace těch španělských mod, kteréž i na čilé a elegantní Francouze mocné měly působení, jest vycpaný či nadívaný kabát, nadívaná ramena, nadívané krátké, bubnovité kalhoty a krátký pláštík nikoli pro hřetí, než pro parádu. K té modě ovšem nehodil se poctivý a jadrný meč, k ní náležel rapír pro parádu a strojenosť. Také zase obnoveny ke krátkým kalhotům nohavice spodní čili trikot, kteréž od stehen až do střevíc pokrývalo nohu všecku a, jsouc způsobem nově vynalezeným pleteno, přiléhalo věrně. Ženské nadívaly po španělsku své životky tak, že forem prsů nebylo viděti: od krku do pasu byl život rovné vycpané prkno: čilým vlaským a francouzským paním španělské módy na dlouho nezalíbily se; po příkladě darebné královny francouzské Kateřiny z Medici začaly se paní zase šněrovati a tím formy svého těla zase zřetelněji okazovati. Markéta z Valois, povědomá nevěsta noci svatobartolomějské, pokročila v těch věcech tak daleko, že jala se odhalovati prsy šněrováním zdvižené, kteráž móda pak stěhovala se s oblibou dvůr ode dvora po vší Evropě. Že i naše české paní a panny něco toho oblibovaly, o tom píše lascivným veršem r. 1615 Lomnický.*

K ženským španělským módám jakožto nejrázovitější kus náležel partykál nebo kortukál, čili řekneme novějším slovem krinolína. Kortukál i partykál všelijak se vykládají; nejobyčejněji z francouzského jména „vertugalle“ — vertugardien „stráž ctnosti“. Kortukál, jsa dlouho podoby zvonové, až naposled úže se při nohách a podobaje se sudu, vznikl kdysi ve Španii v první půlce 16. věku; k nehybnému škrobenému kroji dvorskému se výborně hodil; prý původkyní jeho byla žena Filipa II, Maria z Portugalu.

Do Francie prý přišel o některý drobet času později a panoval u vznešených až do 30leté vojny. Které dámě nestačil kortukál prvotně z voskovaného tafetu nebo plátna pevného, později z obručí železných či drátěných, vycpala boky kolem kol polštářiky, uzeným bachorům podobnými. Zvlášť se to líbilo tak Angličankám za panování Marie Tudorovny a královny „panny“ Elišky. Chtěl-li by tedy ředitel divadla na příklad onu nekrálovskou scénu Schillerovy Marie Stuartky, kde obě královny se spolu sejdou, aby se tuze ošklivě pohádaly, historicky věrně vystrojiti, musil by dáti obléci obě královny do ohromných krinolin, jejichž nestvůr-

* v Pejše Života.

nosť směšnou čtoucí nejlépe pochopí, když představí sobě, že nehybný procpaný život ženský vystupuje z ohromné mísy nebo ošatky asi tak veliké, jako přední kolo obyčejného kočáru. S toho kola spadá sukně rovně dolů. Byl to učiněný veliký zvon. I 12 stop objemu držel partykál! Dle francouzských autorů přikázal r. 1561 Karel IX., aby ženské na bocích nevycpávaly se šíře, nežli do dvou loket objemu.

Toť se rozumí, že ho neposlechly. Z těch právě dob španělského partykálu pochází našich českých selek zvyk, že sobě boky obkládají obdloužnými polštáři, i jelity zvanými, ovšem daleko mírněji a tudy vkusněji, nežli to dělala královna Eliška anglická, nebo že berou na sebe sukní, kolik mají a kolik boky snesou.

Zlobí se na ně už Veleslavín, že sukní na sebe a „jiného bláznovství“ tolik navěší, „že toho časem unésti nemohou“. Proti partykálům kázali všickni kazatelé všudy. Jako v Němcích hněval se pro partykál magister Westphal (Hoffartsteufel), tak na příklad i náš Štelcar Želetavský s hněvem přednášel svým posluchačkám:

„Mají partykál v způsob formy od zvonu, na němž sukně leží divně premovaná, drahým kamením a jinými věcmi krumplovaná. Mnohé pak panny a paní časem na sebe naberou hedbávných sukní a mantlíků, že se sotva v tom obrátiti mohou“. Toť se ví, že pro takový kroj ďábel, jenž to všecko vymyslil, ty paní a panny do pekla stáhne. Nejplastičtěji a s příslušnou dávkou nadávek popisoval ty španělské partykály našich a německých paní doktor Guarinoni; prý vypadá ženská po předu jako pivní věrtel, po zadu jako ohromné kolo parmského sýra.

Partykál zašel u nás teprve v první půli století následujícího, sedmnáctého. Naposled ho nosily už jen starší paní a — jeptišky.*

Při partykálu přestaly dámy skládati sukně své do malebných řas a záhybů. Sukně se kolem kol natáhla. Za to ji obložily všelijakým krumplováním i kamením drahým, „šmelcem“ a prýmy vždy širšími a hojnějšími. Vyčítáť Veleslavín:

„Jsme samá pýcha a nádhernosť v oděvu; nebo není-li to věc městům záhubná, že za samé to sklo, jemuž vůbec šmelc říkají, z měst Pražských na dobré stříbrné a zlaté minci tak veliká summa peněz do Benátek vychází, na kterouž by se některý tisíc vojáků proti Turku vychovati mohlo?“

„Někdy sukně jejich tak mnoho krásných prýmů mají, že na ně větší náklad jde a více stojí, než sama sukně, a tak na jedenkaždý šat dvojnásobní náklad jíti musí; některé paní i zlatem sukně své premovati dávají, nepovažujíce toho, že taková pýcha a skvostnosť, poněvadž nejsou z rodů urozených a slavných, na jejich řád nenáleží ani jich nectí. Již pak k tomu přišlo, že čím více vrchnosť zapovídá lidem takovou nádhernou skvostnosť, tím oni více na ni vynakládají. Ano, čemuž se mnohem více podiviti sluší, řídko nyní tak chudou a chatrnou selskou děvku uhlédáš,

* Z mnohých pojednání cizích o vertugadě zajímavé jest dra. Schultzovo (Modenarrheiten). Věnuje krinolíně tři kapitoly; třikráte prý kvetla krinolina a po každém jejím zákvětu přišly historické katastrofy, Po vertugadě vojna třicetiletá; po krinolíně, panující od r. 1700 až po stětí Dubarryové, jíž krinolina na popravě stržena s těla — francouzská revolucí a vojny následovaly, a po krinolíně třetí, jíž vymyslila Eugenie, následoval prý Sedan. Nešťastná krinolína, čeho nedovedla!

kteráž by na šatech svých něco od aksamitu a hedbáví neměla. Co se peněz do Vlach a jiných cizích zemí vyveze!" Ostatně tou dobou a módou i muži přeháněli „v šňůrkách a tkanicích" i u všelikém premování, jakož to víme ze satiry Rozmlouvání sv. Petra s Pánem.

K sukním věšívaly dámy zvláště od konce 16. věku dlouhé vlečky, tak jak jindy bývalo.

Lomnický pěje nepoetně: „Sukně nesou vocasaté, co nějaký ocas páví, až očím nebývá k zdraví, když se tak za nimi vlekou, že prach mezi oči metou". A na jiném místě zase mu to nedá, aby se neposmál vlečkám, že „jsou to drahá chvoštiště, vocasy, jimiž paní blechy sbírají". I Lomnický má strach jak starodávní předchůdcové jeho mravokární, aby „na těch ocasech se ďábel nevozil." Na sukních mívaly dámy pásy jako dříve nádherné a parádní. V první půli století následujícího postřehuje se, že pásů, jichž nádhera byla dostoupila na nejvýše, ubývá. Přestávají býti módou. K pásům v druhé půli 16. věku přibývají čím dále tím hustěji zvláště u paní měšťanských fértochy nádherně vyšívané „barvami". Úzké zástěrky staly se krojem parádním a stálým tak, že jich nesvlékaly ženské, ani když braly na se šubu svrchní, jakož viděti na kameni náhrobném z r. 1582, chovaném v plzeňském musei. V létech osmdesátých zavedly naše paní způsobem francouzským a španělským také u nás krátké a kratičké „mantlíky"; k šubám a svrchním sukním přidaly rukávy „zbodené a zžahané" a tak otevřené a dlouhé, že jim to slušelo dle slov Štelcarových jako netopýrům.

Praviť ctihodný kněz dosti negalantně: „Ďábel vymyslil mantlíčky a čubky krátké, že sotva ramena kryjí, ježto předkové takového oděvu neměli, ale poctivý s rukávy, že by z jednoho takového dva mantlíčky byly; milujíce stud, nedali jich tak premovati, jako nyní dávají širokými prýmy okolo hrdla z předu a z zadu, s přišívanými šmelci neb zlatými štefty s perlami i s drahým kamením skrumplovati dávají, při sukni živůtek a rukávy zbodené a divně zžahané po španělsku nebo po francouzsku s otevřenými rukávy jako netopejři, při nich majíce stuhy s velikými ženklemi zlatými neb stříbrnými, že se to zvoní jako zvonci na kukle bláznově".

Na kloboucích a biretech mužských i ženských nešetřilo se nikterak peřím, čím víc, tím větší paráda. R. 1597 tuze se na to rozhněval Lomnický. Prý i řemeslníci, třeba v odraném kabátě byli, „musí peří míti"; „když jen má šmuk a péro taky jako psí vocas nějaký." Zvláště na písaře vyjel si Lomnický pro tu cizinskou pernatou strůj: „Po vlasku nesou šaty, každý jako pán bohatý, zvláště písaři někteří, nepočne písařem býti, ať má hned peří pštrosové, a ještě mnohému sluší lép za uchem péro husí". Jestliže se vyrojilo druhou polovicí 16. století mužských všelijakých klobouků tak rozmanitých síla, že nesnadno je vypisovati, tož ještě větší rozmanitosť byla co do krytí ženské hlavy. Volá Štelcar kněz: „Co pak na hlavé, jaké čepce panny nyní mají, buďto zlaté aneb s divnými barvami vázané; jiné po španělsku aneb po francouzsku vlasy zapletené na strunách nosí, vrkoče s divnými třapci Ženy po španělsku na hlavách zavití nosí, vyhlídajíc z toho co z kukly. Některé mají na hlavách kloboučky s záponami pod peřím; jiné širokými tkanicemi obtažené s div-

nými šmelci a štefty zlatými; čepičky, karkule s perlami, divné špendlíky."

Cizinské vzory popadly nádherou svou i obuv našich vznešených paní a panen. Dávalytě sobě střevíce i krumplovati zlatem a perlami. Na tak drahé střevíčky navlékaly „pantafle". O pantoflích, drahým kamením vysázených, mluví Lomnický s výčitkou. K těm ovšem svrchu dotčeným cizinským krojům přišlo naposled jakožto kus rázovitý i „okruží", ohromný to obojek sbíraný, škrobený a na drátech čili podpínadlech nebo „štyclích" ležící.

Obojky a oboječky bílé, nevalné postřehujeme na obrazech našich a cizích už v první půli 16. století. Obojky „peřesté" v našich inventářích vyskytují se už r. 1538. Ale to všecko byly jen podřízené kousky doplňku tehdejšího kroje. Naproti tomu vzniklo větší a ještě větší okruží jakožto samostatný kus kroje někdy kolem r. 1570 ve Francii. Někteří praví, že si je vymyslil francouzský král Jindřich III, čemuž dobře věříme; bylotě v tom králi víc bláznovstva než rozumu. Nelze sobě věru nic nepohodlnějšího představiti nad ono naškrobené veliké kolo, v němž hlava lidská jako v ohromné míse sedí. Začátky k těm sbíraným okružím postřehujeme u nás v jednom kancionále Táborského z r. 1561. Tu klečí měšťan v španělském šatě v kratičké šubě, v krátkém kabátci a kalhotech španělských s trikotem — a při krku malý sbíraný oboječek má! Též v bratrských „Písních duchovních" z r. 1576 na obrázku postřehli jsme šlechtice s malým sbíraným obojkem — a deset let potom už káží naši duchovní mravokárci s kazatelen proti „čápím hnízdům". Na příklad Štelcar praví: „Co pak dím o vokružích, jaké nyní nesou muži, ženy, panny a mládenci z paučníku, z tykyty, z vlaského plátna a z kmentu, a to ať jest ze dvou aneb z půltřetího lokte, dvojnásobní, s špici vytaženými a naškrobené, jiné okrouhlé, ležíc na ramenou, jsouce nápodobné k čápímu hnízdu, až na to ohyzdno hleděti; prve z toho mívaly fěrtoušky k zakrytí hanby, a již to dali za krk, aby všem známé bylo, že se za hanbu nestydí".

V těch létech deseti od r. 1576—1586 rozšířilo se u nás okruží, z Francie přinesené, a odtud bralo se dále na východ do Polska.

V Praze již r. 1578 mravokárci nepřestali ani v létech nápotomních tepati nemotornou tu módu. Naposledku Guarinoni, doktor při dvoře Rudolfově, r. 1610 svádí vinu těch ohromných „krejzlů" na pohlaví ženské.

Kdo prý je krejzluje a škrobí, kdo je šije, kdo tká a přede k nim krajky a porty, kdo vůbec první začal je nositi? Všecko ženské. K tomu přidává náš Lomnický o málo později (r. 1615) příčinu, proč nosí ženy taková okruží: „Naše milé mladé paničky šaty divné, vokruží škrobené, zdirkované, zbírané nosí, jen aby se mládencům a jiným frejířům líbily, a již se tak rozmohlo to, že žádný to ženskému pohlaví nezošklivi, aby třebas duchovní správcové ústa sobě po uši roztrhli a rozedřeli. Já také vím, že naučením tímto nemnoho spůsobím, spíše se tomu budou smáti." A není div to, smál-li se kdo mravokárci Lomnickému. Vždyť k téže knize, v níž „poëta Čechicus" na okruží a jinou parádu tolik dotírá, sám jest zobrazen v pořádném okruží.* Všem kaceřovaným modám hověl

* Pejcha života. Filosof. život.

statečný poeta, jen pokud stačil jeho měšec přečasto děravý. Než s pravdou vyznati jest, že Lomnický k stáru, přece zanechav okruží a „kedrlí“ všelijakých, chopil se límce nenabíraného, ale přes to hodně velikého a pořádně oškrobeného. Dada se v tom novém způsobě r. 1614 vypodobniti, napsal k obrázku: „Nechci těch kedrlí, nestojíť o ně umrlí, ani já o to vokruží, nechť se kdo chce jak s ním tuží, na mne starce sluší ctnosť ta, abych já se nesl (z) sprosta“.

Na obrazci má básník límec stojatý; jiní, zvlášť letití pánové, touž dobou již límce kladli přes ramena. Nelze říci, že by v té době, kdy panovalo okruží, jen šviháci a švihačky byli je sobě oblibovali. Zlobíť se Guarinoni, že i staří učení pánové dávají se rýsovati a kontrfektovati při knihách, globech s velikým okružím, což prý je mysl a slepota ženská.

Jen Bratří Čeští a jiné sekty mravů přísných vyhýbali se velikým okružím právě tak, jako druhdy obojkům „peřestým“.

Dle svědectví Slavatova chodili na příklad Mikulášenci „v sprostých šatech s oboječky prostými, překládajícími, bez štyclí, takže mezi jinými snadně se poznati mohli“.

Na konec stojí za řeč, že velikými obojky, „štycli“ drátěnými čili „podpínadly“ podporovanými, brada mužská, poněkud jsouc přinucena, vzala na se jinou, nebývalou podobu. Vznikla totiž tak řečená brada kozí.

S okružím a všelijakými velikými „krejzly“ rozvinula se zároveň okruží při ruce čili „tacle“.

Tyto všecky svrchu dotčené všelijaké módy románské ujaly se horlivě v Čechách; nejprve u pánů a podle nich i u měšťanů, zvláště Pražanů, kteří při stolici Rudolfa císaře měli za mnoho let vždy živou příležitosť chytati cizinské módy tak říkajíc z prvé ruky. Protož nedivno, že od let šedesátých až po bělohorskou dobu ustavičně slýchati bylo nářky a tužby duchovních i světských kazatelů do toho, že Čechové samým sobě se odcizí, stanouce se všecko Španěly, Vlachy a Francouzi. Těmi nářky jsou spisy oněch dob plničky. Mezi nejprvnějšími, kteří tak naříkali, budiž uveden Tadeáš Hájek, jenž ve své minucí, k roku 1568 složené, s povzdechem líčí všelijaké modní proměny v Čechách. Prý „tento po vlasku, jiný po španělsku, po uhersku aneb po turecku, jednak pláště s kápičkou, jednak s ouškem, jednak s cípy a ocasy“; prý „žádný v svém způsobu nestojí, než jak v mravích tak v oděvu a v rozličných kŕtaltích se mění“.

Z následujících hlasů potom Rvačovský r. 1580 velmi nezdvořile vyčítá svým souvěkovcům cizí ony „kŕtalty“ čili módy. Prý „smilné zbytky v šatstvu přední plac drží, kteréž se již také těchto časů novým hostinským kŕtaltem mezi nás uvozují, takže šetříc toho lidé pobožní, nemohou jináč o tomto světu smysliti, než že se již k svému skonání vztekl a lidé na něm jako obludy omámené chodí“. Deset let později volá Zamrský v Postille, že není pod nebem národu, aby se v oděvu častěji měnil a potvořil, jako Čechové. Uhři, Poláci, Turci prý mají svůj starodávný kroj, jenom ne Čechové. Ti se po vlasku, francouzsku a španělsku „merhují a ladrují“, takže cizí národové na nich „vopicí bláznovství spatřují“. Zvláště na ženské měl zbožný kazatel svrchu. Prý se v tom svém zavití, v obojcích a v premování podobají k ochechulím mořským.

Upřímně a vlastenecky znějí Veleslavínovy nářky o tom cizáctvu v kroji českém. Výborný náš arcitiskař se strachem do budoucna spojuje snahu Čechů po cizích krojích s nebezpečenstvím českého jazyka i bytu českého národa. Srdečně radí svým krajanům, „aby všetečně nepýchali, jakž posavad s vlašskými, španělskými a francouzskými kroji činili — obávati se v pravdě, aby po malých časích pravý a přirozený Čech nebyl tak vzácný a divný na mostě pražském, jako jelen se zlatými rohy vedle starého předků našich proroctví. „Kdo rozum má a z přítomných věcí o budoucích souditi může, ten výborně vidí, k čemu se hrabe.“ Na ďábla svádí Veleslavín to, že zvláště „zemani a lid městský po francouzsku, po španělsku i po německu tak potvorně šaty sobě spremovati a zřezati rozkáží.“ Prý sám čert tak nechodí!

A týmž tónem také naříká se do cizinských krojů v spise zvaném „Lamentací země Moravské“ r. 1605; s úštipky o témž kroji cizím rýmuje Lomnický, přes to, že sám se v něj odívá; cizí kroje na českých lidech tepe satirou Dačický, a to v dialogu mezi starým a mladým Čechem, a podle těch mužů vyčítají svým souvěkovcům ještě mnozí jiní duchovní i světští lidé kroj španělský, francouzský a jiný cizinský všelijaký, o čemž by obtlouštní knihu bylo lze psáti. Zdá se, že jeden už pak jen lamentace španělské opisoval z druhého a to s takovou stálostí, že najdeš v satirických písních z doby daleko mladší, v níž po španělském kroji u nás už ani potuchy nebylo, ještě tuhé do něho nářky.* Také slušno říci, že sobě naši lidé ztrnulé módy španělské a měkčí mody francouzské všelijak svým způsobem upravili. Světle to ukazuje obrázek literátů prachatických z r. 1605.

Základní ráz těch obleků mužských jest zajisté španělský, ale kolik tu změněno! Plášť delší, poctivice delší, kabáty ne tak prkenné.

U nás v době císaře Rudolfa nepanovaly románské módy samojediny, k nim připlichtil se dosti často polský nebo ruský „kaftan“, uherský „doloman“ a jiné kusy krojů východních. Také drželi se mnozi Čechové zajisté starších, slušných krojů, vážných čub, dlouhých sukní, stehenních poctivic, českých beranic a jiných čepic; jiní zase proti španělským nadívaným a ztrnulým krojům oblékali se v šaty nad míru řasnaté a to tak tuze, až se Lomnický na to hněval, řka: že mnozí by mohli dobře nahotu chudého oděti jen tím, „co do faldovaných kalihot a nabíraných rukávů se vejde“. Slovem, na počátku věku sedmnáctého v Čechách a zvláště v Praze tolik mód všelijakých panovalo, že není možná všeho postihnouti, obsáhnouti, vypsati.

Také slušno na česť a poctivosť měšťanských paní starodávných dodati, že nových mód, byly-li neslušny, neujímaly tak hned. Vímeť dobře, když manželka zimního krále Fridricha povolala k sobě deputaci praž-

---

* Nikdo by nevěřil, že ten nářek o španělských krojích zaznívá ještě v našich dnech! Koupil jsem o prázdninách v odlehlé vesničce od potulného pěvce novou píseň v Praze tištěnou, nadepsanou „píseň pro nynější svět“, a v ní stojí, že „nyní nastaly divné kroje ze Vlach a ze Španěl — naši předkové to nemilovali, jenom v sprostém kroji chodívali Ženské pohlaví na hlavu okruží jako kolečko plužní sobě posadí“ atd. Dostane-li po 200 letech nějaký historik kulturní tuto písničku do ruky, co si počne?

ských paní, kterak se pohoršily, vidouce, ana královna oděna šatem velmi vystřiženým. Sličná a pyšná paní ta měla na sobě právě módu dvorskou, obyčejnou v Anglii a ve Francii.

Když španělské módy přepjaly všecku aesthetickou míru, vzaly za své, a na místě nich v první půlce 17. věku začala všude uvozovati se pěknější a vděčnější móda francouzská. Zvláště znáti změnu tu při okruží. Ve Španii a v Hollandě věrně drželi se ho ještě půl věku; u nás a jinde boj mezi ležatým krajkovým límcem a stojatým okružím rozhodl se do let třicátých na zahynutí škrobeného okruží. Valdštýn střídavě nosíval obojí módu.

Kdož toho času dle vzoru Ludvíka XIII., krále francouzského, oblíbil sobě nositi dlouhý vlas, ten ani nemohl jináče než vzíti krajkový límec· Po stu letech ustoupil krajkový límec střízlivému límečku malému, jemuž za náhradu přidán obojek obyčejné hedbávný. *

Turgeněv a paní Viardotová.

Vypravuje Dr. **Pavel Durdík.**

elký básník — myslitel podává vrstevníkům to, co byl vypěstoval svou tvůrčí samorostlou silou. On odkazuje jim ideje, vyvážené z hlubin svého důmyslu, obrazy zplozené ve vznětu své fantasie, výkřiky a hesla citu, plynoucí z jeho vnitřních zápasů i živých ran jeho srdce. Nedosti na tom, co vše on sám ze svého vědomí jakožto nejcennější vybral a přioděl formou uměleckou — po smrti velkého spisovatele sbírají se roztroušené zbytky jeho bohatého duševního života, pohozené — snad zapomenuté sny a tajemství života soukromého, slovem vedle jeho veleskutků duševních vykládají se na odiv též malicherné stránky, vady a poklesky člověka, jimž při obyčejných lidech dopřává se pláště milosrdenství a shovívavosti. Třeba jenom si vzpomenouti, jaký osud měli v tom ohledu Byron a Shelley, G. Sandová a G. Elliotová. Nedotknutelnosť důvěrných svazků a rodinného soukromí, tajemství listovní, pro každého jiného platné — vše bezohledně se obnažovalo a zkoumalo zlomyslně broušenými sklíčky a bezcitným pitevním nožem. Co v životě obyčejných lidí nazvalo by se pouhým klepem a všetečným vyzvídáním, křtí se zde zvučným názvem „studie“ a cenným „příspěvkem k literárním dějinám“.

A přece toto kruté vyzvědačství má do jisté míry oprávněnosť. Velký spisovatel, jenž silou svých citů, smělostí a hloubkou svých myšlenek, svou neunavnou tvůrčí činností, vynalézavostí a pronikavou kritičností

---

*) První „halspintle“ nalezli jsme v našich inventářích z r. 1700.

převyšuje milliony obyčejných lidí, stává se nám ještě milejším, zvíme-li o něm, pod jakými vlivy svých vlastních omylů, křehkostí a trpkých zkušeností vykonal dílo svého života. Takové bádání, samo sebou již velezajímavé, poskytuje nám též vzácného poučení a k takovému bádání máme tudíž plné právo. To, co na lidech za živa činil on, zkoumaje duševní nitro člověka, vyzvídaje duši člověka, její slabosti a síly, její tajemství a spojitosť mezi krásnými či mrzkými jejími vzpruhami, — činí potom lidé na něm. Neujdeť tomuto zkoumání žádný vynikající myslitel — básník.

Často jen soukromý život spisovatelův jest nejlepším klíčem k jeho výtvorům. Sainte-Beuve, chtěl-li některému spisovateli dobře porozuměti, neustával, dokud neseznal ho i jako člověka. Každý, kdo si oblíbil některého autora, bude míti totéž přání, bude se tázati: „Byl autor zcela nelíčeně pravdivým ve svých výtvorech? Bylo to, co nám podává za výsledky své duševní práce, také upřímným jeho přesvědčením i ve skutečnosti?“ Tím teprve nabývá pevných rysů mravní tvářnosť autorova. Mnohý snad namítne: „Bezohlednou tou pravdou sám snižuješ milovaného svého básníka a tím i snižuješ samu literaturu“. Podobná výtka jest nesprávná. Pravda může pouze napomáhati k vysvětlení a porozumění věci. Musí to však býti přísná, svědomitě zjištěná pravda; ona nesmí býti jednostrannou. Vedle záporných stránek osob a událostí nesmíme zapomínati na positivní jejich rysy a vlastnosti, na okolnosti časové a psychologické momenty, zachovávajíce při tom takt a šetrnosť, kterou nám přikazuje spravedlivý cit k živým i mrtvým. Neboť genius sebe větší pořád zůstává člověkem, podléhajícím všemu, co je lidského, všemožným slabostem i chybám. Vůbec, jak dí Pascal, mají-li velicí lidé větší hlavu nežli jest naše, mají proto přece krátké nohy jako my. Avšak velikosť geniů právě v tom záleží, že tyto „krátké nohy“ nebrání jim dávati na jevo mohutnosť velikého ducha — i tu se vznášejí jako zářící tělesa ve všemmíru, jako ohromní giganti nad námi lidmi obyčejnými.

Není lepšího zkušebního kamene pro povahu a srdce člověka, nežli jeho poměr k ženě. A pramálo jest slovutných spisovatelů, kteří vylíčili ženu s tak hlubocc opravdových stránek a její poměr k muži tak střízlivě a nestranně, jako Turgeněv. Nikdo necítil a nepopsal čistěji podstatu a dojem pravé ženskosti než on; on se vmyslil do duševního života dívky tak, že jej cítil spolu s ní. Ten obsáhlý a bohatě produševnělý kus ženského žití, jejž zobrazil ve svých výtvorech, vzbuzuje bezděčně otázku: Jaké byly jeho styky s ženami v životě skutečném? Jakou měrou přinášely mu štěstí či neštěstí, nadšení či zmalátnění, zda-li křídla k mohutným vzletům či olověná závaží na peruti jeho fantasie?

Obrátíme zřetel především k ženě, která zaujímá v jeho životě hlavní místo. O ostatních, které ho tím neb oním, jako nejvšednějšího muže, zajímaly, zmíníme se jen mimochodem.

I.

K velkým a skvělým hvězdám, jež se objevily na nebi operního pěveckého umění a září svou oslepovaly oči vrstevníků, k těm „bohyním“ mezi primadonnami, které v obecenstvu vyzývaly burácející jásot umělec-

kého nadšení — náleží paní **Viardotová**. Turgeněv seznal ji v plném mladistvém rozkvětu jejího okouzlujícího umění. Jakou mocí uchvacovala tehdy obecenstvo, o tom svědčí A. P. **Jáchontov** (Russkaja Starina 1886, XII.), jenž líčí dojem jejího prvního vystoupení v Petrohradě těmito slovy:

„V repertoiru vlašské opery v Petrohradě byli zastoupeni roku 1844 Rossini, Bellini, Donizetti, Verdi. Z pěvců vynikal Rubini baryton, Tamburini a mezzosopranistka **Viardot-Garcia**. O paní Viardotové vědělo se jen tolik, že zpívala s úspěchem v Paříži, nic více. Vystoupila poprvé v „Lazebníku sevilském“ jako Rosina; hraběte Almavivu pěl Rubini, Figara — Tamburini. Divadlo bylo nabito. Když paní Viardotová poprvé se objevila na jevišti v polotmě, nebylo lze dobře prohlédnouti její obličej. — Kdosi za mnou řekl: „Není hezká“. Konečně vyšla Rosina: prostředního vzrůstu, s dosti hrubými rysy obličeje a velikýma, hlubokýma, zářícíma očima. Pestrý španělský kostym; vysoký andaluzský hřeben trčel jí na hlavě poněkud na křivo. „Není hezká“, opakoval můj soused za mnou. „Má pravdu“, pomyslil jsem si.

Tu najednou zavzněly takové uchvacující hebounké tóny, jakých, zdá se, nikdo dosud neslyšel ... Když zapěla arii: **una voce poco fa** — tu okamžitě proběhla divadlem elektrická jiskra. První minutu bylo mrtvé ticho, všech se zmocnilo jakési blažené otupění ... ale mlčky doposlouchati do konce — ne, to jsme nedovedli. Poloslyšné **brava! brava!** přerušovalo pěvkyni. Tento ohromný lidský dav toužebně lovil každý tón, každý dech této čarodějky, která nenadále se zmocnila veškerých citů, myšlenek, obraznosti mladíků a starců, lidí horkokrevných a lhostejných, hudebníků a laiků, mužů a žen ... Ano! Byla to čarodějka! Kdo to byl, jenž řekl: „Není hezká?“ — To byla nejapnosť!

Nedokončila ještě paní Viardotová svou arii, a hráze obdivu se protrhla ... Takovou bouři potlesku jsem dosud neviděl a neslyšel. Nemohl jsem si vydati počet: Kde jsem? Co se děje se mnou? — Pamatuji se, že já i všichni kolem jsme křičeli, tleskali, dupali, hřmotili a řádili. Bylo to, jakoby nákaza nadšení byla uchvátila všecky dole i nahoře a neodolatelně pudila každého, aby co nejhlučněji a nejrázněji své city na jevo dával.

Paní Viardotová opakovala arii. Nové, neslýchaně krásné fioritury sypaly se jako oslepující ohňostroj a okouzlovaly obecenstvo. Diapason jejího hlasu sáhal od sopranu do hlubokých srdce jímajících not kontraaltových s neuvěřitelnou lehkostí a sílou. Její hra, rozumná, krásná a veselá, vynikala zvláštní ušlechtilou prostotou a neskonalým půvabem. Finale bylo tenkráte vynecháno a místo něho zpívala paní Viardotová skvělou arii Bériotovu. Každá nota této arie vštípila se mi do paměti na celý život. Obecenstvo ve svém jásotu burácelo jako bouře a vyvolávalo pěvkyni bezpočtukrát.

Paní Viardotová uměla vřaditi na konci oper, zcela neočekávaně nejvroucnější, nejskvělejší a nejvýraznější finale, jimiž všecky uchvacovala. Poslední arii v Somnambule, s ohnivým výkřikem **Ah, m'abbracio!** lze zapomenouti toliko tomu člověku, jenž zapomněl všecko na světě. — Jednou v „Lazebníku sevillském“ pěla jako vložku ve scéně hudební hodiny po rusku píseň „Slavík“ od Alábjeva, vyslovujíc slova jako ro-

zená Ruska.* Netřeba dokazovati, jaký hromový radostný potlesk následoval po tomto překvapení!

Kdykoli zpívala paní Viardotová, divadlo bylo vždy přeplněno; horko a dusno bylo ohromné, ale nikdo si nestěžoval. Ba mnozí slyšeli operu se stropu skrze otvor divadelního lustru. Dali zpropitné divadelnímu sluhovi, jenž pouštěl je na půdu, a zde se rozhostili kolem širokého, kulatého otvoru asi půl hodiny před počátkem opery, když rozsvěcovali lustr (tehdy ještě byly olejové lampy). Představme si, jak bylo těmto posluchačům: stolic tam nebylo a při tom strop měl ke kraji otvoru jistý svah. S počátku všecky lampy ohromného lustru svítily jim přímo do očí, a to velmi z blízka; potom když lustr byl spuštěn, soustředilo se veškero horko těchto lamp ve stropním otvoru. Jeviště, rozumí se, ani viděti nemohli, za to bylo tam slyšeti vše do nejmenší notičky.“

„Nikdy nezapomenu té šťastné chvíle — vypravuje Jáchontov —, když můj skromný buket padl přímo k nohám Pavliny Viardotové; diva jej zdvihla, přivoněla k němu a poděkovala úsměvem na mou stranu. Jednou jsem byl poněkud daleko od jeviště a, nemoha se dosti rychle prodrati skrze tlačící se obecenstvo, hodil jsem kytici nad hlavu policejního ředitele; kytice nedoletěla na jeviště, upadla na jednu lampu v orchestru a shořela jako hekatomba, obětovaná umění. Kolem mne lidé máchali šátky, klobouky, šály, klobouky lítaly vzhůru . . . Při posledním masopustním představení davy nadšeného obecenstva čekaly na zpěváky před divadlem. Byl chladný den. Paní Viardotová nesla si bukety v ruce, na niž ještě neoblékla rukavičku. Mladí lidé, stojící na prahu, hrnuli se jí vstříc s křikem „Brava!“ a ona s půvabným úsměvem rozdávala všem po kvítku. Jakýsi pán v civilním oděvu a universitní posluchač chopili současně rukavičku, již držela v pravé ruce — a hledíce ji vytrhnouti druh druhu, roztrhli ji na dvě části a utekli s drahocennou kořistí. Paní Viardotová a muž její — krásný, černovousý brunet, jenž stál vedle ní, — blahosklonně se usmáli tomuto výbuchu rozjařené mladosti. Obecenstvo usadilo do kočáru svou bohyni; pořád ještě natahovaly se ruce pro poslední kvítka posledního buketu. Tu pan Viardot, jehož nikdo si nevšiml, vykřikl rozhorleně: „Que diable! Messieurs, mais laissez-moi donc entrer!“ Kočár se hnul, někteří vskočili vzadu na stupátko, jiní provázeli pěvkyni v kočárech k jejímu bytu. Před domem vynesli ji z kočáru a, líbajíce jí ruce, vedli ji po schodech nahoru.

Nikoli, nebyla to móda, ani ne opičení, ani ne dětinství, nýbrž něco sympathičtějšího a srdečnějšího. Výbuch tehdejšího nadšení byl mladistvý, ohnivý, upřímný, řeknu poetický.

V zimě r. 1846 Pavlina Viardotová, duše naší vlašské opery, náš slavík, vládkyně našich pomyslů — opustila truchlivý náš sever. Onemocněla po svém benefičním představení a odjela náhle, tak že Petrohradu se nepoštěstilo řádně s ní se rozloučiti.“ — —

---

* Vyslovení učil ji Turgeněv.

II.

O uměleckých výkonech paní Viardotové z té doby lze uvésti celou řadu nadšených zpráv. Trváme však, že vypravování pana Jáchontova dostačí.

Pavlina Viardotová, rozená Garciova, narodila se v Paříži 1821 v témž roce jako Turgeněv. Byla sestra Malibranové a žákyně Meyerbeerova a Lisztova. Její kontraaltový hlas byl neobyčejně lahodný, hra její byla plna ohně, ale při tom přirozená. V monstre-koncertech, pořádaných ve Velkém petrohradském divadle ve prospěch invalidů, hlasem svým beze všeho namáhání vynikala mnohými notami nad spojené chory a orchestry. Byla spolu výtečná malířka, duchaplná a živá společnice a znala dokonale moderní jazyky. Pavlina Viardotová a Rachelka uměly představovat antickou tragiku v celé její neobsáhlé vznešenosti. Alfred de Musset (Poésies 1836—1852, Paris 1881, p. 191: Sur les débuts des mesdemoiselles Rachel et Pauline Garcia) o nich napsal:

O jeunes coeurs remplis d'antique poesie,
Soyez les bienvenus, enfants chéris des dieux!
Vous avez le même âge et le même génie
La douce clarté soit bénie
Que vous ramenez dans nos yeux!"*

Frant. Liszt podal o ní v „Dramaturgische Blätter" (r. 1859) nadšený referát, uváděje její jméno na rovni vedle proslulých umělkyň, jakýmiž byly Pasta, Malibran, Schröder-Devrientová, Ristoriova, Rachelka, Seebachová. „V ní byly soustředěny přednosti vlašského, francouzského a německého umění, ona vynikala dary ducha, ušlechtilou povahou, okouzlujícím zevnějškem a mladistvým nadšením " Paní G. Sandová vzala si z ní vzor k svému nejstkvělejšímu románu „Consuelo", nazývajíc ji „poesií a hudbou v jedné osobě." Turgeněv seznámil se s ní, když jí bylo 24 let a již na čtvrtý rok byla vdaná. Muž její, bývalý ředitel pařížské vlaské opery Louis Viardot (byl o 21 let starší než ona), dobyl si dobrého jména jako historik a aesthetický kritik, jako autor spisů: „Scény z arabského života", „Dějiny Arabů a Maurů ve Španělích", „Španělsko a umění" a jako překladatel „Dona Quixota" do frančiny, dále překládal do frančiny Gogolovy „Mrtvé Duše" a „Borise Godunóva" při pomoci Turgeněva. — Z této doby napsal prof. Nik. Berg „Upomínky o Turgeněvu" (Istorič. Věstnik 1883), z nichž vyjímáme některé podrobnosti. Berg dí o tehdejší primadonně vlašské opery: „Kromě neobyčejného hlasu a uchvacující dramatické hry skvěla se paní Viardotová ještě jinými vzácnými přednostmi. Byla vzdělaná jako aristokratka nejvyšších kruhů, nádherně se strojila, mluvila dokonale mnoho jazyků, jevila ve všem velký přepych a elegantní chování. V salonech a na jevišti okou-

---

* Vy mladá srdce, buďte vítána,
vy, antická, jež poesie světí!
Vás vítám, přemilené bohů děti!
Je týž vás obou věk a týž i duch!
Buď líbezná ta jasnost žehnána,
již navracíte vy v náš vidokruh!

zlovala všecky. Nikdo ani nepozoroval, že není krasavicí, že je hubená, poněkud shrbená, — že rysy obličeje jsou až příliš vyznačeny (byla původem Španělkou). Ani sebe pozornější švihák by si jí na ulici nevšiml. Ale na divadelních prknech byla ve svém živlu, elektrisovala a rozohňovala diváky neobyčejnou vášnivostí své hry. Rubini říkal jí nejednou po divadle: „Nehrej tak vášnivě, umřeš na scéně“. — Nadšeným ctitelem veliké umělkyně byl mladý Gedeónov, syn ředitele dvorních divadel. Po každém vystoupení mladistvá diva trávila několik hodin uprostřed svých přátel, jichž bylo s počátku velmi mnoho. Scházeli se ve zvláštním pokoji vedle jeviště. Do toho pokoje měli přístup pouze čtyři její velcí ctitelé, mezi nimi též náš Ivan Sergějevič.* Ti všichni byli náruživí myslivci a často chodili na hon do okolí petrohradského. Jednou přinesli své bohyni dárek — velkou kůži medvědí vzácné krásy. Umělkyně dala z ní udělati koberec, při čemž tlapy zvířete byly nahrazeny zlatými. Pokaždé po představení pěvkyně odpočívala na tomto medvědu, majíc na sobě bílý průhledný krajkový peignoir. Přátelé její umístili se u tlap, bavili umělkyni hovorem při čaji, nebo předčítali jí po pořádku výtvory světových básníků, francouzsky, německy, vlašsky, španělsky . . . Obecenstvo brzo se dovědělo o tomto kouzelném pokoji a nazvalo ty šťastné smrtelníky, kteří do něho měli přístup, čtyrmi tlapami číslo 1., 2., 3. a 4. Každá z těchto tlap myslila, že se těší největší přízni před ostatními — a umělkyně dovedla zamilované mladíky udržeti v tomto sladkém bludu. Možná, že Gedeónovu dostalo se snad více lahodných úsměvů a okouzlujících pohledů, neboť jako syn divadelního ředitele prokazoval jí mnohé služby. Když konečně operní společnosť opustila Petrohrad, vyprovázel paní Viardotovou do Berlína pouze Turgeněv, zůstávaje věren svému ideálu, a od té doby trval po celý život v nerozlučném svazku s rodinou Viardotovou. Paní Viardotová odjížděla s mužem ze sídelního ruského města v kočáře, a náš belletrista seděl na kozlíku. Zamilovaný mladý muž i v této situaci byl šťasten, ačkoli za to, že seděl na kozlíku, později bylo mu spolknouti mnoho úsměšků a pichlavých poznámek od bratra Mikuláše a od matky. Matka Turgeněvova byla velmi popuzena touto slepou láskou svého syna; paní Viardotovou jinak nenazývala než „proklatou cigánkou“ (pro její velké černé hluboké oči). Matka vyhlídla již Ivanovi bohatou a pěknou partii, slečnu S. Než bylo pozdě. Ivan byl již srdcem oddán paní Viardotové — učil ji vyslovovati ruská slova, kdykoli měla zpívati ve veřejnosti ruské písně — a muži jejímu velmi ochotně pomáhal při studiu ruské literatury. Turgeněv přilnul k manželům velmi přátelsky. Louis Viardot, muž umělkyně, překládal tehdy do frančiny několik Turgeněvových náčrtků, jež později (1852) vydal a k nimž G. Sandová napsala kritický rozbor. Turgeněv r. 1848 opět se setkal v Paříži s manžely Viardotovými jako dobrý starý známý.

---

* P. Déroulède vypravuje (Le Drapeau 1883, orgán „Ligy patriotů“), co slyšel od paní Viardotové. „Když jí představili Turgeněva poprvé, odporučili jej jako mladého velkoruského statkáře, dobrého myslivce, zajímavého společníka a špatného básníka.“ — Ale za několik let jméno Turgeněva bylo již všude známo, nechal básnění a napsal „Zápisky lovcovy“.

Když později umělkyně odjela s mužem do Londýna na konci r. 1848. na pohostinské hry, Turgeněv zůstal, jsa v peněžité tísni, v jejím letním zámku Courtavnel a ztrávil zde v úplné samotě celou zimu. Zámek, vystavěný na návrší uprostřed hustého lesa, nebyl obydlen; kolem vypínaly se hory, a temný les prostíral se v nedohlednou dálku. Dole byla vesnička, stařenka z vesničky ho obsluhovala a přinášela mu obéd a večeři — polívku ze slepice a jídlo z vajec. To byla jeho strava po celou zimu. Aby si vydělal něco peněz, napsal zde větší část „Zápisek lovcových“ a čarokrásnou novelu „Denník zbytečného člověka“. (Říkával později: „Courtavnel je kolébkou mé literární slávy, ač smím-li užiti květnatého slohu“). Od matky své z Ruska po svůj tříletý pobyt ve Francii nedostával nijaké podpory. Matka mstila se mu za to, že dle jejího přání nehledal kariéry ve státní službě. Náš belletrista měl pouze to, co si vydělal literární prací a co si napřed vybral z redakce „Sovremennika“ na účet budoucích příspěvků do řečeného petrohradského měsíčníku. To však nestačilo. Paní Viardotová pomáhala tu svému příteli, vydanému nejkrutší nouzi. Později však po smrti matčině Turgeněv všecko jí vynahradil velmi štědře. (Pokračování.)

Denisovy dějiny české

od Poděbrada do Bílé Hory.

Fin de l'indépendance bohème: I. Georges de Podiébrad. Les Jagellons (str. VI. + 433 v. osm.). — II. Les premiers Habsbourgs. La défenestration de Prague (str. 563 v. osm.). Par Ernest Denis, ancien élève de l'école normale supérieure, professeur à la faculté des lettres de Bordeaux. Paris, Armand Colin et Cie., éditeurs. 1890.

„Přípravy k tomuto dílu vyplňují valnou část mého života, avšak snahy moje budou více než odměněny, podaří-li se mi probuditi lásku lepším jeho poznáním k ušlechtilému kmeni českému, jehož sudby byly tak slavné a tak tragické a jehož synové chovají k Francii tak něžné a upřímné city.“

Slovy těmi končí spisovatel a učenec francouzský, professor na fakultě slovesnosti v Bordeaux, pan Arnošt Denis, předmluvu k velkému dílu, jež právě objevilo se na veřejnosti a kteréž věnováno jest dějinám českým od doby Jiřího Poděbradského do bitvy Bělohorské. Již první rozhled v objemných dvou svazcích dějepisného díla Denisova poučuje nás o solidnosti a nestrannosti, s kterou jest pracováno, o hlubokém názoru ducha a života českého, jehož přednosti a slabé stránky francouzský učenec do podrobností vystihl, a o vysokém stanovisku, jež pan Denis zaujímá jako dějepisec a jmenovitě jako posuzovatel a vykla-

datel dějin českých ve spojení s během událostí světových, na něž děje naší vlasti měly někdy nemalý účinek.

Pan Arnošt Denis není v Praze osobností neznámou a myslím, že všichni, kdož měli příležitosť s ním obcovati, chovají ho v nejlepší paměti. Pan Denis, ač Francouz, mluví plynně český a zná se nejen v nové slovesnosti české, najmě dějepisné, ale i v starším jazyku a památkách středověkých. Za svého několikaletého pobytu v Čechách zanášel se bedlivě historickými studiemi nejen dle pramenů, ale i v místech, kde děje ty se odehrávaly. S vřelostí neobyčejnou přilnul k Čechům a k sudbám národa v tomto srdci Evropy, z něhož jí vzešla nejedna velká myšlenka. Čechy — pravil kdysi k pisateli — měly svůj význam nejen v minulosti, ale budou jej míti i v budoucnosti; ne sice velikostí, ale svou polohou a svým vývojem Čechy s Moravou mají důležité postavení v Evropě. I tato okolnosť snad také přispívá k tomu, aby pan Denis osvětloval naši minulosť a obracel k naší zemi pozornosť francouzské společnosti.

Pan Denis posvětil život svůj slavistice, hlavně pak dějinám českým. Z češtiny přeložil velké dílo Pypina a Spasovíče: Dějiny literatur slovanských, jež vyšlo v Paříži 1884. Hlavním jeho dílem, jež mu zjednalo vzácného uznání odborníků a které vyznamenáno bylo cenou akademie francouzské, byly dějiny doby Husovy a válek husitských, vydané roku 1878 u Lerouxa v Paříži pod jmenem: Huss et la guerre de Hussites. Byl to počátek Denisových prací o dějinách českých. Právě vydané pak dvě knihy jsou pokračováním díla onoho, ač jinak tvoří o sobě celek samostatný. Společný titul obou: Fin de l'indépendance bohême — konec neodvislosti české — tím jest odůvodněn, že spisovatel již od smrti Jiřího Poděbradského vidí vyvíjeti se a připravovati události, které pak katastrofou na Bílé Hoře tragicky jen byly zakončeny. V první knize pojednává o Jiřím Poděbradském a vynikajících dějích za jeho panování, a o době Jagellonské až do volby 1526 Ferdinanda I. za krále českého. Druhá kniha věnována jest době za Ferdinanda I., Maximiliana II., Rudolfa II., Matyáše a povstání českému, kdy shozením Slavaty a Martinice s okna hradu Pražského r. 1618 zahájena válka třicetiletá, jež od Bílé Hory 1620 tak vražedné měla účinky pro český národ. Pan Denis nehodlá ustati zde v práci, nýbrž pomýšlí na to vydati dílo o době pobělohorské až na naše časy, jak vysvítá ze slov v jeho předmluvě: „Chtěl bych pak pojednati o příčinách znovuzrození českého v době přítomné, poukázati na vytrvalosť a hrdinnou věrnosť Palackého, jeho spolupracovníků a následovníků i na nezměrné překášky, jež byly překonány i na netušené úspěchy, jichž bylo dobyto“.

Dějiny Denisovy prodchnuty jsou sice vroucností a láskou k našemu národu a našim snahám, avšak sympathie nikde a nijak nejsou na ükor pravdě historické. Způsob jeho podání souvisí úzce s jeho názorem, jak sluší dějiny psáti, názorem to, jenž, jak při prvním jeho dějepisném díle vidíme, došel oceny i od akademie. O způsobu tom, jak dějiny psáti, praví sám spisovatel: „Dějepis, ve smyslu nejvznešenějším pojat, ostává uměním; mrtvá listina minulosti musí býti vysvětlena a oživena. Není prostředku k dosažení pravdy a není pravdy, než které doděláme se názorností, či prosté propověděním tušeného. Jako jinde i zde záleží na pa-

třičné míře. Spisovatel, jenž nezanáší se dosti zkoumáním podrobností, vybočuje, ten pak, jenž by v podrobnostech se rozplýval, upadá v povídalství." — Náš věk — soudí pan Denis na jiném místě — jest věkem dějepisu. Proč? Snad proto, že vydány celé hory nevydaných dosud dokumentů? Nikoliv, ale proto, že máme názor zcela rozdílný od onoho, jejž měli naši předkové o povaze ducha lidského a vývoji společenském. Dále pak praví: „Povinnosť dějepiscova jest přesně vytčena, aby nezatajoval žádné části líčení, které vede, a aby netvrdil, než co shledal v listinách. Avšak tyto části a tyto listiny zdaž může je vyličovati jinak, než svým vlastním duchem, svými vášněmi a svými předsudky? Jsem dějepiscem dříve než protestantem, říkal Ranke. Budiž. Znamená to, že jméno Lutherovo nebudilo u něho citů zcela jiných než u katolíka? Byli králové francouzští, kteří porušovali smlouvy a totéž neštěstí přihazovalo se i panovníkům německým. Avšak podle rozdílnosti případů a osob budí porušování mravního zákona jednou nevoli, jindy jen politování shovívavé. Sám úsudek jest tedy tentýž, avšak pozorovatelé jsou rozliční. Možno snad aby bylo jinak, neb jest to snad dokonce žádoucí? Všeliké dějiny jsou spornou větou, to jest obhajovací řečí. Nepsal jsem ani bez lásky ani bez hněvu . . . Zda káže nestrannosť, abychom nepociťovali uznalosti a soustrasti s obětmi, aneb odporu proti katanům? Nezatajoval jsem žádných poklesků oněch aniž ctností těchto, avšak dále jíti nebylo mi možná a také jsem se k tomu neuutil".

Toť názory Denisovy o úkolu a způsobu podání dějepisného, v němž při přísné objektivnosti přece také i subjektivnosť má ještě oprávnění. Že svědomité hleděl si všech listin a jednotlivostí, jež tvoří základ dějepisný, toho dokladem jest obdivuhodná hojnosť pramenů původních, o něž opírá své dílo. Jeho pozornosti neušla nižádná publikace o dějinách českých, ať vyšla kdekoliv. Pan Denis studoval bedlivě jak dějepisce české tak německé, díla nám přátelská i nepřátelská.

Význačnými rysy podává pan Denis mohutný obraz doby, jež následovala po válkách husitských. Hnutí husitskému přikládá význam národní. „Za doby — praví —, kdy společnosť nezprostila se ještě svého rázu církevního a kdy veškeré otázky, filosofické, politické i sociální vystupovaly v rouše náboženském, bohoslovecké boje nebývaly často než temným výrazem potřeby pokroku a tužeb po změně. Vzněty národní a politické pojily se v Čechách se zápalem reformatorským a sloužily mu za podklad. Slované, po drahné časy ohrožováni stěhováním se Němců do Čech, učinili ze svobody náboženské otázku národní a bojovali současně za svobodu slova božího a za slávu českého jazyka." A této stránce národní, pokroku a vývoji jazykovému, věnuje spisovatel zvláštní pozornosť. Vynikající v tom směru jest doba Poděbradova.

V jednom rozchází se pan Denis s Palackým: myšlenka na zřízení federace evropských států, jížto ujal se Jiří Poděbradský, zdá se mu býti myšlenkou francouzského dobrodruha Antonína Mariniho a nikoliv Poděbradovou. „Jeden z dobrodruhů politických, tvůrce velkých kombinací, které již kolovaly světem a své názory činily služebnými těm, kdož je chtěli vyslechnouti, Francouz Antonín Marini, narozen v Grenoblu, navrhl Poděbradovi širý obraz evropské konfederace. V době, kdy staré zřízení

evropské, založené na panství papežově a císařově, bylo zmizelo, a kdy soustava evropské rovnováhy, jež vzešla z válek XVI. věku, nebyla ještě známa, smělý duch musil býti překvapen potřebou, aby odpomohlo se nejistotě a obecnému zmatku. Šlo o to, aby na místo papežství a císařství, jejichž moc, vždy více dle jmena než ve skutečnosti, byla nyní zcela bez váhy, dosazena byla nová moc, jež by upokojovala ctižádosť, předcházela válkám a shromažďovala křesťanstvo ke společnému boji proti Turkům, jejichž pokroky stále byly hrozivější a kteří chystali se k hroznému výpadu proti Uhrům. K tomu cíli mlhavá obrazotvornosť Mariniova pojala zázračný plán, v němž pojilo se v bizarní smėsici mnoho naivnosti, rozvláčnosť fantasie více zanícená než jasná a velmi reelní váha myšlenková. Navrhoval, aby spojily se v konfederaci všecky státy křesťanské: vrchní rada, již tvořiti měli král francouzský, král kastilský, některý kníže německý a doge benátský, tvořiti měla jakýsi druh direktorátu evropského a tribunál federální rozhodovati měl o nesnázích, jež by se vyskytly mezi členy jednoty". Jiří Poděbradský použil návrhů Mariniových, aby získal si souhlas jiných panovníků evropských a ukázal na totožnosť svých i jejich prospěchů oproti stolici papežské, odkud právě té doby byl tísněn. První sblížení v té příčině nastalo mezi Čechy a Ludvíkem XI., králem francouzským. Plán konfederační nemohl ovšem míti úspěchu, nicméně zjednal králi Jiřímu zbraň proti Piovi II.

Pro národní význam hnutí husitského svědčí i doba Poděbradova. „Hnutí slovanské — praví pan Denis — bylo tak hluboké, že, i když bouře husitské se utišily, ono ještě se prodlužovalo, zneenáhla trhalo poslední kraje a překonávalo poslední překážky bez prudkých záchvěvů a téměř bez úsilí. Nejen zákony utvrzují všude politické a administrativní vítězství Čechů, ale i jejich pokroky sociální jsou rozhodné; jistý počet pánů nezná již než česky; Jošt z Rožmberka jen špatně mluví německy, správce Moravy, Ctibor z Cimburka, nezná latinsky; Jiří Poděbradský nezná latinsky ani německy. Český jazyk ve veřejných listinách, v listech královského kancléřství, v aktech soudních čím dále tím více nabývá převahy. Na pečetích měst a pánů, na stěnách hradů a domů, na zvonech, nápisy české nahrazují nápisy latinské. Čeština zasahuje i za hranice království, kráčí dále a stává se diplomatickým jazykem části východní Evropy. . . . Volnosť jeví se již i v produkci umělecké, jež svědčí o bohatství se obnovujícím a jisté originálnosti vynalezavé. Praha zdobí se velkolepými pomníky stavitelskými, v Plzni, Brně, Litoměřicích, Klatovech, Kutné Hoře, jež zove se českým Norimberkem, mnohé a zajímavé budovy, veřejná a soukromá stavení ukazují na snahy a práce školy stavitelské, jejíž vkus není sice dosti čistý a přesný, ale za to duchaplný a poutavý. Sochařství, jmenovitě řezbářství, jest v rozkvětu. Hudba vybavuje se z tradic italských a béře své oduševnění z písně národní. Ze zpěvů z doby husitské mnohé jsou rozkošné a zachovaly veškeru elegickou něhu písní národních, jiné tlumočí ve svém ohnivém, horoucím neb divokém rhythmu hněv rozpoutaných vášní aneb nadšení víry. Z melodií těch přešly mnohé do církve německé."

V Poděbradovi shledává pan Denis „pravého muže na pravém místě". Poděbrad je první panovník, jenž provedl, ne-li dokonce první prohlásil

neutralitu státu ve věcech náboženských. Že nebyla to jen bezvýznamná koncepce — dokládá spisovatel —, viděti již z toho, že třeba sestoupiti až na Jindřicha IV., aby ukázal se příklad této snášelivosti!

Za to valně zhoršovaly se poměry za doby Jagellonské a ještě více za vlády panovníků následujících. „Bílá Hora — praví pan Denis o příčinách úpadku českého (I. 178—180) — není než poslední lhůtou dlouhého úpadku a osudným následkem událostí, jež předcházely. Sto a padesát předcházejících let nejsou než stálým chybováním a politování hodnou agonií. Během půl druhého století prudkosť stran a nechápavosť slepé předpojatosti, liknavosť lidu a nezkušenosť vůdců vedou k neodvratnému rozřešení; spěje se ke katastrofé s rostoucí stále rychlostí. Chvílemi ovšem zdá se obzor méně mračným, někteří vynikající mužové vidí prospěch v osnování bouře — a jakž by také mohlo býti jinak u národa, jenž zachoval si tak kromobyčejnou sílu životní? Avšak tyto záblesky jsou jen krátkého trvání! Krutou sudbou nejlepší záměry narážejí na neúspěch či vlastně spravedlivěji: obětavosť a intelligence některých vůdců nevyvažuje poklesky a zločiny jich vrstevníků. Nezadržují ani sami hodinu osudnou, kdy znaven, vysílen národ podléhá téměř bez boje, bez všelikého hrdinství, vyjma hrdinství svých mučenníků.“

Dvě příčiny povšechného rázu vedle jiných občasných vidí pan Denis působiti po celou tu dobu zhoubně na vývoj věcí českých. První jest složitosť nerozřešitelných otázek, jež položeny byly zároveň a nikoliv jedna po druhé. Prostřed této spletitosti problémů náboženských, mravních, ústavních, politických, státnických, zmatených, záhadných a na sebe nahromaděných, mysli byly zachváceny jakousi trnoucí nemužností: žádné rozřešení nezdálo se jasně žádoucí a nebylo jednomyslně sledováno. V Čechách, v zemi tak bohaté různými fakcemi, neutvořila se žádná strana ve vysokém toho slova smyslu. Právě na opak ve Francii; za velkých dějinných krisí za Františka I., Jindřicha IV., Ludvíka XIII. závažná skupina vyšinula se nad přechodní názory, a řídíc se trvalými tradicemi země, navrhla program umírněný a snadno pochopitelný, kolem něhož seřadila se ihned velká většina národa. A tato záhadnosť a nejistota měla v zápětí druhé ještě neštěstí pro Čechy. Nejen že se neutvořila žádná strana, ale z toho právě důvodu posunuly se v popředí prospěchy osobní. Klesání charakterů, shon výhradně po hmotném zisku, prudké zápasy z úzkoprsých příčin, oslabení citu národního byly důsledkem tohoto zmatku programů a nejasnosti ideí. Nedostatek politické a národní strany a osobní prospěchářství, toť příčiny, které podle pana Denisa vedly k Bílé Hoře.

Panování obou Jagellonů, Vladislava a Ludvíka, jenž u Mohače 1526 zahynul, francouzský historik považuje za zhoubné pro národ náš: „Za půl století dovedli na pokraj propasti zemi Českou, jež se jich rukám byla svěřila . . . Dílo obnovy, tak šťastně založené Poděbradem, bylo zničeno . . . Čechy prodělaly potom doby krvavější a žalostivější, avšak nad tu sotva poznaly truchlivější. Všeliké neštěstí, jež je stihlo, mělo zde původ. Nic ovšem není nenapravitelno, avšak každá chyba potom státi se může osudnou. A stav věcí byl tak špatně zahájen, že chyby byly takřka nevyhnutelné! Aby Čechy byly zachráněny, bylo jim po-

třebí mužů velkých srdcem i rozumem, ony však neměly než náčelníky partisanů, vyrostších v nesvárech domácích a jimi porušených."

„Smrt Ludvíka Jagellonce otevřela Čechám povážlivou krisi. Za úplného rozladu Čechy nalézaly se před otázkou nejnebezpečnější! Trůn byl uprázdněn. Komu měly svěřiti své sudby? Na rozhodnutí záviselo jich štěstí na staletí. Přijímajíce za panovníka chotě sestry Ludvíka Jagellonce, Ferdinanda Rakouského, Čechy přestaly skutkem, byť i ne zákonem tvořiti stát o sobě a neodvislý, a osud jejich byl na dále nerozlučně spojen s osudem států sousedních. Té chvíle končí středověké dějiny Českého království a doba nová počíná za neblahých a smutných okolností."

Pan Denis nepodává jen obraz běhů politických, ale líčí i společenské a náboženské poměry do podrobností i literaturu a umění české v souvislosti s vývojem udalostí. Mistrný jest jeho způsob líčení povah vynikajících činitelů v dějinách našich, jiež tím jasněji vystupují a pochopitelnějšími se stávají. Methoda Macaulayova jest i p. Denisovi vlastní.

Krok za krokem vidíme za panování Ferdinanda I. snahy platnosti se domáhající, aby země pod jeho žezlem spravovány byly dle jednotných zásad, čemuž stavové čeští rozhodně stavěli se na odpor. Směr ten centralisační byl i do jisté míry Čechám na prospěch, neboť král podporoval je celkem oproti Slezům a Moravě: právomoc českého kancléřství vztahovala se na celou králevinu, dozor české koruny královské platil i Lužici, Slezům a Moravě, v jistých případech před soudy pražskými vyřizovány byly i pře z ostatních zemí českých. Spolu však vyvíjely se instituce všem zemím krále Ferdinanda společné, jmenovitě byly to soukromá kancelář královská, v níž měl místo mezi důvěrníky královými český kancléř, královská komora vídeňská, zárodek to jakéhosi společného ministerstva financí, a válečná rada. Těmto společným řádům měl odpovídati i jakýsi společný parlament. Pan Denis pokládá za chybu, že Čechové se neodhodlali k obeslání společných takových zastupitelstev zemských, předpokládaje, že Slované, Uhři i Němci zajisté by se byli shodli a tvořili společnou hradbu oproti moci královské na ochranu svých práv a své samostatnosti. Výsledek 38letého panování Ferdinandova jest utvrzení panovnické moci nad spojenými královstvími a zeměmi, jež z unie personální přecházely v unii reální.

Dobou Maxmilianovou, kdy z Německa protestantism vydatného docházel v Čechách ohlasu, dobou Rudolfovou a pohnutými ději počátku XVII. věku, jež s dramatickou živostí vidíme před sebou vystupovati, končí pan Denis své dílo. Nestrannost, s níž neváhá odhalovati slabé stránky a chyby na straně české, upřímné sympathie, jež všude nám vyznívají, a velký rozhled i vysoké stanovisko posudku jsou vynikající jeho vlastnosti. Spis ten, psaný svěžím, duchaplným slohem Francouzům vlastním, bude každému nejen poučením z dějinné minulosti naší, ale i pro přítomnost!

Jos. J. Toužimský.

Z Belgie.

Vzpomínky z cest. Napsal F. V. **Vykoukal.**

rávem se praví o Belgii, že jest to země železnic. Ale slovo to platí mnohem více o jižní části této země, než o severních končinách jejích. Kdežto v kraji od St. Ghislainu k Monsu a od Soignies k Charleroi síť železniční je tak hustá, že cizinci jest hotovým uměním v ní se vyznati, jest na severu cest, po nichž bujný, parou hnaný oř se prohání, dosti po řídku. — Tak se dostaneme z Hollandska do Antverp bez velkých oklik jedinou, — nejvýš dvěma drábami.

A přece jsou Antverpy městem v tom kraji nejznamenitějším a pro celou zemi veledůležitým jakožto středisko všeho obchodu v tomto království. Ale nesmíme přehlédnouti, že právě s nizozemským sousedem nepotřebují Antverpy hustších dráh spojovacích, jsouce s ním spojeny pohodlnými cestami vodními; mimo to skoro všechen obchod zdejší směřuje k jihu a jihovýchodu, — v ty strany tedy železné dráhy houstnou, — kdežto na severu sídlí mocný konkurrent pro všechny končiny zámořské. Antverpy patří k nejrázovitějším městům starého Flanderska a Brabantu, skýtajíce cizinci přemnoho zajímavého; slavná minulost s moderním ruchem přítomnosti, svérázné, vynikající umění a samorostlá kultura, jakož i neméně průmyslový a zvláště obchodní život upoutají nás a způsobí mocný dojem. Pro nás Čechy pak zde — jako vůbec v Belgii — naskytne se nejedna věc, vybízející nás přemýšleti a cizinu s domovem srovnávati.

Antverpy leží v rozsáhlé rovině na pravém břehu řeky Skaldy (Escaut), asi 10 mil od jejího ústí do Severního moře. Široká, nejtěžším korábům mořským přístupná řeka otáčí se právě pod městem mírně k západu, načež se obrací širokým hrdlem na severozápad k moři. Zde po obou březích jest několik pevnůstek, chránících řeky, přístavu i města proti možnému přepadu ze severu. Z první takové pevnůstky lze spatřiti nejživější část města a přehlédnouti valnou část jeho; rozhled po městě celém zjednati si lze, tuším, jen s některé vyšší věže chrámové.

V Antverpách nerozdělují Starého a Nového města, ale rozdíl ten seznáme ve skutečnosti i na plánu prvním pohledem. Stará část, plná klikatých, drobných a úzkých uliček, jest omezena s jedné strany Skaldou a s druhé v táhlém oblouku řadou širokých, pěknými alejemi vysázených tříd, které povstaly na místě starých hradeb pevnostních. Dlouhá avenue du Commerce, ústící na náměstí Kommuny, dále av. de l'Industrie a konečně avenue du Sud, kudy se r. 1885. přicházelo k místnostem zdejší všeobecné výstavy, jsou půvabným pásem, označujícím stopu bašt, jež r. 1859 padly, učinivše místo dlouhé řadě výstavných budov soukromých i veřejných. Rozloha města, které ovšem již dříve před hradbami se šířilo, tím asi pětkrát se znásobila, až město posléze úplně srostlo s před-

městími Borgerhout na východě a Berchem na jihu, s nimiž čítá nyní kolem 250.000 obyvatelů. Celý tento komplex obklopen byl téhož roku 1859 novými hradbami, s nimiž zároveň zřízeny svrchu jmenované pevůstky, jež město také na jihu otáčejí; hradby tyto prý se táhnou do délky asi 5 hodin cesty. Takovým způsobem učiněna jest z Antverp pevnost a opatřena výhodná opora pro případ, že by nutno bylo hájiti se proti nepříteli, který by neutrality země nešetřil. Hradby, opatřené četnými branami, nepřekážejí ovšem nikterak, aby státní dráha nepřicházela k ústřednímu nádraží až do samého středu města.

Antverpy svých hradeb nejednou potřebovaly, a to velmi citelně. Bývaly ve středověku městem mocným a bohatým, — Skalda byla jim zdrojem blahobytu a moci. Veliký počet cizinců za obchodem i průmyslem se zde usazoval a počet obyvatelstva zmáhal se utěšeně, — roku 1568 čítalo se zde 125.000 obyvatelů. Hrůzovláda španělská učinila rozkvětu tomu náhlý konec; inkvisice vypudila množství obyvatelstva, jehož značný počet zahynul pak i mečem žoldnéřských tlup španělských, které r. 1576 město vyplenily. Když potom po čtrnáctiměsíčním obléhání r. 1585. od vévody Alexandra z Parmy Antverp bylo dobyto, nastal úpadek neodvratný, který nad to byl dovršen tím, že plavby na Skaldě dostalo se Hollandsku.

Počet obyvatelstva ve dvacíti létech klesl o celých 70.000 lidí, — r. 1589 mělo město již jen 55.000 obyvatelů, a počet ten ještě stále klesal, zvláště od dob míru Vestfálského, kterým Skalda pro Antverpy úplně byla zavřena. Koncem minulého století čítalo se zde toliko 40.000 obyvatelů. Napoleon zřídil zde velikým nákladem rozsáhlé přístavy, zvláště pro loďstvo válečné, a opevnil celé město, jehož pak roku 1814 Carnot hájil proti spojencům, kterým bylo vydáno mírem Pařížským a přiděleno k novému království Nizozemskému. V revoluci roku 1830 bylo město bombardováno od hollandského jenerála Chassé a dvě léta potom utrpělo mnoho od Francouzů jakožto vykonavatelů smlouvy Londýnské. Město od časů Napoleonových opět se vzmáhalo a za časů vlády nizozemské mohutnělo, vedouc obchod hlavně s osadami hollandskými, z nichž po r. 1830 těžil zejména Amsterdam a Rotterdam. Když pak r. 1863 vykoupeno bylo na Holanďanech clo z plavby na Skaldě, byl trvalý a stálý rozvoj města náležitě pojištěn.

Jako všickni vnitrozemci, nezvyklí valnému divadlu přímořského života, obrátíme své kroky nejdříve k zdejšímu přístavu. Antverpy patří k nejpřednějším a nejvýznamnějším přístavům evropským, — ale čekáme-li v jejich vodách nepřehledný les stožárů a neproniknutelnou změsici lodních ráhen, lanoví, plachet, vlajek atd., budeme poněkud zklamáni. Podívané, jakou diváka překvapuje na př. přístav hamburský, zde nemáme; zde totiž jednotlivé t. zv. bassiny (umístěné na severu města), v nichž až i po několika stech lodí může kotviti, jsou více odděleny, tak že nelze jich pohromadě přehlédnouti a tak celkový pojem o množství loďstva si učiniti. Ale za to překvapuje nás zde modernost, s jakou jest vše zřízeno jak ku pohodlí lodí a obchodu, tak i obecenstva, jež sem chodí toliko na podívanou. Netřeba připomínati, že Skalda jest náležitě regulována; koryto její jest tak upraveno, že i v čas odlivu —

Pomník Rubensův v Antverpách.

příliv a odliv mořský lze pozorovati ještě daleko nad městem — mohou i koráby s ponorem 8 m. pohodlně přistáti až k samému břehu. Nábřeží pak upraveno bylo r. 1881 zároveň za překladiště, a to v imposantní délce více než tří a půl kilometru při šířce 100 m. Úpravě této, která stála asi 38 mil. franků, padlo za oběť několik pobřežních ulic, místo nichž táhne se tu po celé délce řada skladišť, kolem nichž vedou z obou stran koleje železné dráhy. Na nábřeží Van Dyckově zřízena jest nad první řadou těchto skladišť vysoká, rozsáhlá estrada s četnými lavičkami pro obecenstvo, jež se tu prochází a pohledem na přijíždějící neb odjíždějící lodi a na čilý život v nich se baví. Zde nalezneme i pohodlnou kavárnu a restauraci.

Vystupme sem a věnujme se nerušenému pozorování. Před námi leží několik obrovských parníků, z nichž hned v krajním dle poprsí na přídě, u něhož vedlejší nápis „Bismark" stává se zbytečným, poznáváme hosta z rozpínavé říše sousední. Vedle domácích korábů pozorujeme větší i menší lodi anglické, hollandské, francouzské a j., a mezi nimi prohání nebo houpá se množství člunů, lodic a malých parníčků, které co chvíli dojíždějí na druhý břeh nebo níže po řece. Nad rampu trčí do výše ohromné jeřáby hydraulické, které nás překvapují tichem a rychlostí, s jakou pracují. Jsouce řízeny z vyvýšených budek strojnických, pohybují se s nepatrným šumotem, zdvihajíce celé spousty nákladu lodního, žoků, pytlů, beden a p., a přenášejí je buď přímo do vagonů železničních, jež se na pobřeží posunují, aneb ke vratům skladišť. Mezi nimi rovnoměrně supající a hrčící jeřáby parní namáhají se, tu aby co nejrychleji vyprázdnily těžké boky lodní, tu aby přenesly do nich kupy připraveného nákladu. Celé davy dělníků zaměstnány jsou tam i zde a horlivá, úsilovná a rovnoměrná práce jejich, nezastavující se a ani chvilky nemařící, bezděčné v nás vzbuzuje obdiv a úctu. Vzpomeneme-li si při tom na př. na pověstnou loudavost našich zedníků, zalíbí se nám zdejší dělníci tím více. — Parníků a plachetních lodí pro dopravu osob zde mnoho nespatříme, — jestiť doprava z Ostende rychlejší a pohodlnější; tím ovšem ubývá zdejšímu přístavu veliká míra pestrosti a zajímavosti, která nás poutá tam, kde celé zástupy lidí do dalekých končin se berou a kde celé davy vítají přibylé pocestné. Za to o výši zdejšího obratu obchodního možno si učiniti pojem z té okolnosti, že se odtud vyváží denně průměrem na 2500 vagonů došlého zboží do evropského vnitrozemí.

Obrátíme-li se odtud k městu, utkví náš pohled nejdříve na dvou zbytcích, které tu na nynějším nábřeží zůstaly ze zbořených částí starého města. Tu hned za estradou, na které se nacházíme, stojí osaměle starobylá brána Skaldská — porte de l'Escaut — vyzdobená četnými skulpturami. Byla zřízena r. 1624 na počesť Filipa IV., jehož pochlebně oslavují latinská disticha v čele jejím umístěná. — Poněkud severněji spatříme kus stavby, na první pohled velmi starobylé, jíž jenom neurovnaný vnějšek, na němž jsou příliš patrny stopy odtržených zdí, střech a p., poněkud jest na újmu. Tento svědek dávných časů, nazvaný Steen, činí svou bizarní, na nynější čas zajisté nízkou a skromnou stavbou, právě ve svém tak příliš moderním okolí dojem zcela zvláštní. Jest to zůstatek starého hradu antverpského, jehož počátek sahá až do

10. stol.; v něm bývalo kdysi sídlo vladařské, později, za dob španělských, hostil nenáviděnou inkvisici. Dnes chová se tu zajímavá sbírka starožitností městských a předmětů, zachovaných z různých dob starého hradu. — Zajdeme-li odtud dále k Malému a Velkému bassinu (jsou to ty, které nemalým nákladem zřídil Napoleon I.), povšimneme si starobylé budovy, nad jejímž portálem lze čísti nápis: Sacri Romani Imperii Domus Hansae Teutonicae. Tento dům známé německé Hansy byl vystavěn v druhé polovici 16. století a zůstával až do r. 1863, kdy od země clo ze Skaldy bylo vykoupeno, majetkem hansovních měst Brém, Hamburku a Bukovce.

Jinak spočine náš zrak při rozhlídce dojista nejdéle a s největší zálibou na štíhlé, gothické věži zdejší kathedrály (Notre Dame), ke které se také s jiných stanovišť v městě naše oči nejčastěji obracejí. Císař Karel V. prý o ní říkával, že by měla býti postavena do klenotnice, — my bychom prostě řekli, že patří za sklo. Není právě příliš vysoká, — máť pouze 123 m. výšky, (sv. Štěpán ve Vídni 136·7, Strasburská věž 142·1, kopule sv. Petra v Římě 143·5, sv. Mikuláš v Hamburku 144·2, věže dómu Kolínského 156 m.), — ale provedení její jest tak vzdušně jemné, v nejvyšších patrech téměř filigránské, že se celek zdá jako zhotovený z tragantu. Vedlejší jižní věž zůstala již od r. 1474 nedokončena, — pneť se nad portálem jen do prvního patra, které jest přikryto ostrou stříškou. Hořejší část chrámu má ještě jednu nízkou věž podivné stavby, zakončené štíhlou, úplnou cibulí asi tak, jako se spatřuje na známém „Kelchhause“ v našich Litoměřicích. Jednoduchý, prostý zevnějšek kathedrály jest velice znešvařen všelikými přílepky, domy, krámky a p., jež se naň přilepily právě tak, jako se stalo v Praze chrámu Týnskému. Antverpané začínají tyto příživníky vymetati, ale bude to asi ještě dlouho trvati, než je vymetou nadobro.

Do chrámu vstoupíme pobočním, poněkud zastrčeným vchodem ze Zeleného trhu. Vnitřek jeho nečiní dojmu tak úchvatného, jaký pocítíme v proslulém dómu kolínském, jehož vnitřek jest značně vyšší, ale za to působí na nás svou vznešeností a mnohotvárností, kterou předčí i nad zmíněného soupeře porýnského. Máť sedm parallelních lodí a klenba jeho spočívá na 125 pilířích (v Kolíně 5 lodí o 56 pilířích), jež pak s různých míst jeví se nám vždy v nové a nové perspektivě a malebných skupinách. Mimo to jest zde malá obrazárna většinou domácího původu. Znamenité Rubensovo Snětí s kříže a protějšek jeho Postavení kříže tvoří největší ozdoby chrámu; hlavní oltář, slohem od chrámové stavby značně se lišící, má veliký obraz téhož původce — Nanebevzetí P. Marie, — kterýž prý od slavného mistra v 16 dnech byl dokončen, — patrně s pomocí jeho žáků. — Před oltářem stojí trůn biskupský a kůrové stolice slohu gothického, vynikající bohatými a velice jemně provedenými řezbami. Vzácnější obrazy jsou zde, právě jako v kathedrále sv. Guduly v Brusselu a v Belgii vůbec, zakryty a bývají krom několika hodin v týdnu jen za určitý poplatek od kostelníků ukazovány.

Vnitřek zdejších chrámů katolických liší se nemálo od chrámů našich. Místo lavic jsou zde rákosové nebo vycpávané židle, sloužící zároveň za klekátka, jež si možno kam libo obrátiti. Na zpovědnicích označena

Madonna s papouškem. Dle i

isova obrazu v musei antverpském.

Madonna s papouškem. Dle

nsova obrazu v musei antverpském.

jsou jména zpovědníků a udán čas, kdy zde zpovídají. Poblíž vchodů a v zadní části chrámu jsou tabule s plakáty; jest tu vyvěšen pořádek všech pobožností chrámových a slavnosti církevních, návěští o katolických spolcích a přednáškách, nabídky obchodníků s modlitebními knihami, obrazy a p. O pohodlí věřících v těchto věcech jest tedy dostatečně postaráno. S věží zdejších pak co hodinu, někde i častěji, ozývá se libým souzvukem zvonková hra, v těchto krajinách ještě více oblíbená než v Nizozemsku; na antverpské kathedrále záleží ve 40 zvonech a zvoncích, z nichž největší byl prý již r. 1507. ulit a jemuž byl Karel V. při křtu kmotrem.

Před portálem spatříme starobylou studnu s nápadnou obrubou a jakýmsi sousoším. Původcem jejím prý jest malíř Quinten Massys, na jehož imitovaném náhrobním kamenu ve zdi chrámové čteme nápis: „Connubialis amor de Mulcibre fecit Apellem“ — láska učinila z kováře Apella. Proslulý tento Antverpan totiž zahořel prý v mládí láskou k dceři jakéhosi malíře, a když tento jej zamítl, protože byl jen kovářem, zahodil Quinten perlík, chopil se štětce a došel pak nejen svého cíle v lásce, ale i slavného jména v umění.

Nedaleko odtud přijdeme na Velké náměstí a k městské radnici, pocházející z konce 16. st., rozsáhlé budově pěkného slohu renaissančního o dvou patrech a s vysokým podkrovím, které jest objato sloupovou gallerií. Uprostřed průčelí zdvihá se nevysoká věž, v jejíchž výklencích umístěny jsou allegorické sochy a zemské i městské znaky, nad nimi pak jest socha Bohorodičky, patronky města — V jednom rohu náměstí jest trochu křoví a kolem něho bývá na stolích porůznu nastavených odkudsi ze sousedstva improvisována kavárna i hostinec. — Zde si také povšimneme, — právě jako na památném náměstí v Brusselu, — starodávných, nyní ovšem restaurovaných domů cechovních, jejichž štíhlé, vysoké štíty s oznaky řemesel ční tu od 16. a 17. století.

Zamíříme-li odtud poněkud k jihu, nalezneme nedaleko za zmíněnou bránou Skaldskou tak zv. museum Plantin-Moretovo. V tomto názvu spojují se jména tchána a zetě, obou proslulých knihtiskařů zdejších. Chr. Plantin založil zde již v r. 1555. knihtiskárnu, kteráž pak od roku 1579. v tomto domě stále byla umístěna a stále trvala i se vším středověkým zařízením svým jakož i s celým zařízením patricijské domácnosti, knihovnou, starobylými obřady atd. v majetku rodiny Moretovy, od níž r. 1875. od města byla zakoupena. Klassické filology, kterýžto druh lidí lne zvláštní láskou k různé klassické veteši knihovní, zajisté bude zajímati zde světnice Justa Lipsia. Tento ctihodný filolog a vydavatel Plauta, Livia, Seneky, Val. Maxima, Tacita a jiných pamětihodných původců děl, ve kterých lze do nekonečna vrtati, zde bydlíval, dojížděje k příteli Plantinovi často návštěvou z Leydenu, kdež ony jmenované a jiné Římany vykládal a proklepával. Plantin byl jeho nakladatelem, u něho vyšla také Lipsiova Opera omnia, — tedy možná dost, že se zde oba páni také smlouvali o honorář.

V této končině, stále ještě v okolí kathedrály, nalezneme na kraji Dlouhé třídy bursu, jejíž originelní budova, jak nápis uvnitř hlásá „mercatorum basilica“, byla v létech 1869—72 vystavěna místo vyho-

Flamští venkované.

řelé budovy staré, která tu stávala již od r. 1531., patříc dojista k nejstarším bursám evropským. Prostorná stavba napodobuje co možná věrně svou předchůdkyni, sloh její upomíná poněkud na naši Vladislavskou gothiku, ale oblouk v jejích arkadách a galeriích, jež uvnitř rozsáhlou dvoranu se všech stran obklopují, má jaksi ráz slohu maurského, s kterým se také četné arabesky shodují. Nahoře jsou místnosti obchodního soudu a telegrafního úřadu. Střecha spočívá na železných nosičích, pnoucích se ve smělých obloucích nad celou dvoranou a ozdobených pletivem velmi jemné, slohově provedené práce zámečnické. Ozdobu stěn tvoří znaky země i jednotlivých krajů. znaky hlavních států námořských a veliké mapy, namalované přímo na zdích.

Od bursy dospějeme, přímo k severu jdouce, v krátce k Museu, kterýmž slovem zde označují obrazárnu. Jsou zde v různých částech budovy odděleny sbírky staré a moderní. Nemám k tak řečeným „starým mistrům", strašícím v každé sbírce, úcty, jakou jim vždy vzdávají výstavní katalogy, ale zdejším starým mistrům všecka čest! — Tato sbírka, snesená většinou ze zrušených klášterů a kostelů, nedosahuje ani polovice čísel mnichovské pinakothéky nebo drážďanské galerie, ale co zde jest, jest skoro vše domácího původu, téměř každý obraz jest kamenem v pomníku zdejšího umění. Antverpy jsou kolébkou vší malířské školy flanderské, zdejší družstvo sv. Lukáše, dávný předchůdce nynější malířské akademie, bylo založeno již za Filipa Dobrého (1419—1467) a z něho vyšla statná řada znamenitých umělců, z nichž právě nejpřednější jsou občany antverpskými. Ant. van Dyck, Q. Massys, Rubens, Jordaens, Kasp. de Crayer, Quellinové, Teniers starší i mladší atd. atd., právě jako v nové době Nic. de Keyser, Wappers, Leys, van Lerius, Geefs, Guffens a m. j. byli buď zdejší rodáci, aneb nejlepší léta svého tvoření zde strávili. V názvech ulic antverpských shledal by se proto také celý slovník umělců, jichž jména si vděčné potomstvo takto připomíná, — nejpřednější z nich pak uctěni jsou mimo to pěknými pomníky.

Zde v Museu arci lví podíl náleží slavnému Petru Pavlu Rubensovi, ač zde jen skrovný díl všech jeho prací jest uložen a ačkoliv právě nejslavnější díla jeho jednak v chrámích zdejších, jednak v cizích sbírkách jsou chována. Bylť Rubens, jak známo, neobyčejně plodný, obrazů jeho čítá se bezmála do tisíce, a každá poněkud významnější obrazárna chlubí se nějakým plodem jeho štětce. Zde tuším Kristus na kříži, Nevěřící Tomáš, Svatá rodina (Madonna s papouškem) a sv. Tři králové nejvíce předčí ostatní obrazy mistrovy. — Že i zde jest ostatně dostatek pomalovaného plátna, se kterým by se moderní malíř nesměl vytasiti, netřeba podotýkati; máť každý věk svůj vkus i svůj způsob, jakým mu činí za dost.

Ve mnohých sálech musejních se pilně pracuje; kopisté i kopistky, nedávajíce se rušiti pátravými pohledy četných návštěvníků, malují lepší kusy na prodej. Za mé návštěvy byl mezi nimi také malíř úplně bezruký, který maloval — nohama. Obraz jeho, byla to jakási veselá scéna pijácká, byl již asi ze dvou třetin hotov a svědčil o nemalé obratnosti a dovednosti kopistově. Snad nebylo v pracích obstárlého muže toho mnoho umění, ale odbyt měly jisté dobrý, — pro raritu svého původu.

(Dokončení.)

Norina.

Napsal **Ferdinand Fabre**. Přeložil **J. J. Benešovský-Veselý**.

Dopis první.

Panu Prosperu Arribasovi, zástupci faráře v Rocailletu.

I.

zpomínáš si, milý příteli, na naši znamenitou výpravu do Truscasu, v polovici června 1842? Jaká to radost! Jaký vzlet! Tys tehdáž nebyl ještě farářem na faře v Rocailletu, v diecési montpellierské, a já nebyl konservátorem v bibliothéce Mazarinově v Paříži.

Můj strýc Fulcran pravil nám večer před tím:

„Milí hoši, pan generální vikář Pénicault psal mi včera, že pan biskup na visitační cestě v našich horách přibude do Camplongu v pátek, aby zde uděloval svátost biřmování, a že se mám náležitě opatřit, abych Jeho Eminenci pohostil, jak se sluší. — ‚Jak se sluší!‘ to se snadno řekne. — Moje ubohá hospodyně neví, čí je, a já div hlavy neztrácím. Kdyby mne byl pan biskup Thibault poctil svojí návštěvou v den obyčejný, tu by dvě neb tři krmená kuřata z mé drůbeže, skopová kýta od řezníka v Salascu a mísa ptáčků z léček Galiberta, pastýře od Bassaců, s omáčkami, jež k tomu všemu dovede Prudence upravit, byly daly oběd velmi „slušný“, podle slov pana generálního vikáře Pénicaulta. Avšak co si mám počít v den postní, v pátek? Prudence div neplakala a já také nebyl klidný, když jsem ji viděl tak zoufalou. Považte jen, milé dítky, že bych já, na nejlepší faře v celém okresu, byl nucen častovat pana biskupa vejci, brambory, boby, špenátem, vesměs krměmi, nehodnými vznešeného jeho postavení v církvi, jeho hodnosti assistujícího biskupa při papežské stolici! . . . Starší Bassac viděl naše trampoty a zachránil nás. Zdá se, že v Truscasu, dvě míle odtud, žije člověk jménem Josef Cabassol, jenž loví hojně pstruhů. Tento Cabassol zná všechny skrýše těchto ryb, zdržujících se pod velkými kameny na dně řeky Orbu; on do ní ponořuje ruce a chytá pstruhy holýma rukama bezpečněji než do ok sítě . . . Prudence vám dá košík a zítra ráno vydáte se oba do Truscasu. Dám vám psaní pro tamějšího faráře, pana patera Papillona, jenž byl jedním z mých spolužáků ve velkém semináři. Pater Papillon, jehož ostatně pozvu k nám, aby se mu dostalo požehnání od pana biskupa, objedná pstruhy u Josefa Cabassola, zaplatí je za mne, pohostí vás a pošle vás do Camplongu pozejtří, ve čtvrtek . . . Zatím, co budete na cestě, nebudu zahálet: půjdu do Graissessacu a vypůjčím si od svého kollégy, důstojného patera Alexandra Matherona, pět nebo šest láhví jeho starého vína fougèresského; pak půjdu až do Saint-Etienne de Marsan

a poprosím pana faráře Beaumela, aby mi půjčil svoji skříňku se stříbrným kováním, ve které čtyři křišťálové láhvice obsahují likéry, jichž jsem nikdy neokusil, ale o nichž jde pověst, že jsou znamenité. Pochybuji ovšem, pije-li pan biskup cognac, curaçao, chartreusu nebo anisettu, ale nechť, Jeho Eminence bude přesvědčena, že jsem učinil vše, abych jej přivítal tak, jak toho zasluhuje . . . Tak tedy zítra, moje dítky."

Nevím, milý Arribase, zda-li očekávání výletu do Truscasu dalo ti pokojně spát v domě na břehu Espasy, ve dvorci des Passettes. Co mne se týče, já na faře nemohl jsem zamhouřit oka; každé chvíle jsem sebou trhl na loži, pln nepokoje. Nadarmo, abych se poněkud upokojil, odříkával jsem do nekonečna modlitbičku k Panně Marii; nic to nespomohlo. Truscas, kam jsem byl dosud nohou nevkročil, Truscas, dvě míle od Camplongu, — na konci světa — naplňoval mi duši, celou bytost.

Svítání prodíralo se skulinami okenic v mé ložnici. Jediným skokem byl jsem u svých punčoch a svých střevíců.

II.

Tys se opozdil, milý příteli. Můžeš si pomyslit, jak jsem se na tebe horšil! . . .

Prozatím namáčel jsem dlouhé skývy chleba do šálku racahoutu. Tento „arabský racahout", který Prudence vyráběla z bílé mouky, čokolády a špetky indického sálepu, byl velice drahý a toliko za slavných příležitostí bylo mi dovoleno, líznout si této znamenité krmě, které můj strýc požil každého rána po tiché mši tři doušky. Recept pocházel od slavného doktora Valentiniana Barascuta z Bédarieux.

Poznal jsem později, že, máme-li mít z některé věci pravý požitek, jest třeba, abychom se jí poněkud zabývali, abychom poněkud na ni myslili; nuže, poněvadž jsem se zabýval toliko cestou do Truscasu, poněvadž jsem myslil pouze na tebe, snědl jsem racahout pana Barascuta, aniž se dotkl mého podlebí, aniž jsem pocítil jeho chuti. Můj strýc a Prudence, potěšeni, že si tak pochutnávám, mohli na mně nechat oči, šeptali, usmívali se, ale já nevděčník polykal jsem svoji kořist hltavě, bez jediného úsměvu, bez jediného slova.

Tys konečně přišel; byla to celá věčnost. Naše hodiny ukazovaly na osmou hodinu.

„Arribassou," pravila k tobě naše hospodyně, nazývajíc tě něžným zdrobněním tvého jména, „tu máš košík, ve kterém naleznete, pan synovec a ty, čeho třeba, abyste se posilnili. Dala jsem tam dva kozí syrečky, kus salámu, šest preclíků, šest sucharů . . ."

„Především se mějte na pozoru, milé děti," připomenul můj strýc, „kdybyste na cestě dostali žízeň, abyste nepili z potoku u Cérisoles nedaleko Rocailletu. Voda u Cérisoles je ze sněhu, přichází přímo od Espinouzu, je ledově studená a velice nebezpečná . . . A teď, milý hochu," doložil, obrátiv se ke mně samému a podávaje mi papír, složený na čtvero, „zde máš dopis pro pana pátera Papillona."

Políbil mne. Z jeho objetí dostal jsem se do náručí Prudencina.

Vyběhli jsme z fary.

Jaká to znamenitá pohoda! Slunce nad kaštanovými sady na Jougle, jež byly plny květu v tu dobu roční, vysílalo první svoje paprsky, paprsky plné páry, lehké a mírné, do údolí Espasy a ozařovalo tu a tam řeku mezi vrbami, olšemi a topoly. Pět nebo šest střech v Passettes se třpytilo. Nade vším tím vzduch svěží a klidný. Pojednou, — rád bych věděl, jak se to stalo — ústa naše se otevřela a my jali se zpívat. Já, dítě z fary, vychován v úctě k antifonám, prosám, hymnám a žalmům graduálu, zanotoval jsem „In exitu Israel de Aegypto“; ty, dítě ze dvorce des Passettes, jsa více uvyklý zpěvům ze vsi než písním kostelním, zapěl jsi zvučným hlasem tyto dvě sloky, jež jsem poslouchal mezi verši svého žalmu a které tě snad velice pohorší, když je tu nalezneš:

Šli hoši do háječka,
tam, oříšky kde jsou,
  za vodou,
a každý rozpustile,
zřel do očí své milé . . .
Hoj, srdce poskočí
  až do očí!

A Jeník šeptal Haně:
Slyš! Jako náhodou,
  za vodou,
jak vedle tebe sednu,
dám hubičku ti jednu,
až slzy naskočí
  ti do očí!

Nuže, pane faráři z Rocailletu, co soudíte o této ukázce rodinné poesie, ve které si libovala vaše mladá leta? Ty se červenáš, jsem tím jist, můj starý příteli. Nemáš proč, ujišťuju tě. Arribassou, kráčející proti toku Espasy, s košem na ruce, Arribassou, velký, vytáhlý, statný jak výhonek divokého kaštanu, prozpěvující do vlahého vzduchu, plašící vyděšené ptáky nevím již jakou něžnou písní pastýřskou, nebyl po mém náhledu méně zbožným, než jím jest důstojný pater Prosper Arribas, úřadující farář v Rocailletu, jehož hlas nyní zná toliko písně antifonáře a latinu psanou pod notami.

Co mne se týče, já díval se na tebe, jdoucího přede mnou, a obdivoval se ti. Můj strýc, obávaje se, abych se ve vsi nenudil, byl mi přidal tebe jako přítele a já byl hrdý vida tě, tiskna ti občas ruce, poslouchaje tě a mluvě s tebou. Ostatně roku 1842 šlo ti na patnáctý rok a mně bylo jedva dvanáct. V mých očích činilo tě tvoje stáří mým představeným. Mimo to byl jsi tak silný, tak něžný, tak plný přátelství! Proto také Bůh, jenž si byl vyvolil tebe, zatím co já navzdor svému zbožnému mládí bloudil jsem dobrodružně, hledaje si cesty, vedl tě za ruku a konečně připoutal tě k sobě, aby si tě ponechal. Bůh učinil dobře, že zvolil tebe a mne zanechal.

III.

My nešli právě přímou cestou. Teď jsme opustili úzkou stezku mezi dvěma stěnami divokých růží šípkových a dali jsme se na pěšinky, táhnoucí se po výběžcích skály de Bataillo; o něco dále prošli jsme bez

rozpaků žitným polem, pošlapavše nejeden klas a žvatlajíce jako křepelky. Tys razil cestu, jak ti bylo libo, já tě sledoval kamkoli, jsa šťasten, že tě sleduji. Často jsi se ohlížel, abys se přesvědčil, že jsem za tebou, a volals mne posunkem. Kterak jsem za tebou letěl!

Přešli jsme Roc de Bataillo, zabrali jsme se do bujných houštin vysokého kapradí, vyrostlého ve skulinách a úžlabinách obrovského balvanu, a pospíchali jsme, nedávajíce pozor na nohy, když se tu před námi vzneslo hejno skřivanů - chocholoušků. Tys házel za nimi kameny, kdežto já, udiven, hleděl za nimi, kterak letěli, poslouchal, kterak křičeli, s chocholkami strachem zježenými, až nám zmizeli s očí.

Hle, domky roztroušené pod kaštany, zkřivenými velkým stářím.

„Jaké je to místo, Arribassou?“ tázal jsem se tě.

„Rocaillet.“

„Znáš tu někoho?“

„První dům zde patří Justinu Lebassetovi. Znám ho, Justina Lebasseta. Přicházel k nám pracovat každý rok v čas česání kaštanů, ale letos nepřišel do Passettes.“

„Proč?“

„Čerta, proto že snad byl zavřen . . .“

„Zavřen!“ zvolal jsem nikoliv bez jakési hrůzy . . . „On je tedy zloděj, Justin Lebasset?“

„Ovšem, a jaký!“

„A co vyvedl?“

„V noci se nám vloudil do špýcharu a kradl nám brzy jeden, brzy dva, brzy tři pytle našich nejpěknějších kaštanů ze Jeanne-longue. Kramář Siebel jej udal. Kdyby nebylo tvého strýce, jenž neustále volal: „Buďte milosrdni! buďte milosrdni!“, byl by ho můj otec vydal četníkům v Saint-Gervais. — Nyní se vypravuje, že opustil Rocaillet, kde se mu každý vyhýbal. Co se z něho stalo? Chytili ho někde četníci a dali ho do želez? To by bylo možno . . . Ale ne! ale ne!“ zašeptal jsi hlasem pojednou stísněným. „Tu sedí na prahu svých dveří.“

Vskutku, na dostřel z pušky, na nejvyšším ze šesti stupňů před domem seděl skrčený člověk. Ruce jeho byly zaryty do ryšavého, hustého, zježeného vlasu; nehýbal se. Nebylo možno rozeznat rysy jeho tváře. Zaslechnuv naše kroky, vzpřímil hlavu. — Ach, na mou víru, byla to vskutku tvář bandity. — Divoký vous, červený jak oheň, zarůstal a zakrýval tvář úplně. Povstal, když jsme se blížili, a záblesk jeho divokých očí, prodírající se hustými brvami, zalétl k nám. Já byl všecek zkoprnělý a milerád bych se byl dal na útěk; ty's však se zastavil a, pohlednuv na to divoké zvíře, jež bylo schopno pozřít nás, pravil's k němu:

„Chcete snad ještě něco?“

„Ano,“ zablábolil muž, „chci ti vytřepat blechy!“

Sestoupil o dva stupně.

„Pomoc! pomoc!“ volal jsem ze všech sil.

Lebasset zůstal stát.

„Vy jste děti,“ pronesl namáhavě, „a nikdy se nebudu mstít na dětech. Mám spadeno především na Siebela a pak na tvého otce, Arri-

bassou. Poraďte jim, až půjdou do Espinouze, ten prodávat, onen najímat nádenníky, aby se vyhnuli Rocailletu."

Vystoupil opět na schody a zmizel uvnitř domu, jehož dveře prudce bouchly.

Dali jsme se dále na pochod velmi vzrušeni, ale též velmi spokojeni, že takto bylo vše odbyto mezi Justinem Lebassetem a námi.

Přece však jsem se velice divil, že náš pokřik nenalezl ohlasu pod starými kaštany v Rocailletu. Vesnice byla tedy opuštěna? — Kdyby se tudíž přece bylo zalíbilo tomuto hroznému Justinu Lebassetovi, jenž se nezdál býti starším dvaceti let a byl silný jako dub, kdyby se mu bylo zalíbilo potlouci nás, roztrhat nás? — Upřímně řečeno, obdivoval jsem se ti, zatím co jsem se ještě třásl po tomto útoku, že's po chvílkovém zblednutí byl pojednou zcela kliden, jako by se nám nebylo pranic přihodilo.

„Doufám," pravil jsem k tobě, „že na zpáteční cestě z Truscasu nepůjdeme Rocailletem! Znáš přece jinou cestu? . . ."

„Znám dvě jiné, ale nejsou tak veselé, jako tato zde."

„Zdá-li se ti tohle veselým . . .!"

„Uvidíš, až přijdeme k Cérisoles . . ."

„Víš, že nám strýc Fulcran zapověděl pít z potoku u Cérisoles..."

„Avšak nezapověděl nám jíst třešně."

„Jsou tam třešně?"

„Ba, a nejkrásnější, největší a nejšťavnatější z celých Cevenn. Právě pro hojnost třešní dostala ta krajina jmeno „Cérisoles" . . . Avšak tu je Honorina Jalaguierova, přichází s pastvy se svými kozami. — Norino! Norino!"

IV.

Asi sto kroků od nás, na kamenité stráni, obrátilo se velké mladé děvče. Opírajíc se levicí o svou pastýřskou hůl, která jí sahala přes hlavu, rozestřela pravou dlaň nad očima proti slunci a hleděla směrem k nám. Snažila se poznat nás; kolem ní pod kaštany dovádělo dvacet koz.

„To jsme my, Norino," zavolal jsi na ni, „Arribassou a synovec pana faráře z Camplongu."

Rozběhla se k nám; dřeváky její vydávaly pěkný zvuk po kamení a za ní hrnulo se celé její stádo.

Znal jsem Honorinu Jalaguierovu . . . Jsouc známa svou statností po celém kraji hor cevennských, měla vždy dosti práce. Vždycky ji někdo najal v době sklizně kaštanů a minulého roku pracovala u Arribasů. Po tři měsíce, co byla ve službě na dvorci des Passettes, šla nejednou ke stolu Páně a já, přisluhuje při mši svému strýci, pozoroval jsem tuto dívku z Cérisoles, jež byla stále příkladem pro naši farní obec, neboť fara mého strýce byla tak trochu „naší" farou pro Prudenci i pro mne. Shledal jsem ji odrostlou té sukni z hrubého plátna, která jí byla příliš krátka, avšak poněkud bledou, poněkud smutnou. Ty rovněž jsi byl překvapen touto změnou. Jedva že nás dohonila, pravil jsi k ní:

„Jsi snad nemocna, Norino?“

„Ach, to ne, Arribassou.“

„Zdáš se mi být hubenější než u nás, v Passettes.“

„To bezpochyby proto, že rostu.“

„Ty vskutku rosteš, ty rosteš jako proutek bílé vrby na břehu Espasy.“

„Já o tom nevím,“ zašeptala, zarděvši se trochu.

Pak s přízvukem méně zasmušilým, s tváří jasnější dodala:

„Přicházíš do Cérisoles, Arribassou?“

„Jdeme do Truscasu pro pstruhy k Josefu Cabassolovi . . .“

„Pan biskup přijde k nám v pátek biřmovat,“ doložil jsem, „a v ten den nemůžeme mu dát k obědu než pstruhy.“

„Pan biskup!“ zvolala, sepjavši obě ruce.

Použil jsem tohoto okamžiku zbožného vzrušení, jež činilo Honorinu Jalaguierovu podobnu četným světicím z mých zamilovaných obrázků, zejména svaté Germaině, pastýřce z Pibracu blíže Toulousy, a s rozšafným, důstojným vzezřením položil jsem jí tuto otázku:

„Kolik je ti let, Norino?“

„Bude mi osmnáct let o svátku Jména Panny Marie, pane synovče.“

„Myslím, že v tomto stáří jsi již přijala svátost biřmování?“

„Ach ovšem, pane synovče, byla jsem biřmována v Saint-Gervais-sur- Mare, před třemi lety, panem biskupem.“

„Dobře, Norino, velmi dobře.“

„A vy se nestavíte chvíli v Cérisoles, pane synovče?“ tázala se, když jsme se chystali na další cestu.

„Proč bychom se stavěli v Cérisoles?“ pravil jsem s rozmazleným výrazem, jak se slušelo mému postavení, jakožto synovci pana faráře Fulcrana, jenž byl ctěn takřka jako světec ve své farnosti i v okolí

„Máme teď znamenité třešně, a když jste putovali v úpalu slunečním tu je hrst třešní, které se mohou ochladit v našem potoce . . .“

„Půjdeme s tebou,“ pravil jsi, vyrušiv ji.

Pastýřka nepotřebovala ani minuty, aby svolala svoje rozptýlené stádo a přiměla je, aby šlo naší pěšinou. Kozy ubíraly se jedna za druhou, neodchylujíce se od přímé čáry, nasyceny svěží pastvou, přejíce si již jen klidného odpočinku, aby mohly přežvykovat v tiché stáji. Ostatně jsme byli opustili stín kaštanů a slunce, jež zajisté pohánělo též kozy, obsypávalo nás od hlavy k patě žhavými polibky a nutilo nás, abychom urychlili kroky.

Slézali jsme stále s výšin k úžlabině, v jejímž klíně slyšeli jsme jako bublání tekoucí vody. Byl to patrně potok cérisolský. Zpozorovali jsme jej, jasný navzdor jeho prudkosti, prodírající se mezi velkými omšenými kameny, jež tvrdošíjně mu hleděly zahraditi cestu. To bylo první osvěžení. Pojednou nalezli jsme opět stín, nikoliv hustý, tmavý stín starých kaštanů, nýbrž stín jemný, jasný stín stromů ovocných. Při náhlé zatáčce potoka, jehož travnaté břehy jsme sledovali, změnila krajina vzezření. Zdála se mi celá červená. Třešně v ohromných hroznech vznášely se všude nad našimi hlavami.

„To je krásné! to je krásné!“ opakoval jsem unesen.

Honorina pozvedla ruku a ulomila větvici, obtěžkanou, posetou znamenitými plody, kterou mi podala s nejroztomilejším posuňkem.

„Okuste je, pane synovče, okuste je,“ pravila ke mně.

Pak ukázavši nám stavení za houštinou rákosí, nedaleko potoka, doložila:

„Půjdeme tamto.“

Tys mi pomáhal tak statně obírat třešně — těžké, první chrupavky, — že na větvici zbývala jen jediná, když jsme stanuli na prahu u Jalaguierů.

V.

Vešli jsme.

Byla to chýše poněkud nízká, poněkud těsná. Kus větve kaštanu doutnal v hromadě popele a žhavý kus uhlu, odpadnuvší od doutnající klestě, díval se na nás jako nějaké oko ze začazeného ohniště. Každá věc byla na svém místě: stůl uprostřed světnice, židle u stěn, talíře ve příhradách police. V této díře panovala víla a její proutek byl učinil pořádek a čistotu ve všech koutech.

„Tos ty, Norino?“ tázal se hlas, vycházející z koutu velice tmavého, as tři kroky od krbu.

„Ano, dědečku, já jsem to. Protože bylo pořád víc horko, hnala jsem kozy domů.“

„Zdálo se mi, jako bych s tvými kroky slyšel ještě kroky jiné.“

„Ano, dědečku, kroky synovce pana faráře z Camplongu.“

„Pana faráře Fulcrana!“ zvolal hlas. „Kéž mu Pánbůh dopřeje dlouhého života za jeho milosrdenství, panu faráři Fulcranovi!“

Honorina pootevřela okenice okna pevně zavřeného. Široký proud světla prostřel se po podlaze z pěchované hlíny jako kus bílého prostěradla. Chýše od podlahy až ke stropu byla jasně ozářena. Viděl jsem starce sedícího na stoličce v koutě, kde široká záclona z bavlněné látky zdála se zakrývat lože. Byl lehce nakloněn, s rukama vztaženýma ku předu, opírajícíma se o berličku sukovité holi, velice lesklé.

Navzdor svým osmdesáti rokům — mohlotʼ mu být osmdesát let — neztratil děd Honorinin dosud jediného vlásku, a krásné bílé kadeře, poněkud zažloutlé, spadaly mu na ramena, husté, těžké, zcuchané, kroužící se. Vzpomínal jsem si na pěkné ty vrkoče konopí nebo lnu, jimiž bylo vřeteno Prudencino neustále ovinuto. Byl hladce oholen podle obyčeje venkovanů našeho kraje, kteří málokdy v době kolem r. 1842 nechávali si státi vous, a celá jeho tvář jevila se určitě s obdivuhodnou přesností svých rysů, ovládána mohutným nosem, pod nímž se usmívaly dobrácké hrubé rty, plné laskavosti. Avšak oči, jakkoli jasné a mírné, měly cosi ztrnulého, co mne děsilo.

„Nuže, pane synovče,“ pravil ke mně, „vy jste přišel do Cérisoles?“

Norina mu pověděla cíl naší cesty. Při tvém jmeně, Arribassou, stařec nepříjemně dojat svraštil obočí. Pak zvolal hlasem, překypujícím náhlou radostí:

„Honem, Norino, honem, holka, pospěš si, postav na kamna vejce a uzenou kýtu! Musíme ty mladé lidi posilnit. Mají ještě hezký kus cesty do Truscasu. Popiju si s panem synovcem a s Arribassou. To mne omladí a oni tím nesestárnou. Chvála Bohu, dostal jsem návštěvu a to je velký svátek v Cérisoles.“

Stařec povstal. Jeho tělo zdálo se mi nepoměrně velkým. Byl vskutku krásný, s klidným výrazem své tváře, přímého těla jako kmen kaštanu, s rozhalenou starou sametovou kazajkou, s košilí z hrubého šedavého plátna, otevřenou na prsou, tak že bylo viděti počátky jeho žeber jako větvice přitisknuté ke kmeni.

„Pane synovče,“ pravil, pokyvuje hlavou, „kde jste? Pojďte ke mně, jsem slepý.“

Přistoupil jsem k němu; on mne ohmatal svými desíti prsty, které již nedržely hůl.

„A neurazil byste se, pane synovče, kdyby chudák venkovan jako já, dovolil si vás políbit?“

„Honem, Jalaguiere, honem!“ pravil jsem, vrhnuv se mu do náručí.

On mne stiskl, až ve mně kosti zapraskaly. Opřen o jeho širokou, chlupatou hruď, slyšel jsem tlukot jeho srdce; bilo pod mým uchem rovněž hlučně jako náš zvon v Camplongu. Jak mocná to životní síla u děda Honorinina!

„To je dobré pro starého člověka, když tak může někoho od srdce obejmout,“ pravil, pustiv mne. „Oh, jsem tolikerými díky zavázán vašemu strýci, pane synovče! Co by z nás bylo za ty čtyři měsíce, co jsem ztratil svou ženu, kdyby pan farář Fulcran nebyl nám zachoval hodného Justina Lebasseta, kterého Jacques Arribas chtěl dát sebrat četníky a zavřít do vězení?... Arribassou, Justin se ani nedotkl vašich kaštanů ze Jeanne-longue, a neví-li to tvůj otec, pověz mu, že hausirník Siebel byl letos v zimě v Aveyronu odsouzen pro krádež. Nuže Siebel byl v Passettes v oné době, kdy obviňovali Lebasseta, a vy jste mu dopřáli noclehu na statku. Všichni v horách vědí, jaký život vede tento člověk s Antoinettou Vignoleovou z Camplongu, žebračkou beze vší cti, která schopna je všeho, i prodávat svoje dcery jako dobytek ze stáje, kozy neb ovce. Vaše kaštany snědla Vignoleova z Camplongu, se svou havětí...“

„Dědečku, dědečku! . . .“ napomínala jej Honorina s nevýslovnou něžností.

Vzala jej za ruku a vedla jej ke stolu, kdež smažená vejce s uzenou kýtou syčela na velké hnědé míse. Veškery naše zásoby: kus salámu, dva syrečky, šest preclíků a šest sucharů, byly okázale rozloženy na ubrusu. Byl's to ty, milý příteli, jenž byl vyprázdnil náš koš. Patrně se tě výčitky Bartoloměje Jalaguiera, které mne velice dojaly, nikterak nedotkly.

„Tak tedy chutě do toho, milé děti, a kéž Pánbůh na nebesích daruje pokoj lidem dobré vůle!“

Pokřižovali jsme se všichni čtyři; pak jsme usedli k jídlu.

(Pokračování.)

Národní píseň na Chodsku.

Ukázka z kulturních studií o Chodech.

Podává Jan Fr. Hruška.

id český málokde po vlasti naší může se ještě chlubiti tak zachovaným vším tím duševním dědictvím po svých otcích, s nímž celá povaha národův a kmenů v nich se dědí, jako potomci slavných Chodův. Proud času odplavil už skoro odevšad z lidu českého až na skrovné zbytky pěkné malebné kroje, vzal s sebou různé starodávné zvyky a obyčeje, ba v bořivosti své jako podtají podemílá už — a leckdes už pohříchu hodně podemle! — i tu dobrou, starou českou povahu — — — avšak na Chodsku, tam ještě statní Psohlavci se statně proudu tomu brání, tak statně, jako sluší na potomky chrabrých otců, kteří uhájili na té straně půdy české proti všem útokům německým! Žel Bohu však, že ten proud času, ač vniká všude tiše, bez násilí, je nepřítel mocnější než ten, jenž chodí s mečem v ruce! Tak znáti už dnes přes všechen ten chvalitebný odpor Chodův i na Chodsku rušivé jeho dílo, a dříve snad, než se dnes lid chodský nadá, bude to pěkné jeho duševní dědictví, ten slušný kroj, ty hezké písně s dudami, ty pohádky a zvyky a obyčeje živořit na Chodsku jenom v upomínkách starců . . .

V té obavě předsevzali jsme, pokud skrovné síly stačí, sebrati a tak zachovati, co se dá, z dědictví toho aspoň pro budoucí paměť, z toho pak, co po ruce máme, dovolujeme si čtenářům českým podati první ukázku.

* * *

Majíce podati první ukázku kulturních studií o statečném a proslaveném v dějinách českých kmeni chodském, stavíme se především u písně národní. Vedly nás dvě příčiny k té volbě: první jest v povaze věci samé. že totiž národní píseň, jsouc takřka bezděčným ohlasem jisté nálady, jistého stavu duše, nechává na sebe nejméně vlivu všelijaké strojenosti a přetvářce, že tedy v národní písni podávají se nejupřímněji a nejvěrněji mnohé známky, zprávy — ano, mohli bychom říci, přiznání — z nichž nejen na rozvoj kulturní národa a kmene, jehož ona výtvorem nebo dědictvím jest, nýbrž i na jeho povahu dost spolehlivě souditi se dá.

Druhá příčina už z povahy pozorovaného kmene plyne; zachovali totiž Chodové, jako mnoho jiných odkazů z duševního dědictví svých předků, zvláště píseň národní v bohatství a na mnoze i kráse jak po stránce vnitřní, tak vnější, uznání hodné. O bohatství tom ať svědčí — nebude snad nemístno — i to, že se mi podařilo sebrati na Chodsku přes 400 písní národních, ačkoli jsem na ně jen část času, svým sběratelským poutem věnovaného, měl, jelikož obíral jsem se zároveň všemi ostatními prameny kulturního stavu Chodska. Ovšem přiznati mi jest, že

mně, rodáku chodskému, práce ta v mnohém usnadněna, jelikož mnoho mi z toho všeho z dob ještě, kdy jsem ceny těch věcí necítil, v paměti dřímalo, a pak, když jsem podpory cizí, zejména hovornosti těch přímých, dobrosrdečných dědoušků chodských potřeboval, nebylo mi té nejcitelnější překážky — nedůvěry těch, od nichž jsem čerpal — nalézati a cítiti v té míře, jako jiným se stává. Nemohu také, pravda, prohlašovati, že by dosud naprosto žádná z těchto písní v širší známost nebyla vnikla; naopak poznal jsem, že některá z nich už i do sbírky tištěné se dostala, některá pak snad i jinde a ne na Chodsku svého skladatele a své první zpěváky měla. Avšak to, tuším, při uvažování našem žádné značnější váhy nemá, jen když tu pravdu zaručiti mohu, že všecky tyto písně jsou skutečně majetkem lidu chodského, tak že každou z nich — vyjímaje jen snad některé, jež mi od nejstarších lidí předříkány byly a jež už tedy znenáhla upadají v zapomenutí — vždy v několika vesnicích mladí staří buď slovo od slova znají, buď s malými proměnami.*

Tolik budiž o věci promluveno všeobecně!

Pokud se práce předložené zvláště týče, nemíníme probírati do podrobna všech vlastností písní chodských, tak abychom z toho doklady makavých nějakých zvláštností povahy chodské vyvodili. Nepřipadá nám ani z daleka pokládati Chody za ratolest slovanskou, vyrostlou původně z větve polské, nýbrž pozorujíce povahu jejich, historii, ale zvláště nářečí jejich a nápadnou jeho příbuznost s nářečím doudlebským, věříme, že nechybují badatelé, kteří nevidí v Chodech než starý kmen český.

V podstatě tudíž i o chodských písních národních totéž platiti bude, co o českých národních vůbec, co dávno snažili se objasniti a vyzkoumati Čelakovský, Erben, Sušil, Bartoš, Štúr, Kollar, a mnozí jiní co potom doplňovali i po nich opakovali.

Avšak, jakož už samo nebe Chodům zvláštní úkol i také zvláštní osudy v dějinách českého národu vyznačilo, tak význačným stal se a na mnoze zůstal, jak už podotknuto, celý způsob jejich života, na základě toho pak i jejich povaha a na základě té i národní píseň chodská. Těžko by však bylo — a v mnohém snad i nemožno — platně o význačnosti této anebo lépe o této svéráznosti chodských písní soustavně jen uvažovati a se rozepisovati: jest mnohá zvláštnost v nich tak jemná, tak ukrytá a při tom přece zas tak hluboká, že jasně se může poznati jen ze slov, v nichž jest uložena, a ne ze slov o ní! A proto budeme hleděti soustřediti práci svou hlavně na hojných příkladech písně chodské, jež ovšem, jak nám skrovné síly dají, přiměřeně spojovati a slovy provázeti chceme.

Především v této úvaze jde nám o ducha písní chodských. Ve vědomí tohoto účelu jest nám obrátiti pozornost svou hlavní a podrobnou na obsah písní chodských, po něm — pokud nám to bude možno — chceme si všimnouti jejich melodie, která nejen k obsahu těsně přiléhá, dolíčujíc teprv jasně ducha písně, nýbrž často i mnohou zvláštnost a libůstku

* Připomínáme, že hleděli jsme co nejbedlivěji toho dosíci, aby každá píseň podána byla co nejvěrněji, jak ji především nejstarší zpěváci mezi lidem chodským znají. Proto jeví se místy i podřečí chodské v písních citovaných poněkud starším, než slyšeti v obyčejné řeči nynějších Chodů, avšak správnosti jeho šetřeno veskrze přísně!

celého kmene, v jehož ústech záliba ji živí, prozrazuje. Naposled ohlédneme se i na vnější jejich ráz, na formu.

Zadíváme-li se do písní chodských, jež po ruce máme, majíce zkoumati jejich obsah a hledajíce si pro lepší přehlednost a průzračnost práce příhodného rozdělení látky, shledáváme, že rozdělení souměrné tu ani není možno: přihlížíme-li k dělidlům vnějším, nalézáme celé řady příčin a pohnutek, tu v skupinách spolu souvisících, tu osamělých, jež k písni budily a budí, a více-li přihlédneme k dělidlům vnitřním, matou nás celé tlumy myšlenek a citů, jež při své různosti doprovázejí se navzájem a proplétají i prostupují tak, že se zas na přesné a důsledné rozdělení nedá ani mysliti! Nezbývá nám tedy než dbáti příhodných dělidel jen z většího, jednak dle toho, o čem Chodové nejvíce zpívají, jednak dle příbuznosti nálady, s jakou zpívají.

Jako Čechům vůbec, také Chodům předním zdrojem písně národní jest láska. Písní milostných nalézáme u nich nejen nejvíce počtem, nýbrž ony těší se též největší zálibě. Zpívá je nejen nejraději „chasa“, jíž vlastně přislušejí, ale i staří, ba i od dětí, ptajc se po písni, nejspíše píseň milostnou uslyšíš, ač o významu jejím nemají kolikrát ani zdání.

Není tedy divu, že v milostné písni chodské vyzpívány všecky snad pocity lásky i se svými odstíny od nejblaženějšího k nejbolestnějšímu.

Lépe, než dlouhým vypisováním by bylo možno, ať dokazují pravdu tu příklady!

Kde se na př. hned tak z čista jasna ta láska béře? Na otázku tu odpovídá píseň příkladem:

Pásly divčátka,
pásly líčátka,
pásly líčátka
na potoce.

Pásly ha pásly,
až si vypásly,
až si vypásly
každá chlapce.

Příklad ten svádí záhy dívku chodskou, že přiznává se naivně se svým srdíčkem „zlatý mamičce“ a slibuje sebevědomě:

Chovej mně,* mamičko,
chovej mně, matko,
dokajď nehuzráje
zelený jabko.

Až mně vychováš,
potom mně provdáš,
potom se, mamičko,
na mně podíváš.

Chlapci chodští znají dobře tuto slabou stránku „divčát“, vědí, že „každá ráda kameráda“, zvláště pak, přesvědčí-li se:

---

* Slabiku *mě* vyslovují Chodové skoro veskrz *mně*: mnění, mněsto, mně (= mě); to ostatně objevuje se sem tam i v mluvě obecné vůbec.

Ha* kerá je divče
kopuletitá,
tý se nihdá žádná
laska nechytá;
ha kerý je divči
patnáct, šestnáct let,
tý se chytí láska hned.

Začínají tedy, máme-li původci této písně věřiti, ty milé děvušky chodské trochu brzy na lásku stonati. Když pak jim to nepřijde samo, „humí“ si čtveračky i čarami pomoci, jak se prozradily písničkou:

Co to tám neroste
v tý naší zahradce,**
co to tám neroste
za koření!

Roste von tám bobek,
dáme chlapcom drobet,
aby k nám chodili
na punebí.

Avšak chodský „chlapec“ není v lásce hned po uši, nýbrž ten, šelma, žertuje si s ní:

Náši se mě ptáli,
de já nosím čáry?
V mošně!
Já čáry nenosím,
divčát se neprosím
ešte.

Při druhé strofě však už to s tímto furiantem dopadá vážněji; rozjímáť:

Co mi náši řeknou,
že si vedu pěknou?
Nu nic!
Co pa by nám řekli,
dyž jsme voba pěkný?
Nu nic!

Jiný dobrácky přiznává se hned s jiným smýšlením:

To bych já bul*** chlap,
habych nechál tak,
habych nechál milování,
dyž je divče na vdávání!

---

* Souhláska *h* v násloví je v podřečí chodském — zvláště před *u* a *a* — velmi oblíbena; do nedávna bylo toto *h* vyslovováno veskrz jasně, v některých pak případech udržela se tato jasná výslovnost dosud, jinde už ji možno postihnouti jen bystrou pozorností a bystrým uchem. My klademe zde toto *h* všude, kde dosud jasně zní, anebo, kde se nám aspoň v řeči starých objevilo. Šíře o této věci, jakož i o celém podřečí chodském pojednáme brzy v práci zvláštní.

** Zahradka — *a* krátké; tak v chodštině často: kovarna, ptačník, zvač, pomahat atd. Naopak jindy dlouží se *a*, kde čeština má krátké: rák, kášel, volát a j. Totéž děje se i s ostatními samohláskami, zvláště s *u*.

*** Pověstné „bul, buli . . .“, pro něž přezdívají sousedé Chodům „Buláků“, mizí z chodského podřečí hlavně asi ode druhé polovice tohoto století úžasně rychle, takže v obyčejné řeči Chodův objeví se už takový tvar jako bílá vrána. Zde klademe jej veskrz, jednak že v písních těchto, většinou starých, dost často jako bezděky, dědičně se tvar takový ozve, jednak že hláska, která tu nastoupila za *u*, nekryje se se spisovným *y*, nýbrž jest asi mezi *u*—*y*, při čemž *l* za ní zní velmi tvrdě

To bych já bul chlap,
habych nechál tak!

Ještě upřímnější je třetí:

Dej sem, holka, dej sem,
hajť* tu dlouho nejsem,
dej sem, holka, dej sem
pěknou hubičku!

Jiný docela už naříká:

Houvej, ajej
to je souženíčko!
houvej, ajej,
to je soužení!
To je souženíčko
pro potěšeníčko,
dyž já je tu
nihde nevidím.

Toho obrazně poučují jiní, že už to tak na tom světě je:

Není zelí jako zelí,
někerý je zelíčko:
po někerým hlava bolí,
po někerým srdíčko.

Pravý chodský junák se však hned takovému zákonu nepoddá! A zasáhne-li jej, notuje si už napřed s jistotou:

Má milá se na mě hněvá.
hani na mě nemluví —
jak vona mi brzo zkáže,
že ji srdíčko bolí!

Nebo ještě upřímněji:

Má hubičko, zlatej** vobraz,
dyž mě nechceš, hromtě rozraz!
Rozrazí tě na dvě strany
pro falešný milování!

Jeden se zase „dívči“ vysmívá:

To sem tě, holka, vofouk',
že sem tě vokýnko roztlouk'!
dybys bula stála***
ha mi vodevříla,
mohla's mít vokýnko celý
ha já mít srdce veselý.

---

* hajť — ať; vždy h + ajci — ať si. Podobně: dokajď, porajď — dokaď (dokud), poraď a t. p.

** zlatej — koncovka ve slově tomto zní vlastně v podřečí chodském „—yj, — zlatyj“ (po případě —ij). Tak zní v řeči Chodů každé —ej (někdy i —ěj) z češtiny spisovné a ej z mluvy obecné vyslovované místo spisovného ý. Tedy měli bychom po chodsku psáti: dyj, tahyj; nehurážij, máčij, snášij; rovnyj, rovnyjší a t. p. Připomínáme pouze tuto zvláštnost laskavému čtenáři, netroufajíce si pro ni zavésti novotu v psaní, jíž by dle výslovnosti bylo třeba.

*** stála = (zde) vstala.

Ta zůstává však rozumnější, znajíc jiný příklad, že

za to jedno poleženíčko,
za to jedno poležení
divče přišla vo čepeníčko,
chlapec přišel do vězení.

Jiná čtverácky zas vyhrožuje „chlapci“ za podobnou smělost obrazně:

Počkej, povím na tě,
že si nám bul na selátě,
počkej, povím na tě,
že si nám bul v zahradě!
Na selátě vokurkovým,
já na tebe šecko povím —
počkej, povím na tě,
že si nám bul v zahradě!

Obyčejně však nepouštějí se, jak už pověděno, chodští chlapci do lásky jen tak slepě, nýbrž brzy uvažují:

Já bych si hezkou vzal,
dybych se jí nebál,
že mi budou za ní
chodit jiní:
hezká je, pěkná je,
ráda karty hraje —
jaká pa z ní bude
hospodyně?

Takových uvažování konec ovšem bývá, že staří škádliči, kteří sami už dávno takých starostí nemají, nalézají dosti příležitosti vysmívati se:

Proč pa se, mládenci, neženíte?
Snad vy si namlouvat nehumíte?
Esli nehumíte, já vám povím;
na naší zahradce koření vím
V tý naší zahradce dubovej list —
do se chce voženit, muší ho jist;
já sem se voženil, že ho nejed —
to sem vás, mládenci, hodně podved.

Však to není jen tak! „Mládenci“ mají výstrahu na jiném, který se už spálil a potom litoval:

Co sem se vošidil,
zlatý divčata —
za padesát zlatejch
malý volčata!

Hani tak na volích,
jako na ženě:
voly můžu prodát,
ženu ne!

Jak pak také ne! Vždyť „humí“ ty „divčata“ člověka už napřed vytrápit! Na jednu stýská si chlapec a ještě ji musí chlácholiti:

Já sem malej pacholíček,
já mám málo košiliček —
má milá se za mě stydí,
že mě pořád v jedný vidí.
Nestyď se, má milá, za mě,
já mám doma eště na dvě.
na dvě tenký, na dvě tlustý,
šak nás pámbů nevopustí!

Jedna se posmívá:

Já nevím, nevím,
proč se tě nelíbím?
Já humím karty hrát,
pjivo* pjít, tancovat,
já nevím, já nevím,
proč mě nechceš?

Druhá:

V tom našom sadečku
roste koření,
do mu nerozumí,
hajf se nežení!

Vožeň se, Honzíčku,
vem ty sobě mě —
míl-lis** napřed nouzi,
budeš míti dvě.

Což za ten posměch zas jiný jiným splatí!

Vem ty si mě, nebo nevem,
já mám kabát jenom jeden,
vem ty si mě nebo nevem,
já mám kabát ten!

Dvakrat, třikrat vobrácenej,
eště není zaplacenej,
vem ty si mě nebo nevem,
já mám kabát ten!

Ale třetí je horší: zrovna bez srdce se posmívá:

Muj milej vandroval —
jak huž je to dávno;
jak von huž je někde
za kovarnou.

Dej mu pámbů chčestí,
to bul chlapec hezkej,
aby se nevrátil
eště jednou.

(Pokračování.)

---

* Po retné souhlásce *p* (*b*) zní v chodském podřečí *i*, *í* jako *ji*, *jí*; následuje-li však už skutečné *j* za tímto *i*, nezní před ním *j*, nýbrž *i* — původní — se dlouží; na př. pjivo a píju. Jest to zbytek starého měkkého *p'* (*b'*) . . .
** míl — měl.

Z Národního divadla.

Činohra.

Svět malých lidí. Obraz ze života cukrovarských dělníkův. Napsal M. A. Šimáček.

V naturalistické hře „Svět malých lidí" pan Šimáček předvedl nám obraz ze života cukrovarnických dělníkův.

Václav Strouhal, nadtopič v cukrovaru, oženil se s vdovou Marií, jež mu přivedla z prvního manželství dvě děti. Václav má ženu i děti srdečně rád, pečlivě o ně se stará, pomyšlení by jim udělal a Marie má muže rovněž upřímně ráda, tak že rodinné štěstí jejich jest nezkalené. Taká jest situace na počátku prvního jednání, a ke konci téhož jednání Marie seběře své děti a muži uteče.

To by konečně nebylo nic tak neobyčejného, podobná věc stala se již v nesčetných jiných kusech. Pohleďme jen, co zavdalo podnět k útěku. Marie si usmyslí, že nechce, aby Strouhal sám děti její živil, ačkoli tento jí nedal ani výčitkou ani narážkou nejmenší podnět k takové myšlence, naopak stále jí tvrdí, že jest v poměrech velmi příznivých, že si ještě peníze nahospodařil a má službu tak výnosnou, že může ženu i děti zásobiti vším, a že nemá potřebí, aby žena pomáhala mu vydělávati. Oženil prý se, aby měl spořádanou domácnosť a rodinný život, a nikoli aby posílal ženu do továrny. Však Marie, velmi „výmluvná" a resolutní ženština, není žádným důvodům mužovým přístupna, vede stále svou, že doma nebude, že nebude vedle muže žádný oušlapek, že má dvě zdravé ruce, že půjde do továrny atd. Strouhal opřel se rozhodně. Tu Marie, místo aby byla ráda, že může starati se o domácnosť a vychování svých dětí, počne láteřit, vzpouzet se a konečně sebere dítky a uteče muži. Proč? Protože chtěl, aby měla smysl pro domácnosť, a protože chtěl pečovati s láskou, svědomitě a nezištně o ni a její děti. Vzhledem k tomu, že Strouhalka muže upřímně miluje, útěk její pro takovou příčinu zajisté překvapuje. Než, konečně každý duševní stav jest možný, a tak i stav duše Strouhalčiny; jenom že se z takovéhoto zvráceného nápadu umíněné ženštiny pevné organicky souvislé drama vytvořiti nedá, jak další průběh děje sám ukazuje.

V jednání druhém neděje se nic, co by s jednáním prvním nějak souviselo. Hlavní úlohu zde má parní kotel, jenž syčí, píská, funí, oddychuje, vysílá z útrob svých ohnivou záři, vůbec počíná si s dokonalou dramatickou rutinou. Kolem kotlu obchází několik postav. Mimo Strouhala a topiče Hladíka samí nám neznámí lidé. Přikládají do kotlu skutečné uhlí, pokuřují a všelicos si mezi sebou povídají. Z řečí těchto dovídáme se jenom, že Strouhalová utekla do Lužanek, že tam bydlí v dělnických kasárnách a pracuje v cukrovaru. Topič Hladík přimlouvá se, aby Strouhal ji vzal domů, a tento konečně svoluje, aby Hladík ji

přivedl. V tom začalo se za hromadou uhlí něco hýbat a vrávoraje vztyčuje se nějaká postava, zchátralá, zbědovaná, majíc v ruce láhev kořalky, z níž stále si přihýbá. Jest to popelář cukrovaru, Styblík. Tráví život dole pod zemí. Jen ob čas vylízá, aby se podíval na svět, a tu nechává ho autor, když byl opět slezl do svého doupěte, smrtelně se popálit. Slyšíte volání, a za chvíli topiči přinášejí umírajícího nebožáka. Dělníci a dělnice se sběhnou, nastávají nářek, pláč, bědování a lomení rukama.

V třetím jednání uvádí nás autor do dělnických kasáren v Lužankách, kde bydlí Strouhalová. Jest to hotové pařeniště lidské sešlosti, bídy, zbědovanosti, zpustlosti a neřesti. Strouhalka bydlí zde v prosté jizbě ještě se čtyřmi rodinami. Vzadu jest otevřený průhled do vedlejší světnice, odkudž zaznívají hulákání, křik, pustý zpěv a smích; tam scházejí se dělníci ke karbanu a pitkám, jež končí obyčejně rvačkou. Jednu takovou rvačku, v níž opilí, rozzuření dělníci se vyřítí jako smečka hyen, autor v celé přirozené její drsnosti nám předvádí.

V tomto jednání odehrává se opět řada episod, většinou jenom mechanicky k sobě seřaděných, z nichž některé kresleny s realismem zcela bezohledným. Z rámce této sešlosti a neřesti vystupuje do popředí episodní postava zpustlého, zbědovaného, stále opilého Lábla.

Strouhalová cítí se v pusté této společnosti velmi nešťastnou; všichni spolubydlitelé vysmívají se jí pro útěk od muže, dobírají si ji hrubými vtipy a urážlivými řečmi, a pohlížejí na ni jako na běhnu. Pobyt v kasárnách stává se jí nesnesitelným, ona touží dostati byt s dětmi pro sebe samu, ale ředitel cukrovaru žádosť její odmítá. Tu jeden z těch zpustlých chlapíků, dělník Jedlička, jemuž se Strouhalová již dávno zalíbila, nabízí jí potupně, aby opustila kasárny a přistěhovala se k němu.

Strouhalová vidí nyní jasně své postavení, zhrozí se ho a umíní si rychle, že ještě nyní v noci navrátí se domů. Sebéře opět nebohé děti a vydá se na cestu.

Jednání poslední uvádí nás do bytu Strouhalova, dříve než Marie přibude. Dovídáme se, že má také již úmysl pro ženu si dojíti. Tu Strouhalová přichází a po delším výstupu smiřuje se s mužem.

Jak již z tohoto náčrtku děje vidno, dramatem „Svět malých lidí“ není, jest to jen řetěz episod, jež celkovým rázem dělají dojem hry výpravné. Pochvalné zmínky zasluhuje bystrý pozorovací talent autorův, kterýž se jeví hlavně v charakterisování, a značná dávka života, jejž dovedl své práci vdechnouti.

Velkostatkář. Drama o 3 jednáních. Napsal Fr. Ad. Šubert.

„Velkostatkářem“ F. A. Šubert zasáhl v moderní život český a vyvážil z něho látku vysoce poutavou, ušlechtilou a ryze dramatickou, jež, jsouc oděna uhlazenou, obratně budovanou stavbou dramatickou a působivými scénami, obohatila náš repertoir původní dílem cenným. Skladbou dramatickou probíhají dva proudy dějové, úzce a pevně spojené, tak že neruší jednotný ráz celku: Jest to proud interesův veřejných, politických, a proud prospěchův rodinných, osobních. Osou dramatu jest postava dra.

Svobody, muže povahy ryzí, pevné, nezlomné, obětavé, jehož mravní síle uložena krutá zkouška sporem mezi povinností k rodině a mezi povinností k národu. Z toho zápasu hrdina Šubertova kusu vychází se ctí čistou, neporušenou. Nedalť od plnění svaté povinnosti k vlasti odvrátiti se ani vědomím, že zničí sebe i svou rodinu, že vyvrátí své štěstí domácí, nébrž že obrátí na hlavu svou i nejtrpčí výčitky, kletbu a záští své rodiny. Jest to kus nepoddajného, nezlomného ducha českého, jenž dýše z postavy Svobodovy, onoho ducha strážného, jenž národnosti naší byl vždy hradbou nejpevnější proti přívalům cizoty, a již proto hrdina Šubertova kusu jest mysli české tak milý, blízký, tak úzce spřízněný s našimi city a myšlenkami.

„Velkostatkář“ odehrává se v roce 1872, kdy v Čechách úskočný spolek chabrus různými ničemnými intrikami hleděl donutiti české velkostatkáře k prodeji statků, aby byla získána většina hlasů na sněmě. Kolem koho chabrus zadrhl svá osidla, tomu bylo buď zapříti povinnosti k národu, odhodlati se k prodeji velkostatku a tak hleděti si své hmotné záchrany, neb obětovati se prospěchu vlasti a zničiti existenci svou i své rodiny. Na tomto ponurém politickém pozadí autor vykreslil rysy výraznými a energickými osudy rodiny velkostatkáře dra. Svobody, vylíčil ryzí, šlechetnou povahu muže, bránícího heroicky své přesvědčení proti nátlaku chabrusu, jenž pro podlé své záměry byl nalezl spojence i ve vlastní jeho rodině.

V scénách silných a výtečně stupňovaných znázorněn zápas jednajícího hrdiny od chvíle, kdy jmění jeho počne klesat, hmotný blahobyt se bortit, spokojenost rodinná mizet; kdy intriky chabrusu počínají ho opřádati, kdy jediná záchrana leží v přijetí nabídky chabrusu, v zapření věci národní; kdy rodina, jež vlasteneckým jeho citům nerozumí a v šlechetné jeho obětavosti vidí šílenství, žene ho prosbami usilovnými, zapřísaháním, hrozbami, klnutím ke skutku nečestnému, podlému; kdy jest mu se rozhodnouti buď pro zradu národa neb pro zkázu rodiny; kdy mravní silou a nejobětavějším vlastenectvím ozbrojen odrazí intriky chabrusu i zištné své rodiny, a nezvratně kráčí za svým přesvědčením, až kdy uštván, zničen, klnoucí rodinou opuštěn, zmírá vlastní rukou v svém sídle, kde řádí již bezohledná ruka exekutorova.

Jediný stín v ušlechtilé, velké povaze dra. Svobody zdá se nám způsob jeho skonu. Svoboda ztrácí svou pevnosť, nezlomnosť; ovšem jest zdrcen neštěstím, jež dopadlo na jeho hlavu, a pak též tím, že oběť jeho byla marna, protože strana jeho podlehla; však přec myslíme, že muž povahy tak železné, zvedající se k výši morální dokonalosti, by neměl nezdarem tak býti zhroucen, by pozbýval povznášejícího vědomí, že čin jeho, třeba by nebyl měl v zápětí toužený výsledek, přec v podstatě byl velký, dobrý, ušlechtilý, spravedlivý.

Ostrý kontrast proti šlechetné povaze Svobodově tvoří baron Siegdorf, výtečně kreslená postava, bezcharakterní, buršikosní, lehkomyslný a notně obmezený chlapík, jenž zná jen svůj prospěch a v zoufalém zápasu politickém vidí jen prostředek, jak by vyšvindloval za svůj zadlužený statek obnos co možná největší. Rovněž zdařilá figurka jest syn dra. Svobody, ničemný, neurvalý lenoch, jenž k vůli hmotné výhodě

a osobnímu prospěchu se neštítí ani podvodu a podlostí, a jenž, kdy celé jmění zabaveno, odnáší si toliko — revolver, se slovy: „Byl jsem nic — jsem nic — vezmu si jen tento revolver, abych ze sebe učinil na vždy — nic". V rámci kusu mladého Svobodu nestihne trest za jeho ničemnosť a podlosť, leda že je zbaven jmění, a přec zakončením učiněno zadosť citu spravedlnosti, neb mladý Svoboda odnáší si nejhroznější trest v sobě samém, v svém ničemném nitru, cítíme, že čeká ho buď bídný život, neb bídná smrť, a v tuto perspektivu autor uložil důmyslně trest pro ničemného syna. Dámské postavy jsou celkem dosti bezvýznamny. Nejvíce do popředí vystupuje Anežka, jedna z dcer Svobodových, jež jediná otci rozumí, s ním stejně smýšlí i cítí a též do konce u něho setrvá.

Dílo zůstavilo hluboký dojem svým ryze českým, silně dramatickým jádrem, jakož i úchvatným, ideálním vzletem vlasteneckým, kterýmž je provanuto. Dialog jest ušlechtilý, umělecky vytříbený, plný lahody a skutečných, krásných myšlenek. *Anežka Schulzova.*

Opera.

Vřaděním opery „Bílá paní" ve svůj repertoir plnilo Národní divadlo úkol svůj jako ústav předního řádu, neboť „Bílá paní" náleží mezi komické opery rázu klassického, které nescházejí na žádném velikém jevišti. Tak na př. jest dosud přední ozdobou pařížské opery komické, kde již v létech šedesátých slaveno její 1000. představení.

Avšak vůči opeře samé neučinilo tím ještě úplně zadost povinnosti své, neboť jí schází — aspoň ve hlavní úloze George Browna — to, co scházeti nesmí, má-li opera působiti oním neobyčejně poetickým a prostým dojmem, kterýž ji vyznačuje a mezi klassická díla řadí.

Provedení vyžaduje zpěvu co nejumělejšího, vedle toho pak svrchované elegance, jemnocitnosti a ušlechtilosti. Kde se toho nedostává, ubírá se lahodným melodiím jemnosť, kteráž je nerozlučnou, charakteristickou vlastností jejich, a tím i účinnosť se seslabuje a ničí.

Vada tato vyskytuje se v nejdůležitější úloze George Browna. Ostatní obsazení a provedení je zdařilé a přiměřené.

* * *

„Amaranta" od Trnečka. Provedena poprvé dne 16. listopadu 1890.

Práce tato jest prvým skladatelovým pokusem o složení opery velikého slohu; nelze tedy v ní viděti dílo dokonalého ústrojí a formálně bezvadné, ale sluší ji uznati za pokus šťastný a slibný. Z veliké směsi hudebních myšlenek tuto nakupených probleskuje tvůrčí duch značné síly, který ovšem nedovedl se vyprostiti dosud ze vlivu vzorů, od něhož lze však čekati v budoucnosti výtvory pozoruhodné.

Trneček hlásí se rozhodně k zásadám moderní skladby; hudba jeho jest silně charakterisující, při čemž ovšem vykazuje též nezbytnou vlastnosť pokusu — totiž neklidnosť a snahu, co možná vše, co v nitru se cítí, vyjádřiti mluvou tónů.

Hudebním svým představám dovede dáti dosti případný, určitý a příjemný výraz, což svědčí, že techniku skladatelskou osvojil si značnou

měrou. Za to však určitého, význačného rázu — zejména snad českého — hudba jeho dosud postrádá.

Libretto, dosti chatrné v konstrukci, poskytuje přece vhodný podklad k účinné i effektní hudbě hojnými výjevy lyrickými i dramatickými, čehož skladatel plnou měrou použil.

Provedení jednotlivých úloh, mnohdy příliš namáhavých, i celkové bylo pečlivé a celé dílo udělalo na obecenstvo příznivý dojem.

* * *

Dne 16. prosince provedeno bylo na jevišti Národního divadla oratorium „Svatá Alžběta“ od Liszta.

Oratorium toto ve scénické úpravě působí z počátku v posluchači nezvyklý dojem; neboť není tu úsečnosti a jednotného spění ku předu a konci jako v opeře, nýbrž hudba zachovává, ač Liszt se zcela přísně slohu oratorického nedrží všeobecné formy a známky oratoria a úprava přec zase jest tu taková, jaké obecenstvo při operách navyklo. Podstatě oratoria scenické vypravení celkem nesvědčí. V tom spočívá hlavně rozdíl mezi operou a oratoriem, že v oratoriu dojem učiniti má jen slovo a hudba, a hlavně hudba, kteráž proto musí na obrazivosť působiti silou zvýšenou, musí se více šířiti, musí charakterisovati, k čemuž hlavně slouží sbory a orchestr, kdežto při opeře děj v popředí stojí, k docílení dojmu a nálady hudba, slovo, obrazy scenerie jakož i postavy hrajících a pějících osob společně pracují, obrazivosti různými prostředky se napomáhá a hudbě v tom směru se ulehčuje, tak že tato v opeře může a musí býti stručnější.

Oratoria nejsou v našem obecenstvu příliš oblíbena a ve scenickém vypravení lze viděti učiněný obecenstvu ústupek, který se také s cílem svým neminul. Nezvyklosť záhy jest zatlačena a hudba ve své libozvučnosti, vřelosti a úchvatnosti stupňovaně a neodolatelně zaujímá nitro posluchačovo a zůstavuje hluboký dojem v každém, kdo jen trochu má hudebního smyslu a citu. K takovým neobyčejně působivým místům náležejí na př. výjevy, kdy Alžběta klade na oltář lesní kaple růžovou kytici a s nebe padá při tom na ni světlá záře, nebo zase když vyhnána jest se svými malými dětmi ven do hrozné bouře a hned na to blesk hrad zapálí a hrom jej sboří.

Uváží-li se, jaké dojemnosti, mohutnosti a síly své hudbě dodávati uměl Liszt — o němž praví Köhler, že ve své hudbě strašlivou silou vysokého cíle dosahuje — lze si domysliti účinku podobných výjevů, kterýž nad to ještě bohatou výpravou je sesílen. Scenickému vypravení oratoria dlužno vůbec vzdáti plnou chválu. — Sv. Alžbětu zpívá pí. Förstrová. Mladistvá umělkyně tato umí zpěv svůj postavám tohoto rázu velmi vhodně přizpůsobovati a podává místa, v nichž třeba prostého, nehledaného, mírného a jemného výrazu, s nejlepším zdarem.

Celé provedení „sv. Alžběty“ v Národním divadle svědčí o velikém studiu a úsilovné práci. Mimo titulní úlohu mají všichni spoluúčinkující pěvci celkem úlohy jenom menšího významu, ale provádějí je s největší péčí velmi účinně. *—lr.*

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Byl Karel v mramorovém domě svém,
a shromážděn byl celý jeho dvůr,
síň voněla, neb dlažba z mozaik,
vše posypána květy, pestřila
se jako louka, větve z olivy
pach opojný a libý šířily
a růže kvetly v zlatých nádobách;
síň jasna byla sluncem radostným,
jež lilo svit svůj oken malbami
co jisker dešť a slap co duhový;
síň hovorem a smíchem zvonila —
když výkřik hrůzy vnikal v prostoru,
neb hlasem celá Paříž zaštkala,
když Lotár mrtvý slavil truchlý vjezd
do brány teď, a zvolal všechen lid:
„Ó Bóve krvavý, ať zatratí
tvou zrádnou duši spravedlivý Bůh,
neb černějšího činu nebylo
nad vraždu tvou, od smrti Abela!
Co řekne Karel, král ten ubohý?
Už nemá život pro něj radostí!“

A posel vrazil zděšen do síně,
kde byla vůně, zář a veselí
a bez dechu se zrakem ztrhaným
na Karla zvolal: „Vrací se tvůj syn —
však mrtvý, pane! Posýlá jej Bóv . . .
trup bez hlavy, a hlavu bez trupu!“

Tu padl Karel v prostřed manů svých
na dlažbu jako pokácený dub,
byl bez smyslů a mluvit nemohl
i pak když oči opět otevřel,
až posléz řekl, jako dítě sláb:
„Při bohu, králi lásky, raďte mi,
co činit teď, jsem zlomen bolestí . . .“

A všickni mlčeli, pláč dusil je,
až řekl Ném: „Pojď synu svému vstříc,
na jeho pohřeb pouze mysli teď.“

A vyšli z domu, Karel v čele jim,
a sedm set kráčelo rytířů
za králem, chvějícím se jako list.
Když uzřel máry, propuk v hořký pláč,
a nářek jeho divý k nebi zněl,
pak líbal syna s vášní, roztrh plášť
a rval si vous a vlasy, volaje:
„Buď proklet ten, kdo se mnou nepůjde
tu ztrestat zradu, jež mi vyrvala
víc než mé srdce, víc než duši mou!“

„A zase štkání jako hrozná křeč
mu bohatýrským tělem trhalo
a vlasy ježily se každému,
kdo jeho slyšel velké výkřiky,
a třikrát omdlel, než do opatství
do starého svatého Germana,
to rozkrušené mládí Lotára,
tu pyšnou naděj sladké Francie,
to vše, co Karel s něhou miloval,
na věky uložili. Po pohřbu
byl císař pošmurný a bled a něm, -
u svého okna stával den co den
a s krvelačným hleděl úsměvem
na zástupy, jež táhly, nesmírné,
dnem každým do Paříže se všech stran,
by přidaly se k těm, již brousili
zbraň zasvěcenou pomstě veliké.

Bóv z Egremontu též však nelenil.
Svým bratrům poslal listy závažné
a zaklínal je, by mu přispěli
na pomoc rychle proti Karlovi.
„Vám větší,“ psal, „jsou svazky pokrevní
než to, co povinností zove král.
Bůh lásku k rodným do srdce nám vpsal,
král chce nám lásku vnutit k porobě,
a pro otroctví hledá zvučných jmen.
Však shrdejme i jařmem ze zlata!“

A přišli bratři, Ajmon z Dordony
a Žirár z Rosiljónu, nesmírné
jim sledovalo vojsko v Egremont,
a v samém městě uzavřelo se.
Na věži hradu ale strážcové
v dál modrou zírali a čekali,
kdy na obzoru objeví se prach,

jenž klusem koní, krokem pěších vojsk
se vznese bílý k nebes blankytu.
A ráno jednou, celá obloha
když jako bledé zlato zářila
při prvních slunce smavých paprscích,
mha bílá, třpytná táhla přes lesy, —
prach byl to, který letěl před vojem,
a za nedlouho z šera jasanů
a starých buků proud se reků lil,
a vzduch se třásl surem třeštěním,
a zbraní chřest hřměl, vzdálený jak hrom.

Vstoup na věž Bóv a bratři jeho s ním,
když blíž a blíž se vojska valila,
a byli zasmušilí, zamlklí,
neb nejistoty chmurná, velká tíž
se na ně řítila jak balvany
a svědomí je ostře káralo.
Tu vévodkyně tiše stoupla k nim
a řekla: „Hleďte!“ ruku vztahujíc.
A proti nim na vrchu na strmém
pod temné sosny širým vějířem
tři jezdci stáli v zbroji bohaté,
jež v slunci jako oheň hořela:
to Karel byl a Ném a Ganelon,
ten Ganelon, jenž povždy zrádcem byl
a pozděj Karla v hluhý uvrh žal
a celou Francii. Tam stáli teď
ti muži tři, jež propasť dělila,
ne široká, však hlubá nad míru,
od věže hradu, odkud viděli
je Bóv a jeho bratři. „Pohleďte,“
jim vévodkyně tiše šeptala,
„ó pohleďte na bledou krále tvář!
Jak schvátil jej ten nevýslovný bol!
A jeho vzhled jak jesti velebný!“

A bratři mlčeli, až promluvil
tak Ajmon, vzdychaje a zamyšlen.
„Kéž by nám nabíď Karel smíření!
Jest žel mi všech těch vzácných životů,
jež skosí smrt v tom velkém zápasu!
A právo není s námi docela!“

A Žirár pravil: „Karel jest náš král
a povinnost je naše vzdát mu hold.
Jen láska k bratru vnutila mi zbraň.

Jsem, Bóve, tvým, však kloním mimoděk
před Karlem hlavu."

Bóv byl zamlklý,
však jeho ret se třásl dojmutím,
a v zraku jeho slza hořela,
neb viděl celou nyní křivdu svou,
to velké hoře viděl spáchané
ve slepém záští, a tak zašeptal:
„On odpustit mi nikdy nemůže,
a byla doba, kdy mě miloval . . .
O lásku jeho truchlím, mrtva je."

A pomalu se brali bratři teď
s té věže dolů. Karel zatím stál
pod sosnou, kde mu pravil Ganelon:
„Můj králi, sloužit tobě povinnost
jest drahou mi, a věren byl jsem vždy,
dnes prosím tě o velkou odměnu:
ó žádej na mně, abych přinesl
ti hlavu prokletou, v níž zrodila
se myšlenka o vraždě Lotára.
Nech Bóvovým mě, pane, soudcem být."

„Dík!" zvolal král, „tu hlavu přines mi,
a za odměnu vyber z měst si mých
to, které srdce tvé si požádá,
jen Paříž ne a Cáchy s palácem."

Tak pravil král, nemaje tušení
o hlubé kajicnosti Bóvově.

„Tvou bude brzy hlava zrádcova,"
děl Ganelon a odjel tryskem hned,
a zůstal Karel s Némem pod stromem
a děl mu Ném, ten rádce oddaný
a povždy nakloněný k smíření:
„Jest krásné býti silným, mohutným,
neb silnému jest snadno odpouštět
a mocný může snadně smírným být,
a blahoslaven, mír kdo rozsévá."

„Ty nechceš říci," Karel odvětil,
„že pomstít nemám syna svého smrt?
Ty nevíš, jaká křeč mi srdce rve.
Zde odpouštěti není možné přec?"

„Ó císaři, tak nemluv." pravil Ném.
„Ty víš, jak Ožier ten divoký,
jenž Dánem jest a téměř olbřímem,
ten neskrotný jak vichr severu,
přec Karlotovi, synu z krve tvé,
kdys odpustil, že zabil z bujnosti
mu jeho syna. Ovšem činil tak
na přímý boží vzkaz. Však neplatí,
byť přímý třeba nebyl, rozkaz vždy,
jejž Bůh nám ústy Spasitele dal?
Ten příběh s Ožierem u lidí
co příklad smíru v písni žije teď.
Já slyšel včera zpěv ten v ležení
a jeho ohlas stále ve mně zní."

Děl Karel: „Věru, jsem teď zvědavý,
zpěv onen slyšet. Písně miluji,
a vzpomínám dob minulých si rád."

Tak rozmlouvaje Karel s hory jel
a vešel v stan, jejž rozbil sobě Ném
pod košatým, vysokým jasanem,
leh' na medvědí kůži prostřenou,
a Ném vyhledal pěvce dobrého,
a řekl mu: „Chceš zazpívati mi?"

A posadil se pod strom šumící
před vlastním stanem, v němž dlel ukryt král,
a řekl: „Zazpívej mi onen zpěv,
o velkém hněvu Ožierově
a jeho smíru s králem francouzským."

Tak pravil Ném, a pěvec usedl
a ladil nástroj svůj a zamyšlen,
řek hlasem snivým: „Byl jsem tehdy mlád,
a bojoval jsem tenkrát s císařem,
a zraky moje vlastní viděly,
co ústa moje písní hlásají.
Však jinak jeví se mi věci dnes,
než tenkráte, když pouhým divákem
jsem tupým byl. Má duše vnořena
do svatotajných hlubin poznání,
kde pravzor skryt je všeho tvoření,
se probrala z té malé všednosti,
jež zvedajíc před zraky vlastní dlaň
dál nevidí, a prostor popírá.

Zpěv pravdou vyšší jest než holý čin.
Suď o tom sám. Ty byl jsi přítomen,
když dálo se, o čem ti zazpívám."

Tak řekl pěvec, chvilku zůstal tich,
pak hleděl kolem, kde se sbíralo
mu valně posluchačů, usmál se,
a opět vážný, začal pěti tak:

„Zpěv slyšte můj, ó páni šlechetní,
jimž milostiv buď všeho ráje král,
syn Marie Panny, nebes královny,
zpěv slyšte můj o vzpouře veliké,
již Ožier podnik, velký bohatýr,
jenž nesmírné vykonal chrabrosti
a divy hrdinství, zpěv slyšte můj
o jeho vzpouře proti císaři
a smíru, jejž mu přikázal sám Bůh.

Byl Ožier hostem jednou v paláci
u Karla císaře, jenž miloval
jej jako druha, neboť sloupem byl
a štítem říše proti pohanům.
Byl Ožier hostem a s ním jeho syn,
jenž, krásný jinoch velkých vlastností,
u Karla v přízni byl a vídal rád
král francouzský, že jeho synové
se s Bodvinetem blízko združili.
V čas návštěvy u Karla, Ožier
jel na lov jednou sám a Bodvinet
se synem císařovým bavil se
po celý den, s Karlotem. Stříleli
a kopím metali a o závod
na koních jeli divokých a sléz
už unaveni, v šachy zahráli.
Hráč obratný byl Ožierův syn
a třikrát vyhrál řadou po sobě,
a usmál mimoděk se Bodvinet;
tu Karlot v hněvu řek mu urážku.
To nesnes Bodvinet a ruku zdvih',
nač Karlot vzplanuv, dýkou bodl jej,
však hlouběji než mínil, nešťastný!
Bez hlesu, mrtev, padl Bodvinet
a Karlot v pláči k němu vrhl se
a nářkem naplňoval celý dům,
v němž velké poděsení zavládlo.

Jel Ožier domů z lovu veselý,
vstříc letěl panoš mu a s pláčem řek:
„Jest zabit syn tvůj, zabit Karlotem!“

Bez sebe vášní, vešel otec v dům
a štkaje pad' na bledou mrtvolu
a tisíckrát ji líbal s výkřiky:
„Ó probuď se, sic zemru bolestí!“

A vešel Karel císař, v slzách byl
a řekl: „Druhu můj, ó běda nám,
tím neštěstím jsme stejně zlomeni!“

Tu Ožier se vzpřímil, divoké
mu záští plálo v zracích hrozivých
a zařval hromem: „Vraha vydej mi,
bych zardousil jej těma rukama!“

Bled couvl Karel o krok: „Utiš se,“
jej prosil zmaten, „nemine ho trest,
před soud jej postavím, jest zajatý,
však v ruce tvé jej vydat nemohu,
než rovnováhy duše nabudeš.“

Tu zšílel bolem Ožier naprosto,
za prsa popad Karla, zatřás jím
a zařval: „Spravedlnost tvoje, lež!
Tvůj purpur strhám! Stůj v své nahotě
v své ohyzdné, ty licoměrníku!“

Sto ramen hned se reka chopilo,
a vzduchem sto se zbraní míhalo,
a Karel zničen tvář si zahalil,
však zvolal: „Stůjte! Jest to moje pře!
Sám promluvím s ním! Ožiere, slyš!“

A všickni couvli, Karel ruce vztáh'
a řekl: „Pomni, že jsme přátelé!
Jak často spolu krváceli jsme
na bojištích, jak často navzájem
jsme život zachránili druhu druh!“

A přistoup blíž, jak by jej objat chtěl,
však Ožier zvolal: „Pykám v hodině
té proklaté, že s tebou kdy jsem byl,
a že jsem život tvůj kdy zachránil!

Dnes žíznim po tvé krvi, dej mi ji,
tu, která teče v žilách Karlota!
Zub za zub dej a oko za oko!
Ty neslyšíš? Ó soudce strannický!"

Strh krále k zemi, vzduchem fičel meč,
jen okamžik a hlava Karlova
by vedle trupu byla ležela
na lesklé dlažbě. Nedopustil Bůh
čin neslýchaný, divý, ohavný.
Jak valný proud se mužů přítomných
hned síla vrhla proti šílenci
a odzbrojila ruku rouhavou.

A Ožier tělo svého syna vzal
a skokem dosáh dveří, mezi tím
co všickni kolem Karla klekali,
hold vzdávajíce klidné výsosti,
jíž potupa se tknouti nemohla,
neb z duše temenila vznešené
ta výsost pravá a ne z purpuru,
jejž byl mu s ramen strhl Ožier.

„Buď vojna mezi námi krvavá!"
teď Ožier volal, sednuv na koně,
a jednou rukou drže mrtvolu
před sebou v sedle, druhou zaťal v pěsť
a hrozil proti domu. Slyšel král
ta divá slova, hlava na prsa
mu klesla těžce, ale posléz děl:
„On utiší se, ke mně vrátí se." —

Však mýlil se, prch Ožier z Francie
a s Didierem, králem lombardským,
se spojil proti Karlu. Nemožné
už bylo omlouvati jeho bol,
a nucen, Karel, začal vojnu též.

Ó Bože můj, jak hrozně zuřila!
Tři léta trvalo, než povalil
do prachu Karel vrahy Francie,
než padl hrad, kde Ožier skrýval se,
a vpády strojil v kraje francouzské.

Byl naposled už Ožier v hradě sám,
jen jeden toliko mu zůstal druh,
druh dražší nade všechno na světě,
rek Gvielín. Ti muži obrovští

jak na ostrově čnícím z peřejí
a z vírů moře, stáli na valech
a sami čelili těm nesmirným
a chrabrým plukům Karla císaře.

Hrad ležel tak, že málo zároveň
jen lidí hnáti mohlo útokem
a jeden bod toliko přístupný
byl dobyvačům, propast bezedná
kol hradeb zela, jistá ochrana.
Na ohroženém místě Ožier
a Gvielín boj vedli bez konce.

Krev nesmývali více s rukou svých,
a ran svých ani nevšímali si,
a bez přestání rozdávali je.
Jen v neděli, když zpěvy slyšeli
a hymny při mši z dálí, z ležení,
jim odpočinek kynul sílící.
Tu klekali na baštách v modlitbě,
pak sladkému se spánku oddali
vždy po řadě druh druhem střežený.
A v pondělí zas začal znovu boj.

Na stráži Gvielín když bdělý stál,
v těch krátkých dobách, seč když přestala,
tu jedinou mu bylo potěchou
v té velké bídě, slyšet žaloby
a nářek Karlův v noční tichosti
nad padlými v tom boji vasaly.
A mezi tím, co takto střežil hrad,
druh jeho Ožier, slavný bohatýr,
mlel klidně mouku, těsto zadělal,
pec vytopil a chleba upekl
a pak jej druhu svému přinášel
a lámal jej a spolu pojedli
a bratrský dávali polibek
si oba reci věrní, při hodu
tom prostém, plném lásky dojemné.

(Pokračování.)

Letní sen života.

Povídka. Napsala **Marie Červinková-Riegrova.**

(Pokračování.)

ezapomeňte, doktore, přijďte brzy!" volala Liduška ještě na rozchodu.

Doktor se poroučel a dívky zabočily na pěšinu, vinoucí se po stráni.

Pěšina byla úzká. S počátku mezi obilními polmi stoupala zvolna a pak velmi zprudka po holé, příkré stráni. Obě dívky mlčely. Olga šla několik kroků za Liduškou, s hlavou k zemi sklopenou.

Myšlenky její těkaly daleko v minulosti.

Viděla se v duchu u přístavu v Praze a napínala svou paměť, aby v ní oživila každou podrobnosť té dávno zapomenuté události, která náhle zdála se jí ozářena zvláštní zajímavostí.

„On si na to vzpomněl —" pomyslila si. A poznal mne na první pohled, pamatoval si mou tvář. Ano, ano, i já pamatuji se na něho. Ale jak se změnil — stal se tak mužný a vážný!

Vždyť jsem tehdy po kolik dní myslila na to, zda onoho neznámého studenta opět potkám. A zlobila jsem se, když jsem vždy a všude potkávala jen toho mladého kupce, který mne pronásledoval za každým krokem. Byl mi tak protivný. Snad byl ten mladý kupec do mne zamilován? Ano, snad.

A já? Byla jsem někdy ve svém živobytí zamilována?

V mysli její oživla upomínka a ona se usmála. Vzpomněla si, jak na paedagogii po celý jeden rok blouznila o professoru P. a jak večer před zkouškou se dověděla, že je ženichem. A když druhého dne před ní stál a dával jí otázky, ona dlouho nemohla sebrati své myšlénky, dívala se do jeho tváře, slyšela jeho hlas — a pořád myslila na jedno: on je ženichem.

Dostala jen „dobře" z předmětu, který nejlépe ze všech znala — a ta známka v jejím vysvědčení — toť byla jediná upomínka na její dívčí sny o lásce.

Pak už nepřišlo nic. Je to možné? Ne — nic. A je mi šestadvacet let! . . . Proč mi to dnes stále na mysl připadá?

Ale ta myšlenka: „někdo mne má rád" musí býti tak krásná!

V tom se Liduška obrátila na cestě.

„Proč se tak usmíváš, Olgo?"

„Já? Jen tak — je mi veselo."

Stoupání bylo příkré. Obě dívky se zastavily, aby oddechly.

„Poslechni, Olgo," počala Liduška. „Ráda bych věděla, proč včera tatínek povídal, že je doktor kompromitován. Nechtějí mi to říci — ale musím se to přece dovědět."

A stoupajíc opět dále, pokračovala: „Však nejsem tak hloupá a už v loni jsem všelicos zaslechla. A pan farář včera prohodil: ‚Ona už je na pravdě boží.‘ Kdo by to mohl být, jestli ne paní Žďárská?“

„Jaká paní Žďárská?“

„Asi před půldruhým rokem přistěhovala se do Karlovic cizí paní, kterou nikdo neznal, jen doktor. Byla sama se starou služkou. Mnoho se o ní povídalo — doktor prý ji často navštěvoval.“

„Byla vdova?“

„Ne . . . povídali, že šla od muže. Byla churava . . .“

„Ubohá!“

„Minulý podzim zemřela — “

„Ach . . . ! A proto snad . . .“ Olga se zarazila a zamlčela.

„Co jsi chtěla říci?“

„Nic — jen mi tak napadlo — “

„Nesmím se to dovědět?“

„Zdálo se mi, že je ve tváři doktorově něco jako stín smutku.“

„Myslíš? Možná. Ostatně — co nám je po tom?“

Obrátila se na pěšině. Byly již dostoupily téměř vrcholu, několik kroků od kapličky.

Před nimi rozvíral se široký rozhled do dálky.

Z dola zdály se Karlovice nejvyšším předmětem; ale zde bylo viděti ještě daleko, daleko za ně vlnivou, pahrbkovitou krajinu, stkvějící se jarní zelení, v níž černaly se stíny rozlehlých lesů.

Olgin zrak přelétl mžikem krásný obraz a pak utkvěl pevně na jednom stromořadí, kde se pohyboval černý bod směrem k malé vesničce a chvílemi ztrácel se mezi stromy.

Liduška, jakoby byla sledovala směr, kterým se Olga dívala, řekla: „To jsou Lhotky. Ještě je doktora vidět. Teď zašel do vesnice Podívej se dobře na Příborský kostel — tam jezdíme v neděli. A Karlovice vidíš před sebou v plné slávě. To velké stavení je měšťanská škola. A vedle — vidíš ten úzký domek s tou špičatou, vysokou střechou? Tam bydlí doktor.“

Vyjmenovala ještě v rychlosti jména některých míst a vesnic a pak spěšně obrátila se ku kapličce.

Byla do polokruhu zděná, omítka stěn na přední straně zšedivěla a zvětrala. Uvnitř byla kaplička kameny dlážděná, obílená a prázdná — jen v kulatém výklenku stál velký černý kříž s dřevěným Kristem, barvami natřeným.

Postava Ukřižovaného měla nepoměrně velikou hlavu, ke straně nachýlenou, ale v té tváři, řezané hrubě neumělou rukou, byl výraz — prostě, naivně pojatý a podaný výraz bolesti.

Na kříži připevněna byla malá lampička a kolem této, u nohou Kristových, visel suchý věnec.

„Podívej se, Olgo,“ pravila Liduška, sundavajíc zvadlý věnec. „Poslední podzimní květy. A teď neseme spolu první jarní! Jaký věnec sem poneseme asi na podzim?“

Podzim! To slovo znělo Olze tak cize, tak divně. Kdo bude myslit na podzim? Jaro máme, jaro!

Cítila to na rychlejším tluku svého srdce, cítila to v té jasné, bezpříčinné veselosti, která zavládla celou její myslí — ano, cítila to z vůně těch květin, které držela v ruce. Sklonila k nim hlavu, pak poklekla a položila své kvítky vedla Liduščina věnce.

„První jarní květy,“ řekla tiše.

* * *

Uplynul první týden Olgina pobytu v Doubkově — byly to pro ni sváteční dni, plné nových, bohatých dojmů.

Každého rána, když otevřela oči a pocítila kolem sebe to světlo a jasno, to zvláštní ticho venkova, anebo když vdechovala plným dechem svěží, vonný vzduch, tázala se sama sebe: Je to všecko pravda?

Často vracela se jí myšlenka: kdyby to všecko viděla maminka!...

A při tom jako by se v hloubi její duše byla vzbudila tichá výčitka: Ona to nevidí — a já se přece těším z toho všeho. Jak to mohu? Ale ne — ne, kdyby to věděla, radovala by se z mé radosti.

Chvílemi uprostřed radosti a veselí cítila, že vzmohl se v ní podivný neklid — jakoby byla právě na něco zapomněla. Jakoby ji někde čekali a ona zmešká, nepřijde v čas.

Někdy pohlédla na hodiny a náhle se zalekla — pak se usmála a řekla si v duchu: Ale vždyť nemusím jíti dnes do školy, nemusím úkoly opravovat, nemusím nic dělat . . . Bože, jak tu lenoším!

Zdál se jí tak zvláštním ten volný život bez honu a spěchu, nespoutaný nijakým poutem nutnosti, v němž den za dnem míjel ve stejnoměrném štěstí a klidu.

Pan rada čítal noviny, jezdil na schůze okresního zastupitelstva do Karlovic, radil se se správcem a vycházel do polí; paní Machová od rána do večera šukala v domácnosti.

Pan rada Havlík byl se oženil v pozdějším věku. Sotva půldruhého roku trvalo jeho krátké štěstí; pak zůstala mu po mladé, krásné choti jen živá památka — v osiřelém novorozeňátku.

Vzpomínal si vždy, že to bylo v jeho opuštěnosti pravé štěstí, že dobrá paní Machová svolila zůstati v jeho domě a ujala se malého sirotka.

Byla vdovou bezdětnou a milovala vřele Liduščinu zemřelou matku, sestru svého nebožtíka muže.

Vedení velké domácnosti na venkovském velkostatku bylo pro energickou paní pravou hračkou; těžší úlohou bylo jí vychování děvčátka, které jí říkalo tetičko.

Působiloť jí starostí tím větších, čím více Liduška odrůstala. Ve svých trampotách utíkala se vždy ke své neteři a často si posteskla: „Co je platno všecko mé starání, když tatík mi to všecko kazí? Holka ví, že vždycky musí být po jejím.“

Když Liduška dána byla do škol pražských, svěřila paní teta dozor nad jejím vychováním Olze — a co nezmohla povolnosť otcova a přísnosť tetina, podařilo se jejímu jemnému taktu.

Ona první dovedla poněkud ovládnouti bujnou rozmarnosť živé povahy dítěte, které ji jedinou činilo důvěrnicí šech svých dětinných snů a dívčích tajností.

Ani nestejnosť věku, ani rozdíl povah nepůsobil rušivě na srdečný poměr obou dívek. Nebyl to poměr stejnorodého přátelství, ale cosi středního mezi přátelstvím a mezi láskou dospělé ženy k dítěti a oddaností dítěte, hledajícího opory u bytosti silnější.

Čím více pan rada pozoroval a poznával tento poměr obou dívek a vliv jeho na Lidušku, tím více rostla jeho úcta a přízeň ke slečně Olze. K nemalé radosti paní Machové jevil velkou péči o milého hosta. Prováděl Olgu po hospodářství a po okolí a často dobíral si při tom bratra Ondřeje.

„Ten můj bratr k ničemu není, slečno! Žádné vychování, aby věděl, jak se má sloužit damám. My starší, my jsme bývali jinačí kosové.“

Pan Ondřej se vždycky zapýřil, a jakoby svoji vinu cítil a pokání činiti mínil, obrátil se k Olze a beze všeho přechodu jal se jí vyprávět o nově vyšlých knihách v anglické a francouzské literatuře.

Divný člověk je ten pan Ondřej, myslívala si někdy Olga. A jak zvláštní je jeho poměr k ostatním. Zdávalo se jí, že při vší srdečnosti rodinné bývá přece tak často v jejich k němu chování a slovech cosi, jako stín blahosklonné shovívavosti, a někdy i přízvuk ironie.

Ale on, zdálo se, jakoby toho ani necítil, jakoby žil ne s ostatními, ale vedle nich, ve světě svých myšlenek, svým zvláštním životem, o kterém ostatní neměli tušení.

Často zamyšlen a roztržit nesúčastnil se v jich rozmluvách, a náhle nastalo-li pomlčení — jakoby se byl rozpomněl, že by bylo jeho povinností k hovoru a zábavě přispěti — beze vší vidné souvislosti vpletl do rozprávky předmět, kterému ostatní naslouchali někdy lhostejně, někdy i nedůvěřivě, jakoby nebylo jisto, má-li se těm učeným báchorkám věřiti. Olga bývala vlastně jedinou pozornou posluchačkou jeho poznámek, a proto on vždy nejčastěji v hovoru k ní se obracel.

Odpoledne sedaly dámy v zahradě s ruční prací, někdy přišel pan farář a zahrál s panem radou partii šachů, někdy objevil se jiný host z Karlovic nebo z okolí.

Šeřík byl v plném květu, kaštany se rozvily a ptactvo šveholilo vesele v houštinách Doubkovské zahrady.

Jednoho odpoledne, když Olga s tetou a Liduškou v zahradě dlela, zrak její obrátil se k silnici za zahradou a v tom zvolala živě:

„Bože, děti jdou ze školy! Moje děti v Praze jdou teď také ze školy — a já tu sedím a zahálím!“

„Nu, nevídáno!“ zahubovala paní teta. „K tomu jsi tady, abys zahálela. Už ti to nedá pokoje! Uč se zahálet od pana Ondřeje — ten to umí!“

„Vždyť pan Ondřej nezahálí. Je professor,“ omlouvala Olga nepřítomného.

„Professor, kterému se nechce přednášet.“

„Ale studuje — celý den je v knihách —“

„To je studování? — Baví se.“

„Snad bude něco psát —“

„Uvidíme, co toho napíše.“ — Nastalo malé pomlčení.

Paní teta pletla a Liduška pilně píchala do své kanavy.

V tom ozvala se opět Olga: „A proč se pan Ondřej ještě neoženil?“

„Neoženil! Co pak ten člověk na něco rozumného myslí?! Jen se ho na to zeptej!“

„Ale, tetičko, snad bys nemyslila, že bych se pana Ondřeje zeptala . . .“ smála se Olga.

„No, o hlavu by nešlo,“ odsekla teta.

Pan Ondřej blížil se právě po pěšince a zastavil se v nerozhodnosti, má-li vyrušiti dámy.

Paní Machová upírala naň jiskrný pohled a kolem rtů jí pohrával úsměv, který nevěstil nic dobrého. — „My o vás právě mluvily, pane Ondřeji —“

„Tetičko!“ zašeptala Olga prosebně; ale teta jen máchla rukou a pokračovala:

„A někdo se ptal, proč jste se ještě neoženil.“

Pan Ondřej se zarazil, pohlížel chvíli s jedné na druhou a pak pravil s mírným úsměvem:

„Snad mi ta idea ještě nepřišla.“

„Tak to slyšíš — ta idea mu nepřišla!“ vybuchla paní teta hněvivým tónem. Při tom změřila zrakem přítomné a vidouc, že Olga je v rozpacích, dala se do smíchu a pravila:

„No, nic si z toho nedělejte, pane Ondřeji, já jen tak žertem. Tuhle Liduška i slečna Olga by vám šly rády za družičky.“

„Bylo by mi velkou ctí,“ odtušil pan Ondřej a podíval se tentokráte mnohem vyzývavěji na paní tetu, než bylo jeho obyčejem.

„Zdali pak jste nezapomněl, pane Ondřeji, co jste nám slíbil?“ obrátila rychle Olga rozmluvu — „že nám jednou ukážete srnčí v lese?“

„Zajisté nezapomněl “

„A kdy to bude?“

„Dnes by byla doba příhodná. Na pasece za vrbami bývá je vidět mezi pátou a šestou. Kdyby bylo libo, mohli bychom se vydat.“

„Hned?“

„Nejlépe hned.“

Po chvíli opouštěli již Olga a Liduška s panem Ondřejem zahradu.

„Potkal jsem Ondřeje s děvčaty,“ řekl pan rada, usedaje ke stolu pod javorem vedle paní Machové a rozřezávaje své noviny.

„Šli do lesa; děvčata chtějí vidět srnčí,“ odpověděla paní Machová.

„A on se rozhoupal? No, to jsou pokroky.“

V tom pan rada odložil z rukou noviny a obrátiv se k paní Machové, pravil:

„Ale musím vám říci, paní teto, ta slečna Olga je slušné děvče — velmi slušné děvče."

„No, aby nebyla! Vždyť jsem to snad věděla! Má nebožka sestra byla metr —" ozvala se poněkud podrážděně paní Machová.

„Nic ve zlé, paní teto," přerušil jí řeč pan rada. „Ale přiznám se vám — myslil jsem si: přijde učitelka z města — nu, mívá to všelijaké vrtochy, pretense, člověk se musí ženovat. Ale jen co je pravda, slušné děvče! Žádnému nepřekáží, ve všem zachovává míru, vždycky stejně vlídná, může se s ní o všem promluvit — a není ošklivá, opravdu není ošklivá."

Paní Machové se rozjasnila tvář při této chvále její neteře.

„Inu, škoda je té holky!" povzdechla si. „A s tím učitelstvím, ať si říká kdo chce co chce. Jaké je to živobytí pro děvče? Usouží se u těch knih a utahá se s cizími dětmi. Nic po tom!"

„No, vždyť ještě není zmeškáno, paní teto! Hezká je, příjemná, pěkně rostlá: může se najít najednou nějaký ženich." A při tom se pan rada tázavě a trochu čtverácky ohlédl na paní tetu, jakoby chtěl v jejím obličeji čísti. Když mlčela, pokračoval:

„Na světě se dějí všelijaké zázraky. Kdyby tak v nějakém medvědu v našich lesích náhle zahořelo srdce — neboť ani sebe větší medvěd není jist —"

Paní teta bystře pohlédla na pana radu a zasmála se: „Snad nemyslíte, pane rado? . . . Ten . . .! S tím nic není!"

„Ne, s tím nic není!" přisvědčil pan rada a pak zabručel ještě polo pro sebe: „Ale já vždycky říkám, jestli mu jednou nějaká ženská hlavu nenapraví, že z něho nic nebude, než mol — knihožrout." A pohřížil se do novin.

Vytrhl se ze čtení teprve, když se Liduška vrátila, nesouc velkou kytici lesních kvítků.

„No jak — viděli jste srnčí?"

„Ale kdež pak! Strýček celou cestu vykládal o všech filosofech, co jich kdy bylo — od stvoření světa až na naše časy . . ."

„No no, — o všech snad přece ne . . ."

„Mně se zdá, že o všech. Alespoň jich byla dlouhá litanie. Pak se nemá srnčí v lese splašit! A ptáci tak krásně zpívali. Však jsem mu také řekla: Strýčku, ty s těmi filosofy zkazíš člověku nejkrásnější jarní večer."

„Tak tak! . . . A slečna Olga?"

„Ještě se ho zastala — že prý je to zajímavé. Ale já nevěřím, že to myslí do opravdy. — Víš, tatínku" — dodala pak s veselým smíchem — „budu-li se já jednou vdávat — zeptám se nejdřív svého ženicha, jestli nestudoval filosofii, a hned řeknu: To by nemohlo být — já mám na strýčkovi dost!"

Pan rada se rozesmál a pohladil Lidušku po hlavě.

Olga mezi tím, vrátivši se z procházky do svého pokojíku, pocítila touhu, rozhlédnouti se ještě po volném obzoru večerního nebe. Do večeře zbývalo dosti času a ona přehodivši lehký šat přes sebe, zadní brankou zahrady vyklouzla do polí. Zabočila na cestičku po stráni a minuvši kapličku, zastavila se několik kroků dále u březového hájku. Chvějící se lupení bříz šumělo tak tajemně, chvílkou ozval se ještě hlas ptáčka a z dola z vesnice slabě doznívaly až sem pokřiky čeledínů a skřípot bran a pluhů, s nimiž potahy vracely se z pole.

Na obzoru mizel právě poslední zlatý pruh zapadajícího slunka a nad temnou již krajinou vznášela se rudá záplava červánků.

Čím byl ten úzký, mezi střechami prokmitající kousek oblohy, ke které hledívala ze svého pražského okénka — zde proti tomu šírému nedohlednému obzoru nebeské báně, proti tomu modravému oceánu s nesčíslnými vlnkami rudých a zvolna temnících obláčků? Olga zadívala se do něho tak upjatě, že jí bylo, jakoby sama se kolébala a vznášela s těmi stíny, letícími po jasné obloze. Šust kroků ji vyrušil. Ohlédla se a spatřila děvčátko, utíkající po kraji háječka. Dítě nevidělo Olgu, o peň krajní břízy opřenou, až když se přiblížilo na několik kroků. V tom lehce vykřiklo, zarazilo se, ale poznavši Olgu, rychle se k ní přiblížilo a políbilo jí ruku.

„To jsi ty, Ančo?“ tázala se Olga, poznávajíc dcerušku slepé ženy. „Kam pak běžíš?“

Dítě mlčelo, podívalo se Olze do tváře a náhle, jako by vlídný její úsměv mu byl dodal důvěry, pravilo polo šeptem důvěrným tónem:

„Jdu tamhle na Krbliny.“

„Kde je to?“

„Tamhle to pole za kapličkou.“

„A proč tak pospícháš?“

„Mám strach, abych nebyla bita.“

„Proč bys byla bita?“

„Inu, kdyby mě sedlák viděl —“

„Ty tedy jdeš krást?“ řekla Olga, kladouc důraz na poslední slovo.

„Já nejdu krást!“ zvolalo živějším hlasem dítě. „Já jdu na jetel.“

„Ale když ten jetel není tvůj, když roste na cizím poli — to je krádež, Ančo!“ Při tom Olga sklonila se k děvčeti, vzala jeho hlavu do svých rukou, obracejíc jeho tvář k sobě, a pravila: „To není hezké, Aničko, že kradeš!“

Na tváři dítěte mihl se stín, jakoby o něčem přemítalo. Pak sklopilo zrak před upřeným pohledem Olginým, zakroutilo hlavičkou a řeklo s výrazem přesvědčení: „Já nekradu. Já shánim pro králíka. A králík musí žrát.“

„A proč si nenatrháš trávy na mezi, anebo proč nepoprosíš některou panímámu ve statku, aby ti dala trochu lupení a jetele pro králíka? Jistě by ti dali!“

„O, ne! Dali by mi jen huby. A nikdo to nesmí vědět, že mám králíka — oni by mi ho vzali.“

„A kde ho máš schovaného?“

„Mám ho pod postelí.“
„Kde pak zůstáváte? Je to daleko?“
„O, ne! tamhle za háječkem ve Chloumku. My zůstáváme v pastoušce.“

Od kapličky, která stála na vrcholu stráně, rozestírala se rovná výšina z části hájkem, z části polmi pokrytá. Asi čtvrt hodiny cesty dále na kraji vyššího temného lesa bylo viděti štíty a střechy malé vesničky.

Olga, jakoby na okamžik byla váhala, pohlédla na hodinky a řekla: „Doveď mne k vám a na jetel už nechoď, zítra ti pošlu krmení pro králíka.“

Dítě se obrátilo a šlo rychlým krokem před Olgou.

(Pokračování.)

Kytka národních ballad.

Básnické studie Jarosl. Vrchlického.

(Z knihy: Ohlasy a parafrase.)

Slavíček.

(Bretoňská.)

I.

Saint Malò v okně hradu stála
tam sličná paní a naříkala:
„Ó běda, běda, v srdci mám tíž,
ubohý slavíček nežije již!“

II.

„Jen přiznej se, má paní mladá,
proč noha tvá se často skrádá
s mé postele, proč k oknu jdeš,
co prostovlasá, bosa tam chceš?“
— Proč vstávám v noci, manželi?
Ó věř, je pohled veselý
na lodě, jak spí ve přístavu.
„Mně, paní, lživou dáváš zprávu,
do dálky na moře, kam zřím,
já nikde lodě nevidím.“
— Proč vstávám v noci, pane milý,
zřím tuze ráda měsíc bílý.

„Lžeš, paní," muž se vyřítí,
„hvězdy ni měsíc nesvítí."
— Nuž opouštím podušku hebkou,
bych prodlela zde nad kolébkou!
„I to je lež, spí dobře dítě
a zbudí se až na úsvitě;
to samé bajky, paní, bájiš,
ó ty mi něco zlého tajíš!"
— Nuž nehněvej se, pane, již,
a celou svatou pravdu slyš!
Poslouchat chodím slavíka,
to moje radost veliká,
jak v houštinách tam naříká,
že to až srdce proniká.
On růžím zpívá svoje hoře,
když usne zem, když usne moře. —
On slova neřek a spat šel,
však dlouho o tom přemýšlel.
„Ať pravda či lež veliká,
já chytím toho slavíka!"

III.

A časně z rána manžel vstal
a zahradníka zavolal.
„Slyš, příteli, máš v sadě ptáka,
který mi příliš v sen můj kdáká;
to není zpěv, to křik je pravý,
mám z toho denně bolest hlavy
a nemohu též v noci spat.
Jdi, zlatý peníz chci ti dát,
je slavík to, však zvláštní druh,
jdi, chyť jej, pomoz v tom ti bůh!"
A zahradník odešel hbitě,
na ptáka nalík svoje sítě,
chyt ptáka dřív, než byla noc,
pán radoval se tomu moc
a ptáka do své hrsti vzal
a divoce se při tom smál
a hrdélko mu tisk a tisk,
a pták byl mrtev, sotva písk.
Šel, vrh jej paní do klína:
„Hleď, zde máš toho zlosyna,
teď nebude tě rušit v spánku,
teď vyspíme se do červánků.
Já tobě k radosti jej chyt,
tys chtěla jej, tak máš jej mít!"

Jak paní toto slyšela,
hned jako mrtvá omdlela.
A panoš, který za ní stál,
ten přežalostně zavzdychal
a ukryl v dlaních v slzách líc:
Ach, my se neuzříme víc!
Již neuvidím bledolící
svou paní v okně při měsíci!

Mstitelka.

(Škotská.)

Kdys v zahradě své dlela
a šila Isabella.

V tom na roh kdosi hraje.
Byl krásný večer Máje!

Ten roh mít a s ním hudce,
je k ňadrům tisknout prudce!

Tak Isabella děla,
v tom v okně elfa zřela.

Jen zahrám, voláš, dítě,
a hle, již jsem tu hbitě.

Chceš v lesa klenbu temnou,
chceš na koni jet se mnou?

A rázem dva tu oři.
V les jezdci dva se noří.

Slez, Isabello, s oře,
zde umřeš, marné hoře!

Měj soucit chvíli krátkou,
chci otce vidět s matkou.

Princezen sedm v řadě
zde leží pohromadě.

Ty osmá budeš tady! —
Ach, šetř můj život mladý!

Ó krásy mé si všimni,
zde na mém srdci zdřímni!

Před smrtí mou jen chvíli!
— Tak Isabella kvílí.

Elf, dosud oři v sedle
již slez a leh si vedle.

A Isabella záhy
v sen uspala jej blahý.

Pak v pás ho spjala v mžiku,
v srdce mu vbodla dýku.

Princezen sedm zabil's
a osmou mne sem zvábil's.

Sedm jich spí v té zemi,
co choť jich lež tu s všemi!

Matčin vlas.

(Staroislandská.)

I střílí Gunar hrdina
a přílišně luk napíná,

až praskla jemu tetiva.
— Slyš, Halgerdo má zářivá,

sem, kštici svou mi dáti spěš,
jestli mne trochu miluješ.

— Nač měla bych ti svůj vlas dát,
ten dlouhý zlatý vodopád,

jímž tělo celé pokryto,
nač chceš mou kštici, rci mi to?

— Zde nepřítel a s ním náš pád,
jej střílením chci přivítat.

Ó dej mi rychle ten svůj vlas,
ať mohu letět ve zápas!

— Ne po tom, jaký nesu žal,
ni vlásku, cos mi udělal.

Mne bolí tvář i bolí skráň,
kam udeřila tvá mne dlaň.

— Nuž dobře tedy, nech to být,
k tvé hanbě má to krajem znít.

To matka jeho slyšela,
vlas rvala si a úpěla:

— Zde moje vlasy hochu vem,
vysvoboď sebe, nás i zem!

— Spíš padnu v oběť otčiny,
než tobě vzal bych jediný!

Nůž.

(Tatarská.)

Brousím svůj nůž
na brusu kamenném,
lítají z něho v dál
kol jiskry plamenem;
co včera udělal,
kdo vědět můž? —
Brousím svůj nůž.

Tmavá je pouze noc,
jasný je pouze den,
třeba, by do noci
můj nůž byl nabroušen!

Brousím svůj nůž
na brusu kamenném,
zaříznu skopce snad,
či Giaura přede dnem;
co zítra udělá,
kdo vědět můž —?
Brousím svůj nůž.

Tmavá je pouze noc,
jasný je pouze den,
třeba, by do noci
můj nůž byl nabroušen!

Brousím svůj nůž
na brusu kamenném,
skoupá se v ženy mé
srdci snad nevěrném?
Či v krvi vlastní mé?
Kdo vědět můž? —
Brousím svůj nůž!

Tmavá je pouze noc,
jasný je pouze den,
třeba, by do noci
můj nůž byl nabroušen!

Věčný žid.*)

(Bretoňská.)

Dvé vrány to nesedly na skály;
to s babiznou dědek se potkali.
Záplata šaty a vřed každý oud.
Tito dva budou žít v poslední soud.
On sluje „Isák Putuj vždy dál!“
a ona „Bída sijící žal“.
I řekla baba: Odkud ty jdeš?
a řekl dědek: Co v světě chceš?

Věčný žid.

Já putuji v den a putuji v noc,
neb svého boha jsem urazil moc.
Já putuji v noc a putuji v den,
trpím, co může nést člověk jen.
Mnil jsem být nejstarší, jejž nosí zem,
ty starší jsi, vidím teď, já nežli jsem.

---

* Srovnej s touto národní balladou báseň Clovise Huguesa „La grande vieille“ v jeho knize „Les Evocations“ 1885, str. 51. K vůli zajímavosti klademe ji sem v překladu:

Hůl sukovitou v těžké pěsti
a nikde stání, nikde klid,
žebračku hnusnou na rozcestí
kdys potkal bludný, věčný žid.

„Mé vlasy byly bílé celé,
když na Golgotě Kristus mřel,
zříš věků vrásky na mém čele,
dvou tisíců let,“ on k ní děl.

„Však na té bídné zeměkouli,
kde zločin bydlí, zdá se mi,
že větší s kletbou stáří choulí
tě, bídná ženo, ku zemi!“

— Ó dítě, řekla k němu ona,
jak hvězdy skoro stará jsem
a co nás kryje stínů clona,
já světem kráčím tam a sem.

Já první nad kolébkou stála,
v níž první člověk plakal nah,
já na hnojišti Joba znala
i tebe zřela ve plenkách.

Tys fantom, dítě obraznosti,
slán v svět legendy klamným rtem,
a pouze já jsem skutečností. —
„Kdo tedy jsi?“
— Já bída jsem!

Bída.

Ty děcko! Včerejšek matkou ti byl,
tisíce let již mně za podíl.
Adam když hřešil, mne zplodil hřích,
prs Evy pila jsem u krbu jich.

Věčný žid.

Pověz mi, matičko, kam tvůj krok jde,
pověz mi, babičko, co děláš zde?

Bída.

Jsem bída, synáčku, kam řídím krok,
tam slyšíš nářky, zříš slzí tok.
Já zdroj jsem veškeré hořkosti
a matka veškeré špatnosti.
Ty znáš mne jistě, neb mne zná svět
za tolik a tolik tisíců let.
Já předlouho již jej mučila,
jej všecko jsem snášet učila.

Věčný žid.

Jsi-li ty bída, pak tebe znám,
vždyť tebe snáším po léta sám.
Proč ale nejdeš k boháčům spíš,
u chuďasů přece se nenajíš.
Ti sami sousta nemají.

Bída.

Co mají, to sním jim potají.
Však neboj se, přijde, přijde již čas,
kdy sednu k bohatým, hojný kde kvas.
A jakmile vejdu, zábavy dost,
mne se již nesprostí — strašný jsem host.

Věčný žid.

Ty stará mluvko, cár je tvůj šat,
nepustí do vnitř tě, vyženou z vrat.
Ti mají lokaje, sluhy a zbraň,
věř, pouze chuďas ti platit můž daň.

Bída.

Dvě družky mám já, ty otevrou,
to Rozmařilost a Lenivost jsou.

Věčný žid.

Pryč, babice, táhni, mám z tebe děs,
sám chci jít dále zítra jak dnes,
nežli mne zemská pohltí prsť.
Se mnou jde silnější, boží to prst.

Těovská hranice.

Od Al. Jiráska.

(Dokončení.)

III.

Nad širošírými ladami prosvitlo.

Vzešelť měsíc. V jeho záři vynikl určitěji homolový pahrbek, pnoucí se na ladách stranou východní směrem ku písčité cestě, kterou prve zanikl zbytný houf Matěje Salavy z Lípy.

Pahorek stál tu sám a sám v temné, vřesové rovině, opuštěný, zapomenutý náhrobek zapomenutých hrdin pradávných dob,* porostlý travinou, mechem i několika keři jalovcovými. Černé jejich stíny ležely nehnutě na volném svahu, vyjasněném září měsíce.

Hluboký klid a dumné ticho kol dávnověké mohyly přerušila teď Sirotčí, jízdecká četa Vrtimáka Rokytenského, vracející se z nezdařeného stíhání. Jezdci mířili rovnou k mohyle. Jeli zvolna, neboť koně již nemohli. Bylť od rána na nohách po celý, parný den; pro toto jejich vysílení nezdařilo se stíhání, ač hejtman i jezdci poháněli klusáky ostruhou, křikem i bitím. Také ti tam nepřátelští měli patrně buď lepší nebo svěžejší koně. A tak unikli, zmizeli, ač nikoliv beze stopy.

Právě když Rokytenský, vida, že nic nepořídí, chtěl na své jezdce zkřiknouti, aby zarazili, postřehl a všichni, že jeden z prchajících sklesl i s koněm k zemi. I zkusili ještě, aby alespoň tohoto dostali. Nežli však dojeli, pomohli druhové padlému. Jeden z nich ho vzchytl k sobě do sedla a unikl s ním. Sirotci našli jen koně; a ten se nemohl sebrati a nesebral se ani na jejich křik a pobídky a rány, ani pak, když mu pomáhali. Vyplecilť si při divém skoku nohu.

To jezdce hrubě mrzelo. Za všechno ani koně nedostali. Jen sedlo jim zůstalo, jež, jak v zásvitu postřehli, nebylo všední, nýbrž řemeslně pracováno.

Hejtman se zatím rozhlížel. Nepřítele už neviděl; zmizelť nadobro, bez hlasu, jako stíny. Mrzut zkřikl na jezdce, aby vsedli, že tu není času na prohlížení sedla, a obrátil koně.

---

* tumulus gigantum, Hünengrab.

Padlého koně ani jeho zařehtání nedbali. Hlas opustěného zvířete zanikl v tichu hluché pustiny. —

Teď dojeli k osamělé mohyle, vysoké dobrého půl druhého látra* a jistě přes sto kroků v ochozu. Na rozkaz vůdcův se tu zastavili, aby si odpočinuli. Všichni, až na dva, kteří ve strážích zůstali, slezli s koní; těch ani neodsedlali, ani nevypojali. Zatknuvše kopí do země, pověsili železné kapalíny** na sedlo a každý se pak uložil u svého koně. Tak leželi jeden vedle druhého na úpatí mohyly, až na Jacka Poláka, jenž výše nad ně s uloveným sedlem usedl, aby je prohlédl a prozkoumal. Vyznal se v tom.

Výše nad ně, až na vršek mohyly vystoupil hejtman. Stál tu v kapalínu, v plátovém nakoláru,*** s předním a zadním kusem na bělavé sukni, ve vysokých škorních jízdeckých, s těžkým mečem po boku, vysoký, ramenatý, a rozhlížel se chmurným zrakem tichou nocí. „Bratří“, pod ním ležící na stinném svahu mohyly, přestali už hovořit. Unavení je zmohlo. Usnuli. Oba jezdcové strážní v pravo v levo mohyly dále ve vřesovišti seděli v sedlech tiše a nehnuté a tak také stáli jejich znavení koně, věsíce hlavy.

Vše ticho.

Sirotčí hejtman stál jako socha v svitu měsíčním, v němž se mu leskl mdlým leskem železný klobouk i dobře kutý, hladký pancíř.

Jacek zatím u jalovcového keře bedlivě prohlížel, nedbaje únavy, ukořistěné sedlo. Bylo z červené kůže benátské, kostí pěkně vykládané, střemenů řemeslně kovaných, daleko hezčí nežli jeho. Proto se mu zalíbilo. Pomýšleje, že si je nechá, že se s bratřími o bituňku † o ně vyrovná, obracel je, zkoumal, nemá-li snad nějaké schrány. A mělo, a nahmatal v ní něco. V tom už rychle povstav, volal chvatně, ale tlumeně na hejtmana, aby se šel podívat, co našel. A ukazoval něco bělavého, papír jakýsi složený, tkanicí ovázaný.

„Bylo-li v sedle?“ ptal se Rokytenský, přistoupiv.

„Bylo, jenom to; nic jiného — zlatý žádný, ani plíšku —“

Hejtman vzav dychtivě papír do ruky prohlížel ho, a již spřeřezav dýkou tkanici, rozbalil list a obrátil jej proti bledému světlu měsíčnému.

Jacek hleděl dychtivě, co hejtman vyčte a poví. Věděl, že čísti umí, třeba že ne jako kněz nebo jako pan úředník vojsky.††

Hejtman hleděl a hleděl. Nebylť snadno čísti za toho světla; a pak těch klikyháků! Konec konců byl, že spustiv pravici s papírem, řekl:

„Nerozumím. Není po česku. Ale dobře to uschovej. Dej do mého sedla. A teď už lehni. Teď teprve nesmíme dlouho ležet. Kdo ví, co v tom papíře.“

Jacek sahal po papíru, než hejtman rozmysliv se, pravil:

„Počkej! Nech, a jdi lehnout.“

A papír si nechal.

---

* látro = 4 lokte.

** kapalín, lebka, železný klobouk, druh helmy bez hledí.

*** pancíř.

† dělení kořisti.

†† úředník vojska Sirotčího, či písař, byl toho času Bužek ze Smolotil.

„Ty-li si neodpočineš?“ ptal se Polák, usedaje. „Vezmi tu to německé sedlo pod hlavu —“

„Nech si je sám. Nebudu spáti.“

Jacek poslechl. Natáhl se, přitáhl sedlo pod hlavu, pokřižoval se a začal říkati otčenáš. Slyšel ještě, že jde hejtman zase výše, že usedá. Ale v tom už, modlitby nedoříkav, zavíral oči. Spánek ho přemohl rázem.

Rokytenský usednuv, sňal s hlavy lebku i koženou čapku pod ní a utřel rukávem spocené čelo. Ruce pak volně spuštěné opřel o kolena a zadíval se do země. Myslil na zachycený list, je-li to poselství nějaké, nebo jenom papír toho jezdce samého.

Ti čtyři, uvažoval, jeli od východu, od Visly, z končin, kde ještě křižovníci byli v plné moci. A jeli k západu, snad k Chojnicům, na výzvědy, nebo tam chtěli dopraviti zprávy nějaké, nevědouce, že už je po obležení. Je-li ten list od nějakého komtura, nebo snad od samého velikého mistra — a bude-li čekati na odpověď. Načeká se! — Oni, Sirotci, oni sami mu ji přinesou. Třeba až k Marburku*, aby viděli ti Němci. A pak bude konec vojny, křižovníci budou prosit —

Zvedl hlavu a rozhlédl se noční krajinou. Byla pusta a něma, až tesknota z ní zrovna na člověka padala, jako by byl ode všech opuštěn, sám a sám. A hejtman rád tu pomyslil, že bude dobře, až se dostanou z těchto pustin a zase domů. To až na podzim. — A juž na syna, na Jiříka, vzpomněl, bude-li v tu dobu již také doma, vrátí-li se. Synek bohaprázdný! Nač mu to dělal? Proč za ním nepřijel? A ze Slezska o něm také žádných zpráv. Posel, jenž posledně z Němčího přijel, jmenoval všechny dobré lidi** jménem, kteří padli proti německým Slezákům. Ale Jiříka nejmenoval. Živ je —

V tom napadla starého hejtmana zase myšlenka, která ho teď přes tu chvíli soužila: že snad šel Jiřík za strýcem, k Táborům, že snad s knězem Bedřichem jsou někde u Spiše v Uhrách. U strýce mu arci volněji. Ten vše povolí, nic neodepře. Sám takový, jen veselí, kostky a freje! Šedivec nestoudný, nezabijou-li ho, jistěť skoná jako ten Makovec.*** — A Jiří s takovým snad. — Nezvedenec!

Rokytenský chmuřil tvář, maje stažené husté své sivé obočí. Nebo snad přece jel — dále uvažoval — za ním, za otcem, vydal se do Srb a do země Lužické a dál za nimi; ale snad ho stihla nehoda a padl Němcům do rukou —

To již vladyka hleděl opět do země. A teď sepjav žilovaté ruce, spočívající na kolenou, začal se tiše modliti. Za syna se modlil, aby ho pán Bůh ráčil ochraňovati, aby ani těla ani duše nezmařil a ušel osidlům zlého. Modlil se drahnou chvíli, až i jej unavení přemohlo. Víčka jeho hluboko zapadlých očí se zavřela, hlava k prsům se nachýlila.

---

* Marienburg, Malborg.

** šlechtice.

*** „L. B. 1428. sťat jest Makovec pod pranéřem v Starém městě pro své zlé činy, cizoložství a násilí panenské a vdovské na vojnách.“

IV.

Vzduch značně prochladl, vřesovištěm počal váti studený, ranní větřík. Na východě bledla nebesa; zsinalý pruh tam protrhl šedou slonu na obzoru a jasněl víc a více i rostl, rozhořívaje se z ruda do řeřava, až od něho nachem vzplála oblaka nad ním výše na vybraném nebi.

Tou dobou bylo již živo a hlučno v malé vísce či samotě o čtyřech selských staveních, hrubě bídných, majících po jedné straně rozlehlá vřesová lada, po druhé pruh chudého pole silně písčitého a kus lučiny, většinou mokřiny.

Do včerejška stál na poli chudý, nízký oves, dozrálý již, ale opuštěný od těch, kteří ho nasili. Utekli přede dvěma dny s rodinami pryč, dále k východu, ženouce před sebou několik hubených krav a ovcí. Prchli před Husity. A ti včera pozdě odpoledne sem dotrhli. Sirotčí vojsko lehlo opodál a zavřelo se vozovou hradbou. V opuštěných chalupách usadila se chasa, vedoucí a ženoucí dobytek za vojskem, opatrující část ukořistěných koní, i žoldnéři vše střehoucí.

Ti v jizbách ulehli; do chlévů a stájí dáni nejlepší koně, ostatní pak „na skočku“ * puštěni s kravami a ovcemi na pole i na luka. Do rána bylo po ovsu. Teď od úsvitu ozývalo se z pole i z louky bučení skotu i bečení malých, šedočerných ovcí zdejší odrůdy vlasové vlny, bystrých a mrštných. Jako kozy poskakovaly kolem dvou německých sedláků, bídně oděných, kteří mezi nimi stáli nehnutě, zamračení, ustrašení, střehouce stádo z donucení.

Mezi staveními u dvou studní bylo nejhlučněji. Vyváděliť k nim z kolen a stájí koně, kteří se otřásali, frkali, řehtali, jako by odpovídali řehtotu koní, jenž chvílemi z blízkého tábora až sem zaléhal svěžím vzduchem. A z tábora také zaznívaly ranním jitrem troubení a táhlé pokřiky, jak tam „vzhůru troubeno a voláno“.

Z oroseného vřesoviště trčela vozová hradba v obdélníku, po delší straně dobré čtvrť hodiny dlouhá. Stála tu jako tmavá zeď. Vozy tu tam šperlochy** kryté, většinou však otevřené strženy, voj každého vozu strčen do fošnového fasuňku vozu přednějšího; těžké řetězy je spínaly a prkna spodem spuštěná kryla prostory mezi kolesy kutých „šínů“.

Branky tu tam přerušovaly těsnou řadu v jedno stržených vozů, jsouce té chvíle zavřeny mocnými tarasy s berlou;*** také je střehly stráže v nich postavené v lebce, v předním kuse nebo v prošívanici nebo ve smolníku † a chránily je sousedních vozů houfnice, čouhající z pevných fasuňků

Nad temnou tou hradbou trčely vysoko na předních i zadních vozech znamenité †† korouhve, tu bílé, tam černé a mezi nimi při vozích nebo dále od nich v táboře povlávala, níže však těch znamenitých, sem tam korouhev se znamením, červená, černá i jiné barvy.

---

* s předními nohami svázanými.

** plachty, střechy.

*** S vozů na zevnějších stranách od předního kola k zadnímu. nebo ve brankách visely až k zemi silné klády, opatřené tyčemi, přes kříž do klad zastrkanými, což bývalo taras.

† lněný pancíř; smolou, dehtem napuštěný slul smolník.

†† znamenité, poněvadž se jimi znamení při správě vozů dávala.

Teď také sem tam u vozů i dále do vnitř vyvalil se dým táborových ohňů a šel pěkně rovně, vzhůru, do jasného vzduchu, jejž prozařovalo vycházející slunce.

Všude ruch a hemžení, život. A nejživěji u branky, vedoucí ku chatám, nyní již otevřené. Tudy koně z tábora vyváděli, těžké vozníky i klusáky lehčích noh, tudy od chat krávy vodili a ovce hnali, tudy jezdci vyjížděli.

K této brance také blížili se vladyka Rokytenský, Vrtimák, a s ním Jacek Polák, oba na čerstvých koních, vyměněných ve zbytném houfu, kterého dojeli po půlnoci. Na mohyle se nikterak neprospali. Nedaloť starému hejtmanovi. Pospíchal se zachyceným listem. Houf Matěje Salavy z Lipy zastali, an odpočíval.

Rokytenský, nechav tu své muže, sám s Jackem vydal se kvapně do tábora. Byl unaven, ale vydržel to. Snesl jinačí věci, jako loňského roku, kdy chvátajíce z Moravy ztrestat Slezáky, ujeli s Čapkovou jízdou za den a noc jen jedním krmením dvacet a jednu míli.

U branky stálo také několik bradatých židů, černých, lesklých vlasů, ve špičatých kloboucích a v pláštích kolem znamenaných, umazaných a patrně dlouho nemytých, kteří přespavše někde u kolní nebo v bídných svých povozích čekali teď, až by jim bylo dovoleno vejíti do tábora, oč prosebně vzkázali nejvyššímu hejtmanu.

Přijeliť za vítězným vojskem, dobře vědouce, co taková „jízda“ mu vynese, že z ní přihoní do země veliké pleny, že se vrátí s přemnohou kořistí od zlata a stříbra, od rouch, od knih a jiných drahých věcí, a že Sirotci již teď až šest vozníků, ba i více do některých vozů kořisti plných musí zapřahati. A také dost dobytka mají; ani ne tak koní, poněvadž jim jich mnoho u Chojnic popadalo, ale ovcí a krav, a budou je jistě již cestou prodávati, i zbraň a jiné věci. Toť by mohl býti trh, třeba lepší nežli před dvěma lety v Krakově, kde Češi prodávali šestnácte krav za dvě kopy grošů.

Proto se odvážili židé tak daleko přímo za vojskem, třeba že bylo nejisto a nebezpečno. Teď trpělivě čekajíce, trpělivě snášeli pohrdlivé pohledy, úsměšky i potupné řeči žoldnéřův i honákův a pokorně se doptávali, jestliže snad pan nejvyšší hejtman, pan Čapek, nevzkázal. A zase vespolek repetili, jakoby se hašteřili, až rázem zmlkli a obrátili zraků svých po hejtmanu šedivých knírů, jenž jel kolem na vysokém vranci, sám v bělavé sukni a v plné zbroji, ale zaprášený i umazaný od prašného písku a potu. Vrtimák si ani nevšiml, jak se hluboko klanějí, leda že se uplivl.

Židé krčíce se to viděli, ale ještě lépe postřehli pěkné sedlo, jež měl průvodce hejtmanův Jacek Polák před sebou, veza je s sebou, aby je dal v táboře popraviti. Zasmál se hlasitě, když jeden ze židů, starý a shrbený, se sedla očí nespouštěje, zvolal:

„To bych koupil! Koupím to sedlo! Rač prodati, pane!“

A ostatní jako ve sboru volali:

„Koupíme! Rač prodati —“

Zatím Vrtimák vjel do tábora, z něhož až před branku rozléhal se hlahol a šum, směs hlasů a zvuků. Zvláště u vozů bylo živo, u krajních

i špížných, v pravo, v levo trojím řadem postavených. U žlabů na nich zavěsených, v čas boje plných kamení, stáli vozníci ještě bez řemení, pochev a bez chomoutů, z pravidla čtyři, ne-li více, jak příslušeli ke každému vozu. Oba vozatajové každého vozu, nyní bez lebky a pavezky, poloustrojení, umazaní, byli buď u nich, nebo vůz mazali, nebo s ostatními snídani chystali. Žoldnéři jednotlivých vozů, střelci i pavézníci, seděli buď na vozích, nebo v ulicích mezi nimi, nebo u stanů, stojících řadami podle vozů.

Byly to vozy a stany vždy jedné krajiny, jednoho města z obce Sirotčí, jak označovala korouhev zatčená před stanem korouhevníkovým, zdobená tu obrazem lva, tam beránka nebo husi, nebo podobenstvím koruny neb kalicha, tam znakem města s nápisem nebo bez nápisu.

Tak jeda krokem podél vozů a stanů míjel Vrtimák svůj Hradecký kraj, lid jeho a vozy: tu vozy Trutnovské, za nimi četné vozy Dvorské,* Jaroměřské, vozy svých nejbližších krajanů, horáků to z Náchodska a sousedství. Tu již na něj sem tam volali, dotazovali se, ale on jen zkrátka pozdravoval, nic nevykládaje, aniž koně jen na okamžik zastavil.

Tak jel kolem svých známých, ač i tam přes plac na pravém řadu, k němuž bylo ovšem drahný kus, kde stálo několik vozů kutnohorských, vozy kouřimské, z Českého Brodu a Přibislavě, za nimi vozy z Rychemburska, z Poličky, Vysokého Mýta i Litomyšle, dobře znali starého Rokytenského. Ten drže se pořád po levém řadu, dojel vozů prvního města Sirotčího, Hradce nad Labem. Stál jich dlouhý řad. Podél nich probělávaly se početné stany, a u jednoho z nich, u toho největšího, vznášela se mocná korouhev červené barvy, na níž byl namalován někdy otec všech tu, veškeré obce polem pracující, nyní po něm sirotčí, Žižka, slavné a zbožné paměti, na bílém koni, v odění a s palcátem v ruce, tak jak živ jsa jezdil.

To byla ta slavná hradecká korouhev, pod kterou když bojovali, nikdy boje neztratili a nikdo se s nimi polem nesměl potkati. Odtud nebylo daleko do hlavního stanu, kde pan Čapek nejvyšší hejtman s písařem vojsky Bužkem ze Smolotil společně bytovali. Rokytenský u Hradeckých zaraziv, s koně slezl a do hejtmanského stanu zamířil.

A v tom už kolem Jacka shrnulo se bratří rozličných, od vozů, se stanů, až i z volného placu někteří přiběhli podívat se, co se děje. Všichni se tlačili kolem Poláka, aby vyslechli jeho noviny, aby se podívali na jeho krásné, červené sedlo, na div sličného vykládání.

Jacek blýskaje očima vykládal, vypravoval, chlubil se, odpovídal na dotazy české, i polské a ruské, jež se v český hovor ozvaly, nebo nejeden Polák, nejeden Malorus sloužil v rotách polní obce Sirotčí. —

V.

Rokytenský, stanuv u hejtmanského stanu, někdy jistě ušlechtilého, nyní od dešťů a všeliké sloty potemnělého a zašlého, zeptal se stráže, je-li tu pan Čapek. Uslyšel, že je i pan písař, a také že tu polský pán jakýsi.

* Králové Dvůr.

Než-li Rokytenský vstoupil, ozval se ve stanu hejtmanův lehavý vyžel kropenatý, jenž, jak starý hejtman vešel, vyskočil od nízkého lože, medvědicí pokrytého. Na tom loži pan Čapek seděl s vyslancem polského vojska, s Petrem z Ostroroga, bratrem Sędziwoje z Ostroroga, poznaňského vojvody, velikého přítele Čechův a bratrství s nimi. Opodál u polního stolu vedle různé zbroje a zbraně na zemi ležící ukládal písař vojsky Bužek ze Smolotil pečeť obce Sirotčí do jedné ze dvou truhel hrubě, silně však kovaných, připraviv listinu na stole ležící s pečetí právě přivěšenou.

Vyžel se zarazil, jak jej okřikl Čapek, hejtman věku nejlepšího, zdravě zardělý, jiskrných, hnědých očí, černých knírů a černé brady; a již vítal nejvyšší hejtman Rokytenského a vyptával se, jak je ve zbytném houfu, co Salava, co Němci a co z Chojnic komtur, aby usedl, on Rokytenský a chce-li jísti. A v tom volal na žoldnéře o víno.

Starý hejtman, sedaje na druhou, kovanou truhlu, vyňal ulovený list a podával ho v odpověď Čapkovi a zkrátka povídal, jak té noci bylo. A již nejvyšší rychle vstal, až ostruhy na škorních zařinčely, a chvatně sáhl po papíru. Jak se tak postavil, vynikla jeho statná vysoká postava dosud bez pancíře, přepásaná bitým pásem. A již také písař, nevysoký ale ramenatý, bez brady, ale mocných knírů, mečem už opásaný, postavil se těsně vedle hejtmana, aby také viděl, co je. Oba vstoupili do světelného pruhu, padajícího sem pootevřeným vchodem.

Pan z Ostrorogu v dlouhé sukni s krásným pasem, a křivou šavlí v nádherné pochvě, rudé aksamítové, při hrotu širší a krásně kované, pán vlasů nad čelem i nad týlem vysoko podholených, hleděl na oba hejtmany zvědavě, s patrným účastenstvím, ano s dychtivostí.

Za to Rokytenský se ani nehnul; zachmuřená jeho tvář zdála se klidnou, jen oči, upřené na čtoucích tkvící, nějak živěji mrkaly. A v tom Čapek odstoupil a pravil:

„Je to latinsky. Čti, Bužku!“

Ten sotva že vzal list do ruky, ohlašoval:

„Je od samého velikého mistra.“

„Co píše?“

„A komu?“ zvolali Čapek s Polákem najednou. Rokytenský v ten okamžik ani nehlesnuv, postavil na stůl číši, kterou právě dopil.

„Do Chojnic — komturovi Frišbornovi — myslí, že tam ještě ležíme,“ oznamoval písař vojsky a zase už chvátal dále po těsných řádcích hranatého písma.

„A že nemůže poslati žádné pomoci — píše, alespoň hned ne, aby se držel, on Frišborn, co nejdéle může — aby ty kacíře zdržel co nejdéle — Psina! — aby zatím mohli, rytíři, dobře opatřiti Marienwerder, Stuhm a zvláště Tčevo,* dokavad nepřijde pomoc. Že přijdou —“ Tu se Bužek zarazil, nerozuměje. „Schewkinder“ vyslovoval, hledě tázavě na polského pána.

„Ah — lodní děti!“ — zvolal pán a dodal na vysvětlenou:

„Lupiči, mořští loupežníci. Také ty najali!“

---

* Dirschau na levém břehu Visly.

Bužek pohlédl zase do listu; ale jen přečetl dvě slova a již se znova zarazil. Mlčky se díval do papíru, jakoby nevěřil, pak se na Čapka podíval a s toho na vznešeného Poláka — a již zvolal:

„Nastojte — co tu psáno!“

„Nuže mluv!“ volal netrpělivě polní hejtman.

„— Silesiacos et cum iis — Slezáky a s nimi houf českých žoldnéřů —“

„To není pravda!“ zvolal Čapek ze Sán.

„Je — Tu to psáno —“ a písař vojsky uhodil hřbetem dlaně do listu velikého mistra křižovnického.

„Aby je Bůh ztrestal!“ zkřikl prudký Čapek rudna po tváři. Oči se mu jen zablyštěly. „Ale toť jistě nejbídnější sběř, lapky, loupežníci,“ dodal, obraceje se k panu z Ostroroga, jakoby se mu chtěl omlouvati. „Jistéť lidé bez víry a cti — Jak by jinak mohli proti nám i vám!“

A písař vojsky s listem v ruce, všechen užaslý, opakoval:

„Houf z Čech — Češi — Češi!“

„S křižovníky, s Němci!“ rozkřikl se na novo nejvyšší hejtman.

Venku se ozvaly hlomoz a směs hlasů, jakoby mnoho lidí se bralo kolem. Ve stanu si toho však nikdo nevšiml; jen starý Rokytenský, jenž dosud seděl s tváří zachmuřenou, ani se neozvav, ohlédl se po východu. A v tom ho písař oslovil:

„Tos nám, bratře, přivezl pěknou novinu —“

Sivý hejtman jen opakoval:

„Pěknou,“ a opřev dlaně o jilec svého meče a bradu o dlaně, zahleděl se do země, po níž se míhal zářící pruh ranního světla.

„Ne-li pěknou, to dobrou,“ pravil pan z Ostrorogu, přistoupiv k Čapkovi. „Chceme-li na Tčevo, je třeba, abychom si pospíšili. Aby nám tam neuchystali druhých Chojnic. Nežli tam shrnou se všech stran lid“ —

„Svolám starší,“ rozhodl se Čapek.

V tom, an se venku ozval zpěv přečetných mužských hlasů, starý Rokytenský vstal a měl se k odchodu.

„Počkej tu, lehni zatím. Kam jdeš?“ dotazoval se Bužek.

„Slyšíš-li? odvětil Vrtimák a vyšel ven.

Nejvyšší hejtman za ním volal:

„Po mši sv. přijď, stav se!“

Ze zášeří vysokého stanu vstoupil Rokytenský do plného světla pod vybranými, zářícími nebesy. V těch stranách táboru všechen ruch teď přestal. Ulice i vozy i stany byly skoro všude prázdny a opuštěny. Odebraliť se všichni s této strany dál, více k čelu tábora, kde na kraji táborového placu trčel obromný balvan tmavý, zasmušilý, na polo v písku a štěrku pochovaný. Kolem tohoto zbloudilého obra, památníka pravěkých převratů, na hranatých bocích sem tam žlutými lišejníky porostlého, shromáždila se část táboru.

Bratří Sirotci, různého věku, hoši v táboře narození, mrštná pračata, jonáci líce ještě hladkého a zase až do černa osmahlí mužové, mnozí hrozně zarostlí, spuštěných brad, žijící léta letoucí již v táboře, skoro ustavičně pod širým nebem při ohni a dýmu táborovém, v prošívanicích a smolnicích, ale většinou teď bez nich, jen v sukních nebo v kožených

zabátech, ve škorních nebo ve střevících na úzkých nohavicích, pěší, opěšalí jezdci, střelci a pavézníci, obecní i desátníci vozů, padesátníci, zemané, lidé rytířští stáli nebo klečeli s obnaženými hlavami, majíce ruce sepjaté na prsou nebo nad lůnem; ti vážní, ti zachmuření nebo přísní až divokého vzhledu s hlavou pochýlenou, oni na ohromný balvan zraky upírajíce, kdež nad veškerým shromážděním vznášela se archa* s malovanými obrazy a s řezanými a pozlatitými ozdobami. U archy stál bradatý kněz v ornátě,** obsluhován dvěma žáky*** v komžích a sloužil mši modle se česky — Kolem všecko shromáždění zpívalo zbožně i vroucně. Bylo krásné srpnové jitro.

V jasném vzduchu svítilo zlacení posvátné archy a třpytilo se krumplování knězova ornátu. Hluboký klid kolem pod zářícími nebesy, ticho v povětří, že se ani nepohnul žlutý jestřábník, ani modrý zvoneček ve skulinách temného obra skalního.

A tichem tím rozléhal se táborem přes jeho stany a dále přes vozové hradby do širé roviny mohutné a velebně vroucí, stejnohlasný zpěv bratří Sirotčích, pějících Husovu:

„Jezu Kriste, štědrý kněže,
s otcem, duchem jeden bože,
tvá štědrost jest naše zbožie
z tvé milosti. — —“

Na kraji zástupu stál sivý vladyka Rokytenský, maje ruce sepjaty. Začal také zpívati, ale bezděky, ani nevěda ustal. Hleděl zamyšleně před se, přes zástup, k arše na skále. Nešlo mu z hlavy, co slyšel v hejtmanském stanu ze zachyceného listu.

Zrovna se prve lekl, nevěda proč, když zaslechl o tom houfu z Čech. Hned mu připadl na mysl bratr, a Jiřík hned s ním — Teď opět na ně myslil, nemoha se ani jak náleží modliti. Až se sám na sebe mrzel. —

Tou dobou scházeli se do Čapkova stanu hejtmané nad jízdnými, pokud nebyli v honcích nebo se Salavou ve zbytném houfu, i nad pěšími i hejtmané ke spravování a kladení vozů.

Přišel sám správce polní obce, kněz Prokůpek, správce všech vozů, zkušený Jan Královec, Václav Libák z Vrbčan, Kuneš z Bělovic, Jan Šárovec, dva bratři z Valečova i Beneš z Mokrovous, Hertvík Rušinovský a Jeník z Mečkova.

Radili se dlouho; když se pak ze stanu rozcházeli (bylo už drahnou chvíli po mši), rozletěla se táborem zpráva, že tu dnes nezůstanou pro odpočinek, jak ustanoveno, ale že dále vytrhnou. A již po táboře vzhůru troubeno a voláno Několik jezdců vyrazilo cválem z tábora napřed k honcům i na zad ku zbytnému houfu a dále k polskému vojsku. Stany strženy, vše uklizeno, vozníci zapřaženi, pěší sešikováni; znamenité korouhve nad vozy se mihaly, kola rachotila, vozy se řadily. Než

* polní, křídlový oltář.
** Sirotci na rozdíl od Táborův měli svaté ve cti a odbývali služby boží v ornátech.
*** kleriky.

nastalo poledne, hnula se všechna živá hradba vozová, a veškerou obcí polem pracující od houfu k houfu neslo se, že táhnou na Tčevo.

Slunce zářilo, vzduch v jeho paprscích svítil mihotavě nad širou rovinou, zardívající se kvetoucím vřesem.

Bylo bezvětří, ale nebylo bez ruchu a života. Sem tam pták vznesl se do výše; malí motýlové tu barvy lazurové, tam ohnivě rudé, honili se a mihali; níže vřesem, jehož keříky se zelená ještěrka mrštně proplétala, hemžily se a vířily na slunci roje much a mušek, a ze zátopy zardělých kvítků ozýval se nekonečný, jednotvárný bzukot včel i pronikavé vrzání cvrčků.

A v tom zarůžovělém, teplém přísvitu, rozlévajícím se po hnědém vřesovišti, hle, jezdci u volných řadách, v lesklých lebkách, nad něž trčí kopí s hákem, a za nimi dlouhé tmavé řady vozů o čtyřech vozních, jeden řad vedle druhého, oba krajní o polovici delší čtyř prostředních; a nad jezdci korouhev a znamenité korouhve i jiné nad vozy a nad houfy pěších vedle nich i za nimi. A z houfů i od vozů mihají se zářivé pablesky zbraně i zbroje jako bílé blesky jasným vzduchem.

Temný hluk a rachot vozů rozlehá se kol; v tom mocný příval zvuků vše to přehlušil.

Zpěv se rozlehl jako bouře, a zvučí v šíř a dál a teď jasněji proniklo:

Táboři bitvu začali,
jak muži před se trčeli;
kdež jsou velnuli Sirotci,
tekli krvaví potoci — —

Živé hradby rychle postupují; země se pod nimi i pod jejich koňstvem třese a vzduch zpěvem válečných houfů.

— — Též také Polané,
Čechové i Moravané — —

A dál zvučí hrdinský zpěv, a ohlas jeho se nese pruskými ladami a zalehl až ku dávnověké mohyle, jež se tam v dáli nad vřesovištěm ukázala.

VI.

A zase vystupovaly přečetné sloupy černého dýmu z osad a městeček i měst v požeh daných; nebesa se co noc zardívala zlověstnou záplavou, jež děsivě svítila krajem na levém břehu Dolní Visly, chvějíc se i na její širokém, volném toku.

Přes něj jako o závod ujížděly čluny a lodice plné vyděšených, zoufalých uprchlíků, hledajících ochrany na pravém břehu, kde moc německých křižovníků nebyla ještě zničena. To polní obec Sirotčí všecku tu hrůzu pouštěla, táhnouc před polským vojskem a mstíc ještě horší zádavy, které páchali před tím němečtí křižovníci v širých krajích Dobřiňska.

Požáry a spousty divokých hoľdů Sirotčích počaly tam u Švecu města nad Vislou; odtud záhuba jako vichřice na půlnoc se nesla přes Neuenburg i starý klášter Pelplinský, dál a dále míříc ku Kdaňsku

a k moři. Ale přede vším ku Tčevu, o němž zvědové donesli, že se v něm sehnalo množství žoldnéřů, že již tam došly houfy ze všech stran i z Chojnic, odkud odvážný komtur je bez oddechu přivedl na mnoze za nocí chvátaje, dříve nežli Sirotci tam mohli doraziti.

Oni teprve devátého dne, co od Chojnic vytrhli, ku Tčevu se přiblížili. Nejvyšší hejtman vyjel s Královcem Janem na obhlídku s houfcem Vrtimákových honců i s jejich hejtmanem. Bylo podmračno, koncem měsíce srpna; vál už studený vítr a vál prudce, až rozháněl hejtmanské brady i kníry.

Hejtmané i družina hleděli s výšiny na Tčevo před nimi, mající za sebou na východ širý, lesklý pruh Visly. Pozorovali to město na výšině nad řekou, tvrdé hlubokými parkany, vysokými valy a mocnými hradbami s baštami a věžemi; tvrdší věru nežli Chojnice, neboť mělo i předměstí hrazená, všude samé plaňky stavmo udělané a zavíradla, a mezi nimi sruby a bašty.

Hejtmané mluvili o tom opevnění, jak je mocné.

„A drábů všude dost," pravil zamračeně Čapek ze Sán, maje zprávy od zvědů. „I dole v předměstích."

„A známé také. Ti z Chojnic si na nás zuby nabrousili," mínil Královec. „A mořské lapky, lodní děti, divoký lid —."

„A naši! Češi krajané, lidé jednoho jazyka a oni s těmi!" zvolal prudce Čapek. „Hanba mně před Poláky. Za všecku obec českého národa odpověděl jsem Němcům, a ti tam — Raň je Pán nežitem psotným od paty do vrchu Zrádci ohavní! O bych je dostal!" a nejvyšší hejtman blýskaje očima, pobouřen, pohrozil pěstí ku Tčevu.

Tam také starý Rokytenský upíral své zraky, upřeně, jakoby tam chtěl ty zrádce vyhlédnouti. A když už koně otočili a sjížděli, on ještě vzad ku Tčevu se obracel. „Jsou-liž tam!" pomýšlel. Jako můra mu to mysl tísnilo.

Sirotčí vojsko se před Tčevo nepoložilo. Uznalit v radě, že sami, bez Poláků nemohou k městu šturmovati, že by je tam odbili.

A tak táhli Sirotci mimo plným šikem, jízdní, honci, harcovníci napřed, řady vozů a houfy za nimi. A jak ty hrozivé řady hlomozíce před se táhly, všechno vojsko kolem nich i v nich zpívalo, že až do města zaléhal onen mocný a hrozný zpěv, jenž u Domažlic sehnal sám s pole nepřátely kalicha a svaté pravdy.

Všichni zpívali, i jízdní i pěší I Rokytenský jeda v čele svého houfce. Zamračeně hleděl ku Tčevu, na jehož hradbách i valech se černalo hemžícím se tam lidem.

„Je-li tam, hledí-li sem, na bratrstvo," kmitlo se starému hejtmanovi, „toť slyše ten zpěv, vida své, sběhne dolů, hanbě se do duše, uteče pryč — od nich — sic by v něm nebylo kalé žilky — a ne-li — ne-li —"

To již hejtman, nevěda, přestal zpívati; ale v očích mu divoce svitlo . . .

Daleko netáhli. Půl hodiny za Tčevem se všechna polní obec zarazila a položila se táborem ve vozových hradbách. Bylo u Sobkova vesnice.

I odtud viděli přes zdělanou rovinu, nyní lidu prázdnou, na Těevo, pnoucí se nad ní u lesknoucí se řeky. Teď za toho nevlídného, pochmurného odpoledne, jako by již podzimního, vypadalo zasmušile.

K večeru přihareovala četa polských jezdců v plné zbroji, oznamujíc, že Polské vojsko jest už u města a že se tam klade táborem. A již po té se roznášela v Sirotcích zpráva, že zítra zase potáhnou zpátky, blíže k Těevu a pozejtří že přilnou s Poláky k městu. — Jistěť se o to jedná, nebo sám hejtman, Čapek ze Sán, se správcem knězem Prokůpkem vyjeli brzo po té s houfcem jezdců do polského tábora. To již soumrak nastal.

Tou dobou vrátil se do tábora Vrtimák Rokytenský z objížďky, kterou vykonal se svým houfcem. Pustil se daleko k městu, skoro až na dostřel ku předměstím, ale nikde nevrazil na nepřítele. Jen z předměstí ho uvítali střelbou z kuší a divokým skřekem. Šípů si nevšiml, a z pustého křiku nic nerozuměl, ač sluch napínal, aby postřehl snad nějaké krajanské slovo. Teď, sestoupiv s koně, šel přímo do hejtmanova stanu, kde však jen úředníka vojsky a Královce Jana zastal. Řekli mu, kam jeli Čapek se správcem a co se chystá.

„Bylo by na čase," řekl. „Již k vůli těm —" a mávnuv rukou, nedořekl. Ale hejtmané mu rozuměli, že míní krajany, vědouce, jak je na ně rozezlený.

Unaven lehl ve stanu a modle se usnul. Také za Jiříka se modlil. Spal tvrdě a nevěděl nic, ač měl stan na blízku, že Čapek s knězem Prokopem se kolem půlnoci vrátili z polského tábora. Teprve na úsvitě otevřel oči. Vítr ho zbudil. Zdvihlť se neobyčejně prudký a vál silně, až se stany, ač za hradbami vozů, třásly. Bylo chladno, jako na podzim. Hejtman vzav na se choděcí šubu, vyšel ven. Tábor většinou ještě spal. Vystoupiv na nejbližší vůz, rozhlížel se k městu. Tu na vyšším místě bylo teprve cítiti prudký vichr, v němž rozletla se šuba hejtmanovi přidržujícímu čapku, kožešinou lemovanou. Korouhve kolem na vozích i u stanů se jen třásly a zmítaly. Rovina před vozy k městu, pod mraky nízko se ženoucími, byla pusta. Jen tu a tam černaly se tlumy jezdců ve strážích. A tam, hle — jeden divoce uhání a zrovna sem k táboru — a za ním, tam — druhý. Jedou od poledne, kde polský tábor — Poslové — Něco nesou. Bystrý hejtmanův zrak je chvíli pozoroval, pak opět se obrátil ku Těevu, jež jako obrovitý stín temně pronikalo ranní parou.

Teď tam proskočila zář — ale ne nahoře — dole — Vrtimák se zarazil.

Je-li to snad v polském táboře, chytlo-li tam — A záře roste — to nemůže býti v táboře, to je předměstí! Vrtimákovi bleskla očima radosť. A ti jezdci již dojíždějí. Rychle sestoupil s vozů, ale sestupuje, po nebi se ještě obracel, jež všecko se zbarvilo tam v tu stranu nad městem krvavou září.

A již ji také po táboře zahlédli, a kde kdo, každý se hrnul na horu na hradbu nebo před ni, nebo ke stanu hejtmanovu se tlačili, kam právě zavedli Poláka, zardělého, přichvátavšího na zpoceném koni. A sotva ho tam zavedli, již stanul ve brance táborové druhý posel. Za chvíli

po té vyrazil z hejtmanského stanu písař vojsky Bužek a Královec Jan, nesouce rozkazy.

A již táborem vzhůru troubeno a vzhůru voláno od vozu k vozu dlouhými řady až tam do konců, tratících se v ranním šeru. A již jízdní sedlali koně a brali jako pěší na se odění, již bojovníci chvátají od vozů a ze stanů na plac táborový, každý na místo svého houfu, a již je hejtmané i rotmistři rovnají a šikují.

A již také táborem letěly polské noviny: že polští harcovníci ještě za tmy chtěli vskočiti do předměstí, ale že vrazili na ty mořské lapky a jiné dráby německých křižovníků, tak že musili z tábora polského poslati pomoc; a tak z harcovní šarvátky strhla se bitva o předměstí. To Poláci zapálili a Němci že běží, a oheň roste a letí a že již chytly plaňky a sruby a kolí dole i na valech i u bran.

První z tábora vyrazil v čele valného houfu jízdného sám Čapek ze Sán, odevzdav tábor knězi Prokůpkovi. Čapkovi po boku jeli Hertvík Rušinovský a pan Petr z Ostrorogu, a hned za nimi, přede všemi jezdci starý Rokytenský. Jeli divokým cvalem, daleko před pěchotou. jež o něco později vytrhla z táboru.

Jeli proti prudkému vichru; ale ten byl dnes jejich, neboť hnal plameny z předměstí prudce na město a rozdmychoval je, že rostly a letěly děsnou silou a rychlostí. Už bylo viděti, jak skočily na město, a již vysoko nad ním jako ohromná pochodeň zaplápolala věž, chytnuvši od hořících šindelů a došků, litajících jako plívníky povětřím.

Jezdci, upírajíce zraky k jezeru živých plamenů, pobízeli koně a vykřikovali úžasem a divou radostí. Spousty dýmu valily se do výše a válely se nad městem i dále jako těžká, dusivá mračna. Zápach požáru bylo již cítiti i čpavý kouř a již také horký dech k nim zavanul od hořícího Těeva —

„Kostel chytá!“ zkřikl kdosi z jezdců.

A již hořel, chytiv od planoucí věže opodál. V tom také dolehla až k jezdcům bouře zvuků, pustý ohlas pusté, divoké směsi hlasů z města i z polských šiků, a také již viděli jasně ku hradbám, tu mraky černého dýmu ohaleným, tam rudě ozářeným. A viděli, jak se tam na nich lidé hemží jako na mraveništi, jak trhají střechy, jak se odvažují proti ohni, aby se nešířil.

Čapek ze Sán zarazil koně i houf, aby se rozhlédl a rozhodl. V ten okamžik pronikl k nim divoký křik polských houfů, a čeští jezdci strženi jím a divokou radostí také zajásali. Porozumělit, vidělit, jak tam nepřátelé počali s valů seskakovati a s hradeb se spouštěti, prchajíce před plameny a jejich žárem, i před dusivým kouřem.

„A tam — hle — do brány se hrnou!“ zvolal Rokytenský, ukazuje v tu stranu hradeb, kde skutečně Polský houf jeden tratil se v bráně nepřátelského města.

„Tčevo je naše!“ zkřikl pan z Ostrorogu, a již bodnuv koně, hnal se v před a s ním Čapek a všechen Sirotčí houf v plné záři ohromného požáru. —

VII.

Tčevo, pevnější než-li Chojnice, padlo. Takřka za hodinu dostalo se do rukou Poláků. Tém měšťané majíce v patách hrozného nepřítele, plameny, ničící vše a letem, otevírali brány. A jásající vítěz sám pak hasil, aby všechna kořisť mu neshořela, a drancoval, zajímal a bil se v hořících ulicích s křižovnickými žoldnéři a rytíři, kteří se nechtěli vzdáti.

Ze Sirotků byl Polákům v tom napomocen jen onen jízdný houf, v němž jel také Rokytenský. Pěchota přitrhla později, kdy Tčevo bylo již v rukou polských, a kdy vítězný hlahol nesl se od města k táboru a rozlehlým táborem dál a dále.

Požár už ochaboval, bylo po poledni, a jen sem tam ještě vybuchly náhle plameny; než černé mraky těžkého dýmu dosud se vznášely nad ohromným spáleništěm, a pořád k nim ještě stoupaly sloupy kouře z dýmajících rozvalin a plnily těžký vzduch dusivým zápachem. Nevlídný, podmračný den byl u dohořívajícího města ještě chmurnější a trudnější.

Mezi táborem a městem a kolem něho harcovaly tlupy jezdců; od různých bran města táhly se k táboru dlouhé, tmavé řady zajatců, obklopené jezdci.

Houf za houfem táhl, Tčevští měšťané s ženami a dětmi, nejvíce však křižovničtí drábové a rytíři, všichni bez zbraně a většinou již i zbroje zbaveni. Takový houf zajatců a hrubě početný provázel také starý Rokytenský. Na něm i na jeho jezdcích a zajatcích bylo znáti, že se nesešli jen tak. Starý hejtman, maje šubu propálenu na nejednom místě a raněnou levou ruku obvázánu, byl jako všichni zpocen, zardělý a od požáru začerněný — I z jezdců jeho ne jeden odjížděl z města s poraněním. Než hůře ještě vypadalo mezi zajatci. Z těch někteří se sotva vlekli, jiní opírajíce se o druhy, více se dali nésti nežli kráčeli. Tak byli slabí od ran, nuzně obvázaných. A jak všichni byli umazáni a mnozí popáleni, nebo propáleného obleku a propálené obuvi, umoklí vodou, mokrých vlasů a vousů, bez helmic, beze všeho!

Sirotčí jezdci, majíce kopí volně v zad spuštěna, se veselili. Těšilť se na kořisť i že je po zdlouhavém oblehání, že potáhnou zase dále, k moři teď už —.

Jen Rokytenský nevyjasnil líce.

Dotvrdilit mu zajatci, byli samí Němci ze Slezska a něco Poláků, že v Tčevě byl valný houf Čechů. Zajatci pověděli, kde stáli, ale žádný z nich neznal Rokytenského vladyky, ani mladého ani starého. Než to vladyku neutěšilo. Jistoty nenabyl a nemohl se zbaviti myšlénky, že by bylo div divoucí, aby mezi těmito dobrodruhy zapomenutými nebylo aspoň jeho bratra Jana.

Proto, sotvaže dojeli do polského tábora, a jen umístil své zajatce, již ohlížel se po ostatních zajatých. Bylo jich, jak slyšel, na několik tisíc a rozloženi byli širou prostorou táborovou na různých místech, po houfech, tu Němci, tam Slezáci, tam neurvalí námořští loupežníci, lodní

děti; mezi těmito shlédl Rokytenský nejvíce raněných, nebo se nejdivočeji bránili.

Ale on sotva je prohlédl, sotva zvěděl, kdo jsou, již dále bodal koně, sháněje se toliko po Češích. Až se jich doptal. Našel je na kraji placu táborového na druhém až konci, nevalný houf mezi polskými strážemi.

„Tu jsou tvoji krajané! Tu jsou Češi! Jsou mezi Slezáky!“ volal polský šlechtic jakýs, jenž husitského hejtmana bratrsky ochotně na kus vyprovázel.

Rokytenský sestoupiv blížil se k houfu volným krokem, jakoby váhaje. Zajatci seděli nebo leželi na holé zemi, většinou bez lebek, bez předních kusů a prošívanic, bez plášťů, jen v sukních, namnoze zedraných, popálených, takových střevíců a škorní, nejeden až i bosý, chlapi osmahlí, většinou mladí, ale sešlí namáháním a bolestmi. Byli mnozí z nich raněni. Ten neb onen si ránu převazoval, nebo dával si převazovati, nebo ležel s chatrným obvazkem; jiní vedle něho, neranění, a ti zmožení tvrdě spali, nedbajíce ani hlomozu kol, ani kleteb, ani sténání, ani hučení větru, jenž ještě prudce vál, cuchaje jim spustlé brady i husté vlasy.

Hovoru tu bylo málo. Ti, kteří nespali, většinou mlčeli, kolem se rozhlížejíce nebo tupě, nebo posupně do země hledíce.

Rokytenský se nejprve opodál postavil a přehlížel je, jakoby se obával, že, kdyby blíže přistoupil, že by se z nich někdo k němu hlásil. Pak počal houf obcházeti.

Zajatci hleděli na něj upřeně, zvědavě, on na ně s opovržením. Nepromluvil na nikoho ani slova. Hledal jen známé tváře. Ale mezi těmito prodajnými žoldnéři jich nespatřil.

Již se mu počalo uvolňovati; již nabýval jistoty, že nadarmo sám sebe strašil, že se zbytečně obával. Než pro jistotu, to byl už skoro mezi posledními, zeptal se jednoho drába, až po oči zarostlého, majícího hlavu obvázánu, není-li tu v houfu také vladyka z Rokytníka.

„To je náš hejtman!“ odvětil dráb, patrně potěšen krajanským oslovením.

„Starý, Jan,“ děl hejtman zaraziv se.

„A mladý s ním — tamhle . . .“ A žoldnéř ukázal dále k osamělému vozu poblíže baráků táborových.

Ale Rokytenský hned nevykročil. Chvilku stál jako přimrazený a hleděl k vozu, u jehož kol na zdupaném, ujetém strništi skláněl se, ano — toť ten — to Jan, bratr. — Hle, za hejtmanství a zlato a těla rozkoše co prodal! — Sklání se tam nad někým.

Byl to mladý vysoký muž, krásně urostlý, v soukenném pěkném kabátci višňové barvy, hustých kadeří a hebkých knírů mladých, ale přepadlý, se smrtelnou, zsinalou bledostí na tváři. Na smrť raněný i popálený tu ležel těžko oddychuje, se zrakem horečně lesklým, před se strnule hledícím.

Ale teď sebou hnul, oči se mu rozšířily a vyvalily jako v náhlém leknutí, a to jak se nad ním z nenadání sklonila osmahlá, vráskovitá tvář sivých knírů, jak se potkal s urputným pohledem jejích malých, šedivých očí pod hustým, svislým obočím.

To starý Rokytenský se skláněl nad jediným synem svým. Hejtman nemohl ani slova vyraziti. Zlosť a lítosť a hoře ho schvátily, že se mu až hrdlo stáhlo. Jen tváří hněvem vzplanuvší a svítícíma očima jevilo se jeho ohromné pohnutí. A náhle zahroziv zaťatou pěstí do tváře na smrť raněnému, rozkřikl se divoce, jako činíval před šikem, když kázal viníka nějakého pomstou a obyčejem vojenského práva.

„Proradče ohavný!“

Raněný ne před pěstí, ale před pohledem svého otce zamrkal a zamhouřil oči. Ale v tom strýc Jan chytil bratra za rameno a zkřikl:

„Nech ho! Umíráť!“

„Ať jde do pekel a ty s ním, svodníku! Ty ho tam dopravš! Tys ho dostal v tato místa —.“

„Přišel sám —“

„Sem-li, až do Prus? — Kde jste se sešli!“ zahromoval hejtman jako u výslechu.

„V Slezsku, u Němčího. Šel za mnou, protože měl tebe do syta, věčné kázně a modlení, a tvé —“

„Mlčiž!“ zahromoval Rokytenský. „A zrovna sem si ho vedl k Němcům, proti své krvi —“

„Kde bylo líp,“ odvětil pohrdlivě Jan.

„Jidáši!“ vzkřikl sípavým hlasem hejtman a vytasiv dýku rozehnal se jí po bratrovi. Ale v tom se zarazil. U nohou se mu ozvalo bolestné, pronikavé zaúpění. Pohlédl na syna, jenž snažil se tělo nadzvednouti a vztáhl k němu ruku.

Starý hejtman, drže dýku v ruce, otřásl se do hloubi duše, vida ztrhanou synovu tvář, a v ten okamžik se mu mihlo, že by bylo lépe, kdyby ta čepel —

Stál nad ním s pochýlenou hlavou a nevšiml si ani, že hlomozem kol panujícím nový nastal. Dále v táboru zahlaholily válečné trouby i bubny zarachotily a v to již radostný pokřik několika tisíc hrdel náhle zahřměl jako bouře, a již nesl se kol kolem širým táborem.

To vojsko jásalo, a řadami jeho, nad nimiž mávali korouhvemi, jel nejvyšší vůdce polského vojska, krakovský starosta Mikuláš z Michalova v plném, lesklém brnění, s lesklým, velitelským buzdyganem v pravici, s přikryvadly na helmě rozletitými, ve větru vlajícími, nad nimiž na helmici trčel polský orel stříbrný v červeném štítku půlkruhovém, ozdobeném kol kolem pavími, lesklými pery. Starosta jel na krásném bělouši dlouhého ohonu, přikrytém visutým červeným dekem s mnohými střapci. Pěnivá úzda i prsosiny i pochvy běloušovy byly zlatými kousky okovány a leskly se a třpytily, rovněž jako dek i úzda koně vedle, na němž jel Sędziwoj z Ostroroga, poznaňský vojvoda.

Na levo krakovskému starostovi jel na vysokém vraném hřebci vůdce Sirotčí Čapek ze Sán v polní, prosté zbroji, na níž bylo znáti, že se vrátil z boje.

A za náčelníky obou vojsk jeli polští páni a čeští hejtmané Sirotčí v brnění ještě, všichni rozjaření, vesele řadami žoldnéřů, polských i českých, kteří všichni nadšeni jednou radostí, společným štěstím ještě více sbratřeni, vítali je s jásotem, ani jeli obhlednout houfy zajatců.

Ale teď Čapek ze Sán se zamračil, jak mu ukázali, že se blíží k houfu Slezáků a Čechů; a již se jal živě hovořiti s panem starostou Krakovským.

V družině za nimi ozval se také živější hovor. I kletby a hrozby a výkřiky opovržení. To čeští hejtmané projevovali svou nevoli nad zajatými krajany. A již u nich stanuli, a již, jak se všichni řadou zastavili, povyjel z ní Čapek k zajatcům a vzkřikl na ně, aby, kteří jsou Češi, vstali a postoupili.

Vstali, i ranění, a blížili se zvolna, s hlavami většinou sklopenými. V ten okamžik se styděli.

„Kde je váš hejtman?" vzkřikl Čapek.

Jan z Rokytníka vystoupil, patrně rozčilen; hlavy však nesklopil a hleděl před se na vůdce i jejich družinu. Ale jak předstoupil, hnul sebou Sirotči nejvyšší, i jeho hejtmané v družině žasli a bezděky obrátili se na bratra zajatcova Mikuláše, jenž jak dojeli, se tu pojednou zjeviv, vyšvihl se do sedla a k nim se přibočil. Nyní, jak na něj pohledli, seděl jako z kamene, ale ne tak rovně jako jindy a byl ve tváři zrovna popelavý.

„A ty-li se nestydíš!" zahromoval už Čapek na jeho bratra Jana, popuzen jeho smělostí.

„Sám z obce Sirotčí a tys vedl tu ty ohavné proradce bez svědomí a víry?! A vy, drábové, horší nežli pohané, proti vlastnímu národu jste dávali Němcům pomoc a přišli jste sem do Prus za peníze bojovat s J. Milostí polským králem a s Polany, kteří jsouce společného jazyka s námi byli nám Čechům vždy příchylni? A komu jste zlořečenci sloužili za Jidášovu mzdu, ne-li nepřátelům našim přirozeným, Němcům? Víte-li, co jsou udělali našemu jazyku v Míšni i tu v Prusích, že jej vyhnali a že tak chtějí učiniti také nám a nás zhladiti? Víte-li, že jazyk náš nejohavnější potupou a kacířstvím po všem světě nevinně ztupili? — Za to mějtež odplatu a pomstu a zemřete!"

Zajatci čeští byli ohromeni. Vyděšeně pohlédli na Čapka ze Sán, jenž za řeči se víc a více byl rozpálil, i na jeho hejtmany. Než z jejich řady ozvaly se jen hlasy souhlasu a nové kletby i láni, jim odsouzencům. Ale v tom vůdce jejich všechen bledý ozval se a zkřikl Čapkovi do očí:

„Byli jsme na poli vojensky pod korouhví zjímáni!"

„Ale byli jste loupežníci, proradce. Odveďte je!"

V tom mnozí z odsouzených jali se volati o milost. Čapek, jenž koně obracel, ještě jednou se k nim obrátil a zvolal:

„Vy jste se sami nad sebou a nad svým jazykem a nad přátely našimi Polany neslitovali. Proto jsem si vás na pánech Polanech vyžádal, abyste byli kázáni . . . Tento je čas pomsty a odplaty nad zlými lidmi mečem aneb ohněm. Na oheň s vámi, zlořečenci!"

Oči mu jen sršely. A již nedbaje jich, obrátil se k hejtmanům a zvolal:

„Souhlasíte-li, bratří? Opatříme-li tak proti nim?"

„Souhlasíme! Na hranici!"

„I ty, Mikuláši?" volal a on a všichni hleděli zase na Mikuláše z Rokytníka.

Starý hejtman chmurně, ale pevně odvětil:

„Ať zemrou —“

„Na hranici?“ tázal se Čapek.

„Na hranici!“ opakoval Rokytenský.

„A nebudeš-li za bratra žádati?“ otázal se vedle Hertvík Rušinovský.

Rokytenský se na něj podíval a zprudka odvětil:

„Ten dvojí hranici zasluhuje. Za sebe a za Jiříka — že mi ho zhubil —“

A již se kolem dotazovali, kde je Jiřík, padl-li, co se stalo.

„Tam je —“ a hejtman ukázav rukou, jako nachvat a temně dodal: „Umírá —“ a již otočil koně a odjel tam, kam ukázal.

Ticho, jež těch chvílí za soudu kolem panovalo, přestalo. Hluk a šum strhly se na novo, zvláště teď kolem zajatců, které poutali a pryč odváděli.

Tou dobou klečel starý hejtman u skonávajícího syna. Jiřík ho již nepoznal. — — —

Bylo pozdě odpoledne, kdy prostřed tábora na prostranství, obklopeném většinou houfy Sirotků, jak Čapek přikázal, vyvalil se sloup hustého dýmu k zasmušeným nebesům.

Sloup ten vyrazil z obromné, děsné hranice, ve které byli dřívím zarovnáni oni čeští žoldnéři i Jan z Rokytníka, kteří s Němci bojovali proti svým krajanům a Polákům. —

Když pak nad tmavé, husté řady četného žoldnéřstva vysoko šlehaly plameny, blížil se v ta místa Rokytenský. Šel pěšky za dvěma žoldnéři polskými, kteří nesli tělo jeho Jiříka v plášti zabalené. Když docházeli k houfům, zastavili se oba Poláci a ohlédli se po hejtmanu. Ten pokynul k ohni a řekl:

„Doneste ho na hranici —“

Odešli, zanikli s mrtvolou mezi vojskem.

Starý hejtman však dále nešel. Zůstal, kde prve stanul, a stál jako zarytý. Ale až sem slyšel praskot plamenů a pustý křik, a teď také křik úžasu od hranice.

To ho tam donesli — Teď — Teď —

A strnulým zrakem hleděl na valící se černý kouř, a rudou třeslavou zář planoucí hranice.

VIII.

Třetího dne po te vytrhla obce Sirotků polem pracující dále na půlnoc k nedalekému Kdaňsku.

Všude samé veselí a radosť, že tak snadného vítězství dobyli, všude po všech houfech o moři mluvili a na ně se těšili. A jak před se táhli, chutě si zazpívali, a vítr nesl na půlnoc k Baltu ohlas toho válečného zpěvu, jenž zněl krajinou jako bouře. Ale hlas vladyky Rokytenského se v něm neozýval. Sivý hejtman zachmuřen a mlčky vedl svůj jízdný houfec v ztracencích. —

Oškubaná chalupa.

Obrázek z moravského Slovenska. Nakreslil **Jan Janča**.

(Pokračování.)

Polušo“ — pravil jí jednou, bylo to ve žních — „ty nevíš, co mám za starosti. Tatíček a maměnka stárnú, sil jim očividně ubývá, takže všecka starosť o hospodářství leží na mně. „Měl bys sa oženit“ — říkávajú maměnka. „Hospodyň by ťa přeca už sem tam zastala, a dyž nic jiného, aspoň by v domě popravila. Včil sa mosíš starat sám o všecko od najmenšího do největšího; jsi hospodářem aj hospodyňú, lebo nestojí už ani za řeč, co ti já s taťkem pomožem. Dyť jsme už upracovaní a bude lepší, dyž v bázni boží odebereme sa na výminek . . .“

„Tak tedy sa ožeň“ — pravila mu Poluša. „Šak je děvčic v dědině jak kvítí a chtěla by tě ledakerá . . .“

„Ale já chcu enom jednu a tá mňa chtět nebude.“

„Proč by nechtěla? Myslíš Anču Pažických, dyž s tebú nechtěla jít jednú tancovat? To ona dělalala naschvál, aby ťa dozlobila, ale na druhý deň ju to mrzelo. Dobře jsem to na ní poznala, dyž jsem s ňú potom v pondělí na trávě mlúvila. Iudy zpívala, tak sa krajem rozléhalo a tedy byla potichu jak ryba a byla pořád zamračená.“

„Nech si byla, o takovú já nestojím.“

„A tož o jakú? Snád o Anču Křižanovu, či o Babušu Podmaníňovu? Povídajú, že's u ní také byl a Babuša že je za tebú celý blázen . . . Ale co ti budu já tady vykládat; šak ty jsi starší než já, možeš sám najlepší vědět, kerá sa ti najvíc lúbí . . .“

„Vím to, ale té nemenovala's.“

„Ja, kdo má znat všecky tvé spády a vědět, koho máš všecko rád . . . Ale už jsem ti chtěla dávno řéct: budete to mět tento rok ve vinohradě míšanských jablek; tak sa pod něma haluze ohýbajú až k zemi.“

„Lúbily by sa ti? Až uzrajú, možú být všecky tvoje.“

„To jsem ani nevěděla, že jsi tak ščedrý.“

„Chceš je? Nekdy sa až divím, jak može mět tá jabloň skoro každý rok tolik jablek; a aj inde máme ovocé do vůle . . .“

„Potom sa ješče staráš, že kerá ťa bude chtět.“

„A ty bys mňa nechtěla?“

„Nedělaj si ze mňa blázna. Myslíš si, že jsem až tak hlúpá, že nevím, jak mňa chceš zlobit? Tak jak tu Marínu Hasoňovu — tu také dycky zlobívaš a ona potom neví, kde jí hlava stojí. Šak ty víš dobře, že mám iného . . . Enom sa nedělaj, jak by ti to bylo neco nového; celá dědina si o tom vykládá a lutuje mňa, že prý budu nešťasná a kdesi cosi a ty bys o tom nevěděl?“

„Věděl jsem o tom, ale nechtěl jsem uvěřit; dyž to však sama pravíš, věřím a lutuju ťa také.“

„Nemáš, proč.“

„Mám, lebo znám Francka velice dobře. Uvidíš, že sa střase za chvílu všeckého . . .“

„Nech sa střase, šak mu potom nikdo nic nedá . . . A tys mně pěkný jeho přítel, že sa nestydíš, tak špatně o něm mlúvit.“

„Mlúvím enom to, co iní a co vidím, že dělá. Na jeho furiantství nedostačí ani jeho ani majatek tvého tatíčka; na to aby měl statky jak císař pán.“

„Staraj sa enom o sebe . . . a už mňa nezdržuj; bude poledně a já mám vypravjat ješče s obědem tetku . . . ženci budú nadávat, jaká jsem hospodyň, že jim nepošlu ani v čas oběd . . .“

Sotva Josef odešel, zastavil se u Nováků František Dúbrava, pěkný šohaj, s výraznými rysy v obličeji, s kaštanovými vlasy a obočím, pod nímž směle rozhlíželo se po světě dvé tmavomodrých očí.

„Co tu okúňal, Polušo, ten Dokúpilůj škut?“

„Měla jsem otevřené a tož sa tu zastavil na řeč. Vykládal, jaké majú pěkné jabka a iného ovoce že majú do vůle. Jak bych o to stála . . . Ale, kde dnes žnete?“

„Poslal jsem žence „k rybníčkom“; sám sa idu pozeptat do Brodu pána okresního, kdy mu mám přijet svážat“

„Dycky výdělek.“

„Dycky a dycky groš v kapsi.“

„A přeca naši tatíček nemožú výdělků ani cítit.“

„Šak já bych také k ledakom nejel. Tu nedávno chtěl židák Kohn, abych mu jel pro cosi do Hradišča. Já řku: Myslíš si, že budu slúžit ledajakém židovském drantovi? To by tak ješče scházalo, abych sa dřel k vůli brodskému židačiskovi a on mně za to nedal, než nekolik šestek a štamprlu sliovice, keré by ani má kobyla nekopla . . .“

„Poluško, neponesu ješče oběd? Súseda jsú už přichystaná a čekajú enom na mňa, aby pry nešly samy“ — vyrušila z řeči tetka Zedníčka, stará a věrná žena, která již od smrti svého muže po sedmnáct let posluhovala v domě Novákově.

„Ať si súseda enom idú; vy máte času ješče dosť.“

„Pomráká sa tam jaksi a hospodář pravil, dyby sa mělo k děšti, abych sa ponáhlila s obědem, že jim pomožu vázat.“

„Nemožu všecko najednú zhltnút; počkajte, šak ženci neumřú pro chvílku hlady.“

Tetka odešla, aby pošukala sem tam něco a Poluša dozlobená ztěžovala si.

„Každá baba by už chtěla porúčat. Sama sa ometá enom z kúta do kúta a já mám sama přichystat v minutě obéd pro dvanáct ženců. Ješče sa dosť málo nadřu? Což sa mám roztrhat? Za chvílu si nebudu moct ani s nikým pořečnovat — šak je mně horší než služebnéj.“

„Nač sa trápíš, Poluško? Řekni enom a za nejaké tři štyry týdně možeme mět svadbu; a potom kdo ti bude porúčat? Nikdo. Budeš sama pro sebe hospodyňú, nikdo ti nebude smět ani zbla na cestu položit.“

„Ono sa ti řekne: Za tři styry týdně možeme mět svadbu. Ale tatíček — ten divně na to hledíja, dyž enom zpomenu.“

„Co, divně? Dyť sa jich o nic neprosíš. Dyž majú radší svůj majatek než tebe, nech si ho podržíja; ty sa bez něho obejdeš a podíl po nebožce tvojí maměnce ti budú moset vydat — šak to povídal pán účetní a slúbil aj, že nám to všecko vymože.“

„Je mně to přeca jaksi . . .“

„Co, jaksi? A jim by to nemělo byt jaksi, překážat dcéře, aby si vzala, koho chce?“

„Šak oni nepřekážajú.“

„Nepřekážajú, je pravda; enom slubujú, že ti nic nedajú, dyž si mňa vezneš . . . A kom dajú ten svůj majatek, dyž ho chcú tobě upřít, abych ti ho prý nepromárnil? Veznú si pola s sebú do hrobu? Majú, než tebe; hrozíja, hrozíja, budú sa na čas zlobit a za chvílu budú jak máslo. A dyby aj ne — jsi sama, majatek připadne tobě tak lebo tak a lesti to už bude o rok spíš či pozděj, na tom tak moc nesejde. Zatým budeme hospodařit na mém a na svém, co ti patří po maměnce.“

„O čem se domlouváte? — Dobré poledne!“ — přimísil se do kuchyně účetní Hovorka, dobrý čtyřicátník, člověk prostřední postavičky, hubený, každou žilkou prohnaný šibal.

„Tak, mluvíme o všeličem. Idu do města, Poluša měla síň otevřenú a tož jsem sa zastavil.“

„Jdu také do města, mohli bychom jíti spolu. Bude nám veseleji. Ale, abych nezapomněl — řekl jste již něco, Františku, Poluši?“

„Řekl mně enom, že by to šlo, aby mně dali tatíček majatek po maměnce, až sa vdám.“

„Půjde to, jen nesmíte nic prozraditi. Za chvíli může býti svatba — snad mne pozvete?“

„To sa ví a rádi sa vám za namáhaní aj jinde odslúžíme.“

„Kdo bude o tom mluviti? Dělám to rád pro vás, abyste byli šťastni. Tatíčka mně již ponechte; uvidíte, jak mu promluvím do duše — a vy, Polúško, chystejte již na svatbu, však jste hospodyně.“

„Hospodyně, hospodyně — kerá mosí dělat, co chcú iní.“

„Nic si z toho nedělejte, však nepotrvá to již dlouho. Buďte jen veselé mysli . . . ale, poroučím se vám; poledne bude, ani nedojdeme za humna.“

Odešli a Poluša zadumala se na chvílku; na tváři rozhostil se vítězný úsměv a ústa šeptala pro sebe: „Pán účetní jsú přeca enom hodný pán; tak sa nás zastávajú — ale budú tatíček překvapení, až sa dozvíja, jak jsme jich dostali . . . Ale co to? Tak sa mně zdálo, jak by už hřmělo . . . Tetko . . . tetko Zedníčko! . . . Kde zas je ta baba? . . . Tetko Zedníčko!“

„Co's chtěla, Polúško? Jsi už hotova?“

„Už budu, ale oběd, myslím, neponesete.“

„Proč bych nenesla?“

„Nehřmělo tam? A šak čujte . . . už zas. Aj sa blýská . . . Poďte sa podívat na ulic. Od hája žene sa veliká húlava. Než byste došly k potoku za dědinú . . .“

„Ale co řekne gazda?“

„Co by řekli tatíček? Řeknú si, že čekáme s obědem, až jak bude.“

„Ale dyť jsem pravila, že jsem měla rozkázáno přijít, dyby sa mračilo, abych jim pomohla vázat.“

„Děte si, dyž chcete; ale s obědem vás nepošlu — beztoho přijedú ženci za chvílu dôm. Co by také dělali v polu? Sežato už budú mět a vázat? Přeca nebudú vázat mokré obilé.“

„Dělaj si, jak rozumíš. Já idu aj bez oběda.“

Neuplynulo ještě ani čtvrť hodiny a první veliké krůpěje počaly padati na vyprahlou zemi. Ještě jednou pozvedla prudká vichřice mraky prachu, vířila jimi ve vzduchu, hnala je po cestě, nad cestou, nad domy a stromy . . . řev krav, bečení skotu, plaché kdákání slepic . . . svištění větru, praskání větví, rachot hromu: vše splývalo v divou směsici, vše naplňovalo ovzduší. Černý mrak přihnal se do krajiny, zastřel ji temnou perutí a temnotu onu osvěcovaly jen šlehy blesků. Bylo by třeba otupělých smyslů, umrtveného citu, ve hříších ukolébané a uspané duše, aby se nezachvěla, kdy hrůzou trne všecko stvoření . . .

Na starých hodinách s kukačkou odbila jedna. Poluša byla s obědem před půl hodinou hotova a nyní klidně hleděla oknem na ulici, jak rozvodnil se přívalem potok. Kalná, žlutá voda vystoupila až na cestu, hlavním proudem odnášela dříví, hospodářská nářadí, vše, co jí přišlo do cesty. Děšť pomalu ochaboval, černé mraky odepluly do dálky, rachot hromu usínal, blesky již jen mdle prokmitávaly krajinou; s řídkých mračen pršela jemná sprcha. Již i zážeh slunce prodral se a zbarvil nesčetné krůpěje, jež splynuly pomalu v sedmibarevnou duhu.

Košilaté děti vybíhaly na ulici, capkaly bosýma nožkama v kalné vodě a blátě až jim nad hlavy stříkalo; maměnky trousí se již se ženci z polí domů, budou míti aspoň s dětmi hned práci. Nějaký štuchanec to pro chvilku zpraví — děcko se otřese, pokoukne v pravo, pokoukne v levo a když zpozoruje, že maměnka ani tatíček nestřeží jeho kroků, vytratí se z jizby; jakmile se octne mezi rovnými, vyjasní ještě poněkud zakalená očka; blesky volnosti v nich zašlehnou a děcko poskočí si znovu v kalužině

Novák přicházel s ženci domů. Zmoklí, šaty majíce povyhrnuty, bosýma nohama šlapali řídké bláto. Poluša je zahlédla, když vycházeli z uličky, přichystala rychle na stůl horkou polévku a postavivši se do dveří vítala: „Šak jsem věděla, že přijdete dôm. Co byste také v polu dělali po takové hůlavě? Ani jsem s obědem nechtěla jít. Tož poďte, poďte, aby polévka nevychladla. Jste beztak celí zmrzlí, zahřejete sa trošku.“

„Dobře's udělala, že's nešla s obědem“ — pravil laskavě otec Novák. „Súseda ledvá přišla, už začalo lét.“

„Povídala jsem súsedě, aby počkala, až jak bude; ale ona ne a ne. Má z toho.“

Ženci pustili se chutě do jídla. Zkřehlé údy brzy se rozehřály, jazyky se rozpoutaly, jizba hovorem jen jen se smála.

„A tož kdy bude ta tvoja svadba, Polušo?“ otázal se jeden ze starších ženců.

„Až si nameleme múky, abychme měli z čeho napéct vdolků“ — bylo mu odpovědí.

„Šak nevím, lesti budú ty vdolky z letojšího žita“ — vmísil se v rozhovor jiný. „Mně pravil tu nedávno súsed, že ujec Novák nechcú o svadbě ani čut a že dyž si bude chtět vzít Poluša Francka, vyženc ju tatík z domu jak žebračku. Co na tom pravdy, nevím.“

„E, ludé nadělajú dycky z komára vola. Já Poluši už bránit nebudu. Dostane podíl po matce, ode mňa dostane také na nejakú měřicu, dostane šatů plno, duchny, krávu — bude mnět dost zatým. Až uvidím, jak budú mladí umět hospodařit, dám jim více. Ale nemluvme o tom ... Polušo!... Polušo! ... Kde zas je to děvčisko; včil tu byla a dyž ju chcu, nemožu sa jí už dovolat. Polušo!“

Poluša přiběhla. Starý se k ní přidružil a pološeptem rozkazoval, aby nechala donésti z obecního hostince žencům ještě kapku „téj šedéj!“ „Nech sa prý trochu rozehřejú.“ (Dokončení.)

Duše továrny.

Studie z cukrovaru od M. A. Šimáčka.

(Pokračování.)

Barče bylo sic jedno, kam přijde, jen když byla ve fabrice, ale proto přece na půdu šla raději, než kamkoli jinam. Měla tam předně četnou společnosť; bylot tam o kampani devět holek mimo ni, a ještě čtyři mužští. Mimo to houf dělníků byl dole v nalévárně a melasníku. Chodili téměř polonazí, někteří jen zástěrami opásáni.

Když holky na půdě zpívaly, dělníci dole jim přizvukovali, a když dělníci začali nějakou písničku vojenskou, holky ji dojista znaly a nerozpakovaly se zpívati s nimi.

Odpoledne do jedné dělníci z půdy měli odpočinek a tu se slézali v místnosti před půdou, neb zasedali někde v koutě varní síně neb opřeli se tam o zábradlí, pojídajíce svůj chléb. Holky chodily s plecháči pro vodu, někdy dal jim některý mužský i láhev na kořalku s sebou a ještě čtyrák na tabák.

Tu hodinu do jedné všichni téměř si zakouřili, poněvadž na půdách při práci nesměli.

Sedíce tak společně, mužští i ženské, v místnosti před půdou na cementové dlažbě, mlčky požvykovali svůj chudý oběd a jen chvílemi ozvala se drsná nějaká poznámka, po ní smích, šťouchání lokty, upozorňování pohledy.

Bývala-li Barča druhdy jen němou posluchačkou takovýchto potyček, odsekávala teď zcela odvážně každému, kdo ťal ji narážkou, ba sama činila útoky, i bodávaly její vtipy a poznámky do živého. Bývala proto ceněna jako obratná pomocnice při odrážení útoků, jako spojenka, kteráž „má nápady, že se jim člověk smáti musí,“ a která „umí si každého podat, že na to nezapomene.“

I stala se tak Barča na půdě nezbytnou; zdržela-li se někde, již hned pohřešována a hned poptáváno se po ní; slovem: sotva sedmnáctiletá, stala se první osobou na půdě, kterou bylo nejvíce slýchat hovořit, jejímž řečem nejvíce se nasmáno, jejíž jméno nejčastěji voláno. Bez Fisterovy nebyla žádná pravá „legrace“, jak říkali, ba i ta práce bez ní vázla.

V té době Barča již zevnějškem svým činila dojem úplně vyvinuté holky. Byla plných forem, nosila dlouhé sukně a copy na hlavě zaplétala. Byla statna, mrštna, vesela. Na její přímé, jasné tváři, v níž nebylo ani rysu sprostého, bylo lze čísti odhodlanosť, ba v jemném nadzvižení koutků úst a na vyzývavé bradě byla zjevna i výbojnosť, kurážnosť, jež zpola lákala, zpola zrazovala, k ní se přiblížit. Byla nejhezčí holkou v továrně, uměla se podívat tak svůdně, uměla se strojit tak lákavě, chůzi i pohyby měla tak dráždivy, že budila tisíce žádostí, ale zas uměla i tak se zamračit, i zakřiknout i se ohnat, že schladila každého útočníka, jejž dříve zdála se takřka vybízeti.

Barča byla si této vlastnosti vědoma. A věděla i, že jen v továrně ji mohla vypěstovat a využit s největší vypočítavostí.

Z fabričete stala se fabrička. Nejhezčí, nejveselejší, nejžádanější. Páni i dělníci se za ní otáčeli, lákala všechny a hrála si se všemi. Nikomu nezůstala dlužna, nikoho se nebála.

Při tom do práce byla jako drak. Mrštná, hbitá, dovedná. Všecko znala, všecko dovedla, ničeho se nelekala a neštítila. Být dvě šichty za sebou ve fabrice, bylo jí hračkou. Kdykoliv byla požádána, dělala za jinou, tu v řepníku, tu u řezaček, tu v laboratoři. Oháněla se tak dobře vidlemi jak veršoftem * a handrou, a rýžovým kartáčem tak dobře jako koštětem. Ani jedinkrát nepřišla pozdě do práce, ani jediného dne nevynechala a ani jedinkrát nedopustila se nedbalosti a nedostala trestu — za celé ty tři roky, co ve fabrice dělala.

Dojemná bývala pozornosť a péče, jakou prokazovala mladým holkám a chlapcům, kteří po prvé do fabriky přicházeli.

Ať přišla taková holka do řepníku k přebírání kořínků, ať k zametání u difuze, chlapec k roštům v řepníku, k pánvím nebo k monžíkům, Barka Fisterova neopomíjela poučit je, jak si mají počínat, potěšit, byli-li pokáráni neb trestáni, ale též i napomínat je, byli-li liknavi neb vzdoroviti.

Ano, ve své ráznosti i vyhubovala i vykrákala jim, když nechtěli dělat dobrotu, když vyvedli nějaké darebáctví.

Ale naopak zas těšila a tišila je, bylo-li jim ukřivděno, ano dokonce vůči dozorcům se jich i rázně ujímala, u pánů se za ně přimlouvala a prosila za ně, měli-li býti vyhnáni.

---

* Z Werfschaufel, dřevěná tupá lopata.

Jim potom však vždycky domlouvala s nelíčenou důtklivostí:

„Ve fabrice, holečku, nejsou žádné špásy. Tady se musí poslouchat a dávat pozor na všechno. Tady nesmí se civět nebo uličníkovat. Na to je dost času až po práci. Fabrika tě živí — ale chce za to svůj pořádek. Nechceš-li se učit a pracovat, jdi domů! A budeš-li se mračit, uvidíš, že tě jednou chytne nějaký řemen aneb stříkne na tebe z nějakého kotlu. I kdyby tu nebyli páni, musí být všecko na chlup. Fabrika nedá se ošidit a spořádala by tě sama za tvoje darebáctví. Cítí všecko, vidí všecko, tak si dej pozor!“

Za tuto starostlivosť dostalo se Fisterové i domluv od pánů, aby nehasila, co jí nepálí, a dělníci volali na kluky, když něco vyvedli: „Proč jsi se nezeptal fabrické mámy, byla by ti to ukázala,“ a když po nějakém tom vykrákání vzlykali a bečeli, posíláni zas k „mámě“, ta že jim „utře nosejček“.

Leč ještě v jednom směru chování a působení Barčino v továrně přispělo k utvrzení nejen této nové její přezdívky, ale i její oblíbenosti a takřka popularity mezi dělnictvem.

Kdykoliv někdo ve fabrice se poranil, ať třebas jen prst si přiskřípl neb odřel, a šel si do laboratoře pro arniku, již tu byla Fisterova a sama vždy poraněné místo pečlivě a dovedně ovazovala a slovy něžnými utěšovala, zvlášť byl-li to některý z malých jejích svěřenců.

Tím větší péči ovšem věnovala poraněním vážnějším, opařeninám, pomačkaninám neb dokonce zlomeninám.

Takové případy nestávaly se sice často, ale přece každou téměř kampaň se opakovaly, i byla při nich Barča hned první na místě. Nic neděsila se krve řinoucí se z rány, nic neštítila ošklivého pohledu. Sama ránu vymývala, obklady na' ni kladla, ovazovala a musel-li raněný býti doveden neb dopraven domů, vždy vyprosila si, aby ho mohla provázeti.

Stalo se jednou, že saturant se opařil. Krk, prsa, žebra byly jediná slitina. Musil zůstat ve fabrice, v místnosti před půdou, kam přinesen slamník, naň rozestřeny plachetky a na toto lůžko nebožák uložen. Barča vyměňovala mu obklady, donášela mu vodu, dávala mu pít i krmila ho. V noci zůstávala ve fabrice a ošetřovala ho, jakoby byla jeho sestra.

Při tom vždy počínala si trpělivě, rozumně a obratně, a proto sami úředníci pro ni posílali na půdu, když někomu něco se stalo, ba i samému fabrickému doktoru pomáhala při obvazování ran.

„Ta holka je prohnaná a hubatá, ale šikovná a srdce má dobré,“ říkali i ti, kdož Fisterové nejméně přáli.

„Taková fabrická máma,“ mínil dobrácký difundant.

„I čerta! Fabrická markytánka. Markytánky jsou všechny takové. Neupejpají se, nedají se taky, ale srdce mají zlaté a regiment neopouštějí nikdy,“ vykládal starý Vácha, mazač strojů a bývalý dragoun, jenž bral denních 10 krejcarů graciálu.

III.

Ale tak trpěliva byla Fisterova jen v továrně.

Když onemocněla těžce její matka, tu jakoby neměla toho srdce, té obětavosti, jako když šlo o někoho ve fabrice. Zůstala, pravda, doma u lůžka matčina, ale bylo vidět, že nemá stání a že se nutí a přemáhá, aby netrpělivosť svou nedala na jevo. Tehda již Barča byla skorem osmnáctiletá a na pátý rok v továrně; již i také patnáctiletá Anda chodila do fabriky a Krysta poslední rok do školy.

Jak záviděla tu Barča Andě, když viděla ji ráno chystati se na cestu, na kolik vzkazů si tu vždy vzpomněla, žertovných i vážných, všem holkám na půdě, tomu i onomu, a jakou spoustou otázek vždy sestru vítala, když tato večer z fabriky se vracela.

Co dělají na půdě? — Kdy zas budou pluit? — Co dělá Fanda Komárková, co Kočvarová, Štraufka? — A co Janáček, co Trousil? Nestalo se nikde nic? Nebyl nějaký rámus, neporanil se nikdo, nedostal trest? A co malá Holoubková, už nepláče — a co mladý pan Kindl, chodí ještě každou chvíli na půdu se dívat? — —

„Tak si tam už jdi do té fabriky. Já tě tady nepotřebuju. Já umřu bez tebe taky!“ vyčítávala jí zlostně matka, nemohouc snésti tuto její dychtivosť a nedočkavosť.

V takové chvíli by Barča byla nejraději praštila vším a na místě utekla. Což nevidí, jak se přemáhá, jak se obětuje? Kdyby byla taková, za jakou ji mají, bez srdce a bez citu, odskočila by každý den do fabriky aspoň nahlédnout.

Někdy ovšem se zlobí také sama, že na nic jiného mysliti nedovede než na fabriku, ta že jí nejde z hlavy — ale ať dělá co chce, nepomůže si a kdyby ji zabili, nezmění to. Je to již tak její osud!

Celé noci se jí teď, co je doma, o továrně zdá, až hlasitě ze spaní křičí a nemocnou budí. A ta dává se pak do naříkání a někdy i na fabriku laje.

Ne dost, že jí otrávila poslední léta, i teď, poslední noci prý má jí přitěžovat. — A v jejím vzteku se vzmáhá i bolesť její, a ona zvedá hubenou ruku, hrozí jí směrem k továrně a sípe: „Kdyby shořela, kdyby uhodilo již jednou do té zatr — aby mě Bůh netrestal. Ta mně upila krve!“ — —

Ubohá Barča se všechna třese a jako bez smyslů nešetrně tlačí matce dlaň na ústa.

„Mlčte, přestaňte!“ křičí. „Uvidíte, co vám fabrika udělá.“

„Ty blázne! Já už tam nevkročím!“

„Tak vašim dětem. Uvidíte!“

„Dobře jim, proč se do ní ženou,“ zasípěla nemocná, trýzněna bolestmi a ve strašném rozechvění. „Od vlastní mámy by utekly —“

Dále nemohla. Počala sténat.

Konce téhodne se již matka nedočkala. Zemřela, nepromluvivši poslední dva dny již ani slova. Poslední noc ležíc bez vědomí jen hrčivě chroptěla. Barča bála se v té době vedle ní. Vedle touhy hnal ji teď

i strach od bezvědomé nemocné tam do továrny, přála si v ten rozehřatý, příjemně čpavý vzduch ve varní síni, do něhož stoupá a v němž roztrhává se a mizí výpar z vroucí, čeřící se šťávy, do něhož čiší pára z povolených těsnění ventilů, do něhož šumí tisíceré zvuky a stéré hlasy!

Do fabriky mezi ty známé tváře, slyšet ty známé řeči, žerty, písně, smích — —

Marno — nemůže se hnouti. Oči té umírající by strašlivě na ni se obrátily. V tom je již také beztoho trest továrny, že tak dlouho a těžce umírá. — — —

Barča byla o tom pevně přesvědčena.

Když matka dotrpěla, Barči se ulehčilo. Cítila to, ač styděla se k tomu se přiznati; ba bylo jí líto, že je taková necitelná.

Ale nemohla za sebe.

Těšila se u té mrtvé, že zas konečně po dlouhých čtrnácti dnech uvidí varní síň, uvidí půdy, a že teď již nic ji od fabriky neodtrhne a nikdo jí touhu po fabrice vyčítat nebude.

Sama mrtvole zatlačila oči, aby již na ni nehleděly, sama ji umyla a oblekla a cítila uspokojení, když vše bylo připraveno.

Anda zůstane doma a bude vařit a dá již na ostatní děti pozor. Pro fabriku beztoho ta holka není, nechodí tam ráda.

Tak s otcem Barča umluvila, a tak se stalo. Již den před pohřbem šla Barča zas do práce.

Bylo dojemno, když Barča zas po prvé přišla do fabriky. Chodila od stanice k stanici, od stroje ke stroji. Všude postála a jako v zapomenutí skřížila ruce.

„Ty se modlíš k těm mašinám, ne?“ zaškádlil Vácha. „Jako starý kanonýr před kanonem. Však nezrezovatěly, cos tu nebyla!“

Barča, aniž by dělníku odsekla, jak od ní očekával, odešla zase k lisům, odkud valily se mraky dýmu k trámovému stropu varní síně. Odtud seběhla k vývěvám, pak k saturačce, k pumpám a všude se zastavila, vše pozorovala, jakoby byla zde poprvé. Pak prošla celou varní síní a potom teprve odebrala se na půdu.

Byla spokojena, že na nic nezapomněla, že ty stroje, ty řemeny, ty kotly a pánve mluvily k ní ruchem známým, milým, laskavým. Ba zdálo se jí, že poznává, jak se radují, že zas přišla, že je zas tu, jak kola rychleji se točí, řemeny veseleji se soukají a otřásají. Pokládala to za dobré znamení a ulevilo se jí.

Za živý svět ovšem by se nebyla se svou pověrčivostí pochlubila, ale za hřích by si byla pokládala, neučiniti za dost zakořeněné té své víře. —

Za tři dni byla zas Fisterové plná fabrika. Na půdě netajili se Barči, jak se jim stýskalo, a Barči toto uznání lichotilo i vynahrazovala jim i sobě, oč přišli.

Kypěla bujností; kde kterou družku, šla-li kolem, pleskla, polehtala neb objavši ji kolem pasu, začala s ní tančit, a čím více se bránila a zlobila, tím prudčeji a vířivěji se s ní otáčela.

„Ty svou mámu pěkně uctíváš — to jsi se brzo vyplakala!“ bývalo slyšet vyčítavě kolem ní, ale Barča, jakoby se jí to netýkalo, vedla si bujněji než dříve.

„Tvoje máma je fabrika, a ta ti neumřela, viď, Barčo?“ mínil starší adjunkt Kutina, a Barča na odvet jen kývla hlavou a zajiskřila naň svými drobnými zuby. (Pokračování.)

Z povídky hexametrem „Václav Živsa“.

Napsal Svatopluk Čech.*

IV.

Tich na počátku seděl čtverlístek v lůně kočáru,
kdež pana Živsu a choť stín šíré boudy zakrýval;
mladší naproti pár za to jasnila záře měsíce,
jenž jako líc unylá, přibledlá, shůry pohlížel,
stříbře hořejší lem šedobílé oblaku prouhy,
pod ním roztažené, své obrysy stále měnící:
teď jako roztrhaná válečné zástavy příze,
třásní rozmanitou v povětří dlouze vlající;
teď jako dýmu chochol nesmírný, v dál se valící;
jak vlny mořské zas, jak sněžné vršky a rokle;
zas jako čupřiny hlav, jak vzdušné postavy divné,
valné hřívy koní, kruhy štítů, přílby a pláště —
útvary rozmanité, jež tkává příze oblačná
k zábavě snílku milé, když z hebkých trávy koberců,
vzdálen víru žití, hled vzhůru do modra vysílá.

Rozkošná byla noc, jak bývá na sklonu vesny,
teplá, jemně vlahá; květy z úkrytu houštiny temné,
osvěžené deštěm, silnou rozesílaly vůni
a svit Luny konal se stínem zázraky krásy:
stříbrem skvěl se pažit, mnohotvárné stonky a lístky,
jasny, zřetelny celé, v něm skvosty drahými se leskly,
les pak v obrubu jim tkal vzácné po straně krajky,
stíny to překrásné nesčetných větvic a listů,
a v jeho nitru hlubém, v té černé chmůře tajemné
místy se míhal kmen jako sloup ze stříbra ryzího
neb lupenů hlouček jako lesklá hrstka penízků,
an skulinou větví k nim pablesk shůry zalétal.
A kde se mýtiny pláň široká prostírala volně,

* První tři zpěvy byly uveřejněny v ročnících 1889 a 1890.

vřes neb tráva na ní v té záplavě záře bělostné
zdály se proměněny v niv zimních povlaky sněžné.

Leč ve chvíli prvé čtverlístek v lůně kočáru
půvabné tyto výjevy kol nevšímavě míjel:
Živsa otec v upomínkách zas do mladosti zalétal;
choť jeho bázlivě jen k němu tiskla se v úkrytu boudy —
svah sice volný byl, však přec té jízdy se bála;
syn pak v jednu jenom, nejbližší krásu se hroužil —
byl to Lidušky profil, v kouzelném stříbru měsíce
vzdušným elfa rysům v líbezném půvabu rovný.

Až kdy shůry kočár sjel v rovnou přes pole cestu,
volně si oddychujíc, máť Živsova v obdivu řekla:
„Dnes věru krásná noc!“

„Překrásná,“ manžel opáčil.
„Jedna z oněch, jež hlasně učí, co slasti nebeské
v zemské hroudě naší duch lidský může nalézti.
Ještě i srdce staré v tom půvabu divně okřívá,
neřku-li ňadra mladá; jak možno, by v rozkoši čisté
všecka netála bytosť, z duše veškery stíny neprchly,
kdy všude krásy tolik, vše slastně o lásce promlouvá?“

Zdálo se, hrot z jeho slov že k Václavu jemně namířen;
avšak tento celou teď meškal jinde bytostí:
Bylť maně dlaň položil na pružnou látku sedátka,
kam dřív náhoda též sousedčinu ručku zavedla;
okraje těchto rukou navzájem dotkly se lehce,
dívka neodsula svou, jeho nehnutě zůstala vedle.
Bez pohybu dlely tak, jak mocným opjaty kouzlem,
jedna k druhé dotykem přiblíženy jedva citelným,
avšak v srdci samém přece Václav žárně ho cítil.

Starší pokračoval v řeči své, k manželce obrácen:
„Máš-li na mysli také onu krásnou chvíli večerní
tam pod zříceninou na Skalce za vesny čarovné,
kdy slavičí k tomu zpěv nám šťastná srdce opájel —?“

A v tom, jakby oné chtěla noc ta se úplně rovnat,
z parku při zámku malém, jejž cestou míjeli právě,
kouzelným rokotem filomélina zazněla píseň,
že sluch ssál opojen ty stesky a jásoty božské.
Bezděky při zpěvu tom dlaň Václava rozblaženého
objala ručku lepou, na sedátku se vedle chvějící;
a v tom stisku slabém zatřásla se ručka hebounká,
pohnula rychle sebou, jak poutu by hodlala prchnout,
leč malomocně po té v útulné vazbě uvázla . . .

Ó proč, proč s nimi teď koně bujní pádili tryskem,
proč je povoz bleskem k metě blíže a blíže unášel!
Již tam světla oken Veleminských zářila ze tmy,
známá kostela báň se kreslila ve vzduchu nočním,
pozdní jízdy hrkot psů strážných vítalo lání.

Již pod větvemi lip k farnímu dojížděl obydlí
přední rychle povoz; tam běh zarazil se koníků
před klenutou brankou. Z ruky Václavu ručka vyklouzla
a s vozu lehce na zem děvy svižné smekly se nožky.
„Díky!“ pronesla tiše, k vozu chýlíc v pokloně čílko.

„Ah, bylo nám přemilé,“ odmítal Čenkova vládce.
„Avšak Vám chatrnou poskytnula zábavu jízda.
Syn můj špatně konal příjemnou službu rytířskou —
Ajhle! tu pryčka také již v čackém trysku dojíždí;
švarnější měli krok než vzhled ti z Hůrky koníci,
těsně za mými pořád jak v závodu vichřili cestou.“

Zadní vskutku povoz dorazil též před faru právě
a s něho Martě mladík, i své pak tetce pomáhal;
neb dům blízko majíc, již hodlala pěšky dojíti
a v ruku dar mu šinouc, Hůrského propustila vozku.

„Temná jsou doposud pokojíku i ložnice okna,
jest fara mrtva celá,“ k sobě řekla farářova sestra.
„Však byla jista jsem, že v Podhoři zůstane brat můj
v kroužku velebníků, již k Hůrské sešli se pouti,
k půlnoci sotva děkan z veselé jej zábavy pustí — —
Aj, přece Voršila nám se světlem v ústrety pílí —
Dobrou noc tedy již! Příjemnou k Čenkovu cestu!
A k nám jistě opět pan doktor záhy zavítá —
snad nepohrdne domem, v němž bývalo dobře Vašíčku?“

Pozdrav ještě trojí z dola zazněl i z lůnu kočáru;
Bohdan pouze mlčel, do stínu se po straně ukryv.
Václav ještě zahléd' líc krásnou s důlky hravými
v zámihu světla rudém, jímž Voršila svítila na práh,
pohled i rozpačitý, k němu v posled kradmo zaletší
z pod kadeří temných. Pak rázem všechno zaniklo,
v bystré jízdě povoz jej k Čenkovu dále unášel.

Václava mocně dosud slastné opřádalo kouzlo;
chýlil skráň opojen; v ruce jakby se třásla mu ještě
teplá dívčiny dlaň; kol v hustém soumraku větví,
jež modřiny hrdé nad cestou vznášely vážně
se stran obou, jak na sta ramen v říz třásni kynoucí,
stále mu prokmitala tvář něžná s důlky hravými. —

Když pak v komnatě své posléz samoten se ocitnul,
dlouho nedotknuto tam čekající zůstalo lůžko;
sem tam rychle chodil, skráň horkou do dlaně tiskna, —
vířily letmo duší myšlénky a představy různé.
Ze směsi jich jediná se stále probírala líce
pod temnou kadeří; dvě ta zářná očka dětinská,
jež v myslivně na něm prodlévala chvilkami družně;
usměvavé ty rtíky rudé, k nimž v zahradě farní
čerstvou hrušky haluz ve sněžné ozdobě poupat
tiskla hebounká dlaň, sama květná máje haluzka —
ach! doposud v ruce své tuto něžnou lilii cítí!

Zdaž mu to zas po letech máj lásky v nitru se hlásí?
Zas citu jarní bouř, již paměť sotva že křísí
z hloubi jinošských dob? — Již nápoji dávno hrubému
ústa přivykla chabá, jenž smyslů žízeň ukájí
douškem neblaživým, v duši prázdno a pusto nechává. — —
Však teď zas cítí, ba v každé žilce to cítí,
že z nenadání zas mdlé rámě přichýlilo ke rtu
nektaru číši zlatou, čaromocný édenu nápoj;
cítí víno bohů, jak ve skráň perlivě stoupá,
mozkem sladce šumí, v žár slastný srdce potápí
a zraky zamžívá kouzelnou illuse párou,
jíž se jeví vše kolem v báječné záři a kráse —
Ó věru víno pravé v krvi cítí z lásky poháru!

(Pokračování.)

Z vladyckých vojen.

Historický obrázek od **Josefa Brauna.**

I.

Mezi Větronicemi a Koleticemi strhla se vojna vladycká t. j. vladykové obou těch zboží ozbrojili své poddané a utkali se navzájem bojem. V časech, o nichž vyprávíme, udávaly se podobné vladycké vojny častěji — a přece byl po království českém mír, na jehož porušení zřízení zemské nejtěžší pokuty ukládalo!

Ale kdež pak, aby byli vladykové dbali zřízení zemského v takové chvíli, kdy krev jim vzkypěla tak, že staré záští, hněvy a spory

mečem vyrovnávali! Jako ten větronický vladyka Kůtovec z Kůtova se svým sokem Příkorou z Koletic. Druhdy, před lety, když byli oba ještě svobodní, nebylo lepších sousedů a věrnějších přátel nad ně. Všude jezdívali spolu na poutě a posvícení, na vdavky i na pohřby po kraji ku známým a přátelům svým urozeným, na sjezd krajský do města, či dokonce na sněm zemský do Prahy. Co spolu na všech těch jízdách užili, co se na př. jen v krajském městě po krčmách a kde se dalo naškádlili měšťáků, co se natropili nezbedností a hádek mezi urozenými sourozenci, při nichž nejednou tekla krev a jež mnohdy končívaly před soudem zemským či v bílé věži královského hradu Pražského!

Tehdá se říkalo o vladykovi větronickém a koletickém, že by byl jeden za druhého svůj život dal — a teď, kdy na sebe spůsobem válečným vytrhli, vidělo se, že by druh druhovi rád i jeho vlastní vzal.

Trvalo věrné přátelství pana Vácslava Kůtovce z Kůtova a na Větronicích s panem Tomášem Příkorou z Koletic jenom do té doby, nežli se oženili — a poddaní jejich říkali, že ženy je rozvedly. Jedna pyšnější a závistivější než druhá — a že bylo v sousedství, kde každou chvíli něco se může přihoditi, co k nedobré vůli příčinu zavdává, vzrůstaly během několika let kyselosti v hněv, a hněv rozmohl se v zášť a v nenávist. A ta propukla, když se začali sporovat o les, který na pahorku na rozhraní obojích zboží stál a každému z poloviny patřil. A tu pan Kůtovec, jakož byl horkokrevnější, ozbrojil své sedláky, z čista jasna kázal ve své vsi na zvonici „šturmem“ bíti a vrhnul se do lesa, kamž před tím vladyka koletický s valným počtem svých lidí, také ozbrojených, šel kácet drva.

Bylo krátce přede žněmi a proto pilnější věci na starosti nežli kácení buků a habrů — ale pan Příkora koletický schvalně si za tím účelem u valném houfu lidí svých do lesa vyjel, aby soupeře svého hodně dráždil. A právě na tom kuse, který větronický vladyka prohlašoval v jejich sporech slavně za svůj, kdežto on, Příkora, tvrdil opak, poddaní a služebníci koletičtí počali káceti. Ale se zlou se potázali oni i jejich pán.

Větronický vladyka, který už dávno potají byl sedlákům svým rozdal kuše, tesáky, „voštípy“, ba i ručnice a ručničky, nyní jak mu zpráva donesena, že koletičtí u valném počtu do lesa vtrhli a tam sobě „počínají“, tak se rozlítil, že dal ihned bíti poplachem a se všemi ozbrojenými sedláky svými vrhl se do lesa. A že i koletičtí na půtku byli připraveni, nastala řež, ba opravdovská bitva, ve které koletičtí, počtem i zbraněmi slabší, byli krutě poraženi a i s panem Příkorou jenom nejkvapnějším útěkem zachránili se ve tvrzi pánově.

Ostatně až tam jich pan Kůtovec nepronásledoval. Stačilo mu zatím, že lidmi svými obsadil les kolem do kola a také cestu, která od tvrze koletické sem vedla. A pak, bylo již hodně dlouho po poledni, vracel se s polovinou svých lidí k domovu. Vizte jej, an na své štíhlé ryzce vítězně tyčí svou hranatou postavu, na prsou i na zádech železnými pláty chráněnou — a jak se usmívá jeho osmáhlá, řídkým bledavým vousem zarostlá tvář, plná potu i prachu žhoucího červnového dne, pod tím plechovým šišákem, který jej tak tlačí do ruměnného, nízkého čela.

Ó, jak mu dal, tomu nobáčovi, — tím myslil pan Kůtovec vladyku Příkoru, jenž byl dlouhé, suché postavy — a jak mu ještě dá, že bude na to do smrti pamatovat! Nepochybovalť o tom, že vladyka koletícký ještě jednou, dnes, zítra či později v boj se dá. Nic si nemyslil na zřízení zemské, jež takového násilenství netrpí — jen sladké odlehčení ukojené žádosti msty plnilo všecky jeho údy. A jen ta myšlénka v hlavě rozpálené a oslněné nyní mu tanula, jakou radost bude míti z toho paní Evička, manželka jeho, když koletičtí byli tak zbiti.... Padlo jich jistě asi deset, kdežto on, Kůtovec, má jen tři raněné, které v zadu nesou. Mohlo koletických ještě více kápnouti, kdyby ti jeho sedláci lépe dovedli stříleti — vlastně mířiti, a v tom si vzpomněl pan Kůtovec na nejlepšího střelce ze své vsi. Husté jeho obočí se stáhlo a drsným, velitelským hlasem, jakým vždy ku svým poddaným mluvil, obrátil se k sedlákům, kteří kolem jeho koně, hlasitě povykujíce, kráčeli. „Kde je Bartoň? U lesa není, tam jsme ho nenechali. Je mezi vámi?"

„Bartoň — Bartoň, kde je —" neslo se tlupou sedláků od úst k ústům, až to proniklo i do zadu, kdež tři ranění byli neseni.

„Už tu nebude!" ozval se některý ze sedláků přímo za koněm pánovým.

„A kde by byl?!" zvolal pán zlostně a v očích mu svítlo. „Snad by se neopovážil — a nezůstal doma, když celá ves —"

Nedořekl. Za to v malé chvíli zvolal jeden sedlák a kdo jej znal, věděl, že je to Bartoňův soused Jíra, jehož rod s Bartoňovým ode dávna mnoho nevařil: „Tamhle jde naproti nám ode vsi, že je to on — i kýž tě konopiště — teď jde, když už jsme to vyhráli —"

A vskutku za malou chvíli, když ozbrojený dav docházel ku vsi, po táhlém návrší rozložené, nad jejímiž doškovými střechami vzadu bělala se čtyřhranná, nevysoká věž větronické tvrze, stanul před pánem vysoký statný sedlák opálené tváře, hustým tvrdým vousem zarostlé. Lehká, šerková halena na chlupatých, zapocených jeho prsou byla rozhalena. Jak smeknul uctivě beranici, a chtěl něco k pánovi promluviti, tento zarazil koně a rozkřikl se na svého poddaného: „Tys nebyl s námi, viď — Kdo ví, kde jsi pytlačil." Sedlák Bartoň totiž užíval mnohdy střelecké dovednosti po pytlácku a pána to tajno nezůstalo.

„Ne, nebyl jsem, Vaše Milosti", odtušil sedlák pokorně. „Nemohl jsem, žena nepustila, mám nemocného chlapce, na smrť — až teď — a vy se už vracíte—"

„A to se mi opovážíš říci do očí!" zvolal vášnivě pan Kůtovec, všecek rozdrážděn zvláště tím poměrným klidem, s kterým sedlák mluvil. „My jsme nasadili život a ty se válíš na pekelci!"

„Ale chlapec, Milosti —"

„Však by umřel také bez tebe!" rozkřiknul se pán, všecek rudý ve tváři. „Je můj jako tvůj. Ale byl jsi líný a mých rozkazů si hrubě nevážíš a neposloucháš. Ó já tě znám i celé tvoje plemeno! Dost dlouho jsem ti hověl! Teď tě potrestám a tvou ženu také. — Ať je z toho ve vsi příklad a výstraha! Chopte se ho! A ty kováři —" ohlédnul se do zadu mezi sedláky, „honem domů, přines obojek na krk, a dva na ruce

a potřebné nástroje! Přikováš ho k dubu na rozcestí za tvrzí. Jdeme tam všickni hned, aby to každý viděl — —"

Sedlák Bartoň mlčel a zachmuřil vzdorně vousatou, snědou tvář, z níž dvé živých tmavých očí pod hustým, keřovitým obočím zlobně zablesklo. Kráčel mlčky vedle koně pánova, obklopen sedláky, kteří před tím v rozjaření nad vítězstvím hlučně si vedouce, nyní nějak ztichli. Ale tvář jeho najednou pobledla, když došli do vsi a hned z kraje míjeli chalupu jeho, kdež na zápraží stanula selská žena, která pronikavě vykřikla, vidouc svého muže obklopena ozbrojenci. Však to tušila — — a nežli mohla k pánovi se vrhnouti, aby na kolenou jej uprosila, dal vladyka rozkaz, aby dva pacholci zámečtí, kteří za jeho koněm kráčeli, zatlačili ženu do chalupy a zůstali tam na stráži, dokud on, vladyka sám, se sem nevrátí. Ovšem, dříve musí potrestati muže a pak teprve ženu.... Sedláky na stráž tam nepostavil — věděl, že pacholci zámečtí mají tvrdší srdce a že ženu z chalupy nepustí, kdyby i k Bohu volala....

Bartoněm, an viděl, že jeho ženu pacholci panští hrubě domů ženou, škublo v celém těle — ale již zase pochýlil hlavu. Věděl, že vladyka, kdyby nyní on ze zoufalství jemu se jakkoli vzepřel, mohl by jej na hrdle trestati a že by to také učinil, jako jeho, vladykův, otec to učinil strýci Bartoňovu. A pro to dítě, jež mu tam na posteli leží na smrť nemocno, i pro ono, jež manželka mu pod srdcem nosí, i pro ni samotnu umínil si trpěti a mlčeti, i kdyby mu žhavý cejch na čelo přikládali. Kdyby jen o něho samotného šlo, pán by uviděl...

A tak se dostali v četném průvodu ustrašených selských žen i dětí až ku tvrzi. Obešli ji z té strany, kde komín panského pivovaru chrlil černavou změť hustého kouře a přišli na velký travnatý palouk, kdež tu a tam voda bařinatého močálu v žáru odpoledního červnového slunce se leskla Na východním konci palouku u obrovského dubu rozbíhaly se dvě cesty, jedna v levo, druhá na pravo, a obě ztrácely se v hustém houští mladého podrostu lesního, borovic a smrčků, mezi nimiž husté březoví svými štíhlými kmeny se bělalo.

K tomuto obrovskému dubu, s rozrytým pněm, vysokým s tři muže na sebe postavené, ale se stinnou, košatou korunou, zaměřil průvod následuje pana Kůtovce. Starý ten strom sázel prý některý praděd páně Kůtovcův, ale bylo tomu již asi hezkých pár pátků, nežli tak vzrostl a zmohutněl, takže nyní čtyři muži kdyby ruce roztáhli a si podali, měli by jej co obejmouti.

Ku pni tohoto dubu dal pan Kůtovec nyní přikovati neposlušného Bartoně, za krk i za obě ruce, jež musil šikmo podle těla roztáhnouti. V tomto strašlivém postavení, bez pohnutí těla, těsně položen na drsnou kůru staletého stromu, musí zůstati do vůle pánovy. Jaká hrozná vyhlídka! A sedlákem Bartoněm zase škublo, aby zoufalým vzmachem vyprostil se z katanských rukou — ale jak vzpomněl, že by žena jeho hněv vladykův za to odnesla, zaťal zuby a mlčky, ani brvou nehnuv, nechal s sebou činiti všecko, co vladyka nakazoval.

A rovněž i potom jen mlčky vzdorný pohled k zemi upíral, když kovář byl již s ukováním odsouzence hotov a hněvivý vladyka se

čertil: „Tak, a teď tu budeš, dokud tě nerozkážu osvobodit — a to hned tak nebude, nemysli si, ty cháme, však jsi se mne nazlobil už dost! A ty Tomši“, houkl za sebe na ramenatého, neohrabaného pacholka dvorského, jenž s oštěpem v ruce mezi sedláky stál, „budeš tu stát na stráži, aby nikdo s ním nemohl mluvit a něčeho mu podat. Ale aby nemohl ani na tebe mluvit, budeš přecházet až tamhle u příkopu, jen abys na něho viděl —“

A rozezlený, mstivý vladyka nyní povelel, aby všickni táhli na náves, kdež jim udělí napřed důležitá vojanská naučení, neboť odpůldne vytáhnou k lesu a učiní tam „ležení vojanské“ aby nepříteli nový vpád do lesa či snad i do vsi zabránili. Domů žádný nesmí ani na chvilku a ženy musí přinést jídlo svým mužům na náves — a aby se bili zase statečně za pána svého, jak to jejich svatá povinnosť, nechce vladyka skoupiti a rozkáže, aby z jeho pivovaru vyvalili na náves nějaký soudek...

Poddaní, dosud nějak zamlklí, jak uslyšeli o pivu, hnedle se rozveselili a když od dubu odcházeli, málokterý již se ohlédl na Bartoně, jenž zrakem jiskřícím, zuby skřípaje, hleděl za nimi...

II.

Hlučící dav brzo zmizel za tvrzí, a kolem stromu rozložilo se dusné, mučivé ticho, které sedláka tísnilo více nežli železný obojek, který jeho krk i jeho obě ruce svíral. Bylo parné, červnové odpůldne, listí v obrovské, košaté koruně ani se nepohnulo a jen čmeláci a jiná drobotina dole na palouku se ozývali. A kolkolem v té mlčící, vyprahlé krajině nebylo viděti živé duše, kromě toho pacholka Tomše, který tamto s dvamecítma kroků nad příkopem se klátí, jako by vrabce měl strašiti. Konečně i toho omrzely v tom horku jakékoli pohyby a položil se pohodlně do trávy, odkud jen jeho vysoká, točená čepice vykukovala.

Oh, sedlák Bartoň se takto položiti nemohl! A když minula hodina, začala jej hlava páliti — měl beranici a hlavou nemohl hnouti, aby ji shodil. Ale což by o tuto nesnáz bylo, kdyby uvnitř nebylo jiné palčivosti, té, kterou způsobuje starosť o ženu a o dítě. Co je s Adáškem, dobrým, tichým jeho synkem? A co s ženou, zdali pán ji opravdu podle svého slova potrestá!? A ona je v takovém stavu, oh Bože — — a sedlák Bartoň zaskřípěl zuby — však jest-li jí něco učiní, umiňoval si, ba přísahal v duchu vysokou přísahou při Pánu Bohu, svaté Panně Maří i při Všech svatých, že prchne ze svého statku a „odpoví“ svému pánovi t. j., že mu ohlásí věčné svoje nepřátelství na život a na smrt a že mu bude úkladně škoditi, kde jen bude lze.

Nebyl by první ani poslední z těch, kdož na zdejším zboží rodu Kůtovců tak učinili, chtíce zniknouti panského útisku. Utekli do lesů a spojivše se tam s druhy sobě rovnými škodili jak mohli bývalým svým pánům. Vzpomínal si nyní Bartoň bezděky na jednotlivé tyto selské „odpovědníky“ i na jejich smělé kousky, pokud o nich byl slýchal hned za své mladosti. Jedním z nich byl i Bartoňův strýc. To bylo za nebožtíka pána, otce nynějšího vladyky. Byl lišák od kosti a podařilo se mu dostati

strýce Bartoňova do pasti — ubožák strýc hrdlem to zaplatil, Pán dal jej vplésti na kolo . . .

A od těch dob byli páni na Bartoňův rod jako kati a nejvíce v posledních časech, za mladého vladyky, vytrpěl sám Bartoň. Jak se opozdil s lýtníky, s ourokem či s jakoukoli povinností, kterou měl ku pánu, hned jej vladyka vsadil ve tvrzi do šatlavy či do klády, jakoby to sedlák ze vzdoru proti němu byl činil. Jeden čas dal mu ukovati železný obojek na hrdlo a ten musil všude nositi, pak jej dal vsaditi do dřev před kostel, aby byl nedělního času za divadlo — oh, celá řada již byla těch trestů a protivenství, k nimž pan Kůtovec vždycky příčinu uměl najíti, zvláště Bartoň jednak rád si druhdy na zajíčka počíhal a jednak, když ho to napadlo, mnohdy si hlavu postavil a pánu zavzdoroval.

Nejednou již byl na skoku, mezi „odpovědníky“ se dát — ale ještě vždycky se zdržel k vůli Baruši a dětem — —

Ale dnes jistě nemínil pánu vzdorovati, když ráno na zvonici „šturmem“ bili — nejstarší chlapec mu skonával, jak by od něho se mohl odstraniti! A teď tak krutě za to má trpěti! Jak dlouho jej tu nechají?! Už má hlad i žízeň strašlivou, hodina za hodinou uplynula, všecko tělo jej bolí, ač přece je silák pětatřicetiletý a něco snésti dovede!

Ale slunce sklánělo se již pomalu k západu, za tvrz a s nezměněnou palčivostí prosívalo poslední své paprsky skrze listovou klenbu Bartoňovi přímo do tváře, a kolem Bartoně pranic se nezměnilo. Tomeš leží dosud tamo v trávě, a snad si schrupl — však neměl koho odháněti. A to Bartoně také hnětlo, že nikdo ze vsi ani se nepokusil, aby k němu mohl aspoň s tou trochou vody, po níž nyní jazyk jeho tak zaprahl. — Ovšem, mužové asi vytáhli s vladykou do lesa „na vojnu“, a ženy a děti, což ty — —

Ale teď, jak slunce zapadlo, pociťoval již bolesti v kříži i v hlavě, v nohách i na prsou takou měrou, že hlasitý ston z hrdla se mu vydral. Několik hodin státi bez nejmenšího hnutí, v téže těla poloze! A aby muka jeho byla ještě větší, z blízkých bažin rojilo se komárů k nespočítání a ta havěť mu sedala na obličej, aniž mohl sebou hnouti!

Šeřilo se víc a více, již hvězdy se zatřpytily, ale nikdo k dubu nepřicházel. Bartoň sténal v mukách tělesných i v útrapě duševní o ženu, o dítě . . . A za nějakou dobu zvedal se podezřele větřík a sháněl mračna, jichž na obloze brzo potom se nakupilo tolik, že tma tmoucí všecken palouk zahalila. Bude bouře — noční, hrozná — —

A Bartoňovi napadlo, nebylo-li by snad lépe, aby, až bude hřmít a burácet, některý ten „hrom“ svezl se na dub i na něho . . . Cítil, jak celé tělo mu trne, jak nohy se mu třesou a obával se, že v nejbližší chvíli pod ním klesnou — a poněvadž železný obojek na krku nepovolí, musí se zadusiti... V hlavě mu hučelo, oči jej pálily, jazyk prahl jako ve výhni — v tom, slyš, střelná rána, druhá, třetí — a musí to být nedaleko, za vsí — —

Zapomenuv okamžikem na všecky útrapy, sedlák Bartoň zatajil dech. Rány se opakují a blíží, již také divoký hlahol lidských hrdel slyšeti — oh, to jistě bitva mezi větronickými a koletickými se rozzuřila! Jistě větroničtí prohrávají a koletičtí je vítězně až do vsi tisknou —

však slyš, rány umlkly, ale hlahol, vlastně řev bojujících se blíží — náhle mlkne i to — jen porůzné výkřiky slyšeti — snad větroničtí se vzdali či utíkají — oh, dobře na vladyku, pomněl Bartoň, jen kdyby mu Příkorovi lidé tvrz vytloukli a jeho samého zahubili — —

V té chvíli nemyslil Bartoň, že ti, kteří jsou poraženi a zbiti, jsou jeho sousedé, kmotři, strýcové — jen myslil na vladyku, jich vůdce a pána, a radoval se z této porážky — — a v tom, jak takto přemítal, vidí, kterak hlouček tmavých postav úprkem žene se k dubu.

Bezděky vykřikl — a ti, kteří sem utíkali, poznali jej — ale nezastavili šílený svůj útěk.

„Bartoni,“ vzkřikl jeden z nich a po hlase poznal sedlák kmotra Říhu, „prohráli jsme. Příkora přived na nás dva strýce se všemi jejich lidmi poddanými! Teď nás chtějí pobít, neříkej pro Boha, že jsme tudy utíkali —“

A nežli se Bartoň vzpamatoval ze svého úžasu, byli již daleko v březoví, aniž mohl za nimi křiknouti — — však hle, tu se řítí kvapným během ještě nějaký — jak byl rozběhnut, málem by byl v té tmě vrazil hlavou do Bartoně a ten vzkřikl nyní ještě hlasitěji než prve. Vždyť to přec sám vladyka, Kůtovec, dobře jej sedlák poznává.

„Tys mne poznal,“ vydychoval vladyka prudce ze sebe, jakoby na smrť uštván, „pronásledují mne, chtějí mne zabít — v březoví by mne chytili — vylezu na strom — nenapadne je to — neříkej nic — pro Boha —“ a již se zoufalým napjetím všech sil začal se drápati vzhůru. Šlo to z těžka, ale šlo přec.

„Slyšíš, Bartoni,“ volal dolů z ticha, když již nahoře v husté, neproniknutelné koruně dubu šťastně se ocitl — „už jdou, neříkej nic — to ti povídám —“

Byl to příkaz, ale ne krutý, nýbrž chlácholivý, mírný, skorem prosebný.

„Což má žena?“ ozvalo se zdola. „Co se s ní stalo?“

„Udělám tě šafářem —“ mluvil z ticha vladyka, jenž v rozechvění svém přeslechl, co Bartoň se byl ptal.

Však v tom okamžiku již duněly kvapné kroky několika lidí zcela na blízku — a v té chvíli již byl sedlák Bartoň rozhodnut, že vladyku vydá těm, kdož ho pronásledují. Ano, vladyka neodpověděl na jeho otázku jedině proto, poněvadž se bál nyní vyznati, že jeho ženu uvěznil. Oh, teď zaplatí mu za všecky útisky, které na něm a na všech jiných páchal — teď se mu pomstí! Snad by to byl neučinil, ale když vladyka neměl slitování s takovou nešťastnou ženou a v takovém stavu, nebude míti Bartoň slitování s ním.

Necítil nyní žádné bolesti, ale za to divoká rozkoš msty hrála v jeho žilách.

„Tady se to mihlo —“ slyšel neznámý hlas, jenž se mu zdál býti povědomým.

„To by v tom čert byl, abychom ho nedostali. Pán slíbil za něj zlatý uherský —“

„Sem, sem, braši,“ vykřikl divoce Bartoň. Jsou to opravdu koletičtí a s každým poddaným sousední vsi ovšem se dobře zná.

„Sem —“ a hlas se mu chvěl touhou i rozkoší. Již byli u něho a jeden z nich tak blízko k němu se přitlačil, až ucítil Bartoň jeho prudce vyražený dech i jeho páchnoucí pot.

„I hlele, to je Bartoň,“ zvolal s dobráckou radostí tento sedlák. Bartoň poznal v něm Vaňka koletického, s nímž ode dávna byl zvláště za dobře. „Však jsem vám povídal, braši, že ho tu najdeme, když to jeho žena povídala —“

„Žena?“ zvolal Bartoň prudce.

„Nu a kdo jiný by sem za tebou běžel, nežli žena!“ smál se Vaněk, ač nebylo na tom všem pranic k smíchu. „Tamhle za tvrzí se teď k nám přitočila, všecko nám pověděla, co se s vámi stalo. Běžela sem za tebou a když povídám, že tam jdeme taky, prosila pro Boha, abych tě osvobodil, že ona tedy půjde domů k dítěti —“

„Žena! Což nebyla ve vězení? V kládě —“ vyrazil ze sebe Bartoň.

„I toto, Bartůňku!“ zvolal Vaněk a zase se smál. „To jsi rád, viď! Povídá, že tě ráno sem dal pán přikovat, proto žes na nás netáhnul. Celý vzteklý pak vrazil k vám do chalupy — Ale když viděl chlapce na sbasnutí — pak tvoji ženu a jak je s ní, a když ona před ním klekla a ruce spínala — nějak ho to přece hnulo a jen prý zahromoval a odešel. Ale stráž nechal přec u chalupy, aby nemohla žena jít za tebou sem — a teprv teď před námi utekli. —“

Sedlák Bartoň si hlasitě oddechnul, jako by veliký balvan se srdce mu odlehnul.

„Ano, musíš vědět“, dokládal Vaněk a znova se řehtal, jak už bylo jeho podivným zvykem, „my vyhráli. Teď hledáme vašeho vladyku, náš je ve vaší tvrzi —“

„Tady musil jít, vždyť jsi nás volal —“ vmísil se druhý netrpělivě. „Viděls ho, viď, honem mluv, pak tě odvážeme, kterou stranou se dal —“

„Co tu klábosíte, vy hňupové“! ozval se za nimi náhle sípavý, rozvášněný hlas. „Vždyť vám uteče! A já ho musím skolit, byť bych za to hrdlo dáti měl! Však on vyzval mne, ne já jeho! Tady musel utíkat, buď na pravo nebo na levo —

„Právě se ptáme kudy, tohohle člověka. Je to Bartoň, Milosti, pán ho dal dnes sem přikovat. Volal nás, proto jsme šli k němu —“ odpověděl sedlák pánu svému, jehož vysoká hubená postava z nenadání za nimi se vynořila.

„Mluv honem, honem,“ zvolal pán vášnivě, přikloniv hlavu k Bartoňovi. „Na obě cesty nemůžeme —“ a když sedlák mlčel jako zarytý, rozkřikl se pán ještě prudčeji: „Mluv honem, nebo tě dám odkout a uvidíš, kam tě ještě v noci odvedou! Nu tak otevři ta ústa — vždyť's mé lidi k sobě volal —“

„Bodejť že volal, ale aby mne šli osvobodit,“ odpověděl pevně sedlák.

V té chvíli, kdy zvěděl, že pán ničeho ženě neučinil, rozhodl se, že mu to odplatí a zapomněl na všecku mstu. Takový už byl. „Pána jsem neviděl —“

„Nelži, cháme, nebo ti hlavu rozbiju —" zařval pan Příkora. „Musil jsi ho vidět!"

„Nemohu jinak —" odtušil Bartoň, ale v té chvíli ucítil prudkou bolesť na hlavě, v očích se mu zatmělo a ubohý sedlák pozbyl vědomí — — —

* * *

Když se probudil, ležel na posteli ve své chalupě s hlavou obvázanou a nad ním klonila se strápená tvář jeho ženy.

„Buď Pán Bůh pochválen!" zvolala radostně. „Už mi neumřeš! Však jsi dva dny i dvě noci o sobě nevěděl! A vidíš, Pán Bůh na nás shlédl, ten chlapec se z toho taky vykřeše. Práli, že je to zrovna zázrak. To poslední velké zažehnání od Vítové mu asi pomohlo. Leží v komoře —"

„A ve vsi?" ptal se Bartoň slabým hlasem.

„To bylo boží dopuštění —" odpovídala žena, „totiž ten večer, jak jsem za tebou běžela k dubu, když jsi dlouho nepřicházel. Tvrz vybili, vladykovou ztýrali a vladyka jim utekl ještě v noci do města pro krajské hejtmany. Bude z toho pro oba pány velká mela. Říkají, že oba ztratí hrdlo, a již jsou oba v Praze — však by to byla špatná spravedlnosť, když tolik nevinných lidí skrze ně padne —"

„I nic jim neudělají, uhlídáš. Kdo je bude soudit? Páni a zas páni," trpce podotýkal. „A což jim je o poddané! Páni se servou, poddaní nastavtež hřbet —"

A sumou sedlák Bartoň měl pravdu: Vladyka vrátil se asi za půl leta z Prahy. Už o něm větroničtí pochybovali, že tam vezme za své a že budou míti jiného pána, ale on se vrátil přec. Ovšem byl přepadlý i vyhublý, ale jinak zdráv. Poseděl si ten čas v Bílé věži. To bylo všecko za ten „výboj". Na to, co slíbil Bartoňovi, že jej totiž udělá šafářem, již ani nevzpomněl.

A přece krátký čas potom, když v chalupě Bartoňovic nějak přišla řeč na vladyku, řekl Bartoň ku své ženě: „Je to dobře, že nám pan Kůtovec zůstal. Na mne přece kouká teď příznivějším okem. Nač čekat jiného! Pán je jeden jako druhý, čert jako ďábel, a za špatného bychom dostali horšího —"

A tato jeho slova o pánech byla pravdiva. V těchto časech — psalo se l. P. 1595 — málo bylo takových, kteří by lidu svému byli za otce a ne za utiskovatele...

Z Belgie.

Vzpomínky z cest. Napsal F. V. Vykoukal.

(Dokončení.)

Zmínil jsem se svrchu, kterak Antverpy uctily památku svých slavných malířů sochami a pomníky, a poněvadž této vděčnosti i jiným znamenitým mužům zdejším se dostalo, nenalezneme v celém městě — mimo přístav a tu čtvrť, která se teprve zřizuje, — snad poněkud prostornějšího náměstí, na kterém by nějaký pomník nestál. Rubensovi i zde náleží prvenství, — jeho socha stojí na Zeleném náměstí před kathedrálou. Kromě malířského náčiní spatřujeme u něho také kodexy a závitky s visutými pečetěmi, čímž se patrně naznačuje Rubensova činnosť diplomatická. Bylť slavný mistr velmi zhusta vysílán v důležitých poselstvích ke dvorům panovničím, tu do Paříže, jindy do Madridu nebo Londýna. Služba státnická nezabrala mu méně času než umění. — Jiným památníkem jeho jest dům Rubensův, který nalezneme nedaleko odtud za prostým palácem královským na place de Meir. Ozdobné průčelí domu, ve kterém Petr Pavel r. 1640. skonal, má nápis „aedes illustrissimi Rubens" a mimo to poprsí bývalého majetníka. Ale z původní budovy zbyl jenom umělý portikus, který tu v nádvoří ukazují.

Procházejíce se městem nalezneme ještě sochy malířů Davida Teniersa, Hendrika Leysa, Ant. van Dycka, Q. Massysa, — jiným umělcům novějším stejná pocta se chystá; dále pomníky flamských básníků H. Conscience a Theod. van Ryswycka, — v botanické zahradě pak sochu botanika Coudenberga, který v 16. stol. žil v Antverpách. První král belgický Leopold uctěn jest jízdnou sochou na malém náměstíčku vedle národní banky, obhájce města z r. 1814. statečný Carnot pomníkem na soujmenném plácku v Borgerhoutu. Zasloužilým občanům, a sice Schoonbeckovi ze středověku a purkmistru Loosovi, za jehož dlouholeté správy padly staré hradby zdejší a město znamenitě zkvetlo, věnovány jsou rovněž pěkné památníky, — ba allegorické sousoší hlásá radosť a vděk obyvatelstva nad zrušením cla na Skaldě. V této pomníkové vděčnosti, která zajisté úzce souvisí s úplným dostatkem peněz, nezapomněli Antverpané ani na věky dávno minulé. Svědčí o tom na třídě Leopoldově obrovská socha Boduognata, o kterémžto pohlavárovi starých Nerviů, jednoho z kmenů belgských, podává Caesar (B. G. II. 23.) stručnou zprávu, že ve válce obešel křídlo vojska římského a jeho tábora se zmocnil.

Tak uctívají jinde sílu a mohutnosť ducha i rekovnosť, hájící vlasti proti cizím vetřelcům. A u nás? Žalno vzpomínati. Mužové, kteří patří k největším ozdobám nejen vlasti naší, ale všeho myslícího lidstva, kteří smělým duchem razili dráhu novým ideám, mužové, jež oslavuje cizina, nemohou se ve své domovině domoci pocty, která by byla zároveň

svědkem naší uvědomělosti a národní hrdosti. Kdy zvítězí rozum a český cit nad zastaralými předsudky a svéhlavou umíněností?

Ale vraťme se opět do šťastnějších Antverp. Chceme-li se občerstviti procházkou ve svěží zeleni a dopřáti odpočinku zraku, který v zajímavém cizím městě vždy nejvíce se namáhá, zajděme si do městských sadů, které mají s našimi v Praze tu podobnosť, že jsou zřízeny na části starého opevnění. Bývala tu luneta, jejíchž příkopů jest užito k rozsáhlému rybníku, přes který vede na užší straně vysoký most. Statné, stinné stromoví zdejšího parku jest předností, které v našich sadech postrádáme. — Hojného stínu poskytne nám také stromořadí na zmíněných už boulevardech, na nichž nalezneme nejednu budovu vysoce zajímavou. Tak spatříme na velmi pěkném místě, na elegantním náměstí Communy, vlamské divadlo, sympatické nám proto, že zde má týž význam, jako naše Národní v Praze. Podobá se mu ostatně i svým slohem a celým vnějškem, ale jest nižší a průčelní strana jeho jest jednodušší; ale i tak svou souměrností a ladností činí lepší dojem než divadlo královské, které jest tu zřízeno pro hry francouzské. Vnitřku jsem bohužel neviděl, majíť také zde všechna lepší divadla několik měsíců letní prázdniny.

Jižně od národní banky, na počátku třídy de l'industrie, pne se palác spravedlnosti, stavba z venčí celkem prostá, které nelze srovnati s monumentálním, obrovským palácem justičním v Brusselu, ale nicméně i zevnějškem, hlavně však celým uspořádáním vnitřku taková, že všechny soudní místnosti v naší královské Praze rděly by se před ní studem jako bídný žebráček před uhlazeným velmožem. Uvnitř vstoupíme nejdříve do rozsáhlé, vysoké dvorany, odkudž po schodišti dostaneme se na galerii, ze které se vchází do jednotlivých odborů a kanceláří. Ve dvoraně prochází se několik advokátů a „právních přátel", kteří jednu funkci odbyvše čekají na jiné řízení. Někteří prohledávají ještě balíky akt, rokují se „stranami", dělají si poznámky a p. Oděni jsou skoro stejně jako zdejší soudcové, majíce na sobě týž černý talár s bílým nákrčníkem a týž černý biret, — mimo to pak jen jakýsi pás, lemovaný hranostajovinou a zavěšený kolem krku. Jeden z nich, který patrně ještě příliš dlouho biretu nenosí, zvláště nápadně si vyšlapuje a pitvornými gesty na sebe upozorňuje. Nevím, je-li v Belgii členům vyvoleného kmene Judova dovolena advokátská karriera, — tam totiž jsou ve věcech víry ještě přísnější a židů mají (dle sčítání z r. 1880) v celé zemi jen 3000, — ale připadalo mi, že by tento panáček velmi dobře se hodil za repraesentanta lidí toho druhu.

V jedné přízemní místnosti bylo živo, chvílemi vyhrnulo se odtamtud několik dělníků a jiní vcházeli. Vešel jsem ze zvědavosti za nimi a pojednou jsem se octl u zdejšího přelíčení trestního. Neveliká, ale vysoká soudní síň byla upravena tak, že na vyvýšeném podiu zasedal senát — (tenkráte tříčlenný) — se zapisovatelem, před ním měl místo obžalovaný s obhájcem, v pravo na místě poněkud sníženém byli svědkové, přivádění sem od strážníka zvláštními dveřmi, a dole na vnitřní straně bylo místo pro obecenstvo. Vojáci v starodávném kroji granátnickém střehli všech vchodů a měli také na starosti pořádek a ticho

v posluchačstvě. Předseda právě vyslýchal svědky, většinou dělníky, odbývaje rychle jednoho za druhým. Otázky i odpovědi, dotazy votantů i obhájcovy dály se ráz na ráz v řeči flamské, z které jsem pranic nevyrozuměl. Ale resumé předsedovo a obhájcova řeč pak k mému nemalému podivu byla francouzská. Šlo o továrníka čokolády, kterému tuším dozorčí úřad kladl za vinu, že své výrobky falšuje, dávaje do čokolády jakousi substanci nenáležitou. Sbor soudcovský, vzdáliv se ke krátké poradě, přidal se k náhledům obhájcovým a prohlásil obžalovaného za nevinna.

V lednu minulého roku povšiml jsem si v novinách kratičké zprávy, která v nás nevzbudila mnoho pozornosti. Brusselský telegram oznamoval, že k návrhu flamského poslance Coremensa sněm belgický se usnesl, aby celé přelíčení, (též rekursy, apelace atd. i s rozsudkem) provedeno bylo v řeči flamské, bylo-li podání učiněno v řeči této. Tím padl snad poslední kus ohrady, která v belgickém soudnictví vyvyšovala jazyk francouzský nad flamský, který všude jinde domohl se již dříve žádoucí a formálně zaručené rovnosti s jazykem vladařovým, — třeba jinak nedodělal se stejného s ním významu. Belgie totiž, jak známo, jest v otázce jazykové velmi podobna naší vlasti; obyvatelstvo její tvoří dva kmenové: Flamové, úzce příbuzní s Holanďany, a Valoni, národnosť blízká Francouzům. Oni bydlí hlavně v severozápadní, tito v jihovýchodní části země. Z půl šesta millionu obyvatelů, — tolik se jich v Belgii před 10 lety napočetlo, jsou tři pětiny flamského, dvě pětiny francouzského jazyka. Frančtina má zde týž význam, jaký u nás bohužel stále má němčina, jest jazykem vlády, úřadů, panstva a většiny boháčů, — jen židů nelze do té „vyšší“ společnosti počítati, — flamština jest řečí lidu.

Tento poměr nejlépe nám znázorňuje samo hlavní město Brussel. Ležíc z části na táhlém návrší, — na jakýchsi Hradčanech, — z části v údolí při říčce Senně, dělí se také jazykem svého obyvatelstva na dvě části: nahoře, kde jest královský hrad, sídla úřadů a paláce šlechty, vládne frančtina, dole, kde se pracuje v dílnách, továrnách a v obchodech, bydlí Flamové. Francouzi jsou pak dle toho v residenci všude navrchu; jako ve středověkých podhradích pracovalo se pro panstvo, které si nahoře hovělo, tak děje se i zde, — proto jest zde za dlouhou rue Royale a rue de la Régence klid, pohodlí a nádhera, kdežto dole panuje čilý ruch, lomoz a stálá lopota. Nápisy ulic jsou dvoujazyčné jako u nás, — frančtina je zase nad flamštinou. Za to v Antverpách jest tomu všude naopak, nejen v nápisech, ale také v úředních vyhláškách vládních, nejsou-li vůbec jen flamské, jest flamština vždy na místě prvním; četná oznámení v kostelích, o jakých jsem se svrchu zmínil, jsou jenom flamská a také jinak se přesvědčujeme, že jazyk většiny, ač dříve býval odstrčen, není jen z milosti trpěn a nedobývá si každého nepatrného ústupku krvavými obětmi. Ale ovšem nestává se zde cizinci, aby byl v obchodech a restauracích hned ve dveřích uvítán jazykem, který není mateřštinou obsluhujícího personálu. Také nad krámy nespatříme tolik nestvůrných, obojživelnických nápisů, které hyzdí úzkostně „rovnoprávné“ obchodníky pražské.

Však vraťme se již zase do města. Antverpy, když je kříž na kříž procházíme, činí na nás přívětivý, vlídný dojem. Ve stavbě domů nemají té modernosti, jakou se stkvějí boulevardy v Brusselu, ale za to mají více osobité rázovitosti, kterou arci vyniká hlavně Staré město jejich. Zde nalezneme napořád domy s vysokými, štíhlými střechami a s vysokými, na krajích schodovitě skrojenými štíty průčelními, jejichž kostra byla nejdříve z trámců sbita a pak zdivem vyplněna. Kromě jmenované již živé části města překvapí nás velmi často mrtvý klid, jaký tu v některých ulicích panuje. Projdeš celou dlouhou třídou, zabočíš do druhé a třetí, a nikde nevidíš obchodního krámu, nikde ani hokynáře, u nás nezbytného. Vrata domovní jsou tu z pravidla zamčena, v brance jest jen otvor skřínky, do níž listonoš, do domu nevcházeje, vkládá dopisy. Takové domy celé má tu pro sebe jediná rodina, — proto také nalezneme zde zhusta — jako u nás u vrat cedulky s nabídkami bytů — v přízemí za oknem tabulku ohlašující, že tento d ů m lze najmouti. Vidíme v tom jen potvrzenu starou pravdu, že Antverpy mají mnoho boháčů. To o nich hlásá ostatně již jakýsi středověký básník, tvrdící, že „nobilibus Bruxella viris, — A n t v e r p i a n u m m i s . . . gaudet“, t. j. Brussel že se honosí šlechtou, Antverpy penězi, — a bodří Flamové zovou Brusselany žertovně „de kieker fretters“ — jedlíky drůbeže, — kdežto Antverpy jmenují „de signooren“. Pro nás nebožáky má taková bohatá ulice tu nevýhodu, že chytne-li, nás tam liják, marně pátráme po průjezdu, ve kterém bychom se před ním ukryli.

Ale netřeba připomínati, že mají také Antverpy svůj Žižkov a svůj „František“, kde bydlí nezámožná, většinou dělnická třída, — a tam jest větší život již i proto, že tu neschází — v jiných částech města nevídaná stafáž — hloučky hrajících si dětí. Taková čtvrť hustě obydlená počíná se šířiti na jihozápadní straně města, kde povstávají rychle nové ulice a kde jest již také pěkná budova nového musea.

Čistota ulic a uliček antverpských zasluhuje chvály; tím podivnějším jest nelibý zápach, který nás tu často na ulici překvapí. Velikou záslubu o tento nešvar sluší přičísti péči, jakou mají v jisté věci zdejší otcové městští o mužskou část svého spoluobyvatelstva. Málokde naleznete tolik míst, jež bývají u nás označena útulným „zde“ a jaká v Praze jsou provázena příhodným napomenutím toaletním, jako se nám jich namane v Antverpách. A to ne snad jen v ústraních a zákoutích, ale právě na místech velmi živých, blízko kostelů a p. Lze v tom zařízení pozorovati několik druhů; nejméně jest solidně zahrazených stánků, známých u nás právě jako v Berlíně a jinde, více jest útulků, chráněných jen s jedné strany plechovou španělskou stěnou, a nejvíce jest nápadně prostých zastávek, které čnějíce ode zdi přímo do chodníku, nejsou zahrazeny vůbec ničím, ani nějakou napodobeninou známého antického listu fíkového. Zdejších dam, — to třeba podotknouti, — nijak to neuráží.

Překvapuje-li nás zde klid, ba mrtvosť některých ulic, překvapí nás tím více od nich se lišící ruch a živý ráz jiných tříd. Jako tam jsme nespatřili ani jediného krámu, tak zde jest obchod na obchodu, — a podobně jinde hospoda na hospodě. Pamatuji se z několika takových na třídu Keyserovu; za pěkného podvečera, — a na stinné straně již záhy

odpůldne staví tu restauratéři a kavárníci stolky před své místnosti na chodník, nezřídka až do půl ulice, aby hosté užili čerstvého vzduchu. Passáži to vadí, ale zdejší móda toho žádá a úřady to dovolují. Ostatně jest ta péče zcela na místě, ba uznáváme ji za nevyhnutelnou, okusíme-li na př. zdejšího piva, které tu nalévají jako u nás víno do malinkých číšek a požívají pomalinku asi tak, jako my píváme likéry. O ledu u piva ani řeči, a zkus „plzeňské“, t. j. červené (ubohá Plzeň!), či bavorské, černé, po tom i onom skormoutí se ti útroby a nemáš-li právě výborný žaludek, bude se ti zdáti, že's otráven. Naleznou se ovšem také místnosti s obstojným pivem, — ale studené není nikdy. V Brusselu — zrovna naproti královské knihovně — pochutnal jsem si také na spravedlivé plzenštině (která tu závodí s anglickým stoutem a pale alem), — sklenka asi s třetinu litru stála 30 centimů. Celkem však jest třeba dáti svědectví pravdě, že je zde velice těžko v létě sprahlé hrdlo po domácím zvyku ovlažiti a občerstviti; když jsem po několikátém důkladném sklamání tohoto druhu opouštěl jakýsi hostinec v Lutychu, ulevil jsem si bezbožným přáním, aby zdejší hostinské rozvěšeli po lucernách a jejich sklepníky je obložili, — uznávám ještě nyní přání to tak za spravedlivé, že dojista nebude počítáno k mým hříchům.

Ale nesuďiž nikdo, že by tu neměli ledu; chceme-li si na př. ve svém hotelu ochladiti láhev vína, dostaneme — ovšem za slušný peníz — ledu dost, a přejeme-li si, také zmrzlinou nám bude poslouženo. Bídná hodnota zdejšího piva pochází tedy patrně jen z toho, že ti lidé mu nerozumějí a neumějí s ním zacházeti. Jde to ostatně na jevo již z toho, že zde prodej nápojů dle způsobu našeho hostinství a kavárnictví nejčastěji jest spojen — s cukrářstvím, jak tomu jest také v mnohých městech německých.

Druhy hostinců jsou nejlépe patrny v Brusselu. Vedle hotelů různých stupňů a tříd a vedle zmíněných cukráren nejobyčejnější jsou tak řečené taverny, jež se rovnají našim lepším hostincům a restauracím; sklepníci jsou tu oděni v krátké černé kazajky a bílé dlouhé zástěry. Zde mívají sestaveny skupiny tří neb čtyř jídel, tak řeč. plats du jour, za mírnou cenu, jež také z venčí bývá naznačena; zde možno dostati obstojné cizí pivo.

Pokoutním stravovatelnám pražským podobny jsou zastrčené taverničky, jejichž specialita bývá někdy již v samé firmě naznačena; tak naleznou milovníci skopoviny lákavý nápis „Au gigot de mouton“, jinde se čte „Au filet de boeuf“ a p. — Velmi četny jsou také estaminety; mají úkol našich prostších hospod a výčepů, ale v podstatě jsou to vlastně jen lepší kořalny. Zde mají také nakyslé pivo domácí výroby, zvané faro. Zahnán byv jednou deštěm do takového estaminetu, okusil jsem také tohoto fara, ale dlouho jsem své zvědavosti a odvahy litoval.

A nyní opusťme již dusné, byť jinak i velezajímavé ulice městské a věnujme trochu pozornosti také venkovu.

Belgie činí na nás celkem takový dojem, jako úrodné kraje naší vlasti. Jest známo, že v Belgii poskytuje země člověku mnohých vzácných darů, jichž hledati dlužno v jejích útrobách. Nalézají se zde četné rozsáhlé doly, z nichž nejeden zaměstnává mnoho tisíc dělníků; uhelné

doly v Monsu jsou světoznámy, — odtud vyvážejí se tisíce tun uhlí do ciziny.

Vedle toho kvete zde průmysl, hlavně železářský, — belgické železo má po anglickém nejlepší jméno; krajina u Charleroi v jižní Belgii jest známa četnými závody tohoto druhu, — čtenáři novin pamatují se na ni z posledních let, hlavně pro bouře četného dělnictva tamního. Jiné krajiny a města, jako na př. Gent, prosluly svým znamenitým plátenictvím a soukenictvím (které zvláště ve starších dobách vynikalo), — právě jako hlavní město Brussel samo svým nedostižným krajkářstvím. V celé Belgii zhotovuje přes 130.000 dělnic ročně krajek za 40—50 mil. fr. V Lutychu jest asi 180 dílen zbrojířských, hotovením zbraně zaměstnává se tu na 40.000 dělníků.

Celá řada měst provozuje čilý obchod, který se soustřeďuje, jak již řečeno, v Antverpách. S těmito poměry souvisí také neobyčejná lidnatosť země, která sice rozlohou rovná se jen asi třem pětinám země české, ale počtem obyvatelstva ji málem i předčí; na čtverečním kilometru bydlí zde na př. v kraji brabantském 305, ve východním Flandersku 297, v Hennegavsku 265 lidí, — kterých se čítá v celé zemi průměrně 190 na čtverečním kilometru (v Čechách 107). Velmi čilému ruchu průmyslovému a obchodnímu slouží laciná, pohodlná a rychlá doprava železniční.

Má-li za těchto okolností země vyživiti jenom své obyvatelstvo, jest jisto, že musí tamější zemědělství státi na znamenité výši. A tomu jest tak v plné míře. Belgické polní hospodářství jest již dlouho vzorem ostatním krajinám evropským. Jedeme-li na př. koncem července z Antverp k Brusselu, kochá se náš zrak na bohaté úrodě, která v malých kopkách složena na polích dosychá a na odvezení čeká. Dlouhá žita jsou již většinou sklizena a bohatou, zrostlou pšenici právě počínají kositi. Ječmene jest zde celkem méně než u nás, bezpochyby proto, že Belgičané, kteří (jak jsme svrchu pozorovali), daleko tolik piva nevaří, jako my, nepotřebují ho tolik v pivovarech.

Pole střídají se hned ve velkých lánech, hned v drobných kusích právě tak jako u nás; panské dvory a statky tušíme za takovými lány, i když jich ještě očitě nespatřujeme. Sotva z rána rosa obejde, vidíme již na polích čile nakládati, — ale marně pátráme po sběračích, jakých u nás tlupy obcházejí, — marně se ohlížíme také po hejnech hus, nevyhnutelné ozdobě strnišť, zvláště v středních Čechách. Z toho, že sběračů zde nevidíme, mohli bychom snad ne neprávem souditi, že zde v kraji není mnoho chudiny, a která tu jest, že se živí přičinlivěji a vydatněji než u nás.

S dozralým neb dozrávajícím obilím střídá se zeleň řep, četných polí tabákových, bramborů, chmelnic, zelnic, jinde pozorujeme celé kusy polí, osázených fasolemi a zároveň rozmanitou zeleninou jinou, osetých boby, — tu a tam pak přispívají také kvetoucí rostliny pícní k barvitosti a rozmanitosti krajiny.

Řekl jsem svrchu, že Belgičané platí za vzorné hospodáře. Této chvály zasluhují hlavně pro dovednosť ve vzdělávání půdy a mrvení. Jak při tom píle spojuje se s důmyslem, který neváhá využitkovati

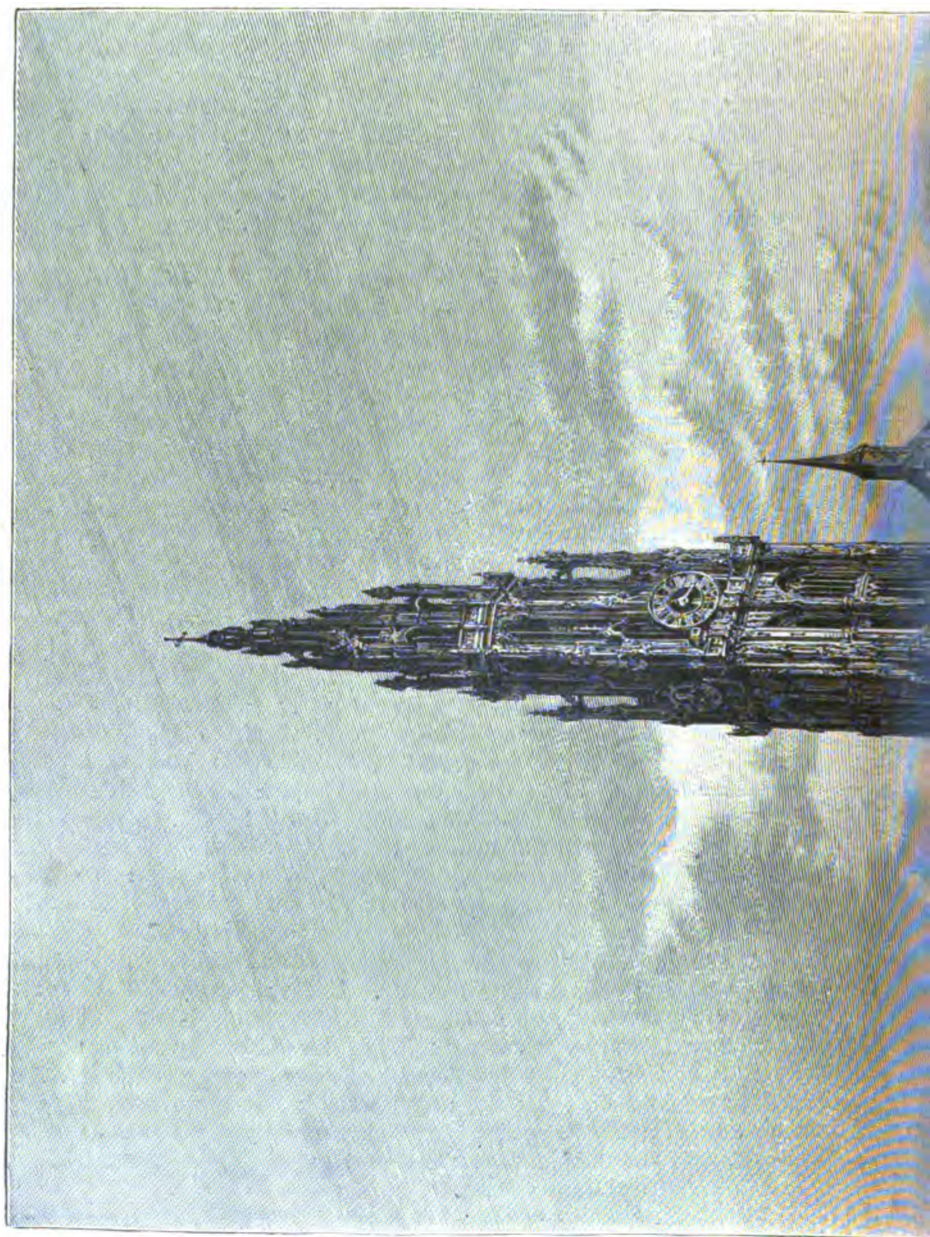
všech dobrých vynálezů a pomůcek technických i chemických, dokazuje zvláště zřejmě krajina Vaesská jihozápadně od Antverp, patřící k nejlidnatějším krajům evropským. Druhdy vyschlá, holá pláň, jest nyní nejpečlivěji vzdělána a četnými dvorci a bohatými vesnicemi osazena. Původní půda byla hotový písek, — ten jest nyní umělými prostředky změněn v pravou zahradní prsť. Arci rolníka zde v takové práci podporuje účinně správa zemská, nejenom nevynucujíc těžkých daní, ale zřizujíc také průplavy, upravujíc řeky a jinak pečujíc o stav, který jest nejzdravějším základem spořádaného státu. Mimo to také přiměřené podnebí, mírněné hlavně přímořskou polohou země, jest zdejšímu hospodářství velice ku prospěchu.

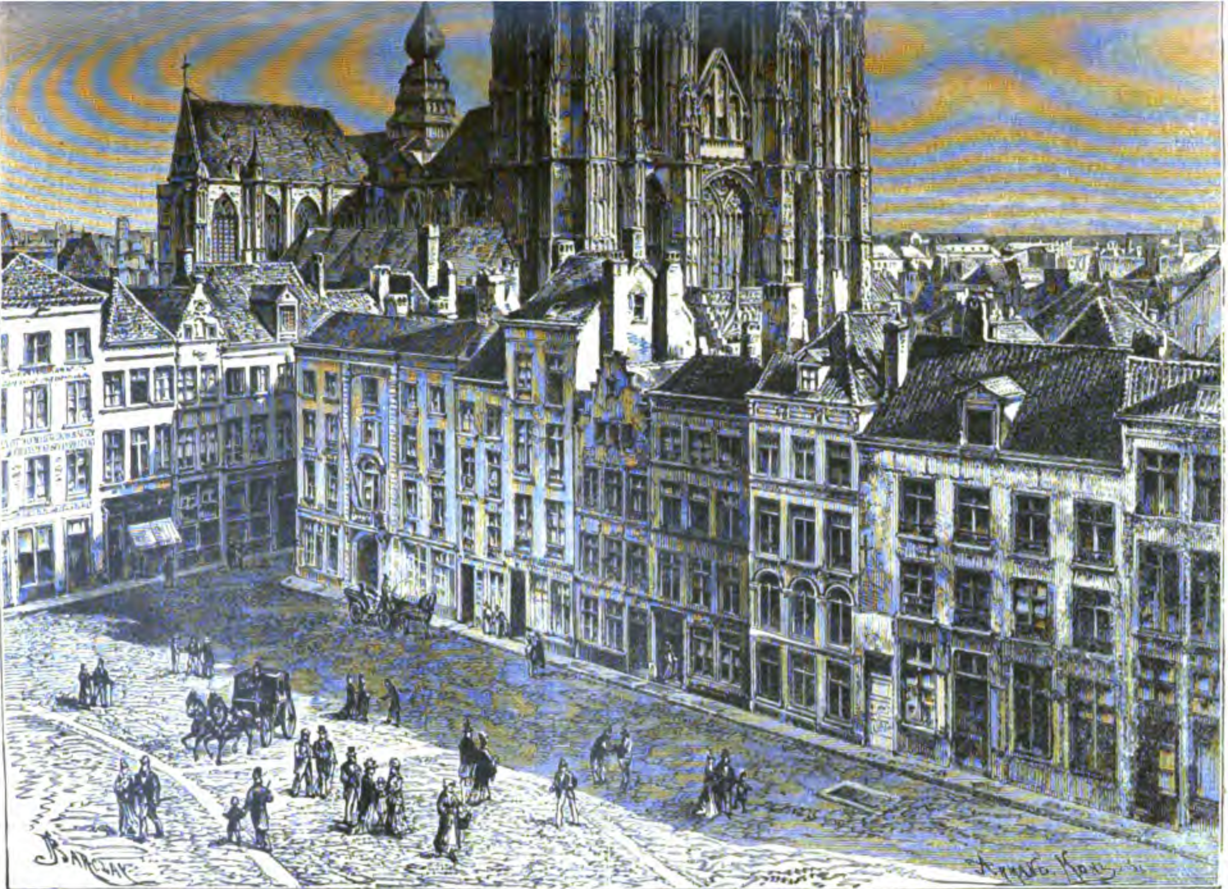
Vedle prostého vzdělávání polí věnují belgičtí venkované také náležitou pozornosť chovu dobytka. Tomu pomáhají šťavnatá, dobře zavlažovaná luka, jimž jsou všecky nížiny v údolích věnovány, tak že asi šestina vší půdy v lukách záleží. Skoro tolik půdy zabírají také lesy, jimiž zvláště jižní Belgie jest bohata, poskytujíc mnoho krásného dříví. Stromoví pěstuje se ostatně v Belgii s nevšední péčí a přispívá zajisté nemálo k umírnění a vyrovnání poměrů klimatických, pro hospodářství nad míru důležitých. Krajina nabývá jím zvláštní, milé přívětivosti a půvabnosti i tam, kde jest takou rovinou, jako v celé severozápadní Belgii. Jedeme-li po chudých, nesmírně nudných rovinách severního Německa, mimovolně zavíráme oči, abychom přespali dlouhé hodiny, v nichž nemáme nač zrak s potěchou upříti. Za to zde nemůžeme oka odtrhnouti od lánů polí, z nichž každý kus jest, jako u nás mezemi, lemován plotem z bujného, vysokého a hustého křoví, nad něž tu a tam zrostlý strom svou korunu povznáší. Cesty, potoky i průplavy jsou takřka ovinuty řadami buď statných alejí, buď stromů teprv odrůstajících, — co chvíli objeví se před námi dobře pěstovaný les, za nímž ob čas spatříme vížku nějakého panského zámku, a červené střechy selských budov, hned opodál od sebe roztroušených, hned k sobě se kupících, nevyhlížejí k nám jinak než ze širokého věnce zahrad nebo stromů lesních. Zde arci ovocné stromy jsou již mnohem hojnější než v Holandsku.

Selské domy nevyznačují se nijakými zvláštnostmi; jsou to čisté, kamenné stavby přívětivého vzhledu a obyčejně pěkně výstavné, při nichž je pohodlí obyvatelů poslouženo právě tak pečlivě, jako dbáno účelů hospodářských. V té příčině nelze tu vytknouti známek nějakých, které by jenom krajině belgické náležely. Také význačných krojů národních zde hrubě nepozorujeme.

Pravil jsem již svrchu, že Belgie rázem krajiny velice nám připomíná naši vlasť, jejíž rozmanitosti a velebnosti arci nedostihuje. Západní a severní kraj jest rovinatý; čím dále k jihu a východu, již se půda víc a více vlní, již se před našimi zraky vyskytují také táhlá návrší, která volnému rozhledu brání, dodávajíce za to řekám v jejich údolí tekoucím tím většího půvabu.

Meusa, hlavní řeka zemská, s přítokem svým Sambrou, mají břehy na mnohých místech rozkošné. Do jejich úvodí sahají již výběžky Ardenského lesa, nevysokého pohoří, které má partie také divoce romantické. Staré hrady na lesnatých vrších, střídajíce se s výstavnými zámky a leto-

Kathedrála v Antverpách.

hrádky belgické šlechty, jsou ve svém libezném ústraní příjemnou protivou továrních a hutních komínů, jejichž řady v otevřené krajině jsou nejzřejmějším svědectvím znamenitého ruchu průmyslového.

Celkový dojem, jaký si z Belgie odnášíme, jest zajisté velmi dobrý. Blahobyt v městech, četné jejich ústavy, sbírky, stavby a rozmanité instituce, kterých u nás postrádáme, aneb které jenom s velikým úsilím a penězi pracně sbíranými si pořizujeme, dává nám zároveň s příznivým stavem venkova cítiti, jak prospívá země, která svou berní silou uhrazuje jen potřeby vlastní. Jakým požehnáním jest Belgii neutralita, netísnící ji novými a novými břemeny vojenskými, poznáváme hned za východní hranicí její na bujícím militarismu německém.

Norina.

Napsal **Ferdinand Fabre**. Přeložil **J. J. Benešovský-Veselý**.

(Pokračování.)

VI.

Nevím, kterak ty jsi se choval u stolu Jalaguierových, milý Arribase. Co mne se týče, já hltal jako vlk. Po více než pětačtyřiceti letech — po více než pětačtyřiceti letech, bohužel! — cítím dosud na podlebí chuť vajec a uzené kýty cérisolské s příchutí octa, nalitého na pánev. Zatím, co žernovy mého mlýnu drtily celou hostinu hodných těch lidí, zvedal jsem ob čas hlavu, žvýkaje sousta vskutku gargantuovská. Tu zahleděl jsem se na starce, sedícího proti mně, a obdivoval se přesnosti a snadnosti jeho pohybů. Honorina, aby nevyrušila děda z jeho pořádku, odstavivši od pece pánev, podala mu velký talíř zelné polévky. Lžíce starcova skorem v ní stála.

Byli byste slyšeli letět mušku, tak byl každý zabrán prací svých zubů. U venkovanů v Cevennách oběd je tím, čím jej příroda chtěla mít: odpočinkem po namáhání, chvilkou mlčení, rázu velice vznešeného, skorem posvátného. Nebohá bytost lidská se potila, aby vyrvala nevděčné půdě chléb vezdejší; nyní pojídá tento chutný chléb a nedovede než uctivě mlčet.

Jalaguier se bránil a nechtěl přijmout kus našeho salámu, který jsem mu nabízel nakrájený na čtyři kolečka dosti tenká, ale konečně chválil jsem mu kuchařské umění Prudencino slovy tak výmluvnými, že se odhodlal okusit ho. Avšak veškerá výmluvnost moje byla marna u Honoriny, jež ostatně se valně ani jídla nedotkla, kdežto my brali ode všeho, spokojujíce se tím, že nás obsluhovala; točila se neustále kolem stolu, lehká, čilá, svižná jak motýlek.

„Jíš-li pak přece, Norino?“ tázal se několikrát její děd.

„Ovšem, ovšem,“ odpovídala.

„Zdá se mi, že tě neslyším jíst.“

„Ale vždyť jím!“

„Víte, mé děti, ptám se jí proto, že obyčejně jí stačí pouhý drobeček, jak zrnko semence pěnici na našich třešních... Člověk nemá stále myslit na práci, má také dbát o jídlo... Tys tuze pracovitá, milá dceruško; je to chyba, přemáhat se tak prací. Pánbůh, který námi vládne podle své vůle, udělal tě podle podoby tvého nebožtíka otce. Stýskám si proto u něho ve svých modlitbách ráno i večer. Můj ubohý hoch umřel, proto že se tuze dřel. Nedovedl si dát pokoje, když šlo o to, sbírat groše na polích. Pole ho zabrala a pohltila.“

„Ach, dědečku!...“ přerušila jej dívka, jejíž oči pojednou se zalily slzami.

„Ano, máš pravdu, Norinko, máš pravdu, nemá se mluvit o věcech smutných. Je ti třeba statečnosti, abys to všechno zastala! Já nejsem již k ničemu; jsem suchá větev, ulomená od stromu, která se má hodit bez okolků do ohně...“

„Vy, dědečku, vy! . . .“

S uslzenou tváří vrhla se na šíji starcovu. Hluboký vzdech vydral se z hrudi Jalaguierovy. Tisknul k sobě dlouho svoji vnučku, pak laskavým posuňkem chopil ji za ruce.

„Ale jdi, Norinko, jdi! . . .“ zakoktal.

„A čím bych byla bez vás?“ zaštkala. „Ztratila jsem svého otce, ztratila jsem svoji matku, ztratila jsem svoji tetičku . . .“

„Ale vždyť dobře víš, dceruško, že Pánbůh někoho pro tebe přichystal . . .“

„To jste vy, chci vás podržet.“

„Vždyť mne podržíš, buď pokojná . . . Přece však bych se nehněval, kdybych, až uplyne smutek po tvojí babičce, mohl tě vložit do náručí šťastného hocha, pracovitého jako ty . . .“

„Nemluvte o tom,“ zašeptala, vzpřímivši se pojednou a obrátivši se k ohništi, aby před námi zakryla svoji tvář.

Tento neočekávaný výjev nedotkl se tebe příjemně, neboť jsi nechal ležet na stole půl preclíku, a bůh ví, jak jsi miloval cukrované preclíky Prudenciny! Co mne se týče, mne slova Jalaguierova připravila o všechnu chuť a jen s velikým namáháním potlačil jsem slzy. Měl ovšem pravdu, děd Honorinin, jsa tak blízek hrobu, že pečoval o to, aby provdal svoji vnučku a opatřil jí oporu.

Ostatně byla roztomilá se svým útlým tílkem, pružným jak třtina, svým překrásným plavým vlasem, dlouhým a bohatým jak vlasy světice, svýma očima krásnějšíma a modřejšíma než voda potůčku cérisolského, svými tvářemi poněkud bledými, podobnými dvěma liliím, a velice byl by vybíravý venkovan hor cevennských, a byť měl i plný sáček, aby si ji nechtěl vzít za ženu.

„Nevím, jaké jsou ženské jinde,“ pravil slepec; „ale takové jsou u nás. Dostávají strach, jak se s nimi počne mluvit o vdávání. Ale je-li příležitost dobrá, je-li znamenitá . . .“

„Tak tedy, Jalaguiere, vy máte pro Norinu ženicha dobrého, znamenitého? . . . To bude mít strýček Fulcran radost! Pamatujete se, že strýc Fulcran . . .“

„Potřebujete třešně, Norino?“ tázal se kdosi, jenž se objevil ve dveřích chýše, jsa polou zakryt od hlavy až k patě větví, plnou zralých třešní.

„Tos ty, můj hochu, tos ty, mé dítě!“ zvolal stařec, obraceje se po hlase. „Ovšem že chceme třešně . . . Ale pojď přec dál! pojď dál!“

Vstoupil. Navzdor lupení, jež jej zakrývalo, poznal jsem Justina Lebasseta.

VII.

Slyšíc hlas příchozího, Honorina se obrátila a když vešel do domu, učinila krok jemu vstříc.

„Ale vy nám přinášíte celý strom!“ pravila k němu, hledíc naň u vytržení svýma velkýma modrýma očima.

Mlčel tři vteřiny, pak pronesl namahavě:

„Třešně z mého sadu jsou masitější než vaše a protože máte hosty, načesal jsem jich trochu pro vás a pro vaše hosty.“

„Vy jste vždycky hodný... Děkuju vám.“

A vzavši od něho větvice, jež kladla opatrně jednu po druhé na stůl, prohodila:

„Poslyšte, Justine, vy jste přišel pomoci dědečkovi, aby mohl vstát?“

„Byla jste na pastvě s kozami a nevěděl jsem, poženete-li domů dřív či později. Nabídl jsem se vašemu dědovi, když mu vadí jeho zrak, že mu trochu ty hadry podržím, že mu trochu pomohu, a on to přijal. Ostatně, šel jsem tudy . . .“

„Ano, vy tudy chodíte, kdykoli máme zapotřebí nějaké služby.“

V skutku, nebyl to již Justin Lebasset, medvěd, kterého jsem byl viděl, když jsme přišli do Rocailletu, skrčený před svým brlohem, s tlapami skrytými pod srstí. Justin Lebasset, kterého jsem viděl vedle Honoriny, byl muž hrubé kůry, chcete-li, hrubé tváře, avšak člověk jako jiní, snad lepší než jiní. Nehýbal se, zabrán v jakési vytržení, a mladá dívka oslněna jak on, rovněž se nehýbala. Pojednou — nevím co ti napadlo, můj drahý Arribase, — měls znamenité vnuknutí srdce. Odstrčil jsi svou židli, postavil se přímo před něho a pravils k Lebassetovi:

„Justine, byl jste u nás křivě obviněn. Vy jste nebyl vinen, ale ten ničema Siebel. Můj otec se doví všechno, a bude-li vám to vhod, přijďte na přesrok česat kaštany do Passettes, budete na dvorci ochotně přijat.“

Nijakým slovem nelze vylíčit dojem, jaký způsobila tato slova, pronesená přízvukem velice smělým, velice přesvědčivým. Nejen že Justin Lebasset pod svým ryšavým vousem zbledl více než náš ubrus právě vyndaný z prádelníku, ale počal se třást na všech údech tak prudce, že Honorina, jež byla na něho velice pozorna, měla právě jen čas podat mu židli, aby usedl. Kdyby se byla chvíli omeškala, byl by klesl.

Zatím co mladý venkovan se zotavoval po pohnutí, jež jej bylo schvátilo navzdor jeho dvaceti letům, navzdor jeho svalům plným síly, navzdor jeho zavalitému, složitému tělu, jež jevilo ráznost již při po-

vrchním pohledu, zamlčeli jsme se všichni, plni rozpaků, hledíce ke stropu.

„Nuže, děti, pusťte se do třešní, jsou to dobré třešně Justinovy!“ zvolal starý Jalaguier.

Když jsem vztáhl ruku, byly větvice sebrány jedním hrábnutím.

„Chcete-li mít královský hod, musíme vzít třešně a ochladit je v potoce!“ zvolal Lebasset vzpamatovav se okamžitě a vyběhl ze stavení Jalaguierových.

S ukazováčkem na rtech, se zamyšleným výrazem pohledla na nás Honorina nesměle, plaše. Pak si dodala odvahy a odešla, prohodivši k nám:

„Musím mu ukázat nejhlubší místo v potoce . . .“

Toto nejhlubší místo potoka znal Justin Lebasset, narozený v Rocailletu, tři sta kroků od Cérisoles, zajisté velmi dobře, avšak mladé dívce se zdálo, že musí je ukázat mladému muži a navzdor naší přítomnosti bez ostychu běžela za ním. Tuše, jaká síla, jaký neodolatelný pud pohání jeho Norinu, usmál se Bartoloměj Jalaguier shovívavě, ale též trochu šibalsky a zlomyslně.

„Vidíte, děti,“ připomenul, „ať si říkají faráři co chtějí, mladost je mladost a nikdy se ničeho proti ní nepořídí. Za všech dob mladí lidé se vídali, hovořili spolu, bavili se, a povždy se budou vídat, hovořit spolu a baviti se. Když je člověk ve květu mládí, třeba mu pustit opratě. Bůh to dovoluje v té době, která je nejkrásnější dobou života.“

Na mou věru, tvář se mi poněkud dloužila při této řeči ne valně katolické, jež nikterak nesouhlasila s řečmi, jež jsem slyšel na faře, brzy od Prudence, brzy od strýce Fulcrana. Avšak ty, tys se dal do smíchu a já byl poněkud spokojen. Jestliže tě slova děda Honorinina bavila, nebyla nikterak pro nás nebezpečna, porozuměl jsem jim tedy špatně a neměla toho smyslu, jaký jsem do nich vkládal.

„Tak tedy, Jalaguiere, nebojíte se, že děvče, když je samotno s hochem . . .“ namítl jsem.

„Nebojím se ničeho.“

„Avšak strýc Fulcran a naše Prudence na faře myslí, že děvčata mají jíti s děvčaty a hoši s hochy, že mají zůstati od sebe odděleni, nemají-li být vydáni v šanc nebezpečí . . . nebezpečí . . .“

„U nás se chová každý, jak mu káže povinnost.“

„To je štěstí pro pana faráře v Rocailletu! . . . V Camplongu se stává často, zůstane-li děvče s hochem, že on ponoukán ďáblem, neostýchá se políbit ji. Ach, můj strýc, chudák, má velké trampoty na své faře!“

Tu dal jsi se do smíchu a stařec tě následoval, což mne uvedlo ve zmatek. Oddychoval jsem prudce, styděl se nevěda proč a jsa v duchu trochu rozzloben. Všechny moje názory o životu se mátly. V té drobné krabici na faře, skorem posvátné jak tabernakl, byli ve mně utvrdili zvláštní mravní názor a nejmenší vánek z venčí mne vyrušoval, div jsem neslzel.

„Pane synovče, chtěl byste mi pomoci usednout venku na zápraží přede dveřmi?“ prosil mne děd Honorinin.

Přijal jsem dosti mrzutě ruku Bartoloměje Jalaguiera a táhl jsem jej s sebou trochu prudčeji, než se slušelo.

VIII.

Hrubě přitesaný kámen byl zazděn z venčí do stěny domku. Usedli jsme tu všichni tři. Koutek tento, poněkud opuštěný, poněkud divoký, byl rozkošný svojí svěžestí, kterou tu udržovaly dva obrovské fíkovníky, jichž větve se zaplétaly navzájem mezi sebou. Masité listy těchto krásných stromů se silnou korou a bohatě rozvětvenými haluzemi tvořily proti slunci neproniknutelnou hradbu. Kterak to bylo příjemné! Plody temně zelené, skorem černé ukazovaly se tu a tam v chomáčích po pěti, po desíti; bohužel nebyly ještě zralé. Na některých nízkých větvicích rozeznalo pátravé moje oko drobné uschlé výhonky, jako hnědavé skvrny, bradavice. Každý z těchto uschlých výhonků byl nesl panenský fík, jeden z oněch ranných jarních fíků, nasáklých první mízou, jež nabývají u nás mnohdy rozměrů obrovských. Příroda jest tak štědrá ve svém rozvoji po tuhém spánku zimním! Ale marně jsem pátral hustým větvovím v nejtemnějších, nejskrytějších zákoutích; nebylo tu jediného panenského fíku na zub. Roční doba již minula.

Zatím Bartoloměj Jalaguier s kyčlemi přimknutými ke zdi, s rukama na kolenou, hlavou skloněnou jako pátravě ku předu, zdál se hledět na vysoké kaštany v okolí. Nepronesl jediného slova. Cosi bylo mne před chvílí zarazilo, když jsem u stolu seděl naproti starci: neobyčejná jasnost jeho očí, jasných a čistých jak oči dítěte, jak oči tvoje, Arribase, jež byly nejkrásnější ve světě. Vznikly ve mně pochybnosti. — Byl Jalaguier slepý? vskutku slepý? — Tyto pochybnosti ozvaly se znova.

„Cožpak nevidíte pranic?“

„Pranic, pane synovče.“

„A jste tím úplně jist?“

„Někdy uprostřed úplné tmy, ve které se nalézám, objeví se přede mnou najednou červený pruh. Tu si představuju, že je noc, že se na nebi ukázala nějaká hvězda a že zítra uvidím slunce a lidi z vesnice, ale zítra není to nic, nic, nic.“

„To je podivné, před chvílí bych byl přísahal, že se díváte, že se díváte tak, jak já to mohu učinit, na kaštany směrem k Rocailletu.“

„Často obracím se tím směrem po starém zvyku. Zdálo by se, že sedlák cítí zemi, na které se lopotil. Nechal jsem tolik potu stranou k Rocailletu! Angelika, moje nebožka žena, byla z Rocailletu a když se za mne provdala, přinesla mi v zástěře několik korců polí. V jakém as stavu jsou teď, nebohá ta políčka, která jsme překopávali, převraceli o přítrž motykou, rýčem, můj hoch a já? Jak znamenitou jsme tam měli tehdáž vikev na píci pro jehňata a kůzlata? Vše to přišlo na zmar od mého oslepnutí, zejména od té doby, co Angelika odešla na hřbitov a nevrátila se víc.“

Zamlčel se a já byl tomu rád, neboť každá z těchto vět, které pronášel pod fíkovníky hlasem smutnějším, než se zpívají lamentace Jeremiášovy o Velký pátek, mne vzrušovala, naplňovala smutkem.

„Ach, lituji vás velice, Jalaguiere, velice vás lituji!“ koktal jsem touže tajně po tom, abych ukončil tuto rozmluvu.

Avšak on, jenž nalezl ochotného sluchu pro svoje stesky, ulevoval dále svému srdci, jako nádoba příliš plná bolestí a hořkostí, jimiž překypoval:

„Za oněch časů požívali jsme klidně vezdejšího chleba v Cérisoles a stávalo se, že bylo i trochu másla na něj; nyní musí moje Norina chodit pracovat k cizím lidem, neboť chleba jest na mále v Cérisoles a není ani ždibce másla v hrnci. Ovšem, Jacques Arribas v des Passettes a pan farář Fulcran v Camplongu byli velmi laskavi k mé vnučce při posledním sbírání kaštanů... Ale nic platno, ačkoli mi Justin Lebasset pomáhal v té dlouhé době nepřítomnosti toho dítěte, plakal jsem nejednou, jak jsem starý, zejména v noci, když myšlenka na moji Norinu tísnila mne krutěji než ve dne. Proto povídám, jako že mne Bůh slyší, kdybychom měli jíst trávu jako náš dobytek, letos se od sebe více neodloučíme.“

„Máte pravdu, Jalaguiere,“ ujišťoval jsem, utíraje si slzící oči.

Pudila mne hrozná touha, abych odešel; povstal jsem s kamenného sedátka. Stařec cítil můj pohyb.

„Co pak to děláte, pane synovče?“

„Je pozdě, Jalaguiere, a snad bychom už měli odejít.“

„Odejít v tomhle úpalu slunečním! Bude lépe, vyčkáte-li, až se ochladí. Za hodinu budete v Truscasu. Ostatně musíte okusit naše třešně.“

„To necháme na podruhé, Jalaguiere.“

„Tak tedy chcete stůj co stůj probudit Arribasa?“

„Jakže, on spí?“

„Podívejte se do trávy.“

S kamenné lavičky byl jsi se, milý příteli, svalil do trávníku velice hustého, ve stínu fíkovníku a obtěžkán vejci, uzenou kýtou, salámem, sýrem, preclíky, suchary, samými věcmi znamenitými ale těžkými, byl jsi usnul. Šetřil jsem tvé siesty a poněvadž Bartoloměj Jalaguier, zabrán ve slavnostní mlčení, v mlčení bolestné, mlčení tragické, nepronesl více slova, počal jsem se toulat. Pátral jsem, kterou cestou k potoku cérisolskému běžela Honorina za Justinem.

* * *

Za fíkovníky vinula se úzká pěšina, vroubená křovím mezi roztroušenými shluky růžového vřesu. Bujná máta s načechraným, drsným, srstnatým lupením rozkládala se v mezerách, naplňujíc vzduch velice těžký dechem své opojné vůně.

Kráčel jsem přímo před se, brouzdaje se mátou a vřesem, odkud se zvedala hejna včel se zuřivým bzučením. Jakýs šumot mne zastavil. Veselé, čilé žvatlání ozývalo se za dosti hustou skupinou bílých vrb. Patrně to byli Honorina a Justin. Proč se tak omeškávali? Co si as mohli povídat? Veselý, čilý šumot nepřestával, avšak nebylo možno, rozeznat jediného slova. — Jen aby tento Lebasset, jenž sice, rád věřím, není zlodějem, nevyvedl pasačce cérisolské ošklivý kousek a nepolíbil

ji!“ pomyslil jsem si. — Nával plaché stydlivosti dodal mi křídel a já letěl zrovna k vrbám.

Nebylo tu nikoho, bohužel nikoho. Ach, kdyby se tu byli nacházeli a já byl zaslechl nejmenší slůvko, zahledl nejmenší podezřelý posuněk, byli byste viděli, kterak bych byl na ně spustil! V nepříznivém smýšlení, jež ve mně vyvolal starý ten mluvka Jalaguier, jenž byl příliš shovívavým k ošklivým pletkám děvčat s hochy, byl jsem schopen vrhnout se na ně, abych je roztrhl, kdyby se jen pokusili pozvednout proti sobě rukou a obejmout se. Zkrátka, synovec mého strýce, dítě z fary, jevil se v Cérisoles takým, jakým se ukázal v Camplongu jednou v neděli, když po mši Galibert, pastýř statkáře Bassaca, chopiv se Merletty, dcery Virginie Merle-ovy, pokryl jí tváře hrubými hubičkami, které mlaskaly hlasitěji, než kaštany praskají na slunci. Poněvadž Galibert byl se dopustil tohoto hříchu v době kratší, než to lze povědět, přišel jsem příliš pozdě; avšak přece, když se po svém špatném kousku dal na útěk, dostal z mé ruky kamenem do pravého stehna, tak že více než osm dní kulhal. Tu máš, Galiberte, prašivá ovce farnosti camplongské!

Avšak zde jsem nemohl hodit ani nejmenšího kaménku. Žvatlání, jež jsem byl zaslechl, nepocházelo od lidských jazyků, nýbrž bylo pouhým žvatláním potoka cérisolského s oblázky na břehu. V skutku, tento potok, valící se v křivolakém korytě mezi kameny, obrostlými svěžím mechem, zakulacenými jako koule ke kuželkám, měl svou řeč, pronášel slova. Bavilo mne poslouchat tyto hlasy vody, jež zpívaly, brzy něžněji než flétny pastýřů na horách, brzy ostřeji než píšťaly, provázející o posvícení zpěvy při Pozdvihování . . .

Na mou věru, ale tentokrát jsou to v skutku slova, skutečná lidská slova, přicházející ze středu rákosí, klonícího se nad potokem.

Odhrnul jsem několik stonků rákosí a napjal zrak i sluch. — Objevil jsem je, vidím je, jsou tři kroky ode mne. Honorina sedíc na plochém skalisku, máčí nohy ve vodě, Lebasset, stojící poblíž ní, hledí na ni, nepřestává na ni hledět.

„Ano, Justine, ano,“ opakuje vnučka Bartoloměje Jalaguiera, jejíž tvář obrácenou k potoku nedovedu rozeznat.

„Kterak jsem spokojen!“ šeptá mladý venkovan, jehož více nepoznávám, tak se mi zdají být rysy jeho změněny, navzdor hrubým chlupům jeho vousu, ba skorem krásné následkem záře, jež je oblévá jako zásvit sluneční.

Honorina se obrátila. Lilie na tvářích jejích ustoupily dvěma růžím, dvěma růžím dosud bledým sic, dvěma růžím šípkovým na Jongle, chcete-li. Nemluví ani slova. Pozoruje Justina očima polou přimhouřenýma, skorem zavřenýma.

„Vy jste se tedy bál?“ táže se ho.

„Ano, Norino, bál jsem se, že se mi nepodaří získat vaše přátelství.“

„Proč pak?“

„Vždyť víte dobře . . .“

„Vy tedy myslíte, že bych byla mohla uvěřiti té ošklivé historii

z Passettes, jako oškliví lidé z Rocailletu, kteří se tvářili, jakoby tomu, věřili?"

„Ne! ne! . . ." odpovídá on kvapně. „Vy jste tomu nevěřila nikdy . . . Vy tomu nebudete nikdy věřit, že?"

„Nikdy!"

Podala mu ruku. Lebasset chopil se této ruky, jež se chvěla, položil ji na své srdce a ze rtů jeho vydraly se výkřik a zaštkání:

„Jsem nevinen!"

Mladá dívka vyskočila ze svého skaliska, objala jej a políbila.

Slyšel jsem mlaskání hubiček pasaččiných tak zřetelně, jako jsem byl slyšel mlaskání hubiček Galiberta, pastýře Bessacových, ale tyto hubičky zde byly zajisté jiného druhu, neboť nejen že mne nepobouřily nýbrž naopak zanechaly mne velice rozpačitého, velice pohnutého.

„A proč bych byl kradl kaštany?" pokračoval, drže Honorininu ruku svými oběma. „Co bych byl dělal s těmi kaštany? Překvapil jsem Siebela, když nesl plný pytel Antoinettě Vignole-ové, a Siebel z bázně, abych ho neudal, uznal za nejvhodnější, udat mne."

„Zapomeňte na to, Justine . . ."

„Až budeme svoji, opustíme tuto krajinu . . . Půjdeme daleko, hodně daleko . . . Mám silné ruce, to víte, a ručím vám za to, že ve kterémkoli kraji vydělám více chleba, než nám bude třeba."

„A můj děd?"

„Vezmeme jej s sebou."

„On je slepý a starý . . . Zůstaneme tu k vůli němu."

„Jak si přejete, Norino. Jen budu-li moci jíti s vámi, všude mi země bude rájem . . ."

„A což třešně!" zvolala s úsměvem, jaký jsem nikdy neviděl u děvčat naší farnosti; byl to skorem úsměv svaté Filomeny v pozlaceném rámci nad oltářem kaple v našem kostele v Camplongu.

Ponořili svoje ruce do vody bystřiny cérisolské. Aniž to mohu tvrdit na určito, zdálo se mi, že pozoruji, kterak se prsty jejich pod vodou stýkají. Vytáhli větvice a zmizeli za vrbami.

X.

Prvním mým hnutím bylo, abych pospíšil za nimi, a moje nohy nesly mne bezděčně tímto směrem. Avšak jediná myšlenka mne ihned zarazila: kdybych přišel s nimi zároveň, nezdálo-liž by se, že jsem je sledoval, že jsem se plížil za nimi, abych je špehoval, vyzvídal? . . . Poněvadž vychování moje bylo na faře, navzdor své obmezenosti, ušlechtilé, neboť jsem měl na očích co den duše tak ušlechtilé, jakými byli můj strýc a Prudence, pocítil jsem žhavý ruměnec na tvářích. Velice znepokojen zůstal jsem stát před potokem cérisolským. Provázel jsem zasmušilým, smutným pohledem roztroušené listy třešňové, plynoucí po vodě s několika třešněmi, které se třpytily na hladině vodní jako rubíny.

Byl jsem pohřížen v rozjímání bez cíle, bez konce, když pojednou s místa, kdež jsem se byl před chvílí ubíral mezi mátou a vřesem, ozval se hlas. Voláno na mne.

„Pane synovče! pane synovče!"

Učinil jsem skok a ocitl se tváří v tvář Justinovi.

„Rychle, pane synovče, třešně jsou jak náleží čerstvé a chroupají pod zuby jako skleněné perličky."

Jedna z jeho rukou chopila se ruky mé a já byl vyproštěn z klestí, jež vadilo mé chůzi. Lebasset byl mne pozvedl lehce jak pírko.

„Pospěšte," opakoval „pospěšte!"

Přerušili tvoji siestu? Probudil jsi se pozvolna sám? Nevím to, milý Arribase. Tolik je jisto, že jsem byl nemálo překvapen, vida tě sedícího po boku Bartoloměje Jalaguiera s oběma rukama plnýma třešní. Byli vynesli stůl ze světnice a poněvadž slunce ve své největší síle pronikalo lupením fíkovníků, postavili jej na druhé straně, kdež vyčnívající střecha, jako všechny střechy v okolí sněžné Espinouzy, vrhala stín zároveň tmavý a průsvitný, podobný kusu nočního nebe.

„Jen pojďte, nestyďte se, pane synovče, nestyďte se!" pravil mi Jalaguier, jemuž pranic neušlo.

Nedal jsem si opakovat toto vyzvání; po tvém příkladu, milý příteli, obíral jsem větvice ležící před námi.

Jaké to třešně! Když si na to myslím po tolika letech, cítím ještě jich sladkost, jich svěžest. A tato sladkost neměla ničeho mdlého a tato svěžest neměla ničeho hrubého. Chuť ovoce rozplývala se rozkošně s chutí vody cérisolské, neboť tato ledová voda, tato „voda sněhová", jak ji nazýval můj strýc, sdělila cosi ze svých vlastností ovoci, jež jí bylo svěřeno. Pecky byly bohužel poněkud velké; avšak nedivte se, když tyto třešně dosáhly velikosti drobných jablíček říjnových. Ostatně tyto pecky, neobyčejně vyvinuté, nikterak nebyly na ujmu jemnosti masíčka, jež zůstalo pevným a chutným, bílým, zarůžovělým, sladkým tolik, mnoho-li právě bylo třeba.

Zatím co Honorina a Justin, velice skromni, málokdy dotkli se nějaké větvice, ty, starý Jalaguier a já dali jsme se několikráte do práce a nebylo skorem již viděti červených bodů mezi listím přehrabaným, rozervaným, otrhaným, pokrývajícím stůl od jednoho konce na druhý.

„Víte, pane synovče, až bude po třešních v Rocailletu, budeme mít jiné v Cérisoles," pravila mi mladá dívka.

A zvednuvši prst, ukázala mi dvacet třešňových stromů, jichž rozpukané kmeny, na nichž se tu a tam skvěly velké kapky pryskyřice ambrově žluté, stály v řadě podél ovocného sadu až ku potoku.

„Naše stromy nejsou tak dobře opatrovány, proto také ovoce je drobnější, ale jest velice lahodné. Okuste je, pane synovče, a ty také je okus, Arribase."

Větvice, ulomená uhozením bidla, spadla na stůl.

„Tak, teď jste poplašila strnada," pravil Justin.

„Strnada?" tázala se.

„Byl tu, právě na té větvici, když jste po ní sáhla."

„Kdybych to byla věděla!...“

„Já ho pozoroval už asi minutu, kterak ozobává svým ostrým zobákem zralou třešni, a myslil jsem při sobě: Kdyby mu bylo aspoň libo obdařiti nás dnes, kdy jsme tak šťastni v Cérisoles, nějakým zastavenéčkem!“

„Tys tedy dnes šťasten, milý hochu?“ tázal se stařec svým třesavým hlasem.

„Hleďte, Jalaguiere, dnes ráno ještě měl jsem velký kámen na srdci, těžší než hora Espinouze; ale teď není mi už nic, je mi lehko, jakoby mne nosili andělíčkové.“

„Norina tedy s tebou mluvila?“

„Ano, Jalaguiere, Norina se mnou mluvila.“

„A co ti řekla Norina ve své řeči?“

„Norina řekla mi ve své řeči, že by mne chtěla za muže ... Pochopíte, Jalaguiere, že moje srdce prozpěvuje uvnitř a že si přeju, aby stehlík, aby sto stehlíků, aby všichni stehlíci v Cérisoles zpívali s ním!“

Upřel dlouhý pohled ke stromům, pak zahvízdal hvizdem zároveň velice jemným a velice čilým. Zamlčel se .... Čekal .... Počal znova .... Nápěv, zpočátku přitlumený, stal se zvučnějším, rychlejším. Jaký to obdivuhodný člověk, tento Justin Lebasset! Vzpřímen, s rudým vousem vytaženým ke předu, s čelem nazad obráceným, upíraje oči do lupení třešní, ruce maje opřeny v bok, podobal se nějakému mladému bohu, celému zlatému, jenž prochází krajinu, Panovi, jenž se bavil tím, že obluzoval ptáky. Měli jste vidět, jakými nadšenými pohledy jej Honorina zasypávala! Také ona stála, tenká, přímá, svižná, klonic se chvílemi k Justinovi, jakoby podlehala neodolatelnému kouzlu, sledovala zpěv svého přítele a občas pootevřevši ústa, vmísila v něj cosi jako vzdech, jako vznícení, jako prosbu ku zmizevšímu stehlíkovi.

Lupeny se zachvěly v jasném větvoví ovocných stromů a pojednou několik stehlíků, s červenou hlavičkou ku předu vztaženou, s křídly polou rozpjatými, poskakovali s větvice na větvici. Byli byste řekli při tomto hemžení se nepohnutých plodů, že třešně daly se v let.

Justin přitlumil svůj hlas, odmlčel se .... Ptáčkové, takto pozvaní, dali se do zpěvu.

XI.

Pamatuješ se ještě na zasnoubení Louisy Bassacovy, jediné dcery statkáře Bassaca, nejbohatší partie z celé farnosti camplongské? Tvůj otec a ty byli jste při této slavnosti jakožto příbuzní ženichovi, který byl z rodiny Arribasů, z Passettes. Nevím, zda-li se věci od té doby změnily; tehdáž, mimo starého Lasserre-a a jeho potomstvo, „tak četné, jako hvězdy na nebi“, v Passettes každý se jmenoval Arribas. Můj strýc vykonal modlitby a dříve než odešel — byliť jsme usedli ke stolu o druhé hodině a bila pátá, — svolil, že požehná mladým lidem, kteří se skloněnými hlavami, tajně se smějíce, zdáli se mi být rozmarnějšími a nevázanějšími, než se slušelo. Tu velký kos, černý jak uhel, vystrčil

svůj dlouhý špičatý zobák, žlutý jako květ zlatého deště, mezi větvicemi křе mišpulového a začal hlučně hvízdat Každý pozvedl nos, a můj strýc hledě na ptáka poněkud vyjeven, otevřel ústa; pak zamručel přerývaná slova, jichž smyslu jsem naprosto nemohl porozumět. Snad po příkladu svatého Františka z Assisi, jenž byl znalý řeči kteréhokoli živočicha mezi tvorstvem, zejména pak řeči ptáků, požíval pan farář Fulcran neobyčejné výsady, že mu rozuměla ta havěť zobající, zpívající a létající.

Budiž tomu jakkoli, když můj strýc pronášel nesrozumitelná slova, když jsem jej viděl tak útlého v jeho sváteční sutaně, s rukama vztaženýma ku keři mišpulovému, nebyl jsem dalek toho, rozeznat kolem jeho nepokryté hlavy, poněkud nad jeho tonsurou, bělejší než hostie, zlatou záři Blahoslavených, pocítil jsem jakýs podivný zmatek, jakés rozčilení, jakýs nepokoj. Bylo to k neuvěření: nepředpovídal jsem tomuto manželství, jež se zde chystalo, nic dobrého z přítomnosti tohoto velkého kosa od hory Bataillo, — přiletěl zajisté z Roc de Bataillo, z nejopuštěnějšího, nejpříšernějšího místa v celých horách. Chvílemi hvízdal něžnou notou, ale nejčastěji jeho zobák, stvořený k tomu, aby dával výraz spíše ironii než něžnosti, pronášel zvuky dlouhé, tenké, táhlé, přerývané posměšnými výkřiky, jež jim ubíraly veškerý půvab, rušily všechnu jich vnadnost. Patrně přiletěl tento kos od hory Bataillo až ku statku Bassacových jen proto, aby se nám posmíval.

Ve chvíli, kdy můj strýc, po dvou větách velice pohnutých, vztáhl svoje ruce k oběma snoubencům — příliš roztržitým, přiznávám to — pták s dlouhým smutečným peřím vyrazil ze svého hrdla smích, suchý, pronikavý, ďábelský. — „To znamená nějaké neštěstí, které se přihodí někomu z přítomných." A nemýlil jsem se, neboť za necelý rok po té mladá Louisa Arribasova, rozená Bassacova, nechala tu svého muže a utekla, nevím kam . . . Všichni Arribasové v Passettes plakali.

Kterak stehlíci cérisolští byli pramálo podobni nestydatému kosu z hory Bataillo! Kterak zcela jinak se chovali při zasnoubení Honoriny Jalaguierovy a Justina Lebasseta!

Toto zasnoubení pod třešněmi bylo roztomilé. Mezi ptáčky, sletěvšími se houfně ke slavnosti, slavícími ji svými zpěvy, a snoubenci, vážnými, rozšafnými, nebylo jediného zlozvuku; byla tu jakási tajná shoda, jakýsi vnitřní soulad. Nemohl jsem o tom pochybovat, že mladí tito lidé, nejsouce s to, tlumočit na venek ty pocity zároveň hrozné a rozkošné, které je naplňovaly až k zadušení, byli si přivolali na pomoc stehlíky, a stehlíci střídavými svými trylky, sesilujícími se od zobáku k zobáku, vykonávali úkol tento znamenitě. Bylo patrno, že v těchto zvucích vážně plynoucích, jež se odrážely k nám od lupenu k lupenu, byla Honorina nakloněná k Justinovi a vypravující mu svoje svízele, a že tyto veselé písničky, vystupující jak ohňostroj, znamenaly Justina, nakloněného k Honorině, kterak praví, že ji má rád.

Ostatně ani jeden ani druhý neztrácel ptáčky s očí; povzbuzovali je posunkem, slovem, hvizdnutím velice umírněným, jestliže koncert ochaboval. Ach, jaké to pak bylo hlučné opakování se stromů, skrze něž slunce posílalo své zlaté paprsky, mezi kývajícím se listím a chvějícími se plody! Jednou dva stehlíci, rozestřevše svá skvostná křídla, posadili se stále zpívajíce na jeden konec stolu. Jich malá černá očka utkvěla chvíli

na nás, pak vrátili se zas ke stromům, jimiž proletěli bez zastávky, letíce přímo před se.

„Teď je po všem, oni odletují," zašeptala Honorina, sledujíc smutným pohledem vlnivý svévolný let těchto ptáků.

„Oni se vrátí ke svatbě, milé dítky," pravil Bartoloměj Jalaguier vesele.

„A kdy bude svatba?" tázal se mladý muž.

„Koncem září."

Současným hnutím vrhli se Honorina a Jalaguier ke slepci. Každý začal jej objímat: Justin první a mocně, Honorina po něm a zdrželivěji, s očima plnýma slz.

Ve dvojím tom objetí Jalaguier ani se nehnul, pouze jeho tvář, velice rozpálená ještě před chvílí, zbledla. Nechal si svoji vnučku v náručí, pak obrátil se k ní tváří v tvář, jakoby ji mohl vidět.

Avšak stařec, rozechvěn až na dno duše, bez síly a bez hlasu, zůstal sedět. Chvílemi potřásl hlavou na pravo i na levo, na levo i na pravo. Pojednou náhlým vzpružením povstal vzpříma, celou svou vysokou postavou jako topol. Ruce jeho pustily ruce Honorininy a on vážně pronesl tato slova:

„Justine Lebassete, ode dneška jsi mým synem; budeš tedy moci bez překážky nakládati s mým domem a mým majetkem, jež jsou pro příště tvým domem a tvým majetkem."

Po tomto ohromném napjetí sil klesl zpět na židli, všecek schvácen. Všude kolem nás panoval nábožný klid. Nevím, jak to přišlo; v tu chvíli zdálo se, že nejsme v Cérisoles, nýbrž v kostele. Ty, milý Arribase, jsa méně dojat než já, použil jsi této okolnosti: tys vzal náš prázdný koš, stojící pod stolem, dal jsi mi znamení, a my se hnuli směrem k Truscasu beze všech díků.

Nevděčníci! nevděčníci! nevděčníci!

XII.

Končím zde tento list, zajisté nejdelší, který jsi kdy dostal, delší než list svatého Jeronýma bratru jeho Politianovi . . .

A nyní, co říkáš mé skromné milostné historii z Cérisoles — historii, toť správné jméno, neboť jsem ničeho nevymyslil — a co tomu řekne tvoje hospodyně Miretta? Miretta, přísně pobožná, navzdor svým šedesáti letům snad se zarděla nejednou pod krajkami svého čepečku, když jsi jí předčítal o zasnoubení Justina Lebasseta a Honoriny Jalaguierovy, neboť, pamatuju-li se dobře, chováš se v tom ohledu jako můj strýc Fulcran, svaté paměti: čteš vše své hospodyni, i svoji korrespondenci s biskupskou konsistoří. Ty, upřímný, rozšafný, veselý, nechápaje nikterak těch, jichž náboženství duši naplňuje strachem, na místě aby ji utužovalo, chopil jsi se, tím jsem jist, z lepší stránky lidského života a jsa dalek toho, abys byl pohoršen, smál jsi se.

Ostatně posílaje ti tyto nepoučné stránky, mám svůj tajný cíl. Poučím tě o něm brzy.

Nebyl-li bys překvapen, kdybys zvěděl, že Honorina Jalaguierova, žena Justina Lebasseta, která kolem roku 1842. opustila Cérisoles, příslušící k faře v Rocailletu, že Honorina Jalaguierova žije, že jsem ji viděl, že jsem s ní mluvil?

„Kdepak?“ zvoláte oba pospolu, Miretta a ty, neboť tvoje sestřenka a hospodyně, Miretta Arribasova, rozená v Passettes, znala Honorinu od onoho roku, kdy česala kaštany u vás, a není možno, aby ji byla zapomenula.

Kde? V Paříži! nastojte, v Paříži . . . Máš-li příbuzného, jenž utekl z hor Cevennských a nevrátil se, přítele, o němž se domníváš, že se na vždy ztratil? Přijď do Paříže, nalezneš jej tu. V Paříži shledáme se vždycky s lidmi, jež hledáme — a náhodou též s těmi, které nehledáme.

Slyším, kterak Miretta, zvědava jak straka, žádá mne teď, abych pokračoval ve svém dopisu, a kterak ty, zvědavý jako kos — posměšný ten kos ze dvorce Bassetových — rovněž mne vyzýváš, abych pokračoval. Budu pokračovat, do nejmenších podrobností, ale ne dnes . . .

Abych tě získal pro Honorinu Jalaguierovu, která bude mít zapotřebí, velice zapotřebí tvého přispění, vynasnažil jsem se vzbudit v tobě zašlé vzpomínky z našeho dětství, potulného, svobodného, venkovského, na březích Espasy mezi horami Jougla a Roc de Bataillo, mezi vaším statkem v Passettes a naší farou v Camplongu. Schválně tě nechám několik dní na pospas těmto vzpomínkám. Dělo-li se tobě, jako se dělo mně, jestliže tou měrou, jakou postupují u tebe leta, znamenajíce tě stále víc a více jakožto zralého pro konečné zapomenutí, pro konečný odchod, pro konečné rozloučení se vším, co tu je, nabývá dětství tvoje neobyčejného místa v tvém životě, zabírá polovici tvého mozku: pak jsi prožil znova idyllu cérisolskou, kde jsme byli tak trochu také herci s pověstnými stehlíky, a ty neodepřeš propůjčit svoje služby Honorině Jalaguierové, vdově po Justinu Lebassetovi . . . Ach, ovšem, chci na tobě žádat službu, velkou službu . . .

Na brzkou shledanou v druhém dopise.

Líbám tě, Arribase, z celé síly, z celého srdce svého od roku 1842., když ti bylo patnáct let a mně dvanáct, a my kráčeli trnitou cestou k Truscasu, jež vede Rocailletem.

(Dokončení.)

Národní píseň na Chodsku.

Ukázka z kulturních studií o Chodech.

Podává Jan Fr. Hruška.

(Pokračování.)

Čtvrtá sobě i z hněvu chlapcova — snad spravedlivého — tropí smích:

Červenej šátečku, kolem se toč,
muj milej se hněvá, já nevím proč.
Dyž hněvá, hajť hněvá, ha já taky —
roztrháme lásku na caparty!

Pátá docela vyhrožuje kouzly:

Vobrátilo se mi pocazení,
že mně zanechálo potěšení:
já budu na ruby sukně nosit:
eště se mně budeš, chlapče, prosit!

A tak jsou skoro všechny: jedna horší než druhá! Nemůže se tedy ani zazlívati, když některý ten „chlapec" zkusiv dost, dopálí se konečně nejen na „děvčata", nýbrž i na „mamičky", jež je tak zle vychovávají, a oddechne si:

Dyž sem k vám chodíval,
vaši dceru chtíval,
já sem vám říkával
„paní mámo!"

Íčko k vám nechodím,
vo dceru nestojím,
íčko vám říkávám
„stará babo!"

Avšak někdy člověk na to všecko utrpení přece zase zapomene, všecko se to zase narovná a vyrovná, a konec konců většina přisvědčí spolutrpiteli, jenž si konečně liboval:

Chvála Pánu Bohu,
huž sem se voženil,
chvála Pánu Bohu,
huž mám ženu!

Huž sem se voženil,
svobodnej stav změnil,
chvála Pánu Bohu,
huž mám ženu!

Viděti z příkladů těchto, že na Chodsku rádi a vtipně s láskou si zažertují. Uvedli jsme příkladů více na doklad žertovnosti povahy chodské, která jest při celkové vážné, velmi vážné, ale ne chmurné povaze opravdu zvláštní! Avšak chodský jonák a chodská děva umějí se také vážně na

lásku dívati, a nevím, kdo by je hloubkou citu, ale zároveň také střízlivostí, anebo — řeknu raději — zdravostí citu v tom chtěl předčiti.

Dospěl-li chodský hoch k lásce a našel duši, čehož dobře dbá, lásky své hodnou, je v ní stálý, a jen závažná překážka nebo nově pozorovaná slabá stránka družčina může ho v té stálosti zviklati; leda ještě to bychom jim vyčítali, že na to prvé, na všeliké překážky, dávají více než třeba; neboť, jak přirozeno, žalost druhé strany z toho bývá veliká, tím větší, čím hlubší byli citové u ní. Něco jiného je, rozvede-li milence špatná nějaká vlastnost jednoho z nich. Místo mnohých slov našich ať zas příklady věc doličují!

Jak naivním a velmi něžným způsobem dává na př. hned prvním citům lásky dívka chodská průchod!

Takový chčestí* mi
dycky květe
pod našima vokny
v zimě, v lítě —
do ví, do ví, do ví,
do pa to ví,
de mý potěšení
eště chodí?

Jiná, poněkud zkušenější, si už na sobě zakládá:

Já nejsem tak hloupá,
jak někdo zahouká,
habych mu běžíla
hned vodevřít.

Jenom Honzíčkovi —
ten k nám dlouho chodí,
haž šecko vychodí,
veme si mě!

A snad táž jindy si libuje:

Muj zlatej Honzíčku,
my se rádi máme —
jak to žádnej neví,
co my spolou máme!

Neví, neví, neví,
vedět to nebude,
haž my před ten voltář
tranovskej pudeme.

A před družkami se chlubí:

Já bula na trávě
v tý panský pšenici,
šátek sem ztratila —
do ste ho našli?

---

* chčestí (u nejstarších Chodů ščestí, jako ve slovenštině) — štěstí.

Našel ho muj milej
ze všech nejmilejší,
haž von smutnej bude,
von se s nim potěší.

Velmi krásně pronáší dívka chodská obrazně zalíbení své v hochu slyšíc ho z dálky zpívati:

Na Hujez(d)ským hrádku
zpjívá pěknej ptáček,
na Hujez(d)ským hrádku
zpjívá pěknej pták —

Von tám pěkně zpjívá,
haž se to rozlíhá
do tich* našich vrátek,
do tich našich vrát.

Ano, čtveračka, při pouhé práci jej vidouc nemůže radost svou z toho neprozraditi:

Na tom našom houvárečku
seče chlapec votavičku:
tráva suchá, kosa tupá,
chlapec seče, jen to lupá.

Jaký tedy div, že, když na dívce chodské chlapec její něčeho žádá, těžko bývá jí nepovoliti, třeba ještě tíže bylo kolikrát povoliti. To dokazuje dívka odpovědí v písni:

Daleko-li ty mě,
potěšení moje,
daleko-li ty mě
vyprovodíš?

Přes ty panský pole,
mý zlatý pachole,
přes ty panský pole —
dál já nesmím!

A ještě otevřeněji prozrazuje to dívka odpovědí na smělou věru — pěkně ovšem zaobalenou — žádost hochovu:

Hdybych já se nebál,
má milá, tvý zrády,
šel bych na jablíčka
do vaší zahrady.

Bojím se šak, bojím,
že bys mě zradila,
že by mi má služba
za rok nestačila!

Nebuj se, muj milej,
já tebe nezradím,
červeným šátečkem
vokýnko zahradím.

---

* tich — těch.

A když dívce jiné výstrahu dávají:

Esli máš věrnýho milýho,
pěkně ho vyprovázej,
esli tě falešně miluje,
kamením po ňom*) házej!

hájí si ho ona:

Proč bych já kamením po ňom házela,
dyž sem ho ráda míla,
hajt sem ho de chtíla viděla,
já sem se potěšila!

Nemají však všechny takového potěšení! Mnohá zůstane nepovšimnuta, opuštěna, a jaký tedy div, když taková slyšíc družky své s takovou radostí lásky si prozpěvovati, tím tklivěji si zatesknî nad opuštěností svou:

Ach já přenechčasná divče,
žádnej mně tu chlapec nechce,
každej ze mně posměch dělá —
snad jen proto, že sem chudá.

Každá má milýho —
já smutná žádnýho,
každá má milýho —
já smutná nic!

Dybych hezká bula,
teký bych ho míla
jako ta Hančička
tich lychtářuc.**)

Avšak také „chlapci“ rádi písničkou vytlumočí radost své lásky. Tak notuje si „chlapec“, jenž musí za svou milou přes pole:

K Luženicom cesta,
hučlapaná šecka,
komu se nestejská
po ní chodit?

Mně se tám nestejská,
je tám divče hezká,
vona mě chodívá
vyprovodit!

A „nestýská“ se mu ani v dešti „po ní chodit“:

Nad Luženici zelenej vršík,
zamračilo se,
bude tám pršít;
bude tám pršít,
jen se bude lít —
já tám mám divči,
já tám muším jít.

---

* po ňom — po něm; podobně po všom, čom atd.
** lychtářuc — rychtářovic. Novější je na Chodsku lychtářouc.

Jiný nedbaje rovněž deště ani plískanice vzpomíná na děvčata:

Prší, prší jen se lije —
kam ty koně postavíme:
ke Kolářom za vrata —
tám sou hezký děvčata!

V tak stálé lásce není ovšem divu, že hochu za humny ještě pouhý pohled na obydlí své „hubičky“ vyloudí píseň:

V sadečku pod vokny
travička zelená,
v sadečku pod vokny
tráva roste;
travička zelená,
divče eště mladá,
až vona doroste,
ta bude má!

A pozná-li najednou, že mu jiní „lezou do zelí“, zakročí hned s veškerou ráznosti:

Mládenci, co chcete
hu mýho děvčete,
mládenci, co chcete
hu našich vrát?
Já tám k ní sám chodím,
vám já to zapovím,
jinýmu si nedám
cestu člapat!*)

To „divčatom“ lahodí a sílí to lásku jejich, i když se nad ní snese sem tam leckterý mráček a mrak. Tak děva, mající milého v cizině, vzpomíná naň u večer a dává průchod citům sladké touhy:

Svijť, měsíčku, jasně,
nezapadej eště,
muj milej putuje
na daleký cestě.

Na daleký cestě,
mezi dolinama,
von Pán Bůh ví dobře,
co je mezi náma.

Mezi náma dvouma
láska nejstálejší —
vopatruj tě Pán Bůh,
ach, muj znejmilejší!

A druhá v podobném osudu jest hotova s milým i do ciziny se vydati:

Čí to tám koníček
po silnici skáče?
Snad muj znejmilejší
z vojny jede?

---

* člapat — šlapat.

Dyž jede, hajť jede,
hajť mě s sebou veme,
žádnej nás do smrti
nerozvede!

A jiná trpíc pro milého slibuje mu vytrvalost svou:

Ta náše hospoda
je tůze vysoká,
přeletíla jest ji
husička divoká.

Přeletíla jest ji
jenom jednou v roce,
vypjila vodičku
v tom našom potoce.

Tu čistou vypjila,
tu kalnou nechála —
co sem huž pro tebe,
holečku, vystála!

Co sem huž vystála
ha eště vystojím —
pro tebe, muj milej,
ráda to přestojím!

Jiná zase s lehkou myslí snáší všechny pomluvy na milého, ba ještě oddaněji mu při tom lásku projevuje:

Muj milej po vsi de,
neví, co se dije,
co si vo ňom lidi
povídají:
lidi ho hanějí
a mi ho zbraňují:
„Neber si ho, divče,
von je chudej!“
Ha dyby bul jinej
celej pantlovanej
a muj znejmilejší
samý bláto:
já bláto voškrabu,
do šátečku svážu,
jako by to bulo
samý zlato.

Při takové vroucnosti citu a věrnosti chodské dívky věříme ji rádi a cítíme s ní bolest, v níž při náhlém ohrožení lásky zase si odlehčuje písní:

Pásla koníčka
bedle* voseníčka,
pásla koníčka
na vosení.

Plakala, želila,
rukama lomila,
že jí vodvedli
potěšení

* bedle — vedle; podobně často: pobřeslo, brstva, břeteno atd.

Avšak také jinak statný a otužilý junák chodský neostýchá se přiznati se své „hubičce“ ke tklivější náladě, již do jeho srdce neblahá nějaká zkouška lásky tlačí:

Na tom našom poli
dvě růže tám stojí —
ešte sem daleko,
huž mi jedna voní.

Ta jedna mi voní,
druhá mi rozkvítá,
že muším, hubičko,
daleko do světa.

Daleko do světa,
přes ty pustý hory —
ach, jak mi, hubičko,
pro tě srdce bolí!

„Má zlatá spáňovská cesto,
jak je mi po tobě teskno!
Eště ne tak po cestičce,
jako po tě, má dívčice.“

A ti z mládců chodských, jichž lásce vyšly zvolené družky s upřímným srdcem vstříc, splácejí jim důstojně dar jejich s procítěným uznáním pějíce:

Do chce mít vo svarbě*
růži milou,
ten nesmí milovat
žádnou jinou!

Pán Bůh vládne,
komu padne,
muší ji milovat.
až mu zvádne.

Vroucí tento cit, společný až na slabé odstíny hochu a děvčeti chodskému, stupňuje se ještě dále v písni o lásce nešťastné, avšak to jen tehdy, když osudu takového ani jeden ani druhý z milenců, anebo aspoň jeden z obou nezavinil. Tu žalostně naříká i hoch chodský, tak žalostně, že by nikdo v naříkajícím nehledal bodrého jindy junáka tělem i duchem, jakým Chod od přirozenosti jest.

Tak teskní jeden:

Houvej, těžko zapomínám:
kam sem chodil, nechodívám;
já k vám chodil jako domů,
kerapak já zapomenu!

Druhý:

Škály se pukají,
voda se blejská,
že se mi, Hančičko,
po tobě stejská.

---

* svarbě — svadbě (svatbě); podobně: děrek, storola, někdy i vorevřít — dědek, stodola, otevřít.

Nejenom po tobě,
pro tvoji lásku,
že sem tě miloval,
zlatej vobrázku!

Třetímu přinesl stesk po ztracené lásce i nemoc:

Třikrat sem vobešel
ty luženský pole,
nihdá mě ma hlava
nebolíla.

Íčko huž mě bolí,
dyž tám jinej chodí,
dyž na mě má milá
zapomíla.

A zase jiný, jakoby zlé skutečnosti nevěřil, obrazem něžným, milým počíná svou píseň o své dívce, snaží se verš za veršem utvrditi svou naději, avšak poslední slova písně — — kde se vzala tu se zvala — — zničí mu ji nadobro:

V oupatí Vavřence,
v překrásný dolině,
rozkvítají růže
roztomilý vůně.

Ta z nich nejkrásnější:
to je moje mila,
k tý mě srdce pudí— —
osud zapovídá!

Podobně beze své viny opuštěná dívka naříká:

Za našima humny
dlouhý pole,
vono tám voralo
mý pachole —

vono tám voralo,
vono sílo,
vono mi mý srdce
těšívalo.

Za našima humny
roste tráva —
toho sem se já smutná
nenadála,

že ta tráva příde
   k počlapání,
že muj milej nechá —
   milování.

Nebo:

To sem nemyslila
vo tý muzice,
že já budu mít
truchlivý srdce;

truchlivý srdce
pro mýho chlapce:
včera mě miloval,
dnes huž mě nechce

(Pokračování.)

O starožitnostech.

Studie věnovaná sběratelům starožitností. Napsal **Quido Mansvet Klement.**

(Pokračování.)

Majolika španělská zaujímala nejdříve jakožto maurská na Mallorce první místo, pak vyráběna ve valencijském městečku Manises jako „španělsko-maurská". Talavera de la Reina v Toledsku pracovala spousty předmětů, z nichž hliněné, skvostnou emailovou glasúrou polévané plotny na obkládání stěn a zdí, „azulejo" (čti: azulecho) zvané, první místo zaujímají. Nejvíce užívaná barva jest tu modř nebes — azur — a malované plotny, často dekorované vložkami barevných okras, poskytují obraz rozmile příjemný. Kdo jen jednou viděl v Alhambře velký sál vyslanců „de los Embajadores" (čti: embachadores), jehož strop jest

a) b)

a) Persko-rodýzská mísa. b) Španělsko-maurská mísa.

artesonadonsky ze dřeva cedrového pracován a jehožto dolejší část stěn vyložena obložkou nejskvostnějšího azulecha, nezapomene nikdy toho smysl opojujícího, tak jemného a řekl bych sladkého dojmu, jejž onen soulad barev na hliněných deskách působí; talaverští hrnčíři pracovali také dvě známé a prapodivné speciality. Jedna z nich jest ona spousta nádob pro nápoje v podobách všech možných a nemožných zvířat, zejména fantastických ptáků z hlíny červené, bez sebe menší polévky. Druhá pak tak zvané „brinquillos" (brinkiljos) neb „brinquiños", která se až na naše doby nezachovala ani v jediném exempláři — leda v padělaném dle starého nákresu. A proč? Poněvadž všechny džbánečky z měkounké hlinky snědly pověrčivé dámy v domněnce, že jim přibude na kráse, anebo jakožto prý osvědčený prostředek pro vývoj a náležité zaokrouhlení po-

prsí. (Zde vzpomínám si betlemských žen a dívek, kteréž užívají za stejným účelem bílé hlinky z jeskyňky nedaleko Betlema, kde dle pověsti Panna Maria kojila Ježíška — a jak jsem zpozoroval, osvědčuje se tento prostředek výborně.) Brinquiños — „drahotinky" jmenují se v Portugalsku také dosud nejlepší druhy cukrovinek, kteréž i našinci výborně chutnají.

Vodní nádoby („alcarazas") nepolévané z hlíny bílé a porovité (k vůli odpařování se vody), v nichž se voda stále čerstvou udržuje, a poháry („bucaros") mexického původu pracovaly se v Talaveře u velkém množství.

Hirschvogelův žbán.

Nizozemská konvice (16. stol.).

Maursko-španělské nádoby padělávají se poslední dobou výtečně v několika hutích Španělska i Francie a liší se od pravých jenom v barvách, jež nemají toho sálavého ohně a té jasnosti jako u pravých.

Německá majolika? Nikoli! — Tak nemůžeme nikdy nazvati ty bachrauaté, nemotorné džbány, zvané „Hirschvogel", na nichž vidíme neúhledné figurky a malé vypouklé ozdůbky v barvách tvrdých, nakecaných, džbány, jež prý všeumělec Norimberčan Augustinus Hirsvogel po svém návratu z Italie (1525) v Německu začal vyrábět.

Jest to zvláštnůstka německého hrnčířství, jejíž výrobou se dle mého náhledu jmenovaný Hirsvogel po svém návratu z Italie nikdy nezanášel, neboť tyto výrobky pracovaly se již před ním a nemají nic společného s vlašskou majolikou. „Ale prosím vás" — pravil mi jednou jistý frankfurtský starožitník — „Augustin Hirsvogel vynikal velkou všestranností a když se navrátil z Italie, zavdáno mu na počesť jakožto rodáku norimberskému džbánem zvláštní práce, a džbány toho druhu se napotom dle

něho také jmenovaly." — Podobný příklad znám z Anglie. V sedmnáctém století tam přivezli z Nizozemska rýnský džbán „vousáče", a poněvadž mu byl pověstný jezovita Bellarmin trochu podoben, nazvali jej „Bellarmine". (Také „Greybard" = mužíček s šedým vousem.)

Dříve již vyráběna v Crusenách, nebo v Kreussenu, jak nyní tomu bavorskému městečku říkají, ta spousta rozmanitých pijáckých džbánů, z nichž nejznámější jsou: apoštolské, knížecí volenecké, honbové, marianské a planetní, kteréžto nádoby již svými jmény označují, co představují, pak světlošedé, v barvách černé a bílé vyzdobené — konve to a džbány smuteční, ze kterých se pívalo při hodech pohřebních. Většina těchto výrobků má nanášené tlačené ozdůbky ornamentální i figurální a kolorit crusenských výrobků má na paletě jen pět barev. — Vysoko nad těmito výrobky stojí bez odporu dolnorýnské zboží města Siegburgu a vesnice Raerenu,

a) b)

Kamenné žbány crusenské.

a) planetní, b) apoštolský.

kdež zkvétala tohotéž času výroba pevných kamenných džbánů barev žlutohnědých, žlutošedých a světlešedých, co do tvaru úhledných a velmi pěkně zdobených. Okrasa bývá vtlačena, neb jemně vyříznuta; selské tance, znaky, listový ornament, někdy i výjevy biblické jsou na nich velmi zručně provedeny. Tyto solnou polévkou lehce kryté speciality, mezi nimiž tak zvaná „Schnelle" (Siegburg) nejznámější jest, měly vždy velký odbyt. — Padělků crusenského i dolnorýnského zboží známe celé spousty — uvádím jen džbánky apoštolské, knížecí a volenecké; z Drážďan, z Hamburku a z Mohuče poslali nám již často tyto staré známé, nezřídka i naschvál rozbité a zdrátované. Při rozeznávání těchto padělků prospívá nejvíce bystré oko, ježto zejména barvy nanešené lesklejší jsou a palba hlíny jiná jest, než na zboží pravém.

České pravé majoliky vyrobilo se velmi málo, totiž pokud se týče větších kusů ozdobných, za to nalézáme značné množství hnědých nebo zelených krbů a kamen figuralně zdobených, práce to velmi pěkné. Zejména vysoko vypouklé portrétní hlavy českých králův, rohové vysoké

15

kachle, tak zvané kapličky, krášlené vysokými reliefy celých postav mythologických, a také ozdobné těžké římsy vídáme na starých kamnech české práce. Ze sedmnáctého století máme pěkné tmavomodré, bílými květinami krášlené, pak zelené, hnědé a šedé džbánky tvarů běžných. Kamenného zboží vyrobeno mnoho, avšak kromě jednoduchých okras, bez určitého rázu. Poukazuji na omyl, který u nás zdomácněl: většina sběratelů myslí, že známé boleslavské nádoby kamenné jsou pracovány u nás v Mladé Boleslavi, což jest mylné. Tyto nádoby, z venčí kávově hnědé, u vnitř bílou glasúrou polévané, zdobené světložlutou, lehce vypouklou ozdobou, pracují se v prusko-slezské Boleslavi.

a) b) c)

Kamenné žbány.

a) c) crusenské, b) dolnorýnský (Schnelle).

Početím třicítileté války, tedy v době, kdy se u nás počínalo pracovati v hlíně dokonaleji, přestala rázem na mnohých místech výroba ozdobnějších předmětů a jen trhové zboží pro denní potřebu nalezalo odběratele. Českých padělků neznám.

Z b o ž í d e l f t s k é. Vyjel jsem si jednou z Haagu do proslulého městečka Delftu a pamatuji se živě na dojem, jejž toto městečko na mne při prvním pohledu učinilo. Ta spousta větrných mlýnů, ty pěkné zahrádky kolem kamenných domů, několik vodních kanálů, čistota na všech stranách a při tom nebeský klid kol kolem! Ulice byly pusté a podivil jsem se nemálo, když mi praveno, že tam žije 24 tisíc obyvatelů. Ze slavných továren, kde pracovali mistři A. Pinacker, Abr. Kooge,

de Keijzer, Eenhorn, Steevens, van Frijtom a Vouter, zbyla všeho všudy jediná.

Bylo to v roce 1605., když přivezla první hollandská loď na ukázku neznámé tam dosud čínské nádoby z porculánu. (Portugalci znali porculán již dříve.) Po obdivu následoval hned čin a zkoušeno všemožně vypátrati tajemství porculánové výroby. Pokus konán v Delftu a když se i nepodařilo nalézti ten pravý porculán, vytvořeno přece něco nového a rázem objevila se na trzích bělomodrá faience delftská a opanovala v krátkém čase téměř celou Evropu. Tisíce pracovníků hemžilo se v bohatém tehda Delftu a všechno to různé zboží pro všechny možné potřeby se tam vyrábělo. Ba známe od továrníka van Hoeve i několik hliněných, krásně dekorovaných houslí, s kterými by ovšem ani náš Ondříček asi nic nesvedl. S počátku po způsobu čínském dekorována, změnila v krátké době okrasu dle vkusu doby ve sloh baroka a později rokoka. Portréty, námořní

Dolnorýnské kamenné žbány.

krajinky, lodi, veselé scény ze života, krajiny atd. to vše vidíme na mísách, džbánech, plotýnkách a na všem tom, co Delft v ohromném množství vyráběl.

Na tovary delftské se našli hned s počátku padělatelé — vždyť to vynášelo! — a především Francouzové v Moustieru, Rouenu, Štrassburku, pak Španělé v Alcoře a Angličané v Staffordshire vyráběli záhy zboží téměř stejné jakosti. I ta vpadlá místa a bublinky naleznete na falsifikátech, a modrá, žlutá, zelená, červená a červenohnědá barva se neliší pranic od původních marek. Počátkem tohoto století zanikl „delftský porculán“ docela a jediná jen továrna zbyla z celé té slávy na naše dny.

Jakožto zvláštnost starých hollandských kamenných nádob uvádím proslulé a velice již vzácné, co do práce hrubé džbány „Jakobas-Kannetjes“ z let 1420—30, ze kterých prý pívala tak ráda pověstná Jakobina Hollandská, známá z Leydenu.

Staré anglické hrnčířství nestálo na velkém stupni dokonalosti, — práce prováděly se tam dosti nemotorně a hrubě. Pro starožitníky uvedu

jen čtyři hledanější tovary. „Tygs“ jsou několikauché hnědé džbány většího rozměru, dekorované znaky, květinami, ptactvem a polovypouklými okrasami. — Roku 1626. vymohl si anglický podnikatel Cullyn patent na výrobu hnědých a žlutých džbánů a zařídil hned na to továrnu v Londýně. Tyto hladkokrké, zvláštní džbány — „Cullings“ — vydávány také za výrobky Kolína n. R. (collogne's), arciť zcela bezprávně. „Toft“ nazývají dle vyrábitelů angličtí sběratelé hnědé mísy, jejichž okrasa podobna jest irským ornamentům ze starých rukopisů dublínských.

Co nejvíce hledají se nízké, reliefy krášlené a malované, dvojuché misky a džbány „Posset pot“, vyráběné až do roku 1450., kteroužto dobou při žádné anglické hostině nesměl scházeti teplý „posset“. To byla totiž chutná smíšenina z vína, vajec, koření a cukru u lidí majetných, kdežto si chudší lidé dělali posset pivní. Známy, ale méně hledány jsou kromě oněch černé a červené, kamenné nádoby „Ehlers“ z Bradwellu, a tím jest seznam anglických hrnčířských znamenitostí vyčerpán. —

Delftská faience.

V Rusku pracovali Kateřinou přivolaní cizinci v umělém hrnčířství v Petrohradě, ve Volyňském Korci, ve Varšavě a v Moskvě dle všech možných vzorů západu, kdežto staroruské hliněné nádoby, krášlené zlatem a vyzdobené v slohu byzantinském, znenáhla zanikaly, až za našich dnů opět vítězně se uvedly na trhy ruské. Padělky starodávných tvarů ruských jsou dosud neznámy.

Porculán. Byl jednou jeden čínský král jmenem Yani-yao a ten povolal k sobě velkého umělce, ducha Pussa-a, aby mu zhotovil nádherné bílé nádoby z hlíny pro jeho stůl hodovní. Pussa zřídil pec a pracoval, seč síla jeho stačila, aby vytvořil díla umělecká. Ale když je rozestavil v peci ku pálení, tu rozpraskala se všechna díla a na vzdor tomu, že zkoušel pálení opět a opět, nezdařilo se mu pranic. Pln zoufalství umínil si, že raději zemře, než by viděl díla svého nezdar. I odevzdav dohotovené, dosud nepálené práce učenníku Tama-y-ovi, vrhl se v rozžhavenou pec, tak že nezbylo z něho než hrstka popele. Učenník Tama-y zkoušel po-

smrti slavného Pussa-a pálení zůstavených nádob v též peci a ejhle, dílo se zdařilo! Toto stalo se několik tisíc let před Kristovým narozením a Pussa prohlášen za patrona všech hrnčířů a porculáníků. Tato zvěst čínského bájesloví jest první zmínkou o hrnčířství vůbec. Další zprávy poskytují nám Číňané ze třetího, čtvrtého a pátého století; těmi dobami vyráběl se porculán modrý, v 6. století zelený, v 7. a 8. bílý a pak od čtrnáctého do sedmnáctého století „Ming“ (druhy porculánu jmenovány vždy dle panující dynastie) barvy bílé a někdy zelené.

Vzácnosti čínského porculánu. Nesmírnou cenu má „Tšai-yao“ barvy azurové; tento je tak vzácný, že se střípky z něho nosí

Čínská vása.

Míšeňská vása (rococo).

ve zlatě zasazené jako šperk kolem krku a na prsou. (Padělky prý neexistují.) „Ting-yao“ z 10. století a pracovaný v Ting-tšeu. — „Ming“ (14. stol.) se padělává skvostně a padělek lze od starého porculánu těžko rozeznati. — „Papírový porculán průhledný“ od 15. století počínaje je jako slupka z vajíček tenký a hotovil se hlavně pro čajové náčiní. — „Úhoří žlutý“ porculán je ze sedmnáctého století.

Japonský porculán má několik marek proslulých, zejména jsou to prastarý „Guikmon“, pak „Laki“ bez glasury ze 17. stol. (napodobovány též v Delftu), „Mandarínský“ s podobiznami státníků, o kterémž se mylně tvrdí, že jest pracován v Číně. Kamenné zboží, „Bankoyaki“ zvané dle provincií, kdež se vyrábí: Ovari, Bizen a Hizen — pak skvělá

faience „Satsuna", „Avadži-yaki" a „Avata yaki". Nejhledanější marka japonského porculánu jest hizenský „Sometsuke", bělavý s modrou malbou pod polévkou. Dekorace všech těchto porculánů a faiencí jest známa. Báječný pták, drak, všemožná zvířena, z keřů a kytek zejména: bambus, listy malv, chrysanthema, pak krajiny a žánrové scény. Jak mistrně a dokonale se v Japonsku pracuje, o tom se můžeme v Praze často přesvědčiti u V. Staňka, který již několikráte vystavil porculán s vložkami emailu (cloisonné) tak krásného, že v tom oboru u nás nic podobného se nevyrábí.

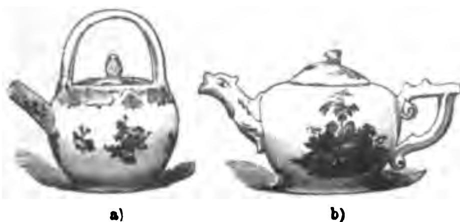
Kdo by u nás snad kupovati chtěl starý porculán čínský nebo japonský, nekoupil by nic zvláštního, poněvadž, koupí-li jeden předmět, který byl v některé rodině dvě stě let, najde týž výrobek ve výkladní skříni některého obchodu, který jest ne snad padělán, nýbrž jednoduše za naší doby bez sebe menšího rozdílu v čínské neb japonské továrně zhotoven. Na vzdor ohromné vzdálenosti jest tento zámořský porculán velmi levný. Starodávných exemplárů k nám nepřivážejí, poněvadž je sběratelů starého čínského a japonského porculánu tam na místě ohromná spousta, a ti nepropustí k nám ni jediného kousku.

Plných dvě stě let plahočili se naši hrnčíři, učenci a šarlatáni, aby nalezli prožluklé tajemství látek pravého porculánu a mnohokrát za ta léta se roznesla zvěsť, že nalezena procedura celé výroby, avšak byl to vždy jen pouhý klam a mam. Až konečně když zjistil J. B. Böttger v pudru kaolin, podařilo se mu r. 1709. první porculánové výrobky páliti a přísně střežené tajemství vyletělo z oken hradu míšeňského do celého světa. Všude v Evropě vzrůstaly továrny na zboží porculánové mocí takřka kouzelnou, majolika za krátkou dobu vymizela a umělý měkký, přírodní měkký a pravý tvrdý porculán opanoval všechny trhy měrou takovou, že do roku 1830. známo bylo již na šedesát známek hodnoty více méně dobré. Nebudu zde laskavého čtenáře unavovati podrobnostmi výroby a tovarů — uvedu jen ty druhy, které pro sběratele zvláštní přítažlivost mají.

V přední řadě dlužno jmenovati starou Míšeň, která vymanivši se z módy dekorace čínsko-japonské, začala si všímati své doby a z tohoto pozorování vznikly veškery ty roztomilé věcičky, po nichž starožitníci tak pasou. Dýše z nich celá ta spousta vonného pudru z předešlého století, a všechny ty líbezné květinářky, ovčářky, zahradnice, tanečnice s vykasanými neb krátkými sukničkami, plnými pestrých kvítků, s kloboučkem směle naraženým, všechny ty skupiny alegorické, opičí hudební sbory, náčiní všeho druhu, zdobené pastoralkami, milostnými žánry atd. zamlouvají se nám svou roztomilou titěrností na první pohled. Pravá známka dvou zkřížených mečů platí za naší doby velmi mnoho a proto pozor na jemné provedení, kterého se padělkům nedostává! V Praze známe spoustu padělků, pocházejících ze Saska a Mohuče; celá organisovaná společnosť kolportuje tyto padělky, a tak mnohý sběratel má v zastrčeném koutku své skříně státi podobný produkt klamu, stydě se jej postaviti na světlo boží. Za ředitele Marcolini-ho klesla jemnosť výrobků míšeňských (známka: dva skřížené meče, uprostřed nahoře hvězda)

značnou měrou a nevzpamatovala se až na naše dny, kdy se opět začalo pracovati dle starých vzorů.

Míšeň stojí co do času na prvním místě, Sèvres jakožto nejslavnější výrobna na místě druhém. Sèvreský porculán těšil se — a to vším právem — zvučnému jménu hned od počátku své výroby ve Vincennes, kdež stála prvotní (r. 1745. založená) továrna (přeložena r. 1756. do Sèvresu), za řízení bratří Dubois, zejména pak od objevení vydatného ložiska kaolinu v Saint Yrieux. Umělci čistého zrna pracovali tam pravé skvosty, zdobili je vytříbeným vkusem co nejnádherněji, tak že skvělé nádoby, krášlené zlatem i broncí, sochy, poprsí, dekorativní hodiny, stolní náčiní, upravené s nevídaným dříve přepychem, opouštěly ateliery Sèvreské, aby zdobily paláce Ludvíka XV., jeho milostnic a všech příslušníků tohoto lehkomyslného dvora. Zachované předměty mají nyní dle váhy větší cenu než ryzí zlato, a kdo zná výrobky „rose Pompadour“, „rose Dubarry“ a tu hlubokou modř „bleu du Roy“, nepodiví se přemrštěným cenám, jež se za ně nabízejí a žádají. Známky nemožno zde uváděti (jest jich 140), poněvadž se měnily rok od roku a sestaveny jsou částečně z písmen abecedy, letopočtu nebo monogramu a znaku. Sèvreský porculán stál za padělání a dala by se o těchto padělcích napsati velká kniha, jak pracovány a také udány byly milovníkům. Povede-li se takový tric a prodají-li

a) b)

Starovídeňský porculán.

a) dle čínského vzoru, b) rococo.

se dvě vázy za jedno, dvě, ba až třistatisíc franků, vyplývá z toho hezký výdělek. A povedlo se to — ani nevím, mám-li říci: Žel, anebo chvála bohu! — již několikráte.

Počátek výroby vídeňského porculánu spadá do roku 1717. Za dobré slovo a mnoho peněz utekl jeden z mistrů Míšeňské továrny, jmenem Stenzel, do Vídně a založil tam se svým svůdcem du Paquierem továrnu. Naši znalci říkají výrobnímu znaku této továrny „včelný oul“, avšak jest to obyčejný vázaný štít a nic jiného. „Stará Vídeň“ jest u nás velmi četně zastoupena, a není tedy žádnou zvláštností. Pracovala se nejvíce dle vzorů míšeňských, později (1780) samostatněji, ale již rokem 1815. začala továrna upadat, až roku 1865. docela zanikla. Padělky nestály dosud za práci, poněvadž pravá stará Vídeň více nestojí, než by se za padělky žádati musilo.

Skvěle bílá berlínská marka (žezlo) má dvě zvláštnosti. První zvláštností její jest hebká, těžce napodobitelná růžová barva v dekoru, na předmětech vyrobených ku konci předešlého století, druhou pak zvláštností jest tak zvaný „židovský porculán“. Každý žid, který zadal o povolení k ženění, byl povinen dle prostředků svých koupiti dle předpisu úředního jistý počet výrobků z továrny berlínské. Nejznámějším jest příklad při ženění se Mojžíše Mendelssohna, kterému uloženo bylo, aby odebral dvacet opic v životní velikosti. Ten měl asi radost!

V popředí anglických výrobků stojí rozhodně známka „Wedgwood“, pojmenovaná dle zakladatele Josiah Wedgwood-a. Žluté nádoby „queens ware“, černé basaltové „egyptian ware“, červené „red ware“, jakož i nádoby, mající na modré půdě bílé skvostné reliefy, tak zvané „Jasper ware“, velmi horlivě se hledají a jsou nejhlavnějšími výrobky tohoto závodu. Ale zároveň pracován také „biscuit“ (předměty z bílého porculánu bez glasúry), kamenné zboží a napodobeniny jako z jaspisu, achátu, porfýru a serpentínu —všeobecná známka: „Wedgwood Staffordshire“. Také dosti známou továrnou byla „Worcester“, nazvaná dle města téhož jména; její stolní náčiní s otisky mědĕných ploten četných obrazů jsou nejširším kruhům známy. Tovární známka jest slovo „Worcester“. — Další anglické továrny z té doby jsou: „Bristol“, „Shropshire“, „Swansea“, „Liverpool“, „Chelsea“ (umělý porculán), „Leeds“, „Plymouth“ a „Yarmouth“.

Z italských tovarů jest nejznámější „Capo di monte“ s pestře malovanými reliefy na nádobách a všemožných tretkách. Tovární známkou první periody 1745—1759 jest lilie Bourbonů, druhou známkou jsou písmena R. F. (1771 založena druhá továrna) nebo koruna s písmenem N. Nejvíce padělávají se tabatěrky druhé periody; jsou tak mistrně provedeny, že byl dosud snad každý amateur oklamán. Já také! Z vlašských továren stojí za zmínku ještě „Venezia“, (známka V_{en}^{a}). „Turin“ (známka: písmena D a G, nad nimi V a v něm křížek), „Doccia“, „Napoli“ a „Milano“.

Španělské výrobky z „Buen retiro“ jsou tytéž co „Capo di monte“. Karel III. Sicilský zvolen byv za krále španělského, sebral celou neapolskou továrnu, odvezl ji do Madridu a umístil v zahradě zámku v Buen retiro. Z těchto tovarů jsou dle mého mínění nejdokonalejšími známé velké plotny ku pokládání stěn, z nichž nejlepší snad exempláře se nalézají v zámku Aranchuez-ském a v Madridě. Více potěšitelného ze Španělska se zaznamenati nedá.

Z Čech uvádím loketskou továrnu (známka: křivá šavle v ruce) smíchovskou a karlovarskou. Avšak žádná z těchto továren nevynikala v dřívějších dobách výrobky, kteréž by se daly vřadit do kategorie věcí hledaných. Na konec zaznamenávám ještě tyto továrny: Korzec v Polsku (1803), Amsterdam (1782), Curych (1763), Paříž (1756, 1773), Orleans (1750), Lille (1784), Petrohrad (1762 — známka: písmeno C a v něm římská dvojka — Kateřina), Höchst (1740 v Nassavsku), Nymphenburg (u Mnichova 1747). V Herendu v Uhrách (kom. Veszprimský) založena továrna na padělání všech hledaných druhů porculánu židem Moricem Fischrem; tato továrna se od roku 1854. jak náleží vyplatila.

Veškery hliněné tovary roztřiďují se takto: Měkké hmoty (terracotta), poloměkké (majoliky, tedy faience) a tvrdé (porculán a kamenné nádobí). Hlavní materiál k těmto výrobkům poskytovaly: (nejjemnější) kaolin, pak hlína dýmková a hrnčířská. Mastnou, k výrobě výtečně se hodící hlínu jmenujeme také „bolus"; této používá se suché též jako barvy; ona usychá pomalu, scvrká a trhá se málo. Méně mastná neb, jak též říkají „chatrná" hlína usychá a mizí rychle a trhá se silněji.

(Některé podrobnosti ke studii o hliněných výrobcích čerpány z odborných spisů: Marechal, M. A. Les faiences anciennes et modernes. Marryat J. Histoire des poteries. Krause J. H. Angeiologie. Du Sartel, O. La porcelaine de Chine. Delange Carle. Henri deux. Genolini Angelo. Maioliche italiane.)

(Pokračování.)

Turgeněv a paní Viardotová.

Vypravuje Dr. Pavel Durdík.

(Pokračování.)

III.

Roku 1852. Turgeněv byl od policie internován ve vesnici Spassku v orlovské gubernii za to, že se osmělil uveřejniti v moskevských novinách pochvalný nekrolog o Gogolovi. Tento nucený pobyt ve vesnici, jenž trval až do r. 1854., odloučil Turgeněva od jeho francouzských přátel. Ale jakmile Turgeněv na přímluvu románopisce a básníka hraběte Al. Tolstého nabyl svobody a dostal zahraniční pas, kvapil ihned k manželům Viardotovým do Paříže a již se od nich více neodloučil. Ivan Sergějevič tak přilnul k této rodině, že bez ní nemohl žíti. V těchto manželech miloval své ideje, své záliby, své umělecké názory — i zůstav navždy neženatým, žil s nimi a pro ně a strávil v jich společnosti druhou polovici svého života. S nimi procestoval celou Evropu a později bydlil stále s nimi a jen někdy, na krátko, jel se podívat do Petrohradu a do své vesnice Spasska.

Roku 1856. psal Turgeněv 16. listopadu hrab. Lvu Tolstému*): „Mne poutá k Paříži starý nerozlučný svazek s jednou rodinou . . ." („Sbírka psaní" str. 28.) a hned na to píše Družininovi: „Odsouzen jsem k cigánskému životu a vidím, že si neuviju hnízdo nikde a nikdy" (str. 31.). Slova tato, jakož i slova napsaná hraběti Tolstému v témž měsíci: „Vrátím-li se do Ruska, budu nucen rozloučiti se s posledním snem o tak zvaném štěstí" — byla psána v době, kdy Turgeněv, spřáteliv se důvěrněji s mužem geniální pěvkyně, se ubytoval u nich v domě. Bylo to roku 1856. K ubytování tomu ho svedl „sen o tak zvaném štěstí". — A jakž? Uskutečnil se mu tento sen? Byl v této rodině šťasten? Byla mu tato láska zřídlem blaha? Kdož to může říci? Ale

---

*) „Sbírka psaní J. Turgeněva" vyšla po smrti Turgeněva r. 1885. v Petrohradě nákladem „Spolku pro podporu nuzných literátů a učenců".

maným, ztraceným životem. Tím se vysvětluje jeho hluboký soucit s nešťastnými dívkami, jejichž utrpení zobrazuje s takovou uměleckou pravdou, s takovou znalostí a spolu tak dojemně, že oko tvé slzou se pokrývá, čtouc o krutém osudu šlechetné dívky v novelle „Perepiska“, v „Zátiší“ a v „Nešťastné...“ Musil mnoho trpěti, kdo mohl tak psáti! A může-li býti pohnutlivějšího nářku nežli ten, jímž začínají „Jarní Vody“, a nežli ten, jímž končí „První láska“ s tou elegickou apostrofou zlatého věku mladistvého!

Novella „První láska“, již autor sám nazýval svým nejmilejším výtvorem, má zvláštní význam. V ní Turgeněv vylíčil lásku svého otce. Každé slovo od začátku až do konce je tam pravdivé. Otec byl v lásce přímý opak syna. Otec měl vůči krásnému pohlaví nadbytek těch vlastností, jichž synovi se nedostávalo, a sice energii, sebevědomí, vytrvalosť, neústupnosť, drzosť... a maje ještě krásný a mužný zevnějšek, působil na dámy magneticky a při své laskavé drzosti vždy dosáhl cíle. V uvedené novelle „První láska“ vypravuje Turgeněv, jak prchlý milovník zasadil bičem ránu své milence, aby ji donutil k poslušnosti a zlomil její vzdorovitosť. Milovníkem tímto byl jeho otec; jemný Ivan i při vzpomínce se děsil tohoto zběsilého násilí, jehož byl bezděčným svědkem co chlapec. Zdálo se, že za tou příčinou nikdy se nemohl vzpružiti, aspoň ne v jinošském věku, k rozhodnému vyznání. Choval se zdrželivě a vyhýbavě ke všem těm něžným sympatiím, jakéž mu ve vlasti vstříc přicházely. Ve své náklonnosti k dámám vzdělané ruské společnosti byl nesmělý, váhavý, nerozhodný, jsa si vědom — a to ho často hnětlo — že by nedovedl ovládnouti ženským srdcem zúplna, jak to dovedl otec jeho; že by je dovedl pouze mučiti. Otec Turgeněva (zemřel v svém 48. roce) v posledním roce svého života zahořel láskou k mladé dívce, která ho vášnivě milovala a slepě poslouchala... a přece poslední psaní, jež vítězný Don Juan psal synovi, začínalo takto: „Synu můj, boj se ženské lásky, boj se tohoto jedu“... Tušil snad otec, co syna očekává? Syn zakusil ženské lásky, tohoto jedu, tohoto štěstí, dosti, a často si vzpomínal na výstrahu otcovu, uznával jeho radu — ale při tom úpěl pod křížem své jediné lásky, která mu byla Golgotou. Je-li pravdivý výrok, že v lásce není rovnosti, že jeden z milujících je otrokem a druhý pánem, tož otec Turgeněva v lásce byl vždy pánem — a syn ustavičným otrokem.

Ano, ustavičným otrokem! Turgeněv ctil paní Viardotovou slepě, zbožňoval ji nezištně, jí byl oddán myšlénkami, srdcem a skutkem až do posledního dechu. Ona měla nad ním neobmezenou moc, byl v jejích rukou jako měkký vosk, ustupující nejmenšímu tlaku něžných prstů.

Paní Viardotová se svými třemi dcerami a synem (Louisa, Klaudie, Marianna a Pavel —) byly středem jeho života a myšlének; všecky nehody a radosti, potkavší tuto rodinu, živě cítil jako své vlastní, ne-li ještě živěji. Turgeněv byl andělem strážcem této rodiny, něžným, obětovným přítelem, rádcem a osvědčeným až do sebezapření pomocníkem. On více žil pro tuto rodinu nežli pro sebe, odevzdávaje jí všecko, sebe, své osobní štěstí, své výdělky, své jmění.

Velmi nadaná a velmi vzdělaná umělkyně okouzlovala jej dary ducha svého, svými aristokratickými, vybroušenými způsoby a především svým

individuálním, zvláštním, nevýslovným půvabem; tímto půvabem působila na něho tak, že jej udržovala po dlouhou řadu let v nadšeném obdivu a ve zbožné, až otrocké poníženosti.

Kdo se odhodlá odsouditi neobyčejně vznětlivého Turgeněva za to, že do posledního dechu setrval nezvratně věrným a poslušným služebníkem této sebevědomé, hrdé, vypočítavé umělkyně? Již Hamlet praví: „Ukaž mi muže, jenž není otrokem vášně, uvnitř srdce jej nosit chci, ba v srdci srdce svého!“ — Kdo nikdy nebyl slepou obětí omylu a vášně, kdo nikdy nedal své srdce za podnož ženě, splácející lhostejným nevděkem, ženě s chladným srdcem a ziskuchtivou, prospěchářskou povahou, kdo nikdy neúpěl v poutech Omfaliných, nedůstojných a přece nepřemožitelných, nechť hodí kamenem po velikém, nikoli šťastném básníku.

Truchlivě nás dojímá, vidíme-li, že tak zřídka velký talent se pojí s rozhodnou a pevnou povahou. Mnoho hoře očekává v životě muže, dařeného silnými city a širokou myslí, bez rovnomocné jim pevnosti vůle a povahy. Göthe aspoň zcela jinak si vedl než Turgeněv. Göthe byl zbožňovatelem půvabné a sympatické paní Charloty Steinové a byl jí věrným deset let, ale když paní tato počala stárnouti a žárliti, vyrval se z jejího objetí a věnoval srdce i ruku svou mladinké dívce Kristině Vulpiusové. Turgeněv však setrval u nohou své stárnoucí bohyně až do své smrti!

Turgeněv v dopisech k svým přátelům vždy otevřeně mluvil o své oddanosti. Již r. 1860. psal ze Sodenu P. Anněnkovu 8. července:

„Zůstanu zde až do 16. a pak odjedu přímo k paní Viardotové, kdež setrvám, až začne doba mořských koupelí na Whigtu. Paní Viardotová si toho přeje a pro mne jest její vůle zákonem.“ — Podobných výlevů bezohledné poslušnosti vyskytuje se velmi mnoho v jeho dopisech k rozličným jeho přátelům v Rusku.

IV.

Roku 1860. nastal důležitý obrat v živobytí paní Viardotové a tím i v živobytí Turgeněva. Řečeného roku paní Viardotová, dobyvši si značného jmění, dala navždy výhosť scéně. Fenomenální její hlas pozbyl poněkud svěžesti a mocné výšky, což přimělo umělkyni, že navždy se vrátila do soukromého života. Mohla sice ještě dlouho zpívati co stálý člen opery v některém sídelním evropském městě, avšak takový stálý engagement nechtěla přijmouti; spokojila se vavříny a neobyčejnými triumfy, jež měla v Evropě, a proto po obyčejných triumfech obyčejných primadon již netoužila. Ona vystupovala vždy pohostinsky ve světových a sídelních městech a tudíž nikdy nebyla v té snižující odvislosti a v těch šeredných situacích, v jakých bývají nezámožné primadonny vůči rozličným nárokům nafouklých divadelních ředitelů a prohnaných operních kapelníků, vzájemně si pomáhajících. Co tím míníme, vysvětlíme čtenářům několika řádky, jež napsala holandská pěvkyně Mina Krusemanova (de moderne Judith 1873). „Chtěla jsem vystoupiti co pěvkyně, avšak ředitelové žádali ode mne cenu, která je příliš vysoká a příliš nízká, abych ji byla za-

platila. Co dlužno si mysliti o zpěvačkách, které přece vystupují? Na to odpovídám: „Byly-li chudé, když vystoupily, buďte ubezpečeny, že padly. Pěvkyně, odvolávám se k Vaší poctivosti. Nuže, odložte aspoň na chvilku falešný stud a — vydejte svědectví pravdě. Není hanba padnouti, když musíme padnouti, ale je to podlé žádati tohoto pádu jakožto mzdy za povinné uznání talentu.“ — Jsou to výrazná slova o mravní čistotě divadelního ovzduší — a k bývalému mínění, že „divadlo jest mravní ústav“, hodí se nyní nejlépe Horatiovo Risum teneatis.

Paní Viardotová zakusila na své umělecké pouti jen světlých stránek operní pěvkyně a kdyby byla zemřela v této době na vrcholu slávy, byly by o ní noviny psaly to, co psaly o její sestře Marii Malibranové, tak záhy zesnulé r. 1836.:

„Růže byla roztrhána, klenot pozbyl lesku, hvězda shasla, slavík umlkl, vavřínový věnec vzal za své a genius zmizel navždy. Ona byla růží v zahradě života, klenotem v řadě tvorstva, hvězdou na nebi umění, slavíkem v melodickém háji zpěvu, vavřínovým věncem na hlavě století, geniem libozvuku a útěchy, pramenem nejvznešenější radosti každému cítícímu posluchači.“

Paní Viardotová mohla též tento výrok vztahovati k sobě, když se loučila se scénou. S uměním však se nerozloučila, naopak, nepřestávala je pěstovati v jiném a to velmi vydatném směru. Zařídila si totiž ústav pro vyučování zpěvu v Baden Badenu. Pro Turgeněva bylo to výhodno tím, že nyní přestalo stálé jezdění z místa na místo. Turgeněv koupil si vilu v Baden Badenu a žil tu (1863—1870) v sousedství svých francouzských přátel.

Dům paní Viardotové byl nyní vyšší školou zpěvu, k ní jezdily se zdokonalovat v dramatickém zpěvu mladé zpěvačky z celé Evropy, zde zkoušely své síly v lehkém dramatickém genru. Libreta k těmto veselým fantastickým operetkám psal Turgeněv. Napsal tři libreta: L'Ogre, Le dernier sorcier a Trop de femmes, a paní Viardotová složila k nim hudbu; někdy sama zpívala v nich kontraaltové partie. Turgeněv sepsal také vaudeville „L'auberge ou le grand sanglier“. K žádosti paní Viardotové hrál sám směšnou úlohu lidojeda, jejž přes veškeren jeho ohromný vzrůst a imponující zevnějšek sváděly, přemáhaly a mučily krásné elfy a vnadné dívky z haremu.

V těchto operetkách zpívaly též dcery paní Viardotové, a mezi diváky byli vznešení hosté badenští — německá aristokracie, Bismark, pozdější železný kancléř, král pruský Vilém, pozdější první císař německý, a jeho manželka; ti všickni znali paní Viardotovou z jejích triumfů na berlínské dvorní opeře. R. 1869. provozována byla operetka „Le dernier sorcier“ veřejně ve Výmaru. Turgeněv napsal o představení feuilleton do Petrohradských Védomostí; rozumí se, že sympatie jeho ke skladatelce bylo viděti v každém řádku. Proti tomuto feuilletonu vystoupil návodem Někrasova petrohradský „Golos“, nazývaje jej reklamou a beztaktností se strany Turgeněva. O tom psal Turgeněv 5. května 1869 Polonskému: „Psaní mé jest ovšem reklamou, ale reklamou o věci, kterou pokládám za velmi slušnou. Shledávati to beztaktním — že jsem po 25leté známosti poprvé vyřkl jméno paní Viardotové v záležitosti, která

se dělá veřejně před obecenstvem — takového pojmenování nemohl jsem se nadíti.“ Poznámka „Golosu“ velmi urazila Turgeněva, v tomto ohledu neobyčejně citlivého. On totiž před tím psal hraběti Milutinovi: „Provozování operetky očekávám s netrpělivostí; bude-li míti úspěch, zjedná si tím paní Viardotová novou karieru a nový obor činnosti.“ (Sbírka psaní str. 153.) Libreto bylo přeloženo do němčiny, paní Viardotová připojila ještě pět nových hudebních čísel. Liszt operetku vychválil, instrumentoval a všemožně přičinil se o zdárné provozování. „Le dernier sorcier“ učinil však fiasko na Výmarském divadle, a paní Viardotová obmezila svůj skrovný skladatelský talent komponováním písní. Několik melodií k ruským písním s průvodem piana pochází též od ní, tak melodie k básni Surikova „Časovoj“ a j.

Turgeněv kochal se šťastnou domácností znamenité pěvkyně — „Rodina Viardotových bydlí zde v Baden-Badenu celou zimu; nejstarší dcera (Louisa) učí se kreslit a prospívá v tom neobyčejně. Je to vůbec obdivuhodné děvče. Přikládám Vám její fotografii, abyste sám mohl souditi, jak roztomile se vyvinula“ atd. — píše v únoru 1869. — A vše rád koná pro tuto rodinu, nešetře času, peněz a námahy. — „Jel jsem do Výmaru a do Berlína — píše 24. prosince 1869. — abych vše tam uspořádal pro dočasné přestěhování (na dva měsíce, od 1. února do 1. dubna) rodiny Viardotových; též já se přestěhuju do Výmaru.“ — V lednu jel do Paříže, kde opět měl mnoho práce v záležitostech rodiny Viardotovy, načež opět se vrátil do Badenu, potom do Výmaru atd. — R. 1870. píše, byv stižen přebolestnou podagrou a tlukotem srdce, svému starému příteli Máslovu: „Jestliže zemru náhle, tu věz, že mé akcie rjazaňské železné dráhy, jež mám u tebe uschovány, jsou koupeny pro mou milou Klaudii Viardotovu, je to druhá dcera paní Viardotové. Po mé smrti račiž je odevzdati do Badenu paní Viardotové. Jsem nyní úplně zdráv, ale opatrnosti nikdy nezbývá.“ — Roku 1870. před vypuknutím války píše hraběnce Milutinové 20. června z Badenu: „Zde dosud je všecko ticho. Jsme na vše připraveni a, bude-li třeba, odjedeme do Vildbadenu v kočárech, neboť všecka doprava po železnici je zastavena. Pravím „odjedeme“, t. j. rodina Viardotova a já; já se s nimi nerozloučím.“

Dlužno říci, že v rodině Viardotově se netajili svými sympatiemi s Francií. Došlo na to, že obyvatelé bádenští, jsouce nadšeni pro německou věc, kočičinou uctili nepřátelskou jim uměleckou rodinu. Turgeněva velmi to mrzelo. Rodina Viardotova jala se nyní nenáviděti Němců ještě více a opustila Baden-Baden ještě před vítězným postupem Němců do Francie. Turgeněv odebral se s rodinou do Londýna a též se odvrátil od Němců, jejichž dobré vlastnosti ostatně uznával. Své sympatie věnoval nyní Francouzům navždy.

Od této doby osud jeho úplně byl závislým na osudu rodiny Viardotovy. Z Londýna píše příteli 2. dubna 1871: „Řekl bych Vám velmi rád něco určitého o svém budoucím bydlišti a vůbec o svých plánech. Než při nynějších víc a více se zaplétajících pařížských poměrech ví rodina Viardotova méně než kdykoli, co se s ní stane — a tímto způsobem — nevím též nic. A proto musím ponechati lodičku svého života

proudu náhod — a hleděti, složiv ruce přes kříž, kam mě ponese.“ — Rozhodnuto bylo brzo. Turgeněv daroval paní Viardotové svou badenskou vilu a ona ji výhodně prodala, načež rodina se přestěhovala z Londýna navždy do Paříže. Od r. 1871. bydlí též Turgeněv v Paříži až do své smrti — bydlil s rodinou Viardotovou pod společnou střechou v domě paní Viardotové rue de Douai Nro. 50, kdež měl v hořejším poschodí dva pokojíky, velmi skromně upravené. On pracoval v malém pokojíku, jehož uzounké okno lze dosud viděti z náměstí Vintimille.

Turgenév nestaral se o osobní pohodlí, maje na zřeteli pouze výhody a blaho své umělecké rodiny. Krajan jeho, Ščerban, navštívil jej v Paříži r. 1871., i píše: „Turgeněv byl pohroužen v přemýšlení o draperiích a záslonách na dvéře a okna hôtelu, jejž byla si najala rodina Viardotova. Jak často jsem ho potkával na ulici se stůčkou a závitkem pod paží, běžícího „dle příkazu dam“ k čalouníkovi do krámu (dámami vyrozumíval vždy paní Viardotovou s dcerami). Hned pečoval o úpravu a ozdobení hôtelu, hned obstarával zařízení hudebních produkcí, hned hleděl vdáti dceru svých přátel, hned kupoval jim drahocenný dárek nebo cenné papíry. Srdce jeho patrně nalezlo přístav a nehledalo ničeho více Ivana Sergejeviče pohltila tato rodina, on v ní utonul.“

Netřeba důkazů, že časté projížďky v cizině a přebývání této četné umělecké rodiny v prvních hostincích způsobily Turgeněvovi velké výdaje. Též přebývání jeho v Paříži za řečených okolností vyžadovalo mnoho peněz. R. 1873. byl Turgeněv nucen prodati statek Lubovšu, za nějž dostal 50 tisíc rublů. Hned psal Maslovu, aby mu neprodleně poslal pět tisíc rublů, k čemuž připojuje:

„Za pět tisíc rublů kup ještě jako dříve akcie rjazaňské železné dráhy, na jméno paní Viardotové — a přidej je k těm, které již u sebe máš. Kurs je nyní špatný, ale co naplat, potřebuji zde velmi peněz.“

R. 1874. píše Polonskému 25. února: „Předevčírem slavili jsme sňatek mé nevyrovnatelné Klaudie. Její muž jmenuje se G. Chamerot. Můžeš si pomysliti, v jakých starostech a v jakém radostném rozechvění jsem byl všechen ten čas. Nyní jsou oba novomanželé tak šťastni, že je až směšno a dojemno na ně hleděti ... Za takových okolností mi ovšem odpustíš, že jsem ti hned neodpověděl. Až přijedu do Moskvy, promluvíme o prodeji mého statku Kadnoje a ostatních věcech.“

O rok později píše hraběnce Milutinové: „Podagra mne dosud nechává na pokoji. Všichni moji dobře se zde mají, nevyjímaje ani novorozenou dcerušku mé milé Klaudie. Více si nelze ničeho přáti.“

Bratrovi píše 19. října a 6. listopadu r. 1874: „S Viardotovou koupili jsme společně villu v Bougivalu s krásným parkem; draho jsme zaplatili, ale poloha je výtečná, asi hodinu od Paříže. Zaplatili jsme 180 tisíc franků. — Cena nebyla by velká, ale my jako mladí větroplaši (comme jeunes étourdis) koupili jsme dům, nedavše jej dříve prohlédnouti staviteli — a na opravu musili jsme klopiti patnáct tisíc franků. Připojil bych: to je poučená pro budoucnosť, kdybychom předně nebyli již příliš staří a za druhé, kdyby poučená bylo kdy k něčemu prospěšna. Stalo se — a více o tom netřeba mysliti.“ Třeba říci, že Turgeněv si vypůjčil od bratra Mikuláše deset tisíc rublů k zakoupení tohoto pozemku

na němž si dal vystavěti velmi krásný letní domek les Frênes, vedle villy paní Viardotové. Z tohoto letního útulku psal příteli Polonskému 1879.: „U nás není vše v pořádku. Druhá dcera paní Viardotové (totiž Klaudie) šťastně slehla, avšak její pětileté krásné děvčátko dostalo spálu. To nás zde zdrží déle, než jsme si myslili.“

Roku 1880. v máji Turgeněv prodal svůj statek Ťapki v maloarchangelském okresu za 81 tisíc rublů. Roku 1881. 15. února píše Polonskému: „Přijedu do Petrohradu mezi 5. a 10. dubnem — a to dojista, neboť zadržuje mne zde jen jedna záležitosť — a to: svatba mé milé Marianny (třetí dcery paní Viardotové) s neméně milým skladatelem a pianistou, panem Duvernoisem — a tato radostná událost se splní 3. (15.) dubna. Jak jim udělím své stařecké požehnání, ihned se vydám na cestu.“ — Roku 1882. píše paní Polonské z Paříže: „Jistě mne omluvíte, že tak pozdě odpovídám, oznámím-li Vám, že právě tento týden můj starý přítel Viardot (manžel paní V.) byl raněn mrtvicí, tak že div nezemřel. Marianna porodila dcerušku po čtyřicetihodinném mučení; matce i děťátku vede se dobře. Teď si aspoň mohu odpočinouti, neb jsem šest nocí za sebou nespal .... Díky Bohu, přítel Viardot zotavuje se tou měrou, že lze doufati, že se uzdraví.“ — O dvě neděle později píše: „Můj přítel Viardot je ještě pořád churav, zotavení jeho bude nenáhlé a zdlouhavé. Ubohá paní Viardotová neodchází od jeho postele.“ — —

V takových starostech o milou mu francouzskou rodinu plynulo stáří Turgeněva. Svých nehod a trampot téměř si nevšímal a klidně je snášel. Častěji a častěji soužívala jej tehdy podagra s přebolestnými záchvaty, jež i při nejlepší vůli klidně nelze bylo snésti. Ubohý po celé hodiny hlasitě sténal, po celé neděle byl poután k loži a často jen pomocí berel mohl jaks taks plížiti se po pokoji. Není divu, že záchvaty těžkomyslnosti stíhaly nemocného, jenž v stáří a v nemoci své cítil trapněji než kdykoli dříve svou osamotnělosť a trpce si naříkal, že nemá přátel. R. 1882. v říjnu píše Saltykovu, s nímž nikdy důvěrněji si nedopisoval: „Jsem úplně osamotnělý jako prst.“

Tisíce malých nití pojí malé a obyčejné lidi mezi sebou a se světem; selže-li jim jedna věc, hned se najde jiná. Ale velicí lidé, právě že jsou ducha velikého, jsou osamotnělí, oni se vzdalovali lidí malých a obyčejných, nepřilnuvše k nim — a když je stihne rána osudu, cítí tuto osamělosť tím trapněji a stávají se roztrpčenými ... Tak bylo též s Turgeněvem.

Velmi ho ještě rmoutilo nešťastné manželství vlastní dcery Pavliny. Byla to jeho nemanželská dcera, již později přijal za vlastní; jako muž velmi svědomitý, delikátní a citupIný činil pro ni více, než mu povinnosť kázala. Vůbec byl neobyčejně dobrého srdce — a z této dobroty hmotně a mravně těžili, kde kdo mohl, Rusové i Francouzové, lidé blízcí i vzdálení, příbuzní i cizí, bohatí i chudí. Jeho dobročinnosť viděti je z toho, že rozdával ročně stálých podpor do osmi tisíc rublů, nepočítaje dary příležitostní a mimořádné. Každý chuďas Rus, literát, umělec, student, každý

politický emigrant a uprchlec z Ruska — všichni obraceli se k němu s prosbou o podporu, o přímluvu a zaměstnání. Měl ovšem ročně okolo 30 tisíc rublů důchodů ze svých statků, ale kdyby nebylo honoráře za spisovatelské práce a kdyby byl neprodával ponenáhlu své statky, nebyl by ani mohl žíti v rodině Viardotově, tím méně konati tolik dobrodiní. (Pokrač.)

O původu umění.

Od O. Hostinského.

I.

Dvojí interes může nás vésti k otázce po původu umění. Předně interes historický. Neboť stopujeme-li dějinný rozvoj umění nazpět až do oněch dob dávné minulosti, z nichž zachovaly se nám nejstarší památky, přece nerozřešeny zůstávají záhady týkající se vlastních prvotin tvoření uměleckého, a to prostě z té příčiny, že k řešení jich pouhé prostředky historické již nestačí. A přece není možno, aby pátravý duch lidský klidně zastavil se u nahodilých hranic historie. Příkladem zvláště poučným jest výtvarné umění staroegyptské, jehož dějiny bezpečně stopovati můžeme až do čtvrtého tisíciletí před Kristem.

Jsouť některé pyramidy a sochařské i řezbářské práce egyptské vůbec nejstaršími památkami uměleckými, jež známe, a přece svědčí již o takové výši techniky stavitelské, o takové dokonalosti jak pozorování tak provádění tvarů plastických, že o nějakém začátečnictví při nich nemůže býti ani řeči, ba naopak jeví se nám jakožto ovoce dávné, ne staleté, ale přímo tisícileté práce umělecké. Vždyť netoliko ohromné rozměry pyramid, jež umění středověké a moderní sice zde onde mohlo předčiti co do výšky, nikoli však co do stavební hmoty, nýbrž i celý způsob stavby jejich jest důkazem obdivuhodné zkušenosti a důmyslnosti inženýrské, a nejinak i plastické podobizny namnoze překvapují živým výrazem portretním a jemností tvarů někdy (při podobiznách královských) dvojnásobně záslužnou, jednak pro tvrdost upotřebeného kamene, žuly totiž, čediče, zelenokamu, jednak pro nedostatečnost tehdejších nástrojů kamennických a sochařských. Cesty však, po kterých Egypťané k této dokonalosti dospěli, neosvětluje nám ani jediný paprslek světla historického.

U leckterého z národů, kteří později vystupují na dějišti světovém, vidíme sice na prahu jeho dějin umělecké památky mnohem primitivnější, nežli jsou egyptské, avšak i ony náležejí již pokročilejšímu stupni kulturnímu, nejsou prvotinami v pravém slova smyslu. Ba, ani nejníže stojící z nyní žijících kmenů divošských nejsou tak chudí, aby alespoň v některém odvětví uměleckém neměli nějakou značnější technickou zručnost a vkus, předpokládající nezbytně jakési dávné tradice; obyčejně vynikají pletením nebo řezbářstvím, hotovením hliněných nádob, zpívají a tančí.

Slovem: neznáme ze zkušenosti žádnou společnost lidskou, která by naprosto byla beze všeho umění; proto ani dějepis ani národopis nemohou nás přímým názorem poučiti o tom, jak z tohoto stavu předuměleckého povznášel se člověk k prvním začátkům kultury umělecké. Avšak alespoň nepřímo a úryvkovitě můžeme zvěděti leccos, ba dějiny umění skoro v každé kapitole své poskytují nám nějaký větší nebo menší příspěvek k poznání tomu. Nebývá totiž umělecké vzdělání ve všech odvětvích vždy stejnoměrné, i stává se tudíž, že u mnohých národů schází, ne-li jedno umění celé, tož alespoň některý jeho obor. Vyplňování těchto mezer a vůbec všechno vzrůstání a zvelebování umění, všechno obohacování jeho novými tvary děje se ovšem za týchž nebo alespoň za podobných okolností a podmínek, za kterých kdysi děly se nejprvnější pokusy umělecké. Proto, umíme-li jen náležitě rozpoznávati a rozebírati proměnlivý postup umění, vytěžíme z něho nejednu velice poučnou obdobu s pravěkem nám jinak nepřístupným. Konečně i pozorování dětí je zde bohatým zdrojem poznání; nepopíratelnou parallelu mezi historickým vývojem celého lidstva a osobním vývojem jednotlivcovým musíme ovšem uvažovati s náležitou ostražitostí kritickou, abstrahujíce vždy od oněch vlivů, jimiž na každé dítě více nebo méně účinkuje obklopující je kultura umělecká.

Druhý interes, jenž nutí nás, abychom si otázku po původu umění kladli, jest theoretický, esthetický. O pravé podstatě umění a o celé jeho organisaci poučíme se zajisté tím lépe, čím jasněji poznáme, kterýmito zjevy v hmotném i duševním životě lidském vznik a vzrůst jeho byl kdysi připravován. Rozbory technické, esthetické a psychologické, dále pak i anthropologické a sociologické mohou nám zde sloužiti k poznání jednak oněch nezbytných podmínek a podnětů, bez kterých si ani první vynálezy umělecké, ani první projevy krasocitu mysliti nemůžeme, jednak vzájemných vztahů a vlivů mezi různými obory uměleckými. To všechno jsou arci jen konstrukce více méně hypothetické, ale pokud potvrzovány bývají od výzkumů dějepisných a národopisných, stávají se dosti bezpečnými a přesvědčivými. —

Samo sebou rozumí se, že, pátráme-li po původu umění, všímati si musíme jeho útvarů nejprimitivnějších, takových třeba, jež dnes ani na mysli nemáme, mluvíme-li o „krásném umění“. Pohled na dějiny poučuje nás, že to, co dnes budí obdiv jakožto vzácný výkon nad míru umělý, časem zobecnívá a sevšednívá tak, že se stává docela lhostejným. Jestli na př. řeč o umění stavitelském, vzpomíná si skoro každý hned na velkolepé nebo alespoň ozdobné budovy monumentalní, na chrámy, paláce, hrobky — prostý, neúhledný domek venkovský však jakožto dílo pouhého řemesla čestným titulem architektury neobmýšlí. A přece to, co dnes dovede kterýkoliv vyučený zedník, tesař a pokrývač: vystavěti z kamene a cihel dům s klenbami ve sklepích a nad okny i dveřmi, s prkennou podlahou, s rákosovým stropem, s dřevěným krovem a šindelovým, taškovým nebo břidlicovým krytem, s pecí a komínem, se soklem hrubě ovrženým a s jednoduchou římsou pod okapem — zahrnuje v sobě celou řadu technických a esthetických vynálezů, jež kdysi bývaly vrcholem umění stavitelského, činily významnou epochu v jeho dějinném rozvoji.

Podobně má se věc ovšem i v oborech jiných. Nejskromnější skladba taneční oplývá melodickými frásemi, harmonickými obraty a rhythmickými kombinacemi, jež dnes jsou snad až k omrzení otřepané, kdysi však byly obdivovanými novotami, k nimž umění hudební dospělo toliko úsilovnou prací mnohých pokolení uměleckých. A leckterá dětská básnička nebo povídka, která dospělého a vzdělaného čtenáře dnes zajisté nudí, předvádí nám verše a rýmy, básnické obrazy, prostředky charakteristiky, motivy děje takové, které svého času poprvé vyskytnuly se v dílech znamenajících rozhodný pokrok v dějinách literatury.

Proto uměním bude nám zde již sebe chudší ornament na hliněné nádobě pravěké, bude nám již sestrojení sebe primitivnější stupnice hudební, bude nám již sebe prostší pověst nebo báchorka. Avšak musíme se střežiti, abychom hranici umění nepošinuli zase příliš daleko směrem opačným. K tomu svádí zejména rozšíření nauky o vývoji na obor duševní. Darwin sám na mnohých místech, hlavně v díle svém „O původu člověka“, považuje za věc jistou, že o krasocitu a o umění můžeme mluviti již u zvířat, nad něž se tedy člověk krasocitem a uměním svým toliko co do stupně vývoje povznáší. Na první pohled zdálo by se, že evoluční theorie nemůže ani jinak tvrditi. Avšak to by byl omyl. S ústrojím duševním má se věc dle nauky té patrně tak, jako s ústrojím tělesným. Jestliže na př. ruka vyskytuje se pouze u některých nejvyšších ssavců, křídlo jednak u mnohých obratlovců, jednak u hmyzu, zajisté přesvědčení, že tato ústrojí hmatací a létací vyvinula se z jiných, nižších, jež na předchůdcích zmíněných zvířat nalézáme, nikterak nenutí nás, abychom ony předchozí orgány bez karakteristických znaků a úkonů ruky nebo křídla prohlašovali za skutečnou ruku, za skutečné křídlo. A podobně to, z čeho teprve vyvinul se krasocit náš, samo není ještě krasocitem, a onen bod v rozvoji duševních činností a schopností, na kterém krasocit v pravém slova smyslu poprvé se objevuje, nemusí býti na vývojovém stupni předlidském, nýbrž může právě tak označovati určité stadium duševního vývoje lidského.

Skutečné všechno to, co víme o zálibě nižších nebo vyšších zvířat na jistých barvách, tvarech, zvucích, pohybech, náleží oněm stupňům života duševního, jež krasocitem, t. j. zálibou esthetickou právem nazvati nelze. Neodolatelná vábivost a přítažlivost některých dojmů smyslových, zejména dojmů buď příjemností svou lahodících, buď svěžestí svou dráždících, buď s okolím svým kontrastujících a tudíž pozornosti naší přímo se vnucujících, jako na př. živých, křiklavých barev, lesku kovového, zvuků hudebních atd., dostatečně vysvětluje nám netoliko zálibu, již v nich mívají některá zvířata, ale po případě i snahu, osvojiti si dle možnosti příslušné předměty. Zrak nebo sluch v případech takových nekoná nic vyššího, nic ušlechtilejšího, nežli v případech jiných mlsná chuť: obor pouhého příjemného pocitu a smyslového chtíče není tím překročen.*) Netřeba tuším dokládati, že ani tenkráte, když u zvířat dojmy podobné

*) Záliba, kterou někteří ptáci mají na pestrých cetkách, nestojí o nic výše, nežli odpor, který na př. červená barva nebo jisté zvuky hudební budí v zvířatech jiných.

spolupůsobí při výběru pohlavním, nedostává se činnost duševní na stupeň vyšší, k soudu esthetickému, jak předpokládá **Darwin**; neboť pak barvy, tvary, zvuky, pohyby, jimiž buď jen sameček anebo zase jen samička se honosí, jsou (nehledě k jich vlastní snad lahodnosti) toliko podružnými znaky pohlavními,*) jež pudu konají službu docela mechanickou: vybírající sameček (nebo samička) dává přednost tomu individuu, na kterém podružné pohlavní znaky samičky (nebo samečka) více vynikají, které zdá se mu tudíž býti jaksi více samečkem nebo více samičkou, nežli ostatní.

Ovšem ani o umění ve smyslu našem nelze mluviti u zvířat, ba ani ne o prvních jeho začátcích, poněvadž jeví se nám zde důležitý rozdíl podstatný. Nechme stranou otázku, do jaké míry na př. bobři, ptáci, včely při budování svých obdivuhodných obydlí jednají na základě skutečné reflexe; tolik je jisto, že činnost tato, pokud je instinktivní, není výkonem individualním. Avšak právě individualnost mezi znaky umění lidského stojí na místě předním. Zajisté uměním nenazveme to, co každý člověk bez rozdílu sám sebou již umí, nýbrž jen to, co umí málo, snad velmi málo lidí, co předpokládá jednak zvláštní schopnosti, jednak zvláštní výcvik, tedy vždy jakousi větší nebo menší individualnost tvůrce svého, a právě pro svou nesnadnost a vzácnost v očích lidí ostatních, neumělců totiž, nabývá hodnoty jakési a vybízí k obdivu. Tento znak plnou měrou platí i o takových výtvorech uměleckých, jež moderní člověk vylučuje z obvodu umění vlastního, a jakožto věci domněle velmi snadné odkazuje do nejnižších vrstev prostého řemesla. A přece ušíti střevíc, uplésti punčochu, urobiti židli nebo vytočiti a vypáliti hliněný hrnec — všechno to nejen v dávné minulosti bylo vzácným uměním, nýbrž jest i podnes ještě uměním nedostižným pro ohromné množství lidí: pro ty, kteří se tomu nenaučili, a kterým snad dokonce schází k tomu i ta neb ona vlastnost, třeba jinak dovedli malovati krásné obrazy a psáti velkolepé symfonie nebo poutavé romány.

Porovnejme teď s nejprostšími třeba výrobky lidského řemesla to, co u zvířat nazývá se uměním, především jejich rozmanité, tak účelné a úhledné stavby. Při těch o individualnosti není řeči. Každý bobr, každá vlaštovka, každá dělná včela, každý pavouk je stejně dobrým stavitelem a inženýrem, rozdíly mezi nimi u věci té jsou jen nepatrné, nahodilé, a všeliké odchylky v způsobu práce, vlivy klimatickými a jinými podmíněné, stejnoměrně vyvinují se u všech pracujících téhož druhu, jinými slovy: všechna umělost u zvířat jest obecným údělem celého druhu, ne však zvláštní předností jednotlivého individua. Otázka, jak vznikají tak zvané umělecké pudy zvířecí, zde nikterak nerozhoduje; vždyť i tenkráte, kdybychom při tom zvláštní zkušenosti a úvaze jednotlivců (od nichž pak děděním a napodobením přecházela by umělost nenáhle na všechny ostatní), vykázali úkol co možná největší, nalezli bychom parallelu k umění zvířat**) nanejvýš

*) Podružnými (sekundarními) znaky pohlavními dle **Huntera** nazývá **Darwin** ty, které sice stanoví podstatný rozdíl mezi obojím pohlavím, samy však s vlastní funkcí pohlavní přímo nesouvisí, jako parohy jelenů, charakteristické (dle pohlaví různé) zbarvení peří u ptáků atd.

**) Jest patrno, že k umění zvířat v pravém slov těch smyslu nepatří na př. výsledky dressury, nechť jsou sebe pozoruhodnější. Může-li se v případech takových mluviti o jakémsi umění, jest umělcem ne zvíře, nýbrž člověk, jenž z duševního i tělesného mechanismu učně svého tak znamenitě dovedl těžiti.

v lidské přímé chůzi, nebo v lidské mluvě (t. j. v pouhém užívání řeči, nehledě arci k tomu, jak a co se mluví), nikoli však v některém z těch oborů, jež po výtce nazýváme uměním, a ku kterým ovšem celá tato rozprava jedině chce přiblížeti.

Na prospěch zvířat mohl by snad někdo uvésti pravidelnost a přesnost některých výrobků jejich. Pravidelnost a přesnost ta při bližším ohledání sice v mnohých případech pozbývá onoho nimbu dokonalosti přímo mathematické, který jí pozorovatel rád propůjčuje při prvním pohledu, nicméně však náleží k nejpůvabnějším, nejsympathičtějším zjevům v rozsáhlé dílně přírody, na všeliké krásy a divy tak bohaté. A přece nemůžeme předpokládati, že zvířata při práci své řídí se krasocitem, nemůžeme v nepopíratelné kráse některých výrobků jejich spatřovati dotvrzení schopností esthetických. Věc tu člověk sám svým příkladem objasňuje. Čím mechaničtější je totiž práce, čím výlučněji závisí na přirozeném ústrojí těla a užitých nástrojů, tím snadněji dostavuje se na jejích výsledcích jakási pravidelnosť, kterou pracující vlastně nevyhledával, která ho dokonce jako netušený přídavek překvapuje. Že však pravidelný tvar ten oceněn byl krasocitem, že vzbudil příznivý soud esthetický, to smíme tvrditi teprve tenkráte, když můžeme dokázati, že jeho původce věnoval mu pozornost a péči i v případech jiných, v nichž nevedl k němu nezbytný mechanismus práce, když na př. kruh, jenž snadno se dostavuje při vrtání některým primitivním nástrojem, vyskytuje se často i tam, kde nikterak neběželo o vyvrtání nějakého otvoru, tedy kde tvar ten je pouhou ozdobou, pouhým ornamentem. Něco podobného však u zvířat sotva lze dokázati. Všechny úhledné tvary, jimž se obdivujeme na umělých výkonech jejich, způsobeny jsou neodolatelným pudem, směřujícím k ukojení nezbytných potřeb životních, k zachování jednotlivce nebo celého druhu, a k vysvětlení pravidelnosti tvarů těch stačí mechanismus a účelnost práce třeba docela neuvědomělé, aniž zapotřebí jest předpokládati nějaké spolupůsobení krasocitu.

K životním potřebám zvířete patří ovšem i všeliká hra a též výraz hnutí duševního. Oboje pak vede nezřídka k patrné pravidelnosti a lahodnosti příslušných úkonů, zejmena k pravidelnosti rhythmické; ta však i zde sama sebou dostavuje se cestou mechanickou, bez přímého působení krasocitu. Poznámka tato svědčí zejména zpěvu ptačímu, jenž arci poměrně zdá se býti bližším umění lidskému, než cokoliv jinak u zvířat pozorovati můžeme, a tudíž dosti často se zpěvem člověka v jakousi genealogickou souvislost se přivádí. Než podobnost ta je pouze částečná. Jednak ve zpěvu ptačím jeví se z činitelů krásna specificky hudebního nanejvýš pouhý rhythmus více méně přísný, kdežto není v něm určitých stupňů, intervallů, tudíž ani přesných vztahů harmonických, bez nichž o umění hudebním vlastně mluviti se nemůže; jednak zpěv onen podstatou svou jest prostředkem výrazu, ať bezděčného, ať úmyslného, a proto přirovnáván může býti jen lidské mluvě, nikoliv hudbě v pravém slova toho smyslu.

Nemáme tedy dostatečných důvodů, pro které bychom se vzpírali následujícím tvrzením: Naše záliba na tvarech a barvách, na zvucích a pohybech, s nimiž setkáváme se v říši zvířat, zajisté namnoze jest esthe-

tická; avšak nemáme práva souditi z toho, že stejného požitku a soudu esthetického schopna jsou i zvířata sama, nebo že činnost jejich, pokud za následek má podobné našemu krasocitu lahodící zjevy, jest uměleckou v našem, lidském smyslu tohoto slova. A proto, jakkoliv zajisté nikterak nesluší podceňovati duševní život zvířat co do intelligence, ba i co do citu, přece onu hranici ve vývoji schopností duševních, na níž začíná vnímání esthetické a tvoření umělecké, hledati musíme uvnitř psychického vývoje člověka, ne však na některém stupni nižším. (Pokrač.)

Advokát.

Napsal **Carlo Mascheroni.** Z italštiny přeložila **Anička Pachmayerova.**

(Pokrač.)

ic neřekl, k ničemu se nepřiznal a to jest, co mne v domnění mém ještě více potvrzuje. Rozumím úplně jeho zdrželivosti, jeho něžnosti, jeho velikomyslnosti. Dá se raději odsouditi, než by pravdu přiznal, a to tak, že nechtěl přijmouti ani služby mé jakožto obhájce z obavy, že bych ve smyslu tom mluvil. Musil jsem ho k tomu donutiti."

„Ale j a k o u pravdu nechce říci?" tázala se Candida.

„J a k o u pravdu? Aj, má milá, kdo může jiný za tím vězeti, než o n a dáma? Dlel ve společnosti její onen večer — chtěl bych se o to vsaditi; ale on mlčí, aby ji nekompromitoval. To jest zřejmé."

Rty signory Gordiani zkřivily se v pohrdavý úsměv.

Candida pravila vzlykajíc: „Miluje ji zajisté velice, onu dámu?"

„Nikoli! nemiloval jí vůbec aneb aspoň už jí nemiluje. Znám hrdost mužskou. Nikdy neodpustíme ženě, která uvedla nás do nepravého postavení, ať se tak stalo již právem či neprávem. Hrdost jest pro nás muže patou Achillovou, zranitelným místem v duši, o kteréž se každý jiný cit může otupiti. A kdyby to byl i nejzamilovanější lidí všech, nikdy neodpustí ženě, kterou miloval, pokoření, jež mu tato způsobila, ať byla již vinna či nevinna. Bude se obětovati z vděčnosti za minulé, z ohledu na postavení její, jakožto ženy, — pro vlastní důstojnost svou, ale nebude jí déle milovati. Hledím-li na vše s tohoto stanoviska, jest lépe, že se vše tak událo; každá choroba musí míti svou krisi. Vyčkej jen, až Attilia vyprostím, a on vrátí se opět k tobě; s duší, tělem se k tobě vrátí, za to ti ručím."

„Nebe vyslyš vás, milý švagře. Ale co učiníte, byste ho zachránil, když sám dámy té neznáte?"

„Od něho zajisté nikdy nezvím, kdož ona dáma jest, ale od ní samé, snad . . . Je-li v pravdě ženou, jež má cit, ducha, srdce, přijde, by se mi svěřila, mně advokátu, tak jako zpovědníku, aneb aspoň sdělí mi okolnosti, kteréž, aniž by ji kompromitovaly, prospějí mně při obhajování."

„Ó zajisté tak učiní“, zvolala Candida v nevinnosti své.

„Snad — opakuji ti. Z pravidla bývá v takých poměrech milostných menší dávka lásky než sobectví. Galantní ženy volí si milence jako zaměstnání, pro zábavu, jako hračku, která by vyplnila mezeru v životě jejich, a sice jen, aby přerušily jednotvárnost svého manželství a ukojily své rozmary. Jest to jakési posílení duše, jako žaludek se posiluje, aby štěstí jejich zdálo se jim chutnější a záživnější. A potom zasypává dáma taková vyvolence svého pozornostmi a laskáním, jako kdyby si dala krásný oděv šíti: libuje si v něm, chlubí se jím přítelkyním svým a ukazuje ho ve společnosti, nedbajíc nebezpečí, že se kompromituje, a to vše, dokud jest novým, neporušeným. Jediná skvrna, jediné natržení, jež ničí jeho novosť, jeho krásu, jež vadí jeho eleganci: i bude plakati, zoufati si, bude chtíti zemříti, ale konečně — zřekne se ho. Jest to smutné slovo, žalostná pravda, ale jest tomu tak: milenec, jenž ztratil façonu, nehodí se již: odhodí se do haraburdí jako porušený oděv.“

„Jest možno, že žena ta čeká na pozdější dobu — až podle výsledku soudního líčení,“ podotkla Candida.

„Uvidíme. Já rozešlu slídiče své na všechny strany. A potom mám naději v náhodu nějakou; hleď, mé dítě, náhoda činí polovici lidského vědění, a obhájci nejsou z pravidla toho vyňati.“

„A vypátráš-li ji, co s ní učiníš?“ tázala se choť jeho.

„Co s ní učiním? To nevím ještě, ale jistě vykořistím toho a nebudu-li jí moci šetřiti, tím hůře pro ni.“

„Jak! Ty mohl bys čest ženy vydati v šanc skandálnímu procesu?“ —

„Moje drahá, tvoje přísnosť mravní zavádí tě daleko. Nemohu v šanc vydati, co již není její!“

„Nechť jest tomu jakkoli, ale: „vděčnosť za minulé, ohled na postavení její jakožto ženy, ohled na vlastní důstojnosť“, jak jsi sám před chvílí pravil?“

„Pro mne jest věc zcela jinou. Nejsem jejím milencem, nejsem jí za nic vděčen; pro mne není ničím, jsem jen obhájcem svého klienta, to jest vše.“ — —

Během vyšetřování obě ženy neustávaly se tázati advokáta, zda-li tajemnou dámu vypátral.

„Ještě nikoli“, odpovídal Gordiani, „drží se stále v úkrytu; jest velmi zchytralá, ba prohnaná. Uhodl jsem, musí to býti dáma ze vznešené společnosti aneb duchovního stavu.“

„Pane manželi!“ — zvolala uražena signora Gordiani.

„Netvrdím, že není výminek, a nezlob se proto, roztomilá moje jeptiško. A pomyslí-li člověk“, uklouzlo nyní jeho rtům, „že jsou také dámy, které by se měly za šťastny, kdyby místo jí sebe udati mohly, byť to bylo jen, aby tak roztomilého hejska zachránily . . .“

„A nevypátrá-li se vůbec dáma ona?“ tázala se Candida chvějícím se hlasem.

„Neobávej se ničeho, milé dítě. I bez označení osoby té podniknu tak mocný útok na porotce, že tito vzdají se na milosť a nemilosť.“

Konečně nastal rozhodný den. Gordiani vstal ráno jako vojevůdce, jehož očekává hlavní bitva.

Illustrace k národní písni.

Nakreslil Mikuláš Aleš.

Dal se oholiti, vlas upraviti a oblekl si frak, jak činil vždy ve slavných okamžicích, jako by si togu přehodil. Pořekadlem jeho bylo, že oděv jest svědomím těla, i liboval si v tom, zachovávati svědomí to právě tak čisté jako svědomí duše.

Po té rozloučil se s chotí i švegruší.

„Očekávejte mne zde“, pravil k nim, „přinesu vám ho sám na rukou u vítězoslávě.“

Na prahu Gordiani klopýtl.

„Neznamená to nic zlého,“ pravil, obraceje se k ženám; „učinil jsem dva kroky místo jednoho, budu tím rychleji u cíle.“

Sledujmež ho do síně soudní.

III.

Přelíčení.

Síň byla naplněna do posledního místečka, hořejší galerie byla obsazena elegantními dámami.

Zvěsť, že proslulý advokát Gordiani bude hájiti věc žen, přilákala krásky v neobyčejném počtu. Jednáť se o společný zájem pohlaví a pro jednu ze žen snad o její věc vlastní.

Státní zástupce jest na svém místě v toze přísně se rozhlížeje, necitelný jako zákonník, který před sebou na svém stolku rozevřel. Jest krátkozraký a používá lorgnonu, má-li nahlédnouti do zákonníka aneb do akt procesu. Soudci sesedli se do řady, zahnuté v podkově; porotci sedí ve dvou řadách, s vážně důležitými a neklidnými obličeji, jako lidé, kteří vědí, že jest na nich vlastní svědomí občanstvu vnutiti.

Obhájce náš zaujal místo proti předsedovi; sedí nedbale na stolici své jako člověk, který si praví; „Však na mne dojde!“

Gordiani jest vysoké postavy, hubený, kostnatý, s nosem jako zobák papoušči a s hustým, kadeřavým vlasem, kterýž má vzhled paruky.

V rohu hořejší galerie stojí stranou dáma, která zdá se býti velice znepokojenou.

Obžalovaný jest předvolán.

Objevení jeho způsobilo veliké pohnutí v posluchačstvu.

Attilio Gini byl jedním z lidí, jichž zevnějšek budí na první pohled sympatie. Vzhled jeho měl cosi uhlazeného a vznešeného a v jeho velikých černých očích zračila se přímosť a čackosť.

Vězení způsobilo lehkou bledosť na tváři jeho, což činilo jej však ještě zajímavějším. Měl ve zvyku, čas od času pohlížeti na ruce své skorem se ženskou koketerií. Musí se ostatně přiznati, že ruce ty byly velmi hezoučké. Attilio nepočínal si však, objeviv se v soudní síni jako oběť. Chování jeho bylo prosté a přirozené.

Všechny zraky obrátily se k němu a kukátka z galerie upírala se naň se zálibnou utkvělostí.

Věc jinochova byla předem, lze říci zevnějškem jeho, u většiny posluchačů vyhrána, a daleko více ještě u posluchaček!

A skutečně sluší ženám, aby byly soucitny, zvláště když jedná se o krásného jinocha a když neštěstí, jež ho stihlo, jimi samými mu bylo způsobeno.

Přelíčení počalo.

Státní zástupce přednesl obžalobu na základě skutečných okolností, jejichž zdání bylo ovšem dosti podezřelým; karabinieři viděli na vlastní oči vraha od oběti jeho se vztýčiti, pronásledovali ho na útěku a ztratili ho jen na okamžik z očí, takže zatím mohl jen zcela kratičký kus cesty proběhnouti; na to spatřili ho však opět, an chystal se právě do svého domu vstoupiti.

O totožnosti osoby nemohlo se pochybovati, jelikož zatčený měl týž oděv, jako prchající: černé domino, kostým to příliš neobyčejný, než aby ho mnoho osob nosilo a to i za příležitosti veřejného plesu.

Uvážiti dlužno dále, že oděv zatčeného domina byl rozedrán, z čehož mohlo se souditi na tuhou obranu napadeného. A konečně nesmějí se zapomenouti i bankovky, obnos tří tisíc lir, kteréž mladý muž měl u sebe a jichž původ nemohl prokázati, kdežto tobolka lichvářova byla prázdna.

Bylo nemožno, aby pouhá náhoda mohla tolik nápadných a tak očividně souhlasících okolností sdružiti.

A mimo to dodávaly domněnkám, plynoucím z těchto okolností, nemalé váhy události, kteréž předcházely: žádosť, aby mu lichvář půjčil právě také 3000 lir, kterou obžalovaný několik hodin před zavražděním Ribaldiho k němu byl pronesl, hněv jeho nad odmítavou odpovědí a hrozba smrtí, která mu při tom ze rtů uklouzla.

Z toho musilo se souditi, že — ač známa byla poctivosť Giniho, pokud se minulosti týče — tíseň okamžiku, skandál, který mu hrozil, kdyby závazkům svým nedostál, a konečně nevole jeho nad odmítavou odpovědí lichvářovou, — krátce, že to vše dohromady rozčililo a podnítilo mladíka, aby vzal si násilím, co po dobrém nemohl dostati.

Jedinou polehčující okolností pro obžalovaného, která mu mohla býti přiznána, byla důminka, že obžalovaný neměl v úmyslu Ribaldiho zavražditi, nýbrž pouze, že mu chtěl učiniti násilí, jak vysvítalo z okolnosti, že neměl žádné vražedné zbraně u sebe.

Na neštěstí, tak zdá se, způsobilo silné sevření hrdla ochrnutí mozku, kterému Ribaldi podlehl.

Veřejný žalobce končil tím, že jest přesvědčen, že obžalovaný má býti uznán vinným zločinem úkladné loupeže a prosté vraždy.

Tento závěrek přijat byl obecenstvem se zdrželivou chladností.

Nyní došla řada na obžalovaného, a tento obmezil se na to, že prostě a krátce vylíčil svou příhodu. Jen své alibi v divadle della Scala nemohl zjistiti žádnými důkazy a na vyzvání předsedy, aby prohlásil přece aspoň, zdaliž snad důvody galantnosti a něžnosti zdržují ho pravdu doznati, setrval obžalovaný na tom, že odmítá každou domněnku druhu takového a že pravda jest jen to, co on tvrdí.

Pochvalné mručení nad touto diskretností obžalovaného mladíka ozvalo se z galerie.

Byl hrdinou, mučenníkem sebezapírání a obětavosti a soud spáchal by zločin, kdyby ho odsoudil.

Po té následoval výslech karabinierů a svědků, jichž výpovědi v ničem neoslabily výborný dojem, který v obecenstvu na prospěch obžalovaného byl vzbuzen.

A nyní obracelo posluchačstvo pozornosť svou k advokátu. Na něm bylo konečně, aby mluvil, mladého muže hájil, jej osvobodil!

Avšak předseda přerušil přelíčení, aby přítomným i sobě dopřál oddechu. —

Nebylo by scházelo mnoho a obecenstvo bylo by protestovalo proti odročení — tak velké bylo napjetí! —

Když soud se vrátil konečně do síně, ani jeden z posluchačů nebyl se vzdálil z místa svého.

Až dosud nekladl Gordiani žádných otázek v příčině svého klienta; jen jednou ujal se slova, aby požádal předsedu, by dal uzavříti jedno okno, z něhož průvan cítil na svých zádech. Jinak šňupal stále jen se zřejmou rozkoší dávky tabáku, které bral z velké tabatěrky, jež při otevření skřípěla jako duše v očistci, načež si rovněž s velikým hlukem očistil nos.

Na vyzvání předsedovo, že jest na něm mluviti, povstal Gordiani, a když byl krátce zakašlal, aby se pobídl jako ostruhami, dal výmluvnosti své volný průchod.

V síni soudní zavládlo hluboké ticho. Bylo by bývalo slyšet šelestění křídel mušich.

Avšak bylo slyšeti šelest hedvábných šatů. Ozvalo se: ticho! Šelest ten způsobila dáma, jež stála v rohu galerie.

Nechmež mluviti však nyní advokáta, zkoumajíce zde hlavní důvody řeči a zaznamenávajíce zároveň různý dojem, kterýž řeč jeho na posluchačstvo způsobila. (Pokračování.)

Z Národního divadla.

Činohra.

Sardouova „Theodora".

eprisa Sardouovy Theodory zastkvěla se na našem jevišti s celým svým byzantinským přepychem a leskem. Velký vaudevillista pařížský s pověstnou vynalézavostí, s virtuosní technikou, jenž dovede rovněž baviti vás rozkošným, skvostným humorem svých komedií jako připraviti téměř o dech seskupením dojemných, úchvatných, napínavých scén svých dramat; jenž s aristofansky břitkou satirou zná karrikovati slabosti a zpozdilosti lidské, že, jak Blumental pravil, budoucnosť by mohla sestaviti někdy ve zlomcích ze Sardouových kusů jakous satirickou knihu obrázkovou lidské společnosti; a jehož duch má opět okamžiky, kdy je přístupen velkému, heroickému, kdy dovedl vytvořiti „Vlasť", tento rovněž vynášený jako tupený, velebený jako odsuzovaný mistr dramatický, jehož vady jsou nemenší než jeho přednosti, zůstává, i když chybuje a kdy zručný mechanik dramatický a strůjce sensačních, raffinovaných effektů a dojmů nabývá u něho převahy nad umělcem, vždy zajímavým a poutavým.

Motiv, jejž Sardou zpracoval v „Theodoře", shledáváme ještě ve dvou jeho dílech: ve „Vlasti" a v „Tosce", ovšem s tím nesmírným rozdílem, že „Vlasť" jest úchvatná, umělecky cenná tragedie, splývající úzce s krásným historickým rámcem, kdežto „Theodora" a „Tosca" klesají vlastně na pouhou výpravnou hru, vždy effektní, zřídka umělecky cennou, často přemrštěnou a bizarrní, někdy napínavou, poskytující více zábavy pro oko než pro ducha, více podnětů ku chvilkovému vzrušení, místy k pocitům hrůzy, mimovolného zděšení, nevole, než k požitkům esthetickým, a uvádějící morfiem své raffinerie ducha našeho v stav jakési únavy, malátnosti, otupělosti, místo aby mu podávaly osvěžení a povznesení. Hrdinka tří uvedených kusů, nechť nazývá se již Dolores neb Theodora neb Tosca, jest vždy žena vášnivá, neznající na světě nic než svou lásku, nepřístupna naprosto jiným důvodům, jiným citům, jiným pojmům, jiné myšlénce, než své lásce, ovládaná jako zlým démonem svou horoucí láskou, jež ji žene i k podlosti, k zločinu, k vraždě, a jež slepou, rozpoutanou, orkánickou silou své vášně vrhá sebe i milence v propasť zkázy. Jest to žena, jak definoval ji Michelet: „La grande malade". Též v milencích, hrajících v těchto třech kusech vlastně tutéž úlohu, shledáváme jedinou postavu, ať vystupují již pod jménem Karloo, Andreas neb Mario; jsou to hrdé, šlechetné, mužné povahy s idealní myslí, s povzneseným stanoviskem mravním, s hlubokým citem pro spravedlnosť, pro obětavosť. Hlavně Andreas a Karloo jsou téměř tatáž povaha heroická, obětavá, tatáž duše s vroucí láskou k vlasti, k svobodě, tatáž srdce s ryzím citem morálním, jenž pomáhá jim k vítězství i nad vlastní láskou. Za nástroj, jehož autor

potřebuje k mučení těchto obětí, slouží krvaví netvorové: ve „Vlasti“ Alba, v „Theodoře“ Justinian, v „Tosce“ Scarpia. —

U obsahu „Theodory“ nemusíme se zdržeti, jest dostatečně znám, všimněme si raději zpracování. V „Theodoře“ rovněž jako v „Tosce“ Sardou opojen touhou po nových, sensačních dojmech, po duchaplných a překvapujících kombinacích děje a po scénách, jež dovedly by zachvěti i duší nejblaseovanějšího obecenstva, pozbyl již citu pro pravé, čisté umění a snížil dramatické umění místy na pouhé představení z cirku římského neb byzantinského. Sardou zabředl zde v nejkrajnější výstřednosti raffinerie, v nejkřiklavější nanášení barev, dojmů a effektů a předvedl scény, jež svou krvavou, bezohlednou krutostí ztrácejí veškeru krásu výrazu i formy a jež autorovi zjednaly u franzouzské kritiky název: Caligula dramatu.

Jest to v „Tosce“ na př. pověstná scéna mučení: Malíř Mario pomohl na svobodu Caesaru Angelottimu, odsouzenému pro politické záležitosti k smrti, odveda ho tajně v přestrojení ženských šatů na svou villu v okolí Říma. Nedorozuměním v této záležitosti vzniklým vzbudí žárlivost své milenky, zpěvačky Toscy, jež vášní zaslepena, uvede neopatrně Scarpia, náčelníka policie, na stopu k úkrytu, kde Mario skrývá Caesara. Scarpio přichází se svými lidmi, však malíř odpírá vydati svého chráněnce. Scarpio nařídí vynutiti mu mučením vyznání. Mariovi připevněn kol čela železný kruh se třemi špicemi. Scarpio sice nedoufá, že by Mario vydal Caesara, ale jest přesvědčen, že Tosca vše vyzradí, aby zbavila milence mučení. A skutečně, jakmile Scarpio nařídí stisknouti kruh a ubožákovi vydere se bolestí děsný výkřik z ňader, Tosca vydá Caesara. Mario, zbaven dalších muk, stojí tu zsinalý, s čelem krví zbroceným. — — —

Podobnou néronskou scénu nalézáme v „Theodoře“. A sice kdy Marcel, chtěje zachrániti upadající Byzancii a zbaviti ji tyrana, plíží se tajně do ložnice císařovy. Ale plán jeho byl vyzrazen, jest zajat, spoután a přivlečen před Justiniana. Ten žádá na něm, aby udal svého spojence, jenž byl na něho čekal na chodbě před ložnicí a v čas ještě spasil se útěkem. Marcel odpírá vyznání. Justinian vydá ho katu, by mukami vyrval mu jméno spojence. Císař a katani radí se před spoutaným nebožákem, jenž naslouchá jim se zrakem děsem vypouleným, jaký druh mučidel účinkoval by nejjistěji, připravují nástroje, rozdmýchávají oheň, rozpalují železa a jehly a blíží se již zajatci. Však tu Theodora, choť Justinianova, jež podle hlasu byla poznala v druhém spiklenci svého milence Andreu a obávajíc se, aby Marcel při mučení ho nevyzradil, oznámí, že sama lstí přiznání mu vynutí, přiblíží se k zajatci a jehlicí z vlasů mu proklá srdce. —

Při podobných scénách přestává se již mluviti o umění a o literatuře. Vůbec umění leží v „Theodoře“ až na některé výjimky, jako na př. scénu spiklenců, kde Andreas slovy nadšenými vzpomíná krásy a umělecké výše Hellady a trpce líčí bídný stav klesající Byzance; neb dojemný pohřeb Marcelův, jen v osnování, budování a připravení scén. Vnitřní obsah bývá často chudý a ustupuje do pozadí. Při některých scénách se nám zdá, že slovo jest tu téměř zbytečné, že nepřiložen mu velký

význam, a že ty effektní kombinace dějové by mohly býti provázeny pouhou pantomimou, aniž by dílo tím utrpělo, na př. uvedená již scéna s Marcelem, výstup v cirku a jiné. U básníka, totiž u skutečného básníka bývá věcí nejdůležitější duše lidská, povahy, pocity, názory, mravy, a z těch vyvíjí se pak děj, však v „Theodoře", jakož ve i valné části ostatních kusů Sardouových děj jest věcí hlavní. Podle děje autor přistřihuje své postavy, přizpůsobuje jejich povahy, vášně, názory a city, čímž stávají se často přehnané, zkomolené, bizarrní a nepřirozené a dílo nabývá svého neuměleckého rázu, jenž upomíná spíše na dílnu obratného mechanika, než na péro básníka.

„Figarova svatba". Veselohra od Beaumarchaisa. Přeložil V. Kalbáč.

Nesmrtelné Beaumarchaisovo dílo revolucionářské jest vždy zárukou skvostné zábavy. Pravidlem díla tendenční stíhá trpký osud, změna času a poměrů setře jejich význam a zajímavost: „Figarova svatba" jest v tom ohledu skvělou výjimkou. Ačkoli tato komedie měla význam tak čistě časový a politický, a byla stvořena, aby bičovala metlami své satiry předrevoluční společnost francouzskou, šlechtu, úřady, zprávu, politické poměry, přec i po nesmírné změně, kterou způsobil vliv více než sta let, zachovala svou neporušenou svěžest a poutavost. Neb v satirickém rouše této komedie leží vysoce cenné, všelidské jádro, jež zajišťuje jí nesmrtelnost. Beaumarchais zasáhl dílem svým hlouběji, než snad sám tušil. Na mnohých místech, chtěje podati obraz života své doby, podal obraz života vůbec, líčení lidí současné společnosti prohloubil až na nezměnitelné typy lidské přirozenosti a hrot jeho satiry okován tak ryzí pravdivostí, že i nyní, po stu letech, probleskne časem jeho ostří.

Ovšem na některých místech spočívá již lehký nádech staromodnosti, zastaralosti, leckterá z těch ironických, sarkastických narážek, které dovedly tak palčivě bodati v tehdejší poměry, pozbyla svého významu a pak hlavně romanticko-sentimentální ráz jednání třetího, kde Marcelína pozná ve Figarovi svého syna, před lety cikány ukradeného, jest nám již cizí; však tyto drobnosti mizí v duchaplném, geniálním humorem a bohatými myšlénkami sršícím celku veselohry, v níž spojuje se obdivuhodná stavba a téměř Sardouovská obratnost v komplikaci intrik s pronikavou znalostí lidské duše a lidského života, v níž jemná záře poesie snoubí se s mihotavou prškou oslňujících jisker ducha a vtipu a v níž chladná ironie se mísí s hlubokým, vřelým citem.

„Figarova svatba" zaujímá velice zajímavé a významné stanovisko literární. Zdá se, jakoby v ní sbíhaly se proudy a elementy divadla předcházejícího a jako by chovala zároveň símě divadla budoucího. „Až posud," praví Gustav Larroumet, „rozeznávaly se tři druhy komedie: komedie charakterní, komedie mravů, komedie intriky, a mimo některá nahodilá smísení, tyto tři druhy zůstaly téměř odděleny. Však „Figarova svatba" jest komedie intriky, mravů i charakterů. Když připojíme, že jest též komedie politická, že dále shledáváme v ní živly komedie španělské (komplikacemi. intriky), živly komedie Molièrovy, le Sageovy, Dancourtovy, Marivauxovy, Favartovy, ano i Chausséovy a Diderotovy a že mimo to

předpovídá již komedii Scribeovu a Sardouovu a trochu i Dumasovu, doznáme zajisté, že jest to ojedinělý pamětník v historii francouzského divadla".

Málo jest básníků, jimž podařilo se vytvořiti typy; ve „Figarově svatbě" shledáváme tři, mohoucí řaditi se k nejlepším, jež přinesla komická scéna, pravdivé, živoucí, neobyčejně výrazného a silného reliefu. Jest to v první řadě Figaro, v nějž Beaumarchais byl vtělil vlastně sebe sama, jemuž propůjčil svého revolucionářského ducha, svůj ostrovtip, svou geniálnosť, svůj sarkasm. Jest jen sluha, ale jakýsi symbolický sluha, zabýval se studiemi, byl žurnalistou, dramatickým spisovatelem, však nemohl se nikde zachytiti, pak stal se vlásenkářem, konečně komorníkem hraběte. Ve Figarovi Beaumarchais povznášel proti privilegovanému stavu šlechtickému, jejž zastupuje hrabě Almaviva, celou ostatní utlačovanou třídu lidstva, která s daleko větší inteligencí, ostrovtipem a snaživostí dopracovala se jen za podnož stavu prvnímu. „Nu, pane hrabě, co jste vlastně vykonal na světě?" praví Figaro pohrdavě, „jen že jste si vzal tu práci a ráčil se narodit šlechticem, však jinak jste člověk zcela všední . . . Kdežto mně, jen abych se udržel ve světě, bylo třeba více důvtipu, než se ho spotřebovalo za celé století k řízení Španělska". — Druhý typ jest pendant Figarův, hrabě Almaviva. A třetí, jenž jest zároveň jedním z nejrozkošnějších výtvorů básnických, jest páže Cherubín. Ten roztomilý blouznílek v růžových, atlasových kalhotkách, s jemnou dívčí pletí, se snivým, v plachém zmatku se klopícím zrakem, však se srdcem již plným smělých tužeb, tajemné blaženosti a sladkého bolu. Pohled na každou ženu probouzí v něm blahý, neurčitý pocit lásky, jejž zdržován stydlivostí, rozpaky a plachou bázní, vyznává aspoň stromům, květům, větrům, oblakům... Ta hezounká, svěží, poetickým kouzlem a pelem neporušené mladosti obestřená bytosť podobá se motýlu, jemuž jarní slunko bylo osušilo teprv křídélka a jenž poprvé poletuje v opojení s květu na květ a jeden zdá se mu krásnější a svůdnější než druhý . . . Scény, jež Beaumarchais zosnoval kol malého pážete, patří svou poesií, jarní svěžestí a něžností k nejlíbeznějším momentům, jež dramatické umění způsobilo.

Anežka Schulzova.

* * *

Poznámka redakce. Místo dosavadních referátů o opeře v „Národním divadle" přinášeti budou „Květy" občasné články o hudbě v divadle a hudebním ruchu českém vůbec.

KROJ BULHARSKÝ.

Z brevíře moderního člověka.

Básně Jaroslava Vrchlického.

Mlhoviny.

Báječný svět mlhovin
brzy v jas a brzy v stín
stále pluje prostorem,
jako tečka pod ním zem.

Nových světů vznik a skon
ve svém lůně tají on,
hvězdnou tříšť, děšť plamenů,
kovů směs i kamenů.

Často v nocích srpnových,
kdy svět v stínech dřímá tich,
začnou hvězdné kaskady
s nebeské dštít zahrady.

Pohnut k nim výš zírá hled.
Zda se rodí nový svět?
Či o bradla hvězdných skal
starý se to roztřískal?

Podle jakých zákonů
z vlasatic tam ohonů,
smrtelný jež nezří zrak,
lije se to do oblak?

Dští to, jisker tisíce
ohnivé to kytice,
temnem půlnoci to blysk
nevídaný ohňů trysk.

Kam to padá, kde má cíl?
Jaký země v tom je díl?
Jakou stkáti lze tu báj?
Tam snad roste lidstva ráj.

Z těchto prysků, z těchto hvězd
pevné jádro se dá snést
jako v mořském přívalu
ostrov čnící z korálů.

Až zem bude sníh a led,
krása, dobro, síla, vzlet,
všecko, ideal co zvem,
v onu lepší přejde zem.

Eldorado bájí všech
tam se rodí v plamenech! —
Dosti snů — jich přešel čas,
kosmický prach je ten jas.

Ohniví ti motýli
v prostor než se rozptýlí,
básníku, z nich paprsk chyť,
na nich srdce svadlé vznič!

Tvoje duše rovněž jest
plna roztříštěných hvězd,
jeden vír to, jeden let,
zda z nich bude nový svět?

Nebude-li, aspoň z nich
kytkou raket ohnivých
oslň svět, jenž bludný vrak
zdá se ztrácet v šer a mrak.

Zaplaň! Zapuď šer a stín
světem svojich mlhovin,
ať při bájné jejich hře
bujněj v žilách všem to vře!

Bujněj v stálý trud a boj
hvězdný ty buď ohňostroj,
možná, tříšť že tvojich snů
blyskne v plénky lepších dnů.

Možná, že z tvých blýskavic
nadšením vzplá hruď i líc,
když ne slunce aspoň hvězd
rosnou záři lidstvu snést!

— —

Chci vědět!

To byla velká, svatá chvíle,
kdy člověk poprv řek: Chci vědět!
Tím poznal velké svoje cíle,
tím začal z prachu k slunci hleděť.

Tím vztáhnula se Evy ruka
po zakázaném v ráji plodu,
za líný poklid vzala muka,
spěch pouští, živlů nepohodu.

Tím zbystřil se zrak Chaldejčíka,
když v noci stíhal hvězdnou dráhu;
za Saiský obraz tím zrak vniká,
a loká pravdy sladkou vláhu.

Tím v žluté plísni pergamenů
mnich zahrabán byl člověk zase,
strh kutnu, skočil do plamenů,
zkad fénix vzletěl v hvězdném jase.

Chci vědět! Platona sny lítlo
i v zářné dumy Spinozovi.
Chci vědět! Franklinem blesk chytlo
a spjalo Kantem vesmír celý.

Chci vědět! rozrazilo kruhy
a ustříhlo cop dvorní mdloby,
sedláku sňalo žernov tuhý,
v kolébky proměnilo hroby.

Chci vědět! sblížilo vše světy,
je spjalo lodí, lány, mosty,
na hory sáhlo pro vše květy,
do hlubin sáhlo pro vše skvosty.

Saň chorob povalilo pěstí,
v chřtán Smrti pochodeň svou vrhlo,
by pravdu, jež má masku štěstí,
přec jednou lidstvu na klín strhlo.

Nechť zpátky v prach byl stokrát hozen,
by nemoh člověk v slunce hledět,
vždy vstane zase znovuzrozen,
jak řekne k sobě: Já chci vědět!

Modní hesla.

Nové heslo vymyšleno: Nesmí býti veleduchů!
Všichni lidé jsou si rovni v žití lopotu a ruchu,
všichni jsou jen jedno moře v jedné snaze, v jedné práci,
moře, v němž se každý vlnou, stroj, v kterém se kolem ztrácí.

Brávo! zní to populárně, demokraticky a rázně.
Nikdo nesmí nad normale z prostřednosti vlažné lázně,
lenivost a pohodlnost při tom budou žně své slavit,
práce jiných dá se líně přežvykovat a pak strávit.

Nesmí býti veleduchů! Všickni hezky krotcí, malí,
cestáři, jenž upravují na silnice na štěrk skály;
umění je leda sportem, velký je, kdo nevynikl,
na Parnas se leze stejně zrovna jako na bycikl.

Každý může všecko svésti a též všemu rozuměti,
hlavně všecko skritisovat, pár citátů po paměti
nahradí dnes léta práce, slovník na vše konversační!
Co chceš, básnit? malovati? Kdy je libo, jenom začni!

Při tom nesmíš pouze jedno zapomenout, přítelíčku,
podle větru, dav jak ráčí, rychle točit korouhvičku.
S úsudkem hned každým ven smíš, řekni ho jen s drzým čelem,
ještě jako vtipná hlava budeš slaven v kraji celém,

Jenom k ničemu ne úctu, ať to věda, ať to básně;
vše jen očuchat a zžvýkat, nač máš nos a k čemu dásně?
Dnes jen výsměch pán je světa i pán každé situace
a pak vtipně, drze lháti, platí víc než talent, práce.

„Nedělá to na mne dojem!“ je tak pohodlná frase,
provaz, na němž eskamotér udrží se v rovnováze,
„umělec má k nám sestoupit!“ papouškují tamo jiní,
„vždyť my sobě dostačíme pohodlní, božsky líní!“

Co pár let je trochu vzadu, již je „staré hamparádí;“
opět frase: „Komoň času okřídlený přes vše pádí!“
Problém dnes jest: kravatu jak zavázat, v ni špendlík vrazit,
zíváním pak podle módy nadšení kol sebe zmrazit.

„Špatné nervy! — boj o život!“ denně čte se teď i tiskno,
věru v mozku unaveném sotva že to ještě blýskne
světélko jak na močále, než tma čírá všady bude,
než svou vlastní sufisancí zalkne se nám lidstvo chudé.

Nejsem ješitný tak věru, snít, že touto epištolou
obrátím svět — sám tu zbudu, vím, s copáckou dědů školou,
kde platila ještě práce, vytrvalosť, chuť a zdraví,
tuhý boj a v srdci poklid svatvečeru místo slávy.

Zrcadlo jen nastavuji, ať v něm chytí se ty rysy,
aby vnuk se smál neb styděl, moudřejší-li bude kdysi;
nebude-li, jeho vina, co tu velké snahou, prací,
počká s klidem olympickým na šťastnější generaci.

———

Moderní majáky.*

Hugo, toť ocean, v kterém se hvězdy zhlíží,
ať v klidu vznešeném ať bičovaný bouří,
na jehož pobřeží se obětnice kouří
v ples Bohu puklých pout a rozdrcených mříží.

Wagner, hvozd bez konce, jímž velké vichry třesou,
kde lásky úpí ples a kvil a naříkání,
kde v slzách lítosti se vykoupení sklání
k nám s křídel andělů, již mísku Graala nesou.

Renan, hlas svědomí, jež v člověku se hlásí
jak výtka a jak pláč pro zdeptané v prach bohy,
kam satir s Iblisem svých čel ukryly rohy
pod ironie smích, jenž příští zlatí časy.

Goethe, on blahozvěst nám přines doby příští
cíl všeho položiv do oběti a práce,
ten mudrc nejsladší, kterým i resignace
jak jab'ko se stromu se edenského blýští. —

Darwin, toť starý Fthos, jenž protrh temna kůru
a světla pochodní jal čeliti se noci,
ve zákon rozvoje vrh sil a živlů moci,
vše zjevy v řetěz spjal od země k nebi vzhůru.

Edison chytil zvuk, jenž ve prostoru před ním
jak Briareus hřměl a bez pouta se valil,
pak světlo měsíčné jak do číší by nalil
je zapřáh v strojů jho a ku potřebám všedním.

Pasteur jal do pěstí saň nákazy a moru,
jí vyrval tajemství, jímž lidstvo rve a střebe,
krok velký udělal, by zem se stala nebe,
jak Jiří draka zbil, jej chytil vědy v svoru.

Ibsen, tvář Medusy, za kterou pravda skryta,
šel k zdroji všeho zla, jež tráví tuk i kosti,
shnilému století strh masku prolhanosti,
a v očích otroků to příštím jitrem svítá.

Tolstoj, ta mystická a velká duše čistá,
zřel v ruském mužíku jak trpí lidstvo celé,
vrh paprsk soucitu v bludiště viny ztmělé,
chud sám stal třináctým se apoštolem Krista.

---

* Formou je skladba tato parafrasí Baudelairovy básně „Les Phares“, či lépe řečeno její novějším pokračováním. *J. V.*

Ó žárné majáky, vy pláte do tmy naší
a k Bohu jásáte svou září: Lidstvo žije!
Dva andělé jdou s ním: Věda a Poesie
a mečů jejich žeh vše obludy kol plaší.

Tu mrzké pokrytství strhává vlastní kukli,
tu válka choulí se jak zmok, jenž dotknut střelou,
tu s hladem zoufalství v svou vlízá sluji ztmělou,
svár vidí rezavý svůj pancíř celý puklý.

A zpěvem jásavým jak ples vánočních zvonů
se valí k nebesům hlas mohutný a jeden:
My prací, láskou si zas dobudem svůj eden
zde v středu sbratřených a šťastných milionů.

V tiché chalupě.

Povídka z podhorské vesnice. Napsal Karel V. Rais.

I.

Mrzlo, jen praštělo. Na vysokých, rozkleslých větvích starých topolů, které vroubí silnici, jež probíhá dlouhanskou ves Javoří, visely šňůry jinovatky, mezi jejichž třpytnou bělí houpaly se tmavé lístky, jež při mrazu a bouřích ještě na větvích se udržely.

Kolem silnice jest náves a za ní po obou stranách baráky, půlstatky a chalupy, širými zahradami a palouky oddělené. Sněhu nebylo. Po silnici, jejíž četné hrbolce byly na kosť stuhlé, jel řebřinový vůz, tažený dvěma kravkami, červinkou a pálenkou. V zadu za vozem stoupala ještě jedna kráva, straka, pěkně červená a bílá; provaz, jenž obtáčel jí hrdlo, druhým koncem uvázán byl k poslední příčli pravé žebřiny. Na voze naložen byl nábytek; bylo ho hezky do vrchu, na němž ležely do kulata vycpané slamníky a dva uzly peřin, jejichž pruhované cíchy prohlížely z bílých prostěradel. Při podsední červince, oprať její drže v ruce, šel Toník Koutecký a vedle něho mladá jeho žena. U zadního kola, pravicí opíraje se o líšeň, cupal nevelký, hodně přihrblý pantatík, do širokého modrého pláště o třech límcích všecek zakublaný. Rozplásklou, kožešinou vroubenou čepici měl naraženu od týla až k nosu a široké uši její pod bradou uvázány. Bylo mu viděti jenom ostrý nos, malá jasná očka, sešpičatělé rty, promodralá, vrásčitá líce a kousek brady.

Pod pláštěm vyčuhovaly boty, dobře namazané, na horním okraji holínek červenou páskou koženou vroubené.

Zíral k zemi, jenom chvílemi mrkl vzhůru, je-li na voze všecko v pořádku.

Kolem bylo ticho, před staveními nikde ani človíčka. Zmrazky chrupaly pod koly naloženého vozu, a krávy, hlavy majíce skloněny, stejnoměrně dupaly. Kolem tlam vluila se jim stále řídká mlha. Chvilkami pošvihly trochu oháňkami.

Zadní straka nešla jako zmoklá, zdvihala hlavu, velkýma černýma očima hleděla sem tam, pobručívala, hned temně, hned hlasitě a bujaře, když pak z ohnivé kovárny vyběhl starý chundeláč a natáhnuv hrdlo, několikráte zaštěkal, začala konečně střečkovati.

„No, no, stará, neblázni!“ zabručel na ni pantatík v plášti, hlavu trochu pocbrátiv.

Huňáč prohlédnuv si vůz a všecko kolem něho, protáhnul se, dvakráte ještě zahoukuul a pak skrčen, pobručuje a vrtě ohonem, loudal se zase do kovárny, v níž buchala kladiva a sršely jiskry. Lehl si hned za prahem, položil hlavu, schlípnul uši a těch tam na silnici již si nevšiml.

Ti ještě chvíli jeli mezi topoly, pak po cestě vozové přes náves zahnuli mezi stavení.

Mladý Koutecký jmenoval se vlastně Svatoň, ale poněvadž jmenovců jeho byla v Javoří ještě celá řada a protože chalupa jeho zastrčena byla v zadu za řadou jiných, říkalo se tam vůbec u Kouteckých.

U nízké, dřevěné brány, po jejíž stranách stály dva vysoké, štíhlé topoly, zastavili, hospodář podal oprati ženě a otvíral. Cestou mezi dvěma prkennými ploty, za nimiž prostírala se holá, vymrzlá pastviska, vjeli k chalupě. Ta byla nízká, doškové, mechem porostlé střechy, stěn žlutě a bíle nabarvených. V čele měla dvě větší a jedno menší okénko, po levé délce zásep jen upěchovanou a hrbolatou.

Chlév a stodola byly v jednotě s příbytkem; do chléva mohlo se po záspi i ze síně, do stodoly úzkými dveřmi od záspi nebo vraty ze dvorka. V zadu za chalupou bylo viděti širá pole, na nichž sem tam pohozeny zůstaly kusy zmrzlých návějí.

Na záspi před síní stála starší ženská; byla malá, trochu přihrbená, popelavých vlasů, nízkého čela, vysedlých kostí lícních a zapadlých tváří. Oděna byla v odřený krátký kožíšek k tělu a starou sukni vlněnou. Na hlavě měla šátek, v týle zavázaný, na nohách velké bačkory a nad nimi červené punčochy.

Usmívala se, ale jakoby se jí nechtělo.

Ve světnici při okně stál veiký stařec, širokých ramen, osněžené hlavy; ruce měl složeny vzadu a zíral na dvorek, na němž vůz právě se zastavil. Stařec zakývl hlavou, ale neusmál se.

Mladý Koutecký, stočiv oprati, pověsil je červince na kliku a dívaje se na svou ženu řekl: „Tak jsem si ji přistěhoval, maminko!“

Stará na záspi zakývala a šla naproti mladé.

„Vítám vás, Pavlo!“ řekla, stále tak nevesele se usmívajíc a podala jí ruku.

„Pozdrav vás pánbůh, panímámo, a dej vám štěstí a požehnání. Již se nehněvejte, že jsem tady, přičiním se, abyste mne měli rádi!“ řekla Pavla vřele a políbila staré hospodyni ruku.

„I jaké pak hněvy, když jinak nedal, ať má, co chtěl,“ odpověděla stará a obcházela vůz.

„Pozdrav vás pánbůh a dej vám tady všecko dobré!“ volal tatík v plášti a levačkou odvazuje uši, pravici podal stařeně.

Ta přijala ji chladně a zadívavši se na straku, vzadu uvázanou, řekla jako k sobě: „Tak to je ta straka? Pane, potřebuje, aby se spravila!“

„I to víte, panímámo, jaké pak měla v baráku živobytí!“

„To věřím,“ usmála se sípavě, „za to teď přijde k plnému! Ubohé hovádko — a dojí?“

„Dojí — dojí — sedm žejdlíků denně!“

Panímáma zadívala se na tatíka.

„Jak povídám, sedm žejdlíků den co den, je to dobré zvíře, měl jsem ji ještě za nebožky a na výminku jsem si ji nechal. Ale Pavle ji dávám s radostí, beztoho by se jí stýskalo.“

Stařena prohlížela stračinu hlavu a povídala: „Jsi už, chudáku, stará!“

„Inu, stará je, ale ne nejstarší, cestou hodně střečkovala!“

„Ba ne nejstarší — ta již dlouho dojit nebude a do tahu mnoho nevydá. Dobrá je, to vidím, a užili jste jí.“

„Užili a ještě jí užijou!“

Stará zasmála se hlasitě.

Pavla, spatřivši prve pantatíka Kouteckého v okně, vešla do síně a dále do světnice.

Starý nestál již při okně, ale uprostřed světnice. Ruce měl stále tak vzadu, čelo zachmuřeno, plno stažených vrásek a zamyšleně zíral k zemi.

Když Pavla otevřela těžké, červeně nabarvené dvéře, obrátil hlavu a zakýval na přivítanou.

„Pozdrav vás pánbůh, pantáto, a odpusťte mi, že již jdu do vašeho stavení!“ řekla měkce a sama vzavši starcovu ruku, políbila ji.

Starý neodpověděl. Prohlédnuv si Pavlinu od hlavy k patě, zadíval se jí do tváře. Zíral na ni chvíli — a zamračená tvář se mu trochu zjasnila.

Pavla dívala se mu chvíli vřelým hledem do očí, ale pak sklopila víčka . . .

Starý opět zakýval hlavou. Hezká je — opravdu hezká! zářilo mu z očí.

Pavlina byla skutečně hezká, krásná. Vlasy měla bledé, tváře kulaté, ruměnné, rty červené, plné, pěknou bradu a nejkrásnější oči, velké a světle modré. Byla spíše větší a zdravím jen kypěla.

„Bylo nám tuze líto, pantáto, že jste na svatbu nikdo nepřišel!“ řekla očí nepozvednuvši.

Starý zakašlal.

„Prosím vás, nač bychom vám ještě přidělávali, stálo vás to prý dost!“ řekl zdlouha, slovo za slovem, jakoby jimi platil.

„Ale pantáto, co vás tohle jenom napadlo!“

„A pak, víte, my již na takovéhle radovánky nejsme, my nejradši doma, zvláště teď v zimě. Škoda peněz, byly by vám třeba dobry!“ Ta slova řekl ostřeji.

„I vždyť to, pantáto, tolik nestálo, tatínek povídal, že se vdávám jenom jednou,“ odpověděla s úsměvem.

„To věřím, že to tatínek povídal, jak pak by neměl radosť!“

„Čekali jsme vás, proto jsme to dělali. Kdybychom byli věděli, že nepřijdete, byli bychom šli sami dva s Toníkem. Chtěli jsme, abyste se nemusili stydět —“

„Proto? To by bylo to poslední! Nevídáno — pro nás!“

Starý již zase chladně zíral k oknu.

„Už se na mne nehněvejte, budu dělati, jak budu moci, abyste se mnou byli spokojeni!“

„I co pak my — na nás už nezáleží, my jsme teď na vejměnku!“

Pavla chtěla již již odpověděti, ale nepronesla slůvka.

Chvilku stála mlčky, pak sundala loktuši a položivši ji na lavičku u kamen, řekla nesměle: „Musím pomoci!“ a vyšla.

Starý podíval se za ní a zase zakýval hlavou. Pak přešel dvakráte prázdnou světnici a odcházel.

U dveří se zastavil a rozhlédl se po známém příbytku. Stěny světnice byly obíleny a pestře kropeny, trámový strop červený. V levo ode dveří byla velká kachlová kamna s plotnou a rudým měděncem, bílými, nebarvenými lavicemi ovroubená. Z průčelní lavice mohlo se po pecinkách vystoupiti na velkou pec chlebovou. Nábytku ve světnici nebylo. Na průčelní stěně zůstala tmavá rohatina a několik starých, pestře barvených, ale již do tmava začouzených obrázků v temných, rovných rámcích. V rohu visel kříž s Ukřižovaným, jejž vroubil věnec ze starých umělých květin. U dveří zbyla také cínová kropenka.

Když starý Koutecký vyšel ze světnice, ve které čtyřicet roků hospodařil, na síni potkal se se ženou. Mlčky vešli do síňky, ke sklepu peci a výměnku.

Venku mladý hospodář odpřáhnul a červinka i pálenka samy šly do chléva.

Pavlina odvázala straku a vedla ji za nimi.

Toník, kráčeje za Pavlou, usmíval se. Byl větší nežli žena, ale tatíka slabší. Byl černovlasý, černých očí i řas, bezvousý, snědý, zimou brunátný. Tvář neměl hezkou ani ošklivou, ostrých rysů. Při chůzi klátil se trochu z leva na pravo.

Pavla zůstala se strakou u dveří a pustila Toníka napřed. Ten uvázal červinku a pálenku k velkému žlabu, vzal straku za provaz a zavedl ji do kouta na pravo ode dveří.

„Tak — tady budeš teď mít doma!“ řekl pak, poklepávaje nového hosta po plecích.

Hned za strakou byla ulička ke dveřím do síně a za ní prkenná přepážka.

Pavla stála dosud u dveří a rozhlížela se chlévem.

„Podívej, tuhle je tatínkova a mamiučina štrýma,“ řekl Toník a zašel za prkennou hradbu.

Pavla jej následovala.

Bylo tam temno; úzké, zasklené okénko ve zdi, kolem dokola slamou a hadry obložené, propouštělo maličko světla.

Pavla pohladila krávu po hřbetě. Štrýma obrátila hlavu, velkýma světlýma očima pohleděla na neznámou osobu a zabručela.

„Hezká, viď, ze všech čtyř nejpěknější!“ řekl Toník.

„Inu, je hezká, však jsme za ni dali celou stovku! Jen aby nám tak zůstala, aby na ni hospodyně nezapomínala.“ Ta slova řekla stará hospodyně. Ani si prve nevšimli, že vešla do chléva; jak nyní promluvila, Pavla se až lekla.

„Vy jste se mne lekla,“ usmála se matka.

„Je tu tma a nevěděla jsem, že jste přišla,“ mírně odpověděla mladá.

„Musíte si tu zvykat, toť víte, že dobytek budete míti na starosti, my si už chceme odpočinout; a nebylo by vám to třeba ani vhod, kdybychom vám tuze lezli do chléva.“

„Budu se starat, panímámo, doma jsem se také starala!“

„Jděte, jděte, jak pak jste se mohla starat, když jste pořád seděla nad jehličkou.“

„O krávy jsem se starala už za maminky a teď také, švagrová si jen podojila.“

„Ale tam byly ve chlévě jen dvě, tady máte čtyři, ale nezapomínejte na žádnou. Choďte pěkně síní a tyhle dvéře zamykejte, všecko teplo jim uteče, podívejte se, jak se sem valí mráz!“

Pavla s mužem vyšli pak z chléva na zásep.

Stará zůstala ještě chvilku uvnitř. Znovu prohlížela si novou straku. Nasypavši pak štrýmě trochu jetelového sena, jež připraveno stálo ve velkém koši, vrátila se do výminku.

Pavlin otec, bývalý baráčník, teď tkadlec a výminkář Pozdník, stál již nahoře na voze a čekal. Široký jeho plášť houpal se na voji. Když mladí přišli, dali se všickni do práce; tatík podával a zeť s dcerou stěhovali nábytek do světnice.

Pavlino nářadí bylo všecko žlutě natřeno; na světlé půdě bylo naděláno tmavých suků a lít, aby měkké dřevo vyhlíželo jako ořechové. Do čela světnice, právě pod kříž, postavili lavice s lenochy a před ně stůl, do druhého rohu postele, hlavami k sobě, mezi okna sklenník o dvou tabulích, ku pravé stěně skříň na šaty, ke dveřím almaru chlebovou, pod pec truhlu.

Čtyři židle rozestavili k postelím i ke stolu a truhlu s ostatním zbožím zatím ke kamnům.

„Až bude prázdna, složím do ní lepší šaty a vyneseme ji na půdu!“ povídala Pavla.

Když bylo všecko složeno, přišel do světnice i Pozdník.

Rozhlédnuv se kolem, usmál se: „Hezké to tu máte, jenom aby vám dal pánbůh štěstí. Dal jsem, Toníčku, co jsem mohl, mačkal jsem na to krejcary dlouho. Že je toho málo, nezlobte se, vždyť jste věděl, že si berete poslední dceru a to z baráku.“

„Co bychom více potřebovali?“ zasmál se Toník. „Jenom když se máme, viď, Pavlo?“ A objav ženu, zatočil se s ní dokola.

„Až mi zas pánbůh pomůže, budu na vás pamatovat!“ dodal ještě tatík. „A teď se tu mějte dobře a pánbůh všemohoucí vás opatruj! Stmívá se a hodinu mám do Lánů co klusat.“

Když podával dceři ruku, vyvalily se jí na tváře slzy.

„Snad bys neplakala, dětino? Co pak budeme od sebe na sto mil? Máš, co jsi chtěla, dobrého muže, znám ho, jinak bych ti byl bránil, a pantáta s panímámou tě také hezky uvítali. Teď jen se drž a vy, Toníčku, se nehněvejte, když nepůjde všecko na vlas; Pavla je dobrá holka a poslechne vás ráda!“

Pak šli všichni na výminek.

„Pochválen buď Ježíš Kristus a dej vám pánbůh dobrý večer!“ pozdravil Pozdník, vcházeje nízkými dveřmi do světničky, ve které nebylo hnutí, jak byla starým, tmavým nábytkem nacpaná. Čepici strhl s hlavy a přihlazoval si hustou paruku šedivých vlasů.

„Tak už utíkáte?“ ptala se výminkářka.

„Musím, musím, mám kus cesty!“ odpověděl.

„Ani jsme vám chleba nepodali,“ pověděla panímáma.

„Zaplať pánbůh, až podruhé, vždyť se snad zase brzy uvidíme, nejsme od sebe kraj světa!“

„I prosím vás, malá míle cesty a teď v zimě!“ připomněla výminkářka.

„Což pak já umím běhat!“ odvětil vesele Pozdník.

„I ono to ani nedělá dobrotu, tuze se mezi mladé plést; když se chtěli, ať si teď hospodaří sami!“ vážně, slabým hlasem, slovo za slovem připomněl výminkář. Seděl u kamen, ruce maje za sebou a na žádného se ani teď při řeči své nepodíval.

Pozdník se zarazil. Chvilku bylo ticho.

„No, opatruj vás tu pánbůh! Dej vám šťastnou dobrou noc!“ řekl konečně lánský výměnkář.

„Dobrou noc, dobrou noc, provázej vás pánbůh!“ děkovala výminkářka a vyprovázela lánského přes práh.

„Dobrou noc!“ zahučel si u kamen starý, ale ani se nehnul.

Pavla s mužem vyprovodili otce až před chalupu. Bylo již šero. Daleká, tmavá pole, táhnoucí se vzhůru za chalupou, byla ticha a smutna, čím dále, tím mlžnatější. Nebe bylo jako pytel.

Šňůr na stromech přibylo a byly delší a tlustší. Střecha, dvorek i pastvina leskla se bílým mrazem.

Bylo ticho . . . Na hřádě zapípaly slepice, ale ztichly hned.

„Tak ještě jednou — s pánembohem a mějte se tu dobře. Když budete moci, přiběhněte taky někdo k nám a tu obuj nedávejte jinam, všecko vám spravím a udělám rád, abych vám aspoň něčím pomohl.“

„Přijdeme — přijdeme a vy také nezapomeňte; na naše nedejte, toť víte, jsou bručavi,“ směje se povídal Toník.

Pozdník přikývnul a hledě rozpačitě na zetě, chvilku mlčel.

„Inu, když jste to již řekl, Toníčku, slovíčkem se o tom přece zmíním. Máte Pavlinu rád, viďte, jen ji mějte pořád rád a věřte jí, neopouštějte ji, pak bude všecko dobře.“

„Taky že bude, buďte bez starosti!“ řekl Toník určitě.

Pak starý Pozdník, již opět v tom svém třilímcovém plášti a čepici maje nataženu od týla až k nosu, uši podvázány, od chalupy odcházel. Pavla dívala se za ním, dokud nevyšel z brány, nepřešel náves a neztratil se v šeru mezi topoly . . .

„Pane, nevím, dobře-li si holka ustlala — —“ v duchu povídal si tatík, když naposledy ohlídl se k novému domovu dceřinu ... Šel středem silnice, krokem dlouhým, vážným jako soudce.

„Tak — a teď, Pavlinko, honem něco uvaříme, jsem hladov a promrzlý až běda!“ povídal Toník, když se do světnice vrátili.

Honem nanosil dříví, nadělal tříštěk na zátop, zatopil a přinesl mléko ze sklepa; Pavlina vyndala z truhly balíček kávy a za chvíli bylo v jizbě pěkně teplo. Voda na plotně počala bublati; Toník hlídal mléko, aby nevyběhlo a na novém mlýnku mlel kávu — jen jen skřípala. Pavlina zatím vyndávala nádobí; sprostší věšela kolem kamen, lepší porcelánové a skleněné rovnala do skleníku. Když mléko bylo v bezpečí, přecházel Toník po světnici, osvětlené jenom na polo plameny, otvory plotny šlehajícími. Se zálibou díval se na milou ženu, jež shodivši vrchní vlněné šaty, ve kterých přijela, v modré vlněné sukni a halence k tělu, všecka rozpálená připravovala večeři.

„Na mou milou, když tě tak vidím, věř mi, Pavlinko, že bych se radostí zbláznil. Víš, zbláznil bych se proto, že tě tu mám, že jsem si tě dobyl, že jsi má na věky!“ A nedbaje, že Pavla má plné ruce nádobí, sevřel ji k tělu, až zavýskla a ruce zdvihla do výšky.

Na síni ozvaly se kroky.

„Počkej, honem ještě dám kravám,“ povídal nenadále a odcházel.

„Ale to je má práce, vždyť přece víš!“ řekla Pavla.

Toník se zasmál: „Teď v noci tě na půdu nepustím, až tu budeš jako doma!“ A odešel.

Pavla přichystala si lampu, nalila petroleje a za chvíli byla jizba osvětlena a všecka příjemna. Pavla honem ještě vyndala čtyři záslonky, přibila hřebíčky pro šňůru a záslonky připevňovala. Vzpomínala si při tom, jak se před několika týdny Toníka vyptávala, kolik mají ve světnici oken a jak si pak záslonky, na spodním kraji vyšité, připravovala . . .

Toník setkal se v chlévě s matkou.

„Myslila jsem, že jsi zapomněl, proto jsem šla sama; jsou dnes utahány, kdež pak, v takovém nečase přes hodinu cesty —“ řekla matka.

„Cesta byla samý hrbolec a vůz těžký —“ odpověděl syn přisvědčivě.

„I což je o to, jsou zvykly vozit mandele a řepu, to je těžší,“ honem odvětila matka.

„Nevím, nevím, Pavlina má truhly plné, měli jsme co zdvihat!“

„Škoda peněz za harampátí a hadry, co s tím tady v chalupě, to je leda pro takovou švadlenu, aby se za ní lidé dívali a nosili jí práci a ne pro hospodyni do chalupy!“ chladně matka hovořila.

„Naší jsem už dala,“ dodala odcházejíc.

Když se Toník vrátil do světnice, opět se usmál. Viděl, jak je tu při jasné lampě vlídno, všiml si, jak nízká světnice, jindy za večera všecka tmavá, začmoudlá, bílými záslonkami získala. Jindy bývala ta kalná okénka, mechem vysoko zarovnaná, obecpaná cucky, tuze smutna.

Když usedl k hrnku kávy, povídala Pavla: „Jak pak, abych donesla také tatínkovi a mamince?“

„Dones, dones, přijdeš jim snad k chuti,“ přisvědčil Toník.

Naplnila dva bílé hrníčky, pod hořením okrajem vroubené zelenou proužkou, a nesla je na výminek.

Tam také seděli za stolem a lžicemi jedli ze společné mísy.

„Nesu vám drobet bryndy pro zahřátí, jest-li nepohrdnete,“ pravila Pavla vcházejíc a milý úsměv měla na rtu.

„I co pak si děláte škodu,“ řekla matka. Starý drže lžíci v pravici, stranou podíval se na nevěstu a chvíli utkvěl na ní pohledem. Ty velké, jasné oči, plné úsměvu, jej upoutaly.

„Jakou pak škodu, vždyť je to jenom kafe,“ smála se Pavla.

Výminkářka se polohlasitě usmála.

„Vařila jste kafe? My jenom vodovku, jíme ji rádi a je to nejlacinější, kafe vaříme leda v neděli a tu si večeři necháme od snídaně,“ vykládala.

Při blikavé lampičce byla tvář její nevlídna.

„Přivezla jsem si kafe a cukr z domů a vařili jsme to, že je brzo hotovo,“ Pavla klidně odpověděla.

„I vždyť my vám to přejeme, ale já, když jsem hospodařila, litovala jsem vždycky mléka, radši jsem je prodávala, víte, musila jsem šetřit, když byly tři dcery na chalupě!“

Pavla přisvědčovala.

„Snad vám přece přijde k chuti,“ řekla, stavíc hrnéčky na stůl.

„Podívejme, jaké máte hrníčky! Totě jako prý mají v Jičíně študenti; povídala mi kmotra Ježková — má hocha na latině — že jim tam dávají hrníčky kafe jako náprstky. Jistě jste to v Jičíně vídávala, povídal Toník, že jste tam byla na šití! Ale Toníkovi nedáváte snad tak málo?“

„I má ho na plotně notný hrnek,“ zasmála se Pavla. Měla radosť, že jí neodřekli.

„Tak jste ho navařila — navařila?“ zdlouha, jakoby každé slovo měřil, řekl starý. Při hovoru obou žen klidně jedl, jakoby si jich nevšímal, až teď se přece ozval.

„Je to na poprve, nežli zvím, jak mnoho Toník jí,“ opět vesele nevěsta odpověděla.

„Není žádný jedlík, byl vychován v samém pořádku,“ přidala výminkářka.

„Tak jen se, prosím vás, do toho dejte, je ho drobet a ještě vám to vychladne!“ připomenula Pavla a již pospíchala domů.

Jak odcházela, starý se zase stranou za ní zahleděl. Když byla za dveřmi, nuceně se zasmál.

„Tak vidíš, jak na nás pamatuje a pak že není hodná,“ povídal zdlouha, slabě, jakoby se bál, že se unaví. „Hned na poprve na nás pamatovala — nevěsta!“ Řeč jeho byla ostrá, řezavá.

„Nevídáno — trochu bryndy,“ bručela hospodyně.

„Právě proto — že se to nestydí přinést! Slyšela's, že sama toho navařila a přinesla dva náprstky. To se to bude vařit z našeho!“ vykládal starý a jedl chléb, kávou zapíjeje.

„Vždyť jsem to říkala — neříkala? Znám takové švadleny, co vydělají, dají hrdlu a na hadry. Co jsem se já ubohá našetřila, od úst si nautrhovala, se vším se spokojila a teď tu sedne taková paní! Je to na ní vidět, je jako rozpuk!‘

„Kdyby měla aspoň dva tisíce, přál bych mu ji, s pánembohem, je ženská k světu, oči má zrovna andělské —“

„I podívejme se na tatíka, všimne on si očí! Jestli pak mně napadlo, abych se jí na ty oči jenom podívala!“

Starý se zachechtal.

„To budou hostiny a co hostí! Vždyť jsi ho slyšela, Pozdníka starého, jak se chystal na podruhé, že nemá daleko, že nejsme kraj světa! To věřím — to věřím —“ hovořil zase zdlouha, sípavě, vyrážeje koncovky slov.

„Jen aby se nemýlil!“

Pak tiše dojídali.

Když výminkářka sklídila nádobí, sedl starý ke kamnům, ruce složil za záda a zticha si pobručíval.

Matka šukala chvíli u kamen, pak vzavši konev, vyběhla na dvůr. Spouštějíc okov do studně, zadívala se na osvětlená okna hospodářovy světnice a div že se nedala do hlasitého smíchu.

S plnou konví šourala se blíže k oknu a skulinou mezi záslonou a oknem nahlížela do světnice.

Viděla, jak syn opírá hlavu o dlaň a jak usmívá se na ženu, jež naproti němu dojídala.

Teď vyskočila, chvátala ke kamnům a dala se tu znova do uklízení.

„Tak už mají záslony,“ oznamovala matka, když do výminku se vrátila, „bílé, nažehlené a s krajkami. Do téhle staré, shnilé, rozdrchané chalupy záslony! Není-li to proti pánu bohu. Kdo by si byl pomyslil, nač na všecko taková Laňačka z baráku vzpomene — i na záslony!“

Starý, chladně zíraje do prázdna, neodpověděl.

„Zastírá okna už teď, jak pak teprve, až se tu uhnízdí a zví o všem. Ale ať se jenom nechystá, mám oči všude a nedopustím, aby chudáka hocha našeho okrádala!“ — kázala výminkářka.

Později večer doprovodil Toník ženu do chléva; spolu odnesli pak nadojené mléko do sklepa, jenž rozdělen byl ve dva díly, větší pro hospodáře, menší pro výminkáře. V obou odděleních byly na prkenných podlážkách hromady brambor a na holé, vlhké a tmavé půdě plné krajáče mléka a smetany.

Pak šli zavřít na zámek chlév i stodolu.

„Pojď, podíváme se kolem stavení,“ řekl Toník, když vše bylo opatřeno. Noc byla tmavá a studená, nikde ani hvězdy. Z baráčků a chalup zářila žlutá světélka. Dole za silnicí hrčela struha, jež uprostřed řečiště zamrzala málokdy; sem tam po vesnici zaštěkl nebo zavyl hafan.

Oba mladí lidé se za stavením zastavili a zírali do polí, nyní úplně tmavých.

„Kolikrát jsem takto s večerem od vás chodíval,“ povídal muž, tiskna Pavle ruku. „Kam by tak člověk došel, kdyby ty všecky cesty dal dohromady!“

„Za tři roky —“ připomněla žena.

„A tak to uběhlo! Bývaly to pěkné cesty, myslil jsem pořád jenom na tebe. Vidíš, vždycky jsi říkávala, že se nedostaneme, a již je to tu!“

Obešli stodolu a druhou stranou vraceli se domů. Stará kočka, jež někde v podstřeší číhala, ulekána vydrápala se na hřeben chalupy a zasvítila dolů očima, až se lekli oba.

„Na vejměnku jsou také ještě vzhůru!“ řekla Pavla zticha.

„Snad se modlí — jdou spat brzo.“

„Budu v noci šívat, bylo by škoda, abych toho nechala nadobro, lidé jsou na mne zvyklí a musím se také přičinit, abychom se brzy ze všeho vyplatili,“ řekla Pavla již na záspi.

Vešli do síně; domovní dvéře zabuchaly, klíč zaskřípěl a zámek zapadl. Osvětlená okna u Kouteckých chalupy ještě chvíli dívala se do hluboké noci... (Pokračování.)

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Den černý přišel však, den poslední:
pad Gvielín pod mrakem oštěpů,
jenž zdola přilétl jak krupná bouř,
však síly ještě přece dosti měl,
by tekoucí své z břicha vnitřnosti
si zadržel oběma rukama
a do dvora se dovlek', sláb a bled,
kde Ožier právě chleba kladl v pec.

Tam k nohám kles mu, „s Bohem!“ zašeptal,
a „Prchni, v patách je mi nepřítel!“ —
pak ještě dodal. Vzal jej Ožier
jak matka choré dítě v náruč svou

a odnes jej do věže, čnějící
na konci bašt. Tu zavřel za sebou —
ó Bože můj, jak plakal Ožier!
Noc celou slyšeli jej naříkat,
i druhý den, a ticho k večeru
pak bylo ve věži, neb pohřben teď
pod těžkou deskou dřímal Gvielín,
a téměř beze smyslů, unaven
svým dlouhým nářkem, ležel Ožier
na hrobě nejdražšího přítele
a z jeho očí jako z pramene
se némé lily slze. Nad hradem
stál v bledé mlze měsíc, dřímavě
v šer nyvý, tichý stromy šeptaly
kol staré věže, která vrhala
stín černý jako závoj smutečný
v té němé noci chorou zsinalosť,
a z toho temna náhle v lunný kmit
se vynořila bílá postava:
to Karlot byl ve zbroji stříbrné,
a v rouše třpytném jako padlý sníh,
byl bez přilby a paprsk měsíce
na bledý padal jeho obličej.
Klek před věží a ruce povznesl,
a hlasem, chvějícím se dojmutím,
tak zvolal vzhůru hlubou tišinou:
„Ó velký reku, osamělý teď,
a truchlící nad druhem zabitým,
ó slyš mě, Ožiere, vyslyš mě!
Jsem Karlot, tvého císaře jsem syn,
ten Karlot, jejž v tak velké zášti máš,
jíž plně zasluhuji, bohu žel,
neb syna tvého, bídný, zabil jsem!
Však Ožiere, odpusť, promiň mi!
Já byl tak mlád a ďábel v hřích mě ved'!
A Bodvineta nechtěl zabít jsem!
Ty nevíš, co jsem prolil horkých slz
pro čin svůj zlý, jak trpce pykal jsem
za skutek krvavý! Ach, odpusť mi!
Ó, zaklínám tě jmenem trojice,
smiř se s mým otcem! Dost už krvavých
a litých bojů! S otcem mým se smiř!
Své pýchy zanech, zanech vzdorů svých!
Že největší jsi v světě bohatýr,
ví každý dávno! Slávu dobývat
ti třeba není, všechnu slávu máš!
Jen jedno schází tobě: s Karlem smír!
Já mezi vámi státi nebudu.

Vlasť zanechám, svou sladkou Francii,
a jak jsem o syna tě oloupil,
tak sebe nyní trestem oloupím
o svého otce drahou přítomnost,
o mládí své, o radost života,
o bratry své a sestry, za moře,
do pustých končin, na poušť vydám se,
u hrobu spasitele pokleknu
a nevrátím se dříve v rodný kraj
až, odpustiv mi, sám mě zavoláš!
A bude-li tvá vůle, nevrátím
se nikdy více ve svou sladkou vlasť“ . . . .

Tak prosil Karlot, Ožier slyšel jej
a povstal od hrobu a zjevil se
na kamenném na věži pavlánu,
byl temný jako mrak a bledý byl
a zrak měl samým pláčem krvavý
a zahřměl v noc, jak bouře rachotí:
„Tak nenávidím tě, o Karlote,
že nesnesu tvůj pohled prokletý
a přisahám při Kristu, při Bohu,
že mstící rukou svou tě zasáhnu!“

Tak zavolal a zmizel ve věži,
a smuten Karlot vstal a odešel,
a mlčení zas bylo hluboké,
a plna vzdechů byla truchlá noc.

Když bledý úsvit nebem zašlehl,
šel Ožier v kobku, kůň kde jeho stál,
kůň jeho věrný, chrabrý Bruafór,
a řekl: „Milá, němá tváři, slyš,
teď na nás úkol čeká nesnadný.
Jak moře valný nepřátel je dav
a přívalem tím jest nám proniknout.
Já nechvěji se. Ty se nebojíš?“

A Bruafór tak v dlažbu zahrabal,
že jiskry lítaly z ní do šera,
a zařehtal. Sed' na něj Ožier,
kříž udělal a z pochvy vytrh' meč.
Bez hluku věže vrata otevřel
a vyšli spolu, on a Bruafór,
na tichý dvůr. Kohouti zpívali
a hvězdy zapadaly poslední.
„Nuž, pojď!“ zašeptal tiše Ožier,
a letěl Bruafór jak vichr sám
po dvoru, po mostu a z hradu v šer.

Však dusot podkov tábor probouzel,
hned tisíc mužů stálo na nohou,
a mořem mečů hnal se Bruafór.
Tak jelen neprchá, tak vlašťovka
se rychle nemihá, jak letěl kůň
ten věrný Ožierův táborem.
Křik nesmírný, jenž povstal, nelekal
jej na okamžik, letěl, letěl dál.
Dešť na něj padal šípů, oštěpů,
však Bruafór ran nedbal, letěl dál,
krev z něho tekla, dštila, tryskala,
však Bruafór jen řehtal divoce
a neslyšel než svého pána hlas,
jenž pobádal jej k běhu dál a dál,
sám rány rozdávaje smrtelné
na všechny strany jako sběsilý
a káceje na pravo, na levo
ty, kteří v cestu se mu stavěli.
Strach z něho šel, a větší, větší vždy,
se mezi prchajícím stávala
a mezi útočníky prostora,
a slabší vždy byl křik a volání,
jež kůň za sebou slyšel rekovský.
Však neochábl proto Bruafór,
dál letěl lesem, poli, nivami,
hnal dolinou se, vrchy přelezal
a řekami se brodil, neustál
až bez dechu před branou hradu stál,
v němž Ožieru oddaný žil man.
Tak Bruafórem zachráněn byl rek. —

Však Karel přišel hrad ten oblehat
a znovu začal nesmírný ten boj,
jenž končil však, jak nikdo netušil:
neb mezi tím co Karel, Ožier
a ti, kteří se k němu přidali,
krev prolévali v boji křesťanskou,
moc velkou pohan sbíral v Africe,
a jako příval, trhající hráz,
do Francie přikvačil neblahé,
v prach valil hrady, města vypálil,
a jako mračno přitáh za Karlem,
jenž nyní mezi vojem pohanským
a mezi hradem, který oblehal,
jak mezi dvojím vězel požárem.
Ó, v jaké bídě Karel ocit se!
Jak tygři nepřátelé vítězní
se hnali na něj, lití, z obou stran

a v neštěstí tom velkém, bezedném
ve vojště císařově výkřik zněl:
„Smír s Ožierem spása jediná!
Jest bohatýrem všech nás největším,
čiň vše, co žádá, není pomoci!“

Přec Karel váhal, příliš hrdým byl,
však Karlot obejmul mu kolena,
a pravil s pláčem: „Otče, povol jim!
I kdyby krev mou žádal, dej mu ji!
Chceš obětovat velké dílo své
tak nepatrné věci, jak jsem já?
Ó nech mě raděj, otče, žertvou být
pro velké tvoje, božské poslání,
vždyť celá vina přece jest jen má!“

A reci, v dlouhých bojích sestárlí,
mu děli s výčitkou: „My syny své
též vedli do boje jak na jatku
a téci naše slzy neviděl's,
když zhynuli, když osiřeli jsme!“

Tu pravil Karel, bled a rozechvěn:
„On na mně syna žádat nemůže!
Nuž, promluvím s ním, k prosbám snížím se,
snad pýchy jeho najdu přece dno!“

Dva předstoupili před hrad heroldi
a oznámili Ožierovi,
že Karel císař promluvit s ním chce.
A vyšel rek ve zbroji planoucí
a v zlatém plášti, pyšný, vznešený,
tak plný síly, plný výsosti,
že před ním couvli všickni mimoděk,
však vznešenější Karel císař byl,
jenž tiše přišel v hávu nejprostším,
však v bolu svého oděn velikosť,
pak hlavu skloniv, tak se mluvit jal:
„Při naši rozhod Bůh ve prospěch tvůj,
před jeho vůlí kořím tedy šíj,
a nereptám, jsem nyní v rukou tvých.
Mě nehnala do boje žádná zášť,
já proti zpouře hájil korunu,
já v tobě odpůrníka nestíhal,
já stíhal vraha sladké Francie,
té velké matky. Teď však přišel vrah
ne pouze její, kříže přišel vrah,
slyš, kříže, na němž zemřel spasitel!

Můj Ožiere, věřit nemohu,
že pýcha tvá by velká byla tak,
že zapomněl bys, že jsi křesťanem,
na pomstu mrzkou že bys myslil jen!
Pojď s námi proti litým pohanům,
ne mě, však víru chránit pomáhej,
a k vůli kříži, k vůli Francii
vše učiním, co na mně požádáš,
bych vyhověl tvé pomstě, zášti tvé,
a spojence si v tobě získal zas!“

Tak řekl Karel, Ožier vzpřímil se
a odpověděl: „Vydej Karlota,
po krvi jeho žízním. Vydej ho,
a půjdu s tebou zahnat pohana.“

„Ne!“ vzkřikl císař. „Vléci dítě své
na jatku? Jak to možná? Žádat Bůh
to nemůže! Ne, ne, toť nemožné!“

„Tak tedy,“ posmíval se Ožier,
„kříž miluješ a sladkou Francii?
Lež tvoje láska! Chlouba zbožnost tvá.
Mně pomstu vyčítáš? A žádám přec
jen spravedlnost, již mi odpíráš!“
A k odchodu se chystal Ožier.

Hluk nesmírný se nesl k oblakům,
to litých pohanů byl divý řev,
již chystali se znova k útoku
Tu Karel za plášť Ožiera vzal,
a zvolal: „Slyš! Toť hrana Francie!
Na křivdy zapomeň a zachraň ji!“

„Dej velké lásky příklad tedy sám,“
děl Ožie temně. „Důkaz nyní dej,
že nad sebe, nad vlastní rodinu,
své miluješ, jak říkáš, poslání!
Krev tvého syna víru zachrání.
Ty v čele stál jsi vždy, byls prvním vždy,
když česť a sláva rozdávaly se,
teď důkaz dej, že jsi tak zasloužil“

A se všech stran zaznělo volání:
„Dej dítě své, i našich synů krev
pro tebe tekla a pro Francii!
Na tobě syna žádá tentýž Bůh,
jenž na Abramu žádal Izáka!“

Tu Karlu zdálo se, že v piršou v dví
mu srdce puklo, žalem umíral,
a jako ze sna řekl: „Nuže buď,
jak žádáte, jak žádá Ožier!"

A odkvapil, a vrh se na lože
ve stanu svém, a kázal, aby hned
mu syna přivedli, a beze slov
jej k srdci tisk' a pláčem kropil tvář
tu spanilou, ty oči sokolí
a vlasy plavé, jako luny zář.
Též Karlot mlčel, otce líbal též,
však neplakal, byl pevný jako muž.

V stan kvapil pak, kde biskup Turpin dlel,
a ze svých hříchů zpovídal se tam,
pak oděl se do roucha sněžného
a pevný, klidně otci: „Pojďme!" děl,
a znova Karel plakal hořce tak,
že myslili, že zemře bolestí;
však přemohl se, syna posléz vzal
za ruku bílou jako růže květ
a vyšel s ním, a zdál se hrdým tak
a pevným, že by nikdo nebyl řek,
jak plakat uměl a jak naříkat.

Když vyšel Ožier s mečem před svůj hrad
a hrozný jako požár vprostřed stál
i reků Karlových i manů svých,
řek císař hrdě: „Ejhle, oběť tvá,
nuž ukoj tedy žízeň v krvi té!
Buď katanem, ty, jenž jsi rekem byl!"

Však s divým výkřikem když Ožier
se k místu hnal, kde Karlot tiše stál,
tu zachvátila bolest císaře,
a vzkřikl v úzkosti až smrtelné:
„Slyš, Ožiere! Ne, to nemůž být!
Ó, nech mi mého syna, ušetř ho!
Ó přistup k tomu, bych jej vykoupil!
Vem celé Flandry, Burgund, tři sta měst!
Však nevyrvi mi srdce za živa!
Tak posud žádný člověk netrpěl!
Což nemá nenávist tvá žádnou mez?
A co jsem tobě, ďáble, učinil?"

A Karlot klek a řekl: „Nežebrám
o život svůj, já nejsem zbabělým!
O slitování s otcem prosím jen,
ó vezmi výkupné, jež podává!

Tvým manem budu, sluhou budu tvým,
neb do vyhnanství půjdu, chceš-li tak!“

„Chci tvoji krev!“ řek temně Ožier.

Vstal Karlot, kolem zřel a řekl pak:
„Což není nikdo, kdo by uprosit
to srdce dovedl, to kamenné?
Což nikdo tolik lásky nechová
pro mého otce, aby nalezl
slov několik ve prospěch obou nás?“

Tu na sta mužů kleklo do prachu
a štkání bylo slyšet daleko
a pláč a nářek, ruce vznášeli
a k prosbě spínali. Však něm a hrd
stál temný rek. Tu hnul se starý Ném
a klekl k nohám Ožierovým
a sklonil hlavu bílou jako sníh
a řekl mu: „Ve jmenu Božím slyš!
Ty někdy odpovíš za tento čin
před soudem hrozným. Karla potížil's
a v Karlu Francii a křesťanství.
Sám tedy pros, by Bůh ti odpustil.
Hleď, jsi-li pyšný, pýchu ukojíš.
Sám otrokem ti budu do smrti,
já, zrozen v pyšném trůnu sousedství.
Své země, města, hrady tobě dám,
ó smiř se s Karlem! Odpusť Karlotu!
Hleď, reci dnes tě všickni milují,
však spácháš-li tu vraždu ohavnou,
pak nenávidět všickni budou tě!
Ó pomni přec, že Kristus na kříži
svým nepřátelům smrt svou odpouštěl!
Ó, jmenem jeho, odpusť Karlotu!“

„Ne,“ řekl Ožier, „nechci! Nemohu!
I kdybych chtěl, mne víže přísaha!“

A bylo ticho, ticho hrobové,
a Ožier Karlota jal za ruku,
tu zastřel pláštěm Karel bledou tvář,
a Karlot zbled a hrůzou zachvěl se
a mimoděk couv k otci o krok blíž
a slzy z očí nyní tekly mu,
neb krásného mu bylo mládí žel.
Sám Ožier byl chvíli zaražen,
a Karel z pláště tvář zas vynořil

a vykřik' náhle v hrozné úzkosti
a pološílen: „Nech mi dítě mé,
ve jmenu Boha, který stvořil nás!"

Vztek Ožiera pojal, za vlasy
svou obět schvátil, fičel vzduchem meč,
a výkřik tisíc úst až k nebi zněl, —
tu zdálo se, že z nebe spadl blesk
a oslněn byl zrak všech přítomných,
a svatá jakás hrůza zmocnila
se srdcí všech, a pak když prohledli,
tu viděli, že jinoch krásný stál
po boku Karlota, že Ožier
byl pustil meč . . . To anděl boží byl
ve zbroji z démantů, ten pravil tak:
„Ty nedotkneš se toho dítěte!
Bůh všemohoucí zakazuje ti!
Dej ránu mu, neb tys tak přísahal
ó, pošetilý! A teď vzhůru hleď!"

Zrak pozved Ožier a zazářil,
neb vidinu měl ráje božího,
a syna svého v slávě viděl tam,
jak s blaženými kráčel zahradou . . .

A anděl opět pravil: „Ozbroj se!
Nuž, do boje, kde sláva čeká tě!"

Pak zmizel anděl, Ožier zachvěl se
a bylo mu, jak by se probouzel,
pak náhle ruku vztáh' a udeřil,
ne příliš silně, v prsa Karlota,
by vyplnil svou danou přísahu,
že mstící rukou juna zasáhne,
pak klekl před Karlem a pravil tak:
„Ó odpusť mi! Ach, já byl šíleným!
Ty nemůžeš mě více milovat!"

Do náruče si padli, nesmírný
zněl k nebi hluk, volání radostné.
A v tentýž den byl pohan pokořen,
a novou slávou ozářen byl kříž.

Tak Ožierův končil, páni, hněv,
a píseň moje u konce je též.
Kéž líbila se! Budiž s vámi Bůh!"

(Pokračování.)

Oškubaná chalupa.

Obrázek z moravského Slovenska. Nakreslil Jan Janča.

(Dokončení.)

II.

Dúbrava František nosil již druhou neděli za kloboukem vonicu. Byla pěkná, záviděli mu jí mnozí a mnohé žárlivě pohlížely na Polušu, že ona mohla koupiti „tom svém" takovou vonicu a ony že snad nebudou moci.

Strojili se, že budou zváti na svatbu. Budou míti mnoho běhání, neboť přízeň jest veliká; třeba, aby začali zváti skoro. Družba naučil se již celou formuli zvací: „Naši milí přátelé! Víme, že nám za zlé nebudete míti, že jsme do vašeho příbytku stúpili. Zkazují vás mladý ženich a mladá nevěsta pozdravovat, abyste sa za ně nestyděli a abyste jejich hosti byli."

Ve čtvrtek chtěli jeti k odevzdaju; tu ve středu pozdě na večer zaklepal někdo po pansky u Nováků na dvéře a než Novák vyslovil také prý panské: „Herajn!", vklouzl do jizby účetní Hovorka a sám med a sama sladkosť oznamoval, že se nechává pan doktor Langer pěkně poroučet a aby byli strýček Novák tak hodní a zítra skoro ráno k němu přišli. Má jim říci něco velmi důležitého.

Novákem to trhlo. Co chce dr. Langer? Vždyť jakživ s ním nic neměl a nechtěl míti, protože věděl, koho Langer dostane do rukou, že ho odře, jak se říká, až do kůže. Že k němu má najednou přijíti a skoro ráno, tedy ještě, než půjdou k odevzdaju — to něco znamená. Ale co?... Tázal se Hovorky, netuší-li něco, ale Hovorka nevěděl o ničem. Měl u dra. Langra jen nějaké pořízení obecní a když odcházel, poprosil ho pan doktor, aby něco vyřídil Novákovi. Co řekl, bylo všecko; více neví.

Novák dal Hovorkovi od cesty „na nejakú tú cigárku" a přemýšlel; ale nemohl se domysliti. S nikým nic nemá, že by ho žaloval . . . co to jen bude? Poluša neuměla mu rovněž ničeho vysvětliti — ta dobrá, nevinná duše! Usnul, ale spal nepokojně; každou chvíli se probouzel a když přede čtvrtou ráno ponejprv zakokrhal starý černý kohout, procitl hospodář opět a vzbudil po chvilce i ostatní. Byl jako pomlácen; hlavu měl těžkou, ruce a nohy jako balvany.

Přistrojili se, nakrmili koně, zapřáhli a čekali Francka Dúbravu. Přišel, již bylo slunce vysoko nad horami; sedli a jeli do města k odevzdaju.

* * *

Novákovi mlatci byli veseli. Byli dnes jen čtyři, mlátili žito a cepy jim stále klepotaly: „V peci buchty — v peci buchty!"

„Bať, v peci buchty, ale z tebe, žitko, ne. Nevěsta si upeče z jinačího žita buchty a vdolky“ — ozval se mlatec Kadlčák.

„A co by si nenapekla ze svého žita?“ namítala jeho žena.

„Co? — a kdo by jí ho semlel tak na bělučko, jak by si nevěsta přála. Co semelú naši minářé, je černé dycky jak — nepřirovnávaja — bot a do Uher se žitem už nepojedú. Než by přijeli z Váhu, bylo by už po svadbě.“

„Novák byli dnes celý nesvůj. Přeca jich to enom trápí, že si ho bere Poluša,“ zatočil řeč starý Sedláček.

„Řekněte, ujče, radčí, že jich trápí neco jiného“ — mínil Kadlčák.

„Nevěděl bych.“

„Proč byste nevěděli? Šak si povídajú ludé v celéj dědině, že najvíc Nováka trápit bude, až odtrhne od svých pol nekolik měřic a dá je Poluši.“

Tetka Zedníčka dělala dnes u Nováků hospodyni a kuchařila. Mlatci dostali se právě do nejlepšího, aby protřepati mohli všecky přednosti a vady Novákovy jako tu žitnou slámu — když přišla tetka a donesla snídani. Před ní ostýchali se, v rozmluvě započaté pokračovati; jest jako domácí, mohla by něco pronésti hospodářovi — a nač dělat zbytečné mrzutosti? . . .

Seskupili se pěkně do kolečka kolem mísy s bramborovou omáčkou, do jedné vzali velikou plechovou lžíci, do druhé „gaval“ chleba černého, ale chutného a šťavnatého a jedli s nemenší chutí než měšťák kdo ví jaké mlsy, po nichž pak měsíce se léčí v různých lázních. Po jídle posilnili se „šedou“ z obecního hostince — tam totiž měli ten čas nejlepší a nejlacinější — a ve veselém rozmaru pustili se opět do práce. Zas cepy padaly ráznými tepy . . .

Nemohli uvěřiti vlastním zrakům. Či pravda to, či sen? Hospodář otevřel náhle od záhumní vrata a nepřivřev je ani úplně, kráčel rychlým krokem humnem na mlat. Šel spěšně, těžce oddychoval, tváře měl zesinalé, oči krví podlité . . . Co se mu jen stalo?

„Pěkně to nastrojili, pěkně,“ vydralo se těžce z jeho úst. — „Nech je Pán Bůh za to netrestá.“ Opřel se o vrata — nohy se pod ním chvěly, celé tělo se třáslo, jakoby jím lomcovala zimnice.

„Co sa vám stalo, uječku?“ osmělil se Kadlčák.

„Ah, ani sa neptaj. Jsi ješče mladý, nepochopil bys . . . Ale povím vám, povím vám všeckým, snád sa mně ulehčí. Bože, tak jsem ju měl rád, tak jsem ju hlídal jak oko v hlavě, aby sa jí enom nic zlého nestalo — a tak sa mně odměnila. Tedy se súdem na mňa, se súdem moja vlastní dcéra! . . . Ó, šak já vám uhovím, všeckým uhovím stejně!... Ješče včéra sa stavjala, jak by o ničem nevěděla . . . Máte po odevzdaju. Nech ti odevzdá ten Hovorka, nech ťa vydědí ten tvůj dobrý doktor... Dám jí, co jí patří . . . nech si rozmrhá se svým milanem matčin majatek, šak mého mrhat nebudú. Ne, ne a stokrát ne a dyby měli kdysi přijít ke mně žebrat — radčí nechám všecko spustnút, lebo dám celý svůj majatek chudobným. Ti by byli aspoň za to vděčnýma, ale oni? Oj, braši, s takovú si na starého Nováka nepřijdete. To jste si měli spíš na něho přivstat . . .“

Humnem ode dvoru přišel Josef Dokúpil. „No, co tak stojíte a nemlátíte? Ani vám nemože řéct člověk: ‚Pomáhaj Pán Bůh‘. Přišel jsem si k vám vypoščat . . . Co nevidím? Vy, ujće, doma? Dyť jste měli jet do města k odevzdaju? Či jste nemocní, že tak špatně vypadáte?“

„Ba, jsem nemocný. Aj v méstě jsem byl, ale jsem sa už vrátil.“

„Stalo sa vám neščestí, že tak smutně mlúvíte?“

„Stalo a horší ješče než neščestí. Jozéfku, jsem už starý člověk; neplakal jsem už dlúho, snád od smrti nebožky, ale dnes je mně až k pláči. Tak sa mně odměnili, k advokátovi mňa dali . . .“

„Kdo vás dal k advokátovi a proč?“

„Ani sa neptaj a děkuj Pánu Bohu ve dně v noci, že ťa Poluša nechtěla. Byl bys s ňú neščasný.“

„Jak to mlúvíte, uječku? To je špatné znamení před svadbú.“

„Nepřipomínaj mně; bude to svadba, bude — takovéj ješče naša dědina neviděla . . . Co si zaslúžila, to bude mět.“

„Nezlobte sa na Polušu, uječku; šak ono bude zas dobře.“

„Nebude, pamatuj si, Jozéfku, že nebude. Poluša je už celá ďáblova — Pánbu mňa netrestaj, že tak pravím . . . Ale ty na její svadbu nepůjdeš?“

„Půjdu; slíbil jsem jí to a dyby jak, slovo dodržím.“

„Dělaj si, jak rozumíš. Bude to svadba neveselá, kdo ví, dočkám-li sa jí. Nohy sa pode mňú třasú jak osyka . . . jak dyby sa o mňa pokúšala mrtvica. Půjdu dôm . . . poď se mňú . . . buď tak dobrý, veď mňa, dyť nemožu slabosťú ani stát . . . Celý svět sa se mňú točí . . . a tak náhle to přišlo.“

S pomocí Kadlčákovou zavedl Josef hospodáře domů; uložili ho a stará Zedníčka snášela, kde měla jakou zelinu. Ubohá, léčila hospodáře a zoufala si, když její léky nečinily zázraků. Nemohla pochopiti, jak těžce léčí se otcovo raněné srdce.

* * *

„Však tatíček si vše ještě dobře rozmyslí“ — pravil dr. Langer Poluši, když Novák odkvapil jako uštknut zmijí, jak zvěděl, proč byl povolán k advokátovi.

„Poďme!“ — šťouchla Poluša loktem svého milého Dúbravu a když byli za dveřmi, dudlala: „Dělajú, jak by sa stalo Pánbu ví co.“

„Opravdu, jak dyby měl svět spadnúť. Ale co včil? Kde jim bude po čertech konec? Takovú haňbu nám udělajú. Utečú, neřeknú čerte ďáble a my jich máme hledat?“

„Nač bychme jich hledali? Nejsú díťa, neztratija sa.“

„Máš pravdu. Poď, Poluško, pojíme neco a lesti jich už neuvidíme, pojedeme z odevzdaju. Co tom řekneš? Byl to pěkný odevzdaj. Ale nech si — a dyby sa stavjali hore nohama, budeme měť hned po ohláškách svadbu.“

Pohostili se a když tatíčka již neuviděli, jeli domů. Netrápili se, byli veseli, na vzdory, aby ukázali světu, že nepotřebují ani maměnky, ani tatíčka, že nepotřebují jejich lásky — jim dostačí vlastní láska

a vzdor. Dokážou, že se nikoho o nic neprosí, že mají dosti bez přízně šalebného světa.

„Oj, ty světe ošemetný!“ — volal cestou Dúbrava, osvícený chmelovinou. „My jsme žebráci, a ty jsi . . . a ty jsi . . . a ty jsi . . .“

„No, tož co je?“ — smála se Poluša.

„On je . . . on je . . . e, nic néni. Co by byl? . . . Nic néni. A přeca je na něm dobře. Dyž dá Pánbu zdraví a hospoda pivečko... pravda, Poluško, co my potřebujeme od tvého tatíčka? Nech si nechajú všecko a nech si to veznú s sebú do hrobu. My máme dosť . . . dosť. Francek Dúbrava má dosť aj pro sebe aj pro ženu a — ať to vezme čert — aj pro děti.“ — Dúbrava se rozesmál, až mu slzy z očí vytryskly a až se lidé zastavovali v cestě.

„Víte, co je s ujcem?“ otázal se veselého párku již v uličce Martin Kosa, statný mládenec, vzor slovenského štíhlého šuhaja.

„E, co by bylo? Nic s něma néni. Dozlobili sa pro nic za nic — to je všecko“ — odsekl Dúbrava.

„Byl u nich panáček s Pánem Bohem. Pravíja, že je s něma zle. Mlúvija z cesty a pořád si naříkajú — Vidíš, Polušo, tos jim přeca enom neměla dělat. Co, dyby z lútosti měli smrť?“

„Šak ono to přejde.“

„Nevím — byl u nich aj doktor a pravil, aby ťa k tatíčkovi nepúščali: že by sa jim mohlo přitížit, dybys jim přišla na oči.“

„Tož jim nepůjdeš na oči, dyž tom tak. Poď ke mně, šak budeš moja žena.“

„Co tom řeknú ludé?“

„Je ťa co po ludech? Dajú ti co? A ty Martine, dybys uviděl tu babu Zednicu, řekni, aby tatíčka dobře opatrovala. Umřú-li, rozštípnu jí sekyrú hlavu.“

„Francku, nemluv tak škaredě.“

„Je ti co po tom? Jdi, odkud přišel's. Žádný ťa nevolal, žádný sa ťa neprosil o klebety“ . . .

* * *

Byla to svatba neveselá — jako vše, co jí předcházelo. Již zvaní bylo divné. Když odříkal starší družba svou zvací formuli, počal počítati: „Snídaní bude u ženicha, oběd nebude, večeřa bude také u ženicha.“ Kdesi jim pravili: „To tedy bude svadba taková, jak měl pastýřůj Vašek; ani oběda mět nebudete.“ — Dúbrava se již necítil: „Proč nechců Novák nic dělat? Poluša půjde z domu jak žebračka. Ale dyž to má byt takové a dyž už dělám sám celú svadbu, přichystám aj oběd a takový, že ho ješče na svadbě nebylo. Enom přiďte na svadbu — tedy oběd bude u mňa.“

Aby se neřeklo tak nebo tak, šli zvát ještě jednou a družba všady odříkával: „A tož bude u ženicha všecko: snídaní, oběd aj večeřa.“

Jaký poplach bývá před svatbou u nevěsty! U Nováků byl malý. Hospodář byl ještě sláb, že nemohl bez cizí pomoci dojíti ani z jizby do humna a přál si klidu. Poluša, s počátku vzdorovitá, zamlklá, prosila

před svatbou, aby směla býti u tatíčka snídaně pro družičky a oběd. Tatíček nechtěl ani slyšeti.

„Jak sis udělala, tak budeš mět. Myslelas, že možeš jít na tatíčka s advokátem — jdi k něm, ať ti dá neco na svadbu. Počkaj, počkaj, ty si ješče nejednú zpomeneš, až ti bude zle. Trest boží ťa nemine. Ale ke mně sa nehlas — já neznám svéj dcéry . . . Půjdeš ode mňa, jak zaslúžila's. Pro družice a pro kmotřenku si snídaní udělaj — to bych udělal každéj služebnéj, dyby sa z mého domu vdávala — ale víc ode mňa nežádaj."

Poluša odešla hněvivě z jizby a hospodář, posadiv se za veliký hruškový stůl, hlasitě zaštkal: „Bože, čeho jsem sa dočkal na vlastním děcku. Dyby mňa hned uvrhla do hrobu, nic by si z toho nedělala" . . .

Večer před svatbou odehrává se u nevěsty vínek. V domě nevěstině sejde se chasa, chlapci a děvčice, dovede hudebníky a za zpěvu veselí se a hostí. — Poluši vínku neodehrávali; tatíček nechtěl dovoliti.

S takovou prošla celá svatba. Hostí dostavilo se mnoho, veselili se, tančili, klevetili, pomlouvali; starý Novák byl jen při oddavkách v kostele — i tam ho dovedli — mezi svatebními hostmi se ani neukázal. Poluša tvářila se bezstarostně, vesele, přemáhala se, ale při večeři přece ani strojená lhostejnosť jí nezpomohla.

Než počali házeti do koláče, říkala starší družka nad ním:

„Pochválen buď Ježíš Kristus! — Vítám vás všecky poctivé hosti, poctivé matičky, tohoto stolu družičky. Tato nevěsta ščasný a veselý večer vám vynšuje, za ten dárek vám děkuje, kerý jste jí dali, nedali, než pošcali. Dyby vám taková potřeba nastala, jaká jí nastala; dybyste své syny ženili neb dcéry vdávali nebo sami svůj stav přeměňovali: že sa vám chce odměniti, odslúžiti — lesti ona ne, sám Pán Bůh na místě jejím. Tato paní nevěsta malé leta slúžila, malý koláč si vyslúžila. Dyby byla větší leta slúžila, byla by si větší koláč vyslúžila; ale ona slúžit nechtěla, na milého myslela — a já také myslím. Starší družbo, dej nám Pán Bůh zdraví!"

Sklenice zazvonila o sklenici — svatební hosté hrnuli se, aby házeli do koláče dárky. Přistoupil ženich a promluvil: „Nevěsto, toto ti dávám pro lásku a svornosť, aby nám trvala až na věčnost."

Po něm přišel starší družba: „Nevěsto, toto ti dávám za maměnku, abys na ně nezapomínala a za ně sa modlila."

Tetičky počaly vzlykat a nevěstě samé vstoupily do očí slzy; ku předu protlačil se všemi stařeček, stříbrné vlasy splývaly mu až na ramena a vhodiv do koláče několik stříbrňáků, pravil chvějícím se hlasem, ale zvučným, že zněl jako hlas anděla mstitele: „Nevěsto! Já, tvůj křestní kmotr, dávám ti toto za tatíčka. Rozpomeň sa, jak's mu ublížila, že's ho až do hrobu přivést mohla. Jaká je to svadba, dyž maměnka odpočívá v hrobě a tatíček nemocen leží? Smutná je to svadba; nevěsto, pamatuj na ňu. A dyž sa na ňu rozpamatuješ, pomodli sa, aby ti Bůh odpustil, čím sa's provinila a dal ti svého svatého požehnání."

Ani oko nezůstalo při slovech těch suché — jen ženich skřípěl potaji zuby a hněvem zsinalý šeptal sám k sobě: „Čert tu byl dlužen dědka. Kázaní nepotřebujem.“

Bylo po veselí. Písně družiček, jež dovedou jindy rozesmát až k slzám, nešly od srdce a minuly se účinkem; sousta v ústech rostla, nebyla ani půlnoc a hosté počali se vytráceti. Nechtěli ani počkati, jak bude nevěstě slušeti šátek jako ženě. Čepení nevěsty odbylo se mdle; sem tam zazpívala některá veselejší tetička:

„Na podloučí
kopa sena —
včil byla děvečka,
už je žena.
A pod hájem
ešče věčí,
jak ti to, Poluško,
pěkně svěčí.“

Mohla se třeba uzpívati. Některá jí přizvukovala — až se do toho vlomili chlapci, bylo hned veseleji. Hudebníci zahráli, chlapci chytli družičky, které ještě zbyly, a tancovali pod kolnou, až vyplašili celou slepičí rodinu.

III.

Od své nemoci změnil se Novák úplně, tělesně i duševně. Vlasy mu silně prošedivěly, tělo se shrbilo, oči zemdlely, seslábly, nohy vypovídaly služby a ruka byla ráda, když unesla „čagan“, o nějž se shrbené, mdlé tělo opíralo. Starosť o hospodářství — k čemu by se příliš staral? Sýpka plná, dané jest z čeho zaplatiti, na výživu má do smrti dost a po smrti? Ať se stará ten, kdo bude děditi. Kdo to bude? Poluši nedá nic, nic, kdyby na kolenou prosila . . . Zmařila jeho život a proč? Protože ji měl rád, jen ji; až do úmora pro ni pracoval, skládal, aby jí jen zahospodařil, co by jí mohlo dostačiti k pěknému živobytí — a tak se mu odměnila!

Byl sláb, nemohl obstarati celé hospodářství, nemohl všady dohlédnouti. Šlo to ještě, dokud byla na světě Zedníčka. Byla to jediná duše věrná, ona jediná cítila se svým hospodářem veškeren žal, trpěla s ním — dotrpěla. Vystrojil jí nádherný pohřeb, však si toho zasloužila. Kam nemohl hospodář — a on nemohl vlastně nikam — všady dohlédla, kde bylo třeba, poradila, poopravila . . . Zmizela jako stín a s ní zmizel dobrý duch domu, dobrý duch hospodářství.

Srdce pukalo hospodáři, když viděl, jak statek jeho hyne, jak pole pustnou — ale i v tento stav se vžil.

„Tatíčku“ — osmělila se kdysi Poluša, kdy šlo po svatbě již na šestý rok — „dajte nám to „podhájí“. Nic tam nesejete, pole je už hotová úlehla . . .“

„A dyby zarůstla všecka pole trním a bodláčím, vám nedám z nich ani hrstku hlíny, protože jí nejste hodni.“

„Nevím, kom byste všecko dali.“

„Kom, tom, ale židovi — pamatuj si, židovi polí nedám. Dybych vám je dal, bylo by rovně tak, jak bych je propil u Zigmunda.“

„Francek mňa bije a vyháňá, že jsem nic nedostala . . .“

„Včil už víš, čí jsi? Prvéj nevédělas. Ó, já jsem dobře věděl, jak to u vás půjde. Trp, snášaj, šak jsi jeho žena. Samas ho sobě vybrala, nikdo ti ho nevnucoval . . . Pravda, Jozef Dokúpiluj ti byl moc sprostým.“

„Na to jsem k vám nepřišla, abyste mně dělali výčitky. A s Jozefem mně dajte pokoj — beztoho vás naváďá.“

„Mám svůj rozum, vím, co dělat — nezdárnice. Di mně z očí a nepřestupuj více práh mého domu.“

„Nepůjdu a dybyste mňa stokrát vyháňali — nepůjdu.“

„Že nepůjdeš? Chceš mně užírat pořád zdraví?“

„Neužírám vám ho.“

„Di, pravím ti naposled — lebo neručím za nic.“

„Za co neručíte? Chcete mňa zabit?“

„Polušo, prosím ťa, pamatuj na své díťa.“

„Nač mně kážete, abych pamatovala, dyž vy nepamatujete.“

„Zlořečená jedna dušo, ty tedy nepřestaneš?“

„Nepřestanu. Zabijte si mňa . . . má mňa zabit on lebo vy, je mně to stejné.“

Již, již napřahoval Novák těžký sukovitý „čagan“; ale když viděl, jak dcera strnule stojí, očekávajíc ránu, jež smrtelně ji zasáhnouc jediná by mohla vysvoboditi ji ze zoufalého postavení: zadržel a bolestně zalkav klesl zdrcen.

„Tak daleko to s váma už došlo, že by ti byla smrť vítanú! . . . Bože, ty nejsi náhlý, ale spravedlivý. Netresceš hned, ale čekáš, až sa hříšník obrátí; setrvá-li v hříchu svém, potom tresceš . . . tresceš spravedlivě. Polušo, já jsem ťa proklínal a kletba moja vymstila se na nás všeckých. Jak jsem ti neměl klnút! Podívaj sa, cos ze mňa udělala? Žebráka, ba jsu horší na tom než žebrák. Za moju kletbu nepotrestá mňa víc Pánbu . . . ale ty jsi tak bídná, jsi víc neščasná, než abych s tebú neměl milosrdenství . . . Nežádaj po mně statku, prosby tvé byly by marné. Řekni mně, Polušo, co byste s tým statkem dělali? . . . Poď ke mně blíž a mluv, mluv pravdu: Co byste dělali s „podhájím“, dybych vám ho dal?“

„Co bychme dělali? Co sa s polama dělá? Zorali bychme a zaseli — včil leží ladem.“

„Zorali a zaseli. A proč jste nezorali a nezaseli, dokuď jste měli vlastní?“

„Dokud jsme měli? Dyť ješče máme.“

„Nepřetvařuj sa a řekni pravdu. Vím všecko; vím, že vám nepatří ani hruda na poli a ani kámen v základech vašeho panského domu.“

„Kom by to patřilo, dyby ne nám?

„Kom? Dobře víš, ale já ti ješče řeknu: Všecko, všecko patří židom. Myslíš, že nevím, jak hospodaříte? Jsem zhrbený člověk, mrzák, nestarám sa o své hospodářství, protože nemožu — ale tolik mám ješče bystrého zraku, abych prohlédl, že vaše lumpování . . .“

„Kdo lumpuje?“

„Kdo? Francek aj ty... Či možeš zapřít, kolikrát ťa viděli v Hradišču u Wintra opilú? Bylas jak zvířa — děcko na zádech, v rozedrané loktuši, sama umazaná, ušpiněná, otrhaná... a šak sa podívaj enom na sebe, jak vypadáš. A ty sa ješče ptáš, že kdo lumpuje? ... A ješče ti neco řeknu — to snad také nevíš? Francek ví už dobře, na čem je a smlúval sa nedávno s Dokúpilem; prosil ho pro Boha, aby mu poščal nejaké peníze, že vás chcú fantovat, protože jste nezaplatili ani lonskú kontribuci. A co Jozef? Poščal vám? Nepoščal. protože byste mu jich jakživ neoplatili. V záložně nemohl Francek vypoščat ani už u žida a proto prodal Jozefovi...“

„Co mu prodal? Já o ničem nevím.“

„Počkaj, tož ti povím: Tedy prodal Jozefovi na dvanáct měřic pola a Jozef mu zaplatil hotovýma. Nechceš věřit? Nech ti tedy Francek ukáže... Ale kde je, abych sa tak optal?“

„Je na výdělku.“

„Pravda, pravda, na výdělku. Kde by také mohl jinde být? Pořád vydělává a pořád nic nemá. Jak by také měl, dyž hned propije, co vydělá.“

„Šak donášá aj dom peníze.“

„Donášá... Co jste si za ně už kúpili?“

„Nedávno teprú oplatil...“

„Buď radčí potichu a nebalamuť mňa aj sebe. Dyby platil dluhy, nežalovali by ho na všech stranách. Propije všecko — pravil jsem; jede z města dycky opilý a potom bludí celé noci po světě. Kdy přijel dnes týden? Ráno. A kde byl? Napil sa tak, že nemohl uhodnút dom a honil koně Bůh ví kde. Potom pravil, že hastrman ho povodil. Hastrman — strašidla — jak by ne? Kořala a pivo ho vodilo celú noc.“

„Tož nám opravdu nedáte podhájí?“

„Řekl jsem; nedám ani zbla.“

„Mám sa tady pořád nechat bit?“

„Nedaj sa — ale pravda, jak bys sa nedala? Dyby to tak bylo před pěti, šesti roky, tehdy bylo z tebe ješče robsko jak skala. Ale dnes? Tehdys sa neprosila tatíčka, dnes by ti byl dobrý, dyžs ho uvedla až skoro do hrobu.“

„Tož s Bohem!“

„Di s Bohem a Pánbu ťa opatruj, abys sa poznala.“

„Aby prý ju nebil!“ pravil sám k sobě Novák. „Až by projedli a propili „podhájí“, přišli by zas a Poluša mohla by zas chtět: Tatíčku, dajte nám to, dajte nám ono... Dobře vzpoměla. „Podhájí“ je úlehlú, jiná pole jsú málo jinačí... Dopracoval jsem to, Bože můj, dopracoval aj s něma. Pronajat jsem pola nechtěl, aby Dúbravovy víc dopalovalo, že nechávám pole úlehlú a jim že nic nechcu dát. A nedám jim — jako že je nade mňú všemohúcí Bůh — nedám jim ani hrstky hlíny, ani stebélka slámy. Nejsú toho hodni. Šak sa ješče kdosi najde, kdo bude mého majatku hodnější...“

Stmívalo se a setmělo úplně. Noc byla tmavá, pod oblohou byly rozvěšeny těžké mraky, vichřice proháněla se dědinou. Novák rozžal malou lampičku, vzal z lišty tlusté modlitební knížky a počal přemítat,

chtěje se pomodliti k patronu dnešního dne. Ani nenašel modlitby, vstoupil do jizby Martin Kosa.

„Pochválen buď Ježíš Kristus! Jdu k vám, uječku, chvílku na besedu, lesti mňa nevyženete."

„Vítám ťa. Proč bych ťa vyháňal?"

„Je tam dnes nepohoda. Na dolních dědinách a kruhem až k Brodu byl z večera takový lejavec, že při Olšavě stojíja všecky lúky pod vodú."

„Samé neščestí, samé neščestí hrne se na nás."

„Abych vám řekl, proč jsem vlastně přišel. Zahospodařil jsem si nejaký groš — víte, byly dobré výdělky, dyž jsme stavjali novú silnicu — a tož sa vás idu optat, lesti byste nedali nekerý kúsek pole do nájmu. Čul jsem cosi o tom."

„Nemíuil jsem to udělat — Bůh sám ví, na co všecko ludé nepřijdú."

„Proč byste nepronajal? Máte mět pola na úhor — možete být jistí, že bych vám jich nezkazil."

„Tak to já nemyslím; vím, že jsi dobrý gazda ... Ale máš, Martinku, pravdu. Nač bych nechával pořád rola na úhor? Šak mně připadá, že je to snad aj hřích, tak nemilobohu s majatkem nakládat... Keré bys tedy chtěl?"

„Ledakeré, keré byste pronajali; ale nejradči bych, dybyste mně dali ty, keré s mýma súsedíja. A ješče neco. Aj Jozef Dokúpil by si nejaký kus pola od vás najal."

„Jozef? Kde ten člověk bere tolik peněz? Tu nedávno kúpil od našeho Dúbravy na tolik měřic."

„Je, uječku, dobrý hospodář, a hospodyň mu donesla do hospodářství pěkný groš. Tak co, smluvíme sa?"

„Víš co, Martinku? Počkaj ješče nekolik dní, já si to přeca enom rozložím. Myslím, že sa smlúvíme ... Ale čuj, co to? Nekdo vyrazil dveřa ..."

Nedomluvil, do jizby vrazila Poluša uplakaná, vyděšená.

„Ježíš Marja, tatíčku, zle je, zle je ... Francek ..."

Nemohla dopověděti, pláč přetrhl jí pásmo řeči.

„Nelekajte sa, uječku" — pravil mladý sedlák, jenž s jinými přišel za Polušou. „Nelekajte sa, Francek je mrtvý."

„Pro Kristovy rány, co sa mu stalo?"

„Byli jsme u Brodu; pršalo, zašli jsme si do hospody a Francek pil, až sa opil. Najednú sa vytratil a už nebylo o něm ani památky. Čekali jsme chvílu a dyž sa nevrátil, netušili jsme nic dobrého. Hledali jsme ho — nebylo ho nikde; enom nám pravili, že jel hned po dešti z Brodu. Sedli jsme a jeli také. Přijedeme k říce — už slunko zapadalo, ale trochu bylo ješče vidět — a viděli jsme v ní plovat košinu. Hned jsme seskočili, sběhli jsme pod most a tam? — vůz převalený, koně potrhaní; namáhali sa, aby sa z říky dostali, nebylo možno, protože sa zavadili za slúpy. Podařilo sa nám vůz zdvihnút — šak to šlo těžko, lebo prúd nás mohl strhnút každú minutu — a dyž jsme ho zdvihali, zavadili jsme o cosi měkkého. Byl to Francek, přitisknutý vozem a tak dopravený, že byste ho ani nepoznali. Šak jsme ho dovezli dôm."

Poluša provázela slova tato hlasitým vzlykotem. Když sedlák ukončil, vrhla se k otci na kolena a prosila: „Tatíčku, pro Boha vás prosím,

odpusťte mu, čím vám ublížil. Odpusťte aj mně a ujměte sa aspoň toho malého brůčka, Marinky, dyž už já jsu nehodná vaší lásky. Jsme opuščeni — Bože, Bože, co z nás bude?"

„Staň, Polušo; nesluší sa, abys klečala před člověkem. Odpúščám Franckovi — nech je mu Pánbu milostivý; aj Marinky sa ujmu, ale tobě odpustím, až uvidím, žes toho zaslúžila."

„Pánbu zaplať, tatíčku, za všecko. A včil poďte sa na něho podívat . . ."

„Nepůjdu, Polušo, až zítra. Di si pro Marinku, kde ju máš, zamkni dům a přijděte ke mně na noc . . . Vy jdete už, súsedé. Pánbu vás opatruj."

„S Bohem, uječku; daj vám Pánbu dobrú noc a potěš vás."

„Pánbu daj" . . . .

Odešli. Hospodář chtěl se pomodliti v knížkách hodinky za mrtvé. Nemohl. Zrak se mu kalil, rosil se slzou. Plakal a v pláči vyprošovaly rty jeho odpuštění tomu, jenž s ním neměl slitování. „Snad mu Bůh odpustí, jak ze srdce rád odpúščám mu já" — šeptal. „Blúdili jsme, blúdili všeci; jeho smrť bude pro něho, a snad také pro nás ščestím. Ona mňa smíří zas s mú dcérú, s mú zblúdilú dcérú, Bůh dá, že sa polepší a smyje se sebe jeho i svú i všech nás velikú vinu" . . . .

* * *

Novák nepřežil dlouho svého zetě. Dostavily se podzímní deště a mlhy a ty sklátí do hrobu často silnějšího, než byl on v poslední době.

Krátce po sobě šla Poluša dvakrát za rakví — než účinek toho byl vždy okamžitý a prchl, sotva nasypal hrobař nad truhlu černý náhrobek. Novák to předvídal a předvídal dobře. Aby nepadla židovi za oběť pole a veškeren majetek jeho, odporučil v závěti vše vnučce Marince a dceři přiřkl jen užitek z části nájemného a volné bývání v chalupě. Kde by také mohla jinde bydleti? Dúbrava byl pochován a o pozůstalosť jeho i o majetek Polušin, jejž měla po matce, věřitelé se porvali . . . .

Poluša se o chalupu nestarala. Chalupa spustla již za posledních let živobytí hospodářova a za hospodářství Polušina stala se z ní taková „chajda", jaké nebylo v celé dědině a v širém okolí. Nač by se o ni starala? Píti měla za co, jísti nepotřebovala; pila tedy, až propila život.

Bylo v zimě. Marinka, která jsouc pod přísným dohledem poručníka, chodila do školy, čekala maměnku z Hradiště. Odbila devátá, desátá, odbila dvanáctá — maměnky nikde. Nepřicházela a také nepřišla. Občané sousední dědiny našli ji v poli zmrzlou a dovezli ji . . .

Marinka poslána byla do dívčího ústavu. Byla děvče čiperné, učelivé, pan učitel říkal, že by ji bylo škoda nechati na dědině. Poručník se zdráhal, že to není v obci ve zvyku, posýlati děvčata „na studie", ale konečně svolil.

Novákova chalupa zůstala prázdna. Osaměla a nikdo se do ní nechtěl přistěhovati. Pravilo se, že v ní straší, že v noci strhne se v ní vždy veliký nářek — ani zadarmo v ní nechtěl nikdo bydleti. Spustla úplně; poručník jí nechtěl dáti spraviti, poněvadž myslil, že by bylo škoda peněz,

chalupu zřizovati — pro nikoho. Tak zůstala mnoho let ponechána na pospas dešti a větru, pokud rozvaliny její nerozvezli do polí a na její místo nevystavěli chalupu novou, jednopatrovou, krytou břidlicí. Vystavěl ji Josef Dokůpil, jemuž prodala místo Marinka. „Nač by jí byl takový barák rozválený?“ — říkali lidé. „Vzala si doktora, bude s ním žíti v městě v jinačím ještě domě, než byl jejího tatíčka.“

Zámeckou alejí.

Již zase bloudím alejí tou tmavou,
modravých dubin zákmitem,
jež jako ze sna šumí nade hlavou
a voní rosným pažitem.

Přede mnou houby v kropenatém šatě,
jak nalíčené frejířky,
ta v hedvábu, ta v kmentu, ve šarlatě
koketní strou si vějířky;

A kol nich brouci s krovkou blyskotavou
a kovooké jepice
hle! zpilé již se potácejí trávou,
jed plným douškem ssajíce.

Malosvět celý — pravda nepokrytá,
hluboká pravda života — —
Je vášeň jiná, co tu broučkem zmítá,
než ta, co námi kolotá?

Je touha jiná, jež tu mouše zlaté
na slunci křídla rozpíná?
a burácí snad v duši naší vzňaté
lesklejší, krašší vidina?

Jak brouk, jenž ssaje vůni opojivou,
za doušek jeden, byť i život stál,
za chvíli jednu, chvíli něhy snivou,
z nás každý mnohdy vše by, vše by dal . .

Otokar Mokrý.

Letní sen života.

Povídka. Napsala Marie Červinková-Riegrova.

(Pokračování.)

a kraji lesa, kousek cesty stranou od vesničky, stála neúhledná, nebílená chaloupka, z jejíhož komínu vinul se modravý kouř.

„U pasáků vaří večeři," pravila Anča. „Mají dnes bramborovou polévku; v poledne měli trpalky s prachandou."

„Vy bydlíte s nimi?"

„O, ne! Je jich v sednici moc a my máme svou."

„A co vy jste dnes vařili k obědu?"

„My nevaříme, my máme rozbořenou plotnu. Už od Hromnic je rozbořená."

„A nedal vám ji starosta spravit?"

„Prál, že je na to času dost a že beztoho nemáme čím topit. Když máme brambory, postavím si hrnek na plotnu k pasačce."

„A nebylo vám zima?"

„O, jé! Ale dřív ještě víc — dřív jsme byly tam — hle v té kolničce, co je v ní pastuchova koza," pravilo dítě, ukazujíc na dřevěný přístavek, přilepený ke straně chaloupky.

Došly ke stavení a vstoupily do předsíně.

S jedné strany otevřenými dveřmi bylo viděti do světnice, v níž bylo kolik postelí. U stolu v rohu seděli na lavicích dva muži a několik dětí. Žena v režné košili a modré kytlici s obnaženým krkem a holými svalnatými pažemi nesla mísu kouřící se polévky. Ohlédnuvši se ke dveřím a shlédnuvši Olgu, zůstala i s mísou v rukách udivena státi. Olga vklouzla za Ančou protějšími dveřmi do malé světničky.

Čtyři holé stěny, malé okénko s jednou rozbitou a hadry ucpanou tabulkou, podlaha z upěchované hlíny, v rohu plotna trochu pobořená, nad ní na zděném přístavku dva hrnečky, jedna miska a jedna plechová lžíce — postel slamou vystlaná, u ní malý stolek a jedna vetchá židle — vše to přehlédla Olga jedním mžikem. Blíže postele na háku viselo na zdi několik kousků vetchého, záplatovaného šatstva. Postel neměla slamníku, tak že sláma se všech stran vyčuhovala, z části však byla postel pokryta velkou pěknou peřinou, ale již tak špinavou, že nebylo možno rozeznati barvu cejchy.

Na posteli seděla žena polou oblečená, nohy majíc na posteli a rukama objímajíc svá kolena.

„S kým to jdeš, Ančo?" ozvala se, jak vrzly dveře.

„Pozdrav vás Pán Bůh, Holinová!"

„Kriste Ježíši! Milostpanna slečinka!“ vykřikla slepá; spěšně sundala nohy a těžce dopadajíc na obvázanou nohu, vlekla se přímo k Olze a i přes její zdráhání líbala jí obě ruce.

„Proč pak vstáváte, milá ženo — lehněte jen!“ pravila tato, vedouc ji k posteli. „Jak je s vaší nohou?“

„Ach, jsem v tom špatně, milostpanno slečinko! Milostpán doktor“ — a při tom ukázala na stoiek, kde stály dvě láhvičky — „mi dal tuhlen to mazání a k tomu meducínu, a po té mi ty bolesti trochu polevily — ale jak šlápnu na nohu, je zle a nikam mezi lidi nemůžu. — Ach, nebýt pana doktora, že nám dal na živobytí, musely bychom zajít hladem, milostpanno slečinko!“

„A což vám obec ničeho nedává?“

„Dává, milostpanno slečinko, ale z toho by se člověk nenajeď — sotva dvakrát za týden. V obecní radě uznali, že mají moc jiných outrat z chudé kasy a že já jsem s dítětem jako cizá, aby se mi dávalo třicet krejcarů na měsíc a patnáct na dítě — to dělá pětačtyřicet na měsíc a jináč že si můžu chodit po lidech po žebrotě.“

„Proč pak povídáte, že jste tu jako cizá; což pak nejste zdejší?“

„Kdež pak bych byla zdejší! Já jsem až od Příbrami, milostpanno slečinko. A když mne sem šupem poslali, všechno to na mne koukalo — ach, ty můj Bože nebeský, že to tak říc’ musím — jako na prašivého psa! Človíčka živého nebylo, aby za mne dobré slovo dal!“ A žena dala se do vzlykání.

„Ale proč vás neposlali do Příbrami?“

„Milostslečinko, můj sem patřil do té obce. To je tak: — ráčejí odpustit — jeho máma sem patřila.“ A rychle, jakoby chtěla shladit dojem posledního slova, dodala: „Ale můj byl pořádný člověk, tuze pořádný člověk!“

„Vy jste se tedy sem do té vesnice vdala?“ tázala se Olga.

„Ach ne, milostslečinko! Můj v té vesnici ani nevyrostl. Jeho máma sloužila někde u Turnova a dala hocha učit sklářství . . . Když jsem já sloužila v Plzni, můj tam ležel s regmentem myslivců. Tam jsme začli spolu mluvit, a když dosloužil, vzali jsme se. A on pak pracoval v kolika hutích, až v Jablonci a Hajdě — tam je už německý kraj.“

„Ale vy jste tehdy ještě dobře viděla?“ tázala se Olga.

„Jak pak bych já byla neviděla — jaké jsem já měla oči! Ale to mně počaly teprv slábnout, když jsem sklo předla, abych muži pomáhala to živobytí hájit.“

„Což pak muž sám málo vydělal?“

„Ach, dokud byl zdráv, vydělal, milostslečinko, vydělal — a hodný muž byl -- nepropil. Jen tak někdy, když musel držet s kamarády, když měli fajrum. A každý týden mně deset čistých zlatek na stůl vysázel. Já tehdy vařila každý druhý den maso a děti jsem měla čistě oblíkané — všecky čistě oblíkané, jako by je z kastličky vytáh’.“

„A jak jste se dostali do bídy?“ otázala se Olga.

„Ale, jejich milosti, panno slečinko, že už Pán Bůh na chudého člověka ten kříž posílá! Rodily se nám ty děti jedno za druhým. Pět jsme jich měli. A pak přišly na děti nemoce. Co nás jen ta apatyka

peněz stála a pak ty funusy, když děti umřely! Co já se tehdy nažalovala a naplakala! Hřešila jsem proti Pánu Bohu, a on Pán Bůh dobře věděl, proč si je, chuďátka, k sobě vzal. Jen to nejmladší mi zůstalo — tuhlen Ančka. Ale nejhůř bylo, když můj začal stonat. Schvátil se na prsa — dostal úbytě. V domě nebylo groše, já musela příst sklo každý den až přes půlnoc. A že jsem měla oči taky od toho pláče slabé, nemohla jsem vydržet příst; začaly se mi zapalovat, ale nic platno — musela jsem. A kde jsme měli nějaký lepší kousek šatstva, všecko jsem prodala a zastavila.

Ach, ta moje zlatá hlavička, že nám tak brzy odešel! Jak mi bylo, ty můj Bože, když jsem ho viděla ležet ztuhlého! Už jsme doma nic neměli než ty peřiny; cejchy na nich byly pěkné červené a bíle proužkové. Ale já jsem si pomyslila: my živí si už ňák pomůžeme, ale mrtvému musím koupit pořádnou truhlu, aby se mu to v té zemi dobře leželo. A tak jsem prodala peřiny. A když jsem muže pochovala, přišlo mi to na oči tak zle, že jsem už dělat nemohla — dostala jsem na pravé oko zlej zápal — víckrát jsem na něj neprohlídla. Jdu na městský ouřad prosit o podporu a tam povídali, že nemám nic k pohledávání, vyptávali se, odkud můj pocházel a poslali nás šupem do jeho domovské obce."

„Takovou dálku!" zvolala Olga. „Z Hajdy až na jih Čech!"

„A tak nás vedli od vesnice k vesnici — a málo kde vozem, skoro všude pěšky. — Bylo již Všech Svatých, napad první sníh — já měla na dítě jen lehké hadříky, a sama nic bytelného na sobě. A když viděli, že už dál nemůžem, tak nás v Karlovicích naložili na káru a vezli nás, až jsme sem dojeli. Ach, jejich milosti, ráčejí odpustit, že jim to tak všechno povídám — člověku se na srdci ulehčí."

„Pán Bůh vás těžce zkoušel, milá ženo!" pravila Olga měkce.

„Ale tady v té nešťastné vesnici, tady mne čekalo už to nejhorší trápení!" bědovala dále žena. „Ach, kdybych já to měla všecko vypovídat!"

„Jen povídejte, milá Holinová!"

„My přijedeme podvečer — bylo to o sv. Martině a sněhu leželo na stopu a slouha z úřadu, co mne z Karlovic vezl, vyvolal radního, co jako zastává tady na Chloumku starostu. A ten jak slyšel, že tu mám zůstat, hned spustil: ‚Co nám to sem vezete za holotu? Z naší obce není, a kde byla, dokud mohla dělat, tam ať se o ni starají!'

Slouha mu začal vykládat jak a co, že to páni v Karlovicích uznali, že já sem jako patřím skrze svého muže a on zas na to: ‚Žádný Holina v naší vesnici nikdy nebyl a to je nespravedlivé utiskování od pánů z ouřadu na naši obec!' A tak se dali do hádky, až se lidi sběhli, a já tu sedím s dítětem na káře a čekám, jak to dopadne.

A tu jeden starý dědek povídá radnímu: ‚Sousede, slyšíte, že on ten Holina, jako její muž, byl asi syn té Pepky bednářovic, co se tehdy v Praze zapomněla s ňákým pánem! Já tehdy byl radním — pamatuju, že jsme měli skrze ni ňáké dopisování a platy. Té říkali Holinová. Už ono to takové bude!' — Na to sluha poručil, abych slezla, obrátil káru a odejel.

A já tu zůstanu stát, dítě pláče a radní začne nadávat a proklínat do horoucích pekel mého nebožtíka, jeho mámu a mne, že jsme my beztoho všichni jedna zludračelá pakáž. A taková jména mně dával — ah, jejich milosti panno slečinko, já to pro hanbu vyslovit nemůžu, jaká jména mi dával! A pak křikne: ‚Jirko, shoď tam ze stodoly otep slámy a dones jí to do kolničky u pastoušky, ať se tam peleší i se svým parchantem!‘ Ach, ty můj Kriste Ježíši! že mu ten zlořečený jazyk neupad', když mé dítě tak potupil! A tu jsem se postavila a řekla: ‚Pane radní, mají z toho na duši těžký hřích, že mne, počestnou osobu a mé dítě tak zostuzujou! Můj muž byl pořádný člověk; za mámu nemoh', že se zapomněla. A já nejsem žádná špatná osoba a mé dítě není žádný parchant — já mám na to cajgnis od farního ouřadu, že jsem byla s mým nebožtíkem pořádně oddaná!“

Slepá začala vzlykat, pak náhle ustala a zvolala s rozhodným přízvukem hlasu: „Ančo, kams dala ty papíry? Okaž je milostivé panně slečince, okaž! . . .“

„Ale, milá ženo, toho není třeba; já vám věřím!“

„Jen nechají být, panno slečinko — já chci, aby to na vlastní oči viděly, že je Anča poctivých rodičů dítě!“

„Nu, Ančo, dalas'?“

Anča otevřela malé šuplátko stolu a vytáhla již vetché ušpiněné listy papíru, podávajíc je Olze. Byl to domovský, křestní a oddávací list, jakož i křestní list malé Aničky.

„No, tak viděly, panno slečinko, viděly? . . . Ančo, ulož dobře ty papíry!“

„No, a když jste radnímu ty papíry ukázala, nechali vás ještě ležet v kolničce?“ tázala se Olga.

„Ba, nechali, panno slečinko! A mne po cestě rozrazila zima, a ta lítost se mi vrazila do hlavy, chytla mne z toho fantas — a tak jsem tam v té kolničce ležela — půl mrtvá, půl živá — že i to dobytče, co tam stálo, nade mnou bečelo. Ale pasačka je dobrá ženská, chodila mne opatrovat, přikryla mne svou vlastní peřinou, a Anči dala se najíst. Když tam vesnicí jel doktor, zastavila ho a povídá mu o mně. A to mi v něm Pán Bůh v mém nejhorším trápení poslal svého anděla strážce! Hned šel na radního a na starostu — že budou od ouřadu trestáni, a ještě ten večer museli tuhlen tu sedničku vyklidit, přestěhovat toho, co v ní bydlel, a mne tam dát. To mu sám Pán Bůh to vnuknutí dal — a kdybych sto let živa byla, budu se každý den za něho modlit, aby mu to Pán Bůh na stotisíckrát odplatil, co mně dobrého udělal!

Podívají se, panno slečinko, tuhlen tu peřinu a ten polštář mi poslal a pasačce zaplatil, aby mi vařila a topila — co meducín mi naposílal, a kolikrát tu sám u mně byl v zimě v tom nejhorším nečase! Ale už mně to tak bylo souzeno, že jsem neměla z té nemoce zdráva povstat. Uzdravila jsem se sice, ale i na druhé oko jsem oslepla. Už se víckrát nepodívám na to boží sluníčko, ani na svou Ančku!“

„Již se mnoho slepých uzdravilo, milá ženo, snad vám Bůh také té milosti dopřeje. — A což ty, Aničko,“ pravila, obracejíc se k dítěti. „jsi-li pak hodná k mamince a poslušná?“

Dítě pohlédlo svým smutným černým okem na Olgu a řeklo: „A co já můžu mamince pomoci?“

Olga cítila, jak se jí slzy draly do očí, ale přemohla se, rychle vstala a řekla: „Přijdu k vám zítra ráno, milá Holinová, a také my spolu promluvíme, Aničko, a ty mi okážeš svého králíka, viď? Opatruj vás Pán Bůh!“ Rychle vyšla ze světnice.

Venku se již zatím bylo setmělo a první hvězdy prokmitaly na obloze. Všude bylo ticho, jen ve vesnici štěkal pes. Olga rychlým krokem dala se na cestu k domovu a teprve když se blížila hájku a kapličce, zastavila na chvíli krok a rozhlédla se kolem.

Jaká krásná, tichá noc — již i ptáčkové v hnízdech spí, v přírodě klid a štěstí — a tam v té malé chaloupce tolik bídy a žalu . . . Jak je nešťastná! On se nemýlil: pravda je hrozná! . . .

V tom náhle jiný, radostnější a živější pocit zachvátil celou její mysl. — On — jak je dobrý! O, jak bych mu to chtěla říci, jak bych mu chtěla za tu nešťastnou ženu děkovat! Ach ne, neřekla bych mu ničeho — jen bych jej chtěla vidět, chtěla bych slyšet, co řekne, chtěla bych se mu do očí podívat. Ach, kdy k nám přijde — kdy? Proč ještě nepřišel?!

Vrátivši se domů, shledala Olga, že všichni zasedli již k večeři a s nepokojem sháněli se po ní. Omlouvajíc se vyprávěla podrobně o své příhodě a byla tak rozhorlena na ty podivné zákony, které tak nepřirozeně a nespravedlivě upravují poměry chudiny, že pan rada měl co činiti, aby autoritu zákona obhájil a zároveň předpisy domovského práva vysvětlil a objasnil.

Druhého dne z rána, když ještě rosa neoschla na trávě, Olga již s košíčkem v ruce spěšným krokem měřila cestu ke Chloumku v té veselé jasné náladě mysli, kterou dává pevný úmysl dobrého skutku.

Vstoupivši do světničky, shledala, že tato byla dnes čistě vymetena a slepá sedíc na posteli česala právě dlouhé vlasy Aničiny. Když byla své dárky vyložila, usedla Olga na židli a obrátila se k dítěti.

„Pověz, Aničko, chodila's někdy do školy?“

„Chodila, když jsme byli v Hajdě “

„Ale tam byla škola německá?“

Dítě přikývlo hlavou.

„A ty's rozuměla, co pan učitel povídá?“

„Nerozuměla.“

„A chodila's tam dlouho?“

„Rok tam chodila, milostpanno slečinko,“ ozvala se matka. „A co říkáš, že's nerozuměla, vždyť jsi už hezky po německu slovíčka říkala.“

„A což tady ve Chloumku nebyla nikdy v Doubkovské škole?“ tázala se opět Olga.

„Ale kdež by mohla, milostslečinko, což bych já si ubohá osoba bez ní počala? Přišel tu na mne jednou posel z ouřadu a povídá, nebudu-li dítě posílat, že mne budou pokutovat, že mne za to zavřou anebo sfendujou. A já mu prála: No, jestli mne zavřou, děj se vůle boží, ale dítě posílat nemůžu a pokutu platit taky nemůžu a chtějí-li mě sfendovat — jaké u mne fendování, když nemám než tělo a duši? A tu se do toho vložil radní, protože se bál, aby nemuseli na mne víc platit, anebo mi

dát hlídačku — a tak to už nějak zprostředkovali, že dítě omluvili jako pro nemoc.“

„Tedy číst neumíš, Aničko?“ ptala se Olga.

„Neumím.“

„Ale písmenka všecka zná, panno slečinko! To můj, když už stonal, s ní často na knížce říkal.“

„Máš tady tu knížku, ze které jsi říkala, Aničko?“

Dítě opětně zavrtělo hlavou.

„A jinou žádnou knížku nemáš?“

„Nemám — ale Francek pasáků má.“

„Přines ji!“

Děvčátko přineslo rozedraný Franckův slabikář a Olga podrobila je výslechu.

„Víš co, Aničko,“ pravila zavírajíc slabikář, „přijď ke mně zítra dopoledne do Doubkova, já tam mám hezčí knížku, než je tahle, tu ti dám a v té si budeme říkat. A teď mi okaž svého králíka!“

Anička vlezla pod postel, odsunula narovnaná tam prkénka a vyndala velkého černého králíka. „Jaké má uši a jak je hladký!“ pravila hladíc zvíře a tisknouc je ke tváři.

„Tak pojď, Aničko, pro jetel králíkovi; mám dovolení dát ti jej na panském poli. Vezmi košík!“

„O ne, já mám plachetku.“ zvolalo dítě a hrabalo se v nohou postele, kde bylo ukryto několik polonaplněných pytlíků a pytlíčků s vyžebranými potravinami.

Když Olga a Anička společně vycházely, Anička se rozhovořila a Olga se vyptávala na nemoc matčinu a dala si zvláště vyprávět vše, co pan doktor pověděl a nařídil.

Brzy sešly s kopečku k poli u silnice, kde právě pasák kosil paličkující jetel.

„My máme dovolení!“ volala naň Olga, pomáhajíc rozestříti Aničinu plachetku.

Pasák se zastavil, opřel se o kosu a řekl: „Že se ráčejí, milostslečno, s takovým dítětem vozit!“ V tom se zarazil a posunul si rozpačitě čapku na hlavě. Olga rychlými pohyby sama sbírala a nakládala jetel do plachetky a byla tak zaměstnána a rozehřáta, že si ani nepovšimla hrčení kočáru. Klečíc pomáhala právě Aničce svazovati plachetku, když ozval se ze silnice veselý hlas: „Aj, slečna Olga krade jetel!“ a doktor seskočiv z vozu, vystoupil na kraj pole.

„To je jetel pro králíka,“ zvolala osmělená Anička. „A milostslečinka už viděla mého králíka!“

„Skutečně?“

Doktor vrhl na Olgu tak vřelý a zářící pohled, že náhle pocit nenadálého štěstí jako elektrická jiskra jí celou prolétl a zachvěl každou žilkou.

„A já,“ pravila, přistupujíc k němu a podávajíc mu ruku — „já již vím o vás — vím . . .“

On lehce zakroutil hlavou, jakoby něčemu odporoval, a pravil: „Je to nešťastné stvoření.“ Pak připojil živějším tonem: „Jsem rád, že jsem

vás potkal. Chtěl jsem ty dny do Doubkova zajet a se dovědět, jestli přijdete všichni na akademii?"

Olga zapomněla v té chvíli, jak rozhodně se doma vyslovila, že na akademii nepůjde, a odpověděla trochu nesměle: „Myslím, že ano. Vy býváte na Karlovických koncertech?"

„Obyčejně ne!"

„Ale dříve jste pravil, že jste chtěl do Doubkova přijet. Nyní již před akademií nepřijdete?"

On se trochu zamyslel, jakoby váhal, a pak pravil určitým tonem: „Ano, přijdu — ještě tento týden! Na shledanou, slečno Olgo!"

A rychle se vyhoupnuv do kočáru, zamávl ještě ve vzduchu kloboukem.

Bylo jasné jarní odpoledne. Slunko hřálo jako v létě. V zadním koutě zahrady na lavičce pod jasmínovými keři byl milý chládek; obě dívky uchýlily se tam s prací. —

Vzduch byl prosycen silnou vůní rozkvétajícího jasmínu. Olga zvrátila hlavu do zadu, aby z blízka hleděti mohla na bílé něžné květy, rozvírající své kalíšky. Liduška šila, ale často rozpačitě pozvedla zrak od práce.

Pak náhle zatáhla Olgu za ruku.

„Podívej se . . . Ne tam — na pravo! Vidíš strýčka Ondřeje, jak se rozhlíží na všecky strany? Že nás hledá! Teď nás zahlédl. Opravdu — míří zrovna k nám . ." V tom náhle schýlila hlavu a zakryvši rukou ústa, sotva utajila rozpustilý smích.

„Nepozdvihuj hlavu, dívej se skrze větve — on myslí, že jej nevidíme," šeptala Olze. „Vidíš, jak si opravuje kravattu, jak si oprašuje kabát — a teď si povytáhl manšety . . . Nebesa! Tohle je mi podezřelé! Strýček Ondřej si opravuje kravattu! Olgo! — to něco znamená! A v rukou drží nějaké knihy . . . Že se na nás sype se svou filosofií!"

Pan Ondřej se přiblížil, Liduška sklonila hlavu k šití a v její ruce hbitě kmitala se jehla, jakoby dívka byla zcela pohřížena ve svou práci. Olga vlídně pohlédla k příchozímu.

„Jestli nevyrušuji . . ." pravil tento, zastaviv se opodál.

„Nikterak! Jen k nám přisedněte. Mně se ani nechce dívat se do šití — zdá se mi to hříchem, když je kolem tak krásně."

„Ale strýčku!" Ty jsi dnes v parádě! Že máš na sobě nedělní kabát!" ozvala se Liduška.

Panu Ondřeji vstoupila krev do tváře. „Nemám, nemám!" řekl spěšně.

„A jak máš dnes tu kravattu pěkně uvázanou! Z tebe se ještě stane světák, strýčku!" . .

Pan Ondřej v rozpacích podíval se na slečnu Olgu, která, jakoby byla přeslechla Liduščiny poznámky, se tázala: „Nevyrušil jste se k vůli nám ze čtení?"

„O ne! — Já jen tak . . Já myslil . . jestli dámy snad mají dlouhou chvíli . . já přinesl nějakou lekturu "

„A co jste nám přinesl hezkého?"

„Ty se ptáš, co asi přinesl?! To není těžko uhodnout! Což strýčku — není to od pana Kanta kritika zdravého rozumu?“

Pan Ondřej se zamračil. „Kritik der reinen Vernunft“ se nemůže překládat „zdravého rozumu,“ řekl vážně.

„To si také myslím, že ne! Ale uhodla jsem — je to? Anebo je to Hegel, anebo Schopenhauer?“

„Hleďme, jaká v naší Lidušce vězí učenosť,“ usmála se Olga.

„To já ti jen tak sypu písek do očí, milá Olgo! A když má člověk takového strýčka a musí všelijaké knihy oprašovat...“

„Přinesl jsem jen lehčí lekturu...“ poznamenal pan Ondřej.

„Je to možná?! Strýček Ondřej přinesl lehčí lekturu... Nejsou to snad romány od Paul de Kocka?“

„Ale Liduško!“

„Zná již slečna Mickievičovy Dziady?“ obrátil se pan Ondřej k Olze.

„Což pak jsou přeloženy?“

„Některé části. Jsou tam velmi hluboké myšlénky. Vskutku... Ve světové literatuře je málo, co by se jim mohlo vyrovnat. A Slovackého slečna četla? Zde jest.“

Olga přijímala z ruky páně Ondřejovy několik knih. „A zde to třetí?“ ... tázala se.

„To je velmi zajímavá práce. Mohl bych odporučit...“

Liduška pohlédla na nápis knihy a zvolala: „Gedanken über die Unsterblichkeit der Seele. To je ta lehčí lektura, strýčku?“

„Opravdu, to není těžké! Je to tak psáno, že to může...“ řekl zvolna pan Ondřej.

„Že to může i náš obmezený ženský rozum pochopit, není-liž pravda?!“ skočila do řeči Liduška.

„To jsem nemyslil.“

Olga, převracejíc listy, pravila: „Ta kniha již byla pilně čtena — Ty škrty jsou od vás?“

„Ne... Tu knihu již četla... četl kdosi...“

„Četla, jste řekl. Byla to dáma?“

„Strýčku, byla to dáma?“

„Ano.“

„Tady v Doubkově, anebo v Karlovicích? Dáma! Teta Machová to přece nebyla?“

„Paní Žďárská —“

„A!“ vyklouzlo oběma dívkám z úst.

„Ty jsi znal paní Žďárskou? O tom jsi mi ještě nikdy neřekl, strýčku!“

„Byl jsem u ní jen jednou —“

„S tou knihou?“ ptala se Olga.

„Ano! Doktor mi řekl, že si přeje čísti něco o nesmrtelnosti duše —“

„A když tu knihu dočetla?“ vyptávala se Olga dále.

„Nedočetla ji.“

„Nedočetla? A proč?“

„Protože umřela.“

Liduška mžikem zavřela knihu, kterouž byla mezitím vzala do rukou, a rychle podala ji zpět strýčku Ondřeji.

Na chvilku se zamlčeli. —

„Byla jen hezká, strýčku, anebo byla krásná?“ přerušila pak Liduška ticho.

Pan Ondřej pokrčil rameny. „Hezká, anebo krásná? Přijde na to, jak se definice toho pojmu —“

„Žádná definice pojmu! Ptám se jen tak, víš, jen tak — co ti tvé oči řekly. Byla?“

„Byla. Ale já ji viděl již churavou.“

„A doktor... Byl jejím přítelem?“ ptala se Olga.

„Zajisté.“

„A byl do ní moc zamilován?“ skočila do řeči Liduška.

„Ale což pak já to mohu vědět?“ řekl pan Ondřej vyčítavým hlasem a s mírným úsměvem.

„Když ty také nic nevíš, strýčku! Nic nevíš a ničemu nerozumíš — takový učený člověk, takový pan professor... Ó!“

Pan Ondřej se tiše smál. „Já už ostatně nejsem pan professor...“

„Jak pak ne; jste!“ odporovala Olga.

„Vždyť už neučím.“

„Ale zase budete —“

„Nebudu!“

„Jak že? A proč chcete opustit své povolání?“

„A — tak! Nelíbilo se mi... Nechtěl jsem...“

„Tak dopovězte přece!“

Máchl rukou a zvláštně se usmál. „Je to tak — myšlénka... Nu, řeknu vám to: Nechtěl jsem přežvykovat.“

„Přežvykovat!“

„Přežvykovat stále stejné myšlénky a nechat je přežvykovat od jiných.“

A pan Ondřej se při tom rozesmál — svým zvláštním přidušeným smíchem. Smál se, jakoby sám do sebe, smál se tak, že se jeho tělo až otřásalo a přece ten smích skoro nebylo slyšet.

„Mně se zdálo... že jsme všichni přežvýkavci — děti i já — zvířátka, přežvýkavci.“ A opět se smál.

„Ale to je nesmyslný nápad! Vyučovat mládež, otvírat jí myšlénkový svět, působit... a vy řeknete přežvykovat —“

„Působit? To je všecko klam — všecko jen na povrchu.“

„Záleží pouze na vás, abyste nezůstal na povrchu.“

„Nevěřím tomu! Každý zůstane na povrchu... A což mám jim podle učebního plánu vykládat, kolik čtverečních mil má Mezopotamie? — Ech! nechme toho!“

„A nezasteskne se vám po práci?“

„Což pak nemám dost na práci? — Může být někdy člověk hotov —?“

„Hotov? S čím?“

„S životem — s poznáním...“

„Je poznání cílem života?“

„A je něco vyššího než poznání — než hledání pravdy?“

„Poznání! Bezplodné poznání! To není nic — nic, povídám vám! Jaká to myšlénka! Ani nevím, co vám mám říci...“ Olga hovořila to chvatně, rozohněna hádkou.

Z dáli bylo slyšeti hlas paní Machové.

„Teta nás volá —“ poznamenala Liduška.

Všichni vstali a scházeli dolů.

„Ale my jsme nedomluvili! Jindy budeme pokračovat?“ tázala se Olga.

„Zajisté, slečno!“

„Ještě pokračovat!“ v komickém ustrnutí vykřikla Liduška.

Olga v tom se zastavila na cestičce a řekla tichým hlasem, jakoby váhavě:

„Nechtěl byste býti tak laskav — a půjčit mi tu knihu? —“

„Myslíte Dziady?“

„Ne, tu — kterou ta paní četla —“

„S největší radostí! Ale jestli si přejete o nesmrtelnosti duše — Já tam mám kolik zajímavých děl — důkladnějších, než je toto...“

„O ne, o ne... Tu knihu chci, tu samou! —“

„Nešťastnice! Vypůjčovat si od něho filosofické knihy! Poznáš brzy následky svého skutku!“ smála se Liduška. (Pokračování.)

Duše továrny.

Studie z cukrovaru od **M. A. Šimáčka.**

(Pokračování.)

IV.

o té doby, ba ani po té době, nevyznamenávala Barča nikoho z hochů a dělníků zvláštní nějakou přízní. Ke všem chovala se stejně, škádlila, byla přítulna a krotka, a oplácela důvěrnosti, narážky, štulce i nadávky jednomu jako druhému. Těm stejného s ní věku, s nimiž v továrně vyrostla, i těm starším, kteří již byli dospělí, když do továrny přišla, i cizím, kteří přicházeli do továrny jen na kampaň, každý rok jiní a jiní, a jichž pamatovala již celou řadu.

Toto kamarádění se s každým ovšem pověsti její neprospělo, naopak se stalo, že ač již byla devatenáct let, žádný z hochů nepokoušel se u ní o vážnější známosť, žádný se jí ani neujímal, když bylo o ní někdy i zle mluveno, ba každý rozhodně odmítal podezření jen žertem někdy pronesené, že přece jen na Fisterovou si myslí a má na ni spadeno.

„To bych si dal!“ říkal každý i z těch, kdož nejvíce kousků se s ní natropili, a nejdůvěrnějšími s ní byli.

„Ta, kdyby byla na řetěze, nebude dělat dobrotu.“

Toto mínění proneseno i před Barčou samou, jí do očí, ač shovívavě s nádechem žertu a zmírněné úsměvem a mrknutím, ale ji přece někdy mrzelo. Neříkala sice nic, smála se také, ale ten den nebylo již s ní

řeči. Nedováděla, nezpívala, a přiblížil-li se někdo k ní, utrhla se a byla hubata ano i hruba.

„To má člověk z toho, když si nechá všecko líbit. Tamhle Anka, že je jako morous a kouká jako sůva z nudlí, má pokoj a každý říká, jaká je spořádaná. Ale když je holka veselá, psi hlavu by na ni strčili Ale dobře! Však ode dneška každý uvidí, kdo mi teď nedá pokoj!“ rozumovala a ujišťovala, ale druhý den byla zas jako dráče, a upomenuta na své včerejší předsevzetí, přiznávala dobrácky:

„Já bych musila zajít, kdybych měla být jako jeptiška. Nevydržím to, ve mně všechno hraje, a když vidím Anku, jak tady kysele kouka, musím ji plácnout!“ A již pleskla Anku do zad a pak ji hubující a bránící se chytla a začala se s ní točit za hlasitého smíchu.

„Ať si říkají o mně, co chtějí, však on bude ještě někdo rád, když si ho vezmu,“ tvrdila důvěřivě a pohodila sebevědomě hlavou.

Tento život, tyto poměry nezměnily se ani za další dvě tři léta.

Za to v rodině Fisterové udály se podstatné převraty.

Churavící bratříček Barčin zemřel, a nedlouho po jeho smrti starý Fister dostal rozkaz, přesídliti z Trnova do Lísek, druhé stanice za Trnovem.

Barča přesvědčila otce, že bude nejlépe, zůstane-li již v továrně Trnovské, poněvadž v Lískách továrny vůbec není a v okolních sotva by nalezla práci na celý rok. Přesvědčila jej tím snadněji, když slíbila, že každý týden nějakou zlatku mu pošle na přilepšenou.

Tak stala se teď Barča, když jí bylo dvacet let, téměř úplně nezávislou.

„Však se neztratí,“ rozumoval otec dosti lehkovážně.

„No, ta teď teprv bude vyvádět,“ předpovídali nepřiznivci její ve fabrice a malovali zrovna čerta na zeď, když Barča přestěhovala se ke Kočvarovým.

„Ty dvě potáhnou za pěkný provaz.“

„Co Barča ještě neumí, tomu se tam přiučí.“

„I ta by už mohla Kočvarovou přiučovat,“ štiplavě poznamenával starý Hádek, jenž se domníval, že topič Černý jen proto přestal chodit za jeho Kačkou, že se zbláznil po té „děvce“. Jinak Barču ani nepojmenoval, a nadávku tu po něm i jiní vzali si do zvyku.

Teď teprv rojily se klepy o Fisterové jako včely. Každou chvíli viděl prý ji někdo večer s tím neb oním se toulat, a tak Fisterová přemílána všemi ústy, někde za vtipů a smíchu, jinde za láni a hrozeb.

To bylo asi půl roku po odstěhování se starého Fistera. Barča v té době počínala si vůči dělníkům velmi nevázaně ba divoce. U Kočvarů nikdo ji nenapomenul, nikdo o ni se nestaral a ona svobodou tou byla vskutku jaksi omámena.

Stará Kočvarka chodila od svého mládí do dvora a teď konala tam již jen nejsprostší práce. Byla vždy otrhaná, špinavá, a nasáklá puchem ze stájů. Nedbala ani o dceru, tím méně ovšem starala se o Barču.

„To není nic platno,“ říkávala, „nikdo tomu neujde, co je mu souzeno. Člověk je pírko, a vítr někoho zafoukne do kočáru, jako Nánu

Hořejších, která byla se mnou u krav a je teď paní správcovou, a někoho nechá v hnoji."

Klepy o Fisterové dosáhly pak svého vrcholu, když pozorována na ní změna.

„Vida už si dala! Ano, tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne," kázáno s jakýmsi zadostučiněním i se škodolibostí, která nejzřejměji pronikala z narážek a poznámek, pohledů a úsměvů ostatních holek ve fabrice.

Běželo teď jen o to, domakati se, s kým se Barča tak zapomněla. Hádáno na toho i onoho; i pan praktikant z kanceláře vtahován do řečí. Každý však s odporem odmítl od sebe takové podezření, a Barča nechovala se k nikomu snad nějak nápadně, aby chování její vedlo na stopu tajemství.

V té době se jí mladí dělníci nápadně vyhýbali, aby nepřišli do podezření, a mnohý, jenž dříve třásl se, aby se ho jdouc kolem jen dotkla, byl teď vůči ní sprostý a neurvalý, vždy pohotov s nadávkou nejhorší.

Barča tvářila se, jakoby nepozorovala tohoto vyhýbání se a jakoby přesléchala každou narážku a nadávku.

Nutila se i do žertu, smíchu, zpěvu, jako dříve, ba chtěla být rozpustilejší než jindy; ale vynucené pokusy ty, nejsouce také podněcovány, vždy uvázly v bezděčném zamýšlení se a umlknutí, z něhož zřejmo bylo, že nedostává se jí sil ke klamivému pokrytectví. Vyrušena nešetrnou, pichlavou poznámkou z tohoto zamýšlení, osopovala se, stávala se hubatou a sprostou, někdy však se i vytratila a po čtvrť hodiny se neukázala.

„Stydí se," mínili jedni.

„Šla se vyplakat", říkali soucitnější.

„Ta?" jízlivě dodávala Hádková, máchla rukou a dala se do zlehčujícího smíchu.

V té smutné době Barčina pečlivosť o malé a drobné dělnictvo stávala se zrovna vášnivou, a něžnosť její, s jakou pomáhala pokaždé, kdy událo se nějaké i sebe lehčí poranění, byla zrovna až dětinská.

Stalo se právě v ten čas, že dozorce z řepníku Holý, jemuž před půldruhým letem zemřela žena, zanechavši mu tři malé děti, dovolil se na dva dny domů, aby opravil si střechu, která by mu málem byla noc před tím uhořela.

Nikdo neví, jak se stalo, ale Holý spadl při opravě dolů, tak nešťastně na kamenný práh, že týž den — byla právě sobota — zemřel. Barča, jak o neštěstí uslyšela, hned po práci kvapila do domku Holého. Celou cestu však při tom vykládala, že v kampani neměl fabriku opustit, to že teď je za to trest.

„Člověk, který nejméně dvacet let ve fabrice dělá, kterému ona dává živobytí!" křižovala se. „Střechu by mu byl opravil leckdo, povinnost proto zanedbat nemusil. Fabrika není holubník, nýbrž má cit a dovede trestat."

Tak vykládala, až se jí smáli. Ale když přišla do domku, tu plačící a naříkající děti tak hladila, těšila a něžně s nimi rozmlouvala, že všichni byli pohnuti. A učinila ještě, co nikdo neočekával. Zlatku ze

svých tří zlatých a několika krejcarů týdenní mzdy nechala tam staré tetce dětí na přilepšenou, a kdykoliv i později mohla, přišla se na děti podívat a vždy jim za nějaký krejcar nějakou maličkosť přinášela. Tento skutek Barčin rozuesl se ovšem brzy i ve fabrice, kde měl za následek, že po několik dní nikdo neodvážil se Barču slovem uraziti, ba u citlivějších vyvolal i slova omluvy a soustrasti.

Barča sama však osud ten nesla snadněji, než by ho byla nesla snad každá jiná na jejím místě.

„To patří k fabrice," říkala někdy i vesele Fáně Kočvarové, která se smíchem dodávala: „Ba, holka, teď teprv budeš pravá fabrička!" kdežto stará Kočvarka jen přikyvovala hlavou a bručela: „To už je tak osud."

Smutné chvíle, které na Barču někdy přicházely, měly spíše kořen svůj v myšlenkách, že až dítě přijde na svět, nebude moci chodit — aspoň nějaký čas — do továrny. Toho nejvíce se bála a lekala.

Zrovna týden před vánocemi Barča nepřišla do továrny.

Všichni věděli, co to znamená. Ještě včera vylezla ve spílce na žebřík, přistavený k vodnímu ventilu, a skočila v zoufalé odhodlanosti asi s páté příčky dolů. Stará Mareška, vidouc to, rozpřáhla proti ní ruku, a byla by ji v pobouření svém uhodila, kdyby Barča hbitě jako kuna nebyla jí zrovna pod rukou proběhla. Ale již k večeru nebylo jí dobře — — — —

Dítě Barčino narodilo se předčasně. Dýchalo sic, zaplakalo, ale živo býti nemohlo.

S tváří bolestmi zkřivenou pohlížela na ně Barča. Křečovité stažení rtů jejích nemírnil žádný úsměv, ni kmit radosti nezaplanul z oka jejího. Spíše jevila se v něm nevýslovná úzkosť.

Ale nestopoval ustrašený ten pohled s mučivými obavami, zda-li zmizí bolestná křeč ze zamodralé tváře toho třesoucího se a vrnícího stvořeníčka, zda otevře se jeho očko a šlehne z něho naděje v život.

Nikoliv.

S horečným, lomcujícím neklidem zírala Fisterová, zda již bude konec tomu znatelnému křečovitému pohybu očí pod zamodralými víčky — zda strnou již v mrazu smrtelném.

Cítila nebezpečné chvění ve svých prstech; zatínala je křečovitě, netrpělivě do peřiny a věděla, že kdyby tu byla bývala sama, snad by je byla zaťala, neznajíc se, nejsouc sebe mocna, do krčku toho dítěte.

Ale byla u ní babička trnovská, stará Švarcová, a zkušená žena ta hned řekla: „To dítě nemůže být živo". Konečně tělíčko dotřáslo se, docukalo, dotrpělo. Schladlo, zastudilo — — —

Barča snášela hrozné bolesti své klidně a za čtrnáct dní již tak dalece se pozdravila, že mohla se vléci po světnici a za týden potom šla se již podívat do továrny.

Stopy utrpení byly na ní patrny; sešla a budila útrpnosť. Leckde sic ozvalo se, že sama toho vinna, leckde zaslechla i hořké slovo, ale většinou potkávala se se soucitem a odpuštěním.

Jak blaživě, jak sílivě působil na ni opět pohled na továrnu!

Jak cítila, že teprv teď vrací se k ní život a zdraví! A nejen to, ale zas i mládí a radost.

Ano, vidouc se zas v těch známých prostorách, v tom známém, teplými, trochu čpavými parami prosyceném vzduchu, vidouc ten živý ruch, ty známé nezměněné pohyby, slyšíc padání řepy do řezaček, chroupavé šustění v nich, shrabování řízků, otvírání a přivírání dvířek vozíků, přiklapnutí vík difuzérů, pravidelné zvolání na difuzi a zas od pánví, od saturace, od monžíků, slyšíc kloktání vařící se šťávy, hučivé vnikání saturačního plynu do ní, pravidelný odměřený chod strojů a to stálé hučení a syčení páry: cítila, jak vrací se do jejích nohou a rukou zase síla a pružnost, do prsou volnost a do hlavy jasno. Rozběhla se takořka k půdě.

A což tu teprve, když viděla vzrostlé hromady cukru, když cítila tu zvláštní syrobovou vůni, jež z něho vychází, když viděla ty nepřehledné řady forem, zastrčených špicemi do dlouhých ploch stolů, jež táhly se po celé délce půdy!

A nad první byla půda druhá, nad tou třetí, a všude zdál se vítati ji každý kout, každá tabulka okna, každé prkno podlahy.

Bylo zde všude tak teplo, tak milo. Zula se a šla mezi ostatní dělnice.

Bránily jí pracovat, ale ona přece vzala aspoň koště a jala se přimetávat zrnka cukru. Zůstala zde až do večera a cítila se druhý den silnější . . . Přišla zas a každý den potom a za týden již pracovala jako jindy.

A koncem kampaně nebylo již na ní znáti ani stopy přestálého utrpení.

V.

Již bezmála deset let byla teď Barča v Trnovské továrně, vždy stejná za tolikerých změn.

Pamatovala již asi trojí úřednictvo — mimo pana ředitele a účetního — pamatovala jistě sto dělníků, kteří tu za léta minulá pracovali, a zase pak odešli — hoši na vojnu, holky se provdaly, staří zemřeli — znala již po deset let nejstarší dělníky tovární a pozorovala, jak holky sestárly, mladíci zmužněli oženivše se, chlapci a žabky vyrostly a již se za sebou fantily . . .

Byly to tisíceré vzpomínky, jež měla; mohla o nich vypravovat snad čtvrt roku, a nebyla by se dopovídala. A někdy zabírajíc se do nich a uvažujíc, cítila zvláštní teskno, přiznávala si, že není již z nejmladších a zachvívala se pomýšlejíc, že jí bude za nedlouho pětadvacet let, pak šestadvacet, sedmadvacet, že tvář jí sežloutne jako Štraufce, tělo zhubne, oči zapadnou. Kočvarka již také začíná . . .

Vždy násilně se probrala z těch myšlének a stuchala se pak naschvál, jako šestnáctiletá. Skákala, točila se, zpívala, výskala, smála se a vyvolávala v sobě a kolem sebe rej, a v tom zapomínala na svou tesklivost.

Oživovala celou fabriku více než dříve, poněvadž se obávala, že kdyby ulevovala, tratila by na ceně.

Kamarádila s nejmladšími dělnicemi a s výrostky, vyhýbajíc se provdavším se družkám a mužským.

Tykala-li si dříve s nimi, vykala jim nyní, nepřipouštějíc však, aby i oni jí vykali. Bránila se vykání i od patnáctiletých holek, které sotva rok ve fabrice dělaly, a neodvážila-li se některá ostýchavější jí tykat, vyjela si na ni zhurta.

Když přišel před kampaní nový pan adjunkt, a začal ji oslovovat: „Poslouchejte, Fisterová,“ kdežto mladším dělnicím tykal, téměř smutně řekla mu Barča:

„A proč mi nelíbějí říkat jako ostatním?“ Ale hned dodala čtveračivě: „Což jsem už stará?“ a usmála se tak laškovně a pohledla tak svůdně, že pan adjunkt již podruhé volal na ni: „Baruško, pojď sem!“

A musil jí tykat i nový mladičký pan praktikant, kterému oslovení to vázlo v ústech, i nový pan magacinář.

V té době začínala být Barča i žárlivou, nepřející, a ze žárlivosti a nepřejičnosti prováděla nebezpečné hry.

Usmál-li se některý z úředníků, neb dozorců neb prostých dělníků na některou holku, počala mu Barča nadbíhat, a ve svých pohledech a úsměvech, ve svých posuncích i pohybech, ve své odvážné přítulnosti i svůdné povolnosti měla nebezpečné, mocné zbraně. Nic nedbala o svou pověsť, jediné majíc na zřeteli své vítězství.

Dychtila po úspěchu, po výhře v boji, a nastala-li přece porážka, dána-li jiné přednosť, Barča zrovna s šílenou odvahou hnala se po vítězství novém, lačněla po něm, jako horečkou schvácena.

Jak sebevědomé a vyzývavé bylo Barčino chování a vystupování v továrně, tak sklíčena, tak plna úzkostí bývala někdy o samotě doma.

Přepadaly ji smutné chvíle, kdy sama si doznávala, že ty její úspěchy, ta její vítězství vlastně nemají ceny, jsouce jen chvilkovy, že ač mladý pán z kanceláře, ač diffundant Hlaváč, zámečník Kormunda, topič Černý a Kopecký z půdy dali jí přednosť před Fandou Hrádkovou, Tončou Jamburovou, Kačkou Málkovou, Andou Hádkovou a Bětou Trousilovou, přece ani jeden z nich si ji nevezme, ba spíše vrátí se k těm, od nichž ona je přivábila k sobě. I cítila Barča trpce a hořce, jak se všemi zbraněmi svými bojuje vlastně marně a jak jí bude teprv k zoufání, až ztrácejíc krásu, ani již chvilkového úspěchu nedobude.

A v těch chvílích ji jímala divoká vášeň, strhnout některého muže k sobě a upoutat jej tak, aby nedbaje její pověsti si ji vzal všem na vzdory . . .

A Barča sedíc na lůžku, bosa, trouc nohu o nohu, kladouc rozpálené tváře do svých tvrdých, upracovaných žlutavých dlaní, bláznila zrovna po muži takovém, ba fabrička ta, z jejíž duše továrna setřela zbytky dětské zbožnosti, jež zřídka přicházela do kostela, modlila se o takového muže s lačností po něm horečnou.

A lačnosť ta rostla, stupňovala se a dosáhla vrcholu před novou kampaní, kdy ohlášen příchod nových dělníků z Tábora.

V omamující žádosti své Barča vžila se do myšlénky, že mezi dělníky, kteří přijdou, muž takový býti musí a nedovedla si ani představiti, že by mohla se klamati.

„A kdyby přec nepřišel? Kdyby, kdyby .... co pak?“ mořil ji nějaký dotěrný hlas v jejím nitru.

Ale Barčina důvěra neklesla. Šlehla jí jednou v zaslepenosti její hlavou myšlénka, že nepřijde-li sem, přijde jinam, aneb již bude jinde, v jiné továrně, a tam že ona jej vyhledá . . .

Jen šlehla však hlavou a již se té myšlénky zalekla . . . Ustrašeně naslouchala, neozve-li se jí v zápětí z některého kouta varující, hrozící zvuk . . .

Nic. Půda byla ozářena zářijovým sluncem, tiše soukal se řemen, jenž uváděl v pohyb mlejnek na první půdě. Ale Barča po několik dní nemohla se zhostit úzkosti, že továrna jí neodpustí její nevděčné pomyšlení.

Pracovní síly pomalu již se množily, přicházeli již i dělníci přespolní i z končin vzdálených. V umořující dychtivosti své a v dojímavé své důvěře Barča den ke dni netrpělivěji čekala, kdy tedy konečně přijde ten, po němž prahla.

S hlavou svěšenou chodívala někdy po továrně, div do někoho nevrazila. Vidouce ji, druhdy tak bujnou, takto se plížiti, říkávaly holky z půdy posměšně i škodolibě:

„Už na ni jdou taky léta!“ A zaslechnuté poznámky ty rozlitostňovaly Barču ještě více.

„Tak začínala Kočvarová před dvěma lety,“ bodala Manča Tesařova, která jí nemohla odpustit, jak nadbíhala mazači Veselému.

Ale trapnější těchto řečí bylo, že Barča sama domnívala se pozorovati, že schází . . . Když pohlédla do zrcádka, shledávala, že oči její zapadají, tvář hubne a tvrdila mermomocí, že i v těle se spadla.

Každý den mořila se těmito myšlénkami; Kočvarové ptala se přes tu chvíli: „Viď, že jsem dnes bledá? Špatně jsem spala . . . A hlava mne bolí . . . Je to i na očích vidět . . . Viď?“

Když jí odporovala, zlobila se, myslíc, že jí to nechtějí říci do očí. Tím hůře!

Je čas nejvyšší, nejvyšší!

Již počala kampaň, již skončeno přijímání nových dělníků.

Očekáváni sice ještě Táboráci na půdu — ale Barča znala ty neohrabané postavy, ty kostnaté obličeje, bez ohně, všední, ano hrubé — a ztrácela veškeru naději.

Sklesla na mysli, zdála se otupělá. Co na ni čeká? Osud Kočvarové, kterou letos dali již do špodárny k prádlu mezi baby.

Nedrží již na sebe, chodí otrhána a ušpiněna a páchne spodiem, jak její matka stájí. Směje se jedovatě a je předmětem výsměchu, laje a kleje a je snižována a urážena. Dohrála v továrně, patří mezi smeť. A ten los bude i její . . .

A Barča stávala se až běda neopatrnou, nerozvážnou, lehkomyslnou. Chodila zúmyslně těsně vedle strojů, přeskakovala a přelézala transmisse. Chytala jako žertem řemeny, že až jí jednou půdecký hrubě stranou odstrčil a pohrozil, že, než by ustavičně o ni byl ve strachu a bral na sebe nějakou zodpovědnosť, raději ji propustí.

Hrozba ta nebyla by pomohla na dlouho, kdyby koncem téhodne nebyla nastala s Barčou změna netušená.

Přišli Táboráci. Byli takoví, jak si je Barča představovala a k tomu všichni ženatí až na dva. A jeden z nich, Jan Soukup, ač nevypadal zcela dle představ Barčiných, obrátil přec její skleslosť v bývalou čipernosť, její úzkosť v útočivou odvahu. Oživla, omladla, rozkvetla takřka přes noc a táhla v boj s celou neodolatelností svých vybroušených zbraní . . . (Pokračování.)

Z povídky hexametrem „Václav Živsa“.

Napsal Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

V tom šramotem z venčí přetrhlo se pásmo myšlének:
lehké chůze ševel, šust roucha se blížily chodbou;
prodlela na klice dlaň, pak dvéře otevřela jemně.

V jizbu se naklonila tvář zvadlá Živsovy matky,
z pod lehkých čela brázd oči bystré bádavě hroužíc
v ložnice klín; ruka výš povznášela světlo kahánku.
Pohled péči jevil, však hned se poklidně vyjasnil,
a kročejem drobným již vstoupila postava útlá.

Na stůl světlo stavíc, pozdní omlouvala příchod:
„Právě pro cíchy nové jsem v patro si zašla hořejší
a tvůj krok zde slyšíc, k tobě na slovo ještě přicházím.
Již dole, šatnu řadíc, jsem tvé naslouchala chůzi,
jak sem tam pokojem v neustálém neklidu křížíš,
věstíc, rozčilení že spánku ti nechce dopřáti —
Snad že ti rozžalo krev nezvyklé Jiskrovo víno?“

Dlaň svou hebce kladouc synu na skráň, na vlasy husté,
v líce mu láskyplný povznášela pátravě pohled,
v němž spolu laškovná výčitka se jiskřila jemně.

„Ó snesu vína trochu — však spáti se ještě mi nechce
a zvyk mám dávný, myšlénky provázeti chůzí —
Jáť netušil, že k vám stropu ozvěna zrádně donáší,
každý s hůry kročej —“ omlouvá v žertu se Václav.

„Ten kroky pouze jeví,“ žert dále zapřádala matka,
„avšak já z kročejů též někdy myšlénky uhádnu.
Správně alespoň dnes bych troufala sobě uhodnout
příčinu rozjaření, jež tvou se ozývalo chůzí.
Když muž ve věku tvém den ztráví v zábavě družné
s dívkami tváře lepé, tuť spánek leckdy ho míjí.“

Teď nucený byl smích, jenž zahrál Václavu na rtech;
na stranu chýle pohled, v ironickém tónu se bránil:

„Ó jsemť arci mladík, jenž rázem zaplane láskou
v žáru očí hezkých —!“

„Tou fintou sotva vyklouzneš.
Hleďme ho! Stár prý jest, aby láskou srdce mu chytlo!
Ve květu nejlepším snad starcem ještě se nazveš.
A věru hezké jsou z fary Lidka a Jitka polesných,
jistě ti jedna z obou trochu aspoň v mysli uvázla;
ba chtěla bych rušitelku pravou snu tvého uhodnout.“

Syn záporně rukou máchnuv, polohlasně se zasmál.

Avšak pozdviženým jej matka pokárala prstem
a k tomu žertem půl, polovážně promlouvala dále:
„Marně zamítá dlaň, k čemu líc tvá zná se ruměncem.
Ó zpytatel bystrý jest vroucí matčino srdce!
Věř mi, že čísti mohu tvou každou s líce myšlenku,
jakbych v otvořenou knihu tvého nahlížela nitra.
A zřím černovlasou tam štíhlé dívky hlavičku
s důlky na líci milém . . . Vždyť ve tvém pohledu každém
v Jiskrově jizbici tam při dnešní hostině poutní
i zrak méně znalý moh' snadno vypátrati kouzlo,
jež tvůj stále pozor přiklánělo na stranu jednu.“

Živsa chvilku mlčel, zor k podlaze v rozpaku chýle,
až pak náhle pravil: „Nuže, buď si! Zapírati nechci,
že mne farářova neť hned prvním získala dojmem,
jak se mi drahný čas nezalíbila dívčina žádná —
leč tím skončena věc, jíž marno se dále zabývat.“

„Skončena, díš? Aj, toť je konec, jímž právě začíná.
Vskutku hezounká jest ona dívka i srdce dobrého,
skromná, v díle čilá; sic nedlela na brusu městském,
však za to marných cet, šumu prázdné zábavy nedbá,
všecka po srdci je mém. — Bude vzornou manželi družkou.“

„Vskutku nemyslíš snad —? Vždyť téměř děcko je pouze —
Pomni na neshodu let!“

„Nejlepší právě tu soulad.
Viz moje manželství: Tobě na vlas léty se rovnal,
když jsem, dívka mladá, za tvého se dostala otce,
téměř žačka dosud, snad mladší ještě Lidušky;
muž k tomu on statný byl, vážný, postavy velké,
já k němu loutka malá filigránské postati útlé,
práli, že měl by nosit svou v náručí ještě ženušku —
a přec, nechť si časem zlé námi zachvívaly bouře,
jež tyto ve vlas můj předčasné vločky navály,
štěstí stále pravé nám v souzvuku kvetlo srdečném. —

Vhod váš zrovna je věk. Tak nejlíp svazku daří se,
když kmen statnější hebká úponka si najde."

„Zdráv-li je peň, jí k podpoře dán — leč jestli vydoupnal,
podpory sám-li nemá, jako hříčka po větru se klátí?
Zmítán sám napořád ve vnitřním rozporu trapném,
k čacké plavbě žitím pozbývaje síly a vůle,
mám-li — pro záhubu jí — k lodi troskám družku připoutat?"

Stín zármutku pokryl pouvadlé matčino líce,
vlídnou záři očí soustrastná ztemnila vláha
a rty její chvějné výčitku pronesly dojemnou:
„Ó netušíš, synu můj, ký bol mi do nitra zarýváš
steskem tímto dravým! Ó svěř mi, co srdce ti svírá,
v důvěře sdílně ulev své strasti na srdci mateřském.
Já již dříve, milý, postřebla ty stíny tajemné,
jež ti kalí čelo, zrak... Nešťastné lásky to trýzeň?
Naděje oklamané? Neukojná touha jakási?
Či snad chmůra jiná? — Ó svěř se mi, svěř se upřímně!
Snad že na ránu tvou lék najdu neb útěchu aspoň."

A chvějnou pravicí ruku Živsovu chytla prosebně.
Syn teď mocně dojat, ruku matčinu na rty přitisknul
s prosbou chlácholivou: „Ach, odpusť řeč mi daremnou!
Marných zhosť se obav! Mneť žádná rána nestihla.
Toť snad pouze nechuť, snad nálada mračně chorobná
z let dlouhých v nudě akt, v povolání dávno protivném,
v dusné vazbě ulic. — Teď chmůra se rozplyne bohdá —"

Máť povyjasnila tvář a k Václavu blíže se tisknouc,
vlas jeho něžně hladíc, přisvědčila horlivě takto:
„Prchne, ba věř! Brzy na vždy mine v tom venkova míru,
na vzduchu síly plném, v půvabném přírody klíně.
Tvůj churavící duch zázračně tu okřeje záhy
a dlaň družky milé mu štěstí úplně vrátí —
Zas kaboníš se? Nu hleď: Struny této nedotknu se více.
Měls' již dříve raděj' z dusného se města vyprostit,
hned jak Čenkov otec sobě po smrti ujcově koupil —
nač bys trávíti měl v povolání léta nechutném,
když tuto vlastní dvůr vděčnější bydlo ti chystá.
Arci, jinam ti otec v duchu lesklou dráhu vytýčil;
však co je sláva i lesk bez štěstí mysli pravého?
Znáš jej: v povzdechu sic, leč bez hněvu záhy se smíří
s pozměněným cílem, když ku blahu tvému poslouží.
A jsem jista, u nás že štěstí najdeš i poklid
v péči o vlastní lán — Kéž bůh jen stále mu žehná! — —
Však teď jíti musím. — Nuž, svízel všecku, Vašíčku,
z mysli vypuď veselé a klidné na lůžko ulehni!"

„Dobrou noc! Dík, matko milá, dík za tvoji lásku!
Jak mohu nešťastným sebe zvát, ten třímaje poklad!“

Kol ní rámě ovil, na hruď ji těsně přitisknul
a rty obou maně ve vroucím se střetly polibku.

„Nuž, sen rozkošný ať víčka ti rychle uzamkne
a tká noc ti celou kýs obraz rozmile krásný!“

Teď zase laškovaným řeč matčina zazněla tónem,
z pod jemných čela brázd oči poznovu jasně zasvitly,
když hled láskyplný k synu vyslala ještě naposled
od prahu, nežli za ní komnatky se zavřely dvéře.

Václav klidně ulehʼ. Z té vroucí matčiny lásky
mír ho blahý ovanul, bylo sladko mu divně a volno
a sledy stínů všech z ducha rozblaženého unikly.

Na zraky níže a níž se spouštěla příze lehounká
s čarné přeslice snův. Jak žárná oblaka pestrá
volně obestřely jej zjevy luzné, různobarevné,
trávy zeleň, kmity vod, nivy, háje, pomíseny divně,
až pak síť haluzí jemných, květy pokryta hustě
krásy a vůně libé, jej skvoucím objala mračnem,
v němž tvář usměvavá líbezně se chýlila nad ním.

(Pokračování.)

Saisona.

Od Josefa Pelcla.

Dlouhými perutěmi vyplašeně mávaje, pracně povzlétal černý havran do zlatého červnového ovzduší. Za strání vyrazil huče a supaje vlak a parostroj hrozivě vzrůstal z mraku černého kouře a divoce rozletující se páry. Čadivý dým zatemnil tichou soutěsku, protínající kolejemi zalesněný horský hřbet, a prudký rachot přerušil táhlé šumění stinné smrčiny.

Havran, potřepávaje křídly, opatrně zachytil se černýma nohama na vysoké haluzi nejbližšího stromu, která se pod ním rozkývala. Nepolekal se, byl tomu životu již zvyklý. Ovšem lépe bylo před lety, za starých, zlatých časů, kdy tu po lesích bylo tak tiše! Kdy jednotvárným hučením lesa nebylo slyšeti než snad zapísknutí mladého, ve stinném houští napadeného zajíčka, anebo krákot havraních rodin, které v černých hejnech nad lesy, sluneční září zalitými, spokojeně kroužily.

Ale čemu rozvážlivý havran nepřivykne?

Vlak kratičký, jen o šesti vozech, proletěl hlubokým průkopem. Lesní stíny a jasné prouhy světla hravě přehnaly se měnivým, chvatným

rejem po bocích a střechách vozů, v otevřených oknech vesele zatřepetaly se zelené a bílé záslony. Vítr se zvedl, prach zavířil, hluk zvolna vzdaloval se, slábl, a kolem bylo zase tak ticho a pusto, jak si jen havran přáti může. Po starém zvyku mohl zase sletěti s haluze tam dolů, kde v příkopech po obou stranách trati nalezal vždy nějakou skrovnou svačinu, anebo prohlížeti třpytivé šrouby na kolejích, či na vrcholu telegrafní tyče posedávati a kolem se ohlížeti. To vždy bývalo po denní práci zamilovaným jeho zaměstnáním.

Ale nesletěl dolů; zpříma rozehnal se do výše, vzlétl nad les, a vypjav bojovně zobák a široce máchaje lesklými křídly, vesele a žádostivě zakrákal. Pustil se za vlakem, oním tušením či viděním veden, jímž ode dávna se vyznamenávají staří havrani . . .

Kdo by byl s výše klidně s ním hleděl, byl by zřel vzdalující se vlak jako nevelikou, tmavou směs, časem v záři sluneční třpytivě zableskující z oblaku kouře a vzedmutého prachu, jež kolem ní vířily; byl by zřel, jak v dáli, kde obě tmavé koleje splývaly v jednu, šerý ten vír stále se úží a úží, a černá směs bledne a se menší; a nad ní hned s té, hned s oné strany jak se vznáší černý pták, časem ostře, chtivě krákající, jenž ani nezůstává za vlakem pozadu, ani ho nepředbíhá. Bylyť časy zlé, skoupé, a havran rád se přičiňoval, byla-li naděje v něco kloudného.

Celkem však nebylo mu to velikým namaháním. Neboť vlak, jejž obletoval, nebyl ani hrdý, bez oddechu letící rychlík, ani kvapný osobní, nýbrž pozvolný omnibusový vlak čís. 421., tažený starodávným, doklepávajícím již parostrojem, nesouměrně vysokých kol, nízkého kotle, a bez ochranné budky pro strojníka a topiče, parostrojem co chvíle chorobným a mrzutým, jím nikdo již nedovedl vládnouti aniž mu vyhověti než strojník stařeček bílých vlasů a vousů, od nepaměti jeho řiditel a pán. Za ním jely vozy staré, vyjeté, na schlíplých perách se potřásající a strašně okny, již nepřilehavými, řinčící. Jediný konduktor zastával trojí službu: vůdce vlaku, konduktora i brzdaře, a ještě mu někdy zbývalo času na žert, šňupeček anebo poškádlení venkovských, svátečně ustrojených dívek, posmívajících se šedivému jeho kníru a dvěma na předu zbylým ještě zubům. Byl to sestárlý, zchátralý vlak, jenž cestou u domků hlídačských, a u vsí, při trati ležících, se zastavoval pro své výhradné obecenstvo, které nynější chvatné a časem spořící době nerozumělo a trpělivě plnou hodinu čekalo na svůj „laciný“ vlak, jímž kolébávalo se na kolejích devět hodin, nežli projelo stanicemi, které osobní vlak za tři hodiny proletěl a rychlík za dvě. Ve stanicích vjížděl vlak čís. 421 na postranní koleje, aby nepřekážel přednějším, trojnásobně dlouhým a jej předjíždějícím vlakům, jichž vozy všech tříd bývaly nabity lidmi jiného světa, boháči, obchodníky, agenty, výletníky, cizinci a panstvem lázeňským. Bylať skvělá saisona právě v nejnádhernějším rozkvětu.

Skromný omnibusový vlak, doprovázený havranem, dobrodušně blížil se veliké stanici, v níž se všech stran naší vlasti i ciziny sjížděly se jako v uzlu přečetné koleje různých drah, přimykajících se k pohraničné dráze na českém severu, světovými lázeňskými městy proslaveném. Jel

předepsanou volnou rychlostí, vědom si podřízenosti a nepatrnosti své v oné stanici, po jejíchž kolejích stále přejížděly vlaky prvního řádu, přivážejíce a odvážejíce vznešené a bohaté panstvo ze všech konců světa, jež v zástupech na krytém, dlouhém perroně, v nádražní restauraci a čekárnách netrpělivě čekalo v šedých cestovních pláštích a lehkých šatech na odjezd svých vlaků, dlouhou chvíli si krátíc malou občerstvující lahůdkou v buffetu anebo u kredence chladivým douškem. On věděl, že tam jest zbytečný, nezajímavý a nevítaný, a blížil se stanici oné s lhostejností všedně oñaceného člověka, jdoucího kolem paláců po své denní práci. Kouř, mírně z parostroje vystupující, vznášel se jako lehký mráček ve žhavém, bílém vzduchu, klidně stál, nerozptyloval se navzdor planoucímu světlu, rozlitému po širošírém kraji. Z tichých polí po obou stranách trati, zarostlých dozrávajícím obilím, vanula pustá, tajemná tíseň. Vlnivé stíny splývaly po klasech jako chmůry po nespokojeném čele, a žhavý vzduch třesavě se chvěl nad poli jako vyděšená peruť. V dálce lesy zasmušilé a tmavé zdály se tiše státi a neodvratně, hrozivě sem patřiti; cesta středem polí vedoucí, s řídkou alejí stromů, zvolna, váhavě ustupovala na zad; vysoký, rudě natřený kříž u cesty rozpínal po vlaku svoje ramena; a pole při trati divoce uletovala, tlačila a tísnila se, jako by chtěla se předběhnouti, co nejrychleji uniknouti odtud s překotným spěchem . . .

V posledním voze, jenž ze všech nejhůře sebou zmítá, létaje vždy v záhybech trati se strany na stranu a na kolejích poskakuje, bylo velmi veselo. Dvě hezké, svěží dívky, v koketních šátcích na hlavách, ale v módních, lehkých šatech s krajkami, turnyrou a uzoučkými rukávy, škádlily se dovádivě s několika mladíky v sousedním kupé, v nichž na první pohled poznals číšníky. Poznals je po praméncích vousů na skráních, čistě vyholené bradě, po hluboce vystřižených vestách a hlavně po vlnitém pohybu rukou a po způsobu, jakým drželi tlusté hořící doutníky mezi ukazováčkem a prostředním prstem. Jásot, výkřiky, smích, současný hovor několika překřikujících se hlasů stále zaznívaly z levého kouta v pozadí vozu, vzbuzujíce nelibosť dvou starcův, invalidů, v šedé uniformě s červenými výložky, kteří v dusném voze klímali, marně pokoušejíce se o sladké zdřímnutí. Jeden očí od vzňavšího se prachu vypálených, druhý o dřevěné levé noze ubírali se na státní útraty na dvě nebo tři neděle do teplických lázní, vystřídat pobyvší tam již soudruhy. Ve čtvrtém, krajním kupé seděly zády k ostatním, ničeho si nevšímajíce, mladá, vyzáblá dívka, pečlivě ošetřovaná ustrašenou svojí matkou, oblečenou v chatrných šatech a rozpadávajícím se vlněném šátku. Po druhé straně vozu, jehož sedadla a nad nimi síťky byly úzkou, středem vozů jdoucí chodbou rozděleny, seděli v pozadí čtyři zedníci, v povápněných kazajkách a onoho druhu kloboucích, které po všech možných, nejrozmanitějších příhodách ocitují se mimo nadání pod sprchou vápna i malty a na houpavých parketách šikmého lešení. Všickni čtyři vstoupili do vozu na zastávce, právě před zalesněným horským hřebenem, a z počátku valně si ostatní společnosti nevšímali, rokujíce o kvapné stavbě rodinné hrobky bohatého v lázních hoteliera, na niž jeli, a vyslovujíce svoje domněnky o příčinách takového náhlení, i o úsporách, jež na žně, již nedaleké,

domů přinesou. Ale za nedlouho hlučící na levo kroužek i jejich pozornosť upoutával, až poumlkali a hlavy své po něm otočili, tiše z povápněných dřevěnek dýmajíce. I osamělý člověk v prostředním kupé, proti invalidům, jaksi oživoval, upíraje tam na levo unavené oči a stahuje rozechvělý šedý obličej, od stálého holení pod nosem, na bradě i skráních zhusta černými tečkami posetý, po nichž jakož i po odřeném, lesknoucím se kabátě poznati bylo herce podřízeného významu anebo zpěváka potulné společnosti. Plechové tabulky, zavěšené po obou stranách vozu, s nápisem: „Přímé spojení: Praha-Teplice-Karlovy Vary,“ označovaly společný cíl všech cestovatelů toho vozu.

Dívky, číšníci, invalidové, zedníci, herec, všickni pospíchali na ona místa světových schůzek, rozkoší a nádhery. Však stará matka na předu ve vlněném, rozpadávajícím se šátku, odvážela do podkrovní své komůrky ztracenou dceru, již po dlouhých mukách, těžkých starostech, po mnohých proplakaných nocích konečně našla v dalekém městě opuštěnou, nemocí a bídou zuboženou na pokraji smrti a v tenatech hanby a hříchu.

Nebylo pochybností, soudě z vypravování nejmenšího z číšníků, jenž bradou sotva dosahoval lenochu dřevěného sedadla, že číšníci vrátí se po dvou měsících z lázní tak bohati, jako Kroesové. On nadšeně vypravoval, rukávem hladě dýnko svého vysokého, bílého klobouku, o pokladech, které jiní číšníci každoročně odtamtud přinášeli, o překrásném životě, o němž nemá číšník v pražských kavárnách a hostincích ani tušení, o různých odborných zkušenostech, jež zvěděl od staršího soudruha, jehož jméno Max vždy se zřejmým záchvatem bezměrného obdivu vyslovoval. Neboť Max byl po tři saisony v hotelu Imperiálu, jenž dle všeho byl asi největší znamenitostí na východní polokouli zemské.

Tomu náhledu však opřel se druhý číšník, vysoký, plného obličeje, však bezbarvých lící, jenž posměšně maličkého odstrčil, nazvav jej špačkem, čemu všickni se zasmáli.

„Ty něco víš,“ pravil, „ty toho můžeš vypravovat! Imperiál nic není vedle Elefanta. Kolik pak loží má Imperiál? Kolik?“

Maličký, ustoupiv o krok na zad a šikmo bílý klobouk na hlavu nasadiv, jezdil prstem za naškrobeným límcem košile, přiveden nenadálým, ostrým odporem do nesnází.

Kdyby byli sami —!

Ale obávaje se možného pokoření před oběma hezkými dívkami, jež lokty o sedadlo kupé se opírajíce za veselého smíchu na ně pohlížely, umínil si žertovným obratem vyváznouti z hrozícího toho nebezpečí. I pravil zardělý, nesměle se usmívaje a po dívkách mrsknuv okem:

„Tys je jistě spočítal! Anebo ti to psal sám hotelié? Karlovi to psal hotelié!“

„Psal, ovšem že psal, Ignácku,“ pravil odpůrce Karel, s ostatními se směje. „I to mi psal, že má na půdě starou klec pro žvatlavého špačka —“

Maličký byl zdrcen. Nic ho tak velice nehnětlo na světě, jako drobounká jeho postava a to protivné jméno Ignác. Jen z těží podařilo se mu dvěma velikými tahy z doutníku majestátně ve vonný dým zahaliti studem planoucí líce, a jaksi zpamatovati se na třpytivém řetízku od

hodinek, jímž začal pohrávati. Neboť alespoň tím nemohl se mu Karel vyrovnati.

Ale Karel, opojen smíchem dívek, se zálibou na jeho statné, plné tělo patřících, nedbal ho více a nakloniv se k uchu štíhlejší dívky, rusovlasé, bílé pleti a dětsky nevinného pohledu, něco jí pošeptal, čemu ona znova se zasmála, lehce jej prsty na ústa udeřivši.

„Ach, to je hluk,“ zavzdychal slepý invalida, tápaje rukou po lavici a nemoha se po kratičkém zdřímnutí rychle upamatovati, kde by byl. Pomoci hledaje, sem tam točil pěknou svojí hlavou, lemovanou bělounkým, čistým vousem, z něhož jako ze sněžného rámu chmurně vyhlížela černá skla, zakrývající vypálený jeho zrak.

Jeho soudruh na protější lavici, jenž hověl si zády na stěnu vozu se opíraje a nohy na sedadle natáhnuv, ospale po něm otočil bezvousou malou hlavu, na níž čepice mu až po uši zapadala. Ale ihned zase na dřevěnou stěnu se položil a zdlouha zazíval. Když pak na novo oči zamhouřil poddávaje se neodolatelné v dusném vedru dřímotě, zdálo se mu, že slyší prudké zaštkání a utajovaný pláč z levé strany, kde seděla ona chudá žena s nemocnou dcerou. Ale rozpálená víčka tak těžce ležela na jeho očích a lenosť, která se ho zmocnila, byla tak sladká, že v tu stranu, odkud uslyšel pláč, ani nepohledl.

Všickni ostatní tak byli veselými dívkami zaujati, a hluk rozjetých kol, otevřenými okny plně sem zaznívající, byl tak silný, že nikdo nezaslechl, co v předu se děje.

Herec povstal a sladce přimhuřuje oči, vyšel lehkým krokem z kupé. Dvorně dámám se ukloniv, poprosil o dovolení, aby směl k nim přisednouti. Obě dívky současně vyslovily „prosím“, bystře si jej prohlédly a usednuvše v kupé, letem o sebe pohledy zavadily. V jejich očích mihl se posměšný blesk, jenž dojista platil chudému hercovu kabátu.

Číšníci, žárlíce, zuřivě na herce upřeli oči. I zedníci, zvědavi, co z nenadálého toho zblížení pojde, odsedali od okna blíže k chodbě.

Herec, lhostejným pohledem po nich přeletěv, zvyklý četnému posluchačstvu, nerozpakoval se ani na okamžik a zpříma otázal se dívek, kam jedou.

„Nejdříve, kam vy?“ pravila blíže něho sedící brunetka, nahybajíc hlavu do zadu a špičkou lesklé boty ťukajíc do sedadla protější lavice.

„Já jedu, milé dámy, do Teplic. Ovšem jenom na sezonu.“

Na to zasmála se rusovlasá, dětsky nevinného pohledu, a jala se potajmu pošťuchovati brunetku. Ale ona toho nedbajíc pohodila za smíchu hlavou k oknu.

„Berta jede také do Teplic na sezónu,“ pravila, velmi protahujíc *o* cizího, neznámého slova.

„A vy?“

„Já? Do Karlových Varů.“

„Slečno Berto, prosím, abychom byli dobří přátelé,“ pravil živě herec, podávaje jí přes kolena brunetky ruku, již Berta zlehka zatřásla.

Číšníci, hercem vytištěni, mrzutě protahovali se po lavicích ve svém kupé a silně dýmali. Karel hleděl uleviti své zlosti a začal se posmívati Ignácovi. Ten však nezapomněl ještě na příkoří a potupu, učiněnou mu

Karlem před dámami, a zostra vyjel si na posměváčka, vyčítaje mu dluhy a nepoctivosť, načež byl Karlem, za hlučného smíchu zedníkův a třetího číšníka, s lavice stažen a opatrně posazen na zem.

„Františko! Františko!“ volala v předu chudá žena, sklánějíc se v kupé. Ale nikdo si toho nevšimnul.

„Ah, ten ošklivý pták, fuj,“ pravila Berta, hledíc se svého místa do protějšího okna u zedníkův, jímž viděti bylo velikého, letícího havrana. „Stále nad námi poletuje —“

„To je vrána,“ pravila brunetka, na herce i zedníky po řadě čtveračivým pohledem patříc.

„To není vrána, slečinko!“ pravil starý zedník, vyklepávaje dřevěnku a hledě po ptáku. „Ten pták, to je krkavec.“

„Kr — ka — vec?“ opakovala po něm Berta.

„Krkavec,“ pokyvoval hlavou zedník, a vyklepav dýmku, dal ji do úst a vytáhl z kapsy měchýř s tabákem. „Krkavec! Vrána je menší. Ale krkavec je zlý a vyklobává oči,“ pravil, drže zuby koštěnou špičku dýmky a stahuje na křivo rty.

Děvčata se smála, více starým ústům zedníkovým, v nichž klátila se dřevěnka, nežli jeho slovům.

„To je pravda,“ upřeně pohlédl na ně starý šedýma očima. „Oči vyklobe! Z daleka cítí umrlčinu —“

Dívky ošklivostí se otřásly. Brunetka, uchopivši hercův namodralý binokl, jenž mu na zlatém drátku od krku visel, rozevřela jej a zlehka krabatíc nos, přitlačila sklíčka na oči. Binokl však ihned spadl. I zkoušela ještě jednou štěstí, přisednuvši těsně k herci a hlavu na jeho rameno položivši, neboť drátek byl krátký. Pokus se nyní zdařil, a brunetka hlavu do zadu nahybajíc, krčíc nos a přimhuřujíc oči, se strojeně vážným a přísným výrazem hleděla vypravujícímu zedníkovi do očí. Přítulně držela se hercova ramene, jenž samolibě se usmívaje, s hora na ni pohlížel, a pravicí nadlehčoval zlatý drátek, aby ji binokl snáze na očích se udržel. Berta, chtiva pohledu, jak asi taková věc sluší kollegyni, nahnula se na předním sedadle, a levicí kraje lavice se zachytivši, z předu na ni patřila. I číšníci v sousedním kupé povystrkovali hlavy, a Ignácek vystoupiv hlasitě volal: „Šaramand, šaramand!“ potáceje se v uličce postrkován zmítaným vozem.

„Jak pravím, umrlčinu z daleka cítí, dozajista,“ vypravoval zedník vážně, nevšímaje si tří ostatních soudruhův, kteří smáli se pohledu na dívku, modrými skly přísně naň pohlížející. „A jak ji ucítí, hned letí, kráák, kráák. — A ještě ledakdes říkají, inu, třebas je to jen pověra, ale něco pravdy na tom přece bude! A tak říkají, že krkavec nikdy nic dobrého nezvěstuje.“

„Tedy neštěstí?“ pravila brunetka, zvolna otvírajíc rty, aby rychlým pohybem lícních svalů nesetřásla sklíček s hladkého nosíku.

„Neštěstí, smrť, oheň, zkrátka nic dobrého. A jak havran kráká, mnohá matka prý pláče, slyšel jsem jednou povídati pány.“

„Koho pak z nás asi matka pláče?“ pravila Berta hlavu zamyšleně v loket podpírajíc a pravicí zvolna nad hlavou mávajíc takovým pohybem, jakými máváme šátky na rozloučenou za odjíždějícími.

Ve voze bylo velmi dusno, k zalknutí. Všecky tváře hořely. Obě dívky již dávno svlékly zbytečné rukavičky, v něž ze studu odívaly červené ruce, zhrublé těžkou prací, již nedávno teprve opustily.

Číšníci seděli již dlouhou dobu bez kabátů, svítíce bílými rukávy košil. Herec stíral si hedvábným, zchátralým, jak pavučinka již tenkým šátkem pot, po čele skrápající. Jen zedníci nedbali toho, když krůpěje potu zvolna řinuly se jim po spáncích a skráních a kanuly na rozepjaté u krků košile.

„Nevím, čí matky asi pláčou," pravil tvrdě starý, s rozvážlivou pozorností hrubý tabák do dýmky nacpávaje. „A my, vidíte, jedeme do Teplic stavět hrobku, snad s námi krkavec letí."

„Do Teplic? Komu?" zeptal se herec, otočiv hlavu a přes rameno naň pohlížeje.

„Bůh suď, mistr psal: Hned přijeďte — stavět hrobku — na málo dní — do žní budete hotovi. Ale komu, nepsal."

„Hm, možno, že starý Rayman — můj dobrý známý — obromný boháč — syn prý se mu zastřelil! Věčná škoda, byl to fešák, veliký fešák. Onehdy jsem četl v novinách. Ach, toho je věčná škoda, on celou společnost šampaňským častovával," vypravoval herec dívkám.

„Zastřelil? Chudáček —," pravila brunetka, shodivši pohybem hlavy sklíčka s nosu.

„Dluhy! A starý je držgrešlička —," pokrčil herec útrpně ramenoma.

„Chudáček," pravila soucitně Berta.

„Pravím, věčná škoda! Jak jsme mohli letos zase žíti! To byste byla užila dobrých časů —" pokyvoval na Bertu hlavou.

Blížili se již přestupné stanici. Tu i tam trousily se podle vlaku předměstské domky, dílny, skladiště. V dáli viděti bylo rozpjatý černý most nad tichou řekou, na níž sluneční světlo nesčetnými jiskrami a zážehy planulo. Hukot jedoucích vozů, od blízkých domů a zdí odrážený, třeskutým, ohlušujícím rachotem vnikal okny do vnitř. V řece, k níž hráz železničná se zatočila, zamihl se časem stín letícího havrana.

Parostroj táhle pískal, kolem pravých oken mihl se červený kotouč distančního signálu. Všickni vstávali, strojili se a skládali své věci, chtějíce z dusného vozu ve stanici vystoupiti, v níž bylo do vlaku lázeňské dráhy půl hodiny zdržení.

Dívky sbíraly své kabátky se síťky a pestré slunečníky, číšníci ujistivše se zámky odřených kufříkův, srovnali je nahoře, invalidové vzali pod páže své uzlíčky prádla v červených šátcích. Herec povstal a zamířil do svého kupé pro dlouhý svrchník a hůl s koštěným, širokým knoflíkem. Jen zedníci nehýbali se na svých místech, nemíníce z vozu vystoupiti až v Teplicích.

Za spěchu nikdo nepovšimnul si, jak žena v prvním kupé, již posud skoro ani viděti nebylo, obrátivši svůj zoufalý, pláčem znetvořený obličej do zadu vozu, úpěnlivě vztáhla k ostatním zalomené ruce, volajíc o pomoc. Chatrný, vlněný šátek spadl jí s řídkých, neučesaných vlasů do týla. Ona k rameni nahnuvši hlavu, hrozně bělmem ztrnulých očí do neurčita

se zahleděla. Zapadlé spánky a ještě hlouběji zapadlé líce pokryty byly onou žlutavou bledostí, jež bývá vždy známkou těžkého namahání a nouze. Vyhublý, žlutavý a svraštělý krk chvěl a nadýmal se prudkým vzlykotem.

Starý zedník, jenž první ji zpozoroval, vyskočil a o překot dral se přes nohy a kolena soudruhů. Tito polekáni skočili na nohy a tlačili se za ním do uličky. Herec i číšníci chvatně přelézali lavičky.

Dívka, ne starší než obě veselá děvčata, ležela bez života na lavici.

Mnohohlasý výkřik rozlehl se vozem. Číšníci uděšeně a tupě hleděli z druhého kupé, tlačíce invalidy. Slepý prudce máchal rukou, úzkostlivým hlasem volaje na soudruha, aby jej zachránil, aby jej neopouštěl. Dívky vyskočily vzadu na lavice a vzepjavše se na špičky třesoucích se nohou, marně vřeštěly na Karla, Ignácka, Roberta, — tak se jmenoval herec — aby někdo z nich k nim přišel. Herec na lavici svého kupé pokleknuv, nahybal se do předu, až v obličeji rudnul.

„Omdlela?“ křičeli zedníci na matku.

Ona snažila se odpověděti. Ale pro pláč nemohla z hrdla sevřeného vypraviti slova a marně několikrát otvírala ústa.

Někdo ze zadu podával povápněnou nazelenalou láhev pálenky. Starý zedník, uchopiv ji, přiskočil k dívce, zády do rohu vozu opřené, s hlavou do předu skloněnou a rukou bez vlády do klína spadnuvších; jen tělem matky byla zadržována, aby nesvezla se na podlahu mezi lavicemi. Polo sedíc a polo ležíc potřásala neživá dívka sehnutou hlavou, rukama a lehce pohupovala pravou nohou, jak letící a zmítaný vůz tělem jejím pohazoval. Bleděmodré její šaty, z drahé krepové látky, ošumělé a místy již spravované, volně seděly, krabatíce se, na vyhublém těle. Ruce její byly bělounké, něžné, vlasy uvolněné měkce kupily se nad bezbarvými spánky a lehce zvlněny zachycovaly se na ramenou. V obličeji, nemocí, utrpením a bídou svraštělém a sežloutlém, bylo viděti na čistém čele, na hebkém, černém obočí, na úzkých, měkkých rtech poslední zbytky snad veliké kdysi tělesné krásy.

„Křísit! Křísit!“ slyšeti bylo z několika úst.

Starý zedník, zvednuv nohy dívčiny na lavici, opatrně položil si hlavu její na klín a třel ji na čele, spáncích a hrdle pálenkou, jež mezi prsty mu unikala, tvoříc na podlaze veliké tmavé skvrny.

„Ach Františko — Františko,“ vzkřikla najednou matka. „Cestou umře — Dva roky jsem jí neviděla — o ní nevěděla — —“

„Byla zdráva, když jste vyjely?“ zeptal se starý zedník, všecek zardělý marným namaháním, aby oživil tuhnoucí, studené spánky, líce, čelo a na zdař bůh si počínaje jen dle toho, co za živobytí někdy ve vsi o křísení slyšel.

„Dva roky jsem jí neviděla — najednou píše, pro Boha prosí za odpuštění — že leží nemocná. — Jela jsem pro ni — —“ a zoufale spínala ruce.

Již v tu i onu stranu rozdvojovaly se koleje, po různu stály na nich vozy, modré čepice změnařů u vyhýbek mihaly se dole kolem oken, vlak bezpečně proplétal se směsí železných kolejí a znenáhla zastavoval před nádražní budovou.

Lidé, vystoupivší z vozů, ubírali se k dlouhému perronu, po němž zástupy se procházely, stály ve skupinách, na lavicích usedaly, na pohled tak četné, jako neklidný, bzučící, hemživý roj.

Bylo viděti dámy v nejelegantnějších, popelavých závojích, i v obyčejných hedbávných, a v prostých z bílé bavlny. Některé na cestu vyšperkované, jiné v prostém šatě, anebo zúplna zabaleny šedivým lehkým pláštěm.

Bylo slyšeti hovory cizími, nesrozumitelnými jazyky. Někde mluvili tak hlučně, jako by byli doma ve svém saloně, sami, jinde přidušeným hlasem o praobyčejných věcech.

Silná vůně rozmanitých doutníků, od prosté papirosy až k těžkým specialitám, táhla se v kotoučích dýmu, jenž tiše stál nad hlavami lidí jako lehký, bílý mráček. Vesměs bylo viděti spokojené tváře. Mnohé obrněné proti ostatnímu světu ledovou lhostejností, jiné lehkou nevšímavou veselostí anebo konvencionální, mrtvou zdvořilostí. Chodili a stáli tu po jednom, tu po dvou, po třech, ve skupinách, ke všem ostatním tak upjati, jako by to byly šelmy anebo zlí duchové. Všecky zraky upírají se kamsi do neurčita neznáma, anebo se strany a ze zadu tajně, jen letem dotknou se toho onoho pozoruhodného páru, oné rozkošné ženy, tohoto starce anebo důstojníka v lesklé uniformě, řinčícího šavlí.

Otevřenými okny posledního vozu slyšeti nářek.

Staří invalidové, jeden druhého podporujíce, nejistě a shrbeni šourají se z vozu k perronu. Za nimi vyskočily z vozu dívky, kabátce a světlé parasoly nesouce na ruce. Bujný vzrůst a svěžesť mládí, horké obličeje a silné tělo, směs vesnického a městského kroje ihned upoutaly mnohý monokl, lesklá sklíčka, chtivé zraky.

Mladí lidé ze zástupu do popředí vystupovali, nápadně jim do očí hledíce. Ony směle, vyzývavě i tázavě dlouhými, planoucími pohledy dorozumívaly se po řadě se všemi těmi zraky.

Pružnou, jistou nohou vyhouply se na vyvýšený nad koleje perron, zástup rozstoupil se, rozdělil a shlukl a dívky v něm zmizely jako lodičky do hlubin mořských stržené prudkým vírem.

Herec světlým pruhovaným svrchníkem zakryv ošumělý kabát, zvolna a sám šel za dívkami, toče hůlkou s bílým, koštěným knoflíkem a hledě před sebe s výrazem únavy v pohaslých očích.

Vyřítivši se číšníci s Ignáckem v čele pospíchali přeskakujíce koleje ke kredenci a radostnýma očima pásli se na zástupech bohatého a vznešeného světa.

Proběhlo několik železničných zřízenců. Úředník v červené čepici a malý, v obličeji jemně jako nachem červánků zarudlý přednosta stanice, s titulem inspektora, vstoupili do posledního vozu omnibusového vlaku číslo 421.

Lidé na perroně se zastavovali. Otevřenými okny bylo viděti ve voze několik lidí, slyšeti mnohohlasý hovor a táhlý, hlasitý pláč.

Zřízenec železniční, přeskakuje po dvou schůdcích, běžel z vozu do staničné kanceláře na perroně. Ze všad zahrnovali jej otázkami. Zpráva, že leží ve voze mrtvá, mžikem rozlétla se po nádraží.

Několik odvážlivých mužů sestoupilo s perronu na koleje a po jednom trousili se k vozu. Z čekáren a restaurace tlačili se zvědaví lidé na perron.

Hráz dopravních pravidel, zapovídajících obecenstvu vstup na koleje, byla protržena, zástup rozlil se jako vlny mořského přílivu po kolejích a obklopil vůz.

„Ale já si ji vezu domů, zde jsou oba jízdní lístky,“ naříkala žena ve voze, „jízdní lístky až do Teplic!“

„Podle zákona,“ kazatelským hlasem ozval se přednosta, „není to možno! Mrtvolu nesmíte vézti s sebou.“

„Ach — ach — na poslední stanici byla ještě živa —“

„Šel někdo již pro nádražního lékaře?“ otázal se přednosta úředníka.

„— a najednou těžce její hlava na mně leží — ruka dolů spadne — nemohu tomu ani uvěřiti, že by byla mrtva! — Smilujte se — vzácní páni, smilujte se — odvezu si ji v posledním zavřeném kupé.“

Bylo slyšeti zakvílení, několik současných hlasů, kroky.

Od vlaku na trojí koleji až do pozadí perronu stál shluklý zástup, hlava na hlavě. Ve východu z perronu tlačili se nosiči a kočové. — Z tmavého skladiště, na druhé straně nádraží, vybíhali dělníci, opásáni hrubým pytlovým plátnem, a stavěli se na dřevěné rampě. Okna prvého poschodí nádražní budovy rychle plnila se zvědavými hlavami. Jasné světlo sestupujícího na západ slunce žhavě a ostře svítilo na lesklých kolejích, sklech výhybek a bocích natřených vozů. Okna vil, daleko po pahorcích roztroušených, vesele odrážela měnivým, hravým třpytem nazpět k jasnému blankytu čisté paprsky denního světla. Zpříma a lehce valil se k nebi kouř z vysokých továrních komínů podle řeky, po níž lehké vlnky hravě zachycovaly zlaté jiskřičky slunečních paprsků. A bezdechým tichem, po nádraží zavládnuvším, daleko se nesly vzduchové vlny, rozčeřené pronikavým nářkem chudé ženy, oděné v chatrnou suknici a okoralé, sešlapané střevíce, jíž vynášeli po železných stupátkách mrtvé dítě z vozu.

Těžké bylo to mladé, bezvládné tělo! Zvolna od stupně ke stupni snášeli je s úzkého výstupku vozového staniční dělníci a starý zedník se soudruhem. Hlava v rámci zcuchaných vlasů těžce padala na zad, ztuhlá ruka klátila se na zedníkově rameni, ostře rýsovala se kolena v chatrných šatech.

Dav rozstoupil se v uličku, nastala tíseň, každý tlačil se do předu, aby uzřel dívku. Matka její, nic nevidouc pro slzy, vrážejíc do lidí, klopýtajíc na kolejích a za cíp v prachu za sebou vlekouc chatrný, vlněný šátek, potácela se za ní.

Kolem dveří čekárny, kam dívku do příchodu komisse složili na lavici, tlačili se zvědavci. Těžce jimi klestili si cestu přednosta, úředník a železniční zřízenci. Městští strážníci rozháněli dav. Na všech stranách hlučně rokovali v seskupených kroužcích.

„Hned jsem ji poznal,“ pravil jakýsi pán velmi zarudlého obličeje chraptivým hlasem. „Starou jsem hned poznal. Je pradlenou — A tehdy, dvě léta tomu, to činilo velikou sensaci, když holka zmizela s mladým Raymanem. Pomyslete si, jak starý řádil! To ho stálo moc, moc peněz, mladý mu hluboko sáhl do kapsy! A za půl roku všecko bylo to tam,

všecko pryč! Mladý se vrátil domů a ona kdo ví v jakých kloakách za ten čas žila. Ah to byla sensace!“

„Starý ho vydědil,“ pravil přednosta.

„Před půl rokem ho vydědil. Oddychne si nyní alespoň, že ho má s krku. Vzorný synáček, zrovna před otcem se zastřelil!“

„Ach děti, to je svízel!“

Mysli se za nedlouho upokojily.

„Jak letos? Mnohoslibná sezona, ne?“

„Brillantní! O dvě stě osob již nyní frekvence větší proti jiným letům.“

„Ach —!“

Přijely vlaky, nové proudy cestujících vyhrnuly se z vozů.

„A hleďte, čerta!“ pravil starý zedník tiše soudruhům, kteří v koutku seděli na perroně.

„Jak dobře cítil umrlčinu. — Teď táhne!“

A široko rozpínaje černé peruti, letěl havran nazpět do svého lesa.

Před životem.

Když duše lidská se chystá
již vstoupiti v těla stroj,
být otrokem hmoty a místa,
vést zoufalý života boj,
tu naposled k Bohu se chýlí,
chce uprosit osudu moc,
tak horlí a žebře a kvílí
v tu valnou, nadzemskou noc:

„Proč posíláš mne v to žití?
Já netoužím, nechci tam jít.
Nač tobě lidstvo je míti,
já nechci člověkem být!
Mám střísnit čistotu svoji,
mám opustit věčna zde zář,
mám slepcem být ve slepých roji,
mít smutnou a práchnivou tvář.

Mít řetězy spoutané témě
a na každém činu jen prach.
Nést celou tíhu té země,
být bratří svých krvavý vrah!
Být prázdným zmítáním zmámen
a plodit mrtvol jen rod.
Ó nech ať shoří můj plamen
zde u tebe, lásky tvé plod!“

Leč Bůh tak mluví k té duši:
„Jdi jen a naplň můj řád.
Boj chvilkový poklid tvůj vzruší —
dech mlhy tak větrem je svát.
Jdi, neboj se, vrátíš se záhy
a usneš zas ve věčný sen.
Té mojí bezmezné dráhy
jsou věky jediný den.

Vše mine jak kmitnutí blesku
a padne ve smrti klín.
Vše ke mně zpět nastoupí stezku,
v kruh vrátí se ve věčna klín.
Sen na sen, mezi dvě doby
ten okamžik — lidský to den,
list svadlý pad' mezi dva hroby.
Jest všecko jen sen, jen sen . . .“

A duše mlčky již kráčí,
a chví se jak za bouře květ,
a člověk rodí se v pláči
a v slzách pozdraví svět.
K nohám Boha se vine
modlitba jeho i sten.
A člověk přejde a zhyne . . . .
Je všecko jen sen, jen sen . . .

Aug. Eug. Mužík.

O starožitnostech.

Studie věnovaná sběratelům starožitností. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

K o v.

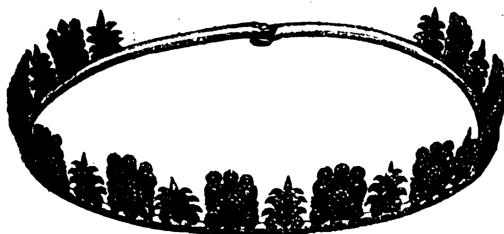

Nejrozsáhlejší odbor v uměleckém průmyslu zaujímají bez odporu práce z různých kovů a vnímavému starožitníku kyne na tomto poli napínavé a vděčné studium, které jej může upoutati na dlouhou dobu. Arci, ku sbírání je potřebí také kovu a to drahého kovu; kdo nemá nevyčerpatelný měšec této látky, nechť sáhne raději k dobrým knihám, o něž za našich dnů ani v tomto odboru není nouze, a nechť se také pečlivě pohlédne v museích po originálech, nebo po dokonalých imitacích.

Podle zpracování a hmoty můžeme všechny kovové výrobky roztříditi v několik skupin, z nichž jmenovati dlužno: tepané i lité kovy drahocenné, pak bronze, měď, mosaz, cín, olovo, čistec a železo.

Člověka láká vždy to, co oslňuje, a drahý, zářící kov býval mu proto ode dávna pravou modlou. Zlatem počíná každá první kapitola o kovech.

Otevřte nejstarší naše knihy a naleznete tam již zprávy o výtvorech, k nimž upotřebeno zlata a stříbra. V biblí najdete nejdříve zlatem krytou, podobami andělů okrášlenou archu úmluvy, zhotovenou umělci Oholiabem z kmene Dan a Bezaleelem z kmene Juda, dále pověstná zlatá telata, obětní nádoby a stoly, koruny kněží, „urim“ a „thumim“ velekněze. V chrámě Davidově bylo mnoho sloupů dřevěných, zlatem krášleným pobitých, na podstavcích stříbrných a poklad Šalomounův obsahoval pět tisíc čtyři sta zlatých nádob a jiného nářadí. I druh práce tam již poznáváme, neboť Jeremiáš nám sděluje, „že umělec výtvory své ze dřeva sekyrou pracuje a pak je zlatým plechem pokrývá.“ Obraz Michův byl „řezán“ (ciselován) ze stříbra a Jesaiáš vypravuje o ulité figuře, kterou kovář pokrývá kovem. Sem také náleží zmínka o Hiramovi Feničanu,

Řecký korunkový vínek ze zlata.

který v chrámu Astartině pracoval nádoby podobné těm, jež popisuje Mojžíš v knize II. kap. 25. Ženy ovšem již tenkráte krášlily se náramky a náušnicemi, ba i nad kotníky noh připevňovaly kruhy, na nichž bylo zavěšeno množství článkovitých řetízků.

Kdežto nám bible podává jen popisy, máme u Egypťanů výtvory tohoto průmyslu vyobrazeny; nástěnné malby slavných staveb tohoto národa znázorňují nám výtečně i všechny podrobnosti práce. Nádoby stolní, stoly, postele, velké květinové koše, zbraně, masky, obětní nářadí a šperky honosí se tvary dokonalými; o mistrném provedení pak svědčí ty jemné drobnůstky, pokryté skvostným emailem, které vidíme v novém kairském museu (dříve v Bulaku). Na hrobech v Beni Hassanu vyobrazen již dva tisíce let před Kr. pracující zlatník. Poněvadž v Egyptě nebylo tehdy dosti zlata k uhrazení potřeby, pomáhali si faraonové tak, že podmaněným asijským národům ukládali odvádění poplatku v raženém kovu v podobě kruhů, neb v nářadí ze zlata neb „asemu“ (elektron: směsice zlata a stříbra) „Resennu“ (dosud není vysvětleno, zdali se tak jmenovali kappadočtí neb assyrští poddaní) hotovili a odváděli skvostné bitevní

vozy, pak postranice pro slavnostní nilské lodice, obojí lesklým ozdobeným elektronem pokryté. Okrasa i tvar jsou tak vkusné, že se vám zdá, jakoby zde vlašská renesance byla učinila půjčku. Staří Egypťané dosti významně zobrazovali ve svém písmě zlato. Jest to plný pytel zrnek, z něhož kape voda, což zajisté poukazuje na rýžování zlata.

U Řeků čerpáme své vědomosti především z Illiady a Odysseje. Čteme tam o kovárně Hephaistově, o níž referuje Homer dosti obšírně; praví, že se tam pracovalo ve zlatě, stříbře, mědi a cínu. Dále tam čteme, že hrad Menelaův okrášlen byl uvnitř slonovinou, mědí, elektronem, zlatem a stříbrem, že Odysseův stůl a postel byly zdobeny kovem, že Achilleův pohár byl stříbrný atd. Šperky nosily se patrně hojnou měrou a náušnice, náhrdelníky, prstence a spony práce „líbezné“ krášlily

Antická náprsnice a jehlová spona. (Cetinková práce.)

Starořecké šperky: Zlaté náušnice. Náprsnice cetinková, krášlená emailem.

četné bohyně i smrtelnice Homerovy . . . Důkazů nebylo dříve arci mnoho po ruce, ale nyní, kdy máme skvělé nálezy Schliemannovy, vidíme jasně dovednost starých mistrů zlatníků. Masky mrtvých, meče, nádoby, šperky a sošky nám také dokazují, že „Homerovi byla pravda nade všecko“.

Mimochodem: Nemyslím, že by čtenářka pochybila, kdyby si po příkladu dávných Trojánek na slavnostní řízu připevnila několik těch krásných jehlových spon ze zlata, které jeví na palmetové okrase různé ptactvo, zvířenu a fantastické tvory.

Že technická stránka práce poznenáhlu až na stupeň nejvyšší dokonalosti se vyvinula, toho máme doklady z nejslavnější doby řeckého umění, kdy začalo se užívati kovů v plastice, kdy pracovány veliké skulptury chryselephantinské a zároveň nejjemnější mikrotechnické tretičky,

umělecky co nejdokonaleji provedené. Mistři umělci: Kanachos, Soidas, Medon, Doriklidas, Phidias, Theokles a Smilis pracovali vesměs chryselephantiny, Mys, Kalamis a jiní as pomáhali jakožto mistři zlatníci při vytepání a upevňování plátů na jádro sochy. Chryselephantiny prováděly se následujícím způsobem: Nejdříve vytvořeno ze dřeva hrubší jádro monumentální figury a na tento základ kladena potom vyřezávaná slonovina, která představovala nahé části těla, kdežto roucha, odznaky a okrasy hotovily se z tepaných plátů zlatých. Do rouch bývaly vryty jemné vzorky, jež u nejdokonalejších skvostně barvitým emailem se okrášlovaly, kterýmžto způsobem také menší ozdůbky, zejména květiny, prováděny... Za oči zasazovány drahokamy. Mezi nejznámější velké práce náleží Jupiter z Olympie — seděl na trůně ze dřeva cedrového, který byl pokryt zlatou inkrustací, celek měl výšku 18 met., pak Athena Parthenonská (12 m. vys.), Aphrodita Urania a Pallas Ergana, vesměs od Phidia, krásná Artemis Laphiria od Soida a po technické stránce za tehdejších dob nejvíce ceněná argivská Hera od Polykleta. Že se tyto skvělé práce nemohly na delší dobu zachovati, snadno pochopíme, povážíme-li, že spotřebováno na Athenu za sto sedmnácte tisíc zlata, což ostatně v poměru k jiným není mnoho, neboť některé chryselephantiny pohltily drahého kovu za půldruhého milionu zlatých. Za nepokojných válečných dob zmizela tato veledíla beze stopy s povrchu zemského, a jen popisy současníků přešly na naši dobu. Velkou část jmen umělců zaznamenali nám Plinius, Properc, Pausanias a Juvenal. Drobnější výrobky přicházely z Řecka do Říma, kde jakožto starožitnosti za drahý peníz kupovány, zejména poháry a všeliké náčiní stolní od mistrů výtvarníků Mentora (350 po Kr.), Myrona, Akraga, Antipatra, pak šperky a mikrotechnické drobotiny, tak zvané „práce mravenčí,“ v provedení přímo báječném od mistrů Theodora, Pythea, Kallikrata a Myrmekida, vesměs ze zlata a stříbra. Často již vykopány v našem století šperky i nádoby, pocházející z oné slavné doby, a zejména Rusové našli v Tamanu, Kerči a Nikopoli značné množství zlatých i stříbrných předmětů, které nás v největší míře překvapují jak ušlechtilým tvarem, tak mistrným provedením, a z nichž nejlépe můžeme posouditi výši, jaké dostihlo zlatnictví starořecké.

Ze starých dob zbývají nám ještě Peršané, Babyloňané a Assyřané, o nichž čerpáme své vědomosti z Herodota, Strabona a bible (Kniha Estheřina.). „Zlatoskvoucí“ jmenují válečnou moc Xerxovu a kořisť po bitvě Platejské obnášela ohromné množství prací ze zlata a stříbra, zbraní a nářadí. Mocný Cyrus vložen do zlatého sargofagu, kterýž umístěn v nádherném hrobě v Pasargadách. Herodot vypravuje, že v pyramidě Baalově stály ohromné sochy a vedle nich okrášlené postele, vesměs práce ze zlata. Staré asijské reliefy poučují nás jasně o zdobných výtvorech z kovu. Nalézáme tam náušnice zlatým věnečkem krášlené, sestavené z růžic a hlav zvířecích, jemně točené náramky, pak řetízkovité náhrdelníky, kteréžto předměty sloužily za šperky pro ženy i pro muže. U těchto národů dávány děvčatům na znamení dospělosti náušnice zvláštního tvaru. Zbraně zlatem i stříbrem vykládané dospěly vysokého stupně umělosti a již tehdy měly zbrojířské výrobky Peršanů pověsť nejslavnější.

V Číně jsou staré výrobky ze „žlutého kovu“ — lieu — bezvýznamné; z „bílého“ (stříbra) — liao — zachovaly se práce cetinkové (filigránské), co do tvaru však po celá staletí zcela nezměněné. Za to jsou tam bronzoviny ovšem dokonalé a sousední Japonsko má starožitnosti toho druhu, za kteréž tamější milovníci platí mnoho tisíc a které také u nás dosahují přepjatých cen. Před třemi lety prodáno ve Vídni „naturalisticky provedené“ bronzové sele staré japonské práce za čtyři a slon (jednu stopu vysoký) za osmnácte tisíc zlatých. Také japonské zbraně krášlené v kládaným žilováním zlata a čekaněná práce na rukojetích vynikají uměleckým provedením nad jiné. Indie proslula těžkými šperky a tepanými nádobami k účelům obětním, Siam a Birma měly vlastních zlatých ozdob v jednoduchém provedení nazbyt, kdežto Tibet závisel v té příčině zcela na říši Čínské.

Avšak již přejdeme k době římské. Objevením hrobů a hrobních komor etrurských nabyli jsme hojných památek ze zlata a stříbra, do-

Antické bronzoviny. — Lampičky a kandelábry.

kazujících, že mistři toho národa pracovali jednoduše, ale velice vkusně. Jsou to závitky, spirálky, kruhy, kouličky, obroučky, rovnoběžné proutečky, různotvárné plotýnky a dlouhé kapky, tedy filigrán v pravém slova smyslu, z něhož tvořeny článkovité pasy, náhrdelníky, kovové vínky, kněžské prstence, penízovité návěsky atd. Etrurské nálezy v Praenestě. Vejích, Perugii, Tarquiniích, Bologni a Volskách podaly nám vše, čeho jsme ku prozkoumání tohoto odvětví kovové práce potřebovali a sbírky římské zasluhují v té příčině nejbedlivějšího prohlédnutí. Bronzové práce vynikají však rozhodně nad výrobky z drahých kovů, o čemž svědčí sochy Aula Metella ve florencských Uffiziích a hošík s husou v Leidenském museu.

Z řecko-italských starožitností uvádím zde sabinské náramky, vlasnice — crinales, — skvostné fibule, jehlové spony a nádobu zvanou „cista“, které všechny honosí se prací dokonalou. V době kolem 250 roků př. Kr. měli Římané mnoho zlatého a stříbrného nářadí a šperků; víme, že po bitvě u Cann padlým rytířům sňaty prsteny, jimiž naplněny

velké nádoby. Rozvoj pozdějších dob netýká se ani tak zdokonalení techniky — ta stála již dříve na vrcholu dovednosti; ale za to nabývala výroba v tom oboru ohromných rozměrů, řemeslo zlatnické a stříbrnické zkvétalo stejným krokem se slávou, bohatstvím a leskem tohoto národa.

Z dob nejmocnějších císařů římských máme značný počet zlatých a stříbrných starožitností, které vždy jen šťastnou náhodou nalezeny při kopání v rozličných krajinách Italie, Francie, ba i Německa. Z toho všeho, co se nalezlo, mohli bychom sestaviti celé skvostné zařízení všelikého náčiní, jakým se pyšnily nádherné paláce římských patricijů. Stříbrné okřiny a hrnce, celé stolní zařízení, jako: mísy, talíře, umývadla, dále nádoby jemné práce k rozličným potřebám, jakými byly calix, lanx, crater, patera, scyphus, phiala, cochlearia, urceolus atd. Toto zařízení vážilo mnohdy několik centů. Plinius nám jmenuje několik velkofirem, které zaměstnávaly výrobou těch věcí množství dělnictva. Glodian, Furnian, Medamus a Zosimus požívali tehdy nejskvělejší pověsti. Nález

Stříbrná miska římská z doby císařské. (Nález u Hildesheimu.)

u Hildesheimu v Hanoversku (16. října) obsahuje osmašedesát stříbrných nádob práce tepané, reliefy, bohatě zdobené emailem, ba i niellem (u nás říkáme též „Tula" dle ruského města, kde se nejvíce tímto způsobem kovové práce okrašlují), nádherné stolní náčiní, bezpochyby některého z vojevůdců římských. Nález v Bernay (staré Bernacum) obnášel asi stejný počet podobných nádob; zejména pak vykopaniny pompejanské jsou nám zdrojem, z něhož čerpáme stále nové prameny ke studiu starožitností kovových.

Konečně chci ještě uvésti, že v Lyoně roku 1841. nalezeny šperky bohaté Římanky, totiž sedm náhrdelníků se vsazenými perlami a smaragdy, sedm náramků, šest párů náušnic (jeden snad ztratila), pak prsteny, jehlice atd., a že v Římě v klášteře Pavlánek nalezeno roku 1794 celé stříbrné zařízení toaletního stolku fintivé Římanky, za které by se za našich dnů nemusela styděti ani nejrafinovanější lvice společnosti.

Práce z ryzího zlata hotovili fabri aurarii — aurifices —, tedy mistři zlatničtí a dělili se v odbory práce jako ciseléři — caelatores, pozlacovači — deauratores, kovolitci — flatuarii, leštiči — tritores, prstenáři — annularii, lemovači drahokamů, intaglií a camei — inclusores

gemmarum, zlatotepci — bractearii, a vkladači zlata do jiných kovů a dekorativní zlatníci — crustarii.

Láska ku starožitnostem měla tu svou zlatou dobu a že se při takové dokonalosti řemesla také padělávaly hledané předměty z klassické doby řecké, toho důkazem je mnohá vzpomínka, kterou nám zanechali tehdejší kronikáři. Uvedu jen řeči Ciceronovy proti drancování, jehož se dopustil Cajus Verres na Sicilii, kdež po dvě leta meškal jako propraetor. Byl šíleným sběratelem kovových starožitnin, jichž byly na Sicilii ve všech chrámech i rodinách celé spousty a to nejen umělecky dokonalého provedení, zejmena řecké práce nejslavnějších mistrů, ale mající také hmotnou hodnotou kovů a drahokamů cenu nesmírnou. Cajus Verres a jeho pochopové sebrali, o čem věděli, a zavlékli skvostné tyto práce do praetorského sídla v Syrakusách, kde pracovalo mnoho mistrů zlatnických na okrasném nářadí po celou dobu vlády římského zřízence, který nechával tepané reliefy ve zlatě zasazovati do nových nádob a stolního náčiní v počtu ohromném. Čtvrtá řeč Ciceronova v záležitosti Caja

Římské stříbrné poháry. (Nález u Hildesheimu a Bernay.)

Verra podává nám takto i mnohé zajímavé podrobnosti o plenění starožitností a dokazuje opět, že starožitnický chtíč dělá téměř vždy zloděje, jakmile dosahuje stupně chorobného.

Jako stoupala se slávou a mocí Římanů vytříbenost prací ze zlata a stříbra, tak úpadkem národa klesala od stupně k stupni. Začala práce povrchní, nestejné hodnoty, tu a tam začaly se vyskytovati vzory byzantinské, krasochuť ztrácela jemnost posudku a počátkem stěhování se národů zlatnictví a bronzovnictví, druhdy tak skvělé, již jen živořilo.

Zato kvetla Byzanc a její těžký, svou nádherou až dusivý přepych tvořil pěkné práce kovové, okrášlené sklennou mosaikou, emailem a vyšíváním. Tam nalezalo křesťanství ve svých počátcích závažnější opory, tam začaly se hotoviti mohutné kříže v bohatém provedení, chrámové dvéře pobíjely se tepaným plechem drahých kovů, oltáře se bohatě zlatily a také ostatní kostelní nářadí pracováno v nádheře dosud nevídané. Mimochodem jen zaznamenávám, že první zmínka o ciboriu (columba — když peristerium má podobu holuba a pyxis, t. j. nádoba na hostie se

nalezá uvnitř) datuje se z r. 450, kdy papež Hilarius daroval svatojanskému kostelu takovouto nádobu sedmdesát liber těžkou, a první zlatý kříž, o němž máme zprávu, věnoval císař Constantin na hrob sv. Petra v Římě (356 ?). V malé basilice sv. Felixe stály také svícny a uprostřed nich zlatý kříž (380). Jaká báječná nádhera panovala v chrámech cařihradských, když dokončena r. 537 druhá Hagia Sofia (božská moudrosť) Justinianem (první, vystavěná Constantinem, shořela r. 532) a jak vysokého stupně dosáhlo byzantinské umění v pracích kovových, o tom poučují nás zevrubně na mnohých místech svědectví věruhodná. Ale časem proměnily se ty zlaté a stříbrné sochy a nářadí chrámové v peníze, jež pohltily časté války a také zde nastal zesurověním vkusu značný úpadek umělecké výroby. Avšak za císaře Basilia (867—886) a následujících panovníků vzpružilo se zlatnictví opět a zkvétalo po dlouhý čas. Z těchto dob zachovalo se starožitností velice mnoho, a několik frontal čili antipendií (přední strana oltářů), — které viděti můžeme v Miláně (Sant' Ambrogio), v Paříži (Musée de Cluny) a nejslavnější z nich „pala d' oro" v Benátkách (v kostele sv. Marca), — vyniká umělou tepanou prací v zlatě a stříbře s okrasami a obrazy emailovými nade všechy podobné výtvory. Slavná koruna svatoštěpánská (uherská) práce byzantinské pochází z jedenáctého stol.; zdobena jest nebroušenými drahokamy, emailaturou, perlami, filigránem a gemmami. Při dobytí Cařihradu (1204) drancováno s neukojitelnou vášní a lakotou nejen v palácích, ale i v chrámích, a to nesmírné množství zlatých nádob, nářadí a kostelních paramentů roznesli později vracející se rytíři do všech končin západní Evropy. Odtud pocházeji ty porůznu roztroušené, vzácné starožitnosti byzantinské.

Zde mohu snad udati historku Šalamouna Weiningera z Vídně, který prodal starožitníku Marksovi do Londýna dva zlaté, byzantinské, emailem krášlené oltáříky z 11. stol. za 254 tisíc zlat. Později koupil je s několika jinými předměty Alfons Rothschild v celku asi za jeden million. Náhodou však vyšlo na jevo, že oltáříky jsou padělkem, obchod zrušen, Marks vrátil million a žaloval (1877) Weiningera bez výsledku, neboť byl ve Vídni za nevinna uznán, poněvadž se úsudek znalců o pravosti rozcházel. Tenkráte — myslím, že jsem dobře zpraven — mohl vídeňským pánům znalcům pomoci jistý tamější emailleur, který kromě dvou pravých všechny ostatní plotny velice dovedně padělal. Weininger koupil si za šedesát tisíc zlat. od jednoho šlechtice (!), který se nalézal právě v peněžité tísni, písemné stvrzení, že ony staré oltáříky chovaly se po tři sta let v jeho rodině. Tak byl Marks z Londýna oklamán a nedostal ani krejcaru nazpět. (Weininger zemřel později v trestnici, kde si odbýval pětiletý trest za to, že vyměnil z musea vévody Modenského skvostné starožitnosti za padělky.)

Tím, že zavezena velká část předmětů všeho druhu na západ, stalo se, že částečně technika, tvar i vkus prací vzaly na se u nás ráz byzantinský — liší se tu však od vzorů svých ztrnulostí, ztuhlostí a někdy, abych tak řekl, až dřevěnou zmrtvělostí. Zde máme také do jisté míry spojku se slohem románským, což se lehce vysvětluje tím, že na západ Evropy povoláni některými panovníky, biskupy a převory klášterů řečtí zlatníci kteří spoluúčinkovali při stavbách kostelů a hotovili často pa-

ramenty bohoslužebné. To vidíme nejlépe na starožitnostech z těch dob; „lebkové reliquiáře“ — hermae — poprsí toho neb onoho svatého ze zlata neb stříbra, do něhož zasazena část lebeční kosti (svatý Vít v Praze?), kalichy a cestovní oltáře nesou mnohé stopy studií i práce byzantinské. Sem náleží oltář v Treviru, ale především ten, který jest uložen v dómu Paderbornském — z roku 1095 —, a jejž zovou Rugerským nebo Rogkerským, práce mnicha tohoto jmena; tento není as nikdo jiný než Theophilus, pisatel tractatu: „Schedula diversarum artium“ o byzantinských uměnách, který byl a jest dosud nevyčerpatelnou pomůckou při tvorbách předmětů starého, uměleckého průmyslu. Starožitnosti původu byzantinského na trhu se ani vyskytovati nemohou, poněvadž jsou téměř vesměs v pevném majetku. V Uhrách bylo také několik klášterů, kde se pracovalo po způsobu byzantinském, a v národním museu pešťském nalézáme některé dosti zajímavé

a. b.

Číše románského období: a. kalich Thassilův, b. Viltenský.

předměty, mezi nimi zejména insignie krále Bely II, které však pracovány bezpochyby v Cařibradě, ačkoliv je vydávají za ryze maďarské.

Romanské kostelní paramenty ze zlata a stříbra hotoveny takořka šmahem v klášteřích; veliká řada mnichů i opatů byli výtečnými zlatníky i emailleury, a zůstavili mnohou skvělou památku, která jest nám nyní vzorem. Také anglické výrobky románské doby pocházejí z klášterů; mniši Leo, Auketill, pak opati Brithmodus a Mammius pracovali v 11. stol. velice mnoho paramentů, z nichž arci nemáme ani zbla. Světelník nebo-li kandelábr Kensingtonského musea, jejž vydávali za práci některého anglického kláštera, jest bez odporu čistě irský výrobek, neboť podobná fantastická zvířata, různé potvory a zápletky stuhové nemohl nikdo jiný vytvořiti než irští kresliči — miniatoři — nehledě ani k jiným mnohým známkám původu irského.

Doba slohu románského s přívěsky byzantinismu, trvala dosti dlouho, když tu pojednou ze severovýchodního koutku Francie vyklubalo se něco, co vypadalo jaksi neobvykle nově; vrtěli nad tím hlavami, obraceli to

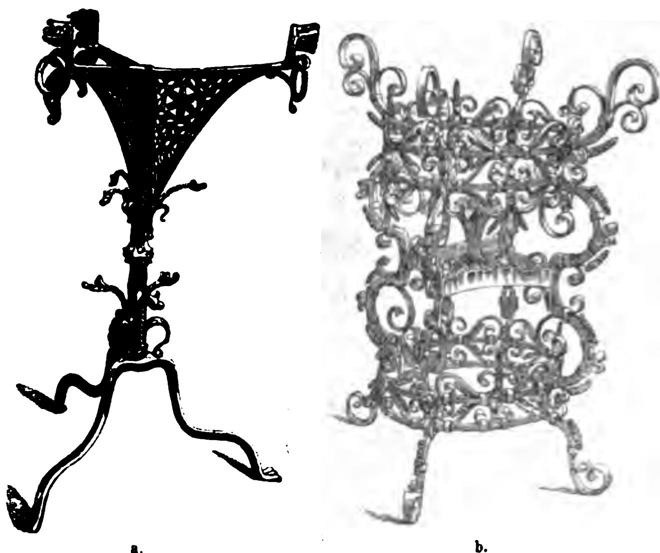
na rozličné strany, pravili, že je to nový sloh a — smáli se tomu na začátku nehorázně. Mínili, že s něčím podobným mohou se odvážiti na světlo boží jen barbaři Gotové, že jest ten nový sloh protichůdcem všeho dosavádního — ale nic naplat: sloh ten vyvinoval se zdravě ze stavebních hutí kostelních, od dílny k dílně a pevně sdruženým cechům a řemeslným pořádkům začal se líbiti jak náleží — bylo to něco nového a pěkného, co se pracovalo s velikou chutí. Dříve stál budovatel architekt samostatněji na vlastních nohou, ale teď potřeboval sochařů, aby mu plnili výklenky,

Gotický pohár z 15. stol. (V Novém Městě za Vídní.)

tvořili vyčnívající chrliče atd. A také cechům zlatníků a stříbrníků byl nový sloh (Němci jej za našich dnů chtěli jmenovati slohem germánským neb staroněmeckým) velice vítán. Starožitností z oněch dob máme značný počet a to vesměs tvaru ušlechtilého, práce dokonalé a hmoty drahocenné. Máme mnoho relikviářů, ciborií, kalichů, biskupských berlí a jiných předmětů, na nichž vidíme, s jakou chutí mistři zlatničtí tvořili ony spletené sukovité větve, růžice, fialy, lezce (kraby), věžičky a štítky a jak v nich stavěli na odiv svůj vytříbený um. Tenkráte — ó šťastná dobo zlatnictva! — pracovalo se v tom oboru tak mnoho, že musíme do

jisté míry toto tvoření nazvati přepychem a zejména v bohaté Francii vydáno následkem toho několik nařízení, že kdo nemá šest tisíc livrů ročních důchodů, nesmí užívati stolního náčiní ze zlata a stříbra (1294). Filip Krásný, který tento zákon vydal, shrábl při tom arci nejvíce, neboť poddaní, kteří neměli tak vysokých důchodů, byli nuceni odevzdati své

a. b.
Gotické nářadí železné. a. Stojan na umyvadlo, b. stojan na květináče.

Gotické železné klepátko (15. stol.)

skvostné nádoby do královského pokladu. Ale na zákony se často velmi rádo zapomíná a zejména v tomto nepohodlném případu, kdy smělý hmat v práva nejmocnějšího cechu a majitelů podobného nářadí byl poněkud příliš ostrý, dovoloval se z nenáhla volnější výklad nařízení. Nastala pak doba, kdy velmožové, rytířstvo a bohatí měšťané ukládali svůj hmotný přebytek jen v předmětech ze zlata a stříbra umělecky

provedených a v dobách nutné potřeby pak sahali k cennému kovu. Velké komory byly naplněny množstvím drahocenného nářadí, vážícího mnoho centů; za doklad uvádím na př., že poklad krále Karla V. ve Francii (1364—1380), obsahující jen práce zlatnické a drahokamy, ceněn byl na 19 millionů korun. Nás může zajímati, že císaři Karlu IV., když přijel se synem svým Václavem roku 1378 návštěvou do Paříže, věnovány byly od města, rytířstva a krále drahocenné dary z dílny slavného zlat-

Renesanční železná mříž.

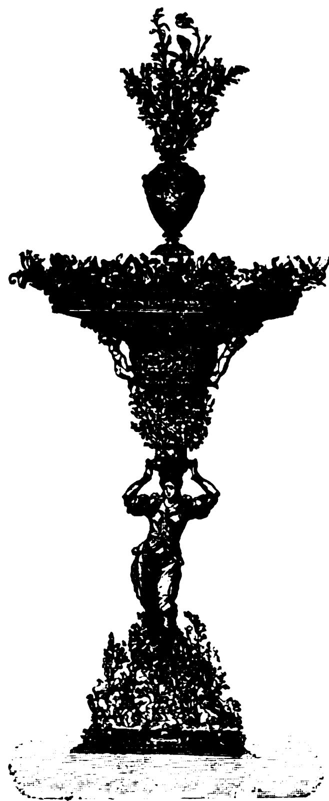
Konvice dle nákresu Jana Holbeina.

níka Hannequina z Vivieru. Mistrů zlatníků-umělců proslulo z těch dob veliké množství, známe z pořádků cechovních i značky, kterými znamenávali své práce — úřadně pověřená znamení zavedena později; obsah hodnoty kovové (mnoho-li karátů na jeden lot) býval přísně zkoumán a zjišťován. Mnohý skvost vzal ovšem za své pod rukou tavičovou; ale přece zachovalo se nám mnoho předmětů z dob slohu gotického, které si můžeme prohlížeti v pokladech chrámových nebo ve sbírkách. Na

tomto místě chci se zmíniti o jedné u nás málo známé starožitnosti: jest to „český kříž Otakara II.“ v řezenském chrámovém pokladě, který byv koupen biskupem od židů (1314), zde jest uložen. Sem náleží také česká koruna, kterážto nyní chová se v chrámě sv. Víta; byla zhotovena 1347 a pozůstává z jednoho, ve čtyři díly se rozkládajícího kruhu, který dle potřeby může býti súžen neb rozšířen. Jak známo, pracována byla

Stříbrná konvice v paláci Durazzo v Janově.

Stojan ze zlaceného stříbra. (Práce Václava Jamnicera, 16. stol, maj. Rothschild.)

dle liliového vzoru starofrancké koruny, chová v sobě prý také zlato ze svatováclavské koruny a jest krášlena 91 kameny a 20 perlami. V druhé komoře našeho dómu uložen je starožitný chrámový poklad — bohužel ve skříních sešlých, chatrných a v neladu opravdu hnusném. Opatrovatelé jeho měli by si za příklad vzíti poklad loretánský, jak ten se návštěvníku presentuje, ač nechová — pokud se práce týče — takové skvosty zlatnického umění. V komoře u sv. Víta chovají se zejména: relikviární

Maurská dýka. (14. stol.)

kříž, monstrance Petra Arlera, ciboria a kalichy, dílem práce zlatníků Karla IV. neb jemu od současníků darované. Podrobností zde pomíjím, neboť myslím, že naši starožitníci komoru tuto důkladně znají.

Německé zlatnictvo zaujímalo v oněch dobách postavení velice čestné, ačkoliv teprve později vyniklo nad ostatní, a také pražská kniha malířů (14. a 15. stol.) nám dokazuje, že tu pracovali němečtí zlatníci, ačkoliv mnozí z mistrů, kteří pracovali pro Karla IV., byli prý Francouzi. Nad jiné vynikali zlatnické cechy v Norimberku, Augšpurku, Řezně, Cáchách, Štrasburku. V Německu jest mnoho starožitností zlatnické práce a to zejména kostelních paramentů a pohárů. Padělků vyskytlo se poslední leta několik a zvláště tepané zlaté poháry tak zvané „šupinaté“ těšily se přízni bohatých, ale neznalých amatérů. Kdo zná fakturu staré práce, rozpozná nepravý předmět bez dlouhého zkoumání, neboť rozdíl v přesném úhozu tepání, litých částkách a průsvitném emailu jest značný a snadno rozeznáme školácké tepání, mdlý email bez lesku zářivého a slabou propracovanosť ulitých dílců.

U Rusů zachovával se dlouho sloh byzantinský s příměsky okras, jichž původ hledati dlužno ve východních krajinách. Když u nás byla renesance v největším rozkvětu, nabývaly ruské práce teprve nádechu gotiky. Ze starožitností máme z té doby bohatě zdobené „ikony“, kaditelnice, desky svatých knih, těžké, perským emailem krášlené šperky, ale k nám zabloudí zřídka tyto předměty, pročež jsou nám slohové i technické podrobnosti málo povědomy. Také existuje jediný jen důkladný spis v ruské řeči o těchto starožitnostech a cena tohoto díla, které vydáno bylo z nařízení cara Mikuláše I. (1849—53.), jest pro obyčejné smrtelníky příliš vysoká. V království polském jeví práce až do let 1560 patrnou značku německého umění zlatnického a starožitností je z této periody po skrovnu. Zeptáte-li se některého z polských znalců po té neb oné podrobnosti práce, vždy tvrdí, že jest právě tento detail zvláštností „slohu jagellonského“, což není u nás arci nic jiného než pozdní gotický sloh. V pokladu krakovském a varšavském (v tomto v kostele sv. Jana až na kalichy krále Zikmunda) chovají se kostelní paramenty dokonalé práce německé, kdežto v soukromém majetku marné je hledání po sebe menší tretičce slohu jagellonského.

(Pokračování.)

Poesie a pravdivosť.

Několik myšlének E. Krásnohorské.

> Za dveřmi vašeho divadla necháme všecku obrazotvornosť jako u brány pekla všecku naději. Budeme znova pojídati — nejsouce lační — všechen černý chléb svých nepochopitelných osudů, aniž nám dáte nejmenšího jich vysvětlení myslitelského. Budete tam konstatovati, a my tam půjdeme plakat. Divadelní lampy špatně osvětlují dokumenty. Cítíme potřebu takového umění, v němž vynikají pouze lidé obdaření vkusem a jež rozehrává v činnosť všecky schopnosti plemene.
>
> Le Figaro dne 6. května 1888.

ajisté není většího nesmyslu než postava lidská letící vzduchem jako pták. Představa to zhola nepravdivá, ba nemožná; nikdo jakživ nic podobného neviděl. A přece jaké to množství postav letících, vznášejících se v oblaku, na luně, na malinké zeměkouli neb i na letícím čtyřnožci, okřídlených i neokřídlených, ženských i mužských, dětských i starošských, mythických i allegorických, jež zobrazilo a denně zobrazuje štětcem i dlátem umění? Chtěl by někdo tvrditi, že všecka tato díla obraznosti, představující nepravdu, nutno vyloučiti z pravého umění?

Anebo pohleďme na svatou Markétu, ideálně spanilou to děvušku, jak svou útlou nožkou potírá hrozného draka, lehýnce držíc palmu v ručce nejněžnější. Jest to snad pravda, co ji, tu čarovnou Markétu Raffaelovu činí uměleckým dílem nesmrtelným? Nikoliv, vždyť obraz líčí výjev zhola nemožný, smyšlený. Či jest to snad pouhá správnosť kresby jejího těla, věrnosť anatomické studie malířovy, tedy přec jen pravdivosť, co ji činí tak vysoce cennou?

Ne; neboť pak by studie dle živého modelu, kterou Raffael k tomuto obrazu konal, nutně byla mnohem cennější než obraz sám; studie zobrazovala nevylhanou skutečnosť, byla pravdivější; na obraze ji malíř již změnil, k svému ideálu krásy přizpůsobil, tedy dle katechismu výstředních realistů zfalšoval a zkazil.

Kéž si každý, kdo chce o realismu hymnu psáti, prohlédne nějaké illustrované dílo, kde jsou studie k obrazům Raffaelovým a pak obrazy samy, nežli vezme péro do ruky. Stojí to za to! Uvidí tam realismus i také idealismus: realismus v pouhých modelových studiích, idealismus v hotových božských obrazech.

Jsou to studie ruky mistrovské. Král malířů idealistů jest také ještě králem mezi realisty, jest virtuosem správnosti a pravdivosti, a nemůže tomu ani býti jinak. Bez bedlivého, pilného studia skutečnosti, beze

správnosti kresby a barvy by mu znalosť těla ve všech jeho pohybech a polohách známých scházela, tím méně by byl schopen zobraziti je v pohybech a polohách neznámých tak, aby způsobil zdání jich pravdivosti, jich možnosti — uměleckou illusi.

Divné letící anděly by maloval, kdo by nedovedl vykresliti ani bábu sedící a loupající brambory. Nicméně může býti letící anděl i při věrné kresbě a dobré malbě méně uměleckým obrazem než bába loupající brambory; tato může býti nejen výraznější, zajímavější, živější, ale i poetičtější než akademický anděl.

Obraz, jenž co do správnosti čili věrnosti má třebas i do jisté míry chyby a jehož předmět je prostinký, může daleko vynikati nad obraz korrektní a vznešeným předmětem se honosící; onen může býti pln života i půvabu, sršeti jiskrou genia a jeviti velkého umělce, tento může býti vzorem suchopárnosti, mrtvé dělanosti a prozrazovati jen dobrého školáka.

Jest sice pravdivosť, ale nikoli reálná, nýbrž tvůrčím duchem spracovaná pravdivosť podmínkou uměleckosti, ale alfou i omegou není. Obraz naprosto nepravdivý, skreslený, nemůže býti uměleckým, ale obraz naprosto pravdivý a pouze pravdivý proto ještě dávno nemusí býti uměleckým. Pravdivosť je stupněm uměleckosti, ale daleko nedostačuje k celé její výši. K té vede stupňů celá řada, a pravdivosť z nich daleko není nejvyšším.

Ani vznešenosť předmětu, spojená s pravdivostí provedení, nemá sama o sobě ještě žádné stopy uměleckosti nebo poesie. Hvězdné nebe jest zajisté předmětem vznešeným, ale nejvěrnější jeho mapa, i kdybychom ji temným blankytem omalovali a vyzlatili, jest umělecky stejně bezvýznamna jako ta nejchybnější. Tím méně předmět všední v napodobení pravdivém může býti pokládán za samu podstatu uměleckosti, poesie.

A což teprv, když předmět všední ani pravdivě podán není! Jak často vyskytují se na př. moderní obrázky, na kterých viděti praobyčejnou figuru nějakému domovníku nebo podomkovi podobnou, s obličejem beze vší výraznosti a zvláštnosti, stojící či sedící co možná nemalebně a fádně, držící v ruce dýmku nebo nic; ale nohy této pravdivé prý, realistické figury nevyrůstají z těla, nýbrž ze šosů kabátu, ruce se podobají smočeným a pak scvrklým rukavicím, lebka by zvrátila anthropologům vše, co vědí, podlaha má nevídaný sklon a konflikt s lavicí, a zeď, o kterou se figura zády opírá, jest dle perspektivního odměření půdorysu asi o délku těla od zad vzdálena.

Nepravdivosť a nemožnosť takového obrázku dokázala by se pětiminutovou lekcí z perspektivy i stejně kratičkým srovnáním figury se živým modelem; a přece obrázek takový činí nároky na pravý směr umělecký a pod štítem realismu, pravdivosti, pohrdá idealismem jako copáctvím.

V čem záleží ta jeho pravdivosť, ta jeho pýcha moderní uměleckosti? V tom, že neidealisuje, ani nic idealního nevyhledává; v tom, že zobrazuje všednosť do té míry známou a obecnou, až jest nepopíratelna.

Takovými výtvory, jejichž jediná pravdivosť v tom záleží, že jsou — Goethovým výrazem řečeno — „nevyvratné, protože zcela všední“, hemží se pod praporem realismu nynější výtvarnictví i literatura. Ne-

mohou se vykázati žádnou jinou zvláštností, nežli že se úplně vyhýbají všemu vzletu, vší myšlénkové a citové hloubce, ethické opravdovosti, jemnější povahokresbě, důslednosti koncepce, ale zejména ladnosti komposice a kráse — především kráse obsahu i formy. To všecko pokládají za zbytečnost, za nepravdu, affektaci, lacinou frázi a klamný ideál. Mají za to, že jen ony samy líčí život takovým, jakým vskutku jest.

A zatím jenom jisté stránky života, obyčejně ty povrchnější a ty hrubší, líčí zevrubněji a výlučněji než pravá poesie. Ano, než pravá poesie, neboť všecko líčení skutečnosti, i kdyby sebe pravdivějším bylo, není ještě poesií. K pouhému líčení stačí talent pozorovatelský a dovednost technická, ale k poesii, k hlubšímu umění, jest třeba právě tvořivosti; prvý směr pracuje v oboru napodobování, jest více méně reproduktivním, a korunou jeho methody jest virtuosita, druhý směr zakládá se na samostatném myšlení, orgánem jeho jest tvůrčí představivost, daná výhradně jen umělcům; jest produktivním, a vrcholem jeho jest ona výše, na které stojí nesmrtelné mezníky tvůrčího umění. Prvému směru jest napodobování skutečnosti cílem, druhému jen prostředkem; prvý spatřuje v životě svůj vzor, druhý svůj materiál, z něhož vybírá to, co s myšlénkovým jeho účelem souvisí. Prvý předvádí kusy života i s nahodilostmi, druhý je pojí v celku dle jich příčinnosti; prvý má všechen detail za důležitý, druhý jen detail charakteristický; prvý míní, že kdekoliv uchopí ze života zlomek, jest v tomto dost pravdy, aby za sebe samu mluvila i bez vlastní myšlénky básníkovy; druhý ví, že pravdu života nelze tak lehce stihnouti, ježto příčiny a účinky se mezi sebe pestře a hustě prorůstají a pouhý maně vzatý zlomek může obsahovati směs příčin a účinků k sobě nenáležitých, ale žádnou souvislou, jasnou pravdu.

Její příznaky shledává básník idealista, básník myslitel, v nejširším a nejhlubším oboru života a pořádá je v obrazy menší než jest obrovský obraz žit, v obrazy umělecké, a ty jsou potom celky a nikoliv úryvky.

Oba tedy v životě pravdu hledají, ale každý má o pravdě jiný pojem; jeden tvrdí: „toto jest pravda, proto že jest to faktum,“ a druhý zase: „toto jest pravda, proto že jest to důkaz;“ prvý vybírá své „dokumenty“ ze života mechanicky, druhý organicky; prvý přetíná uzly gordické, druhý je rozvazuje.

A jako pravdu, chtějí oba poesii, ale též o ní má každý pojem jiný.

„Není-li v životě poesie, není jí vůbec.“ Tuto důležitou a naskrze pravdivou větu nacházíme v jedné z nejnovějších statí českým jazykem a se zřetelem na české písemnictví napsaných. Stať ta, k nejrozhodnější obraně realismu čelící, nachází se na místě ctihodném a jest všeho pozoru hodna; povíme zpříma, že míníme nejnovější článek o literatuře ve Světozoru.

Zajisté a beze vší pochybnosti pravda jest: Není-li v životě poesie, není jí vůbec. Jen že se v životě nachází nejen to, co výstřední realisté líčí, ale také to, co ignorují a vylučují. V životě nacházejí se i nejvzdušnější sny a nejkrásnější ideály, nejen takové, které se uskutečnily kdy v nejvýznamnějších hodinách soukromého žití, anebo ve věkopamátných momentech dějin, ale i ty, které se nevtělily nikdy, žijíce pouze v lidském

srdci, v duši, v obraznosti. A nikdo nemůže upříti, že jest jistá škola realistů, která nápadně opomíjí všecko, co se děje v lidském nitru; pro ni myšlénkového a citového světa téměř není, jí ten svět zevní se svým kostýmem, se svou kulturní slupkou a se svými zevními příběhy jest téměř vším, aspoň něčím stokráte důležitějším nežli svět vnitřní, duševní, a v tomto přec jest jádro života, jádro kulturního vývoje, tedy pravda nejvýznamnější; všecky zevní zjevy, i kdyby vesměs byly charakteristické, nenahodilé, ale opravdu znázorňovaly povahu duševního svého zdroje, nemohou ho vyčerpati; vždy ještě člověku zbývá veliká — ba ta největší část duševního žití nevyjádřená a nevystižená všemi oněmi zevními věcmi, a právě tato vnitřní, skrytá, ne každému pozorovateli viditelná část vyžaduje hlubšího, pravého básníka. A zde přestává sama sebou nejen zásada, ale i možnost pouhé kopie skutečnosti, neboť kde originál jest ukryt, někdy hluboko tajen, není možno mluviti o věrné kopii. Tu musí básník ve svůj model se vžíti a svým důmyslem i domyslem, svým citem a hlavně tvůrčí inspirací svého talentu prožiti sám duševní život svého předmětu. Zde pak, kde sama možnost přesné zkoušky absolutní pravdy přestává, kde výsledek jest výtvorem duše básníkovy a nikoliv kopií skutečnosti, zde teprv se osvědčí velký básník — básník psycholog. Může sice i tyto problemy řešiti pouhý psycholog, jenž není básníkem, — může je zcela dobře a správně vystihnouti pouhou rozumovou kombinací, vedenou důsledně po stopě zkušeností a pozorování, aniž by výsledek měl v sobě prášek poesie; neboť nikde, v nižádném oboru a nikdy není pravdivost totožná s poesií, ani pouhé sledování pravdy účelem umění. Poesie nesmí nám neuměleckým způsobem vtírati nepravdu a musí býti svým způsobem a do jisté míry pravdivou, ale kromě té pravdivosti musí obsahovati něco více a něco ještě jiného.

Život, jenž rozumí v sobě i život ducha, citu, obraznosti, obsahuje všecku poesii. „Není-li v životě poesie, tedy jí není vůbec.“ Na té pravdě nelze viklati ani slevovati. Život poesii v sobě celou zahrnuje, ona jest částí jeho, ale život obsahuje také ještě něco jiného než poesii. „Není-li v životě prosy, tedy jí vůbec není; není-li v životě všednosti a nudy, tedy jí vůbec není; není-li v životě hnusu a nízkosti, není-li v něm šeredných protiv poesie, pak jich vůbec není.“ Tyto věty jsou právě tak nezvratně pravdivy jako ona realistická o poesii zahrnuté v životě. Či by chtěl někdo tvrditi, že všecko v životě jest o sobě již poesií, jeho ohavy právě tak jako jeho krásy, jeho hnilobný rozklad právě tak jako jeho zdravý růst, jeho zvířecká obmezenosť právě tak jako jeho mravní velikosť?

Toho snad netřeba teprv dovozovati, že celý život poetickým není a že pravšecko v něm nehodí se za předmět umění. Jsou ve skutečnosti živly, které samy o sobě chovají tolik poesie, že netřeba více než pravdivě je napodobiti, aby způsobily umělecký dojem; avšak na pouhé vystižení takových přirozeně lepých předmětů zapotřebí jest již celého umělce, duch všední jich nevystihne nikdy. Jsou i jiné živly ve skutečnosti, kterým samým o sobě všecka podstata poesie schází a jejichž zobrazení — štětcem ani pérem — nikdy, byť sebe virtuosněji pravdivé,

nebude na nás umělecky působiti, a může nám býti nezávadno jen te. spojí-li se s živlem jiným, poetickým, jemuž se podřídí.

Vezměme si příklad co možná jednoduchý a názorný. Pěkná zvěromalba může i při všem realismu umělecky ba i poeticky působiti, a nic nám nevadí, jest-li jevištěm jejím chlév se vším, co v něm bývá, a nikdo nebude si přáti, aby dole byly voskované parkety místo stlaní. Ale odmysleme si postavy zvířat a chtějme, aby to, co na obraze potom zbude, svou pravdivostí nás okouzlilo; a přece jest to také ze života. Jsou věci, které v uměleckém zobrazení pouze ztrpíme, a to nikoli k vůli jejich pravdivosti, ale navzdor jejich pravdivosti, když jsou nutny pro předmět skutečně umělecky vhodný, poetický. Jsou i poměry v lidském životě tak odporné, že umění jen tenkráte je může za své přijati, ozáří-li je paprskem poesie, pocházejícím z poměru vznešenějšího a čistšího, tak jako ve skutečnosti jen proto můžeme snésti křivdu a zlo, že známe jako protiváhu jeho spravedlnosť a dobro; jinak by byl i život nesnesitelným, bylo by nesnesitelno i umění.

A tu zásluhu nepopíratelnou má realismus v umění, že pobořil hradbu omezující obor poesie a otevřel paprskům jejím prostor široký, řka: „Neuzavírej se úzkostlivě v meze privilegovaného krásna, ale sviť volně, božské světlo, zjasňuj, oblažuj a posvěcuj vše a všady, kam jen paprsek tvůj dosáhne a pronikne.“

A hle, velicí realisté rozšířili obor uměleckých látek, obohatili obsah umění zcela novými živly života, které bývše dříve postrčeny v nepovšimnutí a přišedše pak poprvé ve styk s tvořivým a přemítavým duchem básnickým, byly mu plodnou půdou nových, překvapujících názorů a — — — ideálů!

Ano, pravda to jest: není větších idealistů nad velké realisty devatenáctého století! Všecky ty velké hvězdy severu, na jehož obzoru září literární sláva moderní: Turgeněv, Tolstoj, Dostojevskij, Orzeszkowa, Boz, Elliotová, Ibsen, Björnson, Kielland, — ti všichni, volní demokraté poesie, demokraté srdce, skvějí se před námi jako velcí humanisté, jako velcí moralisté. Není většího omylu, nežli když obhájce realismu — týž. o němž byla již zmínka — tvrdí: „Umění a poesie zvláště nezná tendence.“ Kdyby to pravdou bylo, byl by pak Ibsen poetou? Byli by ti ostatní velikáni básníky? A byla by chlouba malířů realistů — byl by Vereščagin umělcem? Tím, že prohlašují tendenci za protivu uměleckosti, zapírají realisté největší své vlastní vzory, krom toho že tím odsuzují i mnohé velké básníky a umělce starší, idealisty.

Však i to byla právě tendence — byl to určitý mravní cíl, jenž je učinil realisty: cíl, rozbiti nějaký škodný klam, nějaký nesprávný názor, cíl, pověděti pravdu vším důrazem umělecké schopnosti, jenž jim kázal odchýliti se od poesie pouhého krásna a líčiti život ze stránek, jež v umění dříve byly umlčovány.

Ale nebyli a nejsou velikými básníky snad proto, že jsou tendenčními, nýbrž proto, že i do svého tendenčního líčení pravd sebe smutnějších a odpornějších vnesli paprsek poesie, posvěcení pravého ducha uměleckého. Tím rozšířili velcí realisté oblasť poesie, oblasť umění.

Ale tu přišli realisté malí, malincí, a z kamení hradby, kterou oni velcí rozbořili, jali se stavěti hradbu jinou. Nepravili již: „Sviť, božské světlo poesie, volně všude, kam jen paprsek tvůj dosáhne!“ Ale zmocnivše se těch temných zákoutí a sluji lidského života, kam byl onen milosrdný paprsek zazářil, jali se obezdívati je neproniknutelně proti světlu poesie, aby ani jediný její kmit se neprodral v jich temno, pravíce, žeť to záře šalebná, jež mění a falšuje černou tvář pravdy, a jen v těch stínech, v dusnu a těsnu tmy že jest pravda a v pravdě pravá poesie. Či nevyrojila se celá hejna realistů, kteří výlučně líčí jen choré, ošklivé, všední stránky člověka i života, stavíce hnus na místo poesie, jednostrannosť na místo pravdy, schválnosť na místo ušlechtilé, dobré tendence? Jejich směr by nerozšířil, ale hrozně obmezil obor poesie, a sice by jej obmezil na pouhé suroviny života a na jeho odpadky, ssedliny a miasmy. Prapodivný to pojem poesie!

Nuže a možno-li poesii pravé, aby svým světlem pronikla v každou propasť života, aby osvítila každou jeho poušť, každý úhor, každou mělčinu všednosti, aby všechen jeho obsah, i ten nejnezvyklejší, si osvojila a k svým účelům spracovala?

Není pravidla bez výjimky; a tak s jistými, snad dosti skrovnými výjimkami možno za to míti, že ano. Jenom se nezapomínejme ke klamu, jakoby odporný obsah života sám o sobě byl poesií.

A také nutno míti na paměti, že každý druh umění má svoji poesii, výsledek to svých zvláštních prostředků a podmínek. Jsou předměty, které může zobraziti malířství, ale nikoliv sochařství; co jest v písni pěkné, bylo by leckdy titěrné v novele; takž může každá věc dobře působiti jen na svém pravém místě, a není na příklad všechno, co v poesii vůbec obstojí, proto již obstojno též na divadle.

Zde by byla snaha po naprosté a holé pravdivosti, vůbec mylná v umění veškerém, již teprve osudným poblouzením. Divadlo má tak kluzkou a choulostivou půdu, že by zajisté žádný smrtelník nebyl schopen nalézti pravidlo, dle něhož by se divadelní účinek každé věci mohl s jistotou napřed určiti; ani nejrozsáhlejší zkušenosť nedostačuje vždy a pro případy všecky. Ale ta nejmenší znalosť dostačí k plnému přesvědčení, že na divadlo se nehodí ani všecko ze života, ani holá pravdivosť toho, co se předvádí. Má-li kde pouhé zdání pravdivosti, umělecká illuse, velitelské místo, tedy především na divadle. Právě dramatické umění musí velmi často pravdu jen naznačiti, nikoliv celou předvésti, musí často za podstatu její podvrhnouti pouhou náhradu za ni, musí ze všech umění nejvíce klamati, a není to nadarmo, že symbolem jeho jest maska. Neplatil symbol ten pouze antickému umění hereckému, platí mu do dneška a platí taktéž poesii dramatické. Herec i dramatický básník musí pravdu života znáti, ale pravda ta ani jednomu ani druhému není účelem, nýbrž prostředkem, jehož musí oba užívati s největší delikatností a s pravým uměleckým taktem, nemá-li se účel umění zvrhnouti v něco zcela jiného, než co kdy bylo a smí býti jeho účelem. Právě proto, že divadlu slouží mezi všemi uměnami pomůcky nejreálnější a že ono již jimi jest životní pravdě nejbližším, objevuje se na jevišti nejzřetelněji, že umění, které by přestávalo na pouhé pravdivosti,

vedlo by ku zkáze vkusu, ku zdivočení potřeb duševních, ku zvrácení a zničení samého pojmu umění, ale zvláště k úplnému odumření poesie. Nikde poesie nevolá tak hlasně své „veto“ výstřední snaze po pravdivosti, jako na divadle; nikde nedokazuje se tak nezvratně, že pravdivosť v umění má své meze, že musí býti opatrna a vybíračna, že není tu vrcholem a cílem, ale že se musí podříditi cíli jinému, v umění vyššímu a důležitějšímu než pravda sama.

Třeba-li toto tvrzení teprve dokládati praktickými příklady? Paměť se jimi jen hemží, představivosť by jich nalezla na sta. Každý herec, každý dramatický básník, každý navštěvovatel divadla ví, že obyčejné, nahodilé anebo nevyhnutelné věci, které ve skutečnosti žádného významu nemají, mohou míti na divadle tolik směšnosti do sebe, že by zkazily dojem tragické scény, anebo tolik ošklivosti, že by v komické scéně urážely. Čirá pravdivosť není však na divadle nebezpečnou jen tam, kde dojem ruší, ale ještě nebezpečnější tam, kde dojem přes uměleckou míru sesiluje. Tak jako raffinovaná, vypočítavá nepravdivosť hrůzyplné romantiky může i bezohledná pravdivosť čirého realismu míti pouhé otřesení nervů místo uměleckého požitku za účinek, a oba směry jsou zvrhlé, přestávají-li na účinku takovém, ano činí-li jej svým účelem. Jsou hrubé davy, kterým jest na př. i skutečná poprava lákavým divadlem, davy, kterým jest zábavou pohled na ubohého šílence, davy, které se dychtivě hrnou tam, kde jest něco křiklavého, strakatého, nádherného na podívanou, ale za celé své živobytí si nepovšimnou krásného pomníku, okolo kterého denně chodí. Obava, že by se vkus k tomu směru se klonící mohl vnésti do divadla, kdyby toto se spokojovalo účinky elementárními, otřásáním bránice, trháním čivů a drážděním smyslů, není jen theoretickou, jak každý ví. Zajisté jest především umění povoláno, aby chránilo lidstvo před pustotou zálib a surovostí choutek, povoláno především, aby potřebu zábavy a potěšení, která jest člověku tak přirozena, uspokojovalo něčím, co ušlechťuje vkus, — a řekneme-li: něčím, co v mravním ohledu jest aspoň neškodno, vyslovujeme tím již nejmírnější a nejnižší požadavek, jaký lze vznésti k umění.

Neškodno by však nebylo opětované předvádění černých stránek života bez protiváhy vznešené poesie a bez mravního důrazu tím silnějšího a čistšího, v čím hlubší stín odvážný umělec sáhl pro svou látku. Dojem zla musí v pravém uměleckém celku býti aspoň přibližně vyrovnán dojmem dobra, dojem šeredy dojmem krásy; toť nutno již v ohledu esthetickém, tím více pak v ohledu mravním. Bez této zásady obdržíme poesii jednostranného pessimismu, dressuru duší k přivykání zlu, poesii, jež místo záliby a nadšení musila by chtíti buditi odpor a hnus, poesii negace, o které významně pronáší Vrchlický tuto větu,* jíž charakterisuje Zolu: „Obdivujete se genialnímu malíři lidské zvrhlosti a bídy, velkému poetovi hmoty, ale po společnosti jeho hrdinů a reků se vám jistě nezasteskne. Jste rádi, když jeho díla máte odbyta pro celý život.“

Tak působí díla nejproslulejšího básníka „lidských dokumentů“, jenž měl odvážlivosť požadovati jménem pravdivosti pro tvorbu svou skoro

* V Nedělních Listech ze dne 11. ledna 1891.

vážnosť bádání vědeckého; působí tak i na horlivého obdivovatele jeho genialnosti.

A jak se může zlo vyrovnati dobrem v poesii, když tolikráte se v životě nevyrovnává? Má básník vylhávati onu smírnou protiváhu, když předmět jeho ve skutečnosti jí nemá, a všechen jeho význam by byl s něho setřen, kdyby mu básník přilhal nepravdivě uspokojující rozřešení? Nikoliv; „není-li v životě poesie, pak jí vůbec není.“ A jsou v životě temné záhady, jsou těžké problemy, jsou hluboké propasti, k nimž ve skutečnosti nevniká ještě světlo, rozřešení, spása. Právě ta opuštěnosť, zapomenutosť je činí dojemnými, a právě básník má svaté právo osvítiti je svou pochodní, odhaliti paprskem poesie před námi jejich jsoucnosť, jejich podobu i rozměr jejich. Jen musí ta pochodeň, šlehající z duše poetovy, býti dost sálavá, dost zářivá, dost mohutná, dost horoucí, aby se neztrácela jako pouhá bludička v ohromných stínech, aby, provádějíc nás temnem života, nenechávala nás v temnu. Tolik žádáme na poesii, zvláště na té, která pravdivosť výše klade než předchůdkyně její; neboť nejen žeť rozdílno, jakou pravdu si zvolí umění za předmět svůj a do jaké míry jí přisoudí důležitosť, ale i na tom, jakým způsobem nás s pravdou seznamuje. Povaha těsné jeskyně může se nám také pravdivě a velmi působivě u vědomí vštípiti, narážíme-li po tmě hlavou o nízký její strop a klopýtáme-li přes kostrbaté zvýšeniny a zrádné prohlubně jejího dna; ale nechť by byl účinek na naše čivy menší, poznání naše bylo by lepší, kdybychom tam vstoupili se světlonošem. Jeť pravý básník světlonošem, vůdcem naším, i když nás do tmavých stínů zavádí, jako byl Virgil vůdcem Danteovi do hlubin pekelných. A s malým, obyčejným světélkem, jaké sotva že stačí do tmavého koutka naší světnice, nevstupujž básník do labyrintu ohromných stínů, nejsa s to při slabém, všedním jeho kmitu změřiti výšku, hloubku ani šířku, v níž se rozkládají; bez velkého, mohutného plamene poesie jest básník v temnotách žití sám zbloudilcem, nikoli vůdcem, a ukazuje nám jen tmu, jejíhož obsahu sám nezná.

Nechceme, aby poesie nás hýčkala sladkou lží; chceme a musíme míti mravní odvahu pohleděti pravdě v odhalenou tvář, a kdo má k lidstvu opravdovou lásku, nesmí se štítiti pohledu na jeho neštěstí, na jeho útrapy a bludy, na křivdy a choroby společenské; nesmí se brániti dojmům bolestným, jichž výsledkem jest soucit, popud k pomoci a nápravě. Básníku nesmí bráněno býti, aby v nás vzbouzel soucit s lidstvem trpícím a bloudícím; ale básník nesmí v nás jako výslední tón zůstaviti hnus, jenž soucit ubíjí. Právě on budiž posvěceným knězem soucitu. Nechať nám ukáže ve sterých podobách spolučlověka bídného, — bídného vinou svou vlastní či vinou svých bližních, vinou naší! Nechať nás učí znáti, jak žije tento povržený spolutvor, jenž má cit, duši, vášně, touhu po záblesku štěstí jako my, jest člověkem, jest bratrem naším! Pojď, básníku, a osvěť před zraky našimi jeho životní dráhu, plnou strádání a utrpení, vysvětli milosrdně jeho hříchy, uč nás rozuměti mu, mysleti naň spravedlivě a lidsky jej milovati. Ale chceš-li konati úkol tak veliký a posvátný, tož nebuď, básníku, jen suchým kronikářem zla i hoře, nebuď jen krutým udavačem skvrn, poklesků a nedostatků v žití, jenž

ohromiv nás odhalením jich, mlčí a zůstavuje hrůzu bez útěchy. My chceme více než tvou černou pravdu; chceme spatřiti v ní světlo duše tvé, cítiti žár srdce tvého, chceme poznati, že nám máš co lepšího říci, že chceš sdíleti s námi pravdu hlubší, vznešenější, čistší, než jakou nám ten všední život sám sebou i bez tebe jeví, — pravdu, již znáš jen ty, protože jsi prorokem, zpytatelem, básníkem. Nechceme poznati jen ten kus choré skutečnosti, který líčíš, ale chceme vytušiti, vycítiti, jak na to, co líčíš, duch tvůj hledí, chceme věděti, proč nám to vše povídáš a co o tom myslíš, ty, jenž jsi básníkem, bytostí vzácnější, prozíravější, nadšenější a hlubší, než jsme my. *To*, právě *to* povznáší dílo tvoje a činí je velkou básní. Ne ta skutečnosť, již líčíš, ale myšlénka tvá, kterouž tu skutečnosť pronikáš a objímáš, jest kouzlem a půvabem tvého výtvoru a znakem jeho výše, jeho ceny. Žár tvé myšlénky zářiž tak vroucně dílem tvým, že i v obraz nejhlubší skleslosti a bídy vnese kus tvé duše, z níž se line básnické posvěcení, jež svou protiváhou způsobuje hluboké vyrovnání. Nechceme viděti v básnickém díle jen kus surové skutečnosti, slyšeti v něm jen dissonanci a buď na ní přestávati, buď se nutiti, abychom ji sami v soulad rozřešili, abychom sami teprv dobásnili neuspokojivé dílo básníkovo; chceme, aby umělecké dílo v sobě samém chovalo uměleckou harmonii.

Se skutečností setkáváme se při všem svém všedním konání; umělecké dílo však jest pro nás setkáním svátečním, jest to styk s duší básníkovou, umělcovou, jež na křídlech myšlénkových nás pozvedá nad obzor každodenní. Jen tím nás blaží umění. Takž chceme i v realismu vyšší rozhled, ideál.

„Není-li v životě poesie, tedy jí vůbec není.“ Poesie jest v životě, ale zřídlo její není v předmětech, — jest v duši, — v duši básnické. Bez této není poesie v celém veškerenstvu.

Advokát.

Napsal Carlo Mascheroni. Z italštiny přeložila Anička Pachmayerova.

(Pokračování.)

IV.

Obhajovací řeč.

Musím, pánové" — tak začal Gordiani — „ihned na počátku projeviti podivení své a sice podivení nad tím, že se nalezáme na tomto místě, v této společnosti a před obžalovaným, jakým jest mladík, kterého před sebou vidíte.

Jak? Tento muž mladistvý, signor Gini, tento muž povahy vážené a skutečně ctihodné, kterému ruku stisknouti každý člověk ušlechtilý, každý kavalír za česť by si pokládal, kterého každá rodina vážená s potěšením v domě svém vítá, jemuž by každý otec řádný z celé duše rád dcerušku svou za choť dal, jsa šťasten, že tak učiniti může — jak? jest to skutečně týž muž, kteréhož vidím na lavici obžalovaných, obviněného z nejhanebnějšího zločinu?

Pohleďte jen na něho, velevážení páni porotci, a rcete mi na svědomí své, zdaž upřímné jeho oko i jeho přímé čelo prozrazují duši zločinnou, mysl škaredou, slovem, rcete, prozrazují-li zloděje neb dokonce vraha? Nuže, v pravdě, pánové, tvrditi tak, bylo by přímo rouhati se obrazu božímu, dle něhož, jak se praví, jsme stvořeni. (Smích.)

Bohužel jest ovšem také příroda, jako každé pravidlo vůbec, podrobena výmince. Z mnohostrannosti a veliké různosti tvarů a podob, ze spěchu, s jakým byly stvořeny, plyne, že často také příroda se zmátne a že v postavu vábně a krásně utvořenou vkládá duši tupou a nízkou, — a naopak. (Tak jest!)

Nuže, dejme tomu, že příroda zmátla se tak i v příčině mého klienta, a že tvářností poctivce přioděla duši zkaženou; slovem, dejme tomu, že jest skutečně způsobilým zločin spáchati — a přihlédněmež proto, byl-li ve skutečnosti vinen.

Sledujme, pánové, události týmž pořadem, jako obžaloba, která je však vykládala obžalovanému úplně v neprospěch.

Dva statní karabinieři spatří za zimní noci na blízku Ponte Vetera v uličce muže, který vztyčil se od postavy na zemi ležící, vida stráž se blížiti, a dal se na útěk.

Stráž kvapí k místu tomu a uzří na zemi ležeti mrtvého muže.

Souhlasím úplně s velectěným zástupcem obžaloby, že muž, jenž se na útěk dal, byl pravým pachatelem; popírám však rozhodně, že obžalovaný signor Gini byl mužem, kterýž prchal!

Stráž pronásledovala ihned vraha v patách, kterého snadno bylo rozeznati, jelikož měl na sobě černé domino. Uznávám proto plnou měrou,

že osoba prchající se odrážela, ale oděv onen zahaloval obrysy její a rovněž i rozměry těla jejího.

Domino není oděvem, který hodí se jen osobě, pro niž byl střižen; domino jest oděv, který padne dobře každému, velikému i malému, tlustému i hubenému. (Smích.)

Co se však týče domina, o nějž právě jde, nemohou, velectění pánové, karabinieři, jak sami praví, určitě tvrditi, že muž, kterého pronásledovali, měl tytéž rozměry těla, jako signor Gini, a že byl to signor Gini, jenž prchal. A skutečně mohli by to karabinieři tvrditi tím méně, pomyslíme-li, že prchající byl od pronásledovatelů svých velice vzdálen, a že v oné noci bylo tak temno, jako v zejícím hltanu vlkově. Nahledl jsem zúmyslně do meteorologických tabulek a co stojí v nich o dni tom? „Zachmuřené nebe!“ (Smích. Nikomu ostatně ani nenapadá, aby se přesvědčil, zdaliž advokát správně cituje a advokát sám dobře ví, že ani st. zástupce ani přísedící soudu nemají po ruce a nepochybně ni doma tabulek těch.)

A chcete, pánové, ještě jiný důkaz pro mé tvrzení? Slyšte jen tři ony svědky, kteří nalezali se právě na cestě, kudy muž, v domino oděný, prchal.

Jeden z nich, na kterého stráž volala, aby prchajícímu cestu zamezil, a kterýž právě naopak z opatrnosti ustoupil do uctivé vzdálenosti před tímto (Veselosť), prohlašuje, že nemůže udati přesně tělesné rozměry prchajícího, jelikož v okamžení, kdy tento kolem něho pádil, zavřel oči. (Smích.)

Druhý svědek, který rovněž náhodou tamtudy kráčel, ale prvého odvážnější byl, chtěl tudíž proti prchajícímu se postaviti, ale na neštěstí, místo aby jej porazil, byl jím sám k zemi sražen. Vypověděl proto, následkem vodorovné polohy, ve kteréž se na dláždění po pádu svém nalezal, že zdál se mu prchající muž býti obrovské velikosti.

Svědek třetí, stařena, která hlukem byvši přilákána, z okna vyhlédla, tvrdí oproti tomu, že prchající byl zcela malý, neboť viděla jej z výše třetího poschodí.

Závisíť právě, velectění pánové, všechno od stanoviska, s kteréhož nějaká věc se pozoruje — a totéž platí také o osobách.

V příčině tělesných rozměrů prchajícího muže učiněny byly tudíž různé udaje; nutno tedy voliti z nich. Faktum jest, že má signor Gini jen jednu postavu, vlastní rozměry tělesné a že nemůže ji zaměniti ani za tím účelem, aby unikl pronásledování karabinierů. (Veselosť. Řečník použil toho, aby vzal si na rychlo šňupec.)

Domino prchá tedy, karabinieři pádí za ním, ale zdá se, že pronásledovaný má nohy rychlejší, neboť tam, kde ulice se zahýbá, ztratili jej s očí.

Prosím, velevážení páni porotci, uvažte to dobře: Ztratili ho s očí! To jest věc důležitá, ano to jest věc hlavní. Muž, pánové, kterého nevidíme již, ten zmizel, a byť by to bylo i jen na okamžik; a kdo může a smí tvrditi, že jest to opět týž muž, který se za chvíli objeví?

Zcela nevinná, ale velmi přirozená záměna osob může zatím nastati.

Nemluvím o osobách v baletu neb ve hře výpravné, které se objeví a v nejbližším okamžiku zmizí pod jevištěm aneb nahoře v suffitách, jako by byli čaroději neb duchy; takovéto provádění důkazu bylo by snad příliš smělé. (Smích.) Mluvím o osobách v komedii, které vždy v pravém čase, vždy v okamžiku žádoucím vystoupí a sice tak, že byly by vypískány, kdyby nechaly několik jen minut na sebe čekati. (Smích.) To vše jest uměle připraveno, doznávám to, ale jest to nicméně jen napodobení toho, co děje se ve skutečném životě.

Náhoda, pánové, nechť již o tom velectěný zástupce obžaloby soudí jakkoli, jest nejsmělejší a nejneobyčejnější všech mistrů baletních, všech aranžerů a dramatických spisovatelů, jest to mistr, který nás za jasného dne náhle beze vší přípravy nechá nahlédnouti do kouzelné svítilny. (Opětný smích.) Ostatně, pánové, abych se od věci nevzdaloval: záměna osob byla v našem případu velmi usnadněna.

Žádám vážené pány porotce, aby si povšimli důkladně topografie místa, kdež byl signor Gini zatčen. Dal jsem zúmyslně nakresliti plán ulic těch, aby velevážení páni porotci na vlastní oči o tom souditi mohli. (Advokát dává rozdati některé kopie plánu toho porotcům, jiné přísedícím a st. zástupcům, sám pak ponechává pro sebe jeden list, na němž, an dále mluví, prstem ukazuje.).

Jak vidíte, pánové, jest to jako strom s dvěma větvemi, kmen jeho tvořen jest ulicí de' Bossi; větev v levo tvoří druhá část ulice di San Giovanni alle quatro Facce, větev v pravo ulice de' Filodrammatici; místo, kde tři ulice tyto se stýkají, odkudž obě větvě vycházejí, tvoří malou křižovatku. Od polovice asi kmenu odbočuje se jiná větev, Via (ulice) de' Clerici.

Nuže sledujme nyní cestu, kudy osoby dotyčné se ubíraly.

Právě — tak pravilo se nám — když karabinieři doběhli ohybu ulice Via die San Giovanni alle quatro Facce, zmizel prchající již za ohybem, kterýž ulice ta na rohu malého náměstí tvoří: tím jest řečeno, že vzdálen byl od pronásledovatelů svých na sto deset kroků — já sám, pánové, kroky ty počítal! — takže, když karabinieři sami k záhybu tomu doběhli, pronásledovaný měl za sebou již i druhou část ulice di San Giovanni alle quatro Facce, kteráž jest jen osmasedmdesát kroků dlouhá; přeběhnuv odtud malou křižovatku (osmnáct kroků činí jen tato vzdálenosť) octl se prchající po čtrnácti krocích dalších ve Via de' Filodrammatici, směr to, kterému musil dáti přednosť před útěkem k ulici de' Bossi, ponévadž na oné straně byl by se vydal v nebezpečí, že setká se tu s druhým karabiníkem, o kterémž se přirozeně souditi musilo, že dá se oklikou ulicí del Lauro.

V okamžiku tom nalezal se signor Gini, kterýž přicházel z ulice de' Clerici, na místě, kde ulice tato ústí do ulice de' Bossi a to vše, aniž oba muži naši mohli navzájem se viděti.

Takto měl signor Gini čas přejíti sedmadvacet kroků dlouhou část ulice de' Bossi až ke svému domu dříve, než první karabiník, kterýž musil proběhnouti osmasedmdesát kroků ulice di San Giovanni alle quatro Facce, mohl ho dostihnouti. Druhý karabiník doběhl sem poněkud později

od konce ulice de' Bossi, když již jeho soudruh mladíka se chopil. A tak odvedli oba strážníci polapeného signora Gini vítězoslavně na kvesturu, kdežto pravý vrah zatím bezpečně prchal jiným směrem! (První projevy pochvaly a souhlasu.)

Ale jsou jiné podezřelejší věci, podotkl velectěný pan státní zástupce. Především oděv!

Z jaké příčiny (tázal se) oděn byl signor Gini dominem?

Dominem! Aj a proč by nebyl měl býti oblečen v domino za noci karnevalu, kde ve všech divadlech odbývaly se veřejné plesy? Jakoby ničemové jediní měli právo zakrývati si tvář škraboškou!...

Dovolím si zde přednésti jednu otázku k velectěnému panu státnímu zástupci. Kdyby místo jediného domina byla bývala polapena na tomto místě domina dvě, co byl by s nimi velectěný pan státní zástupce počal? Jsem toho mínění, že byl by velice na rozpacích, rozeznati pravého vinníka a přece byl by mohl na jisto jen jediného ve jhu obžaloby podržeti!

Vizte, pánové, tedy, jakému týrání byli by bývali vydáni pokojní, usedlí a řádní občané, kdyby v místech těch byly se osoby v domina oděné náhodou v počtu ještě značnějším vyskytly! (Veliká veselosť; předseda přikazuje obecenstvu, aby se chovalo zcela tiše.)

Ostatně, zatčený mladý muž, signor Gini, přiznal se sám již, že byl na plesu v divadle della Scala.

Avšak nebyl prý tam nikým poznán, a nedal se nikomu poznati. To si myslím, že nikoli! Neboť právě proto chodí se do plesů takých se škraboškou.

Avšak co prý pohnulo signora Gini tajiti svou osobnosť? Touha nepochybně, aby se bavil, ač dle mého mínění, pánové, muž v škrabošce nemůže se příliš baviti, naopak bývá to on sám, který jiným jest předmětem zábavy. (Smích.)

Nehledě k tomu, pánové, může míti mladý muž ještě jiné, zvláštní důvody, kteréž uhodnouti ponechávám něžnější části posluchačstva, důvody, kteréž vyžadují právě jako zločin a spiknutí, temna a tajemství. (Výmluvné úsměvy na galerii.) Proč bychom měli privilej vyloučiti galantního kavalíra, jakým jest signor Gini, proto jen, že v oné noci spáchán byl nějaký zločin?

Po všem tom musím se státního pana zástupce tázati, jak může, jak dovoluje si vznésti tak hroznou obžalobu proti muži čestnému, který měl pouze tu nehodu, že octl se skorem na těchže místech se zločincem, kterého pochopové spravedlnosti stíhali? Kdyby tito místo toho byli se nalezali stále v patách signoru Ginimu, jenž jest mužem poctivým, není-liž jisto, že by mu mohli dotvrditi, že nepřicházel z místa vraždy?

Vina jest tedy na nejvýše na úřadech státních, kteréž nejsou s to policii ku krokům všech občanů připoutati, ale právě proto, že policie v ohledu tom nedostačuje, nemohou uvalovati k vůli vlastním svým nedostatkům zodpovědnosť na muže poctivého! (Výborně!)

Ale ještě jiná okolnosť budí prý podezření velectěného pana zástupce státního.

I když připustí se — praví on — že signor Gini přicházel skutečně z divadla della Scala, proč dal prý se, na místě kratším a vhodnějším

směrem, ulicí dei Filodrammatici, vzdálenou a odchylnou totiž ulicí de' Clerici?

Ach tato věc jest důležitá! jest dvojsmyslná, jest podezřelá! Zdá se vám býti, velevážení páni porotci, malichernou? Muž, který nevrací se domů cestou nejkratší!

Odpovídám, že obvinění toto jest povahy spíše místopisné, nežli logické. Pan obžalobce ví přece, že všechny cesty vedou do Říma, tudíž také ulice dei Bossi a trvám, že neosmělí se policie brániti někomu, aby ubíral se domů cestou, kterou chce a která jest mu právě po chuti.

Ostatně jest, velectění pánové, tisíce příčin, kteréž mohou muže některého od cesty jeho odchýliti. Nejprvé roztržitosť. Znám muže tak roztržité, kterým často, zvláště za noci, přihodí se, že nenadále octnou se na místě zcela jiném, nežli kde je choť a rodina očekávají. (Veselosť.)

Jsou i tací, kteří změnili obydlí, ale na byt dřívější dosud jsou uvyklí, takže nezřídka, aspoň v první noci se jim stává, že octnou se před dveřmi dříve obývaného domu, ano že se i pokoušejí vrata jeho klíčem nového domu otevříti. (Veselosť.)

A proto přece neosmělí se nikdo je obviňovati, že chtějí v domě tom krásti aneb dokonce některého z jeho obyvatel zavražditi. (Smích.)

Konečně odchylují se lidé z pravidelné cesty své i proto, aby se vyhnuli nepříjemnému člověku, kterého by jinak musili potkati; aby po dusné zábavě osvěžili se na zdravém vzduchu, aneb mějmež na mysli i milosrdnosť: mnozí chtějí prostě zabloudilou ovečku některou dovésti zpět do ovčince. (Haha!)

A tak mohli bychom uvésti tisíce jiných ještě příčin a okolností!

Co se týče signora Gini samého, mohl míti ještě jiný, pravděpodobnější důvod, totiž ten, aby ušel snad zvědavci, který ho stopoval.

Avšak hola! volá k nám zástupce zákona, šat domina byl roztrhán! Ha! Co tomu pravíte? Věc jest zřejmá, to svědčí o ruce, která se bránila!

Avšak, já pravím, proč nemohl by to stejně být i hřebík, na němž šat jeho viseti zůstal? Proč měla by to být, rcete, velectění pánové, spíše ruka nežli hřebík? Jedno jest stejně pravděpodobné jako druhé!

Já sám mám ošklivý zvyk, že někdy nechám lem svého županu a častěji ještě šosy svého kabátu mezi dveřmi. (Smích.) Aniž mne někdo proto ze zločinu vinil, nanejvýš vyčítala se mi neobratnosť. (Opětný smích.)

Přejdémež nyní, pánové, k okolnosti nejvíce podezřelé, jak praví opět státní pan zástupce, totiž k bankovkám, které byly u signora Gini nalezeny a stran jichž tvrdí obžaloba, že původně náležely Ribaldimu a sice prostě jen proto, poněvadž kožený zápisník či tobolka téhož neobsahovala žádných papírů cenných.

Proboh! pomalu! pomalu! toť skok fantasie, k němuž obhajce za žádnou cenu nemůže přisvědčiti!

Ó, kdybychom měli všechny obviňovati z krádeže, kdož nejsou s to, vykázati se, jak nabyli peněz, kteréž mají v kapsách: pomyslete si jen, velevážení páni porotci, k jakému rozrušení celé společnosti bychom dospěli! (Smích.) A pamatujmež až i na ministry, kteří mnohdy nemohou odůvodniti bilance, kteréž sněmovnám předkládají (Pochvala) a proti nimž přes to nebyl dosud proces zaveden! (Výborně! Slyšte! — Ticho!)

Po několika ještě narážkách na časové události politické pokračoval advokát:

V žádném případě nelze dovozovati z toho, nebylo-li konstatováno, odkud signor Gini bankovky má, že tyto musily Ribaldimu náležeti.

A odkud ví velectěný pan obžalobce, že zápisník lichvářův obsahoval právě týž obnos v státovkách, kterýž byl u signora Giniho nalezen? Není-liž možno, že tato tobolka či tento zápisník lichvářův nic neobsahoval a že lupič vida sama sebe okradena, tobolku tuto hněvivě odhodil? Aneb byl-li obnos v tobolce lichvářově větším, co učinil signor Gini s přebytkem? Nemyslím, pánové, že byl by měl čas něco snad z obnosu toho nakupovati, an před karabiníky prchal? (Smích.) Aneb měl-li snad Ribaldi u sebe méně, než u signora Gini bylo nalezeno, jak to provedl obžalovaný, aby lichváři odňal více, než tento měl? (Smích.)

Nicméně máme zde, pánové, jinou ještě shodu, kteráž jest hrozně výmluvna: signor Gini odebral se nedlouho před tím k lichváři, aby požádal ho za půjčku v tomže obnosu, kterýž byl u něho později nalezen!

Výborně, pánové!

Teď jest vše jasno!

Musíme souditi tedy právem, že Ribaldi, kterýž žádosť za půjčku onu odmítl, vzal s sebou v předtuše, že mladistvý muž onen počíhá si naň, aby ho oloupil, právě na vlas tutéž částku, aby jen útočník se nesklamal a aby jen po loupeži neshledal, že učinil špatný obchod. (Smích.)

Avšak v toulci váženého pana žalobce zůstal ještě jeden šíp. Signor Gini musil utéci se k půjčce obnosem tří tisíc lir, byl tudíž v n e s n á z í c h p e n ě ž n í c h.

Jak stalo se však, pánové, že u něho nalezen byl právě týž obnos na hotovosti?

Ó, pánové, tato otázka jest velice naivní! Jakoby člověk nemohl míti dluhy a míti přes to peníze! Ovšem každý dle svých poměrů. Princ N. může míti million dluhů — a přes to může míti v kapse sto tisíc lir pro všeliké své zábavy pikantní. Ubožáček úředník se dvanácti sty lir služného nebude míti as tolik, ale bude míti jistě pár franků na doutníky.

Nuže: měl-li signor Gini, kterýž náleží k rodině zámožné, jenž od otce svého zdědil značné jmění a má vábné naděje do budoucnosti, měl-li tento muž trošku méně než stotisíc lir princových a trošku více než pár franků úředníkových, shledáte to, pánové, podivným? A uchýlil-li se k půjčce tří tisíc lir, aby z nich směnku zaplatil, učinil to zajisté proto, aby potom nebyl peněz vůbec zbaven!

Ale bohužel nejsme ještě u konce s důvody, jež uvádějí se proti němu; jest jedna ještě okolnosť, jež nezvratně dokazuje prý zločinný úmysl obžalovaného.

Signor Gini v rozhorlení nad odmítavou odpovědí lichvářovou pronesl hrozbu, kteráž souhlasí děsně se způsobem násilného činu, jaký měl v úmyslu a jakému Ribaldi skutečně za oběť padl.

Po delších satyrických a jizlivých poznámkách o lichvářích, kteréž přál by si míti vypleněny, o svobodě obchodní, kteráž lichvářům prospívá a jisté švindléřské „Indické společnosti“, jejímž členem byl jeden z po-

rotců, jenž od té chvíle má pro obhájce jen jedovaté pohledy, — vrací se advokát opět k věci, ujišťuje rozhodně předsedu, který ho k „věci“ volá, že se v ničem a nijak od předmětu líčení neodchýlil.

Pokračuje tudíž opět:

Všimněme si blíže jen strašlivé oné hrozby, kterou signor Gini proti lichváři pronesl a kteráž učinila tak mocný dojem na mysl velectěného pana st. zástupce. V pravdě, král Baltazar nemohl býti více zděšen hrozbou „Mene tekel ufarsin!“ kterou šelma Daniel vykouzlil před oči jeho na stěně. (Smích.)

Signor Gini, právem rozčilen nad nevděčností lichvářovou, kterýž odepřel přispěti mu v okamžiku nouze, když ho byl lichvou o celé jmění dříve připravil, zvolal: „Aby tě ďábel zardousil!“

A signor Ribaldi byl zardousen!

A protož nikdo jiný nemohl býti vrahem nežli signor Gini!!

Zajisté, nemůže býti snazšího důkazu! „Aby tě satan zardousil!“ Co to však pánové, v pravdě znamená? To není ani hrozba, nýbrž jen výkřik bezděčný, výkřik hněvu, poněkud živý sice a neslušný, doznávám to, kterýž však nemá žádného vlastního určitého smyslu, nejméně pak znamenati může zločinný úmysl.

Nepravíme-li, pánové, sami, zkouší-li někdo příliš již naši trpělivost: „Jdi k ďáblu! Ďábel ať tě vezme?“ A při tom nemáme zajisté ani nejmenšího zlého úmyslu proti člověku obtížnému.

Ó, pánové, kdybych vám vypráveti měl, jak často jsem již posýlal zákonník k čertu, padl-li jsem na paragraf, kterýž mne nepřesvědčoval! A vzdor tomu přiznávám se zde veřejně, že proto ještě nepocítil jsem oproti zákonodárci ni nejmenší výčitky svědomí.

Avšak můj klient užil skutečně slova silnějšího a příkřejšího místo obvyklého. „Aby tě ďábel zardousil!“ (Smích.) Avšak proč? Prostě proto, aby užil nějaké varianty. Stalo-li se tedy z vůle prozřetelnosti, že někdo chopil Ribaldiho za hrdlo, není to ještě z daleka důvodem k podezření, že klient můj sám cílil na onu část těla lichvářova. Ovšem; kdyby Ribaldi na místě aby byl zahynul zardoušením, byl býval klesl pod dýkou, byl by musil signor Gini bezpodmínečně býti obžaloby sprostěn, jelikož nezvolal: „Aby tě ďábel probodl!“ (Pochvala.)

Řečník jal se po té náhle mluviti o jakémsi procesu proti jistému vojínu pro velezrádné pikle, který zmořen a rozezlen útrapami manevrů, hlasitě proklínal nejvyššího velitele vojska a který skutečně také většinou poroty za vinna byl uznán, vyšší instancí soudní potom však před rozumnější porotu byl postaven. Obhájce použil příležitosti této, aby porotcům při tomto přelíčení zalichotil, začež se mu tito, vyjimaje akcionáře „Indické společnosti“, vděčným úsměvem odměnili.

Po veškerých obviněních těch, pokračuje advokát, chce obžaloba klientu mému učiniti jisté přece koncesse. Praví, že signor Gini, puzen tísní peněžní a obavou před zneucťujícím skandálem, chtěl jen násilím vzíti to, co po dobrém dostati nemohl a nebylo prý tedy původním jeho úmyslem, lichváře ze světa sprovoditi, nýbrž jen násilím ho odzbrojiti a oloupiti.

Jménem svého klienta děkuju velevážcnému zástupci obžaloby za jeho velikodušnosť, lituju však, že jí použíti nemohu a to v zájmu obžalovaného sama.

Co nám ctihodný státní pan zástupce nabízí, jest jakýsi malý dar danajský, diplomatická jistá transakce, jakési „do ut des"; to jest, jelikož vidí, že nemůže celého dosíci, přiznává nám něco, aby mohl sám něčeho na nás vymoci.

Nikoli, tato metoda nijak mi není po chuti, nemohu jí zde nijak schvalovati. Lze jí používati snad v politice, mezi diplomaty, proti národům, u nichž jedná se pouze o rovnováhu a kteří po zlém neb po dobrém musí se k tomu přispůsobiti. (Tak jest!)

Velectění pánové! Zde jedná se o česť a v otázce cti nelze kompromisů uzavírati.

Signoru Ginimu neposloužilo by se výše neb níže vyměřeným stupněm provinění, on chce býti prohlášen za zcela nevinna. Zneucťující význam odsouzení nelze měřiti dle vyššího neb nižšího stupně přisouzeného trestu. Účinek jest týž jako u kyseliny sírové: krůpěj stačí, aby vše bylo zničeno.

Nikoli, pánové, nemohu, co se mého klienta týče, připustiti nijak ani úmysl pouhého násilí. Muž jako on, kterýž v životě nikdy ani mouše nohu nezkřivil, který nikomu nikdy ani solda* neodňal, neodhodlá se tak snadno, aby bližnímu svému, a byť by to byl jen lichvář, zatočil krk, jako se činí staré slepici. (Smích.)

Rovněž tak nemohu, pánové, ani z daleka připustiti, že by okamžitá tíseň aneb bázeň před skandálem byly mladistvého muže pohnuly, aby v zločinu hledal východiště ze své nouze a ze svých nesnází.

V takové situaci mužové jako signor Gini neloupili by, nevraždili by, nýbrž prohnali by si lebku kulí! (Tak jest. Výborně!)

Řečník poukazuje zde ještě na všeobecně váženou povahu obžalovaného, na jeho důstojné vystupování před soudem a zvláště na přímosť, s jakouž přiznal — beze všeho pokusu zastříti neb zmírniti je — okolnosti, proti němu svědčící; po té upomíná obhájce pro výstrahu na zcela podobný prý případ trestní, v kterém domnělý vrah, který byl s dýkou v ruce přistižen u mrtvoly zavražděného, byl odsouzen, popraven, ale konečně přece nevinným shledán, — a přešel na to k hlavnímu efektu své řeči obhajovací:

Buď tomu jak buď, pravil ctihodný pan státní zástupce, byť vše to, co oči viděly, nestačilo zcela k tomu, aby obžaloba byla nepopíratelně odůvodněna, svědčí to ještě méně o nevině obžalovaného — jedná se tedy především o alibi. Ať prý nám signor Gini dokáže, že nemohl se nalézati na místě zločinu, když tento spáchán byl, ať prý dokáže, že dlel ve chvíli oné jinde a bude zproštěn okamžitě obžaloby.

Aha! to jsem od obžaloby očekával. To byla rána, to byl efekt, který si na konec ponechala!

Avšak obhajce nemusí se před ní chvěti, on jest s to, ránu tu odrazit, aby šla stranou a klientu neublížila.

---

* Soldo italská mince drobná, platící as pět krejcarů. Pozn. překl

Nuže ano! Také já, obhájce, nechci slyšeti nic o pochybném, obojetném nějakém rozsudku, který by vydán byl jen z nedostatku důkazů, což vlastně není nic jiného, než záchranou před soudní instancí, nikoli však úplným osvobozením z podezření! Já žádám však za osvobození úplné a rozhodné, za osvobození, kteréž by vyšlo z veřejného svědomí a mínění, kteréž by vyšlo jen z plného a jasného přesvědčení porotcův!

Musím se ovšem přiznati: když mluvil jsem o přísnosti a upřímnosti obžalovaného, přeháněl jsem poněkud. Jest záhyb v jeho duši, jest koutek v srdci jeho, který se snaží skrýti.

On alibi nedokázal aneb spíše, on je dokázati nechtěl, on hleděl dokonce i zmásti soudce, aby je od pravé stopy odvrátil. Avšak to jest nový důkaz jeho velikomyslnosti, jeho šlechetné povahy! Já však alibi jeho uhodl i hodlám je na místě jeho odhaliti.

Při těchto slovech svého obhajce povstal obžalovaný, který byl dosud mlčky zde seděl a zcela klidně se choval, i žádal předsedu o slovo, které mu tento také ihned udělil.

„Prosím pana předsedu," pravil mladý muž tento pevným hlasem, „aby vyzval signora Gordianiho, by upustil od svého úmyslu. Vím, co míní, a prohlašuju proto, že můj obhájce se mýlí. Jest to pouhá domněnka s jeho strany, k níž nemá žádného důvodu a již nemohu proto nechat platiti. Zdáť se mi bez toho, že co dosud na obranu moji uvedl, úplně stačí, aby nevina moje byla prokázána. Nebyli-li tím však přece páni porotci přesvědčeni, odevzdávám se ve svůj osud. Nechť jsem odsouzen, svědomí mé prohlásí mne vždy za nevinna."

„Klient můj nesmí však," namítl proti tomu obhájce k předsedovi, „zbaven býti cti jen proto, že má jisté ohledy, neboť vím: co zbývá mi říci, musí ho úplně očistiti! Chce-li trvati signor Gini na svém zdráhání a na svém odporu, odvolávaje se na své privileje jakožto obžalovaný, nechci ani já ustoupiti ni o vlásek od svého práva jakožto obhájce, kterýž musí mluviti v jeho prospěch."

„Obhájce váš má pravdu," obrátil se nyní předseda k obžalovanému, „jest nutno, aby právo mělo volný průchod a to jak v zájmu obžalovaného, tak i v zájmu soudců samých; a to brání mi, abych přání vašemu vyhověl."

„V případě tom musím pana předsedu prositi, aby přijal na vědomí ohražení mé: protestuju proti všemu, co hodlá obhájce můj uvésti nyní pro mé ospravedlnění; rovněž prosím o dovolení, nepřekáží-li tomu trestní řád, abych se před další částí řeči jeho směl vzdáliti."

Předseda vyhověl poslední této žádosti obžalovaného, který se ihned na to ze síně vzdálil.

Příhoda tato napjala ještě více zvědavosť posluchačů, kteří pravili si v duchu, že tvrdošijnosť, s jakou obžalovaný na tom trvá, aby tajemství jeho alibi bylo zachováno, musí jen potvrditi více ještě domněnky o delikátním rázu tohoto alibi.

Jinak všichni obdivovali se i nezištnosti jinochově.

Gordiani vzal si opět s pravou rozkoší šňupec tabáku, při čemž jeho chřípě nosní tak horlivě a vydatně pracovalo, že zdálo se, jakoby nos jeho chtěl se rozlétnouti.

Potom ujal se advokát znovu slova.

Šuškání v síni utichlo jako kouzlem.

Dáma se spuštěným závojem vyňala láhvičku s osvěžující voňavkou z kapsy, jakoby chtěla klesající síly znovu vzpružiti.

(Dokončení.)

Norina.

Napsal Ferdinand Fabre. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

(Pokračování)

Dopis druhý.

Panu Prosperu Arribasovi, zástupci faráře v Rocailletu.

V září, 1887.

Zavolej Mirettu, drahý Arribase, a čtěte oba s velkou pozorností moji druhou epištolu, „Epistola secunda od Prosperum Arribassum, presbyterum . . .“

As před třemi týdny způsobilo náhlé objevení se stehlíka v budově paláce Institutu velký poplach. Stalo se to v čísle 25 na náměstí Conti, na úzkém, malém dvorku, osamělém, zamlklém ve stínu velké kopule; je to hezounký dvorek, často metený, často kropený, kdež s bedlivou péčí pěstují se podél zdí rostliny, jež se plazí vzhůru, plazí se a v letě visí se všech stran v pěkných chomáčcích.

Okna mého pokoje, velice těsného, velice nízkého, okrašlují se po několik měsíců v roce rámcem lupení, pomíseného modrými a růžovými zvonky, a když mozek můj vyprázdní na bílý papír svoji skrovnou zásobu každodenních myšlének, trávím tu opřen lokty o podprsí okna, v rozkošné lenivosti dlouhé hodiny dumáním. Tu zalétá duše má do rodného kraje, jenž tak hluboko v ní tkví, do onoho kraje, který nalezám v nejmenším záhybu svých myšlének, do onoho kraje, jenž takřka vždy, kdykoliv se odvážím psát, mne ovládá a jemuž se podrobuji.

Jednou v noci opozdil jsem se nad větou, kterou jsem stůj co stůj chtěl míti dokonalou a jež se nechtěla povésti. Nenalezal jsem přiměřeného obratu, náležitého výrazu. Uondán, zemdlen zápasem, ve kterém jsem nedovedl mít poslední slovo — šlo zde skutečně o to, nalézt ono slovo, dostat je — odhodil jsem péro, tuto nepotřebnou zbraň, a opřel se o okno. Hlava mi hořela; cítil jsem zcela zřetelně, jakoby se v mé lebce koulela žhavá koule se závratnou rychlostí. — Kdy tato ohnivá

koule, jež hrozila užehnout mi celý mozek, skončí svoje hrozné víření? — Oh, ta děsná, krutá práce duševní!

Dvě hodiny bily nade mnou na hodinách Institutu. Poslouchal jsem jako očarován, pak snažil jsem se sledovat tyto dvě noty, obrážející se ve všeobecném tichu, šířící se po paláci Mazarinově a do dálky spícím městem. Jaká to bída, ten lidský mozek, který je příliš křehký, aby snesl na dlouho horečku ducha, aniž by se rozskočil! Pojednou cítil jsem se méně rozechvěným, jakoby osvěženým Byly to hodiny kopule, jež mne zotavily po namahání, v němž jiní, neústupnější, pozbyli rozumu, života? — Nikoliv, Arribase, nikoliv! Byl to pohled na tento zatmělý, čistotný, zarostlý dvůr v čísle 25. na nábřeží Conti, pravý to dvůr klášterní, který nazývám od nynějška, na rozdíl ode třech ostatních „dvorem stehlíka“.

Představ si, že měsíc, tenký a plavý, samotný v zenithu, bez jediné hvězdy, jež by jej provázela, pouštěl paprsky přímo podle zdí, obrostlých zelení. Zvonky zmenšené, skorem uzavřené, bylo tu a tam rozeznati, avšak listy jednotlivých druhů: clematitis volubilis, hrášek, rozkládaly se v celé své velikosti, pijíce po žáru dne bledé světlo, které je napájelo rosou. Chvílemi sestupoval s vlhkých střech lehký vánek, pozvedal pohyblivou oponu spletených bylin, zmítal jimi s lehkým šumotem.

Jakou to rozkošnou vůní cítil jsem se obklopen v této jasné idealní noci, kterou bylo lze úplně postavit na roveň s nocemi u nás! Poněkud opojen, stav se opět dítětem, domníval jsem se dosud býti u svého strýce faráře, a následkem úlisného přeludu představovaly zdi, vypínající se přede mnou jako hradba, zdi fary v Camplongu, ty zdi tak staré, tak vetché, žeby dávno byly srovnány se zemí, kdyby nebylo silného břečtanu, který je drží podnes.

Ve svém snu putoval jsem Cevennami s tebou, milý příteli, se svým strýcem, s Prudencí a s jinými, které jsem byl miloval tam u nás a jichž více není, když hlučně zazvučely tři rázy. Tři hodiny! Vyvalil jsem oči. — Bohužel, nebyl jsem na faře se svým strýcem Fulcranem, s Prudencí, s tebou; byl jsem v Institutu, v Institutu de France, jakož psáno jest na průčelí paláce.

Počal jsem rozjímat. Kterak to, že já, slabounký hošík, přišlý do Paříže v dřevácích na nohou a na duchu, vetřel jsem se do tohoto ctihodného domu, kdež pracovalo a pracuje dosud tolik slavných mužů, jediného to domu v Paříži, jenž oddychuje příjemnou vůní knih ve všech svých koutech? Styděl jsem se a umínil si, že se zítra dám do práce, že zítra započnu znovu krušný zápas myšlénky s výrazem, že budu bojovat tento boj, který jest bojem dobrým, až do smrti . . .

Ano, ale co čert nechtěl, Arribase — druhého dne byl tu stehlík.

II.

Bylo deset hodin dopoledne. Po dlouhou chvíli již slyšel jsem na dvoře podivné zvuky. Bylo to nesrozumitelné šeptání, pak zvučný smích, pak ostré výkřiky, promísené těmito slovy: „— Tu je! Tu je' —“ Skládal jsem druhý akt vesnického dramatu, které jsem měl již dlouho

rozdělané, a k velké mé mrzutosti neobvyklý ten hlomoz každé chvíle přetrhoval osnovu, kterou jsem se snažil navazovat od scény ku scéně. Vstal jsem rozzuřen, abych učinil konec vřavě, jsa odhodlán pro případ potřeby, kdyby hlasu mého nebylo slyšeno, žádat o pomoc architekta mého pavillonu, pana Le Blanca, muže velice roztomilého, jenž bydlí nade mnou, když pojednou opět bylo ticho.

Domníval jsem se, že to nějaký přelud, jaký dovede vyvolat práce příliš upjatá, příliš pozorná, plná obtíží, a vrátil jsem se ku svému stolu. Ticho kolem mne trvalo dále, ono ticho Institutu, jemuž není rovno, ono zvláštní ticho budovy, kde vše musí mlčet, aby myšlenka měla volný let. Na mou věru, kdo by byl chtěl vzít na se zodpovědnosť a vyrušit p. Berthelota, člena akademie věd, jehož objevy jsou oslavou vlasti? nebo překážet p. Camillu Doucetovi, stálému tajemníku Akademie francouzské, píšícímu některou ze svých zpráv, ježících se ostrými výrazy, naditými rozšafností, o literarních závodech? anebo přetrhnout ve dví kapitolu z historie, započatou p. Wallonem, stálým tajemníkem akademie pro vědy historické? anebo překážet vikomtovi Delaborde-ovi, tajemníku akademie krásných umění, přivésti ku zdárnému konci ušlechtilou studii o mistrech francouzských? . . .

Po tomto planém poplachu — byl patrně planý — oddal jsem se opět práci a jakobych od onoho vyrušení byl nabyl náhlého světla, vnikal jsem nyní mnohem hlouběji ve svůj předmět, rozčlenil tkanivo svého dramatu, zachycuje všechny nitky a navazoval, navazoval, navazoval . . .

„Tu je! tu je!“

Už zas!

Skočil jsem k oknu a trhnul prudce roletou vzhůru.

Dvacet osob se tlačí, strká po tom dvorku čísla 25, tak klidném, po mém drahém klášterním dvoře a křičí s pozdviženýma rukama:

„Tu je! tu je!“

„Kdo pak je tu?“ volám rovněž, ukazuje upachtěným těm lidem mrzutou, zamračenou tvář — svoji tvář pracovní.

„Pták, pták . . .“

Je to hlas Marie, malého osmiletého děvčete, slepého, jež prodává květiny se svou matkou v pasáži do ulice de Seine, velice známé na našem dvoře, kdež jako potulný vrabčík dostává tu a tam svůj zob.

„Pták?“ tážu se.

„V řeřiše, pane,“ ječí pronikavý hlas staré ženy.

„Pod římsou velikého okna báně, mezi latěmi,“ dodává jeden z našich strážců bibliotéky Mazarinovy.

„Je to hejl,“ prohlašuje Merlet, truhlář Institutu.

„Je to stehlík,“ ujišťuje Henri, zámečník Institutu.

„Je to slon ze Jardin des Plantes!“ ječí uličník v bílé kazajce a bílé čepici, kuchtík od Quilleta.

Avšak štíhlý jeden pán, uhlazeného zevnějšku, pronikl množstvím, jež zevluje na ptáka odněkud uletlého.

„Hleďme, hleďme, co pak to znamená? . . .“ vyptává se pan Le Blanc.

Slova tato mají magický effekt. Čtyři vrátní paláce — jsou tu všichni, s otevřenými ústy, i ten z čísla 23 na nábřeží Conti, i ten

z čísla 1. v ulici de Seine, i ten z č. 3. v ulici Mazarinově a náš — čtyři vrátní zatlačili dav zvědavců, jenž ustupuje s láteřením, a zavírají v patách za ním těžká vrata . . . Konečně!

Malý dvůr nabyl svého obvyklého vzezření. Zdá se mi, že nyní lépe oceňuji, lépe si libuji v jeho klidu. Zůstal jsem u okna, dávaje pozor na nejmenší hnutí našich rozvitých květů. Zámečník Institutu domníval se, že tam vidí stehlíka a prosté to slovo mne zbavilo dechu. Stehlík jest nejobyčejnějším ptáčkem našich Cevenn. Zalétám k rodnému kraji. V jediné vteřině přelétly před mýma očima mračna fíkovníků, moruší, šípkových růží, ježatých houštin bodláčí a ze všech stran legie stehlíků třepají křídly, pracují zobáčky. — A velcí stehlíci, zpívající v Cérisoles? To si můžeš myslit, drahý Arribase, jak je vidím v plné skutečnosti života a jak duše moje ihned zalétá k tobě.

Hleďme! Zvonek, visící na konci stonku, kývá se v plném lupení. Zdálo by se, že to stříbrný zvonek mého strýce, kterým jsme zvonili o přítrž v kostele camplongském. Květný zvonek zní; zní, až mi jde hlava kolem, jako při mši při pozdvihování. Co se tam děje? Nebesa! Červená hlavička vykukuje mezi lupením, nesměle, bázlivě. Stehlík! Na stonku, na němž se drží, natahuje svoje růžové nožky jednu po druhé, pak roztahuje svoje křídla rovněž jedno po druhém, jako byl protahoval nožky, zdá se být velice unaven. Nebohé zvířátko! Kdož ví, odkud přichází, kolik mil proletěl? Ostatně výkřiky vrátných snad jej poněkud poplašily.

Tlukot mého srdce se zdvojnásobil, jakoby mi v prsou bušilo kladivo. Stehlík mne viděl. . . On se na mne dívá . . . Zdá se, že se nebojí . . . Kdyby se mu zráčilo vejít ke mně, kterak by byl vítán! Jsem sžírán touhou, zavolati jej oním jediným venkovským slovem, jež proneseno zvláštním hvizdavým způsobem, v dobách mého dětství na horách orbských, vždycky setkalo se se zdarem: „Bêni! bêni!“ (Pojď, pojď!) — Netroufám si. Kdyby mne slyšel, snad by se polekal a uletěl. Obdivuji se mu a chovám se zticha.

Ostatně, velice bych se divil, kdyby tento znamenitý ptáček nebyl zrozen v Cevennách, jako já, kdyby nebyl mým krajanem. Přeletěl polou skryt až k velkému kulatému oknu, osvětlujícímu vnitřní schodiště, jež vede k tribunám zasedací síně, a vidím jej v celé nádheře jeho peří, žlutého, černého, červeného, bílého, šedého. Paprsek velice jasný, jenž na něho dopadá, činí jej ještě skvělejším, dodává mu podoby jakéhos ohromného klenotu, jenž tu zapomenut, jenž spadl s výše kopule, jenž spadl s nebes. Kdyby vicomte Delaborde, jenž dovede lépe než já posoudit barvy, mohl se kochat v tomto hemžení tónů vesměs živých a zároveň jemných! . . .

Nezdržel jsem se více, a takřka bezděčně, takřka aniž bych o tom věděl, vyšlo z mých rtů ono volání, k němuž jsem nalezl svěží hlas svých dvanácti let: „Bêni! bêni! bêni!“

Stehlík se ohlédl, vznesl se přímou čarou, vnikl do mého kabinetu . . .

Okamžitě, milý Arribase, spustil jsem roletu jedním obratem ruky; tentokrát div jsem nerozbil okno, jak prudce jsem je přirazil. Starý palác Mazarinův pod tím zasténal.

III.

Kde jest? Nevidím jej více. Zajisté že neunikl, neboť dvéře mého kabinetu zůstaly zavřeny. Nalezl snad východ krbem a komínem? To je nemožno, neboť krb je zahražen.

Po prvním záchvatu radosti jsem dosti znepokojen. Což kdyby byl toliko zavadil o moje okno a pak rozmysliv se, vrátil se opět do dvora a jsa neviditelný ve stínu kopule, nadobro uletěl? Okem bystrým, jež proniká i zeď, prohledávám všechny kouty, všechny díry. Ale po stehlíkovi ani památky.

Neodvažuji se učinit jediného kroku. Je snad skrčen tam, za nějakým kusem nábytku, za starou knihou, nebo v novinách a obávám se, aby náhle nevyletěl přes pokoj, nenarazil na vyčnívající trámec stropu, neublížil si . . .

„Milostpane, je tu krejčí!“ volá zvenčí moje služka.

„Nemám dnes času.“

A skočiv ke dveřím, které Josefina chce otevřít, zamykám na klíč.

„Milostpane, on povídá, že nemůže přijít zítra.“

„Jděte k čertu i s tím krejčím!“

Na mou věru, bylo proč křičet. Považ jen! Když Josefina mluvila, stehlík, patrně poplašen, zvednul se na hromadě knih, jež byl téhož jitra přinesl můj knihař Pouillet, a podrápal svými drápky levantský marokýn jednoho svazku „Pravých principií církve gallikanské“, od monsignora Frayssinousa, biskupa hermopolského, prvního almužníka králova.

Na mou věru, tím hůře! Nechať poznamená svým hezkým drápkem novou vazbu tohoto díla, kteréž jsem byl objevil na nábřeží a za něž jsem zaplatil půldruhého franku; ponechávám mu je. Jestliže svazek, překocen zamávnutím křídel, se pootevře a jestliže ptáče do něho upustí některé své pírko, to dodá tomuto dílu trochu vzletu, neboť jakkoli nemá hloubku studnic svatého písma, přece nedostává se vzletu tomuto chatrnému spisu monsignora Frayssinousa, „biskupa hermopolského, prvního almužníka králova“.

Ostatně můj stehlík — on je můj — pracuje svědomitě. Jeho perleťový zobáček, skvoucí a jemný, spolupůsobí a teď jej zarývá do kůže, nepřestává jej zarývat. Pohyby jeho hlavičky, jakoby emailované, s černou sametovou čepičkou na temeni, jsou roztomilé. Jaký to hněv, jaká zuřivosť! Zůstal jsem vyjeven, nepomýšleje nikterak na to, chránit „Pravé principy církve gallikánské“ proti útokům tohoto stehlíka z Cevenn, jenž, o tom není pochybnosti, jest ultramontánem, jako ty, ošklivý a přec hodný Arribase.

Avšak zatím, co jej pozoruji, co se mu obdivuji, nezazlívaje mu, že dere velice pečlivou práci mého knihaře, mám kruté obavy. Pouillet mi poslal ještě jiné svazky, jsou tu pěkně spořádány na mém stole a velice by mne bolelo, kdyby divoké to ptáče od nás — zdá se mi divokým jako jeho sourozenci z Roc de Bataillo — je podrápalo, poznamenalo je svými ostrými drápky.

Jsem po třináct měsíců dědečkem, milý příteli, a mozek starých, jenž stárne s ostatním tělem, jeví podivné odchylky. Věřil bys mi, že

já, velmi málo obeznalý ve vzácných knihách, já, jenž maje někdy nezbytně zapotřebí některých zpráv, použil jsem kteréhokoli vydání, jak mi právě přišlo do rukou, umínil jsem si, že sestavím pro svého vnoučka Jeníka bibliotéku, ale nikoliv bibliotéku obyčejnou, abys věděl, složenou z knih nových, dosud vlhkých od tiskařského lisu, bez bibliografické ceny, nýbrž bibliotéku neobyčejnou, plnou starých knih, tištěných na skvostném papíře, ve skrovném počtu exemplářů a možno-li číslovaných.

Na tuto výstřední myšlenku připadl jsem této zimy, jednoho dne, když jsa samoten s Jeníkem, tehdáž šestiměsíčním, díval jsem se na něho, kterak spí ve své kolébce. Přísahám ti, že se srdcem plným radosti díval jsem se naň, obdivoval se mu, zbožňoval jej. Spousta myšlének mi vířila mozkem: — „Bude z něho něco? Čím as bude? Jaké zkoušky chystá pro něho život?“ — Pojednou napadlo mi, že mne tu více nebude, až doroste, abych jej podporoval v prvním jeho zápase s lidmi, a oči se mi zakalily. Snad jsem jej v náhlém svém pohnutí zavolal? Vydral se výkřik z mých rtů? Nevím. Jen tolik je jisto, že se Jeník náhle probudil.

Jeník má tu zvláštnost, že nikdy nepláče. Je to dobré znamení u dítěte? Mnohdy mne tato naprostá nepřítomnost slzí v oku lidském naplňuje hrůzou. Obávám se nějaké velké necitelnosti. Ale ne, nic mu nechybí, to je vše.

Nyní zase bylo na něm, aby se díval na mne a on to provedl veškerou silou svých znamenitých hnědých očí, jasných, bystrých, podobných dvěma ohromným krůpějím z potoka cérisolského. Jedna věc je mi nápadná: široké jeho čelo, pěkná okrouhlost jeho lebky, dokonalých obrysů. Nemohu odolat — nakloniv se přitisknul jsem svoje rty na tu drobnou hlavičku, obrostlou již vlasem, v níž se brzy probudí myšlenka, tato zázračná, posvátná vznešenost člověka.

Přemýšlím, jaká potrava by se hodila tomuto mozku, jenž se probudí, bude sílit, ohlížet se všemi směry, objevovat, poznávat, a pravím k Jeníkovi, jenž na mne hledí velice pozorně:

„Slibuju ti, že ti opatřím knihy, dobré a krásné knihy, aby tě vedly . . .“

Podívejme se, neohrožený stehlík z Bataillo zanechal monsignora Frayssinousa, ozobaného, podrápaného, oškubaného na všech koncích a snesl se na mého Le Bruyèra pro Jeníka, ve čtyrech svazcích, od P. Didota, staršího „rytíře královského řádu Svatého Ludvíka“ a Julesa Didota syna, „rytíře čestné legie,“ vydání to neocenitelné, tištěné schválně pro vévodkyni z Angoulêmu, „Madame Royale“, r. 1819. na velínu se širokými okraji . . .

„U čerta!“

Vyraziv tento zděšený výkřik, skočil jsem a ruka moje zasáhla právě hltavého stehlíka, skrytého, schýleného v mezeře mezi šesti svazky Jeníkova „Ducha zákonů“. Je to drobné vydání od L. de Bure, dávno rozprodané, tištěné Firminem Didotem, písmem drobným a velmi zřetelným, bohužel na obyčejném papíře, a jež musel Pouillet znovu klížit.

IV.

Držel jsem jej! Držel jsem jej!

Nebohé, rozmilé zvířátko! Srdce mu bilo s hroznou prudkostí. Chvílemi toto šlechetné srdíčko, stvořené pro svobodu, sdělovalo perutím elektrické chvění, jímž se zježovalo peří pod stisknutím mých prstů. Vytýkal jsem si svoji krutost a moje ruka se bezděčně pootevřela. Avšak kdybych jej pustil, musel bych jej znovu chytit. Kdyby se znovu schoulil mezi šest svazků Jeníkova „Ducha zákonů“, chytil bych jej opět tak snadno, jako prve?

„Josefino! Josefino!“ volal jsem pootevřev dveře.

„Milostpán poroučí?“

„Běžte a kupte mi klec.“

„Kde pak, milostpane?“

„Na nábřeží de la Mégisserie, u kteréhokoli ptáčníka.“

„Je to daleko?“

„Ne, blíže Pont-Neuf, mezi Belle-Jardinière a Châteletem .... Rychle!“

„Má být velká ta vaše klec?“

„Prostřední. Běžte, ať už jste tu.“

„Kolik mám za ni dát?“

„Co na vás budou chtět.“

„Ale, milostpane, ti prodavači ...“

„Jste protivná. Běžte!“

„Chtěla jsem říci, že ti prodavači ...“

„Půjdete-li pak! ...“

Stehlík, jakoby byl porozuměl tomuto dramatickému dialogu, jsa bezpochyby zvyklý žít svobodně v Paříži, kamž se byl dostal jediným letem, proháněv se před tím na každý způsob svobodně buď na vrších Orbu, buď na vrších Espinouzy, vzepřel se s takou energií, takovou zoufalostí, že bych jej byl málem pustil. Vyhlídka na vězení, jež jsem mu připravoval, byla mu tak nesnesitelna, že s veškerou silou svého života, pokusil se největším napjetím, aby unikl. Necítil jsem již chvění jeho srdce, jež kdož ví zda neuhasínalo. Krev v tomto rozechvění, v něž tolikeré prudké záchvaty vrhaly nebohé ptáče, jaksi se rozproudila po všech částech těla. Neměl jsem již v rukou stehlíka, nýbrž žhavý uhel, který mne pálil.

Kdyby se zadusil mojí vinou? zahynul mojí vinou?

Strach před tímto hrozným zločinem mne sklíčil a povoliv prsty klesl jsem do své lenošky před psacím stolem.

Tato sklíčenost netrvala dlouho. Neuplynula ani minuta a oči moje bloudily na novo kabinetem, pátrajíce po uletěvším ptáčeti. Konečně jsem je spozoroval. Sedělo na hořejším okraji zrcadla s velmi tlustým a těžkým dubovým rámem nad krbem. Hnědý tón dřeva bez lesku dodával neobyčejné skvělosti jeho šedému bříšku, jež se mi zdálo být něžně bílým. Spozoroval jsem něco; můj stehlík neměl ještě pod zobákem onen pěkný rudohnědý nákrčníček, jako dorostlí samečkové jeho čeledi, což dokazovalo, že jest velice mlád. Tím lépe! Měl bych aspoň čáku, že si jej déle zachovám.

Nahoře na zrcadle, na svém improvisovaném sídle choval se pitvorně a koketně, obraceje svoji skvoucí hlavičku na pravo, na levo, jakoby si chtěl lépe prohlednouti všechny věci kolem sebe, pak si jedním svým drápkem půvabně poškraboval svůj pernatý šat. Pojednou natáhl ke mně svůj zobáček a vydal zvuk jemnější, něžnější než žvatlání Jeníkovo, když se Jeníkovi uráčí žvatlat. Zachvěl jsem se, povstal jsem a vzpomenuv si, že ptáče porozumělo slovům našeho nářečí: „Bêni! Bêni!“ jež jsem naň zavolal přes dvůr, odvážil jsem se ku kroku po špičkách a zavolal na něho rovněž v nářečí cevennském:

„Canto! Canto! (zpívej! zpívej!)“

Je to neslýchané, milý Arribase, ještě jsem nedořekl po druhé „Canto!“ když roztomilé zvířátko, poslušno velení, rozestřelo na polo svoje perutě a preludovalo zvučnými notami, jemně modulovanými. V dalším průběhu jeho hlas, sesílen, zazvučel v mohutném rozmachu. Na mou věru, kdybych byl ještě pochyboval o tom, odkud můj stehlík pochází, smělost, mohutnost a síla jeho zpěvu nedopouštěly nyní nijakých pochybností. V Cevennách jediné, v lesnatých úžlabinách Rocu de Bataillo, na příkrých stráních Espinouzy mají stehlíci tak statné hrdlo, vyjádřují se s takou silnou, mužnou výmluvností. Stokrát zde v Paříži, hledaje příjemnou zábavu v přírodě, navštívil jsem trh ptáčníků, ale nikdy neslyšel jsem cos podobného. Kdyby v těch stech nakupených klecích bylo se nalezalo nějaké ptáče od nás a zapělo, byl bych se ihned zastavil. Všechny ty ritornelly z našich houštin, z našich mandlovníků, z našich kaštanů, z našich fíkovníků utkvěly v mém sluchu, jenž by rozeznal mezi tisíci hlas hejla, zlatohlávka, pěnkavy, čížka, sýkorky z rodného kraje . . .

Avšak zpěv se ještě sesílil a naplňuje kabinet svým zvukem. Stehlík nyní úplně rozestřel křídla, ocásek je úplně prostřen a jelikož stojí vzpřímen na vytažených nožkách, zdá se, jakoby ptáček byl vyrostl. Zobáček jeho čile se činí, peří chvějící se ve frenetickém záchvatu zdá se jakoby rovněž zpívalo. Celé to drobné stvořeníčko je plno harmonie, jež se šíří, proniká mne, opojuje mne, unáší mne. Vzpomínám na Cérisoles, milý příteli, vzpomínám na tebe, Prospere, vzpomínám na strýce Fulcrana a s překypující duší — tou nebohou duší umělce, které se zmocnil ten báječný pták — pronáším bezděčně onen veršík žalmu, který jsme spolu zpívali ve dnech štěstí:

„Anima nostra sicut passer, duše naše jest podobna vrabci.“

V.

Josefina, o které jsem se domníval, že je velmi nerozvážná, ba i poněkud hloupá, podala mi nepopíratelný důkaz své prozíravosti a svého ducha: žádal jsem, aby mi přinesla klec, a ona mi v skutku přinesla klec; avšak byla též tak opatrná, že koupila prosa a semence ve dvou kornoutech. Domyslila se, že stehlíci potřebují také potravy, načež já ani nepomyslil.

Jak jsem byl potěšen, milý Arribase, když jsem sypal zrnka do zinkových misek, připevněných na mřížky, a pak naplnil vodou zcela čistou,

vodou filtrovanou, dlouhou láhvičku s úzkým otvorem na konci, z něhož padají kapky do ploché nádržky!

Miretta, zvyklá vidět slavíky na jaře, čermáčky na podzim, živící se zcela samostatně v našem sadě v Rocailletu, usedající bez okolků k hostinám, jež příroda jim neunavně strojí každého jitra od svítání, Miretta se směje, jsem tím jist, mé úsilovně péči o toto zvířátko, jež neočekávaně zapadlo mezi knihy mého vnoučete. Poněvadž jsi byl v Paříži, vylož jí, že v našich ulicích jezdí méně vozů s ovsem, žitem, ječmenem, zlatou lucinkou, jež trousí zrnka po cestě, než na cestách ve vaší farnosti v Rocailletu, a že by zde ptáci hynuli hladem, kdyby ti, kdož je milují, něžně o ně nepečovali.

Co se týče tebe, jehož vykonávání výminečného úřadu v přísné osamělosti našich Cevenn učinilo velkodušnějším, oddálivši duši jeho od tolikerých věcí, od tolikerých lidí, na nichž lpí dosud duše moje, ty's se nenesmál svému příteli, toť jisto. Kdož ví, zdali dokonce bys raději neviděl svého přítele podávat zob stehlíkovi, než pracovat na započatém dramatě neb románu . . .

Ptáče přerušilo svoji kantilenu a s výše svým drobným, bystrým očkem sleduje každý můj pohyb. Co činím, abych mu učinil nový jeho příbytek příjemným, aby mu ničeho nechybělo, neobyčejně je zajímá. Tiká něžně, že to zní jako slova. Jest dojato a děkuje mi. Avšak což kdyby se mu zachtělo, odepnout svoje drobné drápky od rámu zrcadla a zobat proso nebo semenec? Roztrousil jsem zrnka po mramorové ploše nad krbem, kam jsem postavil klec a odcházím na pohled netečně.

Stehlík si netroufá, neboť zůstává na svém místě; se složenými křídly zdá se být štíhlejším, následkem podivného přitisknutí peří k tělu, zobák je poněkud nakloněn k dubovému rámci, od něhož se obráží jak jemná perla, třpytí se jako kapka rtuti.

„Bêni! bêni!“ volám, nemoha se zdržet po dlouhém čekání.

Toto slovo, toto magické slovo, jemuž byl před chvílí porozuměl, které jej bylo před chvílí podrobilo, nyní je více neslyší.

„Bêni! bêni!“

On pozvedl hlavu, hledí na mne; pak jal se prozpěvovat. Není v tom jediná zřetelná nota, je to přitlumené, zmatené štěbetání. Zdálo by se, že to nápěv, kterým si není dosud jist, jenž se opakuje nesměle za kulisami, dříve než se přednese obecenstvu se všemi prostředky, jež mohou zvýšit dojem. Byli by snad komedianti též mezi ptáky jako mezi lidmi? Na mou věru, zlatohlávci z kaštanů cevennských byli by znamenitými tenoristy, kdyby ředitelstva našich divadel aneb kůry našich katedral byly dosti obratny a přiměly je k podepsání kontraktu.

Pst! můj stehlík se pohnul, vrtí sebou, čepýří se. K čemu se odhodlal? Dobrá! obě jeho křídla se pootevřela. Sláva! opsal půvabnou parabolu a spustil se na plochu nad krbem. Zobe... Jen jestliže jsem nasypal dosti prosa, dosti semence, aby se nasytil! Oči moje jej nedočkavě hltají. Poskakuje sem tam, zobe v pravo, zobe v levo, vzadu i napřed. Hleďme! zrnko semence velmi tvrdé, jež mu vzdoruje. Rozloupnul je takovou silou, že kus slupky zaletěl až ke mně. — Statné zvířátko! Má zobák rovněž silný k jídlu jako ke zpěvu.

Na mramoru nezbývá již ani drobečku. Poněvadž chůze na rovné, hladké ploše není pro něho věcí pohodlnou, bere se ku předu drobnými skoky, hbitými, roztomilými. Neprostírá křídla k těmto krátkým skokům; konec ocásku, o nějž se jedva opírá, mu stačí. Je radost viděti znamenitou tu pružnost, nekonečný půvab, obdivuhodné postoje tohoto ptáčete, jež je teď velice hrdé, že má plný žaludek, plno radosti, zářící spokojeností; tu poznáváme, s jakou štědrostí příroda všude rozsela krásu, s hůry až dolů po všem tvorstvu!

Zdá se mi, že si vzpomínám, že psáno kdesi ve svatém písmu: „Nebesa vypravují slávu Hospodinovu, Coeli enarrant gloriam Dei.“ A můj stehlík, milý příteli, můj oslňující stehlík, nevypravuje nic?

V tu chvíli šuká za pendlovkami. Pozor! tam je klec, otevřená dokořán, nastrojená jako past. On ji zpozoroval mimochodem a nevšímá si jí. Vrací se od své pouti k hodinám, zaměstnávaje zobák; objevil tam poslední zrnko prosa . . .

Pojednou jsem se já rovněž dal v let a zatím, co on po jídle, po hostině, jež trvala déle než půl hodiny, hasí klidné žízeň v jasné vodě mé misky, zavřel jsem dvířka klece.

Je chycen.

VI.

Hleďme! Josefina.

„Co je zas?“

„Milostpane, je tu nějaká ženská.“

„Jaká ženská?“

„Bývalá uhlířka z ulice Visconti.“

„Zaplaťte jí, ať jde.“

„Ale já jí nejsem nic dlužna, milostpane. Ostatně je to hezky dávno, co prodala svůj krám . . .“

„Co chce ta vaše uhlířka?“

„Nevím . . . Zdá se mi, že přichází k vůli stehlíkovi . . .“

„K vůli stehlíkovi! mému stehlíkovi! . . . Nechať vejde,“ pravím a skrývám klec za širokými záclonami svého okna.

Je šedesáti- až pětašedesátiletá, tak vysoká, že jedva prošla dveřmi mého kabinetu, které jsou nízké jako všechny dvéře mého entresolu, shýbá se, klaní se.

Poctívá mne onou skromnou, srdečnou poklonou obyvatelů našich Cevenn vůči bohatému v obci, zejména pak vůči panu faráři. Vdechuji plnými nozdrami vůni rodného kraje, jenž od pradávna rodí více uhlířů, lázeňských sluhů, nosičů vody, veřejných posluhů, služebných, bez urážky řečeno, než lidí genialních.

Příchozí na mne pohledla. Nepronesla slova. Bylo by jí velmi těžko mluvit, neboť jest upachtěna, jedva že dýchá. Přichází zajisté z daleka, jako můj stehlík, jenž se chvěl aspoň rovněž tolik únavou jako strachem, když se dostal ke mně.

„Čeho si přejete, paničko?“

Nemohouc mi odpověděti, vložila pravici na svá stísněná prsa, aby mne upozornila.

Nabídl jsem jí sedadlo. Poklonila se mi znovu a usedla.

Tato uhlířka z ulice Visconti jest neobyčejně čistotná a lépe oděna, než ostatní uhlířky v ulicích pařížských, stojící na prahu svých krámů, otrhané jak žebračky, umouněnější než balvany uhlí a hromady briketů, nakupené až k jejich sukním Mimo to vysoké tělo této neznámé zachovalo si jakous pružnost, nenucenosť, jež dodávaly celé její osobě ráz statné odhodlanosti, která mi neodolatelně připomíná moje dětství.

Kolikrát v neděli v Camplogu, po posledním vyzvánění na velkou, zatím co můj strýc se oblékal ku mši v sakristii, postavil jsem se přede dveře a díval se, kterak lidé vcházejí do kostela. Viděl jsem přicházet Verdiera, Birota, Bassaca, pak ženy těchto sedláků s plnými měšci: Bassacovu, Birotku, Verdierku. Oh, ta Verdierka... jaká to byla ušlechtilá, znamenitá postava! Kdežto Bassacova, „nadítá tolary," jak se u nás říká, chodila shrbeně o holi, kdežto Birotka, vysílena lakomstvím a prací v polích, která je tak krušná v našich horách, šla celá skřivená, skroucená dnou: Verdierka, nejméně bohatá ze všech tří, z nejvyšší ulice ve vsi sestupovala k nám s lehkostí, nenuceností, okázalostí a šustěním šatů jako nějaká královna. Její pěkná tvář, přívětivá, kvetoucí, laskavá, skorem smavá, mne oslňovala. Jestliže skornatilé pergamenové tváře Bassacovy a Birotky naplňovaly mne bázní, upokojil jsem se. Vidět Verdierku, která ani v zimě, když padal sníh, neobouvala nikdy naše těžké cevennské dřeváky, kterak klade svoji úzkou dlouhou nožku mezi valící se oblázky našich uliček, bylo mi nebeskou rozkoší. Nevím určitě, kolik jí bylo let; snad čtyřicet...

Jsa vychován na faře, bez jiných styků než s úzkým kroužkem Prudenciným a svého drahého strýce, byl jsem dvojnásob děckem, a na tisíce drobných věcí, jichž jsi sobě ty, Prospere, nikterak nevšímal na statku v Passettes, bez knih, skorem bez modliteb, plném hlučného žvatlání služebných, hlomozu nádenníků, bučení dobytka, dojímalo mne, uvádělo mne ve zmatek. Tak na příklad co bys řekl, kdybych se ti vyznal, že pohled na pěkné modlitby Verdierčiny, jichž zlatou ořízku ruka její obratně ukazovala v celé záři, rozčiloval mne, uváděl mne v stejné nadšení jeho její krok a její tvář. Tyto znamenité modlitby, jediné na světě, jež — jaká to rozkoš! — zajisté obsahovaly modlitby na kterýkoli svátek v roce, podobaly se neobyčejně breviáři mého strýce, ba i pouzdro, zahalující vazbu jejich, zdálo se mi býti z jemnější látky, lepšího střihu, než lastingové pouzdro breviáře, práce to naší hospodyně, která dovedla lépe dohlížet na naši kozu, než zacházet s jehlou a nůžkami. Když zářící žena Verdierova, jenž byl náměstkem starosty, šla mimo dveře sakristie, zavadivši o mne svými květovanými šaty, lehce vyhrnutými, byla moje touha, zmocnit se jejích modliteb, rovna mé touze, dát jí hubičku: Moje letora a moje vychování chvíli spolu zápasily, avšak na konec, jat hrůzou, uchýlil jsem se do sakristie, provázel duchovního k oltáři a když zaznělo Asperges me... oddal jsem se zpěvu z plna hrdla a z plného srdce...

Josefinina uhlířka byla celá Verdierka, sestárnuvší během let . . . Shledal jsem u ní totéž chování velké dámy z Camplongu, hrdé a okázalé, skorem tytéž rysy, podlouhlé, roztomilé a mírné. Ale, nastojte, nepoznával jsem v ní ani veselost, ani úsměvy, ani čilost, ani půvabné pokyny hlavy, jež mne uváděly v pohnutí na prahu sakristie.

Verdierka při každé příležitosti, aby ukázala přepych svého čepečku, potřásala jeho ryškami, stuhami a krajkami, se svévolí soumara cenou poctěného, jenž kývá některým ze svých znamenitých chocholů nebo kokard.

Neznámá, sedící v mém kabinetě, snad také znala tuto koketerii, avšak, bohužel, ohňostroj mládí již dávno byl u konce a teď byla vážná, teď byla smutná, teď byla zamlklá, byla nelíčená. Ach, ta leta, ta leta, milý Arribase, co dovedou učinit z toho, a co je na člověku nejkrásnějšího!

Podobnost jedna mne pojednou zarazila: její černý šátek s třepením, s krátkou krajkou, uvázaný nedbale za zády po způsobu Cevenolek. Na stařenu je tohle to smělé.

„Prosím, odpusťte mi, milostpane, jestliže vás vytrhuju,“ pravila ke mně, když se poněkud vzpamatovala. „Hleďte, co mne k vám přivádí: jdu k vám k vůli stehlíku, který uletěl z ulice Visconti . . .“

„K vůli stehlíku?“

„Sousedé, kteří se za ním dívali, pověděli mi, že zaletěl do budovy Institutu a váš domovník myslí, že přiletěl k vám. Kdybyste byl tak laskav a vrátil mi jej . . .“

Jasný, čilý zpěv, zároveň vířivý a ostrý, přerušil slova uhlířky Josefininy, jež zároveň povstala, odhrnula velkou záclonu mého okna a zmocnila se klece, nežádajíc ani o dovolení.

„Cardy! můj Cardy!...“ opakovala, objímajíc klec oběma rukama, s chvějícím se hlasem, zaslzenýma očima.

A pták nadmul hrdélko a vyluzoval z něho chvějné noty, jakoby opakoval její laskání, jakoby jí děkoval. (Dokončení.)

Národní píseň na Chodsku.

Ukázka z kulturních studií o Chodech.

Podává Jan Fr. Hruška.

(Pokračování.)

Omlouváme proto dívku, která se v takové bolesti zapomene, že i pomstu na hocha, jenž ji opustil, svolává:

Ty si mi sliboval,
že mně k sobě vemeš,
až to jarý žito
pod háječkem sežneš.

Žitečko si požal,
mně si k sobě nevzal,
bodejž tobě Pán Bůh
žádný chčestí nedal!

Žádný chčestí nedal
na tom tvým statečku,
že si mně voklamal,
chudobnou děvečku!

A nevěříme šetrnému povzdechu osamoceného chlapce:

Má holubičko starodávná,
pro tebe mě nechce žádná,
pro tebe mě nemiluje,
na tebe mi vokazuje!

Každé slovo zajisté tu dokazuje, že příčinou té šetrnosti jest — vědomí vlastní viny!

Zvláštní jest, jak snaží se dívka chodská přemoci anebo aspoň zakrýti bolest svou, když rodiče lásce její brání a to zvláště, brání-li rodiče ne tak její, jako spíše druha jejího. Snad nutí nejčastěji dívku k také neočekávané povolnosti chudoba její, neboť není řídkým případem, že se „chlapec ze dvora“ zamiluje do dívky z „chalupy“; naopak se to zřídka stane. A tu dosti dívce zvláště příbuzní hochovi dávají příčiny, aby na nepříznivý konec své lásky byla připravena . . . .

Z hojných písní toho druhu význačna jest na př.:

Na tom našom houvárečku
síkla sem votavičku,
síkla sem ji, síkla sem ji, síkla sem ji
při měsíčku.

Zasíkla sem jednou, dvakrat,
slyším za sebou čapat —
vohlídnu se, do tu stojí: vono to mý
potěšení.

Proč pa, holka, s tou kosičkou
proč tak s ní prudce házíš?
Snad huž naši starou lásku, starou lásku
zrušit míníš.

Já nemyslím, hale muším:
pantáta mi zbraňuje,
že se pro tě chudá divče, chudá divče
nešikuje!

Píseň o čtyřech slokách — myšlénka osudná pronesena, jakoby úmyslně byla odkládána, až ve verši posledním. Jaké sebezapírání v písni této tkví, jaká šetrnost k „zlatýmu“ druhdy „pacholeti“!

Ostřejší duch vane již z písně:

Já míla hezkýho milýho,
bul jako holubička.
Skázala mi jeho mamička,
že sem já chudá dívčka.

Do si mě pro libosť neveme,
bohatství pro něho nemám,
hospodu kupovat nebudu,
zámek mu stavět nedám.

Vona mě mamička nikdež nenašla
haby mě každýmu mušela dát,
na žádným trní neb příloze,
vona mě nemůže každýmu dát!*

Avšak omlouváme některé to slovo dívčino, pozorujíce, že tak za ni mluví sebevědomí při chudobě — zjev to vzácný a ušlechtilý!

Méně výmluvy máme pro dívku, která vědouc o nekonečném žalu svého hocha v takovém případě nejmenší sdílnosti k němu nejeví:

Za tima našima humnama,
tám za tou naší stráni,
plače tám muj milej, naříká,
že mu rodiče brání.

Nebraňte, rodiče, nebraňte,
já vám ho chtít nebudu:
zatočím si třikrat šátečkem,
jinýho si naženu!

Hoši písní toho smyslu nemají. Naopak „chlapec“ chodský stojí i tu pevně:

Jak sem řek, tak sem řek:
jináč nehudělám!
Radši se pro tebe
na vojnu dám!

Na vojnu širokou,
na cestu dalekou,
habys mě, Hančičko,
nepoznála.

---

*) Rozměr této písně, jak viděti, silně kulhá; snad byla třetí strofa odjinud sem přidána. Avšak nepravidelnost ta jeví se v písních chodských často a to i v písních jistě neporušených. Chodové dobře takovou nepravidelnost při zpěvu „zamyjou“.

Ale jinak jeví se v písni své hoch i dívka chodská, když, jakož už podotknuto, vadne anebo i svadla už láska jejich vinou druhého!

Hocha chodského na př. jen hněv dívčin, k němuž nevidí on dosti příčiny, svede k tvrdému popěvku:

Dyž se ta stantická
fara bourala,
tenkrat se má milá
na mě hněvala;

dyž huž hněvala,
hajť hněvá eště:
já vo tě nestojím,
falešná divče!

Jiný docela příčiny neudávaje prohlašuje konec své lásky:

Za vodou, za vodou,
za vodičkou
vláčela má milá
s kobjiličkou,

ha já za ní, za ní
s párem volem —
vdávej se, hubičko,
s pánembohem!

Pěkně to pověděl hoch:

Ty si si, hubičko, myslila,
že si sama v světě;
dyjť mají mamičky dcerušky,
že na nich krása květe!

Dyjť mají mamičky dcerušky,
sou eště líbeznejší:
ty si si, hubičko, myslila,
že si snad nejhezkejší?

Avšak také „divčata“ dovedou v témž tonu hochům notovati:

Dyž ptáček jahůdky
  vyzobával,
tenkrat mně muj milej
  zanechával:

dyž nechál, hajť nechál,
  bude jinčí, —
jak von nedostane
  hupřímnejší!

Anebo:

Jak to mý srdíčko
dobře vědělo,
že mý potěšení
jinam chodilo!

Dyž huž chodilo,
hajť chodí eště,
já vo tě nestojím,
falešnej chlapče.

Ba jsóu někdy dívky ještě přísnější než hoši, nalézajíce si příčiny všední, kterých by chlapec jistě mnoho nedbal:

Ty si mi sliboval
hory, doly,
že máš v Draženově
štyry dvory.

Ty tám máš než jeden,
ten není tvuj:
kam pa mě povedeš,
holečku muj?

Povznešenější jest výpověď dívky na smělou žádost hochovu:

Má Haničko,
pusť mě k vám!
Jak ty víš
dobře, kam!
Má Haničko,
pusť mě k vám —
do komůrky!

Ha já nechci,
nepustím:
radši tě
vopustím,
a já nechci,
nepustím:
radš tě nechci.

Některé jsou však mezi nimi přece měkčího srdce, jako ta, která příčiny — tušíme jistě závažné — z šetrnosti k hochu, jehož aspoň napřed měla ráda, ani na jeho vyzvání neudává:

Pod Vavřenečkem
zelenej voves,
proč tě nesmím chtít,
má milá, pověz?

Proč tě nesmím chtít,
tebe milovat,
proč se tě muším
stále vzdalovat?

Dybys bul jinej,
moh' by si mě chtít,
moh' by si si mě
za ženušku vzít.

Ty mě za ženu,
já tě za muže —
ha tak nám žádnej
pomozt nemůže.

Podobnou něžnou šetrností zrovna do rozpaků přivádí „chladnoucího“ hocha dívka:

Muj zlatej Honzíčku,
kam si dal kytičku,
co sem tě vo naší
pouti dala?

Já trhal vořechy,
pádla mi do řeky:
nechčasná kytička
vodplavala.

A třetí konečně nežaluje, nevyčítá, nýbrž jen si zatesknl:

Bula láska,
hale není —
zapadala
do kamení.

Do kamení
drobnýho,
do srdce
nevěrnýho!

(Pokračování.)

O původu umění.

Od O. Hostinského.

(Pokračování.)

II.

Pátráme-li po všeobecných podmínkách, bez nichž u člověka sotva si můžeme představiti nějakou činnosť uměleckou, shledáváme jakožto minimum takový stupeň dospělosti tělesné i duševní, kterým člověk již značně povznáší se nad úroveň zvířat sebe intelligentnějších.

Již Herder ve svých „Ideách k filosofii dějin lidstva" (1784) s důrazem objasňoval veliký význam, jejž pro celou kulturu lidskou, a sice i uměleckou, má přímá chůze člověka. „Přímou chůzí stal se člověk bytostí uměleckou" praví Herder výslovně, a názor ten moderní věda přírodní plně potvrzuje. Skutečně to, co my lidé nazýváme uměním, bez výminky předpokládá, že ruce dělením práce mezi končetinami zbavily se již spolupůsobení při chůzi, nabyly volnosti a tudíž zjemnily a zdokonalily jak pohyby své tak i svůj hmat a tím teprvé staly se oněmi poslušnými služkami zraku a rozumu našeho, kterých zejména v oboru výtvarném nezbytně jest zapotřebí; předpokládá dále, že z téže příčiny i hrudi se uvolnilo tak, aby bez velké námahy mohlo se užívati plic i mluvidel způsobem nejrozmanitějším, čímž arci podmíněn je netoliko vývoj řeči, ale i zpěvu, tedy základ umění básnického a hudebního.

S druhé strany však i společenský život člověka musí alespoň do jisté míry býti sorganisovaný, má-li tvoření umělecké nalézti půdu zkypřenou, úrodnou. Nejprimitivnější začátky jeho jsou zajisté tak blízké, přirozené, obecnou potřebou a obecnými prostředky takořka neklamně předepsané, že beze vší pochybnosti první a základní pokusy umělecké nejen mohly, nýbrž přímo musily býti učiněny velkým počtem osob, a to

osob navzájem od sebe nezávislých, ba dokonce místem nebo časem od sebe daleko vzdálených a třeba i národopisně sobě cizích. Jsouť v primitivním umění lidském jisté tvary, jisté myšlenky po nejrozličnějších končinách zeměkoule, mezi národy nejrůznějšími rozšířeny způsobem takovým, že na nějakou přímou souvislosť, na tradici k jedinému společnému původu poukazující pomýšleti nelze. Vždyť ani z toho, že na př. rozněcování ohně třením dřeva známo jest všem kmenům lidským, neplyne ještě, že by tento vynález nad míru důležitý byl učiněn býval toliko jednou, na jednom místě a jedním člověkem, a odtud teprvé sdělením dostal se ke všemu lidstvu ostatnímu; a proto i jisté primitivní ornamenty, šperky, oděvy, stavební konstrukce, básnické obrazy, hudební rhythmy, taneční posuňky a p. v. vyskytující se stejně v pralesích brasilských jako na ostrovech východoindických, v střední Africe jako u Eskymáků, v pravěku evropském jako na Novém Zelandě, mohou zcela dobře býti autochtonními v nejodlehlejších končinách, zejména dovedeme-li si pravděpodobně vysvětliti přirozený vznik jejich z potřeb a názorů, jež právem pokládáme za všelidské.

To všechno netoliko snáší se s vytčeným shora podstatným rysem tvoření uměleckého, s jeho individualností, nýbrž dokonce jí i žádá. Neboť přesvědčíme se brzo, že nejeden pratvar umělecký původ svůj má v práci, a sice v práci konané s pílí, s důvtipem, s obratností, jež toliko velká zkušenosť poskytuje, slovem v práci, která s počátku zajisté nedařila se všem stejně, poněvadž ne všichni mohli se jí věnovati stejně; a jestliže snad i některý první vynález mohl se státi náhodou a jaksi hravě, přece jeho zachycení se a udržení, jeho zdokonalení a rozšíření podmíněno bylo přičiněním dělníků zvláště — t. j. u porovnání s ostatními vrstevníky — schopných a zkušených. Slovem: hned úspěch prvních kroků na dráze dějin umění závisí od jakéhosi dělení práce, které třeba ne ve smyslu přísného kastovnictví, celkem přece možnosť odborné, řemeslné práce a tím i vznikání umělecké tradice teprve zaručuje; ono na jedné straně samo spočívá na platných již individualních rozdílech mezi lidmi, na druhé straně však zase tyto rozdíly množí, zveličuje a ustaluje. Ano i uvnitř skutečné kasty umělecké (dělnické), kterou zde onde spatřujeme vedle kast jiných, takořka co hromadnou individualitu, přichází vynikající jednotlivec k platnosti jakožto vlastní původce každého nového pokroku; ba jisté osobní schopnosti přirozeným děděním patrně netoliko se přenášejí ale po případě i rostou, jako technická tradice ve vlastním zájmu rodiny nebo kasty se pečlivě zachovává a množí, třeba i nedůvěřivě tají.

Aby takovéto poměry v společnosti lidské vůbec zavládnouti mohly, musí čiré sobectví ovšem býti již poněkud zkroceno společnými interessy, musí nastávati jistá snášelivost a družnost, která zase podmíněna jest dokonalejšími prostředky vzájemného dorozumění se, musí býti existence člověka alespoň do jisté míry zabezpečena, tak že vznikati může jakási třeba primitivnější nádhera i na majetku i na způsobech života. Z toho všeho zajisté plyne dosti přesvědčivě, že lidé, mezi nimiž hledati sluší první umělce, třeba v nejskromnějším tohoto slova smyslu, v nejednom oboru kulturním byli již dosti pokročilí, že tudíž umění co do postupu

časového dle všeho patří k pozdějším, snad nejpozdějším činitelům vzdělanosti lidské. Řadu uvedených právě podmínek činnosti umělecké dlužno totiž doplniti ještě dvěma dalšími, které sice neplatí stejně pro původ všech odvětví uměleckých, pro celkový zdárný rozvoj umění však mají význam nesmírný: jsou to stálá sídla a názory náboženské. Netřeba zajisté ani výkladů ani příkladů toho, jak kočovný národ v oboru výtvarném nemůže dospěti k umění monumentalnímu, a jaký význam náboženství a kultus mrtvých má pro veškerou činnost uměleckou, zejména pro stavitelství, básnictví a hudbu.

Rozhlížíme-li se však po národech nyní žijících, poučuje nás národopis, že u všech splněny jsou již (kromě stálých sídel) veškeré tyto podmínky tvoření uměleckého; neboť není národu bez nějakého třeba sebe primitivnějšího řádu společenského, není národu bez nějakých třeba sebe surovějších názorů náboženských, tak že národopisci někteří kárají obecný zvyk, nazývati „divochy“ národy na nejnižším stupni vzdělanosti stojící, tedy vlastně jen polovzdělané anebo, chceme-li, nanejvýš polodivoké. Mezi kmeny, jimž na šíré zemi dostává se nejméně vzdělanosti, počítáni bývají na př. Botokudové brasilští, kteří z příčiny té vešli přímo v přísloví. Avšak i o těch dovídáme se, že střílice lukem obvazují si na ochranu levou ruku, mají broušené (nikoli však vrtané) nástroje kamenné, staví si chýše, spí na lýkových rohožkách, vaří v hliněných nádobách, klaní se měsíci jakožto původci světa, dělí se o honitbu a mstí pytláctví, dělají si provazové mosty, mají zvláštní výraz pro zardění se studem, a zpívají, ba zdá se dokonce, že mají i jakousi chronologii.* Pro nás příklad ten je dvojnásobně zajímavý tím, že u kmene tak nízko, snad dokonce nejníže stojícího vidíme netoliko všeliké kulturní podmínky činnosti umělecké, nýbrž i začátky činnosti této samotné v nejrozmanitějších směrech: začátky stavitelství, tkalcovství (pletení), keramiky a zpěvu. Pozoruhodno jest však i ještě něco jiného: že totiž i pověstní Botokudové mohou v některém oboru uměleckém předčiti kmeny a třeba i četnější národy jiné, ostatně vzdělanější: Botokudové totiž, jako vůbec domororodci jihoameričtí, až na některé hordy v Pampách, mají hliněné nádoby, kdežto výroba jejich domorodcům Polynesie a Australie byla neznáma.

Tolik můžeme tedy říci bezpečně, že v přítomnosti není ani jediného národa, jenž by byl naprosto beze všeho umění, naprosto beze všeho smyslu esthetického. Z toho arci nesmíme souditi, že původ umění a krasocitu hledati sluší již na samé hranici mezi zvířetem a člověkem, nýbrž naopak, že i to, co dnes jeví se nám jakožto poměrně nejnižší stupeň lidské vzdělanosti, značí kulturní výši, k níž lidstvo dospívalo průběhem dob, jež ani přibližně nelze odhadovati. Neboť i když zraky své obracíme zpět do mlhavé dálky pravěku, o němž zpravuje nás předhistorická archeologie a anthropologie, musíme jíti velmi daleko, než zastaneme skutečné prvotiny umění a vkusu, musíme v Evropě na př. jíti až do diluvialní doby mamutů a šelem jeskynních; ba dle anthropologů, kteří všechno lidstvo původně kladou do jedné pravlasti a jako Lubbock předpoklá-

* Oscar Peschel: Völkerkunde. 1881. str. 149., 169.

dají, že při opouštění této pravlasti, tedy před rozštěpením se na různá plemena, uměl člověk již udělati nůž (kopí) a kladivo (mlat), bezpochyby i roznítiti oheň a sestrojiti hrubé vozy nebo čluny, pošinuty byly by první počátky umění do nedohledné minulosti ještě vzdálenější. Než nálezy, které obsahují nejstarší stopy činnosti umělecké (v západní Evropě vrstvy staršího náplavu a jeskyně) poskytují věcný podklad bádání (alespoň vzhledem k otázce, s níž se zde zabýváme) tak chudý a nesouvislý, k tomu ne vždycky nezáhadný, že můžeme nechati stranou všechny prozatím marné pokusy o chronologické datování a zeměpisné umístění prvních uměleckých výkonů lidstva, a nastoupiti dráhu jinou. Mějme na mysli jednak obraz pravěké společnosti co možná nejprimitivnější, přece však již vyhovující všem oněm podmínkám, které jsme právě byli poznali, jednak přehojný material, jejž nám poskytuje i prehistorická archeologie i dějiny umění, a hledejme na základě tom motivy tvoření uměleckého, t. j. ony pohnutky, jimiž ke tvoření tomu veden byl tehdejší člověk ne maní a náhodou, nýbrž nutně a neodolatelně.

III.

Pohnutky, jimiž člověk neodolatelně puzen byl k první činnosti umělecké, zajisté plynuly z přirozené snahy po ukojení rozmanitých potřeb života, hmotného i duševního, osobního i společenského. Při vypočtení motivů těch arci není možno podati řadu přísně chronologickou; jen to sluší stavěti napřed, co celkem asi odpovídá nižšímu stupni kulturnímu, předpokládajíc co možná nejméně podmínek jiných.

Začneme životními potřebami hmotnými, jež ukazují nám cestu k prvotinám umění výtvarného, hlavně uměleckého řemesla a stavitelství. O věcech těch výtečné myšlenky pronesl G. Semper*). Celou říši průmyslu uměleckého roztřídil na čtvero skupin: první zahrnuje předměty, jichž základní typy hledati sluší v úboru, t. j. netoliko v oděvu jakožto vlastním umění tkalcovském čili textilním, nýbrž v ozdobě (šperky) a ve všelikém povlaku a obkladu; druhá předměty dle vzorů hrnčířských čili keramických vytvořené nebo s technikou tou souvisící; třetí různé konstrukce původně pomocí dřeva prováděné, tedy dílo tesařské a truhlářské, a pak třeba i na jiné látky přenášené; čtvrtá konečně stavbu kamennou a vůbec všelikou úpravu tvrdých hmot tesáním a řezáním čili stereotomií, tedy práci zednickou a kamenickou. Architektura tvary své čerpá ovšem ze všech těchto skupin zároveň, avšak v jednotlivých částech svých ukazuje čtyry různé, skupinám těm odpovídající motivy základní: ohniště (krb) jakožto středisko rodinného života a symbol vzdělanosti lidské, ochrannou střechu po případě na sloupech spočívající, stěnu nebo vůbec ohradu, a konečně substrukci čili taras. Souvislost střechy s tesařstvím a substrukce se zednictvím je hned na první pohled patrna, stěna a ohrada původem svým poukazuje

*) Zejmena: „Die vier Elemente der Baukunst", 1851. — „Entwurf eines Systems der vergleichenden Stillehre" (přednáška londýnská z r. 1853, otištěná v „Kleine Schriften" 1884, str 259 nn.). — „Der Stil" 1860—1863.

k pletení („plotu“, rohožce) a tkaní (koberci, čalounu) a tím ovšem k umění textilnímu, krb, jenž v monumentalním stavitelství posvátném jeví se nám co oltář*), plamenem svým poukazuje jednak k potřebě hliněných nádob, jednak i k jejich výrobě. Tolik Semper, jehož důmyslného rozvrhu můžeme se v následující úvaze celkem přidržeti, ovšem s některými doplňky, změnami a odchylkami. —

Prvním umělým výrobkem ruky lidské byla bezpochyby zbraň, jíž člověk hájil především svou existenci, dále jakožto lovec zjednával si potravu. Zbraní původně byl kámen nebo klacek, jak náhodou příroda jej poskytovala, později účelně upravený a různě kombinovaný: nůž, palice, kladivo, šíp, kopí, meč. Za prostých poměrů života pravěkého zbraň ostatně namnoze bývala i nástrojem řemeslným, sloužícím zároveň účelům nejrozličnějším. Avšak umělecká hodnota předmětů těch na prvních stupních vzdělanosti nebyla valná, ač k některým důležitým vynálezům technickým zavdaly podnět, na př. ku štípání, vrtání, broušení a hlazení tvrdých kamenů; alespoň zdá se býti nepochybno, že jiné techniky, hrnčířství, šití, pletení, tkaní atd. mnohem rychleji a bohatěji se vyvíjely.

Výroba zbraně zdá se tudíž býti jen jakýmsi úvodem — ovšem velice významným a zajímavým — k vlastnímu tvoření uměleckému, jehož prvním nejrozmanitějšími směry působícím motivem byla úprava potravy při ohni, jenž zároveň člověka chránil před dravou zvěří, před muskyty, a v době nebo v zemi chladnější též před zimou. O původu nádob hliněných vysloveny nejrůznější domněnky, podporované všelikými zkušenostmi národopisnými. Někteří kmenové dosud ploský kámen opatřují hliněným krajem vyvýšeným, což poukazuje ku snaze, zjednati si náhradu za různé nádoby přirozené: vydutý kámen, lasturu, rozpůlenou tykev, ořech, skořápku z vejce a t. p. Tolik je jisto, že lidé uměli vařiti si pokrmy dříve, než hliněné nádoby pálili. Užívali totiž oblázků v ohni rozžhavených a pak do vody hozených, jimiž var způsobiti se mohl i v nádobě, která by jinak přímému působení ohně nevzdorovala; a vaří se tak dosud nejenom u některých kmenů polodivokých, nýbrž zde onde i v zemích kulturních. Linné v minulém století pozoroval, že v severním Švédsku způsobem tím vařili pivo, a dle Tylora totéž činí dosud sedláci v Korutansku.

Dalším pokrokem bylo, že nádoba z látky bylinné zhotovená zevně hlinou se obkládala, aby mohla býti dána přímo na oheň; zkušenosti při tom získané vedly posléze k tomu, že nádoba taková (pletený koš, tykev atd.) uvnitř silně vymazala se hlinou a pak spálila: nádoba hliněná pálením stvrdnuvší zbyla. Tyto způsoby vyrábění zboží hrnčířského doloženy jsou starými zprávami o různých kmenech amerických z dob po objevení tohoto dílu světa. Odtud k uhnětění nádoby pouhou rukou byl přechod velice snadný; vynález hrnčířského kola však patří mezi nejznamenitější technické pokroky lidstva pravěkého, neboť od něho přirozený postup rozvoje vedl k soustruhu a celé řadě jiných podobných přístrojů,

---

*) Arci oltář pohanský, pro oběti zápalné; neboť základní umělecký motiv oltáře křesťanského jest jiný: stůl (mensa).

jichž zdokonalené potomstvo v moderním průmyslu továrním hraje velikou úlohu.

Karakteristický znak výrobků keramických jest kruhový tvar vodorovných průřezů jejich; nádoby alespoň nad míru zřídka od pravidla toho se odchylují. To, co právě řečeno bylo o původu hrnčířství, zajisté dostatečně úkaz ten vysvětluje; užívání kola hrnčířského však mimo to odůvodňuje nejdůležitější základní motiv keramické dekorace. Jsou to vodorovné pruhy, jimiž nádoba se článkuje a zdobí, a jež vnuceny jsou zevnějšku nádoby stopami hrnčířské práce samotné. Také vyskytání se textilních vzorků na nejstarších nádobách (vrytého nebo malovaného pletiva atd.) zcela dobře se nám vysvětluje. Ale nechtěl bych proto hned všechnu plastickou dekoraci nádob pravěkých psáti na účet oné výroby nádob pomocí košíčků uvnitř hlinou obložených. Řada důlků na př., kterou prehistorické nádoby blíže kraje bývají ozdobeny, a v nichž někteří badatelé (jako Peschel) spatřují zbytky oné techniky, mnohem přirozeněji vysvětluje se jakožto úhledně upravená stopa násilně vtisknutých palců, jimiž, dokud kolo hrnčířské známo nebylo, kraj nádoby (na jehož solidnosti ovšem nejvíce záleželo) byl hněten; později důlky takové dělaly se pomocí ostrého hrotu nějakého, pak při otáčení kola hrnčířského se spojovaly a nenáhle splývaly ve vryté čáry vlnité, až konečně ornamenty podobné se malovaly a stilisováním a všelikým obrazným přetvářením jeden z nejbohatších zdrojů keramické dekorace poskytovaly. Někdy kromě vodorovných linií na malovaných nádobách nalézáme i jiné ještě, šikmé čáry, jež připomínají nám provázky, jimiž jako hrubší nebo jemnější sítí podnes mnozí kmenové oplítají pštrosí vejce, kokosové ořechy atd., jež jim za nádoby slouží, aby bezpečně a pohodlně mohli je nositi nebo věšeti. Dále ještě pátrati po vzniku dekorace, kterou spatřujeme na dílech umění pokročilého, na př. na vasách řeckých a etrurských, vybočovalo by již z programu této statě. Jen to chci ještě poznamenati, že malba hliněných nádob, všeliké pokostění, smaltovaní atd. první svůj původ dle všeho nemá v snaze po větší ozdobnosti výrobku, nýbrž spíše v přání, učiniti jej nepromokavým a vůbec trvanlivějším pomocí všelikých ochranných nátěrů a sklennitých povlaků.

Že při krbu, snad dokonce při práci hrnčířské nabyli lidé takových zkušeností o rozličných nerostech, které časem vedly k těžení kovů z rud, jest velice pravdě podobno; mínění tomu zajisté neodporuje důvodná domněnka, že před dobýváním kovů pomocí ohně dávno již bylo jich užíváno, pokud příroda poskytovala je člověku ryzí. O kovářství — kterýmžto názvem zde zahrnuto jest veškeré umělé spracování kovů — stačí v souvislosti úvahy naší těchto několik slov. Neboť v časové řadě přírodních látek, jichž vůbec umění lidské užívá, kovy zaujímají jedno z nejposlednějších míst, a poněvadž jednak tak pozdě se objevují, jednak pro úžasnou rozmanitost svých fysikalních vlastností každému téměř požadavku technickému vyhovují, nepodněcují vlastně vynalézání nových tvarů uměleckých, nýbrž s malými výjimkami přisvojují si tvary všech oborů ostatních, jsou tudíž přese všechny své neocenitelné přednosti více nápodobivým nežli tvůrčím činitelem v rozvoji umění. Teprvé doba nejnovější zaznamenává platné obohacení forem stavitelských železnými kon-

strukcemi moderními; ale co do tvarů dekorativních osvědčilo se stavební železo dosud nad míru neplodným, vypůjčujíc si skoro všechnu výzdobu svou z technik cizích, z keramiky, z umění textilního, z tesařství, z řezbářství a z kamenictví. Poměrně nejsamostatnější a nejkarakterističtější kovy jsou zlato a stříbro. —

(Pokračování.)

Z Národního divadla.

Čest.

Činohra o 4 jednáních. Napsal Heřmann Sudermann. Přeložil Ignát Hermann.

Žijeme v století samých otázek. Pojmy a problémy mravní, společenské a rodinné, jichž jmen dobří naši předkové užívali nedělajíce si jimi mnoho starostí, duch novověké společnosti položil na přetřes k důkladnému prozkoumání a k opravě. Mravnosť, česť, povinnosť, právo, zákon, vychování, láska, manželství, nevěra, vše opatřeno významným otazníkem. Nutnosť podobného občasného přehlédnutí, prozkoumání a opravení pojmů, názorů a morálních podpor společnosti nejpádněji formuloval Ibsen, ten velký reformátor a revolucionář moderní, ve svém velkolepém díle: „Nepřítel lidu“: „Když nějaká pravda příliš sestárne, jest na nejlepší cestě, aby se stala lží. Neb pravdy nejsou žádní Methusalemové tuhého života, jak lidé se domnívají. Normálně stavěná pravda žije — nu, řekneme z pravidla patnáct, šestnáct, nejvýš dvacet let; zřídka déle. Však pravdy příliš obstarožné jsou vždy velice hubené a vychudlé, podobají se staré, zkažené, stuchlé slanině, a odtud všechen ten morální skorbut, jenž se vyvinuje v společnosti.“

Jest to ostatně věc zcela přirozená. Když vše, zřízení, národnosti, řeči, náboženství, umění, vědy, průmysl, obchod, myšlénky i věci, vše se mění a upravuje s pokolení na pokolení, jest nemožno, aby v této stálé proměně zůstaly nezměněny pouze názory a poměry společenské a morální. Neb právě jako pokolení předcházející nemohla určiti naše stanovisko vědecké, nemohla určiti ani naše stanovisko mravní. Ale poněvadž, jak Ibsen dále praví, než kompaktní majorita dospěje k uznání nějaké nové pravdy, vyžaduje to processu tak dlouhého, že ona pravda přestala zatím býti vlastně pravdou, nahromaďuje se v společnosti mnoho zastaralých, mrtvých pravd, z nichž společnost nemůže zdravě žíti, mnoho lží, mnoho předsudků a klamů. A tu bylo a jest vždy snahou a cílem duchů silných, smělých a neodvislých, ony lži, předsudky a klamy odkrývati, bičovati a vyvraceti. K tomuto úkolu mravokárce, filosofa a zákonodárce přihlásilo se

též hojně pracovníků mezi spisovateli dramatickými. Dramatik zaujímá v tom ohledu stanovisko zvlášť výhodné. Jestiť ve styku nejužším se společností, mluví k ní živým slovem, jež působí mnohem více než tištěné, předvádí jí myšlénky své vtělené, oděné reliefem životním, čímž může vzbuditi dojem nejmocnější. Divadlo jest jakýs mikrokosmus, svět en miniature, spisovatel může si zde zahráti po celé tři hodiny na stvořitele, říditi svět svou vlastní vůlí a myšlénkou, předváděti jeho klamy a předsudky, naznačovati též opravy, jich následky a výhody. Ovšem na bezprostřední opravu z jeviště nelze počítati. Aspoň schází k podobnému náhledu dokladů ze zkušenosti a ze skutečnosti. I Dumas, nejnadšenější dramatický moralista filosof, jenž svou přílišnou jednostranností v tom ohledu dal se zavésti k názoru tak mylnému, tvrdě, že jest vůbec nedostatečno, je-li kus jen uměleckým dílem, ale nemá-li nějakou mravní neb společenskou tendenci, i ten uznává, že divadlo nemůže napravovati, nýbrž jen bičovati chyby, vady a předsudky. Praví roztrpčen: „Vždyť jest právě tolik lakomců, zrádců, zhýralců, hráčů, lhářů, jako před komediemi, jež vystavily tyto neřesti a vášně na jeviště. Jediný rozdíl jest, že tyto neřesti a vášně obdržely nyní jména lidí; nazýváme je Harpagon, Tartuffe, Don Juan....“ Ano a Dumas může býti přesvědčen, že též počet hříšných Magdalen, bezcitných otců a opuštěných levobočků jest posud velice značný, přes jeho dramata mravoučná. Když divadlo nemůže přímo opravovati, může aspoň vytknouti a ukázati cestu k nápravě, může upozorňovati na ni. S tím výsledkem musí spokojiti se dramatik-moralista. A sám Dumas doznal, že jest jeho přáním největším a cílem nejvytouženějším, aby aspoň zanechal v mysli lidí tuto větu, již slýchá někdy na venku: Panu tomu a tomu děkujeme tuto cestu, jež vede odsud až tam. — Že chtěl by udělati svůj malý kousek cesty, po níž lidé by mohli jíti někam, kam ještě před tím nechodívali. — Takový kousek nové cesty, po níž možno přijíti k novým myšlénkám, k novým náhledům a závěrům, razil dílem svým též S u d e r m a n n, nejmodernější z dramatiků německých, jenž přihlásil se též v kruh filosofů a moralistů dramatických. Drama jeho, Č e s ť, jest jedna z nejcennějších a zároveň nejzajímavějších ukázek současného repertoiru. Dílo čistě moderní, sahající kořeny svými přímo v střed nynějšího života společenského; hluboce pravdivé, nevšední působivosti divadelní, úchvatné síly životní i dramatické a zároveň pozoruhodné ceny umělecké. Dílo založeno na společensko-mravním pojmu cti. Sudermann položil zajímavou otázku: „Je-li nějaká česť, neb ne?“ Totiž je-li nějaký absolutní pojem cti, jenž by byl majetkem všech lidí jedné současné doby, bez rozdílu postavení, vychování a názorů. Pohleďme, jaké rozřešení Sudermann nám podává. Autor nemohl pro úmysl svůj voliti vhodnější látku. Dvě společenské vrstvy úzce se zde protínají a proplétají, a tím vystupuje výtečně do popředí kontrast poměrů, názorů a přesvědčení autorem tak mistrně vypozorovaných.

První jednání uvádí nás do příbytku zmrzačeného proletáře, knihaře Heinecka. Heinecke i žena jeho, hovorná, dobrosrdečná, však obmezená stařenka, jsou neobyčejně vzrušeni a rozčileni. Vrátilť se včera náhle syn jejich, Robert, jenž byl po deset let meškal v Indii. Z Ro-

berta zatím se stal nóbl pán, jak matka jeho s pýchou stále tvrdí. Věc měla se tak: Starý Heinecke přišel při jakés oslavě továrníka a komerčního rady Mühlinga k úrazu a ochroml na ruku a na nohu. Rada Mühling umístil z útrpnosti rodinu Heineckovu v zádvoří svého domu, a mimo to ujal se syna jeho Roberta, dal ho vzdělati a poslal pak bystrého a pilného mladíka do Indie, v záležitostech svého obchodu. A po desíti letech Robert se vrátil. Jest ráno. Robert posud spí ve vedlejší jizbě, poprvé pod otcovskou střechou po tak dlouhé době! Oba rodiče očekávají ho s nedočkavostí a i s jakousi bázní, cítí se v rozpacích před tím elegantním pánem, jenž jest jejich synem. Starý Heinecke zatím nalepil velký plakát s tučným srdcem uprostřed a kolem s nápisem „Vítej nám drahý synu v domě otcovském!“ Osušil ho na sluníčku a přibil na stěnu, aby ihned padl Robertovi do oka. Matka připravuje snídaní a obchází a naslouchá nedočkavě u dveří Robertovy ložnice. Konečně Robert vstoupí. Srdečně vítá rodiče a rozpačitě se zdráhajícímu otci líbá ruku. Prochází pokojem, prohlíží všechny ty staré a jemu tak drahé předměty. Všechno jest také, jako před lety. Zde i starý otcův hrnek na škrob a na stěně za sklem jeho vysvědčení. Ach, jak jest šťasten! Vždyť se tak obával, aby nebyl již doma cizincem. Všechny tyto detaily podány s nevýslovným půvabem, se záhřevným teplem životním. Konečně usednou k snídaní, k níž slečna Mühlingova poslala Robertovi na uvítanou bábovku. Robert vyptává se na sestry. Starší, Augusta, byla se vdala za truhláře Schwabingera. Příliš dobře nepochodila, muž její jest drsný, hrubý člověk a jest oddán pití. Mladší, Alma, jež byla ještě pouhé děcko, když Robert odcházel, zůstala dnes u nich přes noc, jak prý činí vždy, když se zpozdí večer na tramway. Však matka byla jim poslala již po mlékařce vzkaz, že Robert přijel, budou zde as co nevidět. Robert jest přesvědčen, že Alma učí se šití a účetnictví, aby jednou mohla slušně se uživiti, aspoň bylo tak ujednáno. Však tu se dovídá, že prvotní plán tento změněn. Alma učí se zpěvačkou, má prý ukrutné nadání, jak starý Heinecke tvrdí.

Mladý pan Kurt, syn rady Mühlinga, slyšel prý ji na dvoře zpívati a řekl, že by jí bylo věčná škoda. Našel jí učitelku, jmenuje prý se dočista taliánsky, tak nějak jako Signora, a nechal ji sám učiti. Robert nezdá se zprávou tou právě příjemně překvapen. Však již přichází Augusta s mužem a jim v zápětí též Alma, jež od té doby, co Robert ji neviděl, rozvila se v rozkošnou, půvabnou dívku. Robert je vítá všechny srdečně s nelíčenou radostí. Vak již mezi rozmluvou očekává ho mnohé sklamání. Pozoruje, že rodina jeho není taká, jak si ji byl líčil ve své šlechetné, čisté mysli. Každou chvíli vypukne hádka, zvlášť k otci chovají se drsně a neuctivě, a každé slovo jich téměř uráží a bodá jemného, ušlechtilého Roberta v duši, tak že již počíná cítiti, jak se odcizil. Jediná Alma jest mu bližší. Jest to rozkošná žvatlalka, sice trochu koketní, lehkomyslná, povrchní, však při tom tak dětsky roztomilá, naivní, že nemůžete za tím tušiti žádný špatný úmysl. Robert počne se vyptávati na záměry Alminy stran budoucnosti, na její nadání, a na jméno učitelky. Tu ocitnou se Alma i Schwabingerovi ve velikých rozpacích, až Augusta konečně podotkne, že může Robert zítra sestru dopro-

voditi do hodiny. Tu vchází sluha hraběte Trasta, přítele Robertova, a ohlašuje, že pán jeho následuje. Schwabingerovi a Alma odkvapí. Heinecke a jeho žena vítají rozpačité hraběte, zvlášť stařenka dělá nesčetné hluboké poklony a zakoktá konečně na vlídné oslovení hraběte: „Nechtěl by snad pan hrabě kousíček bábovky, je jí tam hromada.“ — Rychle odstraní povlaky z dvou červených hedbávných fauteuilů, které jsou pýchou celé rodiny, a starý Heinecke pobízí: „Prosím, pane hrabě, zde jest fódl.“ — Pak oba vyklouznou za nesčetných poklon ze dveří. Hrabě Trast jest nesmírný boháč, král na trhu kávovém. Svou vlastní prací byl se vyšinul z chudého, zadluženého důstojníka, jenž propuštěn před lety k vůli dluhům z armády. S Robertem byl se úzce seznámil, zamiloval si ho upřímně, pod vedením jeho Robert vyspěl v dokonalého znalce svého oboru, zvelebil znamenitě obchod Mühlingův a prokázal mu neocenitelné služby. Trast, v jehož ústa autor vložil hlavně filosofii kusu, pohlíží na vše střízlivěji než Robert. Jest přesvědčen, že mladý Heinecke rozdílným vychováním nabyl jiných názorů a pojmů než jeho rodina, že se odcizil, vyšinul ze své kasty, jak podotýká, a že nebude moci již nikdy splynouti se svou rodinou. Proto mešká nyní též v Berlíně, chtěje Roberta, až se nabaží domova, opět s sebou odvézti. Robert se mu přiznává, jak se sklamal ve svém očekávání a ve svých snech a jak jest nešťasten. Hlavně ho mučí strach, aby mladinká sestra jeho, již tak nevýslovně miluje, v ovzduší tom neutrpěla, aby ty nesčetné nástrahy a pokušení neporušily její mravnosť a počestnosť. A proto nemůže více odjeti, neb pokládá za svou nejsvětější povinnosť, býti strážcem a vůdcem toho nezkušeného a nevinného dítěte. Tím převeden hovor na ženy, a hrabě vypravuje, jaké dobrodružství zažil minulého veřera. Četl oznámení jakés zábavy, kde odbývá prý se opojný tanec bajadér. Odebral se tam. V davu sešel se s mladou, půvabnou dívkou, téměř dítětem ještě. Zdála se být sama. Hrabě dal se s ní do hovoru. Nebyla nijak překvapena, naopak žebronila prý ihned slaďounkým, dětským hláskem o zlatý závěsek, který hrabě měl u hodinek. Mezi hovorem odkryl prý hrabě v tom mladém tvoru takou zvrhlosť mravní, že se zděsil. Umínil si, že ji polepší. Však tu, než-li mohl počíti svou mrávokárnou úlohu, přihnal prý se mladý pán jakýsi a reklamoval slečinku pro sebe. Hrabě ovšem musil ustoupiti před starším právem, jsa tak o dobrý skutek chudší. V tom vejde Alma, a nesmírně se zalekne. Hrabě pozná svou malou hříšnici z včerejšího večera. „Pohleď, Traste, to jest ona,“ praví Robert radostně, „jest to andělské dítě!“

Druhé jednání odehrává se v saloně rady Mühlinga, v jehož rodině, tvořící zajímavý kontrast k rodině nuzného proletáře, panuje též žalostná chudoba duchovní a skleslosť mravní. Robert, provázen Trastem, přichází se představiti. Při tom Trast zpozoruje, že mezi Robertem a dcerou Mühlingovou panuje milostný poměr. Tato láska, již Leonora zachovává po deset let s věrností dcery Azalovy vzdálenému Robertovi, s nímž není po ten celý čas v žádném spojení, a o němž neví, jest-li ji posud miluje, jest mimochodem řečeno nejslabší stránkou kusu.

Robert odebeře se do pracovny rady Mühlinga. Do salonu, kde byl zůstal toliko Trast, vchází syn radův Kurt a jeho dva přátelé Lothar

Brandt, poručík v záloze, a Hugo Stengel. Tyto dvě episodní figurky, vychloubačný, nadutý syn Martův a obmezený, duchaprázdný hejsek, jež kresleny znamenitě, se sžíravou satirou, jsou též pádným důkazem Sudermannova nevšedního talentu pozorovacího. V Kurtovi hrabě Trast poznává mladíka, jenž byl včera hájil tak vyzývavě svá práva k Almě. Dojde mezi nimi k výstupu, v němž Trast prohlásí, že jakožto přítel Robertův bude snažiti se vymaniti tohoto z domnělých povinností k domu Mühlingů, a že též zničí poměr Kurtův k Almě. Poručík Brandt, jehož nadutosť cítí se uražena nevšímavým chováním Trastovým, osloví tohoto vyzývavě a urazí ho. Rozmluva převedena na otázku cti, a tu autor ústy hraběte-filosofa podává některá velice zajímavá vysvětlení k pojmu tak zvané cti: Není cti. Není aspoň žádné absolutní cti. Česť jest pouhé slovo, jemuž lidé dle rozdílu postavení, vychování, vzdělání ano i podnebí podkládají různý význam.

„Mýlíte se, pane hrabě, jest jen jedna česť, jako jest jedno slunce a jeden Bůh; to uznáváme, nebo nejsme kavalíry,“ horlí pan poručík s bombastem.

„Myslíte? Dovolím si povědit vám malou historku. Na své cestě střední Asií navštívil jsem dům jakéhos pohlavára. Přivítal mě vlídně. „Odpočiň si, cizinče,“ pravil, „moje žena upraví ti lázeň a pak my muži zasedneme k večeři.“ A přenechal mě své mladé ženě. Pánové, jestli jsem měl příležitosť zkoušeti, jak daleko sahá sebezapření, bylo to v té chvíli. Však když jsem později vyšel, jaká tu změna. Hluk, hněvný hlahol, tasené zbraně, „umřeš,“ volal můj hostitel, „neb jsi těžce urazil můj dům, zhrdal jsi tím nejvzácnějším, co ti podával.“ Jak vidíte, žiji posud, neb mi bylo konečně odpuštěno, jako barbaru, neznalému pravého pojmu cti. Však nerad byl bych považován za frivolního. Proto nenudím-li vás, dovolím si vyprávět ještě jeden příběh. Věc udála se v Americe. Smíšenec jakýs vrátil se z dlouhé cesty a tu shledal, že mladičká sestra jeho stala se milenkou mladého aristokrata. Žádal zadostiučinění. Byl odmrštěn. I počíhal si jinoch na šlechtice a ranou z bambitky ho skolil. Byl chycen a odsouzen. A ještě pod šibenicí ten blázen tvrdil, že umírá za svou česť! „Mýlíš se, příteli,“ praví vcházející právě Robert, „ten blázen měl pravdu, já na jeho místě nejednal bych jinak.“ Tu spatří Robert Kurta, blíží se k němu, představuje se a chce mu podati ruku. Však hrabě rychle zakročí: „Tomu pánovi ruky nepodáš.“ Robert pochopuje. Jest zdrcen. Vyžádá si na Kurtovi rozmluvu.

S třetím jednáním přicházíme opět do příbytku Heineckovy rodiny. Robert sedí zničen a zoufalý u stolu. Vše se již vyjevilo. Alma byla se stala maitressou Kurtovou. Vlastní její sestra, Augusta, byla jim zařídila útulné hnízdečko, kde se scházeli. „Ach, matko, matko, co jste to učinili!“ praví Robert zoufale. — „Ale, synáčku, já za to nemohu. Vychovávala jsem ji jako v bavlnce. Špatného příkladu doma neviděla. Biřmovat jsem ji dala, měla k tomu nové ripsové šaty, koupila jsem je lacino ve výprodeji. Do ruky jsem jí dala svůj vlastní svatební šáteček, a pan páter tak dojemně kázal . . .“ — „Ale jak jste mohla dopustit, aby s tím člověkem večer chodila; co jste si myslila?“ — „Inu, když

člověk spí, jest rád, že nemusí na nic myslit, a pak měla klíč od domu . . .“

Robert vidí jediný prostředek k zachránění Almy. Odvézti ji a rodiče s sebou do ciziny. Vymohl na Kurtovi souboj. Však přichází mu myšlénka, bude-li zabit, co se stane s jeho rodinou, jež na něm teď závisí. Vždyť nemá vlastně ani práva se bíti, nemá práva na tak zvanou česť! Hodlá se zříci souboje. Nejprve chce promluviti s Almou. Domlouvá jí laskavě a srdečně, líčí jí její vinu a též nutnosť pokání. Odjedou odsud pryč, počnou nový život. — „Almo, chceš?“ — „Od zítřka ano.“ — „A proč až od zítřka?“ — „Protože bych dnes šla ještě tak tuze ráda do maškarního plesu.“ — Robert vidí, že vše ztraceno, duše jeho sestry zašlapána v blátě. Tato přílišná zkaženosť Almy zdá se seslabovati nároky Robertovy na vrácení její cti. Neb tuto přílišnou skleslosť mravní nemohl způsobiti jen vliv Kurtův, to jest již vrozené.

Když mladý Heinecke později únavou přemožen usne, přichází rada Mühling. Dověděl se, že Robert byl vynutil na synu jeho souboj, chce vše opět uspořádati po dobrém a sice — penězi. Nabídne nebožákům 40.000 marků za hanbu jejich dcery a tito — přijmou. Přijmou se zvířecí téměř radostí a ani nevědí, jak se poděkovati. „Oh, pane rado, jak nóbl, jak nóbl,“ koktá ubohý mrzák radostně, „podejte mi ruku, jen mi podejte ruku.“ Však rada ustupuje: „Fuj,“ proklouzne mu rty, když ohlíží se opovržlivě ve dveřích na ubohé ty lidi. Jak málo má k tomu práva! Jak stejně mravně skleslý a bídný jest on, jenž opovážil se nabídnouti peníze, jako ti, kteří nestyděli se je přijmouti.

Schwabinger, jenž jest se ženou svou též přítomen, otvírá ihned na oslavu láhvičku likéru. Roberta nechají spáti, jakýsi malý zbytek cti praví jim instinktivně, že Robert nebude asi s darem souhlasiti. Však Almu, již plačící byli prve vyhnali z jizby, nutno zavolati, aby se též potěšila. Však kde je? Naleznou ji v kuchyni, kde byla zkoušela kostum indické princezny, který jí Robert přivezl. Těch čtyřicet tisíc marků zahladí náhle Almin poklesek. Usadí ji laskavě ke stolu, přislíbí, že smí večer do reduty, podají jí sklenku a nyní všichni připíjejí rozjařeně Almě a pak domu Mühlingů, jenž byl se zachoval vždy tak šlechetně a nóbl! Dojem této scény jest přímo příšerný. Zmocňuje se vás nevýslovná tíseň. A co jest nejhroznějšího: nesmíte ani míti ty lidi v opovržení, nemáte k tomu práva, jsou příliš bídní a nebozí. Jejich duše a mozky jsou postavením, poměry, nouzí, jinak utvářeny a nejsou vůbec schopni našich názorů a citů, naší „cti“. Mají svůj zvláštní jemnocit, náhledy, ideály i česť. Vzbuzují jen lítosť, palčivou lítosť, i ta stařenka, trampotami zmořená, jež radostí pláče, že půjde vždy s penězi na trh, a až bude příliš krutá zima, že bude moci ještě jednou přiložiti, i ten vetchý mrzák, po jehož vrásčité tváři rozlévá se blahý úsměv, že nebude již se svými schromlými údy bídou se vláčeti. Však tu vchází Robert. Co se stalo? Mühling nabídl peníze, rodina je přijala. V nejvyšší zoufalosti a bolu je Robert prosí, zapřísahá, aby vrátili peníze. Hle, jest mlád, naučil se něčemu, chce se jim úplně věnovati, pro ně pracovati, otrokem jejich se státi, jen když vrátí ty hanebné peníze. Však, jeho prosby úpěnlivé jsou marny. Rodina mu nerozumí. Ano domnívají se

dokonce, že prý v hlavě jeho není vše v pořádku. Zbývá mu vyrovnati se s Mühlingem.

Čtvrté jednání odehrává se opět v domě rady Mühlinga. Robert, hrabětem Trastem provázen, přichází a chce očekávati Mühlinga v jeho písárně. Trast chce zabrániti za každou cenu setkání Heineckovu s Kurtem. Obává se nejhoršího, neboť Robert byl s sebou přinesl revolver. Když nezbývá mu již jiný prostředek k odstranění Kurta, urazí ho a vyzve na souboj, jenž se má ihned odbývati. Kurt svoluje. Však tu předstupuje pan poručík, prohlašuje drze, že Kurt se nemusí bíti, jelikož nebyl uražen. Pan hrabě nenáleží prý k lidem, již by je uraziti mohli. Jen ať prý si laskavě vzpomene, že byl před lety propuštěn z armády pro nezaplacený dluh. Tato scéna, kdy tři bezcharakterní, mravně sklesli hejskové dokazují muži vysoce šlechetnému, povahy ušlechtilé, že nemá čest a nemůže se jim vyrovnati v ohledu morálním, jest též podána s neobyčejně břitkou satirou. „Pánové," poroučí se hrabě mladíkům, „mám čest — či pardon — já ji nemám, vy mi ji odpíráte, mám tedy jen zcela sprosté potěšení poroučeti se vám, ale to jest tím upřímnější!"

Konečně dochází mezi radou, jeho synem a Robertem k výstupu. Robert vrací sumu Mühlingem darovanou, již mu byl zatím Trast zapůjčil. Kurt pronesl drzým způsobem podezření, že jest podivno, jak mohl Robert sumu tu nastřádati. Robert v hloubi duše uražen strhne Kurta k zemi. Na pokřik přikvapí choť radova a dcera Leonora. Mühling vzkřikne na Roberta, by opustil ihned jeho dům. Tu Leonora prohlašuje, že Roberta miluje a půjde s ním. Mühling obrací se proti ní v hněvu, chtěje kletbu dáti jí na cestu. Tu vchází hrabě. Pochopí ihned situaci: „Ale, ale, pane rado, k čemu se unavovati kletbou? Ostatně vaše slečna dcera neudělá tak špatnou partii. Robert stane se mým společníkem, a jelikož nemám dítek, jednou mým dědicem." „Ale, pane hrabě, proč jste to neřekl hned?" praví pan rada se slaďounkým úsměvem.

A výsledek autorovy přehlídky moderní cti? Jest trpce rozlaďující. Co tu bezcharakternosti, podlosti, duchovní bídy, sešlosti mravní a nízkého sobectví skrývá se pod názvem „cti"! Jest to jen slovo, jemuž schází pevný mravní podklad. Trast, Brandt, Stengel, Mühlingové, rodina Heineckova, všichni mají čest, jež hodí se k jejich poměrům, k jejich postavení, téměř k jejich kabátům. A Robert? Vyšinul se ze své kasty. Vzděláním, ušlechťováním zdokonalil, vypěstoval svou duši a svůj mravní cit více, než k původu jeho se hodilo. Čest vrstvy, z níž pošel, mu nedostačuje. A domahati se cti jiné, společnosť mu nedovoluje. „Kdo žádal na tom mladíku vůbec, aby měl čest?" praví rada Mühling posměšně, „kde by ji vzal, snad ve své rodině, neb v mé písárně? Moji commis nejsou žádní Maltézští rytíři." — Sudermannovo dílo jest důtklivé vyzvání k společnosti, aby opravila své názory a pojmy o cti, a slovu dala mravní podklad.

„A nyní, když jste, pane hrabě, ráčil zprovoditi se světa čest, čím mají ji počestní muži nahraditi?" táže se ve druhém jednání poručík Brandt. Autor dobře předvídal, že tato otázka vyskytne se v obecenstvu a proto odpovídá ústy hraběte: „Povinností." Myslím, že tu Sudermann nahradil otázku vlastně zase jen otázkou. Tážeme se ihned: Jest nějaká

povinnosť? Ovšem, nemyslíme řadu občanských a společenských povinností, na něž zajisté též Sudermann nemyslil. Míníme tu také pojem povinnosti, jenž by obsahoval to, co nepodává mravní pojem cti. Nezakládá se i tento názor na subjektivním pojmutí? Není to též jen slovo, jemuž lidé opět dle stupně svého morálního přesvědčení podkládají různý význam? Vzpomeňte si jen na Ibsenovo drama „Nora“. Zde máte otázku povinnosti. Choť Nořin, Helmer, byl těžce nemocen. Jediná záchrana ležela v cestě do Italie. Však nebylo prostředků. Jak zaopatřiti peněz? K vypůjčení Helmer nechce přivoliti. Však Nora musí zachrániti chotě a dítkám svým otce; jest to její povinností. Vypůjčí si peníze sama, na své jméno. Věřitel žádá na úpis jméno jejího otce. Však stařičký otec jest velmi nemocen, leží již na smrtelné posteli. A Nora mu má poslední okamžik přitížiti vyznáním svého neštěstí a tísně? Ne, nesmí tak učiniti; její povinnosť dětinná tomu nedovoluje. Nora podepíše otce sama. — Ovšem aniž by tušila, že dopouští se podvodu, s nejlepším úmyslem, že vše zaplatí. Ale tu dovídá se, že dopustila se zločinu; plněním toho, co mravní cit její nazýval povinností, provinila se proti společenskému pojmu povinnosti. Není povinnosť opět jen jméno, jemuž lidé dle rozdílu své mravní ceny přikládají různý význam? Co tedy zbývá společnosti? Jen sebeušlechťování, sebezdokonalování a sebevychování; z toho pak vyplyne usmiřující odpověď na všechny mravní záhady a otázky.

Technika Sudermannova jest virtuosní, místy prozrazuje skoro patrnou snahu po effektu. Charakteristika jest mistrná. Studium lidských duší a srdcí obdivuhodné. Mimo Trasta, Leonoru a částečně i Roberta, kteří, ačkoli též pravdiví a správní, jsou přece spíše výtvory básníkova ducha a v něž vložil své these morální, všechny ostatní postavy jsou odlouděny skutečnému životu. Všude pravda a život, někdy ovšem s celou svou příkrostí a brutálností. Však autor nepřestává na fotografické studii. Není jen pozorovatelem, nýbrž též básníkem, a tak ze všední, drsné pravdy života pučí povznášející pravda básnická a mravní.

Anežka Schulzova.

(Pokračování článku „Turgeněv a paní Viardotová“ odkládáme do příštího sešitu.)

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

A sotva dořek pěvec slova ta,
když koltru stanu císař pozvedl,
a zlatý řetěz mlčky s hrdla sňal
a podal pěvci s velkým dojmutím.
„Dík," řekl pak, „tvá píseň vzpomínek
v mé duši celé moře vzbuzuje,
ji naplňuje touhou po míru.
Bůh svědkem mým, že prolévati krev
mi hrůzou vždy . . . Však osud posadil
mě na soudcovskou světa stolici
a vnutil v ruce moje práva meč!"

Tak Karel děl a zvolal udiven
Ném takto, stíniv rukou oči své:
„Kéž zrak mě neklame! Ó, pane, hleď
na postavu tu v smutek oděnou!
Toť z Egremontu paní, jakť jsem živ!"

A ke Karlovi přistoupila v tom,
a klekla před ním, žena Bóvova
a vznesla ruce, takto volajíc:
„Buď velkým, pane, velkým jako Bůh!
Ó odpusť tomu, jenž byl křivdil ti!
Na kolenou já uprosila jej!
Bóv chce ti holdovati, císaři,
i jeho bratři! Vyřkni slovo smír!
Na kříži Kristus vrahům odpustil.
Rci slovo jen, a v pochvách zůstanou
ty meče všecky, hříšně lačnící
po krvi křesťanské a bratrské!
Buď velkým, Karle, velkým jako Bůh!"

Ném zvolal pohnut: „Mluví z ní Bůh sám.
On posílá ji v okamžiku tom,
kde srdce tvoje k smíru kloní se,
když vnikl zpěv do hlubin duše tvé
a snivý čar když vládne nitrem tvým!"

Stál Karel chvilku mlčky, sklonil pak
se k vévodkyni, podal ruku jí
a pomahal jí vstávat se země
a řekl pak: „Kdo dá mi záruku,
že upřímně chce Bóv se podrobit?"

A sotva dořek, když se ozval hlas:
„Bóv sám, můj pane, Bóv dá záruku!"

A ejhle, Bóv a bratr Ajmon též
i Žirár stáli nyní před králem,
zbraň neměli, a hlavy v pokoře
na prsa chýlili, a každý z nich
měl v ruce olivovou ratolest.
A klekli na zem, Bóv pak zvolal tak:
„V tvou ruku vydal jsem se v důvěře!
Trest patří mně, i smrt, to přiznávám!
Mé bratry ale šetřiž, many své!
Jich celý zločin láska ke mně jest!"

Byl Karel bledý jako z mramoru,
pak krok učinil, objal Ajmona,
pak Žirára, pak stál a zachvěl se,
šel k Bóvovi, a zas se zastavil
tvář odvrátiv a: „Synu!" zašeptal,
„můj Lotare, můj sladký Lotare!"
A těžký, těžký vedl v srdci boj.
Však posléz zved i Bóva, objal jej
a řekl: „Odpouštím . . " však na zem kles
a ležel jako mrtvý . . .

Táborem
se bleskem zvěst o smíru roznesla
a radování bylo nesmírné.
Však císař toho ještě velel dne,
by vojsko jeho zpět se hnulo zas,
a nyní kliden Bóva, Žirára
zval ku dvoru, k té velké slavnosti,
jež měla hodem toho smíru být,
a Ajmonovi pravil laskavě:
„Ty nejmilejším budeš hostem mým,
své syny přiveď s sebou, spanilí
prý reci jsou, ti mladí orlové,
a v stáří teď, kdy možno pasovat
je na rytíře."

Ajmon odvětil:
„Mně čtyři syny žena zrodila —
a čtyřnásob já tedy štasten jsem,

neb čtyři lvy ti mohu přivésti,
by sloužili ti věrně. Nechtěl jsem
je přivádět pod střechu bratrovu,
neb nechtěl jsem, by zbraně pozvedli
v tom boji, který přec jen vzpourou byl.“

A Karel usmál se a odvětil:
„Já miluji ty čtyři tvoje lvy!
A budou mi jak rodní synové.
Můj pozdrav jim a vévodkyni též!“

Pak rozloučil se Karel se všemi,
a Bóv a Žirár, Ajmon s průvodem
jej doprovázeli až za lesy,
a vraceli se spolu, u řeky
pak loučili se též o odjeli
na hrad svůj každý s četným vojskem svým.

Sám s několika druhy hvozdem teď
jel z Egremontu Bóv až k večeru
a viděl čnít nad stromy hrad už svůj,
když náhle jezdců dav se vyřítil
ze stínu jako z hloubi jeskyně
a hlas se ozval, takto volaje:
„Stůj, nectný vrahu, Bóve proklетý!
Teď poslední tvá přišla hodina!
Krev Lotarova žádá tvoji krev!“

„Kdo jsi?“ řek Bóv, „jenž drze mluvíš tak?
Smír učinil jsem s Karlem císařem,
a nikdo nemá práva trestati
to, co mi velkodušně prominul.“

„Jsem Ganelon,“ řek jezdec, pozvedl
své hledí a pak dodal: „Hlavu tvou
že přinesu, jsem Karlu přísahal,
tas tedy meč a braň se, neváhej!“

„Mír uzavřel jsem s Karlem,“ pravil Bóv,
„a proto bojovati nemohu
teď proti tobě, an jsi jeho man.“

„O žádném smíru nevím,“ Ganelon
řek s pohrdlivým smíchem Bóvovi,
„den celý čekám v lese na tebe,
a nemám chuť jet nyní v ležení,
bych přesvědčil se, pravdu mluvíš-li.“

Tu vzplanul Bóv a řekl v nevoli:
„Vždy byl jsi plný jedu závisti,

a proti mně tvé zášti staré jest,
ty dobře víš, že pravdu mluvím vždy,
ty dobře víš, že uzavřen je smír!
Já vyzývám tě tedy na souboj!
Však ne v tom temném hvozdě, u dvora
před samým Karlem, neboť bojovat
teď proti tobě, věru, nemohu . . .!
Jsi jeho man, a smíru polibek
je posud teplý, zde na tváři mé.“

„Nuž, tedy zhyň, když bránit nechceš se!“
řek Ganelon a Bóva udeřil
tak silně v prsa, rek že s koně kles,
a mezitím, co s velkým pokřikem
se druzi jeho k boji chystali,
blesk olbřímého meče zamihl:
sťal rázem hlavu Bóvu Ganelon,
a drže za vlasy ji do výše,
do noci hnal se s divým výkřikem.

Trup zvedli druzi, s nářkem velikým
jej nesli v Egremont a do síně
jej položili tam, kde sedával
vždy u krbu ve křesle hlubokém,
a celým hradem výkřik hrůzy zněl,
a vévodkyně vidouc bez hlavy
ten těžký trup a linoucí se krev,
hlas zvedla k Bohu, v hlubé žalosti
tak volajíc: „Bůh zatrať v hněvu svém
na věky toho, kdo to učinil!
Ó běda tobě, králi francouzský,
proč takou zradu kdy jsi dopustil?
Proč takový jsi způsobil mi žal?
Proč zašlapal jsi smíru semeno
v prach krvavý? Ó, zlá ti vzejde žeň!“

Tak žalovala vdova v bolu svém,
a mezi tím, co v rakev kladla trup,
a pochovala v hrobce kamenné,
jel do Paříže zrádce Ganelon
a objevil se v síni, na trůnu
kde seděl právě Karel v slávě své,
a stoje na práhu plášť rozevřel
a zsinalou zved hlavu Bóvovu
a potřásl jí proti Karlovi
a zvolal: „Králi, pomstěn Lotár tvůj!“

A Karel jako zkamenělý byl
a bylo v síni ticho hluboké

neb hrůzou oněměli přítomní
a Karel děl, jak v hlubé vidině:
„Proč, Ganelone, to's mi učinil?
To černý pro mou celou říš byl den,
v němž srazil jsi tu hlavu nešťastnou!“

Tak Karel děl a napustiti dal
tu bledou hlavu drahým balšamem
a poslal ji pak vdově ku pohřbu
a napsal list, v němž děl jí: „Přísahám,
že vinen nejsem na té proradě!“

A zavřel král se, truchle hluboce,
vnitř svého domu. Avšak vázán jsa
svým daným slovem, nemoh odepřít
přec Ganelonu slíbenou mu mzdu,
a jedním hlasem řekla celá zem:
„Zlou zradu spáchal Karel na Bóvu.“

II.

Čas minul, vánoce se blížily
a Ajmon řekl ženě: „Pojedu
teď do Paříže, slovu dostojím,
vy, paní, smutek tedy odložte
a tiše modlete se za duši,
za hříšnou mého bratra.“

Pozvedla
zrak vévodkyně na něj pátravý,
tvář její tichou radosť jevila
a řekla: „Moudře, pane, jednáte,
že zapomínáte, co stalo se,
vždyť: ‚Pomsta má jest!‘ praví Hospodin.“

A děkovala Bohu v nitru svém,
že manžel její neporuší mír.
Pak oba šli do síně vysoké,
kde čtyři synové jich bydleli.
Ti seděli při ohně plápolu
a šípy strojili, neb velký lov
na druhý den byl určen. V soumraku
při rudé záři hlavní ohromných,
jež praskaly ve krbu kamenném,
se každý z nich zdál obrem, na lících
však jejich, na spanilých, jako pel
čar mládí dlel a v očích hvězdně plál
stud panický a snivý jakýs vzlet,
jenž krásně mírnil sílu kypící
a obry v bohatýry změňoval.

Na prahu Ajmon s ženou chvíli stál,
na syny dívali se s úsměvem,
hrd Ajmon byl a matka dojata,
když takto na ně mlčky patřili,
na ráznosť jejich tváří, lahodu,
když hovor jejich milý slyšeli,
ty hlasy silné a tak sladké přec,
ta hromná slova s prostým obsahem.
A vešli v síň pak šťastní rodiče,
a sedli k ohni, načež vesele
děl Ajmon: „Děti, slyšte novinu!
My k císaři se dáme na cestu,
sám pasovat na rytíře vás chce.
Já slíbil mu, jak víte, návštěvu.“

Tak řekl Ajmon. Ryšar, nejmladší,
sprásk' ruce v radosti, a zvolal: „Dík!“
a po něm Gišar, o rok starší jen,
jenž jednu duši s mladším bratrem měl.
Však Alár, jejich starší, zůstal něm
a hleděl na Renalda, nejstarší
jenž jich byl všech a pro něhož svou krev
by v každé chvíli rád byl proléval.
Něm zůstal Alár, neboť zahlédl
na čele Renaldově temný stín.

„Jak?“ řekl posléz Renald, „otče, jak?
ty do Paříže jedeš k císaři?
A rozumím ti dobře? Jdeš co host?
Smrt bratra tvého zapomenuta?
Ty dlouho mlčel's o té návštěvě.
Tvou zamlklosť jsem jinak vykládal,
já doufal, že co mstitel pojedeš.“

„Mlč!“ rozhorlil se Ajmon. „Odvážný,
chceš poučovat mě, co činit mám?“

„Když paměť tvoje chábne,“ Renald řek
a sklopiv oči tlumil chvějný hlas,
„tu povinnosť mi káže přispět jí.“

Hněv náhlý schvátil prudce Ajmona,
a pozdvih' ruku proti Renaldu;
ten vztýčil se a pěstě zatínal,
měl blesky v zracích, v tváři studu nach,
však matčin zrak když krotký zahlédl,
hned svěsil hlavu v pokoře a děl:
„Dle vůle tvé se staniž, otče můj!
Ty pánem jsi a vládneš v domě svém.“

A Ajmon řekl, nyní kliden též:
„Vím, Karel že na vraždě nevinen.
Již dost těch sporů divých, neblahých."

A Renald na to: „Karla miluji
a vím, že králem jest, já jeho man,
a povinnosť nás všech, mu sloužiti.
Však slepě ne. On povinnosť má též,
ať plní svou, když klade nároky
na naši, otče. Díš, že nevinen
na vraždě mého strýce Bóva jest.
Proč netresce však zrádce bídného?
To žádati přec naše právo jest?
Kdo spolčuje se s nepřítelem mým,
zda přítelem mým může nazván být?
Já slyšel velký nářek tety své,
té tiché, ušlechtilé, neblahé
a její křivda hněte duši mou
a spát mi nedá. Avšak povinnosť
má káže mi, bych poslech především
vás, otče můj, a proto pomlčím
a půjdu s vámi k dvoru, chcete-li:
Vždyť pře ta jesti vaší, rozhodnout,
vám sluší jen, a nám, se podrobit.

Na tváři matky tichý úsměv byl,
a řekla: „Moudře mluvíš, synu můj,
a spokojen je s tebou otec tvůj."

A ráno starostlivě hledala
ve hloubi těžkých z dubu skříní svých
kment nejjemnější, drahý hedváb též
a staré skvosty pětkrát zděděné,
by syny ustrojila důstojně
a vypravila na dvůr císařský,
a krásné zbraně Ajmon dával jim
a jako děti těšil je ten lesk;
jen Renald jediný z nich lhostejně
se díval na tu velkou nádheru
a řekl bratrům: „Vše to marnosť jest,
mě jedno těší jen, můj bílý kůň,
můj věrný Bajár, drahý přítel můj."

A zamyslil se, vzpomínaje dne,
kdy jeho stal se Bajár, milý kůň.

To v letě bylo jednou, v ardenských
když bloudil lesích. Všecek unaven
leh utrmácen v trávu květnatou,

by zdříml na chvilku. V tom před sebou
ve stínu buků muže uviděl,
jenž koně vedl, by ho napájel.
Měl komoň hlavu listím věnčenou
a hřívu lesním kvítím propletlou
a z planých růží bílá kytice
mu s čela visela a šedý pták
po boku letěl mu jak věrný druh
a zpíval snivou píseň líbeznou.
Muž, jenž ho vedl, mladý, sličný byl,
zrak jeho temný hluboký měl čar,
kdo v něj se zahléd', nemoh odvrátit
už vlastní zrak, a úsměv, který dlel
mu na rtech, tak byl plný záhady,
že rázem k sobě zájem připoutal,
roj budiv neurčitých otázek.
Muž mladý ten pozdravil Renalda,
ved koně blíže, na kraj strumene
a řekl pak: „Pij, milý Bajáre."

Zrak Renaldův se nyní mimoděk
od muže obracoval ke koni:
Byl velký, silný, nepatrný však,
a hlava jeho příliš veliká,
a nohy příliš těžké zdály se,
však oči jeho vida výmluvné,
se Renald podivil a vykřikl:
„Při živém Bohu, nikdy neviděl
jsem podobného cos! Ta němá tvář
má nesmrtelnou duši jako já!
V té hlavě rozum vězí! Mnohem víc!
Cit lidský přebývá v tom stvoření!"

„Je Bajár bohatýr jak ty a já,"
řek cizí muž, „a něžný, dobrý jest,
a moudrý, jako z lidí málo kdo.
Jen mluva schází mu."

A Renald vstal
a nemohl se více odloučit
od toho koně, stále hladil jej,
a líbal ho a kůň se očima
naň usmíval, a Renald pravil tak:
„Jsemť Renald, nejstarší syn Ajmonův,
můj otec vévodou jest slaveným,
je bohatý a štědrý nad míru.
Rci, jakou cenu žádáš za koně?"

Muž cizí jal jej živě za ruku
a řekl: „Zdráv buď, milý bratranče!
Kůň není na prodej, však dám ti ho,
sám je-li srozuměn.“ A tázavě
se na Bajára podíval a oř
hráb do mechu a hlavou přikývl
a vedle Renalda se postavil,
jak říci by mu chtěl: „Nuž, vezmi mě!“

Rek mladý, Renald, vykřik radostí,
pak ale řekl: „Jak to záhadné,
že Bajár lidské řeči rozumí!
Však záhadnější, že tak snadně se
s tím drahým tvorem loučit dovedeš!
A proč jsi bratrancem mne nazýval?“

„Vše vysvětlím ti,“ řekl cizí muž.
A sednuv do mechu, tak rozprávěl:
„Je plna divů velká příroda,
dno hlubých záhad jedině zná Bůh.
Tvor každý béře z jeho moci vznik,
a druhů tvorstva řada delší jest,
než obyčejně hádá smrtelník.
Ne pouze člověk, zvíře, rostlina
a nerost stupnice jsou života,
je tvarů víc, než myslit dovedem . . .
Ty slyšel's matku svou neb chůvu snad
o fejách vyprávěti při ohni
za dlouhých, zimních večerů, když mráz
a vichr lámal v lesích snětí splet?
Snad nevěříš, že feje vskutku jsou,
neb pochyba jest lidem vrozena,
však pravím ti, že v lesích ardenských
skryt jedna má, hluboce v houštinách,
kam cesty nevedou, skryt bezpečný,
na louce v letě v zimě zelené,
kam vítr nevnikne, ni mráz, ni sníh.
Tam stojí její zámek z oblaků,
tam jasně sedm pěje strumenů,
tam plané růže kvetou celý rok.
Ty jmeno její slyšel's zajisté,
ať v jsoucnosť její věříš nebo ne.
O Oriandě mluvím. Spanilá
je jako máj ve věčném mládí svém.
Jest květinou, jež sladce zpívat zná,
jest jako bílý oblak plující
a každý její pohled deštěm hvězd.
Toť její obraz. Nyní dále slyš:

Bóv, mladý ještě, smělý, krásný rek,
ji potkal ve hvozdě a lásky čar
jej schvátil bleskem, schvátil také ji.
Bóv soumračným ji lesem sledoval,
zář jejích rouch, jak duha měsíční,
se tmání mihala a vedla jej,
a sekaje si cestu mečem svým
Bóv pronikl k samému obydlí
a celý rok žil v zámku z oblaků
na louce květnaté, kde strumeny
a slavíci o závod zpívají.
Pak odešel, neb toužil smrtelník
zas po lidech . . . Jsemť jeho, její syn
a jmenuji se Malgis. Bratrancem
tě proto zovu, a že právem tak,
teď nahlížíš. Nuž, a že rekem jsem,
to dokázal jsem v boji s nestvůrou,
jež dlouho koně toho, Bajára,
ve sluji věznila. Já zabil ji.
Že Bajára ti dávám, prosté jest.
Ty rekem budeš velkým, slaveným,
to na čele ti psáno, Renalde,
a proto rekovský ti budiž oř.
Já sílu mám i nadšení jak ty,
však bojovati, prolévati krev,
se příčí mi. Jsem člověk jako ty,
neb otec můj byl mužem smrtelným,
však duše moje víc po matce je,
a feja spíše duši květů má
než člověka. Já dumu miluji
a bádání o věčných záhadách,
sen dražší mi, než meče mávání.
Měj tedy koně. Já jdu v samotu,
a tehdy pouze k tobě přijdu zas,
až pomoci mé třeba bude ti . . .“

Tak pravil Malgis, rukou vlídně kýv
a temným hvězdně zrakem zazářil
a vděkuplná jeho postava,
tak stepilá jak mladé jedle peň
a luzná jako v květu růže keř,
se stromy mihala a zmizela,
než překvapený Renald dovedl
svůj dík a city halit v roucho slov.

Jak sen byl přišel Malgis spanilý,
jak zjev byl zmizel. Bajár, bílý kůň,
však důkazem byl, že se dálo vše

ve skutečnosti a že nešálil
klam Renalda. A koně odvedl
a od té doby byl mu jako druh.

A na to vše teď Renald vzpomínal,
když do Paříže s otcem odjet měl
a s bratry svými na dvůr královský,
a slovo Malgise, že napsáno
na jeho čele, rek že slavený
a velký z něho bude, vznítilo
mu v srdci cos jak touhu po činech,
a zdálo se mu, čas že blíží se,
kdy vyplní se ono proroctví.

(Pokračování.)

Letní sen života.

Povídka. Napsala Marie Červinková-Riegrova.

(Pokračování.)

lga chvatně uchopila podávanou jí knihu, ale v tom stejně rychle ukryla ji do své kabelky na ruční práce. Vstříc přicházel jim doktor s paní Machovou.

„Vedu vám hosta,“ pravila teta.

Obě dívky podávaly mu ruku.

On vztáhl svou ruku jako neochotně a mlčky chladně se poklonil.

„Já zde doktora odevzdávám vaší péči.“

„A ty, tetičko?“

„Paní hejtmanová přijela.“

„Ó, nebesa, to je k zoufání!“ zvolala Liduška.

„Kde je pan rada?“ otázal se suše doktor.

„Hned sejde do zahrady!“

„Přijďte brzy za námi!“ dodávala teta odcházejíc.

„Přijdeme, milostpaní!“

Liduška ještě něco šeptala odcházející tetě a ostatní se zamlčeli.

Olga vedla je zpět k lavičce a lámala si hlavu, jak počíti rozmluvu.

Co se to s ním stalo? myslila si Olga, porovnávajíc v duchu volný způsob a veselý výraz doktorovy tváře, když setkali se ve stromořadí a když jej posledně na silnici viděla, s tou dřevěností, která nyní vjela mu do všech údů.

Doktor zpytavým zrakem přehlédl všecky přítomné. V jeho pohledu kmitalo se něco jako jiskra nedůvěřivosti, jakoby vyčísti chtěl na jejich tvářích: „Co si o mně myslíte? Neudělal jsem tuze mnoho, že jsem přišel?“

V tom setkal se jeho zrak s tázavým a trochu úzkostlivým pohledem Olginým a chladný výraz ustoupil vlídnějšímu úsměvu.

„Na slečniných tvářích je vidět, že Doubkovský vzduch koná svoji povinnosť. Za těch několik dní . . .“

„O, pane doktore, to není jen vzduchem — zdá se vám to jen v té chvíli . . . My jsme se hádali.“

„A slečna se trochu rozčilila,“ usmál se mírně, ale ne bez dobromyslného čtveráctví pan Ondřej.

„Je možná se rozčilit s tím tichým člověkem?“ tázal se doktor.

„Ach doktore! Ti nudní lidé se vám tady hádají — Olga myslí, že úkolem života je působit na mládež a strýček myslí, že nejvyšším cílem života je číst knihy. — A teď vás jistě požádají, abyste to rozsoudil.“

„Naše Liduška přehání. Já jen řekl, že člověk s poznáním života a pravdy není nikdy hotov.“

„A že nic vyššího a vznešenějšího není na světě,“ skočila do řeči Olga.

„A není-liž tomu tak? Co je vznešenějšího a důstojnějšího člověka nežli bádání po pravdě — nežli ten hluboký, ten pravý život v nitru člověka, nezávislý na světě zevnějším?“

A tvář pana Ondřeje náhle se oživila, oči zářily zvláštním leskem.

„Bože, jak to zní chladně! Jen poznání, jen pravda — ale k čemu? Jaký účel?!“ odporovala Olga.

„K čemu? Není žádného vyššího účelu. Pravda sama je život, život ducha —“

„Život pravíte? Tak sám sobě žít, ve svých myšlénkách — neabyste je mohl sdělit jiným — ne, jen sám pro sebe? To je egoismus!“

„Všecko ve světě je ve vzájemném spojení a působení. Duševní pokrok jednotlivců je pokrokem celého člověčenstva . . .“

„Ach, já vám tak učeně nedovedu odpovědět, ale cítím, že nemáte pravdu. Co mají ti druzí z vašeho duševního pokroku? Ale, doktore — přispějte mi přece ku pomoci — Co vy tomu říkáte?“

Doktor seděl velmi pohodlně rozložen na židli, hlavu maje o peň opřenou a nohy skřížené. Díval se na oba hádající a kolem rtů pohrával mu lehký, polo ironický úsměv.

„Co tomu říkám? — Nic. Jen jsem si myslil — kdyby pan Ondřej neměl svůj podíl na Doubkově a nestřádal kupony ze svých papírů — zdali by jeho uvažování o úkolech a cílech života —“

„Mýlíte se, doktore, velice se mýlíte!“ zvolal pan Ondřej v rozhorlení, které nápadně kontrastovalo s jeho obvyklou mírností. „Zevnější příhody a osudy nemohou zvrátiti přesvědčení, které se ustálilo v nitru duše.“

„Kdybyste měl hlad . . . anebo kdyby vám palce lezly z děravých bot . . .“

„To by bylo sice trochu nepříjemné —“

„Nic víc?“

„Ale věřte, soudil bych stejně.“

Doktor pokrčil rameny. „Nebudu se s vámi hádat, protože sám věříte svým slovům. Ale dám vám malou otázku: Podívejte se tamhle na to pole.“

„Nu což? Okopávají tam řepu.“

„Ano, okopávají řepu. Jděte, postavte se k nim, kopejte od rána do večera se sehnutým křížem. A večer, až byste přišel do své chalupy, kdyby tak pět dětí se na vás rozkřiklo: Táto, dej nám jíst! budete mít pak ještě času hádati se o tom, jestli bádání po pravdě jest cílem života?“

„Z toho, že není všem lidem dopřáno dostihnouti tohoto vznešeného cíle, nenásleduje nikterak . . .“

„A kolik, prosím vás, kolik je těch vyvolených a šťastných, kteří jako vy mohou si dopřáti toho duševního přepychu, ponořiti se do svých knih a bádati, jak pravíte, po pravdě? Slečna dobře řekla: co mají ti druzí, co mají tamhle ti nádenníci na řepě z vašeho duševního pokroku?“

„A vy myslíte, že s nimi nemám soucitu, že bych si nepřál, aby také oni všichni —“

„Nepřál? Proč pak ne. Dobré přání je tak laciné — Co myslíte, slečno,“ obrátil se náhle k mlčící Lidušce, „co je lepší — tady v Doubkovském parku pěkně pohodlně uvažovat o filosofii, anebo kopat řepu?“

„Tohle je, věřte mi, tuze těžká otázka! Kdyby mi někdo řekl, mám-li se celý den se strýčkem hádat o filosofii, aneb celý den kopat řepu — věru bych ani nevěděla, co si vybrat —“

„Opravdu?“ Doktorovy oči zajiskřily se při pohledu na Lidušku; a zvrátiv nedbale hlavu do zadu smál se dlouho — veselým hlučným smíchem.

„Vy jste si, pane Ondřeji, svou neteř špatně vychoval.“

„Nechtěli byste se po té hádce trochu posilnit? Káva již bude hotova,“ řekla Liduška.

Všichni vstali a scházeli po stezičkách do dolejší části zahrady.

Doktor hovořil s Liduškou, Olga šla vedle Ondřeje, ale jen roztržitě odpovídala k jeho otázkám.

Jak je ten doktor divný! myslila si. Tak drsně zní někdy jeho hlas, tak suše — a pak najednou tak vřele. A proč byl dnes tak upjatý? Teď teprve roztává.

Nedaleko zámku bylo rozkošné místečko pod několika javory, jichž koruny splétaly své větve v jedinou hustou síť. Kolem stolu, pokrytého červeným ubrusem, byla usedla malá společnost. Domácí paní rozdávala kávu a hovořila s panem farářem, pan rada snažil se baviti paní hejtmanovou, sedící v čele stolu. Byla to dáma temnovlasá a bledá, s dlouhou úzkou tváří, špičatým nosíkem, měla světlé, bystré, slídivé oči. Byla oděna v šedé, hedbávné šaty a často trochu nápadným gestem pozvedla svou žlutou, velmi útlou ručku k hlavě, opravujíc si černý krajkový čepeček.

Všichni se pozdravili, pan farář srdečně stiskl doktorovi ruku — také pan rada se pozvedl, aby mu ruku podal — ale učinil to tak odměřené a vážně, jakoby se náhle byl zapjal do své úřadní vážnosti. Jeho pozdrav: „Dobrý den, doktore,“ — zněl tak chladně, a také úklona, kterou paní hejtmanová doktorovi děkovala, byla tak ceremonielně nedbalá, že se zdálo, jako by do celé společnosti byl náhle zavál ledový vítr.

Pan farář, aby ledy prolomil, spustil vesele: „No tak, doktore, že vás přece jednou v Doubkově vidíme! Jak dlouho jste už tady nebyl? Ani nepamatuji. — Ale když přijdou mladé dámy, to si myslím, to je něco jiného!"

„Však já jsem také pana doktora hezky poprosila, aby brzy přišel!" zvolala Liduška.

„Ty?"

To slůvko jen jako letem sklouzlo z úst pana rady — a blesk hněvivého pohledu šlehl na Lidušku.

Ale ani to slůvko, ani ten pohled neušly pozornosti doktorově, neušly ani Olze.

Na tváři doktorově náhle objevil se polo výsměšný, polo pohrdlivý výraz.

„Já také připojila svou prosbu, není-liž pravda?" spěšně obrátila se k němu Olga.

„Já ani nevěděl, že se pan doktor již dříve s naším milým hostem setkal," řekl pan rada již vlídnějším tonem.

„Zajisté, my jsme — skoro mohu říci — staří známí —" odvětila Olga.

„Není možná?"

„Kolik let je tomu, pane doktore, kdy jsme se potkali na přívoze? Sedm, osm let. To jsme přece staří známí?" Olga sama nevěděla, proč řekla ta slova vřele a srdečně — zdálo se jí, že musí něco říci, co by zaplašilo ten ironický podivný úsměv na jeho tváři.

„Prosím, šálek kávy!" pobízela Liduška stojícího dosud doktora.

„Děkuji, slečno, já nepiju —" odvětil tento a obrátiv se ke druhé straně stolu usedl mezi Olgu a pana faráře.

„Ale jsou přece všichni zdrávi? Všichni zdrávi?" tázala se paní hejtmanová.

„Nu ovšem, v nejlepším zdraví, jak vidíte," odvětila paní Machová. „Ale proč ta otázka?"

„Ach, já — jen tak — už jsem se lekla — Je to taková vzácnosť, uvidět pana doktora někde ve společnosti. — My ještě nikdy neměli to potěšení. Není-li někde nějaký pacient aneb pacientka — nějaká zajímavá pacientka . . ."

„Můžete být ujištěna, milostivá paní, že pan doktor se stará také o velmi nezajímavé pacientky — jako je slepá Holinová ku příkladu," obrátila se Olga k paní hejtmanové s poněkud vyzývavým tonem hlasu.

Paní hejtmanová stáhla trochu koutky úst a řekla s vysoka: „Aber mein Gott — milá slečno... já ani dost málo nepochybuji o jeho dobrém srdci."

„A to já musím dát pravdě svědectví," vmísli se do toho pan farář. „Jen co je pravda — jak se stará o slepou Holinovou a starého chromého Markanu a také o Příborského faráře — když dostane rheumatismus a nemůže s místa — viďte, doktore?"

Tento poslouchal celou tu rozmluvu, jakoby se jeho ani netýkala — ale ironický úsměv pohrával stále kolem jeho úst a někdy šlehl mu z očí blesk hněvivého pohledu.

Pan Ondřej i paní Machová byli poněkud v nesnázích a tato obrátila se k doktorovi srdečným tonem:

„Vždyť já vždycky každému říkám, že není nad našeho doktora. A teď mám tu také jednu — dokonce nezajímavou pacientku, kterou bych vám ráda okázala.“

„Prosím!“

„Naše Barča má bolavou nohu. Ale to nespěchá — počkejte přece —“ Chvíli zavládlo trapné ticho — pak obrátila se Liduška k paní hejtmanové.

„Ráčíte, milostivá paní, jistě se slečnami přijít na akademii v Karlovicích?“

„Slíbila jsem to již děvčatům —“

„Ach, já se na ni tak těším!“

„Neslibujte si mnoho, milá slečinko,“ odtušila sladce paní hejtmanová. „Kdo zvykl na zábavy v Praze, tomu se v Karlovicích nebude líbit. Však já již slyšela, jak se slečna v Praze na věnečkách znamenitě bavila. Ano, ano, pane rado, nyní vám nastanou starosti. Takový spanilý andílek — jedinačka — to bude zbožňovatelů a nápadníků!“

„Naše Liduška je ještě dítě — ta má času —“ odpovídal pan rada s důrazem. „Kdyby někdo snad již na ni myslel — hned bych každému řekl — je ještě dítě!“

„Ach, to my rodiče vždycky říkáme. Ale mladí páni, ti soudí zcela jinak. Nu, uvidíte, pane rado, to je starost!“ A při tom šlehl její zrak stranou k doktorovi.

„Velká starosť, odbývat nevčasné a nezvané ženichy! Vy jste to již také zkusila, milostivá paní?“ Při těch slovech dal se doktor do ironického smíchu, který zněl tak drsně, že se všichni zarazili.

Paní hejtmanová, jejíž dvě již stárnoucí dcerušky neměly právě mnoho na vybranou, zbledla zlostí.

„Nepochybně, že jsem to již také zkusila,“ odsekla zkrátka.

„Neměl bych nyní zajít k churavé Barči?“ tázal se doktor vstávaje.

„Tady ve dvoře, doktore, první dvéře — ale já vás tam dovedu,“ nabízela se paní Machová.

„Děkuji, není třeba, však trefím — tady vzhůru zahradou?“ Uklonil se a odešel.

„Je to hrubý člověk!“ povzdychla si paní hejtmanová. „Žádný způsob — keine Lebensart!“

„Nu, trochu drsný, trochu drsný,“ poznamenal pan rada.

„Ale jinak je dobrý chlap,“ dodal farář.

„A to říkáte vy, pane faráři, vy?! — Což pak nevíte —“

„Ale, milostivá paní, lidské řeči —“

„Řeči? Jen řeči? A já snad roztrušuji nějaké klepy? Es war ja ein Skandal! Vždyť to je jistá věc, že muž té osoby byl ještě na živu. Což pak jste neslyšel, že se chtěli dát oddat Sedmihradským sňatkem?“

„A kdož to ví! Nechme ji odpočívat na pravdě boží! Však on ji Pán Bůh lépe rozsoudí než my dva!“

„Pane faráři! Takové zásady — solche Grundsätze — A když povážím, jak je ten člověk přijat v nejlepších rodinách, opravdu, v nejlepších rodinách — kde mají mladé dcerušky na vdaní — Ale já jsem svému muži řekla: Der darf mir nicht über die Schwelle!“ A při těch slovech paní hejtmanová nervosním pohybem oblékala svou pláštěnku.

„Milá paní hejtmanová, to je snad přece trochu přehnáno!“ ozvala se paní Machová. „Ale, snad již nechcete odejít? Tak brzy! To by nám bylo líto!“

Paní hejtmanová se nedala zdržeti; prosila, aby dali zapřáhnout a celá společnosť se zvedla, doprovázejíc hosta.

Jen Olga se uklonila a zůstala Bylo jí tak odporné provázeti tu paní. Zabočila na cestičku vzhůru zahradou se vinoucí — a popošedši několik kroků, zastavila se v zamyšlení. Slova paní hejtmanové zůstala jí vězeti v mysli.

„Sedmihradský sňatek... Mnoho-li je asi pravdy na všech těch řečech? Kdo byla ta paní?“

Mimovolně vytáhla ze své kabelky knihu — dívala se na její obálku — rozevřela listy — jakoby ty listy mohly jí dáti odpověď k její otázce...

„Kam pak se poděla společnosť?“ ozval se těsně u ní hlas doktorův.

„Ach!“ Olga v takovém zmatku a spěchu zastrkovala knihu do kabelky, že tato vyklouzla jí z ruky a spadla na zem.

On shýbl se pro knihu, pohlédl na ni a pak upřel zrak na Olgu, která zarděla se do tmna. „Bože, teď ví všecko — ví, co jsem si myslila, ví, proč jsem tu knihu číst chtěla —“ našeptával Olze vnitřní nepokoj.

„Ach, odpusťte, doktore, odpusťte —“ stísněně vyklouzlo jí ze rtů.

„Co mám odpustit?“ tázal se vlídně, položertovně, nespouštěje zraků s její zardělé tváře. „Že ta kniha spadla? Anebo to, že ji čtete?“

„Ach ne, ne... nevěděla jsem —“ šeptala ona ještě více zmatena.

On se usmál a pozoruje ji upřeně pravil:

„Tu knihu četla již — jedna dáma —“

„Ach, vím —“

„Víte? Tedy již i vy...“ Při tom jakoby stín nevole byl přelétl jeho tvář. Ona jej postřehla a zvolala úzkostlivě:

„Ach, doktore — nemyslete, prosím vás, že já jsem jako ti zlí lidé, kteří... nemyslete, že věřím o vás, že myslím něco zlého. — Ach ne — nehněvejte se, prosím vás, nehněvejte se!“

On díval se na ni měkce a srdečně; s jeho tváře zmizely všechny ty stíny ironie a hněvu, které tak často ji zatemňovaly.

„Hněvat se? Na vás? Kdo se může hněvat na vás? Vy jste tak dobrá!“

Podívala se mu do očí, dojata vřelým přízvukem jeho hlasu; chvíli mlčela a pak řekla: „Jak to víte, že jsem dobrá? Což jestli se mýlíte?“

„Nemýlím se! Vím to. Máte tak dobré oči —“

„Opravdu?“

„Opravdu! Na první pohled cítil jsem k vám důvěru. Zdá se mi,“ připojil trochu veseleji... „že bych s vámi mohl o všem mluvit. Vám mohl bych říci všecko.“

„Děkuji vám za to! Ale bojím se, že dnes opustíte Doubkov s nemilým dojmem.“

„Proč myslíte?“

„Nu, přiznejte se jen, že je to pravda!“

„Snad. Jsem někdy trochu citliv.“

„Snad trochu více, než je třeba?“

„Jsem hrdý, ano jsem . . .“ chtěl ještě něco dodati, ale zamlčel se vida, že ostatní společnosť vracela se zpět.

Doktor referoval paní Machové o nemocné Barči, promluvil několik slov s panem radou a poroučel se. Pan Ondřej jej doprovázel.

Pan rada usedl pod javory k novinám, dámy vzaly do rukou práci a všichni mlčeli.

Bylo viděti na panu radovi, že je mrzut.

Po chvíli pozvedl oči od novin a řekl:

„Slyšíš, Liduško, ty nevíš, co je způsob. Nesluší se na mladé děvče, aby zvala svobodné pány do domu, když se dříve nezeptala tatínka, zdali dovolí.“

„Odpusťte, pane rado, já mám také část viny,“ vmísila se do řeči Olga. „Potkaly jsme tehdy pana doktora na cestě. Já nevěděla, že si nepřejete — myslila jsem, že je starý přítel domu —“

„A není snad starý přítel domu?“ ozvala se rozčileně Liduška. „A mohu já vědět, proč jej najednou nechceš zvát?“

„Ty také musíš všecko vědět. Máš dost na tom, když ti řeknu, že se to nesluší!“

„A proč by se to neslušelo? A proč bych nemohla doktora pozvat?“ odporovala Liduška stále více se rozohňujíc.

„Liduško, prosím tě,“ napomínala Olga.

„Hleďme, jak se čepejří! Nepleť se do věcí, kterým nerozumíš — poslouchej a mlč!“

„A takhle vy mne vždycky odbýváte! Že se to nesluší, že tomu nerozumím. Ale, abyste věděli — já nejsem malé dítě — já rozumím, tuze dobře rozumím! Rozumím, proč nechcete, abych doktora zvala, rozumím těm narážkám paní hejtmanové. Já rozumím, ale vy ničemu nerozumíte a myslíte si — Kdož ví, co si všecko myslíte! Ale já se již nedám tak odbývat — já už mám rozum — já, já . . .“

Tváře jí hořely, z očí vyhrkly slzy, hlas se jí přerval vzlykotem, zakryla si rukou tváře a odběhla.

„Čertova holka!“ zabručel pan rada.

„Inu, má svou hlavu,“ vzdechla paní Machová. „A já to vždycky říkala, že děvče má svou hlavu, a že se jí nemělo shovívat. Ale to jsou marná slova. Ostatně dnes, pane rado — jen co je pravda — myslím, že nebylo potřeba toho šumu pro tu hloupost.“

„Nu, nevídáno! Abych nemohl slovíčko říci!“

„Není o to — ale holka se jen dráždí. Není dobře malovat čerta na zeď. Ještě na nic nemyslí — nechte ji, větroplacha!“

„Myslím v skutku, že Liduška je z těch povah, které odpor dráždí,“ poznamenala Olga.

Při tom zůstalo. U večeře byly všichni tiši. Liduška měla uplakané oči, ale pak vrhla se otci na krk a prudce jej líbala, volajíc: „Zlý tatínku, zlý tatínku!“

Pan rada pohladil ji po hlavě a řekl: „Ty nerozumo!“

Smíření bylo odbyto.

* * *

Když dívky večer odebraly se do svých pokojíků, Olga vešla k Lidušce, která již počala se odstrojovat, a usedla na malou pohovku blíže okna.

„Budeme si povídat?“ ptala se Liduška, usedajíc vedle ní.

„Nejsi-li ospalá?“

„Ach ospalá nejsem, ale mrzuta, tuze mrzuta.“

„Dnes jsi mne zarmoutila, Liduško! Tak odpovídat otci — a on je tak dobrý k tobě.“

Liduška se zarazila — zapálila se ve tváři a pak vybuchla: „A ty mně ještě chceš vyčítat? Také ty?! Proč mne zlobí, proč mne pronásledují?“

„To je opravdu směšná řeč! Pronásledují! Nevíš, co mluvíš! Což pak ti nesmí otec několik slov říci? Vždyť na tom celém nic nebylo! Kdyby ti řekl mnohem horší věci, kdyby ti dělal i křivdu — on ti ji jistě nikdy neudělá — ale kdyby udělal — nemáš-li to tiše strpět?“

„Ale já to nestrpím! Je to nespravedlivé pronásledování!“ volala Liduška. Pak náhlým pohybem shodila oba střevíčky se svých nožek, vyskočila na pohovku, usedla přeloživši nohy křížem pod sebe a pravila klidnějším hlasem: „Tedy poslechni, vyložím ti to. Ty tomu nerozumíš, protože nevíš, jak bývalo dříve. — Přijde doktor, tatínek běží mu vstříc, podá mu obě ruce anebo jej i obejme — a teď najednou natáhne špičky prstů — a řekne milostivě: dobrý den, doktore! Proč pak ta změna? To je opatrností!“ Náhle z hněvu přešla do veselého smíchu. „Snad nemají strach, že by se mi mohl líbit?!“

Olze při tom Liduščině smíchu bylo, jakoby jí nějaká tíže spadla se srdce.

„Ty si to všechno falešně vykládáš. — Víš, že se o doktorovi všeliké klepy roznášely. Nechť mu lidé dělají křivdu — ale tvůj otec tomu věří — a to je jediná příčina té náhlé změny.“

„Jediná příčina?“ Liduška se zamyslila, zavrtěla hlavou a řekla: „A ty narážky paní hejtmanové — Což pak tomu nerozumím? Viděla jsi ten posměšný obličej doktorův? Jak je to všechno směšné a hloupé! A já pak ještě dostanu vyplísněno. Pro nic, za nic — že jsem ho pozvala!“

„Ale když tě ujišťuji, Liduško, že jim ani nic nenapadne — že bys ty — že by doktor —“

Nastalo pomlčení.

Liduška měla ruce založené za hlavou, opírajíc se o zeď. Dívala se před sebe do temné zahrady. V tom se rozesmála.

„Proč se směješ?“

„A tak — mně něco zábavného napadlo.“ A opět se smála. „Kdybych tak chtěla,“ pravila jako pro sebe, „kdybych chtěla, aby se do mne doktor zamiloval —“

„Proč bys to chtěla?“ A pak Olga řekla tišeji a hlas se jí trochu zachvěl: „Což pak — se ti líbí?“ . . .

„Mně líbí? Takový starý —“

„Není ještě tak starý.“

„Nu — pětatřicet už má!“

„Jak můžeš takové řeči mluvit?!“

„Ale vždyť žertuji. Ty to všecko bereš tak vážně, Olgo! Poslechni! Ten, kterého já si vyberu — ten musí býti zcela jiný — Štíhlý, hubený, dlouhé světlé kučery, jiskrné oči, modré jako chrpa, římský nos — zkrátka chlapík. A k tomu velkostatek. Ale doktor — jezdit po pacientech — brr!“ —

„Mluvíš samé hlouposti. Dobrou noc!“

„Dobrou noc! Počkej, Olgo ... a kdybych přece chtěla, aby se do mne doktor zamiloval... Nu, nezlob se, nezlob se! Vždyť je to žert. Dobrou noc!“ A ještě když Olga dvéře zavřela, slyšela z druhého pokojíka Liduščin smích.

„Divné dítě!“ pomyslila si Olga. Vždyť ji přece znala — od dětství znala — zvykla si čísti každou myšlénku v její duši. Znala všecky její dětské vrtochy, znala náhlé přechody v jejích náladách, znala i tu dráždivosť rozhýčkaného dítěte, jehož přáním a rozmarům nikdo nekladl odporu — a nyní náhle ta kniha vždy před ní otevřená stávala se nejasnou a nečitelnou. Jaká směsice rozumných nápadů a dětské rozmarnosti! Byl to žert — anebo ...

Náhlá úzkosť sevřela Olze duši. — Pak vzpomněla opět na její nenucený smích a tvář její se rozjasnila Jaké jsou to nerozumné, směšné myšlénky! Je to dítě — rozmarné dítě...

Vedle v pokojíku se již všecko utišilo. Olga naslouchala, pak postavila lampu na stolek a vytáhla ze své kabelky knihu. Dívala se dlouho na nadpis, na obálku, zobracela knihu na všechny strany. Pak převracela listy, dívala se na všecky ty škrty tužkou, na všecky známky... Četla jednotlivá podškrtaná místa. Nemyslila na obsah knihy, myslila na ni... Kdo byla ta tajemná ona? Doví se, uhádne z té knihy, jaké byly její myšlénky, její city, když tu knihu četla?

A četl ji s ní také on? A hovořili spolu o té knize? Co hovořili?

Zde najednou přestávaly škrty... ještě jedna, poslední známka tužkou — chvějící se rukou.

Dále už nedočetla — nedočetla tu knihu o nesmrtelnosti — přišla smrť. Teď již nečetla více ... teď věděla — sama věděla ... sama vnikla v tu tajemnou, věčnou záhadu života a smrti ...

Olga se zachvěla a zavřela knihu. Jak je to divné, že se mi ta kniha dostala do rukou! A dnes, když mne potkal, když mi tu knihu, zvedl — když mi řekl, ža mám dobré oči — — —

Vzala knihu a přitiskla ji ke rtům.

Pak zhasila lampu a přistoupila k oknu.

Je již všecko stichlé na zámku; nikdo si nepovšimne, že otevřela okno...

Byla noc jasná, tichá. Měsíc v úplňku. V temných korunách stromů sem tam zavrzlo ptáče a pak ozval se hlas sedmihláska.

Několik pozdních jabloní stálo ještě ve květu. Zdály se jako stříbrem oblity a přece stromy bílými květy poseté v měsíčné záři házely dlouhé tmavé stíny.

Nad lukami v dáli vznášela se bílá pára a na obzoru bylo viděti v temné silhouetě obrysy Karlovic, kostelní věž, školu — a vedle ten

úzký domek se špičatou střechou. Ze zahrady vanul chladný, vůní přesycený vzduch. Ona dívala se dlouho, beze hnutí.

„Bože, jak je ten svět krásný! Ó jak jsem šťastna!“

A náhle jakoby záchvat bezpříčinné veselosti a opojného blaha byl zachvátil celou její duši — jeden z těch okamžiků, ve kterých všecky síly kypí, srdce bije, city se vzbouří, ve kterých se zdá, že nevíme, co počít sami se sebou, chceme ruch, chceme pohyb, chceme svým štěstím oblažit celý svět.

Opřela hlavu o ruku a opět zadívala se do zahrady. Zdálo se jí, že jej vidí před sebou, že vidí jasně každý rys jeho tváře, výraz jeho očí, že slyší ten měkký zvuk jeho hlasu: „Jak jste dobrá . . . Vám bych mohl říci všecko . . .“

„Ó Bože, jak je ten svět krásný!“ zašeptala opět.

Měsíček na své pouti vystupoval výše a výše a pak zvědavě nahlédl do pokojíku.

Okénko již bylo zavřeno — dívka spala, ruce majíc pod hlavou skřížené — a usmívala se ze spaní.

Měla tak krásný sen.

Stála s ním pod jabloní — ne Liduška — ona sama třásla větví — květy se sypaly na jeho hlavu, on se smál, díval se jí do očí a šeptal: „Jaké máte dobré oči!“ (Pokračování.)

V tiché chalupě.

Povídka z podhorské vesnice. Napsal Karel V. Rais.

(Pokračování.)

II.

Když se Pavla s panímámou ráno na síni potkala, zvala ji do světnice: „Už to mám trochu v pořádku, přivstala jsem si.“

„I vždyť já to všecko ještě kolikráte uvidím, to mi neuteče,“ smála se výminkářka, „kdež pak teď mám kdy, teprva jsem podojila a mám vařit snídaní.“

„Aspoň teda pošlete tatínka.“

„Kde pak ten už je, šel do kostela. Teď je na výminku, může tedy sloužit bohu, při tom dření měl člověk sotva kdy na modlitbu!“ tvrdě odsekla a pospíchala do výminku.

V poledne donesla Pavla na výminek talíř jahelné kaše.

„Snad vám přijde k chuti,“ povídala vlídně.

„Vařila jste kaši?“ zkoumavě řekla panímáma, přijímajíc talíř. „Zavářite do mléka, viďte, já zavářela jenom do vody.“

„Do vody? I to podruhé taky zavařím do vody. Doma jsme zavářeli taky do mléka, tatínek říkával, že to vydělám jinak, na sobě že chudý člověk mnoho neušetří,“ odpověděla Pavla rozpačitě.

Pantáta se u kamen sípavě zasmál.

„A proč k nám nepřijdete, pantáto?" zeptala se mladá. „Sedíte tu u kamen a tam by nám bylo veseleji, povídali bychom si a práce by šla pěkně od ruky."

„I mně je tady dost dobře, vždyť jsem si ten odpočinek zasloužil," řekl určitě.

„Ale to máte přece jedno, seděti zde nebo tam, vždy vás zvu k vůli vám."

Starý neodpověděl.

„Věřte mi, je mi líto, že jste se tak honem nadobro vystěhovali, jako byste nemohli být mezi námi," pravila Pavla.

„Co vás tohle napadá — abychom byli mezi vámi! Vy hospodaříte, a my jsme na výminku, každý máme svoje pro sebe," kázala výměnnice.

„Snad se vám už nestýská?" jedovatě řekl pantáta.

„Mně by se stýskalo? Mně se nikdy nezasteskne; kdo dělá, tomu se nestýská. Myslila jsem jen, aby se vám nestýskalo," stále vlídně a upřímně hovořila Pavla.

„I nebude, nebude, třeba zaháleli," slovo za slovem vyrážel tatík.

„Bodejť byste nezaháleli, ke stáru po práci si odpočinout není přece zahálka. Nezlobte se hned na mne, prosila jsem vás jen, abyste chodili mezi nás, bylo by mi líto, kdybyste nepřišli, myslila bych, že je to jen k vůli mně," trochu vyčítavě odpověděla Pavla.

„I buďte rádi, že jsme tady, my jsme to taky zrovna rádi nemívali, když nám naši tuze lezli do světnice. Takoví staří lidé jsou divni, nic se jim nelíbí a dívají se pořád na prsty!"

„Tak mi nemějte za zlé," děla mladá smutně a odcházela.

Na výminku bylo na chvíli ticho, jenom v kamnech praskalo a černé dřevěné hodiny cvakaly.

„Ukaž tu kaši," ozval se pak starý.

Pustil se s chutí do jídla.

„Pane, je dobrá," povídal si.

„Vida, vida, snad bys se taky nenamlsal?" zlobivě řekla mu žena. „Což je o to, uvařit ona dovede, to jsem věděla."

„Dobrá je" — liboval si — „chceš? Pojď si taky vzít."

„I nebudu, nejsem tak opeslá!" Byla by sice s chutí okusila, ale zlobila se.

Starý se nehněval a čistě talíř vyjedl a ještě pak lžíci olizoval.

„Vidíš, jak ti přišla vhod," kysele opět začala výminkářka.

„I vhod nevhod, ale byla dobrá."

Zase chvíli mlčeli. Žena vyhledala si nějakou správku a usednuvši k oknu dala se do práce.

„To věřím," spustila zase, „chtěla by, abychom byli s nimi. Ještě jí je málo, že přišla holá do všeho a chtěla by i ten náš ubohý výměnek shltnout." —

Když se Pavla vrátila do světnice, povídala: „Zvala jsem tatínka s maminkou, aby přišli také mezi nás a nebyli tam pořád sami."

„A co ti řekli?" zvědavě ptal se Toník.

„Neřekli tak ani tak."

„Tuze nezvi, nebo ti sem žádný z nich ani nevkročí, já je znám,“ řekl dobrácky.

„Ale podruhé ti, hochu, zavařím jáhly do vody, povídala maminka. že také tak vařívala,“ řekla Pavla a usmívajíc se zírala na muže.

„I vař, jak rozumíš,“ odpověděl, mávnuv rukou, „nejsem vyběračný.“ Pak odešel do stodoly, aby nařezal řezanky na celý den. Pavla také pospíšila do chléva, aby obstarala dobytek. Na štrýmu pamatovala nejdříve a popleskavši ji po boku, povídala: „Tak, jez jez, stará.“ Podojila, vykydala, podestlala čerstvé slámy, již v koutě na špalíku si nasekala. Rozhlédla se chlévem, je-li všecko všude v pořádku, pohladila straku a řekla hlasitě: „Tak jak se máš, stará?“

„I toť víte, že se má dobře, když je plný žlab, je každému dobře,“ řekla panímáma, jež právě vcházela.

Pavla se zarděla.

„Doma se taky neměla zle, já jsem kravám vždycky přála,“ odvětila.

„Dokud je plná půda, může se přát, ale musíme počítat, že je do jara dlouho. Tolik sena nedávejte, v zimě musí dobytek žrát více slámy, sena aby raději zbylo.“

Mladá hospodyně nevěděla, co by odpověděla.

„A tu slámu musíte, Pavlinko, sekat na menší kousky, podívejte, vždyť je to jako skolky.“ Pavla dobře si všimla, že panímáma jmenovala ji Pavlinko, ale že to řekla ztěžka. Chvilku ještě čekala, řekne-li něco, ale panímáma vzala stoličku, sedla si ke krávě a pravila ku podivu vlídně: „No tak, štrýmo, déj — déj“ — Když mléko zazvonilo na dně plecháku, Pavla zticha odešla. Měla stále práce plné ruce, chtěla brzy všecku domácnost míti v nejlepším pořádku. Vysmýčila stěny a dolení kraje nabílila, aby do jarního velkého poklízení nebyly tak umouněny. Rozvěsila obrazy nové, čistě bílé, zasazené do úzkých rámů ze zlacených lišt; pořídila si patronku svoji a Jeníkova patrona, srdce pána Ježíše a panny Marie, svatou Barboru, patronku nebožky matky.

U kamen pověsila nádobí, jež bylo buď nové, nebo alespoň jako nové vycíděno, že jen se lesklo a třpytilo. Dvakráte vydrhla podlahu, bylať tuze zašlá a chtěla ji míti čistě bílou. Ve sklenníku všecko si pěkně rozestavila a před nádobí dala porcelánovou sošku panny Marie na jednu, svatého Josefa na druhou stranu. Těšila se, že na jaro pořídí si do oken nějakou bazalku, balzamínu, myrtu, rozmarinu a muškát. Ukládala a rozvěšovala šaty svoje a mužovy, prohlédla prádlo jeho a zkoumala, čeho všeho potřebuje. Když byla hotova ve světnici, nastala jí nová práce v komoře, kde bylo krámů až do stropu a nikde hnutí. Trvalo jí to všecko kolik dní. Toník také dělal pořádek na sýpce, na půdě, na patře, v přístodolku i ve stodole. Přerovnal slámu, spočítal každý snop, přeházel hromady obilí, vyčistil moučnici a přihrady pro suché ovoce, napjal nové šňůry pro prádlo, rovnal, hrabal, zamétal a spravoval. Ačkoliv býval stále doma, za otcova hospodářství nesměl o některé práce zavaditi; teď chtěl věděti o všem a vše chtěl míti dle své chuti spořádáno. Při jídle si o tom všem povídali, prohlíželi navzájem práci vykonanou a měli ze všeho radosť. Nejvíce Pavlu potěšilo, když ji jednou Toník vzal kolem pasu a řekl: „Ty má hospodyňko!“ Jindy

jí povídal: „Až budeme míti všecko vyplaceno a nějaký groš svůj, vystavím světnici od kamene, je to už všecko shnilé na padrť!“

„Jen aby dal pán bůh zdraví!“ přidala k tomu Pavlina.

Z výminku do světnice nepřicházeli, ačkoliv panímáma věděla o všem všudy. Přes tu chvíli šukala kolem stavení, zašla i do stodoly a na půdu, jakoby snášela krmivo, ale zatím pozorovala, co se děje.

„Všecko to jde na ruby“, říkávala mužovi, „všecko hlavou dolů.“

„Jen nech, ať ukážou, co dovedou“, odpověděl jí chladně.

Až v sobotu přišla přece do světnice.

„Chci na komoru, jdu si pro klíč“, povídala ve dveřích, ale již rozhlédla se kolem a zůstala zaražena. Večer sice pokaždé sem nahlížela, ale nikdy mnoho nespatřila.

„Osobo, vy to tu máte jako pokoj, tohle, pane, pro chalupu není“, řekla kysele.

„Proč, panímámo?“ ptala se Pavla.

Ale panímáma neodpověděla; těkavě zírala od stěny ku stěně, prohlížela podlahu i pořádek okolo kamen a najednou klusem rozběhla se ke sklenníku a mlčky všecko prohlížela.

„Odkud máte tu matičku?“ ptala se po chvílce.

„Tatínek mi ji přinesl z Vambeřic i s tím svatým Josefem.“

„I bodejť bodejť, ani jsem hned nepoznala, že je to vambeřická,“ odpověděla panímáma. „Ale máte, osobo, heblat a tretek a hamparádí, věčná škoda těch peněz. To naše Frantina a Kačka nedaly by za takové hlouposti ani krejcaru, ty radši všecko uloží do truhly a pak to dají na intresy.“

„Mnoho jsem dostala; holky, kterým jsem něco ušila k radosti, když šly na pouti nebo jarmarky, často na mne pamatovaly,“ klidně pravila Pavla.

„A budete ještě šít?“ ptala se panímáma zdlouha a vážně.

„Pokud to půjde, budu, musím pomáhat, aby Toník brzy všecko poplatil; přinesla jsem tak málo!“ odpověděla Pavla zádumčivě.

„Pane, málo málo — tři stovky — mohl dostat tři tisíce — všecko si mohl zřídit, přestavět světnici, ale nedal. Co je mu platný obrázek, když je kaplička bídná! Ale já jsem se rozpovídala a jdu pro klíč, mám na komoře trochu jahel“, hovořila jako k sobě a již pospíchala ke dveřím, kde na veřejích zavěšeny byly klíče.

„Budete vařit kaši?“ ptala se Pavla.

„Kaši — kaši —“ odpověděla.

„Já ji taky zase vařím,“ usmála se Pavla. —

„Poslouchej,“ povídala panímáma muži, když s půdy přichvátala, „ta ti to má jako hraběnka. Samé heble, hrníčky s obrázky, sklenice, samou hlouposť! Měl bys se tam podívat!“

„Stálo by mi to za to!“ odpověděl kysele. „Já na to tak držím!“

„Obrazy má ve zlatě, ty naše jsou, pane, v koutě, kdež pak naše obrázky pro pokoj!“

Tatík neodpověděl.

Toho dne vařili na výminku jahelnou kaši zavařenou do mléka; Pavlina zavářela jáhly do vody . . .

V neděli ráno povídala ve chlévě Pavla panímámě: „Chodíte na ranní? Mohli bychom chodit spolu!“

Z Javoří měli do farní osady malé půl hodinky.

Panímáma se usmála: „I jen si jděte, Pavlinko, sama, máte mladé nohy a umíte jinak běhat, já si už ráda pohovím. A pak vy abyste z kostela pospíšila, aby dobytek měl pořádek.“ Řekla to dost vlídně, ale tuze rozhodně.

Když obě hospodyně odešly do kostela, přiloudal se do velké světnice tatík Koutecký.

„Jdu se přece podívat, jaké to tu máte, povídala maminka, že jako u pánů,“ povídal synovi.

„Že si přece vzpomenete,“ s úsměvem řekl syn.

Starý, přecházeje po světnici, pokyvoval hlavou.

„Ale poslouchej,“ povídal zíraje stranou na syna, „tyhle obrázky tu visely už za dědečka, nemusili jste se zrovna za ně stydět a dát je do kouta.“

„I to Pavlina zavěsila; ty nové se jí sem líp hodily,“ Toník klidně odpověděl.

„To je všecko dobře, ale ty jsi z našeho rodu syn!“

„Proč bych jí kazil radost, jak si to udělala, ať to má!“

„Snad abych si je radši vzal, tady by visely v koutě a jsou po dědečkovi, ne-li po pradědkovi,“ volně, ostře povídal tatík.

Syn neodpověděl, ale vystoupnuv na židli sundal obrázky a podal je otci.

Tatík přijímal je klidně, ale když držel již obrázky v rukách, chvilku ještě utkvěl pohledem na synovi, ale neřekl slova. Pak zvolna zase odešel.

Pavlina byla z kostela doma již brzy po osmé, přišla všecka zardělá a veselá.

„Ani jsem na výklad nečekala, běžela jsem hned po evangeliu. Mluvila jsem s tatínkem a Toničkou, švagrovou,“ vyprávěla.

„Ptali se tě, jak se máš, viď?“ vyzvídal Toník.

„Ptali, a řekla jsem, že dobře, vždyť je to taky pravda!“ povídala, odkládajíc salup.

„Byl tu tatínek a vzal si ty staré obrazy,“ řekl zase muž. Pavla zadívala se naň udivena.

„Mrzel se, že jsi je převěsila.“

Pavlina se zarazila, nevěděla honem, jak si skutek pantátův vysvětliti.

„Ale vždyť mne při tom nic zlého nenapadlo,“ zajíkala se.

„Snad bys si toho, dětino, nevšimla? Vzal je, vzal, hněvají se a vyhledávají každou hloupost,“ konejšil ji Toník.

Když Toník odešel z domu na hrubou, Pavla pospíšila na výminek.

Starý seděl u kamen, ruce měl za zády a neohlédnul se ani.

„Povídal mi Toník, pantáto, že jste se rozmrzel pro ty obrázky, ale já jsem vás nechtěla rozhněvat, dala jsem je na druhou stěnu, že jsou menší než ty naše,“ vyprávěla vřele.

„Jaké pak dlouhé řeči," povídal chladně, stále zíraje do prázdna, „nehodily se vám zkrátka do toho vašeho pokoje."

„Ale pantáto, každý svatý obrázek je mně milý —"

„Již jsem je tamhle pověsil," skočil jí krátce do řeči. Obrázky visely na pravé stěně, blíže okna, právě nad lůžkem.

„A již mi je nedáte?" ptala se s vlídným úsměvem.

„Jak jsem povídal," řekl krátce.

„Jste zlý, pantáto," řekla měkce, odcházejíc.

„Jen abych nebyl horší," povídal si ještě, když už Pavla zavřela.

III.

Stará Koutecká po ranní stavila se na hřbitově. Lidé, vycházejíce oběma dveřmi kostelními, hrnuli se kolem ní. Bylo tu nejvíce žen, mužů maličko, děti žádné. Na ranní chodily hlavně vdané ženské, muži jen ze vzdálenějších vesnic. Všecky ty ženy měly na sobě salupy, zámožnější dlouhé kabáty, chudší jenom jupky. Šly z dlouha po dvou, po třech a povídali si jen polohlasem. Před vraty hřbitovními rozcházely se na všecky strany.

Stará Koutecká klečela u hrobu nebožtíka otce a modlila se, při tom však dobře věděla, kdo odkud šel kolem, který salup, sukně, kabát byly tu dnes poprvé. Věděly to také ostatní ženské, jež na rovech nad milými zesnulými šeptaly otčenáše. Na rovech šustily zmrzlé a suché zbytky hvězdic, karafiatů, šalvěje, božího dřevce. V rohu za starou kostnicí, děravé střechy a vylomených dveří, buchala hrobníkova motyka. Zmrzlá žlutá hlína těžko dala se lámati.

„Tak jak pak — půjdeme dneska spolu?" ozvalo se za Kouteckou. „Jsme teď obě výminkářky a máme jednu cestu."

Koutecká povstala, setřásla vrchní šaty a obrátila se.

„A to jste vy kmotra? Půjdeme třeba." A pokřižovavši rov i sebe, odcházela od hrobu.

Kmotra, jež vyzvala ji k odchodu, byla stará Karpaška, výměnice u nejbližšího souseda Kouteckých, Jančára. Byla hodně velká, ohnutého hřbetu a hnědý salup její se světlejšími kytkami a jinými kresbami znám byl široko daleko. Podle toho salupu poznal ji každý. Byla na výměnku již přes třicet roků, tři hospodáři se tam za ní vystřídali. Když ji lidé potkávali, říkali si: „Kdy pak přece tahle pojede? Ta baba má dobrý kořen, ta se již natrápila lidí!" Karpaška chodila zdánlivě bídně, nohy, obuté do velikých, širokých a kožešinou vyšitých bot, zdvihala těžce, ale došla všude, i do Paky na pouť a nezastonala.

„Komu pak to kope? ptala se Karpaška, ačkoliv hned před ranní věděla, kdo na sebe rukou sáhnul.

„Nevíte? Boreckému Laňarovi, pověsil se ve stodole," odpověděla Koutecká.

„Tak Laňar — takový mladý člověk a na dobrém místě," tklivě řekla Karpaška.

„Dali mu to do prodeje, ani bych byla neřekla, že je na tom tolik dluhů."

„Inu, dej mu pánbůh radosť věčnou, ale já se mu nedivím. Přivede si ženu v jedné ruce prázdno ve druhé nic, vodí ji po muzikách, ona

honí parádu, na nic neumí pořádně sáhnout — dlouho-li pak to může s takovou chalupou trvat? A jak pak vy se máte na tom božím odpočinku? Viděla jsem v pondělí, že si Toníček přistěhoval mladou. Však on si ten lánský Pozdník vykračoval, že stěhoval dceru z bídného baráku do takové chalupy," jedním proudem řečnila Karpaška. Měla hlučný, hrubý hlas; když mluvila, jakoby se pořád vadila. Koutecká nevěděla, nač by honem odpověděla.

„Jak pak se přece má mladá k světu?" opět ptala se Karpaška.

„Milá osobo, ta vám má pokoj! I sklenník si přivezla a na okna dala záslonky," odpověděla Koutecká a kývala hlavou.

„Ale velký vůz toho nebylo, když to vaše krávy utáhly," usmála se Karpaška.

„I toho by ještě měla tak dosti, peřin přivezla na tři postele a heblat a tretek má až hrůza," odpověděla Koutecká.

„Což, paní ona dělat dovede, vždyť vím, jak se za svobodna z kostela kroutívala a vždycky na krchově dělala, jakoby toho vašeho hocha neviděla; ten u zdi mohl na ní oči nechat a běhal za ní jako blázen," hovořila Karpaška. Byla ráda, že to všecko může vypovídati; ačkoliv byla výminkářkou v sousedství, nikdy s Kouteckou nehovořívala, ta se jí vždycky vyhnula, věděla, že je to zlá baba výměnice. Dnes, kdy Koutecká sama byla na výminku, zdála se jí Karpaška bližší.

„Dost jsme se s ním nazlobili, ale co platno, jinak nedal a my té lopoty měli také už dost, myslili jsme si, nač ještě čekat," odpověděla.

„A prosím vás, má to vyplaceno?" zase ptala se Karpaška, ačkoliv o všem věděla převýborně.

„Co vám napadá — vyplaceno. Mladá přinesla tři stovky a ty dal zrovna Frantině; teď jí má dát ještě dvě a Kačce pět."

„Pane — pane — sedm stojek v těchto zlých časech," povzdechla Karpaška.

„Co si vybral, má. Mohl dostat tři tisíce a ne tři stovky!" pravila Koutecká.

„Inu, když budou šetřit, mohou si pomoci, chalupa je dobrá, výměnek jste si beztoho, jak vás znám, velký neudělali. Jen aby mladá hospodařila a přestala dělat paní. Za to já, milá kmotra, mám se až běda. Což pak vám nebude zle, vy jste u svých, máte svou krávu a ještě nějaký groš, ale já mám kolem sebe cizí lidi. To byste, milá zlatá, nevěřila, jak to taková hospodyně umí. Já mám ve výminku každodenně starý máz teplého mléka. Dávala mi zrovna vodu, jen se to modralo, a když jsem se bránila, víte co mi udělala? Sebere mléko, sbírané ohřeje a přinese mi to do světničky. Zlobila jsem se tuze, ale vysmála se mi, že mi dává máz teplého mléka, když jsem nebyla spokojena, abych si to šla pohledávat! Kde pak já, osmdesátiletá ženská, si to půjdu pohledávat!"

„Jděte — jděte —" divila se Koutecká, „místo teplého nadojeného ohřívá sbírané? To bych ani byla neřekla!"

„A lidé ještě řeknou, že já trápím a člověku se jenom vysmějou. Inu, jsou výměnníci, že si umějí dupnout, jako nebožtík starý Pazderka měl uděláno, že jej hospodář má každou neděli dovézt do kostela; když ho trápili, pomyslil si: Inu, budu já také trápit vás, potom ho musili

vozit každou neděli do jiného kostela a hezky daleko. A jak pak kmotránek — nestýská si na výměnku?“

„Což ten, sedí stále u kamen a bručí,“ zasmála se Koutecká.

A nevěsta vaří? Myslím, že doma chodila jen k hotovému?“ doptávala se Karpaška.

„Vařit ona umí, to není starosti, tuhle přinesla talířek jahelné kaše a tatík jen se olizoval,“ mrzutě odvětila Koutecká.

„Je přece uznalá, vzpomene si na vás, za to naše hospodyně neví o mně jaktěživa. Víte, když už něco peče, kdyby tu peciválku, placku nebo buchtu podala, ale to schválně nosí mi plná prkna před očima, aby mne dopálila, ale já tak opeslá nejsem.“ (Pokračování.)

Chudí.

Napsala Bož. Viková-Kunětická.

o uplynutí těch zvláště smutných dnů, v nichž ubohá paní Rejtharová viděla ještě všude bledou a ztýranou tvář své dcery Filipiny, která jí zemřela souchotinami čtvrtého července, jsouc osmadvacet roků stará, po uplynutí těch dnů rozhodla se paní Rejtharová pronajmouti své dva pokojíky a sama obmeziti se pouze na kuchyň, jež byla od nich oddělena. Toto její náhlé rozhodnutí povstalo hlavně z té příčiny, že chtěla býti zaměstnána jinými myšlenkami než na to nešťastné děvče, které se s ní navždy rozžehnalo. Ostatně příjmy její úmrtím Filipiny skutečně se velice zmenšily, takže jinak byla by stěží sháněla nájemné za celý byt, nemajíc než úroky ze dvou tisíc, jež měly býti věnem její zemřelé dcery.

Pokud ta nebohá duše vyšívala zlatem a česala dámy do plesů a koncertů, bylo paní Rejtharové přece možno platiti byt, o němž neustále snila, že v něm uvidí svou dceru provdánu.

Nyní však shledala, že nutno pokojíky pronajmouti, což ji však naplnilo spíše nadějí nežli žalem. Věděla předobře, že bude milovati ty lidi, jimž svěří posvátný vzduch svých pokojů k dýchání a předměty, jichž se ruka nebožčina dotýkala, k upotřebení.

Nehodlala přijmouti někoho, kdo by jí nebyl sympatickým a kdo by snad dokonce vyslechl její vypravování o příčině pronajímání bytu s ledajakým ceremonielním úsměvem.

Bydlela v ulici Ostrovní, takže nemohla arci požadovati příliš velké nájemné; neočekávala také nájemníky, kteří by měli peněz nazbyt. Zároveň bylo jisto, že jednoho nájemníka na oba pokojíky by snadno nedostala a proto odhodlala se pronajati každý o sobě. Za tím účelem dala také polovici židlí ze zadního do předního a z toho zase jednu postel do onoho.

Trvalo to však velmi dlouho, než si lidé povšimli, že za oknem jejího bytu nalezá se nepatrná cedulka s nápisem: „Zde jsou dva tiché pokoje, každý sám o sobě, k pronajmutí“.

Zdálo se skoro, jakoby nikdo si nepřál bydleti v ulici Ostrovní a snad dokonce ne u dobré paní Rejtharové.

Ale konečně jednoho dne přišli přece nájemníci.

Byli to slečna Josefina Krátilova, která vyučovala frančtině a pianu v několika pražských rodinách, a pan Antonín Milán, který vyučoval hře na housle a ruštině buď ve svém bytu, anebo dle přání chodil vyučovati do domu.

Paní Rejtharovou, jelikož byla žena nadmíru počestná, překvapilo velice, že dva mladí lidé různého pohlaví přicházejí spolu hledat pokoje, které jsou v bezprostřední blízkosti u sebe.

Povšimla si také ostře slečny Josefiny, ale shledala, že má pohled přímý, který mohl býti buď poctivým anebo nestoudným. Ale o nestoudnosti nemohlo býti ani řeči při úsměvu, s kterým slečna hovořila, a při zvuku jejího lahodného hlasu, jímž pronášela slova plná roztomilosti a nelíčené vytříbenosti.

„Máte dcery, milá paní?“ tázala se, nevědouc, že tím budí v paní Rejtharové smutné vzpomínky.

„Měla jsem dceru Filipinu,“ odpovídala ona, rázem změnivši všední ton svého hovoru v jakési sváteční povznešení. „Zemřela mi před čtyřmi měsíci na souchotiny. Postel i peřiny, v nichž skonala, mám v kuchyni, takže můžete být oba bez starostí. — Bylo to pro mne velmi bolestné. Má dcera vyšívala překrásně zlatem a česala dámy dle nejnovějších vzorů. Nikdo nedovedl líp sčesati vzhůru vlasy než ona“.

„To je smutné pro vás, ubohá paní,“ pravila zase slečna Josefina měkce. „Jak byla stará vaše dcera?“

„Osmadvacet roků. Měla dva tisíce věna a byla by se jistě provdala. Takové ruce, jaké ona měla, nemá žádná kněžna pod nebem a takové bílé čelo taky ne. Zuby měla vroubkované, jako děti mívají, a když se smála, leskly se jí jako perly. Šila pozdě do noci; měla mnoho zakázek. Vyčítám si teď, že jsem ji nechala tolik šít.“

„Ubohá paní!“

Po tomto soucitném výkřiku slečny Josefiny vypukla paní Rejtharová v bolestný pláč a utírala si oči zástěrou. Její ohnutá záda stala se ještě ohnutější a na jejích scvrklých rukou naběhly žíly.

Slečna Josefina pohladila ji malou rukou v černé rukavičce po vlasech a pravila k mladému muži třesoucím se hlasem:

„Hleď, Antoníne, my nemáme matky, která by pro nás jednou plakala.“

„Ah!“ oddychla si paní Rejtharová a pohledla vzhůru. „Jest to tedy váš bratr, slečno?“

„Nikoliv, milá paní — jest to můj milenec.“

„Můj bože, slečno, ale já jsem tak počestna! Chodívám každý den do kostela a moje dcera zemřela jako samo srdce panny Marie. Moje pokoje jsou jako kaple.“

„Nemají přece společného vchodu?“ tázala se slečna, zardívajíc se.

„Nemají. Zde jsou dvéře do zadního, zde do předního; ale jsou spojeny dveřmi skleněnými —“

„A není možno na ty dvéře přistaviti nějakou skříň?“

„Skříň bych tam mohla dát —“

„Můžeme tedy byt najmouti, co říkáš, Toníku?“ pravila Josefina, kladouc ruku na rameno mladého muže, který mlčky přikývl.

* * *

Nebyli krásní ani on ani ona, ale budili přece upřímný zájem; paní Rejtharová zaměstnávala se jimi po celý den, v němž se stěhovali k ní, nepřinášejíce s sebou ani tolik prádla a šatstva jako knih, sešitů, not a všelijakého papíru.

Nechtěla býti více všetečnou, než se slušelo, a přece budilo v ní zvědavosť každé jejich hnutí.

Antonín pomohl nejprve Josefině zříditi její pokojík a odcházel z něho celý uprášen, opeřen a pomačkán. Ona pomohla pak navzájem jemu; přišila mu také několik knoflíčků ke košilím a spravila mu děravou podšívku kabátu, v němž udílel kondice. Při tom nemluvili spolu skoro ničeho.

Paní Rejtharová nabídla jim svačinu z květovaných hrnečků a oni pili ji sedíce těsně u sebe.

Ona byla bledá brunetka s divukrásnýma očima, ostrým nosíkem a úzkými, pevně sevřenými rty, jaké nalézáme u povah samostatných a pevných.

Pravila jsem již, že nebyla krásna, ačkoliv nebyla ani škaredou. Byla jednou z bytostí, při nichž marně pátráme, jsou-li krásné anebo ošklivé. Ostatně její oči a její malé ruce mohly vzbuditi třeba i nadšení.

On byl velký, slabý muž prořidlých vlasů i vousů a jeho chod nebyl ani graciesní, ani elegantní. Jeho chladný vážný pohled změnil se jen tenkráte, když zavadil o postavu Josefiny; v takové chvíli zaleskly se jeho oči takovým asi třpytem, jaký vídáme na stříbrošedé obloze, tají-li v sobě ohnivé paprsky slunka, které samo nevidíme.

Paní Rejtharová pochopovala zcela dobře jejich lásku, ale nepochopovala, že nejsou manželé.

„Paní Rejtharová,“ pravila Josefina, když jí dal Antonín vlídným hlasem dobrou noc. „Zamkněte mě z venčí a ráno o sedmé mne vzbuďte. Dobrou noc, drahá paní — —“

Nastala noc velice tmavá, poněvadž byl pozdní podzim v měsíci listopadu, v němž bývá smutno v přírodě i v duši. Venku hvízdal ošklivý sychravý vítr, který předpovídal blížící se vánice. Okna chvílemi hlomozně se otřásala.

V kamnech nebylo ohně a na stole svítily dvě malé lampy, jejich světlo se kmitalo, jakoby se v té sychravé noci chvělo také zimou . . . Podlaha neměla koberců a v oknech nebylo záslon. Bylo těžko, smutno, dusno v těch pokojích, z nichž nedávno vynesli ubohou vyšívačku zlatem Filipinu, za kterou se v kuchyni modlila paní Rejtharová, nemohouc usnouti, jako tisíce starých lidí neusíná, když rozčileni jsou zvláštními příhodami . . .

Bylo již jedenáct hodin, když v pokojích rozpředl se hovor; neboť skleněné dvéře nevadily, aby nemohli obyvatelé jeho spolu rozmlouvati.

„Není ti zima, Pepo?“

„Ach, nikoliv. Jsem zahrabána v peřinách, že bys ani moje oči neviděl.“

„Mé dobré dítě! Miluješ mne?“

„Proč se ptáš? Nebyla bych zde, kdybych tě nemilovala.“

„Nemáš přízraky v tom svém pokoji?“

„Mám, ach mám, Toníku: je to naše štěstí. Vidím je, ani bys nevěřil, v samých lesklých cetkách, oslňující a rozkošné. Viš, tak je vidím krásné jako ballerinu Vrajanskou, která zde minulou zimu tančila.“

„Ale ona byla ošklivá, Pepo. Nepředstavuj si tak naše příští štěstí. Z těch cetek mušelinu a stuh by se ti pak vyklubalo strašidlo. A my přece budeme šťastni, viď?“

„Ovšem, že budeme! — — Ach, ty ani nevíš, co mi to dává přemýšlení a kombinací. Tisíckrát denně měním barvu svých příštích županů a barvu naší garnitury, koupíme si přece garnituru?“

„Jakou chceš?“

„Červenou, temně červenou Takovou, jakou jsi viděl onehdy v Spálené ulici. Ta je překrásná a hodí se k mé pleti i k mým vlasům.“

„Marnivá!“

„Budu jistě vkusněji zařízena nežli paní Kopalová — ta tlustá továrnice —, která nemá vůbec nic krásného — kromě svého muže.“

„Je krásný?“

„Ano a statečný. Potkávávám se s ním skorem vždy na schodech, když tam chodím vyučovat. Miluje nad míru ženy, ale není dotíravým...“

„Musíš chodit ke Kopalovům? Nemohla bys tu hodinu oželeti?“

„Sám víš, že ne! Dostávám tam deset zlatých a to je slušný peníz. Mimo to mám u nich svačinu a paní Kopalová slíbila mi dárek z Paříže.“

„Nenávidím toho Kopala, Pepo!“

„Proč?“

„Poněvadž je krásný a setkává se s tebou. Vezmu raději ještě dva žáky na housle od sedmi do osmi. — Nechoď tam víc!“

„Odejmul bys mi tím jedinou hodinu, kterou společně trávíme a jsme šťastni. Není na to ani pomyšlení. — A slyš, tvá nedůvěra mě bolí —“

„Pepo!“

„No, již mlčím. Ale — mimo to — tvá pře nemůže dlouho trvati —, viď, že ne?“

„Ovšem, že ne. Doktor Kunrát tvrdí, že co nejdříve všecko se skončí a pak jsi má.“

„A prohraješ-li?“

„Prohraju-li — — —? Spi, Pepo, dobrou noc! O tom nemohu přemýšlet ani mluvit.“

„Dobrou noc!“

Pře Antonínova byla skutečně důležitá a slibovala dobrý výsledek. Byla to pře o nějaký dědičný podíl, který mohl Milána učiniti zámožným člověkem. Prozatím však, ztrativ dávno rodiče a zbaven smrtí i příznivce, který ho podporoval, byl odkázán sám na sebe, na svou energii a nemoha do-

končiti studia, živil se nuzně kondicemi. Před rokem setkal se s Josefinou, která tenkráte byla vychovatelkou u barona Naňkinského. — — Poměr Milánův k ní nabyl brzy takové určitosti a důležitosti, že neměl jiné touhy, než aby ji učinil svou chotí, což arci za okolností nynějších nebylo ještě možno, neboť neměli ani s dostatek prádla ani nábytku, ani úvěru a příjmy jejich společné neobnášely ani celých padesát zlatých měsíčně. Byli také oba příliš svědomití, aby svým dětem, jež mohli očekávati, připravili jen velkou nouzi a život plný boje a trýzně.

Baron Naňkinský dal Josefině výpověď hned, jak se dozvěděl o jejím poměru k Milánovi a jí nezbývalo než políti jako on život ode dne ke dni, od hodiny k hodině; vykonávala za osmnáct hodin cestu několika kilometrů, neboť na příklad továrník Kopal bydlel na jednom a velkoobchodník jižním zbožím Horák na druhém konci města.

Byl to krutý život, to ustavičné běhání z místa na místo uprostřed vánic, deště, za mrazu i v parnu, avšak Josefina necítila nikdy únavy, poněvadž zaměstnávala se všady myšlénkami, které jí slibovaly nejrůžovější štěstí v blízké budoucnosti.

Dříve, pokud nebydlela ještě se svým milencem pod jednou střechou a na jedné chodbě, stávalo se dosti zhusta, že nezbylo ani jí ani jemu tolik času denně, aby si mohli říci, že se nekonečně, celým srdcem milují. Proto také ustanovili se vzíti si byty těsně spolu sousedící, aby ve chvílích, když přepadal je stesk, touha a předtuchy, mohli zavolat jeden druhého a vypíti ty těžké vzdechy se svých rtů.

Byl to posvátný život dvou duší, jež si před Bohem náležely.

* * *

Když stávala se zima krutější a spouštěla k zemi svůj šerý, mlhavý závoj, který lepil se na rty i na tváře, při delší chůzi oblékala se Josefina do černého kožichu, do jehož límce malý její obličej hluboko zapadal, že nebylo z něho viděti jen její velké krásné oči, v nichž spočíval celý její smutný a přece šťastný život, neboť nepozbyl ještě nadějí a illusí.

Antonín litoval jí, vida její skřehlé červené ručky, když se vracela. On sám neměl sice zimníku, avšak nebyl také nucen mnoho vycházeti, poněvadž jeho žáci skorem všickni chodili k němu do bytu, neboť tím ušetřili nejméně dva zlaté měsíčně.

Paní Rejtharová s velikou soustrastí pozorovala obtížný život mladé dívky, která byla šťastna jen ve chvíli, kdy Antonín ohříval ve svých její studené ruce a bral ji do náručí, unavenou, ospalou, ale usmívající se.

Paní Rejtharová sedávala někdy večer u nich a nechávala si vypráveti o při Antonínově, v jejíž dobrý výsledek důvěřovala tak zúplna jako oni, přejíc těm hodným dětem všeho nejlepšího na světě. Bylo jí velmi milé, že přece jednou přijde čas, kdy nebude mít Josefina tvář tak do červena mrazem sežehnutou a nožky k pádu umdlené. Dobrá stařenka cítila s tím děvčetem, jež vracelo se jako laň, kterou několik hodin lovci štvali.

Ale jednoho dne vrátila se Josefina neobyčejně vzrušena.

Paní Rejtharová, přinášejíc světlo do jejího pokoje, spozorovala velmi brzy, že se slečnou něco se událo, co ji velmi rozčililo. Byla to však paní delikátní a nikdy se nevtírala, třeba že tu a tam povolovala své zvědavosti. Postavivši tedy lampu na stůl, odhodlala se poklízeti trochu v pokoji, což jindy v tuto dobu — bylo sedm hodin večer — nikdy nečinila.

„Kde je Antonín, drahá paní?“ tázala se Josefina, stiskujíc mocně rty, jakoby potlačovala nějaký výkřik.

„Nevrátil se posud z hodiny u Lašků,“ odpověděla paní Rejtharová.

Josefina svlékla kožíšek, porozepjala život a vydechla vší silou. Paní Rejtharová, majíc právě v rukou svícen, v němž byla hořela svíce za hlavou její mrtvé dcery, pustila jej leknutím na malý stolek a ohlédla se po slečně soucitně.

„Jste nemocna, slečno?“ ptala se tím mateřským tonem, jenž razívá z očí cestu zadrženým slzám, které jsou vždycky ženám útěchou. Josefina skutečně vypukla v hlasité štkání, v jakési zoufalé sebezapomenutí, které nás přemáhá, máme-li v prsou bolesť, hněv a beznadějnost.

„Ó paní Rejtharová!“ zvolala konečně, když nabrala dechu. „Ó paní Rejtharová! — Jsem tak sklíčena! Nemohu vydechnout. V hlavě mám oheň —“

Stará paní obejmula ji něžně rukama, jak to činívala své dceři, když měla již předtuchu její smrti, a beze slov položila její hlavu na svá prsa.

„Oh! Díky vám!“ zašeptala Josefina, choulíc se úzkostlivě na to teplé místo, které se jí nabízelo. „To blaží — Ach, má drahá paní, vy víte, že jsem počestná, jinak byste mě k sobě nevinula, pochovavši svou dceru neposkvrněnou. Jsem počestná — jsem. — Miluji pouze Antonína.“

„A co se vám stalo, ubohé dítě?“

„Vyhnali mě. Zcela krátce vyhnali, jakoby se byli na to vzájemně připravili. A u Kopalů — on! Oh, paní Rejtharová, to dusí. On učinil mi nabídnutí, o kterém nemohu mluviti.“

„Ten frejíř! Mohu si mysliti — — Věděla jsem hned, že utrpí tím vaše pověsť i existence, až se začne hovořit o tom, že bydlíte s panem Milánem.“

„Ano — ano. Bylo to nerozumné. Nemám však matky ani otce od svého pátého roku . . . Ale vy mně věříte, milá paní, musíte mně věřit! — Můj bože, co si teď počnu? Co Antonín? My nemáme peněz. Nemáme nic jen svou lásku, víru a naději. Budeme míti hlad — on bude míti hlad. Nenaleznu hodin, protože nemám důvěry —“

„Utište se nejprve. Když mně zemřela Filipina, myslela jsem, že také zemru a žiju dosud. Až budete klidnější, rozvážíte všecko lépe.“

„Ó, můj bože! Nemám sil, říci to vše jemu.“

„Bylo by snad nejlíp, kdybyste se dali oddati.“

„Ne, ne. On dostává dvacet zlatých měsíčně — A kdybychom měli děti —“

„Vyhrajete tu při —“

Josefina zatleskala rukama s očima široce otevřenýma, jakoby hleděla do budoucnosti.

„Ano, ano, vyhrajeme Antonínovu při a pak budeme svoji —“

Ale v tom se zarazila a vrtíc hlavou, dodala vážně:

„Teď ne. Kdybychom ji přece nevyhráli —“

Paní Rejtharová nemohla se ubrániti, aby nepolíbila čisté čelo slečny Josefiny. Potom pravila:

„Pan Antonín přichází.“

* * *

Dvacet zlatých měsíčních příjmů znamená úpadek duševní i tělesní. Za dvacet zlatých možno sice koupiti různé věci, ale nemožno jest, aby z nich měsíc dva lidé žili. Dva lidé, kteří přemýšlejí, co všecko musí z nich pořídíti a co nemohou, mají od rána do večera samé číslice v hlavě, které působí jim hrůzu tak velikou, že nemohou volně dýchati. A přece znova a znova vrací se k nim a malují si v hlavě různé trojky, pětky, desítky, až dostávají z toho závrať. Je možno mnoho si odepříti, ale není možno odepříti si všeho. Není ku příkladu možno trpěti hlad i zimu najednou, anebo nemíti světla při opisování not na několik archů.

Mimo to platili milenci paní Rejtharové osm zlatých měsíčně, které se snažili správně jí odváděti, poněvadž byla k nim neobyčejně laskava a šetrna.

Josefina pokusila se sice tu i tam získati nových hodin, avšak nedostala ani jedinou, poněvadž pozbyla dobré pověsti a počestné matky počestných dcer nemohly se odhodlati, přijímati ji ve svém bezúhonném domě. Byla také již odhodlána odejíti od Antonína, ačkoliv by tím nekonečně trpěla, avšak shledala, že by to nebylo nic platno, poněvadž by se řeklo jednohlasně: Ach, podívejme se! Už ji vyhnal. Mohlo se to očekávati! Antonín nechtěl ani slyšeti o nějakém rozchodu, neboť uvykl již tak velice na tiché kroky své milenky v těsné blízkosti, na její hlas, šepot, na šustění jejích šatů, na její smích, že nemohl bez zoufalosti pomýšleti na ztrátu všeho toho. Ostatně jeho pře chýlila se nutně ku konci a musila už co nejdříve nastati změna v tomto životě, v němž oba ubíjeli své tělesné i duševní síly. Josefina vařila ve svém pokojíku oběd za dvacet krejcarů pro oba na plotně, v které nebylo skoro ohně, a večer přepočítavši všecko uznala, že jest to oběd na jejich poměry příliš královský. Žáci Antonínovi nemohli udržeti smyčec ve zkřehlých rukou a chodili do hodin s pohledem zamračeným. Dva pokoje vytápěti bylo velkou obětí a Antonín nechtěl nikterak svoliti, aby Josefina chvěla se zimou, zatím co on k vůli svým žákům by se rozkoši tepla oddával.

Bylo nutno něco podniknouti v tom neblahém stavu, který se stával vždy krutějším a krutějším.

V tom čase obdržela Josefina neočekávaně list z ruského Polska od své sestřenice, kterou neviděla již pět roků a s kterou dopisovala si ve chvílích, kdy nutně musila viděti všecku svou trýzeň, všecky své naděje,

bolesti a radosti vtěleny v písmena a kdy cítila potřebu vědomí, že ještě někde pod nebem jest bytosť, která zná a s účastenstvím sleduje její duševní život. Sestřenice její jmenovala se Adéla Skálova a psala jí následovně:

„Má duše!

Octla jsi se na hrázi, s které nemáš nežli krok do prohlubně, v níž Tvoje čest i Tvůj rozum mohou snadno utonouti. Ó, jest to tak sladké milovati a tak lehké hřešiti! Pro nás ženy, jež odkázány jsme samy na sebe, jest nejlépe, nečiníme-li ani první ani druhé. Samostatná žena, nesmí míti ani citu ani tužeb, neboť oboje ji buď snižuje anebo činí směšnou. Ostatně Tys teprve dvacet pět roků stará a nemůžeš se ještě tak snadno všeho odříci. Mám návrh pro Tebe. Nedaleko nás na panství barona H... jest uprázdněno místo společnice u baronky, která nemá dětí a miluje společnosť. Mluví plynně francouzsky, rusky, polsky, anglicky, německy a chtěla by se naučit i českému jazyku, kdyby společnice její byla ochotna, cvičiti ji v něm. Onehdy náhodou setkala jsem se s baronkou a odporučila jí tak vřele Tebe, že můžeš jen žádati, abys byla přijata. — Nalézáš se na blízku ohně. Jediný neopatrný pohyb a jsi ztracena. — Nemysli, že my ženy musíme milovat a musíme se provdávat. Věř, že jsme i v stáří krásné, ale nesmíme míti neukojitelných tužeb a směšných illusí. Piš hned, jak jsi se rozhodla, Své Adéle."

Tento list způsobil ovšem Josefině několik chvil velice trapných, v nichž najisto se přesvědčila, že pozbývá síly i naděje k tomu životu, v němž umírala i s Antoniem. Proto však přece ponechala všecko jeho vlastnímu rozhodnutí a zdálo se jí, že padá ohromná dusící tíže s jejích prsou, když mladý muž po přečtení dopisu Adélina zoufale pravil:

„Ne, ne! Ještě ne! To by znamenalo, vzdáti se boje před jistým vítězstvím. Tys má, ty budeš má. Není možno, abys mě opustila."

„Ale co počneme?" tázala se Josefina, usmívajíc se štěstím, jaké jí působila jeho láska. „Paní Rejtharová přináší nám velké oběti. Včera přišel k ní její synovec zpěvák a chtěl, aby mu pronajala náš jeden pokojík za deset zlatých, kdežto my z obou platíme pouze osm. Myslíš, že o tom nepřemýšlí?"

„Máš nějaký návrh — jiný návrh než rozchod? Něco jiného, v čem bych Tě neztratil?"

Josefina přistoupila těsně k němu a dívajíc se upřeně do jeho očí, pravila dětským tónem:

„Nepostačil by nám jeden pokoj, Toníku?"

„Jeden pokoj?"

„Ano jeden společný. Paní Rejthartová by nám sem přidala buď postel anebo bych spala na pohovce."

„Pepo!"

„Zlý!"

„Moje drahá!"

„Což není bůh s námi! — Adéle odpovím, že baronku ponechám si v reservě pro případ, že bych měla jednou voliti mezi smrtí a ní —“

„K tomu nedojde.“

„Oh, vím! Směji se jen.“

A Josefina odpověděla své sestřenici:

Milá Adélo!

Ty víš, jaké čarokrásné světlo vykouzlí si láska i v nejpustší tmě. Přála bych ti z té duše jen jediný paprslek z toho jasu, jímž láska vyplňuje všecko. i hlad i nouzi. Miluji, Adélo! Kdybych teď odešla odtud, majíc ještě veškeru naději na život plný kouzla a nadšení, vyčítala bych si pro vždy ten hluboký, neobsáhlý bol ve svém srdci, jež bych umlčela. V brzku rozhodne se všecko a pak buď přijedeš na mou svatbu, anebo obejmeš mne duševně mrtvou, vlekoucí jen své tělo neradostnou poutí životní.

Líbá Tě

Josefina.

* * *

„Má drahá slečno,“ pravila paní Rejtharová s dojemným klidem, jemuž naučila se v důvěře k těm mladým lidem, „má drahá, udělám všecko, čeho si přejete. Vím, že nezapomenete nikdy šetřiti stínu mé nevinné dcery Filipiny, který se chvěje neustále tímto pokojem. Myslete si vždycky, že na blízku sebe vidíte bledý nemocný obličej děvčete, které vás vidí a naslouchá vám. Nechci vás strašiti, ale taková představa sílí. Vy mi rozumíte, má ubohá duše.“

Potom sdělila ještě paní Rejtharová mladým lidem, že skutečně přichází jí nabídnutí jejího synovce vhod, protože majitel domu zvýšil nájemné. Nemyslela nikterak, že dopouští se ne-li zločinu, tedy aspoň neopatrnosti, uvolujíc se přijmouti návrh mladých, nešťastných lidí, kteří měli mnoho lásky, mnoho nadějí, ale také velmi mnoho ctnosti. Považovala naopak všecko za přirozené a doufala s nimi, že pojednou budou svých muk zbaveni.

Ale po přestěhování se Antonína k Josefině ubylo mu pět žáků, poněvadž jejich rodiče, zvěděvše o tom, shledali, že své syny k takovému člověku posílati nemohou.

Krise tedy dostupovala vrcholu. Příjmy se menšily, zatím co důvěra jejich vzrůstala v obryni, která trhala s nebe hvězdy, a rozháněla všechny chmůry. Co jim byl hlad! Vždyť žili spolu! Ona slyšela jeho, on ji slyšel dýchati. Nepřemýšleli již, co mohou si koupiti a co nemohou, neboť nyní nemohli koupiti si už skoro ničeho. Pozbývali starosti, naplňujíce svá srdce illusemi a idealy.

V tom spojení, v němž žili, nebylo možno nic činiti, k čemu by je láska jejich nenutila. Smáli se z lásky, z lásky plakali, mluvili, usínali, modlili se, zpívali, kombinovali, všecko bylo láska a to tak čistá a nevinná, že i stín Filipiny musel se z ní radovati.

„Nepůjdeš už spat, Pepo? Máš už oči tak malé, že je sotva vidím.“

„A ty! Co ty?“

„Mám ještě opsati dva archy not pro synovce paní Rejtharové —“

„Zůstaneš seděti?“

„Musím.“

„Počkám na tebe, piš! Pokusím se něco plésti, co bych mohla prodati.“

„Ne, ne, ty půjdeš spat. Nedovolím to. Co pak myslíš, že nevidím, jak ráda bys spala?“

„Obrať se tedy, svléknu se.“

A Antonín slyšel šustění šatu své milenky, jejž odkládala, zvuk odhozených střevíčků, její oddechnutí, když uvolnila si živůtek — potom nastalo ticho.

„Nuže?“

„Piš! Já zatím budu přemýšleti, kde by se pro nás nejlépe hodil byt a kam budeme choditi na procházku.“

Antonín se usmál, pohlédnul na černovlasou hlavu, která ztrácela se v poduškách, a za chvíli znělo pokojem škrtání jeho péra s klidnou jistotou. —

„Pepo!“

Josefina se neozvala. Hodiny odbily dvanáctou. „Spí,“ zašeptal pro sebe Antonín a po špičkách přistoupil k lůžku, na němž usnulo celé jeho štěstí. Zadíval se do toho bledého, opadlého obličeje a na ty malé, pootevřené, jemně oddychující rty. Potom shýbnul se a políbil lehounce čelo dívčino. Za celý svět by byl nepolíbil rty její, aby jí nevzbudil.

Shasil světlo. — V pokoji byla zima, ale on ji necítil. Oknem vnikal úzký srp měsíce, který rozléval po pokoji matné polosvětlo. Antonín ulehl a za chvíli připojilo se jeho klidné oddychování k jejímu. Měli snad stejné sny — o štěstí.

* *
*

Ona jemu přidávala ze svého jídla, aby to nepozoroval, a on jí to vracel, aniž o tom věděla. Neměli nikdy hladu, ačkoli byli velmi hubení. Ustanovili se pevně na tom jísti po ukončení pře čtyřikráte denně. Ostatně hodlal Antonín odejet vždy na leto s rodinou na venek.

Mimo to vše myli se jediným mýdlem, česali jedním hřebenem a ráno vstávali v jednu a touž hodinu, usmívajíce se na sebe, jakoby je očekávala snídaně královská.

Jednoho dne přinesl listonoš rekomandovaný list pro Antonína . . . Josefina vystoupila si na špičky a dívala se mu přes rameno. Pozorovala, že se mu chvějí ruce, když hotovil se list rozevříti a zároveň na obálce přečetla jméno dra. Kunráta.

Její obličej zesinavěl. Mimovolně chopila jej za ruku a pravila dutým hlasem:

„Počkej!“

Ten hlas u ní ještě Antonín neslyšel. Ohlédl se po ní a v tu chvíli setkali se dva pohledy, v nichž v obou spočívala hrůza blížící se smrti.

Za chvíli po tom Antonín list otevřel.

„Velectěný pane!“ psal mu dr. Kunrát.

„Lituji srdečně, že nemohu vám lepší zprávy podati. Vaše pře je ztracena, neboť vaši protivníci byli příliš mocni. Podrobnosti sdělím Vám později Váš Dr. Kunrát.“

„To je smrt!“ zašeptala Josefina, když se probrala z omráčení v náruči svého milence.

„To je život!“ odpověděl on vážně. Zavrtěla hlavou.

„Jaký život?“

„Život bídy.“

„A ten končí?“

„Co chceš učinit?“

„A ty?“

„Zemřít s tebou, anebo s tebou žít.“

Zase zavrtěla hlavou

„Ani k jednomu ani k druhému nemáme práva. K prvnímu by bylo potřebí mnoho slabosti, k druhému mnoho síly.“

„Nač myslíš? Co to znamená?“

„Nic — nic — Opustíme jeden druhého na tak dlouho, až bůh nás ve smrti sám spojí.“

„Blouzníš?“

„Ne. Vykonali jsme svou povinnost až do této chvíle. Byli jsme počestni a rozumni. Teď nemusíme se zpronevěřit svým zásadám. Opustíme se hrdi a nad osud povzneseni.“

„Ne, nemohu tě ztratiti.“

„A co učiníš?“

Antonín svěsil hlavu; nevěděl skutečně, co by učinil, nechtěl-li zabíti tu ženu buď tělesně anebo mravně. Vždyť nevěděl, co bude zítra jísti! — Zalomil rukama nad hlavou a divoký, zoufalý výkřik byl odpovědí na otázku Josefiny.

Tím bylo vše rozhodnuto. Rozejdou se. — — —

Josefina krátce napsala své sestřenici, že přijede.

O půl šesté večer Josefina měla odjeti. Bylo to nejpřímější spojení s očistcem, do něhož uvolila se jíti tak tupě, bez myšlenky a bez budoucnosti.

Paní Rejtharová plačíc požehnala ji křížem a plačíc šeptala jí: „Mé dítě, nikdo nezná vaší ceny.“

Než překročila práh té svatyně, v níž poznala nejčistší blaho lásky, rozhledla se kolem a zavrávorala, jakoby dostávala závrať. Ale hned na to podala ruku Antonínovi a pravila:

„Miluji tě, ty můj —!“

„Miluji tě —“ odpověděl Antonín a sevřel ji naposled šíleně do náruče.

Nastala noc. V pokoji panovalo zase ono měsíčné šero, v němž cítíme stíny věčnosti. Antonín ležel sklesly na opuštěném lůžku Josefiny a líbal ty podušky, v nichž spávala hlava jemu nejdražší, kterou navždy ztratil. —

Hostem u básníků.

Překlady Jaroslava Vrchlického.

P. B. Shelley.

Změna.

Jak mraky jsme přes měsíc hnány v let;
jak spějí bez klidu, se chvějí, třpytí
tmu jasem pruhujíce! — v tom však hned
noc kolem, ony pro vždy v tmy se řítí;

Jak lyry zapomněné, nesouzvuk
jichž strun vždy v různém dechu jinak zní,
jichž křehký stroj vždy jiný vydá zvuk
při druhé ráně, než byl poslední.

My spíme. — Spánek otráven je snem;
my vstanem. — Bludnou dumou zkažen den,
cit, práce, smích, pláč ať nám údělem,
ať zoufalství jsme, bezstarosti plen:

To jedno jest! — Ať ples ať chmura sterá,
vždy v odchod cest jim kyne na tisíc:
lidskému zítřku není rovno včera,
zde mimo změnu není stálé nic.

Jen dál!

Dál! — Močál tmavý jest pod luny paprskem
a rychlé mraky svit večera bledý vpily.
Dál! přijít pokynul tmám černých mraků sněm
a záře oblohy se v půlnoční hloub skryly.

Čas minul! Rychle spěš! Hlas každý křičí: Dál!
Nač vzdor své milenky chceš slzou obměkčiti?
Ten chladný, ledný zrak tě nežádá, bys stál,
tě volá povinnost a samota sám býti.

Dál, dál! Ty pospíchej v svůj tichý, smutný dům,
ať hořké slzy tvé v krb pusty dopadají,
tam, bludných duchů sbor, ty hlídej stínů tlum,
jenž z truchlých radostí si divnou přízi tkají.

Tam hvozdů uvadlých šperk přeletí tvou skráň,
květ jarní porosen pod tvojí nohou zkvete,
tam s duší, v které svět měl shasnout v mrtvých daň,
než s mírem ty, než noc s jitrem, se naleznete!

I mraky půlnoční v svém stanou pospěchu,
když zmdlený vichr tich, kdy měsíc v strž se stápí,
i moře dopřává svým bouřím oddechu,
mžik spánku vše tu má, co žije a se trápí.

Ty v hrobě spočineš! — Než v nic se roztaví
fantomy, jimiž drah ti dům ten, sad, s tou plání,
tvá lítost, vzpomínka, tvé dumy nezbaví
se hudby hlasů dvou, jednoho pousmání!

Ozymandias.

(Sonet.)

Já potkal chodce z končin prastarých,
ten děl: Bez trupu nohy kamenné
ční v poušti, v písku blízko vedle nich,
tlí rozbitá tvář, čelo svraštěné,
rty šklebné, v nichž se chladný povel mih,
dí: Sochař uměl čísti vášní vření,
jež vryty v mrtvou hmotu žijí dál
než hruď, jich zdroj, než dlaň, jich provedení
A na podstavci slova ta jsem čet:
„Jsem Ozymandias, jsem králů král,
má díla, Mocní, vizte a v prach hned!“
Nic po stranách víc nezbylo, jen kolem
té trosky obrovské, kam stačil hled,
se písek vlnil v obzor dlouhým polem.

H. W. Longfellow.

Žalm života.

Co praví srdce mladého muže žalmistovi.

Neříkej mi v žalném lkání:
„Život jest jen marný sen!“
Když tvůj duch je mrtev v spaní
a vše kolem zdání jen.

Vážná skutečnost je žití,
hrob, věř, všecko nezurve,
„Prach jsi a prach musíš býti!“
nikdo neřek duši tvé.

Ne bys trud neb radost snášel,
jdeš tou drahou vezdejší,
však by každý den tě našel
nad včerejšek moudřejší.

Umění je dlouhé, štvaný
jako vichrem letí čas,
zní jak temné bubnu rány
v pochod k hrobu srdce hlas.

Nestůj líně nad životem,
kde se jeho vřava tmí
hnát se nenech tupým skotem,
ale rek buď, boj kde hřmí.

Budoucnost ať smavě kývá,
nech, co mrtvé, mrtvo být;
skutky přítomnost chce živá,
srdce, bůh! — to buď tvůj štít!

Velkých mužů u věhlasu
zříš, jak lze se žitím brát,
a po smrti v písku času
sled svých kroků zanechat.

Sled, nad kterým v ztroskotání
lodě tvojí nejeden
bratr stane v zadumání
a se vzchopí — povznešen.

Nuže k dílu bez únavy
mužně, neznej závrati,
uč se v snaze, cíl kde pravý,
pracovat a — vyčkati.

Alfred de Musset.

Co jest poesie?

Vzpomínku zahnati, myšlénku upevniti
tak, že se kolébá na zlaté ose, svítí
nejistá prchavá a přece bez hnutí,
snad pro vždy zvěčniti sen, přelud, mžiknutí
a pravdu milovat i krásu, souzvuk hledat,
za echem genia se v srdci vlastním zvedat,
bez cíle nazdař bůh sám zpívat, smát se, lkát,
ze slova, pohledu, úsměchu, stínu tkát
své dílo, v kterém strach a kouzlo hrají spolu,
na perlu změnit slzu bolu:
Toť vášeň básníka, toť jeho v žití skvost,
toť jeho život sám, toť jeho ctižádost.

Ernest Prarond.

Z Pyrenejí.

V půl cestě potkali jsme kaskady proud divý,
jenž vody ručejem snět mladé olše živí;
ta koním jako nám chlad střikla ku oddechu.
Před touto kaskadou v svém na mžik staňme spěchu.
Kůň, jehož střečků roj před chvílí dráždil, stojí
zas klidný u skály, z které se slzy rojí
jak z hory zornice, která se nad ní zvedá,
jež zřela potopu a klidné dolů shlédá
v rej času, bez hnutí jen slzíc z skalných očí.
I praví nám ten tes, kol něhož se tes točí:
Ó plaší poutníci, jenž chvatně v dálku jdete,
zde staňte, patřte kol, žijte — však nemyslete!

Rhododendry.

Na srázech nejvyšších, kde zeleň umírá,
jak světlo růžové se květ váš otvírá
nad sněhy rostete v skalisek šedých strži,
kde suchá mizí kleč, se kytky vaše drží.
Jak tajně podává myšlénka družce ruku!
Strom s květem růžovým, řeckého jméno zvuku,
nás rázem unesly v zem šťastnější, v zem slávy,
zas Homer před námi i Aischyl holohlavý
a skála španělská a její příkrý sráz
v tom v naší vzpomínce se mění na Kavkaz
a oko na štítu, jenž do výše se zvedá,
v svém klamu v okovech zas Promethea hledá.

Laciné divadlo.

Svět krásný jest. Nač v nedůvěře
tvé soběcké já schvátí žal,
když zaklepá smrt na tvé dvéře,
ty mrtev — svět živ bude dál.

Ba bude žíti lepší tebe
neb rovný tobě jiný tvor:
Nuž otevři své okno v nebe
a duši svou a sluch a zor!

Věř, strom je dojat, voda běží
a letí brouk a vítr, slyš,
v ples přírody se mísí svěží,
co šťastných lidí kolem zříš.

Tvé klenby lampou hvězda jesti,
zem čaloun v květném povlaku,
svět zadarmo máš, jaké štěstí!
a přece reptáš — hlupáku!

Genesis

Vřel chaos beztvárný, v beztvárnosti se valil
zem, vejce okrouhlé, však tekuté, stín halil,
kov žhnul a tavil se, kol bílé táhly páry,
duch bohem poslaný by oživil ty žáry
a vdechl zárodky jim rozvoje a síly,
dal první zákon jim, by v pevný bod se slily,
pak zpevnil v etheru vše této spousty osy
a z oka svého též vyplakal krůpěj rosy
jež, kouzlo tajemné, se plodná stala mořem;
v té slze posavad náš trvá svět, živ hořem.

Dialog.

Poutník:
Tam dole pod zemí o čem sníš, ubohý?
Mrtvý:
O slunci planoucím dnů zašlých, čarovných.
Poutník:
A cítíš výtky hlod a osten žalů zlých?
Mrtvý:
Ó chodče, kdybych měl poklady celé země,
hned všecky rád bych dal za kousek oblohy,
byť stromy uschlými se šeřila jen temně.

Ferdinand Freiligrath.

Leviathan

Pán rozbil hlavu velryby
a dal ji lidu poušté v plen.
Žaltář Davidův.

Já bloudil v časné jeseni po břehu pln jsa těžkých snův,
skráň odkrytou, zrak sklopený a v ruce žaltář Davidův
Táh ostrý vítr z východu, bouř na moři a příboj vřel
a v dáli s bílým plachtovím se na obzoru koráb chvěl.

A když jsem v krále žaltáři list obraceje po listu
a kolem zrakem těkaje až tomu přišel ku místu,
jež čtete nad tou písní zde, zřím rybářské tři čluny, sem
k pustému břehu přistály, dřív stáhly šedých plachet lem.

A za nimi, hle, z bílých vln se noře šedě černavý
kýs netvor plaval obrovský za lano tažen u hlavy;
hřměl příboj výš a stěžeň skříp a kotvu vrhnul harpunéř
a na suchém již břehu dlí rybářské čluny i ta zvěř.

A ve zástupech nyní sem na manželů i bratrů vzkaz
lid chvátá z chýší pobřežních, slyš jásající jeho hlas!
Na oceana syna zří, jak tělo rozhlodal mu hrot,
jak tvrdá leb jest jedna tříšť, zkad netryskne víc paprsk vod.

Před málo roky porodil jej zmáčeného chladný pól,
nováček asi zabloudil na sypký břeh v ten mělký dol,
kde písčina mu zpáteční do moře cestu zavřela,
kde Pán ved ruku rybáře, jež obří leb teď potřela.

I výskali tu křepčíce, kde tměl se kalné krve splav,
mně zdálo se, že s pohrdou přimhouřiv oko na ten dav
ten obr zřel, že hněvem vřel proud krve písku v objetí,
že chroptěl v bouř: Ó mrzká ty, o bídná lidská havěti!

Ó pidimuži! obra tu jen vaše mrzká chytla lest,
vy capálkové na souši, jimž zakázána říš má jest,
jen v dutém člunu na moře smí odvážit se rod váš mdlý,
rod měkkýšů, jenž nikdy se svých neodloučí od škeblí.

Ó holý břehu střízlivý! Jak nicotný ruch se tu zdvih,
jak zachvěl se ten prostičký lid pouště, když jsem z hloubi vzdych!
Jak prostá ves jich na břehu, kde dusných je chat rozseto,
a lepším jsi ty, na mou smrt jenž díváš se, ó poeto?!

Tam chtěl bych být, kde moře hřmí a kde je slední světa práh,
kde zimy palác ledový s praskotem pluje v krách i tmách,
já chtěl bych, aby pilou tam na ledu brousil hrot a vhnal
jej rázem v prsa má jak blesk, pak aspoň zde bych nezmíral.

Byl v časné podjeseni den, východní vítr, příboj vřel,
a na obzoru k západu s lanovím bílým koráb spěl;
já obrátil se, na písek jsem uvrhnul se zasmušen;
Pán rozbil hlavu velryby a dal ji lidu pouště v plen.

Friedrich Adler.

Pythagoras.

Již na horách i nivách leží
plu hlubých stínů noci šat,
na oči všech již sladce svěží
snů obrazy svůj rosí chlad.
Mne obejmouti nechce pouze
nic v svoji náruč blaženou,
já vědět chci a poznat, v touze
zvát světla blesk svou odměnou.

Já pergamenů svitky zvedal,
kam otců moudrost psala kdys,
já darmo v lásce, v hněvu hledal
ten srdcí nejtajnější rys;
já přírodě, jejímu rodu
spěl s číslem, s mírou vždycky v sled,
však tajů dveře — bez průchodu,
zmatené písmo — co jsem čet.

A co jsem drze v mládí květu
chtěl pyšně schvátit v jeden ráz,
co dostihnouti jsem chtěl v letu,
já nenašel — můj sbělel vlas.
Nit, již mi Moira přede kvapně,
se k svému konci chýlí již,
teď k sferám hvězdným vzhlížím trapně
však, ticho! — něma nebes výš!

A musí —! Nesmím trvat v bludu —
Vír žití a shon veškerý,
zlé zmatky vše a spory v trudu
i zdání klamné příšery,
ten divý smích, to hořké lkání,
to štěstí, které zrádné všem,
v tón jeden splynout, moje přání
kam unáší mne, k výsostem!

V tón jeden nádherný a plný,
jenž vnikne v prostor nebes kol,
a v kouzla svého sladké vlny
vše strhne mocně, zášť i bol,
v tón jeden, v němž se všecko rojí,
co umdlený zde ztratil duch,
v němž s drsností se něha pojí,
by v nadšený nám vpadly sluch.

Tam nahoru, co myslit mohu,
co moje dumy uzrály,
svou naděj upjal jsem i vlohu,
tam, hvězdy tmou kde zaplály;
odtamtud musí zaznít hlasy
v hruď moji ohněm úkoj snést,
a ve odlesku věčné krásy
zem novým žitím musí kvést!

Co miloval jsem — zapomněno;
po čem jsem práhnul — neznám víc,
jen touha nesměrná mé věno
po zvuku tom se vzpínajíc!
Já nechal vše dál hřmít a spěti,
jen přání jedno v hrudi mám,
jen jedenkráte uslyšeti —
a zkojeno vše, po čem plám.

Však nadarmo! — kol mlčí sfery,
můj slábne zrak, můj ztupen duch,
ples života mi cizí, šerý,
bez smyslu vřava, jíž jsem hluch.
Mně zhaslo, Moiro, sladké zdání,
mé sejmi břímě, utiš boj,
vše myšlénky i všecka přání
snem sladkým v urně upokoj!

Duše továrny.

Studie z cukrovaru od **M. A. Šimáčka.**

(Pokračování.)

Soukup již nebyl mladík. Mohlo mu býti dvaatřicet, snad pětatřicet let. Byl vysoký, urostlý, tváře pravidelné, jen očí vpadlých, ale pronikavých a žhavých. Byl vážný, ba až zamračený, a přece zas uměl se usmáti tak přívětivě, při čemž bílé velké zuby odrážely se od černi jeho knírů i mušky pod dolením rtem. Vlasy měl krátké, zakudrnatělé, nos mohutný, ale ušlechtile utvořený. Výraz tváře jevil odhodlanosť, pohled prudkosť mysli, postava ráznost a sílu. Byl slušně oblečen, i prádlo měl v pořádku, a pracovat dovedl za dva. Pytel s metrákem cukru odnesl snadně z první půdy na druhou. Pracovával volně, ale vytrvale a nezdál se nikdy unaven.

Hned poprvé, když přišli Táboráci na půdu a prohazovali cukr, postřehla Barča, že zraky Soukupovy utkvívají na ní chvílemi, že vzbudila jeho pozornosť a účasť. Toto poznání projelo ji radostí; rázem vzplanulo

ve sklíčené mysli její odhodlání, využitkovati ho. Učinila tak tím spíše, že i jí urostlý, zručný dělník se líbil, ba že touha její upínala se k jeho silné, statné postavě, která tak prospěšně lišila se od prostředních postav a více méně znaveného, ochablého zevnějšku dělníků domácích, s patrnými stopami účinků víceleté těžké práce. V těch postavách, v těch obličejích bývalo málo mužného, určitého, výrazného.

Ti mladí dělníci, jež dosud znala, vypadali dlouho jako výrostkové, řídkých vousů, neurčitých jako vybledlých barev, matných, vyhaslých zraků, žlutavé neb našedlé pleti, a náhle zas, přes jednu kampaň, sestárli, kolem očí a koutků úst vyryly se vrásky, čelo nebylo již schopno uhladiti souběžné záhyby, v něž brzy navyklo se malomocně skládati za starosti a nouze.

Záhy styky mezi Barčou a Soukupem ustaly obmezovati se na pouhé pohledy. Barča sama začala se usmívati, promlouvati; zraky její nabývaly rozohňujícího žáru, slova povzbuzovala, úsměvy podněcovaly, pohyby rozrušovaly. Již ke konci prvního téhodne Barča se Soukupem se kočkovala, škádlila, a to tak obratně, tak dráždivě, že vážný dělník neustával jeviti běl svých zubů v pootevřených rtech. Musil se usmívati, ba smáti, musil si oblíbiti tu svůdnou pokušitelku, vždyť dovedla býti tak milá a líbezná, a zas tak rozkošně veselá a bujná, tak přítulná a krotká, a zas tak škádlivě zdráhavá a pohněvaná.

Pozoroval ji i při práci, jak je mrštná a obratná, jak pružná a silná, jak mocné má boky, jak oblá lýtka a baculaté nohy, jak silná ramena a zápěstí, jak masitý krk a plná ňadra. A pak — není již žádná nerozumná holčice, žabec, ale statečná ženská, která je již v rozumu, ale není žádný morous, jež není zrovna v prvním květu, ale má oheň, a jež, jak dovede muže upoutati, tak dovede i býti dobrou hospodyní. Poznal již Soukup, že je šetrna, že si chodí pořádně, ale fintiva není.

Po prvním témdni chodili již spolu z práce.

— — — — — — — — — — — — — — —

A Soukup od ní nepustil, ani když se mu donášelo, že Barča nebyla ani trochu vybíravá, že každý, kdo přišel, byl jí dosti dobrý, že všichni dělníci o ní by mohli povídat, od výrostků až po ty starší, že před časem měla dítě, a že sama ani neví s kým, a že nedělala-li již dříve dobrotu, potom teprve byla po mužských jako posedlá.

Nedbal na ujišťování, že pověsť její je taková, že by každý z domácích dělníků se styděl ji vzít, nedbal na poukazování k jiným holkám a na vychvalování jich ani na přesvědčování, že by si mohl mezi nimi jen vybrat, že je člověk k světu a řádný, a že by vůbec ani ve fabrice hledati nemusil. Nedbal na to vše a v prvním masopustním týdnu odváděl si Barku Fisterovu od oltáře.

VI.

Mladí manželé najali si světnici v domku Balcarových.

Starý Balcar byl vyučený sedlář a měl domek a dílnu u samé okresní silnice, při níž stála továrna. Od jeho domku bylo do vsi ještě deset minut. Když začalo se v cukrovaru Trnovském pracovat, stal se

Balcar řemenářem. Z fabriky do domku bylo asi pět minut, tak že Balcar býval tu na zavolání.

Později vyjednáno s ním, aby o kampani v továrně spával, a zařízen mu za řezačkami malý kumbálek, ve kterém měl potřebné nářadí a nástroje i lůžko. Přede dvěma roky převzal tuto službu jeho syn. který však brzy potom v třetí třídě byl odveden a sloužil právě na vojně. —

Proto starý Balcar zase přespával ve fabrice a ráno vracel se vždy do svého domku a tu ještě spravoval chomouty a dělal biče.

Co do Trnova vedla vicinálka (trať vystavěna hned v třetím roce trvání cukrovaru), tato práce ovšem mnoho nevynášela, formanská živnosť i v Trnově poklesla; ale co dráhou ztratil na svém výdělku, ba mnohem ještě více, získal zas továrnou, ustanoven byv za řemenáře. Nebyl sice v tomto oboru tak obratný jako syn jeho, bál se také nahoditi řemen, dokud stroj nestál a kotoučem netočili mu dělníci, ale nejednalo se tak ani o nahození, to již si obstarali zámečníci sami, jako o rychlé, jisté a důkladné sešití, a pokud toho se týče, byl svědomitý Balcar dosud pravý mistr.

Co mu syn odešel na vojnu, byl v domku se ženou sám. Dcera jeho byla provdána do sousedního městečka a jednoho syna měl na výcviku v českomoravské strojírně v Praze. Hledal již dlouho nájemníka pro druhou světnici, ale každého vzíti také nechtěl. Rozpakoval se i, když ho Soukup žádal, ovšem více k vůli Barce, o níž, jako skorem všichni, neměl a nemohl míti dobrého mínění. Ale říci to Soukupovi přímo nechtěl. Bylť dosti jemnocitný, a tak jeho zdráhání bylo velmi mdlé, podobajíc se spíše vrtochu neb nerozhodnosti. Proto také když Soukup nepřestal naléhati, ano vnutil mu skorem půlletní činži napřed, svolil starý Balcar konečně, a tak manželé k němu se přistěhovali.

Pro mladé manžele byl byt příhodný. Měli továrnu takřka před očima a světnice byla čistá, suchá a dosti teplá. Před domkem byla malá zahrádka a za domkem dvorek s chlívky.

Netrvalo dlouho, a starý Balcar počal si v duchu libovati, že Soukupovic do domku vzal. Zéjména od mladé ženy by byl nikdy neočekával, že bude taková, jakou se jevila. Chodila sice s mužem denně do továrny, ale čistotě ve světnici věnovala všechnu péči. Podlaha, stůl, židle, lavice byly jako křída, nádobí jen se lesklo a nikde nebylo vidět ani prášku. Zařídili si světnici velmi pěkně a pořádně. Mělť Soukup nějaké peníze uspořeny a koupil hned na začátku vše, čeho do mladé domácnosti třeba. A nejen že Baruška udržovala ve své světnici čisto, nýbrž i pomáhala staré Balcarové. Síň ji nenechala nikdy mýt a i na dvorku za ni poklidila.

A tak stalo se brzy, že manželé trávili večery buď ve světnici Balcarových, nebo stará Balcarka přišla k nim a tak sedali všichni pospolu. A řemenář již se ani netajil, jak je rád, že tam ty lidi má a že jeho stará není v domku večer a v noci sama, neboť to jej při službě jeho v továrně vždy nejvíce hnětlo.

Počátkem února kampaň skončena a většina dělníků propuštěna.

Ale Barča již měla jaksi právo na práci po celý rok, a k vůli ní i Soukup ve fabrice ponechán. Brzy však nahlédnuto, že bezděky tímto zřetelem k Barušce získána do zámečnické dílny síla velmi dovedná.

Netoliko že Soukup byl velmi obratným pamocníkem zámečníkům. nýbrž dovedl i sám velmi dobře pilovat, ano znal se i v práci na soustruhu. Zabrusovával ventily a vřetena velmi spolehlivé.

Barča dělala dílem u osmózy, dílem na půdě. Byli tudíž oba manželé po kampani při práci odloučeni. Tato změna však na vzájemný jich poměr nezdála se míti s počátku patrných účinků.

Barča od svého sňatku chovala se moudřeji, vážněji. Do práce sic byla pořád jako drak, byla při ní i dobré, ba veselé mysli, zpívala s ostatními, zasmála se i s nimi, ba někdy sama ještě pronesla žert, ale po bývalé nevázanosti, rozpustilosti, ano dotěrnosti, nebylo již stopy. Snad by byla ještě více zvážněla, kdyby nebyla věděla, že Soukupovi veselosť při ní se líbí; takto však neměla příčiny přemáhati svou letoru, přestat čtveračiti a kořenit si práci zpěvem a žertem, obmezila toliko svou živosť do hranice slušnosti a dávala na sobě záležet. Ale tento rozdíl vzhledem k povaze a pověsti její byl již tak veliký a nápadný, že každý si ho všiml, a o něm uvažoval.

„No, vždyť je čas, že se vzpamatovala,“ mínili ti, kdož nejpříznivěji o ní soudili.

„Má strach z muže, netroufá si, kůže podšitá,“ soudili jiní, již byli méně pro ni zaujati.

„Ta? Ta dělá dobrotu jen tak na oko a pro první čas; však ona zas rozváže, až se Soukupovi budou mžitky před očima dělat,“ předpovídali hlavně ti, kdož jí nepřáli, že si ji řádný člověk oblíbil a vzal... A předpovědi ty rozpřádaly se se zvláštní zálibou a zadostiučiněním.

„Uvidíme za rok, jak zas bude nadbíhat všem mužským.“ „Ten si škodil,“ pronášeno o Soukupovi.

„I co, je to takový horácký pytel. Co je v něm zašito, nepustí, leda by se rozpáral. A tak si vzal tu běhnu do hlavy, a nepopustil už.“

„Však ona se třeba za rok taky nebude smát. Takový horák je divný. Třeba si sama upletla na sebe bič, že tak o něj stála.“

„No, dlouho vrkat jistě spolu nebudou, to vsázím hlavu,“ rozhodoval Štrauf; „to by Barka musila mít jinou krev!“

Tomuto jeho konečnému mínění dáno všeobecně aspoň na půdě za pravdu.

Jinde ovšem přátelštěji rozumováno, že z Barky bude možná nejlepší hospodyně, jako prý z největších zhýralců se stávají nejlepší manželé.

Tento názor hájil nejvíce starý Balcar, a zdálo se, že již tomu v skutku tak bude.

Byl tu již březen, a Barča se Soukupem žili spolu jako první týden po svatbě.

Barča přicházela snad teprv nyní do své plné krásy. Byla radosť na ni pohledět, když tak šla vzpřímena z půdy přes varní síň dolů po schodech ku vchodu továrnímu. Nosívala jen sukni z barchanu, dosahující jedva ke kotníkům nohou, na širokých bocích odřenou a dole někdy pocákanou a umačkanou od mytí, a jupku švonepajovou nebo kartonovou s nitěnými knoflíky, která až k pasu dosahujíc od něho odstávala, jsouc

nahoře zvednuta a zadržována pružnou vlnou pyšných ňader. Barča jedva stačila odstávající a pozdvižený okraj jupky za pas sukně zastrkovati.

Vykasané rukávy jevily její ruce ve vábivé plnosti a síle; chůze její byla pružná a lehká jak chůze kočky, bosé její nohy v chodidlech baculaté a vysoké, ramena plná, krk silný, masitý a jako posetý zlatčhnědým chmýřím. Obyčejně však mívala dlouhocípý bělavý šátek pod bradou uvázaný, jenž na plece splýval široce v pěkných záhybech. Ten dobře slušel k hnědému jejímu vlasu, plné její tváři a zvlhlým velkým modrým očím.

V nejprostším, ba hrubém tomto oděvu vykračovala si však Barča vzpřímena, lehce a sebevědomě, ba možno říci hrdě ... Byla si vědoma své hezkosti a svůdnosti, a toto vědomí přitemňovalo červeň její tváře i zvyšovalo vlhký lesk jejích očí.

Byla to plně rozvitá sálající krása, a mnohé oko, i úředníka, lačně za ní se otáčelo. Byla to krása ženy ve své sytosti, ve svém žáru, ženy dělnice, trochu snad přihrublá, ale v plném svém rozvinutí, a v plné své svůdné, přirozené síle. Bylo by odvážlivo tvrditi, že by se byla v úboru jemnějším, snad městském, zvláštní krása ta lépe vyjímala.

V ten čas fabrika již pustla. Zboží z půdy až na nepatrnou zásobu rozprodáno a odveženo, první osmosa skončena. Poslední dělnictvo odcházelo, a ve všech prostorách šířil se zas ten tesklivý smutek, který Barču vždy tak dojímal. A letos nějak zvláště.

Byla sama spokojena, cítila v sobě radosť a veselí, nejžhavější přání její byla vyplněna. A kdo je vyplnil?

Fabrika!

Fabrika jí přivedla muže, ve fabrice si ho dobyla, v té fabrice, ve kteréž trávila teď již čtrnáctý rok. Byl to nový závazek k ní, nové pouto, jež jí vázalo vděčností k těm prostorám, k nimž přilnula již celým svým srdcem a celou svou duší.

Ale zasloužila si Barča takového dobrodiní? . . .

Ta otázka právě, jíž dotýkávala se Barča svého svědomí, bolestnou lítostí ji vždy prochvívala. Ne, ona nebyla v poslední době dosti vděčna k továrně, nezasluhovala si takového dobrodiní, jež právě proto jí tedy ukládá teď tím větší povinnosti.

S tímto vědomím šířívala se v Barče však i teď jakási úzkosť- jakýsi strach.

Cítila teď více než jindy, že v továrně vládne jakási mocná síla, vševědoucí a všemohoucí, jíž poddáno vše, co tu dýchá a co se tu hýbe. I hryzlo ji vědomí, že nebyla dost upřímná, dost pobožná oproti této duši továrny, a že když ta přece se k ní tak zachovala, nejhoroucnější její přání vyplnivši, jest dojista teď chtiva nějaké oběti, ku které si dopomůže, a bůhví, jaká ta oběť bude ...

Neklid v ní vzrůstal. Někdy zcela bez příčiny Barča odskočila od své práce a chvátala za svým mužem do zámečnické dílny. Tam starostlivě naň se podívala a kolem sebe se rozhlédla.

„No, co je? Co hledáš?“ ptal se jí někdy Soukup.

„I nic, přišla jsem jen tak se podívat,“ omlouvala se poněkud v rozpacích. Soukup se usmál, lichotilo mu to, a zámečníci neodepřeli si nějaké jadrné poznámky a vtipu, tak že Barča raději zase šla po svém.

V té době také plížívala se zas někdy po všech koutech továrny a počínala si tak, jako v prvních letech. Broučela nesměle nějaký popěvek, roztáčela ventily, zvonila klíčem o stroje a někdy v některém zákoutí ve filtrační věži neb ve spodárně, kam nikdo nepřišel a kde ji nikdo viděti nemohl, rozezpívala se na celé kolo. V posledních letech této pověry zanechávala, ba vzpomenuvši na ni, usmála se někdy až svému dřívějšímu dětinství, ale letos to zas na ni přišlo, posedlo ji, a ona, ač se styděla za to, přece si namlouvala, že to přec není tak zhola zbytečno. Ač nevěřila zcela, cítila v tom počínání jakési uspokojení, a proto potajmu těšila zas továrnu v její opuštěnosti, jak jen mohla, s jakousi chvatnou horlivostí, vyplývající z její úzkostlivosti.

Dosud nebývala Barča nikdy nikým a ničím zdržována (kromě své nemoci před léty) jíti denně do továrny, přijati práci přes čas, i noční. Den, v němž by nebyla bývala šla do továrny, byla by pokládala za ztracený.

Když se vdávala, ani nevzpomněla, že by mohlo býti jinak. Soukup měl živobytí v továrně i ona. Spolu tam budou chodit, spolu domů, v poledne pojedí něco v kantýně, ráno a večer uvaří pak již ona trochu té kávy nebo polévky.

Tak tomu vskutku bylo první čas. Až jednou před velkonočními svátky Soukup nadhodil ženě, že by mohla zůstat den nebo dva doma, vybílit světnici a síň a důkladně poklidit, aby bylo na svátky čisto.

„A nač bych zůstávala proto doma?“ řekla Barča. „Přivstanu si od pondělka ráno, něco zas udělám večer a při tom budu moci krásně chodit do práce.“

„No — ale je zbytečno, tak se dřít,“ prohodil Soukup, jenž nebyl mnoho od řeči.

„Vždyť je to hračka,“ namítla Barča a vytratila se ze světnice, aby bylo již o tom po hovoru. A také tentokrát bylo.

Ale proto přec tak zhola Baruška nevyklouzla.

V úterý po květné neděli byl v Pruhovanech jarmark a Soukup si vzpomněl, že ještě leccos do domácnosti jim schází. Nějaký talíř ještě, nějaká sklenice, džbán, nějaký hrnec, aby si všechno nemusili dlužit od Balcarů. Pak chtěl i koupit něco na leto pro sebe i pro ženu.

„Vezmeš nůši, a půjdem' do Pruhovan v outerý,“ končil vykládaje ženě, čeho ještě potřebují.

„To půjde ztěžka,“ namítla Barča. „Mám ještě celou druhou a třetí půdu uklidit, vysmejčit a umýt.“

„Ať to udělá některá holka.“

„Vždyť jsem tam jen sama.“

„Tedy ať pro nějakou vzkážou.“

„To přec nejde. Mně to dají na starosť, a já pak odejdu.“

„Ale já chci ty věci mít, a dost!“

„Jdi tam tedy sám!“

„A jak bych to všecko pobral? —“

„Tak si vem ještě někoho s sebou. Řekni třeba Kočvarce.“

„To ty jí můžeš také tak dobře říc', aby šla za tebe do fabriky. Ne?“

„No také — ale — víš — když tam máme celý rok živobytí — —“

„Však já řeknu sám panu mašináři i půdeckému a třeba samému milostpanu řediteli. Však nás dovolí.“

„Ale snad by bylo přece lepší — —“

„Nic. Půjdem' a dost!“

Druhého dne hned z rána prosila Barča potají půdeckého, aby až její muž přijde říkat, aby ji dovolil na den, že si za sebe zjedná, jednoduše řekl, že to nemůže být.

„I proč pak, jen si jděte,“ mínil dobrácky pan Kofroň, půdecký Trnovského cukrovaru.

„Ale já tam jdu nerada, to jsem přec radši tady.“

„Joóó, teď musíš poslouchat, holka,“ smál se pan Kofroň, jenž Barče někdy žertem ještě zatykal.

„Ale uvidějí, že to nebude k dobrému,“ namítala ještě Barča.

„A proč by ne? — Jest-li se to vysmýčí dnes, nebo až po svátcích.“

„Fabrika chce mít taky čisto,“ odsekla skorem prudce Barča.

„Chce! Chce! Pravda. Ale na dnu nesejde.“

„A já nepůjdu, dokud to nebude v pořádku. Já budu mýt v noci!“

„A kdo pak vás tu bude hlídat, aby se nic nestalo? To tak! fabriku ještě vypálit.“

„Tedy nepůjdu do Pruhovan.“

„To si vyjednejte s mužem. Ale jít můžete.“

Večer toho dne byl u Soukupů první spor, hádka prudká až i hrubá. Barča se bránila jít ráno na jarmark. Nejdřív prosila, pak namítala, konečně vzdorovala.

„Nevíš, co jsi mně slíbila, paličatá? Nevíš, jak jsi mi říkala, že poslechneš na slovo, že spíš nechceš být na světě, než abys mne zarmoutila? A teď tak?!“

„Je to pravda, a poslechnu!“ přiznávala Barča. „Kdyby kdo ví mě zdržoval, půjdu s tebou, kdyby otec umíral anebo měl pohřeb, půjdu, kdybych sama smrť na jazyku měla, ale tady se jedná o fabriku, o to, co nám dává živobytí.“

„Ale vždyť tě dovolili!“

„Kdo? — Půdecký a mašinář.“

„I pan ředitel.“

„Ale fabrika ne.“ vyrazila Barča.

„Co to pleskáš?“ vyhrkl Soukup. „Nežvaň, a chystej se na ráno, půjdem.“

„A já nepůjdu,“ a teď již dupla nohou, „já fabriku nezanedbám.“

Soukupovi přešla trpělivosť, vztek v něm vzkypěl. Hrozivě přikročil až před samou ženu a chopil ji jako kleštěmi za ruce.

„Ty že nepůjdeš?!“

„Ne,“ a vymkla se mu.

V tom však Soukup ji udeřil do hlavy, až se potácela.

„Horáku!“ vzkřikla za ním a v očích jí zajiskřilo.

Ale Soukup práskl již dveřmi a odcházel. (Pokračování.)

Sokové.

Památce Fortunata Durycha a Adaucta Voigta
věnuje Kolda-Malínský.

Den sv. Václava, dědice České země, přicházel během XVIII. století v zapomenutí, hlavně působením živlů, kterým záleželo na tom, aby ten Svatováclavský národ na minulosť svou zapomenul, aby z mrákot, ve které byl pohroužen, již více neprocitl. A dařil se úmysl ten. Zbožný poutník odveden z tmavé, spustlé kaple od hrobu českého knížete a doveden k nádhernému stříbrnému sarkofagu, kde vštípeno mu heslo: „Trp a mlč!“

Jen mladé pokolení nezapomínalo, jemu byl den sv. Václava dnem radosti; neboť — dnem tím končil se školní rok a nastaly prázdniny, nedlouhé sice, jen do dne památky všech svatých, ale přece milé a veselé.

Jak rozletěla se ta mladá havěť z kolleje otců Piaristů ve Slaném, když po slavném examen a intrádách premiantů princeps rhetoriky dokončil poděkování professorům a dobrodincům a pater rektor s vlídným úsměvem pronesl obvyklou sobě klausuli: „Nil vos moramur!“

Letos — bylo to v prostřed století XVIII. — očekáván den loučení s obecným napjetím. Bylo vždy v těch slovech loučících se rhetorů cosi dojemného, kdy mladíci, ztrávivše několik krásných let v městě, s ním se loučili, nastupujíce dráhu životem z největší části na vlastní pěst, dráhu snad stkvělou, růžemi vystlanou — snad dráhu truchlivou — trním a roklemi; letos však byla mysl všech zabrána otázkou, kdo se bude loučiti.

Bylo dávným zvykem, že úkol a povinnosť ta složena na náčelníka třídy nejvyšší, rhetora premianta a v tom právě leželo jádro otázky vzpomenuté. Od parvy až do poesie byl premiantem mezi letošními rhetory Mikuláš Voigt, rodilý Němec z Horního Litvínova, z rodu nízkého — byl synem továrního dělníka — ale přes to mladík pyšný a domýšlivý jednak pro neobyčejné své vlohy, jednak pro panskou přízeň, jakou zahrnoval ho velmožný pan regent čili vrchní statku Slanského, pan Cosimo de Cara. Hned po svém příchodu do města přijat mladík do domu regentova, aby jeho dcerka, panna Sidonie, byla jím cvičena ve zpěvu a hudbě, synáček pak, malý Carlo, v počátcích umění literního. Mladík dovedl se zalichotiti panu vrchnímu; když pak kdesi vyšťáral, že rodina de Cara zapsána jest ve zlaté knize nobilů benátských, stal se jeho miláčkem, tak že nejedna omšená hlava a muž vážený, potřebuje dobrého slova velmožného pána, vyhledával dříve přízně mladého Voigta.

Méně mladíkovi přála velmožná paní, paní Sidonie, rodilá Tengnaglová z Kampu; zejména vzpomenutý nález o rodině pana vrchního nebyl jí po chuti, chlubívalať se dříve vůči manželi svému svým rodem,

počítajíc mezi předky své slavného Tichona de Brahe, a tu po objevení mladíkově musela zůstati pozadu.

Rodinné paměti a dokumenty páně regentovy zničil požár a velmožný pán pamatoval se jen na tolik, že děd jeho (otce ani nepamatoval), kterého ono neštěstí ohněm stihlo, psal se „de Cara“, tak aspoň podepsal se na modlitební knížce v jazyce vlašském psané, jediné to rodinné památce, a to byl ovšem rodokmen praskrovný; byla-li však rodina ta zapsána ve vzpomenuté knize, pak byla bezpečně šlechtickou již od mnoha století a pan Cosimo, vypravuje o tom paní manželce, vypjal se před ní tak hrdě, jako by byl nejméně dožetem staroslavné republiky a královny bouřlivé Adrie.

Od té doby se paní Sidonie rodem nechlubila a velebila vždy jen vědu předka svého, říkajíc, že byl předním mathematikem a astronomem Jeho Milosti Rudolfa II., snižujíc tak pana preceptora, jemuž mathesis byla kamenem v cestě.

Dále ve vzdoru svém vůči studiosovi nepokročila; uznávalať i ona jeho dobré vlastnosti a na prvém místě jeho báječnou trpělivosť oproti nápadům a vrtochům mladého pána. Chtěl-li tento, aby pan preceptor místo lekcí s ním hrál na rejthara, vyhověl studiosus a nejednou nosil chovance svého plnou hodinu na rameňou a jen tenkrát, když na příklad Carlo ukazuje na písmenu „u“ tvrdil, že to „e“, nebyl pan preceptor po vůli a nepovoliv ani, když jej mladý pán notně kopal, zvítězil a pak už Carlo věřil, že má pan informator pravdu. Paní máť povolného synáčka pohladila a pan otec osladil panu učiteli kopnutí nějakým dárkem.

Dva členové řádu Piaristů a tři studiosové byli během dvou měsíců předchůdci Voigtovými a on vydržel po čtyři roky torturu tuto s klidem Sokratovským a dovedl aspoň tolik, že chovanec jeho mohl býti přijat na gymnasium.

Pan rektor, pater Gabriel a Virgine fideli, pochválil pana vrchního za jeho otcovskou lásku, pan prefekt, pater Barnabas a Sto Paulo, pochválil Carla za jeho synovskou poslušnost a jen pan professor parvistarum, pater Renatus a Sto Joanne, svým nevrlým a úsečným „pergas“ kazil dobrou náladu slavného dne, kde slovutný a urozený (pan rektor zapsal ho v matriculi: Illustris nobilis Carolus de Cara) syn pana regenta vstoupil v řád studiosů scholarum piarum.

Voigt vedl chovance do kolleje, začež tento jej do ruky kousl a ještě slíbil, že panu preceptorovi doma hodí kalamář na hlavu.

Pan Cosimo, který v ohromné paruce za oběma krokem odměřeným se ubíral a pronesenou hrozbu byl zaslechl, usmál se čipernosti synáčkově a když se tento po otci ohlédl, zahrozil mu ukazováčkem, ale tak, jako by říci chtěl: „Udělat mu to můžeš, ale slibovat mu toho nemáš!“

Po návratu z první lekcí byla u vrchních slavnost a tučná hostina, ku které pozván i pan rektor. Se všech stran sypala se tu pochvala na hlavu mladého pána — pan obroční Cikada chválil hlavně jeho zdvořilosť — a Voigt veleben jakožto výtečný učitel a vychovatel.

Nejméně mluvil malý Carlo a když se ho paní máti po straně důvěrně vyptávala, co ho tíží, přiznal se, že už má těch studií po krk a že by jich už snad bylo dost a když mu paní Sidonie domlouvala,

slíbil, že půjde zítra zase do kolleje, ale jen pod tou podmínkou, když mu paní máti na panu rektorovi vyžádá, aby byl dán hned do rhetoriky, tam že jsou studiosové, kdežto v té umrněné parvě jen samí kluci, kteří nic si Carla neváží, a kde ten morous, pater Renatus, jen bručí, bije a šňupe.

A Carlo napodobil šňupání pana professora tak dovedně, že paní Sidonii rozesmál a ona nechtíc prozraditi prostořekosť synkovu, při otázce patera rektora, co slovutnou a urozenou paní tak rozesmálo, zalhati musela, až se zapýřila

Voigtovi nastala teď trudnější práce, ale nebyl netrpělivým ani nevrlým, nebo ty suchopárné, klopoty plné chvíle při cvičení mladého pána oslazovány mu blahými okamžiky, když po boku panny Sidonie ku klavíru zasedl.

Z děvčete, jehož zjevu Mikuláš dříve mnoho pozornosti nevěnoval a s nímž cvičení v hudbě skoro mechanicky odbýval, vyspěla panna vzácné krásy a líbeznosti.

Pan obroční vyznal, že by se mu více líbila, než trajsich, když jde v bulce „pro“ a to býval vrchol jeho štěstí, jeho snů.

I Voigt, když letos, vrátiv se z prázdnin v Rudohoří ztrávených, zase poprvé s pannou se sešel, byl všecek zaražen a pln rozpaků.

Teď už neklepal žačku přes prsty za chybu při hře, ani nevyskakoval a uší neucpával, uklouzl-li z těch malinových rtíků falešný ton, teď poslouchal a jen se usmíval a kdežto dříve sotva se dočkal konce lekcí a netrpělivě pohlížel na rafiji hodin, která mu vždy tak pekelně zvolna se plížila po ciferníku, byl by teď proseděl celé dny po boku panny Sidonie.

Nemohl pochopiti, že byl dříve tak nevšímavým a již litoval těch dob, které tak netečně ztrávil po boku Sidoniině — či stal se s ní za krátkých těch pět neděl, co prázdniny trvaly, takový obrat? Voigt o tom dlouho nepřemýšlel, tolik však bylo mu jasno a zřejmo, s ním že stal se obrat. Stal se nespokojeným a roztržitým, studie již ho tak netěšily jako jindy a nejednou se pronesl ke spolužákům, že jest již opravdu rád, že nadešel poslední ročník.

A to byl obrat značný, nebo ještě před prázdninami o jiném nemluvil, leč o svých budoucích studiích a svém vstoupení do řádu Piaristů; teď byl vyměněn. Nesedal nad folianty, ale bloudíval samoten v okolí města a nedočkavě naslouchal rázům hodin na věži radniční, není-li už čas, aby šel k vrchním.

Byl stále zamyšlen a myšlenky ty kroužily v úzkém kruhu kolem rodiny páně Cosimovy; Voigt věděl, že vrchní nemá nadbytku, že žije sice stavu svému přiměřeně, ale že by mohl dáti dceři také věno, aby snad pro ni ženicha daleko hledal, toho nebylo se jemu, chudému studiosovi, obávati, více se však obával, že přepjatá hrdosť byla by mu spíše překážkou, kterou by syn dělníkův sotva překonal. V tom vězel klíč k té jeho zamlklosti a roztržitosti.

Však i tu nastal obrat jemu velmi, nad očekávání příznivý. Pan Cosimo v rozmluvě s vrchností pochválil velice Mikuláše a tu hrabě prohodil, že by byl ochoten přijmouti jej do svých služeb a s úsměvem

dodal, aby ho, Mikuláše, pan Cosimo učinil svým zetěm, on, hrabě, že by ho v případě povýšení páně Cosimova učinil jeho nástupcem.

To byl slib tak určitý a také cenný, že pan Cosimo sklonil se k hedbávné ruce Jeho Excellencí a vtiskl na ni políbení díků. Vrátiv se domů, nemohl toho přes srdce přenésti, aby se nesvěřil paní Sidonii a ta prozradila, že pozoruje při studiosovi neobyčejnou změnu a dodala, že asi příčině toho je na stopě; bylať přistihla pana rhetora, kterak se sklonil k ruce své žákyně a tuto políbil, panna pak že hold ten přijala s uzarděním, ale i s úsměvem.

Pan Cosimo jevil spokojenosť v záležitosti této, nebo i námitku nízkého rodu odstranil si úvahou, že to jméno Voigt samo svědčí, že předek jeho něčím vyšším, aspoň soudcem neb rychtářem býti musel; i paní Sidonie po delší rozvaze uznala, že by tak dobře bylo.

Nyní bylo třeba promluviti s Voigtem, aspoň co by se té služby hraběcí týkalo, nebo byl i u vrchních cosi dřív prohodil o svém úmyslu, vstoupiti do řádu Piaristů.

Pan Cosimo po skončení lekcí zavolal si studiosa do své pracovny a tu v delším hovoru zapletl se tak nešikovně, že Voigtovi více méně makavě pověděl všecko.

A Voigt — zulíbal ruku pana vrchního, zamlouval se nekonečnou vděčností a oddaností a již i prosil, aby ho velmožný a urozený pán při první vhodné příležitosti představil Jeho Milosti panu hraběti, což pan Cosimo ochotně přislíbil a již i dával mu obšírnou instrukcí, jak by se měl chovati, aby se zalíbil a dobré mínění o sobě si spůsobil.

Méně podajným a srdečným byl Mikuláš k paní Sidonii; byloť mezi nimi vždy jakés napjetí, ale i od té odešel pln naděje v růžovou budoucnosť.

A teď se mnoho změnilo. Z chudého studiosa, čili jak říkala pana Leokadie, která u vrchních vařečkou vládla, z milosti živeného preceptora stával se člen rodiny a Voigt tam, kde dříve sotva nohou zavaditi se opovážil, vykračoval si teď pevným krokem a kdežto dříve sotva se opovážil pohlednouti Sidonii do roztomilých oček, zahrnoval ji teď všemožnou pozorností, která se v brzku zvrhla v prudkou žárlivosť, nejednou z příčiny malicherné. Každý den se hněvali a smiřovali, nejdéle pak trval hněv, když Voigt chtěl zapovídati panně, aby nechodila na studentskou mši a v tom zvítězila Sidonie na celé čáře, nebo nepovolila ani tolik, aby si sedla do jiné lavice, než do prvé na té straně, kde rhethoři sedali.

Tak z ostýchavého milovníka stal se dotěrný žárlivec.

Změna tato neušla ostražitému oku paní Sidonie a ona za příležitosti neopomenula nastávajícímu zeti domluviti a upozorniti jej, že posud není ničím víc, než domácím učitelem a poukázala jej, aby se dle toho choval.

Kapitola tato pobouřila prudkou mysl mladíkovu a on ujistiv se nezvratnou náklonností páně vrchňovou, umínil si pomstíti se paní Sidonii co nejciteluěji.

A brzo naskytla se mu příležitosť. O dni narozenin Jeho Excellencí byla u pana vrchního hojná a vybraná společnosť. Paní Sidonie jako

obyčejně pochlubila se tu vzácným svým předkem a Voigt vyzván byv, aby něco o vzpomenutém muži vypravoval, užil příležitosti této a vylíčil učence se stříbrným nosem a světovou jeho soustavu s takovou přehnaností, že způsobil obecný smích přes to, že mnozí vší silou se namáhali, aby se zdrželi, dobře vědouce, že smíchem paní Sidonii urážejí.

A vskutku paní regentka nemohouc se odvážiti k odporu proti vývodům Voigtovým, opustila raději společnosť — se slzou v oku. Byla to beztaktnosť, které se tu Voigt dopustil, ale on mohl si říci, že se pomstil, a nějakých následků činu svého se neobával, dalť mu pan Cosimo hned na místě důkaz své přízně, stisknuv mu ruku; neboť i pan vrchní byl rád, že paní Sidonie z marnivosti jest vyléčena a více předka svého k své chloubě citovati nebude.

Nedlouho na to volán pan Cosimo k panu hraběti. Vzal s sebou Voigta a Carla a jeli na Smečno. Pan hrabě, kterému vrchní představil Voigta, mluvil s mladíkem dlouho a projevil spokojenosť svou s jeho vědomostmi i s jeho chováním. Po Voigtovi došlo na Carla, který po několika marných pokusech dal si konečně říci a šel Jeho Milosti políbit ruky.

Byl za to pohlazen a Jeho Excellencí tázal se ho po studiích. Carlo za pomoci otcovy odpovídal statečně; málem že panu hraběti neukázal, jak pater Renatus šňupe.

Pan hrabě smál se naivnostem chlapcovým, ale ku konci projevil podivení, že pan vrchní nedává synka cvičiti také v kreslení, rýsování a malbě, načež pan Cosimo prohlásil, že i v tom synka pocvičiti dá, an toho potřebu a nutnosť pro jeho další život a zaměstnání uznává.

Pořídiv, čeho bylo třeba, vracel se pan regent do Slaného. Už na cestě se dověděl, že ku cvičení v malbě a rýsování bude třeba zavolati jiného učitele, poněvadž Voigt v uměních těch byl úplně nepovědom. Voigt nevěděl také, koho by jiného mohl navrhnouti, nebo největší potíž shledával v tom, že Carlo jinému učiteli z těžka asi zvykne, čili jinými slovy, že nikdo asi od mladého pána týrati se nedá a na konec vyslovil mínění, že by bez toho kreslení a rýsování dobře mohlo být, an i sám slovutný a urozený pan vrchní dobrým služebníkem Jeho Excellencí shledán a v uměních těch přece pocvičen není.

V tomto posledním dal pan Cosimo Voigtovi za pravdu, v jiném však stál pevně na svém, tvrdě, že vůle Jeho Excellencí jest mu rozkazem, od kterého není odvolání a připojil napomenutí, aby se i pan informater touto zásadou, pokud by hraběcí služby se týkalo, vždy řídil a že dobře bude.

Voigt už mlčel.

Pan vrchní vzpomněl na pana obročního, jenž za mladších let lecos čiperného namaloval; navštívil ho, ale ten se vymluvil, že mu už zrak nějak neslouží, že sotva rozezná špády od baštonů.

Nepochodiv takto, obrátil se pan vrchní na sama pana rektora, věděl-li by on o nějakém učiteli umění těch. Pan rektor dlouho vyzvídal, k čemu toho třeba; potom po delším rozvažování slíbil, že se ohledne po kolleji, nalezne-li pak, že bez meškání pošle.

Druhého dne opravdu ač s malou nadějí hledal a vskutku nalezl. Odpoledne po skončeném vyučování představil se panu Cosimovi v jeho pracovně mladík a hlásil se o úřad učitele kreslení.

Pan vrchní zpytavě prohlížel pěknou, ztepilou postavu jinochovu a četnými otázkámi dotazoval se po rodišti, stáří, posavadních studiích atd. Byl asi spokojen, nebo podav mladíkovi ruku, zanechal odměřeného i ostrého zvuku své řeči a zval vlídně mladíka, aby ho následoval, že představí ho rodině a především synovi, z opatrnosti se při tom otázav, zda pan studios syna jeho posud nezná. —

II.

Obecným bylo v rodině pana vrchního překvapení, když pan Cosimo do středu jejího uvedl nového učitele. Paní i panna Sidonie ihned postřehly, že mladík jest velmi pěkný a jim posud dle jména neznámý, ač co den při odchodu studiosů z kolleje vyhlížejíce z oken, konaly přehlídku tak důkladnou, že necelou tu stovku mladíků znaly venkoncem.

Voigt, který rovněž, ač málo příjemně byl překvapen, hlásil se ihned ke kollegovi a podivení obou Sidonií objasnil vysvětlením, že spolužák teprv před týdnem přišel z kolleje Kosmonosské, kde, jsa rodák Turnovský, nižší třídy navštěvoval.

Však i Durych byl překvapen. Když minulé neděle spolužáci rhetorové k němu se v chrámě nahnuli a pošeptali mu, ta v prvé lavici že je nevěstou Voigtovou, ohlédl se a už Voigtovi záviděl. Ty černé oči, nad kterými husté černé kadeře od úbělového čela se odrážely, pohlédly tenkrát na něho tak snivě, že zaujaly plně jeho nitro — a teď stál před ní a ona zase naň tak roztomile pohledla a zároveň se usmála, jako by se byla upamatovala, že se již v neděli viděli.

Nejvíce překvapen byl Carlo. Ten zbledl, spatřiv nového učitele a oči div mu na tváře nevystoupily. Dech se v něm zatajil a on oddechl si teprv, když nový pan preceptor mu ruku podal a za bradu jej vzal. A oddechl si podruhé, když se za Durychem, který slíbiv, že zítra s potřebným náčiním a tabulemi přijde, dvéře zavřely.

Byl při dnešní lekcí velice plachým, věřil ve všem Voigtovi na slovo a po lekcí vyhledav na dvoře paní máti, svěřil se jí s povzdechem, že se nového pana učitele — bojí.

To byl prvý případ, kde Carlo vyznal, že má strach; za to matce i dceři zalíbil se mladík již i tím, že oslovil je jazykem českým, který, ač oběma milý, v rodině páně Cosimově byl omezen na čeledník. S rodinou hovořil pan vrchní po německu, s Voigtem buď po latinsku neb po vlašsku. O Voigtovi, ač už po léta dům navštěvoval, ani nevěděli, umí-li po česku promluviti.

Za minulých bojů po smrti posledního Habsburka a za plané vlády kurfirsta bavorského byla němčina zavládla nejen na dvorech šlechtických, ale i v městech lapali měšťáčkové po panském vnadidle, nic na to se neohlížejíce, že v něm vězí ostrá udice. Pan vrchní byl z těch, kteří se chytili a to už tenkrát, kdy se ještě nepokládal za potomka Benátských nobilů.

I Voigt dostal rozkaz, aby pocvičil Carla v jazyce tom co nejlépe a rozkaz byl zbytečným, nebo rodák Litvínovský byl by tak učinil i bez

rozkazu, ba on vštípil chovanci svému nejen jazyk, ale i lásku k němu a zároveň nenávisť k jazyku matky a snad i otce.

A teď přišel ten pěkný mladík a promluvil tím povrhovaným jazykem tak rázně, tak ozdobně, že ani ten nobile ani ten Krušnohorák neopovážili se cos proti tomu namítati.

I Carlo si toho povšiml a byl tak udiven, že se matky ptal, mluví-li to nový preceptor česky. Když paní Sidonie přisvědčila, oznámil, že Čecháčka poslouchati nebude; zatím, když se blížila hodina, kdy měl přijíti, seděl v koutě jako pěna, oči maje pevné na dvéře upjaty — tak tichým už dávno nebyl.

A přece měl od otce úlohu, aby se nového pana informatora, kdy by s ním po česku začal, zeptal, nezná-li jazyka jiného.

Pan vrchní byl se sice rozmlouvaje s Durychem přesvědčil, že mluví jazykem německým a latinským právě tak ozdobně jako jazykem českým, ale chtěl mu dáti cestou touto pokynutí, co je v rodině páně Cosimově obvyklým.

Carlo měl úlohu svou v malíčku, ale když se konečně dvéře otevřely a v nich objevil se ten hrozný člověk, vyvalil zase oči a zatajil dech, jedva že trefil ku svému stolku.

Začalo vyučování pod dozorem paní máti, která přisedla co nejblíže k synkovi, aby po případě krotila jeho bujnou mysl. Pan preceptor počal zase po česku a tu se konečně odvážil Carlo k otázce uložené.

A už tu byla máti, aby vysvětlila, že synek tuze málo jazyku tomu rozumí.

Pan preceptor se podivil a cítě trn v otázce chlapcově oznámil, že zná se v deseti jazycích, z kterých devíti že se naučil z knih a jednomu od matky a ten jeden že jest mu milejší než těch devět, a to že je jazyk sv. Václava.

Paní Sidonie se při řeči jinochově zarděla, ale živě přisvědčila.

Carlo jen pohodil hlavou.

„Já jsem Vlach!“ odsekl.

Durych nerozpřádal hovoru dále, nýbrž dal se do uložené práce. Pochváliv umění, kterému měl vyučovati, vyňal z pouzdra přinesené tabule a okázal zběžně, jakou cestou bude se učni bráti, aby dodělal se úspěchu. Tabule zajímaly nemálo chlapce a on vyznal, že bude míti velikou radosť, až dokáže malby na poslední tabuli namalované.

Durych slíbil, bude-li poslušný a přičinlivý, že nebude to tak dlouho trvati.

A paní Sidonie všecka se rozplývala blahem, pozorujíc, že bujný a nepodajný synek sedí tu jako ptáče a jen na slova učitelova zřetel má.

Zastavený bujný proud krve vypukl pak se zdvojenou prudkostí, když místo Durychovo zaujal Voigt.

Sotva byl Carlo s lekcí u konce, už tu byl pan Cosimo, který byl nedočkavým zvěděti, co odpověděl učitel k otázce synkově; když pak Carlo slovo od slova vyřídil, byl pan vrchní chvilku zaražen. Ten desaterý jazyk mu imponoval; nemohl arci ihned v mysli srovnati, které desatero by to asi bylo, ale nad závěrkem pohodil hlavou a ušklíbl se tak jízlivě, až to bylo synkovi k smíchu.

„Hlupák!“ bručel si k sobě, odcházeje z pokojíku, „však on zmoudří, až pozná, kterou cestou jde se výš a výše.“

Ale Durych nezmoudřel. Mladého pána vyučoval jazykem německým, bylať tu rozhodnou vůle otcova a pak pro obtíže, jež by byl chlapci jazykem českým způsobil, ve společnosti však — a on byl teď častým hostem u vrchních, zejména když seznáno, že je výtečným i ve zpěvu a hudbě — užíval jen jazyka českého a donutil konečně i pana Cosima, že v jazyce tom rozvázal, ba k obecnému podivení i Voigt spustil po česku a to tak bezvadně, jako by byl rodilý Čech.

Tu se také dověděl pan vrchní, co mu potud mozkem vrtalo, které že to jazyky Durych zná a přesvědčiv se, pokud mu možno bylo, že tomu tak a že to není jen lichá chlouba, ustrnul a nemohl se přemoci, aby ve společnosti se nepochlubil, jak výtečného učitele syn jeho má. Ba, pochlubil se jím i Jeho Milosti a byl vyzván, aby mladíka příležitě hraběti představil.

Stalo se a hrabě vzal Durycha přísně na zkoušku a přece zbyl ještě jazyk arabský a perský, kde i Jeho Excellencí musel věřiti — tam až zkoušence pronásledovati nemohl

Poklepal mladíkovi na rameno a když tento se sehnul, aby Jeho Milosti ruku políbil, nedopustil tomu hrabě, ale podav mu pravici, upřímně stiskl ruku jinochovu.

Když hrabě s regentem osaměl, obrátil řeč zase na Durycha.

„Jsi, Kosmase,“ pravil k němu, „šťasten u volbě učitelů pro syna svého, ale tento druhý se mi velice líbí. Chtěl bych mu nabídnouti místo tajemníka — ale trvám, že jeho dráha půjde výš.“

Pochvala tato nebyla panu vrchnímu právě vhod a on vypravoval hraběti, co odpověděl učitel jeho synkovi na vzpomenutou otázku.

„A to řádně odpověděl,“ vskočil hrabě Cosimovi do řeči, „a já bych ti odpověděl také tak. Znám také několik řečí, ale když mi tak bylo někdy úzko i v daleké cizině, povzdechl jsem si tím milým jazykem českým: Hospodine, pomiluj nás!“

Domů jel vrchní jako zařezán. Ta pochvala hraběte zněla mu stále v uších — a což ten úřad tajemníka — tak důležitý, tak hledaný — proč ho nenabídl Voigtovi! Kolik dní byl zamlklým a nevrlým a ulevil si teprv, když sdělil tajemství své paní Sidonii, přísně jí nařídiv, aby Durychovi o tom se nezmiňovala. Paní slíbila, ale zároveň uzavřela u sebe všemožně se přičiniti, aby zetěm místo Voigta byl Durych.

U dcery nebylo velikého namahání třeba, u té bylo rozhodnuto od prvého spatření Durycha, ale studiosus, ač chování jeho bylo velice uhlazené a bezvadné, byl až příliš v slovích opatrný, ba ostýchavý. Vlastnosti tyto dobyly mu ovšem v rodině paně Cosimové přízně, tak že i pan vrchní vyznal, že by Durych byl výtečným člověkem, kdyby nebyl — Čechem a to zarytým, čili jak velmožný pán říkával — Husitou.

(Pokračování.)

Z povídky hexametrem „Václav Živsa“.

Napsal Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

V.

Po dni ubíhal den, již léto se blížilo rychle,
vedra i bouří čas; leč klidna se modrala stále
obloha nad krajinou, chladivé znoj mírnily vánky.
Ludmila častěji teď v háj sobě vycházela blízký,
ruční práci nesouc, s ní vhodnou k zábavě četbu;
dvojřad stínuplný modřínů zvláště ji vábil,
obruba cesty tiché, jež hvozdem k Čenkovu vedla.

I dnes ve směru tom přes louku zamířila stezkou.
Na pravo i v levo kol se kvítím pestřila hojným
bujná houština trav; leč dívku nepoutaly krásy
úbělových kopretin, kukaček nachových a kohoutků,
k háji upírala zrak, v němž bílá ústila cesta.
A kdy dostihnula jí, krok ještě umírnila volný,
leckdy se zastavujíc v modřínů chládku lahodném.
Ku předu kráčela kus, pak nazpět k pokraji háje,
tam se obrátila zas, v lesa stíny se poznovu hroužíc —
takto se drahný čas zadumána procházela sem tam.
S cesty potom pěšinou v houšť zahnula na pravo lesní,
jíž vystoupila tam, kde známé jeskyně otvor
pod křížem březovým v tesu bílé skalky se černal,
objat šípku keřem, jenž před' kol houštinu lístků,
snítek bodlinatých, již růžemi záře planými.

Dívka usedla si tam na pružnou trávy podušku,
jež s mechovým sametem povlékala před sluje ústím
výstup stráně plochý, obrostlý doubky a habřím.
Skrovný tento porost otvíral do kraje výhled;
chvíli zamyšlena tam zraky dívčina roztržitými
přes Velemínský dol, přes nižší chlumky okolní
stíhala hor dalekých bledomodré obrysy lehké.

Z úkrytu roucha potom knihu na klín vyjmula útlou
a v ni pohroužila zrak, čtouc verše o vesně a lásce.
Avšak roztržitou básníka provázela myslí,
často kloníc pohled buď na pravo v obrubu háje,

odkud čenkovská k Velemínu se kroutila cesta,
neb v levo na stezník, jenž houští místy prozíral,
k tůni šeré v olších pozvolna se s ostrohu chýle.

Rázem vyskočila, zraky nížíc ke straně této,
neb hlasy povědomé tam za stromy háje zaslechla.
Za skupinou habří hustého se ukryla rychle
a ztad na stezník zabodávala upjatě pohled.

Tam po chvíli malé dvé z houště vystoupilo chodců:
Nad černým oděvem vlas bílý strýce faráře
ostře se odráží od temna čepičky okrouhlé,
jež hlavy pouze vrchol s tonsurou lehce pokrývá.
Černý sňal tě klobouk, jím ve vzduchu šermuje stále
v zápalu řečnickém; hůl z rákosu tlouštky pořádné
pozlacenou hlavicí k tomu blýská v obratu různém.
Po straně Živsa mladý mu kráčeje mlčky poslouchá.

Byltě nejednou již k Velemínu se Václav ubíral,
avšak místa došed, jež vesnici dávalo zříti,
chvíli jenom pohled v půvabnou kotlinu hroužil
a vždy lesem v oklikách se brával k Čenkovu nazpět.
Však dnes v cestu jemu v lese náhoda vedla faráře,
jenž na procházku vyšel, obhlížet doubravy Floru.
Ten ho zajal potěšen, k Velemínu si hosta zaváděl.

Cestou théma milé květinář hned v rozmluvu zapřeď;
„Hleďte kolem! Již léto jaru květné bere žezlo.
Již sasanek sněžné poubledly hvězdy, pohasly,
nesvítí zelení zlatolesklé Petrovy klíče,
plícník růžněsiný, blankytný krásně jaterník —
teď se lesem pestří jinorouché léta komonstvo.
jasných méně barev, leč hlubších, rozmanitějších,
v různé kráse forem vábící k obdivu stejně:
rdí se nachem zeměžluč, zlatě září vedle kručinka,
s něžným rozrazilem pomněnka tu jemně se modrá,
tam černýše chochol huňatý ční, různobarevný,
barvínek se bělá — et sunt sine nomine flores,
z nichž se mi zamlouvá nejvíce familie zvonků
svou podobou sličnou, svou barvou blankytu rovnou,
pestíkem sněhovým, jenž září z hloubi lazúrné.
Ve změně těchto květů rozličných vesny a léta
zřím podobenství vnad, jež chystá ve věku různém
lidský různě život: Když dětské zvadly radosti,
svó vděky žárnější nám v náhradu skytne jinošství,
rovně i mužný věk má zvláštní půvaby hojné,
i stáří těchy má své vlastní, kvítka poslední,

v nichž se porůznu jeseň zaskvívá ještě životní,
řídčeji rozsety jsou, mírnější barvy a záře,
v tom jasu klidném však též zvláštní kouzlo tají se."

„Žel, že doblesky jejich duše lidská navždy uhasne,"
Václav poznamenal, „v ledy věčné pohřbena zajde."

„O nikoliv! Co krásné v ní, znova rozkvete krásněj'
v máji onom věčném, jenž dobrým jinde uchystán. —
Úsměv na rtu vašem zarytého nevěrce mi věstí,
jenž útrpně krčí ramenem nad snílky a hlupci,
hájícími dosud záhrobní báj starosvětskou,"
máchnuv silně holí, hovořil skoro trpce duchovní.

„Směšna mi jistě není ona dávná lidstva myšlénka,
jež tká nad mohylou sen hvězdný o světě příštím.
Rád bych víru choval, že v stánky se povznese věčné
duch můj nad těla prach, s milenými se sejde bytostmi
kdes v oblasti jiné, ať s jasnou étheru řízou
na světokouli jakés krasší tam v dáli nebeské —"
máchnul Živsa rukou k zářící obloze letní,
v nížto se páslo modrem bělorouných stádo beránků —
„či snad v sídle duchů pouhém, hmoty přítěže prostém;
avšak zřím-li jenom, jak v lehkém úrazu mozku
již se kalí ducha jas, jak ve mdlobě vázne myšlénka,
spánkem ze dne na den vědomí naše tuchne a hasne,
jak v těle stárnoucím též duch ponenáhlu malátní,
až se konečně vrací v let dětských obzory mlžné:
zřím-li ty úkazy jen, tuť volky nevolky se přizním
s myšlénkou bodavou: Duše člověka stejně zanikne,
jak zvadlého mizí květu jemná vůně a záře."

Kněz na chvíli stanul, hůl před sebe do vřesu zatknul,
o hlavici zlacenou ruce opřel, skráně pochýliv
a zraky vážné vryl s výčitkou v Živsovo líce.
„Jak že? Opravdu s onou že smír učinil jste myšlénkou,
hroznou, temna plnou? Zaťukejte si důtklivě na hruď,
zdaž se neozve jiný tam hlas, té příšeře v odpor!
Ó rcete upřímně, zdali bez námitky věříte,
že, kdyby náhle nyní tam s výšiny balvanu tíha
slétla dolů, Vám zkázu nesouc — že v okamžiku příštím
nic by nezůstalo z Vás než rozdrcené těla trosky;
navždy by kleslo v nic vědomí sebe, touhy, myšlénky —?"

(Pokračování.)

O starožitnostech.

Studie věnovaná sběratelům starožitností. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

šak pospěšme z chudičkého v té příčině severu na slunný jih, kde nalezneme tolik pokladů, že bychom ke studiím potřebovali několika let, než bychom vyčerpali jen věci nejznamenitější. V Italii považovány s počátku vším právem zlatnické práce za stejnocenné s výtvory malířství a sochařství. Nejslavnější umělci, kteří kovem se zabývali, žili v třináctém a čtrnáctém století ve Florencii, Sieně a v Benátkách. Jaká to slavná jména výtvarníků a jak dokonalé ty práce, které vytvořili! To jsou starožitnosti, které prohlížíme opravdu s posvátnou úctou. Podívejme se jen na některé proslulé předměty na př. na slavný relikviář v Orvietě od Sieňana Ugolina di Maestro Vieri, představující vzorec průčelí tohoto dómu, vše ze stříbra tepané, zlacené a s malbou provedenou v průhledném emailu (1338.) práce nejdokonalejší. Nesmrtelný Brunnelleschi, stavitel kopule florentinského dómu, byl nejdříve zlatníkem, veliký Lorenzo Ghiberti a Pisano, hotovitelé proslulých vrat baptisteria, před kterými umělečtí přepjatci do prachu se vrhají, byli zlatníky a zůstali jimi i později, kdy se zabývali velkou plastikou. Andrea Pisano nám udal mnohé výhodné praktiky při ciselaci a lití kovů a on to byl, který začal práci na známém oltáři dómu v Pistoji, kde během století vystřídalo se dvacet mistrů, tak že zřejmě viděti na tom skvostném předmětu časové pokroky slohu i techniky. Slavný zlatník-malíř Raibolini (Francia) buď maloval nesmrtelná díla, neb tepal, nieloval a emailoval práce zlatnické a sochař Andrea Verrocchio, hotovitel „pyšné sochy“ condottiera Coleoniho, která se každému v Benátkách svým hrdým vzezřením tak zamlouvá, byl také zlatníkem. K cechu patřil také proslulý malíř Domenico Ghirlandajo; pracovalť několik krásných lamp pro různé kostely. Uvedl jsem proto tato jména, bych ukázal, že zlatnictví bylo uměním, a že bývalo v Italii skvělou průpravkou pro velké umělecké tvorby. Tito mistři osvojili si do nejmenších podrobností znalosť hmoty, z níž tvořili, vzorce jejich byly bezvadné, technika smělé faktury při přesné kresbě předmětu, a na těchto základech museli se dodělati tak znamenitých výsledků. Zmínil jsem se již, že se nalézají skvostné starožitnosti v chrámech i sbírkách italských; marně však je hledáme u obchodníků se starožitnostmi a následkem přísné kontroly nebyla poslední leta vyvezena snad ani jediná stará práce. Padělků a to velice hanebných vyvezli si Angličané dříve dosti, ale byvše později veřejně upozorněni, nechali padělatelům předměty na krku.

I Španělsko honosí se mnohým starožitným skvostem ze zlata a stříbra a mistři z Barcelony, kde zkvétalo vyšší umění zlatnické, zanechali nám skvělé důkazy zručnosti a umu. Mnoho cizinců obrací své kroky v Barce-

loně do ulice zlatnické, „Calle (čti: Calje) dela Plateria", kde nyní pracují opět předměty tak znamenité, jako v roce 1350, kdy tato ulice dle zlatnických dílen byla pokřtěna. Kostelní paramenty, zejména bohatě krášlené kříže a ostensoria jsou pravé zázraky jemné práce a růžice, fiálky, lupénky a ozdobná ornamentika bývají často jako nadechnuté pavučinky, jichž síťka jako v zlatě spředená zlatým krajkám se podobá. Nejznamenitějšího umělce z oněch dob konfiskovali Němci pro sebe, tvrdíce, že Enrique de Arfe byl německého původu. V Toledě arci tvrdí, že jeden ze starousedlé španělské rodiny Arfů pouze dlel v Německu a nechal později svého syna — napotom slavného — křtíti na jméno Jindřich, které je ve Španělsku dosti řídké. Tento pracoval pak v Toledu, Cordově, Leonu, Burgosu a Seville. Velká část těchto prací vzala za své v zemi samé a v cizině. — Kromě dómu v Piacenze nenalezáme ani kousku španělské práce slohu gotického. K padělání schází ta nedostižitelná dovednosť, jakou se tyto práce vyznamenávají.

Také v Anglii zničena větší část podobných starožitností dlouhými nepokoji a jen několik cechů, korporací a vysoké učiliště v Oxfordu (All Souls' College a New College) a v Cambridgi zachovávají několik krásných památek z dílen londýnských a yorských, jež provedením velmi se podobají oněm z dílen německých. Marně hledali Angličané ve své vlasti podobné starožitnosti a cizina byla dosti upjata, následkem čehož není doba slohu gotického prací ze zlata a stříbra zastoupena v jejich sbírkách tak skvěle jako jiné odbory.

Mluvil-li jsem tak dlouho o zlatě a stříbře, dovolím si jen něco málo podotknouti o pracích ze železa, kterými se honosí doba slohu gotického. Řemeslo kovářské bylo v tehdejší době na vysokém stupni dokonalosti, o čemž nás přesvědčují kostelní, studniční a hrobkové mříže, různé domácí nářadí, fakulníky, krbníky, dveřní klepáče, zámky, kování, kandelábry atd. Estetikové a také theoretičtí znalcové na slovo vzatí tvrdí, že umění kování železa má svůj vlastní, zcela zvláštní sloh.

Nu, buďsi. Železo, kteréž vlastnosti jeho jako tíha, těžká zpracovatelnosť rukou a pevnosť již z předu jaksi vytlačují z řady ostatních kovů, přidrželo se slohu, který byl právě moderní a tvořilo dle možnosti, jak to právě leželo v obtíži jeho materiálu, nejvíce to, čeho potřeba času vyžadovala. Lití předmětů ze železa počalo v Benátkách, kde hotovena železná děla r. 1350; první kamna ulita dle věrohodných udání v roku 1490 a také u nás za dob Karla IV. hotovila se četná díla kovářského řemesla. Některé italské sbírky mají bohatou kolekci starého tohoto domácího nářadí; tam vidíme i stojany na umývadla a květináče ve vzorném provedení a bez odporu velmi úhledné. Padělků jsem viděl za posledních let několik a měl jsem všechny za pravé staré výrobky, až mě přátelská ústa o jiném poučila. Právě za našich dnů pracuje se tak znamenitě a nápodobuje tak uměle, že zvláště menší předměty nemožno rozeznati a Mnichov s Vídní se v tomto řemesle takořka překonávají. Sběratelů železa jest skrovňoučký počet (vyjma sběratele klíčů i zámků), právě tak jako těch, kteří si mohou dovoliti, jak říkáme mezi sebou, „chov zlatého a stříbrného nářadí". Železo zůstane prý vždy jen železem a drahé kovy jsou drahé.

Uvedu nyní naše sběratelstvo na pole „mladších“ starožitností, kde ještě „kyne žeň“. Dříve však učiním malou odchylku: chci dle možnosti také širším kruhům čtenářstva vysvětliti rozličné druhy práce kovové a nastíniti způsoby vyrábění a technický vývoj takových předmětů. U nás panuje právě v tomto odboru uměleckého průmyslu značná neznalosť techniky tvoření, že i tak zvaní zasvěcenci mluvívají mnohdy na slepo.

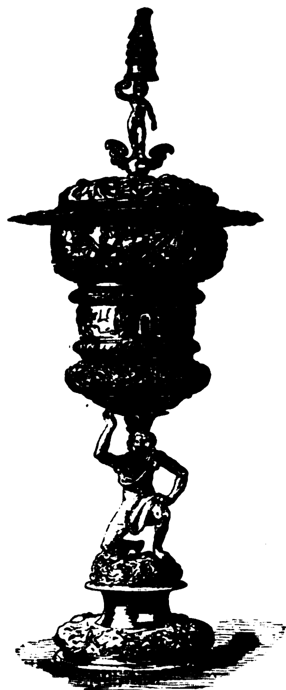
Nejen u širšího obecenstva, jež rádo pohlíží na výtvory uměleckého průmyslu dob starších, ale také u „velkých“ přátel umění ba i sběratelů setkáváme se dosud s překvapující neznalostí vývoje práce, a výroky i úsudky, jež o tom či onom předmětu se pronášejí, vzbuzují nezřídka naši upřímnou soustrasť. Že soudím tuze příkře? Snad, avšak prosím čtenáře, aby uvážil, co má člověk říci, když na příklad, jako se skutečně stalo, zavítá několikačlenná „intelligentní“ komisse do dílny umělce výtvarníka, aby si prohledla model „hliněného“ sousoší a pronese-li se při té příležitosti výrok, že tato práce „z papírovky“ (nebo jak se říká: „papírmašé“) jest nad míru povedená? Zdaž nemusí tu na úžas ihned následovati soustrasť?

Lépe jest v čas připomínati na slabou stránku našeho vzdělání, než-li ji zakrývati průhledným pláštěm omluvy. Omluva byla snad na místě, když umělecký průmysl živořil a interessu pro staré výrobky takřka ani nebylo, ale nyní, kdy ve všech oborech vane tak jarý duch stále se zdokonalujícího tvoření, jest na čase, aby podobná nevšímavosť konečně přestala. Uznání díla zajisté tím více stoupá, čím podrobněji a důkladněji známe jeho postupný vývoj. Staří národové měli, jak známo, velmi živý smysl pro uměleckou výrobu a práci; stopovali ve veřejných dílnách postup výroby s velikým interessem, sledovali zejmena co se týče práce z kovů, technickou stránku výroby a hleděli si osvojiti přednosti jiných.

Byl kdysi a kdesi národ, snad před Asyřany, možná, že to byl nejstarší Egypťan, jemuž byly již tehda kovy tím, čím jest nyní řezbáři dřevo. Umění vyřezávati předměty z plného kusu kovu byl a jest dle mého mínění posledním bodem dokonalosti, jehož možno dosíci v ruční technice vůbec. Jak se tento způsob práce dostal do Řecka, jest nám neznámo, jisto však jest, že prováděna „toreutika“ co nejskvostněji v řeckých dílnách, že pak přešla na Římany a vymizela — ani nevíme kdy. Nejznámější a také nejslavnější byla arci řecká miniaturní toreutika a do Říma dostalo se tak mnohé spřežení much, včel, komárů a broučků táhnoucích povoz, jehož otěže řídil v plné zbroji stojící bojovník. Vše to bylo řezáno ze zlata v mikroskopické takřka velikosti. Jak asi tento zázrak práce sveden byl, jest nám nepochopitelno a tvrdí-li mnozí (myslím že i Semper) že jest tato technika podobna umělému vyřezávání z kamene, tak zvané „glyptice“, při čemž jako při řezu gem (jsou-li vyhloubené zovou se „intaglio“ [intaljo], vypouklé „kameje“) se pracovalo kolečkem a ocelovou jehlicí, jsou jistě aspoň částečně na bludné cestě. Myslilo se — a někteří badatelé to uvádějí — že velké práce chryselefantinské dlužno počítati do jisté míry v toreutiku, což spočívá na mylném názoru, že nástroje

„toros“ se užívalo jen pro vysoký relief. Jak praveno, jest tato nejdokonalejší technika zapomenuta a neznáma.

Tepání kovů dělo se asi vždy stejným způsobem a technika práce zůstala nepochybně stále touž. Postup jest následující. Zlatá hmota se promění na kování buď kladivem neb válcem v plech, kterýž pak, je-li určen pro předmět jednoduchý, se tepe — jak říkáme — z volné ruky ve vzduchu buď koštěnými neb jinými kladívky z březového či třešňového dřeva na kovadlinách různého tvaru. Že se dle tohoto návodu dají také prováděti i výrobky nejznamenitější, dokázali

Renesanční pohár ve stříbře tepaný.

Pozlacený žbánek ze stříbra. (Konec 16. stol.)

na př. Leone Leoni, jeho soupeř Benvenuto Cellini, Sulmona, Giov. Firenzuola a j. umělci, kteří tepali z volné ruky i figurální okrasné části stolního náčiní ze zlata a stříbra. Pro složitější práce jest potřebí pevného vzorce jakožto podložky, na kterouž se kov k vytepání určený klade, načež se kladivy spracuje. Na tomto pevném modelu — nejlépe bronzovém — vytepává se z plechu určité tlouštky tvar předmětu co nejpozorněji a nejjemněji, při čemž se začíná hořejším středem buď do výše, tak že okraj plechu se začne zvedati, aneb se pracuje od středu dolů vyhlubováním, až se ustane ve výtepu na pokrajích. Kladívky: tepníkem, hloubníkem, šířičem (u nás říkají: tellerhommr), plošníkem, hlavičníkem, hladičem a srovnávačem pomáhá se dle možnosti a po-

třeby, až jest práce dokonána. Pak, je-li tvar vytepán, sejme se s podložky a dutina jeho naplní se elastickou hmotou (tepací smolou), pozůstávající z vosku, smoly a cihelné moučky; tato hmota ztuhne sama sebou tak, že vydrží snadno ono jemné zpracování (čekanění čili cisellování), kteréž provádíme z venčí nejrozmanitějšími puncami, jinak čekaněmi. Punce (dle italského „punzone“) jsou ocelová, špičatá, zaokrouhlená, vyhloubená neb ozdůbkami a t. d. opatřená ocelová dlátka všelikého tvaru a slouží k tomu, aby se zevnějšek tepaného neb ulitého předmětu do nejmenších podrobností vypracoval. Dle toho, jaká píle a dovednost se na práci tuto vynaloží, stoupají celkový vzhled i cena umělé práce. Jemnými úhozy kladívka na tyto čekaně tvoříme vyhloubeniny, tečkování, čárkování, místa nelesklá a je-li nutno rytí vzorků či tvoření jiných okras, béřeme do ruky rydélka, jemné postruhy nebo

Ocelová mísa, krášlená vložkami ve stříbře řezanými.

rylce a tuto poslední práci na uměleckém díle zoveme granirací. Při tepání železa jest procedura arciť poněkud jiná, poněvadž si zámečník nebo kovář nejdříve dlátem vyhotoví hrubý obrys předmětu, jak jej potřebuje, načež počne kladivem na kovadlinách vytepávání po obou stranách, jak toho vyhloubeniny neb vyvýšeniny modelu vyžadují.

Jak již praveno, byla asi technická stránka práce kovové po tisíciletí stejná, tak že staří národové, ani Číňany nevyjímaje, tentýž postup práce znali i prováděli, jako my nyní. Že nalezeno bylo lití kovů nejdříve, plyne zajisté z povahy věci samé. Zajisté lilo se asi nejdříve do písku, byl-li totiž tvar zcela stejnoměrný, který se pevným vzorcem (v polovičkách) do písku vtlačil a pak spájel. Pozdějším vynálezem bylo pak ulití jak se říká „se ztracenou formou,“ kterého se počalo tehdy užívati, když byl předmět nestejnoměrný, prolamovaný nebo krášlený. Vyčnívající části vymodelují se z vosku, pak učiní se hliněný

odlitek k docílení dutého tvaru, na to vytaví se vosk při lehkém ohni a forma se v prudkém žáru jako hrnec vypálí, aby snesla tekutý kov, který se potom naleje do její dutiny, načež se po stažení a vystydnutí forma rozbije, tak že jest pro vždy „ztracena.“ Že se při tomto spůsobu práce rozličné praktiky provádějí, které nezbytnými se osvědčily, netřeba zajisté ani zvlášť teprv líčiti. Zejmena lití zvonů vyžaduje značné pozornosti a záleží na tom, jak leží „košile“ t. j. tvar na vyzdění, který představuje dutinu, jak vypracován je hliněný plášť přes košili, kterýž pak se zrnem stěny zvonu tvoří, tedy prostor k vyplnění kovem. Pro velmi jemné předměty vykonává se naschvál dvojí práce: dle vosko-

Žbánek ze stříbra a slonoviny. (17. stol. I. polov.)

Stříbrný pohár. (16. stol. konec.)

vého vzorce vypracovaný sádrový nebo hliněný tvar odlije se po několika kusech zvlášť do cínu nebo jiného z levných kovů, na tomto pak odlitku provede se co nejjemněji ciselatura, čímž se dociluje veliké přesnosti, ale zároveň i výhody, že takovéto formy několikráte použiti lze.

Jak se zlatí? Staří národové znali především zlacení v ohni a natírali spojku „amalgam“ (z arabštiny) rtuti (1 díl) se zlatem (2 díly) na předmět určený ku zlacení, požáhli jej ohněm a odpařili rtuť, tak že zbyla pak vrstva zlata, kteráž se dle potřeby leštila, barvila nebo „matovala“. Pozlacovačská praxe užívá velkého množství prostředků a přidává

ku sloučeninám měděnky, vitriolu atd. a chce-li zlato „obarvit“ t. j. dáti mu vzezření neposkvrněného zlata — za nejstarších dob užívalo se zlata jen v pravé ryzosti, bez přídavků — potírá je sírou, vitrioly, boraxem, curcumou a různými smíšeninami lučebními, jak právě toho potřeba káže,

Renesanční řetěz s návěskem. (16. stol.)

Návěsek se sirénou. (17. stol.)

Renesanční prsteny. (16. stol.)

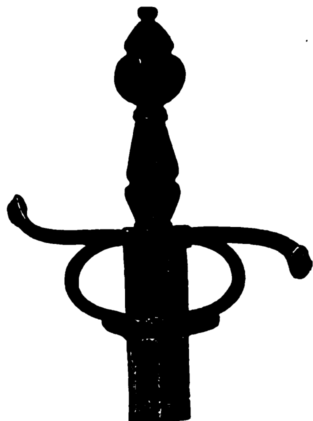
by „hrálo“ zlato do červena, zelena, žlutava neb bělava; oheň vymítí lučebniny a zvedá nerušené zlato beze skvrn na povrch.

Zde dlužno se také zmíniti o spájení, při kterémž k zamezení oxydace užívá se, aby neměl vzduch přístupu, solnatých smíšenin, kteréž

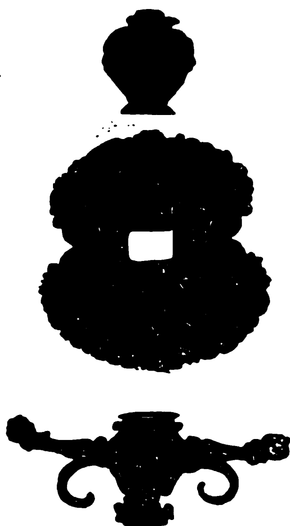
se sypou nebo natírají na místa spájecí. Každý zajisté viděl již na př. zlatníka a jiné řemeslníky dmuchavkou spájeti a i na jiný snad způsob svařovati kovy. Jest to procedura náramně jednoduchá, ať se už děje à la Theophilus, Hennequin nebo Cellini. Zajímavější jest postup při

Tepaná přílba z ocele. (Poč. 16. stol.)

Jilec ve zlatě tausiovaný. (16. stol.)

Hruška a bodnice kordu, řezané v železe. (17. stol.)

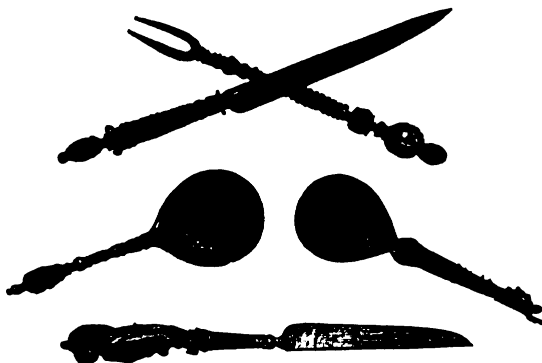

Klepátko z bronzu. (Vlašská práce, 16. stol.)

práci filigránové, kterouž dělíme na nitkovou a zrnatou (filum — granum). Tu jest spájení vedle podrobného nákresu to nejhlavnější. Ty jemné tyčinky, nitky, tečky a drátečky pojí se buď nejdříve tragantem a pak se spájí na rychlo posýpkou boraxu, anebo se připevňuje jedna

část za druhou. Laskavý starožitník i čtenář jmenují vždy i drátěné pletivo „filigranem“, což jest konečně dovoleno, ale pravá cetinka pozůstává pouze z větších nebo menších zrnkovitých teček čili kapek, podle sebe do různých skupin zpevněných, kterými se vinou čárky nitkového drátku, jenž tvoří spojky nebo samostatné okrasy na pevnou půdu vložené. A jak se tvoří těch mnoho tisíc malinkých zrneček, kterých je často potřeba k jedinému šperku? Zmíchá se spousta drobničkých částeček zlata se značným množstvím uhelného prášku v tavičském kelímku, na kterýž pak necháme do jisté míry působiti oheň, tak že při roztavu z těch nesouměrných dílečků se vytvoří kouličky nebo kapičky, které jsou obklopujícím je prachem před spojením chráněny. Tyto tečky vyrábějí se arci ještě jiným způsobem, ale právě uvedený způsob jest nejlepší. Práce tečkovitá jmenuje se pak také dílo kuličkovité neb grenírní.

Často slýcháme o kovovém předmětu, kterýž je damasovaný, tausiovaný (z vlašského: taussia), tarsiovaný, neb pracovaný „à la ganina“.

Skupina náčiní stolního. (16. a 17. stol.)

Jest to především okrašlující vkládání stříbrných neb zlatých ornamentů do bronzoviny, ocele a železa, velmi zřídka však stříbra do zlaté půdy neb obráceně. Drahý kov se vkládá buď co drát, neb co silnější zlatolist do rylkem vyrytých, neb brusičským kolečkem vříznutých hloubenin, tedy do nákresu ornamentu neb figurální ozdoby, načež se kov vtlačí či pevně stluče, tak že vypadá jako hladce olemovaný. Skvostné staré práce jsou tak mistrně vkládané, zejména maurské zbraně, že vyčnívá drahý kov vysoko nad plochu kovovou, tvoře takto vypouklé okrasy v dokonalém provedení. Tito staří mistři vkládali kov do šikmé rýhy, podobné obrácenému, nahoře otevřenému klínu, tak že okraje jako v lem sevříti mohli. Velmi často a zejména když chtěl dělník, aby vnořený kov vyčníval v slabém reliefu nad povrch, vyleptal nebo zmořil žíravinou dle potřeby okolní půdu. Podobný druh práce byl také na př. ten, že vyhloubil mistr leptadlem celý rovný prostor, vložil v jednom plátu drahý kov do něho, přehladil jemně okraje a pak ryl v plochu okrasy. V tomto způsobu krášleny co nejdokonaleji brnění a zbraně rytířské, z nichž největší přízni těšily se zbroje ze Španělska s okrasami v tole-

dánskou ocel vkládanými, pak zejmena z měst Milána a Augšpurku. Jediné svého druhu jsou však skvostné indické práce „koftgari“, provedené v modré oceli, v železe a mědi. Podobné složité provedení ornamentálních okras, vyžadující nemalé zručnosti, při čemž se věnuje největší pozornost ponořování předmětu v oheň, dále kování hlazeným ocelovým kladivem, nebylo a není u nás vůbec známo. To zboží, které se na našem trhu za koftgari vydává, jest hanebná inkrustace zlatolistu v různý kov. Nejslavnější práce toho druhu pocházejí z města Bideru v Indii a jsou co do hmoty kovovou sloučeninou mědi, olova, cínu a největší částky zinku. Na první pohled pozná se „bidry“ dle černé, modrou skalicí mořené půdy, která se tvoří kromě toho přídavky salmiaku, soli a sanytru, do které dlátkem vloženy jsou stříbrné ornamenty rylkami a čekaněmi zpracované. Tyto nikdy nerezaví a nenabíhají, pročež se tohoto druhu práce nejvíce užívá na štítech, rukojetích mečů a nádobách. Výrobky damascenské, někdy tak slavené, pracují se nyní

Železný zámek s leptanými okrasami. (16. stol.)

v Damašku co nejšpatněji, o něco lépe v Bagdadě a Ispahanu; však to, co se tam na trzích kupuje, jest většinou anglický padělek. V Anglii zařídily se v posledních letech velké dílny na padělkové damasování pro východní trhy.

Na konec chci se ještě zmíniti o ražení neb bití peněz a medailí. Po několik století užívá se již matrice, t. j. vyhloubené formy, s kterouž souměrně se srovnává vypouklý biják, stempl, neboli patrice. V dávném věku užíváno k ražení pouze kladiva, až pak vynalezeny padáky a šroubovice, kteréž urychleným nárazem a tlakem o kovovou vložku mince atd. vyrážejí. Do tohoto odboru práce spadá také „stancování“ do plechu nejrůznějších kovů; a spousta okras razila a razí se dosud stancováním pro dekorační potřeby.

Tato povrchní črta o technické stránce práce, kteráž ovšem předmět svůj nikterak ještě nevyčerpává, postačí snad laskavému čtenáři, jakožto vysvětlující rukojeť při rozpravě o různých výrobcích a dílech práce kovové. Nová doba usiluje arci všelikým způsobem o zdokonalení dosud

užívaných prostředků a vyhledává pilně nové cesty, jimiž by průmysl k nejvyššímu rozkvětu dovedla a dle toho mění se ovšem i způsob práce i její hodnota ustavičným postupem k lepšímu.

* * *

Doba slohu renesančního má pro starožitníky velkou důležitost, neboť ať obracíme zřetel na to či ono pole uměleckého průmyslu, všude nalézáme hojnost vytříbených tvarů skvělé propracovanosti a vkusu tak delikátního, že celé naše novodobé výtvarnictví žije a tyje ze skvělého

Stříbrná konvice slohu barokového. (17. stol. II. polov.)

odkazu renesance. Právě studium tohoto slohu jest k rozpoznání padělků veledůležité, ježto se celá řemeslná výroba, kterouž souborně nazýváme uměleckým průmyslem, tehda jakožto ruční práce vyšinula na výši dokonalosti a přesnosti i v nejmenších podrobnostech, kteréž moderní padělky přec jen na mnoze postrádají; a zrovna v chybící dokonalosti a minuciosní přesnosti nalézá vzdělaný a zkušený starožitník slabou stránku falsifikátu, jeho Achillovu patu a pronáší na základě tohoto nedostatku pevný úsudek i tehda, když je výrobek co nejmistrněji padělán. Falšovatelé, pochopivše nyní jako i vždycky dříve ducha času a potřebu naší doby, nevrhli se snad na vyrábění přeskvostných nádob ze zlata, stříbra, jakéž nám renesance zůstavila, nýbrž na onu spoustu

tretek a věcí, kteréž jdou rychle na odbyt a po kterých se žene celá legie oněch sběratelů, kteří ve své neukojitelné vášni bez ladu a skladu, bez jakéhokoliv systému vše hrabivě kupují a ve tmě neznalosti věci samé se potácejí. Ani jediný padělatel neodváží se na př. zhotoviti padělek konvice, kteráž se nachází v paláci Durazzo v Janově (viz březnový sešit), poněvadž zná příliš dobře svou málomoc oproti dokonalosti technického provedení, jež z originálu září; padělatel nevrhá se na pole, kde je výsledek práce i prodeje velmi pochybným a kde kromě toho silně na váhu padá čas i náklad. Za to rád páše malé věci, jako misky, poháry a pohárky stolní, toaletní náčiní, pak damasované nebo tepané zbraně všeho druhu. Starožitník oproti tomuto falšování jest do jisté míry v té výhodě — zná-li totiž značky zemí a mistrů, jež staré stříbrné a zlaté předměty vždy na sobě mají — že může ihned zjistit, zdali vůbec chybí, aneb zdali jest zkomolena, či vůbec padělána známka země, mistra a zkušebního úřadníka (že má kov určitou hodnotu). Všechna znamení člověk arci v hlavě tak snadno nositi nemůže — a to

Stolní stříbrné konvice. (18. stol.)

tím méně, ježto jsou při těchto výrobcích velmi složité kombinace — knihy, ve kterých se nacházejí vyobrazené, také nemůže stále míti po ruce, a takž má znalec konečně k disposici jenom oči, kteréž dle výcviku posléz samy o pravosti a koupi či zamítnutí rozhodují.

Renesanční práce ze zlata a stříbra padělávají se nejvíce v sousedním Bavorsku, jehož města za dob rozvoje tohoto slohu nejzvučnějším jménům se těšila a to zajisté vším právem. Tehdy stavěly se pro panující rody aneb boháče ony skvostné „umělecké skříně“, krášlené zlatem, stříbrem i emailem a v zásuvkách uschováno nejrůznější nářadí astronomické, šperky, hrací, jídelní a toaletní náčiní, na kterých pracovalo obyčejně několik odvětví umělého průmyslu, zlatníci a stříbrníci nikoli v řadě poslední. Nejskvostnější toho druhu práce jest „pomořanská skříň“, v berlínském umělecko-průmyslovém museu, dílo to augšpurských umělců (z r. 1617). Nejznámější mistři z Norimberka, Augšpurku a Mnichova pracovali také mnoho předmětů pro Rudolfa II. do Prahy a zejména jeho komorní

zlatník Attemstett, pocházející z Frýska, pak M. Walbaum, Kolb, Langenbucher a Pechner zasílali své práce na hrad pražský. Nejslavnějšího jmena z mistrů německých požívá bez odporu Václav Jamnicer, člen rodiny pocházející z některé české nebo moravské Jamnice, kterýž se narodil ve Vídni r. 1508 a zemřel v Norimberku 1588. Tento pracoval stále se svým bratrem Albrechtem. Jejich díla již vymizela — jenom něco

Stříbrná konvice od Adama van Vianen. (r. 1610.)

málo předmětů chovají různí majitelé. Sem patří Merklův stojan (viz předešlý sešit), jenž patřil do r. 1806 norimberské radě, kteráž jej prodala za osmnáct set stříbrných kupci W. Merklovi a ten zas frankfurtskému Rothschildovi asi za jeden million mark. Má Jamnicerovu známku [lví hlavu (s předu) a písmeno W], jest ze zlaceného, emailem a lakovým pokostem barevně krášleného stříbra, práce tepané i lité a celkem 1 metr 2 ctm. vysoký. (Pokračování.)

Národní píseň na Chodsku.

Ukázka z kulturních studií o Chodech.

Podává Jan Fr. Hruška.

(Pokračování.)

Tak zpívají Chodové o lásce! Nejpříbuznější těmto písním a také hojností jim nejbližší jsou na Chodsku písně o svatbě.

Jest známo, jak pestře a bohatě si Chodové během času řád tohoto významného rodinného obřadu upravili, s jakou obětavostí a zálibou jej otcové a matky po starodávném obyčeji posud vypravují, a za jakého účastenství příbuzných a známých, často velmi vzdálených, se obřad tento koná.

Uváží-li se pak ještě, že svatebčané, jichž hojný počet aspoň při tanci a zpěvu celá ves má právo rozšířiti, často dva i tři dni při svých dudách vytrvají, pochopitelno, k tomu všemu že třeba písní, mnoho písní!

Má pak při tom každý úkon i sebe nepatrnější své písně. Dle povahy úkonů těch a doby, kdy se zpívají, jsou buď žertovné, buď vážné; tyto pak zvláště vynikají často nevšední krásou obsahu i melodie.

Všimneme si z přečetných písní druhu toho vynikajících, držíce se v hlavním postupu celého obřadu.

Už před svatbou vystoupne si jonák chodský s pěknou písničkou:

Šíte mi, mamičko,,
košiličku,
ha já si pojedu
pro hubičku.

Šíte mi, mamičko,
vyšívanou,
že já mám mou milou
namluvenou.

Když přichází ženich pro nevěstu, zpívají svatebčané

Deme, deme k vám do domu,
dáte-li nám vaši dceru,
dáte-li nám vaši dceru,
nebo nedáte?

Dáme, dáme, jak pa rádi,
dyjť sme vám ji vychováli,
dyjť sme vám ji vychováli,
k dobrýmu vedli!

Družička vítá svatebčany:

Vítám vás šecky vespolek,
jak domácí, tak přes pole,
dyby vás tu bulo na tisíce,
dám já vám každýmu po kytiöce.
dyby tu bul muj družba nejmilejší,
tomu bych dala tu nejpěknejší!

A ženicha:

Vítám já tě, ctný ženichu,
podávám tě pravou ruku
z kruntu* srdce,
v svojí lásce, (tě ji podávám)
abys do komory vešel,
nevěstu za ručičku vzel
a s ní si na voradby** šel.

Přišedše do světnice zpívají svatebčané za ženicha.

Šickni sou v sednici veselí, veselí —
má milá v komoře plače:
di, družbo, v komoře
zaklepej na dveře —
vona tě vodevře přece.

Vodevři, má milá, vokýnko, vokýnko,
vodevři, má milá, dveře!
Já tě dám slovíčko,
má zlatá hubičko,
vono tě do srdce vleze.

Dále vybízejí družbu:

Vejdi, družbo, do komory,
nevěsta na truhle sedí,
vona sobě bílým šátkem
pěkný voči hutírá.
Di ha vem ji za ručičku
ha přivejď ji před matičku —
ha vona jí požehná.

Pokračují potom vybízejíce nevěstu:

Di, dceruško, popros otce,
polib nohy, vobě ruce,
žádej vo požehnání!
Di, dceruško, popros matku,
polib nohy, pravou ruku,
žádej vo požehnání!

Pak zpívají za nevěstu:

Ička vám děkuju,
mý zlatý rodiče,
za to váše dobrý
vychování.

Na kolena padám,
ruce nohy líbám,
abyste mi dali
požehnání.

---

*) Z kruntu — v chodštině starší zní každé g jako k. — **) voradby — oddavky.

Pote ke mně, má mamičko,
promluvte ke mně slovíčko,
hudělte mi požehnání,
zlatá mamičko!
Ha vy ke mně přistoupjíte
požehnání hudělíte,
má rozmilá mamičko!

Pote ke mně, muj tatíčku,
podejte pravou ručičku,
hudělte mi požehnání,
zlatej tatíčku!
Ha vy ke mně přistoupjíte,
požehnání hudělíte,
muj rozmilej tatíčku!

Jsou-li rodiče mrtvi, zpívá se:

Staňte z hrobu, má mamičko,
promluvte ke mně slovíčko,
hudělte mi požehnání,
zlatá mamičko!
Ha vy v tmavým hrobě spjíte,
vo mý žalosti nevíte,
má rozmilá mamičko!

Staňte z hrobu, muj tatíčku,
podejte pravou ručičku,
hudělte mi požehnání
zlatej tatíčku!
Ha vy v tmavým hrobě spjíte,
vo mý žalosti nevíte,
muj rozmilej tatíčku!

Když dostala nevěsta požehnání, nastává loučení její s domovem, při čemž zpívají za ni přítomní svatebčané společně nebo družička nebo některá z přítomných matek.

Písně při této části obřadu jsou nejčetnější a také nejkrásnější.

Tak za tklivého ticha zavzní:

Co pa vy, družičky,
za stolem sedíte,
jedna jako druhá —
žádná nic nevíte?

Ach, mámo, mamičko,
promluvte slovíčko!
Vy ste mě ztratila,
jak jabloň jablíčko.

Jak jabloň, jablíčko —
pryč se vodkotalí,
že huž je na ten strom
žádnej nepřipraví!

(Pokračování.)

Turgeněv a paní Viardotová.

Vypravuje Dr. Pavel Durdík.

V.

Pavlina, dcera Turgeněva.

atka Pavliny byla obyčejná venkovská dívka, jménem Avdóťa; byla švadlenou v Spassku, na statku Turgeněvových. Nebyla nevolnicí, nýbrž měšťanského stavu a pocházela z blízkého města. Byla rusovlasá, středního vzrůstu, světlých hnědých očí, s hladkým pravidelným ruským obličejem. Jak již řečeno: zcela obyčejná mladá dívka, jenže byla skromná, stydlivá, mlčenlivá a sympatická. Ivanovi bylo tehda okolo dvaceti tří let. — Matka Turgeněvova, dověděvši se o tomto milostném svazku, zahořela hněvem. Advóťa ihned musila opustiti Spassk. Odebrala se do Moskvy, kdež v květnu 1842 porodila dcerušku, již pokřtili Pelagéja. Turgeněv dal ji na vychování do rodiny toho Fedora Lobánova, jenž druhdy předčítal mladému Turgeněvu Cheráskova (viz povídku „Púnin a Babúrin") a jenž později vyplácel Avdótě doživotní pensi od Turgeněva.

„Další osud mé dcerušky — vypravoval později Turgeněv příteli svému Fetovi — (Vospominanija A. A. Feta, Ruskij Věstnik 1889, červencový svazek) — dělal mi velké starosti, a poněvadž jsem ničeho důležitého v životě nepodnikal bez rady paní Viardotové, tož jsem se jí se vším svěřil. A ona? Ukazovala mi zcela správně k tomu, že v Rusku sebe lepší vzdělání není s to, aby vytrhlo nemanželskou dceru z ponižujícího jejího postavení ve společnosti — i nabídla mi, že vezme dceru k sobě — že bude vychována spolu s jejími dětmi. A ne pouze v této věci — dodal Turgeněv, sama sebe káraje — jsem podroben vůli této ženy. Ona dávno a navždy zaslonila přede mnou veškeren ostatní svět — a tak je dobře na mne. Mně pouze tehdy je blaze, když žena podpatkem tlápne mi na krk a vtlačí mi obličej do bláta."

Pelagéja, která nyní se nazývala Pavlinou, vyrostla v Paříži v rodině Viardotově.

Fet navštívil později Turgeněva ve Francii na zámku Courtavnel. Rodina Viardotova byla tam též. Domácí slečny připravovaly se k divadelnímu představení, čítajíce nahlas úlohy z Molièra.

„Se zvláštním spokojeným úsměvem — vypravuje Fet — poslouchal Turgeněv čtení patnáctileté dívky, s níž mne hned seznámil jakožto se svojí dcerou Pavlinou. Skutečně, ona velmi pěkně čtla verše Molièrovy, ale za to nemohla se nijak pochlubiti spanilostí; vypadalať jako malý Turgeněv v ženských šatech.

— Pavlino, tázal se Turgeněv děvčátka — což skutečně nepamatuješ se ani na jediné ruské slovo? Nu, jak je rusky „voda"?

— Nepamatuji se.
— A chleb?
— Nevím.
— To je ku podivu! zvolal Turgeněv.

Druhý den pravil ke mně: „Pozoroval jste, že dcera má, rodem Ruska, tak se změnila ve Francouzsku, že se ani nepamatuje na slovo „chleb“, ačkoli přišla do Francie, když jí bylo sedm let — —“ I vypravoval mi, jak se to stalo, že přišla do Francie, totiž dle rady paní Viardotové.

Při této příležitosti Fet učinil ještě jiné skvostné pozorování. Praví: „Ve vzájemných stycích zcela šedého Viardota a silně šedivělého Turgeněva bylo zcela patrno viděti, přese všecko jejich přátelství — přívětivost plnoprávného pána s jedné strany a ochotnost dobře vychovaného hosta — se strany druhé.“

Čtenáři, jenž umí čísti mezi řádky, dostačí epitheton u slov: pán a — host! — aby si učinil ponětí o odvislosti Turgeněva.

Proč Turgeněv svou dceru tak bez okolků pofrančtil? — Jistě též proto, že dle ruských zákonů je to nemožná věc pro šlechtice a jakéhokoli ruského poddaného pravoslavného, aby své nemanželské dítě přijal za vlastní. Ve Francii zákony nejsou tak nelidské. Otec, jenž měl stálé bydliště ve Francii, vzal ji proto raději do Francie, kdež jí dal pečlivé moderní vychování.

Jednou prý Avdóťa prosila Turgeněva, aby ji vzal s sebou do Paříže, „aspoň ať uvidím jednou svou dceru.“ — „Věř mi — těšil ji Turgeněv — nyní s dcerou nemáš nic společného, ona neumí rusky jako ty neumíš francouzsky, ty jí nic nedovedeš říci a ona též nepochopí, že jsi její matka. Bude bez tebe šťastna, bude tak šťastna, jak by nikdy nemohla býti, kdyby zůstávala u tebe.“

Trapně nás dojímá tato odpověď, ale můžeme být jisti, že mnohem trapněji dojat byl jemnocitný Turgeněv sám, dávaje takovou odpověď. Bylo to výsledkem předcházejících událostí, že musil zamítnouti prosbu matčinu.

Kdo se vmyslí do postavení Turgeněva, snadno pozná, že jednati jinak nebylo lze. Tím větší péči věnoval své dceři. Shledav, že dostala vychování povrchní a výlučně francouzské, hleděl to v čas napraviti rozhodným způsobem.

(Turgeněv znal dobře slabé stránky Francouzů, jejich koketování vlastní osobou, lehkomyslnost a komediantství jakož i jejich malou lásku — ke pravdě.)

Vzal totiž dceři anglickou guvernantku, o čemž roku 1860 píše z Paříže J. P. Polonskému: „Zřídil jsem si domácnost, najal jsem si byt Rue Rivoli 210, bydlím nyní s dcerou a guvernantkou Angličankou, úcty hodnou starou dámou“ — „kterou mi sám Bůh pomohl najíti“, dodává o této Angličance ve psaní jinému příteli.

Na konci roku 1860 píše J. J. Kolbasinovi: „Každým způsobem se ožeňte. To Vám radí starý bezženec, jenž ví, jak trapný je stav muže neženatého. Mám sice domácnost, to jest bydlím s dcerou a guvernantkou, velmi řádnou stařenkou — ale jaký to rozdíl! V dubnu bu-

doucího roku hodlám navštíviti Rusko — a jestliže dá Bůh a provdám zde svou dceru, vrátím se navždy do vlasti.“

Vrátil se do vlasti, ale ne navždy. Již 14. června 1861. píše ze Spasska D. J. Kolbasinovi: „Zůstanu v Spassku do podzimu a na zimu opět pojedu do Paříže; budu hledět provdati tam svou dceru, což se mi v loni nezdařilo.“ — (Pavlinka tehdá měla ženicha, ale nelíbil se jí, tak že Turgeněv mu odřekl.) Teprv roku 1864 vyskytl se nový nápadník, pan Bruère; on dostal svolení dcery i otce. — Bruère, ředitel sklenářské továrny, nazývané Rongemont, nedaleko Cloyes (departement d'Eure et Loir), meškal v Paříži u svých rodičů a seznámil se tu s Pavlinou, již Turgeněv nyní přijal úředně za vlastní dceru roku 1865. Přítel Turgeněva, J. J. Máslov, poslal z Moskvy listinu, v níž Avdóťa, matka Pavliny, dává svolení ke sňatku dceřinu. Mnoho práce měl Turgeněv s formálnostmi, nutnými dle francouzských zákonů: contrat de mariage, reconnaissance de sa fille, publication des bans, dispense, acte de notoriété, enregistrement atd.

V této době psal bratru Mikulášovi:

„Své dceři dávám sto tisíc franků věna, daných jednou na vždy — a ještě padesát tisíc, které jí budou vyplaceny po mé smrti“.*) — — O něco později píše bratrovi 16. ledna 1865: „Nijakých darů již dceři nedám — a dcera má ví, že ode mne ničeho nedostane.“

Svatba byla dne 13. února 1865. Turgeněv nazývá svého zetě v psaní k bratrovi: „mladým vzdělaným člověkem“, jindy opět: „výtečným a řádným mužem.“ — Uplynulo několik let a bylo viděti, že Turgeněv se velmi klamal. Zeť začal hýřiti a píti — a surově zacházeti se ženou. Továrna, jejímž ředitelem byl, zastavila práci při válečných nehodách ve francouzsko-německé válce.

Roku 1871. Turgeněv píše z Petrohradu Máslovu: „Dcera má velmi si naříká ve svém listu. Nedostane-li brzo čtyřicet tisíc franků, budou prý s mužem na žebrotě. Proto tě žádám, abys pospíšil s prodejem mého statečku Kadnoje. Bude-li třeba, slev asi 2—3 tisíce rublů, jen abych co nejdříve dostal peníze.“ — Dceři bylo spomoženo.

Roku 1872. píše bratrovi z Paříže: „18. července narodila se mé dceři dceruška a mně vnučka. Za několik dní jedu na její křtiny.“ — Roku 1873. píše bratrovi o své dceři: „Má dcera je jako dříve v Rongemontu. Její muž obnovil smlouvu stran řízení sklenářské továrny na 16 let. Vnučka moje Jeanne má již dva zoubky.“

Dne 20. června píše Turgeněv bratrovi ze Spasska: „Mám k tobě prosbu. Kdybych umřel dříve než ty a ty bys dědil Spassk, tož spoléhám na tvou osvědčenou bratrskou lásku a pevně doufám, že těch sto tisíc, jež jsi chtěl ve své poslední vůli odkázati mně — ihned odevzdáš paní Viardotové nebo, nebude-li ona více na živu, jejím dvěma dcerám, Klaudii a Marianně. Pouze prodejem Spasska, za nějž dostaneš 150 tisíc rublů, vynahradíš si vše s přebytkem a kdybys mohl ještě dáti mimo to 10 nebo 15 tisíc mé dceři Pavlině Bruèrové, řeknu ti z onoho světa: Za-

*) Těchto padesát tisíc dcera Turgeněva dala si po částech vyplatiti ještě v manželství návodem svého muže.

plať bůh! (Vždyť při tom zdědíš ještě jiné statky :
Napiš mi, že mou prosbu splníš. Doufám, že tak hned neumru, ale kdo ví, co se zejtra může státi."

V jiném psaní píše: „V případě mého úmrtí daruj něco mé dceři, budeš-li moci; ona ani slova napřed o tom se nedoví. Shledávám, že jsem již dost učinil pro ni a jejího muže." — A věru, učinil dost! Dal totiž své dceři kromě pečlivého moderního vychování a 150 tisíc fr. věna, ještě nejedenkrát velké sumy peněz, aby jí pomohl... ale radosti měl z toho všeho málo, a dcera též. Manželství její bylo velmi nešťastné. Na počátku roku 1882. Turgeněv opět píše Polonskému: „Trhlo na mne neštěstí. Dcera je úplně na mizině, rozvod její s mužem je nevyhnutelný. Abych jí a dvěma jejím dětem poskytl výživu, jsem nucen prodati koně, kočár, obrazy, i obraz Th. Rousseaua."

Při dražbě své obrazárny v Hôtelu Drouot, Turgeněv prodělal 12 tisíc franků. Znamenitý obraz Rousseauův „Starý dub, roztříštěný bleskem", s nímž Turgeněv nerad by byl se loučil, koupil S. M. Treťakov, velkokupec moskevský, a ponechal jej zatím u nemocného, jenž obrazu velmi zvykl a mnohokráte denně pohledem na to dílo mistrovské se kochal.

Turgeněv psal s úplnou resignací paní Polonské: „Nepozbývám ducha, ale je mi to nepříjemno. Ta nehoda mé dcery bude mne státi okolo 100 tisíc franků. Co na plat! Ostatně peněžní neštěstí — není ještě neštěstí. Jen mého Rousseaua je mi líto. Treťakóv koupil jej ode mne za 25 tisíc franků." Později píše téže dámě: „Dcera moje byla donucena utéci od svého muže spolu se svými dvěma dítky, musil jsem ji zde uschovávat atd.... Pro dceru jsem našel útulek, kde ji muž nenajde. Mnoho mne čeká starostí..." — Hned na to v jiném psaní píše: „... Co se tkne mé dcery, teprve nyní začínají pravé svízele: s advokáty, právními zástupci... Rozepře může trvati rok i déle, dcera se musí skrývati s dětmi. — Vše co měla je ztraceno nenávratně, ba bude dokonce nucena utéci navždy z Francie. Jest mi, jakoby kolo mne zasáhlo a začalo mne vtahovati do stroje. To je mi tím trapnější, že jakož víte, zvláštní náklonnosti k této své dceři jsem necítil — a vše co jsem pro ni učinil a dále činiti budu, je mi vnuknuto jediné citem povinnosti. — Tato neblahá událosť zadrží mne zde v Paříži déle, než jsem myslil, i není pomyšlení, abych přijel do Petrohradu na Vaše narozeniny. Jak vidíte, život nastává mi trudný, na štěstí jsem zdraví dobrého, podagra mlčí — a jen někdy lehké nepravidelnosti tlukotu srdce připomínají mi, že jsem takovým smrtelníkem jako všichni lidé." — O měsíc později píše: „Nemám-li se k odjezdu z Paříže, není toho příčinou soudní pře, jež nemá nyní smyslu — neb dcera s dětmi žijí v úkrytu. Třeba ukončiti jiné věci." — Podotýkáme, že Turgeněv do Petrohradu se neodebral, jak to zde paní Polonské slíbil; onemocněl a byl k loži upoután až do své smrti. — O dceři neděje se již zmínka ve vydaných dosud psaních Turgeněva.

Turgeněv zanechal poslední vůli, vlastnoručně psanou, v níž učinil paní Viardotovou dědičkou veškeré své pozůstalosti. Pan Bruère soudně protestoval proti této poslední vůli, jako „manžel mimo manželství rozené dcery Ivana Turgeněva, uznané jím samým za vlastní officielně 8. února

1865 a fakticky odloučivší se od muže, neb před několika lety odešla ode mne neznámo kam“ — a že tudíž jemu, Bruèrovi, náleží dědictví. Bruère byl však od francouzských úřadů odmrštěn.

Příčina, proč dcera Turgeněva musila se skrývati před mužem, je tato: Dle francouzských zákonů žena musí do smrti býti pod poručnictvím, a když se provdá, nemá jmění, jmění její náleží muži. (Jaký to barbarský zákon!) Muž Pavlinin, jenž nyní hlásil se o dědictví, utratil všech 150 tisíc franků, jež Pavlina jako věno od otce dostala. Víme, že dcera obrátila se opět k otci s prosbou, aby ji a její dítky zachránil od svrchované bídy. Ivan Sergejevič opět jí pomohl. — Avšak do rukou jí peněz nedal, uloživ je na její jméno do jisté banky. Dcera žila takým způsobem dosti slusně z úroků, ale to netrvalo dlouho. Muž piják a prostopášník dověděl se o uloženém kapitálu a „jmenem zákona“ peníze z banky si vzal. Bylo třeba pomoci dceři po třetí. A tu Ivan Sergejevič, jak o tom psal Polonským, musil prodati své obrazy, kočár a koně — a dávaje peníze dceři své, radil jí, aby žila někde v úkrytu před svým mužem, nejlépe, aby odjela tajně z Francie, neboť muž její opět mohl by k ní přijíti a jak to dělával dříve, stlouci ji do polusmrti, kdyby mu neodvedla vše, co dostala od otce.

Z Rusů málo kdo znal tuto dceru Turgeněva; otec odvezl ji do Paříže, když jí bylo sedm let, se svolením matky za jistých podmínek. Ti, kteří ji znali ještě jako dívku, pravili o ní, že byla milá, rozumná, vzdělaná a že byla též podobna otci, jenže to, čím se líbil Ivan Sergejevič jako muž — jí bylo na ujmu. Byla brunetka, poněkud hřmotného těla a měla hrubé mužské rysy v obličeji, jako otec, jemuž byla podobna, jakoby mu z oka vypadla.

Dcera Turgeněvova žije nyní neznámo kde. — Nebyla na pohřbu otce svého, nemohla přijíti, aby se rozloučila s umírajícím otcem — z příčiny výše uvedené, t. j. z bázně před mužem. Ubohá! Tehdy ještě nebyl ve Francii zákon o umožnění rozvodu, jak jej nedávno přijala, nedbajíc klerikálních předsudků, svobodomyslná republika francouzská, vedena citem spravedlnosti a lidskosti, jenž vrozen je každému normálnímu člověku.

* * *

Prof. M. Berg uveřejnil 1883 (Istorič. Věstnik) zprávu, která přešla též do Osvěty (1884 str. 327), že prý tato dcera Turgeněva Pavlina pocházela z jeho známosti s nevolnickou dívkou Feoktistou, a tato dcera že je vylíčena jako Asja v novele téhož jména. Tomu není tak. — S Feoktistou setkal se Turgeněv devět let po narození Pavliny. Stalo se to takto:

V Moskvě žil r. 1851. bohatý strýc našeho beletristy, statkář a otec dvou dcer na vdaní, jenž dával proto časté taneční zábavy a hostiny. Mezi nevolnickými služkami byla též dívka F e o k t i s t a, jíž skráceně říkali Fetistka. Na první pohled nejevila nic zvláštního. Ale při bedlivějším pozorování každý shledával, že má ve svém malém podlouhlém obličeji a ve výrazu svých snivých očí něco nevýslovně jímavého a poutajícího. Někdy tak hleděla, že nebylo lze člověku odtrhnouti se od

jejích očí . . . Byla štíhlá, krásně rostlá, měla malé nohy a ruce, chůzi hrdou a vznešenou, vzezření pánovité. Oděv při tom dostávala s domácích slečen, jak byl jen pramálo obnošen. Hosté se divili, říkajíce: „Po kom je ta dívka?“ Turgeněv zamiloval se do milé služky. On praví v jedné novele o svém hrdinovi: — „když jedna služka vstoupila do pokoje, byl hotov vrhnouti se jí k nohám a zulíbati její střevíčky.“

Statkář tehdejší doby si pomyslil: „Což, kdybych si koupil to děvče?“ — Nyní zdá se v tom býti něco barbarského; tehdáž byla to zcela obyčejná věc a neurážela lidí sebe osvícenějších. Tehdáž vládní noviny přinášely oznámení o licitačním prodeji lidí, sluhů, kočů, děvčat „hodných k všeliké službě“. — Zamilovaný Turgeněv zaplatil strýci, jenž nevolnici laciněji prodati nechtěl, sedm set rublů, sumu to ohromnou, neboť obyčejná služka stála tehdy 30—40 r. — a nanejvýše 60 r. Fetistka opouštěla plačíc dům svých dobrých pánů. „Nový pán“ ji ujišťoval, že „ji má rád“ a že ji učiní „šťastnou“. Nakoupil jí šperků, šatů, jemného prádla a všeho, co ji mohlo potěšiti a usídlil se s ní v Spassku. Neminul ani rok — a nový pán Fetistky začal se vedle ní nuditi. Byla totiž velmi obmezeného ducha, neuměla číst a živou mocí nechtěla se ničemu učiti. Kromě klepů o sousedkách a tomu podobných malichernostech nebylo lze s ní hovořiti o ničem jiném... Fetistka žila u Turgeněva i v Petrohradě (1852—1853) a nadělala mu tam mnoho mrzutostí. Obdrževši od Turgeněva svobodu a věno, vdala se za jakéhosi podřízeného úředníka v Petrohradě. Dětí s ní Turgeněv neměl.

Koupením Fetistky Turgeněv dopustil se veliké nedůslednosti, neboť sám zatracoval nevolnické hnusné řády a nyní z nich těžil. Ale omluviti lze ho tím, že jednal tak z náklonnosti k hezké dívce. Jestliže tedy koupil Fetistku, tož dlužno spolu uvésti, že též od sousedního svého statkáře koupil nevolníka kuchaře Štěpána, týraného svým pánem. Štěpán přišel k Turgeněvu, prose úpěnlivě: „Kupte mne, jinak můj ukrutný pán mne donutí k nejhoršímu.“ Turgeněv z útrpnosti jej koupil za 800 r. a dal mu svobodu.

Ten, jenž „vyrostl uprostřed všeobecného bití a týrání nevolníků a přece nikdy se nesnížil, aby byl poskvrnil ruky své aspoň jedním udeřením“ — konal velmi mnoho takových dobrých skutků, tak že případ s Fetistkou se ztrácí uprostřed nich, jako se ztrácí zrnko koukole v pšenici.

VI.

Řekli jsme, že Turgeněv vůči svým krajankám vyšších kruhů choval se zdrženlivě, ba i odmítavě. Uvedeme takový případ.

R. 1848. Turgeněv zdržoval se v Paříži. Tehdy jej velmi zajímala slečna Natálie Tučková, dcera šlechtického maršálka z Insarského okresu (Penzejské gub.) Natálie žila v Paříži s rodiči a guvernantkou, a ráda se s krajanem bavila, vidouc v něm člověka nadaného a originálního. Brzo ho však prohlídla a přestala věřiti jeho sladkým a dvořivým slovům. Po odjezdu z Paříže vdala se za spisovatele Ogarjova. Později r. 1850. Turgeněv navštívil v Petrohradě tohoto svého přítele Ogarjova;

vešed do salonu uviděl, že manželkou jeho jest — Natálie, táž Natálie, o niž se v Paříži intresoval.

— „Nemohla jsem se zdržeti úsměvu, podávajíc ruku nenadálému hostu. Bylo to jaksi opakování scény druhého setkání Oněgina s Taťánou“ — vypravuje o sobě paní Ogarjová (Russkaja Starina 1889, II.) a dodává: „Zdá se, že u Turgeněva horoucí city, kromě k paní Viardotové, nikdy dlouho netrvaly“. Turgeněv totiž byl velmi překvapen, ale takovou měrou přece ne, jak očekávala paní Ogarjová, třeba že jeho nestálosť a nespolehlivosť dobře znala. —

Zajímavá je též následující událosť, o níž podrobně vypravuje paní Žitová (Věstnik Jevropy 1885).

Bylo to roku 1850. Turgeněv bydlil tehdy v Moskvě v domě své matky. Setkal se tu s dámou, která v první jeho mladosti jím „opovrhovala,“ nyní však slavného literáta k sobě přilákati chtěla. (Jaksi obrácená historie Oněgina a Taťány.) Slečince nelichotila za onoho času láska vzdychajícího chlapce, nevšímala si ho. Ale nyní bylo vše jinak. Ivan Sergejevič vrátil se z Paříže, byl krásný muž a již všeobecně vážen co spisovatel „Zápisků Myslivcových“. Jemná šedosť již tehda prokmitala v jeho vlasech a vousech, dodávajíc důmyslnému obličeji a jeho snivým očim ještě větší zajímavosti. Uvážíme-li ještě, že ruské dámy výše cení v muži originalnosť ducha než krásu a uhlazený zevnějšek, neshledáme v tom nic podivného, že zmíněná dáma nyní často přijížděla návštěvou k matce Turgeněva. Ale nenalezala toho, koho hledala. Přijela-li dopoledne, Ivan Sergejevič odcházel od matky do svého pokojíku; přišla-li večer, jeho nebylo doma. Byla pořád ještě slíčnou, nebylo jí ještě 40 let, strojila se elegantně a vkusně — při mdlé bledosti jejího obličeje tím mnohoslibněji zářily Turgeněvu vstříc její oči, čarovné, černé oči, okrášlené neobyčejně dlouhými a hustými řasami. To nejsou řasy, to jsou záslony, říkávala o nich matka Turgeněva, Barbora Petróvna.

Jednou přijela tato dáma již v předvečer, doufajíc, že tu jistě najde doma Turgeněva. Měla velmi effektní letní toiletu, a byla v ní oslňující.

Přijela jsem se zeptat na vaše zdraví, oslovila francouzsky Barboru Petróvnu. Vy mi odpustíte mou vesnickou toiletu, navštívím večer sestru v Petrovském parku. A při tom je tak horko . . .

Barbora Petrovna stavěla se, jakoby jí věřila, ačkoli viděla, že svůdná „vesnická toileta“ je velmi dobře vypočítána. Odpověděla diplomaticky:

„V této toiletě jste tak pěkná! Připomínáte mi svůj sedmnáctý rok.“

Ale ani tento večer nic se jí nedařilo. Ivan Sergejevič a Váriňka (přijatá dcera Barbory Petróvny) byli na odchodu do Petrovského parku, koně stáli pohotově. Ivan Sergejevič přišel k matce do salonu s kloboukem v ruce, poseděl asi deset minut, řekl půvabnému hosti své matky několik zdvořilých frásí, načež pravil:

Nuže, Váriňko, pojedeme? Brzo bude sedm hodin!

A oba se poroučeli. —

Druhý den matka vyčítala Ivanovi, že byl tak lhostejný vůči krásné dámě:

„Dala si tolik práce s toiletou k vůli tobě, ale tys byl velmi málo laskav ku své bývalé lásce.“

Ivan Sergejevič seděl u psacího stolku a kreslil něco tužkou.

„Ano!“ řekl. „Byl jsem tenkrát hochem, ale tehdy jsem se trápil, opravdu trápil! Pamatuji se, kdykoli šla mimo mne, cítil jsem, jak srdce hlasitě mi tlouklo. Minula ta zlatá doba! Té jinošské horoucnosti již není! Ta láska, která se spokojí pohledem nebo kvítkem s hlavy spadlým — minula navždy. Zvedl jsem kvítek a byl jsem šťasten — více nebylo třeba. Teď je vše jinak!“

Váriňka se nahnula ke stolu, aby viděla, co tam Turgeněv napsal. Na papíře byly rozličné fantastické výkresy a jednotlivá slova nečitelně napsaná. Turgeněv je nahlas četl:

O rci. zdaž moh' jsem předvídati,
co oběma nám souzeno:
rozloučit se a lásce láti,
jejížto kouzlo pohřbeno.

* * *

Rovněž bez výsledku bylo jeho zamilování roku 1854. Turgeněv bydlil tehdy v okolí petrohradském u petérgofské silnice. Nedaleko bydlila též na letním bytu známá s ním rodina T... Domácí dcera Olga, jíž záhy matka zemřela, byla hodná a inteligentní dívka. Ivan Sergejevič velmi k ní přilnul. Tento něžný přátelský svazek — z příčiny nám neznámé — netrval dlouho. Následovalo dobrovolné rozloučení s upomínkou na kouzlo zašlé šťastné doby. Paní Ogarjová dobře řekla o Turgeněvu: „Žena bez vynikajícího nadání, bez uměleckého vybroušeného citu — žena bez nadšení pro umění — nemohla se mu na dlouho líbiti.“ —

A skutečně! Jenom tím lze vysvětliti, že jej trvale k sobě upoutala paní Viardotová.

On musil žíti v rozčilující umělecké atmosféře, ač jinak při svém jemném, dobrém a neobyčejně něžném srdci přilnul ke každému, s nímž sympatisoval. Jakž tedy neměl přilnouti k paní Viardotové! Turgeněv, jsa výborný společník a duchaplný vypravovatel, byl vůbec k dámám velice pozorný, úslužný, galantně uctivý a lichotivý. Úcta, jíž k ženám choval, byla mu podnětem, že vytvořil celý olymp ušlechtilých a vznešených ženských postav. Záhy se stal zbožňovaným miláčkem krásného pohlaví, on však z toho netěžil. Víme již, že plamenná vášeň, která láme překážky a bezohledně kráčí k cíli — nebyla údělem příliš opatrného a rozvážlivého, příliš reflektujícího a málo sobě důvěřujícího Turgeněva. Rád býval v dámské ruské společnosti, avšak o paní Viardotové nikdy se tu nezmiňoval, leda v nejdůvěrnějším kruhu, a to vždy začal sám o ní mluviti. Tak r. 1871 — vypravuje jedna jeho známá dáma z vyšší společnosti (Nov. Vrem. 1884, 9. a 10. března) — navštívil Turgeněv hraběnku Milutinovou v Moskvě, i jal se vypravovati s velkou živostí, že suroví Prušáci zpustošili při obléhání Paříže dům paní Viardotové... „Představte si! Ona k vůli podpoře své rodiny musila se odebrati do Londýna, kde vyučuje zpěvu po šterlingu za půl hodiny; dámy z nejvyšších kruhů stále se hrnou k jejím učebným hodinám.“ — Potom dodal

tklivým hlasem o paní Viardotové: „To je křišťalová duše!“ — Mezi námi mluvil bez všeliké tísně, ale když večer u Milutinových četní hosté se sešli a jeden nejapný pán se ho tázal: „Kde je paní Viardotová?“ — odpověděl příkře:

„V Londýně“ — a nevrle odvrátil se od něho, aby přerušil další hovor.

Táž dáma pokračuje: „Mnozí nenáviděli paní Viardotovou za to, že k sobě upoutala Turgněva, čímž prý ho Rusku odcizila. Neshoduji se s nimi. Naopak, právě tato oddanost zachránila ho snad od revoluční agitace, jíž se věnovali jeho přátelé Bakunin, Hercen, Ogarów a jiní. Tu se ocitl Turgeněv najednou v rodině, kde se nezabývali politikou a protivládními převraty, nýbrž uměním.“ —

Mínění této ctihodné dámy jest mylné. Turgeněv nejevil ovšem praktickou politickou činnosť, on ani nebyl stvořen za agitora a též se neshodoval s radikálními přátely svého mládí, než svobodomyslné idey, v nichž spatřoval lepší budoucnosť Ruska, byly mu nade všecko drahé po veškeren život. Již z této příčiny byl by nesnesl stálý pobyt na Rusi, kdyby ani nebylo bývalo rodiny Viardotovy.

Táž dáma setkala se s Turgeněvem ještě r. 1878 v Jasné Poljaně u hraběte Lva Tolstého, autora „Vojny a Míru“. Turgeněv s radostí vypravoval, že koupil pěknou vilu blíže Paříže v Bougivalu: „Vystavili jsme též krásnou oranžerii, stála nás deset tisíc franků, my jsme upravili to a to...“ rozuměje slovem nás a my rodinu Viardotovu a sebe.

„Proč si nezakouříte?“ otázal se ho Tolstoj. — „Vy jste kouříval.“

„Ano,“ odvětil Turgeněv. „Ale v Paříži jsou dvě hezké slečinky, které mi řekly, že mi nedovolí, abych je líbal, jestli pocítí z mých úst tabákový zápach. Co tu dělati? Přestal jsem kouřiti.“ — (Slečny tyto byly dcery paní Viardotové.) — Když jsme pili večer čaj, Turgeněv vypravoval, jak v Baden-Badenu hrál lesního ducha na domácím představení u paní Viardotové a jak někteří diváci podivně na něho hleděli, nevědouce, co si mají o tom mysliti. Věděli jsme, že Rusové v cizině a též v Rusku byli nespokojeni, že hrál tuto šaškovskou úlohu pro obveselení mysli paní Viardotové a jejích hostí. Nám nebylo volno při jeho vypravování, v němž hleděl se jaksi ospravedlniti. On sám však brzy přešel k jinému předmětu, a my jsme se uspokojili. (Pokrač.)

Advokát.

Napsal Carlo Mascheroni. Z italštiny přeložila Anička Pachmayerova.

(Dokončení.)

V.

Alibi.

ignor Gini — počal nyní obhájce — nechce alibi své dokázati a více ještě: nechce ani, aby tak advokát za něho učinil, ano protestuje proti všemu, co bych o tom říci mohl. Nuže, vážím si této zdvořilosti mládcovy a vzdávám se úmyslu mluviti o něm. (Nespokojené mručení v posluchačstvu.)

Ale signor Gini nemůže mi brániti, mně, svému obhájci — a slavný soud nebude mi klásti as také zajisté překážky v cestu, abych mluvil o někom jiném, o jistém mém známém, kterýž jest v podobné situaci jako signor Gini a kterýž jak doufám, takto přispěje k tomu, aby zjednáno bylo jasno v této otázce. (Úsměv porozumění v posluchačstvu.)

Velectění pánové! Dovolte mi, abych na okamžik stal se románopiscem a abych vyprávěl vám historku, kterou jsem sám si zbásnil.

Představmež si mladého, vznešeného, elegantního muže, jejž poutá důvěrný poměr k jisté dámě, jež sama není svobodnou a kteráž by tudíž byla před celým světem kompromitována, kdyby intimní poměr ten byl prozrazen.

Neníť to zajisté, pánové, mravoučná historka, o kteréž zde mluvím, milerád to přiznávám, ale bohužel jest to přece jen historka, s kterou ve společenském životě tak často se setkáváme. (Smích.)

Chraň bůh, abych poměry takové všeobecně schvaloval; z pravidla je odsuzuju, ale někdy musím je omlouvati, jsou-li provázeny polehčujícími okolnostmi.

Zmírněmež pletku takovou až v nejnevinnější její podobu ... vřelé přátelství ... čistý, hluboký, zcela nezištný cit ... pouhý květ zapovězeného ovoce (někteří posluchači se usmívají), stisknutí ruky ... vlídný úsměv, dotknutí se oděvu ... Plato na koni, Petrarca na kolenou. A konečně: Honny soit qui mal y pense, praví galantní král; jde jen o podvazek a o nic více. (Tlumený smích).

Milenci sotva osmělí se na sebe pohlednouti, ale nemohou si odříci, aby se neviděli, denní návštěvy, schůzky u známých, v divadle, na procházkách, v dobročinných spolcích (ironický smích) nikdy však o samotě. Povinnosti, ohledy, výtky svědomí ... oba pomýšlejí dokonce na to odloučiti se, odtrhnouti se od sebe, hledati zapomenutí ...

Na neštěstí přivodí ďábel, který skrývá se vždy za každým dobrým úmyslem, nenadálou příležitost. Tato způsobuje však nejvíce rozhodujících obratů v životě.

Ďábel vnukne mládci myšlénku, aby podepsal směnku, kterou není potom s to zaplatit. Milující setkají se náhodou právě týž večer na neutrální půdě, v domě jedné přítelkyně její. Mladý muž ponořen jest v myšlenky, nepokojný a zarmoucen v její blízkosti. Žena jest vždy žárlivá na vše, co muže, který ji miluje, od ní odlučuje. Oba vstoupí do sousední komnaty, aby prohlédli jakési album. Prohlížejí je spolu. Ona se táže, chce věděti vše, poroučí, prosí, tváří se, jako by se obávala, že vyvstala jí sokyně. Aby jí upokojil, nechá ji uhodnouti tíseň svou, své nesnáze finanční.

Můj bože! Skandál! Zneuctění! Smrť jeho tane jí na mysli.

Musí být zachráněn za každou cenu!

„Jest to vše? a na své přátele zapomněl jste?“

Mladý muž se zdráhá, ona trvá na tom. „Mezi přátely! a mimo to jest to jen půjčka, která se opět splatí!“ (Hnutí v posluchačstvu, které dokazuje, že obhájce uhodil na pravé.) Má malý obnos... který jí byl odevzdán na drobné její vydaje... Nikdo o tom nezví... Viděl by ji raději úzkostí zmírati?... Nemiluje jí tedy!...

Aby ji přesvědčil, aby ji láskou svou ujistil, on konečně přijme!

Ale aby mu mohla obnos doručiti, zapotřebí jest mnohých ohledů, veliké opatrnosti! Chystá se domů se vrátiti. Ale zatím čas velice pokročil a on nemůže ji doprovoditi. Poslati sluhu jeho? „Svěřiti se takým lidem?“... Nikoli, on sám musí se k ní odebrat...

Není jiného prostředku!

Šťastnou náhodou se stalo, že choť její není přítomen... dejme tomu jest ve službě, člen městské kavalerie... (Smích!)

Jest půlnoc, odebírá se k ní v okamžiku, kdy všichni jsou již na loži. Vstoupí zahradou, vchod zamřížený jest otevřen. A aby byl ještě bezpečnějším, jest maskován, jestiť právě maškarní ples noci té, v divadle della Scala. Slovem všechny přípravy, veškeré tajnůstkářství, kteréhož jest potřebí, aby veliká vina aneb pouhá lehkomyslnost, zločin neb dobré dílo rouškou neproniknutelnou byly zahaleny: tma, ticho, tajemství...

A víte-liž, pánové, proč to vše? Poněvadž společnost ve svých domněnkách jest zlomyslnou; slyší-li o tajných schůzích takových a jde-li při tom o ženu, nezůstává jen při domněnkách nevinných, o čisté náklonnosti, o činu milosrdnosti, nikoli, fantasie její cvalem ji unáší až ku nejkrajnějším mezím lidské slabosti. (Úsměv porozumění a pochvala).

A tak uvádí se v nebezpečí pověst ženy a česť její se zadává, nehledě mimo to k možným následkům ze strany manžela rodiny, ano i ze strany přítele: k soubojům, skandálu, procesu.

Hrdina mého románu byl tak šťasten, že unikl všem těmto nebezpečím. Toliko oděv jeho, domino, zachytil se o mříž v zahradě a roztrhl se. To nevadí, dosud ho nikdo nepoznal i kvapí, aby se octl již doma, aby se vyhnul setkání snad s nějakým indiskretním přítelem.

Jinoch přibyl šťastně ku dveřím svého domu a již chystá se do nich vstoupiti, když tu dva karabiníci jej napadnou, jej zajmou a na

policejní strážníci odvedou, kdež doví se náhle, že oloupil a zavraždil jakéhosi muže a proč že jest vrahem? Prostě proto, že má černé domino, jakéž i vrah měl na sobě, že oděv jeho jest rozedrán a že má u sebe právě tři tisíce lir v bankovkách! (Pochvala).

Tím končí, velectění pánové, první kapitola mého románu i opouštím osobnosť smyšlenou, bych vrátil se opět k osobě skutečně, jejíž příhoda, nehledě k té či oné podrobnosti, téměř na vlas tak se udála.

Nuže, což odpoví klient můj, můj chráněnec, na všechna tato obvinění a podezření?

Mohl by doznati pravdu; stačilo by, aby jen napověděl, jak věc se udála a odkud přichází, aby zprostěn byl veškeré zodpovědnosti vůči této strašlivé obžalobě. On však pravdu tlumí, on zakrývá dokonce veškeré stopy, k ní vedoucí, aby jen nebyla někým jiným odhalena a protestuje konečně i proti tomu, kdož by ji mohl uhodnouti!

Kdyby klient můj byl všední, obyčejný člověk, kdyby byl prostý sobec a muž v pravdě ničemný, jednal by jinak; ale signor Gini jest mysli šlechetné, on ví, že jsou ve společnosti věci a poměry, jež musí za svaté býti pokládány, jichž nikdo nesmí se dotýkati jako škrabošky jistých žen, neb zámku pokladny či pečeti listu... nemyslím tím, pánové, výtku snad poštovním úřadům! (Veselost). Tyto věci, jež jsou svaty, jsou tajemstvím jiných, nenáležejí výhradně jen jedné osobě a tato jediná proto je rušiti nesmí.

A pomnětež, pánové, nyní dokonce: prozraditi ženu, která dopustila se poklesku, aby nám službu prokázala, aby nám náklonnosť svoji dokázala — to bylo by nejčernějším a nejohyzdnějším nevděkem, to bylo by nehodným, hanebným zneužitím beztrestnosti naší jakožto muže.

A to tím více po poklesku, jenž odhaluje skutečnou slabosť povahy ženské. Jestiť právem klesnuvšího, aby byl opět vzpřímen i jsme kleslé ženě povinni tím větší shovívavostí, čím větší vzdáváme česť a obdiv ženě vytrvalé a neoblomné. (Výborně).

A nyní obracím se k vám, velevážení páni porotci! Zdaliž vy byste zradili přítele, abyste sama sebe jen zachránili? Cosi takového bylo v době vlády tyranův a jejich bastardů na denním pořádku (Výborně! Ticho! Ticho!), ale bohudík naše národní politika povznesla nás, zdokonalila náš život společenský i rodinný.

I když by vyskytl se taký sketa a zrádce oproti svému ochránci, šel by, tuším, a pověsil by se! (Hlučná pochvala. Předseda napomíná obecenstvo přísně, aby se zcela klidně chovalo, advokát pokračuje s větším ještě pathosem):

„A to jest, pánové, velikým úspěchem, pokrokem; my dobyli nejen opět místa svého uprostřed národů a světa duševního, my dovedli také zkrotiti zlé své vášně. To jest triumfem, triumfem civilisace! (Oni z posluchačův, kteří libují si ve zvučných, blýskavých frasích, propukají znovu v nadšenou pochvalu).

Nuže, pánové, chcete ještě důkaz pro to, co tvrdím? Kdyby po všem tom, co jsem pravil, po všem tom, co sami jste uhodli, tento jinoch, kterýž nalézá se v téže situaci, jako osoba mnou smyšlená, objeviv se

zde opět, před soudem svým prohlásil: „Dobrá! tím hůře pro ni, pro ženu, jež klesla, já chci především sebe zachrániti...“ a kdyby pronesl po té jméno, jméno ženy oné, co řekli byste tomu? (Projevy nevole v posluchačstvu.)

O byl jsem tím jist, že vy, soudcové jeho, odvrátili byste se od něho s pohrdáním: propustili byste ho, uznali byste jej za nevinna zločinem, kterýž nespáchal, ale za zhanobena pro vždy a přede všemi bídným udáním a nízkou zradou, kterouž byl na ženě oné spáchal! (Bouřlivá pochvala. Předseda velí „Ticho!“ ale nikdo ho již neposlouchá. Teprvé mohutný hlas řečníkův, který celou vřavu přehlušuje, zjednává opět ticho.)

Avšak on tak neučiní pánové, nikoli, ujišťuju vás! Klient můj, signor Gini, není takového činu schopný. Slyšeli jste: on popíral, on protestoval proti tomu, ano nechtěl býti ani přítomen při tomto obhajování mém. Má duši velikou, srdce nezištné, tak tvrdím zde znovu; a jest odhodlán vydati vlastní čest svou v plen, aby zachránil čest oné ženy. (Zde stává se hlas řečníkův měkkým.)

Veleváženi páni porotci! Na vás jest nyní souditi. Ó, máte splniti úkol veliký, šlechetný a zodpovědný!“

Živá, hlučná pochvala provázela emfatický konec řeči obhájcovy, kterýž zde pomíjíme, načež ostatní část líčení provedena dle obvyklých pravidel. Předseda ve svém résumé, aniž projevil své osobní mínění, dal přece posluchačům a porotcům tu a tam nahlednouti, že vlastní jeho přesvědčení kloní se na prospěch obžalovaného.

Potom sestaveny otázky pro porotce, kteří odebrali se konečně do své síně poradní.

Všichni byli přesvědčeni, že obžalovaný bude prohlášen za nevinna. Nikdo nevěřil v zločin jeho, oproti tomu věřil každý, že za celou záhadou skrývá se milostná pletka, o níž obhájce tak výmluvně mluvil.

Gordiani zářil na sedadle svém okoušeje již předem rozkoší jistého vítězství a bera silné šňupce ze své tabatěrky, o jejíž desku prsty jeho živě bubnovaly.

Soudci a státní zástupce seděli úplně nehybně jako strnulí.

As po čtvrť hodině již otevřely se opět dveře a porotci vstoupili do síně.

V celé síni zavládlo ticho slavnostní.

Vrchní porotce předstoupil, položil ruku na prsa a pronesl výrok způsobem předepsaným.

Četl nejprve hlavní otázku:

Jest obžalovaný Attilo Gini vinen atd.?

„Nikoli!“ mumlala většina posluchačstva.

„Ano! většinou hlasů!“ prohlásil porotce.

Nemožno vylíčiti dojem, který neočekávané toto „Vinen“ na celé shromáždění spůsobilo.

Nevole projevována tak hlasitě, že bylo sotva slyšeti odpověď na vedlejší otázku, kteráž zněla pro obžalovaného příznivě.

Co záleželo na tom, byl-li trest více neb méně zneuctujícím?

Odsouzení bylo proneseno.

Všeobecně dávány na jevo nespokojenost i hněv.

Také předseda soudu a přísedící potřásali hlavou, dávajíce tak na jevo sklamání své.

Jediný státní zástupce nemohl potlačit úsměv upokojení; úsměv ten neplynul však, řekněme tak ihned, ze zlého srdce, nýbrž jen ze samolásky a ctižádosti, která cítí se povznešenou každým vítězstvím, nechť již jest jakékoli.

Po té odebral se soud k poradě v příčině trestu.

V okamžiku tom vstoupil soudní sluha a zašeptal Gordianimu několik slov do ucha.

Tento nezdál se ani slyšeti, co sluha praví, tak omráčil jej jako rána hromová výrok poroty. Tabatěrka, z kteréž chtěl opět si zavdati, aby zároveň s rozkoší nad vítězstvím svým vsál do sebe libou vůni tabáku, vypadla z ruky jeho a vysypala všechen ostrý tmavý obsah svůj na stůl.

Soudní sluha musil sdělení své opakovati, aby si ho advokát konečně všiml.

„Někdo chce se mnou mluviti? V tomto okamžiku. Jdi k . . .“

„Avšak jedná se o důležité objasnění v příčině procesu.“

„Jak?“

„Ano, jsou to vlastní slova oné osoby . . . Jest to dáma jakási, kteráž nechtěla jména svého udati a jejíž obličej jsem nemohl rovněž shlédnouti, neboť má přes něj hustý závoj.“

„Dáma? To jest ona!“ zvolal vítězoslavně advokát.

A již vztýčil se ze sedadla svého a kvapil ze síně.

Soud domníval se, že stalo se mu náhle nevolno.

VI.

Šátek.

Gordiani byl z dobrých příčin tak sklíčeným a nevrlým. Byla to první porážka, kteréž se po patnácti letech stálých svých triumfů při soudu trestním dožil a stihla jej při procesu, v kterémž měl vítězství za tak snadné, on, jenž tolik již zapletenějších a obtížnějších procesů vyhrál!

„Jest to přece kruté!“ pravil si ve své sklíčenosti. „Hájil jsem vždy pravý výkvět ničemů a zločinců a zachránil jsem vždy všechny; ale prvního poctivce, který svěřil se mé ochraně, mně odsoudí?.. Jak se to stalo? Klopýtl jsem na prahu domu svého: kdybych byl Římanem starého věku, pokládal bych to za omen; mohl bych v tom aspoň nějaký důvod viděti . . . Ale nikoli, vina jest na mé straně, nedovedl jsem porotce dostatečně přesvědčiti aneb jsou to páni porotci, kteří mně dobře nerozuměli. Sláva má jest nyní zničena, pověst má jest podryta; mohu teď výmluvnosť, logiku i praxi svou prodati vetešníku jako starou chamraď, jež není již k ničemu. Byl jsem přemožen a sice přemožen nejpevnější oporou obhájců, porotou samou. To jest

vrchol potupy i pokoření. Ó, co bych dal za to, kdybych mohl vítězství ještě nyní k sobě připoutati!“

Obhájce byl dospěl již tak daleko ve své trapné samomluvě, když přišel sluha soudní, aby ho, jak podotknuto, zavolal k neznámé dámě.

Beze vší pochyby vězela právě v této rozmluvě, dámou vyžádané, vlastní záhada celé záležitosti, uzel, kterýž nyní sám sebou měl se v rukou advokátových rozplésti.

„Ó mohu ještě zvítěziti! Promluvíme si ještě s tebou, ctihodný pane žalobce!“

I vrazil kvapně do síně, kde neznámá dáma ho již netrpělivě očekávala.

Jakmile advokát vstoupil, odhalila závoj.

„Candido! ty zde!...“

„Zaopatřila jsem si potají lístek na galerii, neboť chtěla jsem býti přelíčení přítomna. Promiňte mi, milý švagře, avšak miluji jej a chtěla jsem věděti, budu-li moci doufati neb budu-li si muset zoufati. Nikdo mne neviděl, buďte bez starosti; stála jsem na galerii zcela v koutku, zahalena svým závojem.“

„Nuže slyšela jsi znamenitý ten výrok hlupáků porotců — se vším ovšem respectem před porotním zřízením! Jsou právě věci, při nichž člověk nemůže zůstati klidným. Neblahé děvče, neučinila jsi dobře, že jsi sem přišla; srdci tvému musila býti zasazena hrozná rána.“

„Ó, srdce mé jest zlomeno, avšak mýlíte se, míníte-li, že jsem nedobře učinila přišedši sem. Přišla jsem do síně této s myšlenkou, kterou jsem dosud tlumila, domnívajíc se, že nebudu se muset přece k ní uchýliti, neboť měla jsem důvěru k vám, milý můj švagře a důvěřovala jsem rozumu porotců.“

„To nejsou ani porotci, to jsou natvrdlí šosáci.“

„A přece promluvili a nemohou výrok svůj odvolati!“

„Doufejmež v soud kasační — ten může celý proces zrušiti a nařiditi nové líčení až v novém porotním zasedání!“

„Ale v každém případě nebyl by výrok, jej obžaloby sprošťující, již dostatečným, čest jeho nebyla by již v plné míře obnovena, jelikož není žádného očividného důkazu pro jeho nevinu, zůstala by vždy jistá pochybnost...“

„Ano, tak sám si stále pravím... a proto jsem tak rozmrzelým! Avšak co mohu učiniti, kde nalézti důkaz rozhodující...“

„Já mám důkaz taký, rozhodný, jasný, rozptylující každou pochybnost,“ zvolala dívka s vášnivým nadšením.

„Ty? ty máš důkaz taký? Mluv probůh!“

„Co žádá soud? co chce věděti porota? Místo, kde Attilio se nalezal v okamžiku, kdy zločin byl spáchán. Nuže vyznávám se... byl u mne...“

„U tebe?“

„V mé komnatě, ano . . .“

„Jdiž, to není pravda, to není možno . . .“

„A proč by to nebylo možno? . . . signor Gini dvořil se mi . . . byli jsme téměř již zasnoubeni . . . milovali jsme se . . . sestra má jest poněkud přísná na vše, co se dobrého mravu a slušnosti týče, a nedovolila nám nikdy mluviti jinak spolu, nežli před svědky . . . Co bylo přirozenější, nežli že hleděli jsme se setkati někde o samotě. Byl to nerozvážný, smělý kousek, nehodný děvčete dobře vychovaného, ale buď jak buď, jest to přece jen poklések, který lze našemu mládí, naší lásce prominouti . . . A čeho můžete nyní více ještě žádati?“

„A to vše pravíš mi s tak upřímnýma, nesklopenýma očima, s takým výrazem, klamu neschopným? . . . Jdi, já ti nevěřím, já ti nemohu věřiti . . . I nach, který tváře tvé pokrývá, dokazuje mi to, není to zardění studu, za vinu již spáchanou, jest to zardění panenského studu, kterýž tvoří se právě při myšlénce takové! Jdi, dítě mé, jsi andělem lásky a obětavosti . . ., pojď, dej se obejmouti; prohlížím jasně tvou malou lesť; chceš vstoupiti sama na místo oné záhadné dámy, abys zachránila toho, koho miluješ!!“

„Budiž! a což kdyby i tak tomu bylo? Jest to prostředek, který sám jste mi napověděl. Nepravil-li jste, že jsou ženy, které kompromitovaly by se rády pro muže, jakým jest Attilio?“

„Klet budiž jazyk můj, kterýž dovolil si vysloviti takové pošetilosti! Byl to jen pouhý advokátský obrat řečnický, ďábel mne vezmi, nedím-li pravdu.“

„Buď tomu jak buď, co vidíte v tom nepěkného? Odpouštím oné ženě; neměla-li odvahy pro něho se obětovati, jest to jen důkaz, že ho nemiluje. Já ho miluji a proto smím se pro něho obětovati. Ach ovšem, ztratím vážnosť a úctu lidí, avšak získám úctu jeho a on zví tak, která z nás spíše si zasloužila, býti jím milována; ano on odhodlá se snad k oběti, jež bude naň takto vložena, a pojme mne za choť, by dotvrdil a ospravedlnil přiznání mé . . . Doufám, že nebude se domýšleti, že vše to byla jen vypočítavosť s mé strany, abych kořistila z jeho situace a donutila ho, by závazkům svým ke mně dostál; neboť věřte mi, milý švagře, nemůže to pro mne býti velikým štěstím, býti provdána za muže, který lásku mou neopětuje.“

„Naopak, on bude ti na kolenou děkovati, on bude tě zbožňovati jako světici!“ zvolal advokát hluboce dojat sebezapřením dívky. „A bude tě milovati buď jista tím . . . ano miluje tě nyní již! onen klamný poměr milenců, který ani láskou nazvati nelze, byl pro něj řádnou lekcí, byl jako oheň, očišťující jej: jsem i tím jist!“

„Přijímáte tedy nabídnutí mé?“

„O tom ani nemluv! Moje česť jakožto občana, moje důstojnosť jakožto advokáta příčí se tomu. Lze sice ženu, která klesla, opět povznésti, ale nikdo nemá práva dívku počestnou o česť připraviti. Nikoli, opakuju ti, tak nikdy neučiním!“

„Chcete ho nechat tedy odsouditi a zneuctiti?“

„Ach, ubohé dítě! Jest to stav smutný, ale nemohu nic proti tomu učiniti. Ó! — a po ženě oné není ani stopy! . . .“

Candida sklesla úplně zdrcena na stolici a vyňala šátek, aby otřela slzy, jež proudem se jí z očí řinuly.

„Neplač, dítě mé, nezoufej," děl Gordiani, hladě ji konejšivě tvář. „Kdož ví? Bůh jest spravedlivý a náhoda snad..."

A tu náhle advokát ustal!

„Jaký šátek to máš?" tázal se. „Jest tvůj?..."

„Nikoli! Jest to váš! Vizte zde začáteční písmena: A. G., Annibale Gordiani."

„Skutečně, tatáž písmena... Ale jak octl se šátek v rukou tvých?"

„Ach pamatuju se nyní! Nalezla jsem jej v ložnici mé sestry. Bylo to právě z rána po zatčení Attilia."

„Onoho jitra... v ložnici tvé sestry?" tázal se Gordiani zblednuv.

„Ano, musila jsem tehdy, majíc cosi nakoupiti, časně z rána z domu vyjíti. Nejprve však odebrala jsem se do ložnice sestry své, abych ji přála dobrého jitra. Ona však dosud odpočívala a spala tvrdě; nechtěla jsem ji tudíž probuditi. Odcházejíc z ložnice, nalezla jsem na koberci u nohou lože tento šátek. Vidouc na něm začáteční písmena vaše, zdvihla jsem jej, abych odnesla jej do vaší šatny. Ale potom zapomněla jsem jej v kapse oděvu, který teprvé dnes opět jsem na sebe oblekla; a na důkaz vizte zde jeden z mých šátků, který jsem si dnes do kapsy vstrčila, zapomenuvši zcela na váš!"

„Dobrá," mumlal Gordiani temně, rozdíraje křečovitě rukama šátek se začátečními písmeny „A. G.", kterýž z rukou dívčiných vzal. „Ano! šátek jest můj, mám jej teď opět a nyní — odejdi!"

„Co jest vám, milý švagře? Zbledl jste, oči vaše se blýskají! Můj bože! jest vám snad nevolno?"

„Jsem poněkud znaven... potřebuji zotavení... musím se osvěžit, a vzpamatovati... dříve než soud rozsudek vynese. Jdi, mé dítě, jdi, žádám tě o to."

„Attilio!"

„Attilio! On!"

„Můj bože! můj bože! zdáte se býti velice pobouřen!... Pohněval vás snad můj záměr?... Odpusťte mi, milý švagře, učinila jsem tak jen, poněvadž jej tak neskonale miluji."

„Ty miluješ jej tedy velice — tohoto člověka?"

„Ze všech sil svých, z celé duše své; a cítím, že bych byla nesmírně nešťastna, kdybych jej měla ztratiti!"

„Byla bys nešťastna?... Jdi, pokušitelko, jdi!..."

„Ó, jak jste se stal zlým, švagře! Nepoznávám vás již; byl jste jindy vždy tak dobrý, tak shovívavý ke mně... Ano, ano, dobře! Jdu již!... Jen nebuďte netrpěliv... Ale není-liž pravda, zachráníte jej? Ó, jen nehleďte očima takovýma... vím, vymyslíte si již prostředek, abyste jej zachránil... S bohem, milý švagře, víte, že štěstí mé jest ve vašich rukou... Vrátím se opět na své místo, tam nahoře na galerii,

vám naproti. Pohleďte občas ke mně vzhůru, dobrý příteli můj, a seznáte, že vzbudí to ve vás dobré myšlénky."

Candida odešla.

Gordiani opřel se o stůl a mumlal s hořkostí bolestnou:

„Ó, kdo by si to byl pomyslil! Ona, vlastní žena má!"

VII.

Krise.

Byla to pravda, až příliš pravda: tajuplnou damou, u níž nalezal se Attilio v oné noci, kdy Ribaldi byl zavražděn, nebyl skutečně nikdo jiný než signora Gordiani, choť jeho obhájce přehorlivého!

Náhoda prozradila to advokátu, náhoda, po kteréž tak často volal a kteráž vyslyšela ho nyní i daleko přes přání jeho! Šátek, kterýž Candida v ložnici sestry své nalezla a jejž pro monogram za majetek bratra svého považovala, patřil nikoli jemu, nýbrž Attiliu Ginimu, jehož začáteční písmena, co se křestního jména i příjmení týče, souhlasila se začátečními písmeny Gordianovými.

Advokát nabyl však plné jistoty o tom hlavně z následujících okolností. V první době vyšetřovací vazby Attiliovy spatřil Gordiani, kterýž ho jako obhájce ve vězení navštěvoval, u něho podobný šátek, jehož vyšívání bylo velice nápadné, a což vzbudilo ještě více pozornosť, bylo, že jinoch hleděl šátek ten rychle skrýti. A nyní vzpomínal si advokát též, že Attilio stěžoval si oproti strážníkům, že zadrželi prý mu šátek, kterýž doplňoval tucet šátků stejného vzorku a kterýž, jak prý si byl jist, měl u sebe v noci, kdy byl zatčen; dále věděl advokát, že jinoch, když mu byla dána odpověď, že při prohledání oděvu jeho v oné noci nenalezen v něm žádný šátek, přestal používati i ostatních šátků ze zmíněného tuctu, ač mu byly do vězení doručeny. Ano, musilo se souditi, že šátky tyto potají vůbec zničil.

Poslední okolnosť utvrdila advokáta již tehdy tím více v mínění, že zmizení šátku souvisí s tajemstvím jeho alibi. Bezpochyby obával se jinoch, že postrádaný šátek ten ztratil u dámy, jejíž jméno tajil a že nechtěl soudu ani obhájci poskytnouti tak příležitost, aby na základě toho mohli snad po dámě oné dále pátrati. Avšak Gordiani neměl za nutné, o tom všem již při přelíčení se zmíniti a to tím méně, jelikož veškeré pátrání, kteréž ve směru onom sám zahájil, zůstalo bezvýsledným.

A t e n t o šátek nalezla Candida v ložnici signory Gordiani z rána po zatčení mladého muže, zatím co choť signory v Turině dlel. U ní tedy šátek ten zanechal, v komnatě svého ochránce, svého obhájce.

Nyní mohl si Gordiani tak mnohé v jednání mladíkově oproti němu samému vysvětliti, tak mnohé, čehož příčiny dříve pochopiti nemohl: zdráhání se Attilia, přijati jej za obhájce; jeho tvrdošíjné zapírání, i mezi čtyřma očima, že by byl v noci oné dlel u některé dámy; jeho protest proti obraně, pronešené obhájcem v tomto směru; a ko-

nečně jeho přání, aby nemusil býti přítomen této části obhajovací řeči. Ovšem manžel, který rozpoutává veškerou ohnivou výmluvnosť svou ve prospěch milence své choti, jest hroznou figurou. Jinoch nemohl přijati ochrany téhož, kterého tak nehodným spůsobem potupil.

Také vzrůstající chladnosť Attiliovu vůči Candidě Gordiani nyní pochopil. Byl to hlodající, vyčítavý pocit zrady

„On uštědřil mi almužnu výčitek svědomí svého. To jest velikomyslné, to jest šlechetné, to jest vznešené od něho!“ děl si ubohý manžel s nejtrpčí ironií. „To jest poslední, ale nejkrutší rána: po zradě soucit, po urážce výsměch. To jsou praví lupiči cti a míru rodinného. To jest horší, než kdyby peníze loupili a život napadali. Duše jest to, kterou olupují, jest to srdce, které vraždí... A já — já chválil jeho šlechetnosť, jeho velikomyslnosť, jeho rytířskou loyalnosť! Já, obhájce jeho, učinil z něho hrdinu, oběť, mučenníka! Já omlouval jeho poklesek, ano já jej ospravedlňoval, tropil jsem si šprým z poklesku takého, obveseloval jsem posluchače na účet zneuctění svého! Jaká potupa, jaká to hanba!“

Řka tak, zakryl si Gordiani obličej rukama, jakoby se chtěl před sebou samým skrýti.

A po té pokračoval: „A ona, kterou jsem pokládal za vrchol cudnosti, za výkvět cnosti, kterou jsem za choť pojal pro její počestnosť bez poskvrny, pro její úžasnou přísnosť zásad! Ó smích, smích nad slepotou mužů! . . . Měl jsem pomníti: byla v klášteře vychována, jeptiškami a mnichy. Ach! ach! milostivá chtěla hříchu okoušeti, aniž by tkvělo na ní jen zdání viny . . .; obětovala své škrabošce pokrytecké nejprvé štěstí svého mládí a potom svou věrnosť manželskou a konečně i svou vášeň ženy, takže pokrytectví její tři padli za oběť, její první láska, její choť a konečně i její galán! Jak tvrdé, jak vyprahlé musí býti srdce její! Všemohoucí bože, pomyslím-li, že pro ni, — pro ni! — dal jsem se unésti v řeči své až i k apologii cizoložství! . . . Hanba, hanba mi! . . . V posměch vydán, terčem vtipu, podváděn jako hlupák nejtupější! . . O jaká bída, jaká podlosť!“

A nešťastný zalomil rukama v zoufalství. —

„A ode kdy trval tento hnusný poměr? Jakým způsobem počaly odporné pletky ty? Bylo to, když představil jsem jí muže, kterého sám jsem do domu svého uvedl, aneb bylo to již před sňatkem mým? Jest to on, kterýž ji svedl, aneb jest to ona, kteráž jej přilákala a připoutala na sebe? . . . A jest poměr ten zločinný aneb jest to jen . . . Bah! jaký jsi naivní hoch! Jaký hlupák! Manžel jsi přece, a jaký! . . . a myslíš skutečně, že plamen nehoří? A co značí konečně teď všechny okolnosti a jednotlivosti viny, když ona sama byla spáchána? Ó bída, ó hanba! . . . Nepátrejž raděj dále již! . . .“ Tak mluvil nešťastník sám k sobě rva si vlasy . . .

„A co učiním nyní?“

„Signore,“ pravil sluha soudní, jenž právě vešel, „soud vrátil se opět do síně a čekají na vás.“

„Přijdu hned!“ odvětil Gordiani, vztyčuje se s posuňkem hrozivým

a s výrazem neuprosnosti, „jako bůh pomsty. Ano! jsou oba v mých rukou a u boha! zjednám si odplatu!“

Po slovech těch vstoupil opět do síně.

Všichni přítomní zděsili se změny, která se s ním stala. Byl bled jako mrtvola, s očima příšerně svítícíma a chvěl se; hněv nezkrotný a vášeň divoká trhala křečovitě svaly tváře jeho.

To nebudilo však ani přílišný údiv. Náhlá zdrcující porážka advokátova v procesu tom vysvětlovala dostatečně jeho stav a jeho sklamání shledáváno tím oprávněnějším, jelikož všichni byli pocitem tím stejně překvapeni a stísněni.

Obžalovaný byl nyní rovněž do síně zavolán, aby mu písař soudní rozsudek přečetl. Při pohledu naň škublo to prudce tělem Gordianiho, ale advokát se přemohl.

Attilio Gini, slyše rozsudek, nehnul ani brvou, nýbrž zachoval si důstojně obvyklý po celé přelíčení výraz oddanosti.

Při přečtení rozsudku ozval se z koutka galerie bolestný, avšak přidušený výkřik.

Gordiani pozvedl tam oči a spozoroval Candidu, kteráž, majíc závoj stále před tváří, zdála se v mdlobu klesati. Představil si ubohé dítě, jak si zoufá, jak láskou a úzkostí v slzách se rozplývá, cítil srdce své dojato nejhlubším soucitem. Nicméně násilně přemohl city své a mlčel.

Když předčítání rozsudku bylo ukončeno, obrátil se předseda k odsouzenému jinochovi, aby mu prohlásil, že může podati odvolání ke kasačnímu soudu. Jeho hlas, jakož i vlídný, přátelský tón, projevovaly přání i naději, že dostane se mladému muži spravedlnosti, i zněl advokátu jako výčitka, jako hlas svědomí, kterýž pamatoval jej, že jest též sluhou zákona a že při vykonávání úřadu svého nesmí býti manželem i člověkem, aby byl jedině nástrojem spravedlnosti. Ale i tento dojem neotřásl srdcem advokátovým, ni jeho rozhodnutím. Byl hluchým k výtce předsedově, byl hluchým k prosbě dívčině, poslouchal jen svých myšlenek pomstychtivých. Hanba za hanbu; muka za muka; — sobectví uraženého manžela vítězilo nade všemi city ostatními.

Prudký záchvat kašle, kterýž několik minut trval, zabránil předsedovi, aby prohlásil, že přelíčení jest skončeno a soud musil čekati, až předseda se zotaví.

Toto opozdění způsobilo příhodu, kteráž byla by bývala mohla míti vážné následky. Podotkli jsme, že státní zástupce, kterýž byl krátkozraký, užíval lorgnonu. Nepotřeboval nyní sice již nahlížeti do žádných akt a paragrafů, avšak přes to, mezitím co rozsudek byl čten, neustal skla svá hedvábným šátkem tříti a čistiti, při čemž jevil horlivosť, kteráž zdála se býti úmyslně velice okázalou.

Bystrému a nedůvěřivému advokátu bylo počínání toho ihned nápadné, ale kdož pomysliti si může jeho překvapení a jeho zuřivosť, když po řeči předsedově k obžalovanému uzřel, jak státní zástupce s úsměvem na tenkých rtech pozvedl lorgnon svůj a právě na něho jej upřel, utkvěv se zvláštním důrazem na jeho obličeji. Na něm chtěly se tedy zraky žalobcovy s celou chutí pásti, v jeho pokoření hledaly rozkoš svou. To bylo více než drzosť, to byla potupa, to byla provokace!!

Gordiani zmítal sebou na stolici své jako kůň, do jehož boků ostruhy se zabodly. Vzpínal se divoce, je-li tu možným výraz takový, oheň blýskal z očí jeho, na rtech měl pěnu, a paprsek, kterýž vycházel z lorgnonu, vbodl se mu do mozku, vzněcuje jej.

Pokusil se odvrátiti zrak, ale tu setkal se se zraky soudců, kteří zdáli se v strnulé své nehybnosti kárati ho, že nedovedl porotce přesvědčiti. Obrátil oči k těmto, ale ti se svou spokojenou šťastnou tváří zdáli se usmívati jeho porážce. A nyní přelétl zrak jeho posluchačstvo, kteréž mu však jevilo, což jest ještě horší, rozmrzelosť svou, ano lze říci pohrdání své, jelikož bylo ve svém očekávání úplně sklamáno. A ačkoli odvrátil se od skel veřejného žalobce a zlého jich kouzla, vnikal mu přece jejich paprsek neodvratně do očí a pronásledoval jej jako bludička.

Mysl maje úplně rozháranu a zmatenu, neviděl advokát nic již před sebou, než někdejší slávu svou, nyní potupenou, v posměch vydanou, nohami šlapanou, a zapomínaje každého ohledu, veškeré slušnosti, zdvihl v prudkém pohybu obě ruce vysoko, jakoby o slovo žádal.

Bude to pokládati někdo za přepjato, pravím-li, že chystal se sám hanbu rodiny své veřejně rozhlásiti? Avšak co jsou vášně jiného, než přepjatými city? A nejsou-liž, dosáhnuvše svého bodu varu, schopny největších výstředností? Dějiny vypravují o lidech, kteří z umělecké žárlivosti své soupeře zavraždili. Tak i u našeho advokáta zvítězila láska k jeho povolání nad každým jiným citem, i nad žádostí spravedlivé msty.

Po neočekávaném znamení, kteréž byl dal, pohlédli naň předseda, kterýž byl se zatím opět zotavil, přísedící i obecenstvo s napjatou zvědavostí. Pochopili, že jest hotov přednésti něco neobyčejného a překvapujícího. A skutečně viděli jej, jak na kvap a rukou horečně se chvějící píše několik řádek na lístek, hledaje očima sluhu soudního, zřejmě za tím účelem, aby tento lístek předsedovi soudu doručil. Co napsal, bylo skutečné, opravdivé, zničující alibi Attilia.

V osudném tomto okamžiku vrazil soudní sluha do dveří, nesa rovněž lístek v ruce, kterýž ihned advokátu odevzdal, řka mu ve velkém rozčilení:

„Pravý vinník jest objeven! To sdělil mi doručitel tohoto lístku, uloživ mi, abych vám ho co nejrychleji odevzdal.“

Tato slova soudního sluhy vrátila opět advokáta samu sobě. Chopil se lístku, rozevřel jej a rychle přečetl; radosť skorem příšerná zazářila v jeho obličeji, jako kdyby paprsek sluneční pronikl bouří. A po té vrátiv opět lístek ten sluhovi soudnímu a kyna mu, aby ho doručil předsedovi soudu, roztrhal, co byl právě napsal, pod stolem svým v drobounké kousky, pozvednuv očí svých s výrazem trpké vděčnosti k nebesům. —

Mezitím přečetl i předseda lístek onen a nechť se sebe více snažil, zachovati chladnosť svou, výraz zadostučinění zračil se v jeho obličeji. Nesdělil však ničeho z obsahu listu, jelikož bylo mu to trestním řádem zapovězeno.

Avšak obecenstvo všimlo si výrazu jeho tváře, kdežto zatím prostřednictvím doručitele listu rozšířila se bleskorychle novinka tato, jako se každá novinka z pravidla šíří. I bylo známo nyní, že jistý umírající

muž přiznal se duchovnímu, povolanému k loži jeho, za pravého původce zločinu, kterýž byl ze msty spáchal, poněvadž ho lichvář, kterému byl několikráte pomocníkem při jeho podvodech, sám lstivě o jeho odměnu připravil. Důkazy, kteréž pro vinu svoji uvedl, měl duchovní dle zločincova zmocnění soudu sděliti.

Toto odhalení bylo v obecenstvu s jásotem přijato, jelikož (nehledě k tomu, že nevinnému dopomáhalo ku jeho právu), potvrzovalo i všeobecné přesvědčení. Týž pocit ozýval se i v myslích soudců. Jen státní zástupce, kterýž ostatně, abychom mu nekřivdili, nebyl právě nespokojen, litoval přec toho, že sklíčka svá trochu příliš horlivě byl čistil.

Porotci zahanbeni vytratili se spěšně ven, věšíce hlavu a majíce šosy kabátů takořka mezi koleny, vyjímaje účastníka „Indické společnosti“, kterýž na výroku, obžalovaného odsuzujícím, měl největší podíl a dávno již všeho citu i studu byl prost.

Gordiani vzdálil se naposled, poněvadž chtěl se vyhnouti obtížným blahopřáním. A přece pronikl k němu jeden obtěžovatel.

„Nic platno,“ pravil, „proti vám jest marným každý boj! Člověk by řekl, že sám jste způsobil smrt pravého vraha, aby musil se ze své viny vyzpovídati. Nemohl zemříti ve vhodnější čas, právě jako v komedii . . .“

„Ne! ne! nezemřel v pravý čas!“ mumlal advokát jako k sobě.

„Rozumím! Kdyby byla došla zpráva tato před přelíčením, byl byste si mohl uspořiti namahavé obhajování!“

„Uhodl jste!“ pravil advokát odcházeje.

A trpce, ano bolestně děl sám k sobě: „Nebyl bych aspoň ničeho zvěděl!“

VIII.

Stále týž.

Dva měsíce na to vstoupil advokát do bytu Attiliova, kterýž mezitím byl uznán za úplně nevinna a na svobodu byl propuštěn.

Od osudného procesu oba mužové se nespatřili. Attilio zůstal až do úplného ukončení jeho ve vazbě, kdežto Gordiani byl zachvácen horečkou, která byla by ho málem do hrobu sklátila.

Candida dlela neustále u lože švagrova, věnujíc mu veškerou péči, kteréž má chorý tolik zapotřebí, ale především povzbuzení, kteráž jsou neméně nutným a vydatným lékem pro mysl sklíčených a zlomených. A manželka jeho přispívala se své strany balsamem svých modliteb a litanií. —

Ubohá dívka, Candida, dala se mimo to, jelikož sama nemohla Attilia navštěvovati, opětně tázati, jak se mu daří. Psala mu i listy, plné útěchy a vřelé touhy po brzkém jeho osvobození, aniž se však jen slovem zmínila o své lásce aneb o jeho závazcích vůči ní. Naopak prosilo nezištné a stále oddané i obětavé dítě toto švagra svého, jakmile se pozdravoval, aby probůh neřekl ani jediného slova Attiliovi o tom, co byla ochotna pro jeho zachránění vykonati. Nyní, kdy stala se oběť

tato zbytečnou — pravila — mohl by si mysliti, že chci způsobem takým na jeho mysl a na jeho úmysly působiti.

Avšak nechť si listy, které dívka Attiliu psala, byly sebe zdrželivější, byly přece tak říkaje prodchnuty citem, který duši pisatelky pronikal, neboť city podobají se vonným květinám, které dechem svým opojují všechny, kdož s nimi se stýkají. Tak i Attilio vdechoval, čta listy ty, s rozkoší vonné to ovzduší v mysl svou a dal se jím bezděčně omamovati.

Sotva octl se Gini na svobodě, odebral se Gordiani, ač nebyl ještě zúplna pozdraven, k mladému muži.

Málo kdo by jej byl nyní poznal. Vlas jeho skorem úplně sešedivěl, ano zbělel, hlava jeho byla schýlena. Nikoli osm týdnů, nýbrž osm let přeneslo se v těchto dvou měsících přes něj. Mukami a trýzní stárne člověk víc než časem. Attilio zděsil se, netušil však dosud děsnou příčinu hrozné této změny.

Jinoch pokročil sám advokátu vstříc, volaje k němu vřele: „Namáháte se sám ke mně!... Na mně přece bylo, abych první přišel k vám, abych se poděkoval. O, signore, jak hluboká jest vděčnosť má!“

„Nechme vděčnosť stranou, mladý pane! Nepřišel jsem proto k vám,“ odvětil Gordiani ledově.

Na to vyňav osudný šátek z kapsy, dodal: „Musím vám něco vrátiti, signore; tento šátek patří vám.“

Do Attilia jakoby byl blesk udeřil.

„Podruhé, mladý pane,“ pokračoval advokát týmž ledově chladným hlasem, „vloudíte-li se do komnaty některé ženy, je-li muž její nepřítomen, mějte se aspoň na pozoru, abyste nic ze svých věcí neztratil. Muži i ženy dovedou mlčeti, ale věci mluví.“

„Myslíte tedy . . . !“ zajíkal se Attilio.

„Odvážíte se zapírati?... To bylo snad před procesem šlechetné od vás, nyní byla by to zbabělosť.“

Mladík chtěl pokračovati.

„Věřte... až zvíte...“

„Nechci nic věřiti a nechci nic věděti. Když snažil jsem se před soudem vás zachrániti, připadl jsem na historku, jak se mi v mysli právě namanula, na historku nejjednodušší, nejnevinnější, nejméně aspoň závadnou, jakou si pomysliti lze. Trvám při ní. V podobných případech není vlastní provinění nikdy v tom, jak se co stalo, nýbrž v tom, co se stalo. Co může značiti ještě větší neb menší míra viny, jakmile bylo jednou provinění samo spácháno? Výsledek je stále týž. — Tolik jest jisto,“ pravil potupený manžel takořka sipaje, „že jste se za noci, tajně, přestrojen jako zlosyn vloudil do svatyně mé cti a mého míru a že toto jediné značí již znesvěcení a zhanobení její. Čest moje jest poskvrněna, mír můj zničen.“

„Žádáte-li zadostučinění, jsem ochoten...“

„Souboj, aby vše bylo opět zkaceno, co jsme s tak těžkou námahou zřídili? A potom... Můžeme-liž věděti, neklesl-li by někdo z nás

ještě hlouběji, nestal-li by se vrahem... aby jiné, mladé, milující srdce úplně zničil?“

„Candida!... Miluje mne skutečně ještě?“

„Jak se tak tážete? Vy šviháci ze vznešené společnosti s hladkým obličejem, s roztouženým zrakem a lichotivou tvářností, vy způsobujete pohromu za pohromou v ženských srdcích, jste pravými bandity v lásce! Ovšem, že vás Candida dosud miluje! Nevíte ani, k čemu ubohá dívka byla odhodlána, aby vás zachránila. Byla již na tom, udati sama sebe, že s vámi osudnou noc onu strávila...“

„To chtěla učiniti? A já zavrhl pravý tento klenot! Pane, dávám vám čestné slovo, že nebudu již na ni ani mysliti... že nebudu již rušiti klid její...“

„Naopak musíte ji učinit šťastnou!“

„Jak? a vy byste po všem, co se stalo, dal svolení své k tomu?“

„Slíbil jsem jí to. Jest to hlavně k vůli ní, k vůli tomuto srdci zlatému, proč zříkám se msty.“

„Ó pane! Mstíte se daleko více svojí dobrotou, nežli hněvem svým. Já ujišťuju vás, že oddanosť má ku Candidě po celý život můj nestačí, aby odčinila veliké provinění, kteréž spáchal jsem na lásce její a na přátelství svého ochránce.“

„To uvidíme teprve,“ odvětil advokát stále s týmž ledovým chladem. „A nyní mějte pozor, co vám ještě řeknu... Již po delší dobu ohlížel jsem se po místu, po úřadu, který vás byl by důstojen. Píše se mi, že vám má býti svěřeno tajemnictví v ministerstvu. Strýc váš spořádal, jak víte, peněžní záležitosti vaše, a více ještě, poukázal vám již část příjmů z majetku, kterýž budete po něm jednou děditi. Budete žíti s chotí svojí v Římě.“

„A vy?“ tázal se váhavě Attilio.

„Já zůstanu zde!!“

„Sám?“ osmělil se mladík tázati se ještě.

„Se ženou svou, u ďábla! Či nemám ženu, která jest na faře jako choť moje zapsána?“ tázal se Gordiani se zdrcujícím posměchem.

„Odpouštíte jí tedy?“

„Nikoli, neodpouštím jí ničeho, k čemu odpouštěti? Ona není schopna žádné lítosti! Srdce její jest tvrdé, bez jediného vlídnějšího citu, vypěstěné v klášteře... Nesmí ničeho zvěděti; jinak musil bych trestati.“

„Jste nejšlechetnější člověk na světě.“

„Mýlíte se; jsem prostě jen sobec. Jest to šlechetnosť konstitučního panovníka, kterýž nucen jest činiti ústupky, aby nemusel vydati vše! Co zbývá mi nyní? Mír duše mé jest zničen; česť moje jest rozežrána jako rakovinou; zbývá mi jen ještě sláva proslulého advokáta. Tato zůstala neporušena. A tu chci si takovou zachovati, nechci si ji dáti uloupiti jako vše ostatní. Pozbyl bych jí však skorem na jisto, kdybych ji dal poskvrniti skandálem, který by mne mohl učiniti směšným. Byl jsem již na tom, učiniti tak sám, z přílišné své samolásky, tam před soudem, avšak tehdy jednalo se o veledůležitý krok, o cosi velikolepého, což nebylo by mělo na sobě ni stín směšnosti, nyní však, když věc rozřešena byla zcela jiným obratem a když jsem již tak jako tak

zůstal vítězem, nyní bylo by odporné, kdybych jako žebrák ukazoval rány své okolojdoucím; dostalo by se mi za almužnu jen pohrdání. Proto, aby sláva má zůstala nezmenšena, vzdávám se činnosti své u trestního soudu."

„Vy chcete tak učiniti?"

„Jak mohl bych při tomto povolání ještě setrvati? Neměl bych již k tomu odvahy. Zdálo by se mi vždy, jakoby státní zástupce upíral na mne sklíčko své a jakoby pravil mi se zlomyslným úsměvem: Měj se na pozoru! hájíš snad milence své ženy! — — Ne! Ne! neměl bych již onen vzlet, onu volnosť a bystrosť myšlenek, šel bych jen nejistě ku předu, váhavě, bázlivě, nedůvěřiv ku vlastním svým vývodům. A potom: cítím, že s vlasem mým i duch můj sestárl, moje výmluvnosť poklesla, jako moje hlava se nyní k zemi chýlí. Tento poslední proces strávil veškeré jak fysické tak i duševní mé síly, a kdybych zkusiti se chtěl opět v obhajování, zatemnil bych slávu svoji pro vždy. Ne, ne," — pokračoval advokát s jakýmsi nadšením umělce, — „chci odstoupiti na vrcholi slávy své, odnášeje s sebou kořisť dobytých vavřínů; v stínu jich chci skrýti i bolesť svou. Chtějí mne zvoliti za poslance. Vstoupím do sněmovny, abych tam hájil zájmy země. Úkol to přesnadný; je-li nutno, dovede se hájiti země sama."

„Ó signore!... Jak mé svědomí mne..."

„Vynasnažte se, aby Candida byla šťastna, opakuju vám; jest to jediný prostředek, abyste mi dokázal lítosť svou."

„Ó přísahám vám tak!"

Gordiani chystal se odejíti. Ze zvyku podával ruku. V tomtéž okamžiku vstoupil do komnaty jistý přítel Attiliův. Signor Gini chopil se ruky advokátovy a rozpačitě ji tiskna, pravil mu hlasem přidušeným:

„Milosť! Prominutí!"

„Před světem ano —" odvětil stejně tiše advokát s nejchladnějším pohrdáním; „muž proti muži — nikdy!"

Byla to opět láska k jeho umění, kteráž u advokáta zvítězila nad pomsty chtivostí manželovou. Stejně jako byl prve ochoten, obětovati jí svou česť, tak obětoval jí nyní i svou pomstu.

V okamžiku tomto jest Gordiani poslancem v parlamentu, kde, jak sám se vyjádřuje, prodělává svůj očistec.

Signora Gordiani zůstává věrna svým zásadám neúprosné přísnosti. Pověsť její nedoznala ni nejmenší poskvrny, právě tak jako dobré zdraví její zůstalo neotřeseno.

Candida a Attilio jsou prý závidění hodnými a šťastnými manželi.

Norina.

Napsal Ferdinand Fabre. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

(Dokončení.)

VII.

Cardy nepřestal zpívati a uhlířka stále naň mluvila laskavými slovy, pak výrazy pohnuté něžnosti, jež mi pronikaly srdce.

„A kde jsi spal, můj holečku,“ pravila k němu, „kde jsi nalezl útulek dnes v noci? Hledala jsem tě po celé ulici Visconti, v ulici de Seine, v ulici Bonapartově, a tys nebyl nikde . . . Ach, Cardy! Cardy! V celém domě k vůli tobě nezamhouřil nikdo oka . . .“

Stehlík byl si vyskočil na nejvyšší bidélko klece, sůžil svoje nadmuté hrdélko a prostrčiv hlavičku mezi drátky mříže, poslouchal, poslouchal.

Chvílemi, když se paní jeho zamlčela, ulevil si štěbetáním velice tichým, odpovídaje jí, jak uměl.

„Tak tedy váš stehlík vám uletěl včera večer?“ tážu se.

„Včera večer, k sedmé hodině . . . Stalo se to takhle . . . Musím vám říci, milostpane, že jsem teď velmi nešťastna: můj muž je od osmi dnů na smrt nemocen . . .“

„Ubohá paní! . . .“

„Je chybný na plíce, těžce dýchá, tak že pro každou maličkosť se mu dělá zle. V Paříži, kde má člověk stále plné ruce práce, kde jeden se tlačí na druhého, tolik je tu lidí, není času, aby člověk pamatoval na sebe, v tom divokém mraveništi sotva že můžete myslit na Pánaboha. My, ačkoli jsme měli krušnou živnost, pracovali jsme tak, že jsme nikdy nezanedbali mše v neděli nebo ve svátek. Proto nám také Pánbůh požehnal. Poznávala jsem arci, že pan doktor Barret, z ulice de la Seine, neměl velké naděje, ale přece jsem se neodvážila pronést jediné slovo k svému muži o posledním pomazání. To víte, mohlo ho to rozčilit a nechtěla jsem dát v šanc jeho život, ani kdybych mu tím otevřela království nebeské . . . On sám od sebe, z vlastní vůle, po dlouhém kašli, že by se byl skorem zadusil, žádal mne včera ráno, abych poslala pro pana pátera Birgassola. Pan páter Vilém Birgassol, čtvrtý kaplan při kostele Saint-Germain des Prés, je syn Antonína Birgassola, kterému jsme prodali svůj krám — našich krajanů . . .“

„Odkud jste?“

„Od Truscasu, v Cevennách . . .“

„Vy jste z Truscasu?“

„Birgassolovi patří farou k Truscasu, ale my patříme farou k Rocailletu . . .“

„K Rocailletu!“ zvolal jsem prudce, pln úžasu.

„Vy znáte naši krajinu?“

„Znám-li ji! Jeden z mých přátel je tam teď farářem“ . . .

„Váš přítel, milostpane?“ . . .

„A můj nejlepší přítel, pater Prosper Arribas, z Passettes, nedaleko Camplongu.“

„Pater Prosper Arribas! . . . Jakže, Prosper Arribas, „Arribassou,“ ze statku des Passettes, je farářem?“

„Jest, a farářem v Rocailletu.“

„Tomu se nedivím: byli to tak hodní, řádní lidé, ti Arribasovi z Pasettes! Byla jsem u nich jednou na kaštanech, — ó, tomu je už hodně dávno.“

Při unášejících vzpomínkách na rodný kraj byla se tato stará zarmoucená žena jako vnitřním vnuknutím vzpřímila, jakoby zrovna omládla. V tomto náhlém záblesku znovuzrozeného mládí spatřil jsem Honorinu Jalaguierovu kráčející s pastýřskou holí, obracející se na tvoje volání, čekající na nás uprostřed svých koz, mezi kaštany u Rocailletu.

„Nejmenujete se Honorina Jalaguierova?“

„Vy znáte moje jméno?“

„Pocházíte z Cérisoles z farnosti rocailletské. Kolem r. 1842 provdala jste se za Justina Lebasseta.“

„Ale, milostpane, kdo vám to řekl?“ . . .

„Byli jsme při tom, já a Prosper Arribas, „Arribassou“, když váš děd Bartoloméj Jalaguier vás zasnoubil s Justinem. Vzpomínáte si na to? Stehlíci zpívali v třešních . . .“

„Vzpomínám si! vzpomínám!“ opakovala přiloživši ruku na srdce a usednuvši opět.

Byla udýchána, jako při svém příchodu.

„Tak tedy,“ vypravila namahavě ze sebe, „vy jste synovec pana faráře Fulcrana z Camplongu?“

„Ano, jsem „pan synovec,“ pan synovec velice změněný, velice sestárlý, velice úctyhodný . . . Bohužel, kaštanové sady rocailletské jsou tak daleko!“

Honorina Lebassetòva po chvíli úctyplného váhání, povolila hnutí svého srdce, naplněného vzpomínkou na Cérisoles, vzpomínkou na dobu mládí a podala mi obě ruce. Když se prsty mé dotkly jejích prstů, vstoupily mi slzy do očí.

„Kdyby můj muž mohl vás vidět, kterak by jej to potěšilo!“ zašeptala.

„On mne uvidí, slibuji vám to, on mne uvidí.“

„Nebydlíme daleko od Institutu. Zůstáváme v ulici Visconti, číslo 6. ve třetím patře. To bude radost pro mého ubohého Justina! Když slyší mluvit o svém rodném kraji, necítí více nemoc. Miluje tolik Rocaillet a Cérisoles, že by se byl tam zajisté uzdravil ze své nemoci, kdybychom ho tam byli mohli poslat. Ale s počátku nás zdrželo uspořádání našich záležitostí s Birgassolovými po šest měsíců; pak, když jsme mohli odejet,

pan doktor Barret to zakázal, obával se, aby se mu na cestě nic nestalo. Co chcete? Bůh je pánem nás všech . . . Musíme se odevzdat do jeho vůle . . . Musím se ostatně přiznat, že nebesa viděla naše trampoty a nenechala nás bez útěchy, neboť Cardy . . .“

„Jakže, tento stehlík?“ . . .

„Kdybyste jej znal! Kdybyste věděl, kterak je poslušný, kterak se dá do zpěvu, jakmile mu Justin dá znamení prstem anebo zahvizdne. Přinesl nám jej zeť Birgassolových, Baptiste Ligier, který byl minulého roku v Truscasu. Chytil jej na vějičku na břehu potoka cérisolského, as třicet kroků od baráku, kde jste poprve spatřil mého děda . . . Včera večer přistavila jsem klec s Cardym k posteli nemocného a Justin, který pro svoje bolesti stal se trochu nedoslýchavým, poslouchal ptáka, těšil se s ním, když ho měl blízko svého ucha. Najednou přišel pan pater Birgassol spolu s kostelníkem z fary Saint-Germain-des-Prés. Přicházel k nám s Pánem Bohem. Byla jsem zmatena, ztratila jsem hlavu a chytla klec tak prudce, že se dvířka zachytila na mé zástěře, pootevřela se a Cardy uletěl, přelítnul přes hlavy celé klečící rodiny Birgassolových. . . . Tak to bylo.“

Nemohla více mluvit.

Vrátil jsem jí klec a doprovodil ji, opakuje svůj slib, že brzy navštívím jejího manžela. Když přecházela přes dvůr mého pavillonu, můj klášterní dvůr, Cardy, nevděčník, rozepěl se veselým nápěvem, jenž mi rozrýval srdce.

VIII.

Druhého dne jsem to nemohl déle vydržet, můj drahý Arribase; musil jsem spatřit opět svého stehlíka z Cérisoles. S hlavou plnou pěkných nápěvů Cardy-ových vydal jsem se ke druhé hodině ulicí Bonaparte k ulici Visconti, as na dostřel od Institutu. Jaká to ulička, můj Bože! V celé Paříži, ve které jsem vykonal za těch pětatřicet let tolik zbytečných kroků, znám leda úzký průsmyk ulice du Chat-qui-Pêche k nábřeží Saint-Michel, jejž bylo by lze porovnat s uličkou Visconti. Zvedl jsem nos, upíraje oči na vetché, chatrné zdě. Zapomněl jsem číslo domu Lebassetových a netázal jsem se na ně Josefiny, které bylo velice podobno, že by viděla cosi podivného v mé návštěvě u její bývalé uhlířky a roznášela o tom nekonečné klepy mezi veškerou čeledí v paláci Mazarinově.

Zarazil jsem se. Na desce z černého mramoru, zazděné do průčelí průjezdu, čtu následující slova ve zlatých literách:

HOTEL DE RANES.
ZDE ZEMŘEL JEAN RACINE
DNE 22. DUBNA 1699.

*

Jean Racine, můj poeta, můj drahý Prospere, božský básník „Esthery“ a „Athalie“! Vidíš, navzdor své nepatrnosti a své úzkosti — dva fiakry by se tu nemohly vyhnout — není přec ulice Visconti ulicí ledabylou.

... Slévárna Debernyova; Krafft, knihař, Caderiny, kamnář; Josef Romset, slévač; Haro, nakladatel ... Ale, u všech všudy, kde bydlí ti Lebassetovi? Zbývá mi již jen prohlédnout pět neb šest domů a přijdu do ulice de Seine. Teď je chodník úzký jako dlaň, člověk jda po něm, otírá si loket o zdě. Sestoupil jsem na jízdní dráhu a chci se vrátit. Ostatně, jestliže moje touha, abych uslyšel ještě jednou nezapomenutelného Cardyho z Cérisoles, bude mne příliš pokoušet, odvážím se a zeptám se Josefiny.

Dobrá, zde je ulice de Seine, jsem skorem u ní. Pojednou zůstal jsem přimrazen. Co se stalo? Stalo se, že nezní-li mi v uších, slyšel jsem stehlíka Honoriny Jalaguierovy a Justina Lebasseta, svého stehlíka z Institutu.

Vyvalil jsem oči na vrch hlavy. Spozoroval jsem Cardyho tam nahoře, ve třetím patře. Spozoroval mne, neboť nedávaje se vyrušovat ve svém ritornelu, naklonil hlavu a hledí na mne mřížkami své klece. Tyto mřížky zdají se tak tenkými, že byste řekli, že Cardy sedí úplně svoboden na kraji okna Lebassetových. Když se chystám vystoupit vzhůru, padla mi do oka následující firma nově namalovaná a nově olakovaná nad dírou, černější než vchod do důlu Svaté Barbory v Graissessacu:

DŘÍVÍ A UHLÍ.
ANTOINE BIRGASSOL
NÁSTUPCE JUSTINA LEBASSETA.

Jdu chodbou ...

Vzpomínáš-li si, drahý příteli, na úplný skvoucí pořádek, v jakém se nám jevila chatrč Jalaguierových roku 1842 v den našeho výletu do Truscasu k vůli pstruhům, dovedeš si představiti skvoucí tu čistotu, v jaké jsem nalezl byt Lebassetových. Nechať se tomu Miretta podiví: Honorina v Paříži zůstala Norinou z Cérisoles. Ona sama přišla mi otevřít.

„Ach, milostpane ... Ach, milostpane ...“ opakovala pohnuta, nevědouc, kterak mi má děkovat.

„Jak je vašemu manželi?“

„Zle! Modlila jsem se, když jste zazvonil.“

„Tedy ..“

„Jen aby Pánbůh měl s námi smilování, aby nás neopustil ...“

„Je dovoleno, abych viděl nemocného?“

„Zajisté že je to dovoleno! Ostatně jsem přesvědčena, že vaše návštěva mu dodá pružnosti. Všechno, co jej upomíná na rodný kraj, je mu prospěšno. Vypravovala jsem mu, že náš Cardy měl štěstí a uletěl k vám, do Institutu a to ho potěšilo, ale tak potěšilo! ... Ráčil byste na chvíli usednout?“

Usedl jsem na židli, kterou mi podávala.

„Nemohu vás hned uvést do pokoje k Justinovi,“ dodala omlouvajíc se; „pan páter Vilém Birgassol právě s ním hovoří. Přišel jste právě

v hodinu, kdy jej pan páter Vilém navštěvuje, neboť pan páter Vilém je anděl, navštěvuje ho každodenně odpoledne. Ale kdož ví, snad nemáte času čekat? . . .“

„Mám dosti času.“

Malý kastrolek, plný vody, bublal na třínožce v ohništi. Hodila do ní hrst suchého, svraštělého koření.

„Je to islandský mech od materialisty,“ pravila pracujíc. „Smíchám ten odvar s mlékem a Justinovi se ulehčí . . . Ten kašel! ten kašel! Co chcete? Člověk musí mít rozum . . . . A přece, když pomyslím, že jsme počínali být trochu klidni, trochu spokojeni . . . Tolik jsme se napracovali v té Paříži, kde dny jsou tak dlouhé pro práci a tak krátké pro odpočinek! . . . Ještě kdyby nám byl zůstal Theodor . . .“

„Theodor?“

„Náš jediný syn. Dostali jsme ho trochu pozdě, ale byl silný jako dub kamenáč z Espinouzy. A umřel nám, milostpane, hlavničkou, zrovna ráno toho dne, kdy měl přijmout v kostele Saint-Sulpice tonsuru z rukou jeho eminence pana arcibiskupa. Je tomu sice již šest let, co nás ta rána potkala, ale mně to připadá, jakoby to bylo včera.“

Sejmula kastrol s ohně, pak zašeptala velice tiše:

„Milostpane, zdá se mi, že můj muž nikdy se nedovedl utěšit nad smrtí našeho dítěte. Říkával sic, když jsem se trápila: „Přestaneš-li pak plakat! Vždyť přece víš, Norino, že slzami našeho hocha víc nevzkříšíš“ — Ale přece, jakkoliv se stavěl, jakoby vzdoroval bolesti, pozbýval chuti, spadal se a brzy skorem ničeho nejedl. Neptejte se, jaké jsem mu strojila omáčky, omáčky z Rocailletu, abych mu trochu dodala chuti! Na neštěstí jídla od nás zrovna tak mu nechutnala jako jídla zdejší a on hubnul, hubnul až strach . . . Jednoho večera, — minulého dubna, — seděli jsme v tomto pokoji, on tu, kde vy sedíte, já zde. Najednou dostal kašel, ale to byl kašel! . . . Třásla jsem se na všech údech; slyšela jsem ostrý, chraplavý kašel Theodorův . . . Pomyslím-li na to! . . .“

„Copak je ti, Justine? co je ti?“ tážu se ho.

„Nic,“ odpověděl mi.

Pak když kašel přešel, obrátil se ke mně cely bledý, pohlednul na mne očima, které více nepatřily tomuto světu, a doložil tato slova:

„Theodor mne volá . . . Viděl jsem ho zřetelně dnes v noci . . . Kýval na mne . . . Ostatně, vezme-li se to kolem, je to život dost krušný bez toho hocha, a kdybys ty tu nebyla, byl bych rád, že se ho zbavím . . . .“

Otevřely se dveře, objevil se páter Vilém Birgassol.

„Paní Lebassetova,“ pravil, „chcete-li být přítomna modlitbě . . .“

Honorina rychle otřela svoji tvář, lesknoucí se slzami. Následovala duchovního do sousedního pokoje.

Dveře pokoje zůstaly pootevřeny. Snad že se neodvážili mne pozvat, avšak nebylo jim nikterak proti mysli, že jsem poslouchal modlitbu. Pojednou spustil Cardy ohňostroj skvělých not. Odvážil jsem se tři kroky dále s okem upjatým ku předu. Klec byla sejmuta s okna a postavena na židli uprostřed pokoje. Nebyl jsem příznivě postaven, abych viděl nemocného, zakrytého ženou a duchovním, ale za to stehlík, nepohnutý na bidélku

a zpívající, jevil se mi úplně. Jakou to znamenitou ouverturu hrál tento okřídlený hudebník jako úvod k modlitbě!

„Pst!“ pravila Honorina, pohrozivši prstem Cardymu.

Ptáče se odmlčelo.

Tu páter Vilém Birgassol volným posuňkem učinil znamení kříže, pak odříkával v našem nářečí cevennském otčenáš vážně, slavnostně:

„Nostré Païré que siès al ciel, qué bostré noun sêgo santifiat... Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se jméno tvé...“

Také mně, Arribase, zaslzely oči.

IX.

Když kaplan z fary Saint-Germain-des-Prés odešel, pokynula mi Honorina. Vešel jsem do pokoje. Nenalezám slov, abych ti vylíčil prostodušnou radosť Justina Lebasseta, když mne spatřil. Slabost jeho nedovolovala mu, aby se zvednul z prostranné lenošky, propletené slamou, ve které na polo ležel; podobně jako si byla dovolila žena, když mne navštívila v Institutu, podal mi s dojemnou prostotou obě ruce, pak se dlouho na mne zadíval.

„Díky, milostpane, díky,“ zavzdychl. „Byl jsem právě velice spokojen, když se velebný pán modlil otčenáš: Norina mi řekla, že mne navštívíte, cítil jsem jaksi, že tu jste. Je to tak příjemné pro chudáka, jako jsem já, vidět krajany, zejmena ty, které jsme znali v dobách štěstí. Vzpomínáte si na naše setkání v Cérisoles u Bartoloměje Jalaguiera? Vzpomínáte si na naše zasnoubení, na Norinu a mne pod stromy nedaleko chalupy v plném slunci, při zpěvu stehlíků z Rocailletu?“

Náhlé pohnutí přerušilo, zaplavilo mu hlas; odmlčel se. Pohlédl na svoji ženu a upřev na ni svoje široce otevřené oči, zvětšené zhubeněním tváře, kterouž smrt byla již poznamenala koncem své kosy, doložil:

„Ach milostpane, s jakou neskonalou dobrotou mne ošetřuje! Je to zajisté smutné, jak se nacházím, avšak což bych se byl kdy dozvěděl, jak znamenitou mám ženu, bez té ošklivé rýmy, která mi kapku po kapce ubírá sil?...“

„Buď zmužilý, mužíčku, buď zmužilý!“ přerušila jej Honorina.

On se na ni něžně usmál.

Po krátké pomlčce obrátil se ke mně.

„Milostpane,“ pravil, „požádal bych vás o malou službu.“

„Ať je malá či velká, budu šťasten, mohu-li vám ji prokázat.“

Dolíky jeho tváří, neboť zpustošená jeho tvář jevila všude dolíky, dolíky jeho rtů se zruměnily, velké, upřené jeho oči zastřely se na polo a on pronesl nesměle:

„Kdybychom se znali od včerejška, neodvážil bych se, obtěžovat vás, ale je tomu už tolik let, co jsme se viděli poprvé. Ostatně, vy as budete trochu po vašem strýci, panu faráři Fulcranovi, který v mých mladých letech vyprostil mne z ošklivé historie u Arribasů na statku v Passettes...“

„Oč tu jde?“

„Jde tu jedině o Norinu.“

„O mne, Justine?“

„Nechtěla bys mi dát trochu toho dobrého thé?“ zablábolil, neboť mu dech zmíral na rtech.

„Právě jsem uvařila čerstvé.“

„Píchá mne to v hrdle až na krev... Přijde kašel.“

Záchvat byl nanejvýš prudký. Hrozná ta naše bída! Nešťastný ten Lebasset, vydaný v šanc jakémus vnitřnímu výbuchu, jemuž ústrojí dosud příliš silné nedovolovalo průchodu na venek, byl otřásán, roztřepáván, svírán od údu k údu, čiv za čivem, takřka vlákno za vláknem. Oddychoval těžce, potil se, byl všecek bez sebe. Zatím co žena jeho cedila a sladila odvar z islandského lišejníku, musil jsem dvakrát podepřít nebohého mučedníka, jehož hrozná bouře kašle hrozila zvrátit s jeho lenošky, uvrhnout jej do ohně.

„Milostivý Bože!“ zasténal, „milostivý Bože!“

Tři neb čtyry doušky thé po sobě zmírnily krisi, konečně ji utlumily. Nemocný, nakloněn ku předu s pěstmi přitisknutými k prsům, byl se natáhl na zad, oddychuje přerývaně, s velkou bolestí. Honorina jej podporovala, dodávala mu zmužilosti slovem, laskáním. Několikrát, nemohouc odolat lásce, jež byla zůstala v plné síle od dávných dob, oněch zářících dnů v Cérisoles, přiložila pravici svého manžela ke rtům a vtiskla na ni dlouhý polibek.

Já, milý Arribase, díval se pozorně na tento výjev, velice vzrušen, a kdežto Justin a Honorina, sloučeni jeden s druhým v lásce a bolesti, jak praví písmo svaté, koktali si slova útěchy, viděl jsem opět onen mladý, krásný párek v plném rozkvětu života, pod třešněmi slepého Bartoloměje Jalaguiera, hemžícími se stehlíky. A hleďme, po pětačtyryceti letech končilo to v tmavé uličce pařížské, tato znamenitá slavnost, požehnaná uprostřed přírody šlechetným starcem, slavená střídavým zpěvem všech ptáků Rocailletských! Ó lidský živote, lidský živote, tys pouhým stínem snu!

Avšak Lebasset, posilněn heroickým srdcem své ženy, zvedl se lehce: zrak jeho bloudil, pohledl na mne nepoznávaje mne, utkvěl na kleci, kdež Cardy klidně pozobával, nedávaje se vyrušovat. Ptáčku to vadilo, opustil nádobku se zobem, vyskočil na bidélko, zanotoval píseň. Zpěv jde poněkud nahodile, jak mu právě napadá, patrně mu vadí též zrnko prosa zůstavší na konci jazyku. Pojednou píseň zmnohutněla, nápěv jeví se volnější, vyvinutější, umělejší. Propuká konečně v plné síle. Justin zdá se být unešen, nespouští očí se stehlíka.

„Pane,“ praví ke mně, „jakmile Cardy otevře zobák, jsem hned zas v Rocailletu. Je to podivná věc: on zpívá můj nápěv a já hned zas vidím rodný kraj, jako bych tam byl. Když za oněch časů jsem česával kaštany v Camplongu, slyšel jsem, kterak pan farář Fulcran pravil, že Bůh učinil člověka z hroudy. Ach, já jistotně jsem udělán z naší cevenolské hlíny! Proto také, pane, chci se vrátit do této své rodné země... a já se tam vrátím...“

„Zase máš svůj vrtoch... Prosím tě...“

„Poslyš, Norino, ty znáš moji slabost, víš, že jsem mlsný. Což abys mi došla ke Quiletovi a přinesla něco na zub, jako každodenně; myslím, že mi to bude chutnat; na každý způsob je tu Cardy, ten drobeček mi pomůže ... Jdi, Norinko, jdi ..." doložil prosebným hlasem.

Ona nás nechala o samotě.

X.

Honorina ještě nebyla zavřela za sebou dveře, když Lebasset natáhnuv ke mně svoji vyhublou, přepadlou tvář, od které odstávaly daleko boltce ušní mezi řídkými chumáči bílého scuchaného vlasu, zavolal mne k sobě pohledem.

„Pane," pravil ke mně, „nejvíce starosti v hodinu smrti — neboť cítím to, že zemru — nadělá mi nebohá ta žena, která právě odešla, aby mi koupila koláč, moje žena. Kdybyste věděl, čím mi byla od té doby, co jsme se v Rocailletu poznali! Zkrátka ... Zde máte můj plán: přál bych si být pochován v rodném kraji. Napadlo mi něco. My lidé z cevennských hor sice opouštíme svůj kraj, abychom vydělali peněz na konci světa, ale jakmile je měšec plný, máme toliko jediné přání: uvidět zase lidi, které jsme znali, a také zvířata, a také pole, i stromy. Je to tak..."

„Je to tak, v skutku, a je to dobře ..."

„Nejprve, když jsem začal mluvit o svých úmyslech s Norinou, zlobila se a dala se do hrozného pláče; pak když jsem ji počal stále znovu uvádět svoje důvody, jako člověk zaráží hřebík do zdi, zvykala si pomalu na moji cestu k Espinouze a včera, když se vrátila z Institutu, kdež byla hovořila s vámi, smluvili jsme se. Hlavně ji trápila jedna věc: myšlenka, že já budu tam, na hřbitově rocailletském, uprostřed příbuzných a přátel, ve stínu naší zvonice, kdežto naše dítě..."

Zaštkání přervalo mu řeč.

„Vím, milý Lebassete, jaká rána vás potkala. Vaše manželka mi pověděla vše."

On pokračoval zmužile:

„... Kdežto naše dítě zůstalo by na hřbitově Montparnasse, bez jediného známého, samotno v této Paříži, kde nikdo se o vás nestará, když jdete mimo, nikdo se neobrátí, aby na vás promluvil jediné slovo. Já jsem ji ihned upokojil a přiznal se jí, že pan páter Vilém a já po dlouhých úradách smluvili jsme se, že bude-li v tom vůle boží a já sejdu s tohoto světa, přijde Theodor se mnou do rodného kraje."

Pojednou nedostávalo se mu dechu.

„Odpočiňte si ... aspoň na chvíli ..."

„Ne, pane, neboť Norina se vrátí ... Ona plakala, ona plakala, když mne poslouchala. Ale věříte-li tomu, pane, že ty slzy zdály se mi být méně smutné, zdály se jí působit méně bolesti. Když jsem dokončil, pravila mi: ‚Můj Bože, když jsem ztratila svoje dítě a mám ztratit ještě muže, půjdu za nimi do Rocailletu, abych žila blízko nich, neboť je nechci opustit.' — Pak klekla na kolena a pronesla opět slova, která tak

často opakuje: ‚Můj Bože, tvoje vůle, nikoliv moje vůle se staň!‘ — Vidíte, tak daleko jsme, pane, my Lebassetovi; vidíte!“

Nenalézaje slov stisknul jsem mu soucitně obě ruce. On zdál se být tím velice pohnut.

„Oh, pane synovče! pane synovče!“ ... zakoktal.

Pak dodal hlasem pevnějším:

„Vzpomínám si na vaši cestu do Truscasu s Arribasem ... Abych nezapomněl; podle toho, co jste vypravoval Norině, byl by Arribassou z Passettes v tu dobu farářem v Rocailletu. Kdybyste v skutku chtěl býti tak laskav a doporučit mu Norinu! ... To víte, ona odvykla kraji a když se tam teď vrátí, kdyby jí pan farář Prosper Arribas aspoň podal prst! Ona sice má příbuzné v Compilliergues blíže Rocailletu, jako já mám příbuzné v Truscasu. Ale ti příbuzní by vás nejraději pohltili a přál bych si, aby Norina, až se usadí v Rocailletu se svým majetkem, mohla se co možná nejdéle posmívat těm hladovcům tam dole!“

„Tak vy jste tedy nastřádali peněz, jak pravíte?“

„Jestliže jsme nastřádali peněz! A pěkných peněz ... Tedy vám Norina nevypravovala o našem jmění?“

„Ona se mnou nemluvila o vašich záležitostech.“

On se vzpružil pýchou. Pak pravil se zářícíma očima:

„Milostpane, máme čtyřicet tisíc franků hotových a až Birgassolovi, kteří nyní jsou v tísni, doplatí nám těch pět tisíc franků, které jsou nám dlužni za postoupení krámu a zákazníků, budeme míti pětačtyřicet tisíc franků. Není-liž pravda, je to pěkné jmění! Theodor, který studoval v semináři s panem páterem Vilémem, aby se stal knězem, nikdy se ničeho nedotknul. Ptejte se jen, jak jsme vstávali časně z rána a chodili spat pozdě večer! Znám dobře ty vaše schody v Institutu, ty k panu Villemainovi, i ty k panu Francisqueovi Duretovi, i ty k panu Beuléovi, i ty k panu Philarètovi Chaslesovi! Však jsem se jim nanosil vody, nepočítaje poklízení a metení u pana de Sacy! Je to hodný člověk, ten pan de Sacy, drobounký, bledý a zelený jako slupka kaštanu! On pomohl našemu Theodorovi nejprve do malého semináře u svatého Mikuláše, pak do velkého semináře u svatého Sulpicia...“

Zamlčel se na hodnou chvíli. Pak pokračoval:

„Můžete si pomyslit, jaké bylo třeba šetrnosti, aby se nastřádala taková suma, co jsme se najedli sýra se suchým chlebem! Ale z té ujmy jsme si ničeho nedělali. Umínili jsme si, Norina a já, že budeme žíti z měďáků, které nalezneme v kapse. Ale pozor, když bylo měďáků dvacet a z nich stříbrňák! Tu jsme si stáhli žaludek a „běloušek“ uložen, nespatřil více božího světla. Bylo o jednoho „zajatce“ víc, jak jsme říkali se smíchem ... Ach, ti zajatci! ti zajatci! dali jsme jich do chládku! A to všechno, milostpane, jen proto, že jsme doufali, až Theodor bude vysvěcen, že povolá si ho pan biskup z Montpellieru, ustanoví jej v horách Espinouzy a že Norina a já vrátíme se do Rocailletu, abychom tu prožili dle své libosti a ne tuze daleko od svého hocha, poslední dny svého života ... Ale vidíte, jak s námi život zahrává: Theodor umřel a já umru dnes nebo zítra ...“

Cardy, který byl až dosud pozorný, natahuje hezkou svoji hlavičku ku svému pánovi, prudce se otřásl, přeskakoval s bidélka na bidélko a vyrazil ostrý výkřik.

„Norino!“ zašeptal nemocný vysílen, sklesnuv do své lenošky.

XI.

Viděl jsem umírat Justina Lebasseta, milý Arribase, a byl jsem pohnut, vzrušen až na dno duše. Prosím Boha, aby, až přijde moje hodina, obdařil mne tím klidem, tou silou v posledním zápase s životem. Nebylo jediného stesku, jediného zastenání; toliko jednou obrátil k ženě pohled bolestný, srdcervoucí, pak rty jeho, již zledovatělé, vydechly jediné slovo: „Theodore!“ Marcus Aurelius pravil: „Třeba opustit život jako zralá oliva, jež padá se stromu, který ji nesl, líbajíc zem, která ji živila.“ — Sedlák z Rocailletu umíral touto krásnou, prostou, ušlechtilou smrtí zralého plodu, jenž klesá do společné nádržky všech bytostí, bez výkřiku, bez zoufalství, bez bolesti. Nelekej se, prosím, že cituju Marka Aurelia, jenž p onásledoval křesťany; podávám ti jej s toutéž úctou, s jakou bys mi citoval nějaké místo z písma svatého. Jdi, můj starý Arribase, všichni svatí nejsou v kalendáři!

Nemohu ti vylíčit, v jaké míře rodina Birgassolova — otec, matka, syn, dcera a zeť — jevili se laskavými k Honorině, jež byla schvácena, polou mrtva. Naše nevlídné, tvrdé hory jsou dosud krajem srdcí pevných, srdcí počestných, srdcí velkodušných. Páter Vilém byl obzvláště laskav, šetrný. Kdežto jeho rodičové, chlácholíce vdovu, následkem lítosti a také upřímnosti měly útěchy poněkud hrubé, on nalézal slova vskutku nebeská, jež snášela se na Honorinu jako oživující a osvěžující rosa. Nevím, kterak se mu podařilo vmísit v medová slova, jež dovedl vynalézt, jmeno Theodorovo. Jsou čistá srdce, která znají tajemství, promlouvat o tajemstvích jiného čistého srdce, aniž by je zarmoutila.

Páter Vilém Birgassol též vykonal smuteční obřady a podnikl tuto vážnou povinnosť křesťanské lásky s vroucností, důstojností a pohnutím, které mne dojaly. Ostatně tento mladý duchovní, — jest mu as třicet let, — vysoký, plavovlasý, s podlouhlou jemnou tváří, vysokým čelem, vážnými rty, vypadal velmi dobře v tom obřadním rouše, jež nosí s nenuceností nejlepšího vkusu. Zatím co se modlil za duši Justina Lebasseta s vroucností, ve kterou bývalé přátelství ku spolužáku od svatého Sulpicia, Theodoru Lebassetovi, mísilo cosi něžného, prohlížel jsem si jeho rodiče, stojící mezi truchlícími a vůči Antonínu Birgassolovi, ježatému, neotesanému, oděnému polovlněným kabátcem jako dub z Espinouzy svou korou, vůči Anně Birgassolové, hranaté, neforemné, nepodajné jako nějaký zčernalý sochor u vchodu některého důlu v Graissessacu, tázal jsem se, jakým to zázrakem z těchto hrubých, divokých pařezů mohla vzniknout ratolest tak ušlechtilá, tak pružná, tak půvabná v každém ohledu.

Když jsme vcházeli do chrámu Saint-Germain-des-Prés, bylo nás jedva dvacet osob, když jsme vycházeli, bylo nás přes sto. Přátelé

Lebassetovi, zvěděvše o tom ještě v čas, přicházeli udýcháni z nejvzdálenějších končin Paříže a připojovali se bez hluku ke průvodu. Co tu bylo černých plstěných klobouků se širokými kraji, modrých bluz, tuhých jak prkno, spodků z tmavozeleného sametu, širších než pytle! V samém středu ulice de Rennes, mezi vagony tramwaye, omnibusy, nákladními povozy, fiakry, ohlédnuv se po průvodu, domníval jsem se na chvíli, že jsem v jednom z našich malebných údolí cevennských, v den, kdy bohatý pohřeb — jsou také takové u nás — přivedl na nohy celou ves.

Na hřbitově nalezl páter Vilém slova velice správná, velice vznešená, aby živými rysy v očích všech znázornil život tohoto pracovníka, jehož jméno bylo Justin Lebasset. Vypůjčiv si ze spisů svatého Tomáše verše:

In labore requies,
In aestu temperies,
In fletu solatium,

dostoupil poznenáhlu až k výmluvnosti.

Oči Honorininy, poněkud vyjevené, zůstavší suché od včerejška, zvlhly, když duchovní, obrátiv se od davu hostí, jimž byl vychvaloval „klid, spokojenost, osvěžení, jež poskytuje práce,“ k ní, pouze k ní a ukázal jí na útěchu, kterou nalezne v slzách.

„Bůh vidí váš zármutek,“ skončil, „a jakmile milosrdenství jeho uzná za dobré otevříti stavidla vašich slzí, naleznete útěchy, in fletu solatium...“

Doprovodili jsme Honorinu opět do ulice Visconti. Malý byt ve třetím patře zdál se mi smutným. Cardy schoulen v kouli na konci bidélka seděl tu nepohnut, rozčepýřen, dřímající, bez hlasu. Klec s nádobkou na vodu, s plnou miskou na zob, nevyčistěnou podlahou, měla vzezření zoufalé, jež mi sevřelo srdce.

Naši Ceveňané, jeden po druhém, zakoktavše ne bez namahání nějaké to slovo, odešli a zůstali jsme toliko tři Birgassolovi, oba Lizierovi a já. Vdova, sedíc schoulena na nízké židličce, židlici z Cérisoles, židli starého Jalaguiera, naříkala, a v jejím nářku pronikaly všeliké její starosti: kterak ona, naprosto nezkušená, dokáže toho, aby bylo vykopáno tělo Theodorovo a aby bylo tělo jejího manžela převezeno z prozatímné hrobky, kde bylo uloženo? Kdež nalezne dosti odvahy, až nastane den odjezdu, aby se vydala na cestu? Byla teď samotna, samotinká ve světě . . .

„Cožpak nás, Norino, považujete za cizí?“ přerušil ji Antonín Birgassol.

„Jakže, Norino, cožpak myslíte, že bychom vás mohli nechat v těch trampotách?“ zvolala s pláčem Annetta Birgassolova.

„Paní Lebassetova,“ vmísil se do řeči páter Vilém, „prosím vás, buďte bez starosti.“

A dovoliv si chopit se rukou vdoviných a podržet je v rukou svých s onou prostotou kněží, kteří, ať staří či mladí, mají právo na božskou tu důvěrnost, pro kterou nikomu nenapadá urážet se, pravil:

„Víte, paní Lebassetova, kterak jsou vám moji rodičové oddáni, kterak vás milují. Já pak, jenž se naučil ctíti vás od svého dětství, já, jenž byl přítelem vašeho syna, který je v nebi, jsem vám rovněž oddán

a rovněž vás miluji. Spolehejte se na moji ochotu při všech krocích, které hodláte podniknout a nedejte se trmácet nijakou starostí. A teď dovolte mi, abych doložil, že až budete mít spořádány svoje záležitosti v Paříži, až bude všechno hotovo, já sám vás doprovodím až do Rocailletu a usadím vás tam."

„Ó velebný pane!" zvolala zaštkavši.

Povstala a vztáhnuvši ruce ku kaplanu z fary Saint. Germain zaštkala:

„Viléme, můj hodný Viléme, příteli našeho Theodora!..."

A po duchovním zobjímala celou rodinu.

„Vy jste moji praví příbuzní, Birgassolovi, moji praví příbuzní..."

A opakujíc slovo „příbuzní", otevřela skříň a vyňala z přihrádky papír, který ukázala starému uhlíři, nástupci Lebassetovu z ulice Visconti.

„Antoníne," pravila k němu, „známe se již více než třicet let a po takovém dlouhém přátelství víme na jisto, zač jsme jedni i druzí. Birgassolovi jsou ryzí zlato, jak se říká v Rocailletu... Antoníne, vašemu obchodu se nedařilo tak, jak jste doufal, jako jsme my očekávali, když jste se přestěhoval z ulice de Battoir u nemocnice de la Pitié a usadil se zde. Kdož ví, zdali nejste tuze svědomití, tuze poctiví? Ať je tomu tak nebo tak, podívejte se, co udělám s dlužním úpisem na pět tisíc franků, který jste podepsali mému ubohému muži... Roztrhám jej. Nejste mi více dlužni nic, pranic."

„Ale Norino... Ale Norino..." zablábolil uhlíř, jehož kolena se třásla.

„Vy jste moji příbuzní!" zvolala u vytržení.

„Ale Norino..." zakoktala Annetta, bělejší ve tváři než její čerstvě vyžehlený čepeček.

„Vy jste moji příbuzní!"

„Ale, paní Lebassetova, byl bych mohl v několika letech zaplatit ten dluh..."

„Ty, Viléme, jsi můj syn!"

A na novo jej políbila.

Cardy se vzbudil a trousil tu a tam, jako zlatá zrnka z nějakého bohatého růžence, dopadající jedno po druhém na stříbrnou mísu, řídké, nesmělé modulace.

XII.

Co bys si pomyslil o mně, milý Arribase, kdybych se ti přiznal k dětinským těm starostem, jimiž jsem zabrán od smrti Justina Lebasseta? Pokrčil bys rameny a Miretta zajisté s tebou. Krč rameny, milý příteli, ale dovol mi, abych se ti vyznal, že myslím toliko na Cardy-ho, že mne mnohem méně dojímá smutek Honorinin než smutek Cardyho. Paní Lebassetova, ať to vezmeme jakkoli, jest lidská bytosť, jež má zbraně, aby se bránila proti bolesti: ona koná pochůzky, ona hovoří, pláče, modlí se, sousedí s Birgassolovými; konečně dostaví se útěcha, tento konec vší bídy, tento vrchol naší křehkosti, naší nicotnosti. Avšak on, můj roztomilý stehlík z Cérisoles, zajatec za mřížemi, jemuž se nedostává vzduchu, jenž nemá vlasti, jenž pozbyl jediného přítele, což by se mu nemohlo přihodit

v hrozné té samotě, do které je nyní uvržen? Či mají také ptáci podíl na této chorobě, jež zachvacuje lidi: mají útěchy? Dovedou se ptáci též utěšit? . . .

Po čtrnácte dnů, co nás Justin Lebasset opustil, neopomenul jsem ani jediného dne vystoupit do třetího patra v ulici Visconti, abych se přeptal, jak se vede Honorině, — nikoliv, mýlím se, Cardymu, mému drahému, mému jedinému Cardymu z Cérisoles. Nevede se mu zle, a dnes odpoledne, když vdova a já před klecí na obvyklém místě na židli obdivovali se ptáčeti méně rozčepýřenému, štíhlejšímu, delšímu, svižnějšímu od hlavy až ke chvostu, stehlík polohlasně zazpíval

„Poslouchejte, milostpane, poslouchejte!“ pravila ke mně Honorina.

„Jeho zpěv zdá se mi k smrti smutný,“ zašeptal jsem.

„Ano, milostpane, máte pravdu, v skutku k smrti smutný.“

„Ubohý Cardy! Nedovede se utěšit . . .“

Vdova mne rychle opustila a slyšel jsem, kterak v sousední světnici vypukla v pláč.

Zatím Cardy, jenž byl počal tonem táhlým, vleklým, žalostným, jímž jsme my dva jako ministranti počínali „Lamentace“ Jeremiašovy o velkém pátku v kostele camplongském, byl poznenáhlu sesílil hlas a nyní se rozepěl s veškerou lehkostí svého zobáku, s veškerou lehkostí svého dechu, jako my dva při „Alleluja“ o boží hod velikonoční na oslavu vzkřísení Páně. Když jsem tak viděl hrdélko stehlíkovo, kulaté, nadmuté až k prasknutí, napadlo mi: Chce rozveselit Honorinu, přimět ji, aby se vrátila životu.

Rozmilé zvířátko, jaké to velké srdce mělo jsi ve své hrudi, ač ne větší než lístek šípkové růže na pěšinách u Rocailletu! Moje náruživosť pro Cardyho náhle vzrostla, cítil jsem, kterak mne sžírá a duše mé zmocnila se myšlénka, požádat Honorinu Lebassetovu, aby mi jej svěřila, nikoliv, aby mi jej dala, svého stehlíka. Zajisté, v Cérisoles nebude míti nedostatek stehlíků, kdežto já v Institutu . . .

Zaklepáno na dveře. Vyhledal jsem opět vdovu. Hovořila s paterem Birgassolem. Mladý duchovní usedl a oznamoval, že všechny záležitosti jsou upraveny, že učiněny všechny potřebné kroky u správy pohřebního ústavu, že může odejet zítra, chce-li . . .

„Zbývá jen ještě postarat se o Cardyho,“ doložil.

„O Cardyho?“ zvolal jsem.

„Přináším mu jeho cestovní klícku,“ pokračoval duchovní, vyndav z papíru, v němž byla pečlivě zabalena, dřevěnou klícku, jak pěst velkou.

„Vy tedy paní Lebassetova, vezmete Cardyho s sebou?“ tázal jsem se zachvěv se.

„Justin ho měl tak rád!“ odpověděla. „Věřil byste, milostpane, že se mi zdá, když pojedu do Cérisoles s našim stehlíkem, jako bych brala s sebou duši Justinovu?“

Nemohl jsem namítat ani slova. Stiskl jsem laskavě, pln úcty, ruce Honorininy a slíbil jí, že nalezne v Rocailletu vás, Mirettu a tebe, že ji uvítáte, poradíte jí a budete ji všemožně podporovat. Hleď, můj milý

Arribase, můžeš otevřít dokořán dveře své fary. — „Attolite portas principes vestras,“ jak jsme zpívávali na kůru, — jest to světice, kterou ti nebe posílá.

* * *

A teď tři řádky zcela osobní. Proč bys nepoužil přítomnosti pátera Viléma Birgassola v Rocailletu, abys za svítání vybral se k nějakému osamělému koutku potoka cérisolského a chytil pro mne půl tuctu stehlíků? Mladí v září dorostli a staří jsou znamenití na našich pozemcích v čas vinobraní. Nenamítej, že nohy tvoje jsou těžké, že to nejsou více nohy kůzlete, že máš slabé oči, zakalené prvními stíny stáří. Páter Vilém, jemuž jsem se byl zmínil o svém nápadu, jest velice ochoten, přispěti tobě svou rukou a svým zrakem při tomto lovu v můj prospěch. Zde, u vyhnanství, v této ohromné budově Institutu, mám zapotřebí vzpomínky na svůj kraj; dej mi ji v podobě nejroztomilejší, nejpůvabnější, v podobě zpívající a okřídlené. Strávil jsi kdys osm dní v Paříži a byl jsi z toho unaven, omámen; považ trochu, kdybys tu byl zazděn po více než třicet let! Měj slitování. Mám zapotřebí slyšet „něžný zpěv ptáků“ o němž se mluví, jak mi pravil kaplan od Saint Germain-de-Prés, v sedmé kapitole knihy Moudrosti: „Avium sonus suavis.“

Co se týče pátera Viléma Birgassola, nechci omeškat doporučiti jej tobě. Pozoruj jej. Zdá se mi, že jest málo duchovních tak vynikajících. Shledávám, že jest jedním z vyvolených, vidím to psáno jak v jeho zdrželivém chování, i v jeho slovech zároveň mírných a pevných, i ve vzdělání jeho ducha, schopného dostat se na nejvyšší vrchol. Kdož ví, zdali jednoho dne syn uhlíře z ulice Visconti nebude nosit biskupskou mitru? V tom zajisté by nebylo nic neobyčejného: cožpak Urban IV. jenž nosil tiaru, nebyl synem příštipkáře z Troyes?

Líbám tě, můj starý příteli z Cevenn, líbám též tvoji sestřenku Mirettu, jen ať příliš nekřičí.

O původu umění.

Od O. Hostinského.

(Pokračování.)

ruhý zdroj tvarů uměleckých, jež stávají se pak přenášením do oborů jiných pokladem myšlének dekorativních přímo nevyčerpatelným, jest úbor těla lidského. Pohnutky, jimiž člověk veden byl k tomuto odvětví uměleckému, jsou rozmanité; mohou se však na tři základní motivy uvésti. První je povahy mravní; jakmile stud počal se vyvinovati, zajisté vyhledávaly se prostředky více méně umělé a více méně trvanlivé, aby se jimi kryla nahota. Avšak to, co nám o poměru mezi stydlivostí a oděvem vypravují národopisci, nutí nás, abychom byli opatrní a nepovažovali tento mravní motiv za hlavní důvod všeho oděvnictví. S bezpečností

smíme tvrditi jen tolik, že pouze zcela určité části oděvu, jichž základním typem je zástěra, jím se vysvětlují, totiž hlavně pás, na němž zavěšena je ratolest, hrstka lupenů nebo trávy, na vyšším stupni vývoje pravidelná řada dlouhých listů, řemínků, konečně i kus látky pletené nebo tkané. To však jsou pouhé začátky umění textilního, poskytující dosti skrovný počet uměleckých motivů.

Tím vydatnější je důvod druhý: okrášlování těla, při čemž arci nesmíme výhradně míti na mysli ozdobu v užším toho slova smyslu, nýbrž i všechno to, čím člověk primitivní hledí si dodati vážnosti, důstojnosti, po případě i strašlivosti a hrůzy. Sem patří jednak čestné odznaky pohlavárů a vůbec osob společensky vynikajících, tedy různé čelenky, koruny a chocholy, jednak fantastické úpravy válečníků, kteří zejmena zvířecími kůžemi, rohy a perutěmi nepřítele právě tak straší, jako příšerným omalováním tváře a zběsilým řevem. Stopy odznaků a úprav těch podnes nalezáme v stejnokrojích i módách. Arci nesmíme přehlédnouti, že v druhé řadě přispívaly asi ještě motivy jiné. Nejenom pestré peří jakožto trofeji loveckou, nýbrž i vzácné lastury, korále, kusy zlata nebo stříbra jakožto drahocenný majetek lidé zajisté nejraději jednak s sebou nosili pro jistotu, jednak na odiv stavěli z ješitnosti. Odtud zejmena veliká oblíbenost a rozšířenost šperku závěsného, šnůr perlových, náhrdelníků, náramků atd. Že pak napodobení chocholů ptačích na účes a jinakou úpravu hlavy mohlo míti veliký vliv, nelze upříti; ale podnět nejprvnější sotva k tomu zavdalo.

Důležitým druhem okras tělesných nad jiné zajímavým jest malování a tatuování kůže, vypěstované někdy v přebohatou bujnou ornamentiku, celé téměř tělo pokrývající. Avšak i zde důvody esthetické rozhodovaly asi v řadě druhé: zdá se, že z počátku lidé natírali těla svá tukem a různými mastěmi, aby chránili se proti vlivům atmosférickým nebo proti muskytům a jiným pronásledovatelům, a dělali si zářezy do kůže (jako si vyráželi zuby), aby podali tím důkaz dospělé mužnosti své; a teprvé později při onom nátěru a při tomto zařezávání a propíchávání kůže dbáno i jisté pravidelnosti a úhlednosti, až konečně stránka umělecká nalezla rozhodné převahy nad účelem původním. Malováním a tatuováním ostatně nepřipravoval se sice oděv sám, ale ovšem jeho výzdoba.

Třetí motiv úboru, a sice ten, jenž vývoji vlastního oděvnictví a tudíž i umění textilního nejvíce posloužil, jest ochrana proti zimě a dešti, po případě i proti úpalu slunečnímu. Ochranným prostředkem nejbližším zajisté byla zvířecí kůže; člověk časem naučil se vydělávati ji, krájeti dle tvarů těla a sešívati, a čím tento obor průmyslový honositi se může, ukazují nám kožichy srstí dovnitř obrácené a na povrchu svém úhledně prošívané a pošívané, jež posud patří mezi nejnádhernější kusy lidového kroje některých národů i evropských. Užívání kůže vedlo k výrobě plsti, jakousi bylinnou náhradou pak a obdobou kůže byla a u některých kmenů dosud jest kůra stromů; ale všechny tyto látky, celkem jen porůznu užívané, co do důležitosti své pro vývoj umění oděvnického ustupují do pozadí před látkami z ústrojných vláken pravidelně pletenými a tkanými. V oboru textilním jest vynalezení tkalcovského stavu podob-

ným technickým činem epochalním, jako vynalezení kola hrnčířského v keramice; všeobecný kulturní význam stavu tkalcovského však jest nepoměrně větší.

Tkaní zajisté nedělo se původně k vůli vzorkům, nýbrž proto, aby vláknům dáti se mohla pevná úprava plošná; avšak při různém rozvrhu osnovy a outku, jakož i při rozmanitém střídání se nití nestejně barvených nenáhle vzorky dostavovaly se samy sebou, ze vzorků těch potom bylo těženo způsobem nejrozmanitějším, až vrcholu svého dosáhlo celé umění to v gobelinech s vetkanými velkými komposicemi figuralními. Zde setkáváme se zároveň s novým upotřebením tkanin: k výzdobě stěn, která podnes podstatou svou zůstala dekorací textilní, nechť třeba tkané látky nahrazuje papírovými či koženými čalouny nebo malbou nástěnnou; volba i uspořádání vzorků, jejich celá stilistická povaha a ovšem i pravidelné užívání bordur každé jednotlivé pole ohraničujících jsou toho důkazem. Ostatně sluší podotknouti, že také zde to, co na vyšším stupni uměleckém jeví se nám jako ozdoba, původně bývalo věcí samotnou, jedině z důvodů praktických pořízenou. Neboť stěnu dřevěnou a zděnou, koberci a čalouny toliko dekorovanou, předcházela pletená rohožka mezi sloupy střechu nesoucími napnutá, která sama byla stěnou, uzavírajíc a chráníc vnitřek obydlí způsobem podobným, jako roucho pokrývá a chrání tělo. I bylo zajisté jen dalším důsledným prováděním tohoto principu, že i rohožky původně pro čistotu a z ohledů zdravotních na zemi kladené staly se předmětem zvláštní péče umělecké a nahrazovány nádhernými koberci a různými jich nápodobeninami mosaikovými z kamene, z pálené hlíny i ze dřeva. Ne sice tak všeobecně jako stěna a podlaha, ale přece dosti často i strop opatřen a později ozdoben býval koberci, jichž památka zachovala se nám na př. v baldachýnu.

K tomuto vývoji vlastního umění tkalcovského přistupuje pak ještě činitel jiný: šití, jehož prvotním účelem nebylo nic jiného, než spojování menších částí textilních ve větší celky. Avšak pevnost spojování toho zajisté podporována byla pravidelností stehů, a různá povaha látky i různé určení švů žádaly i rozmanitost jejich. Záliba na úhledné úpravě stehů vedla pak zcela přirozeně toutéž cestou, kterou již tolikráte jsme stopovali a stopovati ještě budeme, k užití čistě dekorativnímu, k vyšívání totiž od nejjednodušších ornamentů měřických až k celým obrazům postupujícímu, jehož tvary arci brzo se přenášely též na rozličné materiály a techniky cizí.

Shrneme-li to, co zde ovšem jen sporými ukázkami mohlo býti poněkud naznačeno, pochopíme zajisté nesmírnou důležitost, již pro veškeré umění dekorativní, zahrnujíc v to i výzdobu architektury monumentalní, má úbor a všechny s ním souvisící techniky. —

Samo sebou rozumí se, že vlastní stavitelství původ svůj vzalo z naléhavé potřeby člověka, zjednati si stálé obydlí, t. j. ochranné přístřeší, bezpečný útulek; potřeba ta dostavila se — z nestejných příčin sice a snad i nestejnou měrou, ale přece nezbytně — v krajinách tropických právě tak, jako v ponebí chladnějším, drsnějším. Dlouho zajisté stačily přirozené jeskyně, košaté stromy a husté křoviny, ale konečně přišel čas, kdy zapotřebí bylo náhrady za ně a sice náhrady co možná lepší.

Započato patrně doupaty prostě v zemi vyhrabanými, listnatými větvemi v primitivní boudy (na způsob snopů) svázanými, anebo kombinací obou method, t. j. dolíkem z půdy vybraným a jakousi střechou z lupení, z kůry nebo z travin pokrytým. Chýše tohoto druhu i dnes ještě se leckde staví. Odtud technika stavitelská pokračuje dvojím směrem: jednak střecha pro větší stálost sestrojuje se ze dřev silnějších a nepromokavý kryt upravuje se na způsob šupin, jednak upevnění a dokončení stavby nad oním dolíkem děje se pomocí kamenů. První způsob podstatou svou jest konstrukce tesařská, nad půdorysem okrouhlým nebo pravoúhelným (protože co do využitkování místa nejhospodárnějším) provedená a později řezbou jakožto nejbližší technikou ozdobená. Střecha časem pozdvihuje se na kolmo do zemi zaražených podporách (sloupech), aby získalo se místa pro přímou chůzi obyvatelů; avšak někdy obydlí celé i s podlahou svou vysoko vznáší se nad zemí, spočívajíc na uměle zřízených sloupech nebo i na stromech, a sice buď pro vlhkost půdy (jehlové stavby po celé téměř zeměkouli rozšířené), buď na ochranu před nepřátelskými zvířaty i lidmi (patrně upomínka na poměry nejprimitivnější, v nichž člověk se všech stran ohrožený vídal se nucen hledati útočiště své mezi větvemi vysokých stromů). Přenosnou variantou díla tesařského je stan, zhotovený z koží, z plsti nebo ze tkanin, jenž arci náleží více umění textilnímu nežli technice stavitelské v pravém slova toho smyslu. Že ostatně i tesařská konstrukce doplňovala se a pak ozdobovala rohožemi a koberci, bylo již podotknuto. Nyní sluší ještě připomenouti z nova, co již nahoře bylo naznačeno, že i primitivní ohrada uzavírající jednotlivý příbytek nebo i celou osadu, ač není-li pouhou řadou holých kolů, bývá hrubým pletením, jež považovati lze za první průpravu k pozdější práci tkalcovské.

Pokud stavba chýší prováděla se v zemi a pomocí kamene, stala se východiskem jiných zase oborů technických. Násep, jenž obydlí chránil před vodou, rozšířil se v taras a vedl dále k nejrozmanitějším vodním stavbám (jako v Egyptě a v Mesopotamii), a užívání kamene mělo za následek vývoj jednak zednictví, jednak kamenictví. Ostatně i zde spatřujeme účelnost na místě prvním, krásu však až na druhém; neboť zajisté především rozhodovala ona a nikoliv tato, když od nakupení balvanů docela nedotknutých (při stavbách kyklopskými zvaných) postupovalo se nenáhle ku stavbě kvádrové. Stavba cihlová jest pouhou náhradou kamenné, cihla sama, pálená nebo sušená, vlastně umělým kamenem.

IV.

Mezi potřebami života hmotného a zaměstnáním čistě duševním jakýsi prostředkující přechod tvoří hravosť člověku vrozená. Nejedná se zde sice o životní podmínku toho druhu, jakou jest na př. potrava, nebo ochrana proti zimě, nebo obrana proti nepříteli, přece však za jistých podmínek člověk neodolatelně vidí se puzen ku hře, a nemůže-li pak z jakýchkoliv příčin vyhověti této potřebě, velmi těžce to nese. Na druhé straně zase, jakmile hra povznáší se do ovzduší uměleckého, čím dále tím více její stránka psychická nabývá vrchu nad fysickou, tak že hra sama ko-

nečně stává se vlastně zábavou duševní, jíž činnosť tělesná jest pouhým prostředkem. Původně ovšem mívá se věc jinak; nadbytek sil vyvinujících se zvláště v organismu dobře živeném a nespotřebovaných oněmi pohyby, jež nezbytně vyžaduje zachování života, nemůže zůstati naprosto neúčinný a osvědčuje se tudíž pohyby na pohled docela zbytečnými, protože bezúčelnými, ač jinak s ostatním zaměstnáváním člověka, s jeho zvyky a zálibami souvisícími. Hry dítěte — jako hry mláďat zvířecích — nejlépe ukazují nám tento původ svůj: tělesné ústrojí žádá sobě vydatného pohybu, vydatné činnosti, jíž spotřeboval by se nadbytek sil způsobující jakýsi bujný neklid, a činnosť ta buď zcela nevědomky, na základě pudů zděděných, buď uvědoměle, na základě vlastní zkušenosti, napodobuje zaměstnání dospělých. Odtud ona divoká bojechtivosť a nemilosrdná násilnosť mezi dětmi, jejíž přemáhání a krocení jest jedním z hlavních úkolů vychovatelových; spočívá na tomtéž přirozeném základě, jako hra kotěte, instinktivně napodobujícího šelmu na kořisť svou číhající, za ní se plazící, s ní zápasící a konečně ji na kusy trhající, třeba by předmětem této hry bylo klubko nití nebo ústřižek papíru. Podobně ovšem v době odpočinku od práce hrají si někdy i dospělí. U mnohých kmenů polodivokých bývá napodobení příběhů loveckých a válečných pomocí tanců a zpěvů vrcholem umělecké činnosti herecké, hudební a básnické.

Ale jsou hry i jiného druhu; když totiž pohyb sám, nechť jest jakýkoliv, poskytuje žádanou úlevu jakýmsi příjemným výbojem nastřádaných sil přebytečných; pak pohybem takovým vzniká třeba i něco docela nového, co napodobením nazvati nelze. Sem patří zajisté mnohé tance, jejichž význam není mimický, nýbrž čistě formální, sem dále patří i pohyby takové, jimiž zároveň sluchu poskytuje se zaměstnání, jako tleskání a dupání nebo bušení do hmot pronikavě se ozývajících (v dalším rozvoji hudby nástrojů bicích), nebo i hravé užívání ústrojí hlasového, s nímž pak na vyšším stupni kulturním sdružuje se i hravé užívání zvuků artikulovaných; sem konečně patří též pohrávání si s uměleckými výkony, jichž vlastní původ hledati sluší třeba v motivech docela jiných, na př. v ukojení potřeb života hmotného, tedy hravosť umělce věnujícího dílu svému mnohem více času a práce, nežli dosažení účele jeho vlastně vyžaduje, a obohacujícího výtvor svůj nejrozmanitějšími ozdobami jinak sotva vysvětlitelnými.

Jak důležitým motivem činnosti umělecké — a to nejenom na jejím stupni prvotním, ale i v dalším rozvoji historickém — jest hravost, naznačují tyto stručné ukázky s dostatečnou tuším zřetelností.* Nudu zahání člověk všelikým hravým zaměstnáním, při němž opět nejinak nežli při práci leccos vzniká, co pravidelností a lahodností svou oku nebo sluchu se líbí, a tudíž pak samo pro tuto svou hodnotu esthetickou se vyhledává a pěstuje. Avšak zde sluší dodati i to ještě, že nejeden tvar, jenž při práci nebo při hře dostavuje se docela bezděčně, nehledaně, i tím může k sobě poutati pozornosť a interes, že podobá se více méně některé

* Již Schiller význam hravosti pro theorii umění poznal, ba učinil z ní jeden ze základních pojmů esthetiky své; v době novější pak zejména angličtí psychologové, v přední řadě H. Spencer, věci té věnují zvláštní pozornost.

věci od jinud známé. Pak stačí dosti nepatrná oprava nebo malý přídavek, aby z tvaru takového stal se obraz primitivní sice, ale dalšího rozvoje schopný. Tak na př. z vlnitých keramických ornamentů, zběžně psaným arabským dvojkám se podobajících, snadno hravým přidáním noh povstalo primitivní vyobrazení ptáka nebo i zvířete čtvernohého, z křížků, jimiž prázdná místa komposice se vyplňovala, zase pomocí nevelké změny letící pták nebo motýl; konce drátěných náramků upomínajících na ovinutého kolem ramene hada, rády opatřovaly se již v starém věku hadími hlavami, podobně bujná fantasie středověká oživením pletiva z nejrozmanitějších technik pocházejícího spůsobila ony propletající se bizarní nestvůry dračí a t. p., jimiž karakterisuje se ornamentika střední a severní Evropy namnoze až daleko do doby romanské, a nejinak i kováři doby barokní úponky železných mříží na sploštěných koncích zdobili fantastickými hlavami lidskými a zvířecími.*

Také napodobení mimické z valné části asi má původ podobný. Mnohé pohyby a posunky, jichž vlastním pramenem jest pouze překypující síla životní projevující se hrou jinak bezúčelnou, pro svou podobnost s karakteristickými pohyby a posunky od jinud známými stávají se časem předmětem zvláštní pozornosti, která pak vede k prvotinám umění hereckého. Arci jakmile člověk poznal svou schopnost napodobiti konání jiných, stává se napodobení to přímo účelem a pohyb i posuněk pouhým prostředkem účelu tomu sloužícím. Obdobu jakousi poskytují nám počátky mluvení u dítěte. Do jistého věku dítě nenapodobuje slov jemu předříkávaných; teprve když vlastními pokusy jinakými, buď bezděčně interjekcionalným buď hravým užíváním hlasu, osvojilo si jistou řadu hlásek, snaží se opakovati slova, v nichž hlásky ty se vyskytají. Opět vyšší stupeň rozvoje duševního předpokládá snaha, napodobovati zvuky docela nové, t. j. dosavadním cvikem mluvidel ještě nezískané. —

Na prvním rozvoji hudby instrumentální hravost rovněž má veliký podíl. I ty zvuky nástrojové, k jichž objevení příležitost poskytla práce, zužitkovány jak rhythmicky, tak tonalně tím, že člověk vyluzováním jich krátil si chvíli a v nejrozmanitějších vztazích a proměnách jejich si liboval. Významné dozajista jest pojmenování, jež v mnohých jazycích hudba instrumentální má společné s uměním mimickým: oboje nazývá se hrou. A poukazuji-li v této souvislosti ke kombinacím rhythmickým, harmonickým a kontrapunktickým, jichž vynalezání bez odporu má velikou váhu v dějinách hudby, nechci tím tuto stránku činnosti skladatelské nikterak zlehčovati, nýbrž právě naopak spatřuji v ní zjevný doklad toho, že hru nazvati sluší jedním z nejdůležitějších a nejvydatnějších pramenů umění. Staří kontrapunktisté na př. nejenom že obohacovali hudbu o nové prostředky sloužící pak jiným záměrům uměleckým: oni s obdivuhodným

* Významné jest i to, že v mnohých jazycích geometrické ornamenty jmenovány bývají dle podobných tvarů zvířecích nebo bylinných Souditi však z toho, že ornamentalní tvary takové již původně vznikly ze snahy umělcovy, zobraziti příslušný předmět, jest patrný omyl: názvosloví to je prostým následkem podobnosti spozorované na tvaru již hotovém. Avšak upříti zajisté nelze, že vyhledávání a hravé pěstování takových podobností mohlo míti vliv na další rozvoj ornamentalních motivů i tenkráte, když výsledkem rozvoje toho nebylo skutečné vyobrazení.

důmyslem osnujíce bohaté tkanivo polyfonnie své pěstovali podstatný jeden rys umění hudebního, ba vzhledem k čisté, absolutní hudbě instrumentalní dotýkali se přímo jádra jejího.

I to budiž konečně poznamenáno, že zejmena tam, kde činnost umělecká plyne z hravosti, probouzí se ráda snaha, nad jiné vynikati vzácností a nesnadností výkonů a vynucovati si obdiv vítězným zápasením s překážkami co možná největšími. Proto zde alespoň slovem děje se zmínka o virtuosství především ze ctižádosti plynoucím, jež arci nenáleží k prvním pramenům tvoření uměleckého, přece však jest jednou z nejmocnějších pružin dalšího jeho rozvoje a pokroku.

V.

Obraťme se k potřebám života duševního. I ty, které pociťuje člověk jakožto jednotlivec, které jsou tudíž povahy poměrně nejsubjektivnější, předpokládají styky společenské a mravní názory a zájmy ze styků těch pocházející.

Na prvním místě jmenovati sluší sdílnost. To, co člověk cítí, myslí, chce, čeho se obává a po čem touží, čeho želí a čemu se těší, neuzavírá v sobě, netají před jinými, nýbrž puzen mocí neodolatelnou hledí to vysloviti a vyjádřiti, ulevuje si tím, zmenšuje své hoře a zvyšuje svou radost, duši rozechvěné zjednávaje klid a srdci stísněnému útěchu. Arci tato sdílnost — projev nálady lyrické netoliko v oboru básnickém, nýbrž vůbec ve všem umění — není zjevem prvotním, jest naopak výsledkem dlouhého rozvoje života společenského. Z počátku zajisté výraz citu, touhy, ošklivosti a t. p. byl u člověka jako u zvířete docela bezděčný, neměl účelu, aby v jiných vzbudil ohlas. Avšak soucit, s nímž setkává se výraz takový již ve společnosti povznášející se k prvním stupňům mravnosti, stává se člověku milý; ten pak touží po tom, býti předmětem soucitu, i vyjadřuje tudíž, cokoliv plní srdce jeho a mysl, v tom vědomém úmyslu, aby jiní to zvěděli a sympathicky přijali. Na této podstatě sdílnosti lyrické nic nemění případy takové, v nichž básník nebo hudebník spokojuje se úlevou, již poskytuje mu pouhé vyslovení se již samo sebou, bez ohledu na to, zda-li báseň někdo čte nebo improvisaci někdo poslouchá. Takovéto výlevy překypujících citů a neutlumitelných nálad někdy nejenom že neobrací se ke skutečnému čtenáři a posluchači, nýbrž přímo jej vylučují jakožto profanaci nejhlubších tajemství osobních — ale vždy předpokládají kongenialního čtenáře nebo posluchače ideálního, jemuž pak odhalují se i nejtajnější záhyby srdce s důvěrností a upřímností naprostou, ničím neobmezenou.

Ostatně rozumí se samo sebou, že jako při práci sloužící potřebám hmotným a při hře také zde, při projevech sdílnosti, pozornost záhy obrací se i k prostředkům a ke spůsobu sdělení, že prvky esthetické dostavivší se původně zcela přirozeně a bezděčně, vyhledávají a pěstují se pak úmyslně, stávajíce se tak základem forem uměleckých. Nejlépe vidíme to na užívání řeči.

Řeč je nezbytným prostředkem vzájemného dorozumění se mezi lidmi tvořícími spořádanou společnosť. Původně zásoba slov byla malá; proto člověk pravěký nejinak než dítě začínající mluviti byl nucen jedním slovem označovati různé předměty více méně sobě podobné, a to někdy dosti četné, t. j. užívati slova toho i mimo jeho význam původní, ve smyslu přeneseném. Dokud mluvicí jinak nemůže si pomoci, je toto rozšiřování smyslu slov právě jenom prostředkem dorozumění se, a považováno bývá za věc docela samozřejmou, přirozenou. Avšak jakmile rozlišováním výrazů již stávajících a tvořením i skládáním nových, po případě i přibíráním cizích, zásoba slov tou měrou se rozhojnila, že onoho přenášení názvů na předměty někdy dosti vzdálené a jen docela nepatrnou zevnější analogií nějakou se základním pojmem slova souvisící není již potřeba, stává se dikce taková, ač opírá-li se o analogii dosti srozumitelnou a názornou, ozdobnou odchylkou od mluvy všední, čistě rozumové, stává se dikcí poetickou, a liší se od prosy všedního hovoru podobně, jako tvar ornamentovaný od jiného, na pouhé prosté konstrukci nezdobené přestávajícího. Malajec na př. slunce nazývá „okem dne“, ale sotva pociťuje to jako metaforu, kdežto nám, kteří zvyklí jsme na terminus „slunce“, onen výraz zdá se býti rozhodně obrazem básnickým (sr. prostonárodní rčení: „měsíc jako rybí oko“); my zase název „stonožka“ klademe beze všeho pomyšlení na to, že jest hyperbolou, již ovšem ihned vycítil by ten, jehož řeč pro zvíře ono má slovo docela jiné, zejmena kdyby si povšímnul dokonce terminu německého nebo latinského (Tausendfüssler, Myriapoda). A naopak zase název „pastor“, t. j. pastýř duší, jehož přenesený význam z počátku zajisté byl dobře cítěn, pozbyl metaforického rázu svého, když v této latinské formě své jakožto úřední titul protestantského duchovního vnikl do jazyků moderních. Tak v organismu řeči samotném všeliké obrazy a obraty básnické hrají úlohu nad míru důležitou, nejsou ničím cizím, mluvě násilně vnuceným, nýbrž naopak z vlastní podstaty její přirozeně vyrůstají. Potřebujeme jen rozevříti kteroukoliv knihu na místě libovolném a nalézáme tam bez dlouhého hledání hojnost výrazů, jichž základem jsou zjevné metafory, metonymie, synekdochy, hyperboly atd., někdy třeba velmi šťastné. Při tom zvláště zajímavé, arci také zcela přirozené je to, že člověk, cokoliv sám na sobě pozoruje, rád přenáší na věci mimo sebe, třeba neživé a jemu jen pramálo se podobající. Na sloupu rozeznáváme hlavu (hlavici), krk (hrdlo), patu, na nádobách krom toho nohu, tělo (břich), boky, ústí (hubičku), ucho, při strojích mluvíme o zubech, ramenu, kolenu a kloubu, při váhách o jazýčku, při hodinách o ručičkách, při zvonu o srdci, při pletení nebo na kostce o oku atd.; o nesčíslných, nejrozmanitějších věcech říkáme, že stojí a povstávají, leží a přiléhají, spočívají, sedí, jdou, kráčejí, stoupají, běží, skáčí, kloní a vypínají se, že něco nesou, vedou, drží, pouštějí, berou, dávají, k něčemu sáhají nebo patří, tak či onak vyhlížejí a t. p. Naopak zase vlastnosti a úkony předmětů neživých přičítáme i lidem, tvrdíme-li o nich, že jsou lehcí, pádní, pružní, drsní, hladcí, nehybní, tvrdí, měkcí, chladní, vřelí, že někomu utrhají nebo ho urážejí atd., a ovšem i výrazů vzatých původně z tělesné činnosti člověka užíváme

též v oboru duševním, nazývajíce lidi opatrnými, obratnými, tvrdošijnými, neústupnými, bystrozrakými, i když výhradně běží o myšlenky jejich.

Můžeme tedy směle říci, že dikce básníkova od prosy neliší se nikterak podstatou svou, nýbrž toliko tím, že její obrazy a obraty jsou ne-li docela nové, tož alespoň neobvyklé, že nenáleží k nezbytnému apparatu jazyka, kdežto obrazy a obraty mluvy obecné i když skrývá se v nich nejlepší tropus, zní tak všedně a střízlivě každému, kdo přivykl jim od maličkosti, že třeba zvláštního upozornění na jejich poetické jádro. Proto někdy básníkovi stačí, když metaforu v obecné mluvě žijící buď odchylně vyjadřuje, buď sesiluje nebo rozšiřuje; proto také ve věrném překladu zdá se někdy býti obrazem poetickým to, co v jazyku původním je rčením docela obyčejným, prosaickým. —

Nejenom pojmová, také zvuková stránka řeči lidské stává se východiskem bohatých útvarů uměleckých. Víme, že veškerým mechanismem těla našeho zcela přirozeně vládne pravidelnost časová; jako pohyby ruky a nohy (při užívání bicích nástrojů, při tanci a pochodu) nejpohodlněji konají se tenkráte, opakují-li se v stejných dobách, tak i pohyby mluvidel, pokud nemá je člověk dokonale v moci své, bezděčně vpravují se do podobné spořádanosti rhythmické, t. j. do taktu. Hlasu lidskému samotnému sice úprava taktová nepřináleží původně, nýbrž teprve řadě stejných nebo alespoň podobných projevů jeho, s jistou rychlostí po sobě pronášených. Jako dítě učící se mluviti, jako těžkou chorobou, mdlobou nebo ochrnutím seslabený, jako ten, kdo pod širým nebem (tudíž za akustických poměrů velice nepříznivých a proto i se značným namáháním) volá do dálky, usnadňuje si mluvení tím, že sílu hlasu svého co možná hospodárně rozvrhuje na stejné doby a jednotlivé slabiky pronáší téměř v taktu, tak činil to patrně i člověk pravěký, jehož řeč byla na prvních stupních rozvoje svého. Vždyť možno i nyní pozorovati, že rhythmická úprava mluvy celkem bývá tím přísněji a jednotvárněji vázána jakousi pravidelností taktovou, čím níže stojí buď jazyk sám, buď vzdělání mluvícího, a na druhé straně zase tím rozmanitěji a volněji, v rozměrech docela nesměrných, se pohybuje, čím vyvinutější jest jazyk a čím vzdělanější a v mluvení zběhlejší ten, kdo ho užívá.

Rhythmická úprava mluvy básnické, především takt a verš, má tedy první zárodek svůj v samotných prvotinách lidské řeči, jichž časová pravidelnost dochovala se i do dob pozdních, v nichž hovor obecný již dávno se z ní byl vymanil. Avšak nesmíme se domnívati, že dochování to spůsobeno jest naveskrz pouhou tradicí; k té zajisté přistoupily ještě rozmanité důvody a zájmy jiné. Že takt a verš (na vyšších stupních rozvoje i alliterace, assonance a rým) konaly platné služby jakožto prostředek mnemotechnický zejmena tam, kde běželo o zachování formulí náboženských a právních nebo o usnadnění věrného podání epického před vynalezením písma, jest nepochybné*. Největší podíl na

* Tato poznámka ovšem více přihlíží k básnictví epickému nebo, dle analogie s uměním výtvarným, monumentalnímu, nežli k subjektivním projevům lyrickým a tudíž na tomto místě anticipuje to, o čem jednati bude úvaha následující; aby však souvislost výkladu o zvukové stránce řeči nebyla přetržena, učinil jsem poznámku tu již zde.

zachování a pěstování verše v básnictví mělo však bez odporu pravěké sdružení umění toho s hudbou a tancem. Provázení slov nástrojovými zvuky hudebními hlavně asi plynulo z přirozené snahy, účinkovati dojmem bohatším, silnějším, vzácnějším; posuňky však krom toho přidávaly se zajisté hned od počátku i proto, aby smysl slov blíže určovaly a objasňovaly. Povážíme-li, že výkony na hudebních nástrojích nejprimitivnějších, t. j. bicích (bubnech, zvonech, řehtačkách atd.) právě tak jako kroky a skoky taneční z příčin mechanických nejvíce vázány jsou taktem, a že v hudbě nejstarší skoro všude i tleskání a dupání mělo značnou úlohu, pochopíme zajisté veliký vliv, jejž na vznik a rozvoj verše mělo ono původní sdružení umění básnického s hudebním a tanečním.

Také tonalní stránka mluvy nemohla ujíti pozornosti básníka pravěkého. Za prvé již to, že mezi prvními prostředky differencování smyslu slôv a vět vyniká i různý melodický spád hlasu, obracelo zřetel k výšce a hloubce tonů; za druhé pak tou měrou, kterou všímáno si blíže i zvuků nástrojových, poznávána též obdoba a oceňována shoda mezi zvuky těmito a hláskami mluvenými. Tímto posledním umění hudební získalo konečně jakýsi pevný podklad; neboť dostavila se potřeba laditi nástroje, a tím neurčité a pohyblivé melodické kroky řeči mluvené nahraditi pevnými, stálými intervally a upraviti tak z plynulé linie tonové stupnici odpovídající soustavě zvukové dle jistých základních pravidel utvořené: z rhythmické deklamace melodicky docela neústrojné stal se zpěv v pravém smyslu slova. Všechno to podmíněno bylo ovšem rozlišováním intervallů konsonantních a dissonantních, k němuž patrně nejvíce příležitosti poskytovalo důkladnější pozorování zvuků nástrojových. *

(Dokončení.)

* Sr. moje rozpravy „O prvotinách umění hudebního“ (1884) a „O české deklamaci hudební“ (1886).

ČERNOHOREC.

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Byl Karel v celé slávě tenkráte
v svém paláci, když Ajmon přijel tam
a jeho synové. Měl korunu
na sněžných vlasech, seděl na trůnu,
šest králů stálo kolem v purpuru
a třináct v mitrách arcibiskupů,
meč v rukou říšský třímal Ožier
a Ném měl v dlani říšské jablko.

Když vešel Ajmon v zlatoskvoucí síň
a za ním krásní jeho synové,
hlas radostný šel dvorem veškerým,
a Ajmon přímo k trůnu přikročil
a řekl králi: „Ejhle, děti mé!
Jsou chrabří, pane; budete-li chtít,
pak věrně sloužit vezdy budou vám!“

A všeckny čtyři na to poklekly
tu děti Ajmonovy před trůnem
a stříbro jejich zbraní zvonilo
a skromnosť ruměncem jim hořela
na tvářích spanilých, a radostně
řek Karel: „Buďte vítán, Ajmone,
a blahoslavena buď hodina,
kdy spanilé ty reky zrodila
vám žena vaše, ctnostné choti vzor!“

A povstal s trůnu, sešel se stupňů
a pojav Renalda za ruku, zved
jej klečícího, třikrát na ústa
jej něžně políbil a řekl pak:
„Mé děti, udělám z vás rytíře
a brnění vám dám a přilbice
vše posázené drahým kamením,
a štíty, na nichž vyobrazen lev!“

A na to objal taktéž Alára
a Gišára a posléz Ryšára
a všickni vele byli veselí
po celý večer a po celou noc.

A druhý den při prvním svítání
v síň vešel Karel, vlastní rukou svou
sám připnul Renaldovi přílbici
a Ožier ho mečem opásal
a Ném mu připnul zlaté ostruhy.
Pak přivedli mu koně Bajára
a u řeky teď bylo sedání,
při kterém Renald slavil vítězství
tak skvělá, velká, po celý že den
jen jeho jmeno bylo na všech rtech
a bratří jeho byli důstojni,
by slávu s ním v těch bojích sdíleli.
Ten samý den je císař pasoval
na rytíře a večer při kvasu
byl Renald císařovi číšníkem
a Alár zlaté mísy přinášel
a Gišár s Ryšárem chléb krájeli
mu při stolu. A Ajmon šťasten byl
a pravil Renaldovi po tichu:
„Nuž lituješ, že jel si ku dvoru?“

A Renald usmál se; v tom padl stín
na čisté jeho čelo: Ganelon
šel hrdě síní, měřil k císaři,
jenž jal se přátelsky s ním rozmlouvat.
Tu zaskříp' Renald zuby, otce jal
za ruku pevně, zbled' a zašeptal:
„Na prstech jeho lpí krev Bóvova
a císař přec je drží v ruce své —“

„Mlč!“ řekl Ajmon, „pře ta není tvou!
Když mlčím já, jak smíš se ozvat ty?
Zas musím v paměť tvou to přivádět?“

Tu svěsil Renald hlavu. Odejít
chtěl ze síně, však nastal právě ruch,
neb odklízeli stoly po kvasu
a přinášeli spoustu šachovnic
pro kratochvíl a Karlův příbuzný,
jenž Bertoletem slul, se objevil,
jun chrabrý, ale pyšný nad míru,
a přímo k Renaldovi přikročil,
jejž nenáviděl pro ta vítězství
dnes ráno v turnaji a pro přízeň,
již Ajmonovým synům štědře tak
byl Karel jevil. Plný závisti
stál proti Renaldovi Bertolet
a pravil s úsměvem: „Chceš dokázat,

že vtipem svým tak umíš vítězit
jak zbraní svou? Pak se mnou v šachy hrej."

Kýv Renald hlavou. On a Bertolet
si na to sedli ke hře osudné
za šachovnici z jasna křišťálu,
tak velké, těžké jako pavéza,
a začli hrát. Měl jasný Renald um
a klidným byl a brzy klonilo
se k němu vítězství, a Bertolet
tak plný zlosti, plný hněvu byl,
neb zvyklým byl vždy ve hře čeliti,
že šachovnicí pohnul, padaly
tu šachy v pravo, v levo. Usmál se
jen Renald poněkud, však Bertolet,
lhář závistivý, zvolal nestoudně:
„Ó hanba tobě, lstivý Renalde,
ty šachovnicí pohnul's vědomě,
neb cítil jsi, že budu vítězem!"

A Renald řekl, hněv svůj potlačiv:
„Sám šachovnicí hnul's, ty mýlíš se!
a pokládám, že o tom nevíš sám!
Však hádky nech, a znova začneme!"

„Ne!" vzkřikl Bertolet. „Já nehraju,
neb s tebou hráti není důstojné!"

Tu vzplanul Renald, ruku pozdvihl,
však zdržel se, v tom ale Bertolet
ho nožem bod, až vytryskla mu krev,
a zvolal hrdě: „To na památku,
že's ruku zdvih, tak zapomenuv se,
když příbuznému krále stál jsi v tvář!"

Síň celá točila se s Renaldem,
sáh po zbrani, v tom setkal Karlův zrak
se s jeho zrakem divým; zdálo se,
že císař hleděl na něj tázavě.
Hněv znova s tíží Renald skrotil svůj,
a schýliv hlavu spěchal k císaři
a pravil: „Pane, popřej sluchu mi!
Jsem zneuctěn! Byl to tvůj příbuzný,
jenž urazil mě. Z úcty k tobě však
já nemstil se. Suď, pane, nad námi."

Však Karel neslyšel jej, rozmlouval
o důležité věci s Turpinem,
a zasmál hlasitě se Bertolet.

Tu slep byl Renald vášní nezkrotnou,
a zvyklý, někdy otce zatáhnout
za roucho v horlivosti, zapomněl
na dvorský mrav, na úctu povinnou,
a trhl Karla za plášť volaje:
„Tvůj příbuzný mě, pane, urazil!
Buď slyš mě, nebo sám svou pomstím česť!“

Tak vzkřikl Renald, císař rozhorlen
mu řekl: „Chlapče! Jak jsi odvážný!“

„Své právo žádat není odvážnosť,“
děl hrdě Renald, „ztrestej viníka!“

Tu šleh jej Karel rukavicí svou,
ač lehce jen jak otec dítě své,
a Bertolet se zasmál po druhé.
Hněv šílený zachvátil Renalda,
a zařval jako lev, že celá síň
se zatřásla a ticho nastalo
jak ve hrobě, a Renald zvolal tak:
„Buď hanba ti, ty zpupný císaři!
Jsmeť všickni tobě rovni, v síni té,
a velkým jsi jen proto, uznej to,
že vznášejí tě jiných ramena!
Jsme otroci tví? Jsme snad tvoji psi,
že brzy hladíš nás a kopeš zas?
A rodina tvá šlapat po nás smí?
O Bertoletu ani nemluvím!
Však jiný účet s tebou, Karle, mám!
Krev mého strýce není pomstěna!
Když mému otci mlčet líbí se,
toť jeho věc. Já žádám odvetu!“

A Karel děl: „Jej v pouta jímejte! —
Ó jakou zmíj' já na svém srdci hřál!“

Však Renald vzkřikl: „Ještě počkejte;
dřív než mi ruce pouty svážete,
zde vyrovnám se s tímto bídníkem.
Král trestat nechce, potrestám jej sám!“

Tak zvolav šachovnici z křišťálu
jal, mocným vmachem zdvihl vysoko
ji do vzduchu a mrštil na hlavu
ji celou silou Bertoletovi.
Kles nešťastný a mozek, temná krev
mu z lebky vylítly a třísnily
sloup z mramoru a dlažbu z mozaik.

A Karel vzkřikl hněvem bez sebe
a lítostí: „Jej usmrťte mi hned!
Jen jeho krev mi zadost učiní!“

Tu bratři Renaldovi tasili
zbraň bleskem z pochvy, by jej chránili,
a povstal boj, neb mnoho přítomných
se k Ajmonovým synům přidalo,
již v prostřed ryku stáli jako lvi,
a cestu klestili si ku dveřím,
pak pádili po schodech, do dvora
se dostali a Renald vyšvih' se
na Bajára a jeho bratři s ním
a bílý kůň jak vichr městem spěl
a letěl plání, lesy, močály
a daleko, daleko za sebou
dav nechal těch, již chtěli chytat jej
a Ajmonovy syny lapiti.

A Karel truchlil ve svém paláci
a řekl Ajmonovi: „To je dík
za lásku mou k tvým dětem, Ajmone?
Ty proto jsi je v Paříž přivedl?
A já ti věřil, a já věřil jim!
Jdi za nimi a k zpouře přidej se!“

A řekl Ajmon: „Spravedlivým buď!
Já nekul zradu a jsem nevinen.
I proti mně se prohřešil můj syn,
neb neposlech', když jsem jej varoval.
Já dále věrně sloužit budu ti.
Snad méně přísný bude někdy soud
tvůj nad nimi, když s tebou zůstanu?
Však buď jak buď. Já bohu přísahal,
že věrně s tebou budu, císaři,
a nezruším, co Bohu slíbil jsem
a co mi manská káže povinnost,
byť při tom třeba srdce pukalo.“

A Karel dojat ruku podal mu
a řekl: „Bůh nám pomoz oběma!
Nad tebou truchlím, avšak bez trestu
tu vzpouru nechat nelze, nelze mi!
To, při sám Bůh, se spíše trůnu vzdám,
než takovou bych snášel potupu!“

To v Paříži se dálo v paláci,
však do Dordony Bajár rekovský
své čtyrnásobné břímě donesl.

V hrad otcovský teď Renald s bratry vjel,
v síň vešel s nimi k matce milené
a pověděl, co bylo stalo se
a prosil: „Promiň, matko, promiň mi,
že bol ti způsobuji, že můj hněv
byl silnější než k tobě ohledy!“

A vévodkyně, slyšíc celý děj,
v pláč propukla a pravila jim tak:
„Ach běda mně, a běda, běda vám!
Teď psanci jste a všechno proti vám!
Však jedno srdce věrné zůstane
vám povždy, srdce moje ubohé,
jež pro vás tlouci bude v úzkostech,
a po vás toužit, pro vás krvácet!
Však není času k bědování teď.
Slyš Renalde, můj synu, pýcho má!
Ty hlavou budeš ve všech podnicích,
a štítem v bojích mladším bratrům svým.
Zde zůstati, žel Bohu, nelze vám.
Váš otec Karlu věrným zůstane
a nechci, byste v zkázu uvrhli
tu šedou jeho hlavu. Nechci též,
by pomáhal vás králi vydati!
Tu svými nehty bránila bych vás,
však, bože můj, on by mě přemohl . . .
Mé drahé děti, vzhůru, prchněte,
neb v patách, zajisté, vám nepřítel!
Můj Renalde, jeď v lesy ardenské;
kde nejhlubší je, nejtemnější hvozd,
nad řekou bystrou stojí starý hrad,
na štítu skal je pevný, vysoký
a pod ním malé město těsní se
za valem žulovým . . . To Monfór jest,
hrad otců mých a město oddané.
Jak na ten hrad, na městys zapomněl
už dávno svět . . . Ti lidé žijou tam,
jak v pohádkách se žije, jako v snu.
Znak vezmi můj, jenž visí nad krbem,
jeď ulicemi toho městyse
a volej moje jmeno. S nadšením
se celý Monfór přidá k synům mým,
neb v lásce mají mě. Jsemť poslední
já z rodu, jenž jim od pravěku vlád.
V tom hradu jisti tedy budete,
a skrytí na čas; snad se podaří
mně smířiti vás s otcem, s císařem.
Nuž, jděte moje děti, moje vše!

Však dříve všecko zlato vezměte
a všechnu zbraň, již v domě najdete —
a moje požehnání vemte též,
a všechny tyto moje polibky!“

A všickni plakali a propukl
do nářku Renald, takto žaluje:
„Ty drahá matko, zlatá, jediná,
ty sladší nade vše, co stvořil Bůh,
tak s tebou nyní mám se rozloučit?
Už nemám zrak Tvůj vidět laskavý
a hlas tvůj slyšet, který těšil mě
a srdce hřál mi od prvního dne,
co dýchat začal jsem? Už položit
na prsa Tvoje hlavu nemám víc,
když zármutek mě hněte? Ruce své
na čelo klást mi déle nebudeš
a prsty tvoje hrát už nebudou
ve vlasech mých? A v lese soumračném
se těšit nebudu, že zasvítí
mi při návratu tvoje úsměvy?
Ó přetěžká, ó temná hodino!
Ó loučení tak bolestné jak smrt!
Buď s bohem, matko! S Bohem, dome též,
ty starý, šedý! Hnízdo útulné!
Už neuslyším praskat v krbu tvém
ten milý oheň, rudý, šlehavý,
a v komoře té bílé, klenuté,
kde matky boží obraz zlacený
na stěně visí, nebudu již spát,
kde tolik snů v mé duši klíčilo!
A zahrado a stará štěpnice,
kde každé jaro tisíc bílých hvězd
na každém stromě luzně svítilo,
vás také více nikdy neuzřím,
a slyšet nebudu už slavíky
a drozdy zpívat tam! A vlaštovek
na římse věži švitor umlkne
pro vyhnance, jenž nikdy, nikdy už
snad nevrátí se v dům svůj otcovský!“

Tak naříkal a všickni plakali,
a matka omdlévala bolestí,
a v tato slova vyzněl její žal:
„Já dochovala vás a k stáru teď,
mě osamělou v bolu necháte!
Tak uletají z hnízda ptáčata!
Tak truchlí v širém poli planá hruš!

O bože můj, za všecku lásku mou
to jediná má trpká odměna?“

A zalomila divě rukama,
a zahalila tvář si rouchem svým,
však nejdřív ze všech přec se zmužila
a řekla: „Ne, to není na věky,
že odjíždíte, děti milené!
Bůh dobrý je, a pevně doufám v něj!
Však prchejte a neotálejte!
Má náruč ráda by vás držela,
a nejraděj by nepustila vás, —
však starost moje o vás vnuká mi,
bych měla vás k rychlému odjezdu!“

Tak odjeli a tři sta rytířů
se přidalo jim věrně v tentýž den
a našli Monfór v houštích ardenských
nad temnou řekou, hlubou, hučivou
na štítu skal a Renald v město jel,
znak matky své jak prapor povztýčil
a celé město hold mu skládalo
a ze všech domů se to hrnulo,
a zdálo se, že z hrobů vstávají
ti lidé, o nichž svět už nevěděl,
a kteří svět jen znali z pověstí:
svět jejich hvozdy byly ardenské
a bláta v nich a tmáně soumračné.

V hrad Renald vjel a bratří jeho s ním
a mosty za sebou hned vytáhli
a v stěnách zvětralých těch, omšených
a ošlehaných deštěm, bouřkami
a daleko do kraje čnějících
přes hory, doly, lesy, průsmyky,
svůj nový domov našli na dlouho.

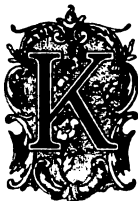
Ač bylo šeré hnízdo orlí to,
přec začali je brzy milovat,
neb bylo plné upomínek jim
na drahé jejich matky starý rod.
Vždyť v síních těch a chodbách přitmělých
krok její dětský někdy tiše zněl,
a růže, které kvetly v zahradě,
když vesna přišla posléz i v ten les,
jenž kolem černal se, vždyť růže ty
těch byly děti, které vídaly
ji někdy zde, a věru zdálo se,
že o ní snily, sladce kvetouce. —

(Pokračování.)

V tiché chalupě.

Povídka z podhorské vesnice. Napsal Karel V. Rais.

(Pokračování.)

Když obě výminkářky došly až před Jančárovy, povídala Karpaška: „Přijďte ke mně taky, kmotra; toť víte, že člověk je pořád jako opuštěnec.“

„Přijdu a vy k nám taky, teď si můžeme popovídat, je na to kdy,“ odpověděla Koutecká a pak bystřejším krokem pospíchala k topolům u brány.

Na záspi potkala se s Pavlinou.

„Již se také vracíte? Jak pak kázal?“ ptala se mladá hospodyně.

„I kale jsem neposlouchala, kázal starý, a ten jenom vykládá evangelium; mladého poslouchám ráda, sebere vždycky ten nynější svět, všecky ty fifleny, které se jenom fintí a běhají po muzikách, vyhubuje nehospodyně, které myslí na světácké věci a na pána boha zapomínají. Ten pan páter má dar řeči a vezme všecko ze života; dětem pořád připomíná čtvrté přikázání, aby rodiče ctily a poslouchaly,“ vykládala matka.

„Taky ho poslouchávám,“ usmála se Pavlina, „nedávno huboval na mamonáře a lakomce, kteří jako židé na poušti klaní se zlatému teleti. Ale radši poslouchám pana faráře, ten nabádá k práci a pobožnosti.“

„A víte-li pak,“ spustila zase stará, „že borecký Laňar se ve stodole pověsil? Vzal si takovou budižkničemu, ta neuměla na nic sáhnout, honila jen parádu a chodila k muzikám, až mu prohonila půlstatek.“

Pavla neodpověděla.

„Proto povídám, že pan páter dobře dělá, když takové pohanky sbírá,“ dodala ještě panímáma a vešla k výminku. —

Výminkářka Karpaška na sebe dlouho čekati nedala; neuplynuly ani tři dni a panímáma Koutecká, dívajíc se z okna, pravila muži: „Jde k nám Karpaška.“

„Co ta tu, baba, vyhledává?“ zlostně odpověděl.

„I v neděli jsme šli spolu z kostela a povídala, že přijde,“ žena chladně odpověděla.

Když Karpaška vešla do síně, šla Pavla právě z chléva.

„Pochválen Pán Ježíš Kristus,“ pozdravila Karpaška a ostrým pohledem prohlížela si mladou ženu.

„Až na věky amen,“ odvětila Pavla a zírajíc na neznámou stařenu, čekala, že poví, proč přichází. Ale Karpaška, usmávši se kysele, loudala se k výminku. Když se zrovna před troubu u kamen usadila, povídala: „Máte hezkou nevěstu, jako růže kvete, musíte z ní mít radost!“

Nikdo jí neodpověděl; výměník poposedl na lavičce až do kouta.

„Pantáta ode mne poposedává,“ zasmála se; „i nic si z toho nedělejte, že jsem už stará, vždyť vy také nevypadáte už tuze mladě

a jest-li o mně lidé zle mluví, nemusí to býti pravda. Jen počkejte, vždyť jste také na výminku a hospodáři výminkáře nikdy nepochválí. Já mám už třetího, mohu mluvit!“

„Ba, ba,“ jen přitakala Koutecká.

„Což pak je vám, vy jste u svých, ale cizí jen hledají, kde by člověku sousta uškubli. Tu hrstku zrní naměří, jen ji natřesou, mléko mám jako vodu, v neděli jsem o tom kmotře povídala, o každou pomazánku abych se tahala, polínka mi zrovna odpočítají a ty bochníčky chleba — lidičky zlatí, to je boží dar! Ve sklepě mě tuhle hospodyně zavřela, povídala, že myslila, že jsem dávno a dávno venku a jen jsem se tam ochomýtla. Půl hodiny jsem bouřila, než mi odevřeli!“ kázala Karpaška.

Koutecký se sípavě usmál.

„Kmotr se směje,“ začala zase, „inu, vám je to ještě k smíchu, jste tu jako v ráji, pořád jako ve svém, sví páni.“ Mluvila kysele, měla zlost na toho starého nemluvu vysměvavého.

„Mluvila jste s naší mladou?“ ptala se domácí výminkářka.

„I nemluvila, jen jsme se potkaly, ale sotva mi odpověděla, když jsem zdvořile pozdravila. Bude, myslím, trochu pyšná; ví to, že je hezká!“ odpověděla Karpaška.

„Co je do krásy, když není nic na dlani; přejdou leta a je ze všeho bída a nouze,“ doložila Koutecká.

„Co pak teď za mlada ono se to strojí; mladá šla z chléva a měla sukni a jupku, že já jsem takovou neměla ani do kostela a byla jsem z půlstatku,“ pokračovala Karpaška.

„I vždyť ono to teď už nepůjde, kupovat parádu,“ začala zase domácí, „kam by hoch přišel, bude se mít co ohánět.“ A podávajíc sousedce výměnici bochník a nůž, pobízela: „Ukrojte si u nás chleba!“

Karpaška, vzavši bochník, špulila suché rty a libovala si: „Pane to je chlebíček, to už mladá pekla?“

„I kde pak mladá, ten je ještě z našeho pečení,“ odpověděla Koutecká.

„Proto,“ suše řekla Karpaška a ukrojila si skývu. Za chvíli potom odcházela, nebylo jí tu dobře; starý nemluvil a Koutecké před mužem taky nebylo do řeči. Karpaška šourala se od výminku a na síni před velkou světnicí se zastavila poslouchajíc.

Ve světnici bylo ticho. Karpaška pak otevřela a pozdravujíc Pavlu, vcházela.

„Musím se taky stavit u vás,“ povídala, „jsme tady v sousedství a neznáme se ani. Já jsem výměnice tuhle vedle od Jančárů a s panímámou jsme tuze dobře; povídala mi, jaké to tu máte, přišla jsem se podívat.“

„Vítám vás a sedněte si u nás,“ pobízela ji Pavlina šijíc u stolu.

„Co pak to pěkného šijete?“ ptala se výminkářka a honem postoupila ke stolu.

„I měla jsem kus plátna, střihla jsem Toníkovi na košile,“ odpověděla Pavla.

„Tohle je přece hospodyně; jen přijde za muže a již mu šije

košile, ačkoliv se o to měla postarat panímáma. A jaké jsou tenoučké!“ Při té řeči prohlížela plátno a všecko zboží po stole rozložené.

„Sedněte si u nás!“ opět pobízela Pavla.

„Jenom abych vám spaní neodnesla, čeká na mne doma prádlo, pomahám trochu hospodyni, má chuděra plné ruce práce. A proč bych nepomohla, dokud to jenom trochu jde, nahradí mi to zase na výminku!“ povídala Karpaška tuze srdečně.

Pavla přisvědčovala.

„Je mi dobrá každá i malá pomoc; můj nebožtík udělal mi výměnek, že by to bylo pro kočku a ne pro člověka. Hospodáři mají se mnou dobře, mnoho starostí jim nedám; za to vy se budete míti co ohánět, abyste všecko stihli, máte prý tu výměnek jak na půlstatku a ne na chalupě!“ Hnědé oči Karpaščiny svítily a brada se třásla.

„Ani nevím,“ klidně řekla Pavla.

„I povídala mi to panímáma sama, že si udělali tři hektolitry žita, tři ječmene, dva pšenice, třicet liber másla, krávu, kopu vajec a slepici, sáh dříví polenového a kopu otýpek, dva bochníky z každého pečení, čtvrť hektoru kyselého zelí, třetí díl ze zahrady a osit míru pole lněným semenem,“ řečnila výminkářka, jako by jí na tom věru pranic nezáleželo.

„Opravdu jsem se ještě po tom neptala,“ řekla Pavla.

„Milá zlatá, to je živobytí na takovéhle chalupě! Když je trochu neúroda, hospodář obilí kupuje a výměnkář prodává; od hospodyně jde překupnice s prázdnem a z výměnku odnáší plný košík. Nevím, nevím, dlouho-li budete mít měkké ruce!“

„I vždyť já je tuze měkké nemám, dělala jsem doma dost a byla jsem ráda, když jsem v poli mohla trochu pomoci,“ hovořila Pavla smějíc se, „teď se už těším na jaro, až půjdu také do pole. Budu sázet, okopávat, chodit na trávu, budu žít, vázat, mlátit a když bude Toník potřebovat, i pohonit.“ Pěkná tvář Pavlinina při té řeči hořela a oči jí zářily.

Karpaška povstávala.

„I vždyť jsem povídala panímámě, že jistě přinesete požehnání boží do domu, že vám to z očí hledí,“ znova se rozhovořila; „nebe tu sice mít nebudete, pantáta s panímámou nejsou zlí, ale tuze divní, mamonáři jsou a dřiči, nemohou vám to zapomenout, že jste přišla s holýma rukama.“ Byla nakloněna k Pavlině a mluvila přitlumeným hlasem.

Pavlina odkláněla hlavu, bylo jí nevolno pod pohledem těch očí a drsného obličeje zapadlých úst a špičaté brady.

„Ale ale, musím běžet, doma čeká mne tolik práce; máte to tu hezké, opravdu jako v pokoji u pánů a hledíte si pořádku, třeba že jste v chalupě; ale víte, kdo bude míti zlosť největší? Frantina a Kačka, jen počkejte, až přijdou; jsou mamonářky po tátovi i po mámě. Buďte tu hezky zdráva a nezlobte se, že jsem vám tu zvonila, jsem stará osoba, osmdesátnice a mám ráda mladé hodné lidi. Pán bůh vás opatruj!“

Pak teprv vyšourala se ze dveří, nešla však cestou, kterou přišla, ale zadem, aby na výminku neviděli, že teprve teď odchází.

Pavle chvíli hučelo v hlavě a byla ráda, že se s tou stařenou velkou a kostnatou nepouštěla do velkých hovorů.

IV.

Chodilo to u Kouteckých den za dnem skoro stejně. Pavlina i Toník hleděli si práce a byli šťastni. Panímáma přes tu chvíli na něco bručela a nevěstě domlouvala, říkajíc jí při tom vždycky Pavlinko. Pavlina nosila jim téměř každodenně něco od jídla, ale pokaždé slyšela při tom nějaký úštipek, ačkoli po jejím odchodu pantáta dobře si na jídle pochutnával.

Každého dne o půl sedmé z rána chodil teď do kostela. Chodil pomalu, jakoby kroky počítal.

Byl dosud silák, malinko jenom nakloněný, ramenatý, ulehlý.

Nosil mrazovku s kožešinou a štítkem, modrý, krátký burnus bez šosů, červený šál kolem krku, nohavice z tlusté látky a těžké, široké boty. Nepozdravoval nikoho a na pozdravy chladně a krátce odpovídal: „dobrýtro“ nebo „na věky amen“. Dříve býval znám jako dřič, který od rána do noci se lopotil a na krejcar byl jako ďábel na duši. Teď nedělal nic a práce v domácnosti si nevšímal. V kostele sedl do poslední lavice, naklonil se, opřel sepjaté ruce a tak vytrval přes celou mši, ledaže při pozdvihování a požehnání pravidelně a zdlouha bil se do prsou a pokřižoval se.

V kostele bývalo ve všední den lidí málo. Na kůru za varhanami starý šedivý pan učitel, jenž hrával v pondělí „Bože před Tvou velebností“, v úterý „Před Tebou se klaníme“, ve středu „Začíná se konat“, ve čtvrtek „Tvůrce mocný“, v pátek „Ach můj nejsladší Ježíši“, v sobotu „Tisíckrát pozdravujeme Tebe“ nebo „Vzpomeň, ó královno milá“. Měchy tahala stará Bartoníčková, jež také zvonívala umíráčkem, o pohřbech říkávala za rakví otčenáše a na mrskavý pondělek chodila s košíkem po koláčích; zdědila tyto práce po nebožtíku muži, jenž kromě toho o božím těle bubnovával při intrádách.

V literácké lavici na kůru sedali výminkář Čiverný a krejčí Hotovička, dole v kostele několik mužů a žen, blázen Cíla vždycky u provazu zvonku pozdvihovánku. Po mši pochodil si Koutecký chvilku po hřbitově mezi hroby, přečítal tabulky na pomnících a pak zase vážně a zdlouha vracel se k domovu. Chodil sám a nemluvil s nikým. Až jednou dohonil ho Hotovička a povídal: „Jsou to časy, co říkáte, kmotře, teď na výminku; není-li to stokráte lepší než to kyselé dření!“ Krejčík neměl už zubů, šeplal a pořád se chechtal.

Koutecký podíval se naň stranou a neodpověděl, jenom lehce odkašlal.

„A dobře jste udělal; proč byste si nepohověl, ať se lopotí zase syn, užil dobrých časů. Kdybyste mu byl nedal tolik volno, byl by se tak za tou lánskou holkou nebláznil!“ Při tom Hotovička potměšile zíral na výminkáře a čekal, brzo-li také začne.

„I já mu tuze nebránil,“ nevrle řekl tatík Koutecký a pospíchal, aby se krejčího sprostil. Co chodil do kostela, nedělal tak dlouhých kroků.

„Bodejť byste bránil, tím hůř, ale osladil jste jim to, já vím, že si nevěsta myslila, jaké budou časy na chalupě a teď se pěkně musí ohánět na výminek, dobře jí tak!“ chechtal se krejčí.

Koutecký se zastavil a přísně podíval se na Hotovičku.

„Povídala moje máti, že si komusi naříkala; udělal jste prý si výminek jako na půlstatku!“

Teď obrátil se výminkář od krejčího a dal se do chvatu, malého mluvky si již nevšímaje. Ztratil jej, ani nevěděl kde. Přišel domů všecek spocen a uřícen. —

Za chvíli potom vešel Toník ze síně do světnice a povídal: „Pojď sem, Pavlinko!“

Žena honem pospíšila na síň. Z výminku ozýval se křik pantátův:

„Žebrota žebrácká, krom té parády nic to nepřineslo, tráví jen z toho, co my jsme namozolili a ještě bude vyčítat?“

Toník udiven podíval se na Pavlinu. Byla všecka bleda a oči se jí zalévaly. „To hubuje na mne,“ vyjekla.

„Bude to vařit kaše, péct placky a buchty a před lidmi naříkat, že se na nás musí lopotit?“ výminkář křičel hlasem vysokým a pronikavým.

„I mlč, byl jsi rád, když jsi si mohl smlsnout,“ promluvila do toho panímáma.

„Smlsnout, já jsem nějak namlsaný,“ spustil znova, „přijde-li sem ještě jednou, vrátí se, jak přišla! Bude ona náš výminek roznášet před lidmi!“

Tu již vrzly dvéře a Pavlina vstoupila do světničky; byla ještě tak bleda a slza plynula jí po tváři. Nedala se Toníkem držeti.

„Pantáto, prosím vás, nezlobte se, nikde jediného slova jsem proti vám neřekla!“ povídala smutně a šla blíže k výminkářovi. Toník zůstal státi mezi veřejemi.

Starý se trochu zarazil; překvapilo jej, že tak najednou vstoupila.

Podíval se na ni všecek rozloben a odvrátil se do okna. Panímáma stála u stolu a zlostně se usmívajíc, rozpačitě zírala na nevěstu.

„Věřte mi, že jsem nikdy špatně o vás nemluvila; Toník mi dosvědčí, že jsem se ho na váš výminek ani neoptala!“ rozčileně řekla Pavla.

„Bodejť byste se ptala, před ním vy jste pořád jako svatoušek, jako anděl, bláznila jste ho a bláznite dál, beran je celý vrtohlavý, kouká na vás jako na panenku Marii!“ Teď již výminkář mluvil jako obyčejně, slabým, řezavým hlasem, slovo za slovem a při tom jenom na polo obrátil se do světnice.

„Pantáto, co jsem tady, s nikým jsem nemluvila nežli ondy v neděli s tatínkem a se švagrovou,“ dále omlouvala se Pavla a nohy se pod ní třásly.

„S tatínkem — a požalovala jste si — a tatínek s tím teď běhá jako s keserem,“ ryl starý. „Lidé mne chytají na silnici a vypravují, jak si naříkáte!“

„Jak bych žalovala, když ani o vašem výminku pořádně nevím a proč bych si stěžovala, když jsem sem chtěla?“ bránila se nevěsta.

„Bodejť byste nechtěla, toť víme, že jste chtěla, ale my jsme nechtěli!“ chechtavě spustila stará.

„A já jsem chtěl, maminko,“ usmál se Toník.

„Ty mlč, na rodiče jsi zapomněl a myslil pořád jenom na ni. Bodejť bys byl proti ní a při nás!“ odbývala jej matka.

„Povídám vám při všech svatých, že jsem s nikým nemluvila, na nic si nenaříkala. Chci vám dělati, co vám na očích uvidím, mám vás ráda —“

„My se prosíme o vaši lásku! Toť by každá měla ráda, když skoro s prázdnou kapsou přijde jako paní na dobrou chalupu,“ jizlila výminkářka.

„Panímámo,“ začala zase Pavla, „jest-li někdo něco řekl, byla to ta Karpaška. Když šla od vás, stavila se u mne a vyzvídala; vypočítávala mi, co jste si všecko ve výminku udělali a povídala, že tu velké časy mít nebudu, ale já jí řekla, že se po ničem neptám!“

„A to jste pěkná hospodyně, když se po ničem neptáte!“ zaryl zase starý.

„Dělám od rána do večera, chci ve všem pomáhat Toníkovi, ať si všecko dělá, jak rozumí!“ bránila se mladá.

„Jen se pořád chvalte! — Že nebudete mít velké časy, povídáte? Inu, v chalupě se musí dělat, to nejde jen brát míru a stříhat. My jsme vás sem nezvali, přilezla jste sama!“ štiplavě odpověděl výminkář.

Pavla zůstala všecka zaražena. V té chvíli byla by si přála, být daleko z těchto stěn, někde o samotě za kopci, kde by byla rukama zalomila a hlasitě zakvílela.

„Pán bůh vám ta slova odpusť,“ zaštkala pak; „kdybych byla věděla, že tak na mne nevražíte, byla bych nešla, bála jsem se dost, ale myslila jsem, až uvidíte, že se přičiňuji, že budete mne míti rádi. Slovíčkem jsem vám neublížila, nikomu jsem si nepostěžovala, třeba že nic vám po chuti neudělám!“

„Jen vyčítejte ještě — za všecko,“ drsně povídala výminkářka.

„Pavlino, pojď domů,“ mírně řekl Toník a vzal ženu za ruku.

„Bodejť bys ty se jí neujímal,“ opět přidala matka.

„Je má a vím, že nikomu neublíží.“

„Koně chval teprv po měsíci a ženu po roce,“ zasmál se otec.

Pak mladí manželé odešli do své světnice.

„Ani si toho nevšímni,“ řekl Toník Pavlíně, když doma usedla za stůl a hlavu opřela o dlaň.

„Věř mi, teď teprv vidím, co jsem udělala, že jsem za tebou šla!“ zaštkala.

„Prosím tě, jenom nedělej jako dítě,“ vřele mluvil Toník, „vždyť víš, že jsou divní!“

„Pořád jsem ti říkávala, že k vůli mně budeš míti doma zle a tys pořád vymlouval. Dlouho-li tu jsem, dělám co mohu, a již jsou takové křiky!“

„Všecko přejde, uhlídáš, ale ta čarodějnice mi sem vícekráte nesmí!“ horlil muž a hladil Pavlu po vlasech.

„Jen to, prosím tě, nedělej, byly by nové mrzutosti; vícekráte s ní nepromluvím, leda před panímámou!“

Zase bylo u Kouteckých klidno, ale Pavla den co den chodila jako na jehlách. O mrzutosti pro Karpaščiny klepy nikdo již slovem nezavadil. Stará výměnice přišla k panímámě ještě jednou, ale ve světnici se ani neukázala a také na výminku ustala pak v návštěvách svých nadobro, protože tam s ní téměř nepromluvili. —

Když u mladých poprve pekli chléb a Pavla přinesla na výminek povinné dva bochníky, povídala jí panímáma: „Děláte všecky bochníčky tak malé?“

„Malé, panímámo? Pojďte si vybrat jiné!“ řekla Pavla zaražena.

„Snad to nechcete dělat jako u Rorejsů?“ zasmála se panímáma. „Tam si také vymínili dva bochníky a že si mohou vybrat. Když vybírali, hospodyně se rozhněvala a pekla pak samé malé bochánky — ať prý si vybírají!“

„Panímámo, nevěděla jsem, že dělám malé! Kdybyste byla tak dobrá, mohla byste si je podruhé udělat sama, nechtěla jsem vám dělat ujmu, přinesu vám ještě jeden.“

„Nic nenoste,“ krátce řekl pantáta. Seděl u kamen, ruce v zadu a hlavou nepohnul. —

Na konec masopustu přišli na návštěvu do výminku obě dcery, Frantina a Kačka; pobyly tam hezkou chvíli, ale u Toníka a Pavly se nestavily.

Když se nevěsta ptala panímámy, proč nepřišly, odvětila krátce: „Vždyť jste pro ně nepřišla, ani jim neříkala.“

„Ale pořád jsme čekali a bylo nám to tuze líto,“ omlouvala se Pavla.

„Prosím vás, byly tu jenom na chvíli a snad si myslily, kdyby k vám přišly, že byste se lekly, nejdou-li upomínat!“ odpověděla výminkářka a smála se.

„Mám to pořád na mysli,“ povídala Pavla, „a starám se o to tuze, šiju jak mohu.“

„Holenku, jehlou to nevyděláte!“

„Ale stavit se mohly, ještě u nás nebyly!“ řekla Pavla, jakoby si byla pichlavých slov panímáminých nevšímla.

„Vždyť vy u nich také ne!“ odsekla stará a odkvapila.

Když mladá hospodyně doma usedla, myslila ještě na ta slova: „Vždyť vy u nich také ne!“ Pravda že tam nebyli, ale jak mohla se k nim odvážiti nevědouc, jak ji přivítají. Ne-li hůře než tady v chalupě? Jednou jen vyšla si s Toníkem domů do Lánů a když panímámu prosila, aby ve světnici hlídala, řekla jí výminkářka: „To se vám divím, že máte chuť na toulky, jako byste neměli starostí!“ Od té doby jí nenapadlo jíti domů. Tatínek a bratr byli tu také jenom jednou a když odešli, povídal pantáta Toníkovi: „Ty máš pěkné hosty, já vím, že přijdou celí hladoví a vyjedli by s chutí chalupu! Šli od vás raději v noci, abychom neviděli, jak jim hospodyně napácovala uzle.“

„I ba nešli, tatínku,“ zasmál se tomu Toník, „odešli s prázdnem.“

Tak výminkář mluvil a přece mu Pozdník tenkráte přivezl boty vyšité kožešinou, aby měl na cestu do kostela.

Když se Pavla s tatínkem v neděli sešla na hřbitově, a starý sliboval, že brzy zase k ní přijde, povídala mu dcera: „Jen, tatínku, tuze neběhejte, máte už také léta, abyste mi nestonal!“

Tatík dobře slyšel, jak jí ta slova šla těžce z úst a porozuměl hned; ale pohlížev se na dceru, přihladil si rozpačitě husté šediny a neodpověděl.

Stará Koutecká od rána do večera, neměla-li zrovna práci u plotny, šukala po domě, ve stodole, ve chlévě, na půdě, za humny.

Běhávala jako nepokojna, jakoby ji někdo pronásledoval nebo o všecko chtěl připraviti.

„To vám, panímámo, mám kříž,“ povídala jí Pavla jednou, „slepice mi teď skoro nic nenesou, zrovna nic za vejce netržím.“

„Ale jděte, Pavlinko, nenesou? Já si nenaříkám, má krákorka nese dost,“ odpověděla panímáma.

„Nevím, čím to je, přece mi nekvokají a nesou tak málo.“

„Milá Pavlinko,“ řekla teď stará ostřeji, „hospodyně nesmí nechat slepice jen tak, sice kdo ví, kde kdo vejce sbírá. Když jsem hospodařívala, hned jsem poznala, když mi slepice zanášela a hned jsem taky zvěděla kam. Vídávám vaše slepice tamhle za Jančárovou stodolou, možná že Jančárka sbírá vejce za vás.“

„Musím si dát dobře pozor,“ určitě dodala Pavla.

„Ale prosím vás, snad si přece nemyslíte, že bych já vám vejce vybírala?“ špičatě ptala se výminkářka.

„Panímámo, kde by mi něco takového jenom napadlo! Poslechnu vaší rady, dám si pozor a budu slepice hned od rána zavírat!“

Když se Pavla po chvíli vracela zvenčí do světnice, slyšela, jak se panímáma na výminku jízlivě směje a hubuje: „Co si na mne chodí, že jí slepice nenesou, co pak já jí je hlídám? Paní, pořád sedí jenom nad těmi hadry, má plnou hlavu starostí o svou a lidskou parádu a já abych se jí snad starala o slepice? Jen aby si šla hledat k Jančárům, Jančárka by jí pověděla, že jí leze do stavení! Ať se stará a hlídá!“

„Dobrá hospodyně — dobrá hospodyně! Co pak se nepamatuješ, jak Tonda říkával: ‚Je chudá, ale dobrá hospodyně!‘ tím svým tahavým, jako rozpleskllým hlasem přidával výminkář.

Pavla skutečně pak byla na slepice opatrnější, zavírala je pod schody, do dřevníku, do chléva a vejce pak skoro vždycky nacházela.

(Pokračování.)

Stoja.

Napsal Jos. D. Konrád.

toja byla sličná mladice bílých tváří, jiskrných očí a jako havran černých vlasův; pletence jejich, z nichž jeden splýval po zádech a druhý přehozen přes rameno visel po ňadrech, byly široké na čtyři prsty a dlouhé až po kolena. Posázeny jsouce od šije až dolů stříbrnými penízky a rozmanitými lesklými knoflíky, byly zajisté dosti těžkým břemenem, i byl div, že nikdy Stojina vnadná hlava pod nimi neumdlévala. Ta vždy byla čilá a hrdě vypjatá jako hlava pozorující laňky.

Stoja nebyla už svobodnou dívčicí, ačkoliv jí bylo teprve devatenácte nebo dvacet let. Byla ženou Aleksandra Pankaroviće, padesátiletého, nepřívětivého muže se zakaboněným čelem a našedivělými, stále svislými kníry, který za posledního hercegovského povstání súčastnil se také vzpoury, ale brzo utekl před vítězícími puškami vojákův.

Žinka jeho Stoja zůstala tak ve Fojnici sama, aby obstarávala skrovné hospodářství; měla pečovati o několik koz, o kousek louky i pole a o malou nakřivenou kuču; to bylo vše. Snad měla pečovati také o věrnosť manželskou a zachovávati ji svému mužovi, ale na to v kratičké chvíli nutného loučení nepomýšlel ani Aleksandr ani Stoja.

Do Fojnice přišli vojáci, myslivci, z patnácti jejich kučí, po obou stranách cesty v řadách rozestavených, zaujali čtyři nebo pět, přivlekli tam lůžka, houně i zásoby, a obyvatelům, udiveným nad tím počínáním, řekli krátce, že budou ve Fojnici bydliti.

Tak Fojnica, malé, nepatrné místo, ležící v údolí, obklíčeném se všech stran příkrými kopci a horami, na cestě mezi Gackem a Nevesinjí, stala se stanicí vojenskou. Třicet mužův, kteří ji obsadili, dali jí už prvého dne zcela nové vzezření, a v každé kuči obrátili mnohý předmět i mnohé myšlénky s líce na rub.

Ale s obyvateli myslivci snášeli se dobře, jako nejlepší přátelé. I tam, kde některý člen rodiny jako bývalý povstalec ještě mimo domov svůj se skrýval, nehleděla jim vstříc žádná nenávisť nebo zloba, s jakou pokoření obyčejně pohlížejí k vítězům. Vojáci docházeli do všech kučí, které znenáhla se staly obchodními domy, a kupovali tam rozmanité věci, nejčastěji ovšem černou kávu, která stála pořád připravena na každém ohništi. Při té poseděli si třebas hodinu i déle a krátili si čas hovorem s vážnými, přívětivými muži nebo žertováním s prostosrdečnými, než jinak nepřístupnými dívkami.

Avšak nejvíce vojáků navštěvovalo kuču Stoje Pankarovićové. Její lepé tváře a jako uhel černé, hluboké oči jevily velikou přitažlivosť. Nejeden voják proseděl tam na nízkém trámci u ohně všechen čas, který mu zbýval mimo službu a utratil tam arci také za černou kávu všechny svoje peníze.

Malý, mladý četař Štěpán do jiné kuče nevkročil než tam, ustavičně jenom se táhl k poslednímu fojnickému domku, který obývala opuštěná Stoja. Ovšem Stoja vábila ho mnohem více nežli sebe chutnější káva a nežli pohovění pod jejím nízkým, zakouřeným krovem.

Byl to milý, skorem jako žena něžný hoch. Ustavičně se usmíval, a hovořil-li se Stojou, byl měkký jako máslo a sladký jako med. Když někdy, pokrucuje si krátké hnědé knírky, prohodil nějaký vtip nebo vypravoval poutavým hlasem po srbsku nějaké dobrodružství, Stoja vždy ustala v práci a s úsměvem na rtech, s lesknoucíma se očima a s nejživějším účastenstvím zadívala se na něho. Bylo viděti, jak četaře Štěpána ráda poslouchá a jak se jí ten myslivecký poddůstojník líbí.

„Poslyš, Stojo," pravil jí jednou četař, když byl v kuči osamotněl, „sedím-li tady u toho ohně a popíjeje pokojně kávu, dívám se na tebe, jest mi nadmíru blaze. Přál bych si z toho srdce, aby vždy jenom tak bylo. Jak krásná to vojna!"

Ona se usmála, a po hebkých tvářích přelétl jí nepatrný červánek.

„A po domově svém bys ani nezatoužil? Co by tam řekla tvoje devojka?"

„Ba nezatoužil! Pro tebe rád bych zapomněl i na tisíc devojek."

„Jak to mluvíš, gospodine četaři? Na mne nesmíš mysliti, jsem vdaná žínka!"

„Ale muž tvůj daleko —"

„Kdož ví, zdali daleko. Poprosí pány, aby mu odpustili jeho neposlušnosť, a pak neočekávaně bude tady. Potom nesmíš už takto hovořiti, člověče!"

„Ano, nesmím, vím, Stojo, vím! Ale budu mysliti, jak krásné máš líce a jak dobré srdce. Toho mi tvůj Aleksandr nezapoví!"

Stoja na okamžik se zamyslila a pak otázala se s úsměvem:

„A jak se zoveš, gospodine četaři?"

„Štěpán."

„A jak ještě jinak? Štěpánem zove se také tvůj otec, děd, brat, jak jinak?"

„Jovan."

„Jovan. Budu ti tedy říkat Jovane, jest to tak lepší, nežli pořád tě nazývati gospodinem četařem. Chceš-li také ty, abych tě tak jmenovala?"

„Jak rád! Bude mi to lahoditi, jakoby ke mně hovořila sestra, a což sestra, jakoby se mnou mluvila milá devojka, milenka! Vždyť ani já ti neříkám gospojo Pankarovićová, ale vždycky jenom Stojo, Stojo moje!"

„Jak to mluvíš, Jovane? Co myslíš, vždyť nejsem tvoje."

„Nyní jsi moje. Až přijde Aleksandr Pankarović, budeš zase mužova."

Stoja se dala do hlasitého smíchu. Četař jistě jenom žertoval, bylo to znáti z jeho veselého hlasu a z ustavičného úsměvu. Ale za každým žertem oba cítili, jak si jsou bližší a bližší a že mají už větší právo, důvěrněji spolu mluviti. Tak četař Štěpán polo do pravdy a polo žertovně vyznal jednou po polednách Stoje svoji lásku, a když odcházel, hleděla za ním chvíli s tlukoucím srdcem, nevědouc, má-li tomu věřiti čili

nic. Bylo jí nějak divně, vzdychla si a když byla později zaměstnána v kuči, ustavičně se jí zdálo, že tam sedí ještě Jovan.

Když pak četař Štěpán vždy zase přicházel, Stoja mimovolně se zachvívala jakýmsi nepokojem a trapným tušením. Zdál se jí býti mnohem milejší a známější než jindy, avšak přece se bála, aby jí zase neříkal „Stojo moje“ a by jí tichým, libým hlasem, oněmi nesprávnými srbskými slovy, které jí s každou chybou zněly v uších jako nejlíbeznější hudba, zase nepovídal, jak se mu líbí a jak ji má rád.

A Štěpán povídal, byl stále pln něžné pozornosti a samý úsměv.

Jednoho dne přišel zamlklý. Usedl na trámci, poprosil žínku, aby mu uvařila kávu, složil hlavu do dlaní a zadumal se. Chvilkami pohlédl na Stoju a usmál se krátce, smutně.

„Kam jsi se zamyslil, Jovane?“ vyrušila ho Stoja z myšlenek.

„Sám nevím, kam, ale dnes mi jest nevýslovně teskno, bolno. Nespal jsem po celou noc, nemohl jsem usnouti, pořád jenom jsem přemýšlel —“

„Aj, Jovane, snad nechceš býti nemocen?“

„Nechci býti, ovšem, ale jsem. Cítím, jak mě nemoc tísní, tlačí —“

„A co tě bolí?“

„Hlava jest těžká a pálí jako oheň. A pak bolí také myšlenky.“

„Jaké myšlenky?“

„Na tebe, Stojo! To mi činí velikou bolesť, že jsi vdána. Kdybys neměla muže, jak jinak, lépe by bylo, byl bych o tu bolesť lehčí —.“

„A mlč!“ Avšak hned dodala tiše, jako bázlivě: „Proč?“

„Řekl bych ti opětně, jak tě mám rád. Prosil bych tě při tom, abys byla mojí žínkou a vedl bych si tě šťasten do lepšího domova, do krásných, tichých Čech —“

Mluvil to tesklivým hlasem a pak zavzdychal.

Také Stoja nedovedla utajiti hlubokého vzdechnutí. Ozvala se v ní pojednou tužba po něčem lepším, co ji hned opřádalo luznými sny, ale to bylo již vzdáleno, nepřístupno, pomyslila si, že to bylo ztraceno od toho okamžiku, co se stala Pankarićovou ženou.

„A nemysli na to,“ pravila po chvilce odhodlaně, konejšivě. „Proč myslíš na to, co nemůže býti? Hleď, Jovane, popij raději kávy!“

A nahýbala se nad nízkou truhlicí, stojící za trámcem vedle četaře, aby z ní vyňala několik kouskův cukru do jeho kávy. Byla mu v tom okamžiku zcela blízko, slyšel její dlouhý, rozechvělý dech, a jeden pletenec těžkých vlasův, jenž se jí svezl s ramena, zavadil poddůstojníkovi o horkou hlavu. Projelo to jím od hlavy až k patě.

Nevěděl ani, co ho napadlo a co právě činí. Jak tak byla vedle něho schýlena nad otevřenou truhlicí, vztáhl pravici, objal ji prudce kolem těla, a než žínka se vzpamatovala, naklonil se k ní rychle a vtiskl jí na ústa tichý polibek.

„Nech!“ zvolala s úžasem a odstrčila ho rázně rukou. Tváře se jí polily ruměncem, oči zasvítily.

Štěpán už ani se nehnul, slova nepromluvil. Seděl tiše na trámci a obličej zakrýval do dlaní.

Stoja měla v úmyslu přísně ho pokárati za jeho smělosť a říci mu s hněvem, aby šel a již více se neukázal v její kuči, ale když ho viděla tak tichého, zkormouceného jako kajicníka, zželelo se jí ho.

„A proč nepiješ?“ oslovila ho po chvilce, když se nehýbal a mlčel.

Poddůstojník zvedl hlavu a vzal od ní nádobku s kávou. Byl bled a Stoja pozorovala, jak se mu ruka třese. Teď už docela nebyla příkrého slova schopna. Usedla proti němu na jiný trámec, hrála si rozpačitě na ohni s plechovými konvičkami a chvílemi vzhlížela nesměle k němu. Kdykoliv zraky jejich se setkaly, vždy četař sklopil oči, jakoby se styděl za něco, co neměl činiti a čeho nyní lituje.

Nepromluvil po celou dobu ani slova, a Stoja také mlčela. Byla to chvíle zasmušilých rozpakův a utajovaných citův. Teprve když Štěpán se vzchopil k odchodu, pohlédl k Stoje prosebně a pravil:

„Nehněváš se, Stojo?“

„Proč?“ otázala se zamyšleně, ačkoliv dobře věděla, nač se táže.

„Že jsem tě políbil —“

Neodpověděla. Zadívala se jen do žhavého uhlí, a černé oči se jí zakalovaly.

„Ublížil jsem ti?“

„A proč jsi to činil, člověče?“ pravila truchlivě. „Ani nevíš, cos učinil, jak mne to bolí!“

„Odpusť! Nechtěl jsem tě znepokojovati, ale přišlo to náhle, nevím jak! Blízkosť tvoje mne opojila, očarovala. Nevím, co dnes činím. Ta hlava pálí, pálí — —“

Uchopil se oběma rukama za hlavu a pevně ji stiskl. Bylo patrno na prvý pohled, že jest churav.

Stoja zapomněla hned na jeho provinění, a již ozvala se v ní zase soustrasť.

Bez rozmýšlení vztáhla ruku a položila ji poddůstojníkovi na rozpálené čelo.

„Ano, pálí, pálí,“ pravila soucitně, dívajíc se s účastenstvím na jeho obličej, porosený drobným potem, a na mdlá, při jejím dotknutí zavřená víčka . . .

„A jdi už!“ řekla pak poněkud úsečně, jakoby se obávala opět své měkkosti a vzplanutí citův. A odtáhla zase rychle ruku.

„A nehněváš se na mne?“ otázal se četař, otevřel zvolna oči a zadíval se na ni.

„Nehněvám,“ odpovídala šeptem, a hlas se jí třásl. „A teď, jdi, Jovane!“

„Smím opět přijíti?“

„Přijď, ale už nikdy sám, přijď s vojáky a nikdy už se neodvažuj!“

Kývl zasmušile hlavou, popřál jí dobré noci a vyšel z kuče.

Pohnutá Stoja hleděla přivřenými dveřmi za ním, jak kráčí smutně, ničeho si nevšímaje, podle několika fojnických domkův a jak potom vešel rovnou do kuče, kde bydlil. Přestupuje práh nízkých dveří, skorem až zavrávoral.

Nevěděla, co ji k tomu vojákovi tak vábí a proč s ním tak cítí! Byl to malý, útlý člověk, slabší než ona, nikdy nemohla by ho nazvati

junákem. Byl přibledlý v obličeji, trochu sice lepý, ale mnozí její známí hercegovští mladíci byli hezčí a k tomu bujaří jako sokoli, a nikdy ještě nepohnuli její mladým srdcem.

Až teprve myslivecký četař Štěpán přišel, usmál se několikráte na ni, zalichotil jí sladkými slovy, a v nitru jejím pojednou vyklíčil neznámý sladký cit, vroucí náklonnosť, láska . . .

Když byla o samotě, usedla tam, kde poddůstojník před tím seděl, u truhlice.

Tam na tom malém místečku bylo jí velmi blaze, tepleji, zdálo se jí, že cítí Jovanovu blízkosť, ňádra se jí sevřela podivnou sladkobolnou slastí, na rtech oživl a zaplál zase náhlý polibek . . . .

Nazejtří mladý četař se neukazoval, nepřišel. Kdykoli Stoja zaslechla před kučí nějaké kroky, pokaždé vzhledla ke dveřím, domnívajíc se, že to on. Jakkoliv mu uložila, aby sám jí nenavštěvoval, a ačkoliv každý domnělý příchod jeho naplňoval nitro její nepovědomou bázní, přece vždy vydychla sklamána, když kroky zanikly nebo když na místě očekávaného vstoupil do kuče jiný voják. Posléze již si přála, aby přišel zase, třebas i sám, stýskalo se jí po něm nadmíru.

Než četař Štěpán neukazoval se ani třetího ani čtvrtého dne — —

Stoji padlo na mysl, že snad příliš pilně dbá napomenutí jejího, nebo že snad lituje svého přenáhlení a nyní se jí straní. Ustavičně vycházela před kuču a vyhlížela v onu stranu, kde Štěpán byl ubytován, zdali ho neuvidí, chtěla přívětivým úsměvem, vlídným pokynutím ruky mu říci, že se ani dost málo nehorší a že mu jest zase upřímnou přítelkyní, aby jen neváhal a přišel — — —

Ale on nepřicházel, z kuče vystupovali pořád jiní, jí lhostejní myslivci.

„A co dělá Jovan?“ otázala se Stoja několikátý den vojáků, když přišli na kávu.

„Který Jovan?“

„Gospodin četař, ten malý, dobrý člověk, co sem také docházel —“

„A četař Štěpán? — Stůně. Leží už několik dní a jenom vzdychá, nemůže chodit.“

„Co pravíš, člověče boží?“ zvolala žínka polekána. „Jovan že stůně? Těžce? A co mu schází? Vystůně se?“

„Kdož ví! Má horečku, jak pravil náš důstojník. Chtěli jsme ho dopraviti odtud do nemocnice, ale jest už tuze sláb a nemocen, lékař přijde teprve zejtra sem.“

„Bože můj, Bože můj!“ bědovala Stoja.

Když vojáci odcházeli, chvilku jakoby váhala, ale pak je zavolala zpět:

„Prosím vás, gospodinové vojáci, doneste ode mne Jovanovi trochu kávy.“

Myslivci se zasmáli.

„Co tě napadá, žínko! Myslíš, že by mohl nebo směl? Má horečku, a ty bys mu dala ještě černou kávu! Pěkně bys posloužila jeho zdraví!“

Mladá žena zarazila se a po malých rozpacích opět vzhledla k myslivcům.

„Což jest Jovanovi tak zle?“ otázala se starostlivě. „Může-li mluviti?“

„Může, ale jenom slovo, dvě slova, nic více, nesmí. Hovor by mu škodil.“

„Ale vzkážu-li mu svůj pozdrav, to mu snad neuškodí. Pozdravujte ode mne Jovana, gospodinové vojáci! Že mu přeji, aby byl zase brzo zdráv!“

„Vyřídíme. A co, žínko, že se o našeho četaře tak staráš?“

„Jest to dobrý člověk.“

„Nic více?“

„Jest těžce nemocen. Cítím s každým, kdo strádá a zkouší.“

„A má tě rád, víme! Dnes v noci, když mluvil ze spaní nebo když blouznil, pořád vztahoval před sebe ruce a volal: ‚Stojo moje, Stojo moje!‘ Mášli ho také ráda?“

„Lituji ho, že trpí, už jsem řekla. A jděte již a pozdravujte Jovana!“

Myslivci odešli se smíchem z kuče, a Stoja přitiskla si ruce k pobouřeným ňadrům, upřela krásné oči vzhůru, někam do temna děravé střechy a šeptala si:

„Jovane můj, Jovane můj!“

Četaři Štěpánovi bylo stále hůře a hůře. Vojenský lékař, jenž přijel z Gacka naň se podívat, dal mu nějaký lék, nařídil, jak ho mají ošetřovati, ale neměl mnoho naděje, že ubohý nemocný, vzdálený náležité pomoci a pohodlí, vyvázne z nebezpečí.

Některý den již se myslilo, že umře, a Stoja pohlížela s úzkostlivým rozechvěním vstříc každému vojákovi obávajíc se, že jí už řekne, jak četař Štěpán skonal.

Ale pojednou bylo mu lépe, mladá žínka se srdcem plesajícím se dověděla, že se dozajista uzdraví, že už chce hovořiti, že chce jísti a že se ptá, jak jí se vede. Pozdravoval jí den co den a posléze jí vzkázal, že už může s lůžka a že co nevidět ji navštíví v její kuči. Přijala tu zprávu s velikou radostí a nemohla se dočkati jeho příchodu.

A skutečně, jednou večer, právě ve chvíli, když ve Fojnici po odtroubené večerce vše stichlo a kromě skrovné stráže usnulo, Stoja, ležící už na lůžku, zaslechla, jak někdo zvolna se plíží k její kuči a jak opatrně otvírá uzamčené dvéře.

„Jovane!“ zvolala žínka překvapena a vyskočila kvapně s lůžka.

Nebyl to četař Štěpán, byl to její muž Aleksandr Pankarović.

„Koho voláš, Stojo?“ otázal se drsně, když se s žínkou pozdravil a když zavřel za sebou dvéře.

„Nevím, jestli jsem někoho volala — spala jsem. Ulekla jsem se tě velmi!“

„Podivno, že se mne lekáš! Jindy nikdy jsi se nelekala a volala jsi Aleksandře.“

Stoja se zamlčela, byla poněkud zmatena. Teprve po chvilce se odhodlala k otázce:

„Kde jsi se tu vzal, Aleksandře? Ještě dnes jsem vzpomínala, jak jsi daleko.“

„Hm, jestli vzpomínala! Přicházím na vojáky! Dnes jest příhodný čas.“

„Co myslíš?“ zděsila se žínka. „Chceš se odvážiti na tolik vojákův?“

„Nejsem sám. Se mnou přišlo ještě mnoho přátel, dvacet, neli více. Co jest proti nám třicet spících vojákův? Až tvrději usnou, přepadneme je, pobijeme všechny nebo je pochytáme i odvedeme do hor a odneseme jejich všechny zásoby.“

„Nesmíte, Aleksandře! Tito myslivci jsou dobří, klidní lidé, nikomu neubližují, proč byste je zabíjeli? Jsou úplně nevinni, nechte jich a jděte zase —“

„Nevíš! Co ty můžeš o tom mluviti, žínko mladá! Voják jest voják, ať jest dobrý, ať nedobrý, vše nám jest lhostejno! Čím klidnější, tím méně odporu, tím méně práce pro nás. Oh, dnes oplatíme hojně všechno, čeho jsme až dosud od vojákův zakoušeli!“

Postrašená Stoja se zadumala. Chvěla se úzkostí o nemocného četaře Štěpána, přemýšlela, jak by ho mohla v čas varovati, aby se chránil nebo někam ukryl. Chvíli dlela v mlčení, ani muže svého neposlouchajíc, když se těšil, jak povstalci překvapí nic netušící vojáky a co jich pohubí i co odnesou kořisti.

„Stojo, pojď sem!“ pravil po chvíli Aleksandr co možná změklým hlasem a táhl ji k sobě, na svoje stárnoucí prsa. Krvelačnosť ustoupila rozkošné působivosti mladé, sličné ženy. Zaprahl po jejím objetí, po jejích opojných polibcích.

Stoja se vzpírala. Nikdy muž její nezdál se jí býti tak odporným a cizím jako teď. Pouhé dotknutí jeho ruky naplňovalo nitro její nepříjemným pocitem, a což teprve když viděla, jak ji béře mocí do náručí a chýlí svadlé rty na její kyprá ústa!

„Nech, Aleksandře,“ vzdorovala, odstrkujíc muže od sebe, „nech, teď není času, čekej! Umírám úzkostí, co za chvíli bude se díti, což se nesmiluješ?“

„Nad kým se mám smilovati?“

„Nad nevinnými myslivci. Jdi, pověz svým bratrům, aby odešli, pověz jim, že jest tu mnoho vojákův a že by byli poraženi, vyslyš mne, muži můj!“

„Nevyslyším!“

„Jak jsi krutý! Aspoň jednoho těžce nemocného četaře v Salajově kuči ušetřte, aspoň toho, ubožáka!“

„Bláhová, nechme těch řečí, co ti po tom? Teď, maje tebe, ani já nechci vojáků zatím vzpomínati, chci jen tvoji lásku, vždyť jsem tu nebyl bezmála pět neděl —“

„Kéž jsi tam ještě zůstal!“

„Jak to mluvíš?“

„Jak srdce káže! Mluvím k tobě tvrdě, protože také ty jsi tvrdý.“

Chtěla se vzchopiti a uniknouti z kuče. Hodlala také dáti výstrahu Štěpánovi a vojákům, aby bděli a nedali se překvapiti útokem povstalcův. Ale muž ji zadržel.

„Tu zůstaň, Stojo!“ kázal ostrým hlasem. „Dnes nestrpím odporu ani u vojákův ani u své žínky. Zdá se mi, že jsi se mi tuze zjinačila!“

Potom bylo v kuči chvíli ticho, jenom někdy ozval se Stojin vzdech a tajený vzlykot. Žínka měla na mysli ustavičně jenom svého Jovana, jak unikl šťastně těžké nemoci, aby byl vydán v plen děsné, kruté smrti. Jak tu hrůzu od něho odvrátiti?

Najednou Aleksandr Pankarović se vzchopil. Napil se trochu rakije, přitlačil čapku a pravil:

„Nyní jdu pro svoje braty, všude jest ticho, všechno spí. Zůstaň stále v kuči, Stojo!“

Po těch slovech vystoupil opatrně ze dveří a hned zmizel jako duch ve tmě.

Mladá žínka už byla u dveří a naslouchala, kam odchází. Aleksandr vzdaloval se směrem k Nevesinji, kde na blízku bylo mnoho křovin a skalisek. Tam povstalci patrně byli ukryti.

Stoja plížila se jako kočka podél kučí k domku, kde ležel zotavující se Štěpán. Na všech stranách zdálo se býti pusto. Dvéře stavení nalezla otevřené, a uvnitř na jednom lůžku sedě klímal voják, mající službu. Když Stoja vstoupila, vzchopil se překvapen a tázal se, čeho hledá.

„Chraňte se, vojáci!“ volala žínka stlumeným hlasem. „Za Fojnicí jest mnoho povstalcův, chystají se na vás! Přepadnou a pobijí vás, už se blíží, už jdou! A kde jest Jovan?“

„Stojo!“ ozval se z kouta jizby slabý hlas, a žínka spatřila, jak tam četař namáhavě se zvedá, aby se posadil. Přiskočila k němu a pomohla mu. Vztáhl po ní toužebně ruce, avšak ona mu kynula odmítavě a hned zase na krok odstoupila od jeho lůžka.

„Chraň se, Jovane můj, spas se!“ pravila mu chvatně, zajíkajíc se obavou. „Uteč, než přijdou povstalci!“

Poddůstojník trpce se usmál a s bolestným výrazem zavrtěl hlavou, že nemůže

„Bože můj, vždyť tě ubijí!“ zaúpěla Stoja, a mezitím, co ostatní vojáci chápali se pušek a připravovali své nábojnice, sňala se stěny také pušku četařovu a položila mu ji na lůžko. Vše konala se zimničným spěchem, s očima svítícíma, bledá jako stěna.

V několika minutách vojáci byli přichystáni k odporu a zandavali ještě tiše kamením a drnem nízká okna, číníce tak z příbytků svých pro případ potřeby lepší pevnosť. Rozechvěni, držíce nabité pušky v rukou, čekali na další rozkazy svého důstojníka, jenž soustředil kolem sebe v jednom domku více než polovici myslivcův. Ostražité hlídky vyšly, aby pátraly, co venku se děje.

Vojáci nečekali dlouho. Za malou chvíli ozval se na jednom konci Fojnice výstřel, pak hned druhý, třetí. Za minutu povstal už hluk, jakoby se začínal útok povstalcův. Hlídky přiběhly se zprávou.

V tom důstojník dal rozkaz vyraziti kvapně z kučí na povstalce.

Venku povstala vřava, tuhý boj, zmatek ve tmě. Malá osada ozývala se směsicí výkřikův a výstřelův.

V jizbě zůstala se Štěpánem jenom Stoja. Chtěla vrátiti se domů, ale když ho ve svitu malé svítilny viděla bídného, vydaného v šanc nepříteli, rozhodla se, že zůstane, aby ho bránila.

Ryk po několika minutách už venku umlkal, útočníci byli zatlačeni, a jak se podobalo, obraceli se na útěk. Četař i Stoja si oddechli a pohleďli na sebe s úsměvem, že šťastně vyvázli.

Než mýlili se. V tom okamžiku rozlétly se dvéře, a do jizby vpadl rozzuřený Aleksandr Pankarović. Už jsa na útěku vzpomněl si, že v chatě leží nemocný voják, jak mu Stoja vypravovala.

Okamžik byl jako k zemi přimražen, tak přítomnosť Stojina ho překvapila. Zasupěl.

„Zmije!“ vzkřikl pronikavě.

A již vztyčoval dlouhý nůž a s planoucím zrakem chtěl se vrhnouti k mladým lidem, ale hned zase odskočil a přikrčil se k zemi. Zarazil se před četařem, jenž, sedě na lůžku, zvedal právě pušku, aby po něm střelil.

„Jovane!“ vykřikla Stoja prosebně, když to zpozorovala. „Nestřílej, jest to můj muž!“

A jakoby se bála, aby přece nevystřelil, uchopila pevně hlaveň jeho pušky a tiskla ji k lůžku.

Aleksandr Pankarović opět se vzchopil. Okamžik postál, dívaje se na četaře i na Stoju jako šelma, měřící si svoji oběť. Líce jeho škubaly sebou jako křečí, několikráte otevřel ústa, ale nepřátelství a mstivosť svíraly mu hlas v hrdle. Pak se naklonil a vztáhl ozbrojenou pravici proti své ženě. V tom okamžiku hněv jeho viděl jen ji, nikoli vojáka.

Dvě tři vteřiny mířil načež se vymrštil a skočil — — —.

Byla to prudká rána. Nůž projel mladé ženě srdcem, a hned vyskočila jí na rty krev, zalila oblou bradu a potřísnila na ňádrech bílou košili až tam, kde nůž uvázl v ráně. Ale ještě, ač umírající, Stoja vztahovala za sebe proti četařovi bránící ruce — — —

Chránila Štěpána před svým mužem, anebo muže svého před puškou četařovou?

Aleksandr Pankarović už ničeho více se neodvážil. Když přikvapili vojáci, nalezli ho nehybného, jako strnulého jak upírá skleněné oči na skonávající Stoju — — —

Dal se jim spoutati bez odporu — — —

Sokové.

Památce Fortunata Durycha a Adaucta Voigta
věnuje Kolda Malínský.

(Pokračování.)

Paní Sidonie by teď Durychovi byla ráda odpustila, kdyby byl býval smělejším, ona nejednou, když se s dcerou její bavil, opustila je na chvilku a vždy náhle se zase objevila — ale ani jednou nepodařilo se jí postřehnouti, že by si byl Durych v její nepřítomnosti něčeho dovolil, co by před ní byl učiniti se ostýchal. Ba, vzala i dceru na examen, ale panna Sidonie, ač se při otázce matčině uzarděla, nemohla ničeho prozraditi.

A nebylo také. Durych, ač mu srdce vždy prudčeji poskočilo, když panna naň oči upřela, když maní ruka její o ruku jeho zavadila, vždy viděl v ní nevěstu cizí a byl tedy toho bedliv, aby se zbytečně o duševní klid nepřipravil nadějí nesplnitelnou. V zápas se sokem dáti se nechtěl.

Zatím rychlým letem prchal čas a Carlo, který stále čekal, že ho pan pater rektor odvede mezi rhetory, už se počínal těšiti na prázdniny. Už zrálo ovoce, už se modraly hrozny a blížil se radostný den svatého Václava.

U vrchních byl to vždy den slavný, nebo byl to den narozenin páně Cosimových a on slavíval toho dne i svůj svátek místo dne předcházejícího a tu celá rodina chystala se vždy ke dni tomu s obzvláštní pílí a dychtivostí.

Letos byl i pan vrchní jaksi nedočkavým a zavolav si Voigta do své pracovny, vyzvídal na něm, má-li už připravenu řeč na rozloučenou, a když se Mikuláš hned k odpovědi neměl, vyslovil pan Cosimo žádost že by tuze rád řeč tu dříve si přečetl. Tu teprv přiznal se Voigt, že nic takového nemá a pan vrchní byl tu ihned s nabídnutím, že by, pokud síly jeho by stačily, byl ochoten k pomoci.

Voigt se vytáčel, když pak pan Cosimo pojal podezření, že nabídnutím jeho pohrdá a snad myslí, že by ón, muž zkušený a také studovaný, jemu prospěti nemohl, vyznal, že není ještě jisto, bude-li on, Voigt, premiantem, poněvadž pan professor — byl jím pater Gelasius a Sta Catharina — více přeje Durychovi než jemu a že se mu zdá, jako by Durych řeč podobnou aspoň z části měl pohotově; mluvilť prý nedávno se zvláštním zápalem o zásluhách Čechů o vědu a umění.

Byloť zvykem, že ku konci řeči děkovací připojoval řečník krátké nějaké učené pojednání.

Zpráva Voigtova velice pana vrchního zarazila, především pak to, co o obsahu řeči bylo pověděno a on po delším rozvažování se vyjádřil, že stůj co stůj tomu zabráněno býti musí; navrhl pak Voigtovi, aby vypracoval thema podobné o zásluhách Vlachů a chce-li, také Němců,

hotovou pak řeč aby mu odevzdal; on že při pateru rektorovi vymůže, aby byla přednesena, ať už je Voigt premiantem, či kdo jiný.

To byla voda na Voigtův mlýn a on, užívaje všemožné podpory páně Cosimovy, dal se do práce. Pan vrchní byl dychtiv a proto musel Voigt přinášeti práci svou po kuse ku pročtení a po případě k doplnění; chtěltě pan Cosimo, aby řeč byla ostrá a rázná.

Píli a vlohám Voigtovým se podařilo: týden před ukončením roku byla řeč hotova a důkladně zrevidována i vypilována. Panu vrchnímu líbila se velice, tak že se mu proti jeho zvyku ruka utrhla a on oblíbenci svému k examen daroval sukna na šaty; předeslav pak před sebou do kolleje hojně všelikého božího nadělení, vypravil se s řečí k pateru rektorovi.

Pater Gabriel s počátku se podivil žádosti pana vrchního a všelijak se vytáčel, ale když přišel pater depositorius a ptal se, kam to neb ono uloženo by býti mělo, zmizela přísnosť z tváře rektorovy a on s poklonou a již i s líbezným úsměvem podávanou řeč přijal, spěšně přehlédl a hned také za výbornou uznal a slíbil, že bude jednoduše premiantu rhetorovi uloženo, aby ji proslovil, za kteroužto ochotu a dobrou vůli pan Cosimo všelikou vděčností se zakazoval.

Vrchní vyšel z koleje vesel, mnul si ruce, nebo už předem viděl tu kysele staženou tvář Durychovu, až bude mu poručeno prostě odříkati práci cizí, práci kolegovu a k tomu obsahem jemu asi nevalně příjemnou. Pater rektor byl totiž prozradil, že premiantem bude nejspíš Durych a na prosbu vrchního, nemohl-li by té cti zase dojíti Voigt, odkázal pana Cosima na patera Gelasia, toho pak doprošovati se nechtěl, začež umínil si zjednati Voigtovi zadostučinění tím, že při slavném examen poděkuje sice Durychovi za pěknou řeč, ale zároveň Voigtovi za její složení. Nad touto myšlénkou luskl si až prsty, jak se mu líbila, nebo tak měl Voigt býti povýšen nad Durycha a tomuto vavřín býti vyrván.

Podobnou radost pocítil Voigt, o výsledku cesty pana vrchního byv poučen; bylať to jediná cesta, kterou mohl se pomstiti kollegovi za to, že vytiskl ho nejen z prvého místa v třídě, ale že i u vrchních až na pana vrchního zvítězil u všech.

Byly to pro Voigta kruté chvíle, když musel býti svědkem, jak nevěsta jeho zřejmě přednosť dávala Durychovi a jen mnohokráte opakované slovo a slib páně Cosimův, že Durych zetěm jeho nebude, zabránily nemilým výstupům a sám vrchní nejednou musil chlácholiti Voigta, aby prudkou myslí svou strhnouti se nedal, začež jemu hojné zadostučinění sliboval.

„Ještě týden a kdo ví, kam ho potom osud zanese,“ těšil Voigta i teď pan Cosimo a Voigt si opravdu oddechl.

„Jen aby pater rektor dostál slovu,“ prohodil Voigt, nedůvěřivě kývaje hlavou, ale pan vrchní jen mávl rukou, jako by říci chtěl, o tom že není pochyby.

A pater rektor dostál slovu. Odcházeje z refektáře od oběda, pokynul pateru Gelasiovi, že by s ním rád o čemsi pohovořil.

Zašli do rektoratu a pater Gabriel podal tu pojednání Voigtovo pateru Gelasiovi s vyzváním, aby si je přečetl a svůj úsudek o něm rektorovi sdělil.

Hned při večeři oznámil pater Gelasius, že práce od něho prohlednutá jest výborná a tu nařídil rektor, aby ji pater odevzdal rhetoru, který bude premiantem, aby byla přednešena při examen publicum.

Pater Gelasius neodpověděl a jen stažená obočí nasvědčovala, že mu nařízení není po chuti.

Vrátiv se po večeři do své cely, vzal znovu vzpomenutou práci do rukou a prohlížel ji bedlivě. Nechtěl se rektora ptáti před pány spolubratry, jak k elaboratu tomu přišel a pátral nyní, zda by to z práce samé uhodl neb poznal.

Přečet znova bedlivěji prvou stať, poznal, že to práce Voigtova, který přese všecku bedlivosť nedovedl se vyhnouti některým krajomluvům; písmo však nebylo jeho, ač i tu poznával pater známé mu odjinud taby. Konečně se rozpomenul a vyňav ze skříně dokument, psaný vlastní rukou pana vrchního, seznal totožnosť písma.

„To byli tedy tvoji rodiče,“ pravil, klada pojednání stranou a upřímně se zasmál. „O marnivosti lidská!“ dodal, sahaje po obšírném foliantu, aby pokračoval ve svých studiích.

Druhý den, než do třídy se odebral, rozevřel třídní matrikuli a dlouho zkoumal prospěch jednotlivých svých posluchačů; konečně jméno jedno tučně červenou hrudkou podtrhl.

„Princeps,“ pravil k sobě a přikývl si na potvrzení toho hlavou; propouštěje pak po skončeném vyučování chovance rhetoriky, vyzval Durycha, aby se ve třídě pozdržel, načež když osaměli, vyňal z habitu svěřené sobě pojednání a podal je rhetorovi.

Durych rozevřel sešitek a sotva byl několik souvětí přečetl, usmál se.

„To psal Voigt,“ pravil a chtěl sešit vrátiti.

Pater sešit odmítl.

„Reverendissimus pater rektor,“ pravil, „žádá, abyste, milý Václave, pensum hoc přednesl při examen publicum — jest to však elaborat vašeho kollegy — nemohu vás k tomu nutiti, vezměte si chartulam hanc a učiňte, jak za nejlepší uznáte: dověřuji se, že učiníte dle svého přesvědčení a svých vloh po právu a pravdě.“

Durych poznal ihned, co slova milého učitele znamenají a přijav sešit, s hlubokou poklonou odešel

„Kdyby si ten pošetilec hleděl zákonů,“ hovořil k sobě pater Gelasius, vystupuje po schodech do hořejšího poschodí, „a pokoje přál kolleji naší, pochodil by lépe sám, i ten, jemuž slouží — Ne sutor ultra crepidam,“ dodal vcházeje do své cely. —

III.

Nastal toužebně očekávaný den sv. Václava. Hned od svítání bylo po celém městě živo jako o výročním trhu. Sem tam hrčely povozy starostlivých tatíků, kteří si byli přijeli pro své synky, aby je na prázdniny odvezli.

Všude truhlice a rance, jako o stěhování národů, jak pravil pan primas, pohlížeje oknem na ten rej starých a mezi tím ty usměvavé tváře mladých, kteří si dnes přivstali, aby toho slavného dne co nejvíce užili.

Už po sedmé hodině byla kollej obležena nedočkavou mládeží a opodál po náměstí kupily se zástupy dospělých domácích i venkovanů, vesměs v horlivém hovoru.

Krátce před osmou otevřel frater janitor fortnu kollejní a dlouhé chodby pochmurné kolleje pohltily ihned ten dav mládeže; dospělí stáhli se před kollej, očekávajíce otevření kollejního chrámu. Po osmé přišla honorace — děkan s quardianem, pan vrchní s obročním, primas a konšelé.

Po skončené bohoslužbě, která při obecné roztržitosti odbyta hrozně nenábožně, hrnuli se hosté a mládež po úzkých, tmavých schodech do sálu kollejního, kdežto honorace šla kollejí a vchodem pro otce pobožných škol určeným, ale sešli se svorně v rozlehlém, pěkně malbami a obrazy vyzdobeném, velice však temném sále; nebo pouze tribuna v předu sálu na způsob kaple umístěná byla světlá.

Tam na tribuně po delším váhání, mnohých poklonách a delších kratších hovorech usedl v čele pater rektor a jemu po jednom boku pater prefekt, po druhém na křesle pro pana fundatora určeném jeho locum tenens — pan vrchní. Pan obroční se uklidil na galerii mezi radu a sousedy.

Pan vrchní byl zakaboněn, pokud souditi se dalo z té skrovné části obličeje, která z hustých kotoučů allonžové paruky jako z kukaně vykukovala. Zrak jeho těkal po otcích piaristech, z rektora na patera Gelasia a zas na patera Renata a jen někdy dolů z tribuny a tu zavadil buď v lavicích rhetorů o tvář Voigtovu rovněž zamračenou, neb o baculaté, červené tváře mladého pána de Cara, který však nic pohledů otcových nedbal a oběma pěstěma sousedy kollegy štulcoval.

Konečně pater rektor povstal a poznamenav se řeckým křížem, počal latinskou modlitbu, v čemž všichni ostatní ho následovali. Na to chovanci zapěli krátkou píseň a po jejím skončení vyvstal pater prefekt a krátkou řečí v jazyce německém velebil studie a ty, kdož studiím s horlivostí se oddávají.

Řeč vracela se už po leta beze změny a již i nejedna matrona uměla ji snad líp než sám pan prefekt, který vždy před examen učil se jí ze škarty velice už zvarhaněné a tabákem umouněné.

Řeč zakončily intrady.

Následovalo několik německých a latinských deklamací a zase intrady.

A teď přišlo to hlavní, nač mnohý z posluchačů se těšil, před čímž mnohý trnul.

Pater rektor vzal foliant v zelené kůži vázaný a třídu po třídě četl nejprv premianty, jichž vyvolání následovaly intrady, pak ty, „kdož se jim přiblížili“, konečně ty, „kdož jmenovánu býti zasluhují“; kdož nehodili se ani do této třetí rubriky, byli, jak v městě se říkalo, těžká kavalerie — pater prefekt jim říkal „animalia“, „živočichové“ — nad těmi Musy zahalily obličej a jména jejich obětovaly zapomenutí.

Hned při čtení parvistů pobavilo se posluchačstvo, nebo mladý de Cara nebyl mezi premianty, nýbrž až na posledním místě mezi těmi, kteří

„his proxime accesserunt“, a to prý ještě na snažnou prosbu patera rektora, nebo pater Renatus chtěl „hoditi jej s Helikonu až do bařin Kopaiských“, tvrdě o něm, že není „ostrovtipný Attičan“, ale „insaturabile abdomen boioticum“. Kolik škodolibých úsměvů přeletělo obličeje dole sedících matron? Pan vrchní by je byl počítati nemohl, sklonilť hlavu až ke stolu a shrnuvší se kadeře zasuly zbytek jeho obličeje. — Carlo vstrčil palec levé ruky do úst a cumlal, až to mlaskalo; jím podobné malichernosti nehnuly, za něho musil se zlobiti pan Cosimo a plakati paní Sidonie.

Teprv když pater rektor při čtení došel k rhetorice, pozdvihl pan Cosimo hlavu a to tak prudce, že kadeře se rozletěly a hněvem zapálený obličej se objevil. Vrchní upřel zamračené zraky na rektora.

Premiantem byl Durych — intrady přehlušily tak mnohé povzdechnutí, kterým nejeden z posluchačů ulevil svému srdci. Bylať až do té chvíle v celém městě spornou otázka, kdo bude mezi rhetory premiantem a teď mnohý zaplesal, že ten hrdopýšek Voigt na samém cíli vytištěn z prvého místa.

Když intrady umlkly, kynul rektor do škamen rhetorů a po dočtení jmen — rhetorů bylo zřídka kdy přes deset — vystoupil Durych a vyšel na tribunu.

Zas zavzněly intrady a zdola nejedna tvář přátelsky kynula mladíkovi. I pan vrchní — aby se neřeklo — pohnul parukou k uvítání svého domácího učitele, ale jen tak, že mladík to sotva spozoroval.

A Durych počal řeč na rozloučenou k obecnému ustrnutí — jazykem českým. Byl to jazyk v těchto místech neslýchaný.

Paterem rektorem to škublo, ale nic víc; za to pater prefekt zaťal rty a upřel veliké své šedé oči na mladíka, jakoby ho jimi chtěl probodnouti. Vrchní si odkašlal, až pudr, který mu před tím s paruky na stůl se snesl, v obláčku se opět vznesl a velmožný pán opřev hlavu rukou, hleděl oknem na sousední střechu, jako by počítal holuby, kteří se tam vyhřívali.

Durych poděkoval srdečně a jadrně a pak pochváliv vědy vůbec, vypravoval, jak ctěny a pěstovány byly u starých Čechů. Počal dcerami Krokovými a když pak došel k hrozné době Bělohorské, nemohl se přemoci, aby neodpověděl na vnucované sobě pojednání a nejedno trpké slovo pronesl o hrabivosti německé a nevěrnosti vlašské.

Rektor přehazoval sametovou čepičku se strany na stranu, prefekt dral cingulum, až nitky lupaly a vrchní spočítav holuby, házel sebou v křesle, až praštělo. Zrak plný blesků upíral hned na rektora, hned na prefekta, aby je jaksi vyzval k zakročení, ale zraky obou vyhýbaly se zraku velmožného pána, ač na prefektovi bylo možno pozorovati, že by rád mladíka zakřikl, ale ostýchal se před posluchačstvem, které jindy učený traktát vyslechlo jen na tolik, že užilo té chvíle k tlumenému hovoru, teď však poslouchalo s pozorností upjatou. Ticho bylo jako v chrámu, jen jednou zaleblo shora v tišinu tlumené slůvko „pro“, ale hned zas bylo ticho.

A Durych řečnil se zápalem. Zle naříkal nad pádem národa Českého a bránil jej, ukazuje ku křivdám, jakých mu snášeti od národů sousedních.

Až k slzám pohnul matrony a k povzdechům muže.

Končil Balbinem a uzavíraje obranu národa svého po příkladu muže tohoto obrátil řeč ku světci a patronu svému, jehož památka právě slavena, pozdvihl ruce jako k modlitbě a zvolal: „Nedej zahynouti nám i budoucím!“

A teď vyvstal z křesla svého pater Gelasius Dobner a přistoupiv k mladíkovi objal ho.

„Fortunate adolescens,“ pravil hlasem vroucím, „macte virtute tua, sic itur ad astra!“ Načež podal mu jeho testimonium s premiem, které byl sám opatřil. Byl to skvostně vázaný Kadlínského Zdoroslavíček.

Dole vypukl potlesk pochvaly, který intrady přehlušil a trval ještě, když již pater rektor povstal, aby obyčejnou klausulí slavné examen ukončil.

Lid i mládež vyhrnuli se z kolleje a utvořivše skupiny na náměstí, živě hovořili o tom, co viděli a slyšeli.

„Jako Jan Zlatoústý hovořil,“ chválil Durycha konšel Kynský a všude mu přisvědčováno; když pak švec Huňáček mínil, že řečník nějak všetečně si vedl, div výprasku nedostal.

Pana vrchního za obecné té roztržitosti nikdo si nevšiml, když všecek rozpálen z fortny kollejní vyrazil, a teprve v prostřed náměstí přistoupil k němu pan obroční a blahopřál mu k premium pana syna. Bylť pan Cikada, ulebediv se na galerii v koutku, použil examen publicum, aby si o zábradlí jsa opřen, schrupl; prožilť před tím s veselou kumpanií veselou chvíli a celých osmačtyřicet hodin ani oka nezamhouřil a co rektor četl premianty, zdálo se panu obročnímu o včerejší bulce. Šel „pro“ a měl „trajsich“; když pak za nastalého ticha při řeči Durychově se probudil, zaklel. Kdyby byl Durych mlčel, mohl pan Cikada aspoň ve snu vyhrát. Z dešperace šel tedy, jak praveno, vinšovat panu vrchnímu.

Pan vrchní pohlédl na obročního, pátraje, netropí-li si z něho šašky, ale nespatřiv žádných podezřelých známek, zabručel něco a zmizel v průjezdě panského domu.

„Ten na mne zalousk’, jako bych mu zkazil dvapadesátku,“ hučel k sobě Cikada, „teď za těchto našich časův ani se zdvořilostí člověk daleko nedojde,“ dodal a šel po svém, upustiv od úmyslu svého, aby zašel k vrchním s úřední gratulací k narozeninám a svátku. Ať zví pan vrchní, že pana obročního urazil. Pan Cosimo hnal se i po schodech proti obyčeji tak prudce, že panna Leokadie, myslíc, že to gratulanti, vyběhla je okřiknout. Doma zastal pan vrchní paní Sidonii s dcerou v usedavém pláči — Carlo už se pral pod okny s chlapci, kteří mu škrábali mrkvičku. Od těch se také pan obroční dověděl, proč mladému pánu mrkvičku škrabají a teď zase on škrabal, ale — za uchem, nebo už se dovtípil, proč ho velmožný pán tak pohledem přeměřil, a přece nechtěl tomu ani věřiti, že by byl spal — při intrádách, ale to „pro“ a ten „trajsich“ tanuly mu ještě teď tak živě na mysli, že pochybovati přestal.

Hůře bylo s panem vrchním. Už ve dveřích kopl Dianu, že kvílela ještě v boudě na dvoře. Svlékal se sám, či spíše šaty se sebe trhal. Kaput hodil tak neobratně na pohovku, že skácel jím na prádelníku starodávné hodiny a shodil a ovšem i roztřískal dva majolikové šálky, na kterých paní Sidonie velice si zakládala.

Uleknutá paní ovšem přiskočila, ale už jen s povzdechem sbírala střepy. Pan Cosimo si ani nepovšiml a svlékal se dál, pannu Leokadii, která chtěla pomoci, nevrle odstrčiv.

Allonžová paruka, poněvadž honem nevklouzla do svého pouzdra, octla se na zemi, až se vysoce zakouřilo. A teď nesháněje se po „všední“ paruce, rozkročil se pan vrchní v prostřed pokoje a už spustil. Nadal paterům piaristům hlupců, hrozil, že jim u Jeho Excellencí zatopí, aby se naučili, co se sluší. Po nich došlo na Durycha, ten byl mu nedoukem Husitou.

Paní Sidonie sepjala ruce na klíně, panna pak pozdvihla oči k otci a v těch zrcadlila se úpěnlivá prosba, ale spatřivši hněvem hořící obličej otcův, honem je sklopila a hluboký, táhlý vzdech rozvlnil něžná ňadra v těsném živůtku upjatá.

V tom otevřely se dvéře a v nich objevil se Voigt. Pan Cosimo, spatřiv mladíka, vykročil proti němu a rozevřev před ním náruč, prudce ho objal.

„Mladý příteli — Milý synu!“ zvolal hlasem, který chvěl se hněvem, „na dnešní den nezapomeneme, nebo stalo se nám oběma příkoří do nebe o pomstu volající.“

Voigt mlčky přisvědčoval.

„A ten nedouk, ta šelma — on se opovážil — a já — já potomek vlašského šlechtice ho poslouchal —“

A pan vrchní pozdvihl pěsť jako ku hrozbě.

„A já ho živil, já ho pod svou střechu přijal,“ bouřil dále Cosimo, „já bláhovec! Do domu — přes práh mi nesmí, ta šelma šelmovská!“ A vrchní chopil za hedbávnou stuhu u dveří tak prudce, že řinkot zvonku dole v průjezdě až sem zalehal. A zařinčení účinkovalo. Podomek všecek vyděšen vrazil do pokoje, co ještě zvonek dole se ozýval.

Pan Cosimo prudkými kroky přecházel sem tam a teprve po chvílce všiml si, že podomek, rozpačitě žmole čepici v prstech, u dveří stojí.

„Až, Tomku, uhlídáš,“ pravil vrchní, „že jde k nám ten studios, víš — ten vlasatý, vyřídíš mu, aby sem nahoru nechodil, že ho tu není třeba. Můžeš jít.“

Podomek přikývnuv, že rozumí, nedal se dlouho pobízeti a vyklouzl z pokoje tak rychle, jak byl přišel, patrně ve strachu, aby se na něho, jak obyčejně, když velmožný pán byl v ráži, něco nesvezlo.

„Ale Kosmasi!“ opovážila se paní Sidonie hlasem skroušeným sice, ale násilně tlumeným a krátký dech paniu svědčil, že v prsou jejích zuří bouře.

„Že bych ho se schodů shodil!“ volal pan Cosimo za podomkem, nebo i ten skroušeně pronesený odpor hrozně ho popudil. (Dokonč.)

Nové básně Jaroslava Vrchlického.

Moje sonata.

Já znal je. Byli čtyři. Jednou v týdnu
se scházeli vždy a ten večer byl
jim poesií v žití. Na předměstí
si v novém domě pokoj najali.
Zdi jeho prázdné byly. Později
dvě rytiny tam pověsil kdos z nich;
na jedné Beethoven se mračil, z druhé
zřel Richard Wagner s klidnou tváří v svět.
Pak čtyři pulpity a hrstka not.
Nic jiného. Sem tedy přicházeli
ku tajné bohoslužbě, o šesté,
když v zimě již se mlží v ulicích,
kdy chodníky jsou kluzké, svítilny
kdy šerem, hvězdy mroucí, blikají.
Dvě hodiny zde hráli pospolu
a světy jim se otvírali v duši,
jež neocení všednost.
Jinak sotva
dvě vyměnili slova za večer;
zda ženat jeden z nich, zda rodinu
má druhý, třetí ani nevěděl
a sotva o druhu zde věděl druh,
od ktoré práce právě přichází.
Z nich jeden úřadu byl vězněm, denné
jen číslice psal druhý v obchodě,
byl třetí kněz a čtvrtý samotář
bez povolání. Kdesi náhodou
se poprv sešli. Musa hudby sama
je seznámila, ona polibkem
jich duše spjala, dál se neptajíc,
čím jesti každý z nich.
Tak po léta
se scházívali tu vždy po páté
a hráli sobě jen — a umění.

Já dozvěděl se o nich náhodou.
Kněz učitelem mým byl v ústavě
a odpolední když měl hodinu,

vždy přišel s velkým pouzdrem koženým,
jež stranou na kathedru položil.
V tom pouzdru housle byly, nejednou
ve živém proudu svého výkladu
on obrátil se k pouzdru, úkradkem
se na své milé housle podíval,
v nichž klidně božské tóny čekaly,
až přijde čas, kdy v zpěv je probudí.
Pak mluvil dál zas klidný na pohled,
jen oko jeho plálo výmluvně
a v koutkách rtů se cosi tajilo
jak tucha radosti, jež čeká jej.

To dráždilo mou chlapčí zvědavost
a sotva jednou chodbou zazněl zvon
a mládež z jizby dusné ve hluku
se vyrojila, z oulu chumáč včel,
a pater sebral pouzdro kožené,
já zvědavě — ač byla podjeseň
a vichr ulicemi hvízdal, pustil
se rychle za ním. Hbitě kráčel kněz,
pak ztmělou branou prošel, v předměstí
do klikaté se ztočil uličky
a zmizel v novém domě vysokém.
Než dobře mohl vše jsem pochytit
a rozhlédnout se tichou ulicí,
již s výše začla sladká hudba znít.
Dnes ještě slyším kvartet ponurý,
v němž pouze fletna ob čas zavýskla
si sladce žalujíc. Jak přimrazen
se krče v pláštík stál jsem pod okny
a naslouchal těm zvukům kouzelným,
jež s hůry kanuly, jak tichý déšť
se rozlévaly vzduchem, chvěly se
a proplétaly, aby zmíraly
v střech nudném moři, v domů zákampí.
A svítilny již plály na rozích,
když hudba dozněla a na to hned
se čtyři stíny mihly okolo
a sotva němě druha zdravil druh
a každý jiným směrem v pospěchu
ve mlze zmizel v ulic směsici.

Ten tichý koncert v pustém zákoutí
bez obecenstva, k němuž v nadšení
od práce denní, z vřavy, klopotu
z nich každý spěchal, aby v duši zamk'
si trochu rosy pro ten celý týden

těch každodenních všedních starostí,
té nudy, vždycky v stejné práce jho
kde vpřažen duch jde jako brázdou skot,
mne dojal hluboce a po letech,
jak sám jsem nahled v ten park zamčený
všednímu davu, jímž jest umění,
(kam zvědavců pár hledí mřížemi
a život dali by, jen hodinu
ty šlapat stezky divně spletité
a naslouchati pláči fontanů
při dubů přísné dumě v červáncích):
tu hluboce a dojat ocenil
jsem nadšení těch hudců neznámých,
žár posvátný a nedočkavou touhu
svou duši vnořit v lázeň nebeskou,
prach střásti, jejž tam život nahází
a na chvíli se aspoň navrátit
ku prazdroji, jenž jednou krásou zván
a jindy božstvím zůstal v srdcích všem
co svatý odkaz rájů ztracených
a příští, lepší budoucnosti cíl.

Dnes prohlížeje tyto písně své,
tu svého srdce chmurnou sonatu,
na čtyři hudce ty jsem vzpomněl zas.
A hořkost v duši a cit obavy
v mír tály hned a úkoj blaživý.
Buď osud těchto písní jakýkoliv,
jak oni hudci, já též sobě hrál,
já šťasten byl — co žádati lze víc?
Že kdysi po tmě já jim naslouchal,
též nevěděli, mohu věděti,
kdo poslechne si tuto hudbu mou?
Proč měl by lepší býti osud můj,
proč zrovna horší?
Píseň má již zní.

Ballada o lásce.

Jako poutník spíná ruce obě
k Madonně, já chci se modlit k tobě

Ty má lásko s věčnou slzou v oku
a s tím tisícerým mečem v boku,

Ty má Lásko, pod kříž mojí muky
jež jsi přišla píti z mojí ruky

Pouze kapky chladné krve sedlé,
ty má Lásko, jež jsi stála vedle

Jako Matka stála vedle Syna,
když chtěl smrtí smířit Hospodina.

Tys tam stála na Golgatě žalů
sebe měníc bolestí svou v skálu

A já bídník, já byl zlý a krutý,
místo růže list ti hodil žlutý

A jak Syn člověka — smutné věno! —
tvrdě řek jsem: Co ti po tom, ženo?

Vichr a duše.

Když v noci vítr ulicemi šílí,
má duše ihned o závod s ním cválá,
s ním vyje, sténá, úpí, pláče, kvílí,
to bouř a vzdor, to skřek a honba stálá.

Však sotva oba úsvit jitra vidí,
hned poznají, že vše to bylo darmo,
zas duše skloní se hned ve jho lidí
a vichr ve kosmických řádů jarmo.

Nechť třeba oba zas jdou starou drahou,
jak otroci v klád svoru pracující:
ten vzkřek a vzdor — byl oběma přec vlahou,
ten kvil a pláč byl hymnou jásající!

Jarní.

Ta stará komedie Máje
začíná: kvítí, písně, jas!
Jak vždy výborně sehraná je
a podmaní sta duší zas.

Však zrovna to s ní jako s láskou,
to známá hra a stará lež,
hruď bolem zryta, čelo vráskou —
Co platno? Přijde — Podlehneš!

Medusa.

Jen málo typů základních má příroda,
pak opakuje se a v tvářích lidí všech
těch typů několik vždy najdeš z pravěku.
Jsou pozměněny sem tam trochu, jinde víc,
však původní rys vždycky tváří prokmitá.
Tak nedávno jsem spatřil Medusinu tvář
u dívky celkem banalního původu,
však vlasů černé kučery jak hadťata
kol bledé tváře příšerné a mystické
a tenkých retů škleb i v smíchu patrný
a zuby perly, útlá šíj a oka žeh
a světem němé pohrdání kolem úst:
toť celá přísná maska velké Mstitelky!
Jen mluvit neměla! — Tu dvěma slovy v ráz
se rozplynulo kouzlo snivé antiky,
jež v rysech tváře spalo, v duši nikoliv —
Leč přiznám rád, nebezpeč zkamenění
bych volil desetkrát od pravé Medusy,
než všední cynický škleb toho padělku.
Však v souzvuk i to splývá s dobou moderní,
co platna na světě by byla Medusa,
kde více není Persea? — To jasno přec!

Romance.

To byla zahrada zakletá,
u vchodu jejího lvi spali,
kdo tam jít chtěl, musil ze světa
v mlhavou, modravou dáli
a na půl cestě slyšel již,
jak vodopád šumí v lesní tíš,
jak hrdličky se smály.

My byli oba mladí tak,
(zřím, jako by to bylo včera)
nám plály líce, nám hořel zrak,
nám pravdou bájka, kde která.
A tak jsme vyšli v dlani dlaň,
šli lesem a přes dlouhou pláň,
ta byla divně šerá . . . .

A jak jsme šli, prch dlouhý čas,
co za ruce jsme se vzali,
nach tváří zbled, lesk očí zhas

a kroky umdlévaly . . .
To bylo as na půl cestě již,
kde vodopád šuměl v lesní tíš
a hrdličky se smály.

A řekla mi: jsem znavena!
Já slíbal jí ruce obě.
Já strhnul ji v svoje ramena.
Já přitisknul ji k sobě . . .
a jako bleskem v mžiku tom
viz bílou zeď a strom a strom . . .
v zrak šlehly nám v té době.

Toť ona zahrada zakletá,
u vchodu jejího lvi spali,
to bylo někde ze světa
v modravé, mlhavé dáli . . .
Ó těžká vůně těch leknínů!
Ó bílá záře těch jasminů,
v nichž hrdličky se smály!

Odtamtud odlesk větších hvězd
plál jejím v obličeji.
Já cítil, šeptaje: Ráj zde jest!
jak ňadra její se chvějí,
jak líčkům se zas vrací nach —
Však ona šeptla: Já mám strach,
ti lvi se probouzejí!

A nevím jak, však vím, že v ráz
jsme vyplašeni vstali
a běželi zas a dlouhý to čas,
až nohy umdlévaly . . .
kams daleko, kam nevím již
a hrdličky kol v lesní tíš
tak příšerně se smály . . .

Tu zahradu víc neuzřím,
byť žil bych tisíc roků,
jak Merlin jsem, jenž pro vždy zdřím
mdlé ruce kolem boků
své Viviany třímaje,
zřím někam v dálku, do kraje . . .
žal v duši, slzu v oku.

Snad až odejdu se světa
v říš, andělé kam tebe vzali,
kam duše v snách jen zaletá
v modravou, mlhavou dáli,
kdes na půl cestě k věčnu již,
hlas v moji skane hrobní tíš,
jímž hrdličky se smály . . .

Letní sen života.

Povídka. Napsala Marie Červinková-Riegrova.

(Pokračování.)

Ke slavnostní akademii scházelo se obecenstvo; přijel také pan rada s paní Machovou, s Liduškou a Olgou. Místnosť v přízemí Karlovického hostince byla prostranná, ale úzká a plameny petrolejových lamp, rozvěšených po stěnách, plápolaly nestejně v přidušené atmosféře, jakoby se marně namahaly osvětliti plnou záři toiletty Karlovických dam, kteréž seděly stísněny v řadách, kdežto mužská menšina obecenstva stála kolem stěn a v pozadí síně.

Stěny okrášleny byly skrovnými bílo-červenými draperiemi a jedlovým chvojím, jehož pletence vinuly se kol velikých podobizen císaře a císařovny, a v rozích síně kol podstavců, na nichž stály sochy Palackého a Havlíčka.

První řada židlí byla téměř prázdna — bylo tam viděti jen paní hejtmanovou, u ní dvě slečinky, bledé a hubené brunetky ve světle žlutých toilettách, dále objemnou tailli červené a stále se usmívající paní purkmistrové, kteráž rychle vstala, vztahujíc srdečně obě své tlusté ruce ku přistupující paní Machové. Pan rada zastavil se v hovoru s panem hejtmanem a s jedním sousedním statkářem a Liduška, usedajíc na pokraji první řady mezi tetu a Olgu, pošeptala Olze: „Viděla's? Ve třetím okně. — Ten, jenž stojí s doktorem, je jeho synovec pan Veselý — víš, ten, který mi v Praze kytice posílal. — — Počkej, neohlížej se, jdou k nám."

Pan doktor vskutku přistoupil, představuje paní Machové a panu radovi svého synovce, nově jmenovaného adjunkta u Karlovického soudu.

Byl to štíhlý, mladý muž s jasným a veselým výrazem tváře, s jiskrným modrým okem, kadeřavou hlavou a bezvadným, světlým plnovousem. Nápadnou byla nestísněná volnost a živosť jeho pohybů.

Dovedl velmi rychle rozepřísti hovor s panem radou i s paní Machovou, zatím co doktor stál mlčky a neúčastnil se hovoru. Olga pozorovala opět na jeho tváři chladný, poloironický výraz a také ten zpytavý pohled, jejž na okolí své upíral.

„Již čtvrt na devět. Nevím, proč se nepočíná," pravil pan rada.

„Urozené panstvo dává na sebe čekat," poznamenal doktor.

„Aj, pan baron přijde i paní baronka?" otázala se paní Machová. „To je hezké!"

„Co je na tom hezkého? Snad to, že nevědí, čím zahnat dlouhou chvíli?" odvětil doktor.

„Ale, doktore, buďte spravedliv, je to hezké, že přicházejí mezi nás do českých zábav."

„Budou míti aspoň látku ke šprýmům o neohrabanosti měšťáků."

„Vy snadno podezříváte!"

„Pochybujete?" A doktor pokrčil rameny. Jeho zrak byl v té chvíli obrácen ke vchodu síně; v tom náhle se uklonil, krátce se poroučel a odešel.

Proč tak rychle zmizel? pomyslila si Olga, ale v tom již sama uhodla odpověď. Viděla blížiti se očekávané hosty; především dámu elegantní, štíhlé postavy ve vkusné a velmi jednoduché toilettě. Paní baronka, provázena panem měšťanostou, usedla vedle pana rady, a pan baron obrátil se k paní hejtmanové.

Koncert započal. První číslo, smíšený sbor, proveden velmi zdařile a obecenstvo brzy rozjařeno bylo veselou náladou a neskrblilo potleskem všem spoluúčinkujícím bez rozdílu.

Starý pan regenschori a zároveň předseda zpěváckého spolku, byl šťasten, že mohl vyvésti na podium svou čtrnáctiletou žačku, s níž byl přehrál ouverturu na čtyři ruce, a také paní advokátová byla vícekráte volána. Vyzpívala zcela korrektně a bez jediného falešného tónu dlouhou arii ze „Židovky" pronášejíc všecky akcenty, tlumočící vášnivé rozechvění, jednotvárnou intonací a s obdivuhodným klidem.

Když byl program vyčerpán a hlučný potlesk dozněl, rozproudil se nový život v síni. Obecenstvo se zvedlo, hlučně hovoříc, rodina páně baronova opustila síň, tvořily se skupiny a sluhové vynášeli v nápadném kvapu židle ze sálu.

„Bude se tančit, milá slečno! Ta mládež jinak nedá," odpovídala paní měšťanostová Olze, ptající se po příčině toho ruchu.

„Liduško, prosím tě, tys mi slíbila, že nezůstaneme na tanec," oslovila Olga Lidušku.

Tato neslyšela, byla obklopena mladými pány, hlásícími se o taneček a obrátila se prosebně k tatínkovi, který po krátkém váhání svolil, že na hodinku zůstanou.

Starší dámy usedly podél přední stěny sálu, a po malé chvíli zazněly s podia zvuky vojenské hudby.

Pan lékárník, předváděje svou mladou paničku paní Machové, pozdržel se v hovoru s dámami a pak uklonil se blíže stojící Olze, která však děkovala za vyzvání k tanci řkouc, že má smutek.

„A což váš přítel, pan doktor," obrátila se k panu lékárníkovi paní hejtmanová, „jestli pak přece dnes se pustí do tance? Anebo snad — nosí také po někom smutek?"

„Vždycky tak nemilostivá k našemu dobrému doktorovi," odpovídal lékárník. „Ten smutek snad již není tak velký, když se objevil zde v zábavě."

Paní hejtmanová sklonila se trochu níže k panu lékárníkovi, ale Olga zaslechla přece polohlasně pronesená slova: „Myslíte, že se ten zázrak stal k vůli Karlovickým slečinkám?"

Olga pohlédla na smějící se paní hejtmanovou, pak přelétl její zrak řadu ženských hlav podél stěn k sobě se sklánějících, těch tváří, jichž zraky sledovaly párky tančících, a jichž ústa se usmívala a šeptala, a náhle pojal ji hněv a odpor proti nim všem. Zvolna odstoupila a pak nepozorovaně vkradla se do jednoho prázdného výklenku okna.

V uších jí zněla slova paní hejtmanové: Myslíte, že se ten zázrak stal k vůli Karlovickým slečinkám?

A v tom náhle zaujala celou mysl její jedna palčivá otázka: Přišel sem k vůli Lidunce — přišel k vůli mně? Snad nyní s ní tančí . . . Olga pozorně zadívala se do kola. Ne, nebylo ho viděti mezi tančícími a Liduška právě tančila s panem Veselým. Hudba hrála živým rhytmem, podlaha taneční síně se otřásala pravidelným nárazem a Olga hleděla na ten kroužící rej, na párky, mihající se kolem, na veselím rozjařené mladistvé tváře, na vlající šaty a stužky, i na malé nožky, vznášející se po podlaze.

To je tedy ples — radosť tanečních zábav, o níž jsem tak mnoho slýchala! myslila si v duchu. Co asi cítí ti, kteří zde se vznášejí kolem mne? Jsou opravdu tak šťastni? Anebo je to všechno jen nesmysl a klam, a já nemám čeho litovati, že jsem nikdy netančila? Ano, jistě je to nesmysl. Ale při tom cítila, že se jí v mysli vzmahá podivný stesk a lítosť, že tu stojí tak sama.

Rozhlédla se kolem.

Ten, kterého zrakem hledala, stál nedaleko opřen o zeď a díval se upřeně na ni. Když se jejich zraky setkaly, usmál se a přistoupil blíže.

„Nudíte se zde, slečno?“

„Dívám se, jak se jiní baví.“

„Dovolíte mi, abych si směl sednout vedle vás?“

„To je zbytečná otázka.“

„Není zbytečná.“

„Tedy společenská fráse.“

„Mýlíte se! Ptám se do opravdy. Vy neznáte Karlovice a nevíte, že vám mohu tím způsobit mnohou nepříjemnosť.“

„O, vy myslíte k vůli nim — k vůli těm lidem zde?! . . .“

„Budeme-li spolu pět minut hovořit, budou zítra pomlouvati — mne i vás.“

Olga se vesele zasmála.

Ta dvě slovíčka vedle sebe „mne a vás“ zněla tak zvláštně a vzbuzovala její veselosť.

„Rozhlédněte se jen kolem na všecky ty tváře pozorujících gardedam, podívejte se na zelené, kočičí oči paní hejtmanové — nemáte strach?“ tázal se doktor.

Ona se stále smála. „Nemám o nic více strachu než vy.“

„Ovšem v zoufalství nudy se již může člověk odvážit na hrdinský skutek.“

„Vy jste se nudil?“

„Ne, já se nenudil. Díval jsem se, pozoroval, porovnával — vzpomínal jsem. Ale vy jste se nudila.“

Olga pohlédla na něho a viděla, že jeho oči se usmívají a sledují pohledem svým párek, kroužící před nimi.

Svižný tanečník točil se letem s děvčátkem v růžových šatech, z jehož zraků zaletěla jiskra živého pohledu k doktorovi a k Olze — byla to Liduška. Olga se trochu zamlčela a pak řekla: „Já neměla nač vzpomínat. Nebyla jsem nikdy v plese.“

„Nikdy?“ A jeho zrak obrátil se k ní.

„Nikdy . . . O, já nemohla myslit na zábavy.“ — A cítíc na sobě jeho laskavý a soucitný pohled, oživila se a pokračovala:

„Ne, můj život nebyl tak veselý. A nyní, když se na ten tančící svět dívám, cítím, že sem nepatřím, jsem zde tak cizí — jako ztracená.“

„A netoužíte to zkusit sama?“

„O, já bych nemohla. Nejen že mám smutek, ale připadám již sama sobě proti těm druhým tak . . . už tak . . . ani nevím, jak bych to řekla.“

On se usmál a její srdečná upřímnosť jej dojala. Díval se do její tváře, po níž přelétl stín rozpaků. Zdála se mu tak milá, tak dobrá a v té chvíli tak mladá a dětinská.

„Myslíte, že jste mnoho ztratila?“ otázal se.

„Jak to mohu sama vědět? Myslíte to vy?“

„Snad .. Byla byste sice po krátké chvíli řekla, že to je bláznovství —“

„Nu, tedy . . .“

„Ale na světě je mnoho bláznovství, které člověk má prožíti sám.“

Pohlédla naň rychle, na rtech se jí chvěla otázka: Vy jste již prožil bláznovství života? ale zarazila se, zarděla — a pohrávajíc svým vějířem pravila:

„Ráda bych se vás na něco zeptala. Když jste s námi před koncertem mluvil, zmizel jste tak náhle.“

„Jestli jste příčinu neuhodla, povím vám ji. Nechtěl jsem se klaněť.“

„Uhodla jsem to. Ale tato hrdosť je již skoro . . .“

„Společenskou nezdvořilostí? Vím to. Ale není to jen hrdosť.“ Zamlčel se a oči se mu zajiskřily. „Nenávidím je“ . . . řekl polohlasem.

„Je, osobně?“

„Myslíte barona a boronku? O ne! Jich osoby jsou mi lhostejné. Nenávidím je všecky . . .“

„Vy umíte nenáviděť! A proč?“

„Mám vám to říci?“ A oči se mu zajiskřily, když pokračoval:

„Nenávidím je pro jejich pýchu, pro všecky jich směšné pretense, nenávidím je proto, že chtějí, abychom se jim klaněli — proto, že vím, jak námi pohrdají“ . . .

„Je to těžké obvinění a bez důkazů.“

„Bez důkazů? — O, já je znám! Jsem správcův syn a vím, co je panská služba. Vím, co zkusil můj starý otec pro panské vrtochy. Byl jsem malý hoch, chodil jsem na hony a slyšel jsem často urozené panstvo mezi sebou rozmlouvat, a nezapomněl jsem nic — nic, ani jeden pohled, ani jedno slovo.“

„A proto, jest-li některý z nich ublížil vám aneb vašemu otci, vy nenávidíte celý stav? Což mohou za to ti ostatní, kteří smýšlejí a cítí jinak, než smýšleli ti, které jste vy poznal? Je to spravedlivé?“

„Je to lidské! Ale vy — vy lidi idealisujete a neznáte života. Kdybyste život, kdybyste lidi znala —“

„Myslíte, že bych také nenáviděla?“

„O vás je to těžko říci — ale přec . . .“

„O, kdyby to bylo pravda, nechtěla bych znáti život, nechtěla bych znáti to, co učí nenáviděti. Ale vím, že se mýlíte, vím, že pravda není tak hrozná, že svět není tak zlý!“

On se stále usmíval, a chvíli mlčky a pozorně na ni hleděl. „Jak rád vás slyším, když tak mluvíte. Je ve vás tolik upřímnosti, tolik mladistvé důvěry. A jak jste se při tom rozohnila —“

Ona se zarazila, zarděla se do temna a odvrátila zrak, dívajíc se před sebe.

Hudba byla dozněla a Liduška, provázena dvěma pány, procházela se sálem.

Bylo slyšet její zvonivý smích, ale mezi tím, kdy průvodcům svým vesele odpovídala, blesky jejích zraků zalétaly k oknu, kde seděl doktor s Olgou. Byla rozjařena tancem a radostí, oči jí svítily, a přece chvílemi mihlo se to v nich jako blesk nevole. Všichni se jí kořili — jen ten, který se tam bavil s Olgou, s ní nepromluvil celý večer. To bylo nešetrné, ano urážlivé. Šla právě opět kolem a zastavila se.

„Ach, to jsem unavena!“ zvolala. Doktor rychle vstal a ona graciosním rychlým pohybem zvrátila se rychle na židli a sklonila hlavu tak, že až přitulila se k Olze, dotýkajíc se tváří svou její tváře.

„Cítíš, jak hořím?“ ptala se.

Opravdu, tváře její jen hořely, oddychovala rychle poloótevřenými rtíky a v ruce mihal se bílý vějíř. Ano, celá její bytost dýchala bujným ohněm mládí, svěžestí a půvabem jara.

Olga pohlédla na ni s podivením, zdála se jí změněnou — takovou ji ještě neviděla.

Jak je krásná s tím ohnivým třpytem svých očí, pomyslila si. Kde vzala tu lehkosť a jistotu, ten zvláštní, neodolatelný půvab všech pohybů? Jak nemotorná, jak těžkopádná jsem já proti ní! A při tom pohlédla úzkostlivě na doktora. On díval se na obě dívky. Jeho hlavou prolétla vzpomínka na to, co Olga před chvílí řekla: „Připadám si proti těm druhým tak . . . už tak —“ a usmál se při tom.

Olga nevěděla, že to, co toho večera zářilo z Liduščiných očí, co pohybům jejím dodávalo sebevědomé jistoty a gracie, bylo opojení úspěchu, jakým omamují mysl ženskou pohledy obdivu ze mnohých zraků na ni upřené.

„A o čem vy zde tak vážně rokujete?“ otázala se Liduška.

„O mnohých věcech, slečno, mezi jiným o bláznovství tance.“

„Ach, jak tak můžete mluvit! Bláznovství tance! Tak se vznášet a letět — to je rozkoš, rozkoš! Olze to odpouštím — mluví jako slepý o barvách, ale u vás je to těžký, neodpustitelný hřích!“

„Ale teď mám k vám prosbu — tak malinkou, nevinnou.“ A při tom pozvedla tvářinku k doktorovi se šelmovským úsměvem. „Sázela jsem se a nerada bych prohrála.“

„A což mohu já vám v tom přispět?“

„Sázka jest o vás. Já se vás zastala, když vás vlastní synovec pomlouval, že nemáte ani trochu společenských ohledů. Teď nechci prohrát, je to velká, velká sázka.“

„A což mám tedy činit?“

„Neodříci — ale co, to uhodnete sám! O, máte opravdu roztomilého synovce. Podívejte se, jaký je to pozorný rytíř.“

Pan Veselý, rozehřátý a rozjařený, přinášel právě dvě sklenice limonady. Nabídnuv je dámám, obrátil se k doktorovi.

„Strýčku, prosím tě o vis-à-vis pro první čtverylku. Jsem zadán se slečnou Liduškou.“

„Neodříkejte, doktore,“ pohrozila Liduška.

Doktor pohlédl do její smějící se tvářinky a pak na svého synovce, jemuž z očí láskou zářících každý mohl vyčísti, že všecky jeho myšlénky jsou soustředěny k jedinému předmětu na světě.

Mrak přeletěl přes doktorovu tvář, dostala chladný, výsměšný výraz.

Koketuje . . . koketuje s ním — koketuje se mnou, pomyslil si.

„Lituji, milý Jene, ale já již mnoho let čtverylku netančil, nedovedl bych to,“ pravil suše.

Liduščiny oči se přimhouřily, pak z nich svitl blesk a celá její tvář na mžiknutí změnila výraz. Rychle odvrátila hlavu a prudce postavila prázdnou sklenici na tácek.

„Já vyhrál sázku,“ zvolal radostně pan Veselý. „Dostanu, co mi slíbeno?“

„Dostanete, až přijdete do Doubkova! Ach! valčík počíná,“ opět veselým hlasem dodala Liduška.

„Mně patří první toura, slečno!“ hlásil se jiný tanečník.

Ona se vlídně usmála, pohodila lehce hlavinkou a pravila, zavěšujíc se do tanečníkovy ruky:

„Ale hodně rychle, tančím ráda francouzský valčík.“

Zdálo se, že doktora již ani nevidí; teprve když se odvracela, šlehl naň břitký, chladný pohled.

A již kroužili zcela blízko před nimi a ta graciosní postava v růžových šatech vznášela se ve víru tance, sotva dotýkajíc se země.

Doktor mimovolně musel sledovat ji zrakem. Zamračeně díval se dlouhou chvíli do reje tanečního, pak teprve pohlédl ke své sousedce. Také ona dívala se na tanec a oči její zářily nyní radostí. Co se s ní stalo? myslil si doktor.

A ona se dívala — ale nerozeznávala ničeho — celou její bytosť uchvátil a opojil pocit štěstí.

Nepřišel k vůli Lidušce, ne. O, nyní byla jista, že přišel sem dnes k vůli ní.

Jak Lidušce odřekl — nebylo to vlastně ani hezké, jak chladně. Ubohá Liduška! Ale je tím vlastně sama vinna. Olga cítila, že jí neznámé opojení stoupá k hlavě, cítila jeho blízkosť vedle sebe, ohnivý rhytmus valčíku zaléhal jí ve sluch a jí bylo, jakoby ty veselé, jásavé zvuky prochvívaly jí celou, bušily jí ve skráních, jakoby jí rostla křídla a jakoby ona sama letěla ve víru tance a ta síň se svým rejem i s těmi tančícími postavami kroužila kolem ní.

Doktor, pohleděv na ni, pravil s přízvukem podivení: „Jak jste veselá — — jak vaše oči září!“

„Je to tak krásné, dívat se na ten tanec“ — zašeptala. Ale nevěděla vlastně, co řekla — slyšela jen jeho hlas a zdálo se jí, jakoby někdo jiný v ní — ne ona sama — něco odpovídal.

„Hle, jak rychle obracíte se na novou víru,“ usmál se doktor. „Jistě že se vám zachtělo tančit? Nechcete to zkusit? Či máme pokračovat v hovoru?“

Ona neodpovídala. Tančit, myslila si — — tančit s ním? .... A nevěděla, že v té chvíli ještě jiné dvě oči starostlivě zpytavým pohledem byly na ni upřeny.

Paní teta Machová již kolikráte, ale vždy marně se pokoušela, dáti Olze zrakem pokyn, aby skončila svůj hovor s doktorem.

Konečně se zvedla a blížila se k nim. Prohlížela pozorně její štěstím ozářenou tvář, pohlédla bystře na doktora a zamračila se.

„Olgo! Olgo, musíme již domů!“

Její hlas zněl tak mrzutě, že Olze bylo, jakoby ji někdo tím drsným zvukem bouřil z krásného snu

„Již domů, tetičko? Liduška ještě tančí valčík a je zadána na čtverylku.“

„A kdyby byla zadána třeba na pět čtverylek. Jedenáct odbilo, já dala zapřáhnout, než dojedeme, bude půlnoc. Poroučím se vám, pane doktore.“

V tom přiblížil se také pan rada a pravil neobyčejně přívětivým hlasem, potřásaje doktorovou rukou: „Navštivte nás hodně brzy, pane doktore, i se svým panem synovcem.“

Doktor překvapeně pohlédl na mluvícího.

„Nu, bez okolků, jako ke starým známým — rádi vás uvidíme.“

„Použijeme laskavého pozvání,“ pravil doktor odměřeně.

Mezitím ti, kteří takto hovořili, byli sami předmětem pozornosti a hovoru jiných. Paní hejtmanová obrátila se ku své sousedce a pravila: „Všimla jste si? Paní Machové trval již ten interessantní tête à tête tuze dlouho — hahaha!“

„Ach ano, vždyť již hezkou chvíli na ně střílela očima. A proto tedy dnes pan doktor okázal se jednou mezi námi!“ odpovídala oslovená, tlustá paní kupcová.

„Mně se zdá, že jezdí teď do Doubkova každý den,“ pokračovala paní hejtmanová.

„Skutečně? Každý den!“

„Já tam alespoň ty dny přijela odpoledne na kávu a koho tam nenaleznu? — doktora! Přiznám se vám, myslela jsem nejprve: to platí tomu radovic holoubátku. Ale mezi řečí slečna učitelka sama se pochlubila, že jsou již s doktorem staří známí.“

„Ale jděte! A sama to řekla? Ne, ta děvčata za našich časů —“

„Jak vám pravím: přede mnou to povídala. Již šest nebo sedm let mají známosť.“

„Podívejme se na to! A což paní Žďárská?“

„Ale prosím vás — ti mužští!“

„Ano, ano, ti mužští! Šest let známosť a proč se tedy nevezmou?“

„Ach — kdepak: na braní on nemyslí, vždyť je to chudá učitelka.“

V té chvíli Olga s paní Machovou ubírala se kolem hovořících dam. Neslyšela jich slova, ale viděla, že jsou jich zraky na ni upřeny, cítila, že mluvily o ní. Vzpomněla si na doktorova slova: Budou pomlouvat mne a vás. S úsměvem rozhlédla se kolem jasným, veselým pohledem. „Jak jsou ti lidé zde malicherní a směšní! Jsem dnes tak šťastna — jak mi mohou ublížit? Co mi je do nich do všech?“

Před odjezdem bylo ještě mnoho šumu a shonu. Pan Veselý horlivě oháněl se v šatně a pomáhal dámám; konečně zahalily se tyto do svých plášťů, vůz předjel, dvířka zaklapla a kočár rachotil po dlažbě náměstí.

Olga s Liduškou seděly po koních proti panu radovi a paní Machové a všichni čtyři mlčeli, opřeni do koutů kočáru.

Pan rada přetrhl mlčení.

„To jsi se dnes vytančila, Liduško! No, bavila jsi se — znamenitě, viď?“

„O ano, tatínku!“ Při tom přetáhla šáteček krajkový ještě níže přes tvář, aby nebylo vidět, že polyká slzy, které jí tekly po tváři.

„A což slečna Olga? Pan doktor, jak jsem viděl, se přičiňoval —“

„Byl to nerozum, že tak dlouho u ní seděl,“ ozvala se nevrle paní Machová. „Jako by neznal jazyky Karlovických paniček.“

„Nu proč pak? Nevěděl bych, proč by se nemohli bavit,“ odporoval pan rada.

A opět bylo ticho.

Pan rada předl dále potichu své myšlénky: „Proč pak by to nemohlo být? Já myslil dříve — jak se může člověk mýlit! A ona zatím slečna Olga. Inu ovšem, každý si na to blízké nejdříve vzpomene a zdá se mu, že opatrnosti nikdy nezbývá. Ale tohle je něco jiného — docela jiného.“

Nemluvilo se již celou cestu. Olga dívala se z okna na chvějící se stíny stromů, míhajících se kolem silnice, na temné noční nebe, poseté hvězdami a v uších znělo jí to, jakoby hrčení kočáru měnilo se ve zvuky valčíku, které kolébaly ji ve blažené snční.

Kočár se zastavil. „Už jsme doma?“ podivila se Olga. Byla by chtěla tak dále jeti tichou nocí sama se svými myšlénkami.

* * *

Dívky vstoupily do svých pokojíků a rozešly se beze slova. Obě počaly se odstrojovat.

Olga stojíc před zrcadlem, pohlédla na svou tvář a zarazila se. Jsem to opravdu já, pomyslila si, já, tatáž, která před několika hodinami pohlédla úzkostlivě do téhož zrcadla? A zdálo se jí, že vidí někoho zcela jiného. V paměti její oživila se upomínka na jeho slova: „Jak vaše oči září!“ a usmála se šťastna. — V tom se zarazila. Zdálo se jí, že z vedlejšího pokoje zaslechla tlumený vzlykot.

Zastavila se u zavřených dveří. Ne, bylo ticho. Chvíli váhala, pak otevřela dvéře a stojíc ve dveřích, řekla: „Dobrou noc Liduško!“

Liduška seděla u stolku, rozčesané světlé vlasy splývaly jí po ramenou. Opírajíc lokte o stůl, oběma dlaněma držela si hlavu.

Když Olga otevřela dvéře, Liduška rychle rukou přejela oči a vyskočila. „Nech mne!“ vykřikla prudce a dupla nohou. Oči její byly přimhouřeny a přece, když se k Olze obrátila, sršely z nich blesky.

„Když se takto chováš —“ řekla Olga vyčítavě a obrátila se ve dveřích. Ale dříve, než je zavříti mohla, ucítila na své ruce křečovité sevření horkých prstů a Liduška násilným hnutím vtáhla ji k sobě do pokoje.

„Počkej! Zůstaň!“ volala rozčileným hlasem — a při tom obě zcela zblízka pohlédly si tváří v tvář. Z Liduščina obličeje byla zmizela všecka usměvavá líbeznosť, rysy její zdály se hrubší, změněny výrazem hněvivého rozčilení a na zarudlých tvářích bylo znáti stopy slzí. Chvilku bylo ve tváři její pozorovati vnitřní boj, až náhle vybuchla:

„Snad si nemyslíš, že se zlobím proto, že se doktor s tebou bavil? O ne, o ne, ani mi nenapadá.“

Zvuk jejího hlasu byl Olze tak nepříjemný, že se opět odvrátila a chtěla odejíti — ale v tom dvě ruce ovinuly se jí kolem pasu, sevřely ji vášnivě, a ona ucítila, jak se k jejím prsům křečovitě přitiskla rozpálená hlavinka, jak ji smočily horké slzy. To dotknutí horké tváře projelo jí celé tělo mrazem, ale cizí slzy pálily ji žárem, pocit útrpnosti ji přemohl, i pohladila něžně Lidušku po hlavě.

Ale v tom tato, jakoby dotknutím jejím uštknuta, vyjela z jejího objetí a zvolala skrze slzy, které jí dusily hlas: „Olgo — jaký jsi blázínek! Byla bys s to si mysliti, že jsem na tebe žárlivá!“ ..

A ta slova byla řečena tak přirozeně, že Olga ucítila v srdci ostré bodnutí, které rázem zaplašilo z její mysli hnutí soucitu.

Avšak vášnivé rozechvění Liduščino ochromovalo její vůli; dala se přitáhnout na pohovku a seděla tu nepohnutě, mlčky pohlížejíc na Lidušku. Tato přešla dvakráte pokoj, pak zastavila se před Olgou.

„Olgo, já ti nedávno řekla, že je mi lhostejným. Bylo to — ne, ne, je to pravda. Ale jeho chování nemohu snést — nemohu. On mě uráží, schválně mne uráží! Jako by mne na světě nebylo.“

„A jaké právo máš být uražena?“ řekla Olga tvrdým hlasem. „Jaké právo máš žádati, aby si tě všimal, aby se ti kořil? Právo! Uražená marnivosť je to, přiznej se k tomu!“

„Olgo!“ vzkřikla Liduška prudce a pohnula celým tělem tak vášnivě, že se Olga zalekla dojmu svých slov.

„Marnivosť! Právo!“ rychle mluvila Liduška. „Ale jaké právo má on chovat se ke mně tak opovržlivě, zahanbovat mne před svým synovcem a před tebou? Což pak já se ho o něco prosím? Chci jen, aby byl zdvořilým. Ale on to všecko dělá, jen aby mne zlobil a urážel. Ó, ať si dělá co chce, já přece viděla, já vím, vím ...“

„Co víš, cos viděla?“ zvolala Olga.

„Vím, že se na mne často díval, vím, že přišel do té akademie jen k vůli mně!“

„Jen k vůli tobě?! ..“ Olga spěšně oddychovala, chvilku mlčela a pak řekla stísněně: „Proč se tak domýšlíš? Nebyl tam nikdo, nikdo jiný — k vůli komu by byl mohl přijíti?“

Liduška usedla vedle Olgy na pohovku, chvilku přemýšlela, zakroutila hlavou a řekla:

„Ne, nebyl! Já si všecky slečinky dobře prohlédla — k vůli žádné z nich to nemohlo být. Vždyť si jich ostatně ani nevšiml. — Mluvil jen s tebou.“ —

Olga vstala, přistoupila k oknu a přitiskla tvář na sklo. Tak chvíli tiše stála.

„Můj Bože...“ vyklouzlo jí ze rtů.

Pak ohlédla se od okna na Lidušku.

„To děvče jsem milovala, tak dlouho milovala — a proč?“ pomyslila si a v srdci jejím zdvihalo se silné hnutí odporu a hněvu proti té, která jí byla vždy tak drahou.

Ale Liduška necítila na sobě ostrý a pronikavý pohled Olgin. Ponořena sama do sebe nemohla viděti a neviděla, jak za těch několik vteřin výraz štěstí v Olgině tváři zaměnil se strnulostí žalu; neslyšela, jak hlas její se chvěl, viděla a cítila jen jedinou věc na světě: hoře a útrapy svého vlastního já.

Byla se již poněkud upokojila, ale přece až dosud její tvář, jindy tak jasná, byla nevlídná a zamračená. Seděla tiše založivši ruce; zdálo se, že přemýšlela; pak pokračovala klidným hlasem, jako v samomluvě: „A s kým jiným měl ostatně doktor mluvit, než s tebou? S mladými slečinkami nechtěl, aby jej nepomlouvali, a s paničkami není přece žádná zábava — s Karlovickými zvláště.“

„Olgo!“ pravila, stále ještě zamyšleně hledíc před sebe, „o čem jste mluvili s doktorem?“

Olze bylo při té otázce, jakoby někdo drzou rukou sahal po jejím majetku, jakoby jí chtěl znesvětit a otrávit tu vzpomínku, kterou ukrývala v hloubi své duše.

Jí to mám vyprávět — — jí! O ne, ta vzpomínka je má, jen má, pomyslila si a řekla chladně: „O všeličems jsme mluvili. Nechce se mi povídat, půjdu spat.“

„Proč mi to nechceš povědět, Olgo? Proč jsi tak nehodná ke mně?“ A zachytivši odcházející Olgu, držela ji za ruce. „Prosím Tě, jen jedno mi pověz. Nemluvili jste o mně?“

„Ne.“ —

„Ani slova?“

„Ani slova.“

„A on se na mě neptal?“ zvolala Liduška s podivením.

„Neptal.“

Olga snažila se vyprostiti své ruce, ale Liduška držela pevně.

„A, Olgo, když tu čtverylku odřekl — ani pak jste o mně nemluvili?“

„Ne, nemluvili!“

„A tys mu to nevyčetla? Tys mu neřekla, že jednal neslušně, nezdvořile?“

„Ne, neřekla jsem mu ničeho.“

„Ale to jsi mu měla říci! To nebylo jednáno přátelsky!“

„Byla bych tím tebe i sebe jen učinila směšnou. Dobrou noc!“ ..

„Olgo, jak jsi dnes zlá ke mně! Počkej, prosím tě Nevíš, kdy sem doktor přijede?“

„Nevím!“ Při tom vyškubla se Lidušce a prudce ji odstrčivši, vklouzla do svého pokoje, i zavřela za sebou dvéře.

Svíčka, která stála na stolku u zrcadla, již dohořívala — a modravý plamének nad svícnem ještě plápolal, chvěl se, vznášel se a klesal v malomocném zápase s rostoucí temnotou.

Světlo shaslo, v pokoji byla tma — a také v Olze zavládla tma úzkosti a žalu.

Sedla na svou postel a opřevši hlavu o zeď, zůstala tiše seděti ve tmě.

Vířilo jí v hlavě a svíralo se jí srdce — byla sama jako omráčena tím náhlým, dosud nikdy nepoznaným návalem vášně, který ji uchvátil. Co je to se mnou? tázala se sama sebe v slzách. — Můj Bože . . . vždyť ho miluji! . . . A náhle, jakoby ta slova byla bleskem osvítila temnotu kolem ní — vše, co se poslední dobu s ní dělo, vše, co nejasně, neuvědoměle v ní klíčilo a rostlo — vše to bylo jí nyní jasno a pochopitelno. Miluji ho! — Opakovala si. Ale on?! Může on mne milovat?

Proč mi dnes řekla Liduška: „Mluvil jen s tebou.“ O, ano, já znala mnoho jiných o hodně starších a jistě mnohem méně hezkých než jsem já a byly milovány.

Jak bezohledný je ten egoismus mládí! Ta dívka myslí, že jen ona sama se svými sedmnácti lety má právo na štěstí a lásku! Což život se končí po dvaceti letech?

Ale ona i při svém mládí již žila — byla šťastna, zbožňována, milována, a myslí, že ten, kdo nežil nikdy pravým životem mládí, kdo ztrávil jen o několik let více bez radosti a bez štěstí, již nemůže a nemá cítit a toužit, toužit po tom, čeho nikdy nepoznal?!

S jakou jistotou řekla, že k vůli ní přišel! A jestli opravdu přišel k vůli ní? Jestli miluje a bude milovat ji?

Rozpomínala se s úzkostí na každé jeho slovo, každý pohled — a naděje obživovala znovu v hloubi duše. Pak zaryla hlavu do podušek a vzlykala smáčejíc je slzami: O můj Bože, jestli to všecko přece není pravda!

(Pokračování.)

Znělky Jos. Kuchaře.

Mistrům české znělky.

(Jarosl. Vrchlickému a Jos. V. Sládkovi.)

Řád naslouchám vždy velikého srdce tluku,
jenž zní mně z poesie Vaší, plné tuch
a šera, třpytu, hlubin, v nichž se skrývá Bůh,
a z níž též cítím Čecha hrdost, jeho muku.

V ní antika podává renaissanci ruku,
oceán, taje žití, mythus, dějin duch
s idyllou něžnou splývají v ní v duhy kruh,
a hudbou, uměním vše září ve souzvuku.

Však nejmocnější strunou u Vás mluví ke mně,
že nad hlubinou poesie Vaší bezdnou
zřím lásky, lidskosti se klenout výši hvězdnou.

Tak zrcadlí se ve Vás nebesa i země — —
Vy čníte v žití naše velcí, Celý Věk,
můj zpěv je k jeho nohám kytka z fialek.

Jarní déšť.

Nad krajem s vískou obláček se snes
a vzrostl v mrak. Stín v luhy padl zticha;
list nehýbá se, šeřík těžce dýchá
a vůně plny sady jsou i ves.

Slyš kvakot žab a trilek ptáka kdes —
vše čeká déšť: strom, luh i polní lícha . . .
Teď padla krůpěj . . mží . . déšť šumí, šplíchá,
vše umlklo až na šum od nebes.

Plnými ústy země vláhu pije — —
Teď ustal déšť, — dech štěstí na všem leží,
a země oddychá tak blažená a svěží.

A slunce clonu mraků poodkryje,
a z pod nich modrá obloha se snivá
tak otcovsky na zmladlou zemi dívá.

Modro nebes.

Tam vysoko v nejčistším barvy tónu
jak velký, ztělesněný nebes klid
nad zemí kleneš kouzelný svůj svit,
blankyte, pastvo očí millionů.

Kdy celou svojí duší v tobě tonu,
vstříc nesa ti své srdce, sny a cit,
jak mdlým bych mohl slovem vyslovit,
co tají vše se ve tvém nebesklonu!

Hloub, něha modrých očí, jež jen žena
zná včarovat v svůj nevyzpytný hled,
je, sladké modro, v tobě rozestřena.

Však k tobě zas a zas jen hledím zpět:
ty touhy mé, jež nezkojí zem zdejší,
jen čistá, vzdušná říš tvá ukonejší.

O dětech.

Bůh sám ví, mládí krásní snové zlatí
čím dál tím více v šedou jakous dál,
jak poslední by květy vichr svál,
že z mojí staré hlavy tak se tratí.

Mám děti, v nich se štěstí vrchovatí,
snad pro každé bych rád svůj život dal; —
nač tedy touhy mládí, stesk a žal?
V těch dětech přec se zašlá mladosť vrátí.

Vždyť slýchám říkat ve všelidských vznětech,
že každý jaro své zas žije v dětech! . . .
Ach, místo něho v hlavu mou pad sníh:

Věz, mládo dítě z prsů matky žije,
když vzrůstá však, tu mnohé, mnohé z nich
jí otci srdce, květné sny v něm pije.

O mladém pokolení »despektistů«.

Nač týrati se žalobou jen sterou
na onu nadutou a práznou chasu,
jež nectí statky duše, vzněty, krásu
a za požitky jen jde, karrierou!

Nač obavy v hruď vznícenou se derou,
že budoucnost snad naše spěje k ďasu,
mře ideál, jda s cesty břichopasu — —
Vše pouhýť úkaz časů, jež se perou . . .

Máť příroda bdí, moudrý, přísný vládce,
a ráda rozmarně si zahraje;
když setba však jí zrůdně uzraje:

V hromadu smete trubce břichopasy,
a lichých výhonků užije krátce
za mrvu na pole pro lidstva zlaté klasy.

Poetům druhům v povolání.

(J. S. Macharovi.)

Vás všecky chápu, padlé do osidla,
musiti pro kus chleba otročit,
vím, jak se všecek ve vás bortí cit,
že tak vám přistřižena vzletná křídla.

O těžko, z kastalského píti zřídla
a símě krásy, vznětů, dobra sít,
jak věštec lidu do červánků zřít
a zalétati v ideálů sídla,

Když puky srdce, růžové v něm trsy
rve tvrdý osud, šosák úzkoprsý,
jejž náhoda nám usoudila slepá.

Co poesie říš mu velkolepá!
Šláp na šíj nám a k radosti mu stačí,
že zapřáh v pluh nás, který vlečem v pláči.

Duše továrny.

Studie z cukrovaru od **M. A. Šimáčka.**

(Pokračování.)

arča zůstala sama. V hlavě jí hučelo, že nemohla chvíli ani myslit. Vrhla sebou na lůžko a zaryla se do podušky. Teprve po chvíli začala se zas mysl její probírati.

Udeření ji ještě bolelo, ale hněv ji přešel. Ba cítila jakési uspokojení, že nepovolila. A že trpěla pro fabriku! Tak splácí aspoň svůj dluh.

Blahé vědomí, že konala svou povinnosť, ji hřálo a utišovalo. Klidně očekávala příchod mužův. Začne-li znova, bude se zase bránit . . .

Soukup vrátil se snad až někdy k půlnoci. Ona zatím usnula a byla již hezky prodřímalá, když ji probudil. Očekávala, že bude láteřit, ale on nepromluvil ani slova a oblečen vrhl se na lůžko.

Ona tiše vstala, aby se podívala, zavřel-li dvéře. Byly otevřeny. Stanula na prahu a podívala se směrem k továrně. Ve světlé noci rýsovaly se určitě obrysy jejího zdiva i mohutný brunatný sloup komínu. Jen plochy oken byly tmavy, ba skorem černy. Baruška hleděla tam v neurčité, nevědomé žádosti, aby shlédla tam nějaké znamení, že dobře jednala. Ale továrna stála bez hnutí a strnule vypínala své zdivo k noční obloze. na níž přeháněly se mraky. Jak stála bosa na kamenném prahu v chladu nočním, roztřásla Barušku znenáhla zima i vešla zas do vnitř a skrčila se pod peřinu.

Dlouho nemohla teď usnouti, bylo jí líto Soukupa a byla by mu ráda řekla dobré slovo. Teprve asi za hodinu přišel na ni zase spánek. Ale záhy byla z něho probuzena.

Soukup vstal před čtvrtou a chystal se na cestu. Viděla, jak shledává sváteční oděv, jak připíná si k vestě stříbrný řetízek a jak béře z kufru černý slaměný klobouk. Stavěla se, jakoby spala, ač stále něco ji nutilo promluviti naň, potěšiti jej nějak; jen že se bála, aby zase z toho nebyl křik. Pak zase čekala, promluví-li snad on, řekne-li jí aspoň s Bohem!, ale on odešel bez pozdravu, jen hřmotně přiraziv za sebou dveře.

Tento odchod Barču zamrzel, nevěděla dobře, na čem je a jak má tedy jednati. V neklidu svém vstala, ustlala, poklidila a sedla si na prah.

Všude bylo ještě ticho Jen v dáli zanikaly rychlé pevné kroky Soukupovy. Chladný ranní větřík sáhl chvílemi do korun stromů, jedva světlou zelení omžených a slabě je rozkolébal. Na východě se rozbřeskovalo, kohouti ve vsi kokrhali.

Hlavou o dlaň a lokty o kolena opřena seděla Baruška a dívala se ven. Průčelní stěna tovární budovy znenáhla se osvětlovala, v černých plochách oken se zablesklo. Pak zachytil se nahoře na jich okraji rudý

záblesk, jenž jako by se svážel a od něhož pak chytala celá plocha. Za chvíli vypadala okna jako pruhy rozžhaveného kovu, celé průčelí bylo jasně osvětleno, i část komínu nad stavení tovární vyčnívající chladným světlem jako oblita.

Za továrnou stoupala z rybníku hustá pára, stále a stále, jako by se nemohla odtrhnout, a zabraňovala dalšímu rozhledu. Ale již ten obraz továrny v ranním ozáření stačil, aby Barča pocítila upokojení. Zdálo se jí, že ta továrna se všecka směje, že ta okna do ruda rozžhavená jsou znamením její radosti a jejího uznání.

Potěšena šla se do světnice učesat a připravit si snídani.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ten den v továrně všecko jí pod rukama hořelo a čas ubíhal jako voda.

Hnala se tak proto, aby darmo mnoho nevzpomínala na Soukupa. Vrtalo jí přece v hlavě, s jakou večer se vrátí, ale umínila si, že bude naň co nejlaskavější.

A také byla. Sotva padla šestá, kvapila domů; jen v kantýně se zastavila a koupila muži dvě homolky. Doma pak zatopila a chystala mu praženou polévku, aby se zahřál. Rád takovou polévku jídá a přijde mu k chuti. Za chvíli již kmínová vůně naplňovala celou světnici.

Baruška dobře počítala. K večeru bylo chladno a Soukup vrátil se po sedmé prokřehlý. Ranec měl na holi přes záda a veliký košík v ruce. Byl dosud nevrlý, nepozdravil, nepromluvil, ale Barča přitočila se hned k němu a pomáhala mu břímě složiti. Pak hned hotovila se ranec rozvazovati, ale Soukup ji zakřikl. Nechala toho tedy, vylila mu kouřící polévku na talíř a postavila na stůl.

„Dříve se najez," prohodila a přistavovala mu ke stolu židli. Soukup jako by neslyšel, ale vůně polévky jej dráždila. Konečně nemohl se přemoci i přisedl a začal jísti. Když dojedl, stála za ním již Baruška s hrnkem a dolévala co zbylo. Soukup na ni jaksi udiven pohlédl.

„O mne se nestarej, já už jedla," řekla chvatně a usmála se. A majíc příležitosť za vhodnou, začala, jako by se nic nebylo událo: „Ale ty jsi po cestě a máš hlad. A pak je tam chladno. Proto jsem ti ji připravila. Přisol si, jestli chceš," dodávala, vzala se zdi dřevěnou slánku a postavila ji před něho.

Ale Soukup neuchytil se toho smiřovacího pokusu. Míchal sic polévkou, nakrájel si do ní pak chleba, ale nepromluvil a na ženu se už nepodíval, ač pozoroval dobře, jak staví před něho talíř s homolkami i jak béře džbán a vychází pro pivo.

Jedl zvolna, skorem loudavě, jako dělní lidé vůbec a horáci zvlášť.

Za chvíli zde byla Barča s pivem a nalévala mu do odlivky.

„Načínali prý odpoledne, tak snad bude dobré," navazovala zas, ale on jako by nic. Seděl rozložený, zvolna žvýkal a po chvíli se napil.

Barča pořád kolem něho se točila, a začínala tak i onak, ale on jako by byl natvrdlý.

„Je to horák," pomyslila si, ale trpělivosti neztrácela. Vždyť co snáší, snáší pro fabriku, a to vědomí ji sílí.

Až do vzkříšení na ni Soukup nepromluvil.

Teprv než šel do kostela, řekl jí z ničeho nic: „Tak ať už se to víckrát nestane, sice bude hůř. A teď běž se obléknout a pojď do kostela.“

A kdyby nebylo bývalo vzkříšení, kdo ví kdy by se byl usmířil.

„Je to horák!“ opětovala si Barča, ale Soukupovi do očí se usmála a šla.

VII.

Celé jaro pak a léto neměla se Soukupem mrzutosti. Poslouchala ho, byla oddaná, povolná, dělala, co mu na očích viděla. Celá její duše byla plna pečlivosti o něho a starosti o továrnu. Dbala jen, aby jedna starosť nepřekážela druhé, a obratně vyhýbala se každé srážce. Bylo-li třeba čeho v domácnosti, nastavila noc, aby nepromeškala továrnu. Jiných starosti neměla. Milovala jen fabriku a muže. A bála se teď obou.

Ale její láska k fabrice byla ještě větší než láska k Soukupovi; a takž i její bázeň před ní. Měla hlubší, mohutnější kořeny; s fabrikou Barča takřka srostla a pokládala se ne za její příslušnici, ale za její dítě, které jest jí povinno vším, zavázáno i životem, jež může rázem zničit ji neb jejího muže, jako kohokoliv, kdo v ní pracuje.

Láska její k Soukupovi byla mladší. Byla mu sic také vděčností zavázána, ale továrně přec jen více. Továrně byli oba poddáni, ta byla jich obou paní, živitelkou, matkou.

Nepronášela tyto myšlénky před Soukupem, ponévadž by byl vtipkoval a se rouhal, neboje se trestu, před nímž ona by se byla třásla.

Neklid, úzkostlivost Barčina po velikonocích se sice trochu zmírnily, ale brzo potom zase ji opanovaly, ba vzrůstaly ještě.

Když spouštěly se s varní síně oknem staré roberty*, aby na jich místo dopravily se jiné kufrovité kotle a Soukup byl při tom spouštění, tu chvěla se o něho celý den, bojíc se, že ten starý kotel se utrhne a spadne svou tíhou na ty, kteří jej z továrny tak surově vystrkovali, z továrny, v níž tolik let věrnou službu konal. Jak sebou chudák křečovitě škubal na tom řetěze, kterým jej pozvedli a vytáhli z toho místa, na němž po leta stál, jak zoufale dutě zaduněl, když dopadl na klády, po kterýchž jej s okna sešoupli dolů, jak se zatřásl a naklonil, jako by raději sřítiti se chtěl a rozbít a smáčknout, než aby se svezl na loru**, na níž dopraven býti měl navždy z fabriky!

Je to hřích, je to hrozný hřích! Barča by byla hned vzkřikla na ně, aby toho nechali, ale byli by se jí jen smáli a pokládali ji za bláznivou. Ale svíralo jí to srdce a pláč tlačil se jí do očí. Byla přesvědčena, že to někoho zabije, třásla se o Soukupa a přibíhala po každém zadunění, aby se podívala, nestalo-li se nic.

Soukup přičítal ten neklid a tu podrážděnost jejímu stavu, jenž začínal na ní být patrný, a proto jen se usmíval její úzkostlivosti a byl k ní shovívavý, dobrý a pouze ji napomínal, aby se nehnala příliš do těžké práce. Neměl zcela nepravdu.

---

* kotle na odpařování šťávy.

** nízký nákladní železniční vůz.

Ano, ten stav aspoň přidával Barušce neklidu.

Teď byla vdaná, ale na dítě se netěšila. Nebude sobě sice tak počínat, jako před lety, ale radosť také nebude mít. Týden, čtrnáct dní bude musit být doma a to zrovna už v kampani... Ach, je to mrzuté! Ženské, které dělají ve fabrice, které tam mají živobytí, neměly by ani děti mít, uvažovala sedíc doma skrčena na práhu, zatím co Soukup stál za ní, spokojeně bafal z kořenky a někdy po ženě šlehl okem a čtverácky škubl koutkem úst.

Dal se, co byl ženat, zarůsti, a vypadal v černém plnovousu mnohem mužněji, statněji, ale i přísněji.

„Co sedíš jako zmoklá slepice?“ škádlil Barču. A když neodpovídala, dorážel dále: „Teď už to, holečku, nikoho nezabije ve fabrice. Teď už nemusíš mít strach. Aparáty jsou pěkně vyměněny, i dva kotle v kotelně, a jen Hladíkovi to prst přiskříplo, a jen tak, že mu to nehet sedřelo. A co jsi se nabála!“

„A myslíš, že to fabrika zapomene. Uvidíš — v kampani!“

Soukup odplivl až do středu silnice a dal se do smíchu. „Bodejť, on se aparát překlopí, když je na traversách, a kotel podezditý — k vůli tobě, inu, strach má velké oči a ženská krátký rozum.“

Barča neodpovídala. Bylo marno mu vykládat; jen ať jeho to nepotrestá...

Ten rok začala kampaň koncem září. Barča nechtěla ani slyšet, aby zůstala již doma, že prý dost času, až to bude muset být. Soukup přišel do kotelny.

To stalo se tak.

Dva z topičů, kteří od let dělali v Trnovské továrně, přešli v poslední chvíli do Zejvické, kde dostali větší plat, a kdež teď shánět rychle náhradníky?

„Neumí nikdo z vašich lidí topit?“ ptal se ředitel strojníka.

„Já,“ přihlásil se Soukup.

„Leda koťata ve vodě,“ smál se strojník, ale proto přece z nouze učiněn pokus. A hle, Soukup tak obratně postavil se ke kotli, tak jistě zahazoval i prohraboval, že za dva dny topil, jako by byl v kotelně vyrostl.

A slušelo mu to tady líp než na půdě. Zde stával ve vysokých botách, v modré blúze a v polohedbávné čepici, jako nějaký nadtopič; v snědé, zarostlé tváři obyčejně ještě začerněný, tak že běl očí a někdy při úsměvu lesk zubů v té černi zrovna se zableskly. A smával se v poslední době častěji, i hovornějším se stával, tak že zvykli v kotelně na toho horáka, ba začínali jej mít i trochu rádi. Vtipkování, nedůvěra přestala, a začínalo kamarádství.

„To se už směje, že bude tatíkem,“ říkával nadtopič Vlačiha.

Soukup se nepřiznal, ale těšil se opravdu. A netrvalo to dlouho. V polovici října narodil se v domku Balcarových kluk jako turek. Zase stála při loži Baruščině babička Švarcka, ale tentokráte s čelem zjasnělým a vrozeným přívětivým úsměvem na svadlých rtech. Zabalujíc novorozeně poplácala je po zádičkách a opětovala již asi po desáté: „Pánbůh požehnej, to je cvalík, o toho nebude strach, heleďte, lidičky.

jak už se hrabe — on už by teď z peřin utíkal!" „Toho maminka bude musit pěkně hlídat," obracela se k Barušce, která tu ležela zbledlá, unavená a — smutná.

„Jak jsem stará, takové dítě jsem neviděla," přisvědčovala Balcarka, která snášela do světnice Soukupových, kde co měla, nepozorujíc dnes ani, že má šátek v týle a že se dosud ani nečesala. Při tom pořád se omlouvala:

„Já jsem toho měla ještě víc po dětech, ale dala jsem to všecko Kačence — dceři, víte — tak že mi zbylo jen pár hadříčků. Ale dám, co mám; nesmíte se zlobit, že je to tak chatrné ... A jestli pak byste chtěla šálek polívky? — Počkejte, doběhnu sama pro maso ... no, tedy ne, ne — ale večer vám upeču holuba."

Položily dítě na postel k matce, ta se na ně podívala, ale neusmála se. Přemítala, jak to teď bude. Za týden bude asi moci již ven. Ba snad ještě dříve. Aspoň se vynasnaží a třeba i přemůže ... Co také tady, doma!

Pak vzpomínala na továrnu. Co as tam dělají a jak asi o ní mluví. Ty ji zas přemelou. Chtěla by teď slyšet Štraufku a Hádkovou. Dnes budou na první půdě přehazovat. A odpoledne mlejnkovat. Jamborová a Hrádková budou na třetí půdě mýt, a snad potom také v nalévárně. Jestli pak Hrádkové se už zahojila ruka?

Takovými vzpomínkami a přemítáním obírala se celý den. — Neměla nic na práci, Balcarka připravila jídlo jí i Soukupovi, tak že mohla bezstarostně ležet. Ale již třetí den ji na lůžku všecko pálilo, chtěla mermomocí vstát, ale Švarcka ani Balcarka nepřipustily. Když nemusí, nač by se nutila, jen ať si poleží aspoň do pozítřka, je prý beztoho slabá.

„Pozejtří už půjdu do fabriky," prohodila Barča.

„Kam pak se neděje," horlila Švarcka, „do fabriky! Jen se tam nežeňte."

„A kdo pak bude u dítěte?" ptala se babička.

Ano, u dítěte! — Na to Barča téměř ani nepamatovala.

Je pravda, u dítěte přec někdo musí být! Ah, to je hloupé! ... Co počít?

„Dopíšu si pro sestru, pro Fánu, bude žábě už šestnáct, sedmnáct let," prohodila čtvrtý den před Soukupem.

„A nač?"

„No — k vůli tomu dítěti — já přec nebudu doma zahálet!"

„A kam bys chtěla?"

„No, do fabriky — kam jinam!"

„A ty myslíš, že tě nechám?" A Soukup vztýčil se na loži.

„To vypusť z hlavy. Letošní kampaň už tam nepůjdeš."

„Ale —"

„Nepůjdeš, a dost," rozkřikl se Soukup. „To jsi máma! Od dítěte bys chtěla běžet? — Chvála Bohu, ještě budeme mít, co jíst."

Barča umlkla, zatajila dech, ale za chvíli jí taková úzkosť sevřela srdce a tak jí stáhla hrdlo, takové horko se jí rozlilo po tváři a tlačilo do očí, že nebyla již s to se přemoci, i zaštkala, pak přitiskla tvář

k poduškám a dala se do pláče tak usedavého a lítostivého, jako by jí byl někdo řekl, že zemřít musí a že jí není pomoci . . .

VIII.

To šero venku, to nevlídné, podzimní šero, prosáklé tuhnoucí vlhkostí, začínalo naplňovati ji podivným smutkem, když s dítětem v náručí stála u zamženého okna a dívala se ven na silnici a dál na pustá pole, na jichž hnědou zoranou prsť kladly se těžké stíny, a dál na šedivý pruh, téměř neohraničený, v němž tu tam někdy začernal se špičatý vršek stromu. To byl háj, obklopený a proniklý mlhou, jež naň se věšela, po něm se spouštěla a zvedala, jako by jej chtěla ovinout a urdousit.

Barča odvrátila se od okna do světnice. Ale i tu tak teskno a tak zoufalé ticho. Stíny se soukaly po obílených stěnách, z koutů rozbíhala se po podlaze tma, jen kolem pootevřených dvířek pece červeně svítilo hořící uhlí. Nádobí na polici, poklice na stěnách, kyvadlo a závaží hodin přestávaly se lesknout a začínaly se černat. Obrysy nábytku ztrácely na ostrosti, všechny předměty se jaksi většily, jako by chtěly splývati s tmou. Bylo teplo v té jizbě, prosáklé vlhkostí vypraných a rozvěšených nad pecí plen a dětských hadříků a parami vařící se polévky a bramborů. A ten smutný večer přicházel již vždy tak brzy, a den nebyl o mnoho radostnější.

Otáčení se kolem horké pece, chování a uspávání dítěte, praní prádélka tady v té samotě, to vše Barče se sprotivilo. Byla zvyklá ruchu, hlasům lidským kolem, zpěvu, otáčení se kola, soukání řemenů, ráznému postupu práce, hlučnému zasmání, zlostnému zaklení, byla zvyklá viděti kolem sebe kmitati se lidi v živém pohybu, a tady byla sama s tím křičícím, vrnícím aneb zas dřímajícím dítětem, s kterým neuměla ani dobře zacházet, jemuž neměla trpělivosti ani snahy vyhověti, a tento život měl trvati ještě měsíc, ba do vánoc a zas po vánocích, a snad do skončení kampaně, a budoucí rok snad zase tak a stále, stále . . .

A proč?

Pro to dítě.

Měla na ně zlosť. Nebylo správné, že měla dítě, není správné, že ženské ve fabrice pracující mají také mít děti. Pro ně to není.

Ještě kdyby si je mohly brát do fabriky s sebou, anebo vzít k nim nějakou chůvu, třinácti, čtrnáctiletou holku, jako některé dělávají . . . Ano, tu by ji snad ten capart i těšil, když by přišla domů — ale být pro něj jako zavřena, nemoci ven, nemoci do fabriky, do té fabriky, s kterou srostla, bez níž se utrápí — to je nespravedlivé, kruté, nemilosrdné.

„Však ty zvykneš,“ říká Soukup.

Není pravda, nezvykne. Ona již nemůže bez fabriky být a žít.

Ona musí se tam dostat.

Apoň na chvilku, na chvilčinku. — —

Třetí týden, když přišel Soukup zas do denní party, prohodila Barča tak zcela ledabylo:

„Dnes ti přinesu sama oběd i Balcarovi. Balcarka mi dá na dítě pozor. Jsem tu za čtvrt hodiny zpátky.“

S tlukoucím srdcem očekávala, nerozkřikne-li se na ni Soukup. Ale neřekl tentokrát ani ano, ani ne.

„Jen ať dá na kluka pozor,“ prohodil po chvíli.

„O to nemusíš mít starost,“ horlivě a mnohomluvně začala Barča. „Znáš přece Balcarku. A pak dám mu před tím pít a on usne jako dudek.“

To dopoledne Barča neměla stání, hodiny jí nešly dost rychle. Tváře jí nad roztopenou pecí planuly, oči zářily. Byla i laskavější k dítěti, hýčkala je i tančila s ním po světnici.

„Vždyť ten kluk roste,“ zpozorovala, „budu jej moc brát i do fabriky s sebou,“ a poplácávala jej radostné po peřince.

Již v půl dvanácté měla oběd přichystaný a skládala hrnec a rendlík do koše, pak vešla k Balcarce a pospíchala na ni, aby již dělala.

Již cestou hltala v sebe obraz továrny. Připadala jí tak nějak nová, jasnější, světlejší, hezčí.

Jen takřka letla po silnici, aby již tam byla. Právě když vcházela, domovník Drbohlav zvonil. Jak ráda měla ty ohlušující zvuky, jak při nich cos zaplesalo v její duši! Slýchala je až do svého bytu, ale dnes zas tak jasně, tak plně, tak z blízka.

„Áá, maminka, maminka . . .“ smál se na ni starý Drbohlav. „Ještě je teď hezčí než byla,“ dodával. „Jako holčice zas,“ a chtěl ji štípnout do tváře.

Barča se uhnula. Bylo na ni vskutku hezké podívání. Byla zas štíhlá a pružná. Jako by s ní spadla všechna hřmotnosť. A v tváři jen kvetla. Měla čistší pleť, jako by byla všecka vymydlena. Rychlou chůzí a radostí tváře jí zčervenaly, oko se lesklo, rty nestačily zakrýt úsměv, plná ňadra se jí rozčilením vydýmala.

Domovník na ni koukal, až zašla za řepník.

Polykala zrovna očima všecko vůkolí. Neušli jí páni, vycházející z kanceláře ke kantýně, ani pomahač při váze, Hovorka, viděla, že pan adjunkt Hirsch má nějakou novou placatou čepici a nádvorník Kubík nějak dopadá na pravou nohu. To jistě zas má ty své bolesti. „Pane, teď v kampani, ó je!“ myslila Barča a srkavě vtáhla v sebe vzduch, jako by je sama cítila.

Zastavila u řepníku.

„Bára;“ — „Soukupová,“ „hele,“ upozorňovaly se na ni holky.

„Pomáhej Pánbůh,“ usmála se Barča. „Jak to jde?“ a stoupla na hromadu řepy, aby lépe viděla.

„Co to, že má Bernardová zavázané oko? Co se ti stalo, Náno?“ ptala se.

„I, řepa ji pleskla, nic to není, trochu jí to zateklo,“ vysvětlovala za ni Hlubučková.

„Ouředníčková se bude vdávat v masopustě,“ prozrazovala vzadu malá Kačírková, mluvíc o staré přihrblé bábě, která už měla vdanou dceru.

Holky daly se do smíchu.

„Jdeš!“ bránila se Ouředníčková, „ať tě tam neplácnu šiutovkou, ty žábo!“

Barča se smála a oči její jiskřily.

A jako v řepníku tak to šlo ve varní síni; všude se zastavila a vítala se s ostatními svým přívětivým: „Tak pomáhej Pámbu!“ A všechno to na ni tak radostně nějak hledělo, nejen lidé, ale i stroje. Vše se jí zdálo nějak čistší, lesklejší, větší.

Zdržela se u diffuze, u holek u řezaček, za nimiž měl Balcar malý kumbálek, pak u kluků u monžíků, až konečně dostala se do kotelny.

Soukup měl polívku i knedlíky vystydlé, ale nehuboval, o ohřátí v kotelně není zle. Tak nějak se zalíbením podíval se na svou ženu, jak byla svěží a červená a jak nějak omladla. Doma toho ani nepozoroval.

Barča postřehla jeho úsměv a usmála se naň také. I ostatní topičové se na ni usmívali. Vůbec všechno se na ni smálo, aspoň Barča viděla se smáti všecko. Byla by výskla radostí, že je opět zde, že zas všechno vidí, a že je všecko tak hezké. Ani neměla času o jiném přemýšlet.

Usedla na schody vedoucí nad kotle, podepřela si bradu o dlaň a dívala se radostně kolem.

„Co dělá Franta?“ ptal se Soukup, pojídaje polívku.

„Spí jako zabitý, je tam u něho Balcarka.“

Když Soukup dojídal, Barča najednou povstala a urovnávajíc si šátek prohodila: „Musím se přece podívat na půdu.“

„Vždyť je v poledne zavřena.“

„Ale na lidi; na holky, co pak by řekly.“

„No bodejť. bez toho by to ani nešlo,“ mínil Soukup nevrle.

„Hned jsem tu,“ chlácholila jej Barča již mezi dveřmi.

Dělníci a dělnice z půdy seděli v místnosti před půdami na holé cementové dlažbě a pojídali zvolna a rozvážně. Jen sem tam ozvala se někdy líná poznámka.

„Pomáhej Pámbu,“ vešla Barča a smála se z daleka. „No, jak se vám tady vede?“ a dívala se vesele s jednoho na druhého.

„No, a co vy,“ místo odpovědi ozval se jeden z mužských, „kdy zas přijdete dělat? Bude tu veseleji.“

„Ba,“ vmísila se do řeči Táboračka Kalinová, „loni, to byly časy. Kde pak letos!“

Barča zahrnula si svrchní sukni a sedla k nim na zemi.

Začala se vyptávat, začala hovořit, začala žertovat a za chvíli jí tu bylo plno.

„To je zde teplo,“ poznamenala všecka jsouc zčervenalá.

„Bodejť, když máš vlněný šátek na sobě,“ prohodila Hrádková. „Sundej ho.“

A Barča za řeči jej rozvázala a nepozorujíc toho ani, sňala jej s hlavy. Pak rozepjala si také jupku a bezděky za řeči, za smíchu a žertů začínala i rozšněrovávat botky.

„Tady Pletlerka,“ začínala Jamborová a ukázala na malou zavalitou Táboračku, „by ti byla spadla do rezerváku se syrobem.“

Všechny se daly do smíchu, jen Pletlerka (jmenovala se vlastně Brettlerová, ale všichni říkali jí Pletlerka a muži jejímu Pletler) se došoupala po zemi, aniž by vstala, k Barče a škubajíc smějící se za rukáv, povídala: „Ale dyť to není pravda, počkejte — to pořád něco mají — já vám to povím."

Pletlerka byla tlustá, oškubaná ženská, stále špinavá a jako lesknoucí se mastnotou. Ale při tom měla dobráckou tvář a byla by každému udělala, co mu na očích viděla. Smál se jí kde kdo a ona s počátku se zlobila, ale pak smávala se s nimi. „Inu, nemají rozum, povídám, nemají," říkávala a kolébavou svou kachní chůzí raději odcházela, než aby se rozlobila. Na půdě spravovala celý den pytle, k jiné práci ani nebyla.

„Ne, ne," křičely ženské, „je to pravda, jen povídej Tončo," pobízely Jamborovou.

„Tak Pletlerka ti šla dolů do melasníku, víš — Pletler tam teď dělá" —

Barča usmívajíc se a zapomínajíc docela, že má jíti zpět k mužovi pro nádobí a pak domů, rozšněrovala si již obě botky a zouvala je, tak že při dalším hovoru seděla tu již bosa jako ostatní.

„. . . a víš, Pletlerka má svých devadesát kilo."

„Ale není to pravda, nevěřte," namítala zas Pletlerka a škubala Barču za rukáv . . .

„. . . a jak šla, prkno pod ní chřup! a Pletlerka už jednou nohou v syrobu."

Zase se dali všichni do smíchu.

„No, pane, ta by tam plavala," poznamenala Kalinova. „Jako váha."

„To by byla pořádná moucha bzikavka!"

„Však ji měli co vytahovat — prosím vás — Pletler, co by dělal, kdyby se mu máma utopila v syrobu."

Zase smích, a zas pak poznámky a vtipy a Pletlerka jen pořád poškubávala Barču za rukáv, a opakovala s jasným, dobráckým pohledem a usměvavou tváří své tiché: „Nevěřte, nevěřte jim."

V tom otevřely se dvéře a v nich objevil se Soukup.

Barča jako prut se vymrštila; byla smíchem všecka červená a oči jen jí hořely.

„Už jdu, už jdu," řekla.

„Ty jsi jako divoch, když přijdeš do fabriky. Zapomeneš na domov, na dítě, na všecko. Hajdy, kliď se už. To jsi máma? Styď se!"

Barča zbledla trochu, podívala se kolem a viděla, že Jamborova šťouchla Hrádkovou a ta Kalinovou a že začínají tutlat smích. Jinak nikdo ani nepromluvil. Barča zahanbena sevřela rty a začala se rychle obouvat.

„Víckrát mi sem ani nepáchneš!"

„Snad není tak zle," namítla teprv teď Barča, když Jamborova již vypukla v smích.

„Dělej, dělej!" rozkřikl se teď Soukup a postavil se přímo za ni.

Barušce třásly se ruce i kolena. Ve tváři zase zčervenala a do očí se jí tlačilo horko. Myslila každou chvíli, že Soukup na ni sáhne.

Konečně byla obuta, zapínala již jupku a uvazovala šátek. Pak ohlédla se ještě po ostatních, učinila pokus, usmáti se, ale zajikla se, když řekla: „Tak s Pánembohem!“

Pak rychle vyšla. Soukup za ní a práskl dveřmi.

„Panc, ten je na ni metr,“ mínila Jamborova.

„Na ni to patří,“ se zadostučiněním a důrazně pronesla Hrádkova a zvedla se se země. Ostatní za ní.

Přicházel půdecký; bylo slyšet, jak chrastí svazkem klíčů.

Barča smutně vyšla z továrny. Styděla se a pak měla takovou lítost v sobě. Tak tu byla ráda, tak se tu těšila, a teď tak musí odtud. Skorem s hanbou. Sklopila oči a nešla ani varní síní, nýbrž přímo z kotelny na dvůr a kolem vápenky a řepníku k fortně. Ani se už nezastavila. Myslila, že to každý z její tváře vyčte, jak ji Soukup odtud hnal, a vysměje se jí do očí.

Když ve fortně domovník podíval se jí do koše a přejížděl jí rukou kolem boků jako všem dělníkům a dělnicím, kteří vycházeli z továrny, pocítila zvláštní zachvění.

Už tak hned odtud nepůjde, tak hned sem nevkročí.

„Víckrát sem nepáchneš,“ hučelo jí v hlavě.

A proč? Barča na cestě se zastavila.

Co pak se musí tak poddat, co pak se nemůže ozvat?

Snad tím chybuje . . . Hnedle by s ní Soukup oral. Už je jí přednější než fabrika.

Barču projel jakýsi vzdor, jakási síla odporu. Mimovolně zrychlila krok.

Když přišla domů, dítě spalo. Balcarka ve světnici pletla.

Hle, jak krásně mohla ještě tam zůstat ve fabrice. Ale proč se dá také jen tak vyhnat. A víckrát by tam neměla páchnout? — — To by tak bylo!

Půjde tam, zaskočí tam, a třeba hned odpoledne — ne, to ne — ale zítra odpoledne, ani Soukup nemusí nic vědět.

A Barča potěšila se tou myšlénkou a rozpřádala ji do nejmenších podrobností. Viděla, jak vklouzne do továrny, jak usměje se na ženské v řepníku, položí prst na ústa a řekne: „Pst, neříkejte nic Soukupovi. On neví, že zde jsem.“ A pak vběhne do varní síně a odtud na půdu . . . A Soukup nebude mít ani potuchy. (Pokračování.)

Damašek.

Napsal **Quido Mansvet** (Fr. Klement).

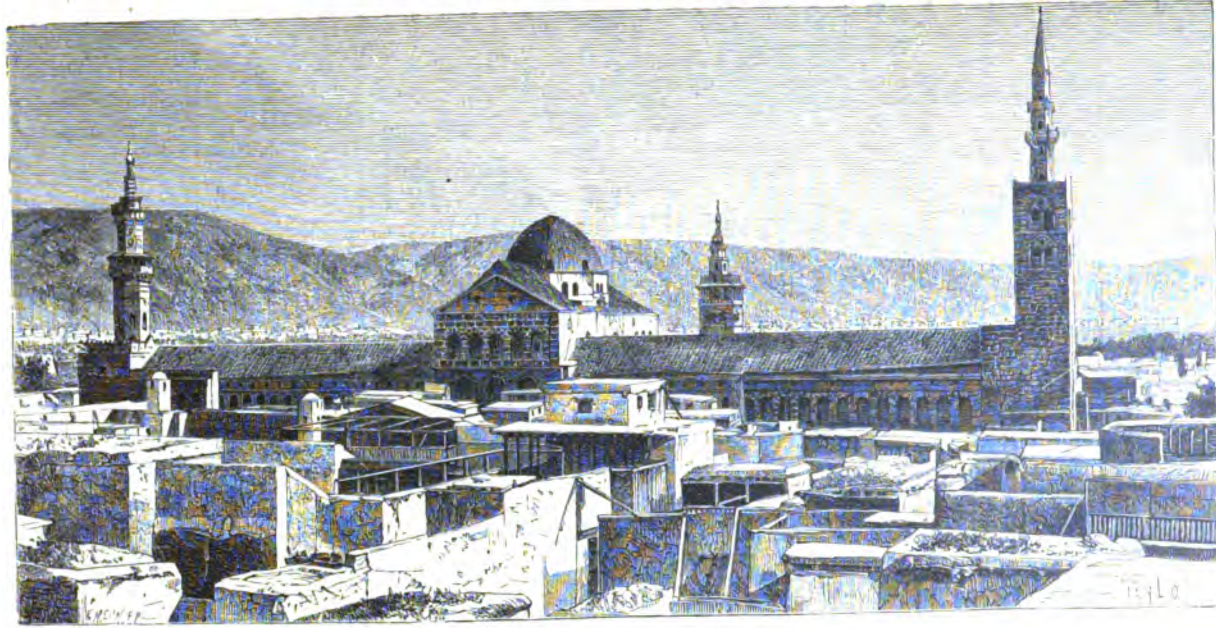
onečně měli jsme z nitra pouště nejhorší kus cesty za sebou a šťastný pocit úplné bezpečnosti rozhostil se mezi námi, když jsme se rychlým klusem blížili k oase Kariateïn, kteráž se prostírá na cestě z Palmyry do Damašku. Chmurné dusno osobní nejistoty, jež tu a tam na nás i naše průvodčí těžce doléhalo a kterým je tamější ovzduší stále takřka přesyceno, zapadlo jedním rázem v žlutavou dáli obzoru a s vyjasněnou myslí, ba docela již vesele dorazili jsme k ostrůvku smavé zeleně, kterýž nám byl v dáli již z písčitého moře kynul. Konečně tedy bylo to nejobtížnější vykonáno, velké cestovní svízele byly přetrpěny, štěstí nám bylo stále příznivo — a dále? Jenom ještě dva krátké denní pochody a dojedeme „oka celého východu“.

Několik tuctů přívětivých obyvatelů přišlo nám v ústrety i bylo viděti, že lidé ti žijou spokojeně na tom malém, poušti urvaném místečku, kde pramenitá voda, dar Boží, zdrojem všeho života i blaha jest. Kariateïnci snažili se učiniti nám krátký pobyt v oase co možná příjemným a vyznačovali se při tom vesměs, zejmena pak několik křesťanů, velkou přítulností, což arci o ženském pohlaví tvrditi se nemůže. Druhý a třetí den „dodělávali“ jsme dle libosti našich ořů svou výpravu, a když se nám konečně na obzoru zjevil onen dlouhý černavý pruh, počátek lesnaté zahrady „el cûta“, v jejímž středu se rozkládá město Damašek, vyslali jsme v bujné radosti a z plných plic bouřným „urá“ slavnostní pozdrav „perle Východu“.

Tam leželo tedy to „mateřské znamení na tváři naší země“, ten „nejkrasší náhrdelník skvělosti“, ta „vůně nebeského ráje“, proslulý Damašek, o kterémž prý Mahomed při prvním pohledu pravil: „Nechci vkročiti do tohoto pozemského ráje, aby se mi za to dostalo ráje nebeského!“ — Čtenáři mohu arci pod rukou, ale z nejlepšího pramene sděliti, že „prorok“ města Damašku nikdy ani nespatřil.

Na pohled blízko, ale takto v dosti slušné dálce vine se na jih tmavé horstvo Hermonu a blíže k městu, na západ v mlhavé šedomodři prostírá se pohoří Antilibanu, na jehožto vybíhajícím a nejposlednějším podnoží město, dosud neviditelné, se rozkládá. Čím více se blížíme k této rozsáhlé zahradě, tím více proniká kyprá a svěží zeleň, tu a tam kmitá se tenký minaret stromovím, domky vesniček a osad, na pokraji ležících, rostou vždy více a více do výšky, blížíme se rychle prvním ohromným, daleko rozvětveným ořechovým stromům, až konečně se ocitujeme ve stínu těchto velikánů.

Blažený pocit, kterýž se nás v tomto okamžiku zmocnil, dovede pochopiti jenom ten, kdo někdy už drahnou dobu v písčité poušti pod úpalem žárného slunce dlel, nenalezaje stinného chladu hustých stromů

Veliká mešita v Damašku.

aniž občerstvujícího odpočinku, jejž stín stromův právě poskytuje. Zde začínáme rozuměti té lásce, tomu zbožňování a těm chvalozpěvům, jimiž synové Syrské pouště velebí tento pozemský ráj, kde chladný dech ovívá jejich ztepilé postavy a perlící se, nad křišťál čistá voda skvostný, lahodně občerstvující nápoj poskytuje. Tento bující les v okolí města „Dimešk e Šam“, rozdělen jest asi na dva tisíce devět set zahrad, jimiž protéká sedm hlavních vodních dráh, které sítovitě se rozvětvují opět na tři sta padesát menších proudů, dodávajících celé půdě této velkolepé oasy onen plný zdroj překypujícího života, jakémuž se těší málo které město slunného Orientu.

Celá ta el cûta — zahrada — jest vlastně krásný divoký park, ve kterémž se kromě města sto a čtyřicet vesniček a mnoho statků nalezá, a čítá značný počet devadesáti tisíc, s městem pak dvě stě padesát tisíc obyvatelů. Zde bývá nouze vzácným hostem, neboť v úrodné půdě mimo stín meruňkových a olivových lesů, vysokých jako naše doubravy, podél mohutných stromořadí ořechů, mezi růžovými háji a keři granátů, kolem mocných kmenů divokých fíků zraje obilí dobré jakosti, daří se hojně chutné zeliny, výtečné melouny, nejlepší bambulatiny a nejchutnější hrozny z celé Asie. Jak titěrně vypadaly by naše hrozníčky oproti těmto hroznovým velikánům! Radosť je podívat se na velké množství rév, které úponkovitě se vinou vzhůru po mocných kmenech a rozložených větvích, s nichž pak v různých dobách ročních dolů visí dozrávající krásné hrozny. Jednotlivá zcela kulatá zrna pěti- až dvanáctiliberních hroznů druhu „milvani“ jsou tak velká, jako naše slívy reine-claude, a poněvadž jsou velmi masitá, neprýští z nich příliš mnoho šťávy a pojídají se jako malá jablíčka. Jiný, vlastně nejoblíbenější druh hroznů, kteréž zde vidíme na mnoha místech, jest „zeni“; zrnka těchto hroznů jsou podlouhlá a někdy až i dva palce dlouhá — „panenskými prstíčky“ zovou je tuzemci — jsou světlozelená, průhledná, s kožkou jako mázdřička tenkou a chutnají výtečně.

„Cûtan“, obyvatel tohoto ráje, jest hrdým na to, že jej velký prorok obdařil hrozny, kteréž pro svou přílišnou masitost nehodí se k lisování mrzkého, koranem zapovězeného moku, jímž se hříšný Frank opíjí. Granátová jablka jsou zde tak chutná a sladká, že rozplývají se na jazyku „jako růžová voda“; ovoce kaktusu („sobbara“) jest dobré, ale neradno jest, „hojně ho požiti“, praví zdejší přísloví; pak milliony okurek, které jsou stravou chudých, salát, hrách, myrtové jahody — „pamlsek určený bohům“ — mnoho bobů, melounů, všelijaké druhy řep chuti znamenité a ještě mnoho jiného dobra plodí požehnaná, co do barvy temně zarudlá prsť Damašku. Damaščan jest také nejlepším znalcem ovoce a plodin země a řekne-li on při ochutnávání, že ten či onen plod pochází přímo ze zahrady starého posvátného háje boha Baala, jest to nejvyšší chválou, jakéž jen vůbec je schopen.

V „kouzelné zahradě“ panuje také nejpestřejší ruch a kamkoli obrátíme kroky, všude a ve všem překypuje bujná příroda; proto zovou básníci okolí Damašku také „zahradou života, která věčně poskytovati musí obyvatelům Damašku rajský vzduch, vodu jako křišťál čistou a nej-

skvostnější dary země, určené, aby udržovaly tělesnou schránku tak dlouho, než povolána bude prorokem v síně božské."

Výlety koňmo do bujarého okolí města, cestami i pěšinami, kolem širokých i úzkých ramen čisté vody, ve kteréž se mihotá spousta stříbrolesklých rybek, kde v haluzích stromů zvučný chór opeřenců pěje, kde v kypré zeleni skotačivá kůzlata a jehňata se prohánějí a čápi nejrůznějších druhů vážně se procházejí, patří ku vděčným stránkám a nikoli posledním příjemnostem pobytu v Damašku.

Ulice v bazaru.

Koně naše šli po krátkém, ale zde vydatném odpočinku, urychleným krokem k městu. Potkávali jsme značné množství svobodných Beduinů v poušť se vracejících, kteří jsou za hranicemi el cůty okamžitě loupežného přepadnutí schopni, není-li cizinec doprovázen buď členy kmene Anessihů, aneb strážnými anděly pouště, kteříž slovou „guvaridi". Potkávali jsme také pěšky jdoucí, nebo na velbloudech sedící ženy a dívčiny, většinou závojem zahalené, ale také mladé dívky bez závoje, chudé to myšky pouště, pleti snědé, oka výrazného a tváří jemných. Několik „Halbúnců", podobajících se starým Herkulům a Goliášům, poráželo

blíže cesty ohromné kmeny ořechové, rovnající se v objemu našim staletým lipám; a těžké sekery vnikaly pádnými ranami hluboko do těla stromu zkáze zasvěceného. Posledním zasažením kruté rány jest osud stromu zpečetěn: nachyluje se nejprve zvolna, pak rychleji, a dopadá prudce na zem; halbúnečtí dřevorubci hbitě odskočili v opačnou stranu, zašumělo mocně listí, větve zachrastily prudce, země zaduněla temně a hlučné: „Niškur Allah“ (děkujeme Bohu!) provází pád starého velikána. Halbúnci jsou pariové města Damašku i jeho okolí, nenáležejí původem ani k Arabům, ani k Turkům a tvrdí-li někteří badatelé, že jsou potomky starých, těžkopádných a hrubých Beotů, jsou dle mnohých známek také na omylu.

Dále jedouce dohonili jsme několik členův kmene Ruvala, patřícího ke združení Anesihů, a asi hodinu před branou města potkalo nás šest guvaridů v plné zbroji na rychlonohých velbloudech; tito jsou, jak už připomenuto, nejlepšími ochranci kupčíků, Beduiny stále ohrožených. Vynikají velkou neohrožeností, bezpříkladnou osobní udatností a podnikají v širé poušti i proti značnější přesile Beduinů vražedný boj o uloupené zboží a to po nejvíce se šťastným výsledkem.

Slunce klesalo znenáhla ku tmavým hřbetům horstva Hermonu, zlatoskvoucí paprsky pronikaly bez žáru již a klidně bujarou zelení stromů, stíny protahovaly se a opojná vůně nesčíslného množství pestrobarevných květů prosycovala všechny vrstvy čistého vzduchu. Čilý ruch kolkolem znenáhla se tišil a před chatami a dvorci odpočívali obyvatelé el cûty po těžké denní námaze Z města nebylo mnoho viděti, jen vysoké, štíhlé minarety mešit obrážely ostře svůj zlatý lem od temnějšího pozadí horstva, až konečně i poslední široký paprsek vyslal polibek „nevěstinnému“ minaretu „el Arus“ a minaretu Ježíšově „madinet el Isa“, při slavné mešitě Omajadů, a pak nastal šerosvit.

Tam na té špici bude státi v soudný den „Isa“ — Ježíš, aby soudil veškeré lidstvo. Tak vypravuje legenda. Dále projeli jsme branou Tomášovou — Bab Tuma, navzdor hlučnému protestu několika tureckých vojáků. kteří měli zálusk na tučný bachšiš, ale hned umlkli, když byli zahledli zřízence francouzského konsulátu; pak spěchali jsme do řeckého hotelu, (totiž do hotelu, jehož majitelem je Řek), a tam nám nastal čtrnáctidenní odpočinek po útrapné výpravě v Syrskou poušť.

Damašek není arci městem, ve kterémž by lze bylo užívati radovánek ve smyslu našich nebo orientálských světáků, neboť v městě, kde se nalezá jen malá kolonie Evropanů, kterým (až na malé výminky) jest vzájemnosť věcí neznámou, nenalezne turista kýžených snad požitků, o kterých po svém návratu v domovinu tak rád přehání. Cestující se zde nikdy dlouho nezdržují a výlet z Beirutu na 5 neb 6 dní vypočítaný — v které době se ještě musí odbýti návštěva Balbeku — stačí prý každému, aby město jak náleží seznal. Pak jest to také poslední stanice před pouští Syrskou a tam to bývá přec jen poněkud choulostivé. Jest pravé neštěstí, že většina těch, kteří navštěvují města výhradně rázu orientalského, nemají smyslu pro život obyvatelstva, a baví-li je ta celá barvitosť šumného okolí v bazarech a na ulicích, netrvá jejich nálada dlouho a za týden se již počínají nudit. Největší závadou jest tu

Žena s podnožkami „kabkab".

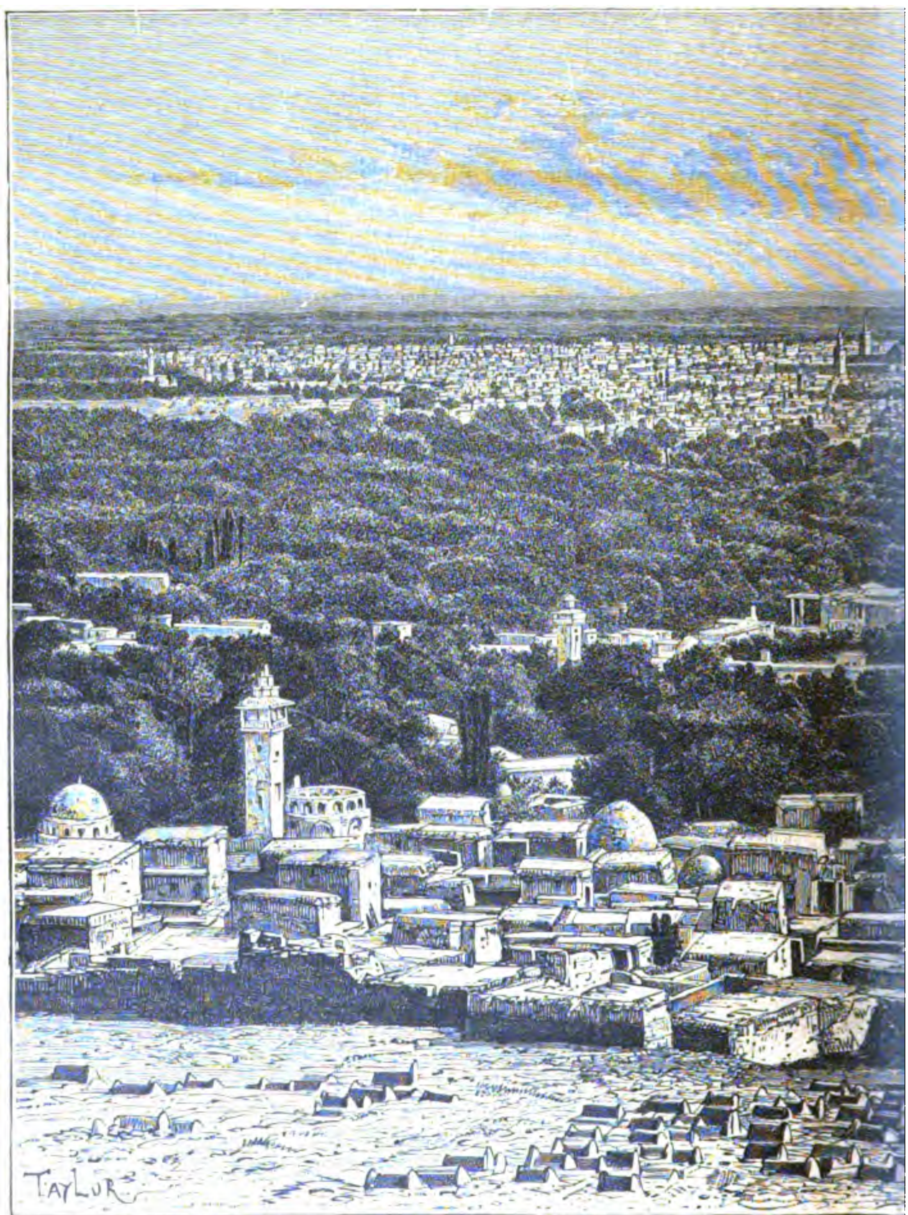
arci řeč. V Cařihradě, ve Smyrně, v Kahýře a v Alexandrii se turistům líbí zajisté lépe a to z příčin zcela na snadě ležících. Avšak kdo své nervové ústrojí v Evropě ztýrané zase do pravé míry dostati chce, tomu bych shora uvedená města neodporučil, ale ovšem a snad jedině Damašek. V zimních měsících jest Damašek pravou perlou, tomu zdánlivě nudnému životu člověk za krátkou dobu uvyká a když pak nadešel den, že opět sáhnouti má k poutnické holi, loučí se s těžkým srdcem a na dlouhá léta utkví v něm touha po tomto zajímavém sídle.

Dvě velké vady má Damašek, kteréž se nedají zapříti a kterých ani já jakožto věrný zpravodaj zamlčeti nemohu. První velkou vadou jest, že obyvatelstvo do jisté míry jest fanatické; fanatickým stalo se ne snad z pohnutek jenom náboženských, nýbrž hlavně z ohledů na průmysl a obchod, poněvadž naše laciné tovary na dobro zabily mnohá dříve kvetoucí odvětví řemesel a obchodu. Odtud ta zášť, odtud ta často propukávající krvelačnosť, která pod rouškou fanatického mohamedanismu osnuje vzbouření, při nichž jde hlavně o jmění a potom i o životy křesťanských kupců a dodávatelů.

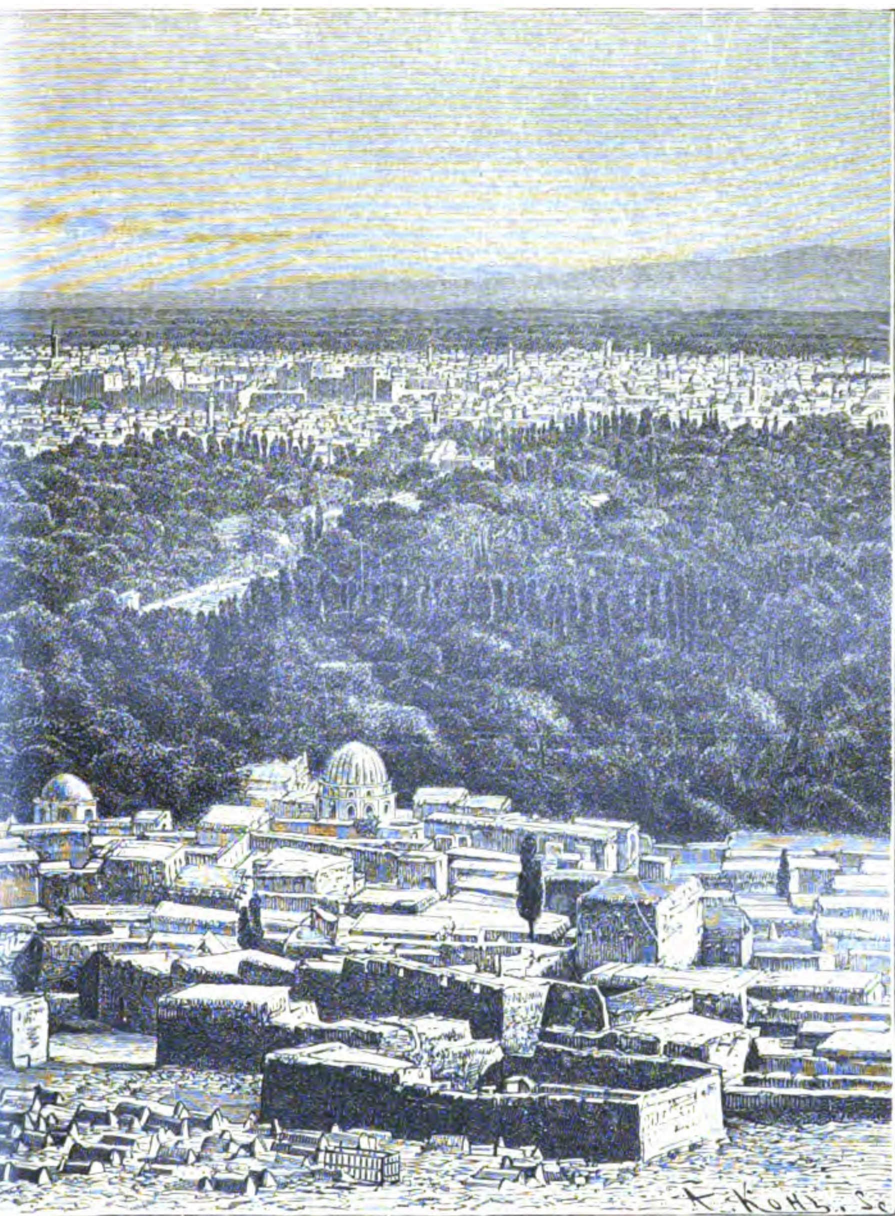
Psalo se dne 9. července 1860. Právě byl muezzin vyvolal poslední modlitbu s velké mešity, když vyrazilo několik set vrahů a lupičů ze čtvrti bazarové do čtvrti křesťanův, kdež záhy nastalo hrozné divadlo. Toho dne zmizelo beze stopy všechno křesťanské pohlaví ženské počtem několik set hlav a mužští, kterým se nepodařilo uniknouti, padli téměř do jednoho. Dosud leží větší část křesťanské čtvrti v ssutinách a jen pomalu vrací se opět život v tato místa, neboť kdo může ručiti zde za to, co přinese budoucnosť?

Druhou, arci menší vadou Damašku jsou děsná vedra měsíců července a srpna, která jsou pro Evropana velmi nepříznivá, ježto v tu dobu miasmatické výpary podobně jako v římské Campagni vzduch otravují a zimnici působí.

A nyní podívejme se do bazarů a skladišť všelikého zboží Mesopotamie a z větší části Syrie. Nemusíme arci býti prvními, kdož vcházejí do tohoto ohromného bludiště chodeb, ulic a uliček, jež v nesouladné směsici kolem velké mešity klikatě se vinou, proplétají a točí — prvenství přenecháváme těm, kteří jsou k tomu povoláni a určeni, aby pečovali o čistotu. Vydatné kropení a vyklízení všeho, co pokrývá chodby, provádí se již před čtvrtou hodinou ranní, pak objevují se v pět hodin řemeslníci, kupčíci, prodavači a pouliční kramáři kteří spěchají k první modlitbě do hlavní mešity a jakmile svou pobožnosť vykonali, otvírají u přítomnosti nočních hlídačů dřevěná pažení a dveře k místnostem obchodním, k dílnám a krámům, načež pomalu buď své zboží vykládají nebo začínají pracovat, posnídavše černou kávu s kouskem pečiva a kouříce klidně z vodní dýmky. Začíná ruch a šum, při kterém mají hlavní slovo drobní prodavači, a znenáhla stoupá mohutně příval navštěvovatelů ze všech čtvrtí. My, kteří bydlíme mezi křesťany, usedlými se židy na východní straně města, musíme do arabsko-turecké čtvrti, která zaujímá celou stranu západní. Přejdeme tedy onu již v bibli uvedenou „dlouhou silnici“ — Suk el Džamak zvanou — kteráž se táhne rovnoběžně od východu na západ, déle celé město ve dvě půlky, a ne-

POHLED

DAMAŠEK.

cháme se unášeti proudem, který nás bezpečně, pomalu a neporušeně uvede do tržnic, loubí a bazarových síní, jež se nalezají buď pod klenutými oblouky, neb v otevřených ulicích, které jsou na mnoze proti slunečním paprskům chráněny sítníkovými plachtami. Šouráme se ulicemi, kteréž jsou rozděleny dle řemesel, ale tu i tam pomíchané jako u nás, jen že zde pracují různá živnostenská společenstva pod širým nebem. Podívejme se jen blíže na „velkodílnu“ pekařskou, kdež po celičký den dostaneme pečivo přímo z pece a nyní v hodinu ranního trhu sotva se můžeme dotlačit, abychom také ulovili kouřící se chlebíček, jako naše houstička veliký, ale mnohem chutnější. Služebnictvo, Arabové, žebráci, černoši a řemeslníci z blízkých bud, vše vztahuje ruce po tomto, jako zlato žlutém pečivu, jež pekařští dělníci o překot z pece vytahují a oknem dílny na široká prkna kladou. Hned vedle jest „laboratoř“ cukráře, který zároveň prodává občerstvující nápoje, o jakýchž naše kavárny ani ponětí nemají, neboť zdejší confiséři umějí pomocí kořenitých přísad nejjemnější vůně a chuti připravovati všelijaké druhy občerstvujících lahodných limonad, o kterých celý Orient vypravuje. Ve skleničkách a na mističkách jsou připraveny všechny ty dobré pamlsky a také my sáháme rádi po cukrovém chlebíčku a ovocné, sněhem chlazené limonadě a mlsáme hlasitě si pomlaskujíce — prosím, v Damašku není mlaskání zakázáno! — o závod s ostatními. Měl jsem v Damašku přítele, z kteréhož se stal velmi mlsný labužník a který den co den zde vyhledával a pojídal velké množství nejvzácnějších druhů fíků, sliv, granátových jablek atd. aniž by mu byly nějak škodily. Zdejší druhy ovoce mají totiž tu přednosť, že jsou silně masité, bez oné vodnaté šťávy, kteráž mívá pro cestovatele často smutné následky. Nyní právě, v měsíci květnu uzrála slavná „mismus el hamavi“, merunka, jež nemá nikde soupeřky a jest zcela kulata, jako ořech velká, žlutá a dosti průhledná. „A pojídej mismus od první modlitby, pane, až k poslední večerní, a neuškodí tobě!“ Tak láká mě prodávač, který z blízkého vodojemu postříkuje všechno své zboží, aby zůstalo co možná nejčerstvější. Rád chodívá cizinec v orientalských bazarech bez jakéhosi plánu, jako na výstavách, a těší se vždy, když může říci: „Ah tady jsem ještě nebyl!“ A také zde pojednou stojíme před něčím, co jsme dosud neviděli, před ohromnou branou slohu maurského, jakéž jsem co do velikosti a uměleckého provedení nikde ještě neviděl. Tážeme se a odpovídají nám, že jest to Khan Asada paše, veliká to skladiště, obchodní síně a největší středisko obchodu města Damašku, ale zároveň také výpravná stanice pro zboží, určené do vzdálených končin Eufratu a Tigridu. Vstupme!

(Pokračování.)

Národní píseň na Chodsku.

Ukázka z kulturních studií o Chodech.

Podává Jan Fr. Hruška.

(Pokračování.)

Zajímavý je také postup myšlenek jednotlivých písní. Nejprve připomíná se význam dne:

Sluníčko vyšlo nad hory,
svítí jasně k západu —
dočkála sem se toho dne,
víc ho čekát nebudu

Svýho otce a mamičku
muším dnes vopustiti,
v domu Božím před voltářem
se muším zavázati.

Pak nastává loučení s rodiči, bratry, příbuznými:

Přemímilí rodičové,
bratří, sestry ha přátelé,
nevopouštějte mně!
Já se s vámi smutně loučím,
Pánu Bohu vás poroučím,
nezapomeňte na mně!

Dále se loučí s družičkami:

Mý drahý družičky,
s vámi já se loučím,
muj věnec zelený
kvitíruju.

Muj věnec zelený,
na truhle složený —
karapak já na nén*
zapomenu?

Ty si se chtíla vdát,
družiček zanechát,
chtílas do komory
mezi ženy.

Tám se tě vysmijou.
věneček tě vemou,
pěknej bílej čepec
tobě dají.

---

*) (na) nén — něj

S chasou:

Vopatruj vás pámbů,
luženský chlapci,
kerý ste brávali
Hančičku k tanci.

Brávali, brávali,
brát nebudete,
karapak vy na ni
zapomenete?

Ve tklivé náladě ani hlavních částí prostého nábytku, při němž děvče rostlo, se nezapomene:

Přemujmilej zlatej stole,
mejvaly tě ruce moje —
do tě po mně mejvat bude,
haž mně tady víc nebude?

Přemýzlatý bílý lajce,
mejvaly vás moje ruce —
do vás po mně mejvat bude,
haž mně tady víc nebude?

Jakmile se nastoupí cesta do kostela, osuší se uplakané oči, a nastává nálada veselá, která trvá, jak už praveno, dokud nedojde chuť, nebo spíše síla a hlas.

Tak notují si svatebčané:

Strakatý poruška
na bídle visí, —
starej se, Honzíčku,
vo koně lysí.

Já sem se postaral
huž vo celej vůz —
poj, sedni, Hančičko,
pojedeme huž!

———

Hančičko, hubičko, srdce mý,
nedávej si bourat čepení, —
esli si čepení bourat dáš,
jak ty se s ním víckrat neshledáš.

Zajímavo je, že k těmto prostě veselým písním brzy se počnou družiti vtipné, někdy až kousavé, připomínající zvláště nevěstě následky dnešního kroku v barvách mnohdy odstrašujících. Z takových je píseň:

Co pa mi ta láska dala,
že sem se tak mladá vdala?
Dala mi muže trapjiče:
ten mi mou hlavu roztluče.

Muži, muži, ach mužíčku,
ty mně trápjíš mou hlavičku,
ty mně trápjíš a sužuješ,
mý srdíčko zarmucuješ.

Muži, muži, ty mně bíješ,*
a já dělám, ty jen píješ.**
budeš li mi to tak dělat,
já se budu na tě hněvat.

A jiná:

Ach, co je, mamičko,
co je po mým vdání,
dyž sem se dostála.
de chleba nemají.

De chleba nemají,
ani ho nepečou,
eště mně naposled
za vlasy vyvlečou.

Nebo:

Nebuj se, Hančičko,
nebuj se nouze,
my máme skovaný
peníze v strouze.

Nebuj se, Hančičko,
nebuj se hladu,
my máme sázený
peníze v sadu.

Dívej se, Hančičko,
kady tě vezou,
habysi trefila,
haž tě vyženou!

Haž tě vyženou,
haž tě budou bít,
haby si trefila,
kady ty máš jít.

Počkej ty, Hančičko,
jak tě to bude,
haž tě to Jiříček
vyčítat bude,
že není nic tvýho
než ta slepice,
ha ta se prochází
v jeho sedničce!

Ubohou nevěstu, která se ani ze smutné nálady loučení ještě nevybrala tak brzy jako svatebčané, divně asi takové rady a poučení dojímají. Avšak nic netrvá věčně! Průvod blíží se ke kostelu, dudy musejí umlknouti a s nimi umlkne i zpěv.

Vykoná se posvátný úkon, svatebčané vystoupí z kostela, „povinčujou" novomanželům a stanou před farou; tam už dudák čeká — a zpívání potom nabude jiného ducha.

---

* **) bíješ, píješ — i před j rádo se v chodštině dlouží.

Především poděkují pěkně knězi:

Tranovskej pampáter
pěkně káže,
rozdává vobrázky,
ruce váže.

Tranovskej pampáter
dobrotivej,
dal je mi vobrázek,
ten je živej

Ičko vám děkuju,
pane páter,
že ste vy mi dali,
co sem já chtěl.

Pak pobízejí se na pochod:

Pote, vy muziky,
pote vod kostela,
pudem do hospody,
de je ječná voda!

Na to nastupujíce zpáteční cestu veselí se svatebčané vespolek, že

huž a huž a huž
Honzíček je muž,
Hančička je jeho žena,
přikrejvá ho peřinama,
huž a huž a huž
Honzíček je muž!

My máme mladou ženušku,
my máme mladou ženu:
do ji chce viděti,
ten muší platiti,
nebo mu klobuk vemu!

(Pokračování.)

Maud Elliottova.

Milostný příběh na obrácený spůsob. Napsal Edward Bellamy.

Přeložil Gustav Dörfl.

I.

ozlacená ručička hodin ve světnici ukazuje zrovna ještě zřetelně na jednu s půlnoci, a v domě je ticho. Plyn je téměř stažen, ale plápolání skomírajícího ohně v krbu osvětluje s dostatek postavy a obličeje dvou mladých dam, které sedí před ním a stlumeným hlasem živě spolu rozmlouvají. Na jejich šatě je znáti, že večer strávily mimo dům.

Sličná dívka na nízké židli, která zamyšleně do ohně pohlíží, je Maud Elliottova, dcera domu. Přes to, že vůbec nepokládá se za krásku, jeví příjemný soulad rysů, a její obličej má právě tak milý jako dobrácký výraz. Vzrůstu je dosti štíhlého, a sebe přísnější kritik musil by doznati, že má pěknou postavu. Její oči jsou modré, a jejich jasný čistý výraz nasvědčuje řídce upřímné a přímé povaze. Ale tento výraz znají na neštěstí toliko její přátelé, neboť Maud jest velmi ostýchava. Ostýchavosť bývá u malých lidiček často pikantní, ale žel, u dívek ztepile urostlých činívá dojem neohrabanosti. Její přátelé nazývají Maud statnou; kdo jí mnoho nepřejí, škrobenou; a opět jiní, jimž je lhostejna, jsou náhledu, že počíná sobě tajivě a důstojně, aby se líbila. V pravdě jest tato přemíra důstojnosti toliko pláštěm pro její ostýchavosť, a nikdo neví tak dobře jak ona sama, že jest jí přes příliš stížena. Kdo ji zná lépe, ví, že není obmezeného ducha, jak o ní soudí povrchní pozorovatelé. Pouze jejím důvěrným přátelům není žádným tajemstvím, co vtipu a rozumu, co tepla a citlivosti tají se pod zdánlivým chladem jejího společenského obcování.

Nikdo neví to lépe, protože nikdo nezná ji blíže a déle, než její nynější společnice před krbovým ohněm, Lucie Merritová. Byly v ústavě důvěrnými přítelkami, obývajíce v jednom pokoji, a Lucie, která se nedávno provdala, koná jí právě svou první návštěvu po této události. Sedí na matraci s rukama přes kolena skříženýma a vzhlíží k Maud. Chce zítra, či vlastně dnes, neboť půlnoc již minula, odjeti domů, a tato okolnost ve spojení s velezajímavým rázem přítomné rozmluvy ospravedlňuje pozdní jejich sezení.

„To byla tedy příčina,“ praví, pohlížejíc na svou přítelku s výrazem soustrastným a veselým zároveň, „pro niž tvé poslední dopisy vyznívaly tonem tak sklíčujícím. Já měla za to, že nic podobného nebylo by s to, vzbuditi v tobě tak smutné úsudky o životě. Co se tkne Artuše, vypozorovala jsem jen tolik, že je muž slušného zevnějšku, a jakkoli nemohla jsem si dnes večer utvořiti o něm pravého úsudku, zdá

se mi přece nemožným, že by nemiloval dívku, jakou jsi ty, a jaké by mezi tisíci nenalezl. Jsi zcela jista, že si na tebe nemyslí?"

„Dnes večer mohla's to pozorovat sama," odvětila Maud s lehkým úsměvem. „Vždyť jsi také slyšela naši zábavu. ‚Dobrý večer, slečno; pěkná společnosť, není-li pravda?' To bylo vše, co mi řekl, a zrovna tolik co obyčejně. Jsme přece staří známí, a on jest jinak vždy tak příjemný a zdvořilý. Jiným by ani nemohl být, ale mně věnuje tuze málo času. Nevytýkám mu, že dává přednosť jiným dívkám. Prozrazoval by málo vkusu, kdyby se raději nebavil s Ellou Perryovou, než se mnou, která tak málo mluvím. Ona je stokrát hezčí a vtipnější a také půvabnější než já."

„Nesmysl," zvolala Lucie. „Já v ní nevidím než koketku a domýšlivou upejpalku. Tobě se ani z daleka nevyrovná, a tak soudil by zajisté i on, kdyby měl příležitost tebe blíže poznati. Ale jak jen to má zaonačit? Zdáš se mi ještě ostýchavější, než dříve, má drahá. Byla's naproti němu tak tajiva, téměř chladna, ačkoli, jak jsem přesvědčena, jsi jí nechtěla být."

„Vím to. Jak bych to nevěděla!" bědovala Maud. „Jsem v jeho přítomnosti stále ostýchavější a upjatější než kde jinde. O Lucie! Ty si nedovedeš představit, jak hrozné jest, býti ostýchavou. Je ti, jakobys byla obklopena mlhou, která tě uvádí do stavu ztuhlosti a všecko ochlazuje, co se nalézá kolem tebe. On se asi domnívá, že jej nemohu vystát. Nemohla bych jej kárati, kdyby opravdu tak soudil. A přece to nemohu změnit. Nikdy by se mi nepodařilo přesvědčiti jej o jiném, kdybych mu to nesměla říci mnoha slovy."

Slzy jí vstoupily do očí, když tak mluvila, a visely těžce na řasách. Lucie položila její ruku do svých a něžně ji tiskla.

„Vím, že bys to nemohla, má drahá, já vím, že bys to nemohla," pravila; „a ty mu to nemůžeš říci mnoha slovy proto, že's žena. Často si myslívám, Maud, jakého množství nepokojů by ženy byly ušetřeny, kdyby v jistých případech směly se přímo vyslovit, jako mužové, bez bázně a pohany. Jednou, až svět bude pokročilejší, k tomu zajisté dojde — toť aspoň můj náhled. K čemu měla by žena skrývati svou lásku jako potupné tajemství? Z jaké příčiny je to pro ni potupnější než pro muže?"

„Nenahlížím, jak by mi to prospělo," poznamenala Maud, „kdyby se ženy samy mohly „vysloviti", jak pravíš. Když nějakému mladíku nezáleží na některé dívce, nechápu, jak by se tím měl dovědět, že jí záleží na něm. Myslím, že by ona své tajemství si uchovala."

„Mužové to tak nedělají," odvětila Lucie. „Mají-li takové tajemství, setřásají je se sebe a proto docilují úspěchu. Spůsob, jímž polovina žen přichází k lásce, záleží v tom, že se o nich říká, že mužové pojali k nim náklonnost; to víš dobře."

„Ale u mužů je to jinak," namítla Maud.

„Chyba lávky, ti jsou teprve takoví," zněla věštba mladé paní. „Snad jsou mužové," pokračovala, — „aspoň čítáme o takových v románech, — kteří tajivostí bývají přitahováni a chladností se rozehřívají, kteří k vůli zábavě milují odpor, aby jej přemohli. V mysli takových mužů tkví zajisté cosi jako zárodek pozdějšího tyranství. Z těch bych si nevzala žá-

dného. Ale na štěstí není takových mužů mnoho. Shledala jsem, že láska jako blesk, u mužů i u žen, béře se z pravidla cestou, na které naráží na nejmenší odpor. Dejme na příklad tomu, že pan Burton byl by šel za námi až domů a za dveřmi vyslechl naši rozmluvu."

„Ne, ne," dodala s úsměvem, když Maud úzkostlivě se ohlédla; „on není zde. Ale kdyby byl býval přítomen a slyšel tvé přiznání, že po něm toužíš, k jak šťastnému obratu by to bylo vedlo! Kdyby se dověděl, on anebo nějaký jiný muž, že tak dokonalá dívka, jako jsi ty, mu prokázala česť, do něho se zamilovati, byla by bitva s polovice již vyhrána, anebo — nerozumím nic mužům! Ale takové šťastné naslouchání u dveří vyskytuje se jenom v románech a divadelních kusech; a právě proto jest tento mladík na nejlepší cestě, vzíti si bytosť, která ani s polovice naň tak nemyslí jako ty, a která daleko daleko mu nebude tím, čím ty bys mu byla. Možná však, že není tak docela předpojat. Snad potřebuje pouze pokynu, aby zabočil na cestu, kde leží jeho pravé štěstí. Ale ježto jsi žena, nemůžeš mu takového pokynu dáti rozmluvou; a ježto jsi Maud Elliottova, nejsi s to, dáti mu jej jakýmkoli jiným způsobem, i kdybys následkem toho měla umříti. Opravdu, Maud, zákon, který ženě ukládá povinnost, aby se při lásce chovala nečinně, je k zoufání, zvláště proto, že v sobě zahrnuje ne to, co někdo vskutku myslí, nýbrž jen to, co se zdá mysliti. Je známo, že neopětovanou láskou trpí právě tak ženy jako mužové. Proč by tedy ženy neměly míti stejnou příležitost, hledati si náhradu? Proč měly by být zkracovány o právo, starati se o své blaho způsobem zrovna tak počestným jako mužové? Pro ně je zajisté mnohem důležitější, provdati se za muže, jejž milují, než pro muže, vzíti si ledabylou ženu. Vhodná manželství uzavírati nezdá se mi tak snadnou věcí, aby společnost mohla odpovídat za to, že hlavní část při tom přenechává se pošetilejšímu pohlaví a ženám se jen přiděluje právo véta. Mnohé ovšem ženy, které jsou dosti obratny, umějí to tak zaříditi, že obcházejí zákaz jejich jazyku uložený a svou zálibu dávají na sobě znát. Jsem hrda, že to mohu říci: mám znamenitého manžela, a on by mi nikdy nebyl přišel do cesty, kdybych jej na ni sama nebyla uvedla; a právě tak — proč pak bych se k tomu nepřiznala? — nebyl by ani on nalezl lepší ženu, kdyby ji byl musil hledat bez mého přispění. Je mnoho žen, které mohou to také říci; ale na neštěstí je dost i těch, dívek jako jsi ty — upřímných, šlechetných, prostých vší koketnosti — které to říci nemohou. U těch způsobuje zvyk, který ženám zapovídá, odhaliti své srdce jinak než malými lesťmi, úplnou bezmocnost. Ty dovedou se skříženýma rukama jen tiše sedět a koukat, při čemž ještě dělají, jakoby nepozorovaly, jak jejich manželé s jinými odcházejí."

Maud vzala pohrabáč a opatrně rovnala uhly na hromádku. Potom řekla: „Dejme tomu, že by nějaká dívka učinila, jak jsi pravila. Myslím, že by nějakému muži opravdu něco takového řekla — na příklad, že jí není lhostejný nebo tak něco — co, myslíš, by si o ní pomyslil? Nemyslíš, že by se vydala v nebezpečí, býti od něho velmi nepříznivě posouzena?"

„Kdyby myslila, že by byl něčeho podobného schopen, nechápu, jak by se do něho mohla vůbec zamilovat. Já ovšem netvrdím, že by i on musil k ní láskou vzplanouti. S tím jest jí počítat, ale já jsem přesvědčena, že je-li on gentleman, netřeba jí se obávati, že by o ní nedůstojně smýšlel. Kdybych takovýmto způsobem byla k Richardovi mluvila, vím, že, i kdyby si mě nebyl chtěl vzíti, byl by mi ve svém srdci na vždy zachoval místečko, z něhož by mne ani jeho manželka nebyla docela vypudila. Jak pak smýšlíme my o mužích, jejichž ucházení se o naši ruku jsme zamítly? Snad že je nenávidíme? neb tupíme? Kdo tak činí, prozrazuje nedostatek pravého vzdělání. Nízký muž snad by se vysmál dívce, že mu projevila svou náklonnost, jíž nemohl nebo nechtěl opětovat; ale gentleman nikdy. Její tajemství bylo by u něho dobře uschováno."

„Děvčata!" ozval se hlas paní Elliottové, přicházející s vyššího pokoje. „Což nevíte, jak je pozdě? Jedna hodina pryč."

„Myslím, že směle můžeme jíti spat," řekla Lucie. „Ženským nic není platno bdít a vyčkávat, až by došly svého práva. Ony se ho nedomohou ani této noci, třeba někdy na jisto se tak stane."

„Tvá záležitost skončí dobře," poznamenala tonem pevné naděje, když se spolu ubíraly po schodech nahoru. „Ne-li, těš se myšlenkou, že lidé, a zvláště děvčata, vždy teprve později docházejí poznání, co jim prospívá. Pamatuješ se ještě na letní dny, jež jsem trávila na mořském pobřeží, a jak jsem se tehdy bláznila po malém panu Parkerovi? Nebylo dílem samé Prozřetelnosti, že mou náklonosť neopětoval? Mráz mě teď pojímá, když pomyslím, co by se ze mne bylo stalo, kdyby tehdy se byl o mne ucházel."

Ještě na prahu ložnice řekla Lucie: „Nezapomeň, mne v Novém Yorku na delší dobu navštívit. Potom snad shledáš, že jsou na světě ještě jiní lidé."

Maud rozpačitě se usmála a vtiskla jí polibek na dobrou noc. Byla zamyšlena a nezdála se dobře chápati, co její přítelkyně pravila.

Následujícího odpoledne doprovodila Maud Lucii na nádraží a na zpáteční cestě potkala jednoho pána, jenž ji pozdravil. Byl to Artuš Burton. Měl svou písárnu v jediné hlavní třídě malého městečka Nové Anglie, v němž povídka naše se odehrává, a když šla se projíti nebo něco nakoupit, často jej potkávala. V jejich setkání nebylo tudíž nic zvláštního. Nápadna byla jen zmatenost, jež se jí toho odpoledne zmocnila. Nějakou chvíli před tím byla pohřížena v myšlenky a při tom nevěnovala okolí svému více pozornosti, než právě bylo potřebí, aby se vyhnula všelikým nepříjemnostem. Když jej spatřila, zachvěla se očividně a zároveň stala se nejpoutavější studijní hlavou v červené barvě.

Ruměnec ten se neztratil, ani když Burton ji minul, tak že spatřivši své rozpálené tváře v zrcadlové tabuli výkladní skříně, zabočila do vedlejší ulice, aby cestou osamělejší k domovu se ubírala.

Zjev Artuše Burtona neposkytoval nic zvláště pozoru hodného. Na štěstí nemají mladíci zapotřebí žádných pozoru hodných vlastností, aby nejpůvabnější dívky se do nich zamilovaly. Burton byl mladý muž pěkného vzezření, příjemných způsobů a dobrého jména. Že pak opravňoval k pěkným nadějím, byl u dívek zvláště oblíben. Když potkav Maud zna-

menal její rozpačitost, ani mu nenapadlo, uvésti ji ve spojení se svou osobou; neboť ačkoli Maud už léta znal a témuž společenskému kroužku náležel, nebyl k ní přece jiného pocítil než úctyplnou lhostejnost. Pokud naň vůbec nějaký dojem činila, byl to jen dojem slušné dívky z dobré rodiny, která nevypadala zle, ale ve společnosti byla dosti nudna a pro zábavu málo zaujata. Alespoň připadlo mu vždy dosti za těžko, s ní nějaký hovor zapřísti.

Deset, čtrnáct dní po odjezdu Lucie Merritové sešla se u Elly Perryovy malá společnost, a mezi přítomnými nalezali se i Artuš Burton a Maud Elliottova. V městečku panoval zvyk, že po večerních zábavách mladí mužové provázeli domů mladé dívky, a když páry, co do stáří a duševních vlastností, nejevily příliš velkých rozdílů, činily tyto cesty nejpříjemnější část večera. Ač s ní nebyl zasnouben, Artuš považoval se přece za Ellina milence, a ona také již uvykla viděti v něm rytíře jejím službám zvláště oddaného. Na sklonku zábavy tázal se jí žertem, koho by měl domů doprovoditi, ježto dnes nemohl býti jejím ochrancem.

„Maud Elliottovu," navrhla Ella bez dlouhého rozmýšlení. Tím dle svého náhledu volila onu z přítomných dívek, která zdála se nejméně spůsobilou, býti příjemnou průvodkyní. Tak stalo se, že Artuš nabídl jí svůj průvod.

Bylo mu nápadno, že Maud byla nad obyčej bleda, když v plášti sestupovala po schodech do síně. Po celý večer toho nepozoroval, naopak zdála se mu svěží a zdravou jak obyčejně; proměna musila tedy nastati v oblekárně. Když opustili dům, snažil se Artuš býti příjemným společníkem, ale všecko úsilí jeho mělo výsledek velmi nepatrný. Maud, dle svého zvyku, přispívala jen málo k zábavě, a řídké její odpovědi dokazovaly, že tomu, co povídal, nevěnovala valné pozornosti. I umínil si, že v budoucnu se bude střežit, zavdati někomu podnět k vyzvání, aby ji domů doprovodil, když Maud náhle přerušila delší mlčení, které bylo nastalo po marném jeho pokusu, uvésti hovor do živějšího tempa. Její hlas byl podivně nejistý, a mluvení zdálo se jí dokonce působiti obtíž, tak že byla nucena první svá slova opakovati. Co však pravila, bylo následující:

„Byl jste dnes tak příliš laskav, že jste mi nabídl doprovod. Těší mě velice."

„Myslíte to do opravdy nebo ironicky, slečno?" odvětil polou úsměvně, polou zlostně.

To bylo již k zlosti, chovati se způsobně naproti duchaprázdné dámě, která si jej nad to ještě dobírala.

„Nemyslím to ironicky," odpověděla. „S ironií bych přišla daleko! Já myslila do opravdy, co jsem řekla."

„Prokázala jste mi laskavost, že jste můj doprovod přijala," řekl, poněkud dojat upřímností, s kterou slova ta pronesla, ale při tom také trochu rozpačit nad podnětem, jejž v hovor uvedla.

„Ó nikoli," opáčila, „já vám neprokázala žádnou laskavost. Mne to jen těšilo, že mohu býti vaší společnicí, a k tomu se ráda přiznávám. Chci doznati i to, že jsem jinému muži, který mi nabídl svůj do-

provod, něco předříkávala, doufajíc, že přijdete na myšlénku, doprovoditi mne domů.“

Toto nemotorné vyznání záliby jeho společnosti Artuše na dobro zarazilo. Opět si pomyslil: „Chce mne uvésti do rozpaků“; aby si zjednal jistotu, vrhl na ni pokradmý, postranný pohled. Její oči byly do neurčita upřeny, a bledost i napjatý výraz jejího obličeje dokazovaly, že zápasila s rozčilením. Nevypadala nijak jako někdo, kdo je naladěn k žertování, k dobírání.

„Velice mi lichotíte,“ vypravil ze sebe.

„Nelichotím vám,“ odpověděla; „ale já — já — já vám to — musila říci.“

Náruživý zvuk jejího hlasu dodával těm slovům ještě většího významu, než na jaký by samy o sobě nárok činily.

Provedla s ním dobře promyšlený plán. O tom nebylo již nejmenší pochybnosti. Když se mu rozbřesklo, co to znamená, nalezati se s ní sám a na tak daleké cestě, síla náhle jej opustila: jeho kroky staly se nejistými, mráz běžel mu po zádech a na čele vyvstal mu pot. Jazyk lpěl mu na ponebí, a on mohl jen v němém údivu očekávati, co bude dál. Zdálo se, že nic nebude dál. Každá ulice připadala mu tak dlouha, že mu bylo, jakoby kráčel v hašišovém snu. Cítil, že Maud by ráda, aby něco řekl, aby na její ochotnost, přiblížiti se k němu, nějak odpověděl; ale co probůh jí jen měl říci! Vyznati jí lásku opravdu nemohl. Nemiloval jí a mezi všemi děvčaty myslil nejméně na Maud Elliottovu. Ale pomyšlení, že by jej mohla pokládati za hňupa, jenž jí buď nerozumí aneb nedovede oceniti čest, kterou mu dáma prokazuje tím, že mu dává přednost — to pomyšlení bylo mu nesnesitelným. Na tom nemohl přestati.

Posléze přišlo mu ulehčení v podobě kompromissu mezi nemožnou alternativou, buď jí učiniti vyznání lásky, což nemohl, aneb státi proti ní jako tupohlavý Janek, co zas nechtěl: položil svou volnou ruku na ručku její, která spočívala na jeho rameni. Chtěl ji jemně stisknouti, aby takto její pocity ukonejšil a svým neurčitě chlácholivým vlivem pro ostatek jejich cesty krisi zažehnal. Ale nepodařilo se mu, tento záměr provésti; neboť v okamžiku, kdy se její ruky dotkl, vymkla se mu jako rtuť, již usilujeme zadržeti. V tomto odtažení nebylo znamenati žádné koketní nerozhodnosti. Odtáhla ruku tak, jakoby jeho dotknutí ji bylo spálilo, a že se zároveň nevymkla z jeho ramene, stalo se proto, aby situace, v níž se na ulici nalezali, nejevila se příliš zpozdilou.

Snaživ se ještě před chvílí vyhnouti se jejím dobře srozumitelným narážkám, Artuš nalezal se nyní v postavení člověka, který si byl naproti dámě dovolil neodpovědné důvěrnosti. Nebylo pochyby, že její chování dříve křivě posuzoval. Zvláštní bylo, že vůbec mohl býti takovým pošetilcem; avšak v té chvíli byl příliš předpojatým, než aby mohl prohlédnouti věc, o níž se nedalo nijak pochybovati.

„Odpusťte,“ zakoktal zmateně a zlostně, neuváživ, nebylo-li by bývalo lépe mlčeti.

Rychlosť, s kterou následovalo odpověď, byla důkazem, že Maud hodlala sama mluvit.

„Vám není třeba prositi mne za odpuštění,“ řekla. Její hlas chvěl se rozčilením, a ona mluvila tiše a rychle. „Já vám tím nechtěla ničeho vytýkat, že jsem s vámi takovým spůsobem mluvila. Ale za nic na světě bych si nepřála, abyste o mně špatně smýšlel. Nevyslovila jsem se správně; vše, co jsem chtěla říci, jest, že živě se zajímám o vše, co se vás týče.“ Zde selhal jí hlas, avšak vzpamatovavši se pokračovala: „Musím Vám to nějak sděliti, a jelikož jsem to nedovedla říci spůsobem tak něžným, jako jiné dívky, měla jsem za to, že bude lépe, když to povím zpříma. Vždyť je to jedno, nemyslíte? A já vím, že mé tajemství necháte při sobě. Nemusíte mi ničím odpovídat. Vím, že nemáte, co byste mi řekl, aniž kdy budete mít. Na tom nezáleží. Nejste mi ničím zavázán proto, že se o vás zajímám. Nelitujte mne. Necítím se zahanbenou, jak se snad domníváte. Vše zdá se tak přirozeným, když je už vysloveno. Není také třeba, abyste k vůli mně byl teskliv, neřeknu vám cos podobného již nikdy, aniž vás opět znepokojím. Jen prosím, abyste mi zachoval trochu přízně — to je vše.“

Přednesla tuto malou řeč téměř jedním dechem a s burácející rychlostí, jakoby to bylo něco, co za všech okolností musilo ven, a při tom jednalo se jen o to, nadělati mnoho slov bez ohledu na jejich cenu a význam. Skončila hysterickým vzlykotem, a Artuš cítil, jak její ruka na jeho rameni se třásla, zatím co sama zápasila s pohnutím, které ji hrozilo přemoci. Ale pohnutí to téměř okamžitě minulo, a Maud, aniž by mu dala příležitost k odpovědi, zvolala hlasem a s chováním úplně změněným: „Četl jste v dnešních ranních novinách článek o manii sbírati majoliky, která vypukla ve velkých městech? Myslíte, že se rozšíří až sem? Co o tom soudíte?“

Pravda, Artuš neměl, co by jí na toto vyznání odvětil, ale přes to nebyla vyloučena možnost, že, kdyby hovoru nebyla tak náhle dala jiný směr, byl by sebe a veškeré své statky pozemské v její moc položil. Byl by tak učinil, i kdyby ani před pěti minutami nebyl pojal myšlénku se oženit, poněvadž jeho mužný pud jej jaksi nutil, aby slušné dívce, která před ním neskrývala, že jej miluje, vyšel na poloviční cestě v ústrety. Když si později vzpomenul, jak blízek byl toho, překročiti práh ženitby, jat byl hrůzou, s jakou v procitnuvším náměsíčníku zaráží se krev, když spatří propasť, podle níž kráčel jako na šíři vlasu mezi sebou a věčností.

Na další cestě až k domu neuvázla ani na chvíli zábava o majolice, počasí a různém všeličems — Maud opravdu sotva dechu popadala. Artuš nevěděl, o čem mluvil, a Maud bezpochyby také nevěděla, co povídala. Na neznámého chodce, kterýž by je byl potkal, byli by činili dojem podivně veselé dvojice.

„Velice jsem vám zavázána za laskavý doprovod,“ řekla Maud, stojíc na prahu dveří.

„Ó nikoli; potěšení bylo na mé straně.“

„Dobrou noc.“

„Dobrou noc.“

A Maud zmizela ve dveřích.

Artuš volným krokem ubíral se mechanicky dále. Jeho svislá čelisť, otevřená ústa a tupý výraz obličeje i držení těla byly by kolemjdoucího

strážníka přivedly do pokušení zatknouti jej jako člověka mdlých smyslů, jenž byl utekl z bezpečnostní strážnice. I když zabočil do první vedlejší ulice, podržel týž plíživý krok; teprve když došel nezastaveného místa, stanul, nemoha pro zemdlenost dále, a podepřel se zády o ohradu. Natáhl nohy jako opory, zahrabal své ruce hluboko do kapes, upřel oči vzhůru k hvězdnaté obloze a propukl v slova: „Dostati nabídku!“ Následovala pomlčka hlubokého sebepozorování, načež opět pokračováno: „O, já se zblázním!“ Při tom každé slovo dotvrdil tichým pokývnutím. Pak začal se smát, ne hlasitě, spíše sotva slyšitelně, ale oním hlubokým smíchem, jímž lidé se pasou na nějaké vybraně hloupé situaci, na nějakém žertu, který s mnohých stran vybízí k veselosti.

A přece byl by tento mladý muž, kdyby chvěje se byl nějaké dívce svou lásku vyznal, od ní očekával, aby jeho vyznání přijala vážně.

Než nesuďme jej pro tento smích příliš přísně. On jen dělal, co za podobných okolností by většina mladíků dělala, a my hned na počátku své povídky jsme podotkli, že na Artuši Burtonovi nebylo nic neobyčejného. Ostatně to nebyl zrovna žádný špatný příznak. Kdyby byl býval domýšlivým, snad by se ani nebyl smál. Byl by si pokroutil knír a shledal zcela přirozeným, že nějaká ženština o něm blouzní, ba byl by k té nebohé dokonce snad i soustrasť pocítil. Právě proto, že nebyl ješiten, byla mu ta věc k smíchu.

Když se odtrhla od Artuše, Maud letmo přeběhla schody a zavřela se ve svém pokoji. Vrhla se do první lenošky, která jí přišla v cestu, a tam seděla bez hnutí, s očima zoufale do neurčita upřenýma a s rukama tak pevně sevřenýma, že nehty se až do masa zatínaly. Dýchala jen po delších přestávkách, krátkými, rychlými oddechy.

Přes to nebylo jednání, jež způsobilo tento neobyčejný výbuch citu, následkem náhlého vnuknutí. Bylo provedením dobře promyšleného rozhodnutí, které se v ní zrodilo v noci před odjezdem Lucie Merritové, když s ní seděla u krbu a naslouchala zvláštním jejím řečem o přednostech, které by vyplynuly ženám ze svobodomyslnějšího pojímání milostných vztahů mezi oběma pohlavími. Jsouc po uši zamilována a cítíc zároveň, že v obvyklém průběhu věcí by ji očekávalo jen sklamání a nic než sklamání, nalezala se v stavu zrovna dosti zoufalém, aby se chopila myšlénky, že, kdyby Artuš o její lásce věděl, mohla by doufat, že ji bude opětovati. Myslila, že i kdyby její lásku neopětoval, nebyla by na tom hůře. než dosud. Od té doby dnem a nocí nad tímto předmětem dumala uvažujíc se všech hledisek abstraktního práva a pravé ženskosti otázku, smí-li dívka, aniž by své panenské skromnosti zadala, nějakému muži říci, že jej má ráda, aniž by proto od něho očekávati musila, že ji učiní nabídnutí k sňatku. Došla ve svém mudrování závěru, že nehledíc k jejím vlastním citům, není žádné příčiny, pro niž by rozhodná žena neměla tak učinit, a že, závisí-li na tom její štěstí, ona dívka by byla slabým stvořením, která by se nedovedla k tomu odhodlat.

Když pak tento záměr již pojala, vyčkávala jen příležitosti, aby jej provedla; a onoho večera, když Artuš se nabídl, doprovoditi ji domů, cítila, že naskytla se příhodná k tomu chvíle. Není tudíž divu, že byla nápadně bleda, když sestupovala z oblékárny, a že po cestě, když se

namáhala býti statečnou, její odpovědi na jeho náběhy k zábavě byly sotva srozumitelny. Tato snaha dodati si smělosti byla věru těžkým úkolem. Všechny důvody, které ji přesvědčovaly, že zamýšlený krok lze ospravedlnit a s dobrým svědomím vykonat, byly pojednou ty tam. Nemohla si zpomenout ani na jeden. Co chtěla učinit, zdálo se jí nemístným, hanlivým, neskromným, pohoršlivým, nemožným. Ale k čemu měla její povaha tento rys určitosti? Pevné neodolatelné rozhodnutí, činiti to, co si jednou byla umínila, ať se stane co stane, nedovolovalo jí ustoupiti zpět. Nejsouc si vědoma, co činila, ani slov, jež mluvila, vrhla se střemhlav do toho. Nějak to také provedla, a nyní jí bylo, jakoby seděla uprostřed trosek své ženskosti.

Výslovně jsme podotkli, že Artuš Burton nesmál se hlasitě, když jednu ulici od ní vzdálen, podpíral se v záchvatu veselosti o ohradu, ale Maud, sedíc po tmě ve svém pokoji, smích ten zřetelně slyšela. Ba, ještě více: ačkoli on svých myšlének vůbec neprojevil, ona je uhodla a mezi těmi mnohé, které mladému muži, abychom učinili mu po právu, vůbec ani nenapadly.

Avšak co ji v jejím pokoření dorazilo, byla myšlénka, že tu věc nabrala tak hloupě, tak nemotorně. Když mu již musela vyjevit, že jej miluje, proč to neřekla aspoň důtklivě a důstojně? Na místě toho začala s otřepanými zdvořilostmi, nejsouc ve svém rozčilení schopna vymysliti sobě něco kloudnějšího a skončila nesouvislou změtí, jíž následovalo hysterické rozechvění. Musil si myslit, že postrádá právě tak rozumu jako sebeúcty ženy. Posléze stáhla plyn, při čemž naplněna studem opomenula vrhnouti pohled do zrcadla a ochladila vodou své rozpálené tváře.

II.

Zatím byl i Artuš došel svého obydlí, seděl také ve svém pokoji a přemítal za pomoci dlouhé dýmky o téže záležitosti, ovšem že se svého stanoviska. Avšak místo aby byl plyn stáhl, jak Maud učinila, otočil kohoutek hodně vysoko, a když tak veškeré předměty v pokoji byly jasně osvětleny, přišoupl svou židli před samé velké zrcadlo, aby užil ještě osvitu své kratochvíle a měl dvojnásobnou radost.

Nyní však úžas a rozkoš byly již přestoupily vrchol svůj. Uvažoval poněkud vážněji, třeba ještě s častějšími výbuchy veselosti, o skutečných následcích postavení, do něhož jej uvrhlo Maudino vyznání. Oba měli tytéž známé, navštěvovali tytéž společnosti a měli vyhlídku, na večerních procházkách vždy se potkati. Což kdyby pokračovala jej pronásledovat? V tom případě učinil by nejlépe, kdyby dal vale společnosti, která zrovna v tomto zimním období slibovala býti zvláště zajímavou, aneb kdyby se proti ní zabezpečil nějakým rytířem v sukních. Prvně v životě naskytla se mu možnost, oceniti srdnatost amerických dívek, které rok co rok bez bázně se odvažují do společnosti pánů, od nichž stále jim hrozí nebezpečí, že budou obtěžovány nabídkami nejněžnějšího druhu. Bylo by smutno, kdyby měl méně odvahy než tyto dívky. K tomu zajisté nescházelo, než si trochu zvyknout.

Když si vše rozložil, přišel k náhledu, že nepotřebuje žádného průvodčího. Což ho neujistila, že již nikdy nebude opakovat, co mu řekla, ani jinak jej znepokojovat? Jak chvělo se jí rámě, když to pronášela, a jak málo chybělo, aby vnitřním rozruchem byla sklesla! A to byla Maud Elliottova, ono děvče, s nímž nikdy netroufal si laškovat jako s jinými, protože byla tak tajiva a odměřena. Rozhodně pak byla tou poslední dívkou, od níž by byl cos podobného očekával! Když už jej uvedlo do rozpaků, vyznání to poslouchat, což teprve musilo ji státi námahy, je vyslovit! Kde jen k tomu nabrala síly?

Vzal dýmku z úst, a výraz jeho očí ztuhl, kdežto líce jeho ponenáhlu silně se ruměnily. Vmyslil se do Maudina postavení, a nyní poprve se mu vyjasnilo, jak mohutný musil býti cit, jenž jí dal sílu k takovémuto kroku. Srdce jeho počalo rychleji tlouci. Bylo rozhodně cosi opojivého ve vědomí, takto vypadati v očích slušného děvčete, třeba nebylo možná, jako v tomto případě, cit její opětovati. V duchu nořil se dále do Maudina postavení. Zajisté seděla nyní i ona ve svém pokoji a přemýšlela o témž předmětu jako on. Že se však nesmála, bylo jasno jak slunce, a on nepotřeboval daru jasnohledce, aby věděl, že hlavní její zřetel byl obrácen k tomu, co on v této chvíli o ní soudil. A co o ní soudil?

Když namanula se mu tato otázka, spatřil se na okamžik Maudinýma očima, jak usmívaje se a kouře zde seděl a jako blbec před zrcadlem se houpal, poněvadž ona vydala se jeho milosti v klamné domněnce, že jest gentleman. Když své chování v tomto novém světle pozoroval, pojal před sebou takovou ošklivost, že bylo by mu bývalo velkým ulehčením, kdyby se byl mohl ztrestati kopnutím. Jak tklivá důvěra jevila se v její domněnce, že bude s to, její krok posouditi šlechetným a velkodušným způsobem, a on nad tím jodloval jako čumil. Nechtěl by za živý svět, aby se dověděla, jak se zachoval. A ona nikdy neměla se dovědět, že nebyl tím šlechetníkem, za jakého jej pokládala.

Ona mu ovšem řekla, že jí není ničím zavázán proto, že jej má ráda; avšak on cítil, že je aspoň povinen, věnovati jí větší úctu a bráti k ní více ohledu, než kdokoli jiný měl právo od něho očekávati.

Neznal předchozích případů, které by jej byly poučily, ani pravidel etykety, jež by mu za takových okolností byla určila, jak se chovati. Byla to nová hádanka, již měl rozluštit, a jen vlastní šlechetnost a vědomá mužnost mohly mu při tom sloužiti za vůdkyně. To jediné, co vzhledem k tomu, že její lásku nemohl opětovati, pokládal za svou povinnost, aby pro ni učinil, bylo, ukázati jí, že se nepřipravila o jeho úctu.

S počátku zamýšlel napsati lístek a ji několika lahodnými obraty ujistiti svou hlubokou úctou přes to, co se bylo událo. Ale ty lahodné obraty nechtěly mu napadnouti, když sáhl k péru, ba co mu napadlo, byla jen myšlénka, že psáti někomu, že si ho ještě vážíme, znamená asi tolik jako naznačiti mu, že svým jednáním se byl o naši úctu připravil. Což tedy, kdyby jí to vyjevil osobně? Věc, o niž se jednalo, byla po hříchu příliš choulostiva, než aby se ústně vyříditi dala. Nezbývalo mu tudíž jiného, než aby jí to dal na jevo němou řečí svého chování. Dříve však, než by se v některé společnosti sešli, bylo nutno, aby se něco stalo, i v tom případě, že by aspoň na čas, úmyslně se mu vyhýbala.

Než zatím, jsouc nejista, jaký dojem v něm svým neobyčejným chováním spůsobila, čím mohla se ve svých myšlénkách těšiti?

V šlechetném rozpoložení mysli, jež vyplynulo z jeho nynější skroušenosti, zdálo se mu hrubiánstvím, nechávati ji po neděle nebo i jen po dni v duševním stavu, v jakém nyní nalezati se musila. Nestalo-li by se nic z jeho strany, musilo by se její postavení státi nesnesitelným. Nic neučinit by tedy nešlo. Byla to záležitost, při níž bylo mu uchopiti se iniciativy; i ustanovil se na tom, že jí vykoná krátkou návštěvu: taková formální návštěva, při níž by se zábava obmezila pouze na počasí a podobné všední průpovědi, umožnila by jim, i na dále ve společnosti se stýkati, aniž by jeden druhému působil přílišných rozpaků. Měl k tomu dosti obratnosti a odvahy? Jen o to se jednalo. O tom, co měl učinit, nebylo pochyby. Bude to trapná návštěva, aby to jemně vyslovil. Bude to bruslení na strašně tenkém ledě — snad na tenčím, než na jakém kdy nějaký muž bruslil.

Jen kdyby se mu podařilo, nalézti nějakou, třeba sebe otřepanější záminku — neboť neměl opravdu v úmyslu ji klamati — mohli by snad i té schůzky býti sproštěni. Co tak o tom přemýšlel, utkvěly jeho oči na silném svazku, jenž ležel na jeho stole, a jejž si byl v návalu výstředního rozmaru pořídil. Bylo to bohatě illustrované dílo o majolikách, určené pro oběti modní sběratelské zuřivosti, jež tehdy před nedávnem byla zachvátila soustátí. Obličej jeho zazářil náhlým vnuknutím, ruka sáhla po péře, a on napsal lístek následujícího obsahu:

Ctěná slečno!

Náš včerejší hovor o starém porculánu utvrzuje mě v mínění, že by Vás zajímalo, podívati se na vyobrazení v knize, kterouž si dovoluji Vám tímto odeslati. Budete-li dnes večer doma, bude mi potěšením Vás navštíviti, abych seznal, co o tom soudíte.

Artuš Burton.

Následujícího rána poslal jí tento lístek i knihu a večer učinil jí návštěvu. Říci, že dosti nervósně neškubal své kníry, když stál na prahu, očekávaje služebníka, kterýž na jeho zazvonění měl přijít otevřít, znamenalo by míti jej za mnohem srdnatějšího, než vskutku zasluhoval. Vědomí, že koná hrdinský čin, jej sice sílilo, ale on přece si přál, aby jej už měl s krku. Když vstoupil do přijímacího pokoje, Maud přistoupila blíže, aby jej uvítala. Měla na sobě šat, jenž roztomile přiléhal k pěkné její postavě, a Burton s nemalým údivem znamenal, ža Maud jest vlastně velmi hezká dívka. Bylo podivno, že si nikdy zvláště nevšiml, jak krásné měla ruce, a jak příjemně se jí odrážela ta skvoucí pleť od kaštanového vlasu. Byla to táž pyšná dívka, jež minulého večera pronesla ona bouřlivá slova? Mohla ona bezhlasná řeč, mohl onen politování hodný ruměnec náležeti tomuto zjevu? Artuš byl zajisté obětí nějakého zvláštního sebeklamu. Jen ta temná zardělost, jež rozlila se po její tváři, když jméno jeho vyslovila, jen ta rychlost, s kterou její oči po prchavém pohledu jeho zrakům se vyhnuly, a to chvění její ruky, když se jí dotknul, uvedly mu jasně na vědomí, že to vše nebylo pouhým snem.

Pokrytá lampa stála na středním stole, na němž otevřena ležela Artušova kniha o majolikách. Maud poděkovavši mu za zvláštní tu pozornosť, mluvila o rozkoši, s jakou knihu pročetla, a přešla pak na Sevres, Palissyho, Fliesena a podobné věci, kteréžto zábavy i Artuš živě se účastnil. Kdyby někdo byl se náhodou podíval do pokoje, byl by si musil myslit, že staré hrnčířské zboží mělo pro tyto lidičky největší zajímavost ze všech předmětů na světě, tak horlivě srovnávali své náhledy a rokovali o všem, v čem se rozcházeli. Ale posléze přestala i majolika podávati látku k zábavě, zvláště když Artuš po nějaké chvíli ve svém účastenství ochabnul, tak že nastaly přestávky, kdežto Maud v knize horlivě převracovala list za listem, jakoby chtěla vzbuditi zdání, že jest zabrána do vyobrazení, při čemž její tváře pod jeho očima rudly čím dál více. Viděl, že je bídný sketa, ježto dovedl se tak pásti na jejím zmatku, místo co by něco učinil, aby ji z něho vyvedl. Ale on cítě se pánem situace — naproti mladé dámě — byl slabým dost, aby pokušení tomu povolil. A bylo to také zcela spravedlivo. Což mu předešlého večera nepřipravila velmi trapnou hodinku?

„Doufám, že vás příští pondělí uvidím u slečny Oswaldovy," řekl, když vstal, aby se poroučel.

Odpověděla, že nepochybně se tam dostaví a doprovodila jej ke dveřím. Tam bylo šeřeji než v pobliží stolu, u něhož byli seděli. „Dobrou noc," řekl on. „Dobrou noc," odvětila ona a dodala pak téměř šeptem: „Dovedu ocenit vaši dobrotu a šlechetnost, že jste přišel." Artuš místo odpovědi chopil se její ruky a s hlubokou úklonou vtiskl na ni políbení tak uctivé, jako by byla bývala královnou.

Artušův důvod k této návštěvě u Maud, jejž jsme právě popsali, nyní pozbyl vší své podstaty. Nic nebylo mu vzdálenější než dobyti jejího srdce, a to se teď proti jeho vůli také stalo. Návštěva ta přispěla k tomu více, než jakákoli lesť válečná by byla dovedla.

Maud předešlou noc nebyla pro stud s to, oka zamhouřiti. Byla celá pomatena a neustále se řinoucí slzy nedovedly schladiti žár jejích lící; nalezala se v stavu tak bídném, že, kdyby Lucie Merrittová ji teď byla viděla, byla by se snad stala vrtkavou ve svém mínění o schopnosti žen, převzíti v lásce roli mužů.

Bylo již těžko, nalézti zmužilosti k tomu, co vzhledem na rozpaky, které snadno daly se předvídat, byla učinila. Hodinu po tom, když byla ta osudná slova pronesla, vrcholilo všecko její myšlení ve výkřiku: „Ach, kdybych toho nebyla učinila, on by si mne byl jistě aspoň vážil!" Ráno podobala se osobě stížené horečkou. Oči její byly červené a naběhlé, tváře bledy až na dvé ostrých červených skvrn a v celém jejím vzezření zračila se tělesná i duševní ochablost. K snídaní nesešla dolů, vymluvivši se na bolení hlavy, a Artušův list i svazek o majolikách byly jí nahoru do pokoje přineseny. Prohlédla okamžitě jeho pohnutku. Její nuzota podala jí klíč k jeho úmyslu.

Co se strany Artušovy bylo jen počinem jemnocitu, zvětšilo se v její náruživé vděčnosti na skutek rytířské velkodušnosti, tak že v něm spatřovala nejšlechetnějšího muže, nejspanilomyslnějšího gentlemana. Přeháněla ponížení svého stavu, aby tím více mohla se oddati pocitu vděčnosti za jeho šlechetnost. V předešlé noci byla by ráda obětovala deset let

svého života, kdyby tím byla mohla odčinit vyznání, jež mu učinila; teď řekla si pod výbuchem jásavých slz, že by je nechtěla odčinit, i kdyby mohla. Nedopustila se žádného přehmatu. Její ženská důstojnost zůstala v jeho očích netknuta. Ať už lásku její bude opětovat čili nebude, ona se z toho nijak nehanbila, nýbrž radovala, a bude se vždy tomu těšiti, že on ví, že jej má ráda.

Co se tkne Artuše, byla úklona, s níž se k její ruce sehnul, když se poroučel, právě tak srdečna jako vděkuplna. Právě ve svém nevážení obvyklé slušnosti přivedla mu Maud tím živěji na vědomí vrozenou něhu a jemnost své povahy. Bylot jí zůstaveno, ukázati mu, čím pravá ženská skromnost je a jak velmi se liší od zvyklého upejpání, s nímž tak zhusta bývá zaměňována a pak se zdá právě tak dělanou jak toto.

Když několik večerů na to ubíral se do společnosti k slečně Oswaldové, zaměstnávala jej myšlénka, že se tam setká s Maud. Zraky jeho ji vyslídily v okamžiku, když vstoupil do společenského pokoje, ale k ní přiblížil se teprve později. Již po léta ustavičně se s ní setkával, ale zjevu jejího ve společnosti nikdy zvláště si nevšímal. Nyní vzhledem k její osobě pocítil zvědavost, jež byla právě tak živa jako úplně nova. Velice se zajímal pozorováním, jak chodila, mluvila a se smála, jak si sedala a vstávala, a vůbec jak se chovala. Se vzácným, ale rozhodným zadostučiněním bylo mu znamenati, že celý její zjev daleko předčil nad ostatní přítomné dívky. I když mluvil s Ellou Perryovou, do níž myslil že je zamilován, byl tak zahloubán do svých pozorování, že Ella mu se sarkastickým úsměvem udělila radu, aby šel, kam ho oči táhnou, což také ihned učinil.

Maud uvítala jej s důstojným klidem, ač jí líce radostí zářily. S počátku nemohla téměř ani mluviti, a její rozpačitost prozrazovala nejistotu stran dalšího trvání konvencionální smlouvy, která následkem jeho onehdejší návštěvy zdála se býti mezi nimi uzavřena. Avšak nenucený, lhostejný tón, jejž předstíral, zdál se jí dodávati důvěry a ona mluvila volněji. Její barva zůstávala neobyčejně živou, a on musil užívati všelikých umělůstek, aby pochytil pohled z jejích očí, ale její rozpačitost nebyla již trapnou. Artuš byl opravdu v takové náladě, že i Maud chtíc nechtíc musila přispěti svým plným dílem k zábavě. Okolnost, baviti se vůbec s mladou dámou, která mu jako Maud vyznání učinila, byla již sama o sobě tak pikantní, že by i v řeči hluchoněmých bylo musilo dojíti k živé výměně myšlének. Po celou tu dobu, co se smáli a s sebou tak cele zaměstnáni byli, jak to u mladých lidí zvykem bývá, zněly mu v uších její slova z oné noci: „Mně na vás tolik záleží, věnujte mi svou pozornost.“ Myšlénka, že dle jejího vyznání lásky byla jeho, kdykoli by za ni požádal, ba i kdyby vůbec za ni nepožádal, byla mu stále přítomna a naplňovala jej pocitem poměrného državního práva, jenž byl skoro až opojný.

„Artuš Burton zdá se býti všecek okouzlen. Ještě nikdy jsem nespozorovala, že by na Maud Elliotově byl nalezl zálibu; ty ano?“ otázala se jedna z mladých dam poněkud zlomyslně Elly Perryovy. Ella potřásla hlavou a odpověděla, že se nikdy nedala znepokojiti páně Burtonovou zálibou, co však nebylo pravda. Byla spíše Artušovou pozorností k Maud na prosto popletena a také znepokojena. V jejím okruhu nebylo dívky,

kterou by si méně byla mohla myslit jako sokyni. Pokud věděla, Artuš nemluvil s Maud nikdy déle pěti minut, a zde věnoval jí půl večera, zanedbávaje své ostatní známé, zvláště pak její osobu. Maud vypadala dobře, to bylo zřejmo, ale ne lépe než obyčejně, kdy se po ní ani dvakráte neohlédl. Kde by asi našla klíč k tomuto tajemství? Přemýšlela a napadlo jí, že minulý týden doprovázel Maud domů z jejího vlastního obydlí, ale to nic nevysvětlovalo. Ella nenalezla žádné zbraně ve zbrojnici svého pohlaví, která by byla bývala s to, získati mladíka před tím na prosto lhostejného na cestě desíti minut. Ale i kdyby takové zbraně byly, Maud Elliottova byla nejtajivější a nejostýchavější ze všech jí známých dívek — „dřevěnou“, jak ji nazývala — a na jisto tou nejposlednější, která by jich byla užila. Možná, že Artuš — skončila Ella své uvažování — chtěl ji za to potrestat, že spozorovala, jak se o Maud zajímá; a na základě tohoto závěru začala se oblouzená mladá dáma nápadně baviti s jistým mladíkem, kterého vlastně nemohla vystát.

Na sklonku večera, když Artuš se opět po Maud ohlédl, dověděl se, že odešla domů; přišel pro ni sluha. Následek toho byl, že odešel domů sám, ježto Ella, vrhnuvši naň zdrcující pohled, dala mu na srozuměnou, že čest svého doprovodu udělila už jinému.

Několik dní na to navštívil ji v úmyslu, aby odstranil malé nedorozumění, které se onoho večera bylo mezi ně vplížilo. Mluvila dosti uštěpačně, ale byla by ráda obrátila, kdyby byl jevil onu povolnost, s jakouž se jindy v různých neshodách jí podával; ale on neměl pražádné chuti, dát se pokořiti a poroučel se po krátké, neuspokojivé návštěvě. Ubohá dívka byla všecka zmatena. Co se událo s Artušem? Onoho večera nechovala se k němu hůře než jindy, a on obyčejně to přijímal velmi klidně. Byla by zajisté vyvalila oči, kdyby byla věděla, co dle jeho nejnovějších zkušeností odňalo mu chuť s ní obcovat.

Nebylo pozdě, když od Elly odešel, a proto, když míjel Maudin dům, nemohl odolati pokušení, aby vstoupil. Tentokráte nemohl si namluviti, že by jí konal návštěvu z jiných než sobeckých pohnutek a neostýchal se, upřímně to ukázati. Podařilo se mu to úplně. Její obličej se zarděl radostným překvapením, když vstoupil. Byla to jejich druhá schůzka od večera, kdy Artuš ji navštívil ve příčině majolik, a jejich mlčky sjednaná shoda, ignorovati mezi sebou Maudino něžné vyznání, činila tak utěšené pokroky, že nyní již zcela otevřeně a nepředpojaté spolu hovořili. Avšak ignorovati neznamená zapomínati. Naopak podmiňuje stálé zpomínání; a obapolné vědomí, jež oba mladí lidé s sebou nosili, dodávalo jejich obcování zvláštního půvabu.

Tento večer byl první z mnohých, jež potom mladý muž strávil v Maudině přijímacím pokoji, a tvořil počátek důvěrnosti, která mezi jejich známými nemalé podivení vzbuzovala. Kdyby ti starostlivci byli věděli, v čem vlastně záležela, byli by se tím více divili: neboť kdežto ji pokládali za zcela obyčejnou milostnou pletku, jejíž neočekávaný vývoj činil ji ještě zajímavější, byla to v pravdě zcela neobyčejná odchylka od obvyklých společenských vztahů mezi mladými lidmi.

Netrvalo vskutku dlouho, a Maudina společnost nabyla pro Artuše přítažlivosti, zcela nezávislé na zvláštních okolnostech, za nichž jeho

pozornost byla se k ní ponejprv připoutala. Jakmile se v jeho společnosti začala cítiti volnou, spadla s ní všecka ostýchavost, a on s úžasem shledal, že ta škrobená mlčelivá dívka, již druhdy pokládal za dosti prostou, měla tolik vzdělání a svéráznosti, jako jen málokterá ze známých mu dívek. Jeho nade všechnu pochybnost povznesené pozorování, že Maud, kdykoli přišel, měla skutečnou radost, a že, ať jeho řeč byla nepatrna nebo jeho žerty chatrny, byl jist vlídným posouzením, činilo mu ovzduší jejího přijímacího pokoje nesmírně příjemným. Tak stalo se, že když se chtěl společensky obveseliti, ale cítil se příliš unaveným, rozmrzelým nebo lenivým, než aby se podrobil námaze, jakou připadala mu návštěva u některé jiné dámy, uvykl si zajíti k Maud. Jednou večer řekl jí na odchodu: „Budu-li přicházet příliš často, pošlete mne pryč."

„To učiním, bude-li tomu tak," odpověděla s veselým úsměvem.

„Ale já se opravdu obávám," opakoval; „obtěžuji vás svými častými návštěvami."

„To víte vy lépe," byla celá její odpověď, ale s dostatek sesílená zarděním, jež slova ta provázelo; a on byl ze srdce rád, že to věděl lépe.

Nečině nejmenšího nároku na to, že on jest do ní zamilován, došel pevného přesvědčení, že ona byla zamilována do něho. Bylo mu tak blaze, že mohl spoléhati na její věrnost, že změna v jejích citech byla by pro něho bývala nemilým překvapením. Obdržeti něco za nic, jest těžba, již si dá každý líbit, a on v mnohém ohledu užíval předností snoubence, aniž by byl převzal kteroukoli z jeho odpovědností.

Zaujímal-li však v nejednom ohledu postavení snoubence, byl v jiné příčině od něho vzdálenější, než jak to jinak u nezasnoubených bývá. Neboť, kdežto s ní hovořil téměř o všech věcech na světě, zdálo se, že mluviti o lásce bylo jim pod pokutou zakázáno. Maud byla již jednou pro vždy řekla, co o tomto předmětu mohla říci, a Artuš nemohl nic říci, nechtěl-li právě opakovati, co řekla ona. Z téhož důvodu nedošlo mezi nimi ani k smyslnému přiblížení, ani k titěrnému laškování. Nejmenší pokus v tom směru učiněný byl by se rozbil o důvěrnost, která jako její počala u bodu, jejž zábava nesmí překročiti.

Netoliko v tomto poměru, ale i ve zvláštní otevřenosti, jež vyznačovala výměnu jejich myšlének a náhledů, bylo cosi, co jejich poměru dodávalo bratrského a sesterského rázu. Podobalo se, jakoby její vyznání lásky bylo jedním dechem smetlo celé mřížoví obvyklého upejpání, skrze něž mladí lidé obyčejně spolu mluvívají. Ona jednou pro vždy byla naproti němu svou zálohu opustila, a on naproti ní nemohl učinit méně. Za krátko shledal, že s ní mluvil volněji než s kteroukoli jinou dívkou a také o vážnějších věcech. Hovořili o svých nejvnitrnějších záležitostech a přesvědčeních, a on říkal jí věci, které nikdy nikomu jinému neřekl. Proč by jí také nebyl svěřoval svá tajemství? Nesdělovala mu i ona svoje? Bylo mu rokoší opětovati její důvěru, když nemohl opětovati její lásku. Nepovažoval nikdy za možné, že by muž mohl tak vroucně důvěřovati mladé dámě, která není jeho příbuznou. Došlo posléze tak daleko, že, když se někde ve společnosti sešli, ta sporá slova, jež s ní snad vyměnil, nabyla u jiných jiného smyslu; podobala se pozdravu příbuzného nebo přítele, s nímž setkáváme se uprostřed většího počtu cizinců.

To všecko nepřišlo ovšem náhle. Příběhy, s nimiž tato povídka počala, udály se v zimě. Zima přešla zatím v jaro, a z jara stalo se léto. Počátkem června přišla do oběhu zpráva, že Artuš Burton a Maud Elliottova jsou snoubenci, a z ohledu na to, že se jí tak dlouhý čas veřejně věnoval, všeobecně se té zprávě věřilo. Kdykoli Maud vyšla na ulici, byla se všech stran zasypána blahopřáními a musila dvacetkrát denně odpovídati, že to bezdůvodná pověst, a s úsměvem prohlašovat, že nechápe, jak mohla vzniknout. A učinivši tak, odebrala se domů a plakala celou noc, neboť nejen že Artuš nebyl s ní zasnouben, ale ona v srdci svém byla přesvědčena, že k zásnubě nikdy ani nedojde.

S počátku a v pravdě dlouho po tom byla hrda na čestné a věrné přátelství Artušovo, jakéhož dle nejvniternějšího přesvědčení jejího ještě nikdy nebylo mezi dvěma nesnoubenci, a ona byla by ráda čekala třeba polovinu svého života, až by se naučil ji milovat, jen kdyby byla měla jistotu, že se tomu jednou také naučí. Byla to přece naděje v jeho lásku, nikoli v jeho přátelství, která ji byla povzbudila k její zoufalé odvaze. Ale když míjel měsíc po měsíci, a Artuš nejevil žádného teplejšího citu než úctu, nad to však při vší své srdečnosti zdál se střežiti se, aby neřekl ničeho, co by v ní bezpodstatné naděje vzbuditi mohlo, zmocnila se jí sklíčenost, a ona cítila, že to, več doufala, se nevyplní. Řekla si, že právě okolnost, že jí byl tak přátelsky nakloněn, měla jí býti výstrahou, že se nikdy nestane jejím milencem, neboť z přátel stávají se jen v řídkých případech snoubenci.

Pro mladou dámu je vždy trapno, vyvraceti zprávu o svém zasnoubení, zvláště, je-li to zpráva, která, kdyby byla pravdiva, by ji blaženou činila. Tak bylo i u Maud. K tomu pak přidružila se ještě okolnost, že tato pověst dle jejího náhledu bude asi příčinou, jež poměru jejich učiní konec. Artuš dojde zajisté poznání, že způsob, jakým lidé si vykládali jejich přátelství, poškodí jeho vyhlídky i na jiném poli, a že ježto svět jim nerozumí, ohled na její vlastní budoucnost bude na něm žádati, aby se zřekl věnované jí pozornosti. Lidé měli zcela pravdu, když soudili, že je čas, aby se zasnoubili. Důvěrnost, jaká panovala mezi nimi, neměla, kdyby neskončila zásnubou, příkladu a neodpovídala nijak společenské zvyklosti. Nedala se na dlouho udržeti.

Mučivé výčitky špatného svědomí činily ji tehdy ještě bídnější. Předpisy společenské slušnosti tvoří zákon, kterýž dobře a jemnocitně vychovaným dívkám vepsán jest do srdce: a že se byla odvážila, je porušiti ze zoufalství nad neopětovanou láskou, nyní se na ní mstilo tím citelněji. Kdyby její zprotivení se zvyku bylo mělo šťastnější výsledek, snad by si toho nebyla nikdy vážně vyčítala; ale že setkalo se s nezdarem, ztratila důvěru v sebe, a svědomí jí hrozilo, že jest vinna. Uražené zákony slušnosti stavěly se každé noci s hroznými okuláry a vyčítavými posuňky před její postel, a v průvodu jejich zjevovaly se mátohy, při jejichž pohledu zarážela se jí krev v těle. Pocit, že to všechno jest jí zaslouženě snášeti, odejmul jí všechnu morální oporu.

Artuš nikdy jí nedal znáti, že nízce o ní smýšlí, ale kterak mohl v hloubi srdce svého cítiti jinak? Nemusila vedle jiných dívek, které ve své panenské pýše počínaly si tak vesele a neúhonně, připadati mu smělou,

hrubou a obyčejnou? Že se přičiňoval, jí toho nikdy nevyjeviti, byl toliko důkaz jeho dobrosrdečnosti. Povědomost této dobroty pojila se u ní s pocitem pokory.

Nejhorší při tom bylo, že bližší tou známostí její láska k němu nabyla síly a hloubky. Teď se jí zdálo, že jej dříve ani nemohla tak opravdově milovat, a divila se, jak přes ten slabý cit mohla se odvážiti tak smělého kroku. Ó, proč se ho jen odvážila? Proč Artuše nenechala raději na pokoji? Byla by ovšem také trpěla, ale nikoli tou strastí, která jí nyní rozdírala srdce.

Minulo několik neděl beze vší znatelné změny v jejich poměru, až na nový, patrný rozdíl v Artušově chování, který ji teď sprostil vší pochyby, že konec je přede dveřmi. Co asi učiní: neřekne jí ničeho, ale bude přicházeti řídčeji a řídčeji, až ji na dobro opustí, aniž by udal důvodů, proč tak činí? Aneb jí snad vysvětlí, jak se věci mají, a s ní se rozloučí? Domnívala se, že zvolí tuto poslední cestu, již proto, že vždy spolu jednali tak upřímně a otevřeně. Usilovala připraviti se na to, co, jak věděla, ji očekávalo, a ozbrojiti se silou, aby to mohla snésti. Nezbytný následek toho byl, že z úzkosti onemocněla, když nepřišel, a když byl u ní, cítila úlevu jen v okamžiku, kdy se poroučel, aniž by byl hrozná ta slova pronesl.

Konec dostavil se o návštěvě, kterou jí koncem června učinil. Byl zamyšlen a smuten a sotva promluvil. Několikráte jej přistihla, jak ji pokradmo se zvláštním výrazem v obličeji pozoroval. Snažila se zapřísti hovor, ale sama nemohla jej vésti, a brzy opět nastalo mlčení. Bylo to děsné mlčení pro Maud, zející propast, která se rozvírala, aby vše pohltila, co z jejího štěstí ještě zbývalo. Neměla již síly mluviti a věděla, že kdyby on mluvil, vyslovil by to, nač se již tak dlouho připravovala. Patrně přicházelo mu za těžko, vzchopiti se k tomuto činu, téměř tak za těžko, jako by jí přicházelo, jej vyslechnout. Měl měkké srdce, o tom byla již dávno přesvědčena. I v tomto okamžiku bylo jí ho líto. Vždyť stalo se její vinou, že jí měl říci tak trpká slova.

Pojednou, právě když byla by již vzkřikla, nemohouc napjetí toho déle snésti, vyskočil a pronesl cosi o odchodu a nějaké úmluvě, na niž by byl málem zapomněl. Dav jí spěšně dobrou noc, přešel rychle polovinu pokoje, váhal, stanul, obrátil se k ní a chvíli otálel, pak, jakoby byl hnán náhlým rozhodnutím, rozběhl se přímo k ní a vzal ji něžně za ruku. Sebrala všecku svou odvahu, aby to vyslechla s klidem.

Za okamžik stál tak před ní a díval se na ni. Vycítila cele soustrasť, jež zračila se v jeho obličeji, ale nebyla s to, vznésti své oči k očím jeho. Chtěla vzíti na pomoc svou pýchu, svou důstojnost; ale jí už nevybývala žádná pýcha, žádná důstojnost. Bylať mu obé již dávno obětovala.

„Mám vám něco říci,“ řekl něhyplně, právě tak, jak tušila, že bude mluvit. „Je to něco, co vysloviti jsem odkládal, pokud jsem mohl, a vy jste snad již uhodla, co to jest.“

Maud cítila, jak jí krev prchá z tváří; pokoj začal se s ní otáčeti; obávala se, že ji zachvátí mdloby. Již nechybělo nic než aby její ponížení před ním stalo se úplným, a to patrně očekávala.

„Prožili jsme právě rozkošný rok,“ začal, „to jest, já aspoň jej prožil. Nebyl bych myslil, že přátelství dívky mohlo by mužovi poskytnouti vše to, co vaše poskytlo mně. Pochybuji, že kdy bylo takové přátelství, jako bylo to naše. Budu vždy na né zpomínat jako na nejkrásnější dobu svého života. Ale od nějakého času nahlédl jsem, že to s námi takto dále jíti nemůže a dnes večer se mi vyjasnilo, že co státi se musí, nelze již ani na hodinu odložit. Maud, já nemohu k Vám již docházeti jako přítel. Já vás miluji. Jsem vám ještě drahým? Chcete být mou ženou?“

Uvážíme-li, že Maud až do této chvíle usilovala obrniti se proti prohlášení zcela opačného druhu, nebudeme se diviti, že nemohla si hned uvědomiti, co se bylo stalo. Podívala se naň jako omámena a zmateně ustoupila stranou, když ji chtěl obejmouti. „Já myslila,“ zajíkala se, „já myslila — že —“

Neprávě vykládal si její váhavosť. Oči se mu zakalily, a jeho hlas ze strachu náhle se zostřil, když zvolal: „Vím, je tomu již dávno, co jste mi to řekla. Snad pro mne již nechováte týchž citů. Ale teď mi neříkejte, Maud, že mne již nemilujete, teď, kdy vidím, že nelze mi žíti bez vás.“

Výraz žasnoucího blaha zaujal nyní místo zmatené nedůvěřivosti v jejím obličeji.

„Ó Artuši!“ zvolala. „Myslíte to opravdu? Víte to jistě, že z vás nemluví jen soustrasť? Milujete mě přece? Chtěl byste mě opravdu míti trochu rád, kdybych se stala vaší ženou?“

„Nestanete-li se mojí ženou, nestane se jí žádná jiná,“ odpověděl. „Odvedla jste mi všechny ostatní.“

Pak nechala se od něho obejmout, a když jeho rty ponejprv se dotkly jejích úst, divil se, jak si kdy jinou ženskou bytost než Maud Elliottovu mohl představiti jako svou ženu.

Maud nějakou chvíli se smála a plakala a potom řekla: „Jak to, žes mi nikdy nedal znáti, že mě máš rád? Tys mi to nikdy nedal znáti.“

„Já toho nezkoušel a nebyl bych to vyjevil ani dnes, kdybych nebyl musel. Chtěl jsem odejíti se svým tajemstvím v srdci, ale nebyl jsem s to.“ Pak jí vyprávěl, že když poznal, že ji má rád, stával se až nedůvěřivým: byl tak hrd na její přátelství, že pouhá milostná pletka vedle něho zdála se mu nízkou a obyčejnou. Že je možno zamilovati se do kteréhokoli děvčete; ale vyplniti jejich místo v tak vzácném, něžném a čistém poměru, jakým jest ten jejich, že by nemohl žádný druhý pár v celé Americe. A tak tedy že se rozhodl, dělati vše možné, aby ta šlechetná přátelská hra trvala co nejdéle.

Téhož večera honosil se nemálo svojí sebevládou, již dokázal tím, že svou vášeň dovedl tak dlouho tajiti; byl to hrdinský kousek, jehož zásluhu ona snad stejnou měrou neocenila.

„V posledním čase, když jsi mi podávala ruku a přála dobrou noc, musil jsem často sebrati svou všecku sílu, abych odolal pokušení, přitisknouti tě k sobě. Vidíš, pokušení bylo tím mocnější, ježto jsem se domýšlel, že bys se proto nebyla na mne hněvala. Aspoň, pamatuji-li se dobře, dala's mi to jednou jasnými slovy na srozuměnou. Snad se na to ještě pamatuješ. Ty's při tom hrála hlavní úlohu, myslím.“

Maud svěsila svou hlavu tak hluboko, že Artuš nemohl jí patřiti tváří v tvář. Bylo to od něho ukrutné, ale on ji vzal za bradu a jemně pozdvihl její obličej k sobě. Pak políbiv ty stydlivé oči a planoucí tváře změnil žertovný hlas a řekl s vážnou něžností:

„Můj udatný poklade, celým svým životem děkuji tobě za slova, jež jsi onoho večera pronesla. Neboť bez nich nebyl bych dostal ženu, kterou vyvolil mi Bůh!“

O původu umění.

Od O. Hostinského.

(Dokončení.)

VI.

Dosud uvažovali jsme pouze o tom, že člověk cítí potřebu, vyjádřiti své osobní city, nálady, myšlenky, jakož i o způsobu bezprostředního vyjádření toho. Běželoť o vlastní pramen lyriky a o příslušné umělecké prostředky, básnické i hudební. Avšak nyní dlužno obrátiti pozornost k takovému obsahu myšlenkovému, který nikoliv z pouhé osobní, subjektivní potřeby, nýbrž pro svůj vlastní věcný interess, pro svou vlastní objektivní hodnotu, ba snad i velikou důležitost žádá si býti vysloven nebo znázorněn, k obsahu myšlenkovému, jenž právě proto, že jest jakýmsi majetkem obecným, ne jednotlivcovým, že v rozvoji svém představuje společné dílo většího kruhu společenského, třeba i společné dílo četných pokolení, přestává býti záležitostí čistě osobní a soukromou. Zde narážíme na nejvyšší duchové potřeby lidské, jichž pravá povaha je společenská, národní, ať nedím všelidská.

Člověk jednak nalézá ve světě zevnějším a v skutečném životě mnoho povšimnutí, pamatování a zvěčnění hodného, jednak vedle tohoto realního světa, ale ovšem na základech jeho, buduje a organisuje si svět nový, idealní, jenž rovněž chce býti ustálen a v útvary slyšitelné a viditelné vtělen. Umělecká činnost v oborech sem patřících vychází tudíž jednak z toho, co pamět zachycuje a zachovává z objektivního názoru na svět a život, jednak ze změn, jež s názorem tím podniká idealisující fantasie. Oboje arci přísně od sebe odlučovati nelze. Člověk pravěký není pozorovatelem dosti střízlivým, nepředpojatým a důsledným, aby mohl svět a život líčiti a zobrazovati tak věrně, jak žádáme to na př. na moderním umění realistickém. Vždyť ani tento náš realismus nesmíme ještě považovati za vrchol vší pravdivosti, nechceme-li jej tím prohlásiti za neschopný dalšího rozvoje a pokroku; tím méně pak prvotiny umělecké mohou se obejíti beze všeho, třeba jen bezděčného po-

změňování skutečnosti. Arci výrok ten sluší obmeziti dvojím směrem: předně v menších podrobnostech, v jednotlivých úryvcích, ba i v celých uměleckých výtvorech rozměrů skrovnějších může se dar pozorovací dokonale osvědčiti třeba na stupni nižším, na němž pro větší celek by ještě nestačil; za druhé pak tam, kde umělecký obraz co do prostředků podání se skutečností se kryje, na př. v básnictví, které řeči jednajících osob doslovně uvésti, a v herectví, které jejich posuňky přesně opakovati může, daří se napodobení nepoměrně lépe, než jinde, kde vzezření předmětu jiné, cizí látce uměle propůjčiti se musí, jako v malířství nebo v sochařství. Avšak na druhé straně zase nelze sobě představiti fantasii, která by tvořila docela nezávisle na zkušenosti, beze všech podnětů a pomůcek z ní čerpaných. I nejsmělejší, nejbujnější obrazotvornost kořeny svými tkví v půdě skutečnosti a to hloub a pevněji, nežli snad na první pohled by se zdálo.

Přehlédněmež z řady motivů tvoření uměleckého sem náležících především ty, jež týkají se básnictví.

Udalosti nad obyčejný způsob života čímkoliv vynikající a pro vrstevníky zvláště zajímavé nebo důležité vštěpují se přirozeně paměti lidské a podáním ústním šíří se z kraje do kraje, dědí se z pokolení na pokolení. Jsou to hlavně hrdinské činy válečné udatných jednotlivců nebo i celých kmenů, vzácné příhody lovecké a plavecké, druhdy zajisté i živelní a jiné pohromy, jež citelně se dotkly společnosti. Denně můžeme pozorovati, jak vypravování o příběhu docela prostém, jde-li od úst k ústům, mění se skoro každým novým vypravovatelem, a to někdy nejenom v podřízeném detailu, nýbrž i v celkovém, podstatném rázu svém. Zejména to je pochopitelno, že právě důvod, pro který věc vůbec se pamatuje a šíří, bezděčně se sesiluje a stupňuje, že se zveličuje zajímavost udalosti třeba i nade všechnu míru, až k nepoznání. Fama crescit eundo. Při tom ovšem nemálo působí i idealní názory, jež panují mezi vypravovateli: co kdo si přeje, po čem touží a čeho se domáhá, to netoliko sám rád věří, nýbrž neméně rád i jiným povídá. Tato proměnlivost a nestálost ústního podání pravěkého — samo sebou rozumí se, že máme zde na mysli stupeň kulturního rozvoje, jemuž nedostává se ještě písma — stávala se však časem závadnou tím více, čím větší váha kladena na předmět podání toho. A nezbytným následkem toho pak bylo, že autorita jednoho vypravovatele, patrně toho, kdo buď nejživěji a nejdojemněji uměl vypravovati, buď z důvodů osobních požíval největší důvěry, nade všemi ostatními zvítězila; jeho líčení považováno jaksi za authentické a stalo se tak vzorem, jehož nejsvědomitější šetření ukládálo se na dále jakožto požadavek neprominutelný. Jinými slovy: z mnohých různých redakcí vypravování jedna opanovala pole, učinila konec dosavadnímu kolísání tradice a ustálila tím umělecké dílo vypravovatelské, jemuž musili se svědomitě učiti zpaměti, kdokoliv vypravováním zavděčiti se chtěli posluchačům svým. Jak důležitou službu mnemotechnickou takovému ústnímu podání koná úprava zvukové stránky slov, především tedy verš s veškerým příslušenstvím svým, bylo již naznačeno.

Jesti to básnictví epické, co tímto spůsobem z ústního podání vzniká. Avšak tím není řečeno, že by epos vždy jen touto cestou se vy-

vinovalo, ba ani tolik, že z pravidla tak povstává. Naopak tento čistě historický původ spíše považovati sluší za výjimku, alespoň v dobách nejstarších, k nimž zde hlavně přihlížíme. Pramenem epiky původně nepoměrně bohatším, později ovšem s živly historickými kombinovaným, jest báje, mythus. Zde vzpomeňme si toho, co s hora řečeno bylo o básnických prvcích v samé mluvě obsažených. Původní nedostatek slov a pojmů nutil užívati těchže výrazů k označení předmětů nejrůznějších; když pak zásoba slov a pojmů tou měrou vzrostla, že užívání výrazů ve smyslu přeneseném přestalo býti nutné, stalo se vítanou ozdobou řeči, stalo se obratem básnickým. Podobně vznikal i mythus, šel však dále, než pouhý slovní výraz: od pojmu postoupil k výkladu celého složitého zjevu nebo děje, jejž příroda a život v ní stavěly člověku na oči. Z nedostatku správného poznání věcí přírodních totiž rozum lidský na nejnižším stupni rozvoje stojící má jediný klíč ke všem výkladům, k nimž zkušenost neodolatelně ho nutí: přirovnání k vlastní povaze tělesné i duševní, kterou jakožto věc nejbližší patrně ze všeho nejpodrobněji a nejbezpečněji zná, tedy především onen názor, jejž nazýváme animismem. Jako život zvířete a byliny tak i všechny zjevy přírody neživé vykládá si dle obdoby s člověkem. Živly přírodní dle toho, prospívají-li mu a lahodí nebo škodí-li mu a odporují, považuje za přátele dobré vůle nebo za nepřátele zlých úmyslů. Moře vzbouřené činí útok na člověka, hladina klidná přátelsky vybízí ho k plavbě a k lovu. Bouře samotná pak jeví se jako zápas mezi mořem a větrem, mezi sluncem a mračny, každá sporná strana smýšlí, cítí, jedná a trpí po lidsku a také po lidsku je dobrá nebo zlá. Tak naléhavá potřeba výkladů podobných vede fantasii lidskou k tomu, že celé okolí své oživuje osobními bytostmi božskými nebo alespoň nadlidskými, člověku ne sice rovnými ale přece podobnými a příbuznými, s nimiž lidstvo je v neustálém styku a zápasu, jejichž moci neustále cítí se podrobeno.*)

Tak vzniká báje přírodní, nejmocnější to pramen všeho tvoření básnického v dobách pravěkých. Tím však, čím nám jest báje dnes, nebyla ještě člověku v oněch prvních začátcích svých. Nebyla tedy ničím mimo skutečný svět, ba proti němu se stavícím, i od myslí věřících do šeré, mlhavé minulosti kladeným, nýbrž byla jediným za platný uznávaným názorem, zároveň poetickým mythem, přírodní vědou, filosofií i náboženstvím. Teprve když názory vědecké alespoň do jisté míry tříbiti se počaly, když poznávány alespoň stopy mechanických sil a zákonů přírodních, báje oddělovala se od úkazů, jež byly k ní zavdaly podnět, stávala se příběhem docela samostatným, jenž pěstoval se především pro zajímavosť povah a dějů v něm obsažených, tedy z důvodů již poetických, a při jehož vypravování na původ meteorologický nebo podobný nezřídka úplně se zapomínalo. Stačí zajisté připomenouti krátce, že spůsob, jakým se báje z počátku různotvárné ustalovaly v jedné formě authentické, a pro-

*) Každá příruční kniha anthropologická a národopisná poskytuje hojnost příkladů, velmi zajímavých zejména pro podobnost mezi bájemi národů časem i místem od sebe nejvzdálenějších. Kdo chce se poučiti stručným přehledem této theorie mythu nahoře jenom naznačené, najde jej v populární přednášce „Mythos und Religion“ od H. Steinthala (1870).

středky, jimiž se podání jejich usnadňovalo a ozdobovalo, nebyly jiné než při vzpomínkách na události skutečné, realné.

Mezi epikou bájeslovnou a epikou historickou je tedy parallela zjevná; z počátku však mívá živel mythický rozhodně vrch a rozvoj básnění čistě historického náleží z pravidla teprve kulturním poměrům pokročilejším. Mísením báje s historií, obyčejně docela libovolným a neústrojným, povstává pověsť bohatýrská; mísením pak báje se životem všedním, za úplného upozadění nebo i vyloučení historie, vzniká pohádka.

Úkazy přírodní nejsou sice jediným pramenem mythu; neboť vynalezavá fantasie lidská i leccčehož jiného ráda se chápe, na př. chybných prostonárodních etymologií jmen místních nebo osobních, na nichž nejedna báje se zakládá. Ale tolik možno tvrditi bezpečně, že všechny tyto ostatní motivy u porovnání s oním zde zvláště vytknutým konají službu celkem jen velmi podřízenou. —

Báje ostatně kromě vyhranění a ustálení jednotlivých příběhů mythických schopna jest i jiného ještě rozvoje. Přistupujeť k ní víra v nesmrtelnou duši a kultus mrtvých, touha po uniknutí svízelům tohoto světa a po náhradě jakési za nespravedlivosti jeho ne-li v životě pozemském, tož alespoň v pohrobním, a konečně o nic méně naléhavá touha po sjednocení a smíření všeho toho, co člověk bezpečně ví nebo čeho troufale se domnívá; i buduje se tak všeobsáhlý názor světový, názor náboženský. A ovšem i ten domáhá se ustálení slovesného, chce býti uložen ne-li v jednom jediném celku uměleckém, přece alespoň v řadě výtvorů básnických obsahem svým souvislých a souhlasících. Skutečně u mnohých kulturních národů knihy náboženské představují základ, jádro i korunu jejich literatury básnické. Ostatně rozumí se samo sebou, že posvátná poesie neobmezuje se pouhou epikou. Jeť náboženství mohutným zdrojem nálad, citů a myšlének, jichž přirozený výraz jest čistě lyrický, ovšem ne lyrický ve smyslu určité osobnosti jednotlivé, nýbrž lyrický ve smyslu veliké obce, jejímuž společnémuži votu náboženskému všechna nahodilá subjektivost se podřizuje. A tak i z potřeby bohoslužby a různých obřadů jiných čerpá člověk nejeden plodný motiv k činnosti umělecké v oboru básnictví a hudby, u některých národů též tance nebo dokonce i herectví. Umění starých Hellenů je toho dokladem právě tak výmluvným, jako umění středověkých křesťanů. Vždyť zde i tam také drama, které za našich dnů ovšem nejméně má styků s náboženstvím, vyrůstalo z půdy bohoslužebné.

VII.

Podání ústní zajisté jest nejpřirozenějším spůsobem sdělování myšlenek, ať tyto samy jsou jakékoliv; ale nevyhovuje vždy dokonale. Paměť lidská zajisté je obdivuhodná, zároveň však i křehká; a jakmile řetěz tradice výlučně ústní přetržen jest v jediném článku, bývá velmi nesnadno, ba namnoze i docela nemožno, obnoviti pevné jeho spojení. Čím důležitější pak jsou myšlenky, o jichž sdělení běží, tím pochopitelnější je snaha, ustáliti je spůsobem nejbezpečnějším, aby všem zhoubným vlivům času alespoň tou měrou odolaly, kterou žádati toho lze na díle lidském.

Prostředkem k tomu jedině spůsobilým jsou tvary prostorné, doporučující se svou nezměnitelností a po případě i hmotnou trvanlivostí. Cesta vede nás tudíž opět k umění výtvarnému, a to směrem dvojím.

Předně běží o pojem obrazu, kterýžto pojem nikterak není člověku vrozený, nýbrž vznikal v něm teprve nenáhle, právě z nezbytné oné potřeby, ustáliti jistými znameními viditelnými nějaký určitý, sdělení hodný obsah myšlénkový. Původně znamení ta byla asi libovolná a nahodilá, stala se však během časů konvencionalními a tím obecně srozumitelnými. Člověku pravěkému několik vrubů nebo uzlů dostačilo, aby jimi zbraň nebo náčiní poznamenal jakožto majetek svůj; a jakmile ve všelikých pracech ručních při výrobě zbraní a náčiní, při úpravě oděvu a příbytku dospěl k jakési obratnosti, měl v moci své již řadu různých tvarů více méně pravidelných, jež mu sloužiti mohly za znamení alespoň v případech nejbližších. Avšak prostředky ty brzo ukázaly se býti příliš chudými. Přibývající zevnější potřeby životní jakož i vzmáhající se vnitřní zásoba myšlénková nenáhle vedly k rozmnožení oněch znamení, t. j. především k jejich rozmanitému kombinování a rozlišování. „Tak viděl se člověk nucena, vztahovati je blíže k naznačeným předmětům a porovnávati je s nimi, tím pak všímati si karakteristických zvláštností těchto posledních, a dle možnosti i vhodně z nich těžiti. Spůsobem takovým stávalo se znamení, původně asi dosti jednoduché, nenáhle složitějším, novými význačnými rysy bohatším, doznalo také — byla-li toho potřeba — důkladného přetvoření: všechno to ovšem s nejbližším vztahem k tomu, co mělo býti naznačeno, a ve smyslu vyvinující se z toho přirozenou cestou karakteristiky tvaru — až konečně znamení stalo se obrazem naznačeného předmětu, jakožto svého vzoru. Teprve na tomto stupni, dosaženém ostatně jen ustavičným postupem a přechodem, nikoliv náhlým skokem, možno právem mluviti o jakémsi „napodobení“ čili přesněji „vypodobení“ nebo nejlépe „zobrazení“ předmětů přírodních, jakož i teprve zároveň se vzrůstající podobností znamení stoupá ona radost ze samotného tvoření, z níž se pak ovšem může vyvinouti jakýsi habituelní „pud zobrazovací“. Za vlastní však pramen tvořivosti, za historický princip činnosti umělecké nesmí onen pud býti považován. Jest proto na bíledni, že umění obrazné původně k takovým službám bylo určeno, které je staví blíže našemu písmu nežli tomu, co dnes rozumíme krásným uměním“*) Časem arci obraz od písma (třeba obrazového, jako hieroglyfů), rozlišil se zcela určitě. Písmo hledí všemožně zachovati i slovesnou formu výrazu myšlének, přimyká se tudíž co nejtěsněji k útvarům řeči, stává se čím dále tím konvencionelnějším a ztrácí konečně poslední stopu i té skrovné podobnosti s předměty označenými, kterou kdysi mělo na prvních stupních rozvoje svého, jakožto znamení Obraz naproti tomu vyvinuje se ze znamení tím spůsobem, že z jazykové formy znázorněných myšlének naprosto se vymaňuje, toliko vlastního jádra jejich si hledě, a k uhájení a zabezpečení této své samostatnosti neustále podobnějším a zřetelnějším býti se snaží, a celkem pokračuje k uměleckému pojímání vždy realističtějšímu.

---

*) Viz moji stať „O prvotinách umění výtvarného“ v „Šesti rozpravách z oboru krasovědy a dějin umění“ (1877), str. 61—68.

O druhém zdroji tvarů obrazných, t. j. o bezděčné, nahodilé podobnosti s všelikými předměty skutečnými, již člověk na hotovém, třeba docela mechanicky vzniklém ornamentu pozoroval a pak teprve úmyslně pěstoval a hravě zdokonaloval, byla již učiněna zmínka na patřičném místě (na str. 500). Zde budiž jenom ještě dodáno, že ovšem o obrazu plastickém, co do původu a prvního rozvoje jeho, platí celkem asi totéž, co o obraze malířském. —

Druhý směr, jímž říše myšlenková zasahuje do umění výtvarného, týká se stavitelství. Motivy tvoření v oboru tom, o nichž shora bylo jednáno, krb totiž, přístřeší, ohrada a násep, není ještě vyčerpána veškerá činnosť stavitelská. Tyto čtyry Semperovy „živly stavební“ slouží toliko potřebám života hmotného; musíme je nyní doplniti dvěma motivy dalšími, vznikajícími z potřeb vyššího života duševního, hlavně mravního a náboženského, a vedoucími k dvěma základním typům uměleckým, jež od jinud vysvětliti nikterak nelze: k pomníku a k mohyle.

Arci na prvním místě mezi stavbami vyšším účelům zasvěcenými stojí chrám s oltářem; ba pro mnohé národy a doby architektura chrámová je netoliko vrcholem umění monumentálního, nýbrž i tím oborem, který všem ostatním dával zákony slohové. Ale chrám není uměleckým tvarem prvotním, jest jen obydlím, přístřeším, stánkem božství, jako oltář jest jeho krbem. Základní myšlenkou chrámu je tudíž dům, jehož zařízení ovšem dle zvláštních požadavků bohoslužby rozmanitě se pozměňuje, i shledáváme ku př. na chrámu řeckém skutečně jen ty hlavní části, které — ač v počátcích méně monumentálních — vyskytují se již na obydlí soukromém: násep (sokl), stěny, strop, střechu, sloupy atd Další historický rozvoj arci vede k rozmanitým útvarům novým; ale zde přihlížíme pouze k prvotinám umění.

Za to pomník je tvarem docela samostatným, základním a původním. Člověk z jakýchkoliv důvodů chce označiti a vyznamenati místo nějaké, připoutati k němu pozornost lidí jiných a vzbuditi v nich jisté myšlénky. K tomu nad jiné hodí se objemnější, tudíž poněkud do očí bijící hmota postavená nebo srovnaná tak, aby na první pohled bylo již patrno, že není to hříčka náhody, nýbrž úmyslné dílo ruky lidské. Nejjednodušším, typickým zjevem toho druhu jest obdélný balvan kolmo vztýčený, tedy stojící tak, jak sotva by ho byla postavila pouhá slepá síla přírodní, na př. proudy nějakého přívalu. Od kamenů docela neotesaných, v západní Evropě zvaných keltickým slovem „menhýry“ (které však nikterak nejsou výhradní zvláštností Keltů, nýbrž vyskytují se skoro ve všech úhlech světa), až k obdivuhodně spracovaným a hlazeným obeliskům egyptským, z jednoho obrovského kusu žuly zhotoveným, dospěl rozvoj těchto pomníků již za šerého starověku. Později ovšem pro větší ozdobnost a bohatost sice v celku motiv ten zůstal v platnosti, ale pomníku dána dekorativní úprava od jinud na něj přenesená, na př. tvar sloupu. Všeobecný konvencionelní význam pomníků takových časem blíže se určoval a detailoval pomocí nápisů, reliefů, soch. Sem zajisté patří i nádherné památné sloupy císařů římských i křesťanské nápodobení jich (sloupy marianské a j. v.).

Umělý pahrbek ze země nasypaný nebo z kamení narovnaný taktéž sice může sloužiti za pouhý pomník; avšak v nejvalnějším počtu případů ba možno říci z pravidla, jest pahrbek takový mohylou, t. j. hrobem. Kultus mrtvých, o němž učiněna byla již zmínka, žádal na člověku záhy, aby pozůstatky zemřelých všemožně chránil, hlavně ovšem před divokou zvěří *) a před nepřáteli. Mrtvole nebo popeli musilo se dostati bezpečného, nepřístupného úkrytu. K tomu konci bývaly zahrabány dosti hluboko do země, uschovány do pevné kamenné rakve, pozvednuty nad zem pomocí vysokých tyčí anebo jiným přiměřeným spůsobem pojištěny před možným poškozením a zneuctěním. Zvláště zajímavý druh hrobek a popelnic v celém téměř lidstvu oblíbený jest nápodobení příbytku živých ve velkém nebo v malém, někdy velmi věrné, ba v prvním případě i všemi potřebami životními, zbraněmi, náčiním, oděvem, šperkem, pokrmem, ano i obětovanými ženami a sluhy opatřené. Ale hroby takové neposkytují nám žádný nový, jim vlastní, původní tvar, nýbrž všechno od jinud si vypůjčují právě tak, jako přerozličné náhrobky, většinou z motivu pomníku se vyvinující. Přece však jeden v monumentálním stavitelství velmi důležitý útvar vzal původ svůj přímo z hrobu: mohyla totiž, která není nic jiného nežli rov (vyvýšenina povstávající prostě tím, že vykopaná země do hrobu, v němž leží mrtvola, nedá se všechna vtěsnati), provedený však v rozměrech velikých, někdy i obrovských, aby jednak dokonale chránil pohřbeného, jednak vymluvným svědkem byl jeho slávy, moci, vlivu, bohatství, i pro všechna pokolení budoucí. Přirozené formy mohyl technikou práce podávají se samy. Drobná země, stále na totéž místo lehce nasypávaná stejnoměrně šíří se všemi směry a vyrůstá v kužel; kužel takový spěchovaný přijímá snadně podobu polokoule. Dále pak stává se, že při každé navážce hrubší kameny nashromažďují se na úpatí jejím, kdežto hmota nejdrobnější zůstává na vršku. Z toho výborně mohlo se těžiti, když násep na dolejším kraji svém pravidelně obložen většími kameny, které držely ho pohromadě; pak kužel podezděn válcovitým podstavcem, jímž zároveň celá mohyla nabyla větší výšky, až konečně dílo veškeré provádělo se z kamene. Mohyla s půdorysem jiným nežli okrouhlým, na př. čtvercovým, tedy podoby jehlancové, jest již tvarem odvozeným, umělejším, a formou ještě složitější jest ovšem pyramida stupňová.

Je známo, že mohyly zaujímají vynikající místo mezi památkami starověkými. Nejstarší z nich, egyptské pyramidy, bez odporu jsou nejvelkolepějším, co stavitelská technika dokázala; a co do imposantní okázalosti málokterá budova mohla se měřiti s hrobkou císaře Hadriana v Římě, mohylou to, jejíž pouhý válcovitý podstavec, kdysi nádherným sloupořadím vyzdobený a sám zase na ohromném čtvercovém tarasu spočívající i dnes ještě, jakožto zkomolená zřícenina, působí dojmem úchvatným: je to t. zv. Hrad andělský, citadella moderního Říma.

* * *

---

*) Jsou ovšem i příklady, v nichž právě pohřbívání mrtvých těl přenechává se dravcům; avšak jsou to výminky odůvodněné zcela zvláštními názory náboženskými.

Začali jsme uvažováním o požadavcích života hmotného a skončili poukázáním k sídlům mrtvých. Řada původních motivů tvoření uměleckého zde zběžně vypočtěná arci nikterak nemůže býti nazvána úplnou; avšak alespoň nejdůležitější, nejvýznamnější a nejzajímavější zdroje, z nichž vyplynulo během věků ono nepřehledné bohatství krásných umĕn, kterým lidstvo dnes se honosí, jsou tuším v rozpravé této naznačeny. I poučili jsme se z ní, že všude první podnět k činnosti umělecké dán byl nezbytnými potřebami života lidského, ať hmotného, ať duševního, že tudíž v prvních počátcích na umění žádána byla hlavně účelnost; k účelnosti pak přidružila se zcela přirozeně, namnoze docela mechanicky, krása nejprve jakožto ozdoba výtvoru nebo výkonu účelného, a teprvé na ještě vyšším stupni rozvoje stávala se krása sama vlastním cílem tvoření uměleckého, avšak i to jenom v oborech a směrech některých, ne vždy, ne všude. Ba v umění výtvarném právě ta díla, jež znamenají nejvyšší vrchol jeho, stavby monumentální, nikterak nemohou se účelnosti zříci na dobro.

Turgeněv a paní Viardotová.

Vypravuje Dr. Pavel Durdík.

(Pokračování.)

VII.

Paní Golovačová, která co manželka spisovatele Panajeva velmi dobře znala literáty z let 1840—1850, vypravuje ve svých „Upomínkách“ (Istorič. Véstnik 1889.) několik podrobností o prvních stycích Turgeněva s paní Viardotovou.

Upomínky paní Golovačové vzbudily svou upřímnou, nelíčenou pravdivostí všeobecnou pozornosť ruského obecenstva. Všichni literáti z řečené doby — Turgeněv, Gercen, Botkin, Ketčer, Někrásov — jeví se v nich ne jako hrdinové a velikáni, nýbrž jako prostí smrtelníci se všemi vadami a slabostmi. Rozumí se, že Turgeněv, jenž za mlada jevil mnoho nechvalných vlastností, vychloubavosť, lehkomyslnosť a affektovanou, malichernou pitvornosť, jest líčen pérem paní Golovačové zcela jinak, než jakým byl ve věku mužném. Muže krášlily všecky ctnosti gentlemana.

Velmi charakteristické podrobnosti obsahují tyto „Upomínky“ o lásce Turgeněva: „Takového křiklavého zamilovaného, jako Turgeněv, trvám, těžko bylo najíti. Stále všude křičel a všem hlásal o své lásce k Viardotové, a v kruhu svých přátel o ničem nemluvil než o tom, jak se s ní

seznámil. Dle vypravování jeho a jiných osob, kteří navštěvovali manžely Viardotovy, bylo viděti, že v první době paní Viardotová nevěnovala zvláštní pozornosti našemu beletristovi. Ty dni, kdy Viardotová očekávala návštěvu aristokratických svých přátel, Turgeněv musil seděti v kabinetu u manžela, hovořiti s ním o honbě a jej zasvěcovati do krás ruské literatury. Ku svým officielním večerům manželé mu pozvání neposílali. Teprve když byl po matce zdědil velkostatek a stal se boháčem, nabyl práva rovnosti s ostatními hostmi, s nimiž navštěvoval nyní salon zbožňované umělkyně. Za to cenil neobyčejně i sebe menší pozornosť s její strany. Jednou večer přišel ku svým přátelům a zvolal u vytržení:

— Dnes jsem tak šťasten, že nemůže býti na světě člověka šťastnějšího!

A příčina tohoto štěstí?

Turgeněva bolela hlava, a paní Viardotová sama natřela mu spánky kolinskou vodou. Turgeněv popisoval své city, když znamenal dotknutí jejích prstíčků na svých spáncích — a chodě po pokoji, nepřestával mluviti o tomto štěstí. Přátely Turgeněva omrzel jeho nekonečný monolog o lásce k umělkyni. Paní Golovačová mrzela se ještě více na tuto lásku, neboť Turgeněv, nemaje tehdy peněz, aby se abonoval na křeslo, bez pozvání přicházel do její lože v 3. poschodí, na niž se byla předplatila společně se svými známými. — „Naše lože,“ vypravuje paní Golovačová, „byla beztoho nad míru přeplněna, a ohromná postava Turgeněva potřebovala mnoho místa. On bezohledně si sedal v loži, kdežto ti, kteří zaplatili peníze, stáli za jeho širokými zády, ničeho nevidouce, co se dělo na jevišti. Nedosti toho; Turgeněv tak vztekle tleskal umělkyni a tak na jevo dával své nadšení, že vzbuzoval reptání v sousedních ložích.“

Táž paní napsala o paní Viardotové tento úsudek: „Ona výtečně zpívala a hrála, nebyla však hezká, zvláště nepříjemná byla její nad míru veliká ústa. V typu obličeje jejího bylo cosi židovského. Třeba že Turgeněv všem se zapřísahal, že je původem Španělka, přece lakota po penězích, kterouž tu jevila, svědčila o jejím původu (židovském)“.*) Dále uvádí několik příkladů její lakoty: „Umřela jedna chudá choristka, po ní zůstaly stařičká matka a malé děti, jež nebožka živila svým zaměstnáním. Všickni vlaští pěvci a pěvkyně přispěli k pohřbu nešťastné choristky, ba i choristé a choristky dali příspěvek ze svého skrovného platu — jediná paní Viardotová nedala ani krejcaru. Odepřela též své účastenství v koncertě ve prospěch choristů — a přece první vlaští pěvci a pěvkyně vždy pokládali jaksi za povinnosť, účinkovati v tomto koncertě, aby příjem byl značnější. Lakota paní Viardotové stala se brzo všeobecně známou. Kníže V. D. dával večerní hostinu a pozval též vlašské pěvce.

*) Mnozí spatřovali tehdy v její tváři rysy židovské, jako zde paní Golovačová. Avšak nesprávně — obličej její měl sice jižní typ, ale nejevil a nejeví nic semitského. Při tom lakota po penězích nesvědčí vždy o původu židovském. Ad. Patti, známá svou nesmírnou lakotou, není židovka. Ona nikdy nezpívala ve prospěch chudých a k dobročinným účelům nevěnuje nikdy ani krejcaru, ačkoli vydělává dosud báječné sumy svým prý již dosti sešlým hlasem.

Nikdo z nich ani nepomyslil činiti podmínky, pouze paní Viardotová písemně požádala za spoluúčinkování pět set rublů. Dostala odpověď, že kníže je ochoten zaplatiti jí řečenou summu. Kníže a kněžna velmi laskavě hovořili se všemi vlašskými pěvci, ale vůči paní Viardotové obmezili se na poklonu, a jakmile dozpívala svou arii, lokaj jí přinesl na táci balíček s penězi; kromě toho nebyla pozvána k nádherné hostině jako ostatní umělci. Všickni v Petrohradě se divili takové beztaktnosti paní Viardotové, ba trvám ji samu to později mrzelo, neboť každý, kdo zpíval u knížete V. D., dostal dárek v ceně dvou tisíc rublů. Turgeněv se zapřísahal a křižoval, že touto neblahou událostí vinen je muž paní Viardotové, zapomínaje, že dříve sám vítězoslavně vypravoval, jak paní Viardotová uměla si dobyti v domácím životě takové nezávislosti, že pan manžel se jí bál a nesměl se míchati do jejích peněžních záležitostí.“ —

Paní Golovačová končí takto své Upomínky:

„Nevím, po kolika letech paní Viardotová opět přijela k nám zpívat ve vlašské opeře. Ale tu již pozbyla něžnosti svého hlasu — a co se tkne zevnějšku, bylo ještě hůře; obličej její stal se prodlením let ještě nehezčím. Obecenstvo chovalo se k ní chladně. Turgeněv shledával, že paní Viardotová mnohem lépe zpívá a hraje než dříve, petrohradské obecenstvo jest (prý) tak hloupé a hudby neznalé, že neumí oceniti tak znamenitou umělkyni.“ — —

Turgeněv dovedl však oceniti tuto znamenitou umělkyni, dodáváme my. Paní Viardotová ještě potom slavila triumfy ve dvorní opeře v Paříži, kde Meyerbeer 1849 dával novou svou operu „Prorok“. Vyjímáme z nejnovějšího životopisu G. Meyerbeera (od Dr. Kohuta) tuto poznámku: „Mnoho přispělo též ku skvělému výsledku „Proroka“ výtečné provedení. Paulina Viardotová-Garcia — první Fides — a Roger — Jan Leydenský — byli umělci první třídy; oba byli na vrcholu své slávy a umělecké dokonalosti.“

R. 1850. vystoupila paní Viardotová v úloze Fides v berlínské dvorní opeře s nejskvělejším úspěchem též u přítomnosti skladatele, jenž úlohu tu pro ni v Paříži složil. Ona utvořila tuto úlohu. Pravda jest, že paní Viardotová při druhé návštěvě v Petrohradě méně se líbila než poprvé; rozmazlené obecenstvo chtělo míti opět jinou divu — „dávejte nám něco nového a ne to, co jsme již viděli“. Takové byly choutky obecenstva, jež od té doby valně se nezměnilo.

Zde nemůžeme zamlčeti, že úsudky Rusů o paní Viardotové často jsou jednostranné a strannické. Příčinou toho jest nechuť k Turgeněvu, již přenášejí na jeho dlouholetou přítelkyni. On nebyl u Rusů oblíben již proto, že je líčil ústně i písemně zcela pravdivě (zvláště v „Dýmu“), kdežto od officiálních a dvorních kruhů byl přímo nenáviděn za to, že byl muž svobodomyslný, že nebyl chvalořečníkem a pochlebníkem vlády, slovem že nebyl dobrým poddaným. Dále mnozí krajané měli mu za zlé, že poměr jeho k paní Viardotové byl seriozní, a ne všední, frivolní. Jiní zase přísně mu vytýkají nepatrné a obyčejné vady člověka, jichž u jiných lidí by si ani nepovšimli. Prý celé své jmění v cizině utratil, hlásají s farisejskou tváří, úplně zapomínajíce, že nezištný a dobročinný Tur-

geněv právě svým pobytem v cizině, kdež ani jinak žíti nemohl než jak žil, velmi přispěl k oslavě ruského jména, kdežto na sta ruských boháčů nejpodlejším způsobem promrhalo miliony v Paříži bez všelikého pro vlasť zisku z pouhé prostopášnosti a cynické spustlosti. Opět jiní mluvíce o Viardotové tvrdili, že již z obličeje jejího, jenž měl poněkud přísný výraz, bylo lze souditi, že je zlá, chytrá a hned připojovali k tomu, že i slavná Rachelka, která též byla židovského původu a rovněž na jevišti uměla představovat „antickou tragiku v celé její neobsáhlé vznešenosti,“ — vynikala nezřízenou lakotou, že jejím milencem byl vždy milionář, že měla tři dítky, každé od jiného milionáře. Z toho soudili a zcela seriosně dokazovali, že vypočítavosť, ješitnosť, sobectví (prý) se vyskytují pravidelně u divadelních umělkyň, z nichž velmi mnohé ani prý nejsou schopny vděčnosti a čistých citů přátelských.

Takové všeobecné řečené výroky a charakteristiky nemají však nijaké váhy při posuzování určité umělkyně; třeba tu individualisovati velmi přesně. Jakou byla na př. Rachelka, nemá v našem případě nijaké důležitosti. Turgeněv, jsa tehda muž mladý a horoucně milující, ničeho neviděl a neslyšel, on jenom blaženě, vroucně a poníženě zbožňoval. Umělkyně hleděla však na něho zcela prosaicky, bez duhových barev a romantických sklíček — takové jest všeobecné mínění v Rusku, jakž to hlásáno veřejně v petrohradském denníku N o v o j e V r e m j a. Paní Viardotová prý „kořistila z jeho peněžitých prostředků s obyčejnou lupičskou energií všech západních lidí,“ — tak píše kritik Burenin v Novém Vremeni 1855 v čísle 4. října. Kritik petrohradského listu nejen že tu přehání, ale též upadá v jednostrannosť, neboť lupičská energie není ani výhradní ani svéráznou stránkou všech západních lidí (t. j. lidí v západní Evropě vychovaných). Lupičská energie vyskytuje se i v pravoslavném Rusku, slovem všude, kde slunko svítí; i v bílé Evropě, i v černé Africe, i v žluté Číně umějí špatní lidé (všech pletí a všech stavů) těžiti z peněžitých prostředků svých bližních, jak jen mají k tomu příležitosť. A jestliže někomu se zdá, že paní Viardotová nad míru exploitovala Turgeněva — Burenin totiž dí o ní (Novoje Vremja 1889 v čís. 23. června): „ruský talent v jejích očích neměl nijakého významu; význam tohoto talentu byl pro ni v rovném poměru k těm peněžitým výhodám, jež bylo lze od něho dostati“ — tož nám opět se zdá, že i ruská primadonna byla by jej notně exploitovala, snad rychleji a třeba ještě více, ba desetkrát a stokrát více. Vůbec dlužno tu souditi opatrně, zvláště když obviňovaná strana mlčí, nemajíc příležitosti se hájiti.

Možná, že Turgeněv netušil, jaké přepodivné postavení zaujímá v domě Viardotových — byl to zvláštní poměr domácího přítele či nepojmenovatelného člena rodiny — a spíše myslil, že právě tento zvláštní intimní poměr ke slovutné primadonně dodává mu neobyčejné zajímavosti a poetické záře. Německý essayista E. Zabel napsal o něm (Literarische Streifzüge durch Russland 1885.): „Ein treuer Genosse und eine vielbeneidete Zierde des Viardotschen Hauses.“

Avšak ruské obecenstvo soudilo jinak. — V Rusku mu měli za zlé tento stálý pobyt v cizině, a přímo obviňovali paní Viardotovou, že prý ona

dbajíc jenom svého prospěchu, odtrhla ho od vlasti . . . „Rusko prý více a více mu ubíhalo do dálky, jako do tmy a mlhy, i přestal prý rozuměti*) Rusku a proto jeho talent hynul a bledl."

Jest pravda, že talent autora „Zápisek Myslivcových" a „Otců a dětí" klesal, ale to dlužno především přičísti jeho pokročilému věku, kdy vůbec tvůrčí síla klesá a nikoli tomu, že bydlil mimo vlasť. Vytýkali mu zcela bezdůvodně, že se odnárodnil. Psal-li novelu nebo román, připomínali mu, že ani neumí již Rusko pochopiti, že Rusku se úplně odcizil — jestliže nastala přestávka v jeho tvůrčí činnosti, šířila se pověsť, že se vypsal — a tvrdili, že vše to zaviněno tím že nežije doma. Tomu však nebylo tak. V osvícené, světové Paříži bydlilo se mu lépe a volněji než v otčině, kdež bez soudu internují do osamělých vzdálených sibiřských krajů a kde není literáta poněkud vynikajícího, jenž by nebyl pod policejní dohlídkou jako člověk nebezpečný (!) pro trvání říše.

Turgeněv navštěvoval čas od času rodnou zemi, již hluboce a s trapnou touhou miloval, ale usídliti se tam — nemohl! Historie ruských spisovatelů, na něž hleděla vláda vždy co na lidi svobodomyslné t. j. co na buřiče a sprosté zločince, je seznam mučenníků a trpitelů. Že v tomto přežalostném seznamu nevyskytuje se jméno Turgeněva, prvního evropského romanopisce a osvíceného lidumila, dlužno děkovati ustavičnému jeho pobytu mimo vlasť. Jsme přesvědčeni, že nebýti rodiny Viardotovy — Turgeněv přece by se byl trvale neusídlil v absolutistickém a dusném pro něho Rusku.

Ale pobyt jeho u Viardotových měl též nejednu dobrou stránku. V domě tom se seznámil s velmi mnohými vynikajícími kritiky evropskými, kteří teprve od něho a z jeho spisů poznali neznámý jim dosud ruský lid a děsné následky jeho věkové poroby. Bez přebývání u Viardotových nikdy by byl takovou měrou nepřispěl k šíření vědomostí o ruské literatuře, nikdy by byl k němu neřekl E. About: „Francie s hrdostí by vás přijala za svého syna."

Turgeněv viděl, že k proslavení jeho jména ve Francii přispělo hlavně též to, že byl v blízkém poměru k takové vynikající a všeobecně známé osobnosti, jakou byla paní Viardotová. Není pochyby, že Turgeněv kromě osobní náklonnosti, ještě z této příčiny vděčně k ní přilnul. Sílu a nezmořitelnosť jeho oddanosti lze vysvětliti ještě zvláštností jeho povahy. Byť vynikala paní Viardotová sebe více nad obyčejné tuctové primadonny přednostmi ducha, vzděláním a společenským půvabem, byť nadaná ta paní byla nejen na jevišti neodolatelnou umělkyní zpěvu a dramatismu, ale též virtuoskou slova a ušlechtilého chování v saloně, kde snad nepohrdla užiti osvědčených prostředků svého hereckého umění, aby svému zjevu i temperamentu dodala vůči obdivovatelům nej-

*) Titéž Rusové však tvrdí o Gogolovi, který též napsal v cizině své „Mrtvé duše": „Odejel do Italie a z ciziny viděl vlasť svou mnohem lépe a důkladněji a ve světle takovém, jakž by ji byl nikdy neviděl, kdyby byl doma zůstal." — Viděti, že tu měřeno dvěma lokty. Gogol strávil v cizině (hlavně v Římě) přes deset let a přece mistrovsky vylíčil Rusko s jeho zlořády jako nikdo před ním ani po něm.

větší skvělosti: vše to ještě dostatečně neodůvodňuje bezpříkladnou, tolikerým sebezapíráním provázenou oddanosť Turgeněva. Ji plně vysvětliti může jen hloubka jeho vlastního citu, neobyčejná něžnosť jeho vlastní duše.

Turgeněv mínil, že zcela zvláštní ten poměr, v jakém se nacházel u rodiny Viardotovy — vrhá na paní Viardotovou světlo nepříznivé. Že ona poměr ten dopustila, v tom spatřoval ve své dětinské naivnosti, geniálním lidem vlastní — mravní oběť s její strany, přinášenou jemu a jeho lásce! Věřilť, že oběť tato byla slavné primadonně velikou, těžkou — a domnělou obětovnosť splácel opravdovou obětovností, obětovav se jí navzájem z celé duše až do posledního dechu. Praktickou mysl manželů Viardotových, jíž by byl podezříval každý povrchní a všední pozorovatel, úplně přehlížel, jsa opojen uvedeným sebeklamem, z něhož čerpal sílu k oddanosti tak nesobecké, tak neúmorné a tak neobyčejné v naší době. On vždy hořel touhou, aby se zavděčil své „královně“ — a ještě na smrtelném loži ji nazval „královnou královen!“

O veliké úctě, jíž k paní této choval a vždy okázale, až dětinsky na jevo dával, uvedeme několik dokladů.

Turgeněv zařizoval v Paříži ve prospěch chudých svých krajanů pěvecké a deklamační produkce. Sám sestavoval program, sám sháněl umělce k účastenství a sám nabízel a vnucoval vstupní lístky.

Jednou roku 1879 dáváno takové matinée s dobročinným účelem v saloně paní Viardotové. Sešlo se mnoho hostů. Paní Viardotová pěla ruskou píseň. Její hlas, již sesláblý a poněkud drsný, nemohl již míti jiný leč prostřední úspěch. Turgeněv však byl rozjařen, on cítil nelíčené nadšení, oči jeho zářily, jeho bílé kadeře padaly mu na čelo, i tleskal silněji a déle než ostatní. Obrátiv se k obecenstvu ustavičně opakoval:

— Oh! quelle vieille! Oh! quelle vieille! — — Jaká to výtečná umělkyně na své stáří!

— — — — — — — — — — — — — — —

Jistá ruská dáma, tehdy ještě primadonna moskevské dvorní opery, byla uvedena roku 1881. v Paříži k paní Viardotové prostřednictvím Turgeněva. Řečená dáma vypravuje o tom v soukromém dopisu:

„Ivan Sergejevič připravoval mne k této návštěvě jako k nějakému posvátnému obřadu. Poučoval mě, jak a co mám mluviti, jakoby mne chtěl představiti u dvora. „My Rusové jsme podivní lidé, jsme mnohem lepší než Francouzi, ale jsme pořád ještě divoši; já sám páchal z počátku velmi mnoho nejapností, rodina Viardotova mne naučila pořádku a společenským spůsobům“ — řekl rozpačitě se usmívaje. Já byla rozhorlena touto pokorností...

Paní Viardotová přijala mne velmi laskavě a pozvala mne na druhý den k obědu, s dodatkem, abych u ní strávila večer; byla to zvláštní milosť. Čas uplynul nám v živém hovoru. Mne překvapil ten poněkud ponížený tón, jehož se držel Turgeněv vůči této inteligentní, ale dle mého mínění bezsrdečné ženě. Ona ustavičně chovala se tak, aby patrna byla její převaha nad ním. Nemohla jsem se přemoci, abych ji za to nějak nepotrestala. Turgeněv se mne tázal: „Nu, jak, přestali již v Rusku na mne se zlobiti, že jsem učinil provolání k zařízení sbírek

na pomník svého přítele Flauberta?" (Provolání spůsobilo velkou nevoli v Rusku; říkali: „Ani Gogol ještě nemá pomník*) avšak pofrančilý Turgeněv toho nedbá a vybízi ku sbírkám u nás na pomník Francouzovi.") Odpověděla jsem: „Ano jisté části ruského obecenstva nebylo snad po chuti toto provolání, ale většina je nespokojena již tím, že náš geniální spisovatel, ke škodě Ruska, tak nad míru si oblíbil Francii, a přece Francouzové ani nemohou vniknouti do jeho ducha, nechápou ho, a neumějí dostatečně jej oceniti." — Paní Viardotová se zapálila a podotkla, že prý je tomu naopak, Turgeněv tím jen získal, že ustavičně žije ve Francii, jeho genius je i zde pochopen a oceněn dostatečně. „Mr. Viardort, mon mari, přeložil spisy de notre ami Tourgueneff qui ont été bien appréciés. My ve Francii jsme vůči geniovi stálejšími. U vás v Rusku dnes před ním klekáte, a zítra po něm házíte blátem. Hein! qu' en direz-vous, Tourgeneff?" — „Ano, to je zcela pravda," truchlivě a pokorně odvětil Turgeněv. „Přesvědčil jsem se o tom z těch urážlivých anonymních listů, jež jsem dostával v poslední době z Ruska; též časopisy notně mi spílaly pro mé přátelství s Flaubertem." —

Turgeněv hned však změnil hovor, řka: „Snad laskavé dámy nám něco zazpívají." Paní Viardotová zpívala píseň: „Ne jen ten, kdo znal" od Čajkovského. Opravdu ona je vynikající umělkyně, ale komu je přes šedesát let, hlasem svým nemůže nikoho okouzliti.

Jinak soudil Ivan Sergejevič! Obličej jeho zářil svrchovanou blažeností. Hledíc na něho, myslila jsem si: Tato žena ochromila vůli našeho předobrého Ivana Sergejeviče, i byla snad příčinou, že neutvořil ještě něco podobného „Zápiskám Myslivcovým," nedadouc mu pozorovati ruský život zblízka v poslední době — za to však mohla ho unášeti v blažený stav uměleckého opojení a za tyto šťastné slastiplné okamžiky zaplatil jí oddaností celého života." — —

Dopis dobře vysvětluje, jakým způsobem paní Viardotová navždy k sobě upoutala Turgeněva. Blažený stav estetického opojení byl mu největším požitkem na světě. V jedné ze svých „Básní v prose" dí Turgeněv, že láska je silnější nežli smrt, nežli strach před smrtí — a v básni „Stůj" vyznává, že jest ještě jiná síla, rovněž smrti se nebojící. Je to síla umění. V této básni Turgeněv oslovuje paní Viardotovou a tlumočí tím nevadnoucí své nadšení umělecké, jež v něm budila vzácná umělkyně.

Stůj!

Stůj! Jakou nyní tě vidím — setrvej navždy v mé paměti!

Se rtů tvých unikl poslední nadšený tón. Oči tvé se nelesknou ni nejiskří — zatměly se, obtíženy štěstím a blaženým vědomím té krásy,

*) Tážeme se: Čím je vinen Turgeněv, že Gogol dosud nemá pomník? Od té doby, co Turgeněv učinil provolání ke sbírkám na pomník Flaubertův, dávno je postaven Flaubertovi pomník — ale Gogol nemá ho dosud. Nemá pomník Gribojedov, Ostrovskij, Lermontov, ba i rodinná hrobka Lermontova ve vsi Tarchanech se boří, nikým nepovšimnuta — jakoby pořád ještě měl pravdu první ruský básník, jenž pravil: „Jsme líní a lhostejní ke všemu na světě."

kterou se ti zdařilo vyjádřiti, té krásy, po níž prostíráš vítězoslavně své unavené ruce!

Jaký svit — něžnější a čistší slunečního světla — je rozlit po celé tvé postavě, po nejmenších záhybech tvého roucha?

Jaký Bůh svým lichotným vánkem odhrnul zpět rozpuštěné tvé kadeře?

Jeho políbení plá na tvém jako mramor zbledlém čele!

Hle, tu je vidíš — zjevené tajemství, tajemství poesie, života, lásky! Hle, to jest ona, to jest ona, nesmrtelnosť! Jiné nesmrtelnosti není — a není třeba. V tomto okamžení jsi nesmrtelna.

Ono mine — a ty budeš znova hrstkou popele, ženou, dítětem... Ale co je tobě po tom! — V tomto okamžení — byla jsi vyšší, byla jsi vznešenější nade vše pomíjející, časové. — Toto tvé okamžení je nepomíjející.

Stůj! I popřej mi účastným býti tvé nesmrtelnosti, uroň do duše mé odlesk svojí věčnosti!

V listopadu 1879.

* * *

Prof. Friedländer ve svých „Erinnerungen an Turgenjew“ (Deutsche Rundschau 1886) vypravuje, že Turgeněv po poesii nejvíce miloval hudbu, ne však Wagnera, nýbrž Schuberta, Schuhmanna, Beethovena. On po celé hodiny poslouchal balady Schubertovy, jež pěla paní Viardotová — možná proto, že ho více uchvacovala pěvkyně než skladatel — jak dodává Friedländer.

Vůbec „blažený stav uměleckého opojení“ na Turgeněva odjakživa velmi působil. Sám se o tom vyjádřil Někrasovu r. 1857 v Paříži, jak o tom vypravuje paní Golovačová (Istor. Věstnik 1889). Turgeněv tehdy velmi často navštěvoval knížecí ruskou rodinu, která ho ráda vídala. Brzo vznikla pověsť, že si vezme knížecí dceru. Náš beletrista jakožto budoucí dědic dvou tisíc duší byl pokládán za velmi výhodnou partii.

Někrásov řekl Turgeněvu: — Můžeš se oženiti, ale jenom ne s aristokratkou.

Turgeněv se usmál a odvětil:

— A já jinou si nevezmu, než právě dívku, vyškolenou aristokratickým vychováním, neb to jest pro mne nejlepším rukojmím domácí spokojenosti. Byl bych něšťasten, kdyby žena má měla sprosté chování. Aristokratická dressura žen má tu dobrou stránku, že i když se zlobí, zachovávají ušlechtilou uhlazenosť a nikdy tě neroztrpčí příkrým vybočením ze společenské slušnosti. K příkrému a sprostému chování cítím neodolatelný odpor; a že bych mohl bydliti s takovou ženou, nemohu si ani mysliti.

— Ale ty sám pravíš, že dcera nic neví o skutečném životě, že má dětinské názory o světě.

— Tím lépe pro mne! Mohu si jako z vosku utvořiti ženu, jakou chci. Nikdy bych si nevzal dívku, která by již měla praktickou zkušenosť. To tě právě poutá, že budeš vštěpovati své ženě ty názory, jež si přeješ, aby měla.

— Nechoď k nim, řekl Někrásov. — Ještě se po uši do ní zamiluješ — jako blázen, a rodiče shledají, že nejsi dosti dobrou partií pro dceru.

— O, jsem si úplně jist. V Paříži je špatný výběr ženichů. Všichni ti markýzové, vicomtové, navštěvující jejich salon, raději se spřízní s ruským kupcem milionářem nebo s hodně bohatým židem dodavatelem, nežli s ruskými knížaty, kteří sotva tolik mají, aby zachovali zevnější lesk zámožných lidí. Stará kněžna vymyslila si zcela zvláštní nemoc — bolesť v patách; předstírajíc ji, nechodí do bálů a parádních hostin, jen aby nemusila je oplácet. Ustavičně leží v salonu na lehátku a dává se v křesle voziti z pokoje do pokoje. Ale jednou jsem ji zahlédl z kabinetu knížete, netušila toho — viděl jsem, že umí choditi zcela dobře. Pouze žena aristokratka je schopna takového hrdinství k udržení své důstojnosti.

— Není se čím chlubiti, — podotkl Někrásov.

— Nu, tys v této věci špatný soudce — odpověděl Turgeněv, dodávaje: — Mé fondy jsou velmi dobré. Jen kdybych chtěl říci o její ruku!

— Nechceš-li se ženiti, proč k nim tak často chodíš?

Turgeněv odvětil: — Nevím, zdali jsi seznal ty city, když po dlouhé ruské zimě poprvé na jaře se ocitneme v březovém háji. Stromy jsou pokryty panenskými lesknavými lístečky, jako lakem, z nevysoké smaragdové trávy vyhlížejí ještě ne zcela rozkvetlá lesní kvítka, vzduch je prosáklý vonnou šťavnatou pryskyřicí; dýchaje ji do sebe cítíš, jak tvá duše též se obnovuje a oživuje jako příroda! . . . — —

To, co neobyčejně jemnocitný Turgeněv cítil na jaře v březovém háji, cítil zde vůči mladistvé domácí dceři. Nenucený půvab, něžná lahoda a síla mladého dívčího života, s jeho neskrotnou touhou po lásce, téhož života, jenž tam v březovém háji z jara pučí, kypí, víří a mocně se pramení — tomuto estetickému požitku náš beletrista se oddával velmi často, nejen vůči zde uvedené knížecí slečně — i vznikaly pak liché pověsti, že se hodlá oženit. Pověsti vznikaly tím snadněji, že on sám ustavičným líčením svých dojmů dával k nim podnět. Neměl však na zřeteli ženitbu, jak si to myslily starostlivé matky nevdaných dcer; hledalť pouze ženskou bytosť, která by vyhověla nebo se blížila jeho nadpozemským nárokům. Šťasten při ženitbě může býti pouze ten, jenž sníží a obmezí své nároky, a něco podobného Turgeněv neměl na mysli, aspoň ne tehdy. *)

VIII.

Roku 1881 Turgeněv byl naposledy v Rusku ve své vesnici Spassku, kdež trval od června až do konce srpna. Pozval k sobě celou rodinu Polonských. Polonský vydal „Upomínky na poslední pobyt Turgeněva

*) Pisatel článku obrátil se k paní Golovačové s písemnou prosbou, aby mu laskavě věděti dala, ví-li něco hodnověrného a podrobného o přátelství Turgeněva k paní Viardotové. Odpověď byla: „Lituji, že nemohu vyhověti Vaší žádosti, neboť o zahraničním životě Turgeněva nic mi není známo. — Přijměte atd.“ — Dodáváme, že někteří Rusové, kteří by nejlépe mohli podati hodnověrné zprávy, tvrdošíjně mlčí. — Činí tak snad z delikátnosti k rodině Viardotově?

v Rusku“ (Niva 1884) z nichž vyjímáme některé podrobnosti. — „O tom, jak se mu líbí život v Paříži a o svém poměru k paní Viardotové Turgeněv nikdy se nezmiňoval. Z nás nikdo též se neosmělil vyptávati se ho; pouze mlčky jsme se divili, jak on se mohl podrobiti tomu tísnícímu a suchému francouzskému domácímu řádu, jenž neúprosně vládl v domě Viardotových — on, jenž byl tak pohostinný, pohodlí a svobody milovný. Srdce lidské je však velkou hádankou a já nikdy jsem si nedovolil býti jeho soudcem.“ („Niva“, str. 182.) Polonskij vypravuje dále: „Ivan Sergejevič častěji o tom přemýšlel, aby se opět na dobro usídlil v Rusku, jinak řečeno. dal „vale“ Francii a Francouzům, jež nejednou nazýval držgrešlemi“ (str. 183).

„Jedno psaní z Paříže ho notně polekalo. Paní Viardotová psala, že ji píchla do nosu moucha, a že chodí se zavázaným šátkem okolo spuchlého nosu. V psaní poslala i výkres pérem, profil obličeje se zavázaným nosem. — „Je-li to jedovatá moucha — a nakazila-li krev, bude to nebezpečné . . . Musím jet do Paříže,“ vyrazil ze sebe polekaný Turgeněv. — „Všecko opustiš: i vesnici svou, i nás, i své zaměstnání, a pojedeš?“ — „Vše opustím a pojedu!“ byla odpověď. — Začalo posílání telegramů do Bougivalu blíže Paříže a z Bougivalu do Spasska. Bohu díky, jeti do Paříže nebylo třeba: spuchlina nosu opadávala a nebezpečí nebylo nijakého.“ (str 116.) — Jednou před obědem byl Turgeněv velmi těžkomyslný. Lehl si na pohovku a po dlouhém, dlouhém mlčení řekl mi:

— Můžeš jedním slovem určiti mou povahu?

Řekl jsem, že nemohu. A opravdu jsem nevěděl, co odpověděti.

— Řekni: „bázlivec“, „strašpytel“ a bude to pravda. (V této chvíli jistě měl na mysli paní Viardotovou.)

Já se s ním neshodoval, neboť byly zajisté v jeho životě chvíle, svědčící o zmužilosti a neohroženosti. Ale Turgeněv trval na tom, že je bázlivec, že nemá v sobě ani za mák ráznosti a rozhodnosti.

— A jakž mám jeviti pevnou vůli, když posud lebka má nemohla srůsti. Na samém temeni mám prohloubené místo. Dej sem ruku, uvidíš. (Rozumí se, že tato nahodilá a bezvýznamná odchylka nebyla příčinou chabosti jeho povahy.) Ach, zle je, zle!

— Proč je zle?

„Život mne netěší, je čas zemříti“ (Плохо жить, пора умирать).

Tato slova často Turgeněv opakoval za svého posledního pobytu v Spassku; snad tušil blízkou smrtelnou nemoc.

— Nejlépe bude, Ivane, řekl jsem, sáhaje na jeho hlavu, kde bylo skutečně vpadlé místo, jež pro vlasy nebylo viděti — nejlépe bude, když si zahrajeme kulečník.

— Pojďme, řekl Turgeněv, s tíží se zdvihaje.

Byli jsme oba prostřední hráči, ale on hrál vždy s velikou živostí, jsa vůbec člověk velmi vznětlivý. Když se mu kule nepovedla, vedl si jako zoufalý, zvláště když protivník vyhrával. Nikdy nehrál mlčky neb vážně, jak to činí pravý patentovaný hráč. Prohrav jednu hru, hned na novo se pouštěl do hry, hledě se pomstíti, řádně se pomstíti a když vyhrál, tu radostně mluvil o vítězství (str. 159.).

Často Turgeněv si vzpomínal na to nevýslovné nadšení, jež vzbuzovala paní Viardotová svými uměleckými výkony. Připomínal si každý její pohyb, každý krok, ba i ten dojem hrůzy, jejž činila nejen na obecenstvo, ale i na choristy a choristky. Jednou byl tak rozohněn těmito upomínkami, že vstal a spustil jakousi arii, provázeje ji přiměřenými posuňky (str. 182.).

Nervní soustava jeho byla neobyčejně jemná a něžná, a cítil mnohem hlouběji, než jiní lidé. Mozek jeho byl ustavičně činný, stále probíral látky k budoucím svým novelám.

Blížil se konec našemu pobytu ve Spassku, Turgeněv připravoval se na cestu do Francie. — „Osirotí tam můj ubohý nos," řekl. „Tam již přestane šňupání." Věda, že Turgeněv s velkou zálibou šňupe a že je těžko odvykati tomu požitku, tázal jsem se, proč by nemohl také v Paříži šňupati? „Nelze," odpověděl Turgeněv; „dámy (paní Viardotová s dcerami) mi to nedovolí." „Tedy šňupej v jejich nepřítomnosti!" „Ani toho nelze, budou mi na blízku a pocítí zápach." Před svým odjezdem začal řidčeji šňupat, aby poznenáhla odvykal, až konečně s povzdechem odevzdal mé ženě tabatěrku k uschování na budoucí rok."

Garšin vypravuje, (Niva 1883 r. str. 1007), že za posledního pobytu Turgeněva v Spassku čas jim plynul nepozorovaně. Turgeněv pořád odkládal svůj odjezd, upřímně se přiznávaje, že se mu ukrutně nechce ze Spasska a vůbec z Ruska.

— Co vás odsud žene? tázali jsme se.

— Nemohu jinak, dal jsem v Paříži slovo . . .

A věren svému slovu Ivan Sergejevič opustil otčinu, tentokrát na vždy . . .

* * *

Podotýkáme, že Turgeněv za své poslední návštěvy v Spassku zažil též mnoho radostných chvil. Rodina Polonských chovala se k němu co nejsrdečněji. Po svém návratu k rodině Viardotově psal z Paříže paní Polonské (str. 385.): „Naše společné živobytí v Spassku zdá se mi býti nejpříjemnějším snem . . . Musíme je obnoviti v budoucím roce." Později píše (str. 389.): „Jest již ujednáno, že příští léto 1882. budete opět všichni společně mými hostmi." Než to se nesplnilo (Turgeněv na jaře r. 1882. ochuravěl, již nepovstal z lože — a než minulo půl druhého leta, stal se obětí strašného, bolestného neduhu.)

Touha nemocného po Rusku svědčí o tom, že k stáru nebyl spokojen a šťasten, ačkoliv žil pod jednou střechou s manžely Viardotovými. V psaních jeho je mnoho míst, z nichž lze vyvésti určitý o tom úsudek. V prosinci r. 1882 píše nemocný Turgeněv svému lékaři Dr. Bertensonovi: „Paní Polonská myslí, že se vrátím (do Ruska), jakmile mne to p o t á h n e do Ruska. Nejen že mne to t á h n e, mne to trhá do Ruska — ale co na plat, jsem tak nemocen, že ani hnouti se nemohu." — Uvádíme ještě výňatek z jeho psaní Grigorovičovi, jenž mu poslal fotografii dle podobizny 25letého Turgeněva z r. 1843: „Podobnosť shledávám opravdu" — i dodává významná slova: „Upomínky o mém mládí mají pro mne jakýsi hořký „arrière-gout". Z d á s e m i p o ř á d, ž e j s e m h o š p a t n ě p o u ž i l . . . a může být, že se mi to tak jen zdá — byl jsem tak

stvořen, že jsem jinak ani nemohl ho použíti." — Ralston, anglický literát a znatel ruské literatury, vypravuje: „Turgeněv nenáležel k lidem šťastným, jakž toho zasluhoval více než kdo jiný. Jednou se mi svěřil, že cítí, že byl stvořen pro tichý domácí život s jeho rodinnými radostmi. Než takové štěstí nebylo mu dáno... a život jeho ztrpčen byl nedostatkem rodiny."

E. Garšin vypravuje, že jednou se rozhovořil s Turgeněvem o Savéličovi. Savélič, portýr Petrohradské university, dobře si pamatoval všecky vynikající muže z doby jejich studií. Když jednou Turgeněv v letech padesátých přijel do Petrohradské university, hned ho Savélič poznal a sám ho oslovil:

— Slyšeli jsme o vás, slyšeli, řekl. — Stal jste se znamenitým spisovatelem. Jen že jsme od vás něco jiného očekávali, pane Turgeněve!

— Neptal jsem se, vypravoval Turgeněv, čeho ode mne očekával. Ale tato otázka utkvěla mi v paměti. Teprve nyní v předvečer své smrti pochopuji, že v tu dobu musili ode mne očekávati něco jiného. Měl jsem se tehdáž oženiti s řádnou ruskou dívkou, měl bych teď své děti...

Tento přechod nás zarmoutil. Ano, Ivana Sergejeviče tížila jeho osamělosť a nebyla to prázdná fráse v jeho ústech, když tak často za posledního pobytu ve Spassku opakoval slova: „Špatně, špatně se mi žije, je čas umříti." Často též dodával, když mluvil o svých plánech: „Jestli budu živ a zdráv."

Těžkomyslností, tichým a truchlivým steskem jsou prodchnuty všecky listy stárnoucího Turgeněva. V jedné své „básni v prose" dí: „Před bouří schoulilo se pod přístřeší pár holubů k sobě — a cítí každý svým křídlem křídlo sousedovo. Je jim dobře! I mně je dobře, hledícímu na ně, ačkoliv jsem samoten... sám a sám jako vždy." — Ze všeho patrno, že pobyt jeho v domě Viardotových neposkytoval mu blaživé spokojenosti a nemohl mu nahraditi klidnou domácnosť. P. G. Danilevskij, známý ruský romanopisec, za svého pobytu v Jasné Poljáně 1885 rozhovořil se s hrab. Lvem Tolstým o ruské literatuře. Tolstoj velmi želel smrti Turgeněva, mluvil o jeho jemném, milujícím srdci a velmi litoval, že tento velký a vynikající spisovatel a vlastenec musil tráviti mimo vlasť nejlepší léta tvůrčí své činnosti v dáli od upřímných přátel a že mu nebylo přáno žíti uprostřed vlastní milující rodiny. — „Byl od proměnlivého veřejného mínění nezávislý, do konce života zkoumavý duch," řekl Tolstoj, „a přese všechno naše mimoletné nepohodnutí jsem ho vždy ctil a vřele miloval. Byl to pravý a samostatný umělec, jenž nikdy tou měrou se nesnížil, aby sloužil a lichotil běžným požadavkům mody a žurnalistiky. (Istor. Věstník 1885 v článku: Pojezdka v Jasnuju Poljanu.)

Tolstoj vzdává Turgeněvu zaslouženou chválu: Turgeněv byl pravý a samostatný umělec. Ale v soukromém životě nejevil té samostatnosti, jež ho krášlila jako umělce.

Turgeněv ostatně dobře soudil o svém živobytí v cizině a s příkladnou resignací snášel všecky nepříjemnosti a nehody, jež ho tam stihaly. Prof. M. Berg (Istorič. Věstník 1883 str. 376) vypravuje, že r. 1878 ptal se Turgeněva v Paříži jeden jeho dobrý známý, zdali tam nalézá vše, čeho je potřeba vzdělanému Rusovi, zdali časem netouží po Rusku?

Turgeněv odpověděl asi toto: „Rus musí toužiti — po Rusku, ať se usídlí kdekoli. Rusko a Rusové — to je něco zcela zvláštního. Neboť nikdo nám náležitě nerozumí — a Francouzi nejméně. Žiji zde v kruzích vyšší inteligence — než tato inteligence nevidí dále svého nosu. Ona nechápe, co mají krásného a geniálního jiní národové. Veleduchův anglických, německých, vlašských — pro Francouze téměř není O nás již ani nemluvím ... Dokonalé je jim pouze to, co je francouzské. Kdysi jal jsem se vysvětlovati jednomu svému příteli — byl to velmi rozumný a bystrozraký Francouz — krásy jedné Puškinovy básně, která dle mého citu je skvostnou perlou naší poezie a dokonalou v každém ohledu. Francouz mne vyslechl a řekl: „c'est plat, mon cher!“ (To je sprosté, můj milý.) Tu to máme!... Jsou i řídké výminky... na př. G. Sandová rozuměla nám tak, jakoby byla rozenou Ruskou, ale ... ona všemu rozuměla. To byla bytosť úplně výminečná. Z nových je Zola ještě nejschopnějším, aby cizím výtvorům rozuměl, ale více není nikoho. Jestli žiji v Paříži, není to k vůli Paříži. Paříž mne neuspokojuje. Avšak byl to již můj osud, že jsem si v čas nezřídil rodinu a domácnosť. A samoten žíti věčně nemůžeš, zvláště když se blíží stáří. Pro mne vyskytla se rodina zde, rodina cizí; ale my jsme si vzájemně tak přivykli, že rozloučení, zrušení přátelství jest pro nás nemožno — ani si nelze mysliti něco takového. Kde žijí oni, tam i já musím žíti. Teď jsou oni v Paříži — a já jsem též v Paříži. Kdyby oni zítra odjeli do Australie — jedu i já do Australie.“

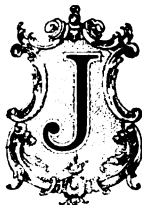
Poměr Turgeněva k paní Viardotové, s jejímžto mužem žil pod jednou střechou a ve velkém přátelství, není dosud náležitě vyjasněn. Byl to poměr zcela zvláštní. V mládí byl do ní zamilován, o tom není pochybnosti. Tehdy říkával, že by si nepřál změniti ani jednu tečku v jejím obličeji. Třeba tu připomenouti, že Turgeněv vyrostl pod surovým despotismem své matky v tak slepé poslušnosti, v takové podřízenosti, že pevnosť vůle, stálosť povahy nemohla v něm vzniknouti. Vychování matčino učinilo jej slabochem a když úmrtím matky přestal tento domácí despotismus, ocitl se v podřízenosti jiné ženy, paní Pavliny Viardotové, a v této slepé podřízenosti setrval až do smrti. On se podroboval této paní jako nemocné slabé dítě. Paní Viardotová měla na něho jakýsi vzláštní, neodolatelný vliv, neovládala tak jeho srdce, jako spíše vůli — působila na něho jaksi hypnoticky, poslouchal jí jako otrok, — žil v Paříži dle jejího receptu — nesměl hosty své v Paříži k sobě zváti bez jejího dovolení — atd. (Dokončení.)

O starožitnostech.

Studie věnovaná sběratelům starožitností. Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

eště velikolepější byl stojan Rudolfa II., který roztaven byl na hradě vídeňském roku 1750 a z něhož nezachováno nic, než čtyři mosazné figury a popis. Jiná díla mistra Václava nacházejí se v Drážďanech, Mnichově, Štuttgartě a Pešti, kdežto veliký pohár „Landschadenbund-becher" ve Štýrském Hradci, který mu byl dříve připisován, jest práce augšpurská, co do podrobností však zcela v duchu téhož mistra provedená. V Norimberku zemřelo za sto šedesát let (1500—1660) šest set sedm mistrů zlatníků, což dosvědčuje skvělý stav tohoto řemeslného umění. Kromě již uvedených zaznamenávám ještě proslulá jmena: Jan Maslicer, Jan Pecold, Matyáš Jamnicer syn a Kryštof Jamnicer synovec Václava a j. V Praze pracovali za Rudolfa II. ještě Pavel van Vianen, Drauš, Jiří Vollmann a dle všeho také T. Melper.

Z této a pozdější ještě doby padělává se nyní mnoho předmětů a zejmena holbovité poháry ve vysokém reliefu ze slonoviny řezané, jichž kování i ucho „sirénní" je tepané a lité, pak poháry s kupou, již drží na bedrách Herkules, co nejvíce vypouklou, dále různé misky, talíře a jiné stříbrné náčiní viděl jsem v značném počtu padělati v Drážďanech a v Mnichově, odkudž také zabloudilo několik exemplářů do Prahy, kdež prodány byly za značnou cenu židovskými agenty. Že se padělává za posledních let také mnoho šperků, není žádné pochybnosti a výkladní skříně vídeňských obchodníků se starožitnostmi ukazují nám krásné sbírky takovýchto padělků. Renesanční řetězy s návěsky sv. Jiří, perlami krášlených lodic, krásně lemovaných medailí a okřídlených sirén, vyložených skvostnými kameny, tu a tam účinně emailem zdobených, padělávají se nejčastěji a nejdovedněji, avšak padělky tyto dají se rozpoznati dle špatného nánosu emailatury. Ba i prsteny ukazovány nám poslední dobou, zhotovené v Mnichově a objednané pro trh pařížský a londýnský, avšak soudím, že těmto falsifikátům asi málo kdo na vějičku sedl.

Jest prazvláštním zjevem v našich zlatnických dílnách, že se dosud nechopily skvostných vzorců na renesančních prstenech. Co nyní vídáme ve výkladních skříních zlatnických, jest tak banální a beze vkusu, jako náš mužský oděv. Jednou lemování vysoké, podruhé nízké, zde ohromný kus zlata, tam drátek a velký kámen v něm, perla uprostřed, kolem brillanty, brillant uprostřed a kolem drahokamy a tak do nekonečna. Schází nám vkus, schází nám znalost lemování a především ono studium drahokamů a perel, kterýmž se v praxi ukázati má, jak se drahokamy výhodně mají brousit, jak se chyby jejich rozličnými pomůckami mají zakrýt a posléz jak se gemmy v lem umístit mají, aby kameny i krášlený kov stejně k platnosti přišly. Novodobé broušení drahokamů nalezá se

arci na vysokém stupni, ale přestřeluje daleko cíl, když nesčetnými fasetami rozptyluje světlo, aby co možná největšího efektu docílilo. Také zářící kámen má jeviti na pohled jakýs klid, a tomu právě rozuměli zlatníci renesance a nechávali jej dle tohoto správného náhledu brousiti. Naše broušení jest rafinessou, která hledí z malého kaménku vytlouci co nejvíce světelných paprsků; však jest na ujmu onomu skvostnému dojmu, jakéhož docilovali staří mistři, při čemž arci také lemování stálo na výši umělecké výroby. Podívejte se laskavě na lemování našich prstenů a doznáte, že jest co možná nevkusné, nedelikátní a že při něm o nějakém uměleckém provedení ani mluviti nelze.

Promluvím snad někdy ve zvláštní stati o tomto bolavém místě našeho zlatnictví, poněvadž by zde věc překročila rámec tohoto pojednání. Staré prsteny jsou také na trhu starožitnickém velmi drahé a vzácné.

Co nejskvěleji se representovala za tehdejších dob výroba zbraní a tak mnohý skvost vkládané, polořezané a tepané práce — výzbroje rytířské — nalezáme ve sbírkách zbraní velkých měst. Chudičká Praha nemá žel Bohu podobné sbírky a proto také jeví se u nás ohledně zbraní a práce této výroby úplná neznalosť. Znám celé trofeje zbraní na zámcích tak zvané české šlechty a mohu říci, že jsou z nich dvě třetiny padělány. Znám továrnu, jež pracuje po třicet let již nejskvostnější padělky zbraní tak mistrně a ze hmot takových, že každý toho druhu výrobek jest tvrdým oříškem při rozpoznávání pravých. Kdo zná na př. hotovení přilbic z tvrdé ocele, při čemž se reliefní ornamenty i figurální ozdoby tepou, jako činívali staří zbrojíři norimberští, milánští a augšpuršti, dosvědčí mi, že právě v tomto odboru konají se pravé divy. A to nejen jednotlivé částky, ale i celá brnění i polořezané jílce mečů a bodné čepelní plotny, štíty, halapartny a jiné součásti zbrojné se padělávají s takovou virtuositou, že jsou i nejkovanější znalci mnohdy v největší nesnázi, mají-li vyřknouti dobrozdání a určitý úsudek. Město Mnichov jest snad největším tržištěm na tyto fabrikáty a tam se také chybící částky skvostných brnění rekonstruují a dle potřeby nejlépe doplňují. Ceny těchto padělaných zbraní jsou však také dosti značné, v poměru ku pravým asi jako 1 : 3.

Z těch dob rozkvětu práce pochází také rozličné dekorativní nářadí („piatti di pompa“), kteréž se jako skvostná vlašská majolika na kredence na odiv stavělo. Jsou to mísy z tvrdé ocele, jež mají vkládané vypouklé ozdoby, ze stříbra rozličnými nástroji řezané se zručností na mnoze až obdivuhodnou. Takový jeden exemplář chová se v císařských sbírkách ve Vídni; vůrce jeho není znám, avšak hned na první pohled je vidno, že to byl jeden z povolaných.

Chce-li mimo některý z našich starožitníků důkladný rozhled v práci, jak se v šestnáctém století prováděla v dílnách zlatníků, musí čísti proslulé dva traktáty Benvenuta Celliniho (první vydání z r. 1568 ve Florencii přeloženo do mnoha řečí) o umění zlatnickém. Tento slavný Vlach byl arci velkým umělcem, ale nikoli tak velikým, jak sám se vylíčil v knize o svém životě. (Vita di B. Cellini). Neprávem platí za krále zlatníků a v jeho rodném městě Florencii (nar. 1500) zaslechl jsem

trefnou poznámku, že by mělo vlašské umění několik podobných neli větších králů, kdyby také ti ostatní byli uměli tak dokonale psáti, jako dovedli pracovat. Kde jaká sbírka v Evropě, všude nalezáme aspoň jeden předmět, který se připisuje Cellinimu. Znám sám asi padesát ukřižovaných Kristů, vyřezávaných ze slonoviny (v Praze tři), kteréž se vydávají za díla tohoto mistra a z nichž jistě ani jediný neuzřel jeho dílny. Pravý a jediný mramorový krucifix jeho jsem viděl v Escurialu; dále jsou tato díla ještě zbytky všeho toho, co vyrobil: Slánka vídeňská, poprsí Cosima I. a Perseu ve Florencii, v Louvru bronzový relief (nymfa s jelenem), stříbrný štít ve Windsoru, jeden prsten ve Vídni, a k tomu asi dvanáct medailií; toť jest vše, co se mu určitě může přičísti. Všechny ty ostatní skřínky, šperky, konvice, mísy a desky modlitebních knížek jsou práce jiných mistrů aneb aspoň jeho žáků. Skvělým odkazem Benvenuta Celliniho jsou zmíněné už „Due trattati," dílo to bez odporu epochální pro umění zlatnické vůbec a pro zpracování drahých kovů a různé techniky zvlášť. — V rozkvětu italského umění vynikali i nad Celliniho zejmena Giovanni Bernardi, Ambrogio Foppa (Caradosso), Ascanio Maaj (Desmarriz), Valerio Vicentino, jakož i milánští bratři Saracchi a Marco Dente.

Padělky z drahých kovů marně byste hledali, kdežto různé předměty z bronzoviny, ve které se tehdy pracovalo dokonale, se nápodobují nyní se značným prospěchem. Svícny, klepátka, psací náčiní, figurky, aquamanily (nádoba vodní pro potřebu kostelní) atd. najdeš nyní ve všech starožitnických krámech měst italských a ptáš-li se při koupi, zdali jsou pravé, odpoví ti kupčík, že neručí za původ; neptáš-li se a nebo pozná-li prodavač, že jedná s člověkem, který není obeznalý ve věci, jest arci všechno prací starou. Také leptané a hlazené zámky, skřínky a truhlice ze železa, s pěknými, vzorně provedenými okrasami, pak stolní náčiní z různých kovů, od starých vzorců v ničem se nelišící, nalezají se ve mnoha stech exemplářích po krámech celé Italie. Práce všech odborů „empaistiky" tedy: vkládané, ryté a ciselované padělávají se nyní skvostně, takže těžko je padělek rozeznati, pročež pozor na tyto předměty klamu a falše!

Nesčíslný byl počet uměleckých prací ze zlata i stříbra ve Francii, avšak na naši dobu se příliš mnoho nezachovalo, poněvadž lakotná hrabivosť a nesmyslný přepych francouzských králů, pak ohromné výdaje válečné pohltily tyto poklady na dobro a s politováním čteme o všem tom, co vzalo za své v tavičském kelímku. Když scházely některému králi prostředky, aby ukojil choutky svých milostnic, vydal „edikt o přepychu" svých poddaných a zmocnil se, ne-li jinak, pokutami a násilím všeho náčiní z drahých kovů, nač se jen přijíti mohlo. „I z mé královské pokladny odevzdáno budiž veškeré nářadí k roztavení," tak zněla obyčejně fráze k „upokojení" mysli. Tak stalo se, že známe celou řadu jmen slavných mistrů zlatnických, ale díla jejich že známe jen z popisů nebo výkresů a ve skutečnosti nezbylo namnoze ani jediné. Na tom, co pracováno až po Ludvíka XIV., vidíme nejlépe, co jsme ztratili, a ona lehká elegance, která jest Francouzům vrozena, i zde vítězně soutěží s výrobky ostatních národů dob tehdejších. Zlaté,

skvostnými kameny krášlené náhrdelníky „esclavage“ neb „carcans,“ miniaturní, nad míru vkusně pracované „pent à col“ a pásky dle vlašského spůsobu (amori) pracované, vynikají ušlechtilým vkusem a hledají se nyní za ceny veliké — arciť s úspěchem co možná nejmenším. Stolní pravé náčiní marně bys hledal a proto panuje takřka horečný chvat v padělání těchto předmětů. Fabrikace drží se především doby Ludvíků XIV. a XV., takže nalezáme mezi tímto zbožím všechny možné marky, buď dle správných nápodobené, nebo zcela nově vynalezené. Bronzové předměty, zejmena svícny, nábytkové kování a hodiny s bronzovými ciferníky mají nyní velkou cenu a při skvělé pokročilosti francouzského uměleckého průmyslu můžete si představit, že padělání neposkytuje

Skleněné antické nádobky. (Nár. mus. v Neapoli.)

žádných obtíží. Jakých starostí a trampot sběratel podobných předmětů zakusiti musí, vyznačuje tento výrok jistého francouzského starožitníka, kterýž si při pohledu na dva padělané bronzové svícny odlehčil povzdechem: „Raději bych byl presidentem republiky, než-li sběratelem bronzovin z dob Ludvíka XIV. a XV.!“ A to ve Francii už něco znamená! Francouzská odborná literatura má několik výtečných spisů o znaménkách zlatníků, pak úřadníků, kteří zkoušeli jakosť materialu a značky dob, ve kterých ten neb onen předmět zhotoven byl, a padělatelé znají nyní důkladně onen postup písmen, který se dle abecedy od roku 1461 za třiadvacet let vždy opakoval (co rok jiná písmena) a řídí se výtečně dle tohoto pravidla. Pavel Eudel praví, že se někdy také mýlí a že připojují ku znamením mistrů nesprávné písmeny, totiž z dob, ve kterých tito ani nežili. Tak se arciť stávalo dříve, nyní však jsou u všech těchto padělků známky zcela přesně vyznačeny, o čemž navštěvovatelé dražebních síní ani již nepochybují.

Klobouk dolů před nákresy Jana Holbeina, dle kterých za Jindřicha VIII. v Anglii poháry a šperky pracovány byly, a které nám náš Hollar tak mistrně ve svých rytinách zachoval! Až na jeden pokál nezbylo z těchto překrásných prací na naši dobu nic a také dáta ohledně ostatních mistrů a prací jsou co nejstručnější. Jisto je, že pracovali v Anglii němečtí, vlaští a francouzští zlatníci dle vzorů oněch zemí, z kterých byli přišli a proto byla výroba málo původní. Pozoruhodnější, protože původnější jsou práce z Nizozemí a především to byla zlatnická výroba města Utrechtu, jež začala pracovati skvostné stolní náčiní v mohutném výtepu, tvarů co možná nejpitvornějších; nizozemské práce

Skleněná antická nádoba. (Bílá okrasa na modré půdě. Nár. mus. v Neapoli.)

Benátský modrý pohár, bíle emailovaný. (15. stol.)

se již tehdá na všech stranách padělávaly, avšak padělky nedosáhly nikde technické výše svých vzorů. Zlatnická rodina „van Vianen“ (nemýlím-li se, žil také jeden toho jména při dvoře Rudolfa II. v Praze) pracovala v tomto způsobu skvostně a Adam van Vianen nejmistrněji. Jeho konvice stojí nyní, vyskytne-li se nějaká, padesát až stopadesát tisíc franků a jsou známy případy, že ani za tak ohromnou sumu nejsou na prodej.

Zvláštností Nizozemí jsou také obrácené kalichy větrných mlýnů, ze kterých se žertovně pilo v ten způsob, že se přidělanou rourkou fouklo do vnitř mlejnice tak silně, že se větrnice počaly točit, načež si piják pospíšiti musil, by dříve hotov byl, než se lopaty točit přestanou. Těchto mlýnů paděláno velmi mnoho a to tak dovedně, že padělky od původních skoro není lze rozeznati.

Španělští mistři vložili se také na vlašskou renesanci, avšak dělali všechno v těžkém přepychu a slučujíce maurské motivy s ranesančními nazvali práce tyto „plateresco“. Chrámové poklady měst španělských chovají značné množství drahocenných předmětů této doby a jsou pro studium prací z drahých kovů již proto velmi důležité, že se dosud velmi málo z těchto pramenů čerpalo. Nad míru skvostné a dokonalé jsou tamější sbírky zbraní, ve kterýchž nalezáme mnohé kusy svého druhu jediné. Meče „perillo“ (psíček), štíty „adarga“ (jako maurské), bodce („bilbo“), srpovité meče („falcata“), přilbu, pokrývající celou hlavu, „salade“ (caelatum = ciselované?) a mnoho jiných částek zbroje nalézáme tam v provedení tak mistrném, že o padělání nelze hrubě ani mluviti. Na všech předmětech převládá nejdokonalejší práce tausiovaná a prozrazuje na mnoha místech skvělou školu maurskou.

Laskavé čtenářstvo pomyslí si asi: tolik se toho pisatel už namluvil o všech možných tvorbách různých zemí a o českých ani zmínky?

Doba renesanční měla, co se týče práce zlatnické, bez odporu v Praze ve staroslavném hradě útulek, jakého snad tehda nikde nebylo, ale — žel Bohu — tam pracovali umělci několika národností, hýčkaní ve slunném ovzduší přízně majestátu, kdežto snad našinci, zrovna tak dovední, dole v městě třeli bídu a spokojiti se musili nepatrnými objednávkami, které jim po skrovnu udělovány byly.

Jak často slyšel jsem poslední dobou tvrzení, že tato palčivá otázka umění vyžaduje konečného věrného podání a vysvětlení. Zajisté, avšak prameny naše jsou namnoze skoro vyprahlé, jinde nejisté a někdy tak kusé, že bude sotva asi možno dopátrati se úplně jasného obrazu. Předměty našeho uměleckého průmyslu jsou roztroušeny do všech uhlů světa, kdež je vydávají za vše možné, jen nikoli za práci českou. A vzhledem k tomu všemu táži se: jest možné, aby dějiny našeho umění a uměleckého průmyslu v několika letech dopodrobna vypracovány byly? Poznenáhla, ale jistě snáší se potřebný materiál, kterýž rok co rok dovršuje dílo, jehož by jedna ruka nezmohla i doufám pevně, že vznikne časem z toho všeho na pevných základech celek, který všechny přesvědčí a všechny uspokojí.

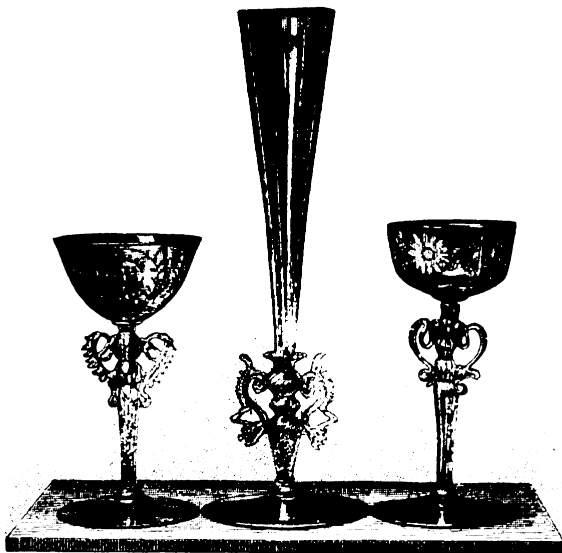
Avšak kolik let musil by jednotlivec pracovati na celistvém takovém díle? A našel by se náklad k tomu potřebný a setkala by se práce s všestranným interessem, bez něhož by se dílo nikterak nemohlo čestně ukončiti? Odpovězme si beze vší předpojatosti nejprve na tyto otázky, a dopadnou-li odpovědi příznivé, přikročme chutě k dílu!

* * *

(Některé podrobnosti ke studii o kovu čerpány z odborných spisů: Wyatt, Digby, Mathey, Castellani Augusto, L. Moreau, Müller L., Bibra E.)

Sklo a křišťál.

„Co jest sklo?“ „Sklo jest sloučenina pozůstávající hlavně z kyseliny křemíkové, vápna, drasla nebo sody, kteráž se tavením při žáru jednoho tisíce až dvanácti set stupňů proměnila ve hmotu, jejíž skvělé vlastnosti jsou: průhlednost, lom paprsků a v polotekutém stavu spůsobilost tvorby pro různotvárné předměty.“ — „Výborně! A kdo byl šťastným vynálezcem této epochální sloučeniny?“ — „Plinius vypravuje, že Feničané kdysi na břehu řeky Bellu kuchařili, při čemž vložili pod nádoby několik kusů salitru, který se v horku s pískem a popelem sloučil a pak jakožto pevná, průhledně šlakovitá hmota po uhasnutí žáru na ohništi zůstal!“ — „Výborně! Sedněte si!“ Profesor napsal mi do katalogu velké E

Benátské sklenice křídlové. (16. stol.)

a já měl jsem zase o známku z lučby více. Nyní však, po dvaceti letech protestuji rozhodně proti odpovědi, kterouž jsem dal na druhou otázku a žádal bych nejen všechny „skládače“ školních, ale i také jiných učených knih, aby všude, kde o této staré vzpomínce se jedná, Pliniovo tvrzení bylo opraveno. Vím sice, že je každá oprava bolestna, obzvláště týká-li se tak starého pána, ale nemohu si z následujícího závažného důvodu pomoci. Žáru jednoho tisíce až 1200 stupňů není lze nikdy vyvinouti na nějakém otevřeném ohništi po dobu asi desítihodinnou, a přece jest ho k tavení a sloučení skelné hmoty nezbytně potřebí. A to snad dostačí.

Sklo znali zcela jistě o mnoho dříve staří Egypťané, pak teprve seznali stále cestující kupčíci Feničanů výrobu jeho na Nilu a zavezli si tuto vymoženosť do Tyru, Sidonu a Berytu; jakosť písku z řeky Belu hodila se jim výtečně k výrobě skla a odtud vzal asi Plinius své podání. Sidoňané, Arvaditři, Giblité a Tyřané rozváželi skleněné výrobky do

všech končin tehda známého světa a následkem toho považováni, zejmena na západě, za vynálezce skla Feničané. Staří vyrábitelé skla znali tehda již velmi dobře všechny jeho součástky a dovedli z toho velmi dobře těžit. Věděli, že čím více má sklo kyseliny křemíkové, tím tvrdší a pevnější se stává v toku a křehčí ve hmotě, dále že je přímček kysličníku olovnatého činí lehce tekutým a že mu méně těkavých alkalií a více vápenníku dodává velké pružnosti a skvělého lesku. Nyní tomu bude asi tři tisíce sedm set padesát let, co zhotoveny nástěnné a sloupové malby v hrobkách Beni Hassanu, a tam již nalezáme sklářského dělníka s foukačkou — cívkou — v ruce, s tímtéž nástrojem, jakéhož se do dneška ve všech sklárnách užívá. Bude tedy asi správným náš počet, položíme-li znalosť skla před rok 4000. A také postup práce ve skelné huti jest tentýž, jako býval dříve. Hrubé součásti se změlní na zrnka nebo prach, pak se náležitě promíchané vsypou do žárné pece, kdež se taví asi dvanáct hodin, při čemž se na povrch vystupující pěna a nečistota — skelná žluč — s klokotajícího varu sbírají. Když nastal úplný roztav a sklo kleslo, doplní se pec jednou nebo dle potřeby i dvakráte surovinami, až se vše promění v tenkou, velmi čistou tekutinu; a této pak ujímá se tak dlouho prudký oheň, až schladne na táhle vláčnou hmotu, kteráž je nejzpůsobilejší k výrobě. Skelná pec, co do tvaru homolovitě stavěná, má v hořejší své části několik otvorů, aby u každého z těchto mohl pracovati jeden dělník. Sklář ponoří foukačku, asi pět čtvrtí metrů dlouhou, mající dolejší otvor rozšířený a nadůstí jako při čibuku, do tekuté žíznivé hmoty, natočí potřebné množství, stáhne cívku zpět, vloží ji na železnou plotnu a otáčí jí, aby se sklo stejnoměrně kolem otvoru vejčitě srovnalo, pak ji opět v peci nahřeje a vytvoří pak střídavým foukáním, nahříváním a točením duté těleso, kteréž různým smáčknutím a kleštěmi upraví dle libosti v láhev, džbán nebo sklenici jednoduchého tvaru. Je-li však předmět obrysů složitějších, fouká se sklo do dutého, rozevíracího, železnými sponami okovaného kadlubu ze dřeva, nesmí se však dofukovati uvnitř (poněvadž vychází sklo z formy na povrchu zkalené,) nýbrž musí se dofouknouti zase na vzduchu, aby dostalo svůj lesk a svou jasnosť. Několik kapek vody na ústí cívky a rychlé zatočení odděluje zhotovený předmět od foukačky, nůžkami se okraje zarovnají, druhý dělník (ozdůbkář) vytvoří ouška, nožičky nebo okrasy a když všechno hotovo, sáhne kluk běhoun železnou, v kruh vybíhající tyčkou po hotovém díle a odnese je do pece, kdež se znenáhla chladí. Tabulová skla se dříve jen foukala, nyní však se lijou a zejmena známé ohromné zrcadlové plochy výkladních skříní neposkytují tak velkých obtíží při válení a ponořování do pece na železné plotně, jako dřívější velmi namáhavé foukání cylindrického balonu, jehož konce se odstranily a střed v tabuli se rozvinul. V posledních letech dělí se práce dle jakosti hmoty v první řadě na výrobky z českého, jako voda čistého, tedy bezbarvého, tvrdého skla křišťálového (draselnato vápenného), pak výtečného anglického skla téže jakosti, jenže měkčího a lesknavějšího (draselnatě olovatého), dále francouzsko-belgického skla tvrdé jakosti, jako zejmena sklo okenní, kteréž má nádech zelenavý (vápenitě sodovaté) a na konec tmavých láhvových, černých, hnědých a zelenavých skel, kteráž se

všude dělají a vedle křemene nejvíce železa a buřiku obsahují. Barvitosti se dodává sklu kysličníky kovnatými, kterýchž jest celá legie, a nyní dají se vytvořiti barevné odstíny jdoucí do nesčíslného množství nejjemnějších tonin.

Po tomto nutném úvodu přistupme ku starým výrobkům sklářského průmyslu.

Čím více se poslední dobou staré zasypané hrobky a pyramidy egyptské prohledávají, tím více se množí nálezy různých předmětů a mezi těmito jest dosti značný počet skleněných. Písek a popel jsou nejlepší konservátoři skla, což vidíme při egypstkých a pompejánských nálezech, neboť předměty tyto se udržely tak skvěle, že nevidíme na nich ani nejmenší zkázonosné stopy vzduchu nebo vlhkosti země, kdežto u nás skelné věci podobným zhoubným vlivem trpí, počínají se lupenit, kalit a dostávají onen irisující aneb opalisující lesk, jejž považují nezkušení starožitníci za zjev prazvláštní a vzácný. Nejvzácnější staré skleničky jsou egyptské alabastrony, jichž se užívalo na oleje a masti, co do barev hnědé, zelené a žluté, pak dlouhé šňůry modravých perel a navlékaných skleněných rourek a hliněné figurky obalené (máčením) silnou skleněnou vrstvou. Co do tvaru jsou sklenky a lahvičky jednoduché, mají úzké neb široké krky, přidělaná malička ouška a jsou často krášleny na celé ploše vzorkem podobným úzkolistým kapradinám. Podobného tvaru, ale okras na mnoze velmi jemně provedených, jsou sklenice, lahvičky, džbánky a perly Feničanů, mezi nimiž nalezáme mnohé znamenané jmenem vyrábitele a města (Artas, Sidon). Velmi vzácné jsou nádobky barev jantarových. Feničané rozváželi veliké množství „těstovin“ t. j. skleněných, kulatých neb vejčitých „past,“ kteréž se nosily jakožto šperky navléknuté a také jakožto kouzlovce kolem krku; figurální tvary těchto ozdob byly buď vypouklé nebo hloubené a představovaly některá zvířata neb zářící tělesa nebes.

Mezi židy, kteří vyšli s Mojžíšem z Egypta, nalezalo se dle všeho asi také několik sklářských dělníků, neboť činí se v bibli několikráte zmínka o drahocenném skle; starodávné sklárny Hebronské v Palestýně vznikly za doby prvních králů judských a dosud tam pracují dle starého způsobu ty zeleno žlutavé náramky a sklenky, jež se cestovatelům v Jerusalemě ustavičně nabízejí. Antické skelné práce dle mé poptávky na místě samém dosud nalezeny nebyly a jeden vynikající člen z kláštera Františkánů, na slovo vzatý archeolog a starožitník, tvrdil, že při kopání v rozličných částech města ani při bourání domů nikdy na podobnou starožitnosť nepřišli, což arci v Jerusalemě na váhu nepadá. Všechny starobylé skelné práce nacházející se ve sbírkách a jsoucí původu řeckého nebo pocházející z velkých ostrovů zejmena Rhodu a Cypru, jsou taktéž podobny oněm maloasijským tovarům Feničanů, kromě jednoho druhu dlouhokrčných a již v dřevěný vzorec foukaných žebérkovatých skleniček, kteréž dlužno uvésti co novotinu řeckou. Další vývozní a napotom i výrobní stanicí Feničanův bylo Carthago; odtud pak samozřejmě učiněn skok do Sicilie a jižní Italie. Později založeny sklárny v Cumách v Campanii, poněvadž písek z Volturnu měl výtečné vlastnosti. Po Feničanech byly sklárny v Alexandrii za pozdějších dob v největším rozkvětu a vy-

ráběly vedle nejčistšího skla krásné předměty, tak že neměly konkurrentů; ony znaly se výtečně v provádění inkrustac a tažení zevnějších spirálních nitek, výrobky jejich byly tvarů nejrůznějších a stěny nádobek jako pavučinky tenké. Spojení Alexandrie s Římem bylo tehda co nejživější a zařízení velké sklárny římské, krátce před narozením Kristovým, bylo prý dílem Alexandrinských. Tak převzal Řím dědictví po Feničanech a Egypťanech ve svou državu a hned předem dlužno říci, že s ním zacházel výtečně, že je zvelebil a povznesl na velký stupeň dokonalosti. Hromadné nálezy ve všech končinách Italie, zejmena neporušené a v popeli výtečně zachovalé předměty z Pompeji svědčí o značné technické vyškolenosti sklářů i brusičů tehdejších dob. Starožitnosti tyto, kteréž se nejlépe dají studovati v národním museu v Neapoli (4000 kusů) a pak v několika římských sbírkách, podávají nám zcela jasný obraz starých prací. Tam vidíme na př. rozličné druhy nádob, kteréž se zovou u nás „skla podjímaná“ (lépe by se mělo říci „předměty ze skla potažného“) a kteréž tvoří dvě vrstvy: červený předmět potáhne se celý tenkou, řekněme třeba zelenou vrstvou skla, která se po té tak ubrousí, aby tvořila vzorce, květiny nebo jiné ozdoby. Nejskvělejší dle tohoto způsobu zpracovaná starožitnosť chová se nyní v britském museu a pojmenována jest dle posledního majitele, vévody z Portlandu, „Portlandská vása“. Nalezena byvši v mramorovém sarkofagu mezi Římem a Tivoli, dostala se do bibliotéky Berberiniův; odtud ji obdržel v předešlém století vévoda Hamiltonský, kterýž ji zavezl do Anglie. Roku 1845 roztříštil ji na mnoho kusů, ze zlomyslnosti, jeden navštěvovatel jmenovaného musea, avšak slepili ji zase co nejpečlivěji a vřadili opět do sbírky. Celá vása ($24\frac{1}{2}$ ctm. vys. 15 šir.) jest tmavomodrá, průsvitná, potažená bílým neprůsvitným (opakním) sklem (smalt) a krášlena tím způsobem, že hořejší část vypracována broušením v bílém reliefu na modré spodní půdě a tvoří mythologické skupiny v nejskvělejším provedení. Zcela podobná, rozhodně stejnodobá práce, možná že i od téhož mistra, nalezá se v Neapoli (viz obrázek) a má tu přednosť, že jest zcela neporušena. Mezi čtyřmi tisíci předměty ze skla, kteréž jsou v neapolském museu a jež vykopány byly v Pompejích, Herculanu, Stabiích a Nole, nalezáme nejpodivnější nádoby, co do tvaru i provedení vesměs velmi zajímavé. Skleněné šálky, trychtýře, chladicí láhve, medicínské fioly, lacrimatorie čili lahvičky na masti, různé nádobky v podobě zvonků, cibulí, hrušek a citronů, pak talismany a skleněné tabule z oken letohrádku Diomedova a Therm pompejských; tyto posléz uvedené věci jsou jedinou starožitností toho druhu a takového stáří. Z římských jmenuji zde především jakožto zvláštnosť lahvičkovité nebo konvičkovité ampully krevné z katakomb, pokryté na dně nějakou červenou sraženinou (mučednická krev neb víno?), potom amphory, popelnice, kanthary; ba nalezáme tam i skleněné dětské hračky, tedy předměty, s nichž „sběratel-sklenář“ tak snadno očí nespustí. Římané měli však jedno hlavní odvětví sklářství, na kteréž se jinde tak velká váha nekladla a to bylo napodobení vyhloubených nebo vypouklých drahokamů, gem, a vedle toho tak zvaných „past“; při gemách spočívala výroba na skle potažném, v němž se daly dle pravých kamenů napodobit ve skle dvojbarevném gemy,

k nerozeznání od pravých, kdežto se při pastách jenom tlačily. Však na tom nebylo dosti, neboť průmysl sklářský nabýval za pozdějších císařů římských netušeného rozkvětu a tu krášleny stěny i podlahy velkých síní různobarevnými tabulemi nebo vkládány do obrub stěn padělky drahokamů. První kalichy římských křesťanů byly z průsvitného skla, až teprve po několika stoletích zaměněny kovovými. Krásotinky v Římě měly té doby na vůli shlížeti se buď ve hlazených kovových zrcadlech z Brundusia nebo v černých nápodobeninách obsidianu, kterých se vyrábělo ohromné množství. Nejvyššího a to vskutku dokonalého bodu římského sklářství dosaženo vybrušováním silných pohárů, kterýchž co do práce — a to značí velmi mnoho — moderní výroba dosud nedostihla, a kteréžto práce nazývali římští odborníci „diatreta“ nebo „vas diatritum“. Pomyslete si dosti silný pohár, krytý vrstvou potažného jinobarvého nebo stejnobarvého skla, který se tak vybrousí, že se utvoří na př. jemná síť, zcela oddělená od vnitřní plné stěny pohárové, a jen na hořejším okraji souvislá s vnitřní nádobou. Starožitníci domnívali se, že tyto zevnější podbroušené síténky a okrasy při výrobě zvláštním způsobem připevněny byly, což je však docela mylné, neboť tyto práce jsou virtuosními kousky brusičů římských a zejmena poháry, jichž zlomky se nalezají v několika sbírkách, s vybroušenou hořejší vrstvou, která tvoří z tenkých proutečků sestavovaná a prolamovaná jména majitelů, neb nějakou průpověď, svědčí o neskonalé vytrvalosti a neobyčejné pozornosti, s jakouž se tyto práce prováděly. Že byly ceny podobných předmětů velmi vysoké, nemusil bych ani připomínat. Římští skláři znali také nitkovité pletené sklo a „mille-fiori“-ové, o kterých se zmíním později.

Antické starožitnosti ze skla padělávají se šmahem, a falešní Feničané, Egypťané, Řekové i Římané stojí v některých sbírkách pokojně vedle malé části pravých předmětů, kteréž se však nemusí styděti za toto sousedství, poněvadž jsou si tyto pravé i nepravé věci na vlas podobny. Znáte zajisté drobňoučké podlouhlé i baňaté lahvičky z tenkého skla, které se naplňují nějakým červeným sladkým mokem, snad ovocnou šťávou neb rosolkou a kteréž naše mládež tak ráda na poutích od perníkářů a cukrářů kupuje? To jsou nejskvělejší skelné antiky pro neznalce, „slzové láhvičky“ (lacrimatorie) zvané, ačkoli se jich užívalo jenom na tekuté masti; tyto falsifikáty se připravují tím způsobem, že se lahvičky ponoří do silné mokrého hnoje, když byly dříve natřeny některou z lehkých žíravin, a za tři měsíce se pak vytáhnou s nejlepší opalisující a irisující patinou. Pak namočí se do černé tekuté hlíny, nechají se uschnout, velmi nedbale se utrou a — antika za deset a je-li snad vzácného tvaru, i za třicet zlatých je hotova. V Italii se padělávají všechny druhy antických skel a zejmena ony zvláštní kousky střepů, za kterými se Angličané a Němci tak zuřivě honí. Sedláci v římské Campagni, zejména na pomníkové silnici Via Appia, nyní Via di Porta S. Sebastiano, jsou na takové chytání hejlů znamenitě vyškoleni a často jsme stanuli u osmahlého syna venkova, který v potu tváři si vydělával kopáním denní chléb a „náhodou“ také buď minci, gemu, pastu, nebo malinkou opalisující skleničku „právě“ vyhrabal. „Per Dio che trovamento!“ „U Boha jaký to nález!“ A hned žádá zaň dvacet

až třicet lír a konečně řekne, že jest to velmi málo a že předmět za žádnou cenu neprodá. Domlouváme mu, prohlížíme na novo a vidíme jasně, že jest antika padělána, konečně se smíchem mu pravíme, že vykopal padělek. Všechny madonny a svaté a přísahy při všech památkách nejsvětějších volá tento prohnaný „trovatore" na pomoc, ale nic platno, brzo je s abecedou v koncích, sebere motyku a odchází hubuje, že se mu jeho „gherminella" t. j. chytrácký kousek nepovedl. V Kolíně n. R. a v Mnichově falšují se trhové drobotiny vypočítané na ty nejhloupější sběratele, kteří jsou unešeni, když spatří modravě irisující skleničku, a v Paříži a v Mohuči pracují se krevní ampully, pasty římské a talismany závěsní. Rozpoznání jest velmi těžké a pro toho, kdo neměl antické práce v rukou, aby je mohl pečlivě prohlednouti, téměř nemožné. Starožitnosti z těchto dob jsou zhusta ze skla, kteréž má uvnitř mnoho zprýštěnin, puchýřků a teček, kromě toho jest jakosť skla zejmena při obyčejných nádobkách špatná a jaksi zakouřeně špinavá, čehož u padělků nenalezáme. Bychom to viděli, nesmí býti sklo pokryté opalisující vrstvou a je-li, pak nejlépe hořejší vrstvu patiny na malém místě sejmouti (žíravinou neb lihem) a o jakosti se přesvědčiti. Tvary předmětů, obzvláště nejobyčejnějších, jsou při sklech antických jednoduché, tak že si je starožitník dobře zapamatuje; ale teď se prodávají nádobky tvarů, jakých staří skláři jaktěživi nedělali. (Pokračování.)

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

III.

Tři leta plynula, než dozvěděl
se Karel císař, kam se utekli
a skryli Ajmonovi synové,
a jako rána v duši vřela mu
ta nepomstěná těžká potupa
a působila jako otrava.
Čím dál, tím více rostl jeho hněv,
jenž pomalu se měnil v nenávisť.

Když konečně mu zprávu přinesli,
již dávno tak byl čekal, zajásal
a pravil vasalům svým: „Přátelé,
kdo věrný jest, tam se mnou potáhne.“
A všickni na to: „Bůh nám pomáhej!“
A vyjel Karel s vojskem velikým,
a na cestě své nemeškali se
a brzy hvozd se tměl jim v ústrety;
byl šerý jako chmura, tajemný,
a těžká kupila se oblaka
na jeho vrcholcích a v houštinách,
jak vlků vytí vítr burácel,
a pravil Ném: „Ó páni šlechetní,
v tom lese mnohá číhá nebezpeč,
tam feje bydlí, běsi, šotkové.
Bůh chraniž nás před mocí kouzelnou.“

A Karel kázal nyní zatroubit,
a polnic hlas a surem rachotil
jak hromů řev, až stromy třásly se,
a vojsko stanulo a po tlupách,
po stezkách pouštělo se do lesů,
až posléz v dáli zámek viděli
na skále čnít a císař rozkázal
teď rozbít stan, by odpočinul v něm
a radil se, jak dále postoupit.

Ten samý den si vyšli na honbu
hned z rána Renaldovi bratrové

a stáli na chlumu na mírném teď
a počítali srnce, jeleny,
jež s druhy svými byli stříleli —
tu spatřil Alár v dáli ve slunní
dav zbrojenců a ptal se udiven:
„Kam asi jde to vojsko statečné?“

V tom poutník vyskytl se pobožný
na pahrbku a řekl: „Táhne král
prý proti Ajmonovým synům sám,
tak včera slyšel jsem na noclehu.
To asi lid jest z vojska Karlova.“

Hned sedli Ajmonovi synové
na koně své a mlčky tryskali
skrz mlčenlivý, zasmušilý les,
však u řeky se s davem potkali,
jejž byli shlédli s výše pahrbku,
a Alár ptal se reka mladého,
jenž v čele jel (byl nazván Renié):
„Kdo jste a co vás vede v tento les?“

Řek Renié: „Jdem oblehati hrad
my Renaldův. Bůh zatrať bídníka!“

Tu tasil Alár zuřiv břitký meč
a zvolal: „Bratrem jeho rodným jsem
a nestrpím, bys reka pohaněl!“

Boj krátký byl a zabit Renié.
Zbroj jeho Alár vzal a spěchal teď
se svými druhy domů. Renald stál
na mostě právě: „Bratře,“ zavolal,
„můj sladký bratře, kořisť jaká to?“

A Alár smál se: „Císař v Ardenách,“
řek bezstarostně, „přišel oblehat
hrad pevný náš. To snadné nebude,
nás vypudit a zhubit na prosto.“

Však Renald vážně křížem znamenav
své čelo zbledlé, řekl: „S námi Bůh!
Mně bolestné, teď krev že poteče,
a že jsem zkázu na vás přivolal.“

Šli do zámku a mosty vytáhli
a brány zavřeli a hleděli
na tiché lesy z oken mramorných,
a čekali na vojsko Karlovo. —

Nuž přišlo blíž a jednou před hradem
byl Ožier a Ném na koních svých
a větve v ruce měli z olivy
a Renald zvolal, plný radosti:
„Ať jaký koli nesete mi vzkaz,
od srdce vítám vás, ó rekové,
váš věhlas ctím a skutky veliké."

Hned most se spustil, vrata rozlítla
se do kořán a vešli poslové,
a do síně je vedli. Bratrové
jim křesla podali, a Renald řek':
„O promluvte! Rád uslyším váš hlas.
Ach, krásné dni, kdy v síni otcovské
jste sedávali, hosté přemilí,
a na kolena když jste brali nás
co děti a když dovolili jste
nám zbraně vaše bráti do rukou!
O dnové míru, doby minulé!
Kam sladký pokoj váš, ach, poděl se!"

Vzdych Ožier z hluboka a pravil Ném:
„Nás Karel posílá . . . Jak říci však,
co žádá, abys přízeň naklonil
si jeho zas —"
„Jen mluv," mu Renald děl,
„mír chtěl bych koupit cenou vysokou,
vždyť uznávám, že Karel pán jest náš.
My bráníme se pouze, nuceni."

„Nuž," řekl Ném, „jest Karel rozzuřen,
že Reniéa zabil bratr tvůj,
když v lese potkal jej, a řekl mi:
„Ať bratři Alára mi vydají,
jenž mana mého prolil bujně krev,
a snadněj na mír s nimi přistoupím."

Tu Renald, Ryšár, Gišár vykřikli
a potlačili s tíží nevoli,
a Renald řekl: „Néme, přísahám
při živém Bohu, kdyby nebyls ty
tím poslem nesoucím tak hanebné,
tak neslýchané ke mně poselství,
že nevyšel bys z hradu, věru, živ!
To řekni císaři, a s Bohem buď!
Buď s Bohem, Ožiere rekovský!
Nás osud proti sobě postavil
a v seči snad se brzy setkáme,

neb do poslední krve krůpěje
my hájit budem, vězte, svoji při.
Své ruce na posled mi podejte
co přátelé, vy oba! Na posled!“

A Ožier pravil: „Stud na tváři mám,
že takové jsem nesl poselství!
Já odpověděl bych, jak činils ty,
na místě tvém, Renalde, kdybych stál.“

A odjel s Némem smutně Ožier.

Král ale kázal vojsku hnouti se
a těsněj svírat město se všech stran.
A počal dlouhý, těžký, krutý boj
a trval leto, zimu, jaro zas
a mnoho padlo mužů s obou stran
a znaven řekl Karel: „Těžko jest
hrad ztéci Monfór! Hory vysoké
nám přístup brání, cesty hluboké
nás zrádně vedou v zhoubné nástrahy
a luka široká a pastviny
má nepřítel, a hvozdy dávají
mu zvěře mnoho, řeka ryby zas
a všude skály bašty tvoří mu.
Zde nutno svolat velkou posilu
a sevřít město tak, že hladem mřít
náš začne nepřítel, a pak se vzdá.“

A poslové po říši znova šli
a zvali znova many na pomoc
a se všech stran se vojska hrnula.
A mezi tím boj na den neustal
a nepřestala téci hojně krev,
však ještě bratrům zle se nevedlo,
les jejich byl, i pláň, i řeky břeh
a hojnost byla zásob veliká. —

A jednou Renald otce zahlídl
a široký jen potok dělil je
a srdce Renaldovo zatlouklo
a smutný byl až k smrti, uviděv,
jak otec tasil meč, a Renald vzkřik':
„Nech zbraň svou v pochvě, otče, pro Boha!
O, nenuť mě, bych sáhl k meči též.
Co hledáš zde? Krev vlastních synů svých!
Dbáš povinnosti své, ó vím to, vím.
Stůj při svém králi věrně. K čemu však

až sem jsi přišel? My tě šetřili
a uposlechli matku; uprchli
jsme z tvého domu, by's co nepřítel
v tvář naši nehleděl! Proč hledáš nás
až zde v těch lesích? Láska zemřela
v tvých prsou pro nás. Proto přišel jsi!
Jsme tobě cizími. Nuž, přísahám,
že, napadneš-li mě, chci bránit se,
že nedám skolit se jak v jatkách brav
jen proto, že ti žití děkuji,
to žití, které hořké je mi tak."

„Tys kletbou mojí, ty a bratři tví,"
děl Ajmon temně. „Kleta hodina,
kdy zplodil jsem tě, kleto lůno buď,
jež nosilo tě a tě zrodilo."

Tu rozzuřil se Renald šíleně,
když matku slyšel proklínati svou
a tasil meč, a v okamžiku tom
na obou březích chladné bystřiny
se vojska hemžila a zuřivá
hned bitva počala a krvavá:
však řídil Bůh, že otec se syny
se nepotkali v hrozné seči té.
Boj obrovský byl, dlouhý, překrutý
a vítězství na straně císaře,
v hrad samý v spěchu bratři ustoupli
a těsněj svíral město Karel teď,
jen jedna brána jeho zůstala
z všech volna ještě. Byl to chmurný den. —

A Renald trpěl ze všech nejvíce,
žel bratrů bylo mu a matky žel,
a jeho otce velká nenávisť
mu duši tížila a mnoho slz
ve skrytu proléval a mír si přál
a vyčítal si náhlý, divý čin,
jenž kořenem byl všeho neštěstí
a Karlův obraz jevil velebně
se jeho duši, přál si shody s ním
a sníval o té sladké hodině,
kdy přízeň Karlova se vrátí mu,
a rozjímal o blahu takovém
a o prostředcích, jak ho dosáhnout. —

Když jednou v lese dumném, mlčícím
u řeky stál, jež proud svůj valila
v dál mlhavou, tu ejhle! zahlídl

na druhém břehu státi soudruha
z dob šťastnějších; to Moriljón byl rek,
a oba dlouho na se zírali
a pohnutí na tváři jevilo
se obou hluboké, a přes řeku
sem zvolal Renald: „Broď se k ostrůvku,
jenž před námi! Tam spolu promluvme
a zapomeňme nepřátelství své!“

Zbraň odložil a k ostrůvku se bral
a setkali se tam pod javorem,
jenž v slunci zářil, starý, omšený,
a šelest rákosů a ptáků zpěv,
vod šplouchání tam snivě splývalo
v zvuk jediný, a lesy mlčely
tak hluboce na březích s obou stran
a modraly se temně, polední
mír dýchal kraj a jasná obloha.
A Renald dívaje na vážek rej
se zelených, nad vodou blýskavou,
děl zamyšlen a mocně roztoužen:
„Proč nenávidět se a bojovat,
když mír sám hlásá celý boží svět?
Což není možno žíti v pokoji?“

Řek na to Moriljón: „Ó, druhu můj,
jest pozdě nyní války litovat.
Jak můžeš doufati, že král se vzdá
své pomsty kdy?“

„On nenávidí mě,“
děl Renald smuten. „Není možný smír?
Vše učiním, bych udobřil jej zas.
Ó, za mě mluv, neb tebe v lásce má.
Snad vyslyší tě.“

Řekl Moriljón:
„Krev žádá tvou a krev chce bratrů tvých.“

A Renald svěsil hlavu šeptaje:
„Krev bratrů mých! Proč nechce pouze mou?
Smír není možný, tedy válka buď.“

A odvrátil se, mlčky hlavou kýv
a Moriljón mu řekl: „Příteli,
jak pošetilé Monfór hájiti!
Slyš radu mou! Do lesů prchněte,
neb nikdy hrad svůj neuhájíte.“

Tak řekl mu a pak se rozešli,
do svého hradu Renald vrátil se
a Moriljón v Karlovo ležení.

Dvě leta ještě boje trvaly,
pak celé město Karel sevřel tak,
že nemožné už bylo vyjíti,
a zasmušile z oken mramorných
se bratři dívali a čekali,
kdy vyjde slunce jejich poslední,
kdy hlad je přinutí, by vzdali se.

Však přišla zima krutá nad míru
a hladem Monfórtští co hynuli,
neméně mrazem vojsko trpělo
před branami, a Karel zasmušen
děl věrným svým: „Ve hvězdách psáno je,
že nikdy hrad ten nedostanu v moc
a ztroskotáno, jako pyšná loď,
je štěstí zbraní mých a sláva má
před žulovými těmi baštami;
a temné tyto lesy bez mezí,
jak hrob se zavírají nade mnou,
a pohřební mi hudou píseň mou,
jak řvoucí moře . . . Píseň pohřební
i mně i mému dílu . . . Skončím zde
běh pyšný svůj v té hádce rodinné.“

Tu ozval Hervé se, byl z Losany,
byl statečný a Karlu oddaný,
však plný lstí a pravý dobrodruh;
děl císaři: „Nač zoufat, pane můj?
Vždy nelze všeho sílou dosáhnout
a schytralosť nám mnohdy pomáhá,
kde jiných není, přímých prostředků.
Nuž, netaž se a na mě spolehej,
že Monfór bude tvůj, než uplyne
tré krátkých dnů. A za svou odměnu
nic nežádám, než právě onen hrad
a město, jež v tvé ruce odevzdám.
Rci, králi můj, ty v manství mně je dáš?“

„A Saon ještě k tomu,“ Karel děl,
„to krásné město, hrdé, bohaté,
neb velkou zasloužil by odměnu,
kdo v šťastný konec přived by ten boj.“

Vstal Hervé ráno, v zbroj svou oděl se,
na koně sed při prvním svítání,
jel do lesa a s prvním paprskem,
jejž slunce vrhlo zlaté hradu v tvář,
před branou stál, před mostem spuštěným,
slez s koně svého, hledí pozvedl,
byl zimou bled a oči vlhké měl
a ruce pozvedl a třesavým
a smutným hlasem zvolal: „Pro Boha,
ó Renalde, pro Krista drahou krev,
mi bránu otevři a pusť mě v hrad!
Jsem ztracen! V patách vrazi sledují.
Hněv Karlův, přetěžké to břemeno,
jsem na se uvalil. To pro tebe!
Já popudil jej, rozzuřil jsem jej,
mu vyčítaje křivdu proti vám
a smír mu radiv! Rychle! Pomozte!“
A jako v úzkosti se ohlížel
a dodal: „Dopustíte, necitní,
před vašima bych zhynul očima?
Má dvéře vaše třísnit moje krev?“

A hluchý dusot koňů zaduněl
v tom okamžiku z lesa, spustili
tu rychle most, a Hervé vešel v hrad:
Tak Jidáš vešel v zdřímlou zahradu,
kde mistr jeho bděl a modlil se.
A jako Jidáš, líbal Renalda
a jeho bratry Hervé bezectný.
A Renald usadil jej ve síni
na křeslo čestné, chléb mu přinášel
a plnou číš a řekl: „Bratře můj,
buď vítán mi!“ a pak se zamyslil
a řekl: „Pověz, jak se daří tam
před městem v ležení.“

Tu zasmál se
zlým smíchem Hervé, takto volaje:
„Mráz, deště, sněhy za vás bojují
a řídnou davy vašich nepřátel.
Je zoufalý už Karel, pomýšlí
už na to odebrat se do města,
v svůj teplý dům, v svůj palác mramorný
a ustoupiti zlému osudu,
ač na jevo to nechce posud dát,
a vzplane, když kdo radí k ústupu.
Jen krátko, a budete zbaveni
vší tísně, bídy! Kyne vítězství.“

A zdvihl číš a řekl: „Na zkázu
teď, bratři, připijeme Karlovi.“

Však všickni mlčeli a Alár děl:
„Je nectné pít na zkázu někoho,
jest Karel nepřítel, však ctíme jej,
boj čestný vedeme a slepá zášť
nám cizí. Není reka důstojná.“

A vyšel ze síně a Renaldu,
když za ním šel, řek ve vší důvěře:
„Zlá vůle, zdá se mi, v tom muži je,
měj na pozoru se, ó bratře můj,
a nevěř příliš slovům líčeným.“

Však Renald kázal chystat hostinu
a vesel byl nad zprávou z ležení,
neb konec války přál si upřímně.
A hlučné bylo v hradu veselí
a Alár sám na zradu zapomněl,
na možnou a na pikle strojené
a teprv pozdě v noci umlkly
ve síni zpěvy, hluk a bujný smích,
a znaven každý lůžko hledal své.

Však Hervé nespal, čekal trpěliv,
až všickni usnuli a ponořen
až v sen byl celý hrad; pak kradmo šel
v síň, kde byl ráno zbraně odložil,
a oděl se v svou zbroj a bez hluku
se dostal do věže, kde vrátný spal
snem přemožen a vínem opojen,
nůž do srdce mu vrazil, spustil pak
bez hluku most, odtáhl závory
a temnem kryt se dostal bezpečně
do města dolů, tichou ulicí
až k bráně nestřežené, otevřel
a zahvízdl jak plachý, noční pták.
Hned vyrojilo se sto rytířů,
jež kryla noc a hustý sosen stín,
a jako zjevy v bránu vnikali.

A zatím Alár podivný měl sen:
had že jej uštknul, jemu zdálo se
a prudkou bolestí se probudil
a s lože vyskočil a v polosnu,
sám nevěda, co činí, spěchal v síň,
kde Hervé spáti měl, a vida tam,

že postel prázdna, letěl na místo,
kde zbroj byl ráno zrádce odložil
a vida, též že není více tam,
v zvon udeřil a ze sna celý dům
se probudil a Alár zavolal:
„V zbraň rychle, muži! Zrada černá bdí
a protož plašte spánek s víček svých!
Ach, Renalde, už není pochyby,
most spuštěn jest a Hervé uprchl!“

A v okamžiku tom ryk ohromný
se z města nesl, boj byl v ulicích
a z mnoha domů požár šlehal už
a celé vojsko Karla hrnulo
se proti baštám. Rychle zavřeli
teď bratři hrad a most zas vytáhli
a Renald řekl: „Běda Monfórským!
Hle, za nás trpí město nešťastné!
To nelze, bychom zde se dívali
na vraždu krvavou, na hroznou seč!
Teď vzhůru, na pomoc jim, na pomoc!“

A sed na koně svého Bajára
a letěl v nejhustší dav nepřátel
a bratři jeho za ním; Gišár jen
a málo mužů v hradě zůstali,
by střežili jej a by spustili
most, kdyby bratři byli nuceni
se svými many v dům se utéci.

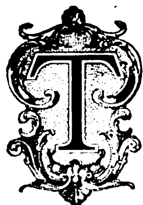
(Pokračování.)

Duše továrny.

Studie z cukrovaru od **M. A. Šimáčka.**

(Pokračování.)

Továrna nabývala pro ni mimo všechnu ostatní lákavosť i svůdnosti a dráždivosti zapovězeného ovoce.

Nedbala na řeči Soukupovy, když přišel domů, mlčela, když zas huboval a byla plna smíchu a škádlení. Hnedle by radostí byla zvolala: „Kiš, a já tam přec půjdu, zítra, a ani vědět nebudeš!"

V noci spala neklidně; i dítě často plakalo. Soukup bručel. „Celá jsi zdivočená! Jako blázen!"

Ráno, když vycházel, šla s ním až před práh a dívala se za ním. Pak pozorovala vozy s řepou, dojíždějící drkotavě a zvolna k továrně, kouř z komína vystupující a přes rybník k lesům Ohradským se vinoucí, i čekala tu, až od továrny zavznělo jasné, hlasné zazvonění.

Oběd ten den nesla do továrny zase Balcarka. Ale po obědě Barča ukojila dítě a pak je uhýčkala a položila do kolébky. Když usnulo, vešla k Balcarce a prosila ji, aby chvíli na ně dohlédla, že jen na čtvrt hodinky odskočí do vsi. Vzala jen světlý bavlněný šátek na hlavu, vklouzla do střevíců a vyšla ze stavení na silnici. Šla několik kroků ku vsi, pak se ohlédla, nedívá-li se Balcarka, a když ji nespatřila, rychle se obrátila a hnala se k továrně. Srdce jí hlasně bušilo a rozechvělosť před nebezpečím dráždivě projížděla jí tělem.

Šla rychle a těsně podél holých stromů u silnice, továrnu ani na okamžik s očí nespouštějíc. Čím více se jí blížila, tím více hrdlo se jí úžilo neklidem, tváře planuly a oči se šířily. Bylo v tom nedovoleném počínání jakési sladké kouzlo, jakési dráždivé rozčilení a příjemné ukájení pošetilé touhy.

Protáhla se skorem fortnou a jako v největším chvatu a rozechvění řekla panu Drbohlavovi: „Ne, abyste Soukupovi řek', že jsem tady byla — vypadla mi tu včera náušnice," a již byla na dvoře a hnala se k řepníku.

Jen nahlédla do vnitř a chtěla kolem vklouznout do varní síně.

Ale v tom k ní někdo přiskočil a chopil ji za rameno.

„Co tu chceš?" slyšela zahřmíti.

Soukup vycházel z kantiny a zahlédl ji.

„Pusť mě, nemačkej mě tak," ozvala se prudce a chtěla se mu vymknouti.

„Proč utíkáš od dítěte?" zařval on a zatřásl jí.

„To spí — co pořád chceš — abych nesměla ani paty z domu vytáhnout — to by —"

Nedořekla. Soukup jí smýkl ku předu, že se zapotácela a klesla na kolena. K obraně zvedla ruce nad hlavu. Soukup uchopil ji za

ně a zalomcovav jimi, zahrozil jí pěstí před samýma očima, že ustrašena odvracela zbledlou, skorem zsinalou tvář.

„Jest-li mi sem ještě jednou vejdeš — zabiju tě!“ zařval a mrštiv jejíma rukama, až země se jimi dotkla, napřáhl pravici a vztýčen, s hrozivou tváří beze slova ukazoval k fortně.

Barča zvedla se se země, pohledla jen jednou v tu hrozivou tvář a skrčena pod tou napřaženou rukou proběhla ke vratům, a jako by jí byl Soukup ještě v patách, pádila domů.

IX.

Vrazila do světnice vyděšena, bez dechu. Plna bázně, vzteku a lítosti.

Nemluvila, vrhla sebou na lože a zakryla tvář tvrdými svými dlaněmi. Balcarka nedostavši z ní ani slova, odešla do své světnice.

Pak probudilo se dítě, plakalo, ale Barča seděla pořáde s tváří přitisknutou ke dlaním a nechala dítě křičet. Ani sebou nepohnula.

Zrála v ní neurčitá představa, že teď je konec. Že již do ničeho jí nic není, že je zbytečno již o něco se starat, něco mluvit.

Je konec. Něco se teď stane.

Co, určitě nevěděla, ale nejspíš ji Soukup zabije.

A ať ji zabije. Což! — Co do takového života . . . .

Tedy takový bude její konec. Pro fabriku! Také dobře. Jí to již jedno. K tomuhle životu není, a přestane-li, bude líp, bude pokoj.

Když přišel Soukup večer domů, zamračený, rozzlobený, mlčky dala mu večeři, sedla do kouta, vzala dítě na klín a nepromluvila.

Ani Soukup nemluvil a sám odešel beze slova. Znal se. Při nejmenším odporu by byla v něm zlosť vzkypěla a nebyl by býval sebe mocen.

Ve světnici bylo teď smutno; takové podivné a nebezpečné zamlčení. Jako by se cos hrozného očekávalo.

Přišla neděle, kdy Soukup šel až před polednem do fabriky, aby tam byl až do rána do šesti. Nastaly mu zas na týden noční směny. Přicházel ráno z práce a přes den býval doma. Před šestou večer odcházel do továrny.

Barča bývala v noci sama s dítětem.

Jaké to byly noci!

Nemohla spáti. Bývalo jí zoufale teskno v té samotě.

Již večer, když Soukup odešel, postavila se s dítětem v síni ku prahu a dívala se k továrně.

Byl počátek listopadu.

Bylo poměrně teplo, slunce přes den ještě i hřálo, ale večery, noci a jitra bývaly mlhavy. Teskný pohled Barčin však prorážel tu mlhu, i zajiskřilo se v něm někdy divokou žádostí.

Viděla silnicí spěchati dělníky k továrně. Tiskla se k pažení dveří a pozorovala.

Poznávala malou, ale širokou postavu zámečníka Hlávky i jeho ženy, která seděla u řezaček.

Ale, proč ta může do továrny. Má také dítě . . . .

Arciť dvouleté, a má u sebe matku .... Jak je šťastna! To je jiný život.

A tamhle tlustá Dlabačka z řepníku. Ta jich má doma pět. Nejstarší holka desetiletá je hlídá, ale jaké pak také hlídání ....

Inu, Dlabač je jiný člověk, není takový strašpytel ....

Slyší veselý hlučný smích. To je jistě Nána Jansova. No, jak by ne. Ta má krok jako husar. A vedle ní ten malý Čadil z vápenky .... Jest-li pak se vezmou? No, to bude párek, ona jako jarmara z devíti prken a on jako klouček. — —

A tamhle starý Kuřovský ze spodárny. Zdá se jí, že cítí z jeho kabátu až sem ten nepříjemný štiplavý, kyselý zápach spodiových kádí. Za ním Ouředníčková .... No, bodejť, aby ho nedohonila. Již za ním volá: „Pámbu dobrý večer, strejčku."

Kuřovský se obrací: „Dejž to Pámbu! I hele bába, já myslil, že to nějaká holka za mnou volá".

„Koukejme dědka, ona by vás některá chtěla ...."

Zašli. Ticho.

Pak rychlé, chvátající kroky. Hlasitý hovor.

Koulová s Bernardovou. Jdou hlučně ve svých těžkých zkornatělých šněrovacích botkách. Z vlněných šátků sotva nosy jim koukají.

Jest-li pak už Bernardová má oko zdravé? Barča se nachyluje, ale nemůže nic poznat.

„Náno," zavolala.

Holky se obrátily.

„Co dělá oko?"

„Hele, Barča — Soukupová — Pámbu dobrý večer. To se ti kouká, jak jdem do roboty, viď," smála se Bernardová. „Ale už je čas — slyšíš — už zvoní — —"

Zvuk továrního zvonu rozlehl se večerní stichlou krajinou.

Holky daly se do běhu. Barča naslouchala závistivě těžkému, klapavému, vzdalujícímu se dopadání jich bot ....

„.... už jdou do fabriky, — — už jdou do fortny — —"

A slyšela v duchu s nimi veselé klapání páteru, rachocení řípy v pračkách, viděla, jak vstupuje Bernardová do řepníku, jak se vítá se známými ženskými, jak Koulová jde do varní síně, jak ji obklopí světlo, teplo, šum, jak spěchá nahoru po schodech kolem diffuze k řezačkám, jak se svléká, zouvá, jak zámečníci se na ni smějou, jak se šťouchá s Hlávkovou a s Pokornou, jak si pak začnou povídat a konečně zpívat .... kdežto ona, ona tu tak sama, tak samojediná, celý ten večer, celou tu noc .... a tak ji to tam táhne, tak ji to tam láká ....

Ó, kdyby jen na hodinu, na půl hodinky mohla být Mančou Koulovou, neb Bernardovou, nebo Hlávkovou ....

Teď blížily se kroky a hlasy od továrny. To dělníci z denní party jdou domů.

Nejdřív holky z půdy. Nemusejí na náhradu čekat a vyběhnou vždycky jako stádo.

První Tonča Jamborová, no to se rozumí, pak Fanda Hrádková s Kačkou Málkovou a za nimi Táboračky — Pletlerka s Kalinovou . . . .

Jak jsou všechny šťastny ty ženské a jak byla i ona šťastna, když byla mezi nimi.

Teď jdou báby z řízků, holky z řepníku, mužští z půdy, z kotelny, ze spodárny, a Barča všem, všem závidí, a dívá se za nimi, dokud je lze rozeznati. V srdci jejím je zoufalá lítost! Vyběhla by ráda mezi ně, ale dala by se jistě do pláče studem a hanbou, že nesmí a nesmí do fabriky.

— —

Kroky a hlasy řídnou, silnice pustne a tichne.

Stmívá se více a více. — —

Jen okna továrny září rudě do rodící se noci. Tam je světlo, život . . . . zde tma a mrtvo. Tam teplo a ruch — zde chlad a klid.

Barča vpíjí se očima do toho obrazu. Vidí kouř bělavě se vinouti pod nížícím se nebem. Proniká pohledem ozářená okna a tmící se stíny, probíhá v mysli těmi osvětlenými prostorami, vidí všechny ty dělníky a dělnice, vidí každý jejich pohyb a posun, zastavuje se u nich, mluví s nimi....

„Co pak neslyšíte, jářku, dítě vám tam pláče už asi půl hodiny . . . .“

Stará Balcarka jí potřásla ramenem . . . . „Ona tu stojí jako dřevěný svatý a kouká Pánubohu do oken! Ženská, ženská!“

Barča se obrací a jakoby myšlénky své teprv sbírala, jaksi zmateně ještě dívá se na Balcarku.

Nenávidí teď tu stařenu. Ví, že je na straně Soukupově. Taková bezcitná, nechápavá ženská. Pořád: „dítě, dítě!“ Ať si je snědí. Když pořád mají čas na ně myslit, ať si je také ošetří. Co ji pořád k tomu vlekou? —

Pohled Barčin se stává nevlídný a hněvivý. Vyzařuje z něho určitě, jak je jí ta stařena teď protivná, ano, odporná . . . .

Což pak nemá nic co dělat, což pak neumí sama do něčeho se zabrat, aby chápala, že člověk nemůže pořád jen na dítě myslit. Takový nějaký tvrdý mozek má jako ten Soukup . . . .

„No tak jděte přec k němu,“ pobízí Balcarka vyčítavě a nevrle.

Barča vstupuje do tmavé světnice, jde ke kolébce, zvedá plačící dítě, jde s ním do síně, stoupá si na práh a zas dívá se k továrně.

„Máte rozum? Co pak chcete, aby se dítě nastydlo? Jdete hned domů!“ vyrušuje ji zas po chvíli Balcarka.

Barče zajiskří se v očích, již již chce odseknout, prudce, zlostně, ale pak zatne zuby do rtu, jde do světnice a práskne za sebou dveřmi.

Ale i ve světnici, kojíc dítě, vidí v duchu ozářenou továrnu, vchází do varní síně, představuje si každý kotel, každý stroj, slyší ten pravidelný jednotvárný šum a klokot, vidí každého dělníka i každý jeho pohyb . . . .

— —

Konečně dítě spí. Barča zlehka je ukládá do kolébky a zas vychází a do noci dívá se k továrně.

Necítí večerního chladna a vlhka mlhy. Proniká šedými jejími vrstvami. Vpíjí se tam, kde září z nich dlouhé plochy továrních oken.

V domku již všecko spí. I ve vsi. Psi již přestali dávno štěkat. Jen ti lidé tam v továrně bdí. A ona . . .

Bývá jí útěchou bdíti s nimi a dívati se aspoň tam, kam ji táhne srdce i hlava.

Někdy zdává se jí, že slyší zcela zřetelně páter klapat, bubny pračky rachotit, řepu na plech hřímavě dopadat . . .

Smysly její jsou podrážděny, ale mdloba zachvacuje tělo. Znavena vrací se do světnice, chce spat, ale nemůže. Zdává se jí, že ona tady na lůžku dávno by spala, kdyby ta venku tam na prahu mohla zdřímnouti. Půlí duše je Barča ještě před domem, vidí fabriku a slyší její známý ruch.

A na loži přemáhá ji ospalosť, již již oči se jí klíží, ale najednou sebou trhla . . . vždyť musí čekat, až ta z venku se vrátí . . . .

A srdce jí prudce bije, vlasy vlhnou potem, cítí krůpěje jeho zvolna a šimravě stékat a sbíhat se chladně v důlku pod krkem.

A najednou se zvedá, vyskočila z postele a plíží se ke dveřím. Musí se podívat, co ta venku tam dělá, nepůjde-li již také spat. Vychází ven a hledí zas k továrně. A zas přichází na ni ta mdloba, a zima ji roztřásá.

Otírá chladné, spocené čelo a myslí: „Co se mi to pořád zdá, že jsme dvě, vždyť jsem tu jen sama, proč nejdu spat? —“

„Což pak snad blázním — — — — —“

Hmatá si k hlavě, zachvívá se úzkostí a vleče se zas k lůžku.

Jsou to hrozné noci. Dnes jako včera, a zítra jako dnes.

Pak začíná svítat. Jsou čtyři hodiny, pak pět . . . .

Barča se obléká a nevyspalá a sesláblá zatápí v kamnech a postavuje na snídaní.

Pomalu po silnici začínají rachotit vozy s řepou a prázdné pro řízky. Sem tam trousí se již také dělník do práce.

Již je půl šesté.

Kroky se množí. Ti, kteří šli večer z továrny, jdou teď nazpět.

Vidí zas ženské z půdy, Táboračky, Jamborovou . . . Hrádkovou, Málkovou. Jak jsou vyspalé do červena a jak se těší do fabriky . . . Hned, hned by šla s nimi . . .

Pak jde jednonohý Kitzler. Snad už je to dvacet let, co přišel o nohu. Za ním kašlavá, nemocná Hladíková — chuďas — jak se belhá!

Ale Barča jí přec závidí, jí i Kitzlerovi . . . poněvadž ti mohou jíti do továrny a ona ne.

Již jdou i topičové. Musí domů, za chvilku bude tu Soukup. Ustýlá lože a připravuje hrnky, lžíce a chléb — ale při všem myslí na továrnu.

Takové jsou její večery, noci a jitra. A ve dne tišit stále to dítě, hýčkat je, tančit s ním po světnici, sic Soukup hned na ni se zadívá, tak divně, tak hrozivě a křikne netrpělivě: „Co pak jsi hluchá!“

X.

Přišla noc ze čtvrtka na pátek.

Podmračná, mlhavá, ale ne studená.

Barča sedí zas na prahu, lokty o kolena a bradu o dlaň majíc opřenu. Okna továrny září, bílý kouř vine se tiše a zrovna svítí nad rybníkem a rozplývá se nad lesy Ohradskými.

„Což pak už nikdy tam nepůjdu — co pak je to vskutku možná?“ hučí a víří Barče v hlavě.

Taková podivná úzkosť ji posedá, ale ona tu úzkosť dráždí od včerejška se vracející myšlénkou: A co, kdybych se tam podívala — — — Jen oknem třeba . . nic víc . . . a pak hned zas domů — — — — Kdo bude co vědět?

Nikdo . . .

A ta myšlénka jako by ji spřádala, obtáčela, nemůže a nemůže se z ní dostat.

Barči zmocňuje se zvláštní rozechvění, které jí však není nepříjemným. Jakási dráždivá, sladká hrůza . . .

„Půjdu spat,“ myslí si chvíli, a hned na to:

„Tak po půlnoci, k jedné, ke druhé tam jít . . . nikdo nepomyslí . . . nikdo neuvidí . . . . co se může stát — — —?“

Rozechvění její roste. Hlučně jde do světnice, aby Balcarka věděla, že jde domů, hlučně zavírá dvéře a lehá si na postel.

Projíždí jí horko a hlava se jí točí, je jí tak úzko, ale zároveň cítí takovou zvláštní radosť, takové štěstí, jaké již dávno necítila.

Ani se nehýbá. Má oči otevřeny a naslouchá!

Tik — tak, tik — tak, tik — tak, hrrrrr — bum, bum, bum . . . . tři, osm, deset, jedenáct — Jedenáct hodin! — Teprve! —

Za dvě hodiny by tam mohla jít . . . . Vykrást se tiše . . . .

Dítě zavrnělo, probouzí se, pláče. Barča skočila s postele a tiskne je k prsům. Konejší a kojí je dnes s takovou horlivostí a radostí. Srdce jí při tom hlasně bije.

A pak je hýčká, točí se s ním po světnici a zpívá mu. Aby Balcarka slyšela . . .

Slyší, slyší, nespí, kašle tam vedle . . .

„Zavři očka svy,
Pánbůh bude s Tebou spáti,
andělíčky kolébati,
spi, Františku, spi,“

zpívá Barča svým zastřeným hlasem horlivě a hlasně.

Dítě usíná. Barča zvolna je klade na kolébku.

„Teď bude spát, ani se nehne, až do rána. Balcarka také snad usne . . .“

„Jen se podívat, jen jednou se podívat,“ povídá si Barča, jako by se omlouvala a uléhá zas na postel.

„Co pak opravdu blázním?“ šlehlo jí pak náhle hlavou.

„A co by — co je na tom — podívat se!“

I zdá se jí to tak přirozené, tak snadné, jako by to již byla sama udělala několikrát, a jako by to jiné dělaly každý den.

„Beztoho nespím, tak jako tak," omlouvá se zas.

Bije půlnoc, pak půl jedné.

Neklid Barčin vzrůstá.

Ta dráždivá sladká hrůza ji opíjí. Vidí ozářená okna továrny, vidí ten kouř se vinout, představuje si, jak se k tomu všemu blíží, jak přehupuje plot, jak dopadá lehce na zemi a jak se krade tiše k vápence.

Tam v jednu hodinu všecko spí . . .

V půlnoci se stahuje a naloží a do dvou nikdo se ani nehne.

Barča se vidí, jak se plouží kolem, jak potom rychle zajde k dřevěnému vysokému čističi plynu, jenž stojí zrovna před oknem.

Tam nepáchne nikdy ani noha. Tam je vždy pusto a tma. Tam ji nikdo neshlédne.

Stoupí k oknu, přitlačí tvář ke sklu, chvíli tak se bude dívat, a pak zas tiše zpátky . . . .

Má promyšlený každý krok, každé hnutí — — vidí již teď všecko v duchu, vidí se stát na podezdívce okna, slyší u čističe zřetelně tlumený pravidelný chod saturavky, slyší sykavé odfukování zpáteční páry i pronikavé její vypouštění z moužíků.

Chvíli ještě čeká, váhá, ale každým okamžikem to vše zdá se jí svůdnější, divoké, dráždivé odhodlání ji pojímá . . .

Teď skočila s postele, a již vjela do flanelové jupky, již hlavu obaluje šátkem a svazuje vzadu jeho cípy a tiše, bosa, jde ke dveřím, opatrně jako kočka se k nim plíží, jako zloděj beze hluku je otvírá a zas zavírá, přidržujíc kliku, aby necvakla . . .

Již je v síni — ale teď musí otevřít dvéře vedoucí ven; klíč trčí ze vnitř v zámku. Tichounce po nich hmatá.

Horko probíhá jí tělem, kolena se jí chvějí i ruce se třesou, ale to rozechvění je tak opojné, omamné, hrůzně sladké . . .

Teď nahmátla klíč, otočila, teď tiše zavřela za sebou, a již cítí pod nohama studenou vlhkou půdu silnice.

Jak ji projelo to chladno, poskočila a byla by výskla štěstím. Tak se cítila volna a svobodna a naplněna radostí.

Teď přeběhla silnici, přeskočila příkop a rychle po mezi jde, ne — běží k továrně.

Sama ani neslyší své kroky, jedva prsty vlhké a měkké půdy se dotýká.

Již seběhla s pole, jež končí za zděným plotem továrním, již stojí u zdi a krade se podél ní ku vrátkům, kterými vyjíždějí do krechtů železné nízké vozíky po úzkých kolejích.

Teď ucítila pod nohou chlad jejich železa.

Ale jde dále, již zašla za roh a zas tam plíží se podél zdí až k opuštěným vrátkům, jimiž vychází se ze dvora k rybníku. Tam se zastavila a naslouchala.

Nikde nic se neozývá . . .

Ale teď — kroky!

Ponocný.

Barča odskočila od vrátek, shýbla se a přitlačila za zeď.

Ponocný přešel, kroky jeho ztrácejí se směrem k velikým vratům, jimiž do továrny vjíždějí vagony.

Barča přikradla se zas ku vrátkům, opřela se levou nohou o příční lištnu, chytila se rukama okraje a již se mrštně vyhoupla, zadržela sukně, přehodila pravou nohu, obrátila se, pak vtáhla do vnitř i levou, seskočila, a hned se přikrčila k zemi a naslouchala.

Byla na dvoře továrním v nejopuštěnější jeho části.

Ponocný asi právě došel k vagonové váze, tam musí natáhnout kontrolní hodinky, tam si chvíli odpočine.

Jak jí to srdce bije — — K rozskočení — —

Pohlédla vzhůru. Vysoko nad ní bělá se kouř a zvolna vine se k lesům.

Ale není teď čas hledět. Jen ještě chvíli Barča čeká, co by dvacet napočítal. Pak se zvedla a utíkala ke kovárně, a odtamtud po chvíli rozběhla se k vápence a stanula pod nízkou, širokou její stříškou, jež kryla kol do kola spodek její.

Tma bezehvězdné, bezměsíčné mlhavé noci byla záštitou Barčinou na cestě k továrně. (Dokončení.)

V tiché chalupě.

Povídka z podhorské vesnice. Napsal Karel V. Rais.

(Pokračování.)

V.

Od polední strany počalo vanouti teple. Ve hlubokých brázdách mezi záhony širých lánů, na souvratích, v příkopech i dolících po lučinách zaleskla se voda. Hlína roztálých polí byla jí všecka nasáklá. Poslední hromady sněhové schovávaly se ke stráním a stěnám chalup, jenom k severu obráceným. Potok na návsi ryčel jako zdravý kluk, který divokou radostí rozjařen letí a skáče. Na lískách, olších a topolech, vrbách i jívách visely žluté i rudé třapce nebo vzpínaly se zlatem ojíněné kočičky.

Kluci počali choditi do školy bosi, tloukli špačka a cvrkali boby. Ševci měli odbyt na zbytky koží, jež hoši sešívali, vycpávali pilinami a tvrdými motouzy drátovali, aby takto zrobené míče byly jako kameny a při velkém nebo malém pastoru notně bouchaly do zad.

Ze chlévů ozýval se bukot dobytka, jenž tušil a cítil, co se venku děje. Na holých paloučích kolem chalup dupali a skákali bulíci, jalovice

i drobná telata, jež hospodáři vypouštěli, aby se proběhli na sluníčku. V Javoří jednou odpoledne vybíhali lidé ze všech stavení a zírali nad topoly uprostřed vesnice. V čistém vzduchu kroužilo tam sedm ptáků, již nataženy měli dlouhanské krky a nohy. Byli to čápi, již širému kraji přinesli jistojistou zvěsť, že jaro je tady . . . .

Kolem chalup a baráků bylo živěji: hospodáři i hospodyně svlékali stěny svých obydlí ze slaměných obalů, jimiž je na podzim opatřili, aby nikde mrazivý vítr nenašel ani skulinky, kudy by se vplížil do světnice nebo do chléva. Sbírali obvazy, jimiž ochránili stromky proti mrazu, hrabali žluté listí po zahradě rozházené, rovnali dvorky i cesty.

„Poslouchejte, Pavlinko,“ povídala jednou panímáma Koutecká nevěstě, „neumíňují vám krávy?“

„Pane umíňují,“ přisvědčila mladá hospodyně, „a již hezky dlouho, prodávám až o šest žejdlíků denně méně; ještě že straka se mi drží.“

„Straka se vám drží?“ usmála se panímáma kysele. „Za to štrýma mi zle ubírá, třeba že jsem dlouho nic neříkala.“

„Je na nich na všech znát, že jde k jaru; jen aby dal pán bůh brzy zeleno, všecko by se obrátilo,“ hovořila Pavla.

„Nesmíte mi na ni, Pavlinko, zapomínat,“ zasmála se stará a kloubnatým prstem nevěstě pohrozila.

„Ale to, panímámo, do opravdy nemyslíte,“ tázavě i vyčítavě řekla Pavla, „vždyť přece víte, že jí dávám vždycky první, vídáváte denně, co jí nasýpám.“

„Inu vídávám, vídávám,“ odpověděla stará, ale na řeči bylo patrno, že to pravé, co chtěla říci, nedodala.

„Snad nemyslíte, panímámo, že co štrýmě před vámi dám, jindy jí snad uberu?“ káravě pověděla Pavla.

„Vždyť jsem přece nic neřekla, Pavlinko, ale povídáte sama, jak se vám straka drží,“ dorážela panímáma.

„Jak by štrýma dojila pořád stejně, když je stelná?“ bránila se mladá.

„Právě proto, že je stelná, musí dostávat víc! Vždyť přece, Pavlinko, víte, že máme uděláno, že naše kráva musí být krmena tak, abychom my byli spokojeni, a nebude-li dle našeho uznání dobře hleděna, že si ji můžeme dát do cizího chléva a vzít si u vás krmení, co bychom potřebovali!“ teď rázně a směle vykládala výminkářka.

Pavlina se zarazila.

„Já vás na to, Pavlinko, už kolikrát upomínala, snad jste mi porozuměla, a nechci, abyste řekla, že jste u nás pořád hubovaná,“ zase mírněji, ale při tom ještě dosti jízlivě rozprávěla stará.

„Ještě jsem, panímámo, nikde nic neřekla,“ odvětila Pavla vyčítavě.

„I člověk sem tam ledaco doslechne,“ smála se tchýně a pospíchala do výminku.

Pavla byla rozmrzena. Ačkoliv pro štrýmu nejednou již špičaté slovo spolkla, nehněvala se a hleděla panímámě všemožně vyhověti. Nebyla si také vědoma, že by si někde před lidmi byla stěžovala a když lidé sami o výminkářích začínali, vyhnula se přímé odpovědi. Věru, sama spíše si mohla naříkati! Krávy dojily jí málo, takže skrovně za mléko i za máslo

tržila. Při tom ve sklepě vídala, že panímáma má krajáče plné, ačkoliv prodávala, každou sobotu stloukala, a přes tu chvíli přišel někdo z Lukavce od Frantiny nebo z Chotče od Kačky a odnášel plné džbány, které panímáma dcerám posílala. V té chvíli si také Pavla vzpomněla, že jí překupnice nedávno nadhodila: „Ale vy, hospodyně, málo tlučete, panímáma to umí jináč, skoro jako byste vy měla jednu krávu a ona tři!"

Tenkráte se jenom usmála a řekla: „Pane, štrýma je dobrá kráva, a pak naše jsou od jara do zimy v poli, nedivím se, že tolik nedojí."

Za to jí teď panímáma vyčítá, že na štrýmu nepamatuje.

Tak rozmrzelá šla do chléva a všecko seno, které v koši bylo, nasypala štrýmě do žlabu.

„Na, najez se, aby pořád nehubovali!" povídala jí. —

Když panímáma v poledne dojila, přišel do chléva Toník.

„Podívej se, jak ti Pavla hází senem," začala matka, „jednou dá ryc, podruhé nic! Jaké pak je to hospodářství, nasypat krávě koš sena najednou, polovička toho je ve žlabě, polovička rozházena pod kravou. Proč by štrýma šetřila, když hospodyně plýtvá!"

V tom také Pavla vcházela do chléva; hrnec měla pod paží, v levici nesla dojačku, zrobenou za světlých a tmavých dužin, v pravici sítko.

Toník věda, že konec matčiny řeči zaslechla, podíval se na ni tázavě.

Pavla neodpovídajíc postavila hrnec, vzala stoličku a sedla ke krávě.

„Žalovala tu na tebe maminka, že plýtváš senem," žertovně začal Toník, „musíš šetřit, je k jaru a půda skoro prázdna."

„A před chvílí mi maminka vyčítala, že na štrýmu zapomínám, že proto nic nedojí a že pamatuju jenom na straku," trochu kysele řekla Pavla.

Panímáma, vstávajíc a odkládajíc stoličku, odpověděla špičatě:

„Ale to jsem vám, Pavlinko, neříkala, abyste nasypala štrýmě koš sena najednou, tak zlobit se hned nemusíte!"

„I kdož by se, panímámo, nemrzel, štrýma je mi tady vždycky první a ještě hubujete, že o ni nedbám," bránila se Pavla.

„I mlčte, snad se nebudete hádat o trochu sena," řekl Toník, „stálo by to za to!"

„To není, hošíčku, jenom o trochu sena, ale řekla jsem jí, aby mi na krávu pamatovala jako na svou. Máme jenom to zvíře, je to naše živobytí!" panímáma syna rázně odbývala.

Teď Pavla v práci ustála a poobrátivši se na stoličce, odpověděla prudčeji: „Snad panímámo, dokonce řeknete, že má štrýma hlad, že jí nažrat nedám a že nedojí? Dojí více než naše; což pak málo prodáváte a ještě málo džbánů odnesou do Lukavce a do Chotče?"

Stará hospodyně, škubajíc sebou rozčileně, udivena zírala na nevěstu.

„I podívejme se, podívejme," začala pak jedovatě, „co mi tu už vyčítáte! Hele, kdo by to ve vás byl hledal! Budete vy mi zakazovat, abych svým vlastním dcerám ani trochu mléka neposlala?"

Pavla mlčela; cítila, že řekla více, než chtěla. Ale nemohla se již přemoci, pálilo ji to v prsou dlouho. Bývalo jí už kolikráte hořko, když přes tu chvíli mlčky všelijaké výčitky snášela a to skoro pokaždé před

mužem. Byl dobrák, ještě ani jednou jí nezahuboval, ale nemusila se již domnívati, že činí tak jenom z lásky, že jí všecko promíjí, ačkoliv si třeba myslí, že je Pavla vinna?

„Holečku, Frantina a Kačka si ode mne ten džbán dobře zaslouží, byly tak dost odstrčeny, vždyť dostaly sotva po patnácti stech, ale bratr celou chalupu,“ žehrala panímáma. „Ostatně, kdo ví, kdy teprve všecko, co měly dostat, od bratra dostanou, když nevěsta přinesla kde nic tu nic!“ dodala hněvivě.

„Pořád byste, maminko, to kde nic tu nic nemusila vyčítat,“ spustil Toník rozhodně. „Frantina a Kačka dostanou, co jim patří, ještě se o to nehlásily. A jest-li jsem já dostal víc najednou, vždyť ony si to taky po troškách odnosily a ještě odnesou! Ty na sebe nezapomenou! Ale já jim to přeju a nevyčítám!“

V tom pootevřely se dvéře od záspi a výminkářova hlava nahlédla do chléva; pak všoural se celý a všecek skrčen zůstal u dveří. Při světle, které prve do chléva proniklo, viděl ženu všecku zamračenou, vztýčenou, naproti při zdi syna, jenž právě domluvil a rozčileně hrabal se ve vlasech, i nevěstu, skloněnou na stoličce vedle pálenky.

„Jakou pak to tady máte rozprávku?“ zdlouha, potměšile ptal se starý. „Zrovna jako byste se vadili, je vás slyšet až u stodoly.“

Panímáma těkavě zírala s tváře do tváře.

„Ale — pořád nějaké hádky vyhledávají,“ řekl Toník mrzutě.

Pavla rychle, udivena se naň podívala.

„Říkala jsem Pavlince, aby nám nezapomínala na štrýmu, že nám málo dojí, ale ta, paní, hned se rozhněvala,“ rýpavě řekla panímáma.

„I nerozhněvala,“ mírně, ale vyčítavě promluvila Pavla a na hlase jejím bylo znáti, že je blízko pláče.

„Kdo pak mi vyčetl, že posílám džbány Frantině a Kačce?“ hněvivě ptala se panímáma.

„To snad ne — to snad ne?“ chechtal se výminkář a potřásal tělem.

„Ale to nepovídáte, že pořád do ní jedete, denně něco vyhledáte a nic vám po chuti neudělá!“ pravil Toník.

„Ale — ale —“ jizlivě povídal starý a pořád se kýval.

„Nevídáno — snad se s ní mám mazlit, s princeznou!“ kysele i zlobně smála se matka.

„Nemusíte se mazlit, ale jednat s ní, když ne jako s dcerou, aspoň jako s každým jiným ve vsi,“ vyčítal Toník nevrle.

„Ajajajaj! Podívejme se, podívejme! Čeho jsme se to, mámo, na stará kolena dočkali, jak nás syn pěkně napomíná!“ sípavě se směje povídal výminkář, a z hlasu jeho sršela zlosť.

„To máš za všecku naši lopotu, za všecku starosť, za to, že jsme mu dali chalupu zrovna zadarmo!“ ostře křičela výminkářka.

„Maminko, křičíte, jako bychom vám byli bůh ví co udělali! A tu chalupu pořád mi vyčítáte! Jsem rád, že jsem ji dostal, ale zrovna zadarmo není a vy jste ji taky dostali po rodičích!“ rozhodně odpověděl Toník.

„Chchchch!“ rozesmál se starý. „Slyšíš ho, matko? Nelida necitná mluví hůř než kluk cikánský!“

Výminkář byl vztyčen, sůpal, oči mu sršely a natažené paže odstávaly od těla.

Pavla již neseděla, ale stojíc blíže muže, všecka se chvěla. Když se starý tak rozzuřil, přistoupila k Toníkovi a vzavši jej za ruku, řekla:

„Pojď už domů a nezlob se!“

„Vidíš, vidíš“, ječela výminkářka na muže, „už ho zas drží!“

„Pánbůh vám to odpusť všecko,“ řekl Toník klidněji; „ale děláte někdy jako bez rozumu!“

„Ty plemeno vejří! takhle budeš s námi mluvit?“ vzkřikl starý hlasem chraptivým i hvízdavým a prudce rozpřáhnul pravici na syna.

„Vy ho neuhodíte, on je můj a já ho uhodit nedám!“ vzkřikla Pavla hlasem plným bolesti a zoufalosti. Stála vedle muže a paže měla vztýčeny proti ruce výminkářově. Ty velké oči div div z víček jí nevyletěly.

Výminkář zaražen spustil svůj drsný, ostrý smích a ruka jeho zvolna se nížila.

„Chchchch!“ smál se zase křečovitě, „viděla's, matko, viděla's? Takovouhle ti přivedl dceru, prát se se mnou chce!“ A sůpaje vzal ženu pod ramenem a vedl ji do výminku.

Pavla již také nestála s těma rukama vztýčenýma, ale byla všecka skleslá žalem zmožená.

„Pro umučení boží, čím jsem já si tohle zasloužila?“ zakvílela, rukama lomíc.

„Prosím tě, mlč a ještě ty mi nepřidávej,“ řekl Toník mrzutě.

„Vždyť já ti nechci přidávat, lituji tě více než sebe samu, ale neměl jsi mne sem vodit — neměl — neměl!“ A slzíc odešla do světnice.

Toník zůstal ve chlévě; opíraje se o zeď, ruce měl založeny na prsou a hleděl k zemi. Krávy, prvějším křikem ulekané, přes tu chvíli obracely k němu hlavy, natahovaly krky a pomručívaly. Z děr pod žlaby vylézali králíci bílí, strakatí i zaječatí, očí tmavých i ohnivých, přihopkali až k němu, křoustali zbytky sena, řepy i brambor, po zemi rozházené, honili se po chlévě — ale Toník si nevšímal.

Hodnou chvíli stál tupě, bez myšlénky, jen zmatená slova z prvějšího křiku hučela mu hlavou. Pak pohnul hlavou a zadíval se k okénku, jímž padal do chléva jasný pruh světla, v němž třepetal se prach a vznášel kravský dech. Velký křižatý pavouk na hebké nitce, jež v tom světelném pasu se leskla, spouštěl se do prázdna, pohoupal se, zobracel na všecky strany a zase bystře šplhal vzhůru.

„Neměl jsi mne sem vodit — neměl — neměl —“ znělo Toníkovi v duši. Že neměl? odpovídal si myšlénkami, když jsem tě poprve viděl a chvilku s tebou pohovořil, umiňoval jsem si, že si tě sem přivedu! — Bylo to na bělovesskou pouť, když se s nimi sešel. Šla s bratrem, se kterým byl Toník rok na vojně ... Pak mluvívali spolu každou neděli, později i několikráte v týdnu. Hlavou mladého muže proletěly všecky ty blahé, krásné chvíle, jež prožil sedaje u stolku, nad nímž ona hlavu skláněla ku práci, na chvíle nedělních odpůldnů, kdy ji z požehnání vyprovázíval, na podvečery, kdy stojíce v šeru sami vřele se loučívali, nebo kdy Pavla jej na konec vsi vyprovázela.

Vzpomněl si i na křiky, které bývaly doma, když rodiče zvěděli, že od Pavly upustiti nechce, na výčitky, jež přes tu chvíli sypali mu na hlavu, na pláč matčin i otcovy kletby. Vzpomněl si na sestry, jež přicházely také přiložit nebo Pavlu trochu zhanobit. Vždycky po takovém křiku dlouho s ním doma nemluvili, nevšímali si ho a všude jej odstrkovali. Kolikráte mnoho dlouhých dní prožil na půdě sám a sám téměř o hladu... Ku podivu, v pozdější době sestry obrátily a samy měly rodiče k tomu, aby Toníkovi nebránili. Rozuměl jim — věděl, že to nebyla láska, jež je k tomu přiměla, ale závisť a škodolibosť, že bude míti méně snad než ony, že nebude na ně hleděti s patra jako hospodář dobře zazobaný.

A dostal ji, dostal, vybojoval si ji a jest jeho! A při té vzpomínce, dále již nehloubaje, chvátal do světnice.

Pavla již seděla nad prací, ale slzy jí ještě na tváři neuschly.

„Nehněvej se na mne," řekl jí tím svým upřímným hlasem a rusou hlavu jí objal. „Podívej se mi do očí a zasměj se na mne, jako jsi se smávala, když jsem k vám přišel," pravil a líce její obrátil si vzhůru.

Podívala se naň jasně, ale hned zas oči se jí zalévaly.

„Ty se na mne nehněvej, že přinesla jsem ti takové živobytí do stavení! Tolik toho všeho lituji, ale přece si ještě myslím, že snad vidíš, jak nejsem nikdy vinna, že nechci mrzutosti a křiky!" odpověděla mu tiše plačíc.

A v té chvíli si Toník vzpomněl, jak prve ve chlévě vztyčila se proti otci, jak vzepjala paže volajíc: „on je můj a já ho uhodit nedám!", a vzav ji kolem těla, vyzdvihl ji k sobě a tiskna ji vřele volal: „Ty jsi má, drahá nade všecko!" —

Pavla chtěla se přičiniti, aby zapomněla na všecko; proto také panímámě neukázala nejmenšího hněvu. Když ji potkala, pozdravovala jako jindy, ačkoliv jí panímáma prvé dny nepoděkovala a později chladně jenom zahučela. Ale Pavla nedala se odstrašiti, byla vlídna, laskava, chtěla jedině, aby v novém domově jejím byl mír a pokoj.

Asi po čtrnácti dnech přichvátal do Kouteckých chalupy výminkář Pozdník. Přivedl s sebou synova čtyřletého hošíka, s kterým se Pavla doma ráda mazlívala. Klouče chtělo vidět, kde teď tetička pořád je, kamže se z domova poděla.

Tatík Pozdník byl všecek ustrašen, přiletěly do Lánů rozprávky, že Pavla dělá u Kouteckých samé mrzutosti, že je na staré tuze zlá, škarohlídná nebo vysměvačná, všecko že jim dělá na příč, krávě že jim nažrati nedá, výminek špatně odvádí a stále jej vyčítá, ba že dokonce hnala se na výminkáře s pěsťmi zaťatými a kdyby byl neměl lepší rozum a raději neodešel, že by naň byla dozajista ruce vztáhla a za všecko jej bila.

Tenkráte si Pavla poplakala...

„Vidíte, jaké řeči se o mně roznášejí," bědovala, „nikdo nikdy o mně špatně nemluvil a teď tak nepěkně jsem rozkřičena!"

Toník starému sám vyložil, jak všecko se sběhlo.

„Inu," řekl Pozdník ku konci všech výkladů, „totě stará moudrosť, že není radno po lidských trubách vodu píti, ale jenom tě, Pavlinko, prosím, neukvap se a buď trpělivá, kdo setrvá, zlé přetrvá!"

Hošík zatím přecházel po světnici a všecko řádně obhlížel.

„A kde máte třínožku?“ ptal se nenadále.

„Jakou třínožku?“ vyzvídal Toník.

„No, třínožku — co pak vy neševcujete?“

Všickni se zasmáli.

„Dědeček ševcuje, tatínek ševcuje, jenom vy neševcujete!“ hovořil klouček.

„Já zas dělám něco jiného,“ vykládal Toník.

„A co děláte? Dříví?“

„Všelicos, dříví, orám, kopu a tak ledacos.“

„To náš tatínek taky umí,“ odpověděl synek pohrdlivě.

Když pak dědeček chystal se k odchodu, šeptal mu vnuk, ale tak, že jej všickni slyšeli: „Nenechte ji tady, pořád jenom pláče! Ať jde k nám, tam může zpívat!“

„Ba, hochu, dávno jsem si nezazpívala,“ přisvědčovala mu Pavla.

„Tak tu nebuď — utec —“ důrazně vybízel ji hošík.

Pavla vyprovodila otce až mezi topoly na návsi. Již se na nich rozvíjely žlutavé lístky, jež mladou silnou vůní dýchaly po celé vesnici.

„Jen buď, Pavlinko, trpěliva, jen buď trpěliva,“ nabádal ji otec při rozchodu, „staří lidé jsou vždycky divni, — starý nevrlý!“

Toník vyprovodil tchána jenom ku bráně, aby byl někdo doma; vraceje se potkal matku, jež chvátala ke studni.

„Vyprovázels, vyprovázels?“ ptala se kysele.

„Vyprovázel,“ přisvědčil.

„Že nemáš, hochu, kouska rozumu, takhle si to nasazuješ do chalupy! Dneska ti už přivedl kluka!“ domlouvala mu matka srdečně.

„Proč myslíte, maminko?“ ptal se udiven.

„Ale — všecko ti vybrakujou!“ odpověděla.

„Ba nevybrakujou, jest-li nám něco, když přijdou, nepřibude, dozajista neubude,“ smál se syn.

„To pán bůh sám ví, hochu, po kom jsi, po nás po žádném. Každému spíše věříš nežli nám. Ta ženská ti opravdu udělala, vidíš, to jsou Frantina a Kačka upřímnější, ty k nám více drží!“ vyčítala matka, ale bez hněvu.

„Nevím, maminko, kdybychom tu upřímnosť vážili, kde by byla větší,“ řekl Toník.

„Toť vím, že ty na sestry nedržíš, tomu tě taky Pavla naučila,“ dále hovořila matka.

„Nevěřte tomu, maminko, ony samy mne tomu naučily,“ smál se Toník, vcházeje s matkou do stavení.

VI.

V polích začaly jarní práce. Toník hned za jitra červinku a pálenku zapřahával, na vůz nakládal ruchadlo, brány i pytle a vyjížděl ze dvorka. S Pavlou vídal se teď jenom v poledne, když vracel se k obědu. Mladá žena starala se o domácnosť i chlév a když měla chvíli volnou, sedala k šití pro lidi. Přičiňovala se, skládala groš ke groši, aby brzy

na dluzích se jim ulehčilo. Vše, co za mléko, máslo a vejce utržila, ukládala, aby pak Toníka větší částkou překvapila. V noci, když unavený muž zasedl ke stolu nebo natáhnul se na lavici, a Pavla všecko hospodářství měla v pořádku, přisedla též a robila ještě jiné věci: pletla karkulky, kabátky, povijany, šila cíšky a košilky. Když Toník poprvé si všimnul, jakou to robí drobotinu a žertem se jí zeptal: „Prosím tě, holka, co to děláš?“ zapálila se a sklopila oči a dlouho nemohla se mu podívati do tváře.

Když opět jindy žertovati začal, volala honem: „Mlč, mlč a nezačínej, nebo vyběhnu ven a za světla se nevrátím!“

Starý Koutecký celou zimu kromě do kostela ven nevyšel, za to teď na jaře ledakdy vyklátil se ze stavení do polí; chodil po mezích a prohlížel, jak na jeho bývalých polích je všecko sděláno, je-li oráno dosti hluboko, je-li dobře uvláčeno, kolem mezí a při cestě přihrabáno, sebráno kamení a vypleta pejřovka. Podpatkem rozkopával hrudy, zadupával myší díry, zkoumal, je-li dobře oseto a je-li na poli to, co podle jeho rozumu tam patřilo. Doma nemluvil ani se synem; měl-li potkati nevěstu, raději se uhnul.

Panímáma přes tu chvíli Pavlu potrápila. Sotvaže mladá ve chlévě uklidila, šla panímáma uklízet ještě jednou; štrýmě hned ubírala, hned přidávala; přemétala na síni nebo na záspi, sotvaže Pavla pometlo odložila; škopky po ní přemývala, pavučiny smítala, i v zahrádce výminkářský záhon přeryla. Při tom Pavle ničeho nevytýkala, ale při takové práci ve chlévě, po záspi, na síni hlasitě hubovala a bručela.

Když mladá hospodyně světnice i z venčí sama bílila, smála se jí panímáma: „Milá zlatá, z chalupy zámek neuděláte; třeba byla stěna učouzená, jenom když je bez dluhů a v kapse plno!“ Ale sotvaže Pavla práci ukončila, chvátala panímáma výměnek ještě jednou přebílit.

„Vy jste pěkná,“ smála se špičatě, „svoje vyparádíte, ale naše jenom tak přetřete, ledaže bílých čmárů naděláte!“

„Ale panímámo,“ usmála se Pavla, „vždyť jsem s výminkem začala!“

Když Pavla Toníkovi o tom všem povídávala, říkal: „Jen ji nech, zasměj se a ani si nevšímni, takoví jsou staří lidé všichni!“ —

Ke konci dubna na bílou sobotu byly Frantina s Kačkou i s dětmi v kostele „na líbání“; chtějíce zůstati „na vzkříšení“, přišly odpoledne do Javoří. Jak je Pavla shlédla, spěchala jim ku bráně naproti.

„Pozdrav vás pán bůh, pěkně vás vítám,“ volala srdečně, ruce jim podávajíc, „to je dost, že zase jednou jdete. Běžím vám naproti, abyste mi neutekly, abyste se také u nás stavily!“

„Co vám napadá, kde pak bychom vás dnes, před velkou nedělí, trápily, máte beztoho práce až nad hlavu,“ odpověděla Frantina.

„Darmo by vám naši klazani pošlapali podlahu,“ přidávala Kačka. „To víte, běhá to pořád jako divousi a my u nás nemáme na tu velkou čistotu pořádně kdy!“

„Vymlouvejte se, jak chcete, ale dnes vás už nepustím, dnes se stavit musíte,“ důtklivě povídala Pavla.

Frantina a Kačka byly malé, po mamince, a tuze sestaralé; scházelo jim ještě hezky do čtyřicítky, ale vyhlížely jako padesátnice. Byly

si tuze podobny, jenom že Podzimková byla lépe oděna nežli Kubice, jež byla v Chotči na chalupě menší a měla dětí pět, kdežto Podzimková jen tři.

Děti byly oděny nedělně: kluci měli kalhoty dole ohrnuty, kabáty tuze volny a rukávy šly jim až na prsty, takže pořád ve vzduchu rukama šermovali. Na hlavách měli nové čepice se štítky, ozdobené stuhami, zlatými růžicemi a pírky. Dívky byly v naškrobených kartonkách, že jen jen šustily, ve tmavých jupkách a na hlavách měly šátky.

Když přicházely ke stavení, vyběhla panímáma.

„Vítám vás všecky, vždyť jsem se vás už dočkati nemohla!“ volala.

„Tak pojďte, pojďte,“ řekla Pavla v síni a dvéře do světnice otevřela dokořán.

„I co vám napadá, Pavlinko, já je teď nepustím, kdo ví, jak dlouho se s nimi ještě budu těšit! A darmo by vám to děti umudily!“ bránila panímáma.

Frantina a Kačka, zírajíce stranou do světnice, kysele se usmívaly.

„Pojďte, pojďte, děti,“ křičela panímáma a tlačila je všecky do síňky k výminku.

Dvě děvčátka si mladá přece udržela; zavedla je do světnice a nadělila jim do zástěr kraslice pro všecky, každému jednu cukrovou, jednu obyčejnou.

Když švagrové z výminku odcházely, ve velké světnici se nestavily. Pavla také ven nevyšla, aby se rozloučila; bylo jí trpko a protivilo se jí, aby se vtírala. Panímáma šla s nimi na vzkříšení; zavírajíc bránu, zadívala se k chalupě, zdali Pavlina za nimi nehledí.

„Nač byste se stavovaly, ještě by se tím vychloubala, že jste rády přišly,“ povídala dcerám.

„Ale je jako rozpuk,“ podotkla Frantina.

„Vždyť se také má! Prosím tě, co od rána do večera dělá, ledaže pořád sedí u stolu a píchá Jak pak by se jí nedařilo!“ polohlasitě vykládala panímáma.

„Ale skoro se mi něco zdálo,“ připomněla Kačka, hledíc s podivným úsměvem na matku.

„I to se ti nezdálo,“ ostře se smějíc matka odpověděla, „pán bůh pomoz, až to bude, od teďka už motá karkule a divných cárů, jakoby byla někde na zámku! Pak teprv bude sedat jako kněžna a já abych se jim udřela!“ pořád kázala matka. Šla přikloněna mezi dcerami a stále hlavu klonila brzo ke Kačce, brzo k Frantině.

„Svět neviděl člověka jako je náš Tonda,“ zasmála se Podzimková.

„Kdybys ho viděla, je celý pryč, když se na něho usměje! Ale, holečku, ona to umí, když u nás byla první dni, sám tatínek povídal, jaké má oči,“ smála se matka.

„Leda bychom bláznily, abychom jim ještě čekaly,“ podotkla Kačka.

„Vždyť jsem vám povídala, aspoň zkrotnou, Toník bude mít starosti a nebude se na ni pořád dívat jako na obraz!“

„Ale lichotit se umí; jak jen těmi kraslicemi pamatovala,“ řekla Frantina.

„Kdo pak ví, pro koho byly uchystány a škoda peněz, já vím, že byly nejspíše po desíti,“ přidala Kačka.

„Ale — podívejme — Toník —“ upozorňovala panímáma. Umlkly všecky, jenom děti hlučíce pobíhaly po silnici.

„Je vystrojen,“ začala opět Frantina.

„I prosím tě, na to ona drží, sama mu to na krku váže,“ šeptala panímáma.

„Jen aby si jednou z toho ze všeho neuvázal na krk něco jako ten Laňar,“ zahučela Frantina.

Toník je také shlédnul a pospíchal jim naproti.

„I pěkně vás vítám, byly jste u nás a já o tom ani nevěděl; byl jsem v kostele hned odpoledne, aby Pavla mohla na vzkříšení,“ hovořil setkav se s nimi a srdečně jim ruce podával.

„Ale? A nezmínila se nám o tom, byli bychom na ni počkali,“ řekla matka.

„Co pořád u vás děláte?“ ptal se Toník.

„Ale to víš, dřeme od rána do večera, chválit nemůžeme nic,“ odpověděla Kubice.

Toník přisvědčoval

„Ale zdrávi jste chvála bohu!“

„Pán bůh nedopouštěj, abychom ještě stonaly, je nám beztoho tak zle, půdy máme prázdny, dobytka málo, kde se pak máme nabrat,“ vykládala Podzimková.

„Ty budeš do smrti naříkat,“ smál se bratr. „Provázej vás pán bůh a pozdravujte doma. Jest-li pak dala Pavla dětem koledy?“ vzpomněl si.

„Bodejť že dala!“ odpověděla matka.

„Však si na to dlouho pamatovala,“ usmál se odcházeje. —

Ještě večer po vzkříšení řekla panímáma synovi: „Vzkazuje ti Podzimek i Kubík, že mají letos tuze zlé časy a že chtějí koupit nějaké pole i dobytek, abys do léta pamatoval a hleděl je vyplatit!“

Syn upřeně zadíval se na matku.

„Nic neříkaly,“ připomenul.

„Prosím tě, oslýchaly se tě upomínat.“

„Snad by také mohli počkat až po žních,“ řekl vyčítavě.

„Nevím, neptala jsem se, to víš, že se nerada mezi vás pletu, nerada dělám mrzutosti, třebaže vyslechnu všecko, ale povídaly, abys na to pamatoval, že jim to doma tuze ukládali,“ odpověděla matka. Syn už nepromluvil, zakýval hlavou a mlčky vešel do světnice. Pověděl Pavle, co z Lukavce i z Chotče vzkázali. Zůstala zaražena. Toho večera téměř nemluvili.

(Pokračování.)

Sokové.

Památce Fortunata Durycha a Adaucta Voigta

věnuje Kolda Malínský.

(Dokončení.)

elmožná paní, nechtíc v ten památný den býti příčinou mrzutosti, odešla z pokoje. Pan Cosimo provodil manželku jizlivým úšklebkem.

Panna Sidonie přitiskla batistový, voňavkou napuštěný šátek k očím a štkala.

„A teď," pravil pan Cosimo, chopiv Voigta za ruku, „přistoupíme k tomu pravému."

„Tu, milý synu, vaše nevěsta," pravil dále, přistoupiv s mladíkem k dceři; „jste ode dneška mým zetěm a pojezdným na Slanském statku."

Voigt, políbiv ruku panu vrchnímu, přistoupil k panně, vztáhl k ní obě ruce a zrak plný touhy upřel na dívku — ta však jako by neslyšela, tiskla šátek k obličeji dále a štkala již hlasitě.

„Sidi!" zvolal pan Cosimo úsečně a sáhl po šátku, aby ho od obličeje dceřina odtrhl. Už zase v něm klokotala krev a již se zase chvěl.

Panna zavrtěla hlavou k odporu.

„Sidonie," zvolal Voigt a klesnuv na jedno koleno, chopil se obou jejích rukou a snažil se, odtáhnouti je od obličeje, „Sidonie, pohleďte na mne —!" Hlas mladíkův se třásl — miloval dívku, ale toto její chování jej rozčilovalo a vzdor jej popouzel.

„Nechte mne — odstupte —" zvolala náhle, „já vás nechci — já vás — nemiluji —" A hlasitý pláč udusil další slova.

Voigt povstal a upřel tázavý pohled na pana vrchního. „Per deos immortales!" vykřikl pan Cosimo a chopiv dceru za ruku, pozdvihl ji prudkým trhnutím s taburetu, na kterém seděla.

„Sidi — co to blábolíš?" sípal vrchní dále. „Mám vzíti — karabáč!" Poslední slovo dralo se skrze zaťaté zuby, které zaskřípěly.

„Moje dcera není fenou — a sprostá ta slova neřekl slovutný a urozený pan vrchní statků Jeho Excellencí pana říšského hraběte z Martinic — potomek nobilů Benátských!" Slova ta jako příval hrnula se z úst paní Sidonie, která rozrazivši dvéře, přiskočila k dceři a postavivši se před ní, rozpřáhla ruce, jako by ji tělem svým chrániti mínila.

„A je-li ve vás, mladíku," pokračovala, pozorujíc, že oba muži se zarazili, „je-li ve vás jen za mák poctivosti a šlechetnosti — dostačí slova dcery mé a budete se dle nich říditi, nebo vězte, že i já vás nenávidím — či míníte opravdu dceru mou hnáti k oltáři — karabáčem —?" poslední slovo jen šeptala, bránilť se hlas slovo to opakovati.

„Styďte se oba!“ zvolala chopivši dceru za ruku, vtáhla ji za sebou do vedlejšího pokoje a přirazila dvéře.

Pan Cosimo zůstal zaražen. Už uznával, že se přenáhlil, a ta narážka na původ jeho rodu udeřila k cíli. Stál tu něm, zrak upíraje na dvéře, za kterými manželka s dcerou zmizely.

Za to oživl Voigt ze zaražení a po posledních slovech paní Sidonie vzkypěla v něm žluč, poslední pak pohled, který paní na něho vrhla, rozhodl. V té chvíli viděl v paní Sidonii jen nevděčnici. Tu podporu, tu přízeň kterých po několik let tu v domě požíval, považoval za vrchovatě zasloužené za ty hodiny trýzně a ústrků, jichž od Carla zakusil; on cenil zásluhu svou daleko víc a tudíž mohl vyžadovati vděčnosti od členů rodiny vrchních; i ten ovšem chatrný prospěch Carlův považoval za ovoce své práce, práce nezaplatitelné.

Odměnou za to vše měla býti ruka panny Sidonie a ta mu teď tak drsně odepřena. Ještě nedávno prohodil ku příteli, že si Sidonii vysloužil jako Jakub Rachel, a nyní mělo se prohlásiti, že byl odmrštěn — on, jenž už platil za budoucího regenta! Až se zachvěl a umínil si zachovati si aspoň pověsť.

„Urozený pane!“ pravil, úsilně se přemáhaje, „já za ruku dcery vaší nežádal; víte sám nejlépe, že mi byla nabídnuta — nyní vám za to nabídnutí děkuji a ruku dcery vaší odmítám!“ A pokloniv se panu Cosimovi, odešel.

Voigt od vrchních šel přímo do kolleje a do večera rozhlášeno po městě, že Voigt rukou panny Sidonie pohrdl — zlomyslní dodávali, že pro malé věno — a zároveň dodáváno, že Voigt pateru rektorovi ohlásil, že vstupuje do řádu Piaristů.

Z města zmizel a teprv po roce, když vydán ordo clericorum scholarum piarum, nabyli zvědaví jistoty, neboť mezi kleriky byl i fráter Adauctus a Sto Germano a u jména toho v závorce dodáno: „Nicolaus Voigt.“ Na Germana nezapomněl. —

IV.

Durych, spořádav si svůj nábyteček, vydal se do města, aby se rozloučil s přátely a známými. Na prvním místě byli ovšem páni patres. Nechtělo se mu valně do kolleje, čekalť tam kapitolu, ale uznával přece, že tam musí jíti nejdříve.

Proti svému nadání uvítán byl dost vlídně, ovšem jen od rektora, pater prefekt byl hned po obědě odejel na Peruc a pater Gelasius odešel na návštěvu k Františkánům. U rektora překvapen byl Durych novinou, že Voigt odmítl ruku panny Sidonie a ohlásil své vstoupení do řádu.

Celý tlum myšlenek proletěl hlavou Durychovou. Nejprv ovšem myšlenka, co se asi u vrchních stalo, že sešlo ze zasnoubení a samolibost vnucovala mu myšlenku, že příčinou toho byl asi on a již počal v duši osnovati plány, ovšem ještě na základech nepevných.

Opustiv kollej, zaměřil k panskému domu. Už na cestě dověděl se od panny Leokadie, že pater rektor pravdu mu sdělil. Panna oznamujíc mu novinu, tak divně se na Durycha usmála, on však úsměv ten vysvě-

tloval si co nejpříznivěji a byl tím více překvapen, když spěchajícího průjezdem zastavil Tomek a vyřídil mu vzkaz velmožného pána i s klausulí.

„Ano ano, pane studiose," pravil Tomek pozoruje nemalé zaražení mladíkovo, „už tomu tak. Otřel prý jste se tam v kolleji mezi diškursem o Taliany a to víte, velmožný a urozený pán je Talian — měl jste držet jazyk za zuby. Jste ještě pískle a už jste zapomenul na reguli „komu česť, tomu česť", teď to máte, i Diana, chuděra, tu vaši prostořekosť musela odnášeti a skáče, nebožáček, po třech — a což milostpanenka — ta skáče po jedné, jestli ji docela nezabil."

Tomek byl by otevřel stavidlo výmluvnosti dokořán, ale Durych pozbyl trpělivosti a uslyšev o Sidonii, chtěl přece jíti nahoru, ale Tomek mu zakročil cestu.

Durych, vida nezbytí, trpce se usmál a otočiv se, odešel. Tomek vyšel za ním na náměstí a sledoval ho zrakem, až mu v ulici k Lounské bráně vedoucí z očí zmizel. Postál ještě chvíli s rukama v kapsách ukrytýma a pobrukoval si jakous písničku; po chvíli si teprve vzpomněl, že bude asi záhodno, pověděti velmožnému pánu, že ten vlasatý studios už odtáhl, a proto šoural se volným krokem po schodech, ne právě vesele; bývalyť podobné audience za rozmrzelosti pánovy pernou povinností.

Zaklepal, velmožný pán otevřel, vyřídil a velmožný pán bouchl dveřmi. Tomek si oddechl.

Durych kráčel krokem volným a s hlavou svěšenou bez určitého cíle. Přemítal. Činem Voigtovým kmitla mu na chvilku naděje, že by mohl dojíti toho, o čem nejednou snil, ale naděje ta prchla vinou jeho vlastní — proč nemlčel! — než netrápil se dlouho myšlénkou tou; či byl by mohl předstoupiti před Sidonii a říci: „Voigt ustoupil, věnuj svou lásku mně!" Toho učiniti nemohl, to příčilo se jeho mysli a čím více přemýšlel o příhodě té, tím více poznával, že opravdu u vrchních je zbytečným. Pustil se za branou v pravo ku klášteru františkánskému a než došel k němu, byl rozhodnut, vstoupiti do řádu Františkánů a sice do nejpřísnějšího jeho odvětví, k Nejmenším bratřím sv. Františka čili Pavlanům. Původní jeho úmysl byl, vstoupiti do řádu Piaristův, ale upustil od myšlénky té, nebo byl by se v domě noviců v Moravském Lipníku sešel s Voigtem a on netoužil po setkání tom.

Před klášterem potkal Durych patera Gelasia, který se z kláštera vracel. Pater podal mladíkovi přátelsky ruku a vyzval ho, aby si vyšli spolu do zahrady Piaristské na Velvarském předměstí. Durych byl ochoten a cestou stěžoval si pateru Gelasiovi, co potkalo ho u vrchních. Když připomenul, že je pan vrchní Vlach, dal se Dobner do smíchu.

„Tak Vlach, jako my Maďaři," prohodil a již vypravoval o předcích pana vrchního, zejména o dědu jeho Jobovi. Otce páně Cosimova neznal, ten zahynul jako císařský vojenský dodavatel na úplavici až v Neapoli. Cosimo prvá léta ztrávil u děda, jehož domek v Menším městě Pražském sousedil s domem rodičů Gelasiových. Job byl dobrým sousedem. „Byl mi kmotrem," pokračoval pater, „a po něm dostalo se mi jména Job, ku kterému, poněvadž, jak víte, slovo to „pronásledovaný" znamená, přidáno mi jméno Felix — nu upustil jsem od obou a to třetí jméno dobře mi sluší," a pater se smál, aby dokázal, že je opravdový Gelasius — Smíšek.

„Když byl Kosma asi čtyřletým, odstěhovala se matka s ním na Moravu, kde měli příbuzné, a když krátce na to Job zemřel, přišli si pro dědictví. Nebylo toho mnoho; bylť před tím požár strávil skoro veškerý majetek mého kmotra. Prodali, odjeli a víc neslyšel jsem o nich, až jsem přišel do Slaného. Chtěl jsem se Kosmovi představiti, vzkázali však, že není doma, ač jsem, jda rynkem, u okna ho viděl — nešel jsem k němu víc."

„Požár onen prý zničil majestaty a dokumenty rodinné," prohodil Durych.

„Myslím, že nezachráněno nic," přisvědčil Gelasius.

„Za návštěv svých jsem se dověděl," vysvětloval Durych, „že jakožto průkaz svého šlechtictví mají u vrchních jediné skrovnou knížku, psanou jazykem vlašským a modlitby jakés obsahující. Na předním místě namalován erb a pod ním podepsán vzpomenutý děd v jazyce českém: „Job de Cara, zrozen" a pod tím letopočet jakýs, ale porušený, nebo list tu od molíka rozežrán."

„Trvám, že cosi podobného bylo u mých příbuzných," vpadl v řeč Gelasius; „byl to také majetek Jobův, nevím už, jak se to k nám dostalo, však zdržíte-li se, milý Václave, ještě tu při městě nějaký den, uzříte to. Jedu zítra do Prahy a ve dvou dnech se vrátím."

Durych slíbil, že se zdrží a patera pak navštíví. Však již byli u dveří zahradních a Durych maje co jiného na pilno, rozešel se tu s knězem.

U vrchních se zatím rozbouřené vlny domácího života počaly tišiti.

Paní Sidonie došla svého. Pomstila se Voigtovi a vypudila jej. Vidouc, jak z domu vyrazil a ke kolleji zamířil, zlovolně se ušklíbla a zahrozila za ním.

I panna Sidonie si oddechla, zároveň však povzdychla, zda Durych přijde. Paní máti ji však upokojila, až se hospodář ztiší a umoudří, že pro něho vzkáže sama.

A pan vrchní už se umoudřoval. Zavřel se sice do své pracovny na klíč a v hlučné samomluvě byla mu dcera ještě opicí a manželka sovou, ale samomluva stávala se čím dál tišší a pan Cosimo počal litovati už i Diany. Jen když vzpomněl na Durycha, odplivl si; ten mu byl ještě pořád „bestia bestiarum".

Konečně nadešla klidná rozvaha. Co teď? Voigt mu odešel a pan vrchní na jeho pyšná, nestoudná slova ani nemohl odpověděti; teď si sám tuze pro to zazlíval. Vždyť už nepřijde a on ho volati nebude. Však co teď? Což aby ten prostořeký Durych byl za smělosť svou potrestán a pak vzat na milost!

Nejdřív bylo třeba doma smíření a pan vrchní počal s Dianou. Vzav karabáč, bez kterého ven do polí nevycházel, zavolal fenu a když tato skroušeně k němu dolezla, pohladil ji a vyšli si za město. Pan vrchní chtěl přemýšleti, jak by napravil, co bylo porouchano a to myslil, že půjde v polích líp než pod střechou.

Paní Sidonie, spozorovavši, že pan manžel odešel, kvapila ihned dolů, aby se dověděla, byl-li tu Durych a když ku svému zármutku se dověděla, že si již vzkaz pana vrchního odnesl vyslala honem pannu Leokadii, aby se po městě poohledla, zda by někde Durycha spatřila a jemu, jako by náhodou ho potkajíc, vyřídila, že by byl paní Sidonii

nevděčníkem, kdyby nepřišel. Do bytu mladíkova ji přímo poslati nechtěla, aby z toho nevznikly po městě povídačky.

Panna proběhla celé město, ale nenalezla, koho hledala a potěšila paní Sidonii jen zprávou, že Durych ještě asi čtyři dni v městě se zdrží.

Za tím se vrátil pan Cosimo a když před obědem Carlo otci blahopřání přednesl, nastalo obecné líbání a smíření. Oběd naladil pana vrchního ještě lépe a on, když tak mimochodem prohozeno, že snad přece Durych přijde, nic proti tomu nenamítal.

Ale toužebně očekávaný nepřicházel a teprv druhého dne ho zahledli, když do kolleje vcházel.

Pater Gelasius byl se zatím vrátil a uvítav Durycha, podával mu ihned malou knížku ve starodávné, důkladné vazbě.

„Nalezl jsem," pravil, „a tuto, maje příležitosť, opsal jsem ještě něco z desk dvorských." A Gelasius se usmíval.

Durych, prohlednuv oboje, usmál se také.

„Vezmětež si oboje a užijtež toho, jak vám libo; nepochybuji, že maličkostí tou napravíte hlavu nadutého pošetilce."

Durych s díky přijal knížku i listinu. Když se Gelasius nyní tázal, jaký cíl si Durych zvolil, oznámil tento, na čem se rozhodl.

Dobner kynutím hlavy schvaloval úmysl mladíkův. „Inter minimos fratres sancti Francisci minimus non eris," *) pravil Dobner k Durychovi, podávaje mu ruku na rozloučenou.

S těžkým srdcem vycházel Durych z fortny kollejní a vytrhl se ze zadumání teprv, uslyšev známý hlas panny Leokadie. Vyřizovala mu vzkaz paní Sidonie a vypravovala, že se panu vrchnímu hněv už také vykouřil.

Durych byl chvilku na vahách. Včera byl by pannu jistě odbyl, ale dnes maje dar patera Gelasia v rukou, brzo se rozhodl a oznámil, že k vrchnímu přijde.

Panna chvátala s dobrou novinou a paní Sidonie konala na rychlo přípravy k uvítání pana tajemníka Jeho Excellencí, jak s úsměvem ku dceři prohodila.

Po polední přišel Durych. Pan vrchní vyšel mu vstříc a podával mu ruku sváděje vše na nedorozumění. Paní Sidonie podanou ruku stiskla a když se Durych sehnul, aby jí ruku políbil, pohladila ho po dlouhých, kučeravých kadeřích.

Panna Sidonie se zarděla a s povzdechem sklopila oči, když Durych k ní promluvil.

I on bojoval sám s sebou, ale pevná vůle zvítězila.

Poděkoval za přízeň, jíž se mu dostávalo a prosil o zachování v paměti.

Pan Cosimo honem ptal se, nebylo-li by mu vhod vstoupiti do služeb hraběcích, ale Durych děkoval a oznámil své rozhodnutí.

Dvojí vzdech byl ozvěnou posledních jeho slov. Nedal se přemluviti, neustoupil od svého. Rozloučil se srdečně a při odchodu žádal pana vrchního, aby od něho přijal maličkosť na památku a podal mu knížku a listinu od Gelasia obdrženou.

---

*) Skutečná nota při jménu Durychově v matrikuli gymnasia Slanského.

Po odchodu Durychově hodil sebou vrchní do pohovky, dar na stole stranou odstrčiv. Věcí zmocnila se paní Sidonie, aby měla, čím by se zabavila, aby zklamání tak tuze na jevo dáti nemusela.

Rozevřela knížku, na jejíž prvé stránce namalován byl erb jejich a pod ním podpis: „Job Dekara z Rozenetu r. 1714.“

Až vykřikla, spatřivši podpis. Spěšně odhrnula prvý list a jala se prohlížeti knížku.

Byl to spis Šimona Lomnického z Budče: „Pejcha života aneb pobožná knížka proti všeliké nádhernosti a pejše“. Dedikací zněla Matěji Dekarovi z Rozenetu.

V předmluvě tučnou čarou miniovou podtržená slova padla ihned paní Sidonii do očí, psalť tam Lomnický o Dekarovi — „jsme spolu v jedné vlasti, Lomnici Rožmberské rozeni —“ a dále slova — „a tak tudy jsouc pro vaši ctnosť schváleni, od jeho Milosti císařské Matiáše I. poctivého jste majestatu leta· minulého 1614. dostali a začátek urozenosti svým potomkům založili —“

Přiložená listina byl výpis majestátu toho z desk dvorských.

Paní Sidonie vypukla v křečovitý smích. V té chvilce zapomněla na těžké ponížení, jehož se jí dostalo odchodem Durychovým, nebo Durych dal jí do rukou zbraň, kterou se mohla manželi pomstíti za jeho marnivosť.

Rozhrnuvši listinu, položila ji s knížkou před vrchního. „Durych způsobil zázrak,“ pravila tonem jizlivým, „nebo učinil z Benátského nobila — Českého zemana.“

Vrchní vyskočil, vytřeštil oči na listinu a na knížku, četl a zase četl — prohlížel, zkoumal, vrtěl hlavou, ale věc byla tak jasna a zřejma, zejmena když i podpis na knížce vlašské srovnal s podpisem na knížce Lomnického, že nebylo pochybnosti, že i tu knihařem zkomolené slovo „zrozen“ má čteno býti „z Rozenetu“.

„Pomstil se,“ zvolala paní Sidonie.

„Ale šlechetně,“ dodal Kosmas, „škoda ho!“ A zase ponořil se do čtení majestátu a předmluvy Lomnického.

Uvěřil a posílaje ještě ten den na Smečno výkaz o letošní úrodě, napsal ho po česku — první za svého úřadování a podepsal: Kosmas Dekara z Rozenetu. Napsal Václavu Durychovi srdečné poděkování; došla srdečná odpověď, ale podepsán byl už — Fortunat Durych.

Pan vrchní, pohlednuv na podpis ten, vzpomněl si na slova patera Gelasia, pronešená při examen publicum.

Nejtíž nesla svůj osud panna Sidonie. Čekala na náhradu a čekala dlouho, až se i při ní vyplnilo úsloví: „do třetice všeho dobrého“, našel se náhradník — pan obroční — Zefyrin Cikada.

Ale i tu bylo jí přestáti trpkou zkoušku. Když došel ženichův křestní list, shledáno, že sluje vlastně Matěj Cvrček — Zefyrin byl biřmován a z Cvrčka Cikadu učinili páni piaristé.

Smířila se i s tím, když jí ženich za to svatosvatě přislíbil, že již nebude hrát a karty spálí. Byla jich nůše a panna Leokadie při nich ustrojila večeři.

Carlo nedostudoval, nebo nebylo již ani Voigtů ani Durychů. Dokud žil pan Kosmas, dělal ostudu a dluhy; když zemřel otec, tropil jen ostudu. Dal se na vojnu a přišel bez knoflíků domů, aby pokračoval, v čem byl dříve ustal — sloužil za terč vtipů i nápadů uličníků, kteří vrávorajícího pronásledovali z ulice do ulice, pokřikujíce naň i „Hopsasa!" Konečně se nad ním smiloval mráz v čedičové rokli pod Slanskou horou. Tak dožil poslední Dekara z Rozenetu. —

* * *

Minulo těžkých třicet roků. Přes zemi Českou přehnala se vichřice války sedmileté a přihnal se příval oprav a novot Josefínských. Tenkrát jednalo se o České Zálabí, teď o jazyk národa Českého.

Skrovňounký už byl hlouček těch, kdož za to měli, že ten staroslavný, krásný jazyk stojí za to, aby byl zachován.

V kolleji piaristské v Praze sešla se v celi patera Gelasia Dobnera malá společnost učenců. Slavný badatel slavil dne toho své šedesáté narozeniny, k nimž udělen mu generálem řádu titul exprovinciala; přišlo tedy několik důvěrných přátel, aby blahopřáli slovutnému starci.

Mluvilo se jazykem českým a o jazyku českém. Pronešeny vážné obavy o jeho budoucnost a vyskytl se nejeden návrh, jak by jazyk ten vzkříšen a povznešen býti mohl. Všichni shodovali se v tom, že by to byla práce ohromná a snad nevděčná.

„My k podobné práci jsme snad už všichni staří," mínil pater Gelasius; „k práci takové bude třeba sil mladistvých, odhodlanosti mladého muže!"

Přátelé přikyvli k souhlasu a zamyslili se všichni — což kdyby byli mohli tušiti, že ten mladý muž učí se teprve v Hudlicích abecedě.

Z ticha otevřely se dvéře a těmi vstoupil pater piarista. Nesl v ruce knihu.

„Vítejte mi, pane bratře," vítal kněze Dobner a představil přátelům svým doktora Adaucta Voigta, professora university Vídeňské a ten vysloviv někdejšímu učiteli svému srdečné blahopřání, podal mu na památku ve skvostné vazbě své monumentální dílo o mincích Českých.

V patách za Voigtem vstoupil do cely jiný muž v hábitě pavlanském a nesl rovněž objemný svazek.

Druhý host představil se sám jakožto doktor Fortunat Durych. I on blahopřál svému někdejšímu učiteli a podal mu k slavnému dni na památku své nové české vydání písma svatého.

Dobner se již upamatoval na někdejšího svého žáka a hluboce dojat, objal ho a srdečně děkoval za přátelskou upomínku, načež představil mu — Voigta.

Po třicíti letech stáli tu zase proti sobě někdejší sokové ze studií na gymnasiu Slanském. Jakási rozpačitost zmocnila se obou.

Dobner bystrým okem postřehl rozpaky hostí a přistoupiv, vložil ruku Voigtovu do ruky Durychovy. Muži se objali.

„Tak se sluší," zvolal Dobner, „buďtež i na dále soky v práci ku blahu lidstva a k rozkvětu vědy, ale bratry v lásce ku společné vlasti." —

Hostem u básníků.

Překlady Jarosl. Vrchlického.

Alberto Róndani.

List do album.

Jest elegantní herbář album paní,
pln myšlének a lásky sladkých vznětů,
kde srdcí milujících stesk a přání
jest vyjádřeno pod symbolem květů.

Ne jeden květ, já dva hned květy kladu
na první stránku: ginestru z hor tesů
a divoký mák, v strži plné chladu
a stínu který v býlí vzrost a vřesu.

Ó Madonno! Ať ty květy vám zjeví,
kdy člověku jen zbude Bůh, co záře
dá trpká něha, ples, o němž svět neví,
ve zapomnění, v život samotáře!

Theodore Aubanel.

Píseň.

Mé srdce kdyby křídla mělo,
na šíj tvou, na rámě by sjelo
jsouc zaníceno ve plamen,
a tvému oušku, květe snivý,
by vyprávělo samé divy,
ty divy, jež zná láska jen.

Mé srdce kdyby křídla mělo,
na tvoje rty by přiletělo,
na bledé rty, mé dítě slyš,
stem objetí, stem celování
by dařilo tě v horování
a pak by nemluvilo již.

Mé srdce křídel nemá, běda!
Mráz, nuda, teď se nad ním zvedá,
hleď, držím je své na dlani,
v svou vezmi je, můj květe bílý!
Jak beránek mé srdce kvílí
a pláče, děcko v zoufání!

Poesie.

Jest sluncem poesie, druhu milý,
plá v svět, jej hřeje a mu dává žíti,
a ve všech zemích všickni mohou píti
to slunce krásy, mladosti a síly.

Bláh, kdo jde za ním, zří je zářící.
Ne vždycky plá, má západu též chvíli . . .
Ten zlatý déšť kdy s výše k nám se chýlí,
svou nastav vínu Boha sklenici!

Konrad Ferdinand Meyer.

Žebrácká ballada.

Princ Bertarit Veronský žebráckou hostí spřež,
tu koláče, chleb jemný, tu vzácné víno též,
byl pozván každý hadrous, jenž hrdě nesa skráň
na mostě přes Adiži svou nastavuje dlaň.

Na mramoru ti sedí a mají prostřeno
a stem děr loket zívá a prst a koleno,
ne podle rodu, stáří, zde pestrá sedí změť.
Zajíce nesou na stůl a koroptvičky teď.

Ten sahá po poháru, má žízeň, slepý jest,
tam děckem nechá chromec si lžíci k ústům nést,
tu vnadný tupý nosík ční z kučer do výše,
kol rázovité hlavy tam vlas, vous Mojžíše.

Jsou dušičky už v peří. Teď začni, hudbo, svou,
tu dudy a tam housle, sem harfo s citerou!
Princ, pouhý ještě hošík jak anděl sličný, v mžik
se chopil plné číše a zvolal v jek a křik:

Já ověnčím si hlavu dnes růží líbeznou,
nechť ukradl mi ujec korunu železnou,
mým den jest, mým jest slunce! Ač malý statek mám,
chci s chuďasy být vesel a zpívat chudák sám!

V tom žebrák v jizbu vrazí. Grumello, odkud jdeš?
Ten strachem bledý praví: Kde trčí hradní věž,
já náhodou stál, vrahy na tebe vyslal strýc,
zde můj hnědý plášť vezmi . . . Slyš kroky blíž a víc!

Vtlač klobouk můj si v čelo, ten stíní . . rychle, viz . . .
mou žebráckou hůl ještě . . A nyní, dítě, zmiz! —
Ve zbroji vrazi tady, žebrák se plíží ven —
Stůj! — Dýky se již mihly. Kdo jsi? — Jej nechte jen!

Znám v klobouku tu díru, to starý Grumello,
i zdraný plášť, nám dražší se krve zachtělo!
I rozprchli se hradem a slídí po sálech,
co temným halen pláštěm princ unik smrti v spěch.

Do cizích zajel zemí a mužem stal se tak,
v železe přijel zpátky a ujce zabil, pak
na Veronský hrad ohněm a mečem udeří
a král žebráky všecky si pozval k večeři.

Jean Moréas.

Píseň dívčí.

Kmín pravil mně: On má tě rád,
tak prudce, že chce se ti vzdát.
On přijde, spěj se strojit, v mžik.
— Já děla: Kmín jest pochlebník!
Smiluj se, bože, nad mou duší!

Pak chudobek se ozval hlas:
Svou víru proč jeho víře svěřilas,
má srdce na cár rozbité.
— Chudobky, pozdě mluvíte!
Smiluj se, bože, nad mou duší!

Ó nečekej víc! pravil bez;
spí dávno v loktech jiné, věz!
— O smutný beze, znám tu zvěst,
chci tvůj květ všechen do svých vlasů vplést.
Smiluj se, bože, nad mou duší!

Sloky.

My půjdem kolem mříže parku,
kdy Velký Medvěd zapadá,
a ty poneseš pro okrasu —

já tomu chci — ve stuhách vlasů
květ, který sluje asfodel.

Tvé oči v mých se ztopí jasu,
kdy Velký Medvěd zapadá,
a květu budou barvu míti,
jenž nazývá se asfodel.

Tvé oči v mých se ztopí jasu,
tvá bytost zachvěje se celá
jak mythická se skála třese,
když, podle pověsti, jí tkne se
květ, který sluje asfodel.

Povídka.

Svou sekerou, ach, jak znaven jest
ten rytíř v bílé zbroji!

Třískati sekerou
přilbici veškerou, ach jak znaven jest
ten rytíř v bílé zbroji!
Již nechce Bici ni Bertu.
Tou krásnou slečnou z Perthu,
perlami protkaným hávem,
kol šíje kadeří splavem — ach, jak znaven jest!
kol šíje páží tou dvojí — ach, jak znaven jest!
ten rytíř v bílé zbroji.

I umřít, ach, jak znaven jest
ten rytíř v bílé zbroji!

Moudrá rada.

Ach, k čemu ten vztek,
mé tělo, ta tíž,
jen polibek
ty sníš!
Ku tvému plesu
má duše v děsu
zří nechtíc znát
ten zběsilý chvat.
V ten plamen, v ty boje
co počneš si jen,
ó duše moje!
Ach, nech
ten otrávený květ
a hleď,
by zapomněl tě svět!

Madrigal.

Bych uchránil tě vlády zla,
za chochol Lásky plamenné
svůj dám ti vlas, jenž větrem vlá,
má barvu řeky zčeřené.

A za štít s hesly něžnými
a za pancíře věrnosti
dám tobě hrdé oči své
proti tvé vlastní všednosti.

A melodie, kouzel číš,
bych uvedl tě v nadšení,
svá živá ústa dám ti již,
na keři růže v plameni.

A svoje vzácné ruce dám
za dueňy a komorné,
by na tvůj rozkaz každičký
pokorné byly, pozorné.

A já ti dám — ó zázraky!
myšlenek svojich celý tlum,
vše klenotnice, poklady
tak jako perly prasatům!

Maurice Maeterlink.

Nemocnice.

Ó nemocnice na kraji průplavu!
ó nemocnice v měsíci červenci!
tam ještě topí v sále,
co párníky zámořské pískají v průplavu!

(Ó nepřibližujte se ku oknům!)
Sbor vystěhovalců jde palácem!
Já cítím v bouři lodici!
Já vidím stáda na všech korábech!
(Ó bude líp, když okna zůstanou zavřena,
jeť člověk víc tam v bezpečí.)
Mám myšlénku skleníku pod sněhem,
a mním, že slaví zábřesk bouřlivého dne,
zřím rozházené rostliny na lněné pokrývce
a požár ve dnu slunečním
a lesem jdu, jenž je plu těžce raněných.

Konečně paprsk měsíce!

U prostřed sálu tančí vodotrysk!
a dveře otvírá tlum děvčátek!
beránky vidím na ostrově svěžích niv!
a krásné kvítí na ledovci!
a lilije v předsíni mramorové!
Hod veliký se chystá v pralese!
a vegetace tropická ve skrýši ledové!

Ó slyšte, jezy do kořen!
pod parníky se zmítá voda průplavů!

Oh sestry milosrdné v ohni hrabají!

Vše krásné třtiny zelené jsou v plamenech!
loď plná raněných se houpá v záři měsíce!
Vše dcery královské jsou v loďce při bouři!
a bolehlavem v poli umírají princezny!

Ó neotvírejte okna víc!
a slyšte, párníky zámořské hvizdají na dálném obzoru!

A kohos otravují v zahradě!
A veliký je kvas u nepřátel!
Jsou v městě obleženém jeleni!
a zvěřinec jest v středu lilií!
Je vegetace tropická na dně ledných ker!
a stádo ovcí běží přes železný most!
a beránci z luk smutné v jizbu vcházejí!

Teď sestra milosrdná lampy rosvěcuje,
přináší pokrm nemocným,
zavřela okna jdoucí na průplav
i všecky dveře svitu měsíce.

Letní sen života.

Povídka. Napsala Marie Červinková-Riegrova.

(Pokračování.)

ny míjely rychle, život v Doubkově pohyboval se ve starých kolejích — jen poměr obou dívek ochladl. Olga vyhýbala se společnosti Liduščině a za to tím více zabývala se Aničkou, která každého dne odpůldne přicházela se svým slabikářem. Lidušce se zdálo, že má příčinu horšiti se na Olgu, ale její živá letora nemohla na dlouho snésti stísňující ji napnutost poměru a proto jednou náhle přivinula se k Olze a řekla dívajíc se jí usmívavě do tváře: „Olgo, pojď se mnou na luka! Pojď, a nemrač se tak na mne, slyšíš?"

„Vždyť se nemračím. Nemohu jít, mám tu Aničku."

„Vezmi ji s sebou; sednete si do kopky. A víš, já musím na luka sbírat devatero kvítí. Zítra je Jana Křtitele a budeme večer házet věnečky."

Na lukách bylo živo. Vozy řebřinové přejížděly přes most na protější stranu řeky, kde bylo viděti na pokosené, světle zelené řady temných kopek. Ze strany, kterou Olga a Liduška přicházely, byly skopeny jen okraje u řeky, nejvíce vydané povodni. Dále vadla pokosená tráva na řadách, jež obracelo několik žen, děvčat a výrostků, živě ohánějících se hráběmi. A ještě dále tam, kde vlnilo se zelené moře vysokých, květy prosetých travin, stála řada sekáčů.

„Jak je horko!" pravila Liduška. „Nepůjdeme se koupat?"

„Až se poučím s Aničkou."

„O, to já čekat nebudu. Půjdu napřed a pak ti přinesu klíč od koupadla."

Liduška odešla a Olga usedla s Aničkou do kopky na pokraji řeky. Vál zde tak milý chládek. Vlhký výpar vodní, svěží zápach vodních bylin mísil se s vůní vadnoucího sena, a do šumu vlnek zaznívaly z dáli veselé hlasy hovořících děvčat. Jich červené kazajky, živě osvětleny slunečními paprsky, zářily nachem a odrážely se na zeleni luk jako roztroušené listy rudého máku. Vzduch byl jasný a čistý, jakoby prosycený jasem a když Olga hleděla proti světlu, viděla, jak na tisíce temných a světlých bodů míhalo se a vířilo v tom čistém vzduchu: mušky, šídla a jepice, těžící ze krátkých okamžiků svého jednodenního žití.

Anička rozevřela knihu a jala se čísti, ale Olga dnes zřídka ji opravovala — poslouchala velmi roztržitě a zrak její upíral se každé chvíle k výšině, kdež bylo viděti město Karlovice.

„No tak čti dále," pravila, vytrhnuvši se z myšlének, když Anička ve čtení ustala. Ale tato místo odpovědi vstala a běžela polibit ruku panu Ondřeji, jenž přicházel přes splav a k nim se blížil.

„Nezdržuji, je již hodina u konce?“

„Nemáme úřední hodiny. Seber si knížky, Aničko, a přijď zítra o chvilku dříve!“

„Jaké jste si vyhledala krásné místečko!“ pravil, usedaje na zem nedaleko ní.

Anička odcházela a pan Ondřej pokračoval: „Potkal jsem Lidušku a pravila mi, že jste zde a že si nemám z toho dělat svědomí vás vytrhnout, abyste se nemořila učením — —“

„To není moření, těší mne to.“

„Zabýváte se mnoho tím dítětem.“

„O ano! Neschvalujete to?“

„O to nechci říci . . . ale uvažoval jsem o tom.“

„Jak? Vy že jste o tom uvažoval? Což vás takové věci mohou zajímat?“

„Jak to myslíte, slečno Olgo?“

„Divím se, že jste si toho dítěte všiml. Myslila jsem, že nemáte času myslit na to, co se děje kolem vás, že — . .“ ale v tom se zarazila pohlédnuvši mu do tváře. Četla v jeho zraku bolestnou výčitku.

„O, jen to dopovězte! Vím, co jste chtěla říci: že nemyslím nikdy než sám na sebe? Že jsem egoista? Křivdíte mi, slečno Olgo!“

„O ne, ne,“ řekla ona kvapně. „Nemyslím, že jste egoista. Myslím jen, že jste tak zabrán do svých knih —“

„Že pro nic jiného nemám zraku a sluchu? . . Ano, ale to právě vy pokládáte za egoismus. Což jste mi to neřekla sama? Neřekla jste mi jednou: Tak sám sobě žíti ve svých myšlénkách — ne abyste je mohl sdělit jiným, ne, jen sám pro sebe — to je egoismus.“

„Jak jste si to pamatoval,“ zvolala překvapena. „Ale řekla jsem to jen tak všeobecně, nemyslila jsem, že byste snad chěl, že byste měl v úmyslu . . .“

„Tedy neuvědomělý egoismus? . . . A snad jste měla pravdu — snad je v tom neuvědomělý egoismus. Ale jestli pokládáte za egoismus to, když člověk vědomě jen vlastního štěstí hledá na úkor i ke škodě jiných — věřte mi, prosím vás, věřte mi, slečno Olgo, v tom smyslu jsem nikdy nebyl egoistou. Já nechtěl hledat jen svého štěstí — já myslil, právě to že je egoismus. — Žil jsem ve svých myšlénkách a ve studiích, protože jsem jinak nemohl, protože mne k sobě neodolatelně vábil ten svět nových myšlének a poznání, protože mi nedalo pokoje, abych rozřešil otázky a záhady, které mne mučily.“

Ona pozorně naslouchala a on zjevným jejím účastenstvím povzbuzen, mluvil čím dál tím živěji.

„Ano, již od dětství mne mučily. Smím vám to říci? . . . Byl jsem ještě malý hoch, když mi ponejprve jasně vyvstala na mysli otázka: proč jsem já — já? Proč jsem živ a proč mám umřít? A mučil jsem se rozhodnutím té divné otázky . . . ale vám se to bude zdát směšným —“

„O ne, ne!“

„Té divné otázky: jak k tomu přicházím, že jsem takový jaký jsem a že mi říkají Ondřej —? A někdy se mi zdálo, že já nejsem já, ale

někdo zcela jiný, ode všeho zevního nezávislý — a že mi do toho, kterému říkají Ondřej, vlastně nic není."

„Jaké divné myšlénky!"

„A když jsem dospíval, vždy obracelo k sobě mou pozornosť vše, co posmrtného života se týkalo."

„A v takovém hloubání jste ztrávil celé mládí, celý život?"

„Ne celé mládí. — Byla doba, kdy jsem o všem kolem sebe pochyboval, kdy jsem věřil, že v tom světě platí jediný zákon — právo silnějšího, a že každý má urvati v té krátké periodě života tolik rozkoše, mnoho-li může. — A tehdy — —"

Zarazil se a pohlédl na Olgu, která však dívala se před sebe do trávy.

„Ale netrvalo to dlouho. Cítil jsem v sobě pustotu, která se nedala zaplašit, cítil jsem, že ve mně neumlkal hlas, který mi vyčítavě našeptával: jest ještě jiná skutečnosť, jiný život a jiné štěstí . . . A poznenáhla po dlouhých studiích a bojích duševních, vždy jasněji a pevněji vzmáhalo se ve mně přesvědčení, že jediná pravá, nepochybná skutečnosť jest náš vnitřní myšlénkový svět — že vyšším cílem života jest pohřížiti se do tohoto světa, a pokud to možno učiniti sebe nezávislým od dojmů světa zevního. Ano, myslil jsem, že je to jen klam, jen nedospělosť duše věřiti ve štěstí, že ve světě není vůbec toho, co nazýváme štěstím — — a jediné pravé blaho je to upokojení mysli, jehož nabýváme sebepřemáháním a vědomím své síly duševní . . ."

Zamlčel se a pak pravil pohnutým hlasem: „Nechci, abyste mne nesprávně posuzovala — bolelo by mne to, velmi by mne to bolelo, slečno Olgo. Proto jsem vám to povídal . . ."

Ona pohlédla naň a cítila se zvláštně dojata zvukem jeho hlasu i pohledem, který na ni upíral.

„A nalezl jste opravdu upokojení a klidu, jehož jste hledal? Byl jste tímto způsobem šťasten?"

„Byl jsem spokojen. Řekl jsem vám, že ve štěstí nevěřím."

„A proč nevěříte ve štěstí? Což není ve světě pravého skutečného štěstí?"

On se na ni díval vřele a usmíval se.

„Jaké štěstí myslíte?"

„To nesobecké štěstí, při kterém není výčitek, při kterém nejsme šťastni sami." V tom se naň ohlédla, viděla jeho úsměv, zářící jeho pohled, viděla, že se ptal jen, aby uslyšel její odpověď. Vzmáhaly se v ní rozpaky, i řekla vyčítavě: „Ó, proč mi kladete tak zbytečné otázky?"

„Jaké zbytečné otázky, strýčku?" volala Liduška právě se vracející.

„Uvažovali jsme o tom, co jest štěstí v životě —"

Liduška se dala do smíchu. „Uvažovali! Ó, strýčku, co je po uvažování? O štěstí se neuvažuje — štěstí se chytá, když letí okolo. — Podívej se, takhle . . ." a rozehnala se rukou po žlutém, kolem letícím motýlu.

„Nechytla," smál se pan Ondřej.

„Chytla, podívej se, Olgo," pravila, okazujíc přivřenou ruku Olze.

„Ó, chudáček, zlomíš mu křídla — pusť ho!"

Liduška rozevřela ruku.

„Chycené štěstí ulétlo . . . Kdo chytá štěstí, polámе motýlům křídla,“ pravil pan Ondřej a rozesmál se svým tichým, přidušeným smíchem.

„Jen když to neumí, strýčku, nu a což ty — ty to teprv neumíš! Ale, Olgo, nechceš se jít vykoupat?“ obrátila se k této. „Zde je klíč, voda je dnes rozkošná.“

„O, ano, půjdu,“ pravila Olga. „Počkáte na mne?“ A již ubírala se rychlým krokem po louce k zátoce řeky, kde prokmitala mezi vrbovím z prken sbitá koupelna.

Olga usednuvši na lavičku v koupelně, zahleděla se na pohyby rybek, kmitajících se v průzračném proudu.

Jaký je to zvláštní člověk — opravdu zvláštní . . .

Připomněla si celý rozhovor, zvuk jeho hlasu, pohled, kterým na ni hleděl, dojem, který při tom pocítila a náhle určitá, jasná představa kmitla se jí v mysli.

„Snad — snad pan Ondřej . . . bylo by to možné? —“

Přemítala, rozpomínala se . . . a ta představa stávala se vždy jasnější a určitější. A cítila, že jí duši zaplavuje neurčitý radostný pocit. Ó, jestli to je pravda — tedy — tedy je to možné, aby mne měl někdo rád. — Ne pan Ondřej, ale také on — on. Ano, ano, nemýlila jsem se. Je to pravda — a tedy je to možné.

V tom cítila cosi jako výčitku nad svou radostí a zároveň vděčnosť k tomu, který byl příčinou té radosti. A je to tak dobrý člověk — tuze dobrý! Jak bych mu přála, ze srdce přála, aby byl šťasten! A kdybych mu mohla něco příjemného a milého udělat . . . Ale co mohu já? Ne, nemohu, nic nemohu. A proč? Vynořil se jí v mysli obraz jiného muže a ona porovnávala. Proč, proč? Proč ten jeden a proč ne ten druhý? . . . Což pak já to vím?

A mezi tím pan Ondřej seděl v kopce sena a kouřil cigarettu. V jeho mysli zněla slova: „Není-li ve světě — pravého skutečného štěstí? Toho nesobeckého štěstí, při kterém nejsme šťastni sami?“

A kouzlem té upomínky v hloubi jeho duše rozplývalo se a tálo, co tak pevně zdálo se tam zakotveno tisícerými důvody dlouhých uvažování — přesvědčení, že není štěstí ve světě, že je to dětinství a klam věřiti v ně, hledati je v životě.

„Snad je štěstí — ale komu je souzeno, komu?“ . . .

Liduška nezůstala u strýčka Ondřeje. Sbírala květiny a došla dále ke kraji louky, kde právě kopili již suché seno.

Jedna stará žena vyprávěla právě něco velmi veselého, čemu ostatní se smáli a i Lidušce bylo tak veselo při hlaholu jejich smíchu, i při pohledu na červené, opálené, smějící se tváře. Zastavila se u jedné kopky a jala se hovořiti s Mančou, mladou, čipernou ženou, která za svobodna v zámku sloužívala.

Vůně sena, mírný žár slunka a osvěžení po koupeli, rozlévající po těle příjemné teplo, vše to rozehřívalo Lidušku a budilo v ní touhu po pohybu.

Odloživši květiny, vzala do rukou hrábě a jala se hrabati s ostatními. Děvčata se ohlížela po slečince, usmívala se čtverácky a hrábě

v jejich rukou počala se kmitati mnohem rychleji, jakoby hrabačky chtěly dokázati, že nová pomocnice jim rovnati se nemůže.

Pavlíková ze Chloumku, sehnutá bělovlasá stařenka, jen zvolna a těžce vládnoucí hráběmi, zadívala se na Lidušku a pak se ozvala: „Nu, však by taky trefili dělat, jen co by zvykli.“

„Ale kde pak by zvykli!“ řekla Manča, stojící na kopci sena. „Jen kdyby tak, milostslečinko, měli pěkně fůru sena narovnat a lano utáhnout aneb jen tuhlen kopku šlapat —“

„A co ty myslíš, Mančo, že bych to nedovedla?“

„Kdepak s jejich ručičkami!“

„A víš co, Mančo, pusť mne na tu kopku, já to chci zkusit.“

„Milostslečinko, škoda je těch šatiček a toho kloboučku.“

Liduška vyhoupla se na načatou, ještě nevysokou kopku a jala se odebírati náruče sena, které jí děvčata přinášela. Vidouc, že seno sype se jí až na klobouk, rychle jej sundala a pravila: „Mančo, půjč mi svůj šátek!“ —

Všichni přestali hrabat a dívali se, jak si slečinka uvazuje červený šátek Mančin na babku.

Některé hlavy sklonily se šeptem k sobě, ale stará Pavlíková zavrtěla hlavou a zabručela sama pro sebe: „Inu, mladosť je to, mladosť! Rádo by si to hrálo.“

Pěkný výrostek, staré Pavlíkové syn, vida slečinku v červeném šátku, zapomněl na povinný rešpekt, osmělil se a řekl: „Jich by tak hoši brali, kdyby přišli k muzice.“ Matka šťouchla jej loktem, kolem ozval se veselý smích, ale slečinka nezdála se být uražena.

Vskutku kopky rychle přibývalo. Liduška po malé chvíli cítila nepříjemnosť započaté práce, ale nechtěla ustoupiti, vidouc tolik zraků zvědavě na sebe upřených. Proto oháněla se statečně, zarděna a udýchána.

„Liduško, Liduško!“ ozval se zcela blízko u ní hlas strýčka Ondřeje. „Hej, dolů!“

„A proč?“

„Jdou k nám.“

Liduška ohlédla se a viděla, že stromořadím kráčel doktor se svým synovcem, jimž pan Ondřej spěchal vstříc. Zarazila se, chvíli váhala a pak řekla: „Ať si jdou — já dorovnám kopku —“ a rovnala dále tak pilně, že se zdálo, jakoby příchozích ani nepozorovala Však ona tušila dobře, že těm, kteří se blížili, bude se líbiti, jak tu stála v červeném šátečku na kopce sena, a že oba nespouštěli s ní zraku.

„Liduško!“ volal znovu, tentokráte mrzut i pohněván, strýček Ondřej.

„Dobrý den!“ děkovala Liduška na pozdrav obou pánů. „Hned, hned — již jsem hotova.“

Položila poslední náruč sena, ale v tom vidouc přicházející již zcela blízko, pocítila rozpaky, jak slézti s vysoké kopky.

„Neskákejte, pomohu vám!“ volal doktor spěchaje k ní — ale v tom již Liduška skočila s výšky na zem. Byla by sklouzla a upadla, kdyby jeho ruka nebyla ji zachytila.

„Jak jste neopatrná!“ pravil. „Nic se vám nestalo? . . . Vskutku, jak jste neopatrná!“ opakoval stále dívaje se na ni. Ona při tom zcela zblízka pohlédla do jeho tváře, četla ve výrazu jeho očí a radostný, vítězný úsměv přeletěl jí tvář; její oči se přimhouřily a pak zasvítily, když řekla: „Děkuji vám.“

Pak zvolna jala se střásati seno ze svých šatů.

„Odpusťte, nedívejte se na mne, jsem tak zaprášena,“ pravila obracejíc se k panu Veselému.

„Ó, sluší vám to tak krásně!“ ujišťoval tento s upřímným zápalem.

Liduška vztáhla ruku po šátečku na své hlavě.

„Ne, nesundávejte jej.“ řekl doktor živě.

„A proč?“ otázala se a usmála se opět.

On se zamračil. Chce, abych jí řekl, co právě slyšela, pomyslil si — koketuje.

„Což by mi řekla tetička, kdyby mne viděla v šátku —“ pokračovala Liduška živě, berouc na hlavu klobouk. „A pak — ten šátek není můj. Tu jej máš, ManČo, děkuju ti.“

„Ten šátek nebyl váš?“ zvolal doktor s podivením.

„My k vám přijeli a nenalezli jsme nikoho doma — řekli nám, že jste na lukách,“ ozval se v tom pan Veselý.

„Myslím, že bratr a paní teta jsou na druhé straně řeky, podívejme se po nich,“ pravil pan Ondřej.

„Nu dobře, jděte, a já zatím půjdu naproti Olze,“ dodala Liduška. „Vy mne doprovodíte, pane doktore.“

Pan Veselý čekal také na vyzvání, ale vida, že Liduška nepohlednuvši naň se obrátila, sledoval neochotně pana Ondřeje.

Když popošli několik kroků obrátila se Liduška k doktorovi.

„Ten šátek byl od Manči, která u nás sloužila.“

On se usmál její omluvě.

„Já se divil vůbec, že se neštítíte styku s tím prostým lidem, že se neštítíte dotknout se hrabí aneb vzít náruč sena. Neznal jsem vás s této stránky.“

„A proč bych se štítila, proč se divíte?“

„Nu, — panská dceruška —“

„Jaká jsem já panská dceruška — mám snad modrou krev v žilách?“

„Nu, nejste-li panskou dceruškou vychováním a názory —“

„A což vy o mně víte — co víte o mých názorech? Vždyť mne vůbec neznáte!“

„Já že vás neznám? Již kolik let vás znám, slečno Liduško. Vy sama nevíte, jak dobře vás znám!“

„A přece se můžete mýlit, může — — může ve mně být mnohé, o čem nemáte tušení . . .“

„Zajisté může. Na příklad dnes — byl jsem překvapen, že se můžete, že se dovedete takovým způsobem bavit.“

Ironický přízvuk v jeho tónu ji dráždil.

„Bavit! Vy vůbec myslíte o mně, že k ničemu jinému nejsem a nic jiného nedovedu, než se bavit.“

„A kdybych si to i myslil, nebral bych vám to za zlé. Proč byste se nebavila, když jste tak mladá —“

„A tak nerozumná, chcete říci —“

„A tak roztomilá,“ myslil si on, dívaje se na ni, jak oškubávala utrženou květinu a jak upřímné rozhorlení jí zbarvilo líce a zářilo z očí. A sám nevěděl, co jej k tomu mělo, že pokračoval dále týmž ironickým tónem, který ji tak dráždil.

„Nerozumná? Ani to bych vám nebral za zlé. To také časem přejde.“

„Ale to je nesnesitelné!“ zvolala ona. „Mluvíte se mnou stále jako s malým dítětem. Já již nejsem ta malá Liduška, jakou jsem byla před několika roky. Mně již bude brzy osmnáct let. Já jsem teď velká slečna, a vy jste ještě mladý člověk, a nesluší se, abyste se mnou takovým způsobem mluvil. Je to nezdvořilé, urážlivé a je to nespravedlivé.“

„Já že jsem mladý člověk — já? . . .“ zvolal on tak živě a radostně, že ona překvapena se zarazila. „Víte, že je mně již — třiatřicet let? To jsem přece stár.“ A pak dodal měkčím a vřelejším tónem: „To již mám právo býti trochu nezdvořilým — neníliž pravda, slečno Liduško?“

„O ne, to ještě nemáte . . .“

Její hněvivé rozčilení se bylo zmírnilo při radostném hnutí, které na něm spozorovala, čtveračivý úsměv pohrál jí po tváři a pohrozivši mu prstíkem řekla: „Jestli jste si totiž neubral několik let, doktore —“

On viděl, že se mu směje a řekl úsečně:

„Nejsem tak marnivým.“

„A váš synovec — kolik let je tomu?“ tázala se dále Liduška opět s týmž čtveračivým úsměvem.

„Čtyřiadvacet“.

„O devět let mladší, ale — nejméně o dvacet let zdvořilejší a k dámám pozornější, roztomilejší, nežli vy. Ó já bych měla všecku příčinu hněvati se na vás,“ pokračovala. „Ale vy — vy nemáte práva býti tak nezdvořilým — nemáte práva . . . “

V tom se zarazila shlédnuvši přicházející Olgu

Olga, vystoupivši z koupelny, viděla nedaleko na cestě státi doktora s Liduškou. Sevřelo se jí nitro, napínala sluch, ale zaslechla jen zvuk rozčileného Liduščina hlasu, viděla, že činí doktoru výčitky, že tento odpovídá, zrychlila krok a zaslechla jestě poslední její slova: nemáte práva býti tak nezdvořilým — ne, nemáte práva. Pohlédla do jeho v té chvíli zcela klidné tváře a když doktor ji oslovil: „Čekáme tu na vás, slečno Olgo,“ na místo úzkosti radosť a veselosť naplnila všecku její mysl.

„My se tu hádáme o to, je-li pan doktor již tak stár, aby měl právo být nezdvořilým k mladým dámám,“ oslovila ji Liduška. „On praví, že je mu třiatřicet – co myslíš, má právo?“

„Zajisté že ne. A kdo má vůbec právo být nezdvořilým? Nikdo bez rozdílu let. Ale já také nemyslím, že by pan doktor jím byl a mohl být — leda snad někdy výjimkou.“

„Nu — — ke komu?“ tázal se doktor.

„K urozenému panstvu . . . “ smála se Olga.

„Ó ne, Olgo, také k neurozeným dámám, kterým neprávem přezdívá panských dcerušek.“

„Jde o to,“ odvětil doktor, „jak jsou ty panské dcerušky citlivy — a mnoho-li pozornosti žádají — a pretendují — od — “

„Od koho?“ skočila mu Liduška do řeči.

„Od všech členů silnějšího pohlaví —“

Liduška se zarděla do temna . . . „Mýlíte se velice! Ničeho nežádají a nepretendují, zejména od osob lhostejných a nepříjemných —“

„Ale Liduško!“ ozvala se Olga.

Liduška shýbla se k zemi, aby utrhla květinu, a pak sběhla s cesty na louku.

Nechtěla, aby viděl, jak jí tváře hořely, jak se jí slzy draly do očí — a proto nechala Olgu s doktorem o samotě

Chvíli zůstala na blízku trhajíc květiny a pak šla přes louku k řece, kde viděla pana Ondřeje a pana Veselého, vracející se i s otcem a paní tetou

„Já jdu tady — je blíže!“ volala na Olgu. Tato však nedbala, ponořena v hovor s doktorem.

„Byl jste trochu příkrý,“ poznamenala Olga.

On chvíli mlčel. „Snad,“ řekl zvolna.

„Ona je ještě dítě — nerozvážné dítě!“

„A rozumíte vy tomu dítěti, které jste sama vychovala — znáte ji?“

Olga byla překvapena touto otázkou a váhala odpověděti.

„Povězte zcela upřímně — znáte ji? Čtete až na dně její duše? Víte, co se v té mladé nepokojné hlavince děje?“

„Vím zajisté mnohé, ale abych mohla znáti a vyčísti vše — vše . .“

„Nu, jste upřímná. Ona ostatně snad sama sebe nezná a neví, jak ráda si s jinými lidmi zahrává.“

„Jak zahrává — čím?“

On se usmál její naivní otázce. — „Z osobní marnivosti; vy tomu nerozumíte, poněvadž je tento rys vaší povaze cizí.“

„Nekřivdíte jí?“ tázala se Olga nesměle.

„Ó nechme toho!“ pravil on živě. „Odpusťte mi má slova. Vím, že nemám takto mluvit o jiné mladé dámě — ale s vámi nemohu jinak mluvit než upřímně — tak upřímně, že se tomu někdy sám divím, odkud se ta smělosť a důvěra ve mně béře. Ó, vždyť jsem vám již jednou řekl, vám že bych mohl říci všecko.“

Ona pila do sebe každé jeho slovo. „Nemýlíte se také ve mně,“ zašeptala — „mohl byste jistě — “

„Já dnes nechtěl přijít,“ pravil on. „Jan mě přinutil. — “

„A proč jste nechtěl přijít?“

„Řekl jsem vám, když jsem tu byl posledně.“

„O ano, vím to — řekl jste, že jste hrdý.“

„A nechci se vtírat, kde nejsem rád viděn.“

„Ale vy se mýlíte! Pan rada již kolikráte o tom se zmiňoval, proč jste ještě nepřijeli. A což vás nezval tak srdečně v Karlovicích?“

„Myslím, že ta laskavosť platila spíše mému synovci, který je synem jeho přítele. Jinak alespoň nedovedl bych si vysvětliti tu změnu v jeho chování.“

„Ó ne, platila vám.“

„Jak to víte?“

„Poněvadž jsme o vás i o vašem synovci mluvili.“

„Ale jak by to bylo možné? Já vycítil dříve dobře, jakým zrakem pan rada na mne hledí, jak asi mne, můj život a mé jednání posuzuje — lépe řečeno odsuzuje.“

„Vidíte, jak se klamete! Neposuzuje, neodsuzuje vás, má o vás nejlepší mínění. Já s ním nedávno o vás mluvila — velmi mnoho a dlouho mluvila — a shodli jsme se zcela v úsudku o vás.“

„Vy?! — Tedy vám a vašemu vlivu jest mi děkovat za tu příznivou změnu v jeho smýšlení o mně? Ó, že jsem se toho nedomyslil! Vy jste tak dobrá, tak přátelská ke mně — jsem vám tak z hloubi duše vděčen, slečno Olgo!“

„Ale já věru nevím, zač.“

„Za vaši upřímnosť — a . . . smím říci za vaše přátelství?“

Ona se zastavila a pohlédla naň. Viděla jeho pohled tak srdečně, vřele na sebe upřený — a zachvěla se radostí a štěstím. Hleděla mu do tváře, jako by v ní čísti chtěla, a neodpovídala.

„Smím to říci?“ opakoval on.

„Ó — smíte!“ odvětila — zarděla se a odvrátila zrak.

„Děkuji, děkuji vám! — Vy jste ta jediná, ve kterou zde věřím a ta jediná, o které vím, že na mne nepohlíží zrakem nedůvěry a předsudku, jíž bych se mohl se vším svěřiti — Kdybych jednou mohl sám s vámi mluvit, vyprávěl bych vám mnoho — snad celý svůj život.“

„Mně, mně byste jej vyprávěl?“ řekla ona chvatně a zrak se jí zajiskřil.

„Ale až jindy. — Pan Ondřej jde nám zde naproti.“

Olga pohlédla na cestu a shlédla blížícího se pane Ondřeje.

Kráčel chvatně, s veselou, rozjařenou tváří a v ruce držel kytici bílých tolií. Chtěl právě něco říci — ale v tom pohlédl na Olgu. Překvapil jej oživený výraz její tváře, lesk jejího oka, i zamlčel se.

Přelétl zrakem i tvář doktorovu a viděl, že oba při jeho příchodu se zarazili a zamlčeli. Pocítil, že je zde zbytečným, nevítaným, vyrušujícím hostem a zmocnily se ho rozpaky.

„Paní teta mne pro vás poslala, abyste pospíšili,“ pravil nesměle jako na omluvu.

Olga obrátila k němu roztržitý pohled, jako by se tázala: „Co jste to povídal?“ Bylo viděti, že přeslechla jeho slova.

Pan Ondřej opakoval trochu směleji: „Paní teta vzkazuje, abyste šli rychleji.“

„A proč?“

Pan Ondřej se zasmál nuceným, nepřirozeně znějícím smíchem.

„Což pak nevidíte, že zmoknete?“

Oba pozvedli oči k obloze. Těžká, bouřlivá mračna byla zakryla již velkou část oblohy a první předchůdci bouře, řídké šedé stíny, hnaly se již nízko nad jejich hlavami.

„A vskutku! Já si ani nevšimla!“ zvolala Olga a vesele se zasmála.

„A já také ne!“ dodal doktor.

„Ó, jak jsou krásná ta oblaka! A jak letí!" pravila Olga a dívala se vzhůru radostným, zářícím zrakem. V tom se opět zasmála: „Ó! Na mne již kráplo! Pospěšme!" A šla rychle svižným, lehkým krokem.

Pan Ondřej sklopil hlavu k zemi a šel mlčky za doktorem a Olgou; chvílemi pohlédl před sebe na ty dvě postavy, kráčející vedle sebe, a nitro se mu sevřelo trpkostí. Olga zdála se mu jiná — zcela jiná, nežli ji znal: Jinak zněl její smích, jinak se leskly její oči — ano i v její chůzi, v každém pohybu — ve všem bylo to nevyslovitelné něco, jakési zvýšení životní činnosti, jakési tajemné, hřející a zářící elektrické jiskry.

Ostatní společnosť bylo viděti v dáli, jak právě vcházela již do vesničky a jim zbýval ještě hezký kousek cesty.

Temným mrakem mihl se blesk — blízko nad jich hlavami zarachotil hrom; spadlo několik velkých dešťových kapek.

„Nebojíte se?" otázal se doktor Olgy.

„Bát se?! Proč? Ó ne!"

Řekla: „bát se", ale pan Ondřej slyšel v jejím hlase něco zcela jiného — slyšel tu radosť, která v něm zvučela, a opět jako by byl nějaký těžký balvan dolehl mu na prsa . . .

* * *

Nalezli ostatní společnosť již v jídelně, kde paní teta právě nalévala kávu a pan Veselý se přičiňoval baviti společnosť veselými žerty. Avšak nechtělo se mu to dařiti; zdálo se, jakoby pleskot deště na okna mísil se do hovoru, trhal proud rozprávky a vždy znovu obracel pozornosť k témuž předmětu: ke zvukům bouře a k moknoucímu senu na lukách.

„A již bylo na padrť suché," pravil pan rada.

„Jen dvě hodiny měla ta bouře počkat a to hlavní by bylo bývalo doma," přisvědčila paní teta. „A teď jsou kopky rozházeny — vystoupí-li voda, ještě to všecko odplaví."

„Tady nám to vítr zrovna žene do oken — protivná muzika!" řekl opět pan rada. „Slyšíš, Ondřeji, zahrej nám na piano a hodně hlučně, aby nebylo to bubnování deště slyšet!"

Společnosť se zvedla a vstoupila do vedlejšího salonu. Pan Ondřej preludoval chvíli na pianě a pak obrátil se k Olze.

„Slečno Olgo, nechtěla byste nám něco zazpívat?"

„Vy zpíváte, slečno?" otázal se doktor.

„Zpívám sic, ale neumím zpívat!"

„No, nechte jen skromnosti, slečno Olgo," vmísil se do řeči pan rada. „Vy zpíváte zrovna tak, jak já to mám rád: prostě a od srdce. A když se při tom v člověku něco hne, myslím, že to je to pravé, a všechno ostatní už rád každému odpustím. Tedy jen do toho, a pak také ty, Liduško, musíš zpívat!"

„Ale co mám zpívat?" tázala se Olga přistupujíc k pianu.

Pan Ondřej místo odpovědi zahrál několik akkordů — byl to úvod k Šubertově písni: „Über allen Gipfeln ist Ruh."

„Co to hraješ? Dej pokoj! Snad nám tu nebudete chtít zpívat něco smutného — a německého ještě k tomu?!“ ozval se nevrle pan rada.

Olga zatím chvatně převracela listy své knihy — Zde tu? myslila si. Ne, ne, — tam se mluví o rozloučení. A v té zase, v té se mluví o smrti. On by si na ni vzpomněl — to by jej mohlo zabolet.

Tu ne, tu také ne... A převracela dále.

„Ale to je vybírání. Zpívejte nějakou národní!“ poznamenala paní teta.

„Tedy zde tu,“ řekla Olga. Byla to slovenská: „Aj, čo by bola drobná jatelinka.“

Olga zapěla píseň s tou prostosrdečnou vřelostí, ve které se tají půvab a kouzlo národní písně. Její hlas, ne příliš silný mezzosoprán, měl plný, kovový zvuk a zvláštní měkký přídech, jakoby v něm stále zvučela dojemná struna rozechvěného citu. Jen v prvním okamžiku pocítila Olga malou stísněnosť, ale náhle — jakoby ty zraky, které byly na ni upřeny, jí byly vdechly odhodlanosť a nadšení — hlas její rozzvučel se plnou silou a ve zvuku jeho chvělo se kus té vnitřní radosti, té plné síly života, která v té chvíli plnila ji celou a zářila z jejích očí. Jí v tom okamžení vše se zdálo novým — i vlastní její hlas i ta píseň, kterou zpívala již tolikráte.

Jak neměla zpívat dobře a krásně, když on ji poslouchal! Co si asi myslí, co řekne? Jeden pohled na něho jí postačil — ano, byl dojat jejím zpěvem, viděla to, nemusel ani chváliti.

A on také nechválil, jen pan rada se ozval: „Výborně, slečno Olgo! Jak jste dnes při hlase! A máte oheň, to jsem ani nevěděl. — To jen proto, že Ondřej místo poctivých písní obyčejně jen samé plačtivé litanie vybírá...“

„Ale vždyť jsem již tu samou píseň zpívala.“

„Skutečně? Nepamatuji se.“

Pan Ondřej neříkal ničeho — byl zaujat jedinou myšlénkou: Zpívala tu píseň jinak, zcela jinak nežli dříve.

„Slečno Olgo, zpívejte ještě, prosím vás!“ žádal doktor.

„S radostí!“

Šla ke stojanu s notami vyhledat jiný sešit.

Doktor chtěl ji sledovat — v tom se mu zdálo, jakoby nějaký neurčitý, neklidný pocit jej nutil obrátiti hlavu ke druhé straně pokoje. Ohledl se a viděl jiskřící pohled dvou očí, pevně na sebe upřený. Liduška seděla v koutku pokoje; v její ubledlé tvářince bylo znáti tlumené rozčilení a v oku jejím četl zřetelnou výčitku: „Mne nevidíš — mne nepoprosíš!“

Byla v tom pohledu, jejž na něho upírala, jakási magnetická přítažlivá síla, která jej nutila přistoupiti k ní blíže, která mu kladla do úst slova: „A vy nebudete zpívat, slečno Liduško?“

Ale dříve, než je mohl vyslovit, Liduška vstala a vykradla se z pokoje.

„Jak je to divné děvče! A jaké má oči? Až člověka zamrazí při jejím pohledu,“ pomyslil si.

Při tom přistoupil k pianu a díval se přes rameno Olgino do sešitu not, jejž byla rozevřela.

„Ó — vy zde máte tu píseň?“ zvolal náhle živě. „Prosím vás, tu mi zazpívejte!“

Ona byla tak šťastna, že ji prosil, a že mohla znovu zpívat. Slova té ruské písně, již si přál slyšet, vzbudila v mysli její vzpomínku. Zněla v překladu:

> Matičko má, holubičko, sluníčko ty moje,
> polituj, o rodičko má, choré děcko svoje, —
> jak bych měla ve svém srdci jedovatou zmiji,
> po celou noc, matičko má, sen mé oči míjí
> Pověz, matičko má zlatá, se mnou co se činí?
> Jaká podivná to nemoc přišla na mne nyní?
> Nevíš-li ty, rodičko má, jaký lék mi dáti,
> O pak vím, že souzeno mi v srdci láskou vzpláti.

Pan Ondřej doprovázel Olgu, ale několikráte mezi zpěvem překvapeně na ni pohlédl.

Nikdy, nikdy ještě neslyšel ji podobně zpívati. Hlas její nezněl tak svěže a silně jako při písni první - byl jakoby přitlumen nádechem stesku, který tak dojemně se pojil s tklivým, žalobně teskným, toužebným a vroucím nápěvem ruské písně. Jakoby se duše houpala a kolébala na těch nešených tónech, dlouze, elegicky doznívajících, jakoby někde z tajné hlubiny zvučela píseň beze slov — bezejmenný nářek duše, jenž chvěl se a zmíral ve všech zvucích jejího hlasu, prohřátých teplotou vnitřní.

Doktor se díval k zemi a mračil se, aby zakryl své pohnutí, ale ono bylo zjevno i proti jeho vůli Když dozpívala, pozvedl k ní oči a ona viděla, jak třpytí se v nich slzy.

Přistoupil k pianu a řekl rozechvěným, vřelým hlasem: „Děkuji vám, že jste tu píseň zpívala — ó, děkuji vám!“

Ona viděla zář, která na ni sálala z jeho slzami vlhkého a přece radostí jiskřícího zraku — a v tom zabouřilo v jejím srdci. Nevýslovné blažené opojení jakoby jí bylo zakroužilo hlavou — v hloubi její duše zašeptal určitě sladký, tajemný, kouzelný hlas: Má mne rád — ano, má mne rád . . .

A v tom jí bylo, jakoby nějaká mlha byla přeletěla přes její zrak, jakoby vše kolem sebe viděla v nejasných obrysech, jakoby na vše hleděla z veliké dálky a viděla z blízka a jasně jen jednu věc — jeho zářící oči. Ti všichni, kteří zde v pokoji seděli a se hýbali, připadali jí jako pohybující se figury a ty figury něco mluvily a jejich hlasy zněly jí, jako by k ní zvučely z dálky a splývaly v jeden nesrozumitelný šumot. Stála dosud u piana a její ruce bezvědomými pohyby hrály si se sešitem not; ve tváři se jí rozhostil šťastný úsměv.

Pan Ondřej zadíval se na ni a počal hráti tiché, smutné adagio.

Pan rada, paní teta, pan Veselý, všichni se rozplývali chválou. Ona to slyšela a usmívala se myslíc si: „Proč pak ti lidé zbytečně pohybují ústy? Proč mne chválí? Jak je to směšné! Co mi chtějí říci? K čemu? Již mi nic nemohou povědět, protože už vím to hlavní, co chci vědět — vím, že on mne má rád.“

A hle, nyní viděla, že pan rada vstal a přiblížil se k doktorovi. Slyšela, že povídá něco o dělané sentimentalitě německých písní, že pan Ondřej počíná odporovat, že se k ní pan rada obrací a žádá, aby ještě zazpívala, a to nějakou hodně veselou.

„O ne, — — dnes již ne — —“ řekla tiše, zavřela noty a popošla k oknu. Zdálo se jí, jako by musela vdechnouti chladného, svěžího vzduchu, a vidouc, že přestalo pršet, otevřela okno.

Vše bylo osvěženo deštěm — tráva i křoviny skvěly se živější zelení, na každém lupénku chvěly se kapky a na cestě bělaly se deštěm skácené květy akácií. Do světnice zavál vlahý, vonný, výparem rostlinstva po dešti a ozónem bouře prosycený vzduch a silná opojná vůně akacií.

Doktor přistoupil za Olgou k oknu a řekl měkce a vřele: „Mně váš zpěv bude stále zníti v paměti. Až zase přijdu, budete mi opět zpívati tu píseň, slečno Olgo?“

Ona místo odpovědi jen usmála se očima, pak kynula, aby podíval se ven, a zašeptala: „Jak je krásně!“

„Ale kde je Liduška?“ ozval se tu pan rada. „Měla nám také zazpívat.“

„Jistě sešla do zahrady, přestalo již pršet,“ odvětila paní teta.

„Dojdu pro slečnu!“ nabídl se horlivě pan Veselý a již letěl z pokoje.

„Můj synovec zapomíná, že se již musíme odebrati domů,“ řekl doktor a povstal též.

„Tedy sejdeme s vámi a než kočí zapřáhne, projdeme se zahradou,“ odvětil pan rada a všichni pomalu scházeli dolů. Doktorův kočí Josef stál již s kočárem před zámkem a přivítal doktora slovy: „Milostpane, neráčejí zapomenout, že musíme ještě dnes do Spálova.“

„Vida — mé svědomí na kozlíku se ozývá,“ usmál se doktor.

Pan Veselý vracel se právě s Liduškou ze zahrady; držel v ruce malou kytičku růží. Hosté se poroučeli. Doktor přistoupil k Olze, ona ucítila lehký stisk jeho ruky, pak jeho rty poprvé dotkly se ruky její a on řekl vřele a pohnutě: „Děkuji Vám za tu píseň!“

* * *

Kočár odejel a Olga, již pojala touha, utéci se někam, kde by ji nikdo nevyrušil, spěchala do tichého zákoutí na nejvyšším místě zahrady, k malé lavičce pod lípou. Opřela hlavu o strom a pohlédla dolů na širou krajinu.

Vlhká a omytá deštěm zeleň lučin zdála se temnější a hlubší, bledě zelené a místy již žloutnoucí lány osení v pološeru večerním měly modravé, chladné, vlhké tóny. Nebe bylo zakryto hustými, nízko k zemi se snášejícími mraky a pod tím šerým příkrovem mračen celá příroda jakoby přidušená a slzami skropená dýchala svěžestí a vůní svých květů a travin, teplým životním dechem nesčíslného tvorstva. Ptáček na větvičce potřásal křídelky, setřásaje s nich kapky vody a plným hrdélkem zašveholil radostně, ve trávě nesměle zazvučel hlas cvrčka a dole od luk zaznívalo stichlou krajinou jednotvárné kvákání žab.

Olga pohlédla na západ, kde kupily se temné hrady bouřkových mračen. Jestli se ještě slunéčko okáže, či již zapadlo?

V tom nízko nad obzorem v hustém mračnu prosvitl rudý, krvavý proužek, jenž rostl a se šířil — mrak se protrhl, a z temné záškleby vynořila se červená, zářící koule, jedním okrajem již dotýkajíc se obzoru a jakoby na rozloučenou ozářila celý kraj magickým světlem. Nebe zůstalo temné, jen okraje mraků zbarvily se do ruda, ale proti tomu temnému příkrovu nebes tím skvěleji odrážela se krajina planoucí v žlutém a rudém lesku slunečního žáru, ozářená se strany kosými paprsky slunka, neobyčejnou hrou světla, která kouzlem všem předmětům propůjčovala nových tvarů, nových barev. Chladné modravé tony širých lánů změnily se v žlutavou, skvělou zeleň, lučiny zdály se jako oblity zlatem, vrcholky stromů plály v barvách do ruda a kapky deště, tížící listy a květy jako chladné slzy, zaskvěly se jako jiskry démantů a zahrály barvami duhy.

A Olga dívala se na ten zázrak, na rudou, za obzorem se ztrácející kouli, na pohasínající opět lesk třpytivých kapek, na temnící zvolna zeleň luk, na pruh krvavých červánků, který se opět měnil v černou zášklebu a duše její zmocňoval se podivný hluboký stesk.

Ano — myslila si — to je ona, láska. Bez ní je temno, šero a pusto. Ona přijde a jediným svým paprskem změní celý svět, všude rozleje světlo a krásu, z těch červených stínů na obloze vytvoří báječné zlaté hrady, z kapek deště zářící jiskry.

A když zajde, je opět temno a pusto, opět se nesou po obloze jen šeré stíny a ze skvoucích perel na květech jsou jen mokré, chladící kapky . . . Je temno, přijde noc — tmavá noc bez jediného záblesku světla. Jestli to slunce zajde také pro mne? Jestli také v mém životě zasvitlo mi jen na okamžik, jako ta sluneční koule mezi mraky na západě?

Ale proč má pro mne přijíti západ, když ještě nebyl den? Což jsem až dosud byla živa? Ano, my ženy jí potřebujeme, abychom byly živy — sluneční záře ve zraku lásky.

Vzpomněla si na jeho pohled, na jeho pohnutí, když zazpívala onu píseň. Ano, v té chvíli jsem cítila, že jsem živa, dvojnásob živa — živa v odlesku jeho duše. — A tak žíti v duši jiného, jen to je život — vše ostatní je poušť, nic než tma a poušť . . .

Chladný vánek večera ovanul jí tváře. Jak se již setmělo — a vůkol bylo posvátné, velebné ticho, jen listí nad ní slabě šumělo — příroda se odmlčela. A Olze se zdálo v té chvíli, že uhádla její veliké tajemství, že nahlédla v tajnou hlubinu života.

V tom se ozvaly spěšné kroky. Světlé šaty prokmitly mezi křovinami.

„Olgo, já tě hledala!“

Liduška držela v rukou dva malé věnečky a usmívala se.

„Pojď, budeme házet!“

„Co házet — k čemu?“

„Což nevíš, že je zítra Jana Křtitele? Musíš se postavit zády k jabloni a hodit po zpátku přes hlavu věneček. Zachytí-li se na větvi

při prvním hození, vdáš se do roka, zachytí-li se při druhém — do dvou, při třetím — po třech létech."

„Nu a což nechytí-li se ani po třetí?"

Liduška se zarazila při té otázce. Pak se zasmála a řekla: „E kdož pak bude myslit ještě dál než na tři roky! A je to dlouho dost! Tedy pojďme! Ale Olgo, ještě slovíčko. Ani dnes jste o mně s ním nemluvili?"

Olga okamžik mlčela, jakoby byla váhala, pak řekla klidně: „Dnes — ano! . . ."

„A kdy, kterou chvíli? Když jste šli z luk?"

„Ano."

„A kdo začal — ty nebo on?"

„Já. Pravila jsem, že byl k tobě trochu příkrý."

„Nebylo potřeba, abys mu to říkala," vybuchla podrážděně Liduška. „Neprosím se o to, abys jej napomínala."

„Tobě také pranic není vhod. Minule jsi žádala pravý opak."

„Nu a co on — co řekl na to?"

„Nic; — odpověděl: „snad." A ptal se mne, jsem-li si jista, že tebe dobře znám, že vím o všem, co se v tobě děje."

„Nu a ty?"

„Řekla jsem, že tě znám, ale že nemohu o všem vědět."

„Abys také věděla! Je to od něho hloupá řeč. A dál?"

„Pravil: snad sama neví, jak ráda si s jinými lidmi zahrává."

„Zahrává! Řekl: zahrává? A jak to řekl — chladně a klidně, anebo rozčileně a zlostně?"

„Nu, jak ti to mám vypovědět — tak jak se obyčejně mluví, nic zvláštně. A když jsem se ptala, jak to myslí, dodal: z marnivosti."

„A to bylo všecko?"

„Ano."

Liduška se zamlčela; stála chvíli tiše jako socha. Její tvář byla bledá. Olga očekávala výbuch její nevole, ale zklamala se.

Po chvíli přiblížila k ní svou hlavu a zašeptala: „Děkuju ti, Olgo, žes mi to řekla!"

„Nu — a zde je věneček," dodala opět svým obyčejným, veselým hlasem a již její světlá graciosní postava rychle vznášela se před Olgou, jakoby letěla po vlhkém trávníku. Zastavila se před starou, shrbenou jabloní.

„Zde . . . A nikdo nás nesmí vidět . . . Ty jsi starší, začni!"

„Ale jaké je to dětinství!" zašeptala Olga.

A přece cítila, že ji uchvacuje nedočkavosť a nepokoj a že jí srdce úzkostlivě zabušilo, když vzala věneček do ruky a přistoupila k jabloni.

Vyhodila jej zprudka — vylétl vysoko a spadl k zemi, ani se nedotknuv větví.

„Házíš tuze vysoko," upozornila Liduška.

Olga cítila nával zklamání a sbírajíc věneček ze země, plísnila za to sama sebe: „Jaký je to nesmysl — pro takovou hlouposť!"

Ale ruce se jí chvěly, když házela podruhé. Tenkráte letěl nízko, zašustil mezi listím jabloně, ale proklouzl a spadl opět.

„Ale teď již nebudu házet!“ řekla Olga nevrle.

„Ne, ne, ještě po třetí — musíš!“

Věneček po třetí hozený uvázl na větvi.

„Tedy vidíš, jak je dobře, že jsi hodila! Tedy za tři leta! A nyní já!“

Vyhodila věneček svižně a směle.

„Hle, již se chytil, již se chytil! Za rok! Ale to se mi zdá skoro brzy. Ještě jsem ani na veřejném plesu nebyla! — A teď musíme věnečky sundati. Zde je tvůj, Olgo! — Tak, milý věnečku, pojď dolů s větviček, dám si tě na noc pod hlavu a uvidím, o kom se mi bude zdát. Ó já vím, o kom chci, aby se mi zdálo — ale neřeknu to! A ty, Olgo?“

Olga neodpovídala a držíc věneček s větve sundaný v rukou, spěchala do svého pokoje.

„Že již jdete! Kde jste byly tak pozdě? Večeře již vystydla!“ volala ve dveřích jídelny stojící paní teta.

* * *

Doktor a pan Veselý odjížděli z Doubkova mlčky, zabráni ve svých myšlénkách. Pan Veselý slezl v Karlovicích a doktor odjížděl dále do Spálova silnicí, která vinula se lesem.

Ve vzpomínkách jeho mihaly se dvojí dívčí oči. Byl si vědom, že pohledy obojích platily především jemu — jemu že platil hněvivý pohled Liduščin a na něho že po zpěvu tázavě se ohlédly dobré, výrazné oči slečny Olgy. Při vzpomínce na její zpěv zmocňovalo se jeho mysli tiché pohnutí.

Jak mně dnes — myslil si doktor — když zpívala „Matičko, holubičko“, živě připomněla Ellu! Má týž timbre hlasu — tak měkký a vroucí. Když jsem se na ni nedíval, byl ten klam tak silný, že se mi zdálo, až pozvednu oči, že uvidím Ellu před sebou. Ach ano, je v ní něco, co připomíná Ellu. Snad proto cítil jsem k ní od prvního okamžiku tolik sympatie a důvěry — bylo mi, jako bych ji dávno znal.

Má tak dobré oči, jakoby v tom jejím otevřeném pohledu bylo vidět celou duši. Tolik je v nich dobroty a důvěřivosti — té důvěřivosti dítěte, které nevěří ve zlo.

Jakoby byla kus života zaspala — tak málo rozumí lidem a životu.

Je to dobrá duše. A jaký bude její osud?

Polykat prach školních lavic, vychovávat děti, které na ni zapomenou, nepoznat nikdy úsměvu vlastního dítěte, neprocítit, neprožít nic z toho, co život ženy ozařuje štěstím!

Mořit se a pracovat, až jí zrak seslábne od tištěných liter a srdce scvrkne samotou. — Pro oči pořídí si brejle — a pro srdce? E — ten svět je hloupý! Škoda jí — mohl by s ní muž býti šťasten.

Ano, kdyby se mne někdo zeptal po děvčeti, s nímž by každý rozumný muž mohl býti šťasten, řekl bych: To je Olga. —

Kdyby má nebožka matka byla živa, řekla by mi: Takové ženy bych si pro tebe přála.

Ano, to by řekla . . .

A jak snadné by to bylo — dobýt si jejího srdce! Jak se dnes na mne podívala, když jsem jí děkoval za její zpěv!

Ne — ji není těžko poznat, ani to nestojí žádnou práci. Je jako průhledná a tichá řeka, není tu prohlubní ani úskalí, a víš tak jistě, že bys doplul k cíli, že ani nepřijdeš do pokušení, přesvědčiti se o tom.

Kdybych chtěl . . . Ale takové kroky činí se s rozvahou a také já si to rozvážím.

Je to zvláštní, jak ona na mne působí — je mi při ní vždy tak volno, tak milo, jako s dobrým přítelem. Je mi, jako bych omládl, jako bych si vzpomínal na své dětství, na svou matku, na vše dobré a milé, co jsem poznal v životě.

Přál bych si mluviti s ní o všem, co mám na srdci, ulehčiti si ve svých trampotách a — přál bych si vylouditi radostný úsměv na její tvář, říci jí něco, co ji učiní šťastnou.

Ona poznala tak málo štěstí — a já bych jí ho tak přál! Ale je ten cit, který pro ni mám, láska? Láska? . . . Ne — není!

Ale je mi jí tak líto —

Soucit! zase soucit!

Také má láska k Elle povstala ze soucitu.

A chci se nyní snad podruhé ze soucitu zamilovat?

Ano, byl to soucit, který mne sblížil s Ellou.

Ale Ella byla také krásná, plná opojného kouzla ženskosti.

Co je to, co slečně Olze schází? Připadá mi někdy jako světice na obraze, při nichž zapomeneš, že jsou ženy. Nosí ještě svou paedagogickou šnérovačku. Ta by se jí musela povolit, aby se z ní stala pravá žena. Snad by se to v ní probudilo, kdyby poznala lásku.

Ano — s ní by bylo možné takové klidné štěstí, jaké se slibuje v nebeském království — trochu jednotvárné a fádní. Děti by mořila učením a paedagogikou a chtěla by z nich míti vzory dokonalosti. Každý den by byla plná dobroty, každý den vděčná a každý den, — každý den ta samá!

To je hrozná myšlénka — žena, která je po celý život svému muži vděčna . . .

Ne, ne — já nepotřebuju ženu, která by mi byla vděčnou, ani se nechci oženit ze soucitu. (Pokračování.)

Číslo deváté.

Až přijde jeptiška a řekne tichým hlasem,
ruku si kladouc na čelo:
„Ten mladík pobledlý s tím rozcuchaným vlasem,
— deváté číslo — umřelo!“ —
a starý úředník to do své knihy vpíše
pod jméno mé, v rubriku mou,
a přijdou sluhové a v trepkách, jak jsou, tiše
devítku z jizby odnesou —

A do novin, jak bývá, dostane se zpráva,
do ruky Ona vezme list
a zrakem zabloudí tam, „zemřeli“ kde stává,
a jméno mé tam bude číst —
a žurnál, kam jsem psal, též možná vzpomene si,
až bude konec, po boji,
a blahodárný spolek literární kdesi
pohřeb mi zdarma vystrojí:

O moji památku, o moji česť se rvete, —
já zatím v hrobě budu rád,
že přáno mi, v té zemi, kterou pošlapete,
vás neslyšet a klidně spát! —

Karel Červinka.

Dvojí ruce.

Ó ruce, krásné úbělové ruce,
vy ruce dívčí s pletí průsvitavou,
v dlaň vaši malou mnohý nebe skládá
a celuje vás vroucně s touhou žhavou.
Ó ruce, prací neznavené ruce,
když sepnete se před modlitbou prostou,
váš něžný půvab vždy mě upomene
na lilie, jež při měsíci rostou.

Ó ruce, tvrdé, zmozolené ruce,
vás brázdou sterou rozrývají vrásky,
prach pokrývá pleť vaši drsnou, hrubou
a neslétá k vám políbení lásky.
Ó ruce, práci zasvěcené ruce,
ta rudá krev, jež z mozolů vám kane,
ty vaše jizvy vždy mě upomenou
na ruce Krista, hřebem probodané!

Fr. Pečinka.

Jedle.

Báseň v próse. Napsal Mat. Béňa.

Nevzrůstáš z vyprahlé písčiny, z kalného močálu jako nemotorná vrba, jako chorobný topol, leč na tvrdé skále, jež dovede pevné stanoviště dáti tvému mocnému tělu, oblakovému vzrůstu. Pata tvá zvolna sice, však s houževnatou vytrvalostí a pevným přesvědčením o konečném zdaru, rozrývá plece mrtvých balvanů.

Za to také nezmíráš tak bídně, nehniješ od základů a nekácíš se s hrudí spráchnivělou, při nejmenším úderu větru, do rmutných vod močálu . . .

„S hrdostí neslýchanou“ — jak praví drobná lesní změť, okolo tebe se plazící — týčíš svou pyšnou hlavu až v jasná oblaka, až pod černé mraky, nad tebou hrozivě dunící.

Na tvém čele třpytí se v tiché zimní noci myriady zářivých hvězd.

Široko rozhlížíš se po smutné české pláni, ale nelkáš, aniž se však usmíváš. Vážně a zamlkle shlížíš s oblačné své výše — staletý svědek veškeré naší bídy.

Čtu sílu vzdornou na tvém čele a přec jemný, snivý bol —.

Za tichého večera táhnou divné, teskné šumy tvým lehce se chvějícím, drobným, vždy tmavě zeleným jehličím.

Tvá mluva to? tvé stesky?

Mluva to plná mysterií, plná tklivých a tajemných šepotů. Bohů lesních to mluva vznešená, při níž úží se dech, však otvírá se celá duše.

Vypnuta do závratné výše stojíš tu na černé skále, nad hlubokou roklí, na jejímž dně kypí divoká bystřina. Tak vzrůstáš v nejskrytějším zákoutí lesa ve chmurném pološeru . . .

Víš dobře, kde klid potřebný velikému dílu, kde vyzrává duch velký jako duch Kristův, Mohamedův — v tiché, osamělé poušti!

Tvé tělo rovné, štíhlé, bez hrbolů, bez suků, bez puklin, jako tělo mládce, jehož neporušil a neposkvrnil jed rozkoší . . .

Jakým proti tobě onen dub, symbol sveřepého surovce! Nač plaziti se po celý věk bahnitým močálem, když v letu možná vztýčiti hlavu k Orionu? Nač křiviti svůj statný kmen? Vzhůru k oblakům!

A opravdu postať tvá je rovna, hrda, nad niž nic kraššího.

Ty mluvíš svým celým zjevem k chodci: „Neunavně spěj výše! Jen prací pozvolnou třeba, ale vytrvalou dospěješ cíle. — Viz mne! Již po čtyři století vzrůstám na skále této . . .! Ba ovšem . . . celá století uplynou, než vypneš se nad všední, mlhavý obzor země.“

A kde vás sester vzrůstá více, jaký to pohled! Snivé šero kolem, vlhký, chladivý mech u nohou — ticho, velebné ticho. Jako ke společné obraně těsně objímáte se pažemi, tulíte k sobě svá krásná těla.

Vánek čeří vám lesklé vlasy: o čem šepotáte? O lásce, o slastech? Nikoliv! Šeptáte o božství, o hvězdné touze, která pudí vás o závod výš a výše.

Velebná jedle, kdo ti docela porozumí?!

Neskytáš planých, hluchých květů, jimiž tak rád se vynáší mnohý bídný zmetek a jež obletují tlupy záletných motýlů, mlsavých včel a vos.

Krvácíš z tajných ran, ale hrdinně snášíš svůj bol a nestavíš jej hluchým, bezcitným zástupům na odiv. A z krve, kanoucí z poraněných boků tvých, robí si trpící člověk léčivé balsámy. I drobounké listí tvé hojí nejhroznější nemoc těla a ve tvém stínu hledá osvěžení mysl churavá, znavená hlukem a vírem života.

Slavná je podívaná, když divoký orkán vzedme hlavu tvou i tělo. Umíš státi pevně a vzdorně v nejtužší bouři; ač hlava se tetelí, hruď jen lehounce se chýlí.

Ani orkán divoký, ani závěj sněhová, ani litý příval nepokoří tvou pýchu vznešenou. Jen blesk, ta ohnivá střela boží, dovede sraziti tvé mocné čelo a rozdrtiti tvůj vzdorný trup . . .

Pak s temným zaúpěním klesáš ve propasť, v ječivý, pěnivý proud bystřiny.

Leč nikdy, nikdy neshrbí divé živly tvůj kmen! Spíše jej do kořán vyvrátí. Raději smrť, nežli zhanobení!

Ani havran, ani vrabec, ani jiná drobná láje nesídlí na tvé královské hlavě; jen orel, král pernactva, rozpíná na tobě mohutná křídla ku smělému letu.

Co říci ještě ku tvé chvále?

Ve tvé dřevo bélounké a hebké, skrývající se pod drsnou, přitrpklou korou, klademe se ku věčnému spánku.

Ne do chlubného, neurvale zvučícího kovu, ne ve chladný kámen, ale v bělounké, balsámovou vůní dýšící dřevo jedle — pod hlavu hebounkou její třáseň — tak, jen tak složte mé tělo! Tak budu sladce spáti!

Ach ani jediné, nejmenší vady neumím vytknouti tobě, smutně milá, vznešeně vážná jedle . . .

Víš, proč napsal jsem ti tento hymnus?

Podpíraje se často o tvůj kmen, zíral jsem dumavě na tebe, naslouchal s utajeným dechem tvému šepotu, učil se ti rozuměti, pochopovati tebe.

Tys, tichá jedle, naučila mne mysliti a zírati v duši přírody.

Z povídky hexametrem „Václav Živsa“.

Napsal Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

„Že hlas v útrobě mé takovému pomyslu se brání,
přiznávám,“ vece Živsa mladý. „Leč v obraně vázne,
ptám-li se, proč by nemoh' tak duch můj navždy uhasnout,
jak ve spánku na čas vědomí, jak ve mdlobě hasne?
Kdež tu ocitne se duch?“
„Vím pouze, že ze sna procitnuv,
s týmž se budím vědomím, jež spánkem ve mně potuchlo,“
kmet rozvážlivě prál; „ostatní tajno mi ovšem.
Avšak, víte-li víc, kdož znáte materii pouze,
kdož v duchu lidském též hmoty pouhou sílu vidíte?
Řekněte upřímně, zdali menší záhadu máte
ve hmotě myslící, vědomé sebe i všeho vůkol,
bádavě svého bytí hledající původ a důvod?“

„Aj, slova pouhá jsou hmota, duch — toť pravda je arci,
tím ni oním neotevře se nám té záhady brána.
Máť meze lidský um, z nichž nikdy se dále nevymkne,
v těsném okruhu jen svá může napínati křídla.
Smyslů pouze kořisť obrábí v dílně myšlének,
na hmotu poután jest, jen z ní své pojmy upřádá,
z ní jediné se živí, bez ní obstáti nemůže.
Zbavte ho formy, barev, tónů, času, prostoru — nic jen
zůstane, číré nic, v němž duch sám v nic se obrátí.
Zem' jeho bydlo jenom, v ní září krátce a hasne.“

„A přec vezdy člověk —“ sok v pospěchu bystře namítnul,
s lesklou svou bakulí pozvednuv k obloze rámě —
„od té hroudy naší hled vznášel k výši nebeské
a zde neuspokojen svět spřádal tamto si lepší,
nadzemských do rukou osudů svých žezlo ukládal,
tam jen rozřešení zemských očekávaje neshod.“

„Však co nachází tam?“ hbitě obranu Václav uchystal.
„Jen hmotu pouhou zas: Hvězdné světokoule, podobné
zemské kouli naší. Jich stíhaje počty ohromné
v nezměřitelnou dál, kam zrak jeho ještě dolétne,
chýlí v závrati leb již před tou veškera pídí.“

„Nechťsi myšlénky peruť —“ na to soupeř — „v závrati vázne,
když v nekonečnou dál všehomíra se tesklivě hrouží,

přec neskládá zbroj před hrůzami prostory bezdné,
sluncí nesčetných. Zase člověk témě vypíná:
Poznávát, že je víc v jeho mozku ta síla tajemná,
jež vědomím vnímá hmoty říš, v ní hloubavě bádá,
více i cit, jenž v obdivu plá nad krásami kosmu,
víc jeho duch, jenž ať neumí svým objati pojmem
bezmeznost hmoty té, přece mez všehomíra přelétá
a svět ještě jiný v tuše jisté spatřuje nad ním.
Kruh jsoucnosti nemůž' jen kosmem býti vyčerpán,
tou budovou jedinou, jíž tíha je základ a vazba,
prostor a čas pány. Kdyby ves byl soustava jedna,
z prvků stejnorodých zbudována a sepjata tíhou,
tuť by malým nám byl své navzdor neskonalosti.
Avšak duch mi praví, že všechna ta říš nekonečná
sluncí, oběžnic s nesmírnou rozmanitostí
svého žití zjev pouze jeden, kmit jesti slabounký
mocnějšího čehos, věčného, co v lůnu tajemném
všechno chová, všeho původ a cíl, co zjevno je ve všem
a sluje víře Bohem."
„Aj, ve skoku Tellově bystrém" —
v úsměvu Živsa pravil — „váš důkaz cíle dosáhl.
Jen že mi málo platen, neb zdroj ten kosmu tajemný
v mém zas názvosloví sluje věčná Záhada prostě."

„Tvařte se neznabohem, můj dávný žáku nevěrný,
mluvte, že přesvědčení vaše pevné všecko zamítá,
co zrak váš nevidí, čeho nejsou důkazy přesné:
přec nevěřím v klid váš, vaši jistotu, záporu pevnost.
Chvílemi jistě i vám, když sám v sebe duch se pohrouží,
zevnějškem nerušen, jen svým naslouchaje zvěstem,
vzchází blesk tušení — přes všechny ty závory skepse —,
že v rově neskončí vaše vnitřní podstata navždy,
ve světě tom že bytosť vaše cíle pravého nedojde,
jinde teprv že světlo plné vám svitne a jisté,
tam hádanka žití vyjeví se a neshoda vyzní
smírnou harmonií . . . Tak hlas kýs jisté promlouvá.
v nitru vašem vlastním, a hlas ten více mi váži,
než důkaz nejeden, blyštící spoustami číslic.
Vždycky na lidskou skráň bude důtklivě, bouřlivě bíti,
žádati rozřešení bude velká vždycky otázka:
‚Proč jsem na světě tom? Jsoucnosti co veškery základ,
příčina, cíl?' Vědy hloubka celá k ní odvětu nezná,
víra jenom v noc těchto tajů nám světlo podává."

Ťuknul v půdu holí a stezkou dál se ubíral
k tůni dolů s Živsou, jenž poznovu takto se hájil:
„Pravda, že hustá nás obestírá mrákota vůkol,
kam vědy zář nesahá; tato v úzkém okruhu pouze

bádá, jenžto lidí je smyslu a pojmu vytýčen.
Dále jenom tušení matné můž' hádat a bájit,
nechť sebe mocnější, přece vezdy nejistota pouhá;
svůj leda příští los moci můžeme oddati tajné
v důvěře toužebné, že k dobru ho laskavě řídí.
Snad že i víra časem z té klíčí důvěry pevná,
však toť víra jiná, než soustavy věr mnohotvárné,
kreslící v onu roušku tajů, již nikdo nezvedne,
— každá arci jinak — své mystiky výtvory různé,
básně to dávnověké, s nichž setřeli kouzlo pedanti,
zkazky, legendy snivé, jež slovně katedra vykládá. — —"

Víc nepostihla uchem jich rozmluvy svědkyně tajná,
neb již chodci zatím se vzdálili od svahu příliš,
k olšině sešli dolů, za mlýnem přešli po lávce,
a k Velemínu potom dál polní kráčeli cestou.

Ludmila chvíli zrakem jich stíhala postavy ještě.
Spor as vedli dosud: hůl strýcova blýskala často
pozlacenou hlavicí, povznášena do vzduchu prudce,
neb nelitostně drtíc bodláčí v obrubě cesty;
někdy se zastavoval, proti soupeři šermuje divně,
pak s temenem skloněným naslouchaje dál se ubíral.

Ukryla v roucho nyní knihu dívka, zdvihla košíček,
v němžto se příze jakás dnes ručky nedočkala pilné.
K okraji háje dolů svižnou pospíšila nožkou,
avšak za stromy tam se kryjíc vyhlédala pouze,
až jí chodců pár Velemínské zastřely domky;
pak teprvé bližší též k vísce zamířila stezkou,
bystrým někdy krokem, zas chvílemi váhavě volným.
Rovnou nešla domů, leč vesnice humna obešla,
v zahradu farní tam zadními se vloudila vrátky.

Živsu zatím fary pán již ve stanu z růže jerišské
hostil před stavením, neb Marta je vítala nářkem,
že dnes právě opět jí k úklidu chvilky dopřáno,
světnici ještě myjí, do studovny se pustila zrovna
a k tomu Ludmila jí kams do vsi či háje uprchla,
tak že ve víru prací můž' sotva posloužiti hostu,
nežli zmůže nelad, ve studovnu by vedla ho aspoň.

Přes to besídky stůl jako kouzlem rychle pokryl se
nejčistším pokrývky bělem, zákuskami, vínem,
a kmet s hostem svým, dřívější hádky nechavše,
od všehomíra tajů na pozemské předměty sešli.

Arci že zábavy nit skoro sám fary vládce upřádal,
Václav roztržitý an jinde myšlenkami bloudil,

pohledy obraceje přes květnice ohradu nízkou
ven k návsí, zelenému travou, kde stezka bělostná
stínem lip košatých vlnivá jak stužka se tábla.

Náhle starcovu řeč kýs hřmotný náraz a výkřik
přetnul, zazněvší sem z farní jizbice oknem.
K oknu se přiblíživ, ruce sepjaty nad hlavu povznes':
„Quos ego! — Rozkacené, bezuzdné živly pořádku
v Mús útulku tichých nešťastném pěkně mi řádí!
Matthiolův herbář se skříně na podlahu slétnul
a s ním schránka bylin, má velká sbírka motýlů!
Sbírka nerostů též! Tam dovnitř chvátati nutno,
než by je po vlastním systému mi srovnaly krásně.
Nuž, poshovte, prosím! Na mžik! Za chvilku se vrátím."

V dům šel rychle farář. Tuť Živsa, besídku opustiv,
pískem stezky žlutým obcházel květnici těsnou,
v zálibě prohlížel keře srstek a záhony pestré.
V divné kráse jemu dnes kvítí zářilo něžné,
skvostnějším dnes též se mu zdál, než léta ho vídal,
vzduch sluncem zlacený, v němž smálo se jaksi radostně
lip statných lupení a skromné štíty chaloupek.
V mysli otázku si klaď', kam rázem všechny uprchly
stesky předešlých let, proč volno mu tak je a lehko,
nezvyklé veselí v duši hrá mu, že div by se nesmál
nahlas pohromě Mus pod čacké Marty pometlem.

V myšlénkách takových otvírá květnice vrátka
a klenutou na dvůr se ubírá bezděky brankou.

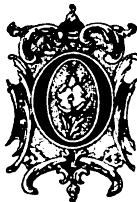
Chvíli bavil jej ruch mnohobarvé drůbeže hojné
až v pozadí jeho hled k zahradní zídce zabloudil,
k níž odkvetlé již hruše, jabloně chýlily větve.
Dvířka otevřena tam v sad stinný dávala zříti
a v zeleném šeru tom tvář známé dívčiny zahléď.

(Pokračování.)

O starožitnostech.

Studie věnovaná sběratelům starožitností. Napsal Quido Mansvet Klement.

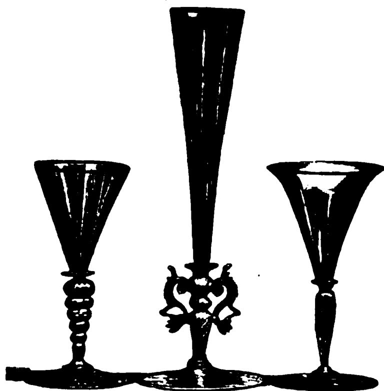
(Pokračování.)

hromné bouře, kteréž nastaly při stěhování se národů, zničily mnohé odvětví průmyslné na dobro a pochovaly zejmena dobré sklářství tehdy tak důkladně, že nemáme ze dvou století žádných vynikajících starožitností ze skla. To, co se dostalo z pozdějšího Říma do provincií, zaniklo a jen pozdější byzantinské nádoby a hlavně mosaika sklenná zachovaly se v některých sbírkách a chrámech až na naše dny. Po zkáze města Aquileje prchající obyvatelstvo usadilo se v lagunách a založilo (452) společně s uprchlíky měst Altina a Padovy a s usedlými zde dříve Chioggioty a Gradoty „Mořské Venetsko“ — Benátky. Mezi přistěhovalci Aquilejskými bylo také několik sklářů a ti nalezli v písku lagun výtečný material pro výrobu skla. Ze začátku měli tu potíž, že se jim nedostávalo potřebných alkalií, až po nějaké době nalezeny v popeli spálených pobřežních rostlin náhodou tyto částky a to jakosti dobré, a počátek slavného sklářství benátského měl, čeho potřeboval. Ve středověku, když byl tak hrozný úpadek veškerého průmyslu, kvetlo zde již „umění tavení skla“ a když se vrátil slavný Marco Polo ze svých 24 let trvavších cest v nitru Asie a Indie, dal podnět (1295) k vyrábění padělaných drahokamů, barevných perel a jiných tretek ze skla, kteréž se pak odtud do přístavů Malé Asie, Egypta, Černého moře a Severní Afriky rozvážely, a od těch dob rostlo jméno Benátčanů den ode dne i v nejdálnějších krajinách. Máme po ruce doklady, kdež se činí zmínka o dílnách na Muraně již roku 1250; tehda staly se sklářské pece vnitřnímu městu nebezpečnými i přeloženy vesměs — až na několik maličkých pro drobotiny, v sousedství Rialta, ale na 15 kroků od ostatních domů vzdálených — na jmenovaný ostrov. Chytrácká rada republiky měla při tomto nařízení především na zřeteli úplné isolování tohoto zlatého zdroje státu, kterýž jako celek soustředěn na jednom místě mohl býti nad míru dobře podroben jisté dohlídce i přehlídce. V té době vytvořeny předměty, které zařaďujeme do prvního oddílu starožitností benátských a v nichž nalezáme mnohé podrobnosti, kteréž vzaty jsou z okrasných a tvarových pokladů Orientu. Nejcennější z těchto málo zachovaných výrobků jsou skvostné mísovité stojany a vásovité sklenice s malovanými okrasami jemných modrých a zelených barev, pokládané různými vzorky arabesek orientálských výtečné práce muranských „smaltatorů“, kteří prováděli umění sklářské, „l'arte vetraria.“

Jako hrabivý lakomec svůj poklad, tak úzkostlivě opatrovali Benátčané tajemství svých skelných hutí a to zejmena od těch dob, kdy

se jim počalo hrnouti zlato plným proudem do města. Žádný cizinec nesměl se zdržovati na Muraně, nad veškerým dělnictvem zaveden tak přísný dozor, že bez povolení senátu nesměl žádný z nich překročiti okruh Benátek; zároveň zakázáno vyvážeti surové součástky skla a prohlášeno, že útěk sklářského dělníka z Murana trestán bude smrtí i stalo se, že senát republiky vyslal za uprchlíky do ciziny najaté vrahy „bravi a uccisori", aby vykonali vendettu za prozrazené a prodané tajemství výroby benátského skla. A nebylo také divu. Za obyčejné tretky ze skla začínaly se Benátky odívati zlatem, z majitelů závodů sklářských a kupčíků počali se vyvinovati hrdí šlechticové benátští a když objevena Amerika, tu pracováno o drobnůstkách k výměně pro „krajiny zlata" tak úsilovně a v tak ohromném množství, že byl výtěžek neslýchaný a to lehké sklo vyvažováno těžkým zlatem.

Benátské stonkové sklenice. (16. stol.)

Benátská křídlová sklenice (16. stol.) a český hranitkovaný a rytý pokál. (Poč. 18. stol.)

Také modré poháry, s okrasami skla bílého a vzorně emailovaného (z něhož provedeny scény mythologické aneb obrazce z pohádek rytířských), mající kupu kuželovitou a žebérkovitý podstavec, pracovány v dílnách muranských velmi pěkně a jsou nyní starožitnostmi velmi vzácnými. Po této době nastalo pak období ohromného vývoje — období plastické —, jakýmž se tehdy žádné jiné odvětví průmyslu v Evropě honositi nemohlo a slavní majitelé skláren a výrobníci jako: Beroviere, Bigaglia, Bellarin, Miotti, Magagnati a Briotti, kteří dle pořadu téměř přes tři století různá zdokonalení a nové vynálezy činili, vyslali do světa velké spousty všeho druhu výrobků, kteréž svými četnými zbytky krášlí nyní mnohé sbírky musealní a soukromé jakožto skla filigranová, křídlová, pletená, opálová, mosaiková, millefioriová, měsíčná, latticiniová a aventurinová. Muranští skláři požívali takové vážnosti, že senát dovoloval sňatky dcer mistrů sklářských s mladými patricii a dítky z těchto manželství podržely šlechtictví.

Tehdy arciť neznali výrobu nejčistšího skla křišťálového a dle nejnovějšího badání byli to hlavně Marino Beroviere syn, Angelo Beroviere otec a lučebník Paolo Godi, kteří po dlouhých zkouškách nalezli konečně onen příměsek, jenž zůstal po staletí tajemstvím mistrů muranských a jejž pojmenovali prostě krystallinem. Tento krystallin byl kouzelným proutkem, který takřka čarovnou mocí zasáhl ve tvůrčí sílu sklářského dělnictva, jež dle zdatného návodu svých mistrů pustilo uzdu své vznětlivé obraznosti a počalo jako z těsta nebo hlíny robiti pravé zázraky svrchovaně různotvárných předmětů, kteréž budily obdiv celého tehdejšího světa. Nejen starožitníkům, ale i nejširšímu obecenstvu se dosud zamlouvají ony smělé zvláštnůstky, plné bujné obrazotvornosti a

Hranitkované a ryté poháry a sklenice. (Poč. 18. stol.)

okras jako dechem vytvořených, vždy lehounké, ve stavbě lehce proplétané, v tyčinkách, sloupcích, závitkách a nitkách, ať už jako nápodobeniny mořské zvířeny nebo zemské květeny aneb jako bujná dítka z říše výmyslu, vždy svérázné a graciosní.

Zde dlužno uvésti jednotlivé druhy skleněných prací, kteréž se na Muraně prováděly. Předměty ze skla filigranního hotovily se nejvíce bezbarvé aneb mléčné a to tím způsobem, že se uvnitř hmoty protáhly mezi tavením tenounké nitky nebo tyčinky v čarách diagonálně neb spirálně běžících.

Jiný druh zhotovoval se pleteně tak, že nitkové sklo na mnoha místech se křižovalo a uvnitř hmoty různé vzorce tvořilo. Krásná v barvě jsou mléčná skla opálová, mdle modravé barvy, kteréž dosáhly mistři příměskem solíku (chloru) stříbrnatého, neb popelem z kostí. Nejznámější jsou arci skla křídlová se stonkem, na kterémž aneb kolem něhož nasazeny stejnoměrně tvary listové, květinové, neb jiné, sáhající do říše zvířeny, s velkým bohatstvím sličných a půvabných motivů, kteréž často v různobarevném skle byly prováděny. Podobně i skla millefioriová

(tisícikvětinová) byla velice oblíbena, a proslulé skupiny pestrých květinek, kteréž uvnitř různých skleněných předmětů tak pěkně byly sestavovány, vzbuzovaly obdiv. Postup práce při výrobě byl co možná nejjednodušší. Skláři vzali dlouhé různobarevné a stejnoměrně v růžici neb květ sestavené proutečky, ponořili je do pece, aby se k sobě stavily, a roztáhli je pak kleštěmi do délky, vesměs při stejném průměru. Dle potřeby pak nastříhali je v kratší nebo delší kousky, sestavili je v růžice a vtavili celek do čistého skla. Nyní pracují zase v Benátkách spousty předmětů tohoto způsobu a cizinci kupují rádi všeliké ty tretky ze skla milletioriového. Aventurin jest krásný žlutý neb hnědočervený křemen, ve kterémž vidíme nesčetné množství částeček třpytné slídy. Aventurinová napodobenina vyrábí se příměskem kovových pilin neb zlaté

Velké německé sklenice s prací emailovou. (17. stol.)

tečkovité slídy, k čemuž se ještě dodá částka hlíny neb laku; pomocí skelného toku vytvoří se ve stejném tavu aventurinová hmota. Latticiniové neb mléčné sklo pozůstává z přídavku kysličníku ciničitého, jest zcela bílé a při tom dosti průsvitné, kdežto sklo kostní má příměsek kostního popele a proti světlu má průhled červenavý nebo hnědý, čímž se od prvního liší. Sem náleží také zmínka o skleněných perlách, kteréž vyráběli jakožto perly šperkové, vyšívací a korálové buď sekáním a mícháním v horkém písku, aneb foukáním pomocí lampy foukací ve všech možných barvách a z různých druhů skla.

Triumfální pochod benátského skla šel celou Evropou a slavná samovláda jeho trvala dosti dlouho. Tu pojednou objevil se na kolbišti nebezpečný sok a výroba muranská, větříc silněji obrněného soupeře, počala napínati síly do krajnosti, aby uhájila světovou državu svých výrobků. Ten nebezpečný soutěžník nebyl nikdo jiný než **české sklo** a brzo se ukázalo, že ten český křišťál nebyl ani ranitelný a prostředky sebezáchrany muranských mistrů nebyly spůsobilé, aby tohoto soupeře vytlačily a zmohly. Navzdor tomu, že vynalezali buď výrobní novotiny, neb že se chápali dávno zapomenutých odvětví sklářské výroby jako ná-

podobování drahokamů a hotovení nádob ze skla podobného opálu, jaspisu, chalcedonu, dále rytí okras démantem do skla bílého, nebo výroby zrcadel s vybroušenými rámci, pak hotovení visacích svítilen, korunních mnohoramenných svícnů v pestrém i bílém skle, navzdor tomu všemu klesalo sklářství benátské se stupně k stupni, dělnictvo pozbývalo stálou změnou práce tvůrčí síly a zručnosti ve výrobě, a jako význam benátské republiky čím dál tím více upadal, tak pozbývalo i slavné sklo benátské čím dále tím více půdy na světovém trhu.

Ale příčiny tohoto úpadku vězely také ještě jinde. Ve starém spise o benátské inkvisici nalezám následující stať, kteráž platila hlavně sklářským mistrům a dělníkům: „Zanese-li dělník nebo umělec své znalosti

Německé sklenice „Roemer“ zvané. (17. stol.)

umělecké do ciziny, rozkáže se mu poslem, aby se okamžitě vrátil. Neuposlechne-li, uvězní se jeho příbuzní na tak dlouho, až se on vrátí, a uplyne-li snad delší doba, aniž by se vracel, pak jej posel vyhledá a utratí. Vrátí-li se, budiž mu odpuštěno a dáno zaměstnání!“

Avšak ani toto drakonické ustanovení nepomáhalo a v Italii samé, pak v Anglii, ve Francii, v Nizozemsku, Španělsku, Německu i v Dolním Rakousku zařízeny pomocí muranských sklářů hutě dle benátského způsobu a výroba vedena dle možnosti stejným směrem jako v mateřském sídle. Při takových tovarech jest mnohdy velmi těžko prohlásiti některý předmět za čistě benátský výrobek, i když jest co do tvaru a v provedení tu a tam chybný.

S benátským sklem šlo již notně s kopce, když se vydal muranský mistr Jos. Briati (1734) na cesty do Čech, aby jako dělník po způsobu obyčejného vyzvědače tajemství českého sklářství vypátral, ačkoliv se u nás na toto tajemství nikdy velká váha nekladla. V Benátkách naleží se dosud listina, kterouž uděluje senát Briatimu výsadní právo na výrobu předmětů, jaké se vyrábějí v cizině (specie straniere) a tím arciť bylo jen myšleno české sklo, což se také ihned ukázalo, neboť Briati

nelenil a počal dle českého způsobu broušení skla. Tyto výrobky však na vzdor všem výhodám nesnesly na dlouho soutěže ciziny a od roku 1780. byl osud slavného benátského sklářství na dobro zpečetěn; výroba benátského skla poklesla do let padesátých našeho století tak děsně, že zbyl už jenom jediný dělník Lorenzo Radi, který znal tajemství výroby muranských skláren. (V rozkvětu čítal ostrov muranský osm tisíc sklářských dělníků.) Radi a jeho učeň Salviati jsou vlastními tvůrci nynějšího nového období benátského sklářství, v němž se pracuje opět dle starých slavných vzorů. Jsou to na mnoze tedy padělky; obchodníci se starožitnostmi postřehli dobře potřebu „pravých“ skleněných výrobků benátských: skoupili již před rokem sedmdesátým toto nutné zboží, zejmena sklenice pletené, křídlové a opálové, a dnes paradují tak mnohé známé předměty společnosti „Venezia Murano“ jakožto „pravé staré původní práce“ ve sbírkách veřejných a soukromých.

A jak rozpoznáme padělky od starých vzorů? Nové výrobky, zejména křídlovky jsou rozhodně nemotornější, těžkopádnější, schází jim zhusta ona vzdušná lehkosť, řekl bych graciosnosť starožitných vzorů a také jsou o malou stupnici ve skle čistší. Avšak přece jest k rozpoznání nezbytna velká bystrosť oka jakož i znalosť hmoty a práce. Před pěti lety ukazována nám na Muraně v museu průmyslu sklářského skupina sklenic starých i nových a z přítomných pěti odborníků rozeznali jenom dva padělané výrobky od pravých. Jisté rozdíly jsme nalezli v barvách nápodobenin polodrahokamů, achatu, lazuru a opálu; zejména nádoby zlatožlutého tónu — giallo aurino — jsou proti zářivému a živému tónu starých prací dosti mdlé. U nás hřeší starožitníci valem, když vydávají všechna zrcadla, korunní svícny, skleněné koše a jiné nářadí ze století předešlého za pravé tovary benátské. V Čechách pracovaly se veškeré tyto věci v dosti značném počtu a jedna šumavská huť — jak ze starých záznamek vysvítá — padělávala podobné předměty již tehdy výtečně.

A o cizině platí totéž. V Anglii na příklad hotoveny již v roce 1550. výrobky zcela takové jako v Benátkách a to vlastnoručně osmi muranskými mistry, kteří ze své vlasti byli uprchli a hutě poblíž Londýna zařídili. Proto pozor na tak zvané staré benátské výrobky! (Pokračování.)

* * *

Umění na zemské jubilejní výstavě.

Napsal Karel B. Mádl.

20. května.

I.

e slavnostním vzrušení a lesku otevřena brána a pod širokým, vysoko vzepnutým jejím obloukem hrne se množství v širý okruh naší výstavy. Ne bez bolestí zrodilo se její dílo, dost měnivé a často úzkost a starost budící jsou její dějiny, nyní však, kdy práce téměř uzavřena, skoncována, kdy možno přehlédnouti, co bylo vykonáno, jeden jediný pocit nese se vším množstvím, onou skupinou mužů, kteří přiložili ruku k dílu, i oněmi zástupy, které nyní zvědavě i učelivě proudí jednotlivými prostorami. Originelní je vstup, dřevěná ta brána, po jejímž hřbětě vesele třepotají pestré praporce, její dvě věže s pavlačemi a dole šířící se šindelové střechy jsou ohlasem českého, domácího umění, formálním ozvukem našich dřevěných staveb. Vesnické stanovité zvonice poskytly motiv spodku, věže maloměstských radnic k jich zakončení nahoře. A tak jako nás z dálky již vítá umělecký majetek českého lidu, tak uvnitř, kdekoli se zastavíme, na čemkoli oko spočine, je česká práce. Tato vlastnost zemské jubilejní výstavy, tento její ráz, nepokrytý, každému zřejmý a všady známý, činí nám ji milou a drahou, jiným, nepředpojatým, instruktivní a poučnou. Se stanoviska české práce nutno pohlížeti na toto město budov pěkných a ladných, imposantních i originalních, a třeba i barokních a bizarních, to jest výstupek a místo vyhlídky, na němž nejprve nutno stanouti, abychom přehledu nabyli.

Řekne-li kdo, že naše zemská jubilejní výstava je význačným mezníkem české kultury, bodem, od něhož v před i v zad má se díti a bude se nejednou konati přehlídka práce našeho národa, věřte, není to frasí planou a bezmyšlenkově, bez vnitřní nutnosti vyslovenou, ale plnou, závažnou a nepomíjitelnou pravdou. Ne pouze snad proto, že uplynulo právě sto let od první průmyslové výstavy v Čechách, toť jen zcela zevní a náhodný motiv, odpovídající spíše jen proudu dnešní doby, která jen v jubilejních obdobích zpomínává starších údajů a potřebuje takového zevního vzpružení, aby k jisté věci soustředila a upjala mysl. Či domnívá se kdo, že by tato naše výstava, její obsah a její resultat mohly ztratiti v nejmenším na významu, kdyby bylo uplynulo o rok více či méně od oné doby, kdy v sále koleje klementinské byly vyloženy české tovary, aby nově korunovaný panovník nalezl tam obraz průmyslové zdatnosti a nosnosti své korunní země? Zajisté že nikoli, tolik však je jisto: rokem 1791. je vytýčen viditelný, znatelný a každé mysli dobře utkvělý bod východní, k němuž zalétá, kdokoli se na výstavě zastaví a řekne si: „Hle, to vykonali jsme za sto let.“ V dějinách lidstva sto let značí

málo, ale jsou období, kdy značí nesmírně mnoho. Historie nezná staletí určitě vymezených, neřídí se lety a jich astronomickými skupinami, ty jsme si utvořili sami ku vlastnímu pohodlí a přehledu. Ale stane se, že shrnou se klokotné událos.i na tuto nevelkou řadu let, počínající jednou zde, jednou onde, vyzvednou je ze spousty jiných, vtisknou jim zvláštní osobitý ráz a pojednou stojí tu ve významném světle. Minulých sto let náleží k takovým proto, že v nich událo se naše obrození národní, kulturní i politické, třeba že všady a ve všem nebylo skoncováno, že na místě nejednom nelze nám vésti silnou vodorovnou čáru a činiti konečný součet. Zatím však dosti na tom, že vše se znovu zpružilo a zmohlo, že síly latentní a dřímající počaly hýbati vnitřkem a přetvářeti povrch. Zemská jubilejní výstava proto nebude nikterak konečným závěrem, ale něčím, co dobrý obchodník čas od času pro svoji osobu provádí, pro vlastní přehled a informaci, aby nabyl direktivy a odvahy k dalšímu konání a snažení za cílem jednou jasně vytčeným.

Co zdálo se ve chvílích pochybností nehodou a překážkou práce, to dnes, kdy stojíme vůči hotové věci, a řekněme události, stalo se neocenitelnou pro nás výhodou. Byli jsme přinuceni postaviti se na vlastní nohy, spolehnouti se na vlastní um a vlastní ruku a hle, shledáno, že dovedeme státi bez cizí opory, mysliti vlastním mozkem, pracovati bez cizích pomůcek. Kterak tu roste sebedůvěra! A věru že není lepší záruky pro zdar vší práce a všeho podnikání, nad vlastní sílu a důvodnou důvěru v ní, v její postačitelnosť, v její zdatnosť.

Arci otevření, zahájení výstavy není ještě jejím koncem. Když umístí se kámen závěrní a nová budova je dovršena a lešení sňato, když poslední tah štětce na obraze je vykonán a poslední přebytečná tříska kamene odlétla pod dlátem sochu tesajícím, pak ten, v jehož duši zrodila se myšlénka stavby, obrazu či sochy, poodstupuje od práce dokončené a utkví zkoumavým okem na svém díle, přemítaje, jak dalece odpovídá jeho idei, jak dalece ruka jeho byla mysli poslušna, zkoumaje, co v příštím díle třeba jinak učiniti, čeho v budoucnosti držeti, čeho se vystříhati. Tato práce při výstavě právě se počíná. O nic není méně důležitou, nežli sestrojení díla samého, neboť právě na ní nejvíce závisí, jaký bude výsledek onoho velkého náponu budovavších sil. Kdybychom té se vzdali, neprovedli ji se stejnou pozorností a svědomitostí, jako jsme výstavu uskutečňovali, pak zůstala by prostě předmětem zvědavosti a zmizela by planá a neúrodná, bez dědického odkazu. Je třeba velký a rozmanitý ten obraz, rozvinutý na šírém prostranství výstavním, projíti bedlivě a nejvýše pozorně, ničeho nepřehlédnouti, nic nenechati bez úvahy. Tato bude u většiny povahy retrospektivní, budou měřiti, co bylo, s tím, co jest, ale jako každá bilance, ať dopadne jakkoli, příznivě či naopak, řídí podniky další, ukazuje, co se osvědčilo a čeho se dlužno při počínání dalším držeti, v čem bylo pochybeno a čeho tudíž třeba se vystříhati, tak musí se státi i zde. Mezinárodní, světové výstavy kritickou tuto část velice usnadňují, porovnání, měření se se sokem a konkurentem je lehčí a očitější. Jedině této práci duševní děkuje Anglie na příklad nynější svoje povznesení na poli umělecko-průmyslovém, neboť když na světové výstavě v Londýně 1858. porovnávali svoje výrobky s francouz-

skými a pocítili svoji porážku moralní i hmotnou, pomýšleli bez odkladu na nápravu a provedli ji se zdarem. Výstavy zemské, zahrnující výrobky a plodiny jediné země, jednoho lidu, oné výhody postrádají a přece jen musí i přes to ona kritická práce býti vykonána, musí býti učiněno srovnání mezi ní a tím, čím soused vyniká. Na všech stranách je země otevřena, proudy tovarů odtékají a přitékají, národ sám musí míti a má také ctižádost, vybojovati si v řadě kulturních národů místo, které by jeho duševní potenci a fysické dělnosti odpovídalo a proto nelze se uzavříti, nelze jen sobě, svým požadavkům a potřebám postačiti. A s tímto uvědomělým názorem překročujeme práh výstavy.

Jen jednu část všeho jejího obsahu budeme míti na zřeteli, pouze umění mají býti tyto stati věnovány.

Přijdou odborníci a prohlásí: Výstava českého zemědělství a hospodářství, výstava strojnická, výstava cukrovarů jsou chloubou a pýchou země, nenalezne se tak hned, kdo by na tomto poli s námi se měřiti mohl, v nich zakotveno bohatství země království českého. Vystoupí jiní, kteří naleznou ještě jiné obory lidské práce a neli se stejným právem, aspoň se stejnou přesvědčeností budou totéž dokazovati o některých jiných oborech. Hledáte-li však korunu, květ všeho toho důmyslu, vší té přečasto lopotné práce, hledáte-li obor, který ze všech nejkrásněji, nejjasněji, nejzřetelněji, nejsrozumitelněji a s největší bezprostředností, s nejbezpečnějším uhájením si svého národního původu demonstruje a vystihuje nejvyšší a nejvzletnější kulturní snahy národa, shledáte, že jest to vždy jen umění. Co hýbe nejhlubší hlubinou duše lidu, jeho nadšení a žal, jeho radostné vzrušení a bol, jeho nejvřelejší tužby a snahy, to vypoví a vylíčí umělec písní a hymnou, obrazem a sochou. Také úhor a skalistá stráň bývá pokryta květy, sličnými a vonnými, ale různo roztroušenými a ojedinělými; k plné krásné úrodě je třeba půdy zkypřené a pravidelně svlažované. Prsť musí býti sytá a zvláště příhodná, pak pokryje se plocha se stejnoměrnou vydatností. Také umění, má-li vykazovati úrodu pravidelnou a imponující, musí míti podobně splněné podmínky životní. Příčiny a podmínky vývoje a zdaru činnosti umělecké za různých dob a různých národů ukážou se bližšímu zkoumání povahy velmi rozmanité. Jednou leží v politické moci a samostatnosti, ale jinde kvetou za velké poroby, zdají-li se kde souviseti se vzkvětem literarním nebo vědeckým, spadají jinde v období literarně a vědecky v úpadku se nalezající. Avšak dva momenty jsou spojeny se zdarem uměleckého tvoření všady a nerozlučně, bez nich zůstává bezvýznamným živořením, ač-li neklesá ještě hlouběji a podmínky ty jsou — domácí blahobyt a vědomí národní. Předpokládajíce umělecké nadání v lidu a tím v jednotlivcích, vidíme, že obě ty podmínky jsou zcela s to zabezpečiti umění hmotně i duševně. Proto dokázaný rozvoj a zdar našeho národního hospodářství, našeho zemědělství a průmyslu povznáší a sesiluje naše naděje v budoucnost českého umění a pokud se druhé podmínky týče, nahledněme v srdce svoje a zpytujme svoje svědomí.

Umění výtvarné, které takto těžívá z hmotnější a mozolnější snad práce a jejích pekunierních výsledků, prokazuje se vždy vděčným. Ne pouze tím, že na předním místě uhajuje nám místo v kulturních řadách,

nejen tím, že majetným a vnímavým jednotlivcům vykrašluje jejich okolí, ono, vrhajíc světlý svůj odlesk na tovar průmyslový každé potřeby a zušlechťujíc jeho zevnějšek a formu, vchází s ním do každé světnice ozařujíc její ovzduší!

Proto vyhledáváme na výstavě umění na větším ještě prostranství, nežli zabírají budovy výstavy Umělecké a Retrospektivní. A nalezneme všady jeho stopy: v disposici výstavy, na stavbách paláců a pavilonů, v průmyslu a školství. Zúžovali, zmenšovali bychom neprávem pole jeho působnosti, kdybychom nechtěli dbáti toho co vykonalo mimo ony síně; zase naopak budeme v právu, všady-li se naň dotazujeme, všady-li jeho jakosť zkoumáme a oceňujeme.

Málem bylo by se stalo, že umění výtvarná byla by zůstala mimo program jubilejní výstavy. Leč záhy všechny pochyby a námitky byly překonány a co tentokráte k jich potlačení a vyvrácení musélo býti v jednáních i veřejným tiskem šíře vykládáno, to dnes nahradí cele a lépe očitý názor jediné návštěvy. Zástupy, jež vidíme ve výstavě Umělecké a Retrospektivní se tísniti, jsou skvělým dokladem veliké jich přitažlivosti, hlasný obdiv, šumící jejich prostorami a šířící se celou výstavou i městem a později též zemí, chová v sobě jistě zdravý zárodek ušlechtilého povznesení a ovoce uměleckého požitku a ty beze vší pochyby porostou, až první vzrušení a s ním nevyhnutelně spojený chvat ustoupí klidu a kontemplaci. Radostný tento podiv nad uměleckým obsahem vyčítáme též z tváří vstupujících do výstavního prostranství. A že má svůj původ v prostorném, jednotném a vyváženém uspořádání, že to není pouze mnohost a velikost, která jej vyvolává, to dobře možno vycítiti při některém postranním vchodu, kde se stavby a pavilony v prvním okamžiku jen těmito vlastnostmi přihlašují. Výstava co celek, nemá-li zůstati na stupni pouhé výstavy krajinské, musí se nevyhnutelně projevovati jako dílo umělecké rozvahy. V detailu doznala prvotní disposice přemnohých změn. Jednotlivé pavilony pošinovány a přenášeny z místa na místo, neklidně potulovaly se po výstavišti, nežli definitivně počali kopati pro ně základy. Někdy dálo se tak i s částmi dosti podstatnými, jako velkou fontanou, která byla původně zamýšlena v čele a ve hlavní ose Průmyslového paláce a nyní se ocitla na straně právě opáčné. Jen ku svému prospěchu. Podobně Česká chalupa stojí nyní nedaleko hlavního vchodu, kdežto prvotní její místo bylo stranou za palácem. Avšak hlavní, základní disposici udržel její navrhovatel Ant. Wiehl přece jen netknutou.

Povaha půdy výstaviště dělí je vysokou terasou na dvě části: v zadní převládá volný, jen několika hlavních tratí se přidržující system pavilonový, v přední tvoří hlavní budovy veliký prospekt. Jeho rozloha a úprava nemine se účinku, který mu ostatně zajistil jeho vzor, a jejž veliká klidná, úpravná plocha vhloubeného trávníku znatelně zvyšuje. Tomuto motivu patří zásluha, že široký výhled do dálky, zakončené mohutnou konstrukcí Průmyslového paláce, zůstává stále neporušený a ve stejné síle a vydatnosti. Proud návštěvy je nucen hned z předu se na dvé děliti a teprve před palácem, s nímž lidská postava více nekonkuruje, se spojuje. Průčelí Umělecké a Retrospektivní výstavy, ovšem dosti střízlivá a těžkopádná, zavírají perspektivu z prava a z leva, pa-

vilon Zemského výboru a města Prahy mezi nimi a Průmyslovým palácem tvoří již jakýsi přechod k volnému systému pavilonovému, který v ostatní výstavě venkoncem převládá. Zde přihlašuje se rozmanitost, bohatství, mnohost ku svému právu vedle přísné architektoniky hlavního prospektu.

Zkušenosti četných výstav dobře učí, že ne pouze vlastní předměty výstavní, plodiny, tovary a výtvory umělecké o sobě, ale též budovy je chovající, způsob jejich exposice stávají se dle své jakosti objekty výstavními a cílem jisté přitažlivosti. Diváka třeba přilákati hned z dálky, aby jej bylo možno z blízka upoutati. Odtud ona zúmyslná nápadnost a důvtipnost stavby a vnitřní úpravy. Material budov bývá sice přečasto jen lichý, nepravý, napodobující, surogatní, vždyť mají ty stavby trvání jen krátce vyměřeno, ale na druhé straně právě tyto vlastnosti, ve vážném stavitelství ceny více nežli pochybné, nabízejí zde tvořivému umělci jiné výhody. Uvolňují jeho fantasii, netísní jeho tvořivost, lehkosti, vzdušnosti, graciosnosti lze jimi snáze dosáhnouti, umělecké vyzdobení ornamentem a jinou dekorací snadno nabývá zde svěžesti, pružnosti a bezprostředního rozmachu a proto vskutku architektura výstavní, plod našeho věku, vytvořila si zvláštní ráz a vzezření. Souvisí sice s architekturou vážnou a trvalou, má společný s ní kořen, ale co do svobody myšlenky a formy, co do rozmanitosti (a také výstřednosti) daleko ji předstihuje. Její kalkulace s hmotnými poměry jsou jiné a tím také její výtvory a výsledky. V tom ohledu arci doma nemáme žádných praktických zkušeností a architektonické osvěžení z venku je u nás nepatrné. Odtud všady ta solidnosť a závažnosť všech forem, která nejednou těsně hraničí až s těžkopádností.

Větší zkušenosť mají naši sochaři při pracích podobných. Také oni nepracují zde a nepočítají s pravým materialem; dřevo, železné tyče a pruty, hrubé plátno a sádra zastupují kámen a litinu: a vskutku také jejich dekorativní skupiny, zvedající se nad průčelím některých budov, vyzískaly na životnosti, vzrušení a vzletu. Kdyby měly býti provedeny v pravém materialu, seznalo by se, mnoho-li by musely se vzdáti a setříti těchto vlastností.

Plastika a architektura nejsou v Umělecké výstavě tak zastoupeny, aby rozsah vší jejich produkce náležitě vysvitl. Jsou arci i v tom skrovném počtu díla v pravdě mistrovská, práce venkoncem vynikající, ale všechnu naši sílu, celý náš šik sochařů a architektů daleko nerepresentují. Dekorativní stavby a plastiky po výstavě roztroušené aspoň poněkud doplňují kusý ten obraz a proto třeba též jim věnovati pozornosť. Středisko, východiště, těžiště českého výtvarného umění moderního nalezneme arci jen na Umělecké výstavě. Kdyby stálo nad portalem zlatým písmem psáno „Sto let českého umění“, nápis ten vystihl by cele její program a z valné části její obsah.

Sto let! A jakých! Žádná epocha umělecká nevykazuje v období poměrně tak krátkém tolik pravých revolučních převratů, měnících vše od základů. Neunavně, klopotně sleduje jeden za druhým. Rychlý bývá jejich vzrůst, krátký jejich květ, kvapný jejich pád. Umělecké projevy jedné generace perhorreskují, zatracují, v kletbu dávají, co před nimi bylo jiným cílem svatého a nadšeného snažení. Máme pro tyto evoluce běžná hesla: klasicismus, nazarenismus, romantismus, akademismus, realismus, natura-

lismus, kolorismus, pleinairismus, impresionismus, verismus; tolik, že až obtížno je přesně rozeznávat a bezpečně rozdávat a přisvojovat. České umění, malířství v popředí, za minulých sto let neprodělalo sice všechny, ale velmi mnohé. Žádný z nich nevzal vznik na naší, domácí půdě, jen vždycky ohlas z ciziny, z velkých středisk uměleckých sem dolehl, nebo byl přenesen, někdy zároveň a současně s jejich vznikem, častěji však zpozděný, a udržel se konservativně, kdy již jinde byl překonán. Počet našich umělců výtvarných přece jen nebyl a není dosti hojný, aby slušné jich skupiny mohly býti pro každý umělecký převrat rekrutovány. Vůdčích a v pravdě vynikajících umělců je ještě řídčeji, aby mohli silou svého genia tvořiti školy; kdykoli však se vyskytli, utvořily je, stali se vzorem následovníků.

Ještě jinaké proudy jeví se v českém malířství. Nejen že vyjmenované převraty zanechaly v něm svoje stopy, také cizí lokální vlivy a barvy jsou v něm patrné. Řím, Mnichov, Antverpy, Paříž střídají se svými nuancemi. Podle jich obdobé přitažlivosti, nejednou, v našich poměrech vysvětlitelnou, náhodou objevuje se jejich vliv a vše to musí býti dobře v paměti, kdy jde o patřičné ocenění našeho umění. Křížení se a prostupování vlivů směrových a řekli bychom, teritorialních je pro české umění významné a zajímavo je, kterak jimi zase prokmitá a proniká domácí duch, české a slovanské tendence. Jos. Mánes, dnes zbožňovaný typ českého národního umělce, zbudoval své české umění na základech romantismu, Jar. Čermák má za podklad školu belgickou. V. Brožík podlehl po mnichovském realismu pařížským proudům, V. Hynais zmohutněl pod křídly P. Baudryho, ale u nich všech naleznete něco, co jim je společné, co je všechny poutá v jeden rodinný svazek a zač nejsou povinni vděčiti se cizině. A toto něco je darem lidu, z něhož pošli.

Při první procházce Uměleckou výstavou nutně musí napadnouti, že jen malinký zlomek prací děkuje svůj původ veřejným objednávkám, že pramálo jich má svoje místo určení ve výzdobě monumentálních podniků, a že převážná, největší většina vznikla jen z vnitřního puzení umělcova a dosti ztěží našla potom útulek v některé naší domácnosti. Ne že bychom neměli sil ku pracím monumentalním, naopak, zrovna ironicky velká je řada těch, kdo povahou svého nadání tíhnou k tomuto velkému směru. V. Hynais, F. Ženíšek, M. Aleš, M. Pirner, F. Jenewein stojí tu v popředí, ale po dokončení Národního divadla nikdo z nich, ani jiní, nebyli dosud zavoláni ku pracím podobným. Dostavěno museum, ale zde třeba čekati, pro Rudolfinum vypsán dnes konkurs, jehož výsledek ukáže, byl-li dosti vábným pro síly domácí, o vyzdobení basiliky smíchovské jedná se v tuto chvíli, a jen práce monumentalných maleb v kostele karlínském jsou v proudu, ale ve výstavě scházejí. Přece tedy naděje v budoucnosti.

Budiž tu konstatováno, že v posledních časech stát sám častěji vzpomněl si našich umělců. Myslbekův „Sv. Václav“ je nad jiné skvělým důkazem, že se tak stalo jen na prospěch českého umění a ku cti objednatele; nyní jest Fel. Jenewein na řadě.

Obrazárně vlasteneckých přátel umění v Rudolfinu nastává povinnost vykonati pečlivou obhlídku výstavou. Poslední dobou hojněji nežli před

tím zakupovány pro ni práce domácích umělců, ale při nejlepší vůli nelze vždy učiněný výběr schváliti, zejména ne tam, kde stanul před pracemi jevícími sice mladý talent, ale nevyspělý, anebo před obrazy ceny velmi pochybné. Veřejná obrazárna musí míti jiné požadavky při výběru a koupi, nežli soukromník, jemuž jde jen o vyzdobení stěny příbytkové.

Umělecká výstava není tak kompletní, jak by bylo třeba, přehled umění výtvarných v Čechách za posledních dvacet let vykazuje, žel, největší a nejcitelnější mezery. Jména umělcův, které počítáme mezi přední, buď že chybí docela, buď že se ozývají velmi spoře a jen jako náhodou a proto je nutno při kreslení obrazu českého ruchu uměleckého probírati v paměti, oživovati starší dojmy, aby bylo nabyto nutné úplnosti a celistvosti.

Jednoho pohřešujeme zvláště. Naše do nedávna jediná škola umělecká, kde všechny naše síly umělecké aspoň ruku si oblomily, akademie druhdy umění výtvarných, nyní malířská, zemské jubilejní výstavy se nezúčastnila. Její odchovanci jsou zde arci, ale jejich vystavené výtvory značí již více nežli prostý resultát akademického školení Mezi působení akademických učitelů a tato díla staví se vlastní, osobní práce a snahy a cizí vlivy. Proto by ústav důležitosti a významu pražské akademie malířské, jako škola byl nalezl dobře svoje místo v zemské výstavě, vyzývaje ke studiu, jako článek uměleckého školství v Čechách.

Velký zájem buditi musí právě toto odvětví. Přehlednost uspořádání je zvyšuje, usnadňujíc jeho studium. Zde leží kořeny, zde slušno hledati regenerujících prostředků ku povznesení vkusu v průmyslové výrobě. Účel tohoto školství není jiný, nežli praktickému konání přivoditi osvěžující a povznášející příliv uměleckého výboru a vkusu. Cesty jsou dobře již vytčeny, prostředky známy. Na všech stranách zasahuje v život, zde při prostém řemeslníku, onde zdokonaluje dělníka v soukromé dílně, jinde připravuje dovednou ruku pro uměleckou samostatnost, ano i o přímé vnesení uměleckého vkusu do rodin a domácností se pokouší. Dnes dávno již padnul předsudek, že by naše země byla výlučně hospodářskou, jistě jsme si vědomi, že potence jejího lidu je daleko mnohostrannější, že průmyslnost jeho zaluhuje stejně pečlivého opatrování a pěstění, jako vydatnost a výnosnost země. Zemské výstavy nejsou dnes vzácností, ale když jednou bylo sjednáno, že bude se pořádati naše zemská výstava, pak každému, kdo má přehled naší dělné síly, naší produkce, bylo ihned zřejmo, že co do numerického bohatství, co do rozmanitosti a mnohosti oborů při dobré vůli bez valných obtíží musí předstihnouti všechny exposice podobné. V tom spočívá velká část jejího významu, že demonstruje velikou a překvapující všestrannost země a jejího lidu. Ostatně i nám průmyslové oddělení přináší mnohé překvapení. Zastavíme se později na příklad u některých truhlářů a řezbářů, pracujících na českém venkově, v menších městech ano i na vsi a neupřeme jim svého uznání. Tím arci není řečeno, že by náš průmysl, zejména tam, kde je jeho povinností stýkati se s uměním, stál veskrze na žádané výši. Není konečně divu. Odborné školy průmyslové nejsou ještě příliš staré, umělecko-průmyslová musea v Praze, v Plzni jsou ústavy velmi mladé, c. k. umělecko-

průmyslová škola v Praze propustí teprve letos první své odchovance. Ale že máme tyto ústavy, že počet jimi vzdělaných sil pracovních co rok se množí, je pro nás nejvýše potěšitelno. Bohdá, že našim průmyslníkům, pracujícím ve velkém i malém, našim řezbářům, truhlářům, dekoratérům, kovolitcům, zlatníkům a jiným nutnost a výhodnost těsného spojení s uměním bude očividnou. Material odbornými školami odchovávaný má přece v první radě nám, naší produkci, našemu průmyslu přinésti prospěch, aby zvýšena byla jeho hodnota a výnosnost. Jen co nad to je — přebytek při notorickém množství nadání našeho lidu bude snad konstantní — patřiž teprve cizině. Průmysl umělecký, cenný a zdařilý, je nemožný bez obecenstva, bez objednavatelů, kupců, konsumentů. Ve stálém vztahu, v trvalé vzájemnosti nalezáme vždy tyto dva faktory, povznesením jednoho povznáší se druhý. Zde je styk obecenstva s uměním ještě všeobecnějším a těsnějším nežli kde jinde a proto právě uměleckému průmyslu nutno věnovati zřetel co nejbedlivější, uvážiti a pokud možno upraviti poměr průmyslníka k umělci a k obecenstvu a naopak. Universalnost je dnes vzácnou květinou, všechny podmínky dnešního života se jí vzpírají, podporujíce naproti tomu rozvážné dělení práce, specialisování. Třeba tedy ku zdaru vždy jisté odborové soustředěnosti, bez níž dnes úplné proniknutí výroby co do materialu, techniky a formy, které jsou přece podkladem umělecké výzdoby, organicky z ní vyrůstající, ani možno není. Vyžaduje-li si průmysl na pomoc umělce, pravidlem obrací se u nás k architektovi a v zásadě činí tak zcela správně. Neníť oboru umělecko-průmyslového, který by nebyl v souvislosti s architekturou, ne-li jinak, aspoň ve stylu ornamentu. Avšak na druhé straně stojí za úvahu, že uměleckému průmyslu prospívá architekt umělec ne proto, že jest architektem, nýbrž jen tenkráte, kdy se vyvine a vycvičí jako specialista pro některý obor drobného ornamentalního umění. Odborné a specialní školy c. k. umělecko-průmyslové školy vycvičují takové specialisty.

České vlastnictví umělecké, lidové nadání umělecké a jeho projevy vyhrazeny byly České chalupě. Kus lidové kultury, nyní vždy více mizící, lpí na ní a je uložen v jejím vnitřku. Povaha kraje a kmenový rozdíl byly příčinou, že východ, západ a jih český má své typy vesnických obydlí, chalup a statků. Rozcházejí se v půdorysu i v zevní formě architektonické, ve mnohém též ve vnitřní úpravě. Jako není lidový kroj všady v Čechách stejný, tak i lidové obydlí. Neměla-li česká chalupa býti konglomeratem, museli se při jejím budování držeti jednoho typu. Že zvolili typ severovýchodních Čech, má příčinu v tom, že odtud poskytl Jos. Prousek hojný a vhodný material, jeho zásluhou známe tento typ českých chalup ze všech nejlépe.

Přirozeně nalezne ve světnicích chalupy, rozšířených na síně, místo výstava lidového kroje a vyšívání. Sběratelská horlivost vrhla se posledním časem s pravou vášní na toto poslední, ale dnes již možno také postřehnouti, kterak i ostatní výrobky lidového umění, domácí píle a domácího průmyslu, zejména truhlářství, řezbářství, keramiky, počíná nalezati své milovníky. Zbytky těchto dovedností — o tom nelze míti pochyby — mizí, mizí až vymizí docela z užívání a nenalezne-li se pro

ně místo ve sbírkách veřejných nebo soukromých, budou jednou pouhou bájí.

Vedle moderního umění nemělo chyběti staré a vykázali proň budovu právě proti Umělecké výstavě. Zde poněkud se těžisko národnostní pošinuje, povahou věci samé. Chtěli jsme viděti, co bylo ve vlasti naší na poli uměleckém také před rokem 1791. vykonáno, a spatřujeme tu přemnohé od pravěkých keramik a bronzů až po nesmírné folianty s miniaturami, obrazy a sochy oltářní. Retrospektivní výstava však vždy zabírá drobná umění, zlatnictví, řezbářství, platnéřství a j. Jejich výrobky buď že nemají ještě svých pevně a podrobně sestavených dějin, buď že samy zarputile mlčí k otázkám o jich původu. Kdybychom se byli omezili jediné na díla na jisto pověřené české práce, kdybychom byli vyloučili vše i jen poněkud pochybné, byli bychom vůči sobě samým jednali nesprávně. Úkolem Retrospektivní výstavy stalo se ovšem v první řadě podati obraz starého českého umění a uměleckého průmyslu, ale vedle toho a s tím zároveň i obraz uměleckého bohatství, majetku českého. Program této výstavy každým odstavcem projevuje tuto dvojí, stejně oprávněnou snahu. Určiti český původ miniatury nebo tabulového obrazu jest možno, vyloučeny byly tudíž a priori všechny práce mimo tento rámec. Naleziště praehistorických objektů jsou konstatována a známa, o mincích, medailích a pečetěch, o tiscích dovedeme se vysloviti, jakého jsou původu a tak předem obrácen byl výlučný zřetel jen ku českým pracím. U jiných oborů byly hranice poněkud rozšířeny a jen dvojí příkaz pro ně platil: umělecká cena a český majetek.

Archeologický podklad nynějšího tvoření umělecko-průmyslového činí takovou hromadnou a zároveň vybranou sbírku památek starého umění nesmírně cennou. Široké vrstvy obecenstva projdou místnosti zajisté s pozorností a vycházeti budou s hrdým vědomím, že máme své umělecké bohatství; vidouc je nahromaděné, s pietou sebrané a vystavené oživí v sobě úctu k nim a vážnost. Odborník theoretik i praktik opustí tyto síně s kořistí nad jiné hojnou a vzácnou a zůstane-li na dně jeho duše krůpěj nespokojenosti, vinou pořadatelů to není. Pohřešujeme-li zde nejedno známé a vzácné dílo, není to jejich liknavostí, ale chladnou neochotou jiných.

Tak velký, rozvětvený a živý organismus jest umění. Kmen je silný, kořeny pevně zakotvené a větve široce rozložené. Všady se s ním setkáváme, protože všady nám přichází vstříc i tenkráte skoro, kdy jsme je opomenuli zavolati. Bez umění není kultury a proto máme jisté povinnosti vůči němu. Umění je národní representace, nad niž vůbec není, jeho plody a výtvary jsou nejkrasšími a nejcennějšími doklady našich kulturních snah a společnosť nejednou to zcela instinktivně vyciťuje, neboť kde jde o vyčtení toho, co jsme vykonali, čím kulturně jsme, tu hned jsou jména předních umělců na jazyku, nosíme je rádi a okázale napsaná skvělým písmem na štítu. V takových chvílích každý dobře cítí, že jest umělec, buď si on literární, hudební či výtvarný, umělec pravý a těžkého zrna, předákem národním, elitou, representací národa. Na výstavě zemské dostaví se tento pocit, doufáme, častěji a důkladněji a bohdá že přijde s ním též poznání, že i vůči umělci, opětně opakujeme, umělci pravému,

těžkého zrna, musí si uvědomiti naše tvořící se a konsolidující společnosť, že to není muž minuvší se se svým povoláním, alebrž takový, jaký platněji a závažněji nežli kdokoli vyplňuje místo v řadách národa. Jméno jeho nemá zůstati heslem, nebo prázdným zvukem, znalosť jeho umělecké podstaty, povahy jeho umění musí je oživiti v naší mysli, neboť pro nás v první řadě tvoří, nám, svým spolubratrům pomocí hřivny přírodou jemu darované, okrašluje a zpříjemňuje bytí, uchystávaje ušlechtilý požitek, hromadě zároveň tíhu na misku váhy, na níž vážena bude naše práce kulturní.

Ještě je mnohý rozpor v té věci. Na jedné straně každý, kdo maluje, na příklad platí za malíře a kdo jest malířem, považován za umělce. Na druhé straně první své umělce známe jen, kdy potřebujeme jich jména a služby. Příčina toho arci snadno je nalezena: leží v nedostatečném vychování uměleckém. Cit pro dílo umělecké musí býti vrozen, ale lásku k umění lze vypěstiti. Že prvního je dosti mezi námi, nikdo nepochybuje, jenže nedostatkem výchovy umělecké dostává se lehko na scestí a pěstuje, povznáší planý diletantismus, nedbaje toho, že o uznání, které mu tak často a bohatě uštědřuje, zkracuje pravé umění.

Vstupujíce tedy do výstav uměleckých a vyhledávajíce umění po výstavě buďme si vědomi toho, čím nám bylo, jest a býti má.

Turgeněv a paní Viardotová.

Vypravuje Dr. Pavel Durdík.

(Dokončení.)

ožná, že Turgeněva v hloubi duše trápilo toto otroctví; nejednou o tom říkával: „Tak toho je potřebí, já mohu žíti pouze pod přísnou dohlídkou nebo na provázku“ — (t. j. tak jak ho matka držela v mládí.) Někdy skroušeně sám si nadával bázlivců. Není pochyby, jak dokládá přítel jeho Polonskij, že při tom vždy myslil na paní Viardotovou, neb kromě své matky nikoho se tak nebál, jako této ženy. — Ona však, dokládá týž nejlepší a dlouholetý přítel jeho — jak se zdá, Turgeněva nikdy nemilovala. Někteří blízcí jeho známí tvrdili, že sice někdy mu dopřála přízně, která se pokládá za důkaz lásky, ale to (prý) bývalo vždy za nějaké zvláštní jeho zásluhy a hmotné oběti — než i to (prý) bylo velmi zřídka. Toto tvrzení kdyby bylo pravdivé, svědčilo by opět jen o tom, že Turgeněva nemilovala. Ostatně on sám ani nejlepším přátelům zcela se nesvěřoval a vždy byl nevrlý, když někdo se dotýkal této intimní stránky jeho života. Proto i my o této stránce pomlčíme, majíce ještě při tom na paměti, že stojazyčná fama lidská v takových případech raději řekne něco vulgárního, špatného, nežli aby pochopila a ocenila též stránku dobrou, vzájemnosť duševní.

Litovati jest, že dosud není uveřejněna korrespondence obou, z níž nejlépe dalo by se posouditi toto vzájemné působení v oborech uměleckých, tato vzájemná důvěra, o níž nelze pochybovati. Uvedeme několik dokladů. Turgeněv odkázal paní Viardotové svůj denník, svěřiv takovým způsobem jí, a pouze jí, drahocennou sbírku svých nejtajnějších myšlenek. Denník byl velmi intimního rázu. „V tomto denníku — říkával Turgeněv přátelům — jsem jako doma. Zde posuzuji a odsuzuji všecko a všecky.“ (Z přátel nikdo tento denník nečetl a sám pisatel nařídil paní Viardotové, aby jej spálila hned po jeho smrti spolu s některými „Básněmi v prose“, které měly příliš osobní význam.)

Dále je známo, že Turgeněv čítal s paní Viardotovou všecky vynikající spisy francouzských romanopisců své doby a často v kruhu svých přátel se odvolával na její úsudek. Když byla kdysi řeč o románu Goncourtově „La Faustin,“ řekl: „Goncourt chtěl líčiti první vystoupení velké umělkyně a její city při prvních triumfech. Napsal tu čirý nesmysl... Četl jsem ten román s paní Viardotovou, která rozumí těmto věcem. Ona shledává, že to, co podává Goncourt, je falešné od začátku do konce. Umělkyně to necítí — a co ona cítí opravdu, Goncourt neví.“

S jistotou lze říci toto: Turgeněv při svém bezmála čtyřicetiletém přátelském styku s paní Viardotovou získal ten vytříbený krasocit a tu

lahodnou míru, která jej tak přiblížila antickým Řekům, pokládajícím onu míru za vrchol ctnosti. Taine aspoň shledával, že ani Řekové neměli ten cit pro krásu, takový smysl pro její porozumění, jako Turgeněv. Zásluhu o to jistě má vliv a působení paní Viardotové. Přátelství těchto dvou v uměleckém ohledu mohutných a hluboce cítících, svérázných bytostí mělo vznešený základ: kult krásy, harmonie a umění. Ve výtvorech Turgeněva všude vládne souměrnosť, zdrženlivost, míra. Jeho výtvory jsou pro literáty tím, čím jsou starořecké sochy pro sochařství, vlašské obrazy šestnáctého věku pro malířství — vzorem krásy, věčným předmětem studia. Proto i přátelství umělce k umělkyni trvalo tak dlouho, že bylo podmíněno totožností snah, třeba že se tu vyskytly vedle sebe dva rozdílné národnostní typy, a rozdílné názory o světě a lidech.

Mnozí pochybovali o této vzájemnosti, ukazujíce stále na to, že primadonny již svým povoláním jsou výlučné, domýšlivé organismy, že milují jen sebe, že pouze na jevišti jsou ve svém živlu; kytice, věnce, bouřlivý potlesk obecenstva prý jest jedinou jejich ctižádostí, slávou, hrdostí a největším blahem na světě, že nic v životě, ani láska, ani přátelství — neposkytuje jim tak vysokého požitku jako ovace v divadle, bez těchto ovací že nemohou žíti, za ně obětují všecko, ty prý jsou jim náhradou za všecky trampoty, stesky a hořkosti jejich hereckého povolání, jež je činí neobyčejně rozmarnými, umíněnými, nad míru sobeckými a ješitnými. To prý je obyčejný účinek divadelního ovzduší a nepřestávajících zákulisních intrik, na něž dlužno odpovídati opět intrikami, ještě chytřejšími a bezohlednějšími. Prý pud sebezachování tak velí.

Není o tom pochybnosti: slavné a obdivované primadonny, i když jeví andělskou trpělivosť, neobyčejný půvab a okouzlující roztomilosť, jsou mnohem rozčilenější a popudlivější — výrok: la donna è mobile vztahuje se především k nim — než obyčejné ženy, které tráví život mezi čtyřmi stěnami v nudné občanské a všední domácnosti. To ani jinak býti nemůže. Každá primadonna trpí více méně nervósou a musí jí trpěti, neboť bez jistého stupně nervósy nelze ani provésti umělecký dramatický výkon na scéně. Tato přemrštěná vznětlivosť, jíž děkuje umělkyně za svůj úspěch, bývá jí na závadu v soukromém životě, proto životopisy primadonn oplývají výbuchy nesmyslné rozmarnosti, dětské rozmazlenosti, neobyčejné samolibosti, neskrotné vášnivosti, ba často i vzteklosti, zvláště týká-li se to nadané sokyně. Dále pozorováno, že obdivované primadonny z pouhé marnivosti a vypočítavosti rády kolem sebe shromažďují nejen duchaplné muže, ale i bohaté darmochleby, jež umějí vábit a k sobě poutat, užívajíce těchto svých ctitelů jako reklamového apparátu, samy však zůstávají vůči nim chladny, držíce se úmyslně v mezích obyčejné koketnosti, vypěstované do virtuosity. Ctitelé roztrušují o pěvkyni pikantní historky a anekdoty, opakují její vtipné výroky a šelmovské nápady, s nadšením mluví o jejích diamantech, vnadách a nádherných toiletách, čímž obecenstvo má příležitosť stále se bavit, stále si něco povídat o svém „slavíčkovi“, ač každý ví, že vše to tlachání je vymyšleno a malicherně vyšňořeno. Slavíček moderní scény musí zajímati obecenstvo i mimo jeviště, kromě zlata svého hlasu musí se skvíti a oslňovati romantickou září, originálním pozadím, nádherou a přepychem.

Paní Viardotová lišila se ode všech těchto umělkyň. Vynikala nejen solidním vzděláním, skvělými dary ducha, důmyslnou konversací a neobyčejnou gracií, ale též chladnou povahou, rozumným obmyslem, samostatností, a hrdým sebevědomím, jež bylo zcela odůvodněno. Ona vítězila duševní stránkou své bytosti, ušlechtilou myslí tou měrou, že se jí netkly kleveta ani podezřívání závistivců a zlomyslníků. První pařížští spisovatelé a umělci mluví o ní s obdivem. Nevyhledávala nikoho a přece k ní se hrnuli všichni. Při tom byla dobrou, spravedlivou, starostlivou a svědomitou matkou, milovala systematickou činnosť, pracovitosť a pořádek v domácnosti a vychovávajíc své děti naučila se až přehnané spořivosti, kterážto vlastnosť mnohým zdála se býti až lakotou.

Rusové, jimž málo kdy po chuti jest pořádek a tuhá kázeň, nejvíce tomu se divili, že Turgeněv ochotně se podroboval domácímu řádu této francouzské rodiny, že na př. vždy v čas se vracel k obědu, že správně zachovával veškeré rozdělení dne, zavedené v domě Viardotových atd. Avšak tomu, kdo žije v západní Evropě v nějaké rodině, nelze jinak leč říditi se dle pravidel v rodině běžných. V Rusku jsou v této věci shovívavější, kdežto v Paříži přísný pořádek v domácí správě jest nevyhnutelný již k vůli služebnictvu, které má určité hodiny k oddechu. Vůbec geniální umělkyně velmi dbala na správnosť a pořádek ve všem; což divu, že též v domě svém netrpěla nijakých odchylek. Turgeněv sám říkával, že v rodině Viardotových přiučil se pořádku, a sám Polonskij ve svých „Upomínkách,“ diví se této vlastnosti Turgeněva, jakéž nebývá vždy u Rusů. — „Vše na jeho stole musilo ležeti na svém místě, jinak by byl nemohl ani pracovati; v Spassku, kdež byli též děti (Polonských), pořádal rozházené dětské hračky; viděl-li kde pohozenou čepici v pokoji, pověsil ji na věšák, viděl-li váleti se deštník, postavil jej do kouta atd. Často v nepřítomnosti Polonských chodil do jejich pokojů a tam uklízel se stolu, rovnal pohozené tam šaty a válející se předměty“ atd. — Vidno, že to, co by velmi tížilo jiné Rusy, Turgeněva nijak nehnětlo, naopak on sám cítil, že tím jen získal, neboť láska k pořádku, důkladnosť, kázeň jsou přednostmi nejen umělce, ale i každého člověka a celých národů. Turgeněv byl vždy velmi pilným a neobyčejně vytrvalým v práci, což také nebývá časté u jeho krajanů.

Rusové dále uvádějí, že paní Viardotová, jestliže ho některý krajan zajímal, již byla nepokojna a všemožně hleděla je od sebe odloučiti. Ubohý Turgeněv — dodávají — když někdy nenadále s některým krajanem pojedl v restauraci — tu navrátiv se domů, přece sedl k obědu, jen aby nedostal důtku od své despotické přítelkyně, že neobědvá. Jednou rodina Viardotova kamsi jela — muž, paní a děti usadili se v kočáru, než pro jednoho passažéra nebylo již místa. „Eh bien, mon ami Tourgueneff, montez sur le siège,“ rozhodla paní Viardotová — a Turgeněv, ten mohutný, bělovlasý stařec, bez reptání, spěšně lezl na kozlík. — Tato událosť, že Turgeněv se posadil na kozlík, ustavičně bývá opakována na důkaz bezsrdečnosti paní Viardotové, avšak Rusové sami vypravují, že Turgeněv, když někam v Paříži jel, vždy si sedával na impérial nahoře na omnibusu, rovněž jako jiný slavný stařec V. Hugo. Že paní Viardotová se mrzela, že Turgeněva navštěvuje tolik

krajanů, není divu! Mezi krajany bývali lidé ledajací, jak to zkusil každý, kdo se zdržoval v cizině; stále se hlásili k němu krajané s žebroněním o peníze a podporu. Říkávala, jsouc poučena dlouholetou zkušeností: „Krajané přicházejí pouze proto, aby Turgeněva na mizinu přivedli.“ — Jestliže tak mluvila, měla jistě k tomu dobré důvody. Jinak však Turgeněva v Paříži navštěvovalo stále množství lidí a vybrané ruské obecenstvo, umělci a spisovatelé.

* * *

Již jsme dříve řekli, že Turgeněva velmi často svírala trapná melancholie. Nejen jeho osobní poměry a neobyčejně bolestná, dlouholetá podagra byly toho příčinou — ještě ho hryzla ta tesknosť, ta tesklivá nálada ducha, která zvláštní ironií osudu jest údělem velikých lidí.

Na všech jeho výtvorech spočívá chmura truchlivé těžkomyslnosti. Epilog „Šlechtického hnízda“, jejž napsal na vrcholu své slávy, pak počátek „Jarních vod“, a velmi mnohá místa v jeho psaních svědčí o takovém beznadějném zármutku, že výtvory tyto nemohou býti od člověka, jenž aspoň poněkud trvale se radoval ze života.

V Turgeněvovi již od mládí se usídlil ten hlodavý světový bol, jenž pronásledoval jej potom po celý život. A jako každý člověk, soužený tesklivostí, povznáší i on svou nespokojenosť a zármutek za zákon života, za něco povšechně lidského. Ale pessimismus jeho jest přece jen zvláštního druhu. Vědomí o bezplodnosti lidského úsilí nepřechází u něho v nenávisť a lhostejnosť k člověku. Významná jsou slova jeho, jimiž se loučil s přítelem svým, umělcem Bogolubovem. „Loučím se navždy s vámi. Žijte a milujte lidi, jako já jsem je vždy miloval “

On věřil v pokrok a konečné zdokonalení člověčenstva pomocí humanismu t j. pomocí všeobecné a vzájemné lásky k žijícím, vedoucí k spravedlnosti a ke konečnému provedení povšechného blahobytu a štěstí všech lidí již zde na zemi. —

Známý francouzský kritik a člen akademie de Voguë vypravuje o své poslední návštěvě u Turgeněva: „Vzpomínali jsme na Skobeleva, na jeho předčasnou smrť — Turgeněv řekl: ‚Brzo i já půjdu za ním‘ — Cítil jsem, že mluví pravdu . . . tělo jeho bylo vysíleno a seslabeno od velkých bolestí. Veškeren jeho život jako by se teď soustředil v hlavě, v mohutné to hlavě, ověnčené lesem bílých vlasů, jimiž časem potřásal hrdým pohybem raněného lva. Oči jeho často spočinuly na obraze Rousseauově, jejž nejvíce miloval, neboť Rousseau stejně s Turgeněvem rozuměl duši a síle přírody: starý dub, bez vrcholu, uhmožděný dlouhou řadou let, otřásaný prosincovými větry, kteréž rozvívají jeho poslední zřídlé listy. Mezi tímto obrazem a tímto šlechetným starcem byl takřka bratrský svazek, byla stejná pokornosť osudu.“

Později navštívil Turgeněva, již na smrť nemocného, slavný malíř V. Vereščágin. Smutná byla to návštěva, velmi smutná! Nemocný si mu postěžoval, že ještě nespořádal svých záležitostí. „Můj statek Spassk,“ řekl slabým hlasem, „není ještě prodán; chtěl jsem jej ustavičně prodat, ale byl jsem stále nerozhodný a odkládal to.“ — „Jakž jinak? bylo

vám těžko s ním se rozloučiti!“ — „Ano, bylo mi těžko, ale umru-li nyní, statek připadne Bůh ví komu,“ — a smutně potřásal hlavou.

Vereščágin dodává k tomu ve svých „Náčrtcích“: „Zdálo se mi, že má starosti o dceru, s níž jsem se jednou u něho setkal. Později jsem se však dověděl pravé příčiny: byl rozmrzelý, že nemohl zanechati veškeré své jmění osobě, jíž zachovával náklonnosť téměř po celý život.“

Osoba tato byla paní Viardotová. Turgeněv litoval, že v čas neprodal statek Spassk, aby vytěžené peníze mohl darovati zbožňované své přítelkyni. Kdysi sám psal bratrovi Mikulášovi (r. 1872), jenž tehdy ovdověl: „Že jsi daroval vesnici Turgeněvo sestře nebožky své ženy, Anně Malarevské — úplně schvaluji. Nic nemůže býti příjemnější srdci, jako pojistiti živobytí lidí milovaných nebo lidí blízkých těm, jež jsme milovali: znám to částečně dle sebe. Lépe nechť Anna nebo dcera paní Viardotové dostane statek, nežli naši tak zvaní následníci.“ —

Poslední rok jeho života byl přežalostný. Zhoubná rakovina páteře (Myxo-Sarcoma) zničila mu zuenáhla tři hřbetové obratle a rozežírala blánu míchy v tomto místě. Mnoho měsíců trpěl strašná muka, po celé hodiny bylo slyšeti křik nemocného. Časem míval záchvaty neobyčejného rozčílení a hallucinace, v nichž se pokoušel o samovraždu a zabití okolostojících. Při rakovině páteřních kostí vyskytují se tyto výbuchy zuřivosti — jež jsou následkem choroby míchy a nevýslovně ukrutných bolestí. Lhostejná příroda nejstrašnější nemocí ničila poznenáhla jednoho ze svých nejnadšenějších ctitelů.

Nemocnému záhy nabídl velkokupec Treťakov pohostinství a ošetřování ve svém domě v Moskvě. Nemoc byla již pokročila velmi. Turgeněv snad ani nemohl podniknouti cestu do Moskvy a nechtěl též opustiti rodinu Viardotových. Umřel tedy v této rodině, při úplném vědomí, uprostřed lidí, neznajících jeho mateřského jazyka.

Když umíral, mluvil rusky, ale nikdo z přítomných tomu nerozuměl. Všichni se tázali:

Qu'est ce qu'il dit? Qu'est ce qu'il dit? (Co praví? Co praví?)

Mějte se dobře, drazí . . . pravil rusky, krátce před smrtí. Ale ti, jimž sebe, život, majetek a vše obětoval, nerozuměli mu v hodině poslední.

Tělo Turgeněva bylo přivezeno 27. září 1883. do Petrohradu. Pohřební průvod k rozkazu policie ubíral se z nádraží přímo na hřbitov. Na pohřeb přijela z Paříže dcera paní Viardotové Klaudie. Kráčela za rakví se svým mužem Chamerotem a jménem rodiny Viardotových doprovodila k hrobu tělesné pozůstatky toho, jemuž byla zvláště milá a jenž ji vždy nazýval svým miláčkem.

Paní Viardotová, jejíž manžel zemřel na jaře 1883., o několik měsíců dříve, než Turgeněv, žije dosud v Paříži jako proslavená učitelka zpěvu a navštěvuje každý týden Bougival, kdež po Turgeněvu zdědila pozemek a vilu. Jest nyní sedmdesátiletou stařenou, ale nikdo by jí nedával tolik let. — —

Turgeněv jí odkázal své jmění, obrazy, dům s pozemkem v Bougivalu a dvacet tisíc rublů, kteréž mu ještě měl doplatiti Glazunov. (Glazunov za osmdesát tisíc rublů koupil od něho právo k vydání Sebraných jeho

spisů.) Poslední malý náčrtek Turgeněva „Konec“ — autor jej diktoval francouzsky paní Viardotové ze svého smrtelného lože — prodala paní Viardotová petrohradskému nakladateli Marksovi za tisíc r. Spolu s pozůstalostí Turgeněva stal se jejím majetkem i znamenitý prsten básníka Puškina (talisman darovaný Puškinovi od hraběnky Voroncové). Paní Viardotová dobrovolně a bez vybídnutí odevzdala 1887. tuto drahocennou památku petrohradskému Puškinovskému museu. (Turgeněv dostal tento prsten darem od syna básníka Žukovského.) —

Avšak rodinný statek Turgeněva, Spassk, jenž má cenu 150 tisíc r. a k němuž náleží tisíc desjatin velmi úrodné půdy — připadl ruským dědicům, a sice dvěma paním, příbuzným zvěčnělého se strany mateřské, z rodu Lutovinových. Paní Viardotová nemohla statek tento děditi, nejsouc příbuznou Turgeněva, má však od Turgeněva kvitanci na 40 tisíc r., jež bude po r. 1894. vymáhati z řečeného statku. Statek tento, v Orlovské gubernii, vzdálený asi dvě míle od Mcenska, stanice Moskevsko-Kurské železnice, byl pronajat na dlouhá léta Ščepkinovi. Nájem se ukončí r. 1894. Bezzištný Turgeněv dostával ze svého rozsáhlého statku všeho pět tisíc r. ročně, z nichž platil na dozor nad panským dvorem 1200 r. ročně; k zbývajícím 3800 r. přidával ještě nemálo svých peněz na vydržování chudobince a školy pro rolnické děti a na výplatu doživotních podpor sestárlým sluhům.

* * *

R. 1885. učinil jsem malou vycházku z Paříže do Bougivalu. Bougival, vzdálený asi dva kilometry od železniční stanice Chatou, je roztomilé místečko. Má vysokou polohu uprostřed rozkošné krajiny s vyhlídkou na lesy a řeku Sekvanu, vinoucí se jako stříbrný pás skrze květnaté lučiny. Cítíš při dýchání, že vzduch tu jest neobyčejně svěží a čistý. Stanul jsem před vilou Les Frènes. Dlouho jsem hleděl na letní dům, v němž trávil v strašných bolestech poslední dny svého života dobrý, nezištný, šlechetný náš Turgeněv. Stále a stále na mysl mi přicházela i ta, které byl věnoval oddanosť celého svého života — a bezděky jsem se truchlivě zamyslil.

„Jak souditi o tomto přátelství? Jak si vysvětliti jeho nezmařitelnosť?“ — Suďte si jakkoli, tak nebo jinak — my a všichni, kteří milujeme Turgeněva a ctíme ducha jeho v jeho spisech — z lásky k němu učiňmež i jeho přání svým přáním. Zvěčnělý si přál, aby dobře se vedlo těm, jež on zde na zemi miloval. Přejmež tedy i my rodině Viardotových, aby hodně dobře se vedlo všem jejím členům.

A vede se jim dobře!

K dějinám nejstarších styků mezinárodních.

Píše Dr. J. V. Prášek.

interessem vzrůstajícím pohlížejí vzdělanci všech národů k předůležitému soumezí tří zemědílů starověkých, kdež při březích Eufrata a Tigrida, Araxa, Halya a Maiandra, Alfeia a Kéfissa, zejména pak v podivuhodném údolí nílském stála kolébka lidské osvěty. Již staří národové s úctou vzácnou pohlíželi ke krajinám předoasijským a nílským, z nich buď odvozujíce původ svůj, jako Foiníčané, Židé, Athéňané, Argejští, Římané, buď k nim upínajíce nejstarší své historické paměti. Do Mesopotamie dle duchaplných vývodů Fr. Delitzsche kladli staří Židé čarovný Eden nebo ráj, kde v prostoduché nevinnosti až do pádu svého žili první rodičové, tam obrovská výše terasovitého Bel-Mardukova chrámu J-Sagilly v Babyloně dala vznik pověsti o věži babylonské a nepravá etymologie jména světového města dala podnět pověsti o zmatení jazyků, z končin moře Erythrajského přišli na úpatí libanonská dle dávných svých pověstí Foiníčané, z chaldejské země Ur vyšel praotec Židův a pokrevných s nimi hebrejských kmenů Therah, a na nejvyšší hoře mocné říše Alarodské nebo Araratské, nedávno teprve z nápisů současných seznané, i dle Genese i dle zvěstí babylonských zakotvil koráb božského vyvolence po hrozné potopě.

Avšak s krajinami těmi tíže bylo stýkati se a obcovati nejstarším Evropanům, kteří, dospěvše jisté výše kulturní, stali se způsobilými i k životu historickému. I v životě a ve vývoji pamětihodného národa, osedlého na březích a ostrovech moře aegejského a ionského, jenž osudem povolán byl, aby vytříbil, ošlechtil a v ladnou soustavu uvedl výsledky lidského přemýšlení, na východě vzbuzené, lze přemnohé zastati stopy mesopotamského kulturního působení, avšak stopy ty nejsou přímé, nejsou výsledkem bezprostředních styků mesopotamských národů s Hellény nejstaršími, nýbrž přineseny byly prostřednictvím dvou slavných někdy národův asijských. Jeden z nich, Foiníčané, jsou známým zjevem z říše starohellénských pověstí. Sidonské zboží, sidonští plavci a stopy jejich pobytu na březích řeckých jsou důkazem živých někdy stykův obchodních a pověst o Kadmovi sidonském, zakladateli boiotských Théb a původci písma hellénského, které skutečně jest novějším toliko derivátem staršího již písma foinického, dobře potvrzuje, že valná část kulturních popudů, na nichž zakládá se nejstarší vzdělanost hellénská, přinesena byla ze sídel foinických. Druhým národem, který rovněž prostředkoval mezi mesopotamskými národy a nejstaršími Hellény, byli mocní Hittité, teprvé nedávno z nápisův egyptských a assyrských blíže seznaní. Odkazuje ve příčině Hittitů k rozpravě nedávno uveřejněné, podotýkám toliko na

tomto místě, že styky Hittitů s nejstaršími Helleny zřejmy jsou zejména na Kypru, kdež daly podnět kypriotskému písmu, a pak na březích maloasijských, při čemž prozatím na své váze zůstavuji, zda neobyčejné črty, na outku v Troji nalezeném se vyskytující, jsou pouhým toliko ornamentem či, jakož tvrdí A. H. Sayce, neznámým dotud způsobem písma hittitského.

Úkaz tento vysvětluje se zeměpisnou vzdáleností, která za prvých dob dějinných byla překážkou tytýž i nepřekonatelnou. Za to však zachovaly se paměti, byť i toliko z dávných pověstí čerpané, které dotvrzují hojné a čilé styky prvotních Hellénů s Egypťany. Do r. 1867 bylo lze toliko z pověstí dovtipovati se povahy styků těch. Kekrops v Athénách a Danaos v Argu byli hlavními repraesentanty kulturních popudů, z nílských břehů do Řecka přinášených, a geniálný A. Curtius, nemaje ještě potuchy o epochálných výsledcích kopání, které tu Schliemann, tu někteří horliví biblisté v Anglii a v Americe připravovali, z těchto pověstí vystřehl pravdu historickou, nyní nálezy monumentálnými nejskvěleji potvrzenou. Dnes není lze zapírati, že pověsti tyto mají — byť i toliko v jádře svém — povahu historickou; není-li obsah jejich dosti určitý, zaviněno jest poměrně pozdním užíváním písma v Řecku, kterýžto úkaz byl příčinou, že důležité události udržovány byly velmi dlouho v podání více a více se zatemňujícím a ve smyšlených podrobnostech se rozplývajícím. Jinak ovšem bylo v Palestíně, kdež časné užívání písma stalo se původem vzácné historiografie; tu ovšem styky se sousedy a zejména s Egyptem líčeny jsou věrně, v původním koloritu, a podávají podnes důležité pokyny k dějinám nejstarších styků mezinárodních.

Skvělá myšlenka Curtiova potkala se však s takým odporem kruhů, které si uvykly zprávy klassické vykládati slovně, neuvažujíce doby, ze které pocházejí, ani okolností, jichž znak na sobě zřejmý nesou. Studium pramenů tehdy ještě tou měrou nepokročilo a také nebylo k němu tolik materiálu srovnávacího z nápisů, aby bylo lze jednotlivé údaje zkoumati po jich věcné stránce a souvislosti. Ve příčině otázky naší hlavní překážkou byla uzavřenost Egypta proti národům sousedním, o níž klassikové řečtí hojných podávají dokladů. Avšak i z materiálu před r. 1867 známého bylo lze dovoditi, že uzavřenost tato nemohla míti trvání za všech dob egyptských dějin. Z klassických zpráv bylo by lze toliko vyvoditi, že trvala v dobách předcházejících panování XXVI. dynastie, t. j. rodu Psammetichova. Tehdy ovšem uzavřenost země byla vysvětlitelna, když ze severovýchodu klopotné ji podmaňovali bojovní Assyrové a z jihu Aethiopové. Avšak za dob starších nebylo lze uzavřenosti této z pramenů prokázati. Nejlepší toho důkaz podává biblická Genesis, ve svých údajích, pokud se týče dějin nejstarších mezinárodních styků, neocenitelná. Neboť, vypravuje-li jahvistický letopisec (Gen. 12, 10), že za hladu vzniklého odešel Abram do Egypta a tam pobýval, až hlad ustal, a vypisuje-li dále lest, jíž Abram a Saraj užili, aby pozornost pohraničních strážcův od krásy Sarajiny odvrátili, zdaž nevidí se v obojí zprávě určité potvrzení, že Egypt po straně asijské uzavřen nebyl, nýbrž že byl přístup cizincům do země volný, ovšem s jistým nebezpečenstvím, které dávné ony doby sebou přinášely? Také podrobnosti známého bibli-

ckého vypravování o Josefu a bratřích jeho toho dotvrzují. Dle staršího Elohisty (Gen. 42, 2—3) kázal Jakob synům svým: Jděte (do Egypta) a přineste obilí, abychom na živu zůstali a nezemřeli. I odešlo deset bratří Josefových, aby z Egypta obilí přinesli. A z dalšího vypravování o setkání se Josefa s bratřími vidí se patrně, že dál se čilý obchod mezi Egyptem a krajinami asijskými, při čemž hranice toliko slídičům byly uzavírány. Z kmenův asijských kupčili s Egyptem dle jedné zprávy (dle Jahvisty) Jišmaelovci, dle druhé (dle Elohisty) Midjanští, obojí beduinští kmenové z pouště syrské, kteří karavanami přiváželi do Egypta drahocenné zboží asijské, tragakanth, ladanum a balšám (Gen. 37, 25 a 28). Celkem pak z Genese vysvítá, že byl již za dob hebrejských patriarchův Egypt za obilnici krajin okolních pokládán.

Avšak i na jiných stranách, mezi Syrií a prastarými kulturními státy mesopotamskými, lze dle Genese vyšetřovati četné a rozsáhlé styky mezinárodní. Opět tu nejvíce údaje Genese vysvětlení poskytují. Cesta, jíž Therah, Abram a Lot z Ur Kasdim do Harrána a Abram a Lot z Harrána do Kanaana vykonali, způsob pobytu Abrama a jeho potomstva mezi Kanaanskými, zejména styk jejich s náčelníky Abimelechem a Chamorrem, toť jsou události, ve svých podrobnostech podávající jasný obraz o vzájemných stycích národů tehdejších.

Neméně důležity jsou zlomky zpráv o Foiníčanech. Nemáme ve zření velikolepou osadní a plaveckou činnost podivuhodného národa, jakáž vyvíjela se kol r. 1000 př. Kr., hlavně původem města Týra, nýbrž starší doby, kde již Foiníčané kupčili s kraji dalekými a osady své, faktorie a comptoiry, zakládali ve vnitrozemí. Tyto zprávy rovněž vyvracejí pozdní řecké domnění o uzavřeném Egyptě, neboť Jišmaelskými nebo Midjanskými, kteří karavanami drahocenné zboží do Egypta přenášeli, mohou toliko míněni býti Foiníčané, kteří Beduinů najímali ku pracím přepravným. Nad to dlužno uvážiti i úzké styky Foiníčanů tu s Hittity v sev. Syrii, tu s Aramskými nad Eufratem, tu opět s Kanaanskými a později s Jisraelity v severní části Palestiny. Laiš v území kmene Dan byla osada foinická uprostřed cizího území. Eddana blíže eufratského Thapsaka a Nisibis v Mesopotamii pokládány za prastaré osady foinické. Veliké obchodní cesty, z Nisibi, z Babylona a z Gerrhy při Perském zálivu ku břehům foinickým vedoucí, byly naplněny rovněž osadami foinickými, které klidně trvaly uprostřed jinokmenných národů, nejsouce ani ve zvycích ani v náboženských svých obřadech znesnazovány. Také na slavné královské cestě, která po břehu palestinském vedla k egyptskému Pélusiu, vzkvetly osady foinické. V městech palestinských žili Foiníčané vedle potomků Jakobových, majíce své čtvrti a uctívajíce Molocha a Astartu bez odporu se strany národa; teprve po rozdělení říše, když horliví proroci naléhali na vytříbení pojmů náboženských a na isolování lidu od stoupenců dávných kultů národních, káceny časem oltáře foinické v údolí Ben Hinnon a na místech jiných. Tato diaspora Foiníčanů po Přední Asii a Egyptě, kterou lze vyšetřiti již z biblického a klassického podání, jest nejvýmluvnějším důkazem, jaké míry dostoupily pokojné styky mezinárodní za dávných těch dob, kde Evropa nevyšinula se ještě ani k počátečným stupňům historického života.

Biblické zprávy vypravují ještě o dvou výkonech foinických, které znamenají počátek pravidelných styků mezinárodních, míním totiž plavby ofirské a plavby do Tharšiš. Není zde místa, abychom registrovali všecky náhledy o poloze Ofira, odkudž plavci týrští za dob Salomonových zlato a jiné převzácné věci přiváželi do nedomovského přístavu Ezjongebera. Podotknuto toliko budiž, že ustaluje se náhled, dle něhož Ofir hledati jest v jižní Arabii, v té zemi šťastné a požehnané, jejíž dávná kulturní výše nejnověji cestami zkumnými Pražana Glasera seznána ve světle překvapujícím. „Nadělal také lodí velikých král Salomon v Ezjongeberu", praví I. kn. Král., 9, 26—28, „kteréž jest podle Ailatha na břehu moře Rudého, v zemi Edomské. A poslal Hiram (= král týrský) na lodích těch služebníky své, muže plavce, a umělé na moři, se služebníky Salomonovými, kteřížto, když připlavili se do Ofira, nabravše tam zlata čtyři sta a dvaceti hřiven, přivezli je králi Salomonovi". Hledíme-li k významu Ezjongebera, jenž zůstával příslušenstvím říše Judské i po rozdělení a za úpadku národa, musíme se domnívati, že plavba tato nebyla jediná, nýbrž že touto cestou přiváželi foiničtí plavci pravidelně plodiny a tovary Arabie, Přední Indie a východního pobřeží afrického do Syrie. Jiný druh pravidelných plaveb do zemí vzdálených byly plavby do Tharšiš, t. j. původně do západního Středomoří, kterýž pojem později utkvěl na nynější Andalusii a znám jest ve svém pořečtěném tvaru Tartéssos. Plavby tyto konány byly dle určitého svědectví I. knihy Král. (10, 22) vždy po třech létech; na západ dopravovány zboží i osoby, nazpět pak zlato a stříbro, zuby slonové, opice i pávi. Východištěm (Jona 1, 3) bylo opět foinické město Jopé.

Avšak ve způsobě nepoměrně jasnější projevují se nejstarší styky národní z monumentálných zpráv, které seznala doba nová. Vzdělanost lidská vděčí tu marnivosti dávných despotů, kteří činy své s podrobností nevyčerpatelnou dali vrývati do skalních ploch a stěn chrámových, tu nezmarnému materiálu, totiž dskám z páleného jílu, které byly nejstarší látkou psací, za obdivuhodné ty nálezy dob novějších, jimiž rázem zvrací se tisíceletá soustava hypothesí, na řídkých údajích starověkých zbudovaných, údaje tyto však namnoze způsobem skvělým potvrzení docházejí. Každý takořka den přináší nová a nová překvapení z odvěkých původem svým nalezišť, z kyprého nánosu eufratského a nílského, z oásy fajjumské, z neprozkoumaných dotud údolí syrských a plání maloasijských, z ostrovův a břehů řeckých. Zdá se, jakoby mrtví z hrobů svých vstávali, jakoby odhalovala se clona, upředená průběhem dlouhých tisíceletí, která noci temněji zahalovala prvé zábřesky historického jara. S posvátnou téměř hrůzou obzíráme nový svět, ve formách svých již neznámý prvým historikům řeckým, obdivujeme se zvláštní jaré jeho barvitosti, stopujeme původní svým zjevem postavy, které ustanovovaly ráz dějinných period předvěkých, a se zvláštním interessem stopujeme způsob vzájemného spolužití, jež již za oněch dob pradávných pohybovalo se po cestičkách ustálených a ve formách pevně utkvělých.

Shrneme-li všechny nové údaje, jichž v množství nepřebraném a denně téměř se rozhojňujícím podávají zprávy pomníkové, tož nemůžeme nepoznati, že středem nejstarších styků mezinárodních právě byl Egypt,

jejž prví historikové řečtí za kraj původně uzavřený pokládali. V požehnaném údolí nílském, za působení přírodních zjevů, pravidelně s přesností kosmických úkazů se dostavujících, vznikl nejstarší stát na světě Nejnovějšími nálezy v náplavách doluoeufratských prokázáno ovšem, že již na prahu V. tisíciletí př. Kr. vzkvétaly státy i v Mesopotamii, avšak proti tomu dlužno poznamenati, že se stáří egyptského života státního dle dosavádních chronologických pomůcek vůbec odměřovati nedá, nad to pak ihned od počátku dějin svých jest Egypt státem tuze sloučeným a ve vnitřním svém ústrojí vyvinutým, kdežto nejstarší státy mesopotamské, pokud seznány jsou z nálezův v el Telloh, byly toliko malé městské státy, spravované kněžskými knížaty dle zvyků prostě patriarchálních. Stát egyptský v době své staré, která charakterisována jest hlavně pyramidami, nevykročil patrněji z mezí svých přirozených. Co nápisy v hrobích vypovídají o válkách s Nuby v jihu a s Beduiny na suezském pokrají anebo na poloostrově sinajském, nepodává ještě vodítka ke stanovení mezinárodních styků, ba jest velice význačno, že po celou dlouhou dobu jedenácti dynastií, již dobou starou nazýváme, není jmenována žádná říše sousedská, se kterou by Egypťané byli měli styky ať i nepřátelské, jediný pak národ znamenitější, jehož připomínají památky z doby dynastie VI, národ Cheruša zvaný, správna-li udání nápisu staroegyptského generála Uny, žil v bezprostředním s Egypťany sousedství, někde ve východním Deltě.

Avšak právě poslední známý vládce staré doby, thébský farao Seanchkara, vykročil podnikem svým, o němž současná zpráva dochována, z přirozených mezí své říše a jest prvým známým historickým činitelem, který zahájil pokojné styky národů. Skalné údolí hamurámátské, spojující čtyřdenním pochodem bezvodnou pouští údolí nílské u někdejších Théb s břehy rudomořskými, uchovalo mezi skalnými svými nápisy i původní zprávu o této výpravě. Někdy kol r. 2500 př. Kr. vypraven byl vysoký dvorský úředník Chennu králem svým, aby doprovodil lodi do země Punta, v níž srozumívá se pobřeží na obou březích mandebského průlivu, a odtud aby přivezl vonného zboží, jež knížata „rudé“ země (= název krajin pustých, východně Egypta položených, který přenášen začasté i na protější břehy arabské) shromažďovali. Již tedy uprostřed III. tisíciletí př. Kr. počaly pokojné styky povahy výměnné na obou březích moře Rudého.

XII. egyptská dynastie, jejíž zakladatel Amenemhat I. byl nepochybně bezprostředním nástupcem krále Seanchkary, rozšířila mezinárodní styky do vnitřní rovníkové Afriky a do Syrie. Všichni vládcové této dynastie rozšiřovali panství egyptské na jih do nynější Nubie, až konečně Usertasen III. výbojům svým vytkl hranice přirozené. V VIII. svém roce královském porazil drobné kmeny nubské, kteří přinuceni k poddanství, načež nad druhým vodopádem nílským, mezi nynějšími osadami Semneh a Kummeh, na místě, které příroda sama ustanovila bodem hraničním, založeny pobřežní pevnosti a vztýčen sloup hraniční, podnes zachovaný. Nápis na sloupu označuje nejzazší jižní hranici tehdejší egyptské říše a spolu oznamuje, že nebylo dovoleno černochům nubským přestoupiti hranici, leč za obchodem. Vyňaty byly toliko lodi, vezoucí skot, kozy a osly. Toť tedy nejstarší známý příklad, kde styky mezinárodní upra-

veny panovnickým nařízením. Černí kupci mohli bez překážky vstoupiti na půdu egyptskou a vykládati zboží na místech vykázaných, také lodi mohly proplouti, přivážely-li zboží potřebné, avšak z policejních ohledů nepřipouštěni lidé, od nichž bylo se lze toliko pobuřování krajin právě podrobených naditi. Podrobená krajina mezi prvým a druhým vodopádem nilským byla zároveň tehdy dějištěm rozsáhlé kolonisace, jejímiž původci byli vítězní králové sami.

Rovněž ze současných zpráv známy jsou poměry tehdejších králův egyptských ke kmenům jihosyrským. Syrie, vstupujíc na dějiště historické, byla již zemí kulturně velice pokročilou, s vyvinutým zemědělstvím v četných údolích, s velikými a dobře opevněnými městy a s četnými malými vládci. Také částky její, které povahou svou spíše se hodily k chovu dobytka, než k zemědělství, byly obývány lidem, který osvětně dnešní Beduiny překonával. Právě politická rozdrobenost, s níž se v Syrii za dávných oněch dob setkáváme, přispěla nejvíce ku vzniku jistých způsobů, zachovávaných odtud stále ve stycích mezinárodních. Vypravuje-li Genesis, kterak Lot ochotně pohostinství prokazoval, kterak kníže sichemský přál si smíru a shody s Jakobem a s jeho syny, zajisté podává tímto vypravováním důkaz, že mezi jednotlivými městy a kraji syrskými již tehdy byly ustáleny způsoby vzájemného styku. Dalším však příspěvkem k poznání vzájemného spoluobcování v Syrii jest egyptský román, jehož hrdinou jest uprchlík Saneha, poddaný králův Amenemhata I. a Usertasena I. Není nám známo provinění, za kteréž Saneha pykal vyhnanstvím, avšak podrobnosti jeho útěku a pobytu v cizině na dvoře palestinského knížete v Tennu jsou svrchovaně zajímavy. Především bylo Sanehovi proplésti se strážemi, které od moře Středozemního až po nynější Suez ve stálém kordonu byly rozestaveny a sice na ochranu proti loupeživým synům pouště, kteří dnes jako před 5000 roky neočekávaně přepadávali smavé nivy deltské. Poživ pohostinství na různých místech, Saneha nalezl konečně v Tennu vlídného přijetí. Kníže Amunenša zasnoubil jej s nejstarší dcerou svou a vykázal oběma úrodný kraj k obývání. I byl Saneha obdařen statky i dítkami, avšak přes to toužil a vyprosil si konečně svolení k návratu do vlasti. Pro úlohu naši zvláště důležity jsou zprávy o vzájemném poměru tehdejšího Egypta k jihosyrským dynastům. Když Saneha žádá testě svého o svolení, aby o milost Usertasena I. prositi směl, udílí Amunenša svolení bez odporu, a tu poznáváme, že mezi Amunenšou a královským dvorem thébským bylo stálé přátelské spojení, ovšem že Amunenša mocnému králi egyptskému větší poctu prokazoval. Poslové faraonovi častěji dostavovali se na knížecí dvůr v Tennu, kdež i četní jiní Egypťané nepochybně za obchodem se zdržovali. XII. dynastie, řídíc se velmi rozumnou politikou, nehledala výbojů v končinách syrských, nýbrž vcházela v přátelské styky s drobnými vládci syrských kmenů a měst, kteří nebyli velmoci egyptské politicky nebezpečni, jinak však byli důležitým činitelem pro vývoz obilí egyptského. Táž politika zachovávána proti Syrům, kteří chtěli se do Egypta přestěhovati. Podobných zjevů, jako Abrahamův pobyt v Egyptě za doby obecného hladu, shledáváme více, čímž nejlépe zvráceny jsou názory řeckých spisovatelův o domnělém uzavření egyptských hranic. Za dob XII.

dynastie již východní část Delty obývána byla výhradně lidem semitským, Memfis měla již tehdy kanaanskou osadu kupců, z níž později vyvinula se čtvrť foinická, a semitské osady, vzešlé buď z válečných zajatců buď z přistěhovalců dobrovolných, zalidňovaly oásu Fajjum, jak nejnověji shledal Flinders Petne výkopy svými, ba vznikaly i v horní zemi. Nejzajímavější toho doklad podává známý obraz na stěně hrobu Chnumhotepova v Benihassanu, kdež zobrazen příchod 37 Semitů, mužů, žen i dětí, kteří prosí za pohostinství a královským písařem v seznamy úřední zanášeni jsou. Vidíme z toho, že velicí vládcové egyptští, kteří shrnují se v tak zvanou XII. dynastii, byli svou dobou osou mezinárodních styků, usnadňujíce výměnu myšlenek mezi Egyptem s jedné, Přední Asií, Nubií a Jižní Arabií s druhé strany.

Avšak současně vedle Egypta doby Amenemhatů a Usertasenů vyvinulo se druhé ohnisko mezinárodních styků v dolní Mesopotamii. Z epochálných nálezů Sarzecových, jimiž nejnovější dobou posunuta známost dějin mesopotamských do minulosti o celá dvě tisíciletí, vysvítá zřejmě, že již za nejstarších dob, v průběhu V. tisíciletí př. Kr., byly živé styky mezi Elamem a městy jihobabylonskými. Za dob akkadského krále Sargona a syna jeho Naramsina rozšířily se styky tyto proti vlnám eufratským do Syrie a na Kypr, na západě pak do krajiny, rozložené mezi Eufratem a severovýchodním lemem syrské pouště. Bližší povaha styků těchto není však známa; toliko lze z jednotlivých zpráv usuzovati, že převládal způsob klidných stykův obchodních. Někdy kolem r. 3200 př. Kr. založil velikou říši v jižní Babylonii vládce kněžský Gudía se sídlem v Sirgulle, z jehož doby zachovaly se velmi hojné a pro otázku naši velmi důležité nápisy. Z nich dovídáme se, že Gudía zahájil rozsáhlé spojení s krajinami na západ a na sever Babylonie položenými, s nynější totiž Mesopotamií pravou, Armenií a Syrií, pak s krajinami a ostrovy při Perském zálivu. Chlubíť se, že lodi jeho přivážejí plodiny vzácné z krajin při Perském zálivu rozprostřených, ze syrského pohoří Amana dal po Eufratu plaviti kmeny cedrové, z Libanona nepochybně kámen různého způsobu (na-gal, nepochybně kámen stavební v kostkách, a na-rua, desky ku psaní způsobilé, také alabastr). Nad Tigridem založil obchodní stanici Ghannaki, později slavné Ninive, které bylo tudíž nejstarší známou osadou světa, a na západ do Syrie vypravoval služebníky své, aby zkoumali druhy kamene, hodného k velikolepým stavbám jeho. Styky jeho zahrnovaly tudíž v sobě celou Přední Asii od vysočiny iránské až k Perskému zálivu a k moři Středozemskému. (Dokonč.)

Národní píseň na Chodsku.

Ukázka z kulturních studií o Chodech.

Podává Jan Fr. Hruška.

(Pokračování.)

Druhý den po svatbě bývá stěhování nevěsty a při tom zpívávají:

Hنž zelený truhly,
huž na vůz dávají,
že já muším jíti
vod mý zlatý mámy!

Bejvalas, Hančičko,
jenom hejtu doma:
ičko tě povezou
do tvýho domova!

Pote jí, mamičko,
dát s pánembohem,
vona se rozloučí
s tím vaším dvorem.

Pote jí, mamičko,
podát ručičku —
ztratíte Hančičku,
hezkou dívčičku.

Dyž vy ji ztratíte,
víc nenajdete!
Karapak vy na ni
zapomenete?

De pak je má máma,
kerá mě chovála,
haby mně naposled
požehnání dala!

Požehnání dala,
mě vyprovodila,
že já muším jíti
do svýho domova

Do svýho domova,
de budu přebývat:
dej mi Pán Bůh chčestí —
budu potřebovat!

Jest-li matka nevěstina mrtva, zpívají tklivě:

Ste tary šícký —
máma tu není,
dite mi k nám pro ni,
přivejďte mi ji!

Jak pa ji přivedem,
dyjť huž jí nemáš:
tvá máma tvrdě spjí,
ty ji nezvoláš.

Tvá máma tvrdě spjí,
to na břítově,
zelená travička
její hrob kryje.

Zelená travička,
červený růže —
přidrž se, Hančičko,
přidrž se muže.

Dyž se ho přidržíš,
von tebe taky:
budete se míti
do smrti rádi.

Konečně pozdravují „nový domovo“ nevěstino:

Vodevírejte se
Kolářuc vrata,
vezem vám nevěstu
vod stříbra, zlata.

Vodevírejte se
šecky závory,
vezem vám nevěstu
samý fábory!

Pote ji, mamičko,
pote ji vítat,
jak vona vás bude
dobře poslouchat!

Pote ji, mamičko,
naproti přece,
vona je Hančička
dobrýho srdce! *

Jest ještě celé hejno písniček k různým vtipům a žertům, jimiž se potom svatebčané baví; ty však tu probírati, daleko by nás vedlo.

Každý sebe menší úkon provází píseň, tanec chodský nemůže býti bez ní — samozřejmo tedy, že se odjakživa na Chodsku snažili, aby nebylo ke všemu tomu o písničku nouze.

Po lásce a svatbě zastavme pozorování své u třetí příčiny mnohých strastí a slastí v žití lidském vůbec, u vojny. Ale povíme z předu, že v této věci neposkytuje se ve zpěvu chodském rozmanité látky zrovna nazbyt. A nedivíme se! Kdo pak by o vojně rád zpíval; leda snad ten,

* Někdy přetvořují žertem poslední sloku:

Pote jí, mamičko,
naproti přece,
esli ste ze křenu,
vona je z pepře!

koho to stihne, a ani tomu to nejde asi ze srdce! A k takovým bezpochyby patřili většinou i skladatelé chodských písní národních o vojně.

Tak nutí se jonák do vesela:

Dnes tady tancuju,
zejtra mašíruju,
dnes tady tancuju,
zejtra du pryč.

Zejtra du do světa,
de růže rozkvítá;
já huž vás nespatřím
do smrti víc!

Jiný, jakoby mu vojna dávala příležitost, aby své milé těžké srdce udělal a jí se pomstil, zpívá:

Hlejď, hubičko,
huž sem vojáček,
hlejď, hubičko,
huž sem voják!

Nechtíla's mi
včera vodevřít,
nechtíla's mi
hubičku dát!

Těžké srdce jí udělal, to mu věříme, ale však jemu také není, jak se dělá! Byl jiný také statný jonák a přece se před „potěšením“ nezdržel, aby nevyznal svou žalost:

Mrákovo, Kyčovo,
v jednom položení,
vzeli mě na vojnu,
moje potěšení!

Cítíme zrovna, jak mu to ohlášení těžko jde z úst, ať si to potom — jako by se na tu vojnu přece jen těšil — omlouvá a zamlouvá:

Vzeli mě, dali mně
koníčka vranýho,
já si ho vosedlám,
sednu si na něho.

Já si ho vosedlám
červenou dykytou,
haby každej vedël,
že sem já lekrutou.

Podobně truchlivě vyznívá píseň „vorezdanýho“

Dycky mi říkala
má zlatá mamička,
[že mi bude chutnat]
z kolije vodička.

* Nechtíla — nechtěla.

Dycky mi říkala
má zlatá sestřička,
[že mi bude slušít]
vojanská šavlička.

Vojanská šavlička,
vojanskej koníček —
[to mi říkávával]
muj zlatej tatíček.

Nejupřímněji, jak si to myslil, pověděl to chlapec:

Nechčasnej houvarék,
co sem na ňom sík',
vzeli mě na vojnu,
já sem mušel jít.

Vzeli mě na vojnu,
tám mě zabíjou,
dají mně kytičku
rozmarinovou.

Ti a všichni takoví mají ovšem z té vojny strach až příliš velký; avšak kdo by se jim divil? Vždyť jiný dosvědčuje, že odtamtud není vysvobození!

Bul sem ve vězení
štyry míle pod zemí;
nic mi tám zle nebulo,
dyž tám ke mně chodilo
moje potěšení.

Moje potěšení,
vysvobojď mě z vězení.
Z vězení tě* pomůžu,
hale z vojny nemůžu —
není možná, není.

Jiný zase svědčí, že ho tam jako zločince vedli:

Co pa mě neznáte
v tom bílým kabátě,
co pa mě neznáte,
že sem voják?

Já voják na voze,
mám polta na noze
ha muším ku Praze
mašírovat.

Víme dále, že se tam ani „lychtářovo" synu nechce:

Ha já sem lychtářuc syn,
přece na vojnu muším;
tátu mám stárýho,
šelmu vybranýho:
nechtíl mi půl dvora dát,
já muším mašírovat. —

---

* tě (pomůžu) — nikdy v chodštině ti.

třeba dál ujišťoval:

Nic mi to líto není,
že sloužím císařovi:
slouží mu hrabata,
i jasný knížata —
císař pán teký voják:
ten je náš pan komendant.

Jak pak by se potom nezpěčoval chlapec, kterého tam rodiče sami dávají:

Náši mě na vojnu dávají,
že nechci pole vorat:
Jak pa mám pole vorat,
dyž je to samej bodlák?

Náši mě na vojnu dávají,
že nechci pole vláčet:
Jak pa mám pole vláčet,
dyž je to samej ptáček?

Náši mě na vojnu dávají,
že nechci hospodařit:
Jak pa mám hospodařit,
dyž se mi nechce dařit?

Není tedy asi chodským hochům jen tak do větru vyhrůžka pozlobených mamiček:

Kluci selský
sakvadeltský,
nechcete poslouchat mámy,
nejlepší na vojnu s vámi.

Avšak přes to přese všecko vyskytnou se přece mezi nejraději „doma — žijícími“ Chody junáci, na které žádné strachy vojny neúčinkují a kteří majíce „rukovati“, opravdu z vesela si zapějí:

A v tý panský maštali
koníčky tám řehtali,
stojí tám vůz
pěkně vokovanej:
pojedeme do Prahy.

Podívej se,
jak se nese
karabína
hu ramena,
podívej se,
jak se nese
šavle po straně.
Karabína
hu ramena —
má panynka
huplakaná
stojí v komoře.

(Pokračování.)

Krásná paní Bodinardová.

Napsal Georges Lachaud. Přeložil Pavel Projsa.

Prolog.

Obědvali tehdáž večer v hostinci. Když Onésime Marais vešel do vyhrazeného pokoje, kde tři jeho soudruzi jej očekávali, lehko bylo pozorovati, že proslulý feuilletonista „Journalu du high-life“ byl neobyčejně rozčilen.

„Ten Bodinard!“ křičel již na prahu, „ten Bodinard je hlupák! . . .“

„Hola! Co se stalo?“

„Setkal jsem se s ním u Emmy Lascarovy ve vlašské Opeře; měla oči jenom pro toho šosáka a jen pro něho každý svůj úsměv — mne nevšímala si ani dost málo, jakoby by „Journal du high-life“ vycházel v Carcassonnu. A k tomu nadýmal se Bodinard jako protektor — nesnesitelný chlap! Pohlížel na mne s výše svých mizerných dvou neb tří milionů tak nestydatě, že dávno nezdálo se mi o tak směšném sebevědomí! Přišla řeč na nás žurnalisty. Bodinard usmíval se pohrdavě, že měl jsem chuť jej spoličkovat. Emma Lascarova podotkla, že třeba míti se před takovými lidmi na pozoru, jelikož jsou mocni a zlomyslni. Bodinard obrátil se ke mně a pravil s hloupým úsměvem: ‚Přítomní ovšem vždycky jsou vyjmuti!‘ Pak opět oslovil Emmu Lascarovu: ‚Zlomyslni, ano, připouštím, ale ne mocni. Ptám se vás, kdo stará se ve slušné společnosti o hlas časopisů? Čtou se jenom k vůli novinkám. Hleďte, jsem bohat, vážen, dobře se mi daří, jsem členem klubu „des Trompettes“; nemám potřebí ničeho od nikoho a na celý tisk foukám. Urazí-li mne, dám ho odsoudit, učiní-li mne směšným, mám na své straně mínění všech řádných lidí. Tisk je nebezpečným toliko hudlařům, nechť už politikům, hercům, výdělkářům nebo umělcům!‘ Vyslechl jsem Bodinarda a Emma Lascarova mu svědčila. Postavení její dnes je dosti upevněno, že není jí třeba více reklamy; ostatně nemůže zapomenout, že kterýs indiskretní list odhalil před celým světem zoufalý stav krásných jejích zoubků. Nu, konečně bylo mi toho přes příliš! Vstal jsem a opustil jsem ty dva, kteří tak dobře k sobě se hodí, aby si rozuměli! Oh! ten Bodinard — ten hlupák — přímo nás vyzývá! Pomstěme se! . . .“

„A ty bys“, podotkl jeden soudruh, „ty bys opravdu zabýval se takovou titěrností? Kdybys chtěl všem hlupákům napraviti hlavy, měl bys mnoho práce!“

„Což mi záleží na tom, aby Bodinard zmoudřel!“ odpovídal Onésime Marais; „svůj účet vypořádám si jinak! Vy mi pomůžete a naše pomsta vynese nám ročně dva tisíce řádků; bude sladká a vydatná zároveň!“

Přátelé Maraisovi náleželi k lidem, kteří lehko ničím nedají se překvapit; věděli, že soudruh jejich je duchaplný a vtipný.

„Jsme při tom! Co se má státi?“

Onésime Marais chvíli potichu hovořil.

„Ale toť snad až příliš — komické!“ mínili na konec.

Pak obědvali s nejlepší chutí.

Drama.

Pan Bodinard byl muž, jakých je moho, nejnepatrnější člověk, s jakým kdy možná se potkati; co živ, nikdy nečinil jiného, než-li opatrně utrácel značné svoje příjmy.

Paní Bodinardová byla příjemná, půvabná žena, mladá a necele v pět a dvacíti letech. Měla pěkné modré oči, kyprá ňadra a bílou šiji, tak že v okolí svém všeobecně byla pokládána za hezkou.

Bodinard měl malý, skromný dům, velký, ne právě nový landauer a tři tlusté, dobromyslné koně. Byl štastný člověk a byl by šťastným zůstal, kdyby nebylo pomsty žurnalistů.

Kteréhos dne četl Bodinard v čísle „Journalu du high-life“ tyto řádky:

„Minulého pátku na projížďce boulognským lesíkem objevil se výkvět spanilých a elegantních dam: vévodkyně de Rosas, kněžna de Montmorin, baronka Churchildová, krásná paní Bodinardová . . .“

Poslední jméno padlo panu Bodinardovi ihned do očí; přečetl zprávu znova a když se přesvědčil, že se nemýlí, radostí se zarděl.

„Amélie! Amélie!“ volal. „Pojď se pak podívat!“

Paní Bodinardová na pohled pohoršena časopis odhodila.

„Tihle žurnalisté“, pravila, „lépe by udělali, kdyby nechali nás na pokoji.“

Za hodinu po té vyšla z domu a koupila deset výtisků prostořekého listu.

„Neklamu-li se,“ přemítal v duchu Bodinard, „rediguje „Journal du high-life“ Marais. Jmenuje mou ženu, proto že setkali jsme se u Emmy Lascarovy a poněvadž na mých spůsobech viděl, že jsem znamenitý muž. Tito žurnalisté mají z praxe přec jen bystré oko pro posuzování lidí.“

Bodinard nebyl předpojat. U Emmy Lascarovy zachoval se vůči Onésimu Maraisovi poněkud neomaleně, ježto se tento domníval, že není bohat a jelikož chtěl uvésti mu na vědomí rozdíl, jaký je mezi žurnalistou a milionářem. Jiných předsudků Bodinard neměl; dlouho tedy se nerozpakoval a poslal Maraisovi svoji navštivenku.

Když Marais obdržel nepřímý tento dík, nejprve propukl ve smích, po té však pokoušela se o něho útrpnosť.

„Co počínám, je strašlivé,“ vyčítal si v myšlénkách; „snad ani ten hlupák takového trestu nezasloužil?. . . .“

A byl by vzdal se svého záměru; leč soudruhové jeho, kteří s ním se byli spikli na spojenství, nepopřáli mu samostatné vůle k ústupu a tak „Journal du high-life“ každým téměř číslem vynášel krásnou paní Bodinardovou do veřejnosti.

Ježto paní Bodinardová neměla četných známostí, bylo jí z počátku

těžko, aby zjednala si přístup do aristokratických kruhů; jinak stejně jmeno její opakovalo se při všech divadelních premierách, jakkoli jen zřídka bývala přítomna, a pojilo se ke každé vhodné příležitosti.

„... Včera proslulý klenotník Maurice měl česť, že přivítal ve svých salonech krásnou paní Bodinardovou; proslýchá se, že koupila skvostný šperk z černých perel ....“

Když paní Bodinardová pozvala k obědu několik přátel, zvěděl o události celý svět a mluvilo se o nádherné slavnosti, jíž súčastnil se výbor pařížské šlechty.

Největším podivem naplněna byla paní Bodinardová. Věděla arci, že je hezká, leč dosavad nic zvláštního do své sličnosti se nedomýšlela.

Když tak asi po dvacáté shledala u svého jména přívlastek „krásná“, pocítila jakés dodatečné rozhorlení. S jakými lidmi spozdilými posud zacházela, jak malého asi byli rozhledu uměleckého, že krása, jež nyní budí tolik nadšení, zůstávala bez povšimnutí! Spisovatelé, kteří dovedou oceniti ženy, rozhlašují dnes, co nepozorovali ani nevědomý její manžel, ani nedovtipné její okolí.

A paní Bodinardová často obhlížela se v zrcadle a když viděla bílou svoji šiji a něžně zírající své oči, mohla bez přílišné neskromnosti se domnívati, že tito žurnalisté jsou lidé dobrého vkusu.

Přátelé paní Bodinardové, čtouce prvé články, spínali ruce k nebi a smíchem se zajíkali; se špatně tajeným úsměškem vyprávěli všady, že za peníze kupuje si Bodinard směšnou reklamu a v obecenstvu ponenáhlu jméno „Bodinard“, které až dotud bylo neznámo, počalo se ujímati.

„Kdo je vlastně tato krásná paní Bodinardová,“ ptali se zvědaví v Angoulêmu a v Chalon-sur-Saône, „které stále jsou plny všecky noviny?“

„Bude to nejspíše cizinka, která před nedávnem z některé země přijela do Paříže.“

Venkov zabýval se paní Bodinardovou dříve, nežli poznala ji sama Paříž. Pochopitelno, neboť venkované obírají se ve svých nudných salonech především skvělou společností, jejíž pablesk každého dne nacházejí v pařížských listech. Prve než který Pařížan, vyjma nejbližší známé Bodinardových, všiml si ustavičného opakování jména paní Bodinardové v denních časopisech, ukládali už domácí mladému muži, který z Lille odjížděl do hlavního města, aby hleděl proslavenou elegantní krásku, paní Bodinardovou, nějak zočiti. Při svém příjezdu obrátil se Norman na své dobré, lépe obeznámené přátele a tito jenom se podivili: ‚Paní Bodinardová? kdo že je?‘ Pařížan hledá v novinách, co beztoho už ví, kdežto venkovan snaží se z nich vyčísti, co posavad neví. Tak stalo se konečně, že i po venkově, jejž Paříž o několika čtvrtích zavírá ve svých zdech, rozšířila se pověsť o krásné paní Bodinardové: nová hvězda tato, vzešlá nad obzor módy, známa byla v Batignolles, zatím co v předměstí Saint-Honoré nevědělo se o ní ničeho.

Prodlením času však zprávy časopisecké neminuly se s účinkem a když nejrozšířenější noviny po šest měsíců psaly na poplach, každý již vyptával se na krásnou paní Bodinardovou.

„Henri,“ pravila kteréhos dne hraběnka de Luberville mladému baronovi de Spada, „jste přece muž, který ví všecko; řekněte mi, kdo je

vlastně ta paní Bodinardová, o níž všude se povídá? Bude v tom asi nějaké dobrodružství, neboť o manželu jejím se nemluví a s ní nelze se nikde setkati."

„Ne, madame, má muže, viděl jsem oba na posledním plesu k dobročinným účelům."

„Nu, ano, vím, měla zlatožlutý oblek, ozdobený čerstvými fialkami. Popis jejího šatu četla jsem nejméně pětkrát a „Journal du high-life" docela vylíčil jej jako zlacený obláček, který vznášel se kolem krásné paní Bodinardové .... Nebylo to šeredné?"

„Oh, ne! právě naopak, velmi originální!"

„A měla velký úspěch?"

„U většiny účastníků ano."

A skutečně, bylo tomu tak; valný počet hostí obklopoval krásnou paní Bodinardovou po celý večer. Tento ples k dobročinným účelům, jenž dáván byl v hôtelu „Superbe", navštíven byl značným množstvím cizinců. Již z rána přinesly časopisy přátel Onésima Maraisa — vesměs listy, jež cizinci horlivě čítají, jelikož shánějí se po zprávách ze společnosti — obšírné popsání obleku, v jakém krásná paní Bodinardová večer objeví se na plese. Když pak vstoupila, šel od úst k ústům jediný šepot: „Je to krásná paní Bodinardová, o které píšou všecky noviny." A tak vše tlačilo se blíže, aby obdivovalo se dvojnásobnému mistrovskému dílu, přírody a umění, krásné paní Bodinardové a zlatožlutému jejímu šatu, jenž pocházel z nedostižného závodu Rosy Milaudovy.

Pravá bouře rozhlučela se mezi Dány, Rumuny a Venezuelci. Pan Bodinard musil se mnoho namáhat, aby ochránil svoji ženu před dotěrností a úklady bezohledné zvědavosti. A přece nikterak nad tím se nehoršil. Úžas, který v prvé době se ho zmocňoval, zvolna úplně byl pominul. Bylo mu docela přirozeným, že mluvilo se o ekypážích, o večerních zábavách a o toilettách jeho ženy. Nadšení, jež budila krása paní Bodinardové, trochu již zdálo se mu podivnějším. Mohl si je vysvětliti pouze tak, že muž po sedmiletém manželství bývá vůči tělesným přednostem manželčiným vždycky poněkud otupen a že bez pochyby skvělé vlastnosti její nebývají jemu už tak viditelny jako druhým.

Bodinard shledával v úspěších své ženy jakousi pohnutku k osobní spokojenosti. Dříve nikdo příliš o něho nedbal a do jeho domu, jenž sice byl pohodlný, leč bez zbytečného přepychu, nikdo se nehrnul. Dnes všude, kam přišel, potkával se s lidmi, kteří pokládali si za čest, mohli-li s ním se seznámit; byli to obyčejně cizinci nebo nepatrní mladí lidé.

Noví tito společníci zprvu prokazovali mu veliké přátelství, později však bavívali se výhradně s paní Bodinardovou a vděčili se jí zdvořilostmi. Na plesích, na dostihách, na veřejných procházkách závodili o česť, aby krásné paní Bodinardové směli podati rámě; Bodinard pyšně ubíral se pozadu. Mladým těmto lidem nebo cizincům bylo pravou slávou, přijala-li nová tato povýšenosť jejich průvod. A z této slávy také na manžela vyzářil jasný odlesk. Když opustili společnosť, stala se paní Bodinardová předmětem rozpravy a slůvko „krásná" nejzřetelněji převládalo ve všeobecném shluku hlasů. Pan Bodinard nechápal, jak mohl tak dlouho žíti mimo toto ovzduší přeplněné obdivem.

Někdy zaslechl polohlasem pronesená slova: „Hleďte, ten tlustý, to je její muž,“ a nad tím potěšil se zvláště samolibým zadostučiněním.

Zadostučinění to bylo příčinou, že zapomínal na všeliké nesnáze, jež slávě dostavily se v zápětí, ostatně nepříjemnosti, které posud nevalně byly významny a závažny. Slavila-li paní Bodinardová na plesu v hôtelu „Superbe“ triumfy žlutým svým oblekem, vyzdobeným fialkami, nemohla ovšem více nikterak objeviti se na veřejnosti v oděvu, jejž všecky časopisy byly tak obšírně popsaly. Noviny byly by pak posměšně vytiskly: ‚Opětně viděli jsme krásnou paní Bodinardovou v jejím zlatožlutém šatě.‘ Úspěch jest nákladný a pan Bodinard brzy porozuměl, že proslavenosť jeho ženy ukládala mu, aby při každé příležitosti opatřil ji novou a stejně úchvatnou toilettou.

Bylo třeba zlatožlutý oblek přebiti! Tak odbývaly se s kolika švadlenami dlouhé porady, v nichž súčastnil se i manžel a jejichž následkem byly delší ještě účty. Pan Bodinard příliš nad tím se nepozastavoval a když po kolikáté četl technický popis toiletty své ženy, byl by rád účet zaplatil dvakráte, poprvé za šaty a podruhé za článek.

Konečně počali se s věcí zabývati praví Pařížané. Pravý Pařížan vzpírá se dlouho uznání nové oblíbenosti; posléze však přece kousne do vnadidla a dá se vésti, kam libo. Ví velmi dobře, jak všedními prostředky tvoří se namnoze veřejné mínění a dobře prozírá pikle a úslužnosť, pletichy a ochotu, jež spojily se ke společnému dílu. Teprve neustává-li shon, táže se po původu a jakkoli nikterak nevěří, že to, co se mu velebí, chval takových skutečně zasluhuje, zájmu pro událosť více již se nevzdá. Zná dokonale, že předmět, jejž chvalořeč ustavičně uvádí na paměť, v nejmenším nestojí za drahý peníz, jaký se vynakládá; avšak chce vědět, proč tolik peněz na předmět ten se vydává.

A tak mělo se i s ohledem ke krásné paní Bodinardové. Praví Pařížané neptali se, zda žena ta jest opravdu krásná, hleděli však zvěděti, kdo má s dostatek vlivu či bohatství, aby kráse její opatřoval takovou oslavu a poctu.

„Není ostatně tak ošklivá,“ soudili první, kteří ji viděli.

Domnívali se, že spatří nějakou šerednou upejpavosť, jako předem připraveni jsme, že kabát, jenž koupí se na doporučení novinářského inserátu, při prvém prudším posuňku na všech stranách praskne.

Krása paní Bodinardové ve zkoušce obstála.

„Což, kdybychom dali se jí představit?“ uvažovali někteří.

„Je stále v tak podivné společnosti!“

„Pah! vyprostíme ji!“

Zprávy časopisecké zajisté nikoho nepřiměly k tomu, aby uznal paní Bodinardovou za příjemnou; leč bez těchto zpráv sotva kdo byl by zpororoval na ní nějakou líbeznost.

Vyprostění paní Bodinardové nebylo nijak snadné. Rumuni, Peruanci a Flámové neustoupili a vytrvali, a paní Bodinardová byla posavad příliš začátečnicí, aby rozeznávala rozdíl mezi rozličnými kategoriemi svých obdivovatelů a ctitelů.

Ponenáhlu však nabývala zkušenosti a rozhledu; nahlížela, že sebe pravější bojar nebo hidalgo zaujímá ve společnosti méně značné posta-

vení nežli jakýsi kdokoli, jenž — kdo ví vlastně proč — protežován jest přízní několika elegantních paní; že nějaký vikomt, jehož předkové bojovali v křižáckých válkách, honosí se někdy méně znamenitou spůsobilostí společenskou nežli syn některého továrníka. Vylučovala pak bystrým důvtipem pozorovacím pochybné veličiny; brzy objevovala se ruku v ruce s muži předního stavu a po boku dam ze vznešených kruhů.

Tak vše dařilo se co nejlépe; krásná paní Bodinardová dobývala ohromných úspěchů.

Pan Bodinard byl nad novými svými přátely u vytržení; ježto skutečně nabyl přístupu do čelných a vzácných domů a dobře pochopoval, že k výhodě té dopomohla mu pověsť krásné paní Bodinardové, činil seč byl, aby ji udržel a tím ubezpečil se ve své marnivosti.

V mládí dostalo se paní Bodinardové toliko málo dvorné pozornosti; nyní však byla zářivým střediskem, jež obkličovalo množství zbožňovatelů. Státi se milencem krásné paní Bodinardové, bylo vroucí touhou nejednoho. Tak snažili se nejen cizinci, obojetní lichotníci a nepatrní lidé, vyhráti velký tento los v loterii módy, nýbrž i opravdoví šlechtici, povzbuzeni všeobecným závodem, sami vystoupili jako uchazeči o skvělou tuto cenu.

Bodinard byl žárliv a konečně přešel ke zlomyslným výčitkám stran bezmezného a dotěrného dvoření.

„Chcete snad, abych před každým zavřela své dvéře?“ odpovídala paní Bodinardová. „Takové je už chování nynějších mužů; buď třeba k němu se přispůsobiti, aneb vzdáti se každého veřejného vystupování.“

Bodinard nevolky byl nucen se podvoliti.

Koho zvolila posléz krásná paní Bodinardová? Nechť kohokoli, zvolený rozhlásil poměr svůj v celém vůkolí, neboť jenom proto byl se ho domáhal. Ostatní zástup závistivě sledoval pozornost, jakou nová tato láska vzbuzovala a těšil se, poddala li se jednou, že paní Bodinardová poddá se i podruhé.

Uprostřed hlučného života, který zúplna obrácen byl k zevnějšímu lesku, nezbývalo paní Bodinardové času, aby zajímala se opravdovější náklonností. Co znamenal také jediný milovník vůči tolika ctitelům? Krásná paní Bodinardová podlehla dvakrát, třikrát a mnohokrát.

Jedna okolnosť žalostná předčila nade všemi; záletníci, každý o své újmě, záležitosť vynášeli na odiv, tak že nešťastný manžel nevyhnutelně sdružen byl s pověstí své ženy.

Bodinard zuřil, nedostávalo se mu však odvahy, aby spůsobil obrat. Skandál jakýkoli jedinou ranou byl by zničil skvělé živobytí, jemuž byl již přivykl. Na vždy pominuly by okázalé slavnosti, vzácní přátelé, vévodská blahosklonnosť, potisk knížecí ruky, pozvání k panským honbám a ke štvanicím v ardenských hvozdech.

Kdyby Bodinard ženu svou byl zapudil, byl by tím zapudil zároveň i její přátele a byl by vyloučil se ze společnosti, v níž tato žila a sám odřekl se lichotivého titulu manžela krásné paní Bodinardové.

Bodinard byl muž jinak počestný, ale slabý a nemohl se odhodlati k rozhodnému kroku. Proto hleděl, aby se potěšil.

„Snad činím ženě své křivdu,“ mínil pro sebe; „svět je tak zlo-

myslný a klevetivý. Dámy velmi elegantní jsou volny ve svém jednání, jež pak často nesprávně bývá vykládáno. Kdyby moje žena nechtěla trpěti, aby se jí kdo více dvořil, zůstane nepovšimnuta a přijde o svou pověsť à la mode."

Zdravý však jeho rozum vůči tomu se vzpíral: ‚Je potřebí, aby Jeho Jasnosť navštěvovala o desáté hodině ranní, aby snídala s Liguevillem a dávala dostavenéčka Vandubertovi? Bez toho mohla by právě tak být v modě."

Zatím co muž její takto rozvažoval, sláva krásné paní Bodinardové šířila se do nesmírna; dávno již překročila hranice francouzské. Nejen spoluspiklenci Onésima Maraisa předstihovali se ve chvalopisech, nýbrž i soudruzi nesúčastnění všeobecně dali se naznačenou cestou. Kdyby Marais a přátelé jeho byli i chtěli učiniti přítrž hlučnému ruchu, snaha jejich byla by se minula s cílem. Po telegrafickém drátě, jenž spojuje „Times" s Paříží, každé noci běžely novinky, týkající se denního úkonu krásné paní Bodinardové. V Petrohradě bylo jméno krásné paní Bodinardové lépe známo nežli jména francouzských ministrů a v Cařihradě pašové mladé strany snili o krásné paní Bodinardové ve svých spoře zásobených haremech. Ve Vídni na burse haussieři mínili: ‚Francouzská valuta vystoupí, v Paříži je klidno, Paříž se baví. Hleďte, krásná paní Bodinardová objednala si opět novou toilettu.' Baissieři odpovídali: ‚Pah, nesmysl! Tam už nemají ani haléře; sama krásná paní Bodinardová nosí staré šaty. V popisu, jejž přinesla dnes ráno „Neue Freie Presse", poznali jsme toilettu z loňského roku.'

Když paní Bodinardová na cestě Evropou přibyla do Florencie, nalezla ve svém hotelu tucet na rychlo zaslaných pozvání; na kteréms dýchánku u kněžny di Gonzalvi podali jí mladí páni ze šlechtického cerklu obrovský věnec, na jehož stuhách národních barev skvěla se slova: ‚Mladá Italie kráse paní Bodinardové!'

V Berlíně poskytla krásná paní Bodinardová rozmanitým protestantským kněžím látku k nedělním jejich kázáním. Kterýs pastor vyznamenal se zvláštní prudkostí, s jakou napadl Paříž, moderní tento Babylon, který ze záští, že nemohl odolati německým zbraním, odesýlá nejnebezpečnější své žěny, aby Německo porušily. Německé listy vyličovaly krásnou paní Bodinardovou jako zosobnění všeho svůdnictví a veškeré francouzské lehkovážnosti, a s rozhorlením mluvily o těchto Pařížankách, jež honosí se obětmi na mužích, nikoli však radostí na dětech.

V Petrohradě dali se krásné paní Bodinardové představiti generálové a knížata. Uctivě a nesměle stáli před touto hvězdou Západu a odvažovali se sotva pozvednouti očí. Tak stlačené v uniformách a s dlaní na jílci zbraně krásná paní Bodinardová nechala je okamžik v rozpacích, načež vlídným pokynem jim dovolila, aby se posadili. Zlí jazykové později vyprávěli si, že dovolila jim nejen, aby se posadili . . . .

Nechť tomu jakkoli, tolik je jisto, že Bodinard stiskl leckterou panskou ruku a s leckterým urozeným kavalírem vypil pohár šampaňského.

Úspěch krásné paní Bodinardové ještě se zvýšil, když kterýs nihilistický list vytiskl článek, jímž tuto aristokratku, která národu ruskému přišla vyssát krev, odporučoval pumám svých přívrženců.

Na neštěstí pro pokladnu manželovu krásná paní Bodinardová křivě byla obviněna revolucionářským listem; nepřinesla s sebou z Ruska nežli několik vzpomínek pro sebe a několik řádů pro svého muže, obé ovšem v brillantech.

Tyto brillanty však nestačily, aby vyplnily mezeru, jež objevila se v peněžních poměrech; Bodinard byl nucen uzavírati výpůjčky, neboť knížecí výdaje neshodovaly se s příjmy slavného manžela. A věci po návratu do Paříže zhoršily se tím povážlivěji. Nožky krásné paní Bodinardové dotekly se mramoru vlašských sálů a medvědí kůže ruských salonů a pohrdavě dupaly malými botkami po laciných kobercích nevelkého jejího hotelu.

Měla snad v této boudě — jak říkala — uvítati návštěvy, jichž ze všech zemí očekávala?

Zatím poslal jí jeden z knížat místo kytice dva orlovské klusáky. Tak nadešla příležitosť, aby stáj dosud jen spoře opatřená řádně se doplnila. A služebnictvo? Krásná paní Bodinardová měla z Petrohradu velmi rozsáhlý pojem o posluze v domě dobře zařízeném.

Bodinard s netrpělivostí očekával příchodu cizích hostí; bylo třeba, aby uvítáni byli důstojně, hotel nově byl vypraven, stáje, nábytek, služebnictvo, slovem vše . . . .

Epilog.

Dva roky po onom obědě, kdy odhlasována byla pomsta žurnalistů, shledali se čtyři spiklenci opětně v témž vyhrazeném pokoji téhož hostince. Onésime Marais dostavil se prvý; vyhlížel trochu zamyšleně a starostlivě. Ve chvíli sešli se i druzí.

„Nu," pravil jeden z nich, „můžeš být spokojen; pomsta se ti zdařila."

„Až příliš," odvětil Marais. „Nemyslel jsem, že by prostý žert skončil tak tragicky."

„Tedy je Bodinard na mizině, pravda-li?"

„Úplně. Pamatujete se, že koupil hotel Virmont v Champs-Élysées a že královsky ho upravil. Na půl roku zavládl tam přepych neslýchaný. Salon krásné paní Bodinardové byl nejhledanějším v Paříži. Včera byl prodán hotel s veškerým zařízením."

„Bodinard měl účastenství i na burse? . . ."

„Ovšem; měl jedenkrát sto tisíc franků důchodů a žena jeho sama potřebovala pětkrát sto tisíc. Teď nemá nic a ke všemu je dlužen milion."

„Pah! zbyla mu žena, která sama je bohatstvím!"

„Krásná paní Bodinardová jej opustila; uprchla s princem Lyskinem."

Žurnalisté rozloučili se, poněkud ustrašeni dílem, jež byli zosnovali.

Brzy po události Bodinard zmizel. Zprvu pomýšlel, aby prohnal si kulkou hlavu, avšak rozumnější rozvaha přiměla jej, že přijal místo přednosty stanice kdesi v Andalusii. Pokud týká se krásné paní Bodinardové, od té doby, kdy pominulo její kouzlo jako ženy modní a kdy milovníkům svým více nemohla podati nežli svou osobu, náhle celá společnosť od ní se odvrátila. Princ Lyskin použil nastrojené rozepře a ujel jí přes kolikeré hranice. Objevila se opět v Paříži, kdež pověsť

její na čas pojistila jí nějaký vrch; každým však novým poměrem menšil se úvěr, jejž bývalá dame à la mode na veřejnosť dovedla si zjednati.

Kteréhos dne Onésime Marais vstoupil do herny ve čtvrti des Martyrs, již navštěvují sestárlé ženy rozmanitého stavu a pestré minulosti. Zastal krásnou paní Bodinardovou sedící s horečně rozpálenými líceml mezi falešnými hráči nejnižšího druhu. Pohlížel na ni s výčitkami svědomí.

„Zde je," pravil kdosi, „redaktor „Journalu du hihg-life".

Paní Bodinardová obrátila se k Maraisovi.

„Ah! pane," zvolala, „byl jste ke mně vždycky tak přívětiv . . ."

„Odpusťte mi, madame," pravil Marais smutně a polohlasem.

„Oh, vy čtveráku!" odvětila krásná paní Bodinardová a s úsměvem zvedla promíchané karty.

Dvojí touha.

Napsala Haydée. Z italského přeložila Marie Kalašova.

lečna Si-Kien!"

Když oznámeno toto jméno uprostřed všední monotonie evropských jmen s tou divnou harmonií, jako nezvyklý ton nějakého orientalního hudebního nástroje uprostřed klassické melodie v orchestru, nastal v salonku ruch všeobecné zvědavosti. Hlavy všech obrátily se rázem ku dveřím, hovor na chvíli ustal, a po chvíli teprve nastal šepot otázek a vyptávání a zvolání udivení.

„Si-Kien!"

„Kdo to?"

„Dcera vyslance žaponského."

„Si-Ki . . . Jak že se vyslovuje?"

A zjev objevivší se, tato jemňounká postava temná, oděná po evropsku, byla skoro zklamáním těm, kteří očekávali háv ze šustícího hedvábí se širokými rukávy barvy smaragdové a ametistové, zlatem vyšívané. Však zklamání nepotrvalo dlouho; jen co promluvila. Hovořila francouzky a italsky, ač několik měsíců teprve trávila v Evropě, a bylo v přízvuku jejím cos tak půvabného, nezvyklého, bizarního, jako ta hudba jména jejího, jako šveholení exotického ptáčka, jemně trillkujícího.

Ostatně, přihlédlo-li se blíže, ani ta její tvář nebyla evropská; ovál líce podlouhlý, bělosti porcelánové, s poněkud vystupujícími skráněmi; ty táhlé oči v šikmé linii, s dlouhými chvějícími se řasami, jemnými jako peří, ta ústa polootevřená, zářivě ruměnná, a především ty vlasy, tak jemňounké a lesklé a temně černé s azurným leskem, jako krček kolibříka . . .

Ne, věru, to nebyla dcera našeho nebí.
„Líbí se vám u nás v Evropě, slečno?“ tázali se všichni zvědavě: dámy, obklopující ji, schoulenou v lenošku, pánové, shybající se k ní, lehounce opojeni vůní, stoupající z její pleti jemné, jako z květinového kalíšku; a ona usmívala se úsměvem sošky, odpovídajíc: „Ano, ano; líbí se mi zde velmi . . .“
„Přec snad zdá se vám vše divné, ne-li?“
Divné? to ano, poněkud; však méně, než dalo by se souditi. Tato dceruška mandarina mívala doma za vychovatelku anglickou miss, jako kterákoliv contessa evropská, pak dána do ústavu francouzkých dám. Ach, ten divný ústav Legay, kde skloňována slova anglická a francouzská v té vzdušné, prostranné síni, v níž tlumeno světlo jemnými rýžnými záclonami, pestře malovanými, kde vály vějíře z pavích per, mihavých, jako drahokamy posetých, kde sladká vůně banánů a palem stoupala z velké zahrady, mísíc se s pronikavou vůní sandálových růženců, s nimiž po hrávaly dívky jako ve snění.

* * *

Někdy, ve chvílích odpočinutí, některá z učitelek před nedávnem přišedších, sentimentální touhou po domovině trpící, stávala se sdílnou se svými schovankami a vypravovala o žití v Evropě; a bylo to pro ně jako probuzení z mrákot, jejich život ženský skličujících, jako spřetrhání roušky halící neznámý dosud svět, a z vypravování vznikaly vidiny dalekého toho cizího světa, o němž pak blouznily s vášní mladým myslím vlastní ku všemu neznámému; snily, snily o městech, jichž jména s tíží dovedly vysloviti, snily o Římu, Petrohradu, Paříži. O Paříži nejvíce, o té vlasti rozkoše a umění a lásky; a zneenáhla ve stálém styku s toužícími po vlasti učitelkami a vychovatelkami, jako nákazou, vzmáhalo se v nich přání, tužba po vzdálených těch městech a nedosažných . . .
Ach, Evropo! Která z nich as bude ta šťastná, jež uzří Evropu?
Ta „šťastná“ měla býti Si-Kien, a po právu; neboť žádná z chovanek ústavu Legay nebyla tak vřele po Evropě toužila, jako tato dušinka jemná a vnímavá, chvějící se jako struna pod každým dojmem, povaha umělecká, vřelá, již básníci evropští vzrušovali, budíce v ní nové dojmy.
Proto, o radosti! když sdělil jí otec její, že povolán jest na místo vyslance do Říma.
Její otec, markýz Tsang, Žaponec poevropštělý, jenž byl konal svá studia v Anglii, nenosil vlasy spletené aniž se nosil podle kroje své země; měl širokou, nadulou, žlutou líc, z níž vyzírala dvě živá, černá očka, plná zchytralosti, stále zpola přimhouřená.
První dva měsíce pobytu jejich v Evropě, ty dlouhé, únavné jízdy dráhou, nepohodlný život v hotelích, ta Evropa, jevící se jí pod rouškou únorových dešťů, to vše schlazovalo poněkud nadšení Si-Kien.
„Jest zde smutno . . .“ říkávala, zuby jektajíc, choulíc se do koutečku pohovky v coupé, uvyklá jsouc na měkké podušky z růžového hedvábí a peří. Nyní však, z jara, v Římě, ten život tak nový a volný a nezvyklý, ty elegantní zábavy a duchaplné hovory, divadla a koncerty . . .

Ach, ano! Bylo tu krásně! A byla věru upřímna, odpovídajíc tázajícím se jí, kde že lépe se jí líbí, zde, či tam doma:

„Oh, zde, zde líbí se mi lépe . . ."

Stávalo se někdy, že kdos udiven tázal se jí, proč; zavrtěla hlavinkou, šeptajíc:

„Nevím . . ."

Jednou, o „five- o' clock" markésy Seali chtěli zvěděti toho příčinu. Váhala s odpovědí; zahleděla se z okna na západ slunce, jako by ten pohled budil v ní zpomínky na její vlasť; ten západ tak velebný, jenž rozmetal po nebi pestré rýhy, jako závoje modravé, tak jemné, zlatem prošívané, kol kol lemované rubíny, a záblesky zlata podobající se zbrani zlaté a štítům, hýbajícím se v modravé dáli, odrážející se od vzdušného pozadí profily netvorných draků, chrlících plameny a oheň . . .

Si-Kien hleděla na to a zamyslila se. Pak šeptla:

„Nevím. I má vlasť je krásná, jen tak zcela jinak. Zde však... c'est la patrie de mon âme."

A tento výrok, jenž z úst jiných zdál by se snad romantický, nepřirozený, působil dojemně, vysloven s tím náhlým ruměncem, s tou rozkošnou nejistotou, po pravém slově se pachtící, s tím přízvukem cizím, dodávajícím slovům jakous novou hudbu, nezvyklou svěžest.

Všichni cítili, že mluvila pravdu, že ten malinký kolibri, z vlasti vypovězený, miloval opravdově své vyhnanství.

* * *

Proto, jaké divení v salonech římských, když roznesla se zpráva, že Si-Kien odejede zpět do Japonska! Vždyť sama stále opakovala, že Evropy nikdy více neopustí! Vždyť měla zde svého snoubence, markýze Apertiho, jenž šíleně se zamilovav do živoucí té „hříčky", všecky překážky, jež neobyčejnému tomu sňatku v cestu se stavily, překonal — snoubence, jejž zbožňovala, umělce, šlechtice, s duší nadšenou stejně s ní pro vše krásné . . . s tou plavou hlavou římského imperatora. A přec, nejinak. Odcházela. Otec její, markýz Tsang, sám zprávu tu roznášel se smutnou tváří; byltě navzdor své líci jako limon scvrklé, pravý světák, a nerad loučil se, byť jen na krátko, s úsměvem římských dám.

Však co zbývá? Jdeť o zdraví Si-Kien.

Dámy divily se soucitně.

Možno-li? Co že jí chybí, té milé dušince?

Nic, téměř nic . . . Nestěžuje si, nic ji nebolí. Jen že umírá. Usmívavá, jasná, spokojená, scházela, chřadla den ode dne; jako ty vzácné práce umělecké ve vlasti její ze slonové kosti, jež umělec hladí a zjemňuje a čistí, až stávají se průsvitny jako závoj a jež jediný úder jest s to rozbíti na kusy. Lékař mínil, že podnebí evropské Si-Kien nesvědčí a že jedině zachrání ji vzduch domoviny.

Ach, ten výkřik její, když jí snoubenec sdělil výrok lékařův!

„Ne, nikdy! Chci zůstati u tebe!"

Poděšen její bledostí a chvěním se na celém těle, domlouval jí jako dítěti.

„Buď pak moudrá, miláčku. Jest to pro tvé zdraví; ne snad provždy, chraň Bůh! Jsi tak mladá, což divu, žes' choulostivá ... Nevěříš přec, že rád se s tebou loučím?“

Utajený vzlyk bolestně stáhl krásnou tvář jinochovu; pak, přivinuv ji k sobě, s hlasem bolem uduseným, šeptal jí do vlasů:

„Nechci, abys mi zemřela, víš?“

A vida němé zděšení dívčino, dodal s náhlým rozhodnutím:

„Však víš, co učiníme? Slibuji ti, že přijedu za tebou; za nějaký měsíc. Pak zůstanu u tebe ...“

Ustal náhle, vzpomenuv na svou matku, tu drahou, starou markésu tam dole v zámku sabinském a opravil se:

„Zůstanu u tebe na čas, aspoň.“

Nevšímla si toho obmezení. Ano přijde-li brzy, oddá se svému osudu. Ač ...

Byli ve ville markýzů Aperti, v té ville skvostné, v níž vídala se ve svých snech paní; zahleděla se na krásný ten park: bohatou, hustou, temnou zeleň mohutných stromů, rozkládajících široce své sukovité větve, jež svědčily o síle starých kořenů, zakotvených pevně a hluboce, ssajících šťávu země po tak mnohé století; dlouhé, široké aleje, tak husté, že ani paprsek nepronikal jako v pohádce, kde procházely se zakleté princezny, skrývajíce se před sluncem, jež by je usmrtilo. Tak svěží byl park, tak tichý a krásný.

Si-Kien objala vše jediným, velkým pohledem; veškeru tu zeleň lehounce se vlnící kolem, fontány, bělající se v dálavě, jichž tichounký šum nesl se jako melodie doprovozené ševelem listí; pak spočinuvši hlavou na rameni snoubencově, zašeptla hláskem unaveného ptáčka v umírání:

„A bylo mi zde přec tak dobře ... Snívala jsem o čems takovém tam doma... là-bas ...“

A musila se navrátiti tam — là-bas.

„Na shledanou! Na shledanou!“ loučily se dámy římské s markýzem Tsangem a Si-Kien; a tito, na odchodu, odpovídali: Na shledanou!“ On do opravdy, jsa jist, že nesetrvá dlouho v středu svých sourodáků; Si-Kien šeptem, sotva slyšitelně, hryzouc do kapesního šátku, by utajila vzlykot, bleda, jakoby všecka krev unikala jí z tajné rány, chladné ručinky majíc sevřeny v rukou snoubence. Ach, což, oni dva brzy se opět uhlídají, přijede za ní, jistě, brzy; a přec, k čemu, když bude se jim znovu loučiti a pak na dlouho?

Lékař mohl slibovati; ale což bylo to možno, pravděpodobno, že by vzduch domoviny s to byl ji uzdraviti?

* *
*

A bylo to možno. Tak vypravoval kapitán, přeplavivší je a z cesty se navrátivší. Tři měsíce v domácím paláci v Kiotě, tři měsíce ve vonném žhavém vzduchu a Si-Kien nabývala opět barvy růžového porcelánu, a údy její sílily, nečinila více dojem křehké hračky. Starý markýz, otec její, usmíval se a tvář jeho žlutá, jako limon scvrklá, vyjasňovala se vyhlídkou na brzký do Říma návrat.

Abych pravdu řekla, nebyla Si-Kien již tak vesela jako kdysi, nebyla; často překvapili ji zadumánu, se zrakem bloudícím do dáli modré,

neúprosného modra nebe východního, na němž odráží se bronzovou zelení vějířovité listy palem; nebo zase zahloubanou v četbu časopisů a listů z Evropy, jež čítala s horečnou tužbou.

Divno; zdálo se, jakoby úsměv, bývalá dětinná veselosť stejně s chorobou ji byla opouštěla; jakoby co tělo se uzdravovalo, duše churavěla.

„Toť ovšem pochopitelno, milý markýzi,“ končil kapitán vypravování s úsměvem; „dokud budete vy zde, pochybuji, že slečna Si-Kien bude veselejší; jeďte k ní, pak dáte mi o ní zprávy.“

Ach, ano! Kdyby mohl jeti k ní! Nyní však nemohl. Žilať tam dole v starém zámku sabinském stará jedna dáma, jež toho svého diblíka vzdor všemu zbožňovala; žárlívala na Si-Kien, když syn její, meškaje v Římě, zřídka k ní dojížděl, stále jen u své snoubené čas trávil.

„Jsem stará, churavá, mohu každé chvíle zemříti. Nevěsta tvoje užije tě ještě, ona . . .“

A divnou shodou osudu nalezl ji skutečně churavu, mroucí, když přišel, aby se s ní rozloučil, s ní, jež tak často tvářila se churavou, užívajíc nevinné mateřské lsti, aby jej přinutila býti jí poblízku. Tentokráte churavěla opravdově; jak byl by ji mohl opustiti v tomto stavu, aby šel za svou láskou? A pak psávala mu Si-Kien časté listy, tak veselé a moudré a něžné, trillky ptáčka, zvonící k němu přes daleký ocean s celou svěžestí stříbrozvukou.

* * *

Tak uplynuly tři měsíce. Konečně matka vyvázla nebezpečí; ráda byla by jej ještě pozdržela:

„Pobuď ještě nějaký týden; byla jsem nemocna, ani chvíle jsem tě neužila . . .“

Ne, ne více, pojede tentokráte opravdu; sám neví, proč je tak nekliden. Starý markýz Tsang tak zřídka mu píše, sotva doušky připíše pod dlouhé klokotání Si-Kien. Cos k němu tajemně mluví, když je samoten, probouzí se ze sna náhle . . . Ano, ano, musí k ní.

A bylo to téhož večera, když konaje přípravy k odjezdu, horečně neladem šaty házel do vaku, jež mu matka pečlivě složené z rukou sluhy zdráhavě podávala, aby chvíleuku jen ještě ho pozdržela — došel ho list s tou divnou poštovní známkou, jenž urychloval vždy tlukot jeho srdce.

„To ona ti píše, ne-li?“ tázala se stará markéza, tajíc záští, jež mívají matky proti těm, kdož uloupily jim srdce jejich synů.

Ano, to ona psala. A jakoby kýs' tajemný hlas mu byl zjevil obsah, vstal náhle a ve vlasech perlil se mu ledový pot, a roztrhnuv obálku, obálku páchnoucí vůní vlasů Si-Kien, vyňal z ní jemný lístek, pokrytý malým, poněkud nejistým písmem, a četl:

„Nepřijíždějte více, příteli; zůstaňte u své matky; bylo by to marné, nyní. Požádala jsem otce, aby zaslal vám list, až nebude mne více; on mne poslechne. Neboť vězte, můj ubohý Julie, co Vám toto píši, umírám. Umírám, ne tělesnou chorobou, jak jste se obával; mé srdce jest to, jež puká; to srdce, jež tak nestejně buší a udusit mě hrozí. Jak

jinak? Já příliš utrpěla návratem domů. Oh, nehoršte se na mne, že tak mluvím; vím, že nejednám dobře takto o své vlasti mluvíc, ale není to vinou mou; ten život zde tak měkký, ti lidé, již nerozumějí, co tak miluji, ten věčný pestrých barev ples, ta země věčně vůní sálající pod žhavými paprsky slunce, to vše mne překonává; milovala jsem tak stín vašich vill, tu vlahou dobu letní u vás, vaši společnost, vaše umění tak přirozené a jasné. Umírám touhou po tom všem . . . c'est plus fort que moi. Piši bez ladu a skladu, mám spěch.

Ano, ubohý můj milenče, ten ptáček váš má dny sečteny, snad hodiny. A co nejvíce jej rmoutí, jest pomyšlení, jak budete smuten bez jeho klokotání. Nepsala jsem o tom dříve, abych vás marně nezarmucovala; to proto psal vám otec tak krátce; k čemu také? Vy nemohl jste opustiti nemocnou svou matku. Ach připomínám si! Řekněte jí, aby více na mne nežárlila; vždyť měla jsem vás tak krátce! Věděla jsem to: nemohla jsem býti šťastna, duše má a tělo nebyly z téže vlasti; jeden z obou musil odejít, tak bude lépe . . .

Až obdržíte tento list, milený, to tělo mé, to tělo, jež já sama nyní miluji, proto že zalíbilo se vám, bude odpočívati.

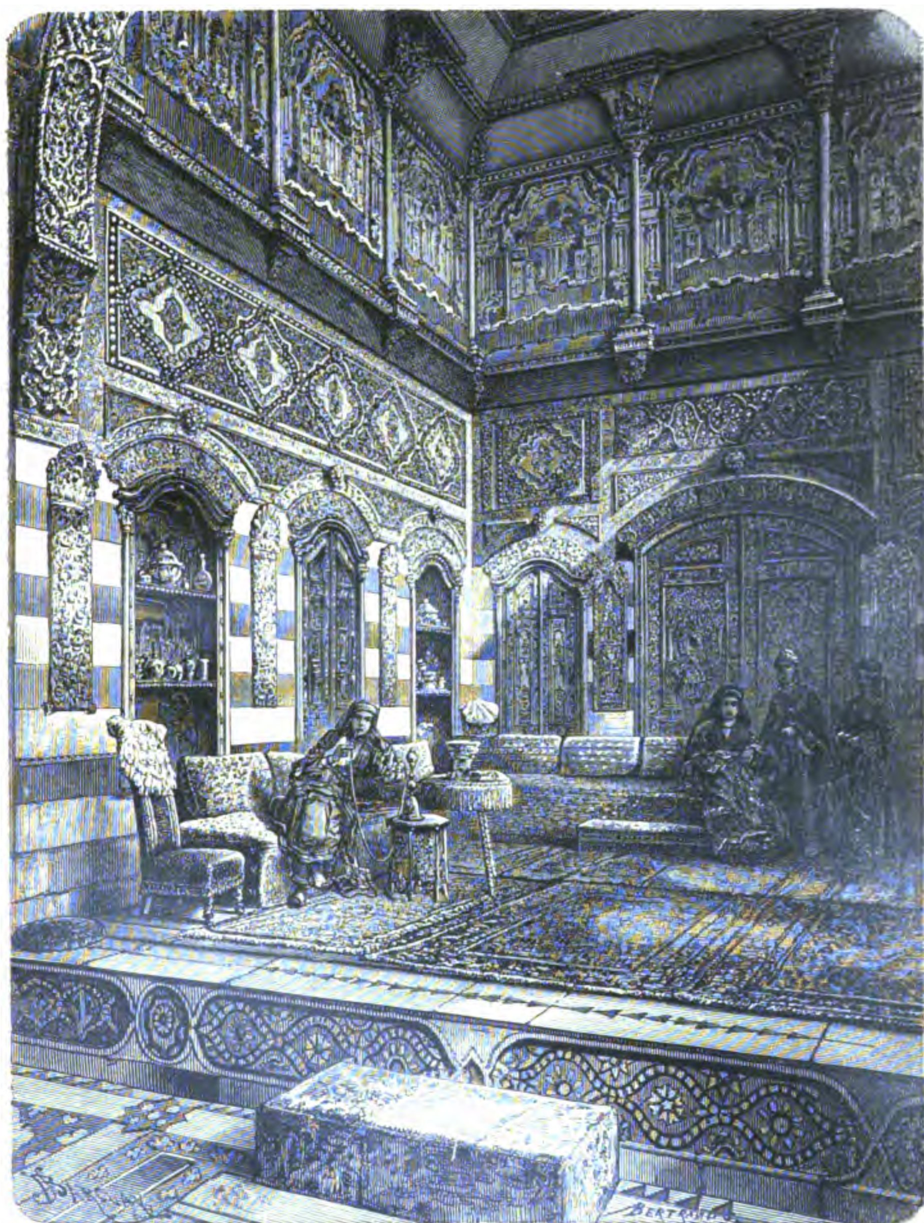
Pamatujete se na ty krásné rakve, jichž u nás užíváno, celé smaltované, porcelánem vykládané, řezbami, zlatem a malbou vyzdobené jako svatební truhly?

Tam bude spočívati mé tělo, ty ubohé mé vlasy černé a lesklé, jež tak se vám líbívaly a do nichž tak rád jste vbodával jehlice dlouhé . . . to ubohé mé tělo, jež vonělo opojnou vůní mé vlasti; ty nožky mé malé, jichž půvab loudil úsměv na rty vaše, vy blouznilku drahý, to vše tam bude spočívati ve stínu palmy; tam spočinu sladce a klidně.

Je-li však to duše moje, s níž toužíte se shledati, nepřicházejte sem. Pamatujete se na křižovatku cest v parku villy d'Aperti, kde naposled jsme spolu mluvili? Tam hledejte mou duši. Nemohu psáti více; mám horečku a před očima se mi temní; rozuměl jste mi, rozuměl? Tam dole u vás; naslouchejte větru, naslouchejte, co vypravují fontány . . . Byla bych si přála tam žít a zemřít, tam u vás . . .

Jsem však oddána; kdo nedovede se utišiti, jest můj otec, jenž tu u mne pláče. On, jenž se tak rád smával svými černými očky! Kdybyste viděl, jak — jak — quelle drôle de figure je v slzách, ubohý!

Jest zlomyslný váš kolibri, viďte? Odpusťte mu to, je to jeho poslední trillek . . . Ach ovšem . . . Kdybych se byla narodila ve vaší vlasti, Julie! . . . Však, kdo ví! Pak nebyl byste mne snad miloval, to byla by škoda — neboť já vás tak milovala . . . tak milovala. Buďte zdráv, s Bohem!"

Nádherná komnata v Damašku.

Damašek.

Napsal **Quido Mansvet** (Fr. Klement).

(Pokračování.)

Zde se nacházíme v sídle velkokupců, kteří vévodí téměř celé Mesopotamii a Syrii, sem také se dostavují malokupci a jednatelé, kteří nejen městu, ale také dalekým krajinám Eufratu a Tigridu různé výrobky a naše zboží dodávají a suroviny oněch zemí nazpět přivážejí. Tisícové velbloudů roznášejí odsud zboží na sever do Homsu, Hamahu, Halebu a Diarbekru, pak obracejí své kroky na jih do Mosulu, Bagdadu a vracejí se podél Eufratu a syrskou pouští nazpět do Damašku. V době, když se z „hanu" vypravují velké kupecké karavany bagdadské, nebo

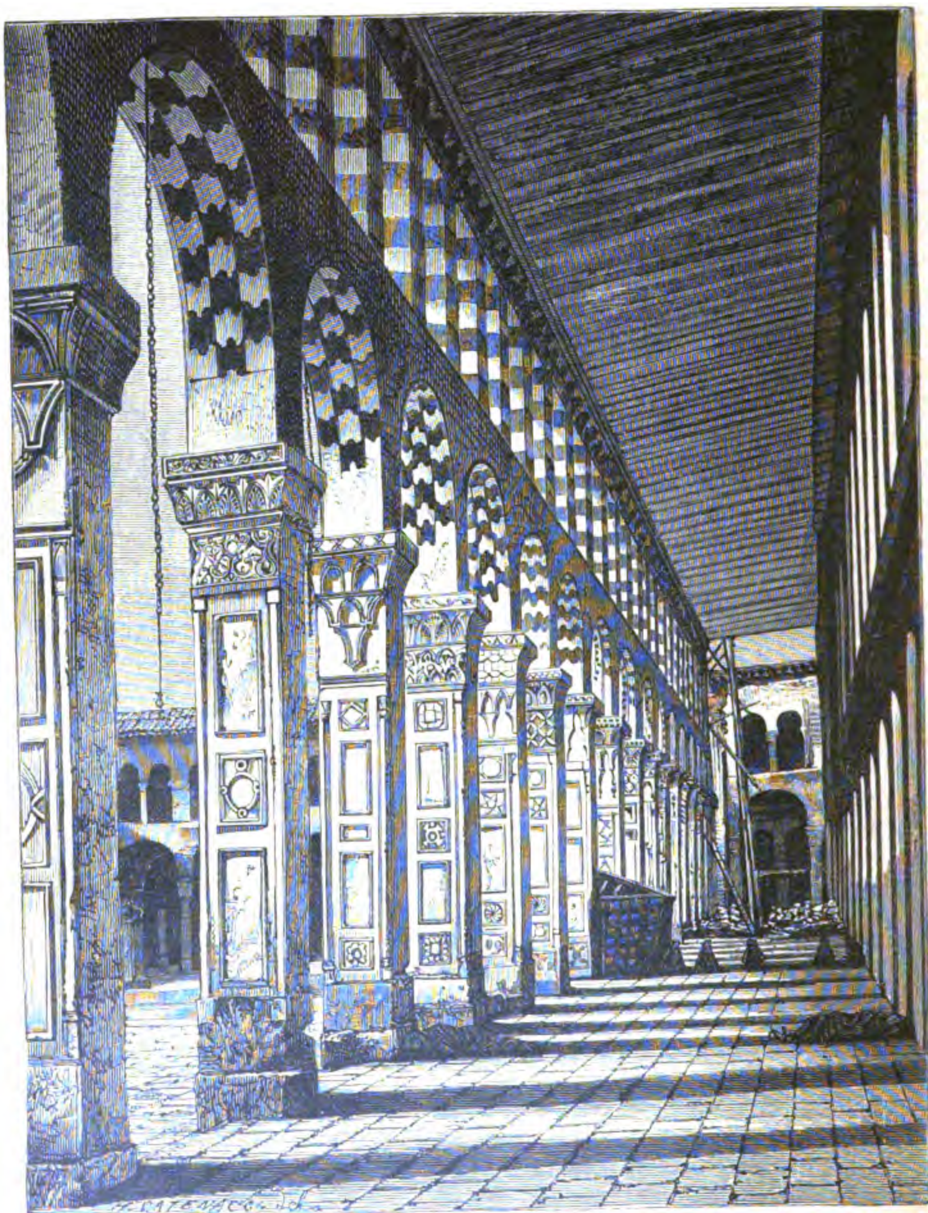
Žena z Damašku.

poutnické do Mekky, podobá se toto místo rozbouřenému mraveništi a pozorovateli zdá se, že nastává stěhování se národů. Hlomoz, řev a povyk hlučí z tisícerých hrdel lidu i zvířat a nerozeznáváme nic srozumitelného, než stále se opakující: „Tabrak, tabrak, tabrak!" — Pozor na záda! Nežli se však uhneme, už máme citelné upozornění na některé části těla. Ve všech chodbách hanu Asad-paša nalezají se před jednotlivými obchody vyvýšená, koberci krytá podia, jež slouží za písárny, a zde před očima

„celého Damašku“ uzavírají se obchody jdoucí do statisíců, což se děje následovně. Kupec přijde s jednatelem, vymění s majitelem obchodu obvyklé zdvořilé fráze, pak si usednou všichni ve vzdálenosti asi tří kroků od sebe, sluhové přinesou jim na povel černou kávu, vodní dýmky a jednatel počne svůj prostředkující úkol v ten spůsob, že brzo té, brzo oné straně šepce cenu či nabídku, že smlouvá, domlouvá, vychvaluje, haní a když vše to nezpomahá, dává oběma na rozmyšlenou. Konečně jsou kupující i obchodník jak náleží měkci, podívají se na sebe tváří v tvář a v tomto pohledu spočívá uzavírka obchodu, kteráž by u nás dle všeho zněla: „Koupím a dám!“ Velkoobchodníci pak povstanou, odevzdají sluhům dýmky, nařídí sprostředkovateli v stručných slovech provedení obchodu, pozdraví se obřadně a druh opouští druha.

Zadní, ohromné místnosti hanu jsou velikými skladišti zboží a vedle toho také nacházejí se tu hostinské byty pro kupčíky a velké dodavatele, kteří po čas pobytu v Damašku zde bydlí. Poněvadž každý z nich několik polštářů a silných kyprých koberců, k pohově a pro spánek určených, s sebou si veze, postrádají tyto komnaty veškerého zařízení.

Na památku koupíme si zde ještě těžký hedvábný šátek na hlavu a pak opouštíme zadní branou han a stojíme opět v jiné části bazáru. Zastavíme se před oficinou holiče, oproti kterému jsou i ti nejzkušenější bradýři evropští pravými hudlaři a učni. Činnost zdejšího holiče jest arci nejvíce posunuta s brady na hlavu, avšak zručnosť, s jakouž takořka vyleští kožní plochu lebeční, jest co do výkonu naprosto dokonalá. Dle přání majitele hlavy nechává tu a tam státi chumáček vlasů, který jest někdy oasou dosti zhusta obydlenou. Pamatuji se živé na jednu obchůzku po bazarech, když jsme tudy provázeli jednu dceru Albionu. Tu upoutala naše zraky vysoká postava, dle vzezření asi vynikajícího syna pouště. Dlouhý, černobíle pruhovaný plášť splýval mu malebně s mohutných beder, široké spodky měl z kozích chlupů a bosé nohy spočívaly ve žlutých, zcela nízkých střevících se špičkami vzhůru zahnutými. Na těle měl širokým pasem sepjatý polohedvábný kaftan a na hlavě nezbytný dvojbarevný hedvábný šátek s třepením, ovázaný několikráte provazovitým „akalem.“ Překrásná mužná tvář, orlí hled a plná výzbroj doplňovaly souladný celek tohoto hlavára pouště. Naše chladná Angličanka se rázem proměnila v obdivovatelku této dokonalé krásy mužské. Arab šel hrdě kolem nás, aniž nám věnoval sebe menší pozornosti a vsoupil do holírny, před kterouž jsme právě stáli, pak odložil hbitě zbraně i plášť a holič mu sejmul keffije s hlavy. Nezapomenu nikdy na zděšený výkřik Angličanky, jaký se jí vydral z hrdla. „Shock'ing“, oh shock'ing!“ znělo z hroznou ošklivostí a nám při tom bylo neskonale do smíchu. Hlava Arabova byla totiž pokryta nízkým porostem, z kterého vynikaly na dvou místech dlouhé chumáče rozcuchaných vlasů a tento dojem, lišící se tak křiklavě od ostatního zevnějšku, byl šeredný. Ale naše Angličanka, ta snad byste mysleli že odešla? Chraniž Bůh! Čekala, až byl holič s prací svou hotov a Arabova hlava učiněná hladina klouzačky, neboť si nechal i ty chumáče vlasů sejmouti, — pak vyhrkla ze sebe jen krátké: „Br!“ A zapověděla nám o „tomto člověku“ dále mluviti.

Chodba veliké mešity v Damašku.

Holič jest zde na mnoze také ranhojičem, ba pololékařem a den co den lze tu pozorovati pouštění žilou před zevlujícím obecenstvem, které živě sleduje krvavou manipulaci „venaesectio" a při tom si povídá o případech, kdy to pomahá nebo škodí. U holiče se dostane také prášek zinkový a kamencový pro oči, pak nejlepší olej pro nemoce kožní a vařící olej pro čerstvé rány. Nedaleko holiče nalezá se veřejná lékařská síň a zároveň droguerie a lékárna, kteráž se těší stále četné návštěvě. Vidíme, jak odstraňuje právě „tabib" (lékař) mladé arabské ženušce několik vzdorovitých a do oka zahnutých řasnic pincetou a když byl „šťastně" provedl operaci, chytne mouchu, strhne jí hlavu a potře trupem ona místa, kde se nacházely vytrhnuté vlásky. Proč tak činí, nechce nám pověděti.

Proti parasitům, jež se nejraději zdržují na místech chumáči vlasů porostlých, podává rozpuštěnou v octě aloë. Nejvíce užívaný prostředek pro všecky možné i nemožné případy jest zde brouk brumbál — scarabaeus —, který se dle toho, jak se ho užívati má, různě připravuje; obyčejně peče se v oleji, anebo se na prášek rozetře a s olejem na mast spracuje. Dobrý a také osvědčený prostředek podává se tu na odstranění škvora, který zalezl do ucha: jest to prostá cibulová šťáva, jíž se dovnitř ucha nakape. Chce-li někdo stloustnout a to bývá vždy zbožným přáním mladých ženušek od dvanáctého do osmnáctého roku, ten smíchá si sesamový olej, hovězí tuk a rozemleté pálené brumbály, požívá denně malý šáleček tohoto lektvaru a čeká, až začne kypět — já ovšem za tento prostředek neručím. Zaznamenám zde ještě jiné medikamenty, jichž se nejvíce užívá, a to jsou zejména: kozlí a havraní žluč, rozemleté hlemejždí skořápky, prášek z mumií, pálené psí kosti, výměty opic, velmi drahá ambra, skořice, různé druhy pestrých jaspisů k zastavení krve a žaludeční kámen opičí („bezoar") jako protijed proti všem jedům, ale velice drahý. Zároveň obdrží každý na požádání všechny možné druhy talismanů (tilsim), jichž lze jakožto kouzla užiti při všem, také pro lásku. Takovýto talisman, kterýž měl dle udání moc spůsobiti, aby každá kráska hned do mne byla zamilována, nosil a zkoušel jsem po leta, ale žel Bohu bez výsledku. Opusťme však již lékaře-lékárníka, vždyť vidíme, že vstoupily na stupniště dvé v bílý „izâr" zcela zahalené ženštiny a nechtějí jaksi s barvou ven. Poroučíme se ochotnému a přívětivému mastičkáři a proud bazáru unáší nás dále.

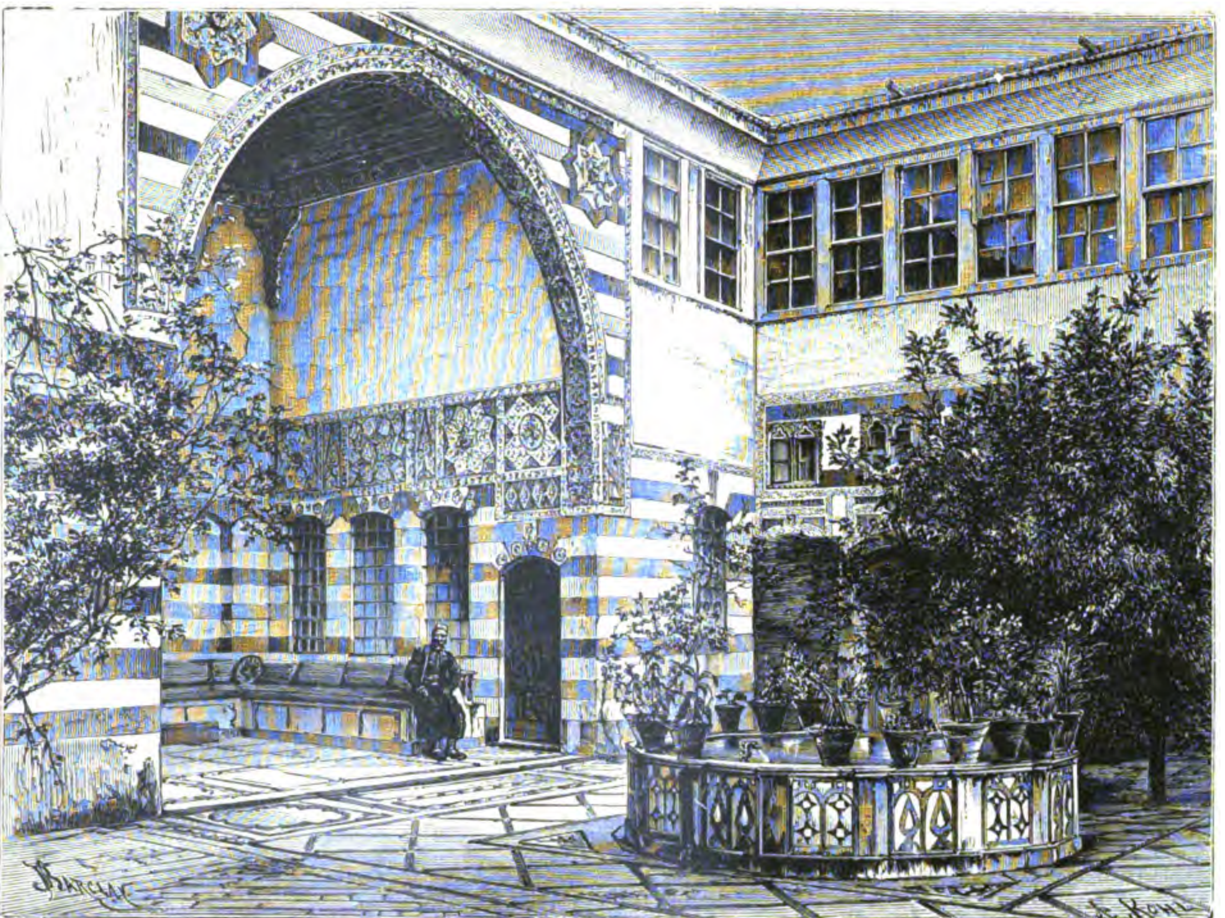
Jednou z nejmarkantnějších postav zdejších tržnic jest dražební dohazovač, který pro kupčíky různé zboží pomocí létacího vyvolávání prodává. Vezme do ruky nějakou zbraň, koberec neb dýmku a oznámí cenu předmětu. Začíná na jednom konci bazárové chodby s dvaceti piastry, pak běží dále, při čemž jest ob čas zastavován koupěchtivými, kteří si věc důkladně prohlížejí a pak několik piastrů přihazují a věc opakuje se tak dlouho, až už nikdo nic nepřidává; tu pak vyhledá si „dillâl" člověka, který nejvíce nabízel a odevzdá mu proti vydražené částce předměty. — Také slavní střelci pouště poutají naši pozornosť, jakmile se vyskytnou v bazaru, kdež nakupují si prach a olovo. Jsou to chudí, ale bodří lidé, jichž oděv pozůstává jen z koží gazellích, kteří si hledí jen loveckého řemesla, neznají zášti ani ziskuchtivosti,

jsou až úzkostlivě mírumilovni a v poušti Syrské, kteráž jest vlastí jejich, docela neškodni. „Beni Seb“ nemají žádného nepřítele a má-li snad některý z cestujících Evropanů zálusk na honbu, ať se jen bezstarostně vydá s některým Slebem do úvalů písečných: tam uzří divy v honbě na gazelly, z nichž domorodec žádnou nechybí.

Zvláštní zvyk, kterýž jsem si dobře zapamatoval, panuje zde v bazarech a týká se podávání vody „museb-bil-“em. Stál jsem jednou na křižovatce u největšího, krásně klenutého bazaru Sinanije, kterýmž se prochází na velký Midan, když tu ke mně jaksi nesměle přistoupil starší, slušně oděný muž, na jehož tváři jsem pozoroval neskonalý bol a zármutek. Sáhl po mé ruce a prosebně upjav své zarosené oko na mne pravil: „Pane, přijmi napití vody a nemocné dítko mé se snad uzdraví!“ Učinil jsem, jak žádal a přijal nádobu z ruky museb-bil-a, který vedle něho stál a z měchu vody do malé nádobky byl nabral. „Všemohoucí Bůh Ti to odplatí, pane!“ děkoval pohnutě muž a zmizel mezi davem. Chce-li někdo zde vykonati dobrý skutek, ten zaplatí, zejmena za parných dnů roznášeči vody a tento pak podává všem, kteří se hlásí a občerstvujícího nápoje si žádají. Mnozí mají také pevné přesvědčení, když napojí žíznivé, že se splní, oč v duchu žádají, a to bývá hlavně uzdravení člena rodiny, šťastná cesta, nebo zdar zamyšleného podniku.

Chýlí se k polednímu. Čilý ruch se znenáhla tiší, ostře proniká polední modlitba „sala“ z úst muezzinových se vzdušné výše minaretů, mnozí z kupčíků a řemeslníků spěchají vykonati do nejbližších mešit předepsanou krátkou pobožnosť, mezi kterouž dobou největší část mužských navštěvovatelů bazary a tržiště opouští. Nastává změna scenerie, ježto se všech stran hrnou se v síně a ulice krámů proudy ženského pohlaví, aby potřebné zboží nakoupily, a děje se smlouvání s neobvyklou houževnatostí, tak že často prodavači při těchto zákaznicích docela z klidu přicházejí; dle živosti posuňků a pronesených slov seznáváme, že se Damaščanky nedají tak snadno uspokojit. Při prohlížení jemnějších látek a předmětů odstraňují ženské rychlým pohybem celý závoj a obrátíme-li nenápadně a pozorně zrak v onu stranu, uvidíme velmi často jemné tvářičky krásného pohlaví. Nápadná jest při tom okolnosť, že snímají závoje jen ty nejsličnější a to z té příčiny, — tak nám aspoň vykládal jeden mladý kupec — že hledí svou krásou prodavače oslniti a jeho cit tou měrou rozrušit, aby mu srdce změklo a on zboží za nabízenou částku prodal. Někdy mívá tento radikalní prostředek arci úspěch, ale velmi často nepohne tyto muže kamenného srdce ani sebe krásnější anděl. Pozoruje-li takováto kráska, že na ní spočinulo zvědavé oko nevěřícího, pronáší hněvivě a rozhorčeně několik perných slov oproti naší nestydatosti a hbitě zavěsí „mandîl“ na zakabonělý obličej. Všechny ženštiny vypadají v těch plášťových obalech, které celou postavu od hlavy až k patě neproniknutelně obemykají a z lehké bílé látky zhotoveny jsou jako nafouklé šourající se žoky. Cizinec, vidí-li k polednímu ta nejistě jdoucí strašidla, podobná obráceným balónům, když se u velikém počtu hrnou z lázní, které jim slouží za společenské středisko, za centrálu zábav a klepů nemůže se udržeti smíchu, i kdyby byl sebe dvornějším.

Zanechme, druhé pohlavví v bazarech a podívejme se do nedaleké

Dvůr a livân nádherného domu v Damašku.

mešity, kteráž je o jedné hodině téměř prázdna; ale proto nás přece musí doprovázeti dva oprávnění strážníci (kauvâsa) a dovolení z vyšších míst musíme také míti. Vstupme hlavní, na západ ležící branou — tři další jsou dle hlavních nebeských směrů položeny — do ohromného předdvoří, kteréž co do rozměrů daleko větší jest, než-li předdvoří mešit v Cařihradě a Kahýře a projděme se v krytých chodbách, kteréž jsou mramorovým a žulovým sloupořadím s vysokými oblouky od vlastního dvora odděleny. Než-li se dostaví kněz předříkávač (mubal' lir), který nás provede vnitřkem, můžeme si čas ukrátit starými vzpomínkami.

(Dokončení.)

Z Národního divadla.

Činohra.

Nepřítel lidu. Činohra o 5 jednáních. Napsal Henrik Ibsen. Přeložil J. Arbes.

„Lidé libují si ve specielních převratech, v revolucích zevnějších, politických. Však to jsou pouhé lappalie. Hlavní věc jest revoltování lidského ducha,“ vyslovil se Ibsen v psaní Jiřímu Brandesovi. V tom výroku shrnuta celá tendence Ibsenových dramat moderních a zároveň vyjádřena snaha i filosofie jeho tvoření.

Ovšem se stanoviska uměleckého a čistě dramatického hry velkého Nora poskytují leckdy látky k námitkám a diskusím. Však obraceti u Ibsena hlavní zřetel k tomuto stanovisku, znamenalo by nerozuměti jeho individualitě i jeho velkému významu. On neklade a nechce klásti v dílech svých těžiště v stránku uměleckou a dramatickou. Jest v první řadě myslitel a smělý, geniální reformátor společenský. Hlavní snahou jeho není vytvořiti díla umělecká, nýbrž získati přívržence a spojence svým myšlénkám a reformám.

„Jako osvoboditel chtěl jsi putovati od krbu ku krbu, ducha a vůli buditi a ušlechtilé lidi tvořiti — kol kolem v kruzích vždy širších a širších,“ praví Rebeka v „Rosmersholmu“ k odpadlému pastoru Rosmerovi. A totéž lze pronésti k Ibsenovi: „ducha a vůli buditi a ušlechtilé lidi tvořiti“, toť velký úkol, jemuž věnoval se celou silou svého obrovského ducha; lidi uvědomělé, duchovně neodvislé, volné, zbavené pout předsudků, lidi s vlastním přesvědčením a individuelním životem, lidi mající odvahu žíti na vlastní zodpovědnosť a dle vlastního, odvahou a láskou k pravdě ušlechtěného svědomí, na vzdor všem zobecnělým, massou všeobecně uznaným a přijatým konvencím, pravidlům a zákonům, založeným většinou na předsudcích, pokrytectví, zbabělosti, prospěchářství, lži a opportunismu.

Jakou cestu Ibsen označuje v dílech svých k tomuto osvobozujícímu procesu? Pravdu a svobodu.

Strhnouti směle škrabošku každé přetvářce a všemu klamu; rozmetati celé to předivo předsudků, chabosti, duchovní zakrnělosti, mravní

skleslosti a otupělosti, jež chrání prohnilé poměry společenské a zlomiti všechny okovy, bránící duchu lidskému, aby rozvinouti mohl svůj samostatný, uvědomělý život individuelní. Jen pravda a volnosť šlechtí člověka, hlásají všechna díla Ibsenova, jen pravda a volnosť šlechtí jeho svědomí, ne nutnosť, ne zákon, ne pravidla a konvence společenského života. Dejte člověku volnosť, volnosť politickou, mravní, náboženskou, nenuťte ho, aby otupěl a zakrněl pod nátlakem předsudků a shledáte, jak se ušlechtí, jak mravní přesvědčení jeho mocně se probudí, jak duchovní život jeho se rozvine. A takto ušlechtilý, uvědomělý člověk najde pak v sobě, ve svém svědomí, normu všeho svého konání — Myšlénka ta vyjádřena v Příšerách jako v Rosmersholmu, v Noře jako v Nepříteli lidu. A sice vyjádřena vždy s energickou, téměř divokou silou tvůrčího ducha, jež uchvacuje tak mocně ve všech dílech Ibsenových. Ovšem k úplnému pochopení intencí velkého myslitele Norského nepostačuje snad jednotlivé dílo jeho. Zde nutno seznámiti se s celou tou velkolepou sérií moderních her, počínající Komedií lásky a uzavřenou posud Hedou Gablerovou, z nichž každá jest jen článkem v logicky a pevně souvisícím řetěze nových, smělých reformátorských myšlének básníkových.

V Nepřítele lidu Ibsen vložil kus vlastního života, jesť to jakás dramatisovaná autobiografie.

Dr. Stockman toť Ibsen. Pronásledování, jež básník zažil ve vlastním domově, když vystoupil se svými reformátorskými myšlénkami, zápasy, jež prodélal klestiv dráhu svým ideím, boje, jež bylo mu podniknouti se žurnalistikou, s šosáctvím, se společností lpějící na svých předsudcích a na zastaralých, mrtvých pravdách, vše to předvádí nám pod rouškou zvolené látky. Děj sám nás příliš nezaujme. Celá ta záležitosť lázeňská a spor o kladení potrubí jest nám věcí vedlejší, a autorovi též. Jest mu jen prostředkem, aby mohl vmetati společnosti ve tvář směle a svobodně své mínění, aby mohl pochodní pravdy osvítiti její prohnilé, zpuchřelé základy.

Dílo jest hloubky a prostoty neobyčejné a morální cit dochází výrazu nevšední pravdivosti a přesvědčivosti. Pomalu a volně rozvinuje se hra. Však přece navzdor rozvláčnosti, navzdor nekonečným dialogům uchvátí vás mohutností a silou svého jádra.

Dr. Stockman, lázeňský lékař, objevil dlouhým a pilným bádáním, že lázně městské stojí na nezdravé půdě a že přiváděná do nich voda jest otrávena hnijícími, zdraví lidskému nejvýše škodlivými látkami. Tak že nemocní, kteří by hledali zde vyléčení, našli by jen zkázu a i smrť. Potěšen svým objevem, jímž uchránil lidstvo tak mnohého neštěstí a utrpení, nemešká sděliti ho ihned svému bratru, jenž jest ve městě purkmistrem a svým přátelům, žurnalistům Haustadovi a Billingovi, kteří řídí místní časopis: „Posel lidu“, vydávaný Thomsenem, předsedou spolku domácích pánů.

Stockman jest přesvědčen, že město ihned provede patřičné změny k odstranění nezdravoty lázní. Hlavně že bude přeloženo potrubí, jež kladeno falešně, a žádá, aby purkmistr i tisk se ujali ihned záležitosti. Žurnalisté přidají se nejprv ku straně doktorově, dají mu list svůj k disposici a jsou ochotni uveřejniti článek, v němž Stockman objasňuje spo-

lečnosti pravý stav věci a žádá o nápravu. Však purkmistr, obmezený, na předsudcích lpící prospěchář, postaví se rozhodně proti reformám doktorovým.

Objev jeho nesmí se dostati na veřejnosť, nýbrž musí býti umlčen. Změny, jež doktor navrhuje, stály by značné sumy, které město by platiti musilo ze své pokladny, a pak kdyby celá ta záležitosť pronikla na veřejnosť, poškodila by pověsť lázní, odradila by hosty a tím by městu hmotně nesmírně ublížila.

Jakmile Thomsen, jenž jakožto předseda spolku majitelů domů stojí v čele kompaktní majority, a Haustad a Billing uslyší, že z objevu doktorova jim nekyne osobní prospěch, jak doufali, nýbrž škoda, obrátí se ihned proti němu a jeho snahám. Proč by ho měli podporovati, když by tím poškozovali své osobní zájmy? Co jim pravda? co mravní přesvědčení? Zisk, opportunism jest jejich heslo. Ať nemocné lidstvo, jež přichází s důvěrou do lázní, aby nabylo zdraví, trpí, hyne a ničí se, jen když nebudou poškozeny kasa města a kapsy domácích pánů, jen když nebude ohrožen blahobyt a pohodlí dobrých těch měšťanů! Stockman darmo zápasí a bojuje, aby hlas jeho, hlas nezištné pravdy, hlas mravního přesvědčení, pronikl na veřejnosť a dobyl si práva.

Vše marno. Jest obklíčen hustou sítí předsudků, klamů, bezcharakternosti a obmezenosti, a marně vzpírá se celou silou, aby ji protrhl a zjednal tak paprskům pravdy příležitosť, aby mohly osvítiti pravý stav věci.

Však Stockman navzdor všemu příkoří a zápasům a navzdor ztrátě místa lázeňského lékaře, jíž ohrožen a jíž uvržen by byl s rodinou svou ve velmi trudné poměry, trvá nezlomně na hájení pravdy a svého přesvědčení.

Článek o stavu lázní „Posel lidu“ nechce otisknouti, k veřejné přednášce nechce mu nikdo propůjčiti místnosť. Konečně zapůjčí mu přítel jeho, Holster, místnosť soukromou ve svém domě a zde Stockman chce sděliti konečně obecenstvu pravdu. Však i zde intrikami jest přehlasován a vzato mu slovo o záležitosti lázeňské. A nyní velkou řečí, v níž Stockman, pominuv nezdravé poměry lázeňské, obrátí se k prohnilým, zkaženým poměrům společenským a mravním, dílo dostupuje kulminačního bodu. V té velké, geniální řeči obsažena celá idea hry.

Podáme stručný obsah:

S t o c k m a n: Sdělím vám, občané, velký objev; objev důležitosti daleko větší, než jest maličkosť, že naše lázně zdravotní stojí na morové půdě a že voda v nich jest otrávena.

M n o h o h l a s ů k ř i č í: Nemluvit o lázních! Nechceme o tom slyšeti! Nic o lázních!

S t o c k m a n: Pravil jsem, že mluviti hodlám o velkém objevu, jejž učinil jsem v posledních dnech — o objevu, že veškery prameny našeho života duchovního jsou otráveny a naše celá společnosť spočívá na morové půdě lži. — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

Můj duchovní zrak náhle se otevřel a první, co jsem spatřil, byla neobyčejná hlouposť úřadů. Chtěl jsem říci, spatřil jsem neobyčejné břidilství, jehož mužové, záležitosti veřejné vedoucí, dopustili se při zaří-

zování lázní. Vůdce nenávidím z duše — tento druh lidí jsem poznal dobře ve svém životě. — Každému volnému muži stojí v cestě — nejlépe by bylo, vymítiti je všechny jako škodlivý hmyz. — Však tito lidé nejsou ještě nejnebezpečnější nepřátelé pravdy a volnosti. Nejnebezpečnější nepřítel pravdy a volnosti jest kompaktní majorita.

Thomsen: Presidium doufá, že řečník odvolá své přenáhlené vyjádření.

Stockman: Nikdy, pane Thomsene. Neb kdo jiný, než velká většina, odnímá mi svobodu a zakazuje mi vysloviti pravdu?

Haustad: Většina má právo na své straně.

Billing: Ano, a též pravdu.

Stockman: Většina nemá nikdy právo na své straně, pravím. Toť jedna z oněch zobecnělých společenských lží, jíž každý svobodně myslící muž musí se vzepříti. Kdo tvoří většinu obyvatelstva v zemi, moudří nebo hlupáci? Doufám, že všichni se shodujeme v tom, že hlupáci tvoří silně převážnou většinu kol kolem na celém šírém světě. Však nemůže nikdy býti spravedlivo, aby hlupci vládli nad rozumnými — — — — — —

Pravdy, jež massa uznává, jsou ty, za něž bylo bojováno za času našich dědů. My, nyní žijící přední stráže v boji za pravdu, neuznáváme je již; a já nevěřím též, že jest nějaká jiná bezpečná pravda, mimo tu, že žádná společnosť nemůže zdravě žíti z takových starých, vychudlých pravd. —

Tím vysloveno nejhlubší přesvědčení Ibsenovo, a zároveň vyjádřena jeho snaha: Samoplatnosť mravně ušlechtěného, osvíceného individua. Práva svědomí, svobodné vůle, individuelního života a vlastního přesvědčení vůči přesile družebnosti.

Po skončené řeči shromáždění rozzuřeno, purkmistrem, žurnalisty a Thomsenem proti řečníkovi štváno, prohlašuje dra. Stockmana jednohlasně za nepřítele lidu.

Zde Ibsen provedl jeden z nejgeniálnějších rysů svého pera, jenž charakterisuje znamenitě celou situaci a vyjadřuje s překvapující plastikou myšlénku velkého básníka:

Proč majorita se postavila proti Stockmanovi, proti pravdě? Snad z přesvědčení? Nikoli. Nezná ani pravdu, již Stockman chtěl jí sděliti, proto nemohla o ní míti svůj soud a své mínění. Postavila se proti Stockmanovi jen proto, že nemá vůbec vlastního přesvědčení, že vůle i duch její jsou zotročeny, život duchovní zanedbán, mysl předsudky zatemněna. Neodpírá pravdě, nýbrž nechce vůbec ji znáti. Nehledá stačí jí předsudek; nepotřebuje vlastního přesvědčení, stačí jí veřejné mínění.

A k těmto massám, nemajícím posud samostatného, pravdou a volností ušlechtěného života individuelního, a skládajícím se, jak autor dokládá, nejen z členů tříd nižších, nýbrž i z členů vrstev nejvyšších, k těm víže se velký úkol Norského myslitele: „Ducha a vůli buditi a ušlechtilé pravdu, lidi tvořiti.“

Dílo jest plno skvostných detailů, plno geniálních pozorování; někdy jest to několik málo slov, avšak postačí, aby ostře charakterisovala poměry společenské a morální a jako blesk intensivně ozářila husté předivo předsudků.

Ku př. v prvním jednání Petra, dcera Stockmanova, přijde ze školy, kde byla vyučovala mnoho hodin, a malý bratříček její, Walter, táže se:

„Ty máš asi mnoho hříchů na svědomí, Petro?"

Petra: „Hříchy?"

Walter: „Ano, protože tak mnoho pracuješ. Pastor říká, že práce byla nám uložena za naše hříchy."

A jako veškerá díla velkého básníka souvisí úzce oběhem ideí, tak i pro tuto myšlénku nalézáme doklad ještě v jednom díle jeho a sice v Příšerách, když Oswald praví své matce: . . . „Radosť ze života . . . a pak radosť z práce. Oh! Toť vlastně v základě věc tatáž. Však tu radosť vy neznáte . . . Lidé učí se považovati práci za metlu Boží, za trest za své hříchy, a život za věc bídnou, jíž nikdo nemůže býti sproštěn dosti záhy . . ."

Tyto výroky vedou nás k jednomu z nejzajímavějších rysů Ibsenovy individuality.

Tento hluboký, vážný myslitel zasmušilého severu obrací se s lítostí k antickému názoru životnímu. K tomu jasnému, sladkému názoru naturalistickému, plnému světla a tepla.

Lítosť ta dochází nejvřelejšího výrazu v díle Ibsenově Císař a Galilejští, dramatě historickém ve dvou oddílech, jež spojuje všechny ideje norského dramatika a kde Ibsen ústy hrdiny svého, Juliana Apostaty, touží po založení nové, třetí říše ducha a pravdy. Názor ten vysvětluje blíže Edouard Rod ve své předmluvě k Příšerám a k Noře: „Ibsen uznává historickou nutnosť příchodu křesťanství, aniž by je miloval a jemu se obdivoval, aniž by ustal toužiti po třetí říši, jíž blíže nám nedefinuje, však jež by byla spojení theorie požitku, která tvoří podklad pohanství, a theorie odříkání se, která tvoří basis učení křesťanského."

Ovšem, antický naturalistický názor životní a náboženství radosti ze života byly rozkošné věci.

Však, jak Lemaitre podotkl — jen protože nebyly negací. Negace nebývá již radostná. Bylo sladko žíti podle těch názorů, však nelze vrátiti se k nim.

Návrat k nim znamená, že byly přestoupeny, a byly-li přestoupeny, znamená to, že nebylo možno již je udržeti. —

Všechny snahy a myšlénky v dílech Ibsenových dokazují nejlépe, jak mýlili se ti, kdož prohlašovali velkého myslitele za pessimistu. Vždyť jeho pevná víra v budoucnosť, v probuzení se k úplně novému životu, v nezničitelnou, neumornou sílu lidského ducha a lidské vůle, jimž jen volnosti a pravdy třeba, aby rozvinouti se mohly v celém rozsahu — jeho optimism — vyznívá ze všech jeho děl. *Anežka Schulzova.*

